BERKELEY
LIBRARY
UNIVERSITY OF
CALIFORNIA

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA XI.

IZDALO GA PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU.

UREDIO U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA

Dr. BLAŽ LORKOVIĆ.

KNJIŽNICA
V. Presečkoga u Samoboru
Broj 1397

U ZAGREBU.
TISKOM DIONIČKE TISKARE
1885.

Digitized by Google

MAIN LIBRARY

Digitized by Google

KI
M57
v. 11

SADRŽAJ

JEDANAESTE GODINE „MJESEČNIKA."

I. Razprave.

Prinosi k najnovijoj povjesti kaznioničke struke u evropskih državah (1883—1884.) Br. 1 str. 1; br. 2 str. 49; br. 3 str. 118; br. 5 str. 209; br. 6 str. 282; br. 7 str. 337. — Od Milna Taufera.

Vrieme ustanovljeno za prigovor nenadležnosti suda (§ 54 gpp.), nije congruentno sa vremenom, ustanovljenim za prigovor rei judicatae (§ 15 gpp.), premda se u tom pravcu pozivlje § 15 na § 54 gpp. Od X. Br. 1 str. 15.

Seoska obitelj kod Hrvata i Srba. — Od prof. Vojnovića. Br. 1 str. 16.

Kako radi naš kasacioni sud? (Pravo). — Br. 2 str. 63.

Pravna narav pogodbe uživanja zemljišta mjesto kamata. — Od St. Popovića. Br. 2 str. 66.

Actio Pauliana, nadopunjak ovršnog prava. — Od dr. J. Malina. Br. 3 str. 109; br. 4 str. 157; br. 6 str. 273.

Kako se provadja dioba zajednice po §§ 841 i 843 ogz.? — Od dr. S. Posilovića. Br. 3 str. 126; br. 5 str. 225; br. 7 str. 363.

K pojmu „zajedničkih posala" (hrvat.-ugarskih). — Od prof. dra. Al. pl. Brestyenskoga. Br. 4 str. 173.

Ovršivanje kazni u kralj. hrvatsko-slavonskih kaznionah. — Od S. Kranjčića. Br. 5 str. 230.

Studia o zadružnom zakonu. — Od dra. Milorada Caculića. Br. 5 str. 237; br. 7 str. 335; br. 8 str. 398; br. 10 str. 485; br. 11 str. 533; br. 12. str. 581.

Osvrt na hrvatsku seosku obitelj. — Od Jos. Galjera. Br. 6 str. 290.

Pravo vlastnosti. — Od Dr. Rande. Br. 8 str. 389; br. 9 str. 437.

K članku III. zakona od 17. svibnja 1875 ob uvedbi kaznenog postupnika. — Od P. Petaja. Br. 8 str. 403.

Upliv ustanove § 39 kaz. post. od 17. svibnja 1875 na § 227 ks. — Od X. Br. 9 str. 445.

Uživanje zemljišta mjesto kamatâ i žakon od 8. prosinca 1877. — Od dra. M. Bišćana. Br. 9 str. 446.

Upliv konvencionalne kazne na ustanove § 353 trg. sak. — Od X. Br. 10 str. 495.

Digitized by Google

Refleksije na pojam prava dra. Burckharda. — Od St. Popovića. Br. 10. str. 497.
Je li doktorat prava nuždan, da se postane odvjetnikom u Hrvatskoj i Slavoniji? — Od dra. Bresztyenskoga. Br. 11 str. 542.
Naši odvjetnici i bosanski sudovi. — Od Z. Br. 11 str. 551.
Sudbeni troškovi. — Od Gj. Galca. Br. 12 str. 590.
Privatni tužitelj u predizvidih. — Napisao O. Friedman, preveo Drag. Becić. Br. 12 str. 595.
Teret dokaza glede neistinosti izprava u smislu zadnje stavke § 117 gr. p. p. — Od X. Br. 12 str. 600.
Kada može kasacionalno sudište ureda radi promieniti i nenapadnutu kvalifikaciju kažnjivoga čina. — Od X. Br. 12 str. 601.

II. Pravosudje.

A. Gradjansko.

Sredstvo za obustaviti ovrhu. — Od Haladia. Br. 1 str. 27.
Dužnik može suprostaviti preboj svojemu vjerovniku i uz ovršni postupak, te dat da se ovaj kriepošću preboja obustavi. — Od B. Br. 1. str. 27.
Izpravak zemljištnika. — Od J. Hadrović-Vinodolskoga. Br. 1 str. 28.
Kup je imperfektan, ma se položila i kapara, ako je bila ugovorena pismena pogodba. — Br. 1 str. 30.
Od kojega časa ima se poštanskom doznačnicom odpremljena izplata smatrati učinjenom? — Br. 1 str. 31.
Nije dopuštena ovrha „quoad fructus“ na imovinu nasljednika, ali još neuručenu. — Br. 1 str. 32.
Invecta et illata najmitelja i retencija istih radi budućih tražbina najamnih (§§ 1101, 344 o. g. z.). — Br. 1 str. 33.
Smetanje posjeda barke na savskoj obali sudjelovanjem erara — Od dr. A. Badaja. Br. 2 str. 75.
Platiti zajednički neznači in solidum nego pro rata po § 888 i 889 o. g. z. — Od. S. P. Br. 2 str. 78.
Tužba na priznanje prava vlastnosti. — Od Hadrović-Vinodolskoga. Br. 2 str. 80.
Ako se jedan dio oporuke prevuče olovkom, ima se to smatrati mučim opozivom (§ 721 o. g. z.). Br. 2 str. 81.
Potrebštine za zabranu. — Od dra. Hinkovića. Br. 3 str. 131.
Smetanje posjeda. — Od Drag. Becića. Br. 3 str. 133.
Ovršni čin dražbe kriepostan je samo proti ovršeniku, a ne i proti trećim osobam.
(Slučaj, gdje se dostalac na ovrš. jav. dražbi kupljenih nepokret. upućuje na redoviti put pravde proti fakt. posjedniku pto. ustupa posjeda). — Pr. N. J. Br. 3 str. 134.
Zakupnik nije faktični posjednik. — Od S. P. Br. 3 str. 136.
Ako stranka, stanujuća u gornjem spratu, priredi plesnu zabavu, da li za stranku pod njom stanujuću nastaje slučaj smetana posjeda? — Br. 3 str. 137.

Digitized by Google

Pravna narav predbroja na ložu u kazalištu. — Br. 3 str. 138.
Što treba, ako supruzi žele koga adoptirati? — Br. 3 str. 138.
Slučaj mandatne tužbe. Prinos k nauci §§. 461, 466, 443 ogz. — Od N. Jordanića. Br. 4 str. 183.
Zgrade idu sa zemljom. (Pravo). — Br. 4. str. 186.
Vojnička kaucija ili miraz. — Br. 4 str. 188.
Protupravno pridržanje mjenice položene kao jamčevina. — Br. 4 str. 190.
Dioba nasljedne imovine ograničenjem oporučnih ustanova nije novizirajuća pogodba, pa zato ne alterira propis § 617 ogz. — Br. 5 str. 244; br. 6 str. 310.
Služba za plaću. Supruga zahtieva, da joj suprug plati naknadu za službu, koju je obavljala prije vjenčanja. — Br. 5 str. 248.
K pravnoj naravi pogodbe uživanja zemljišta mjesto kamata. — Od S. P. Br. 5 str. 249.
Actio nata — kada nastupi odgadjajući uvjet pogodbe. — Od Drag. Becića. Br. 5 str. 251.
Odstupljuje se dobro uz uvjet, da preuzimatelj dobra pomaže prijašnjemu gospodaru u gospodarstvu, i da ga kad umre dade pristojno zakopati.
Opoziv ovoga posla kao darovanja radi nezahvalnosti — Br. 5 str. 253.
K razjašnjenju § 1262 ogz. — Od. dra. M. Derenčina. Br. 6 str. 294.
Kako se imade shvatiti ustanova § 6 zakona od 18. siečnja 1883 o stegah ovršnog prava kod ovrha radi novčanih tražbina, kad konkuriraju uz zakonitu i nezakonita djeca svojimi tražbinami radi uzdržavanja proti otcu činovniku? — Pr. dr. M. Leskovac. Br. 6 str. 317.
Ima li mjesta ovrhi na temelju uknjiženog izkaza o porezu po § 438 gr. pp. toč. 4., obzirom na § 441 gr. pp.? — Br. 7 str. 371.
Da se razjasni pravilnik od 7. svibnja 1835 o morskom ribolovu na obali jadranskoga zalieva i dotična vladina okružnica od 10. veljače 1837. — Š. Br. 7 str. 372.
Smetanje posjeda; prinos k nauci § 339 o. gz. — Pr. N. J. Br. 7 str. 372.
§ 2 gr. sudovnika u savezu sa §§ 15 i 4 gr. pp. Pr. X. Br. 7 str. 374.
Dražbeni rok počimlje od dana odpravljena i na sudnici pribijena oglasa a ne od dana dostavljene ovršeniku odluke. — Pr. Drag. Bećić. Br. 7 str. 375.
Naredba od 26. rujna 1857 i § 95 gruntovnog reda. — Od Gj. Galca. Br. 8 str. 408.
Amortizacija mjenbenog blanketa. — Od B. Br. 8 str. 410.
Kako se riešava molba supruga, neka sud odredi shodno, da mu se žena vrati natrag. — Br. 8 str. 411.
Tužitelj i tuženik kod protuslovnih nasljednih očitovanja oporučnih nasljednika. — Br. 8 str. 412.
Djela, što ih je kazneni sudac kradjom označio, ne smiju bit predmetom tužbe rad smetanog posjeda. — Pr. B. Br. 8 str. 413.
Tko je u posjedu smetan, može se po § 16 gradjev. reda poslužiti tužbom radi odštete. — Pr. D. Bec ć Br. 8 str. 415.
K § 358 gr. p. p. alinea druga. — Od D. Becića Br. 8 str. 417.
K zakonu od 8. prosinca 1877 o preinaci članka IX. od godine 1870 Pr. Tito Femenić. Br. 9 str. 454.

Digitized by Google

Tužba na priznanje prava posjeda služnosti kolnoga puta i § 1479 ogz. J. Hadrović-Vinodolski. Br. 9 str. 455.
Ako se zajedno raspravljaju ostavine supruga, koji su živili u zajednici itd. — Br. 9 str. 457.
Ako tuženik stanuje u Ugarskoj, neimaju austrijski sudovi postavit mu kuratora itd. — Br. 9 str. 460.
Na § 916 ogz., k § 339 i 343 gradj. parb. post. — Od Tite Femenića. Br. 9 str. 461.
Kako da se dade naknada za izgubljeno oko itd. — Br. 9 str. 463.
Smetanje porabe javnog puta ne pada pod nadležnost suda, već političke oblasti. — Pr. Dr. Becić. Br. 9 str. 464.
Juristička narav zamienite oporuke. — „Allg. Ztg." Br. 10 str. 509.
K § 269 gr. p. p. — Od Dr. Becića. Br. 10 str. 517.
Uživanje zemljišta mjesto kamata itd. — Pr. T. Femenić. Br. 10 str 518.
Na § 1428 o. gr. zak. — Od Gust. Gaja. Br. 11 str. 553.
K tumačenju razredbe posljednje volje: nalog ili svrha — Od Drag. Becića. Br. 11 str. 555.
Da li utjeranje pravomoćno dosudjene urbarsko-pretečninske odštete spada na nadležnost suda, ili političkih oblasti? — Pr. Dr. Šilović. Br. 11 str. 557.
Uvjeti, pod kojimi se ima izvesti dražba zajedničke nekretnine usljed odsude, kojom je sudjeno na razvrgnuće zajednice, itd. — Br. 11 str. 558.
§ 316 prema § 319 gpp. — Pr. Tubić. Br. 11 str. 559.
K tumačenju naredbe ministarstva pravosudja od 5. srpnja 1855 br. 9051 na kr. banski stol. — Pr. P. P. Br. 11 str. 561.
Dozvoljena povrata u prijašnje stanje, jer je molitelj neuki muhamedanski Bošnjak. — Pr. Drag. Becić. Br. 11 str. 562.
O preinaci prava i obveze: uputa ili ustup? — Pr. Drag. Becić. Br. 11 str. 563.
Kao prvenstvene stavke imadu se smatrati ovršni troškovi nuždni samo za jednu dražbu. — Br. 12 str. 602.
Ob uporavi § 335 gr. p. p. u savezu sa §§ 118 i 119 gr. p. p. te § 1001 o. g. z. — Pr. G. Gaj. Br. 12 str. 603.
Da li je suprug, razstavljen od stola i postelje, koji uzdržaje razstavljenu suprugu, dužan povratiti miraz? § 1264 o. g. z. — Pr. N. J. Br. 12 str. 605.
K tumačenju § 445 gr. p. p. — Br. 12 str. 607.
Troškovi predbilježbe spadaju medju parbene troškove. — Br. 12 str. 608.
Ad § 2 lit. a. gr. p. p. — Pr. Fr. Haladi. Br. 12 str. 609.
Dosuda troškova intervencije ovrhovoditelja. — Pr. Fr. Haladi. Br. 12 str. 610.
Prvostepeni sud može u interesu malodob. po § 15 izv. p. p. i proti svojoj odluci utok uložiti. — Pr. S. P. Br. 12 str. 611.

B. Mjenbeno.

Da se prekine zastara po mjenbenom pravu, nije potrebno da se tužba kako valja nastavi. — Br. 1 str. 35.

Digitized by Google

Prigovor, da je naledja bila samo na oko učinjena, može valjano iznieti samo naledjnik protiva svomu neposrednomu naledjovniku. — Pr. B. Br. 3 str. 139.
Prekinuće zastare mjenice. — Br. 4 str. 191.
Zatezne kamate i prihvatnik mjenice. — Br. 5 str. 254.
Mjenica se ima prosvjedovati i onda, kada je prihvatnik pod stečaj pao. Pr. Drag. Becić. Br. 6 str. 319.
Uz mjenicu neima ustmena pogodba obvezatne moći, ako nije na mjenici evidentirana. — Pr. Drag. Becić. Br. 7 str. 376.
Ako tuženik stanuje izvan mjesta, gdje ima sud svoje sjedište itd. — Br. 8 str. 418.
Na javnoj prodaji ostavine nabavljena mjenica sa naledjem in banco ostavitelja. — Br. 9 str. 465.
Da li nastaje novacija mjen. obveze, ako se dogovore stranke, da će se mjenb. dug u obrocih odplaćivati? — (Centralblatt). Br. 10 str. 521.
Mjenica valja, ako je u formi oštećena, ali ne u bitnih dielovih. — Br. 11 str. 565.
Ustmena ubaviest o dignutom prosvjedu. — (Jur. Blätter). Br. 11 str. 566.
Kod obitovane mjenice ima biti mjesto plateža različno od mjesta obitališta prihvatnikova. Pod pojmom „mjesta obitališta“ i „mjesta plateža“ neima se razumievati stan ili poslovnica itd. — Pr. Drag. Becić. Br. 12 str. 612.

C. Trgovačko.

Ako se odpusti trgov. pomoćnik bez odpovjedi, neda se to opravdati kašnje odkrivenom slom porabom povjerenja; šestnedjeljnu odštetu valja izplatiti i onda, ako je odpušteni odmah našao drugdje mjesto i zaslužbu. — Br. 1 str. 37.
Trgovački karakter kupovanja žita po trgovcu sa brašnom. — Br. 1 str. 38.
Cautio discreta. Posjednik bona, glasećega na donosioca a izdanoga po neprotok. trgovcu, vlastan je dignuti tužbu. — Br. 3 str. 141.
U inozemstvu stanujuća stranka i predloženje njenih trgov. knjiga. — Br. 3 str. 142.
Ako se prodavalac obveže, da će robu odpremiti franco u mjesto gdje stanuje kupac, to ovo mjesto nepostaje tim uvjetom izpunjenja za prodavalca. (Čl. 346 njem. trg. zak.; § 344 hrv.-ug. trg. z.) — Br. 5 str. 255.
Trg. pomoćnik izstupljuje prije vremena iz posla radi uvrede poštenja po gospodaru učinjene. Pomoćnik je vlastan tražiti plaću za preostalo vrieme kad nije vršio službe. — Br. 5 str. 255.
Ako graditelj nabavlja kreč (vapno), ima ovaj posao karakter trgov.-obrtni. — Br. 8 str. 418.
Neuvaži li se prigovor, da je dokazna moć uredno vodjenih trgovačkih knjigâ itd. — Pr. Drag. Becić. Br. 9 str. 466.
K nadležnosti trgovačkog suda. — Od Drag. Bacića. Br. 10 str. 522.
Tužbom može se zahtievati da se drugomu zabrani, da se svojom tvrdkom neslužiti. Nije dostatna razlika, itd. — Br. 11 str. 566.
Jednostavno protuslovje tuženika, da knjige trgovačke nisu redovito vodjene i da račun nije iz njih točno izvadjen, nelišava knjige dokazne moći. — Br. 12 str. 613.

Digitized by Google

D. Kazneno.

Da li je dozvoljeno okrivljeniku, koji stoji pred prekim sudom, dogovarati se sa svojim braniteljem i prije prekosudne rasprave. — Od dr. St. P. Br. 1 str. 39.
K §§ 291 i 292 kaz. postupnika od 17. svibnja 1875 i § 44 zak. čl. XV. od god. 1876 zajedničkoga hrv.-ugar. sabora o rukovanju javnih poreza. — Pr. Petaj. Br. 1 str. 40.
Propisi glede obnove kaznenoga postupka kod prekršaja. — Od Josipa Galjera. Br. 1 str. 40.
§ 157 k. z. ima se samo onda uporaviti, kad je tko zaista pretrpio jednu od teških tjelesnih ozleda, navedenih u § 152 k. z. — Br. 1 str. 44.
Ništovni razlog očite neosnovanosti razloga osude prvog suda (§ 277 t. 5 k. p.). — Od St. Posilovića. Br. 2 str. 83.
Prenapunjene uze. — Od Haladia. Br. 2 str. 86.
K tumačenju § 486 k. z. — Od Josipa Galjera. Br. 2 str. 87.
Glede obnove kaznenog postupka kod prekršaja. — Od Josipa Galjera. Br. 3 str. 142.
Bratići su si bližnji rodjaci. — Od V. Šmita. Br. 3 str. 143.
Ako svjedok kod glavne razprave krivo svjedoči, može li ga sakupljeni sud odmah suditi? (§§ 273 i 274 k. p.), — Pr. S. Kranjčić. Br. 3 str. 144.
Kradja je i ono, ako se tudja stvar radi porabe uzme. (§ 171 k. z.) — Br. 4 str. 192.
K § 277 k. p. — Od Šmita. Br. 4 str. 193.
Koji je sud nadležan za zločin potvore, počinjen zapečačenim spisom, poštom drugamo odpravljenim? — Pr. dr. S. Posilović Br. 4 str. 194.
Priepor o nadležnosti. — Od Drag. Becića. Br. 5 str. 256.
K §§ 99 i 496 k. p. — Od Josipa Galjera. Br. 5 str. 258.
Nekaznjivost po § 187 k. z. nemože nastupiti, ako je detektiv saznao za djelo obtuženoga. — Br. 5 str. 259.
K propisom § 63 k. p. — Od Josipa Galjera. Br. 6 str. 321.
K § 167 sl. e. k. z. — Pr. V. Šmit. Br. 7 str. 379.
I stričićevi su bližnji rodjaci. — Pr. Jos. Galjer. Br. 7 str. 380.
§ 183 kaz. zak. — Od P. Jovanovića. Br. 8 str. 419.
Ako stranka tečajem glavne razprave i prije nego li se osuda proglasi itd — Br. 8 str. 421.
K § 486 k. z. — Od Josipa Galjera Br. 8 str. 422.
Prevara krivotvorenjem doznačnica. — Od Josipa Galjera. Br. 8 str. 422.
Kada postaje pronevjerenje nekažnjivim sbog djelotvorna pokajanja. — Br. 9 str. 468.
Tumačenje zle nakane kod zločinstva pronevjerenja. — Pr. St. Br. 9 str. 468.
K §. 171, 174 II. d. kz. — Od D. B Br. 9 str. 470.
Nuždna obrana. — Od Dr. Šilovića. Br. 9 str. 471.
I roditelji krivi su zločinstva po § 229 k. z., ako primu i sakrivaju sina — vojničkog bjegunca. — Pr. L. Br. 11 str. 523.
Obnova kazn. postupka radi odmjere strože kazni osudjenika. — Od Drag. Becića. Br. 10 str. 525.

Digitized by Google

Istražni zatvor neobustavlja nastup pravomoćno dosudjene kazni. — Od J. Galjera. Br. 11 str. 527.

Da li graditelj odgovara, ako se nepodpuno ovrše njegove odredbe opreznosti. — (Jur. Blätter). Br. 10 str. 527.

Kaznjivost krivoga svjedočanstva nezavisi o znamenitosti neistinitoga kasivanja. (Centralblatt) — Br. 11 str. 569.

Na § 41 kaz. zakona. — Od J. Galjera. Br. 11 str. 570.

Neuljudno, žestoko i nepristojno ponašanje netvori samo po sebi prekršaj § 312 k. z. — Br. 11 str. 570.

Pojam „groblja“ u smislu § 306 k. z. — Br. 11 str. 571.

Ako se samo priobći, da je konfisciran spis koji, i ako se navede naslov sastavka, koji je dao povoda konfiskaciji, itd. (Jur. Blätter). — Br. 11 str. 571.

Po §§ 98 i 99. k. z. kaznjiva prietnja može stojati samo u takovoj izjavi, o kojoj je obtuženi htio da bude priobćena onomu, komu je prietnja namienjena. — (Centralblatt). Br. 12 str. 614.

Na § 303 k. p. — Pr. Vl. Šmidt. Br. 12 str. 616.

§ 463 k. z. ima se uporaviti i na djecu nezakonite kćeri oštećenoga. — Br. 12 str. 617.

Da li seoski knez spada medju poglavarstvene osobe? — Pr. Jos. Galjer. Br. 12 str. 618.

Granica medju kradjom i pronevjerenjem. — Br. 12 str. 620.

Priznanje, da je tko našao stvar, koju si je već prisvojio, neisključuje zlu namjeru. — (Allg. Jurist. Ztg.). Br. 12 str. 621.

E. Upravno.

Ako na dan urečen za občinske izbore traje glasovanje u jednom izborničtvu preko ure zakonom ustanovljene, vriedja se propis § 28 občinskog izbornog pravilnika za kraljevinu Dalmaciju, te izbor občinskog vieća bude ništetan. — Pr. B. Br. 4 str. 197.

1. Načelo, da tko je član dalmatinske občine a ne i pripadnik, jednak je ovomu zadnjemu u svakom obziru (izim samo u pravu na pomaganje sa strane občine u siromaštvu), vriedi i za odlomke.

2. Prava pojedinih članova jedne dalmatinske občine na kakva uživanja ne mienjaju se ni u slučaju, da odlomak, kojemu ti članovi pripadaju, bude odciepljen od te občine. — Pr. B. Br. 5 str. 260.

Zanimiv slučaj zadružne diobe. — Od dr. M. Leskovca. Br. 6 str. 322.

Na gradjanskoga sudca spada priepor o tom, imade li pravo tko svoju kuću prenačiniti, zagradit prolazište, što no su ga ljudi faktično imali kroza nju. — Br. 7 str. 381.

Dva riešenja kr. zemaljske vlade o pravu vinotočja. — Pr. V. M. Br. 8 str. 425.

Ne bude li javljeno nadležnoj vlasti, da se iznova iznajmilo kuću, itd. Od B. — Br. 9 str. 472.

Podžupanija ne mora izdati prepisa osude, izrečene radi šumske štete u svrhu izvedenja priziva. — Pr. B. Br. 9 str. 473.

Imadu li se diobe, izvedene na temelju zak. čl. IV. god. 1870, smatrati

Digitized by Google

redovitimi ili potajnimi, odnosno da li se kod takovih može uporaviti § 14 z. z. od 3. ožujka 1874? — Pr. Jos. Hoholač. Br. 12 str. 622.

F. Iz srbske prakse.

Iz srbske prakse. (Pravo). — Br. 10 str. 529 i br. 11 str. 579

III. Književnost.

R. H. Wrožda, wrožba i pokora. — Od dra. Franje J. Spevca. Br. 2 str. 89; br. 3 str. 146; br. 4 str. 199; br. 5 str. 261; br. 6 str. 324; br. 8 str. 430; br. 9 str. 476.

Pravo vlastnosti po austr. pravu s obzirom na obćenito pravo i na novije zakonike. Od prof. dra. An. Rande. — Ocjena prof. K. Vojnovića. — Br. 7 str. 382.

Književna obznana — Br. 12 str. 624.

Der Serbische Civilprocess, nebst Concursordnung itd. — Od. V. Leitmeiera. Str. 576.

IV. Razlikosti.

Glavna skupština pravničkoga družtva. — Br. 2 str. 103.

Medjunarodni kaznionički kongres. — Br. 9 str. 474.

V. Viestnik.

U svakom broju priobćivane su u Viestniku pomanje viesti i crtice pravničkoga sadržaja ili važne za pravnički sviet, zatim imenovanja, premještenja, natječaji itd.

Digitized by Google

Prinosi k najnovijoj povjesti kaznioničke struke u evropskih državah (1883—1884.)

Napisao ***Emil Taufer***
ravnatelj kr. zem. kaznione u Lepoglavi.

Kako je po strukovnoj literaturi dobro primljena bila ćedna moja radnja „o napredovanju kriminalistike tečajem god. 1882“,[1] odlučih nastaviti — odazivljuć se tim podjedno i laskavim pozivom njekolicine po struci drugova — pregled razvitka kaznioničke struke u evropejskih državah do najnovije dobe.

Glavna stvar kod toga bijaše: sabiranje podatakâ; poredanje i izpitivanje istih tek je od nuzgredne važnosti. S toga i zasluga ne ide pisca, već ide i hvala i zasluga one drugove strukovnjake iz raznih i dalekih krajeva, koji su, ubavješteni o naumljenoj radnji druga si, voljno ga i vjerno izvjestili o svakom napredku na tom polju.

Nazočna radnja — koliko je god nepodpuna — misli ipak doskočiti sa više stranah osjećanoj potrebi medjunarodnoga časopisa za kaznioničku struku. U buduće zapasti će ta zadaća „Bulletin de la Commission pénitentiaire internationale“, kojega su prostor dosele zapremile bile literarne predradnje za medjunarodni kongres u Rimu. Ove su predradnje absorbirale takodjer i mnogu od najizvrstnijih sila te nisu dopustile, da bi se piscu u svakom slučaju odpravili bili svi oni podatci i ubaviesti, koji mu bijahu toli pripravno u izgled stavljeni. Nu „ultra posse nemo tenetur“. Neka bi voljni čitatelj dopustio uporabu te izreke takodjer u prilog osobi piščevoj.

[1] Sadržana u djelu pisca: Die Erfolge des progressiven Strafvollzuges etc. Berlin 1883. Puttkammer et Mühlbrecht.

Digitized by Google

Sabrani su podatci dosta važni te mogu probuditi interes strukovnjaka. Poredanje pojedinih činjenica olahkoćuje pregled i ocjenu. Uvjereni smo, da nitko nas, pročitav ovu razpravu, neće uztvrditi, da upravo na ništa novoga ili koristnoga naišao nije. U tom uvjerenju prelazimo dakle bez dalnjega izpričavanja odmah „in medias res“.

Stanje englezkih kazniona, ako i nije savršeno i u svakom pogledu podpuno, ipak — sravna li se s onim većine ostalih država, — dosta je povoljno; uz to se i neprestano radi na poboljšanju istoga. Parlamenat i vlada, postojeća družtva i javno mnenje složno nastojavaju oko unapredjenja i podignuća onih inštitucija, kojim je zadaća predusresti i izkorieniti one socijalne bolesti, koje se u zločinstvih pojavljaju.

Osobitu radinost razvija na tom polju — da od velikoga broja postojećih takovih družtva samo nekoja spomenemo — „sociologičko-družtvo“, osobito uvaženo po velikom moralnom uplivu godimice višeputa obdržavanih kongresâ (Social Science Congress), zatim pod pokroviteljstvom Lorda Broughama utemeljeno Howardovo družtvo (Howard Association), kojemu je neumorna spisateljska agitacija izvrstnoga družtvenoga tajnika Vilima Tallacka pribavila toli zaslužan ugled. Spomena vriedan je, dne 3. listopada 1883 u Huddersfieldu obdržavani kongres prvoimenovanoga družtva, na kojem je predsjednik kriminalnog odsjeka gosp. Vincent Howard medju ostalim razložio, kako se je u Englezkoj tečajem poslednjih godina broj težkih zločina, — ali ne podjedno i značaj zločina — znatno umanjio, pošto je broj na robiju osudjenih kaznenika tečajem godine 1882 samo za 110 bio veći nego li u godini 1871, dočim se je u istom razdobju (1871—1882) pučanstvo pomnožilo sa tri i pol milijuna.

Govornik naglasi, da jedinstvena organizacija ovršenja kazni dobre plodove nosi, i da svota od 10.000 funti šterlinga, što se svake godine izdaje za podupiranje odpuštenih kaznenika, mnogo doprinosi k poboljšanju tih odnošaja.[2]

[2] Po mnenju g. V. Tallacka imao bi se ovaj uspjeh — manji broj zločinaca — pripisati uplivu popravilišta i obrtnih škola za mladjahne zlo-

Digitized by Google

Nastojanja Howardovog družtva oko bolje klasifikacije kaznenika bila su takodjer dielomice okrunjena uspjehom. Godine 1883 odredila je vlada u nekih kaznionah uvedenje tako zvanih „razredâ zviezde“ (star) za odlučenje prvi put osudjenih od priupadnika, a dalnji korak u korektnom pravcu učinjen je sa premještenjem većine od navedenih kaznenika u kaznionu Chattenden kraj Chattana, koja je kazniona time postala posebnim zavodom za prvi put osudjene.

U najljepšem sporazumljenju s kaznioničkom upravom radi takodjer glavno gradsko redarstvo.[3]

Godišnje izvješće rečene oblasti, predloženo po nalogu Njezina Veličanstva kraljice obim kućam parlamenta, sadržava velezanimivo izvješće ravnatelja godine 1878 novo ustrojenog kriminalnog odjela, Mr. C. E. Howard Vicenta.

U tom izvješću konštatuje velezaslužni izvjestitelj medju ostalim u pogledu inštitucije uvjetnog dopusta,[4] podpuno povoljan uspjeh te uredbe U vrieme podnešenja izvješća bilo je u glavno-gradskom redarstvenom okružju 1268 uvjetno odpuštenih kaznenika; 97 najboljega vladanja bude po ravnatelju kriminalnog redarstva podieljeno pogodovanje, da mogu propisanu mjesečnu prijavu, koja se imade inače učiniti osobno, odsele pismeno podnieti.

Dotični redarstveni odsjek posredovao je takodjer za više nego 200 odpuštenih kaznenika zanimanje, te je sa postojećimi družtvi za podupiranje odpuštenih kaznenika uzdržavao neprekidan savez; tako se interveniralo u 909 slučajevâ u prilog družtva „Royal Society for the aid of discharged Prisoners“, a što moguće izdašnije se podupiralo djelovanje družtva „St. Giles Mission“ i „Scheriffs fund Society“.

čince (Reformatory and industrial schools) navodno zato, jer se tečajem poslednjih 10 godina broj mladjih zločinacah — od 15—34 god. — za 1000 umanjio, dočim se u istom razdobju broj starijih — preko 34 god — za više nego 1200 pomnožao. (Standard 6. veljače 1883.).

[3] Report of the Commissioner of Police of the Metropolis for the year 1882. London. 1883. Printed by Eyre and Spottiswode.

[4] Cit. pag. 8.

Digitized by Google

Sabrani su podatci dosta važni te mogu probuditi interes strukovnjaka. Poredanje pojedinih činjenica olahkoćuje pregled i ocjenu. Uvjereni smo, da nitko nas, pročitav ovu razpravu, neće uztvrditi, da upravo na ništa novoga ili koristnoga naišao nije. U tom uvjerenju prelazimo dakle bez dalnjega izpričavanja odmah „in medias res".

Stanje engleskih kazniona, ako i nije savršeno i u svakom pogledu podpuno, ipak — sravna li se s onim većine ostalih država, — dosta je povoljno; uz to se i neprestano radi na poboljšanju istoga. Parlamenat i vlada, postojeća družtva i javno mnenje složno nastojavaju oko unapredjenja i podignuća onih inštitucija, kojim je zadaća predusresti i izkorieniti one socijalne bolesti, koje se u zločinstvih pojavljaju.

Osobitu radinost razvija na tom polju — da od velikoga broja postojećih takovih družtva samo nekoja spomenemo — „sociologičko-družtvo", osobito uvaženo po velikom moralnom uplivu godimice višeputa obdržavanih kongresâ (Social Science Congress), zatim pod pokroviteljstvom Lorda Broughama utemeljeno Howardovo družtvo (Howard Association), kojemu je neumorna spisateljska agitacija izvrstnoga družtvenoga tajnika Vilima Tallacka pribavila toli zaslužan ugled. Spomena vriedan je, dne 3. listopada 1883 u Huddersfieldu obdržavani kongres prvoimenovanoga družtva, na kojem je predsjednik kriminalnog odsjeka gosp. Vincent Howard medju ostalim razložio, kako se je u Englezkoj tečajem poslednjih godina broj težkih zločina, — ali ne podjedno i značaj zločina — znatno umanjio, pošto je broj na robiju osudjenih kaznenika tečajem godine 1882 samo za 110 bio veći nego li u godini 1871, dočim se je u istom razdobju (1871—1882) pučanstvo pomnožilo sa tri i pol milijuna.

Govornik naglasi, da jedinstvena organizacija ovršenja kazni dobre plodove nosi, i da svota od 10.000 funti šterlinga, što se svake godine izdaje za podupiranje odpuštenih kaznenika, mnogo doprinosi k poboljšanju tih odnošaja.[2]

[2] Po mnenju g. V. Tallacka imao bi se ovaj uspjeh — manji broj zločinaca — pripisati uplivu popravilišta i obrtnih škola za mladjahne zlo-

Digitized by Google

Nastojanja Howardovog družtva oko bolje klasifikacije kaznenika bila su takodjer dielomice okrunjena uspjehom. Godine 1883 odredila je vlada u nekih kaznionah uvedenje tako zvanih „razredâ zviezde“ (star) za odlučenje prvi put osudjenih od priupadnika, a dalnji korak u korektnom pravcu učinjen je sa premještenjem većine od navedenih kaznenika u kaznionu Chattenden kraj Chattana, koja je kazniona time postala posebnim zavodom za prvi put osudjene.

U najljepšem sporazumljenju s kaznioničkom upravom radi takodjer glavno gradsko redarstvo.[3]

Godišnje izvješće rečene oblasti, predloženo po nalogu Njezina Veličanstva kraljice obim kućam parlamenta, sadržava velezanimivo izvješće ravnatelja godine 1878 novo ustrojenog kriminalnog odjela, Mr. C. E. Howard Vicenta.

U tom izvješću konštatuje velezaslužni izvjestitelj medju ostalim u pogledu inštitucije uvjetnog dopusta,[4] podpuno povoljan uspjeh te uredbe U vrieme podnešenja izvješća bilo je u glavno-gradskom redarstvenom okružju 1268 uvjetno odpuštenih kaznenika; 97 najboljega vladanja bude po ravnatelju kriminalnog redarstva podieljeno pogodovanje, da mogu propisanu mjesečnu prijavu, koja se imade inače učiniti osobno, odsele pismeno podnieti.

Dotični redarstveni odsjek posredovao je takodjer za više nego 200 odpuštenih kaznenika zanimanje, te je sa postojećimi družtvi za podupiranje odpuštenih kaznenika uzdržavao neprekidan savez; tako se interveniralo u 909 slučajevâ u prilog družtva „Royal Society for the aid of discharged Prisoners“, a što moguće izdašnije se podupiralo djelovanje družtva „St. Giles Mission“ i „Scheriffs fund Society“.

čince (Reformatory and industrial schools) navodno zato, jer se tečajem poslednjih 10 godina broj mladjih zločinacah — od 15—34 god. — za 1000 umanjio, dočim se u istom razdobju broj starijih — preko 34 god — za više nego 1200 pomnožao. (Standard 6. veljače 1883.).

[3] Report of the Commissioner of Police of the Metropolis for the year 1882. London. 1883. Printed by Eyre and Spottiswode.

[4] Cit. pag. 8.

Digitized by Google

H. Howard Vincent spominje nadalje[5] uvedenje stalnog zločinačkog albuma, kao i periodičko obnarodovanje zbirka, sadržavajućih slike glasovitih zločinaca, te naglašuje, da su ove uredbe u redarstvenih krugovih našle živa priznanja i da veleuspješno djeluju. 235 redarstvenih činovnika služilo se tečajem godine timi albumi kod potraga svojih, a u 150. većom stranom kao beznadno smatranih slučajeva imale su te potrage željeni uspjeh, dočim su omogućile konštatovanje osobne istovjetnosti.

Najvažniji dogodjaj godine 1883 medjutim bio je obnarodovanje obsežnog izvješća povjerenstva za popravilišta („Royal Commission of Schools"), od kojega se povjerenstva očekivahu nuždni predlozi u svrhu izdašnog preustrojstva i reforme obće koristnih tih zavoda.[6]

Kada je spomenuto izvješće izašlo, obstojale su u Engleskoj, u Vales-u i u Škotskoj 62 povlaštene „Reformatory Schools", 133 ovlaštene „Industrial Schools" i 11 „Industrial day-schools" (dnevne škole).

Povjerenstvo izrazilo se veoma povoljno o djelatnosti i ob uplivu ovih množinom parlamentskih zaključakâ oživotvorenih škola.

Predlozi povjerenstva jesu u kratko sliedeći:

U pogledu uprave mnije povjerenstvo, da bi na temelju poglavarstvene oblasti postojeće Reformatory i Industrial schools mogle stajati pod dobrovoljnom privatnom upravom, podieliv eventualno stanoviti upliv sudačkim oblastim. Škole ove, u koliko mjestne okolnosti dopuštaju, neka budu što moguće manje, a postojeći veći zavodi neka bi se razdielili u posebne odjele.

U pogledu zanimanja predlaže se, da se napuste takova industrijalna zanimanja, od kojih se praktična korist po kasniji napredak pitomaca očekivati nemože. Posve podredjena važnost da se u buduće daje većemu ili manjemu prihodu pitomačkih

[5] Ibid. pag. 9.

[6] Vidi: „The Times" od 9. siečnja 1884.

Povjest i povod postavljenja toga povjerenstva opisana je u mojem djelu „die Erfolge des progressiven Straf-Vollzuges" strana 2.

Digitized by Google

radnja; novčane nagrade pako ravnatelju ili drugim činovnikom iz prihoda tih radnjâ imale bi sasvim prestati.

Što se tiče obuke i nadzora preporuča povjerenstvo prije svega uzporedjenje učiteljskog osoblja s onim javnih elementarnih škola. Za industrijalne dnevne škole preporučuje se po mogućnosti namještenje učiteljica. Pjevanje imalo bi se sistematično gojiti.

Vrhovni nadzor imao bi u obziru obuke vršiti odjel nastave, koji bi imao takodjer predujmice namirivati odnosne troškove. U svakom drugom obziru, izuzam elementarnu obuku, nadležao bi vrhovni nadzor kao i dosele ministarstvu unutarnjih posala (Home office).

U pogledu primanja djece u „Reformatory“ ili „Industrial Schools“ predlaže povjerenstvo, da se ni jedno diete u Englezkoj ili u Škotskoj ne bi moglo inače predati u rečene škole, nego ili na temelju odluke (občinsko-) poglavarstvenih osobâ ili pako državne plaćene oblasti (Stipendiariy magistrate), ili na temelju odluke Scheriffa, u javnoj sjednici izrečene. Svakoj takovoj odredbi imalo bi predhoditi izpitanje stvari po mjestnoj oblasti. Oblast ta imala bi pravo, radi pribave nuždne ubavjesti, pozvati preda se otca odnosnoga djeteta.

Boravljenje u „Reformatory“ ili „Industrial Schools“ imalo bi u pravilu trajati do navršene 16. godine, a naročito za „Reformatory Schools“ neka nebude kraće od 3, a ne duže od 5 godina, — izuzam kod djece izpod 11 godina.

Svaki slučaj uzkraćenoga primanja kojega djeteta sa strane školskog predstojničtva imao bi se državnom tajniku do znanja staviti, koji bi imao pravo odrediti, da diete bude primljeno.

Proštituirane djevojke imale bi se, ako ikako moguće, predati u utočišta (Home); bolestni ili slaboumni pako u dobrotvorne zavode.

Zavodsko predstojničtvo imalo bi se ovlastiti, da može odpustiti pitomaca u svrhu obskrbljivanja u domovini, na moru, ili u svrhu izselenja. Pomorske i vojničke oblasti pako imale bi se pozvati na izadanje takovih odredaba, po kojih bi se

Digitized by Google

H. Howard Vincent spominje nadalje[5] uvedenje stalnog zločinačkog albuma, kao i periodičko obnarodovanje zbirka, sadržavajućih slike glasovitih zločinaca, te naglašuje, da su ove uredbe u redarstvenih krugovih našle živa priznanja i da veleuspješno djeluju. 235 redarstvenih činovnika služilo se tečajem godine timi albumi kod potraga svojih, a u 150. većom stranom kao beznadno smatranih slučajeva imale su te potrage željeni uspjeh, dočim su omogućile konštatovanje osobne istovjetnosti.

Najvažniji dogodjaj godine 1883 medjutim bio je obnarodovanje obsežnog izvješća povjerenstva za popravilišta („Royal Commission of Schools"), od kojega se povjerenstva očekivahu nuždni predlozi u svrhu izdašnog preustrojstva i reforme obće koristnih tih zavoda.[6]

Kada je spomenuto izvješće izašlo, obstojale su u Engleskoj, u Vales-u i u Škotskoj 62 povlaštene „Reformatory Schools", 133 ovlaštene „Industrial Schools" i 11 „Industrial day-schools" (dnevne škole).

Povjerenstvo izrazilo se veoma povoljno o djelatnosti i ob uplivu ovih množinom parlamentskih zaključakâ oživotvorenih škola.

Predlozi povjerenstva jesu u kratko sliedeći:

U pogledu uprave mnije povjerenstvo, da bi na temelju poglavarstvene oblasti postojeće Reformatory i Industrial schools mogle stajati pod dobrovoljnom privatnom upravom, podieliv eventualno stanoviti upliv sudačkim oblastim. Škole ove, u koliko mjestne okolnosti dopuštaju, neka budu što moguće manje, a postojeći veći zavodi neka bi se razdielili u posebne odjele.

U pogledu zanimanja predlaže se, da se napuste takova industrijalna zanimanja, od kojih se praktična korist po kasniji napredak pitomaca očekivati nemože. Posve podredjena važnost da se u buduće daje većemu ili manjemu prihodu pitomačkih

[5] Ibid. pag. 9.

[6] Vidi: „The Times" od 9. siečnja 1884.

Povjest i povod postavljenja toga povjerenstva opisana je u mojem djelu „die Erfolge des progressiven Straf-Vollzuges" strana 2.

Digitized by Google

radnja; novčane nagrade pako ravnatelju ili drugim činovnikom iz prihoda tih radnjâ imale bi sasvim prestati.

Što se tiče obuke i nadzora preporuča povjerenstvo prije svega uzporedjenje učiteljskog osoblja s onim javnih elementarnih škola. Za industrijalne dnevne škole preporučuje se po mogućnosti namještenje učiteljica. Pjevanje imalo bi se sistematično gojiti.

Vrhovni nadzor imao bi u obziru obuke vršiti odjel nastave, koji bi imao takodjer predujmice namirivati odnosne troškove. U svakom drugom obziru, izuzam elementarnu obuku, nadležao bi vrhovni nadzor kao i dosele ministarstvu unutarnjih posala (Home office).

U pogledu primanja djece u „Reformatory“ ili „Industrial Schools“ predlaže povjerenstvo, da se ni jedno diete u Englezkoj ili u Škotskoj ne bi moglo inače predati u rečene škole, nego ili na temelju odluke (občinsko-) poglavarstvenih osobâ ili pako državne plaćene oblasti (Stipendiariy magistrate), ili na temelju odluke Scheriffa, u javnoj sjednici izrečene. Svakoj takovoj odredbi imalo bi predhoditi izpitanje stvari po mjestnoj oblasti. Oblast ta imala bi pravo, radi pribave nuždne ubavjesti, pozvati preda se otca odnosnoga djeteta.

Boravljenje u „Reformatory“ ili „Industrial Schools“ imalo bi u pravilu trajati do navršene 16. godine, a naročito za „Reformatory Schools“ neka nebude kraće od 3, a ne duže od 5 godina, — izuzam kod djece izpod 11 godina.

Svaki slučaj uzkraćenoga primanja kojega djeteta sa strane školskog predstojničtva imao bi se državnom tajniku do znanja staviti, koji bi imao pravo odrediti, da diete bude primljeno.

Proštituirane djevojke imale bi se, ako ikako moguće, predati u utočišta (Home); bolestni ili slaboumni pako u dobrotvorne zavode.

Zavodsko predstojničtvo imalo bi se ovlastiti, da može odpustiti pitomaca u svrhu obskrbljivanja u domovini, na moru, ili u svrhu izselenja. Pomorske i vojničke oblasti pako imale bi se pozvati na izadanje takovih odredaba, po kojih bi se

Digitized by Google

mladići izpušteni iz „Industrial Schools“ unovačiti ili ukrcati mogli i bez dozvole roditeljâ.

Uvjetni odpusti imali bi se podielivati u izdašnijoj mjeri nego dosada i to čim ranije moguće. Nadzorni organi bili bi dužni u svakom slučaju, gdje bi se za takov odpust očevidno sposoban pitomac neopravdanim načinom pridržao, izviestiti državnoga tajnika („Home Secretary“).

Nadziranje odpuštenih pitomaca imalo bi trajati u pravilu još kroz dvie godine nakon odpusta, ali svakako ima prestati sa 21. godinom.

Nijedan dječak nebi se smio prije navršene 12 godine ili bez liečničke svjedočbe primiti na koji „školski brod“ (Industrial or Reformatory ship), a isto tako ni proti njegovoj volji. Ovi brodovi morali bi imati u lukah agente svoje, koji bi bili pozvani pribavljati mjesta takovim mladićem i u obće brinuti se za njihove interese.

Glede financijalnih odnošaja „Industrial“ i „Reformatory Schools“ predložilo je povjerenstvo raznih promjena. Troškovi uzdržavanja za svako diete neka bi se u buduće ustanovili sa 7 shilinga 6′ d., na školskih brodovih pako sa 8 shilinga 6′ d. za svaki tjedan, od koje bi svote 4 shilinga 4′ d., odnosno 5 shilinga 6′ d. predujmljivala država, a 2, odnosno 3 shilinga razporezala bi se na lokalne prineske.

Dielomična odšteta imala bi se od onih roditelja zahtievati, kojih su platežnu sposobnost postupajuće oblasti ustanovile povodom odluke, da se diete ima predati u navedene škole.

Zakonitim putem trebalo bi osigurati, da budu roditelji plaćali redovito ustanovljene iznose, u koju svrhu imao bi se uvesti sumarni postupak, koji bi dopustio i eventualno odredjenje zatvora, a — u slučaju grube nemarnosti — takodjer i kazan prisilne radnje.

Pokraj ovih preventivnih mjera polaže se u Englezkoj velika važnost na utemeljenje družtva za podporu odpuštenih kaznenika. — Takova družtva postoje sada već u svakom većem gradu, a na čast Englezke ima se iztaknuti, da od 64 lokalnih

Digitized by Google

kazniona, što ih po zemlji imade, samo ih još 14 neima svojih posebnih podpornih družtva.

Kako je u Englezkoj javnost osobito važan faktor, koristilo bi interesom kaznioničtva, da se uz godišnja izvješća vrhovne kaznioničke uprave, te uz izvješća mjestnih nadzornih odbora („Local Visiting Committees") priobćuju takodjer i izvješća liečnika i svećenika u cielom svom sadržaju. Sabiranju i izradjivanju statističkoga gradiva valjalo bi takodjer podieliti veću važnost; naročito bilo bi za željeti, da se u tom što više sliedi sustav, poprimljen po medjunarodnoj statistici.

Ovo bi takodjer u pogledu obračunanja prihoda kazneničkih radnja dovelo do jedinstvenih načela, te se strukovnjaci na kontinentu nebi — kao danas — našli pred težko razriešivom zagonetkom, kako dolaze u Englezkoj do toga, da se tako zvane kućne radnje kaznenika zaračunavaju u izvješćih sa toli nerazmjerno visokim prihodom. Tako je n. pr. u kaznioni „Stafford Gaol", koja ima po prilici 559 kaznenika, radnja cmrkanja (pumpanja) vode zaračunana sa 897 £ šterlinga, radnja oko „pranja i sušenja" sa daljnjih 503 £.[7]

Irska pokazuje nam tečajem posljednjih godina tužnu sliku uzdrmanog družtvenog reda. Pod pritiskom izvanrednih odnošaja trpilo je naravno i kaznioničtvo. Dobro poznati zakon „Act for the better protection of Person and Property in Ireland" bivši u krieposti od 2. ožujka 1881. do 30. rujna 1882. napunio je redarstvenim putem zemaljske kaznione; činovnici, kojim je zvanje ovršenje kazni, nadjoše se u tili čas u službi preventivnoga pravosudja. Obća zlovolja, čuvstvo nesigurnosti, nezadovoljstvo s oktrojiranim tim djelokrugom, napetost i nepovjerenje obuze duhove. Ovo vanredno stanje mora se svestrano uvažiti, da se uzmognu pravedno ocieniti dogodjaji, sbivši se posljednih godina na polju kaznioničtva u Irskoj.

Irski sistem ovršenja kazni imao se od vajkada boriti sa znamenitom zavisti nekih englezkih strukovnih krugova. Prigovaralo mu se, da sliedi težnje protivne načelom ovršenja kazni

[7] Vidi o tom: „The Times" od 21. listopada 1884.

Digitized by Google

u Englezkoj. Nije s toga čudo, da mu se za poslednjih nemira uzdrmala dojakošnja popularnost i u vlastitoj zemlji. Naročito se sa strane tako zvane „irske stranke“ (Irisch Party) podigla tužba, da se kaznionička disciplina vrši neumjestnom strogošću.

Nu i sami bezuvjetni privrženici i prijatelji „progresivnog ovršenja kazni“, koji poznaju odnošaje u Irskoj iz vlastita opažanja, nisu se mogli sprijateljiti sa svimi lokalnimi potankostmi, te su bili uvjereni, da se progresivnom sistemu, poprimi li se na kontinentu točno onako kao što je izveden u Irskoj, željeni uspjeh zajamčiti nemože. Za ne malu mahnu smatralo se naime u irskom uredjenju, što su kaznione, opredieljene za provedenje pojedinih stadijâ sistema, mjestno jedna od druge odviše udaljene. Prigovorilo se nadalje neograničenoj zajednici kaznenika prigodom radnja kod gradnje luke u Haulbowline, kao i nesretnoj osnovi željeznih stanica u kaznioni Spike Island, koje, providjene sa vratima, pletenima od željezne žice, jedna napram drugoj leže tako, da se medjusobno dogovaranje i inako sporazumljenje kaznenika uspješno zapriečiti nemože.

Nedostatci ovi bili su poznati i vrhovnoj kaznioničkoj oblasti te se već u prijašnjih godišnjih izvješćih naglašivala potreba napustiti kaznionu u Spike Islandu, nu pomanjkanje druge prikladne kaznione te vrsti (Public work prison) i pomanjkanje novčanih sredstva za sagradjenje nove kaznione, nedadoše dosele da se izvedu naumljene promjene.

Dogodjaj jedan, po sebi malen, nu komu je englezko novinstvo veliku važnost dalo, te na daleko raztrubljeni izgred kaznenika — izgred, kakav so dogadja skoro svakoga četvrtgodišta u mnogih kaznionah veleprosvjetljene srednje Evrope, a da mu zato itko pripisuje osobitu kakovu važnost — imao je ovaj put u Irskoj velikih posljedica. Englezka i nezadovoljna Irska stranka dotjerale su do toga, da je u proljeću godine 1883. u svrhu iztraživanja odnošaja kaznenih zavoda i postojećega sustava ovršenja kazni, izaslano posebno kraljevsko povjerenstvo.

Digitized by Google

Službena izvješća opisuju spomenuti izgred doslovce ovako:[8] U radionicah „dock-a“ u „Haulbowline“ dogodiše se 27. i 31. siečnja 1883 izgredi. Oni od 27. siečnja nisu bili nikako unapred osnovani, već potekoše odatle, što su se potukla medju sobom dva kaznenika, koji se zatim oba okrenuše proti posredujućem stražaru. Doskora dodje do hrvanja medju doletivšimi stražari i kaznenici, od kojih se još njekoliko pridružilo bilo prvoj dvojici.

Predstojnik kaznione rekviriraše obzirom na malen broj stražara, redarstvo i vojnu asistenciju u nadi, da će već sama prisutnost oružane sile dovoljna biti, da se odpor svlada i red povrati. Ali dogodi se upravo protivno. Odpornikom pridruži se naime još više kaznenika tako, da je kroz stanovito vrieme u „Dock Bassinu“ priličan nered vladao, u kojem medjutim kamenoklesari i tvornički radnici nisu udioničtvovali. Ozledjen bude ipak samo jedan nadkonstabler, dobiv nožem ozledu na glavi.

Izgred 31. siečnja dogodi se kod objeda, te sastojaše u tom, što je znatan broj kaznenika mlieko, što su im ga dali, jer bijaše tobože nevaljano, prolio. Nebijaše ni nasilja ni prietnja, ali je stvar ipak bila u napred zasnovana po dvojici kaznenika, kojim vrieme kazni bijaše već na domaku, te koji su se toga radi nadali, da će izbjeći težkim posljedicam svoga odpora. Svrha im pako bijaše polučiti promjenu propisa o hrani. Ono mlieko bje poslje kemički iztraženo i dobrim pronadjeno.

Vrhovni nadzornik kapetan Barlow iztražio je odmah stvar na licu mjesta.[9]

Začetnici i glavni krivci tako prvog kao i drugog izgreda bijahu osamljeni, a šestorica od njih i tjelesno kažnjeni. Od toga časa nije više mir i red u ničem poremećen“. — Kratko vrieme iza ovih dogadjaja izaslano bje spomenuto već kraljevsko povjerenstvo („Royal Commission“) da iztraži odnošaje kaznenih zavodâ i načina ovršenja kazni.

Povjerenstvo sastojalo je od sliedećih članova: Sir Richard Croos, bivši državni tajnik, kao predsjednik, zatim: St. Brodrick

[8] Tifth Report of the General prisons Board Ireland 1882—1883. Dublin 1883. By Alex. Thom et Co. Pag. 109.

[9] Ibidem pag 12.

Digitized by Google

M. P., E. R. Wodehouse Esqu M. P., dr. R. M. Donuell, dr. G. Sigerson, N. D. Murphy, T. A. Dickson Esqu. M. P. i Major M. Hardy R. E., kao tajnik.

Tečajem djelovanja toga povjerenstva i uz njegovu moralnu odgovornost ukinuta je mjeseca ožujka kazniona Spike Island. — Ženska kazniona u Mountjoy (Mountjoy prison Nro. 2) bude kao takova napuštena, a njezine stanovnice premještene u kaznionu Grangegorman kraj Dublina. Od kaznenika u Spike Islandu bude dvadeset i osam premješteno u kaznionu za nemoćnike u Maryborough, neki u Cork, Galway i Tralle, nu najveći broj predan je u prijašnju žensku kaznionu „Mountjoy".

Mountjoy Prison br. 2 (prijašnja ženska kazniona) nalazi se unutar kružnih zidovâ sa kaznionom br. 1., te je od ove samo visokim srednjim zidom odieljena. Kaznione 1 i 2 sačinjavaju sada jednu mužku kaznionu, u koju se može smjestiti od prilike do 700 kaznenika; 200 od ovih može se držati u samotnom zatvoru, a do 500 u skupnih zatvorih. Božjoj službi prisustvuju svi zajedno, samo su osamljenici i ovdje odruženi od kaznenika skupnoga zatvora. Prvi i drugi stadij irskoga sustava neprovadja se dakle više u posebnih, mjestno jedan od drugoga znatno udaljenih zavodih, nego se prvi i drugi stadij kazni — samotno zatvaranje i čuvanje u skupnom zatvoru — ovršuje u jednoj te istoj kaznioni, dakako prema zahtjevom i nadalje u krieposti ostalih značajnih razlika svakoga stadija. Iz Spike Island-a ovamo premješteni kaznenici rade stranom na novoj bolnici za stražare i kaznenike, a stranom bave se obrtnimi poslovi.

Izvješće povjerenstva (Royal Commission of Irisch Prisons) predloženo parlamentu mjeseca kolovoza 1884. a u isto doba i tiskom publicirano,[10] osobito je zanimivo, a uz to točno i izcrpivo. —

Ovim je izvješćem prije svega jednom za uvjek riešen onaj prigovor, kao da se u irskih kaznionah disciplina vrši neumjestnom strogošću. Povjerenstvo nije takodjer naišlo na nikakove neopravdane težnje, kojim bi bila svrha izjaloviti djelatnost i

[10] „The Wittnes", Belfast aug. 15. 1884.

Digitized by Google

uspjeh sustava ovršenja kazni u Englezkoj. Pronadjene mahne i propusti — koje se ipak neimaju pripisati prihvaćenomu sustavu nego upravi — iztaknute su savjestno u predloženom izvješću.

Tako konštatuje povjerenstvo, da su medju višimi činovnici u kaznioni tečajem posliednjih godina zavladali toli napeti odnošaji, da je neko vrieme izmedju predstojnika i pojedinih članova nadzorničtva (Board) kao i okružnih nadzornika svako obćenje, do li pismenoga, posve prestalo (paragr. 29). Isto tako da je i medju pojedinimi liečničkimi urednici i nadzorničtvom kazniona došlo do žalostnih razmirica (paragr. 56.)

Nadalje naglašuje se u izvješću, da većina članova kaznioničke uzprave, uprkos višegodišnjem praktičnom službovanju, zadaći svojoj nije dorasla, dočim samo petorica odgovaraju onim zahtjevom, koji bi se prama današnjem stanju ove znanosti na nje staviti mogli i morali. — Troškove ovršenja kazni označuje povjerenstvo kao previsoke. Tako n. pr. stajalo je posljednje godine (1883) u Lusku uzdržavanje svakoga kaznenika popriečno 86 ℔ šterlinga, dočim su pod upravom Sir Walter-a Croftona ti troškovi iznosili nešto manje od 30 ℔ na godinn i za osobu.

Konačno se u izvješću ističe okolnost, da se u kaznionah nalazi oveći broj takovih osoba, od kojih je očito, da trpe na umoboli, zatim da je propisano pregledavanje kazniona nemarom odnosnih organa gotovo sasvim iluzornim postalo, a uz to je mužka kazniona u Mountjoyu godine 1880. samo jedan put, godine 1881. ni jedan put pregledana; ženska kazniona u Mountjoyu pako nije godina 1880—1881. nikako, a godine 1882. samo jedan put pregledana.

Povjerenstveno ovo izvješće, kojega smo evo u kratko priobćili sadržaj, neovlašćuje doduše na kakove senzacionalne komentare niti na to, da se digne obća vika na postojeći sustav, nu ipak dovoljno opravdava imenovanje povjerenstva u obće. S druge pako strane jest upravo ovo izvješće najsjajniji dokaz valjanosti i žívotne snage uvedenoga kaznioničkoga sustava po sebi, dočim se u povjerenstvu ovom, u kojem bijahu zastupane sve moguće političke stranke Irske, koje je brojilo medju čla-

Digitized by Google

nove svoje jednoga radikalnoga narodnjaka, pristašu stranke „Tenant-righter“, zastupnike stare irske stranke, konačno dobro poznatoga zagovornika agrarnih interesa u dolnjoj kući — nije čula ni jedna rieč, ni jedan prigovor proti bitnosti samoga postojećega sustava. Nadati se je, da će se u upravi konštatovani nedostatci u što kraćem vremenu odstraniti.

Glede posrednog zavoda u Lusku često se spominjalo u dnevnicih, kako bi probitačno bilo, da se ovaj zavod premjesti na veliko, dosele pusto zemljište Lupken kod Dublina, pošto se njive oko Luska već od godine intenzivno obradjuju, te bi se tako radna sila kaznenika mogla sada upotriebiti na racionalno obradjivanje zemljišta oko Lupken-a. Nu do najnovijega vremena nije medjutim ništa učinjeno,[11] da se ostvari ova, u stanovitih krugovih veoma zagovarana osnova.

---

[11] Po dovršenju ove radnje čitamo u novinah „The Evening Standart“ od 21. studenoga 1884. izvješće o primanju deputacije družtva za unapredjenje socijalnih znanosti kod irskog podkralja Earla Spencera, u poslu izvješća kralj. povjerenstva za izpitivanje kaznioničkih odnošaja u Irskoj.

Spomenuti list piše: Deputaciju predvodio je član parlamenta Mr Hastings, a prisutni bijahu medju ostalimi i Sir Walter Crofton i Mr. W. Tallack, tajnik „Howard Association“. — Mr. Hastings obazreo se je obširno na glavne točke povjerenstvenog izvješća, te ovo preporuča pozornosti irske eksekutive. — Što kaznionički činovnici tako mnogobrojno službu svoju ostavljaju, svakako dokazuje, da nije sve u redu. On želi svratiti pozornost vlade takodjer na družtva za podupiranje odpuštenih kaznenika, koja u Englezkoj toli uspješno djeluju, dočim u Irskoj do sada, na žalost samo dva (Dublin i Belfast) takova družtva obstoje. — Glede posrednih zavoda, — napose onog u Lusku, kojega se ukinuće s njeke strane želi — naglasi govornik veliku moralnu vriednost tih zavoda. Kako se god mora željeti uvedenje boljega gospodarstva u upravi ovih zavoda, moralo bi se ipak eventualno ukinuće Luska izjaviti upravo nesrećom (calamity). — Za njim progovori sir Crofton spomenuv, kako i kojim načinom je u svoje vrieme zavod u Lusku po njem oživotvoren, razloži obširno dobre uspjehe, postignute tako u Lusku kao i u drugih sličnih zavodih, te prigovori konačno potrebi tako velikih izdataka kao što su sadašnji. Mr. Tallack zagovarao je premještenje posrednog zavoda iz Luska u Connemara. —

Earl Spencer odgovarajuć deputaciji naglasi, da vlada smatra ovaj predmet veoma važnim, on osobno pako da ga prati najvećim interesom; on da se ponosom priznaje učenikom i pristašem irskog sistema, koji je Sir Walter Crofton toli uspješno zastupao.

Vlada će pomno izpitati izvješće i predloge, te neće sigurno ništa prenagliti. Osnivanju družtva za podporu kaznenika obratit će vlada osobitu brigu.

Digitized by Google

Glede sadašnjih odnošaja u Lusku daju nam uredovna izvješća sliedeće ubaviesti:

Kaznenika bijaše tečajem godine 1882. samo 76. Od ovih dobi uvjetni dopust 51.; radi nevaljana ponašanja u Mountjoy natrag premješteua 3; jedan kaznenik, koji je bio uskočio, bude poslje uhićenja takodjer natrag predan u samotni zatvor, a jedan bio je tamo premješten s obzira radnje. Pohvalno spominje se ponašanje i marljivost.

Odnosna izvješća konštatuju takodjer sa zadovoljstvom, da su se skoro dvie trećine odpuštenika latile novoga, u kaznioni izučenoga obrtnoga zanimanja, te tako konačno se odrekle prijašnjega nećudorednoga i pogibeljnoga družtva; u tom obziru učinio je Mr. Doody, agent za odpuštene kaznenike, sve što je mogao, za da im pribavi mjesta i trajna zanimanja.

Još nam valja spomenuti, da je tečajem god. 1883. u Maryborough-u dovršeno pregradjenje te kaznione, u koju će se u buduće primati oni kaznenici, koji se, radi duševne ili tjelesne slabosti, strogim uredbam ostalih kazniona nemogu podvrći.

U F r a n c e z k o j se na polju kriminalistike javno mnenje tečajem god. 1883. osobito zanimalo za sudbinu zakonske osnove „ob izgonu zločinaca priupadnika“ (de la transportation des récidivistes).

Povjest zakonske te osnove razložena je obširno po piscu ove razprave u prijašnjoj jednoj radnji.

Tamo spomenusmo i to, da je ta osnova — predložena po sadanjem ministru nutarnjih posala Waldeck-Rousseau, a zastupana po izvjestitelju, zastupniku Gerville-Reache-u, u sjednici zastupničke kuće 8. svibnja 1883. velikom većinom primljena.

Ali ovim uspjehom stvar još nije riešena. Predmet se i nadalje živo razpravlja u domaćem i inostranom novinstvu. Skoro

---

Glede Luska nemože vlada jednostavno mimo ići okolnosti, da sa- koji način upravljanja iziskuje nerazmjerno velik trošak; medjutim moći se da- dati od njega, kao učenika Sir Waltera Croftona, takovom riešenju toga za- ša, koje će dopustiti, da se i u buduće u bitnosti svojoj neokrnjen uzi- rski sistem, taj uzor tako za Englezku kako za ostali civiliziraui sviet.

Digitized by Google

poslje spomenutoga glasovanja u narodnoj skupštini okrene „Journal des Débats“ žestoko proti englezkim i australskim novinam, koje neprestano navaljivahu na francezku osnovu zakona. „Journal des Débats“ prizna, da i on drži onu osnovu neshodnom i sa gledišta materijalnoga štetnom za državu, ali odlučno poriče britskoj štampi pravo, da se mješa u čisto nutarnji posao Francezke. „Englezi — tako završuje članak — „neka samo i nadalje sliede dosadanji postupak, te neka se, neznamo na kojem pravnom temelju, i nadalje protive deportaciji naših priupadnika u Novu Kaledoniju, a javno mnenje u Francezkoj razlikovati će u cielom pitanju samo još tu jedinu činjenicu, te ne treba da je čovjek veliki prorok, za da predvidi, kako će se onda to pitanje bezdvojbeno riešiti“.

Medjutim: svaka sila za vrieme.

Čudnovato je, kako ljudi brzo zaboravljaju i značajne dogodjaje svjetske povjesti. „Journal des Débats“ zaboravlja na godine 1774—1776, kad no se englezke naselbine u Americi ustručavahu primiti tamo deportirane englezke kaznenike, koju odluku Franklin opravda poznatom primjetbom: „Kako bí se svidjalo Englezom, da Amerika u zamjenu za deportirane kaznenike svake godine odpravi na obale englezke nekoliko ladja punih klopotuša-zmija“?

Postojećoj, po Charles Lucas-u vodjenoj opoziciji proti upitnoj zakonskoj osnovi, pridruži se u najnovije doba i Mr. Chauffard, predsjednik sudišta u Lavauru sa razpravom, u kojoj dokazuje,[12] da je zakonska ova osnova u oprieci sa općenitimi pravnimi načeli, da je odredjenje deportacije odviše na volju ostavljeno administraciji i da u obće infliktivna narav izgona nije dosta jasno izražena, tako da se nezna, da li se mora smatrati kao kazan, ili samo kao doživotna posljedica kazni, proti priupadniku izrečene. U dalnjih svojih razlaganjih dokazuje Chauffard sgodnimi primjeri, kako će u mnogo slučajeva toj mjeri izbjeći takove osobe, na kojih nedjela nesreća nije ni

[12] Vidi. P. Vial u „Bulletin de la Société de législation comparée Nr. 5. Mai 1874.

Digitized by Google

malo uplivala, a podvrći će joj se takovi ljudi, koji su u istinu više nesretnici nego zločinci. Još oštrije izjavio se proti osnovi — prem sa drugoga gledišta — kongres francezkoga geografičkoga družtva (26—31. kolovoza 1883. pod predsjedom Ferdinanda de Lesseps).

Geografičko družtvo u Lorientu (Bretanjska) dade svojim izaslanikom, za slučaj da se na kongresu povede rieč o deportaciji, sliedeći naputak: „Izaslanici neka zamole vladu, da se priobće podatci ob uspjehu, postignutom ovim sustavom u naših naselbinah tečajem zadnjih 30 godina (1853—1882.).

Ne ima ni najmanje dvojbe, da će ti podatci predočiti veoma tužnu sliku te potvrditi, da se dan danas nemogu više sa zločinci utemeljiti i uzdržavati kolonije, da su ovi pravi bič i propast zemlje, u koju dolaze.

Izaslanici će stoga zagovarati zaključak, da se za svrhe deportacije — prihvatio se koji mu drago sustav iste — odredi samo jedna od naših prekomorskih naselbina.

Ovu resoluciju usvoji geografički kongres jednoglasno.[18]

(Nastavit će se.)

Vrieme ustanovljeno za prigovor nenadležnosti suda (§ 54 gpp.), nije congruentno sa vremenom, ustanovljenim za prigovor rei judicatae (§ 15 gpp.), premda se u tom pravcu pozivlje § 15. na § 54 g. p. p.

Glasom § 54 gpp. valja u pismenoj parnici podnieti prigovor nenadležnosti suda:

1) u pravilu u prvoj polovici prvoga, za odgovor odredjenoga roka, te

2) iznimice na prvom ročištu, ako je na tužbu, prikladnu za pismeni postupak, odredjeno ročište.

[18] Vidi: Hardouin u „Rivista di discipline Carcerarie 1883. pag. 565.

Digitized by Google

I po § 15 gpp. valja posebni prigovor rei judicatae podnesti u roku, ustanovljenom u § 54 gpp. za prigovor nenadležnosti suda, dakle u gore pod 1) navedenom roku, ne pako na eventualnom ročištu, navedenom pod 2), jer § 15 gpp. govori izrično o r o k u, navedenom u § 54 gpp., a potonji paragraf razlikuje strogo izmedju roka (§ 51 gpp.) i ročišta (§ 36 gpp.).

Ali i rok pod 1) navedeni, neobuhvaća kod oba prigovora uvjek jedno te isto vrieme, jer ako je i prigovor nenadležnosti suda učinjen, onda se može po zadnjoj stavci § 15 gpp. posebni prigovor rei judicatae podnesti još i nakon riešenja pitanja o nenadležnosti suda, dakle u prvoj polovici prvoga za odgovor odredjenoga roka, kojega početak se pak imade po § 55 gpp. računati od dana pravomoćno odputjenoga prigovora nenadležnosti suda, jer bi inače bila ustanova zadnje stavke § 15 gpp. iluzorna.

U tom slučaju teče obtuženiku jedan te isti rok, i to glede prigovora nenadležnosti suda od dana dostave tužbe (§ 51 gpp.), glede prigovora rei judicatae pako od dana dostave riešitbe, kojom je prigovor nenadležnosti suda pravomoćno riešen (§ 55 gpp.).

Stoga proizlazi, da vrieme ustanovljeno za prigovor nenadležnosti suda (§ 54 gpp.), nije congruentno sa vriemenom, opredieljenim za prigovor rei judicatae (§ 15 gpp.), premda se u tom pravcu poziva § 15 na § 54 gpp. *X.*

Seoska obitelj kod Hrvata i Srba.

(V. Bogišić: De la forme dite Inokosna de la famille rurale chez les Serbes et les Croates. — Paris, E. Thorin — 1884.

Prof. B o g i š i ć, koji neumorno i temeljito iztražuje jugoslavensko običajno pravo, nedavno je izdao znamenitu razpravu o inokosnoj seljačkoj obitelji kod Srba i Hrvata u liepoj francuštini, s kojom je vriedno da se naš pravnički sviet upozna, tim više što je u kraljevini Srbiji, gdje se francezki jezik više njeguje nego kod nas, rad Bogišićev našao toliko odziva, da se očekuje prevod razprave.[1]

[1] Dok smo ovaj sastavak pisali, stiže nam srpski prevod Jovana Ačimovića (Beograd, štamparija napredne stranke 1884). Mi smo se držali franceskog originala.

Digitized by Google

Pisac ističe prije svega činjenicu, da su seljačku obitelj u predjelih, gdje stanju Srbi i Hrvati, proučavali književnici i pravnici, te nam crta prvu podpunu sliku djela, članaka, osnova zakona i naredaba, izdanih kod Hrvata i Srba o zadrugah i u obće o seljačkoj obitelji, gdje je Hrvatska najbogatije zastupana. Navadja takodjer djela njemačka, francezka i englezka, koja su isti predmet razpravljala, o kojih Bogišić kaže da, hvala nekim bitnim elementom te obitelji (seljačke), koji su izazvali motrenja povjestničara prava i u obće sociologâ, nijedna socijalna ustanova Slavena, izuzev ruski mir, nije dala toli čestog povoda razpravljanju književnikâ zapadne Europe.

Ali sve te radnje, opaža pisac, izpitivale su onu formu seljačke obitelji, koju naši književnici zovu zadrugom. Čini se, da se kao zaboravilo, da kraj zadruge postoji druga obitelj, koja se zove inokosna, ili inokoština, naime jednostavna obitelj, sastavljena od otca, majke i djece, na koju jedva da su se osvrtali, a i to letimice mnogobrojni pisci, koji su se u ove tri četvrtine našega stoljeća bavili zadrugom. A ipak inokoština postoji, te se razvija po naravi stvari gdje god se nalazi zadruga. Zašto je ona bila zanemarena? Valjda jer se scienilo, da izpitivajući zadrugu tim je proučena i inokoština, koje bi narav identična bila s prvom. Ili se držalo da, inokoštini, koja ima vanjsko lice gradjanske obitelji, nije vredno bilo posvetit više pozornosti? Ili zato, jer je inokoština malo razprostranjena? Nijedan od ovih triuh razloga ne stoji, jer pisci o zadrugi ističu vazda njezinu oprieku s inokoštinom, jer logika neda, da se od vanjske nalike zaključuje na identitet načela, i jer napokon gdje god se nalazi zadruga, tu imamo i inokoštine. Ova su protuslovja izazvala pisca, da prouči na temelju najpozitivnijih podataka pravu narav inokosne forme seljačke obitelji, i da joj ispita odnošaj napram ostalim formam obitelji, koje se nalaze kod istih naroda. Iz proučavanja ovih fakata uzda se pisac, da će se razumieti i glavni uzroci, radi kojih je ova forma bila zanemarena, i posljedice, koje su nastale za cielu ustanovu.

Pisac ograničuje se da ispita inokosnu obitelj jedino sa gledišta vlastnosti, a ostala pitanja, koja se nje tiču, naglasuje samo u obće ne ulazeći u potankosti bez nužde.

Za ovim uvodom prelazi pisac na sbrajanje glavnih oblika obitelji kod Srba i Hrvata, te navadja: 1. Zadrugu, sastavljenu od više braće, rodjaka i dalnje svojte sa svojimi ženami i djecom. 2. Inokoštinu, gdje redovito nema nego muž, žena i djeca. 3. Gradsku obitelj, naličnu u glavnih crtah obitelji svih europejskih gradova, premda neporiče, da ima u gradovih, gdje obrt nije još iztisnuo poljodjelstva, obitelji podpuno sličnih zadrugam. 4. obitelj muhamedansku, koja sačinjava posebnu grupu radi preinakâ, prouzročenih po vjerozakonskih ele-

Digitized by Google

mentih, navlastito po fakultativnoj poligamiji. Obitelji ove vrsti mogu se svesti na jednu od onih triuh gore navedenih, i zato bi bilo suvišno ispitivati ih, te ih pisac izostavlja u svojoj razpravi.

Za tim usporedjuje g. pisac sa gledišta imovinskog prava zadrugu sa gradskom obitelji te ističe, da u rimskoj obitelji, kakova je mal ne u svih europejskih gradovih, obiteljski imetak pripada otcu, koji je jedini subjekt svih prava vlastnosti u obitelji. U zadrugi na suprot obiteljska zajednica smatra se vlastnicom njezinog imetka.

Što se tiče inokoštine, ova, po vanjskom svom obliku, mal da nije identična sa gradskom obitelji, jer jedna kao i druga sastoje se redovito od muža žene i djece. U tom su pravnici i zakonotvorci složni, kako se vidi i iz imena, kojimi se označuju ove dvie forme, te iz načina, kako su je pravnici i zakonodavci razpravljali. Kasnije će pisac ispitivati, da li je to mnenje točno, ali konštatuje da ono postoji, te ga nalazi i u različitih imenih, što ih nose one dvie obitelji kako to svjedoči Vuk u svom riečniku, gdje luči zadrugu od inokoštine, a po njem svi književnici, dočim nema kod njih posebnog znamenovanja za gradsku obitelj. Ovaj dualizam pako izmedju oba oblika seoske obitelji nije se ograničio na naziv, nego se protegnuo, hvala juristom, i na nutarnju narav ustanove, kako to g. pisac podupira navodom iz „nasljednog prava kod Srba" B. Petranovića, koji veli, da načelo kolektivnosti ne vlada u obitelji nego dokle traje zadruga, te da se narav obitelji mienja netom je dioba nastala u zadruzi, jer svaki dionik postaje individualnim vlastnikom (inokosan) svoga diela.

Što se tiče zakona pisanih, pošto je prof. Bogišić natuknuo, kako je u zakoniku XIII. i XIV. vieka dubrovačke republike i cara Dušana spomenuta zadruga, ističe najstariji propis našega vieka, tičući se ovoga predmeta, u organičkom zakonu vojničke krajine od god. 1807, zamienjen onim od god. 1850, gdje nema razlike medju zadrugom te inokoštinom, jer ova dva oblika smatrala su se za identične dok god je stara vojnička uprava bila cielom. Po tom vidi se, da juristi nisu vršili nikakova upliva na ove zakone, kao što nisu na one ustanove crnogorskog zakonika od god. 1855., koje se tiču obitelji i nasljedstva.

Nasuprot zakoni stvoreni u drugih zemljah, navlastito u nekadašnjoj knjaževini Srbiji, ističu oprieku medju zadrugom i inokoštinom (§ 507 srpskog zakonika), dapače g. pisac drži, da pošto poglavja II, III, IV, IX—XIV. istoga zakonika razpravljaju ustanove, uporavljive na sve odnošaje familija i nasljedstva, a zadruzi je posvećeno posebno XV. po-

Digitized by Google

glavje, — inokoština imala je biti podvrgnuta općenitim propisom, koji se tiču gradske obitelji.

Na zakone u Srbiji, kao i na kasnije izdane u Krajini, vidi se dakle da su pravnici imali upliva. I sbilja dokazuje Bogišić mnenjem jurista i pravdoznanstvom viših sudova vladajući nazor u Srbiji, da zadruga ne može postojati gdje živi samo otac sa svojom djecom, to jest u inokosnoj obitelji.

U Hrvatskoj vidimo u novih zakonih, koji su preustrojili zadrugu, istu oprieku medju zadrugom i inokoštinom. Težko bi se mogla podvrći inokosna obitelj definiciji zadruge, sadržanoj u § 1 zakona od god. 1870. Ali svaku dvojbu o tom razpršava zadružni zak. od 3. ožuj. 1874, koji je oživotvorio načela, postavljena u onom od god. 1870, i gdje se označuje zadruga kano skup više obitelji, upravljanih po jednom starešini. A § 27 lit. d. istoga zakona još jasnije onu oprieku naglasuje veleć, da zadruga prestaje gdje ostaje jedna obitelj ili jedna osoba; a § 31 ovlašćuje za taj slučaj dotičnu obitelj ili osobu, da upiše na svoje ime nepokretnine u javnih knjigah. I tako ostaje potvrdjena teorija Petranovića, da poslje diobe vlastničtvo, do tadar kolektivno, kojega je subjektom obitelj (zadruga), ima se pretvoriti u vlastničtvo izključivo individualno. Znamenit je, nastavlja g. pisac, i čl. 2. zakona o zadruzi kojim se za buduće zabranjuje osnivati novih zadruga, što znači ukinuće ovoga obiteljskoga oblika u Hrvatskoj poslje diobe zadruga postojećih.

U Krajini još prije njezina sjedinjenja s materom zemljom nastojalo je zakonarstvo o zadruzi udesiti se prama onomu u civilnoj Hrvatskoj. U zakonu od 29. prosinca 1876 (čl. 2) zabranjuje se takodjer ustanovljenje novih zadruga, a čl. 1 provedbene naredbe sadržaje onu istu definiciju o zadruzi, koja se nalazi u hrvatskom zakonu od god. 1874.

Poslje sjedinjenja Krajine sa Hrvatskom novi zakon od 14. travnja 1880 ublažio je absolutnu zabranu zadruga, sadržanu u hrv. zakonu od god. 1874 i u krajiškom od god. 1876. ustanoviv, da se neće smieti ustrojivati novih zadruga izuzam onih, koje proizlaze iz dioba zadruga jur postojećih, uz ograničujuće uvjete čl. 17. istoga zakona.

Dualizam izmedju zadruge i inokoštine, dokazan gore navedenimi činjenicami, odjeknuo je i na polju abstraktnih teorija. Petranović označuje zadrugu „moralnom osobom“ i njegovo mnenje prihvati većina pravnika, dočim inokoštini nije se mogla takova pravna vlastitost pripisati, jer je izjednačena sa gradjanskom obitelji. Ovo mnenje je prodrlo naročito u gradj. zakonik srpski (čl. 58), a muče i u dotične hrvat.

Digitized by Google

zakone o zadruzi (§ 4 zak. od 3. ožujka 1874), premda je, rekao bih, u krajiškom zak. od 8. lipnja 1871 (čl. 4 i 9) zakonotvorac reflektirao na suvlastničtvo.

Idea dakle seoske obitelji u obće, koja s početka netočna kod književnika, malo po malo se naglasila kod pravnika, dokle se utjelovila po zakonotvorcih u zadnjih zakonih, može se, po prof. Bogišiću, ovako formulovati:

1. Seoska inokoština (sastavljena od muža, žene i djece njihove) smatrana je po svojoj naravi bitno različitom od zadruge (sastavljene od više braće, rodjaka ili dalnjih srodnika sa njihovim ženami i djecom);

2. inokoština uzporedjena je ne samo po vanjskom obliku, nego i po svom načelu gradjanskoj obitelji.

Odgovara li ta idea, pita se g. pisac, istini? Ovo pitanje g. profesor riešava niečno, i nada se da će to dokazati pozitivnimi činjenicami, koje navadja u drugom dielu svoje zanimive razprave.

II.

Da dokaže identitet medju seoskom inokoštinom i zadrugom, a razliku medju inokoštinom i gradjanskom obitelji, prof. Bogišić navadja sliedeće činjenice, koje je sam konštatovao u Crnojgori i u onoj strani Hercegovine, koja je ovoj bila anektirana, a potvrdjuje ih Dušić u novijem svojem djelu „Crnagora" (Beograd, 1874 str. 63).

1. Otac, koji živi u kući sa svojom odraslom djecom, nema prava razpolagati s imetkom obitelji bez dječine privolje.

2. U inokoštini otac prvo diobe nemože razpolagati s imetkom obitelji niti mortis causa, bez privole svoje djece.

3. U inokoštini otac je redovito starješina i upravlja imetkom, ali ne izvršuje u važnih poslovih uprave bez odobrenja djece. Uz to može on biti kao starješina zamienjen drugim, ako se, budi s kojega uzroka pokaže, da nije dorasao zadaći. Ta promjena se sbiva usljed moralnog pritiska na otca, koji se u istini tomu ne protivi, jer je njegova čast više nego munus, težki onus.

4. Odrasla djeca, osobito ako su oženjena, mogu tražiti diobu imetka još za života svoga otca. Kod diobe pako dobiva otac što onolik, kolik i svako diete.

5. Poslje smrti otca sbiva se u inokoštini ono što i u zadruzi, sve ostaje naime u statu quo, ako braća (što se redovito dogadja) nastave zajednicu. Smrću otca mienja se dakle samo starješina, ako je

Digitized by Google

otac upravljao s obitelji do konca svoga života, inače nema mjesta nikakvoj promjeni.

Stoji ipak, da je vlast otca inokosne obitelji po samoj naravi stvari veća od one starešine u zadruzi, te onu prvu pisac usporedjuje onoj otca gradjanske obitelji, koji bi bio u isto vrieme tutorom svoje djece, imajuće vlastita imetka.

G. prof. Bogišić konstatuje iste činjenice u svih ostalih priedjelih, u kojih prebivaju Srbi i Hrvati, gdje je narodni život znao odoljeti uvadjanju heterogenih formâ, koje su mu htjeli nametnuti.

Tako n. p. u izvješću iz bivše pukovnije gradiške, sadržanom u „Sborniku sadašnjih pravih običaja" itd., kaže se, „da je zadružni duh tako obćenit, da kad je zadruga usljed diobâ i susljednih smrti svedena na inokoštinu, pravila zadruge uzpostavljena su u kriepost, netom poraste broj članova".

Utješenović to isto samo još bistrije i jezgrovitije potvrdjuje u svom znamenitom djelu „Die Hauscommunionen" veleć: „Selbst in der einzelnen Familie die Hauscommunion besteht" (st. 32), pače pobija gore navedeno mnenje Petranovića i tvrdi, da u Krajini dioba zadruge ne preinačuje ništa u načelu zajednice novih obitelji, koje iz te diobe nastaju.

Ivić u svojoj brošuri „die Hauscommunionen" konštatuje, da prvo zadnjih zakona o zadrugah, proglašenih u Krajini, nikada, poslje diobe sudionici razstavljene obitelji nisu bili smatrani kao individualni vlastnici diela, koji ih je bio zapao, nego nove obitelji, koje nastaju poslje diobe, bivši smatrane kako nove zadruge, postaju vlastnice dotičng diela.

I u Srbiji sudački činovnik Cvetković kaže, da u srezu Rudničku unatoč civilnom zakonu, narod je osvjedočen, da sin je u inokosnoj obitelji zadrugar, te za slučaj diobe dio otca jednak je onomu svakoga djeteta, kao da se dioba obavlja izmedju braće.

Jovanović dapače tvrdi, da pošto čl. 507 gr. z. srpskog podnosi tako široko tumačenje, bilo bi nerazložito zaniekati značaj zadruge inokoštini. Miličević u svom djelu o seljačkoj obitelji u Srbiji i Dušić dolaze do istih resultata.

G. B. podkriepljuje te činjenice vrlo pronicavim motrenjem fluktuacijâ, koje se opažuju u broju članova, sačinjavajućih obitelj. On veli, da kako u gradskoj obitelji veći ili manji broj djece ne mienja joj pravne naravi, pače da u slučaju, ako nema u njoj djece, pravne ustanove, koje njom vladaju, ostaju in statu latenti, niti se našlo zakonotvorca, koji bi izrekao posebnih nazora, ravnajućih gradskom obitelji, ne imajućom djece: tako ne bi bilo razložito, da se zadruga, negda mnogobrojna, kasnije svedena na jedan par

Digitized by Google

individua, odmetne od svoje prvobitne naravi i prihvati načelo gradske obitelji, da kasnje opet poprimi načela zadruge, kad se najme umnoža broj njezinih članova. Je li se dogodio slučaj toga ujednostručenja, da se naime zadruga reducirala na jedan par individua (inokoština), jedina posljedica toga biti će, da će pravila ravnajuća zadrugom ostati in statu latenti, a oživotvorit će se opet podpuno, kad se obitelj opet razvije te dobije više parova.

Nego osim argumenata, koje učeni pisac izvadja iz fluktuacija i metamorfoza familije, da dokaže bitnu istovjetnost zadruge i inokoštine, on dolazi na isti zaključak potankim izpitivanjem živućega narodnog jezika, ovoga ogledala misli i aspiracija naroda.

Nemožemo sliediti korak za korakom obrazlaganje, kojim je gosp. Bogišić, kako se nam čini, podpuno dokazao, da se u narodu hrvatskom ili srpskom ne rabe, kano substantivi, rieči „zadruga“ i „inokoština“ za označivanje dviuh vrsti obitelji, kako su je pravnici shvatili, nego se rabe kako adjektivi kuće, koja rieč znači, po pučkom nazivu, familiju, te se veli, da je kuća zadružna ona gdje ima dovoljan broj radiša (drugova, težaka), a kuća inokosna u protivnom slučaju. Sam g. pisac je to konštatovao u Dalmaciji, u Hercegovini, u Crnojgori, a drugi su (kako se vidi iz njegovog Sbornika) u Srbiji, u Dubrovniku, u Hrvatskoj i u Krajini. Pozivlje se pisac za podkriepu svog dokaza na ugledni auktoritet Ljubiše i Vrčevića, i po tom može opravdano tvrditi, da je Vuk pogriešio kad je u riečnik, posvećen izključivo narodnomu živućemu jeziku, uvrstio rieč „zadruga“ sa znamenovanjem: „plures familiae in eadem domo“, dočim nema u pučkom jeziku rieči zadruga u formi substantivnoj sa gore navedenim značenjem, kako nema substantiva inokoština u smislu, što joj ga dadoše pravnici.[1] Pošto je to tako, a pošto stoji da narod nema drugih tehničkih rieči da označi ove dvie vrsti familije, jednostavnu naime i sastavljenu obitelj, nadaje se posljedica, da ove dvie forme (koje pravnici prozvaše zadrugom i inokoštinom) u očima naroda su identične naravi. Kad nebi toga bilo, narod bi jamačno imao rieč da bilježi tu razliku, kao što ju ima za naznačiti, da ima u obitelji dovoljno težaka (kuća zadružna), ili da ih neima (kuća inokosna). Ova razlika, kako se vidi, gospodarstvena je, a podnipošto juridička.

Iz svega toga g. pisac zaključuje, da naša seljačka obitelj, zvana inokosna, bitno se razlikuje od gradjanske, a u suprot po svojoj naravi je identična zadruzi, pače da može se tvrditi, da ove dvie vrsti

[1] I po Vuku u riečniku: „vita cognatis destituta“.

Digitized by Google

obitelji sačinjavaju jednu te istu uredbu, te su glavne faze života seljačke obitelji u obće.

Najveća pogrieška bijaše dakle, po mnenju g. B, što se izključivo pripisavalo skupu više obitelji u jednoj kući (zadruzi) značaj ekonomičke zajednice, vlastit našoj seljačkoj obitelji, dočim positivni čini dokazuju, da „isti značaj, isto načelo vlada u inokoštini kako i u zadruzi". Ne nieče pisac, da postoji neka razlika medju skupom više obitelji (zadrugom) i skupom članova jedne obitelji (inokoštinom), ali kraj te razlike ostaje identični karakter kolektivnosti u obie vrsti obitelji.

Zaključci, koje učeni profesor izvadja iz ovih po njem dokazanih činjenica glede zakonarskog rada o seljačkoj obitelji, od zamašne su važnosti, te zaslužuju svu pažnju naših zakonotvoraca.

Ako su zadruga i inokoština dvie vrsti iste seljačke obitelji, lasno je promisliti, kakove pogreške i anomalije, kakovi nesmisli morali su nastati i na polju zakonarstva te judikature izjednačenjem inokoštine seljačke sa gradjanskom obitelji, a broj pogrešaka bio je tim veći, čim bijaše obilatijom književna i zakonarska djelatnost. Kod razne kodifikacije preinačivanja i mutilacija obitelji, nije se pitalo, da li će se ovakovomu zakonarskom prevratu prilagoditi život, ili će mu ovaj praviti uztuk snagom svakoga organizma, koji brani svoju eksistenciju. Dapače pošlo se i dalje, te poslje jednostranog izpitivanja seljačke obitelji, mjesto da se svestrano proučava, uzelo se razpravljati, bi li se imala urediti ili ukinuti.

A kako se došlo na misao, da se dokine? S jedne strane tjerala je zakonotvorce neka udesna težnja za ujedinjenjem, a s druge htjelo se izaći iz nesnosnog položaja, stvorena gomilom pogriešaka, počinjenih u zakodavnoj radnji. često uporavljenoj na tu ustanovu. Pak i dopuštajuć, da je gradjanski kalup, koji su htjeli uvesti u seljačku obitelj, bio moguć, što je vrlo dvojbeno, nije se moglo ovakom jednostranom i udobnom metodom doći do cilja; nego mjesto da se proizvede štogod zdrava solidna i skladna, nije se postiglo drugo nego prouzročio onaj metež i ono razrovanje, što no po svjedočanstvu svih vladaju u toj uredbi.

Čudna je vjera ta u unifikaciju, koja se hoće uvadjati i u oblik obitelji. A koji oblik ima služiti za uzor? Civilizacija zahtieva, da taj bude gradjanska obitelj. Ali, dobro opaža gosp. pisac, ti unifikatori neuvidjaju, da kod drugih europejskih naroda ima više oblika obitelji. Ovdje nam prof. Bogišić navadja vrlo interesantnih primjera iz Velike Ruske, gdje seljačka obitelj, puno nalična našoj zadruzi, kroz i kroz je različita od gradjanske; iz Pruske, gdje takodjer seljačka obitelj ima posebni svoj oblik, a pozitivno pravo ima različitih ustanova, upravljajućih raznimi obiteljskimi i nasljednimi odnošaji; iz Švajcarske,

Digitized by Google

gdje je Bluntschli posvetio seoskoj obitelji (Gemeinderschaft) čitavo jedno poglavje novoga znamenitoga gradjanskog zakonika Zurižkoga, možda najsavršenijega modernoga; iz Bavarske, gdje ima trideset raznih sustava nasljedstva, što predpostavlja toliko nuanca u sustavu obitelji. A u Njemačkoj, gdje se od jedanaest godina izradjuje gradjanski zakonik, koji bi imao ujediniti na tom području cieli njemački narod, odbornici žacaju se uzeti odgovornost kodificiranja seljačke obitelji, koja će i ostati, pokraj novog zakonika, podvrgnuta posebnim ustanovam.

Svatko može si predstaviti žalostne posljedice, koje su tolike pogrieške i protuslovja doniele ustrojstvu ustanove toli znamenite kakova je obitelj kod seljaka, to jest kod strane najbrojnije naroda i najodanije svojim običajem. A nije samo obitelj, koje su se dojmile ove posljedice, pravosudje, javni moral, ekonomički odnošaji, pojam prava i pravice u narodu, njegova vjera u inteligenciju: sve je to osjetilo posljedice počinjenih pogriešaka.

Priznaje pisac, koliko bi bilo važno proučavati i izcrpiti ovo pitanje sa svakoga gledišta. Ali taki rad, koji bi zahtievao posebnih istraživanja, prekoračio bi granice, koje si je postavio pisac u ovoj razpravi, te ga odgadja za drugo vrieme, dapače prepušta drugim piscem, koji stanuju u zemlji te imadu za to vremena i potrebita materiala.

Prof. Bogišić završuje svoju razpravu sa nekoliko vrlo shodnih i duboko promišljenih motrenja, koja se mogu podpuno uporaviti na uzdrmane i poremećene odnošaje seljačke obitelji u Hrvatskoj. On veli medju ostalim, da je bila pogrieška preinačiti na brzu ruku obiteljski sustav običajem posvećen, priečiti posve ili stranom organe obitelji u njihovom djelovanju, a ne pobrinuti se da se zamiene ekvivalentom, koji bi uzpostavio ravnotežje poremećeno novotarijami.

Pogrieška je bila opredieliti ili razširiti prava nekih članova seljačke obitelji, te rabiti njezin okvir za uteći se tudjim (gradskim) elementom. A ipak ustanova je dosta prostrana i gibiva, da može podnositi preinakâ, samo da su u skladu s njom.

Bila je pogrieška misliti, da se može bez kazni, potezom pera, ukinuti uredbu, koja se razvila zajedno s ostalimi obstojnostmi, sačinjavajućimi život i individualnost naroda, koju su stoljeća ustalila i utvrdila.

Bila je pogrieška staviti često ruku na tu uredbu radi časovitih uzroka, financijalnih, ekonomičkih, političkih više puta od vrlo prieporne vriednosti, zaboravljajuć, da čvrsta obitelj čini čvrstu državu.

Bila je napokon bludnja držati, da zakon, makar tehnički najbolje izradjen, ali ukočen i tiesan po naravi, može nadomjestiti elemente tako silne, tako gibive i prilagodive obitelji, koja je uzdržala netaknutim svoje načelo, elemente bez kojih ne bi mogla postojati ustanova take vrsti.

Digitized by Google

A nemože se tvrditi, da je izobraženi stališ, koji je proizveo tu zamašnu preinaku u seljačkoj obitelji, postupao nemarno u tom poslu. Pogriešan bijaše sustav, kojim je ona gomila zakona, naredaba itd. bila izradjena, i stanovište s kojega su se preduzela študija i iztraživanja.

Ako se prvo ne prouče integrantne strane i razni fenomeni života ove ustanove, ako se ona ne sravni sa svih strana i s obzirom na sve njezine funkcije sa sličnimi uredbami; ako se ne uvaže moralni elementi, kojimi obiluje svaka uredba take vrsti, da joj se pronikne djelovanje, — nije moguće uzpostaviti harmoniju, odavna poremećenu izmedju dvajuh oblika obitelji, harmoniju veoma nuždnu, bez koje nemogu ni nauk, ni zakonarstvo, ni sudbena praksa makar što činili, temeljito suditi o bud kojoj točki, tičućoj se seljačke obitelji.

Neće nam zamjeriti, nadamo se, štioci Mjesečnika, što smo priobćili obširni izvadak liepe radnje prof. Bogišića. To smo učinili prije svega zato, jer nam se čini metoda, koje se on držao, da svestrano prouči inokoštinu, najsigurnijom, da se pronikne u narav pravnih institucija, koje su se srasle sa životom naroda, i koje bi moderno svemoguće zakonarstvo htjelo, ali nemože, na pisaćem stolu ili parlamentarnimi zaključci odpuhnuti. Valja zaviriti u tradicije naroda, u njih tražiti korjen sadanjega pravnoga života njegovoga, te ovaj, tako rekuć, *viviseci*rati, da se s njim upoznamo, hoćemo li da mu krojimo zakone, odgovarajuće pravoj naravi i realnim potrebam njegovim. Proučavanje navlastito jezika i pravnih običaja naroda odvratiti će zakonotvorca od velikih bludnja, koje mogu biti i sa moralnog i sa ekonomičkog gledišta udesne za budućnost naroda, te ga upravo upropastiti. Kolike li oprieke u Bogišićevoj razpravi medju shvaćanjem seoske obitelji kroz naočale jurista i zakonotvoraca, i realnim njezinim bićem! Kako da se čudimo onda razvalinam, što ih je to krivo shvaćanje prouzročilo u poljodjelskoj ruci, koja mal ne svuda, a navlastito u Hrvatskoj, sačinjava ne samo jezgru, nego veliku masu naroda? Jer razprava Bogišićeva stavlja prst u krvavu ranu, otvorenu na tielu našega naroda. Htjelo se ukinuti kod nas zadrugu, iz koje su sad pronikle jednostavne obitelji, zovimo ih inokoštine. Pa kako se moglo *fiat*-om sabora nametnut im posve tudji kalup gradjanske obitelji, mjesto upriličit ih napram stablu, iz kojega su izašle, napram samoj zadruzi? A je li se gradski kalup uvriežio u obitelji novoga kroja? Dvojimo. Jedno samo se znade, da su stožeri seljačke obitelji kod nas porušeni ukinućem zadruge, da red gradjanske obitelji nije još nastao, i da u seoskoj familji, u tom izvoru i temelju svakoga moralnoga i gospodarstvenog blagostanja naroda, vlada *chaos*. A težko da će se ikada iz toga obiteljskoga chaosa na ladanju poroditi

Digitized by Google

gradska obitelj, a nemanje težko da će se nasljedno pravo našega gradjanskoga zakona, koje stoji u uzkom nuždnom savezu s ustrojstvom gradjanske obitelji, udomit kod naših seljaka, kako se nije udomilo nakon sedamdeset godina njegove krieposti u gornjih stranah Dalmacije, da negovorimo o Boki Kotorskoj, gdje su svi civilni i kazneni zakoni austrijski, izuzev krajeve pri moru, ostati praznim slovom. Valjda bi se još moglo uvesti neki red u naš obiteljski seljački chaos, kad bi se od sela do sela pomnjivo izpitivalo i bilježilo stanje naše seljačke obitelji, kako je nastalo poslje ukinuća zadruga, i kad bi se na temelju sakupljenih podataka i obzirom na sve elemente seljačkog zadružnoga života, triezno i savjestno uzakonili njezini realni odnošaji.*)

Razprava Bogišićeva važna je i za to, jer je ona strogom osudom onoga nivelirajućega zakonarstva, koje misli da se prave ustanove tudjih naroda mogu presaditi laglje nego li tropske biline u sjeverno podnebje, a da se neizpita, hoće li one moći podnieti novo tlo i novi zrak. Ona razprava osudjuje takodjer današnju težnju, koja nekim prezirom gleda na pravne ustanove domaće, kao na ostarjele odrtine, koje se imadu novim modernim odielom izmieniti, premda je s ovimi narod odrasao, kroz stoljeća svoje biće unatoč svakojakim strašnim navalam sačuvao, i bacio korien, koji mu još sada zajamčuje budućnost. Da se nije u ovaj zadnji četvrt stoljeća učinila kod nas na državnom i na privatno-pravnom polju tabula rasa od tradicionalnih njezinih inštitucija, mjesto da se prama napredku i zahtjevu vremena preinače u skladu sa njihovim povjestničkim razvitkom, — sloboda i blagostanje Hrvatske ne bi tako žalostno stajala. *Prof. Vojnović.*

---

*) Ovo bi imalo biti jedna od najprvih vladinih zadaća, iztraživati najme stanje seoskih obitelji poslje razvrgnuća zadrugâ, a cilj bi mu imao biti taj, da se razabere: da li se u novih obiteljih, koje su nastale poslje razpadnuća zadruge, otac smatra kao vlastnik imetka obitelji, te može li bez privole odrasle djece razpolagati sa tim imetkom? „Ili je u novih obiteljih zavladalo opet načelo zadruge, tako da odrasla djeca mogu tražiti diobu imetka još za života svoga otca, a otac dobiva za taj slučaj dio jednak onomu svakoga djeteta“?

Kad bi se dokazalo prvo, tadar bi to značilo, da se je ustalio kalup gradjanske obitelji, koja bi ostala uredjena po našem gradj. zakonu. Ali kad bi se drugi dio alternative obistinio (što je vjerojatnije, jer u narodu pravni običaji niti se brišu, niti se stvaraju pisanim zakonom), valjalo bi da pomnjivo i točno skupljeni material služi za kodifikaciju pravnih realnih odnošaja seoske obitelji.

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Sredstvo za obustaviti ovrhu.

Izlučnom tužbom zatražila je M. T. kod kr. kotarskoga suda u Staroj Pazovi obustavu — medju inim — dražbe. Pošto se prema ustanovam § 447 gpp. nije moglo bezuvjetno ovrhu obustaviti, dozvoljilo se je to uvjetno, ako se jamčevina položi, odlukom od 17. travnja 1884 br. 1862.

Proti toj odluci uložila je M. T. unutar 14 dana, a ne za 3 dana, utok. —

Medjutim je na odredjenom ročištu dražba sbog pomanjkanja kupaca bezuspješnom ostala, a sud je ureda radi novi dražbeni rok odredio. Proti tomu podniela je M. T. utok, nu ne za 3, već unutar 14 dana, ter s istim spojila molbu za obustavu dražbe. Sud tu obzirom na propis § 313 toč. 2 gpp. i § 13 toč. 9 ovršne novele nije dozvolio, već moliteljku odputio na odluku od 17. travnja 1884 broj 1862.

Ovu molbu, kao utok podastrtu kr. banskom stolu, riešio je isti riešenjem od 5. studenoga 1884 br. 24997 ovako: Vidiv, da je utjecateljka M. T. svojom izlučnom tužbom zamolila obustavu ovrhe, ter da je proti odluci, kojom se obustava uvjetno dozvoljuje, utok uložila; vidiv, da je potom sudac prve molbe izčekivati imao riešitbu drugomolbenu, te tekar nakon pravomoćnosti iste dalje postupati po propisu zakona, — obnadjeno je napadnutu odluku, kojom se dražba odredjuje, temeljem § 343 gpp. ukinuti, i nižemu sudu naložiti, da dokine svaku daljnju ovrhu u toj stvari, dok nebude postala pravomoćnom riešitba druge molbe, izdana na utok proti odluci od 17. travnja 1884 br. 1862 gr^{a}. (I tim je samo uvjetno dozvoljena ovrha).

Zanimivo bi bilo obzirom na zakon obrazloženje te riešitbe znati (§ 314 gpp.), pošto se istom obara propis §§ 313 toč. 2 gpp. i § 13 toč. 9 ovršne novele. *Priobćio: Haladi.*

Dužnik može suprotstaviti preboj svojemu vjerovniku i uz ovršni postupak te dat, da se ovaj kriepošću preboja obustavi.

Odlukom c. kr. okružnoga sudišta u Splitu od 8. ožujka 1884 br. 671 dozvoljena bje na molbu J. M. dvokratna ovršna dražba na prodaju

Digitized by Google

nepokretnina dužnice mu J. M. Ova dan prije nego je imala bit prva dražba, preda sudištu tužbu za uništenje ovršnice i molbenicu za obustavu dražbe, oslonjenu na sudbenoj pogodbi mladjoj nego je njezin dug, kojom tutor J. M . . . a, onda maloljetnog, prizna, da je joj ovaj dužan više nego bijaše ona njemu, a rok izplati njemu da je jur iztekao.

Okružno sudište odlukom od 2. svibnja 1884 br. 1422 na ovu molbenicu odredi strankam ročište, da ih sasluša.

J. M. podnese utok proti ovoj odluci c. kr. prizivnomu sudištu dalmatinskomu, a ovo je odlukom od 27. lipnja 1884 br. 2302:

Smotriv, da dok visi parnica za uništenje ovršnice, nije moć obustavit tek ovrhe, ako na to ne privoli protustranka, man da bi ovršenik dokazao izpravami podpuno vjerodostojnimi čin, s kojega da je utrnulo ovršno vjerovnikovo pravo; smotriv, da utočnica nije dokazala ni jednoga ni drugoga; smotriv, da u ovom ovršnom stadiju nije se mogao uvažit prigovor preboja; ê takva prigovora ukon visi o više momenata, što ih valja pretresati i ocieniti uz meritornu parnicu: potvrdilo je prituženu odluku.

Ces. kralj. vrhovno sudište u Beču, kojemu se je ovršna stranka utekla:

Promisliv, da je sudbenom pogodbom od 8. lipnja 1880., što je tutorstveni sudac odobrio, tutor maloljetnoga J. M. priznao, da je ovaj dužan utočnici J. M. 75 for. i obvezao se platit ih u tri godine;

promisliv, da je ovaj rok iztekao prije nego je dužnik J. M. zaiskao i izprosio proti utočniči ovršni podlog u svrhu, da naplati svoj dug sa 31 for. 84 nč.;

promisliv, da obie tražbine jesu istinite i dospjele, i s toga moć je prebit ih po propisu § 1438 o. g. z.;

promisliv, da je pogodba od 8. lipnja 1880 izprava podpuno dokazna i da se tim doistinjuju uslovi dvorske odluke od 31. siečnja 1828 br. 1895/589: Udovoljilo je izvanrednomu previdnomu utoku, te odlukom od 14. listopada 1884 br. 11678 preinačilo prvomolbenu i drugomolbenu odluku i obustavilo do dospjetka parnice, zametnute tužbom od 1. svibnja 1884 br. 1421, držanje dvokratne dražbe, odredjene odlukom od 8. svibnja 1884 br. 671. *B.*

Izpravak zemljištnika.

Kr. sudbeni stol kao grunt. oblast u Zagrebu sudio je u parnici Mare Penić-Grgas, Kate Penić-Grgas i Jele Penić-Sirak kao nasljednica pok. Mare Brezarić, podignutoj radi izpravka gruntovnice br. 324 obć.

Digitized by Google

Krašić proti Peri Brezariću kb. 8, Tomi Bajzeku, kb. 1 iz Brezarić-sela obć. Krašić, kotar Jaska, te imenovat se imajućem curatoru ad actum ostavine pok. Miknle Brezarića, osudom od 3. lipnja 1882 br. 2400/7, da su tuženici dozvolili gruntovni izpravak zemljištnika br. 324 obć. Krašić tako, da bude Mara Brezarić kao samovlastnica tamo unešenih nekretnina upisana, te tužiteljem izplatiti 85 for. 29 nč. parbenoga troška.

Razlozi: Tužiteljice navadjaju, da su prigodom uvadjanja gruntovnice mati njihova Mara Brezarić i njezina kći Žuža kasnije udata Bajzek, kao posjednice nekretnina u grt. br. 324 obć. Krašić unešene.

A iza smrti Žuže Bajzek rodjene Brezarić uručena je njezina polovica gore spomenutih nekretnina tuženikom, i to Tomi Bajzeku u jednoj četvrtini il $^2/_8$, Peri Brezariću u $^5/_8$, sve na temelju uručbenice od 9. prosinca 1872 br. 9138 i odnosno izpravka od 14. srpnja 1873 br. 4375. —

Nu prvobitni unos bijaše pogriešan, jer za vrieme uvadjanja gruntovnica Žuža Brezarić udata Bajzek nije više živila, umrla je najme već 5. veljače 1848, dosljedno nije nit prigodom kašnjeg uvedenja gruntovnica u posjedu upitnih nekretnina biti mogla, a niti je prije toga takove posjedovala, već jedina Mara Brezarić, supruga Janka Brezarića, pa da tužiteljice kao nasljednice pok. Mare Brezarić i danas jošte posjeduju i uživaju iste nekretnine, ne pako protivnici.

Za dokaz ove odlučne okolnosti pozvaše se tužiteljice na svjedoke Ivana Stepinca, Juraja Beznića i Ivana Torbara, koji na licu mjesta ustanoviše identičnost nekretnina, te saslušani pod prisegom navod tužiteljica u cielosti potvrdjuju.

Usljed takova položaja stvari imalo se je tužbenomu zahtjevu zadovoljiti, tim većma, jer su tuženici na krivom temelju u gruntovni posjed došli, ter neimadu nikakov pravni naslov za doba, a o zaposjednuću govora biti nemože, jer uvjeti § 1460 o. g. z. nepredleže. Naknada prouzročenih troškova ove parnice opravdava se ustanovom u § 573 gr. p. p. i tim se osuda u cielosti opravdanom ukazuje.

Na priziv tuženika obnašao je kr. banski stol riešitbom svojom od 21. rujna 1882 br. 12920, odbiv priziv, napadnutu osudu prve molbe potvrditi, ostaviv ju glede ostavine Mike Brezarića kao neprizvanu neteknutom.

Razlozi: Tegoba prizivna, da se nazočni priepor nemože riešiti po prvom dielu grunt. reda, nije osnovana, jer uparničene nekretnine prešle su putem nasljedstva od Žuže Bajzek rodjene Brezarić na tuženike, koji stoga predstavljaju rečenu svoju prednicu ter se nemogu smatrati kao treće osobe. U očigled okolnosti, da je Žuža Brezarić kašnije udata Bajzek umrla još 5. veljače 1848, radi česa nemogaše posjedovati u vrieme uvadjanja gruntovnice prepornih nekretnina, nedvojbeno

Digitized by Google

je upis njezin u gruntovnici pogriešan. I budući da je suglasnim valovanjem preslušanih svjedoka dokazano, da je sama Mara Brezarić u vrieme uvadjanja gruntovnice posjedovala upitne nepokretnine, i da je poslje smrti njezine, posjed prešao na tužiteljice, koje ih i danas posjeduju, valjalo je zahtjevu tužbenomu udovoljiti, bez obzira na uručbenu izpravu B ad I., koja kraj razložena stanja stvari nemože na uštrb biti pravu tužiteljica.

Prema tomu se i suvišnim pokazuje preslušanje u prizivu imenovanih svjedoka, jer okolnosti, koje bi posvjedočiti imali, nisu za parnicu odlučne.

J. Hadrović-Vinodolski.

Kup je imperfektan, ma se položila i kapara, ako je bila ugovorena pismena pogodba.

A. i B. sporazumiše se o kupu, dotično prodaji nepokretnosti, pripadajuće potonjemu, te zamole odvjetnika dra. R., da sastavi pismenu izpravu o tom. Kod te prilike položi kupac A. 750 for. u ime kapare te uruči novac odvjetniku R. Kad pako A. nehtjede podpisati ispravu po odvjet. dr. R. sastavljenu, te je odustao od pogodbe, položi odvjetnik dr. R. ovaj iznos, koji je svaka stranka za sebe zahtievala, kod suda, na to što digne B. tužbu zahtievajuć, da mu se ovaj iznos dopita. Prvi sud sudio je prema petitu tužbe, viši sud odbio je tužbu s ovih r a z l o g a: Obie stranke složno i suglasno priznavaju, da su se sporazumiele u tom, da se sastavi pismena pogodba; nu taka pogodba u smislu § 884 o. g. z. nije bila sklopljena. Ovdje dakle neima govora ni o pogodbi ni o punktacijah, koje bi vezale obie stranke, jer kako opet obie stranke suglasno priznavaju, one nisu podpisale (§ 885 o. g. z.) o s n o v e pogodbe, koju je odvjetnik dr. R. bio izradio, a puko razpravljanje i dogovori ob uvjetih, što su si ih stranke stavljale, nije još nikakova pogodba (§ 861 o. g. z.). Naprema tomu posve je svejedno, s kojega razloga je ostao bez uspjeha dogovor, da se uglavi pismena pogodba. Iznos od 750 for., što ga je A. položio u ruke odvjet. dr. R., nemože se smatrati niti kaparom u smislu § 908 o. g. z. niti konvencionalnom kaznom u smislu § 1336 o. g. z, jer jedna i druga podpostavljaju već sklopljenu pogodbu. Ova svota položena je onom sgodom, kad je dr. R. zamoljen da sastavi p i s m e n u pogodbenu ispravu, dakle povodom istom sklopit se imajuće pogodbe. Pošto pako pogodba nije uglavljena, manjka tužbi, zahtievajućoj da se onaj iznos proglasi propalim i da se tužitelju uruči, zakonski temelj.

Digitized by Google

Vrhovni sud bečki potvrdi osudom od 30. siečnja 1884 br. 13.755 osudu prizivnoga suda.

Razlozi: Neima nikakove dvojbe, da su se stranke dogovorile, da se ima pismeni ugovor sastaviti; pak ako bi se i dopustilo, da su stranke ustmeno se dogovarajuć utanačile sve uvjete kupovno-prodajnoga posla, i da je tuženik položio 750 for. kao kaparu: to se ipak ta ustmena utanačenja prije nego li je sastavljena ugovorena isprava, te prije nego li su ovu obie stranke podpisale, nemogu smatrati perfektnimi, jer stranke nisu podpisale niti tobožnje pismene osnove kupovne pogodbe (§ 885 o. g. z.). Pošto pako ugovorena pismena pogodba nije uglavljena, a pošto kapara predpostavlja pravovaljanu, obie stranke obvezujuću pogodbu, i pošto iz pogodbe, koja se u smislu § 884 o. g. z. nemože smatrati sklopljenom, tužitelj nemože izvoditi zahtjeva, koji se po § 908 o. g. z. samo onda smiju podignuti, ako se perfektna pogodba neizpunjuje: to zahtjev tužiteljev niti je opravdan propisom § 908 o. g. z. niti propisom § 1336 o. g. z, jer i ovaj predpostavlja perfektnu pogodbu, zato je prizivni sud pravom odbio tužbu.

Od kojega časa ima se poštanskom doznačnicom odpremljena izplata smatrati učinjenom.

Prvi sud sudio je, da se ima zadovoljiti tužbi tako glede glavne tražbine kao i glede troškova ovrhe, ali samo za onaj slučaj, ako tuženik nepoloži neuzvrativo navraćene mu glavne prisege: „da, koliko on zna i sjeća se, nije istina, da mu je poštanska doznačnica, glaseća na iznos od . . . . for. prije uručena, nego li je njegov zastupnik ovršnu molbu de praes . . . . odpremio da se preda nadležnomu sudu“. Prizivni sud potvrdi ovu osudu sa sliedećih razloga:

Prizivatelj misli, da bi trebalo tužbu već i s toga zabaciti; jer odprema dužne svote poštanskom naputnicom neznači izplatu. Ali prvi je sudac pravom primjetio, da je poštanska naputnica papir na imaoca glaseći sa punom vrednošću napućene svote; pa kao što neima nikakove dvojbe, da može dužnik, živući udaljen od Beča, poslužit se poštanskom naputnicom do stanovitoga iznosa, da plati svoga vjerovnika, isto tako nemože se sadanjim tužiteljem priečiti, da se u poslu i prometu tako u samom Beču kao i u poslu medju Bečom i predgradji njegovimi, neposluže poštarskimi naputnicami, uvedenimi po državi u tu svrhu. Ako se pako ima poštanska naputnica smatrati kao platež, to se u nazočnom slučaju radi samo o tom, da li su dotične poštanske naputnice dostavljene tuženiku, odnosno njegovomu zastupniku prije nego li je odpravljena sudu ovršna molba. Glavna neuzvrativa prisega, koja se o tom dosudila, niti

Digitized by Google

se protivi spisom niti je nedopustiva, nego je odlučna i to baš zato, jer je dozvoljena glede preporne stvari. Tužitelji, istina, navratili su tuženiku neuzvrativu glavnu prisegu o tom, da su tuženiku, odnosno njegovomu zastupniku, dotične poštanske naputnice uručene prije nego li su oni odpremili sudu ovršnu molbu. Apelant ima posve krivo tvrdeć, da su tužitelji neuzvrativu glavnu prisegu navrnuli o času odpreme poštanske naputnice, a ne o vremenu uručenja iste, jer rieči dolazeće u formuli prisege „zugestellt erhalten" neznače ništa drugo nego „zugestellt", „erhalten". Ako je prvi sudac mjesto rieči „zugesandt erhalten" uvrstio u obrazac zakletve rieči „zugestellt erhalten", koje isto znače, samo preciznije izrazuju misao, radio je po svom pravu, jer sudac treba da točno opredieli formulu prisege; a prizivatelj može se tim manje žaliti s bog toga, jer su ove preinake upravo njemu koristne. To isto valja opaziti i glede rieči u formuli prisege, koje govore ob uručenju poštanske naputnice prije nego li je ovršna molba predana sudu. I proti ovoj stilizaciji nije tuženik u pravu kad joj prigovara. Već je prvi sudac dobro razložio, da se ovdje mora dopustit neuzvrativa glavna prisega, jer je ona jedino za tužitelje moguće sredstvo dokaza, koje im se nemože uzkratiti, jer izpitivanje listonoša, poštanskih ureda itd. nebi tužiteljem moglo dati ubaviesti pouzdane o vremenu, kada je poštanska naputnica uručena.

Previdnu žalbu tuženikovu zabaci prizivni sud pozivljuć se na dvor. dekret od 16. veljače 1883.

(Rješitba c. kr. vrhovnoga suda bečkoga od 24. listopada 1884 broj 10943).

Nije dopuštena ovrha „quoad fructus" na imovinu nasljednika, ali još neuručenu.

Vjerovnik, izposlovav ovršnu uknjižbu prava založnoga na nepokretnosti, pripale nasljedniku u smislu § 822 o. g. z., zamoli sekvestraciju nepokretnina. Ovu molbu odbaciše sve tri sudbene instancije. Najviši sud navadja u svojih razlozih: „Pošto nepokretnine, kojih se sekvestracija moli, pripadaju ostavini, koja do sada nije uručena nasljedniku; pošto se založno pravo, dozvoljeno uz ograde § 822 o. g. z. nemože protegnuti na plodove dospiele prije uručenja ostavine; pošto posizanje i u upravu predmeta ostavine prekoračuje povlastice, što ih § 822 o. g. z. daje vjerovniku nasljednikovomu: to se je moralo itd.

(Rješitba bečkoga vrhovnoga suda od 4. lipnja 1884 br. 6538).

Digitized by Google

Invecta et illata najmitelja i retencija istih radi budućih tražbina najamnih (§§ 1101, 344 o. g. z.).

A. uze u najam dvie sobe od B. 27. ožujka 1884 podje A. na put, a ključ od stana, u kojem ostavi nešto svojih stvari, preda B-u. 31. ožujka zaišče A-ov zastupnik, da mu B. preda one stvari A-ove, koje se nalaze u sobah B. uzkrati to, zato ga A. tužio sudu, da ga je smetao u posjedu stvari njegovih Valja još opaziti, da je A. položio 3. travnja 1884 kod suda 38 for za podmirenje najamnine očitovav, da će još i više dati, ako ova svota nebi doticala.

Prvi sud odbaci tužbu: uvaživ, da tuženik sam priznaje, da je 31. ožujka 1884 kratio se izdati stvari u tužbi navedene punomoćniku tužiteljevemu, dok mu se neplati najamnina za vreme od 27. ožujka do 3. travnja, pa onda od 4. do 7. trav. dospieti imajuća; uvaživ, da tužitelj priznaje, da na dan tobožnjega smetanja posjeda nije bio platio obie još nedospiele rate najamnine; uvaživ, pošto su ove činjenice ustanovljene te ih nitko nepobija, da je u preporu o smetanju posjeda relevantno pravno pitanje ovo: da li se iznajmitelj čini krivcem smetanja posjeda ili ne, ako se krati izuručiti „Invecta et illata" najmitelju prije nego li ovaj plati ili osigura obroke najamnine, koji će istom dospieti; uvaživ, da po § 1101 o. g. z. i dvor. dekretu od 10. travnja 1837 (br. 187 sbir. prav. z.) založno pravo iznajmitelja na invecta et illata postaje kriepostnim od časa, kad su stvari najmitelja u iznajmljeni stan donešene, a potražuje se to založno pravo u pravilu ovršnim sudbenim popisom, koji se popis traži onda kad se podnese i tužba pto. najamnine ili poslje ove; uvaživ, da tuženik nije mogao 31. ožujka poslužiti se ovim sredstvom, da ostvari svoje založno pravo, jer nebijaše još nijedan obrok najamnine dospio, nije se dakle ni tužba mogla podići; ali to ga nelišava njegovoga založnoga prava na invecta et illata, kriepostnoga počam od vremena, kada su stvari unešene u stan, te koje jamče za izplatu obroka najamnine i pro futuro: uvaživ, da je po § 344 o. g. z. svatko vlastan braniti se u svom posjedu, pa ako bi sudčeva pomoć došla prekasno, silu suzbijati silom; uvaživ, da to tobožnje smetanje posjeda stoji jedino u tom, što se je tuženik kratio izdati efekte tužiteljeve. na kojih mu pripada po zakonu založno pravo, nu kojega nemogaše sa razloga već navedenih potražiti 31. ožujka 1884; uvaživ, da je tuženik, nehtijuć izdati stvari, branio svoje založno pravo, jer nebijaše sudačke pomoći, a u tom djelu nemože se dotle nazrievati smetanje posjeda, dok je tuženiku moguće vršiti svoje založno pravo sudbenim popisom stvari tužiteljevih; uvaživ, da je za prosudjenje prepornih pravnih odnošaja odlučno jedino vrieme kad je tužba podnešena, po čem je iznos deponiran po tužitelju 3. travnja 1884 kod suda posve irelevantan za riešenje

Digitized by Google

ovoga priepora, jer tužitelj tvrdi, da je bio 31. ožujka, a ne kasnje smetan u posjedu.

Prizivni sud u Insbrucku, odlukom od 23. travnja 1884 br. 2778 usljed podnešena utoka, dokine odluku prvoga suda te izreče prama petitu tužbe.

Razlozi: U postupku o smetanju posjeda radi se jedino ob ustanovljenju posljednjega faktičnoga posjeda i o smetanju istoga; uvaživ, da je nepreporno, da je tužitelj do 31. ožujka 1884 posjedovao stvari u tužbi navedene, nalazeće se u njegovom stanu i da je taj posjed konstatiran ustanovami §§ 312, 315 i 352 o. g. z.; uvaživ, da se ustanovami § 1101 o. g. z. kao i dvor. dekreta od 10. travnja 1837 (br. 189 sb. pr. z.) i od 3. studenoga 1819 (br. 1621 sb. pr. z.) uporabodavcu daje samo založno pravo na invecta et illata, ali nedaje se posjed ili suposjed, a još manje faktični posjed istih; uvaživ, da je izključivi posjed tužiteljev do 31. ožujka 1884 posvema nedvojben, pak da se sada može samo o tom raditi, da li je tuženik tim smetao posjed, što je rečenoga dana kratio se izdati tužiteljeve stvari njegovomu zastupniku; uvaživ, da je tuženik nehoteć onih stvari izdati, htio nedvojbeno pokazati, kako on smatra, da su rečeni predmeti prešli iz vlasti tužiteljeve u vlast njegovu, pak se je tom vlašću i poslužio, jer je tužitelja smetao u njegovom pravu posjeda, što mu pripada po § 329 o. g. z.; uvaživ, ako bi se i htjelo priznati. da je uporabodavac na osnovu § 471 o. g. z. ovlašten pridržati donesene pokretnine uporaboprimca za dužnu najamninu kao zalog, to je pravo po § 1101 o. g. z. ograničeno na predmete, nalazeće se za vrieme podignute tužbe u iznajmljenom stanu, pa da kao prosto akcesorno pravo uvjek predpostavlja obstojanje tražbine; uvaživ, da u ovom slučaju u času retencije niti je bila podnesena tužba o najmovini, niti ovršni popis donesenih pokretnina izposlovan, pače za onda nebijaše nikakove utužene najamne tražbine na dugu; uvaživ, kad bi iznajmitelj na temelju § 344 o. g. z., na koji se pozivlje prvi sudac, vlastan bio priečiti najmitelju da neodnose svojih stvari iz stana, premda još dotični obrok najamnine nije bio ni dospio, da bi se najmitelj, gledeć na slobodu razpolaganja sa svojom vlastnošću, upravo predao na milost i nemilost iznajmitelju, te nebi bez privolje ovoga niti smio štogod od svojih stvari prodati pače niti na popravak izvan kuće dati; uvaživ, da iznajmitelj može po volji prema § 1101 o. g. z. ugovoriti plaćanje najamnine anticipando, nu da može, izuzev da je naročito drugačije ugovoreno, zahtievati izplatu samo posticipando, a nevisi o njegovoj volji, da prisili najmitelja da plaća najamninu anticipando, i tim da obadje zakon, kao što bi bilo, da smije već prije dospietka najamnine priečiti najmitelja u slobodnom razpolaganju sa svojimi pokretninami; uvaživ dakle, da se u nazočnom slučaju može tim manje govoriti ob uporavi

Digitized by Google

§ 344 o. g. z., jer nije dokazano, da prieti pogibelj gubitka, a kad bi i ovo bilo, još bi mogao tuženik, pa ma bio i izručio stvari A-ove njegovomu zastupniku, poslužiti se pravnim sredstvom zabrane; uvaživ napokon, da je tuženik posegao i preko zakonske granice svojih povlasti i tim implicite smetao prava tužiteljeva: moralo se je, itd.

Usljed previdna utoka potvrdio je c. k. najviši sud bečki riešenjem svojim od 10. lipnja 1884 br. 6784 odluku prve molbe.

Razlozi: Uvaživ, da založno pravo na pokretninah, dopremljenih u najmljeni stan, što ga daje zakon u § 1101 o. g. z. iznajmitelju, da si osigura najamninu, prema odredbi dvor. dekreta od 10. travnja 1837 (br. 189 sb. prav. z.) postaje kriepostnim od vremena, kad su pokretnine donesene u stan, dakle iznajmitelj nalazi se u posjedu založnoga prava prije piedane tužbe o najmu i prije nego li je zalog popisan; uvaživ, da po § 344 o. g. z. spada k pravu posjeda još i pravo da se braniš u svom pravu, pak ako bi pomoć sudčeva došla prekasno, da silu odbiješ primjerenom silom; uvaživ, da je tuženik, kojemu je tužitelj predao ključ svoga stana, u kojem su bile spomenute stvari njegove, došao u faktični posjed istih; uvaživ, da je tuženik morao uzkratiti prenos stvari, da si uzdrži tako predmete zaloga i založnoga prava, pa se u tom postupku njegovom nemože viditi smetanje posjeda; uvaživ napokon, da se pitanje o krieposti založnoga prava glede još nedospiele najamne tražbine nesmie riešiti u parnici o smetanju posjeda: trebalo je, itd.

B. Mjenbeno.

Da se prekine zastara po mjenbenom pravu, nije potrebno da se tužba kako valja nastavi.

Platežnim nalogom od 23. veljače 1878 br. 1107 zapoviedjeno bje B-u, da plati žirataru A. mjenb. dug od 200 for. zajedno sa 6% kamatami (interesi), tekućimi od 15. studenoga 1876 i parbeni trošak.

Proti tomu podnese B. pravodobno prigovore svoje, a sudac je, da se oni razprave, odredio na 15 svibnja (Maja) ročište za razpravu po sumarnom postupku. Na to ročište nedodje ni jedna stranka, o tom bijahu obie stranke ubavieštene odlukom od 15 svib. 1878 br. 1429 te je dodano, da će se odrediti novi rok, ako bi to jedna ili druga stranka zaiskala. Od toga vremena nije se više diralo u ovu stvar, pa je A. tek podneskom de praes. 2. lipnja 1883 br. 3306 zamolio, da se odredi novo ročište. I ovo bijaše odredjeno na 18. srpnja 1883, i tu je B. medju inim prigovorio i to, da je mjenb. tražbina zajedno sa kamati zastar-

Digitized by Google

jela, jer premda je tužba sbog izplate ove tražbine 29. veljače 1878 podnesena, ipak razprava ob ovom pravnom preporu nije nastavljena od 15. svibnja 1878 do 2. lipnja 1883, dakle više od pet godina.

Prvi sud zabaci te prigovore. Naprotiv uvaži ih viši sud s r a z l o g a, što premda se po čl. 80. mj. z. (§ 84 hrv.-ug. mj. z.) prekida zastara mjen. tražbine uručenjem tužbe, odatle još nesliedi, da zastara može i poslje uručenja tužbe s nova započeti; a pošto nesadržaje mjen. zakon nikakova propisa, da se imadu uporaviti ustanove § 1497 o. g. z., u kojem se paragrafu odredjuje, da je za prekinuće zastare potreban valjani, po propisu preduzeti nastavak tužbe; pošto tužitelj počam od bezuspješna ročišta, urečenoga za 15. svibnja 1878 pa do 2. lipnja 1883, kojega dana je zatražio da se razprava nastavi, pošto dakle više od pet godina nije nastavio tužbe i pošto je tuženik prigovorio da je propušteno nastaviti tužbu, a po tom da je zastarjela i mjenb. tražbina: to se je morao uvažiti ovaj na zakonu osnovani prigovor.

Najviši pako sud sudio je, da se prigovor zastare mora zabaciti, jer prekinuće zastare tražbine tužiteljeve, koje je nastalo povodom uručenja tužbe tuženiku, negubi svoga učinka, premda nije nastavio mjen. pravnoga postupka, a povedena razprava bijaše obustavljena kroz duže, preko tri godine trajuće vrieme, pošto u čl. 80. mj. z. (§ 84 hrvat.-ug. mj. z.), koji odredjuje uvjete, pod kojimi se prekida zastara mjenb. tražbine, nenavodi nastavak razprave, povedene povodom podnesene mjen. tužbe kao potrebštinu za to prekinuće.

Analogna uporava § 1497 o. grad. zak., u koliko se ovim zahtieva kao potrebština prekinuća zastare, da je kako treba nastavljena tužba, podnesena prije nego li je izteklo vrieme zastare, neima mjesta u mj. poslovih, jer u patentu, kojim se proglasuje uvedenje obć. gr. zak., veli se, da će se propisi obć. gr. z. samo onda uporavljivati na trgov. i mjenbene stvari, ako trgovačko ili mjenbeno pravo nesadržaje nikakovih posebnih odredaba o jednom ili drugom predmetu, a to se neda reći za ovaj slučaj, jer čl. 80 mj. z. sadržaje takove posebne odredbe o prekinuću zastare mjen. zahtjeva.

Nevredi ustmena notifikacija prosvjeda.

Tužitelj ubaviestio je ustmeno tuženoga izdatnika mjenice o dignutom posvjedu radi pomanjkanja plateža, pa su ga usljed toga niži sudovi osudili da plati kamate i provisiju. Najviši sud bečki rieši ga plaćanja ovih uzgrednina s razloga, što po čl. 45. mjen. zak. (§ 45 hrvat.-ug. mj. zak.) dužnost platiti gore navedene kamate i proviziju visi

Digitized by Google

bezuvjetno o tom, da je remitent pravodobno pismeno priobćio, da je mjenica prosvjedovana kod prihvatnika radi pomanjkanja plateža, a takova ubaviest nemože se nadoknaditi ustmenom, ma i pravodobne učinjenom notifikacijom o podignutom prosvjedu.

(Rješitba bečkoga vrhovnoga suda od 6. svibnja 1883 br. 4826).

C. Trgovačko.

Ako se odpusti trgov. pomoćnik bez odpovjedi, neda se to opravdati kašnje odkrivenom zlom porabom povjerenja; šestnedjeljnu odštetu valja izplatiti i onda, ako je odpušteni odmah našao drugdje mjesto i zaslužbu.

Leopold H. bio je namješten kod firme St. et comp. kao putujući trgov. pomoćnik. On digne proti rečenoj firmi pred bečkim trgov. sudom tužbu zahtievajuć, da mu tuženici plate 75 for. i to kao naknadu šest nedjeljne plaće, koju je izgubio tim, što su ga 6. lipnja 1883 bez odpovjedi odpravili iz svoga posla, nenavedši za to nikakova razloga.

Prvi sud izreče osudom od 6. lipnja 1884 br. 52563, da se ima tužba odbaciti.

Razlozi: Tuženici opravdavaju zakonom u ruci što su odpravili tužitelja iz svoje službe, jer da je on od L-ovih nasljednika inkasirao 42 for., ali nije novca stavio u račun niti ga tuženikom povratio. To je nedvojbeno zla poraba povjerenja, i ta zla poraba bijaše počinjena prije 6. lipnja, kojega je dana tužitelj odpušten bio iz službe. Čl 64. trg. z. ustanovljuje jasno, da se može dokinuće službovnoga odnošaja izreći, ako trgov. pomoćnik zlorabi povjerenje principala; tuženici su pako u razpravi ovoj dokazali, da je ovaj razlog odpusta obstojao u onom vremenu, kada su Leopolda H. odpustili iz službe svoje, valja dakle priznati, da je odpust bio opravdan; nije od važnosti, da li je tužena firma za vrieme odpusta, koji je mogla preduzeti nenavedši za to nikakova razloga, znala za spomenutu zlu porabu, pošto razriešenje odnošaja službovnoga izriče sudac a ne principal; zloporaba povjerenja je dokazana.

Povodom priziva tužiteljevoga sudio je c. k. viši sud bečki (osuda od 5. kolovoza 1884 br. 11800) da se ima zadovoljiti tužbi (dopustiv položenje zakletve o činu posve uzgrednom u ovoj parnici).

Razlozi: Neglededć na to, što su tuženici jedino mogli dokazati, da im nije predana tražbina od 42 for., inkasirana kod L-ovih nasljednika; da je tužitelj, kad se je to saznalo, očitovao se voljnim i pripravnim ovu svotu nedoknaditi; da je dokazom kaznene osude još prije nego

Digitized by Google

li je prijava podnešena, sklopljena bila nagoda, da je još uvjek dvojbeno da li se takov propust može smatrati zlom porabom povjerenja: nemogahu tuženici dokazati, da su znali za onaj čin tužiteljev već onda, kad su ga odpustili iz svoje službe Pošto se dakle nemože reći, da su tužitelji sbog ove zle porabe povjerenja tužitelja odpustili, zato se i ovlast njihova na takovo djelo nemože uprieti na čl. 64. trgov. zakona (§ 59. hrv.-ug. k. z.). A neima sumnje, da tužitelji moraju dokazati one okolnosti, na kojih temelje ovo svoje ovlaštenje.

Usljed p r e v i d a tuženika potvrdio je c. k. najviši sud bečki riešenjem svojim od 12. studenoga 1884 br. 10.852 osudu druge instancije s ovih r a z l o g a:

Za pravnu valjanost tužiteljeve tražbine od 75 for. posvema je svejedno, da li se u tom, što tužitelj nije predao tuženikom 42 for., inkasirana od L-ovih nasljednika, nazrieva zla poraba povjerenja u smislu čl. 64. toč. 1. trg. zak. ili ne, jer se pitanje, da li je tužena firma bila vlastna odmah razriešiti službovni odnošaj, mora prosudjivati jedino po vremenu. kad je služba bila odkazana. A tuženici nisu dokazali, da su znali za tobožnju tužiteljevu zlu porabu povjerenja već onda, kad su ga odpravili iz službe svoje, pa u takovih prilikah nemože se dopustiti, da je tužena firma vlastna bila djelo, za koje je tek kasnje saznala, koje bi imalo dokazati zlu porabu povjerenja, tako tumačiti i tako si ga naravnati, da njim opravda već prije izvedeni odpust iz službe. U previdnoj žalbi navodi se i dokazuje, da je tužitelj namah, čim je bio odpušten iz službe tuženika, primio drugu službu sa barma jednakom plaćom; ali ni to nije nimalo odlučno ovdje, gdje tužitelj traži naknadu, jer nije obdržavana pogodba, da se ima služba šest nedjelja unapred odkazati; tužitelju bijaše kategorični odkazana služba, on dakle nije imao nikakova povoda očitovati, da je pripravan i nadalje kod tuženika služiti; uz takove okonosti opravdano je čl. 1. (§ 1 hrv.-ug.) t. z. i § 1155 o. g. z., što tužitelj išće naknadu zato što su ga prije vremena lišili službe; a kolika da bude naknada, pripadajuća tužitelju sbog toga, što nije obdržavan zakonski odpovjedni rok, to je uredjeno odredbom čl. 60. trgov. z. (§ 56 hrvat.-ug. tr. z.). *(Jurist. Blätter.)*

Trgovački karakter kupovanja žita po trgovcu sa brašnom.

Pred kot. sudom tužen je trgovac s brašnom, da ima tužitelju platit ostatak kupovnine za kupljeno i prodano mu žito. Tuženik prigovori nenadležnost, jer da tužba ta spada pred trgov. sud. Prva inštancija uvaži ovaj prigovor. Prizivni sud odbaci prigovor: uvaživ, da se medju produkti, što no su tuženomu dostavljeni, navode i takovi, koji nespa-

Digitized by Google

daju u trgovinu sa brašnom, pa zato nije nimalo jasno i nedvojbeno, da tuženik nije kupio spomenutih produkta za vlastitu porabu, nego zato, da ih dalje drugim prodaje, zato se i neda tvrditi, da je posao, na kojem se osniva tužba, trgov. posao; u ostalem nije svako kupovanje, učinjeno u namjeri, da se kupljene stvari opet prodadu, posao trgovački u užem smislu prema čl. 272 i 273 trgov. zak. (§ 259 i 260 hrvat.-ug. trg. zakona).

Najviši sud, rješitbom od 29. ožujka 1884 preinači osudu prizivnoga suda, a potvrdi onu prve molbe s r a z l o g a, jer je kupnja žita, koja čini temelj tužbi, i koja potiče od tuženoga trgovca sa brašnom, pravi trgov. posao u smislu čl. 271 toč. 1. trgov. z. (§ 258 hrvat. ug. trg. z.), koji prema ustanovam uvodnoga zakona kaz. trgov. spada pod nadležnost trgov. suda, počem je opravdan prigovor nenadležnosti kotarskog suda. *(Centralblatt.)*

D. Kazneno.

Da li je dozvoljeno okrivljeniku, koji stoji pred priekim sudom, dogovarati se sa svojim braniteljem i prije prekosudne razprave.

Odvjetnik dr. N., kao branitel Gerše P., stavljenog pred prieki sud radi zločinstva prostog umorstva, zamoli, neka mu se dozvoli, da se smije s okrivljenikom i p r i j e prekosudne razprave sastati te glede informacije za branitbu razgovarati.

Kr. sudb. stol u Zemunu odbio je istu molbu sa sliedećih r a z l o g a:

I u prekosudnom postupku očituje se načelo slobodne obrane u dvostrukom pravcu, tako glede materialne kao i formalne obrane. U prvom pogledu naredjuje zakon u § 379 k. p., da glede izvida učina, dobave dokaza, preslušanja okrivljenika, svjedoka i vještaka, a tako i glede presude moći, koja je u dokazih, imadu i pri priekom sudu valjati propisi, koji su dani za redoviti postupak kazneni, ter koji su sadržani u § 236—245 kp.; u drugom formalnom pogledu, da si može izabrati branitelja. Neima dvojbe, ter se po sebi razumieva, da je djelovanje branitelja ograničeno samo na razpravu pred priekim sudom; o dozvoli dogovarat se s okrivljenikom prije razprave može se dakle tim manje govoriti, što branitelj tek sa počimanjem prekosudne razprave kao takovi nastupa svoje funkcije.

Kr. hrv. slav. dalm. banski stol obnašao je riešitbom od 10. prosinca 1884 br. 26584 usljed pritužbe branitelja dr. N., uložene proti ovdje spomenutom zaključku kr. sudb. stola u Zemunu, isti zaključak potvrditi, jer je na § 379 i 380 kaz. post. utemeljen, a pritužbu odbiti.

Dr. Stj. P.

Digitized by Google

K §§ 291 i 292 kaz. postupnika od 17. svibnja 1875 i § 44 zak. čl. XV. od god. 1876 zajedničkoga hrv.-ugar. sabora o rukovanju javnih poreza.

Kr. sudbeni stol u P. osudom od 20. lipnja 1884 br. 2280 kaz. osudio je M. F. radi zločinstva pronevjerenja, označenoga u § 181 k. z., po višjoj stavci § 182 k. z. na kazan težke tamnice od 10 godina.

Kr. stol sedmorice, kao kasacionalni sud, zabaci svojom riešitbom od 19. studenoga 1884 br. 3059 žalbu ništovnu obtuženika, a potvrdi osudu prvoga suda; nu povodom priziva obtuženika glede odmjere kazni obalio je po §§ 291 292 kp. kazan na tri godine težke tamnice i ujedno odredio, da se u ovu ovako obaljenu kazan uračunati imade od iztražnog zatvora, pretrpljenog do proglašenja prvosudne osude, jedna godina.

Medju inimi razlozi vrhovne te riešitbe važan je onaj, koj se navadja proti obrani obtuženika, da je naime ubrani državni porez upotriebio u občinske svrhe, da se ta obrana nemože uvažiti; jer § 44 zak. članka XV. od godine 1876 zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora o rukovanju državnog poreza (sada § 44 zak. članka XLIV. od godine 1883) odredjuje naročito, da se novci, što se u ime javnih poreza preuzmu, nemogu niti u občinske niti u druge svrhe obratiti, a da onaj, koj proti tomu sagrieši, čini kažnjivo djelo nevjernog rukovanja, dotično pronevjerenja.

Opazka. Po mojem nemjerodavnom mnienju nemože se ni po § 292 k. p. uračunati u odmjerenu kazan pretrpljeni iztražni zatvor do proglašenja prvosudne osude, već se taj može smatrati samo kao olahkojuća okolnost po § 46 kz. lit. k., jer § 292 kp. govori samo o izvanrednom pravu ublaženja višjih sudova izvan §§ 54 i 55 kz i 254 kp. nu tako, da krivac neostane sasvim nekažnjen, što bi se uračunanjem pretrpljenog iztražnog zatvora do proglašenja prvosudne osude moglo mimoići.

Nadalje nemože se § 44 zak. čl. XV. od god. 1876 nikako u sklad dovesti sa obilježji zločinstva pronevjerenja § 181 i 183 kz., jer se nemože reći ob onom, koj ubere državnog poreza 50 for. i izplati tim občinske potrebоće, da je sebi zadržao ili prisvojio tu svotu, što je bistri biljeg pronevjerenja, kažnjivog po kaznenom zakonu.

Petaj
kr. sudb. pristav.

Propisi glede obnove kaznenoga postupka kod prekršaja.

1.

Osudom kr. kotarskoga suda u P. od 26. listopada 1880 br. 1512 kaz. zak. osudjena bijaše Dimitria K. radi prekršaja suprot sigurnosti tjelesnoj (§ 411 kz.), jer je 22. kolovoza 1880 Milici K. navlaš naniela

Digitized by Google

ozliedâ, koje su vidljivi trag za sobom ostavile. Tu je osudu kr. banski stol rješitbom od 17. ožujka 1881 br. 2826 potvrdio.

Kad je Dmitra K. dosudjenu si kaznu pretrpila, zamoli u zapisniku od 24. listopada 1881 br. 2340 za obnovu postupka navedši svjedoke, koji da će posvjedočiti, da ona nije Milicu K. zlostavljala.

Kr. kot. sud u P. saslušao je po moliteljici navedene svjedoke, te na upitni predmet odnoseće se spise podnio kr. banskom stolu za više riešenje; nu kr. banski stol povrati spise kot. sudu naloživ mu, da za 8 dana razjasni, zašto je rečene spise podnio kr. banskom stolu, pošto nepredleži niti zaključak, koji bi se imao po § 298 k. p. izreći, a niti kakova pritužba.

Kr. kot. sud podnese opet spise kr. banskomu stolu s izvješćem, da se je sud u ovoj parnici držao ustanove § 417 k. p., po kojoj proti osudam kot. suda ima mjesta prizivu i po tom obnovi postupka, koju obnovu vlastan je kot. sud dozvoliti samo za slučaj, ako osudjeni na razpravu nije došao i ako u navedenih izvidjenjih — koja obavlja kot. sud, — ima okolnosti novih i takovih, koje su kadre dati povoda novoj osudi.

Ako je osudjeni bio na razpravi, to drži sud prema ustanovi § 411 kp., da proti osudi nemože se poslužiti inim pravnim liekom do priziva, obnovi postupka da neima mjesta, nego da će kr. banski stol, uzev u obzir po prizivatelju novo navedene okolnosti, osudu prvoga suda po § 418 k. p. ukinuti i dalji nalog kot. sudu izdati.

Kr. banski stol izdao je 28. kolovoza 1881 br. 13328 riešitbu sliedećeg sadržaja:

Po ustanovi § 298 k. p. ima sud prve molbe na obnovnu molbu o tom stvoriti odluku, da li je umjestno dozvoliti obnovu, proti takovu zaključku dopuštena je samo pritužba na banski stol, a prema tomu ukazuje se obrazloženje kot. suda skroz neosnovanim, pa se vraćaju spisi kot. sudu s nalogom, da u smislu ustanove § 298 k. p. obnovnu molbu izravno rieši, a zatim dalje po zakonu postupa.

2.

Isti kr. kot. sud izrekao je u drugom slučaju osudu od 2. kolovoza 1878 br. 704 kaz., kojom se Tomo B. proglasuje krivim prekršaja suprot sigurnosti vlastničtva, označenog u § 460 kz., a već 3. kolovoza 1878 zamolio je osudjeni Tomo B. za odredjenje nove razprave i saslušanje po njem navedenih svjedoka, koji da će njegovu nevinost dokazati; za slučaj pako nedozvolenja nove razprave prijavio je osudjenik priziv proti navedenoj osudi. Kotarski sud odredio je na to novu razpravu 17. rujna 1878 te osudom od istog dana br. 1154

Digitized by Google

kaz. zak. ukinuo izrečenu svoju osudu od 2. kolovoza 1878 br. 708 k. z. te Tomu B. po §. 250 br. 3 k. p. odriešio obtužbe.

Proti ovoj osudi uložio je kr. državni odvjetnik u P. priziv navadjajuć, da postupajući sud nije bio vlastan svoju osudu od 2. kolovoza 1878 br. 704 kaz., kojom je Tomo B. krivim proglašen, usljed molbe njegove od 3. kolovoza 1878 br. 1154 narediv novu razpravu i odstupiv od prijašnje osude, novu osudu izreći; takav postupak dopušten je samo uz uvjete § 417 kp., kada najme okrivljenik na razpravu nedodje, te je proti njemu sudjeno po § 408 k. p, pak se je tada priziva latio i dokazao okolnosti takovih, koje bi povod dale drugoj osudi. Ali u ovom slučaju okrivljeni Tomo B. prisustvovao je kaznenoj razpravi 2. kolovoza 1878, usljed koje je osuda krivnje sliedila, a kada je osudjeni priziv prijavio, valjalo je sudu kazneno-razpravne spise sa izvedbom kr. banskom stolu na riešenje podnieti.

Kr. banski stol u rješitbi od 31. ožujka 1880 br. 3511 uvaživ, da kot. sud nije bio vlastan, pošto nije predležao slučaj § 417 k. p., od prijašnje svoje osude od 2. kolovoza 1878 br. 704 usljed molbe obsudjenika Tome B. za odredjenje nove razprave, eventualno priziva njegova, odustati i stvoriti novu osudu, već je imao banskom stolu podnieti za riešenje parnice u drugoj molbi; uvaživ zatim, da oštećenik na novoj razpravi od 17. rujna 1878 nije bio zastupan, a niti da predleži, da je isti bio na razpravu, shodno propisu § 404 k. p. pozvan i vidiv, da se je obsudjenik u prizivu svomu pozvao na nove svjedoke glede okolnosti važnih: obnašao napadnutu osudu od 17. rujna 1878 br. 1154, a usljed priziva obtuženika Tome B. i osudu od 2. kolovoza 1878 br. 704 temeljem § 418 k. p. ukinuti, te kot. sudu naložiti, da naredi novu razpravu i dalje po zakonu postupa".

Iz ovih dvajuh primjera vidi se, da se je postupajući sud nalazio u bludnji glede toga, u kojih slučajevih može se obnova kaznenog postupka zamoliti i kako da se na obnovnu molbu postupa.

Ja sam u tom pogledu priobćio jedan slučaj u 6. broju Mjesečnika od god. 1883 str. 460 t. j. ako je dopustljiva obnovna molba, kako da se povodom iste uredovati ima, da se najme po jasnom slovu § 422 kp. treba držati propisa, koji su dani za obnovu iztrage radi zločinstva i prestupaka, nego uz one promjene, koje u obće postoje za postupak glede prekršaja. Treba dakle da prema § 298 kp. kotarski sud izvidi čine, kojimi se podkriepljuje predlog za obnovu, a zatim da prema ustanovam postojećim za prekršaje, analogno propisu § 393 kp. kotarski sud, sastojeći od kot. sudca ili inog po njem odredjenog, za vršenje sudstva uspo-

Digitized by Google

sobljenog člana kot suda kao predsjedatelja, u prisustvu dvojice prisežnika i perovodje u nejavnoj sjednici stvori odluku o tom, da li je umjestno dozvoliti obnovu, pa ako se obnova kaznenoga postupka dozvoljuje, izreći će se ujeduo, da se prijašnja osuda dokida i tada valja odrediti novu glavnu razpravu, na kojoj će se predmet s nova razpravljati i sačiniti osuda, proti kojoj je dozvoljen pravni liek priziva na banski stol. Nedozvoli li kotarski sud obnovu kaznenoga postupka, to je proti takovu zaključku dopuštena samo pritužba na banski stol, kao kod zločina i prestupaka.

Nastaje sada pitanje: kada se smije zamoliti obnova kaznenog postupka, na koju se po gore navedenih načelih uredovati imade?

Po § 422 kp. imade pri prekršajih mjesta obnovi postupka kaznenoga samo u sliedećih slučajevih:

a) ako je okrivljenik bio izrečen za nekriva, pak se s vremenom još prije izrečene zagode pokaže novih dokazâ, iz kojih se s razlogom može očekivati, da će biti obsudjen;

b) ako je tko proglašen bio krivcem prekršaja, pak kašnje prinese novih dokaza, kojimi može posvjedočiti svoju nekrivnju.

U § 422 kp. veli se dakle, da ima mjesta obnovi onda, ako je tko bio izrečen za nekriva ili krivim prekršaja etc., dočim se ob obnovi kaznenog postupka kod zločina i prestupaka u §§ 293, 294 i 296 kp. navadja: „ako se je kazneni postupak dovršio proti kojoj stanovitoj osobi“ ili „tko je pravomoćno obsudjen“, ili „ako je obtuženik pravomoćnom osudom oprošten bio“ etc., što sve pokazuje, da obnovi kaznenog postupka kod prekršaja, zločina i prestupaka ima mjesta samo onda, ako je tko bud pravomoćno od obtužbe riešen, bud pravomoćno i konačno obsudjen bio, a ne i onda, kad je tko odsudjen osudom takovom, proti kojoj se smiju upotrebiti pravni liekovi priziva ili žalbe ništovne, kao što je to postupajući sud mislio kod gore navedenog drugoga slučaja Priziv bo i žalba ništovna jesu redovita pravna sredstva proti osudam, a nakon ovih može tek doći izvanredno pravno sredstvo obnove kaznenoga postupka. Jedina iznimka kod prekršaja naznačena je u § 417 kp. t. j. ako okrivljeni nedodje u razpravu pa je bio osudjen, proti toj osudi može on s prizivom spojiti i svoje izpričanje, zašto nije došao na razpravu te navesti novih okolnosti etc., u kojem slučaju valja postupati kako je dalje u § 417 kp. navedeno.

Josip Galjer.

Digitized by Google

§ 157 k. z. ima se samo onda uporaviti, kad je tko zaista pretrpio jednu od težkih tjelesnih ozleda, navedenih u § 152 k. z.

Okružni sud u B. izreče osudom od 17. ožujka 1884 br. 1409., da su A. B. C. i D. krivi zločina težke tjelesne ozlede u smislu §§ 157 i 155 a. k. z. Proti osudi podnesoše A. B. i C. žalbu ništovnu. Povodom tim dokinulo je kasacionalno sudište osudu prvoga suda glede krivnje i kazne} za A. B. i C. usljed njihove žalbe ništovne, a glede D. ureda radi po § 290 austr. k. p. (§ 286 hrvat. k. p.) te je prema odredbi § 288 toč. 3. austr. k. p. (§ 284 hrvat. k. p.) sudilo: obtuženi krivi su prestupka proti tjelesnoj sigurnisti, navedenoga u § 411 k. z. počinjena tim, što su noćju 18. prosinca pred gostionom „k trim seljakom" u B. u hrvanju zadali R-u u prsa dvie lahke ozlede, koje su ipak ostavile vidljivih znakova i posljedica.

Razlozi: U razlozih napadnute osude utvrdjeno je, da su obtuženi A. B. C. i D. noćju 18. prosinca 1883 zlostavljali R-a, te mu na prsima zadali dvie lahke ozlede, koje su nanesene takovim orudjem i zadane takovim načinom, da je tim bila skopčana pogibelj za život ozledjenoga; ali se nije moglo dokazati, koji od obtuženih zadáo mu je te ozlede. U tih utvrdjenih činjenicah nazrieva sud prve molbe zločinstvo težke tjelesne ozlede u smislu §§ 155 a i 157 k. z. kažnjivo po § 157 k. z.; — ali ovo je shvaćanje krivo. Jer § 157, kako to jasno dokazuju njegove rieči i pošto se u njem citira § 152 k. z., „predpostavlja", da je u zlostavi, poduzetoj proti jednoj ili više osoba, netko na svom tielu težko ozledjen, da je dakle zaista pretrpio težku tjelesnu povredu, pak se ta ustanova zakona nemože protegnuti na slučaj, gdje po sebi lahka tjelesna ozleda, usljed nakane počinitelja da izvede koju od težkih posljedica, označenih u § 152 k. z., koja se vidi iz konkretnih okolnosti — u ovom slučaju iz takova orudja i iz načina kako je ozleda nanesena — postaje zločinom.

VIESTNIK.

(Sbornik zakona i naredaba) valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju. Kom. XIV. izdan i razposlan dne 30. prosinca 1884 sadržaje pod br. 57: zak. od 2. pros. 1884 ob uzakonjenju naredaba izdanih na temelju prev. riešenja po banu kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, kao kr. povjereniku u poslu sjedinjenja hrv.-slav. krajine, kojimi je valjanost nekojih u gradj. dielu kraljevina Hrvatske i Slavonije postojećih zakona protegnuta i na područje bivše hrv.-slav. krajine; a pod br. 58. zakon od 2. prosinca 1884, kojim se djelatnost porotnoga suda privremeno obustavlja.

Digitized by Google

Kom. XV. izdan i razposlan dne 31. prosinca 1884 sadržaje pod br. 59. naredbu kr. hrvat.-slav.-dalm. zemaljske vlade odjela za pravosudje od 28. prosinca 1884 br. 18692 o provedbi nekojih ustanova zakona od 3. kolovoza 1884, kojim se izjednačuju i nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu i nadležnosti sudova u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji (br. 24 Sbornika od g. 1884); — pod br. 60. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje od 28. prosinca 1884 br. 18.396, kojom se proglašuje previšnje riešenje od 14. prosinca 1884 o načinu, kojim se kod sudova prve molbe namješteni pravosudni činovnici prigodom provedbe § 11 zakona od 3. kolovoza 1884, kojim se izjednačuju i nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu i nadležnosti sudova u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji (br. 24. Sbornika od g. 1884) uvrstiti imadu u zajedničko konkretalno stanje — i napokon pod br. 61. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje od 28. prosinca 1884 br. 18.691, kojom se nadopunjuje naredba kr. vladnoga odjela za pravosudje od 5. lipnja 1884 br. 7562 o rukovanju s novcem i novčanom vriednotom kod kr. kotarskih sudova, te kod sudbenih stolova (br. 38. Sbornika od godine 1883).

(Šumski prekršaji). Kr. zem. vlada, odjel za unutaruje poslove, izdala je dne 20. studenoga t. g. pod br. 46.153 ovu okružnicu: „Pošto je kr. zem. vlada, odjel za poslove unutarnje velikim nezadovoljstvom razabrala prigodom riešavanja utoka, podnešenih proti prvomolbenim odlukam, koje su izrečene u predmetih šum. prekršaja, da se stigavše prijave o šumskih štetah nerazpravljaju pravovremeno, što više, da je za mnoge prijave uslied sporoga riešavanja pomenutih prekršaja zagoda nastupila, pa time da je ne samo upitni narušitelj kazni izbjegao, već i tužeća stranka često puta znatno oštećena; nadalje obzirom na to, što ovakav nehajni i proturedni postupak bez dvojbe glavnim je uzrokom, da se nasrtaji na šumsko vlastničtvo danomice umnožavaju i svaku razboritu gojitbu šuma onemogućuju, pače skoro uništenje šuma u izgled stavljaju, ako se tomu zlu čim prije energično na put nestane: poziva se ta oblast najstrožije, da uloži svoje najkriepčije nastojanje i pazku u to, da se u govoru stojeći šumski prekršaji što moguće većim pospjehom razpravljaju i dotična odluka proglasi, pošto se je samo onda nadati sjegurnu i vidljivu uspjehu kaznenoga postupka, — kojega je u prvom redu svrha, da se navalam na šume uspješno na put stane, ako se krivac poslje počinjena narušaja što prije kazni. Opažuje se već sada, da je odlučna namjera kralj. zem. vlade u svakom slučaju povesti proti krivcu disciplinarni postupak, ako će se izpostaviti, da je uslied nemarnoga postupka zagoda upitnih prijava uzsliedila, ili ako će se na temelju nastupivše zagode morati kaznena razprava ureda radi obustaviti, odnosno izrečena prvomolbena odluka ukinuti. Osim toga čini se u tom pravcu osobno odgovornim predstojnik odnosne oblasti, koji ima jamčiti za svaku eventualnu materijalnu štetu, koja će se nanieti tužećoj stranci nesavjestnim postupkom kod razpravljanja više pomenutih prekršaja. („Občinar“)

(Dražba nepokretnina s boq dužnoga poreza). „Povodom predstavke jedne prvomolbene političke oblasti, da se u buduće radi nagomilanih poreznih zaostataka nebi izvrgavali dražbenoj prodaji čitavi posjedi prezaduženih porezovnika, već da se preduzme prodaja pojedinih čestica, obratila se je kr. zem. vlada na kr. financijalno ravnateljstvo sa shodnim predlogom, na koji je isto saobćilo svojim dopisom od 25. listopada p. g. br. 2406, da je u predmetu podnielo predstavku na vis. kr. ministarstvo financija, a ovo je odpisom od 29. rujna 1884. br. 59846 odlučilo: da se kod dražbene prodaje nekretnina

Digitized by Google

pod tužiteljstvom erara pod ovrhu dolazećih i nadalje sliedi dosadanji postupak, po kojem se nekretnina ne polag parcele, nego u cielom podvrgava dražbi, i to s razloga, što je dosadanje izkustvo pokazalo, da vis. erar čitave posjede, koje je radi poreznoga duga uviek sbog pomanjkanja kupaca prisiljen bio kupiti, uz najbolje nastojanje nije mogao preprodati tako, da bi se unišlom kupovninom pokriti mogla ukupna erarska tražbina, i što bi s tih razloga parcelarnom prodajom po visoki erar još nepovoljniji odnošaji nastali.

Nu kr. ugarsko ministarstvo financija ovlastilo je ipak kr. financijalno ravnateljstvo, da u pojedinih iznimnih slučajevih, osobito kada veći posjedi dolaze pod ovrhu, ako bi iz parcelarne prodaje posvemašno namirenje erara moglo rezultirati, ili ako se sigurno može nadati tomu, da će se preostali i po eraru možda kupljeni dielovi posjeda moći bezodvlačno ukoristiti i brzo unovčiti, da glede parcelarne prodaje nepokretnina, odnosno glede sastavljanja dražbenih uvjeta u tom smislu može od slučaja do slučaja izmoliti dozvolu kr. ug. ministarstva financija".

Na ovo valja opaziti, da se u Hrvatskoj ovršna dražba nekretnina provodi po ustanovah gr. p. p. i po zakonu od 17. prosinca 1876 (ovršna novela), pa da ovaj potonji zakon daje pravo ne samo ovrhovoditelju nego i ovršeniku (§ 9) zatražiti parcelarnu dražbu.

(Upravni odbor pravničkoga društva) imao je 14. sieč. o. g. sjednicu, da priredi sve što treba za glavnu skupštinu. Za sada možemo samo toliko spomenuti, da će se glavnoj skupštini predložiti izviešće o djelovanju družtva god. 1884 te izviešće blagajnika, računi za god. 1884 i proračun za god. 1885. Jedno i drugo izviešće glasi veoma povoljno. U odboru zaključilo se na dalje zamoliti neke uvaženije pravnike u Dalmaciji, da primu povjereničtvo pravničkoga družtva, i da mu kupe članova tamo. Svaki absolvirani pravnik može postati članom družtva, kao takav plaća 6 for. austr. vr. na godinu, a za to dobiva bezplatno „Mjesečnik", eventualno i druge publikacije, što ih izdaje družtvo. Kako Mjesečnik po mogućnosti uvažuje potrebe pravnika dalmatinskih, a u buduće nastavit će svoj rad u ovom pravcu, nadamo se pouzdano, da će se oni u velikom broju odazvati družtv. pozivu. Narodni jezik ovladat će sudom i uredom samo onda, ako ga svim žarom prigrle sudci i odvjetnici, itd. ter ako budu voljni i kadri u njem točno i pouzdano uredovati.

Glavna skupština pravničkoga družtva biti će 4. veljače u 4 sata poslje podne u sveučilištnoj sgradi. Medju inim predložit će se skupštini, da izravna družtveni prinos zagreb. članova s onim, što ga plaćaju vanjski članovi t. j. da oni plaćaju kao i ovi na godinu 6 for. a. vr.

(Novi članovi prav. družtva). Za god. 1885 prijaviše da žele pristupiti prav družtvu kao članovi: gg. dr. Mihovil Kovač, odvjet. perovodja u Zagrebu; dr. Aleksander Badaj, odvjet. perovodja u Zemunu; Franjo Malvić, vieć. tajnik kr. sudb. stola u Varaždinu; dr. Fr. Innfeld, odvjet. perovodja u Zagrebu; Vjekoslav Pracaić, kr. financ. perovodja u Vukovaru.

(† Jovan Frušić) kr. kot. pristav kod kot suda u Bošnjacih preminu, — kako tek sada doznajemo — pod konac prošle godine u mjestu svoga službovanja. — Lahka mu zemlja!

(Bosansko-hercegovačka gruntovnica). Doznajemo, da se živo radi na sve strane, da se što prije uvede gruntovnica u Bosnoj i Hercegovini. Molimo liepo naše prijatelje tamo, da nas malko potanje ubavieste tako o glavnih načelih gruntovnoga zakona, kao i o radu oko uvadjanja gruntovnice.

Digitized by Google

(Takse teoret. državnih ispita). C. k. austr. ministarstvo nastave, sporazumiv se sa ministrom financija, odredilo je, da ima u buduće (počam od ove godine) svaki kandidat državno-teoretičkoga ispita razdjela pravo-povjestnoga, sudstvenoga i državo-znanstvenoga platit u ime takse 12 for., dočim je do sada iznosila taksa 8 for. 40 nč. Naprotiv taksa za tako zvane privatiste, ili u obće za one, koji nisu absolvirali studia na sveučilištu, a žele se podvrći teoret drž. ispitu, iznosi za svaki ispit 36 for. a. vr

Književne viesti. Počam od nove godine izlazi u Požarevcu, u kraljevini srbskoj „Право", лист за правне науке и правосуђе. Властник и уредник Ст. Максимовић". U prvom članku „Naš cilj" crta uredničtvo program „Prava". Veli, da se neće, kao što su do sada srbski listovi ove ruke, poglavito baviti teoretičkimi razpravami, jer da „teorija prava spada na katedru", nego će „saobštavati važnije, naročito kontroverzne slučajeve iz našeg pravosudja, te ih primjetbami priobćivati, a iz „teorije i stranskog pravosudja priobćivati će toliko, koliko bi bilo nuždno, da se objasni ili dopuni naše zakonodavstvo". Uredničtvo stavlja dakle „praktičku primenu zakona na prvo, a teoriju na drugo mjesto"; prema tomu list će se baviti više „onim što je važnije u praktici, jer pravnička je radnja i praktična (sudska), ali neizostavlja pri tom ni teorijske stvari želeći ipak, da rad bude kratak i jasan. Uredničtvo nada se obilnoj podpori pisaca, jer samo u toj nadi latilo se je težkoga poduzeća ovoga. Zatim nastavlja ovako:

„Kao što se dakle iz svega vidi, mi pravo pisanja ne prisvajamo samo za sebe, nego smo voljni da od svakoga rad, bez obzira na političku boju, na koju strukovnjački list nemotri, primamo, ako taj rad bude napisan u duhu našega programa.

Ta mi, koji smo u starije doba bili ne samo oružjem nego i zakonodavstvom, najslavniji na balkanskom trouglu, čem i sada težimo, — treba malo više i ozbilnije da se zabavimo na razviću našega prava i pravosudja, kako bi se naše presude citirale na Balkanu, kao francuzke u Evropi; kako bi i mi što skorije mogli reći za svoje pravosudje ono, što je Labulej već za svoje rekao: naše se presude citiraju i izučavaju na strani, i nitko ih nemože proučiti, a da nedobije veliko poštovanje za francuzko pravosudje.

Ajdmo dakle na posao, jer čovječanska je svrha raditi za pravo, koje po Sv. Augustinu dolazi od glasa Božjeg, koji govori i uči ljude, šta im je dozvoljeno, šta im je zapovedjeno, ili zabranjeno da rade; jer: Pravo je poznavanje božanskih i čovječanskih stvari, znanje onoga, što je pravo i nepravo — veli rimsko pravo".

Prvi broj „Prava" donosi članak o kasacionom sudu, zatim „o obvezama kao po ugovoru i o obvezama kao po krivici"; „pensionovanje po ustavu i zakonu o činovnicima", „o nadležnosti", pa onda pod rubrikom „Pravosudje" velik broj slučajeva iz domaće srbske prakse. Praktički dio zaprema daleko veći dio lista.

Mjesečnik se raduje iskreno svomu drugu u Požarevcu, te želi da oba dugo i uspješno promiču radom svojim interese i razvoj prava, da se bratski medju sobom paze, jedan drugomu pomažu, te tako da i oni u svom području svojim radom dokumentiraju ljubav, slogu i zamienito poštovanje dvajuh plemena, koja si na svietu već nemogu biti bliža — Hrvata i Srba. A radujemo te osobito i tomu, što se je ovoga posla latio naš dobri prijatelj i znanac g. St. Maksimović, pak želimo i nadamo se, da će srbski pravnici perom i novcem poduprieti djelo čestitoga urednika.

Digitized by Google

„Pravo“ izlazi mjesečno na dva štampana tabaka, te stoji na godinu 12, a na po godine 6 dinara (1 dinar = 1 franak).

Preporučamo toplo ovaj list i hrvatskim pravnikom.

— *Za dokolicu.* Članci i crtice raznoga sadržaja. Napisao Desiderius. — G. pisac nakanio je svoje oveće članke, „napisane u raznim hrvatskim listovima, djelomično preradjene i upodpunjene, od vremena do vremena sabirati, te ih u sbirkama pod naslovom: „Za dokolicu. Članci i crtice raznoga sadržaja“ izdavati“. Pisac obečaje, da će biti u svakoj sbirci „Za dokolicu“ bar polovica novih, još nigdje netiskanih članaka raznoga (ali najviše književno-kritičnoga) sadržaja U prvoj knjizi biti će članci: 1. Hrvatska književnost u god. 1884: 2. Slavlje u Djakovu. Uspomena. 3. Lazar Lazarević novelista. 4. Prve pripoviesti Augusta Šenoe. 5. Iz redakcionalnoga koša. 6. Tri romana Jenia Sisolskoga. 7. Pravi pjesnik (S. Gregorčić). 8. Malko polemike. 9. Romansijer koji neradi. 10. Crtice o hrvat. narod. kazalištu. 11. Nekoliko primjera iz nedovršene drame.

Knjiga će imati 12—14 araka srednje osmine; predplatna je ciena 1 for. Predplata se šalje Tiskari „Nar. Novina“ u Zagrebu. Čim stigne dovoljan broj predplatnika, dat će se knjiga u tisak, te će ju do konca marta predplatnici imat već u rukama.

Kako se vidi iz priobćenoga ovdje sadržaja ova prva knjiga imat će zaista zanimivi sadržaj, pa mi sa svoje strane preporučamo našim čitateljem, da pripomognu predplatom, da knjiga što prije izadje.

— *Wrožda, wrožda i pokora.* Studyum z historyi prawa karnego. Ob ovoj razpravici učenoga R. Hubea doniet ćemo u budućem broju obširniju obznanu.

— U časopisu „*Bulletin de la Commission pénitentiaire internationale*“, što no izlazi pod ravnanjem dr. Guillaumea, br. 23. od prosinca 1884 priobćuje se obširna radnja našega neumornoga g. Tauffera. Mi ćemo se na ovu radnju osvrnut u budućem broju, pošto smo dobili časopis, kad je već ovaj broj Mjesečnika bio gotov.

— *Mitteis L.,* die Lehre von der Stellvertretung nach röm. Recht, mit Berücksichtigung des österr. Rechtes. Beč. Hölder. VIII. i 311 str. Ciena 7 mar. 11 for.

— *Merkel A.* Juristische Enzyklopädie. 12°. Berlin i Leipzig. 1885. XII. i 380 str. Ciena 4 mar. 50 fen.

— *Schriften des Vereins für Socialpolitik.* XXV. i XXVII. svezak. Pod ovim naslovom izlaze publikacije zastupnika onoga narodno-gospod. pravca u njemačkoj književnosti, koji su (zastupnici) poznati pod imenom „Kathedersocialisten“. Svezak XXV. sadržaje: Das Erb. Recht und das Grundeigenthumsvertheilung im Deutschen Reiche. Ein socialwirtschaftlicher Beitrag zur Kritik u. Reform d. deutschen Erb.-R. Von A. v. Miaskowski. — Das Familien-Fideikomiss, das landw. Erbgut und das Anerben-R

XXVII svezak: Agrarische Zustände in Frankreich und England. Auf Grund der neueren Enqueten dargestellt von F. v. Reitzensten und E. Nasse.

— *Laveleye Emile de:* Le socialisme contemporain. Bruselj. Ovo izvrstno djelo izašlo je i u njemačkom prevodu pod naslovom „Die socialen Parteien der Gegenwart“.

— *Say Léon:* Le socialisme d' État. Paris 1884.

— *Leoroy-Beaulieu:* Le collectivisme, examen critique du nouveau socialisme. Paris, 1884.

Digitized by Google

Prinosi k najnovijoj povjesti kaznioničke struke u evropskih državah (1883—1884.)

Napisao ***Emil Taufer,***
ravnatelj kr. sem. kaznione u Lepoglavi.

(**Nastavak.**)

Uz takovo razpoloženje javnoga mnenja pristupi senat 25. listopada 1884. k prvom čitanju osnove,[14] kako ju bijaše prihvatila zastupnička kuća. I već kod toga prvoga čitanja odklonjen bje članak 14, koji je odredjivao kao mjesta deportacije Novu Kaledoniju, otoke Marquisal, otok Phu-Quoc i Guyanu. Vjerojatno je, da će se kod drugoga čitanja predložiti sa raznih strana takovih bitnih promjena, i da će se usljed toga, po svoj prilici, razprava osnove skinuti sa dnevnoga reda na „neizvjestno vrieme".

Za vrieme, što no je teklo od razprave spomenute osnove u zastupničkoj kući do razprave u senatu, neumorni i slavni zagovornik racionalne reforme, Charles Lucas, nije mirovao. Uz publicističku svoju djelatnost, te uz živo učešće kod znanstvenih razprava u krugu „Société générale des prisons" izradio je takodjer osnovu zakona, podkriepljenu mnienji inostranih strukovnjaka, koji bi zakon mogao uspješnije umanjiti broj priupadnika u Francezkoj, nego li deportacija.

Predmetom ove osnove zakona jest uvedenje inštitucije uvjetnoga odpusta, zatim odredjenje državnih prinosa družtvom

[14] Vidi tekst osnove u „Bulletin de la Société générale des prisons" 1883. pag. 760.

Digitized by Google

za podupiranje odpuštenih kaznenika, te konačno liberalna reforma postupka oko rehabilitacije. Osnova predložena bje senatu 21. ožujka 1884.

Ministarstvo nutarnjih posala prihvati u cielosti predloge Lucas-ove, te se požuri da ih sa svoje strane, preko zastupnika si glavnoga ravnatelja kazniona Herbette-a, nadopuni načinom, da se što bolje osigura postignuće željene svrhe. Osnova se zove: „Loi sur les moyens de combattre la récidive[15] (zakon o sredstvih za predusretanje priupadničtva).

Prvo poglavje govori ob uvjetnom odpustu, kojemu imade mjesta kod kazne slobode preko 6 mjeseci, nakon pretrpljene polovice vremena kazni. Zakon ne izključuje „a priori" ni jedne kategorije ni zločinaca ni kažnjivih djela. Blagodat uvjetnoga odpusta daje ministar nutarnjih posala, koji odlučuje takodjer ob opozivu. Potrebite potankosti urediti će vlada naredbom.

U drugom poglavju ustanovljeno je načelno, da družtva za podupiranje odpuštenih kaznenika uživaju subvenciju od države, i to po mjerilu broja faktično podupiranih osoba. Ukupni iznos te subvencije uvrstit će se svake godine u proračun.

U slučaju, da oblasti kojega uvjetno odpuštenoga kaznenika upute na takovo koje družtvo, radi dalnje zaštite i radi vršenja nadzora, doznačiti će se družtvu takovu od svakoga dana po dotičnom kazneniku nepretrpljenoga vremena kazni 50 centima; u to ime doznačena ukupna svota nesmije medjutim prekoračiti 100 franaka.

Trećim poglavjem ukidaju se §§ 630, 631 i 632 Code d' instruction criminelle (kaz. postupnika), te se postupak oko rehabilitacije uredjuje veoma liberalnim načinom.

Izgleda se, da će skoro doći ova osnova u razpravu parlamenta.

Druga važna osnova zakona predložena je godine 1884. inicijativom ministarstva. Svrha joj je dielomično — nu u koliko od potrebe bude, prisilno — provedenje zakona od 5. lip.

[15] Osnova ova priobćena je u „Bulletin de la Sociétée Générale des Prisons 1884" pag. 450—454.

Digitized by Google

1875, glasom kojega se imadu svi iztraženici, zatim osudjeni na uzu u trajanju do- ili izpod godine dana, danju i noćju čuvati u samotnih zatvorih.

Ima tomu 8 godina od kako je stvoren ovaj zakon, a još uvjek obstoji do 250 uzišta, u kojih administracija ne ima na razpolaganje ni jedne stanice, bilo za iztraženika bilo za osudjenika.

Za 23.104 zatvorenike, što ih poprièno imade u departementalnih uzištih, obstoji svega samo 2.276, t. j. 9% stanica prikladnih za samotno zatvaranje. Uzmu li se u obzir i one, što se upravo sada grade, onda broje ukupno 4.108, od kojih 1612 odpada na Pariz, a ostale samo na 23 od preko 80 departementa francezkih.

Nepovoljno ovo stanje stvari ponuka ministra Waldeck-Rousseaua, da predloži senatu osnovu zakona „o reformi uzišta za kratko-trajne kazni", koji bi zakon imao omogućiti diono oživotvorenje zakona od 5. lipnja 1875.

Osnova[16] nameće (čl. 1.) svakomu departementu dužnost, da u roku od 5 godina sagradi u jednom ili više uzišta toliko stanica prikladnih za ovršenje samotnoga zatvora u smislu zakona od 5. lipnja 1875, koliko je potrebno, da se u nje može smjestiti bar četvrtina poprièknoga broja zatvorenika, nalazećih se u svih uzištih dotičnoga departementa. Prosječni broj zatvorenika imade se ustanoviti prema ukupnom broju tečajem kvinkveniuma, završujućega sa 1. siečnja 1884.

Na obrazloženi predlog „višega vieća za kaznione" (Conseil supérieur des prisons) može predsjednik republike odrediti ukinuće kojega od sada postojećih uzišta, ako stanje njegovo ne odgovara najbitnijim zahtjevom zdravstva, ili ako su odnošaji odnosnoga zavoda pogibeljni za javnu sigurnost ili poredak. U takovu slučaju biti će dotični departement obvezan sagraditi novo uzište, prikladno za provedenje zakona od 5. lipnja 1875. (čl. 3. osnove).

[16] Priobćena u „Bulletin de la Société générale des prisons" 1884 pag. 280.

Digitized by Google

Za izvedbe ovdje odredjenih pregradnja ili novih gradnja davati će se pojedinim departementom zakonom od 5. lipnja 1875. ustanovljena subvencija u tamo ustanovljenoj izmjeri od $^1/_4$, $^1/_3$ ili $^1/_2$ gradjevnih troškova. (čl. 4.).

Na departemente odpadajući gradjevni troškovi proglasuju se javnom daćom, koja će se u slučaju potrebe utjerati prisilnimi sredstvi. Ako nebi u kojem departementu u roku od godine dana iza ureda radi odredjenoga ukinuća kojega uzišta, zastupstvo depart. votiralo departementu na teret idući dio gradjevne svote, za sagradjenje novoga uzišta potrebne, — ili ako u roku od dvie godine dana iza proglašenja ovoga zakona, nebi bio stvoren zaključak, da se nabave gradjevni troškovi potrebni za sagradjenje gore (čl. 1.) propisanoga broja stanica: tada će te gradnje izvadjati država, a dio troškova, odpadajućih na dotični departement, razporezati i utjerati će se ureda radi (čl. 5.). Ministar se nada, da će ovim načinom broj samotnih stanica za 5 godina biti za 2400 veći. Trošak ovih 2400 stanica — pojedina stanica poprečno po 4670 franaka — iznositi će do 11,208.000 franakâ, a posvemašnje provedenje zakona od godine 1875. stajati će do 44,832.000 franakâ. Da li će ipak zemlja biti voljna potrošiti toliku svotu — pa bilo i tečajem 20 godina, — i da li će biti sklona, uz pridržanje sustava samotnoga zatvora, razširiti reformu i na sve centralne kaznene zavode: veoma je prieporno pitanje. Pogovara se, da će i sada spomenuta osnova zakona naići na ozbiljnu opoziciju u narodnoj skupštini.

Velika se važnost polaže u Francezkoj takodjer na uredjenje profilaktičnih mjera za predusretanje zločinstva.

Dana 15—23. lipnja 1883. obdržavao se u Parizu pod predsjedanjem velezasluženoga strukovnjaka Bonjeana medjunarodni kongres u poslu „zaštite djece“ (protection de l'enfance), na kojem je zastupana bila većina evropejskih država. Rezolucije te skupštine upotrebiše za podlogu osnovi zakona, koja je malo za tim predložena senatu, koji je o njoj u više sjednica razpravljao. Osnova, — „Projet de loi sur la protection de l'enfance“ — postavlja načelo: da sva sirotčad, bez podpore ostala

Digitized by Google

kao i zanemarena djeca, zatim djeca izložena zlostavljanju, uživaju zaštitu države, koja se ima brinuti za njihovo odgojenje. Inače je osnova dosta obsežna — broji 47 članaka[17] — a u nekih točkah i prilično nejasna. Zadaća je parlamenta, da od ovoga velevažnoga, duboko u sve slojeve pučanstva zasjecajućega predloga, stvori valjan zakon.

Novi kazneni zakon za Nizozemsku (Holandija) od 3. ožujka 1881., stupa u kriepost tek onda, kada bude osigurana mogućnost ovršenja u zakonu ustanovljenih kazni slobode prema prihvaćenom sustavu (čl. 22. kaz. zak.). Do skora imati će vriedni Holandezi u podpunom broju one kaznene zavode, što ih novi kazneni zakon zahtieva.

Bivši ministar pravosudja, Moddermann, kojega ide velika zasluga oko stvorenja novoga kaznenoga zakonika, bijaše priredio još za vrieme svoga ministrovanja osnovu zakona, tičuću se potrebitih još kaznenih zavoda. Osnova ova bude po njegovu nasljedniku ministru Du Tour sa njekimi promjenami predložena drugoj komori, koja ju nakon razprave u sjednicah 9., 10. i 11. listopada 1883. skoro jednodušno (sa 70 proti 1 glasu) prihvati. —

Pošto pako prva komora neima prava incijative a niti prava preinačiti osnove zakona po drugoj komori prihvaćene, već je samo vlastna ili zabaciti ih u cielosti ili prihvatiti ih bez promjene, prilika je, da će osnova doskora postati „državnim zakonom“.

Po toj osnovi biti će osim uzničkih sgrada u sjedištu svakoga okružja za ovršenje kazni „uze“ (hectenis), te osim uzišta prema potrebi u istih mjestih sagraditi se imajućih (Strafgevangenissen) sliedeće zemaljske kaznione:

za kaznenike mužkoga spola, osudjene na doživotnu ili na robiju trajuću preko 5 godina, kazniona u Leuwarden-u; za ženske osudjenice istih kategorija kazniona u Grôningu; nadalje za ovršenje kazni robije od 3 mjeseca do 5 godina nad kazne-

[17] Priobćena u „Bulletin de la Société générale des prisons“ 1884. pag. 228—249.

Digitized by Google

nici mužkoga spola, koji su ili premašili 60. godinu ili koji se po liečničkom mnienju samotnom zatvoru podvrći nemogu, kazniona u Hertogenbusch-u, a za ženske kazniona u Eindhoven-u; konačno za ovršenje kazni robije, trajuće preko 3 mjeseca nad kaznenici mužkoga spola, koji kod nastupa kazni još 18. godinu navršili nisu, kazniona u Kruisberg-u kod Doetinchen-a, za ženske pako kazniona u Amersfoortu.

Prisilne djelaonice obstoje u Veenhuizen I, Veenhuizen III i u Hoorn-u za mužkarce, a za ženske u Veenhuizen-u I; popravilišta za dječake u Alkimaar-u i u Ommen-u, za djevojke pako u Montfoortu.

Prilično nepovoljne su novije viesti iz Danske. Na polju kriminalistike nije u godini 1883. napredovala ni književnost ni zakonodavstvo. Osnovu zakona, po kojem bi se imala smrtna kazan ovršiti unutar zidova, zabacio je parlamenat.

Uprava kaznionâ doživila je više neugodnosti: U kaznioni u Horsens-u naišlo se na znatne zloporabe i nepodobštine, koje su javno mnenje toliko uzrujale, da se je bojati, te će se pogrieške i griesi pojedinaca upisivati u krivnju samomu sustavu.

Napredne ideje na kazneno-pravnom polju te interese kaznioničtva zagovara postojano časopis „Nordisk Tiddskrift for faengelsvaesen“, što pod uredničtvom dr. Stuckenberga izlazi već od godine 1878. Ima nade, da ćemo na skoro dobiti viesti o temeljitom preustrojstvu kaznioničke uprave.

Stanje kriminalistike u kraljevini Švedskoj nije se u god. 1883 ništa promjenilo.

Kazneno-pravna književnost nije ništa osobita stvorila, do li izvješća o kaznionskoj upravi, o kojih valja priznati, da su uzorno i izvanrednom pomnjom izradjena.

Sabor stavio je tečajem godine 1883 na vladu pitanje, ne bi li shodno bilo da se progresivni sustav, koji se je u drugih zemljah toli uspješnim pokazao, uvede takodjer i u Švedskoj? Vlada pozvala je vrhovnu kaznioničku upravu, da o tom izrazi svoje obrazloženo mnienje, nu odnosno izvješće sve do konca godine 1883 još predloženo bilo nije.

Digitized by Google

Po svoj prilici se čeka sudom o toj stvari dok se dogotove gradnje kazniona, te vidi uspjeh ovrhe kazni uz valjano uredjene odnošaje.

U kraljevini Norvežkoj napreduje kaznioničtvo postojano pod upravom vrstna i gorljiva glavnoga ravnatelja kazniona Birch - Reichenwalda. Nedostatnost financijalnih sredstva dopušta doduše i ovdje većinom samo uvedenje paliativnih mjera, a samo u manjem obsegu temeljitih, racionalnih promjena; nu uz onakove težke odnošaje kao što obstoje u Norvežkoj, može vodji kaznioničtva služiti na utjehu, da se ono, što je po njem dobra i koristna već stvoreno, u sudu strukovnjaka bar toliko uvažava, koliko ono, što je boljega i izvrstnoga tek naumljeno.

Kaznioničke reforme u Norvežkoj kretale su se godine 1883 ponajviše oko toga, da se u postojećih za skupne zatvore uredjenih mužkih kaznionah uvede bolja klasifikacija i stroga disciplina i da se ograniči obćenje kaznenika medju sobom. U tu svrhu učinjena je nakon izvedenih potrebitih pregradjenja ta odredba, da se kaznenici u spavaonicah po mogućnosti luče obzirom na dobu, počinjeni zločin i na pripisana i predmjevana moralna svojstva.

U spavaonicah nemogu se doduše razgovori uspješno zapriečiti, nu obćenje medju stanovnici pojedinih spavaonica zabranjeno je.

Podjedno se počelo sa uredjivanjem stanica (Stalls) za noćno osamljivanje, pa se to misli i dalje nastaviti. Za trajanja radnje smiju kaznenici voditi samo kratke, na radnju samu odnoseće se razgovore. Kod šetnje pako, gdje stupa čovjek za čovjekom u razmaku od njekoliko koraka, razgovarati se nesmiju.

Ove privremene uredbe pokazuju se dosta uspješnimi, a morati će ostati u krieposti dotle, dok zakonodavstvo, dozvoliv izdašnijih sredstva, ne omogući sagradjenje novih kazniona, prikladnih za samotno zatvaranje.

U tom obziru možemo medjutim odmah ovdje bilježiti, da je zakonodavno tielo u godini 1884 prihvatilo još godine 1883 predloženu mu osnovu zakona, kojom se odredjuje sagradjenje

Digitized by Google

kaznione sa samotnimi zatvori (stanicami) u Aakeberg-u kraj Christianije, za kaznenike osudjene na kazan „robije".

Spomena vriedno jest takodjer, da je godine 1883 izašlo prvo izvješće o djelovanju popravionice u Ulfsnosoen-u kod Bergen-a, koja je tek godinu dana prije (pravila toga zavoda potvrdjena su kraljevskom resolucijom od 16. rujna 1882) uteme ljena za zanemarene i zločinstvene dječake.[18]

Konačno valja da spomenemo važan zakon „o rehabilitaciji" od 9. lipnja 1883, koji u prevodu glasi kako sliedi:

§. 1. Tko je radi kakova zločina osudjen na obezčašćujuću kazan, može postići rehabilitaciju uz ovdje propisane uvjete.

Dozvoljenom rehabilitacijom vraćaju se osudjeniku sva ona počastna prava, kojih je bio lišen u smislu gradjanskoga zakonika usljed izrečene proti njemu osude, a isto tako prestaje sa osudjenjem usljed komunalnoga zakona od 14. siečnja 1837, zakona od 4. kolovoza 1845 sbodno § 13 državnoga temeljnoga zakona skopčani gubitak občinskoga prava glasa i izberivosti.

§. 2. Za postignuće rehabilitacije zahtieva se, da je od pretrpljene ili oproštene kazni proteklo bar 5 godina. Molitelj za rehabilitaciju mora da se je za to vrieme bezprikorno vladao i da o tom doprinese svjedočbu od takovih vjerodostojnih osoba, koje su imale dovoljnu priliku motriti mu vladanje i način življenja.

Ako je u kaznenoj osudi izrečena bila dužnost naknade štete, tad se imade u molbi izkazati, da je toj dužnosti udovoljeno, ili da je oproštena bila ili se pako razlog, s kojega dužnosti toj ne bje udovoljeno, dostatno razjasniti mora.

§. 3. Rehabilitaciju podjeljuje kralj.

Molbenica za rehabilitaciju imade se podnieti poglavarstvu (gradskomu poglavarstvu) onoga okoliša, u kojem molitelj obitava; mora biti obložena dokazali navedenimi u § 2 te se imadu u istoj naznačiti sva ona mjesta, u kojih se je molitelj zadržavao po pretrpljenju ili oprostu kazne. Nakon što si je ono poglavarstvo pribavilo mnenja o načinu življenja i vladanju moliteljevom od strane poglavarstva onih mjesta, gdje se je molitelj zadržavao, predaje isto molbenicu uz svoje mnenje i uz priklop presudnih spisa prvomu sudu. Ovaj pako predlaže sve spise sa obrazloženim svojim mnenjem preko predstojnika okružja (Amtmann) vladi. —

[18] Vidi: Oflugum: „Beretning om Ulfsnaesoens Opdragelsesanstalt for 1882. Bergen 1883. J. D. Beyers Bogtrykkeri".

Digitized by Google

§. 4. Zamoljena rehabilitacija nemože se uzkratiti, ako se je molitelj po pretrpljenoj ili oprošteno kazni 15 godina, ili — ako je osuda glasila na kazan uze — kroz 10 godina bezprikorno vladao i ako uz to proizlazi, da je osudom nametnutoj dužnosti naknade troškova i štete zadovoljio, ili da je barem ozbiljno nastojao toj dužnosti po mogućnosti udovoljiti

§. 5. Rehabilitaciju nemože postići onaj, koj je bivši poslje 25 godine života jur rehabilitiran, radi poslje rehabilitacije počinjena obezčašćujućeg djela opet osudjen.

§. 6. Kaznene osude radi djela, počinjenih po sobah u dobi izpod 15 godina, neimaju za posljedice ograničenje počastnih prava osudjenika.

Isto to valja i za kaznene osude radi djela, počinjenih po osobah u dobi izmedju 15 i 18 godina, ako nije sudjeno na kazan težju od uze. U ovih slučajevih nije dakle potrebna rehabilitacija.

§. 7. Oprost od ustanova norvežkog zakonika 3—7—1, kao i zakona o dozvoli trgovačko-gradjanskog prava od 8. siečnja 1818—5 moći će se kao dosele tako i u buduće postići neodvisno od ustanova ovoga zakona.

Povjest kaznioničtva u velikoj kneževini Finlandiji (Godine 1881 brojila je 2,081.612 stanovnika) opisana je u novije doba u „Bulletin de la Société générale des prisons".[19]

Kaznioničke reforme pokazuju liep polet pod vrstnim ravnanjem A. Grotenfelta, predstojnika god. 1881 ustrojenoga glavnoga ravnateljstva kazniona.

Godine 1883 dovršene su gradnje oko novoga okružnoga uzišta u Wiburgu sa 101 stanicom i spavaonicami za 40 ljudi, zatim novogradnja ženske kaznione u Tavastehus-u sa 69 stanica i njekoliko većih soba za skupne zatvore.

U Uleaborgu započeto je gradjenje okružnog uzišta sa 78 samnica i skupnih prostorija za 30 zatvorenika.

Osnovano bude pako iste godine gradjenje okružnoga uzišta u Helsingfors-u sa 150 stanica, zatim sagradjenje dalnjega jednoga krila sa stanicami u kaznioni u Willmanstrand-u.

Trošak ovih gradnja proračunan je na dva milijuna finskih maraka (ili franaka), te će se razdieliti na dvie proračunske godine.

[19] U svezku mjeseca travnja 1883. str. 486.

Digitized by Google

Istodobno su takodjer povišena beriva predstojnika kazniona u Helsingfors-u, Abo-u i Tavastehus-u. Uz bezplatan stan i ogriev dobivati će naime odsele kod nastupa službe godišnju plaću od 5 do 6000 maraka, koja od 10 do 10 godina narasti može na 7000 maraka. Za to se dakako od ravnateljah zahtjeva temeljito strukovno usposobljenje, koje mora da je usavršeno praktičkimi študijami inozemskih kazniona.

Za smještenje popravilišta za mladjahne zločince, što se spominje u osnovi kaznenoga zakona za Finlandiju, nabavljen je godine 1883 prikladan zemljištni posjed te su već dogotovljeni nacrti i troškovnici gradnja, što se imaju izvesti na tom zemljištu.

Radnje oko osnove novog kaznenog zakonika napredovale su tako daleko, da će se odnosni elaborat moći predložiti već u prvom zasjedanju staleža. — Godine 1870 ustrojeno družtvo za podupiranje odpuštenih kaznenika, koje je pomoćju podružnica djelovanje svoje razširilo na sve gradove, uživa veliku popularnost; ono prima gdje kad znatnijih legata te djeluje blagotvorno u probit svojih štićenika. Finlandija nerazpolaže sigurno velikimi sredstvi, za da bi se mogao budget kazniona obilno dotirati, nu imade energičnih strukovnjaka, kojim stalan cilj lebdi pred očima. Reforma kazniona započela je godine 1874, a danas već može vrhovna uprava izkazati liep uspjeh. Velika kneževina broji najme na dan i prosječno do 2100 uapšenika, koji se čuvaju u 4 kaznionah, 8 okružnih i 3 kotarskih uza. Ovi zavodi razpolagahu koncem godine 1883 sa 545 stanica za samotno zatvaranje danju i noćju, dakle za 25% od stanja kaznenika, i 477 stanica za izoliranje u noći i u vrieme neradnje (252 u kaznioni u Helsingfors-u, 73 u Abo-u i 150 u ženskoj kaznioni u Tavastehus-u). Ovi podatci pružaju dovoljno jamstvo za to, da će se reforme skoro dovršiti.[10]

---

[10] Podatke ove vadimo iz dobrostivih saobćenja g. A. Grotenfelta, zatim iz službene štatistike („Fangwardsstyrelsens in Finland. Berättelse för ar 1882. Helsingfors 1884. — Kejserliga Senatens Trykeri").

Digitized by Google

O Španjolskoj spomenuti ćemo prije svega zanimivu — jer karakterističnu — izjavu ministra unutarnjih posala, Gullon-a u predmetu preustrojstva kazniona.

Naglašujuć pripravnost svoju za podupiranje započete reforme reče ministar — kako izvješćuje „Riforma peneteneiaria" od 15. veljače god. 1883. — „Za dovršenje kaznioničke reforme treba tri stvari: sagradjenje novih kazniona, namještenje vrstnoga osoblja i dovoljna novčana sredstva, za da se to sve izvesti može".

„Postojeće „vieće za kaznione" podnielo je bilo već prije mnienje svoje o načelih, kojih bi se valjalo držati kod izbora činovničtva. Odnosni predlog bude prihvaćen te preporučeno da se drže izpiti sa natjecatelji, od kojih je stanoviti broj aprobiran.

Novo osoblje biti će doskora namješteno u zato odredjenih zavodih i tada moći će se računati sa uspjesi.

Kazniona u Ocaniji zatim uzor-kazniona u Madridu dobivaju sasvim novo osoblje.

„Vieće za kaznione" predložilo je takodjer uvedenje novoga mješovitoga sustava ovrhe kazni, koji bi se sustav razlikovao i od staroga sistema skupnih zatvora i od sustava stroga samotnoga zatvora. Medjutim zapinje i ova stvar o pomanjkanju dovoljnih novčanih sredstva. Ipak se misli pokušati sa tim novim sustavom u novoj sa znatnimi materijalnimi žrtvami sagradjenoj kaznioni u Madridu.

O kotarskih uzištih, kojih se osoblje uzdržava na trošak pučanstva, može se reći, da nisu uredjena po nikakvu sistemu.

Uz sadanje financijalne okolnosti nemogu se medjutim ni ovdje provadjati reforme na veliko.

Po vladi izaslanim nadzornikom preporučuje se vazda najsdušniji postupak, nu kod postojećeg sistema ne dadu se zloporabe izkorieniti. U kratko rečeno: reforma kazniona sasvim je ovisna od stanja državnih financija".

Kako je vidjeti iz ove izjave ministrove, dobra volja bar ne manjka.

Na polju prakse možemo ove godine takodjer bilježiti nekoje uspjehe. U kaznioni „Galera d' Alcala" uvedena je kod

Digitized by Google

radnje kaznenika vlastita državna režija. — Dopraćenje kaznenika biva počam od 1. ožujka 1883. usljed izdane odnosne vladine naredbe željeznicom ili na kolih.

Kraljevskim dekretom od 4. siečnja 1884 ovlašćeno je patronatsko družtvo (Giunta di Patronato), da utemelji korekcionalno utočište i odnosno jednu školu (Scuola di reforma), — u koje će se zavode primati mladići izpod 18 godina.

Napose pako odpravit će se u ove zavode:

1. Zapušteni i bezposleni mladići izpod 18 godina iz pokrajine madridske;

2. pod otćinskom ili tutorstvenom brigom stojeći malodobnici, kod kojih se otćinska ili tutorstvena vlast ukazuje nedostatnom;

3. sva djeca preko 9 godina, glede koje bude u pojedinih slučajevih sa strane sudišta u Madridu izrečeno, da radi nedovoljnoga duševnoga razvitka kazneno-pravna ubrojivost ne predleži. —

Iz navedenih podataka dade se zaključiti, da je i u Španjolskoj stvar kaznioničke reforme počela na bolje kretati. Treba samo da se nadje vrstna sila, koja uz dovoljan ugled u vlastitoj zemlji razpolaže sa potrebitim strukovnim znanjem i energijom. Ova bi mogla pribaviti i nuždna materijalna sredstva.

Drago kamenje kadkada leži po putevih u pjesku, na koji se malo tko obazre; valja ga znati samo potražiti.

O reformi kaznenoga zakona i kaznioničkoga sustava u Portugalskoj vadimo iz „Bulletin de la Société de legislation comparée“ sliedeće:

Zakon od 14. lipnja o preinaci kaznenoga zakona razpravljan je u zastupničkoj kući Portugalske od 4. travnja do 5. svibnja 1884. Gornja kuća primila ga je bez debate.

Najglavnija novota ovoga zakona sastoji u odstranjenju zakonom od 1. srpnja 1867. normirane doživotne kazni. Ovim zakonom dokida se smrtna kazan kao takodjer i kazan doživotne robije i doživotne tamnice, te se za pretrpljenje kazni

Digitized by Google

tamnice uvadja sustav stanica (Zellensystem). Rečeni se zakon obazire podjedno na čitav niz važnih pitanja kaznenoga zakonodavstva, te preinačuje po prilici 300 članaka kaznenoga zakona od godine 1852, glede kojega se vlada opunovlašćuje, da priredi novo preradjeno izdanje.

Sveobće učešće, koje se konštatovalo u Grčkoj godine 1882. za kaznenički struku, nije se ni sliedeće godine umanjilo.

Narodni zastupnik A. Skousés, koji je zastupao kraljevinu Grčku na medjunarodnom kongresu u Stockholmu, neumorno radi i riečju i činom o tom, da što više prijatelja i požrtvovnih promicatelja iz svih slojevah pučanstva predobije za dobru stvar, literarnim svojim radom pako u inozemskih glasilih nastoji pribaviti težnjam malene, nu napredne te zemlje zasluženo priznanje stukovnih krugova.

Prijateljskim informacijam velezaslužnoga toga muža imademo takodjer zahvaliti, što smo u stanju ob odnošajih u Grčkoj priobćiti sliedeće novije podatke.

Belgijski strukovnjak g. J. Stevens, koji je bio pozvan da se izjavi ob organizaciji kazniona i uvedenju kojega novoga sustava ovršenja kazni, podneo je grčkoj vladi odnosno izvješće svoje. Nadležni krugovi medjutim držali su, da valja prihvatiti takav sustav, u okviru kojega se s obzirom na nuždnu individualizaciju uz vremeniti osamni zatvor u kasnijem stadiju kazni takodjer i zajednička radnja uvesti može.

Odnosni zaključak je doduše već stvoren, nu do izradbe zakonske osnove stvar još nije dozrela. Medjutim radilo se da se odstrane najveće mahne u upravi.

Glavni uzrok dosadanjim nepodobštinam leži u tom, što su se za službu u kaznionah sasvim nesposobni elementi namještali.

Godine 1883. predložena je saboru zakonska osnova o kvalifikaciji i o načinu imenovanja kaznionskih činovnika.

Poslje odulje debate bude osnova primljena te je odnosni zakon u god. 1884. već u krieposti.

Digitized by Google

Da se ustanovi najbolji način, kako da se upotriebi onih 400—500 tisuća franaka, što ih je za kaznionske svrhe velikodušno poklonio bankir i začastni predsjednik „Société des Prisons", A. Syngros, izabrano bude povjerenstvo najglasovitijih strukovnjaka kraljevine, koje se izjavi za to, da se taj dar upotrebi na gradnju uza za iztraženike u Atheni.

Izradjenje gradjevne osnove povjereno je ravnatelju politehnike, gosp. Theophilu, a početak gradnje odredjen za godinu 1884.

Još većemu velikodušnomu daru mogla se radovati stvar kaznioničtva god. 1884. — Zastupnik neke u Londonu nastanjene grčke trgovačke kuće priposla ministru predsjedniku Trikupisu svotu od 1 milijuna franaka, za da se obrati na koji obćekoristan zavod. Ministarsko vieće odluči upotrebiti tu svotu na gradnju kaznione u Atheni.

Vojnička uprava započela je tečajem god. 1883. gradnju nove kaznione u tvrdji Naupliji. Ona je doduše opredieljena samo za skupne zatvore, ali inače — u oprieci sa dosadanjimi vojničkimi uzami — podpuno odgovara svim zahtjevom zdravstva.

Uz odredbe vladine valja nam spomenuti i djelatnost privatnih krugovâ.

Profesor kaznenoga prava i predsjednik filologičnog družtva „Parnasse", g. Costi bavio se znanstvenim razpravljanjem raznih themata ovršbe kazne, te predloži vladi vrlo znamenitu spomenicu o načelih, po kojih bi se imalo riešiti pitanje o preustrojstvu kaznionâ.

Uz teoretični rad svoga predsjednika nastojalo je spomenuto družtvo razvijati koristonosnu djelatnost takodjer na praktičnom polju.

Odbor pod predsjedničtvom bivšega odvjetnika prizivnog suda, g. J. Typolda, sastojeći od odvjetnika kr. suda u Atheni g. Karyda, od članova sveučilišta gg. Boresa i Angelopula, Skousés-a i drugih, nastojao je, da se u athenskih kaznionah uvede elementarna obuka i radnja. Uspjeh bijaše izvanredno dobar.

Nu povodom sjednica porotnoga suda koncem god. 1883. povećaše se broj uapšenika u tolikoj mjeri, da je spomenuti

Digitized by Google

odbor radi pomanjkanja razpoloživih prostorija djelovanje svoje prekinuti morao. Uzprkos tomu nepovoljnomu slučaju ipak polučio je vrlo uvaženja vriedan uspjeh: dokaza bo, da ovrha kazni može djelovati i na popravak. — Sve dok se nije pojavila djelatnost sada spomenutoga odbora, bila je i alimentacija u kaznionah čudnovato uredjena.

Država odredila bi 40 centima za hranu na osobu i na dan Od te svote odračunala se ciena kruha, kojega nabavljaše poduzetnik, a ostatak izdao se kaznenikom u novcu, da si nabave po volji što koji hoće. Naravski, da su time nastale svakojake nepodobštine.

Odbor preuzeo je onaj ostatak u novcu, što je preostao nakon poduzetniku pripadajuće ciene kruha — po prilici 15 centimes od osobe — u vlastitu upravu, te pomnim gospodarenjem polući, da je svaki kaznenik mogao dobiti dnevice jedan put zdravu, dostatnu, toplu hranu, a svake nedelje mesa.

S ovim toli dobro uspielim pokusom izrečena je podjedno osuda nad dosadanjim, još po cieloj zemlji postojećim načinom alimentacije, kao u obće nad sustavom „zakupa".

(Nastavit će se.)

Kako radi naš kasacioni sud?*)

Veliki je, uzvišen je, upravo sveti zadatak kasacionog suda.

Tko je zaštitnik pravde, slobode i imanja? Tko je čuvar zakona? Tko je posliednja inštancija pravde? I tko izriče ovu u ime monarka?

Odgovor je lahak: Kasacioni sud.

Nekada su carevi i kraljevi u posliednjoj inštanciji pravdu izricali, koje su pravo i naši vladaoci u početku države upražnjavali; a sada, sada je to pravo kasacionog suda. Ono dakle, što su nekada namjestnici božji te najsvetlije glave radile, to danas radi kasacioni sud.

Po jednom opredjelenju cara Hadrijana, mnienje i presude pravnika imale su silu zakona. Pa i presude naših pravnika, naših kasaci-

*) Ovaj članak priobćujemo iz novoga srbskoga prav. časopisa „Pravo", o kojem smo govorili više u prvom broju Mjeseč. o. g. Ured.

Digitized by Google

Da se ustanovi najbolji način, kako da se upotriebi onih 400—500 tisuća franaka, što ih je za kaznionske svrhe velikodušno poklonio bankir i začastni predsjednik „Société des Prisons“, A. Syngros, izabrano bude povjerenstvo najglasovitijih strukovnjaka kraljevine, koje se izjavi za to, da se taj dar upotrebi na gradnju uza za iztraženike u Atheni.

Izradjenje gradjevne osnove povjereno je ravnatelju politehnike, gosp. Theophilu, a početak gradnje odredjen za godinu 1884.

Još većemu velikodušnomu daru mogla se radovati stvar kaznioničtva god. 1884. — Zastupnik neke u Londonu nastanjene grčke trgovačke kuće priposla ministru predsjedniku Trikupisu svotu od 1 milijuna franaka, za da se obrati na koji obćekoristan zavod. Ministarsko vieće odluči upotrebiti tu svotu na gradnju kaznione u Atheni.

Vojnička uprava započela je tečajem god. 1883. gradnju nove kaznione u tvrdji Naupliji. Ona je doduše opredieljena samo za skupne zatvore, ali inače — u oprieci sa dosadanjimi vojničkimi uzami — podpuno odgovara svim zahtjevom zdravstva.

Uz odredbe vladine valja nam spomenuti i djelatnost privatnih krugovâ.

Profesor kaznenoga prava i predsjednik filologičnog družtva „Parnasse“, g. Costi bavio se znanstvenim razpravljanjem raznih themata ovršbe kazne, te predloži vladi vrlo znamenitu spomenicu o načelih, po kojih bi se imalo riešiti pitanje o preustrojstvu kaznionâ.

Uz teoretični rad svoga predsjednika nastojalo je spomenuto družtvo razvijati koristonosnu djelatnost takodjer na praktičnom polju.

Odbor pod predsjedničtvom bivšega odvjetnika prizivnog suda, g. J. Typolda, sastojeći od odvjetnika kr. suda u Atheni g. Karyda, od članova sveučilišta gg. Boresa i Angelopula, Skousés-a i drugih, nastojao je, da se u athenskih kaznionah uvede elementarna obuka i radnja. Uspjeh bijaše izvanredno dobar.

Nu povodom sjednica porotnoga suda koncem god. 1883. povećaše se broj uapšenika u tolikoj mjeri, da je spomenuti

Digitized by Google

odbor radi pomanjkanja razpoloživih prostorija djelovanje svoje prekinuti morao. Uzprkos tomu nepovoljnomu slučaju ipak polučio je vrlo uvaženja vriedan uspjeh: dokaza bo, da ovrha kazni može djelovati i na popravak. — Sve dok se nije pojavila djelatnost sada spomenutoga odbora, bila je i alimentacija u kaznionah čudnovato uredjena.

Država odredila bi 40 centima za hranu na osobu i na dan Od te svote odračunala se ciena kruha, kojega nabavljaše poduzetnik, a ostatak izdao se kaznenikom u novcu, da si nabave po volji što koji hoće. Naravski, da su time nastale svakojake nepodobštine.

Odbor preuzeo je onaj ostatak u novcu, što je preostao nakon poduzetniku pripadajuće ciene kruha — po prilici 15 centimes od osobe — u vlastitu upravu, te pomnim gospodarenjem polući, da je svaki kaznenik mogao dobiti dnevice jedan put zdravu, dostatnu, toplu hranu, a svake nedelje mesa.

S ovim toli dobro uspielim pokusom izrečena je podjedno osuda nad dosadanjim, još po cieloj zemlji postojećim načinom alimentacije, kao u obće nad sustavom „zakupa“.

(Nastavit će se.)

Kako radi naš kasacioni sud?*)

Veliki je, uzvišen je, upravo sveti zadatak kasacionog suda.

Tko je zaštitnik pravde, slobode i imanja? Tko je čuvar zakona? Tko je posliednja inštancija pravde? I tko izriče ovu u ime monarka?

Odgovor je lahak: Kasacioni sud.

Nekada su carevi i kraljevi u posliednjoj inštanciji pravdu izricali, koje su pravo i naši vladaoci u početku države upražnjavali; a sada, sada je to pravo kasacionog suda. Ono dakle, što su nekada namjestnici božji te najsvetlije glave radile, to danas radi kasacioni sud.

Po jednom opredjelenju cara Hadrijana, mnienje i presude pravnika imale su silu zakona. Pa i presude naših pravnika, naših kasaci-

*) Ovaj članak priobćujemo iz novoga srbskoga prav. časopisa „Pravo“, o kojem smo govorili više u prvom broju Mjeseč. o. g. Ured.

Digitized by Google

onih sudija imaju u njekoliko tu prednost po gradjanskom zakoniku, imeno po § 11.

Sve to čini da kasacioni sud ima veliku vriednost; sve to čini, da se na nj gleda sa osobitim poštovanjem i uvaženjem, osobito od dana njegovog preobražaja od dana njegove nezavisnosti, pa s toga on treba da na svojim odlukama pokaže malo više volje i snage svoje zakonske moći, tim prije, što je od strane zakonodavstva njegovo sudjenje čak do nepogriešivosti ujamčeno. Može li biti divnijeg i častnijeg položaja?

No kako radi kasacioni sud, kome je položaj obezbedjen i u koji su ušli naši mladi i najbolji pravnici; da li on opravdava onu nadu, koja se očekivala usljed njegova preobražaja?

Kod sve dobre volje, mi tu razliku do sada, odnosno stvarnoga rada nismo mogli zapaziti, a formalna je razlika već tu, i sastoji se u tome, što je stari kasacioni sud svoje odluke ispisivao r u k o p i s n o, a ovaj novi to čini u pečatanoj ili trukovanoj formi, koju je po svoj prilici g. Radović sastavio, našto mu treba izjaviti zahvalnost, jer to nije mala ili sitna reforma!

Stari kasacioni sud, kad je odobravao kakvu radnju nižega suda, on nije davao razloge tome odobrenju, nego se vjerno držao jedne te jedne forme koja glasi:

„Kasacioni sud razmotrio je akta i riešenje, pa je našao, da je isto na zakonu osnovano, zato ga odobrava, a žalbu kao neumjestnu odbacuje".

Odista velika muka za sastav; no da, ovakova odluka ima i svoju vrlinu, a ta je: kratkoća, koju je formu novi kasacioni sud ne samo usvojio, nego još i u pečatanu formu, kao što već rekosmo, obukao, sigurno, da je očuva potomstvu kao historijski spomenik.

Da li takova radnja kasacionog suda može da proizvede respekt? Da li ona odgovara njegovom uzvišenom pozivu i znanosti pravnoj?

Na to pitanje mora doći negativan odgovor.

Da li bi naprotiv radnja kasacionog suda, kad bi on u svojoj odluci naveo razloge, zašto odobrava radnju nižega suda, — da li bi takova radnja proizvodila respekt?

Na to pitanje mora doći pozitivan odgovor. Jer je drugčije osjećanje kod parničara i u obće kod državljana, kad se vidi razlog zašto se žalba odbacuje, a drugčije opet, kad se to nevidi, sbog čega je i izašao onaj žalostan glas u publici, da kasacioni sud nečita akta.

Da li ima u Evropi kakav kasacioni sud, koji radi ovako kao naš, mi neznamo, ali znamo da ima takovih, koji dadu razloge svojim odlukama, kad radnju nižega suda odobravaju. Kraljevski stol sedmorice u

Digitized by Google

Zagrebu, kraljevska curia u Pešti i vrhovno sudište u Beču, a to su kasacioni sudovi, kad god po kakvoj žalbi razmatraju odluke nižih sudova pa takovu odobre, — oni navode i razloge zašto to čine, šta više davajući razloge o samoj stvari kritišu i razloge same žalbe. U potvrdu ovoga, mi ćemo navesti izvodno nekoliko riešenja iz poznatog lista „Mjesečnika".

1. „Na podnešenu žalbu tužioca, c. k. najvišji sud bečki, osudom od 8. ožujka 1876 odbio je podnešenu žalbu s razloga, što su jednake osude nižih sudova u svakom pogledu opravdane, naročito naredbom ministarstva pravosudja od 6. listopada 1853, sa čega se niti mogu ukinuti niti promieniti po dvor. dekretu od 15. veljače 1853".

2. „Podnešenu žalbu c. k. višji sud u Pragu odbio je s razloga, što je izstupom Fridrika C. iz družtva, koji je izstup sljedovao u sporazumu obajuh ortaka, družtvo po naravi stvari prestalo, pošto se sastojalo samo od dva člana".

3. „Najvišji sud u Beču od 3. siečnja 1870 odbacio je uloženu žalbu a potvrdio naredbu nižega suda s razloga, što se po § 16 carske naredbe od 27. listopada 1849 nemogu primeniti na pitanje o nadležnosti suda, a vanjska država nemože se smatrati kao juristička osoba, koja bi po sudovniku padala pod nadležnost austrijskih sudova".

4. Kralj. stol sedmorice potvrdio je odluke nižih sudova, a odbacio žalbu s razloga: što su iste obzirom na razloge tamo navedene, opravdane, te da u danom slučaju nestoji ni jedan uzrok iz § 318".

Mogli bi više ovakovih primjera navesti; no to obim našeg lista nedopušta, smatrajući i ovo kao dovoljno, pa da se vidi, kako stranjski kasacioni sud svako delo, koje pred njega dodje, s respektom dočekuje i rezoniše, kako on parničaru, koji mu se žalbom obratio, kazuje zašto mu žalbu odbacuje, dok na protiv naš samo veli: „a žalbu kao neumjestnu odbacuje", što liči samo despotu, a ne najvišem sudu, od koga se razlog traži.

Iznoseći ovo smatramo: da je već krajne doba, da naš kasacioni sud usvoji praksu stranskog kasacionog suda u smotrenju svojih odluka; jer samo tako hram temide preobražen učinit će dobro stvari, o kojoj je rieč.

Digitized by Google

Pravna narav pogodbe uživanja zemljišta mjesto kamata.

(Odgovor na razpravu g. dr. Mihovila Bišćana u br. 6. Mjesečnika 1884).

Napisao ***Stevo Popović,*** *kr. kot. sudac.*

G. dr. Bišćan počinje ovako: „U razpravi g. Popovića pod naslovom „prinos tumačenju zakona od 8. pros. 1877" dolazi, koliko nam je znano, prvi put u pretres u strukovnom listu jedna institucija domaćega običajnoga prava, naime običaj naših seljaka odstupljivati svoje zemlje vjerovniku na uživanje u mjesto kamata".

No u mojoj spomenutoj razpravici br. 12 Mjesečnika 1883 st. 869 nema ni jedne rieči o pravnom običaju, a još manje o običajnom pravu, niti sam razpravljao o kakovoj pravnoj instituciji, već je tamo izrično rečeno pravni odnošaji — (Rechtsverhältnisse) seljački itd.

Neka mi dozvoli gosp. dr. Bišćan primjetbu, da je u ovom slučaju njegov izraz „institucija domaćeg običajnog prava" pojmovno protuslovlje.

Nikada jedan jedini pravni odnošaj nemože sačinjavati instituciju ili pravni institut, jer pravni institut predpostavlja množinu raznovrstnih pravnih odnošaja, kroz koje se ipak provlači jedan zajednički tip.

Ovo jedinstvo mnogih raznovrstnih pravnih odnošaja, stojećih pod jednim zajedničkim, sve te pravne odnošaje obuhvaćajućim obilježjem, i isto takovo jedinstvo raznih pravnih pravila, kojimi su rečeni pravni odnošaji normirani: organička dakle cielost takovih pravnih odnošaja i pravnih pravila sačinjava jedan pravni institut.[1]

A što se tiče običajnog prava, tu bi imao primjetiti, da je gosp. dr. Bišćan mislio reći pravni običaji, jer pravni običaji mogu postajati, a da nisu običajno pravo. — Pravo je samo ono, što se u državi može silom ovršiti. Poznato je razlikovanje objektivnog prava u običajno pravo, zakonsko pravo i pravničko pravo.[2] —

Nu medjutim za okvir ovog našeg kratkog odgovora dovoljno je ako napomenemo, da kod nas, dokle god je u krieposti o. g. z., nemože ni govora biti o običajnom pravu, a ni o pravničkom pravu, jer je prvo izključeno § 10 o. g. z., a drugo § 12 o. g. z. Samo u trgovačkom zakonu izrično se dopušta uvažavati trgovačke običaje, usance. Pa niti u

[1] Vidi: Unger System I. st. 213; Savigny System I. § 5 i Ihering Geist des röm. R. I. 53.

[2] Vidi Unger System I. st. 38 i dr. Burckhard System st. 53.

Digitized by Google

trgovačkom pravu nema mjesta običajnom pravu contra legem, nego samo praeter legem.[3]

Pretresajuć dakle pravnu narav pogodbe davanja zemljišta na uživanje mjesto kamata, nemamo i nemožemo imati posla ni sa običajnim pravom, ni sa pravnimi običaji, niti sa „pravnim shvaćanjem naroda", (a tko je taj narod, koji stvara pravne običaje i običajno pravo, vidi dr. Burckharda System st. 51) nego moramo stojati jedino na podlozi, koju nam o. g. z. pruža, naime na zakonskom pravu.

Ja sam tumačio zakon od 8. prosinca 1877 glede rečenog pravnog odnošaja naših seljaka, koji daju svoja zemljišta zajmodavcu na uživanje mjesto kamata, pa sam po physiologiji prava došao do osvedočenja, da rečeni pravni odnošaj davanja zemljišta na uživanje mjesto kamata spada u bolestno stanje pravnog života našeg seljačtva, i zato sam po pathologiji prava tražio lieka tom bolesnom stanju. Moram priznati, da sam došav za sudca u samoborski kotar u početku stojao na razkršću: uvjeren sam bio, da sam bolest upoznao, da je diagnoza pravilna, ali sa liekom bio sam u velikoj neprilici[4]. U početku i sám sam štitio zajmodavce „u posjedu" zemljišta, uživana mjesto kamata, i nisam preko zakonite mjere kamata pobrane plodove uzimao u odplatu glavnice; nu kad sam uvidio, da se pod tim pravnim odnošajem krije sistematski tjerano lihvarstvo i da se tim ekonomski uništuje seljački staleš, tumačio sam zakon u mojoj sudskoj praksi onako, kako sam izložio u mojoj kritikovanoj razpravici.

Na moju veliku radost, iza kratkog kolebanja, prihvatili su i naši viši sudovi isto tumačenje zakona, glede čega upućujem na priobćene pravne slučajeve u Mjesečniku god. 1884 br. 2 str. 115, br. 4 str. 261, br. 5 str. 331 i br. 7 str. 461.

Ja sam u mojoj razpravici pokazao uzroke, zašto seljaci daju svoja zemljišta zajmodavcu na uživanje mjesto kamata, najme, da to čine od prieke nužde, koju Ihering nazivlje nuždom života („die Noth des Lebens"), a „nužda zakon mienja", pa ta nužda promienila je zakonski čl. IX. od god. 1870, a stvorila zakon od 8. prosinca god. 1877; ta nužda sili seljaka, da ipak daje lihvaru svoje zemlje na uživanje mjesto kamata, premda zakon dopušta uzimati samo 8% kamate i premda prirod zemljišta donosi lihvaru 50% i do 100%.

---

[3] Vidi: Unger System I. st. 40 i dr. Burckhard System st. 132.

[4] Vidi u Mjesečniku od god. 1881 str. 381 izvadak pod naslovom. Riešitbe vrhovnog suda, iz djelca dr. Karla pl. Kisslinga „über den Werth des Studiums der oberstgerichtlichen Entscheidungen für die Praxis".

Vidi bilježku proti lihvarstvu u Mjesečniku od god. 1877 na str. 349 gdje se veli, da se sudci u Bavarskoj i drugih krajevih Njemačke proti lihvarskim pijavicam već nemogu inače braniti nego time, da veće od običnih u zemlji kamate proglasuju kao contra bonos mores.

Digitized by Google

Ta nužda tim je veća, što su zadruge faktično prestale postojati i što je seljačtvo nastupilo samosvojni, individualni ekonomski život, a ipak nemože razpolagati sa zadružnim zemljištem niti ga obteretiti založnim pravom.

Zato sam ja u mojoj razpravici vapio, da nije dovoljan zakon od 8. prosinca god. 1877, nego da bi trebalo urediti seljački posjed tako, da seljak bude mogao imati realnog, a usljed toga i osobnog kredita.

No da predjemo na razmatranje pravne naravi pogodbe, kojom seljaci daju svoja zemljišta zajmodavcu na uživanje mjesto kamata.

Neznam, da li se je kojim pojmom toliko titralo i pače zlorabilo koliko baš pojmom „pravna narav"; svaki čas čuje se na sudu, u parlamentu i u književnosti, a ipak se retko tko podvrgne trudu, da iztraži i dokaže tu pravnu narav.

Narav ostaje uvjek narav, pa bio predmet iz fizičnog ili duhovnog svieta, a to tim sigurnije, što i duhovni predmeti nisu drugo nego samo posljedica fizičnih predmeta.

Ako se iztražuje narav kojeg fizičnog predmeta organičnog ili anorganičnog, uvjek se po vladajućoj induktivnoj teoriji moraju najprije iztražiti i ustanoviti svekolike njegove sastojine, pa kad znademo sastojine, koje sačinjavaju koju individualnu stvar, onda svi drugi individui, koji imaju iste sastojine, spadaju u istu kategoriju, i onda kažemo za ukupnost svih individua iste kategorije, da imaju istu jednaku pravnu narav.

Tako biva i u duhovnom svietu, u svietu pojmova: analizom pojma saznamo njegove sastojine, odnošaj dielova medju sobom i prema cielosti, te čitavu strukturu toga analizovanog pojma.

Tako biva i sa pravnim pojmovima i to u sva tri područja prava običajnog, pravničkog i zakonskog, a pošto mi samo sa zakonskim pravom posla imamo, to nam je pravnu narav mnogo puta spominjane kamatne pogodbe tim lakše ustanoviti, što su već zakonom fiksirani pojmovi, iz kojih analizom dobivamo kakvoću pravne naravi.

Tako isto stoji stvar i sa pravnom naravi konkretnih pravnih odnošaja. Ako su iste sastojine u više pravnih odnošaja, to su ti pravni odnošaji istovrstni i podpadaju onda pod istu normu objektivnog prava, ili se kaže da imaju jednu te istu pravnu narav; ako pak sve sastojine u pojedinih pravnih odnošajih nisu konkretne, to se neće moći kazati, da imaju jednaku pravnu narav, nego će se moći govoriti o srodnosti: u toliko su većma srodni, u koliko je manja razlika u sastojina.

Uzmimo čovjeka: poznate su razlike u kvalitetu čovjeka i ljudi po stepenu razbora, po narodnosti, vjeroizpovjesti, zanimanju itd., a ipak svi spadaju pod obći pojam, pod obću narav čovjeka. Tako i pojam pogodbe: sve pogodbe spadaju pod obću narav pogodbe, pa se poslje razgranjuju u mnoge posebne vrste pogodbâ, koje opet svaka za sebe ima

Digitized by Google

svoju posebnu pravnu narav, — koje su medju sobom više manje srodne, u koliko je kongruencija sastojina bližja ili dalja.

Nema sumnje, da je zajamna pogodba blizu srodna sa pogodbom uporabnom, ali ipak te dve pogodbe nisu kongruentne, jer nemaju iste sastojine, — kad bi imale iste sastojine, nebi moglo ni nastati razno nazivlje, — jer um čovječji, čija djelatnost bitno i sastoji se u razlikovanju, čim spozna razne sastojine, odmah traži i razno nazivlje, za da se riečma razliku označi. —

Pa kako se tek razlika pravne naravi razgranjuje, kada sidjemo sa kategoria dole med individue? — svaki konkretni pravni odnošaj jedne te iste kategorije može da bude različit u toliko, što su sastojine u bitnosti jednake, ali ipak u pojedinostih nalaze se neke razlike koje upravo i karakterišu njegovu individualnu konkretnu eksistenciju.

Naravno da zakonodavstvo nije u stanju i za ove individualne razlike zakonska opredieljenja donieti, ali je to baš najljepši zadatak sudca, da izpituje pravnu narav svakog pojedinog individualnog pravnog odnošaja[6], pa kada sudac pronadje, da koji konkretni pravni odnošaj po svojih sastojinah, po svojoj pravnoj naravi, ima najviše srodnosti sa odnošaji jur u zakonu normiranimi, tada će on taj konkretni odnošaj subsumovati samo pod tu ustanovu zakona i sa tim odnošajem spojiti samo one pravne posliedice, koje su u zakonu izrečene.

Analizujmo dakle pojam zajamne pogodbe, kao glavne i snjom spojene akcesorne pogodbe o kamatah i pojam zakupne pogodbe.

Po § 983 o. g. z. pogodba zajamska postaje, kada se predaju kome potrošne stvari pod uvjetom, da s njimi može po svojoj volji razredjivati, ali poslje nekog vremena, da baš onoliko od iste vrste i dobrote povratiti ima; a § 984 o. g. z. veli: zajam daje se ili u novcu ili u inih potrošnih stvarih i to bez kamata ili na kamate. U posljednjem slučaju zove se takodjer pogodba kamatna. Dočim § 999 o. g. z. glasi o zajmu novčanom, kamate plaćaju se u istoj vrednosti (valuti) kao i sama glavnica.

Naprotiv po § 1090 o. g. z. pogodba, kojom se daje komu poraba kakove stvari nepotrošne za neko vrieme i za odredjenu cienu, zove se u obće pogodba uporabna.

Šta je dakle u ove dvie pogodbe zajedničko obilježje, u čemu su one srodne?

Jedino moglo bi se kao zajedničko označiti poraba, no i ta poraba samo je in abstracto kongruentna, buduć kod zajamne pogodbe prelaze u

---

[6] Vidi riešenje vrhovnoga suda bečkoga od 9. prosinca 1875. br. 9771 (Glaser-Ungerova sbirka br. 5932), u kojem se izričnо veli: „Die Beurtheilung der rechtlichen Natur eines Vertrages gehört in das Ressort des Richters".

Digitized by Google

zajam dane potrošne stvari u vlastnost zajmoprimca, te je on obvezan povratiti ne iste stvari, nego stvari ma koje ali iste vrste količoće i dobrote; a kod uporabne, zakupne, ili najamne pogodbe pripada uporaboprimcu samo poraba nepotrošne stvari, te je on obvezan po izmaku uporabnog vremena upravo istu stvar uporabodavcu povratiti.

Zajamna pogodba može nastati i bez uzgredne pogodbe o kamatah, ili bez tako zvane naplate za porabu uzajmljene potrošne stvari, a uporabna pogodba nemože se sklopiti bez ugovorom odredjene uporabne ciene, jer je onda po §§ 959 i 971 o. g. z. pogodba posudna ili prekarij po § 974 o. g. z.

No g. dr. Bišćan tvrdi, da je davanjem zemljišta na uživanje zajmodavcu mjesto kamata sklopljen jedan pravni posao, ali da su u tom jednom pravnom poslu sadržane dvie pogodbe, jedna realno-zajamna a druga konsesualno-zakupna.

Ova tvrdnja nestoji jednstavno zato, što se kamate nemogu ni voljom stranaka smatrati kao zakupna ciena, jer obveza na plaćanje kamata spada na zajamnu pogodbu kao njen accesorium.

Svaki pravni posao ima svoje bitne sastojine: essentialia, substantialia negotii, bez kojih nemože postojati, a može imati i druge nebitne sastojine, accidentalia negotii, i samo gledo ovih nebitnih sastojina mogu stranke preinake činiti.[6]

Nema sumnje, da je zakupna pogodba samostalna pogodba i da med njene bitne sastojine spada, da je zakupna ciena odredjena i da se zakup ugovara na stanovito vrieme.

Pošto kamate spadaju u pogledu zajamne pogodbe medju nebitne sastojine, accidentalia negotii, to stranke mogu po volji ugovoriti, da se mjesto kamata u novcu ma šta drugo dade ili učini.

Pa zaista u pravnom prometu medju seljaci, koji nerazpolažu uvjek gotovim novcem, nalazimo vrlo često, da se zajmodavcu od strane dužnika daju mjesto kamata razne činitbe prema potrebam života: na primjer, razna težačka djela, kopanje, oranje, podvoz ili razne pokretne stvari, u predielih gorskih obično vino i drvo. — U takom slučaju neće se moći tvrditi, da je med zajmodavcem i zajmoprimcem uz zajamnu pogodbu sklopljena ujedno i pogodba vrhu uslugah za plaću, ili pogodba kupo-prodajna, te da odnosne 6% ili 8% godišnje kamate sačinjavaju u § 1151 o. g. z. zahtievanu stanovitu plaću, ili po § 1053 o. g. z. odredjenu svotu novaca (kupovninu). Nego naprotiv, sve što je mjesto kamata dano ili učinjeno, sačinjava *samo uplatu kamata*, jer je volja stranaka nedvojbeno samo na to upravljena bila.

[6] Vidi: Unger System II. st. 42.

Digitized by Google

Kakovu primitivnu formu sklapanja zajma sa seljaci g. dr. Bišćan razumieva, i kakova je to savršenija forma u obliku zakupnog ugovora, to nam nije jasno iz njegovog razlaganja.

Mi pak znamo samo za jednu formu zajamne pogodbe, kojom se predaju potrošne stvari uz povratak u istoj vrsti, količini i dobroti sa kamatama ili bez kamata § 983 i 984 o. g. z. — Uzgredna pogodba o kamatah ostaje uvjek uzgrednom pogodbom i nemože se, niti voljom stranaka, pretvoriti u kakovu drugu samostalnu pogodbu, kao što je uporabna. —

Ako zajmodavac i uživa zemljište mjesto kamata, to on uživa samo kao akcesorno pravo u kvalitetu uzgredne pogodbe, a nikada nemože to uživanje postati predmet samostalne pogodbe kao što je zakupna pogodba.[7]

Iz dokaznica (izprava), koje bezsavjestni nadripisari za nepismena seljaka u korist lihvara fabriciraju, izvadjati pravnu narav pogodbe, to ne ide, a još manje ide, da se pravna narav zajamne pogodbe prosudjuje po pravnom shvaćanju takova nepismena seljačtva, kao što g. dr. Bišćan veli na str. 358: „narod dakle sam smatra ustup zemljišta u mjesto kamata zakupnom pogodbom".

Ni malo nemienja pravnu narav zajamne pogodbe i s njom spojene akcesorne pogodbe o kamatah, izdala se dokazna izprava u vidu „obligatorije" ili u vidu zakupne pogodbe, ili se izdale obie te izprave svaka za sebe.

Ovakova izprava o zakupnoj pogodbi, samo je prividno izdana (§ 916 o. g. z.), jer se pod njom krije pravna narav kamatne pogodbe (§ 1 zakona od 8. prosinca 1877). — A isto tako i ona pogodba o sklapanju zajma i uživanju zemljišta u ime kamata i na „odpad", u kojoj se obično upiše da je zakupnina unapred plaćena, nije ništa drugo nego obična zajamno kamatna pogodba, samo što zajmodavac nalazi svoj dobar račun u tom, da se nezna koliko on u ime kamata sa zemlje zajmoprimčeve pobire, nego je sve spojeno u successivno odplaćivanje zajamne glavnice u „odpad".

Nemože se ova pogodba na odpad smatrati kao analogna pogodbi o povratku zajma na anuitete, upravo radi rečene neizviestnosti, dočim kod pogodba na anuitete plaća se u novcu stalan % u ime kamata, i stalan % u ime povratka zajma.

Odavlje se vidi, da je g. dr. Bišćan naneo nasilje pravnoj naravi kamatne pogodbe, kada je pogodbu ob uživanju zemljišta mjesto kamata subsumovao pod § 1090 o. g. z. kao zakupnu pogodbu.

---

[7] Vidi; Unger System I. st. 598.

Digitized by Google

Obično glase „obligatorie“ o zajmu med seljaci, da se zajmoprimac obvezuje povratiti pozajmljenu svotu na pr. do Martinja, a ako nevrati, ostaje oranica zajmodavcu na uživanje mjesto kamata od ljeta do ljeta, dokle dužnik nevrati zajamnu svotu. Pita se: gdje je u takom slučaju odredjeno zakupno vrieme? Pa i bilo to vrieme o Martinju, jer platež glavnice dospieva o Martinju svake godine in infinitum, to ipak kamate, koje zajmodavcu po zakonu pripadaju (§ 994 o. g. z. i § 9 zakona od 8. prosinca 1877) nemogu nikada sačinjavati zakupninu, nego uvjek samo kamate; a ako je zajmodavac privolio, da mu dužnik neplaća kamate u novcu nego u plodovi sa zemljišta dužnikovog, to time nikako nije kamatna pogodba postala zakupnom pogodbom, a niti je obveza na plaćanje zakonom dopuštenih kamata preinačena u obligatio alternativa, nego je samo dužnik ovlašten alternativno plaćati kamate, dok mu je volja u prirodu zemljištnom ili u novcu; a isto tako nije ni vjerovnik obvezan na primanje kamata u prirodu, nego je samo ovlašten; to je samo aktivna i pasivna facultas alternativa, jus alternativum.[8]

Po §§ 1412 i 1413 o. g. z. obveza se izpuni samo onda, kada obvezanik učini upravo ono što je učiniti obvezan (dužan), te niti vjerovnik može biti natjeran, da proti svojoj volji prihvati ino što nego što ima iskati, niti dužnik da čini ino što nego što je činiti obvezan. Samo iznimo može obvezanik ovlašten biti, da mjesto obvezane činitbe učini drugo nešto, a isto tako i vjerovnik može biti samo iznimice ovlašten, da zahtieva drugo nešto.

Istina je doduše, da se odmah u sliedećem § 1414 o. g. z. ustanovljuje „ako mjesto izplate daje se ino što, a to radi toga, jer su se vjerovnik i dužnik tako sporazumieli, ili stoga, jer ugovorena izplata nije možna: tada dielovanje ovo smatra se kao posao za plaću“ („ein entgeltliches Geschäft“).

Nu ova zakonska ustanova nemože se protegnuti na uzgrednu podgodbu o kamatah, jer § 993 o. g. z. izrično propisuje: „Ako je zajmodavac u kojem mu drago zajmu ugovorio za se izriekom ili muče više nego je dao, bilo to u vrsti, u dobroti ili u množtvu, takova pogodba obstoji onda samo, ako se neprelazi mjera dopuštenih kamata pogodbenih“.

Kada zakon izrično ovako propisuje, i kada noviji zakon od 8. prosinca 1877 u § 7 izrično odredjuje, da se kamate preko pol godine unapred oduzete imaju uračunati u odplatu zajamne glavnice, onda je suvišno i nepravedno, da bi se zajmoprimcu nametnuo teret tužbe o skraćenju preko polovine vrednosti, a još više je nepravedno, da se zajmoprimcu nametne dužnost odpoviedanja tobožnje zakupne pogodbe, bu-

[8] Vidi Unger System I. st 494.

Digitized by Google

duć smo mi dokazali, da zakupna pogodba nepostoji, ako se mjesto kamata daje zajmodavcu zemljište na uživanje.

Zato dakle svi zaključci g. dr. Bišćana, izvadjani iz krive praemise, da postoji zakupna pogodba, jesu krivi i stoje u protuslovlju sa pravnom naravi kamatne pogode i sa jasnimi ustanovami pozitivnog zakona, osobito obzirom §§ 4 i 7 zakona od 4. prosinca 1877, jer zakon taj po § 4 izrično propisuje, da onda kada nije moguće stegnuti obveze do naznačene kamatne mjere, ima sud i dosuditi vjerovniku 8% u novcu i odriešiti dužnika od izpunjenja obveze, preuzete kao naknadu za uživanje glavnice.

Isti ovakov zakon stvorio je i ugarski sabor zak. čl. VIII. od god. 1877, samo što je ovaj ugarski zakon u § 8. mnogo se jasnije izrazio nego naš istovrstni zakon u § 7; naime u ugarskom zakonu stoji ovako:

„Nemože se iskati natrag kamata, koju je tko dosada preko zakonite mjere već platio; ali se od jako kamata nemože zahtievati više nego po godine napred, a ako ju je tko platio na više vriemena napred ili preko zakonite mjere, smatra se kao da je to platio na račun glavnice".

Naprotiv naš zakon u mjesto izraza platiti, poslužio se je izrazom odbiti, a sigurno je ovaj izraz samo prevod iz njemačkog teksta § 997 o. g. z. gdje stoji „abgezogenen Zinsen".

Još je ugarski sabor zak. čl. XXV. od god. 1883 stvorio zakon o velikoj kamati i štetnih vjeresijskih poslovih, u kom se izriču stroge kazne proti lihvarstvu.

Osobito bi dobro došle za naše seljačko stanovničtvo ustanove toga zakona o krčmarskoj veresiji, gdje se pravo tužbe dopušta samo tražbinam od 2 for. do 8 for.

Veoma je praktična ustanova § 19 toga zakona, naime da se taj zakon ima svake godine u svakoj obćini proglasiti na u običajni način, pa bi trebalo da se tako postupa sa svakim zakonom, koji je od većeg interesa za seljačko stanovničtvo, koje nije u stanju čitati Sbornik zakona i naredaba. — Želiti bi bilo, da bi i naše zakonodavstvo što skorije ovakov zakon stvorilo.

Ostaje nam još da se osvrnemo na objektivnu konsistenciju pogodbe uživanja zemljišta mjesto kamata, jer nas g. dr. Bišćan biedi, da smo mi tu pogodbu označili kao ništetnu; no mi toga nismo uztvrdili, nego smo kazali, da ta pogodba radi svoje neizvedivosti postaje infirmirana i ex tunc nevaljana, te se može napadati i oboriti glede njenih pravnih posljedica (Rescissibilität),[9] a ovo napadanje i obaranje može se izvesti i tužbom i ope exceptionis.

[9] Vidi dr. Burckhard System st. 441 i Unger System II. st. 159.

Digitized by Google

Kako se iz ovog našeg razlaganja vidi, nemogu postojati zaključci g. dr. Bišćana:

1) da sud nije vlastan preko zakonite mjere kamata pobrane plodove sa zemljišta ustupljenog vjerovniku na uživanje mjesto kamata uračunati u odplatu glavnice;

2) da se zajmodavac ima štititi u uživanju zemljišta, ustupljenog mu po dužniku mjesto kamata, ako bude smetan po dužniku;

3) da dužnik nemože kad ga je god volja, iskati povratak zemljišta mjesto kamata na uživanje danog, nego samo u onih slučajevih, kada to i uporabodavac može iskati.

Tvrdnja pod br. 1 oborena je § 993 o. g. z. i § 7 zakona od 8. prosinca 1877; a tvrdnja pod br. 2 i 3 pada sama sobom, čim je dokazano, da nepostoji zakupna pogodba.

Naprotiv kako ovim našim razlaganjem, tako i samim priznanjem g. dr. Bišćana opravdani su naši protivni zaključci, jer i g. dr. Bišćan priznaje na str. 360 Mjesečnika br. 6 god. 1884: da rečena pogodba, kao accesorium glavne zajamne pogodbe, krije u sebi pravnu narav kamatne pogodbe; a na strani 364, da se tom pogodbom zatire naše seljačtvo; žalostan je pak onaj remedium, što ga g. dr. Bišćan nalazi u tužbi radi prikraćenja preko polovine vriednosti po § 934 o. g. z., a još žalostniji onaj u predloženoj po g. dr. Bišćanu reformi zadružnog zakona, naime, „da nijedan član potajno razdieljene zadruge nemože dotle, dok se otajna dioba po oblasti nepotvrdi, i u gruntovnici neprovede, odstupiti trećoj izvan zadružne sveze stojećoj osobi zemljište, koje ga je otajnom diobom zapalo". Radoznali smo, kako bi se ovakova zakonska ustanova praktično provodila?

No kada bi i bila provediva, ovo bi bilo još gore stanje nego što je sadanje, ovdje bi fizični posjednik potajnom diobom zadobivenog zemljišta bio ograničen, da samo od članova zadruge može tražiti zajam, pa zar bi članovi zadruge bili manje okrutni lihvari, nego nečlanovi? Naprotiv izkustvo nam pokazuje, da članovi zadruge potajno razdieljene hoće jedan drugom oči da izkopaju, a ubojstva i umorstva radi zadružnih dioba na dnevnom su redu; pa zar med timi osobami da se još i ob osobnom kreditu govoriti može?

Ja sam radostan, što su naši višji sudovi prihvatili tumačenje zakona od 8. prosinca 1877 u pravcu, kojim se naše neuko i siromašno seljačtvo zaštićuje proti gramzljivosti i globljenju lihvara, a osobito me je obradovalo riešenje kralj. stola sedmorice od 27. prosinca 1883 br. 3516 saobćeno u Mjesečniku br. 2. 1884 str. 117, u kom je naše naj-

Digitized by Google

više sudište izreklo, da se i onda, kada založno pravo nije uknjiženo, mora uporaviti § 1472 o. g. z. i to temeljem § 7 o. g. z. i § 19 cars. patenta od 29. studenoga 1852 br. 247 d. z. l., jer je ratio juris jedna te ista, naime da se lihvi stane na put.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Smetanje posjeda barke na savskoj obali sudjelovanjem erara.

God. 1875 izhodio je ribar S. iz Mitrovice dozvolu od c. kr. kotarskog ureda mitrovačkoga, da smije na izvjestnom mjestu na savskoj obali smjestiti i držati svoju ribarsku barku. Ista oblast dozvolila je, da može radi prilaza k barci na obali samoj sagraditi stube.

God. 1881 poudarao je financijalni erar krajem obale kazuke (Haftstöcke), kojih nije on sam iznajmljivao u malom, već je pravo iznajmljivati jih davao pod zakup. — Taj zakup dostao je za g. 1883 neki B., te ga je vršio po zamjeniku si Gj. — Gj. zatraži od ribara S-a, da mu plaća najamninu. — S. nehtjede najamnine za kazuk plaćati tvrdeć, da je njegova barka o sidro pričvršćena, a on da se s erarskimi kazuci nesluži.

Na to se zakupnik Gj. prituži carinskomu i poreznomu nadzorniku J. u Zemunu. — Nadzornik J. naloži povjereničtvu financijalne straže u Mitrovici, da dade S-ovu barku odvući sa dosadanjega mjesta na takovo, gdje uz obalu nema erarskih kazuka. Podjedno zamoli nadzornik J. gradsko poglavarstvo u Mitrovici, da kod ovršivanja njegova naloga „u interesu financijalnoga erara", pošto je isti „u svome dohodku" oštećen, nuždnu pripomoć dade.

Gradsko poglavarstvo odasla na obalu Save svoja dva stražara, ali sa naročitim naputkom, da imaju prepriečiti svaki kaznjivi čin, a u drugo da se neimaju pačati.

U nazočnosti dakle stražara gradskih i financijalnih najmi Gj. radnike, koji po njegovom nalogu odvukoše barku po prilici 100 hvati uz vodu, pa ju usidriše nekoliko hvati daleko od obale tako, da se je k njoj moglo prići samo čamcem.

S. podiže uslied toga pred kr. kotarskim sudom u Mitrovici tužbu proti Gj. radi smetanja posjeda barke i stuba. — Posjed barke mu je smetan, jerbo je barka od obale u Savu odvučena te tim oteta njegovoj

Digitized by Google

vlasti i porabi. Posjed stuba je smetan, jer su one služile za prilaz k barci, a pošto je barka od njih odvučena, to su i one otete dosadanjoj porabi.

Tuženikov pako čin je samovlastan, makar da je privolom financijalnoga organa obavljen, jer je u tom obziru carinski nadzornik samo organom financijalnoga erara, a financijalni erar je ovdje privatna osoba, poduzetnik, a ne oblast.

Kr. kotarski sud u Mitrovici uvažio je tužbu odlukom od 1. srp. 1884 broj 5602 gr.

Kr. banski stol odbio je tužitelja rešitbon od 6. kolovoza 1884 17.977 gr. s razloga, što je tuženi prevezo barku usljed naloga i privole kr. carinskoga nadzornika, pa se zato tuženikov čin nemože samovlastnim smatrati.

Kr. stol sedmorice riešio je parnicu riešitbom od 6. prosinca 1884 br. 3481 gr. — Evo riešitbe: „Uvaživ, da upitna barka bijaše odstranjena po nalogu kr. nadzornika porezne i carinske straže; uvaživ, da riešenje toga pitanja spada po §§ 15, 36—39 riečkog redarstvenog reda (Strom-Polizeiordnung) od 22. ožujka 1859 (vojenski zak. list. br. 49) u djelokrug administrativnih oblasti: — obnašao je povodom previdnog utoka tužitelja obie niže odluke sa cielim postupkom na temelju § 339 i § 343 g. p. p. u savezu sa § 47 alinea 2. gradjanskog sudovnika ukinuti".

Tako riešitbe. —

Jedno je načelo zajedničko obim višim rešitbam, o kojem se usudjujem različno misliti. To je načelo, da se tuženikov čiu nemože smatrati samovlastnim zato, što je on izveden suglasno sa nalogom kr. carinskoga i poreznoga nadzornika.

U obće je i u cislajtanskoj i u našoj praksi značajan pojav, da kraj svega toga, što je privatno-pravni položaj erara zakonom izvjestno opredieljen i što je usus fori izključen, ipak nije bio erar u sudbenoj praksi uvjek isti.

Usuprot se vidi, da praksa nekako bojazljivim načinom smatra u organih erara i u eraru i na polju čisto privatnoga prava neki oblastni autoritet, a ne privatnu osobu. — Ovaj pojav je tim jači, čim je bliži poznatoj desetgodišnjoj vladavini, pa se odatle dade misliti, da u toj vladavini imade svoj početak i uzrok.

Tako n. pr. ima u cislajtanskoj starijoj sudbenoj praksi riešitba, da se proti eraru na temelju pravomoćne osude nije dozvolila ovrha, jerbo da je to nedostojno erara (Riešitba od 5. kolovoza 1857 br. 7695. Glaser — Unger br. 424). U novije vrieme je cislajtanska praksa od

Digitized by Google

toga odstupila. — Tako riešitba od 20. prosinca 1877 br. 13953. (Glaser-Unger broj 6716). I ovdje je financijalna prokuratura pozivala se na načelo gore spomenute riešitbe. No sva tri suda su suglasno dozvolila ovrhu, drugi sud uz primjetbu, da je država kao i svaka privatna osoba podvržena ovrsi, ako u danom roku svojoj obvezi neudovolji, jerbo da se po zakonu država nema smatrati nečim višim od privatnika (privilegiata).

Naša sudbena praksa jošte nije se oslobodila nazora iz one vladavine, u kojoj je oblast i država bila poglavitom svrhom svega javnoga života. — To ja zaključujem iz drugih slučajeva, a i iz riešitba naših viših sudova, koje sam gore priobćio.

Meni su poznate neke rješitbe cislajtanskih sudova u posve analognih slučajevih, u kojih je bio i sam erar radi smetanja posjeda osudjen. Medju inimi je osobito vriedna spomena ona pod brojem 8695. Gl. Ung. W. zbirke. A i profesor Randa se sa tom praksom posve slaže (Besitz § 7 d, opazka 20 i zaglavna alineja).

Ja nemislim ovdje ni spomenute teorije, a niti sudbene prakse cislajtanske dozivati u pomoć kao višega sudca proti mnienju naših viših sudova. I naši bo sudovi imadu u praksi svojoj takovih nazora, koje mora poznavalac našega naroda i zakona sretnijimi smatrati od onih, koje novija liberalna cislajtanska teorija prelieva u praksu svojih sudova.

Ali s druge strane gdje mi nemamo upravnoga sudišta, kao Cislajtanci, gdje se uz to u novije vrieme i u zakonodavnom tielu te dapače u publicistici dižu po mome mnienju dosta pravedne tužbe, da je u representanta visokoga erara pravna sviest prešla onu vrhovnu kvan titativnu granicu, preko koje se već pravna sviest izradja u nepravdu, — tu mislim da i naša sudbena praksa nebi smiela zaostati u zaštiti privatnih prava proti povredi od strane organa erarovih. —

Što se tiče pako nazora, da predmet gornjih riešitba spada pred riečko-redarstvenu oblast, to ga i ja dielim. Nu moram spomenuti i to, da u cislajtanskoj literaturi a i u praksi postoji iza uvedenog vodnoga prava od godine 1869 takova smješarija glede granica nadležnosti političke oblasti i suda, da se pravnici glasno tuže i proti samomu zakonu tomu i proti njegovu tumačenju. Nije dakle čudo, da i naš slučaj neke riešitbe cislajtanske dodjeljuju sudovom, a neke političkoj oblasti.

Dr. A. Badaj.

Digitized by Google

Platiti zajednički, neznači in solidum nego pro rata po § 888 i 889 o. g. z.

Kr. kot. sud u Samoboru osudom od 15. veljače 1884 br. 985 sudio je: „Tuženi Martin i Alojzija Lamot dužni su od utuženog duga sa 306 for. 26 nč. a. vr. platiti pro rata i to Martin Lamot 51 for a. vr., a Alojzija Lamot 246 for. 56 nč. a. vr. sa 6% kamatami od 10. veljače 1883 do plateža tekućimi i parbeni trošak sa 11 for. 10 nč. a. vr. za 14 dana pod teretom ovrhe stim, da od parbena troška sa 11 for. 10 nč. odpada na Martina Lamota 3 for., a na Alojziju Lamot 8 for. 10 novč. a. vr., dočim se tužitelj Mavro Brückner odbija glede onoga diela tužbenoga zahtjeva, u kojem se traži, da imadu tuženici dug in solidum platiti, — kao što se odbija ostatak tražbine od 2 for. 70 novč. austr. vr.

Razlozi: Tužitelj Mavro Brückner tvrdi u tužbi, da su tuženi supruzi Martin i Alojzija Lamot tečajem više godina od njega kupovali na vjeresiju razne robe ponajviše brašna, te da su mu na tom, glasom izvadka iz njegove trgovačke knjige B ad III., ostali dužni 306 for. 26 novč. pa zahtieva, da mu tuženici ovaj dug in solidum plate.

Vidiv da tužitelj nije ničim dokazao, da su se tuženici obvezali in solidum ovaj dug platiti; vidiv, da je prvotuženi Martin Lamot priznao, da duguje samo 51 for. a. vr., a drugotužena Alojzija Lamot, da je dužna 246 for. 56 novč., te vidiv, da tužitelj drugi koji razmjer obveze tuženika nije dokazao: to je morao tužene osuditi na platež samo po sadržaju njihovoga sudbenoga priznanja, dočim je tužiteljeva briga bila u vrieme kad je tuženim kredit otvorio, da se postara utvrditi dokazom, da su mu tuženici in solidum obvezani, ili do tog iznosa dosiže dug jednog i drugog tuženih dužnika. — Ostatak nepriznatog duga sa 2 for. 70 nč., pošto se taj obzirom na § 43 trg. z. niti trgovačkom knjigom niti u polovini nedokazuje, jer su unosi stariji od 2 godine, i pošto tužitelj drugoga dokaza ponudio nije, morao je sud kao nedokazan odbiti.

Zatezne 6% kamate dosudjene su po § 995 i 1333 o. g. z., a parbeni troškovi dosudjeni su po § 573 gp“.

Proti osudi ovoj podnese tužitelj Mavro Brückner po odvjet. dr. Klaiću priziv, u kom je više za tim išao, da se jedini Martin Lamot na čitavu tražbinu osudi, jer je on solventan, a supruga mu ne, pa nije baš mnogo ni izvadjao obvezu in solidum.

Kr. banski stol osudom od 23. travnja 1884 br. 8309 glede razdieljene medju tuženici dužnosti platežne, dajuć mjesta prizivu, obnašao je prvosudnu osudu preinačiti i suditi: da su tuženi

Digitized by Google

supruzi Martin i Alojzija Lamot dužni zajednički platiti tužitelju Mavri Brückneru utuženi dug sa 306 for. 26 nč. i parbena troška 11 for. 10 nč., a glede 2 for. 70 nč. da se tužitelj od tužbe odbija.

Razlozi: Tuženici doduše priznavaju dug svaki za sebe različitom svotom, i to Martin Lamot u 51 for., a Alojzija Lamot u 246 for. 56 nč. — Ali vidi se iz drugotnog odgovora Martina Lamota od 7. srpnja 1883 priznanje njegovo, da je tečajem više godina od tužitelja na vjeresiju uzimao brašno, od kojega je njegova žena pekla i prodavala kruh, a dobljenim novcem da se je plaćao dug za brašno pod njegovim nadzorom, pa da je žena njegova samo sa dobitkom razpolagala.

Iz ovoga se pako jasno vidi, da su tuženici skupa sav dug načinili — pa da su ga dužni zajednički i platiti, kako su i utuženi, dočim se prvosudni razlozi u načelu prihvaćaju.

S toga se mora priziv uvažiti i osuda promieniti po zahtievu tužbe.

Za dielomični odklon tužbe neima priziva od tužitelja, kao niti od tuženika glede obsudjenja, zato se na dosudjenoj svoti ništa nepreinačuje.

Na previd tuženika po odvjet. M. Daubachu, u kom se u glavnom pobija obveza in solidum, a moralo se je držati, da je banski stol sudio na in solidum, kad u razlozi veli, „da su dužni zajednički platiti kako su i utuženi", a utuženi su in solidum — kr. stol sedmorice osudom od 13. studenoga 1884 br. 2427 obnašao je osudu banskog stola tamo preinačiti, da su tuženici Martin i Alojzija Lamot dužni pro rata platiti Mavri Brückneru u ime utužene kupovnine samo iznos od 303 for. 24 novč., a parbenoga troška 11 for. 10 novč., dočim se tužitelj sa viškom tražbe od 2 for. 70 novč. odbija.

Razlozi: Suglasnimi osudami nižih sudova je tužitelj pravomoćno odbijen sa dielom utužene tražbe od 2 for. 70 novč. Već odtud je jasno, da je banski stol samo računskom pometnjom dosudio tužitelju cielu utuženu tražbu u mjesto 303 for. 24 novč. Ta računska pogreška se izpravlja po § 350 g. p.

Žalba previdatelja, da jih je banski stol odsudio solidarno, nestoji; banski stol bo jih je odsudio, da plate zajednički, a to neznači solidarno, nego pro rata §§ 888, 889, 891 do 896 o. g. z.

Osuda tuženika pro rata na platež kupovnine od 303 for. 26 novč. opravdana je pored razloga po banskom stolu navedenih i tim, što prvotuženi nepobija pojedine stavke računa, napose glede količoće i ciene prodane robe i što se pismo njegovo od 20 rujna 1880 predstavlja kao izvansudbeno priznanje (§ 109 g. p.), da je on sa drugotuženom zajednički kupovao od tužitelja brašno. S ovih razloga se je usljed previda tuženika banskostolna osuda izpravila kao gore. *S. P.*

Digitized by Google

Tužba na priznanje prava vlastnosti.

U parnici Stjepana Kovačića u Jaski tužitelja, proti Franji Rubesu žitelju iz Pavlovčana, sudio je kr. kot. sud u Jaski na tužbu de pr. 29. srpnja 1880 br. 3876 gr. odnosno na izpravak iste pr. 17. kolovoza 1880 br. 4193 pcto priznanja prava vlastničtva i ustup posjeda čestice br. 1930½ u gr. nap. br. 4 obć. Cvetković — osudom od 16. travnja 1881 br. 2409, — „da je tužena zadruga Rubes iz Pavlovčana dužna na temelju priloga A B. C. D. E. ad I. sjenokošu „Škrbac na Oršićki" zvanu, a upisanu u gr. nap. br. 4 obć. Cvetković pod parc. br. 1930½ u veličini od 1447□° — ustupiti u posjed i uživanje tužitelju Stjepanu Kovačiću kao i naknaditi mu parbeni trošak sudbeno na 68 for 92 nč. obredjeni.

Razlozi: Izpravom A ad I. dokaza tužitelj, da je na javnoj ovršnoj dražbi dostao nekretnine zadruge Borković-Bode iz Cvetkovića kb. 5. u gr. nap. br. 4 obć. Cvetković, — a izpravom C ad I. dokazano je, da je tužitelj dostao i parc. br. 1930½ sjenokošu najme „Škrbac na Oršićki" zvanu.

Kako se navodi u tužbi odnosno izpravku iste, drži tu parcelu zadruga Rubes kb. 1., pa tužitelj traži od nje, da mu tu parcelu u posjed ustupi.

Tužena zadruga priznaje, da je tužitelj kupio na javnoj ovršnoj dražbi nepokretnosti zadruge Borković-Bode, nu poriče, da bi ona (tuženica) uživala prepornu parcelu tvrdeć, da uživa parcelu br. 1854 zvanu „Škrbac na Krču". —

Nu vidiv, da je sudbenim očevidom ustanovljeno, da parcele br. 1930½ i 1854 nisu istovjestne; vidiv, da je tuženik zadruge kućegospodar priznao na licu mjesta, da parc. br. 1930½ on samo uživa u ime dužnih kamata od glavnice, što mu ju duguje Ivan Borković-Prešak, koji mu je i parcelu na uživanje dao; — vidiv, da je podpuno dokazano, da je tužitelj vlastnik, a ne tužena zadruga držane parcele, valjalo je suditi po zahtjevu tužbe, te samo glede površine sniziti zahtjev na 1447□°, pošto je tužitelj taj zahtjev u očevidnom zapisniku na spomenuti iznos površine snizio.

Naplata parbenih troškova osniva se na § 573 gr. p. p.

Proti ovoj osudi uloži tužena zadruga Rubes priziv sništovnicom, koj je kr. banski stol riešitbom od 2. lipnja 1881 br. 7104 glede glavne stvari obnašao odputiti, sniziv parbeni trošak, jer da je tobože prekomjerno obredjen, na 43 for. 46 nč.

Razlozi: Pošto se upravo indentitet tražene po tužitelju čestice iz izprave razabrati nije mogao, morala se je očevidom prava čestica konstatovati; a da je ona ista, koja se tužbom traži, dokazuje, što je tužitelj kod oče-

Digitized by Google

vida priznao, da ju konštatovanu očevidom drži u ime kamata od Ivana Borkovića-Prešaka, koje zemljište jest tužitelj na dražbi kupio; a tuženi nije dokazao, da ga više nedrži i neposjeduje.

Zato je tužitelju prosto bilo, glede kolikoće čestice, zahtjev konačno sniziti na onu kolikoću, kako je ona očevidom nadjena; toga zakon nebrani.

Zato se mora u stvari prva osuda potvrditi, a priziv odbiti.

Nu jer su troškovi po prvom sudu dopitani preveliki, to se oni ovdje snizuju po pravoj zasluzi, kako je to u dispozitivnom dielu osude označeno.

Tužitelj podnese priziv proti onomu dielu ove osude, u kojem se parbeni trošak obaljuje na 43 for. 40 nč.

Kr. stol sedmorice osudom svojom od 7. listopada 1881 br. 1409 preinači napadnuti dio osude kr. banskoga stola te potvrdi u tom pogledu osudu prvog suda, ostaviv ju glede glavne stvari netaknutom, i dosudi tomu jošte trošak previda sa 6 for. 50 nč.

Razlozi: Kao što parnični spisi pokazuju, izdao je tužitelj na same biljege 17 for. 57 nč. gotovog novca, a pošto pristojbe sudbenih vještaka 20 for., putni pako trošak očevida 4 for. iznose, što sve ukupno čini 41 for. 57 nč. — to se banskostolna presuda, koja tužitelju u ime sudbenih troškova samo 43 for. 40 nč. dosudjuje, posve neopravdanom ukazuje, pa ju valja usljed previda tužitelja u tom pogledu preinačiti, te potvrditi onu prvoga suda, ujedno pak i trošak previda po § 563 gr. p. p. dosuditi.

J. Hadrović-Vinodolski.

Ako se jedan dio oporuke prevuče olovkom, ima se to smatrati mučim opozivom (§ 721 o. g. z.).

I. P. tuži nasljednicu pokojne I. T. zahtievajuć, da ima priznati pravnu valjanost zapisa od 1000 for., što joj ga namieni ostaviteljica u 3. alineji svoje oporuke, pak da joj izplati iznos od 500 for., što no odpada prema stanju ostavine na ovaj zapis. Taj se zahtjev pobijao poglavito tim, da je odredba o zapisu poput nekih drugih u oporuci olovkom prevučena, da je dakle izbrisana.

Prvi sud sudio je, da valja tužbi zadovoljiti.

Razlozi: Treća alinea oporuke prevučena je olovkom, nu ipak se može još posve dobro pročitat što je u njoj napisano; ovakovo prevučenje, pa ma ga obavila i sama oporučiteljica, nemože se u smislu § 721 o. g. z. smatrati mučim opozivom, jer zakon rabi kod mučega opoziva glede sadržaja oporuke osobiti izraz „izbriše“, u oprieci prama izrazom „pre-

reže" ili „prevuče", a ovaj izraz neima se možda u prenesenom nego onako kao i rieči „prerezati" i „prevući" u prvobitnom smislu uzeti, te koji izraz prema običnom načinu govora znači, da se posve, u ovom slučaju pismo, nečitljivim učini. Pošto se neprigovara istinitosti oporuke, valja priznati, da spomenuta odredba glede zapisa pravovaljano obstoji. Što je dodano i promienjeno olovkom na oporuci, ma to sve učinila i ostaviteljica, nemože se smatrati odredbom posliednje volje, jer su svi ti dodatci i promjene, kako se nedvojbeno vidi odatle, što se je upotrebio drugi materijal pisaći i što je većina odredaba glede zapisa prevučena, učinjene kasnije, poslje sačinjenja i podpisanja oporuke, te ovoj dodane, pak je trebalo, da prema jasnoj ustanovi §§ 578, 601 i 719 o. g. z. sve to još jedan put podpiše oporučiteljica.

C. k. prizivni sud bečki osudom od 28. listopada 1884. br. 16.558 zabacio je tužbu.

Razlozi: Tužiteljica priznaje sama, da je oporuka pokojne I. T. u trećoj alineji, gdje joj ostavlja zapis od 1000 for., olovkom prevučena. Tuženica netreba dokazati, da je oporučiteljica vlastoručno prevukla ono mjesto olovkom; nu i o tom neima dvojbe, ako se uvaži, da je oporuka I. T. poslje smrti njene, kad su sastavljali smrtovnicu, nadjena u zapečaćenoj couverti, na kojoj bijaše napisano „moja oporuka"; da je u ostalom kod 7. alineje iste oporuke na kraju olovkom napisano bilo „ova legatarica K. S. — ima pred svimi prednost", a ova opazka pisana je istom rukom, kojom i sama oporuka. A da nisu one rieči možda samo slučajno prevučene, nego da je baš htjela sama oporučiteljica, vidi se odatle, što je oporučiteljica, kako dokazuje oporuka, prevukla i druge odredbe o zapisih i da nakon toga preostali iznosi odgovaraju imetku, kakov se prikaza poslje smrti I. T., dočim prvobitno odredjeni zapisi nebi se bili mogli podmiriti iz ostavine. U tom dakle, što je oporučiteljica prevukla 3. alineju oporuke svoje od 22. veljače 1879., u kojoj se odredjuje zapis na korist tužiteljice, vidi se, da je oporučiteljica muče opozvala onu odredbu oporuke, pak se pozivom na § 721 o. g. z., koji označuje oporuku uništenom, ako ostavitelj ili podpis prereže ili prevuče, ili cieli sadržaj izbriše t. j. ili podpis ili cieli sadržaj uništi, s toga dakle razloga mora se tužba odbiti.

C. kr. najviši sud bečki osudom od 16. prosinca 1884. br. 14029 potvrdi osudu prizivnoga suda sa sliedećih razloga:

Ono mjesto u oporuci, o kojem se ovdje radi, spada medju ona, koja su olovkom prevučena. Ako se uvaži, kako je to prevučenje izvedeno, da ima naime horizontalnih i popriečnih poteza preko onoga mjesta; ako se nadalje uvaži, što je promienjeno na onih ustanova naredbe posljednje volje, koje još vriede: sliedi jasno i nedvojbeno, da su oni potezi navlaš povučeni bili. A oporuka ili pojedine odredbe njene nemogu se prevući

Digitized by Google

u drugoj namjeri nego u toj, da dokinu oporuku ili njene pojedine odredbe. I u običnom govoru znače rieči „da se što prevuče ili prekriži", toliko da se hoće tako nešto uništiti, a neima sumnje, da je takovo prevučenje dovoljnim sredstvom uništenja ili dokinuća u svih onih slučajevih, gdje neima nazloga, da se izprava, sadržavajuća očitovanje, učini posvema nečitljivom. Ovakovo značenje rieči „prevući", koje leži i u naravi stvari, nemože biti gledeć na očitovanje posljednje volje izključeno izrazom „izbriše", kojim se služi § 721 o. g. z. Iz rieči ovoga paragrafa dade se razabrati, da rieč brisati znači toliko kao uništiti, pa da se i ona kao i rieč uništiti imade u figurativnom smislu uzeti. U našem zakonodavstvu posvema se je udomaćio takav način izražavanja i govora, da se riečju brisati hoće označiti sredstvo, da se dokine takova odredba u izpravi sadržana, a riečju prevući pokazuje se, da se je to brisanjem htjelo vidljivim pokazati (predočiti). A neima dovoljna razloga, da se u § 721 o. g. z. rabljena rieč „briše" drugačije shvaća, a napose nije opravdano mnenje, koje identificira „brisati" sa „nečitljivim" učiniti. — Jednakim načinom protivilo bi se naravi stvari, kad bi se htjele u § 721 o. g. z. tražiti formalne potrebštine, na koje bi se imao privezati mučki opoziv. Formalne potrebštine ove vrsti dale bi se u sklad dovesti jedino sa normiranjem naročita opoziva, nipošto pako izbrojenjem onih čina, koji ovlašćuju na misao, da se je namjeravalo opozvati. Očitovanje posljednje volje, na kojem je štogod uništeno, nije prikladno, kao ni očitovanje u izpravi sadržano a prevučeno, opravdati zahtjev, koji se upire na takovo očitovanje, ako se nedokaže, da prevučenje nepotiče od izdatnika izprave, ili da neodgovara intenciji smjerajućoj na uništenje. Tužiteljica morala bi bila ovo dokazati, a ona tim manje se je mogla riešiti ove dužnosti, što su u razlozih osude višega suda iztaknute okolnosti svakako kadre poduprieti mnenje, da je ostaviteljica navlaš odstranila odredbu posljednje volje, o kojoj se ova parnica vodi.*)

(Jurist. Blätter.)

B. Kazneno.

Ništovni razlog očite neosnovanosti razloga osude prvog suda (§ 277 t. 5. k. p.)

1.

S. O-a tuži državno odvjetničtvo u Zemunu, da je 18. veljače 1884 u kaznenom predmetu proti Simi Ajvazoviću obtuženomu radi zločina težke tjelesne ozlede, na glavnoj razpravi, obdržanoj pred kr. sudbenim

* U Glaser-Ungerovoj sbirci rješitba vrhovnoga suda dolaze dvie pod br. 1240 i 4716, u kojih se ovakov prepor baš u protivnom smislu riešio.

Digitized by Google

stolom u Zemunu kao svjedok pod prisegom potvrdio, da nije vidio, da je Simo Ajvazović udario štapom Kostu Godića, niti da je štap u rukama imao, dočim je pred kotarskim sudom u Mitrovici 7. svibnja 1883 baš protivno uztvrdio bio, da je S. Ajvazović štap imao i Kostu Godića udario; da je po tom kao svjedok na onoj glavnoj razpravi krivo svjedočanstvo položio, i tim počinio zločin prevare krivim svjedočanstvom pred sudom u § 197, 199 a. kz. sadržan, a kažnjiv po § 202 i 204 kaz. zak.

Prvo sudište odrieši ga ipak po § 250 t. 3. k. p. i to sa sliedećih razloga:

Istina je, da je obtuženik Š. O. na glavnoj razpravi ob okolnosti, da li je tadanji obtuženik Simo A. Kostu Godića štapom udario, izprvice tvrdio, da nije vidio, da ga je Ajvazović štapom udario bio; ali je istina i to — što proizlazi i iz pročitanog zapisnika glavne razprave od 18. veljače 1884 — da je obtuženik, pošto mu je predsjedatelj opetovano predstavio njegovo kazivanje pred kr. kotarskim sudom u Mitrovici, napokon i to na upit odgovorio, odnosno izkazao:

„Tako je, kako sam izkazao, jesam, vidio sam da je Ajvazović udario Godića štapićem ili šipkom, neznam što je bilo".

A ovakovo, po obtuženiku kao svjedoku na ovoj glavnoj razpravi, pod prisegom položeno svjedočanstvo jeste istinito, jer je suglasno sa kazivanjem oštećenika Koste Godića i svjedoka Milana Popovića, pak je obtuženik tadanji Simo Ajvazović upravo na temelju ovih svjedočanstva osudom od 1. travnja 1884 br. 3069 u grieh upisanog mu zločinstva krivim proglašen bio.

Kada je tomu tako, to obtuženik nije mogao i nije počinio zločinstva prevare krivim svjedočanstvom.

Moglo bi se reći, da je obtuženik, promieniv u početku na razpravi glavnoj svoj u stvari dani izkaz hotio sud zavesti u bludnju; nu obtuženik, upitan na razpravi povedenoj proti njemu kao obtuženiku, zašto je na razpravi proti Ajvazoviću izprva protivno govorio, odgovori, da je došav na onu razpravu bio malo napit, jer da ga je prije razprave obtuženik Ajvazović opio bio, zato da izprva nije znao, što i kako odgovara, pa tekar kada mu bijaše opetovano, sjetiv ga na položenu prisegu, predstavljen njegov prijašnji izkaz u iztrazi, dodje k sebi i izjavi tada odrješito — na neposredno i o samo toj jedinoj odlučnoj okolnosti stavljeno mu pitanje, da ostaje pri onom, što je u stvari kazao, i uztvrdio je u isto doba ponavljajući „istina je, jesam vidio, da je Ajvazović udario Godića štapom".

Ti razlozi uvjeriše sudb. stol u Z., da obtuženik nije namjeravao himbenim činjenjem ili predstavljenjem sud u bludnju zavesti — jer je

Digitized by Google

obtuženikov jasni i odrješiti izkaz, položen pod prisegom pred ovim drugim sudbenim sborom, — glasom razpravnog zapisnika od 18. veljače 1884 istinit, te dakle neima govora o krivom svjedočanstvu sudbenom.

Proti toj osudi podnese kr. državno odvjetničtvo žalbu ništovnu s ništovnih razloga § 277 točka 5. i 9. sl. a. kp.

Kralj. stol sedmorice obnašao je riešitbom od 6. prosinca 1884 broj 2550 prvosudnu osudu, uvaživ žaobu ništovnu državnog odvjetničtva, po § 284 t. 1. kp. ukinuti i odrediti, da kr. sudbeni stol u Zemunu o stvari iznovično razpravi i odluči, sa razloga sliedećih:

Riešitbeni razlozi ustanovljuju, da je obtuženi S. O. na glavnoj razpravi 18. veljače 1884 proti Simi Ajvazoviću obdržavanoj „iz prva kazao, da nije vidio, da je Ajvazović Godića štampom udario bio", pa tek na opetovano predstavljanje da se je izpravio tamo: „tako je, kako sam prije izkazao, jesam, vidio sam, da je Ajvazović udario Godića štapićem ili šipkom". — Zatim ustanovljuju riešitbeni razlozi izkaz obtuženika, „da je on, došavši na razpravu 18. veljače 1884 bio izprva malo napit, jer ga je prije razprave Ajvazović napio bio".

U tom stanju stvari, pa kad prvi sud po razlozih napadnute osude svoje neuzimlje, da je obtuženi upitnom sgodom bi napit u mjeri izključujućoj ubrojivost u smislu t. c. § 2 k. z., ili da bi postojao ini koji u tom § navedeni ubrojivost izključujući uvjet: to se ukazuju po prvom sudu za odrešenje navedeni razlozi očito neosnovanimi. Valja dakle usljed žaobe ništovne kr. državnog odvjetničtva napadnutu osudu prvoga suda kao po točki 5 § 277 k. p. ništetnu, po § 284 t. 1. k. p. ukinuti, te odrediti iznovičnu glavnu razpravu.

2.

U kaznenom predmetu proti O. P. radi zločina težke tjelesne ozlede proglasio je kr. sudbeni stol u Zemunu obtuženog krivim zločina težke tjelesne ozlede, označenog u § 152 kz., što je 14. siečnja 1884 noćju udario kolcem po desnoj ruci Svetoslava Vlajnića u neprijateljskom namišljaju i zadao mu ranu, skopčanu sa upalom kosti, koja je da zacieli, uz isto toliku nesposobnost za rad, trebala preko 20, ali izpod 30 dana.

Proti toj osudi uložio je osudjenik ništovnu žaobu na temelju ništovnog razloga točke 5 i 9 sl. a. § 277 kp.

Kr. stol sedmorice obnašao je riešitbom svojom od 29. studenoga 1884 br. 3145 osudu prvoga suda ureda radi po § 303 kp. ukinuti, ter osudjenika po § 250 t. 3. kp. od obtužbe riešiti, i to sa razloga:

Izreka prvoga suda o krivnji obtuženika, utemeljena je na kazivanju svjedoka Stevana i Naum Radovanovića, koji su vidili, kako je obtuženi strukom od letve oštećeniku naneo ozledu, a Stevan Radovano-

Digitized by Google

vić još dodaje, da je obtuženik na opomenu Andre Mihajlovića, neka oštećenika više netuče, odgovorio, „hoću da ga ubijem“, i da se napram jednom seljaku hvalio, da je oštećenika čestito dva puta udario.

No uvaživ, da ti svjedoci Stevan i Naum Radovanović na glavnoj razpravi sami priznadoše, da živu s obtuženikom u zavadi radi toga, što je on tobož na njihovog otca pucao (§ 161 br. 6 kp.); uvaživ, da se ti svjedoci neslažu ni u svom kazivanju, jer jedan veli, da su njih dvojica od mjesta učina 7., dočim drugi tvrdi, da su 20 hvati udaljeni stojali i u noćno doba izmedj 10 i 11 sati obtuženika dobro uočili, pa da već ta kazivanja njihova po § 161 br. 6 kp. podpunu vjerodostojnost izključuju; uvaži li se naprotiv, da svjedoci Gjuro Matković i Olimpije Mihajlović pod zakletvom izkazuju, da su oni zajedno s obtuženikom u vrieme sbivšeg se zločina u štali bili i tamo buku čuli, a kad su izašli na sokak, da je buka već bila prestala; uvaži li se, da ni sam oštećenik netvrdi, da ga je obtuženik ozledio, koji obtuženika prije toga nije ni poznavao niti ga ikad vidio, dosljedno, da neima ni razloga, zašto bi obtuženik bez ikakvog predhodnog povoda nepoznatog čovjeka ozledio; uvaži li se dalji izkaz oštećenika na glavnoj razpravi, da mu je Radivoj Mihajlović rekao, da je njega Petar Zobić udario; uvaži li se, da ni Radivoj Mihajlović, koji je pri tom dogodjaju zajedno sa oštećenikom na kolih sjedio, nije vidio, da je obtuženik to djelo počinio, pa da ni taj svjedok, a ni oštećenik nepotvrdjuju, kako se u razlozih osude ističe, da su ljudi nakon čina obtuženiku vikali: zašto je oštećenika ozledio; uvaži li se napokon, da ni Andro Mihajlović o tom ništa nesvjedoči, da je obtuženik rekao: neka oštećenika više netuče, a ovaj da mu je odgovorio, „hoću da ga ubijem“, kako to Stevan Radovanović kazuje, — to se obzirom na prednavedena radja znatna sumnja o istinitosti čina uzetih za podlogu izreci o krivnji obtuženika, pa zato valja prvomolbenu osudu kao na razlozih očito neosnovanih (§ 277 t. 5 kp.) utemeljenu po § 303 kp. ureda radi ukinuti, te obtuženika od obtužbe po § 250 br. 3 kp. riešiti, jer nije dokazano, da je oštećenog ozledio.

Dr. *Stj. Posilović.*

Prenapunjene uze.

Prema propisom §§ 338 i 419 k. p. imade se svaka pravomoćna kaznena osuda ovršiti odmah, pa ako bi bile — medju inim — prenapunjene uze, može kr. banski stol dozvoliti, da se ovrši kazan kod drugoga suda u okolišu njegovom (§ 347 k. p.).

Sliedom navedenih propisa zamolio je kr. kotarski sud u Staroj Pazovi kr. banski stol za odredbu, pošto su kod istog uze pretiesnimi nastale.

Digitized by Google

Na tu zamolbu stiglo je riešenje kr. banskoga stola od 23. listopada 1884 br. 23200:

„Odgovara se tom kr. kot. sudu, da s razloga onoga, što nije dopustivo, da tkogod strožiju kazan trpi, nego li što ga po zakonu stići imade, pa se usljed toga nikako nebi dalo opravdati, da osudjeni tamošnjom osudom od 29. kolovoza o. g. br. 443 radi § 298 k. z. sliedbenici nazarenske sekte, njih 66 na broju, dosudjenu im kazan od 1—3 mjeseca zatvora kod kr. sudbenoga stola u Zemunu probave, neće preostati drugo, nego da rečeni obsudjenici te kazne u odjelih prama razpoloživom objamu tamošnjih uzničkih prostorija, to jest jedni za drugimi pretrpe, u kojem pogledu imade taj kr. kotarski sud sam shodna odrediti".

Ovaj odgovor jest svakako praktičan ali se bude težko složiti sa gore navedenimi ustanovami kaz. postupka. Za to mnienje govori i sama riešitba, koja je donešena u formi odgovora, a ne odredbe, jer se veli „neće preostati itd.".

Priobćio: Haladi.

K tumačenju § 486 k. z.

Obtužnicom od 9. veljače 1884 br. 258 tužilo je kr. drž. odvjetničtvo u P. Ljudevita P., da je, znajući jur početkom god. 1870, da njegovo pasivno stanje sa preko 16028 for. prevaljuje aktivno sa 5818 for 27 nč., nastojao zategnuti otvorenje stečaja i dao si plieniti dučansku robu za dug svoje rodbine u iznosu od 10773 for. 93 nč., neprijaviv sudu stečaja, te se nemože izkazati, da je samo nesrećom i bez svoje krivnje na to spao, da nemože namiriti svojih vjerovnikâ i da je tim počinio prestupak suprot sigurnosti vlastničtva, po § 485 slovo g. k. z. kažnjivo po § 486 k. z.

Proti obtužnici podnio je okrivljenik prigovore navadjajuć medju ostalim, da ga drž. odvjetničtvo tuži sbog prestupka § 486 k. z., pošto da je tobože znajući jur početkom god. 1856 etc. (kao u dispozitivnom dielu obtužnice). Nu kaznene ustanove u § 486 k. z. slove o dužniku, padšem pod stečaj, što jasno dokazuje ne samo nadpis onoga § nego i cieli mu tekst, u kojem se u svakoj stavci spominje: „pod stečaj padši dužnik, pod stečaj padši trgovci, pod stečaj padše trgovačko družtvo, itd." Po jasnom slovu zakona može se dakle prestupak § 486 k. z. u grieh upisati samo onomu, koj je pao pod stečaj i samo usljed otvorena stečaja može se povesti kaznena iztraga radi prestupka § 486 kz., i to bez obzira na to, da li status cridae postoji ili nepostoji.

Digitized by Google

O tom nemože dvojbe biti ni gledom na jasno slovo pomenutog §. a kamo li, kad se uvaži, da je § 486 k. z. nastao iz dvorskog dekreta od 18. ožujka 1847, kojim su proglašene ustanove carskoga riešenja od 13. ožujka 1847, tičuće se dužnosti kridatara glede naznake njegove imovine i povedenja kaznene iztrage proti njemu; §§ bo 4, 7, 9 i 10 toga carskog riešenja sadržavaju kazneno-pravne ustanove, koje doslovce tvore § 486 današnjeg kaznenog zakona, a tiču se li kridatara.

Pošto je dakle jasno, da je § 486 k. z. uporaviv samo na one dužnike, koji su pali pod stečaj, to neima dvojbe, da se ustanove tog § na obtuženoga nemogu protegnuti, jerbo on nije nikad pod stečaj bio došao, o čem se višji sud iz uredovnih spisa osvjedočiti može".

Kr. banski stol rješitbom od 20. ožujka 1884 br. 6034 obnašao je — vidiv, da je priznanjem okrivljenog nedvojbeno, da je znao, da je njegovo pasivno stanje iznosilo do 16.000 for. a aktivno do 6000 for. početkom godine 1880, a ipak nije kod suda najavio stečaj, usuprot dao je na korist brata si Izidora P. zaplieniti svoju imovinu za tražbinu od 4973 for. 93 nč., zatim žene si Sofije za miraz od 4000 for., za tražbinu tasta si Maksa St. u iznosu od 1800 for., a tim prouzročio da za pokriće tražbine ostalih vjerovnika u iznosu od preko 6000 for. nije preostalo nikakovog fonda. Uz to vidiv, da se nemogaše prezaduženik izkazati, da je nesrećom došao u stanje, da može vjerovnike svoje namiriti i da se stoga pokazuje kažnjivim učin, kojeg se Ljedevit P. okrivljuje, kao prestupak suprot sigurnosti vlastničtva § 486 sl. g. k. z., koji podpada nadležnosti kaznenih sudova, — ovih razlogâ propisno § 205 k. p. na obtužbu pristati.

Osudom od 2. srpnja 1884 br. 1919 osudio je kr. sudbeni stol u P. Ljudevita P. radi prestupka suprot sigurnosti vlastničtva § 486 k. z. po istom § na kazan zatvora od 6 tjedana, a usljed podignute po obtuženiku žalbe ništovne ukinuo je kr. stol sedmorice rješitbom od 31. prosinca 1884 br. 3997 napadnutu osudu, te Ljudevita P. po § 250 točka 3. k. p. radi neustanovljena učina od obtužbe odriešio sa sliedećih razlogâ:

Svi slučajevi prestupka lahkoumne kride po § 486 k. z. predpostavljaju, da je prezaduženik već i pod stečaj pao, ili barem da stečaj samo radi pomanjkanja svake imovine otvoren bio nije. To dokazuje i rubrika i jasni sadržaj toga §, a i njegov historički izvor iz dvorskoga dekreta dtto. 18. ožujka 1847 (J. G. S. Nro. 1049), a naime §§ 4, 7, 9 i 10 previšnje odluke od 13. ožujka 1847.

No razlozi prvosudne osude i sami ističu, a predloženi spisi to dokazuju, da nad imovinom Ljudevita P. stečaj još otvoren nije.

Kada pri svem tom prvosudna izreka Ljudevita P. krivim proglašuje prestupka po § 486 k. z., onda je sama sobom u protuslovju (toč.

Digitized by Google

5. § 277 k. p.), te ju valja po § 303 k. p. ureda radi ukinuti, te obtuženoga po § 250 br. 3 k. p. riešiti od obtužbe".

Opazka priobćitelja. — Protivne ovoj jesu:

Rješitba vrhovnog kasacionalnog sudišta u Beču od 5. veljače 1883 br. 13.501 (Oest. G. Ztg. Nro. 22 od godine 1883); zatim rješitba istog kasacionalnog sudišta, priobćena u Mjesečniku br. 11. A strana 671 god. 1882, a i samog kr. dalm.-hrv. slavonskog stola sedmorice kao suda kasacionalnog od 13. listopada 1883 br. 2572, priobćena u 3. broju Mjesečnika od godine 1884 strana 201. —

Josip Galjer.

KNJIŽEVNOST.

R. H. Wrožda, wrožba i pokora.

Studyum z historyi prawa karnego. Warszawa 1884.*)

Priobćio dr. Fran J. Spevec.

I.

1) U najstarijem kaznenom pravu svih naroda opaža se vrlo velika sličnost temeljnih pojmova,[1] pak tekar kasnije, uzporedo s razvojem državnoga života razvija se isto tolika različitost, izazivana raznimi okolnostmi, narodnim karakterom a i političkimi potrebami javnoga života. Posvuda opažamo mal ne istu nerazvitost kaznenoga prava, pomanjkanje državne kaznene vlasti, kasni njezini početak ter polagani joj razvoj prema tomu, kako se družtvo civilizuje, individua podvrgavaju socijalnomu redu, kako interesi obćeniti dobivaju prevagu nad individualnimi i kako jaki obćeniti vez pretvara u prave države one skupine obitelji,

*) Po želji g. urednika ovoga lista preuzeh ocjenu navedene razpravice dobro poznatoga pravnoga historika braće Poljaka. Kad bih se kod toga ograničio bio lih na navod sadržaja ter ocjenu pojedinih shvaćanja, udovoljio bih možda samo onim, kojim je stvar poznata. Da bi pako zanimala ona i druge Mjesečnikove čitatelje, držah uputnim, da prije svega pod I. reknem ob ubojstvu (uzimljuć tu rieč u smislu usmrti u obće, a ne kao opreku umorstvu) i njegovoj kazni u staro doba toliko, koliko je za razumievanje stvari od potrebe, nemoguć naravno ići u tom pogledu ovdje za nikakovom podpunosti. Pod II. bavim se onda samom razpravom prema njezinim sastavinam, označiv ih brojevi; u dodatku pako obazrieti mi se bilo na njeke razprave kod nas, koje se bave istim predmetom.

[1] Gautier: Précis de l' histoire du droit français str. 41.

Digitized by Google

od kojih sastoje primitivna družtva.[2] Neglededć na narode, koji u obće nedolaze do razvitijega državnoga života, to su i kod najrazvitijih kasnije država postojale često duge periode kao preddržavne, predkulturne s nerazvitim kaznenim pravom. Kako bo je razvoj kaznenoga prava posvuda uvjetovan razvojem državne ideje,[3] treba u istinu tek „čvrste državne organizacije, da uzmogne državna vlast vršiti strašno pravo nad životom i smrti, slobodom i časti".[4] Gdje ne ima te organizacije, ne ima ni kazne u smislu razvitoga kaznenoga prava.

Lako se uvidja, da je u primitivnih odnošajih imala osamljena zadruga, ta najstarija socijalna sveza,[5] sama, pomoćju vlastitih si članova podmirivati mnoge potrebоće, brinuti se za vrlo mnoge uvjete sigurnosti i blagostanja, koje kod uznapredovalog razvoja pribavlja narodna cielost. Ko što na gospodarskom polju, tako je i glede pravne zaštite upućena zadruga prije svega na sebe samu. Izolirano naturalno gospodarstvo te dobe mora sámo, vlastitom pomoći nabavljati si ono, što se kasnije, pomoću razvitih narodno-gospodarstvenih uredaba, stiče lako: sámo mora produkovati svoja dobra, samo podmirivati sve gospodarstvene potrebоće,

---

[2] Pouhaër: Essai sur l' histoire générale du droit str. 274.

[3] Stein: Geschichte des französischen Strafrechts (Warnkönig & Stein: französische Rechtsgeschichte III.) str. 159. sl.

[4] Geyer u Holtzendorfovoj enciklopediji.

[5] Da su najstarije socijalne sveze sačinjavale zajednice krvnih srodnika, osoba, što ih veže medjusobno porieklo od zajedničkog predja, uči dovoljno komparativna etnologoja (Sr. Post: die Grundlagen des Rechts und die Grundzüge seiner Entwickelungsgeschichte § 7). Sve te osobe življahu prvobitno u podpunoj zajednici života, onakovoj, za kakovu se uobičajio kod nas izraz zadruga kao opreka inokosnoj obitelji. Dokazivana u najnovije doba (Bogišić: De la forme dite Inokosna de la famille rurale chez les Serbes et les Croates. Paris 1884.) identičnost inokosne obitelji sa zadrugom nestoji. Istina je, da otac u inokosnoj obitelji nerazpolaže imovinom bez privole djece, nu razlog je tomu ipak ovdje drugi, nego u zadruzi. Bilo je tako prvobitno posvuda (obširno bavi se tim moja razprava: pravo bliže rodbine glede odsvoja nekretnina), a uzčuvalo se to dugo i kod Njemaca, ter je n. pr. saksonsko zrcalo bilo u tom pogledu sigurno strože, nego su današnji naši običaji. Jer što znači ono: otac ne ima prava razpolagati s imovinom obitelji bez privole djece (str. 28)? Kakove posljedice nastaju, ako otac ipak odsvoji? Takodjer odgovori na dotična pitanja u Bogišićevom sborniku običaja naglasuju privolu djece prigodom odsvoja, pak ipak vele, da djeca imadu pravo izkupiti, ako su stariji prodali (sr. navedenu moju razpravu 5, 16), ne nastaju dakle onakove posljedice, kakove u starom germanskom pravu. Ta privola djece imala bi biti po piscu iste naravi, koje i sudjelovanje zadrugara kod razpoložbe zadružnom imovinom. Nu kakove je jurističe naravi ona „obiteljska zajednica", koja se u zadruzi smatra vlastnicom imovine? To je važno znati, jer ista bi narav imala pripadati i inokoštini.

Digitized by Google

ne moguć se nadati, da će ono, što mu treba, dobiti od susjeda; ovaj bo često je ljuti neprijatelj, ili gdje to nije, njegovu pomoć otegoćuje ili i onemogućuje težki promet, ili susjed ne može dati onoga, što se traži, ne imajuć onoga ili trebajuć sam.[6] Isto tako glede pravne zaštite upućena je prvobitno zadruga sama na sebe. U ovo doba, gdje se živilo po krvnih, rodbinskih svezah, a ne, kako kasnije, po lokalnih zajednicah, rodbinska ta zajednica, zadruga, bijaše podlogom svoj pravnoj zaštiti: zaštita prava i jamstvo mira ograničivahu se na one, koje spajaše medjusobno prvobitni onaj, od svih najstariji vez, vez krvi, srodstva.

Svako, ko se nalazio izvan te sveze, smatraše se tudjinom, neprijateljem, proti njemu se, nanese li povriedu, vodi rat, dočim se razmirice unutar zadruge riešavaju mirnim putem, putem zadružnoga prava, što ga vrši sama zadruga; pa ko se nepokori njezinoj odluci, bačen bude iz nje, a izgubiv zaštitu njezinu, on je izgubio svaku zaštitu i svako pravo, ter se nalazi napram tudjim zadrugam u položaju bezpravnom, izvrgnut svim pogibeljim. Svaka dakle zadruga sačinjava posebnu za sebe cielost, odieljenu napram ostalim, ter si njezini članovi zajamčuju medjusobno sigurnost osobe i imovine. Lozinkom je u nutarnjosti: mir, a napram vanjštini: rat. Svaka povrieda, nanesena po članu jedne zadruge onomu druge, smatra se povriedom, nanesenom jednom zadrugom drugoj, ter vodi do medjusobnog rata. Primitivno to stanje nepozna individualne krivnje niti individualne kazne. Svaka povrieda dovodi u pogibelj eksistenciju povriedjene zadruge, ona je narušajem socijalnog ravnovesja, pak zarate li se radi toga zadruge, nepita se za individualnog krivca; svejedno je, da li je povriedu nanio jedan član ili ciela zadruga, pače za štetu, počinjenu životinjom ili neživućim predmetom, odgovara zadruga kojoj pripada.[7] Narušeno ravnovesje mora se uzpostaviti, a obćenitim sredstvom za uzpostavu je osveta.[8] U tom pogledu ne nastaju znatne promjene ni onda, kad se s raznih razloga sdružuju izolirane dosele zadruge u više socijalne sveze, u zadružne, da tako reknemo, države.[9] Na stala bo tim država ne biva ni s daleka jedinstvenom državom, već pravilno tek savezom država ili u najboljem slučaju saveznom državom.[10] Pojedine dosele izolovane zadruge, prinukane nuždom i raznimi interesi, sdružiše se u svrhu zajedničke obrane i postignuća zajedničkih ciljeva, ter se napram vanjštini prikazuju svi saveznici kao cielost, ali u nutarnjosti ostadoše oni relativno samostalnimi. Djelokrug stvorene tim za-

[6] Dahn: Fehde-Gang u Rechts-Gang der Germanen str, 4.

[7] Post cit. § 40.

[8] ibid. § 47.

[9] O tom razvoju v. Post. cit. str. 66.

[10] Dahn cit. str. 10.

Digitized by Google

jedničke vlasti sačinjavati će samo oni poslovi, što su mu izrično povjereni, imenito poslovi, tičući se zajedničke svrhe. Ovamo ne spada riešavanje razmirica medju članovi raznih zadruga, medju pojedinimi rodovi te zadružne države; samostalne u nutarnjosti zadruge pridržaše si i nadalje pravo, da riešavaju medjusobne razmirice u pomanjkanju sporazumka oružjem, ko što i prije.

Tu svoju samostalnost, prvobitno gospodstvo, napuštaju zadruge težko i onda, kad se nalaze već u razvitijem državnom životu. Ako i nestaje sada prijašnje pudpune zajednice života, njezini se tragovi opažaju ipak još dugo; ako i jesu izčezle zadruge, ali ostadoše rodovi, a rodovna sveza relevantnom ne samo na polju privatnoga, nego i na onom javnoga prava.[11]

Države modernih evropskih naroda, ako se kod njihovog ulaza u historiju i neosnivahu više na pukih rodbinskih svezah, već nalazimo kod njih razvite i lokalne sveze, občine; to se ostanci prvobitne zadružne organizacije uzčuvaše i kod njih još dugo: rod još uvjek zajamčuje u prvom redu pravnu zaštitu i mir svojim članovom.

Kod svih nalazimo i pravno dopuštenom, samimi zakoni priznanom u znatnom još obsegu ne samo samovlastnu obranu proti prietećoj nepravdi, nego i samovlastnu reakciju za nanesenu nepravdu, t. j. privatnu osvetu povredjene osobe, koju osvetu zahtievaju od roda povriedjenikova bogovi, vlastita sviest, poštenje i pravo. Da vodjeni u svrhu osvete ratovi otimlju državi najbolje sile, da svaka povrieda, nanesena pojedincu članu države, prieti posredno i njoj samoj, to ako se i uvidja, ne uvažava se, ni ne može u oči žedjajuće za osvetom strasti, kod uztrajnosti, kojom se drži povredjenik svoga prava, da si sam pribavi zadovoljštinu. Nekadanji samostalni krugovi ne napuštaju tako lako svojih starih prava, pak čitava borba, što ju vodi jačajuća se država proti privatnoj osveti, „nije borbom civilizacije proti barbarstvu, već borbom pravnoga reda države, koja si izključivo vindicira kaznenu vlast, proti samovlastnoj pomoći".[12]

Medjutim privatna osveta nije više dopuštena bezuvjetno, bez svake stege. Ne gledeć na povriede, naperene neposredno proti cielosti, nadalje na povriede religije, koje su se bez dvojbe već u prvom početku državnoga života kaznile javnom kaznom,[13] ne moguć biti prepuštanimi

[11] Sr. moju razpravu: o jurističkoj naravi zadruge. III. pod konac.

[12] Frauenstädt: Blutrache und Todschlagsühne str. 2.

[13] Nu ni u ovih slučajih još nije naravno kaznila država s toga, što bi uvidjala, da joj je moralnom dužnosti kazniti zločince; i u ovih slučajih kazna je manje činom pravednosti, nego činom obrane ili osvete, imenito osvete povriedjenoga božanstva. Još Lex Frisionum svjedoči, kako se smrtna kazna sma-

Digitized by Google

privatnoj osveti, jer u takovih slučajih često ni neima pojedinca, koj bi bio povriedjen: ne nalazimo u najstarijih pravnih vrelih germanskih i slavenskih dopuštenom privatne osvete niti glede svih privatnih zločina. Dopušta se ona još kod najtežih povrieda,[14] dočim se za manje plaća imovinska odšteta, globa, imajuć takodjer dugo još karakter privatne kazne.... Imovinska odšteta mogla se rabiti i u najstarije doba, u vrieme bezuvjetnog gospodstva privatne osvete, ako su stranke mjesto da vode medjusobni boj, mirno se nagodile.

Čim se je više osvjedočavalo družtvo o štetnih posljedicah medjusobnih bojeva, tim češće bivahu zadovoljštine mirnim putem, pak se tim načinom ustališe putem običaja stalni iznosi naknade za raznovrstne povriede života, tiela, časti, imovine itd. Nu makar da je postojao već razvit sistem imovinskih naknada, nije bila tim iztisnuta privatna osveta, strankam ostaje i sada pravo izbora medju nagodom ter primitkom odštete i samovlastnom pribavom zadovoljštine putem osvete.

Tek jačajuća se državna vlast oduzimlje taj izbor povrieditelju, puštajuć ga i nadalje povriedjeniku odnosno njegovoj rodbini; zatim njeke povriede podvrgava izključivo imovinskim kaznam, dočim kod drugih, glede kojih je osvetno čuvstvo osobito uvriježeno u narodnom životu, ne može osvete odstraniti, pak ako i opredieljuje iznos imovinske odštete, biva to samo za slučaj dobrovoljne nagode stranaka, koje odustaše od osvete.

2) Najžilavije držala se krvna osveta t. j. ona privatna osveta, koja se vršila radi ubojstva, a izvršivaše ju rodbina pokojnikova pravilno na ubojici, a često i na rodbini mu.

Ubojstvo čovjeka bijaše još u historičko doba privatnom stvari povriedjene obitelji; za ovu postojaše krvna osveta ne samo pravom nego i dužnosti. Još Lex Thuringorum nalaže ju bližemu rodjaku kao dužnost: Ad quemcumque hereditas terrae pervenerit, ad illum vestis bellica, id est lorica, et ultio proximi et solutio leudis debet pertinere.[15] U Rusiji priznavana je krvna osveta samim pravom još u doba, kad ju drugdje sami zakoni zeć zabranjuju.[16] Jedino neke vrsti ubojstva, kod kojih se pokazao ubojica osobito opakim, objestnim, plaćahu se povišenom krvarinom ili javnom kaznom.

---

tra pomirnom žrtvom, doprinašanom uvriedjenomu božanstvu u svrhu pomirbe pak i tjelesne kazne osnivaju se na istoj misli. „Qui famem effregerit, et ibi aliquid de sacris tulerit, ducitur ad mare, et in sabulo, quod accessus maris operire solet, findutur aures eius, et castratur, et immolatur diis, quorum templa violavit". Additio Sapientum tit. XI.

[14] Pobliže u dodatku.

[15] Tit. VI. de alodibus § 6.

[16] Pobliže u dodatku.

Digitized by Google

Obitelji ubijenoga pripadaše pravo izbora, da li će si zadovoljštinu pribaviti osvetom ili mirnim putem, nagodom; pak prema tomu ravnao se i položaj ubojice. Izborno to pravo, izvan svake dvojbe u starije doba, izrično priznavaju još sada sami zakoni.[17] Oblast sama od sebe nije se prvobitno pačala u tu razmiricu, osim ako se povriedjenik obratio na nju, hoteć se zadovoljiti krvarinom mjesto osvete. Ne htjede li sada ubojica, s prkosa ili uzdajuć se u jakost svoga roda, doći pred sud ter izravnati stvar mirnim putem, lišavaše se pravne zaštite, postojaše bezpravnim ter kao takova mogao ga slobodno svako ubiti bez odgovornosti. Bijaše to dakako kazna za neposlušnost pravu, a ne možda državna kazna za ubojstvo. — Odabere li pako rodbina pokojnikova osvetu, tad vodjaše proti ubojici rat, a da nije on mogao tražiti proti tomu pomoći u oblasti: još bo ne pripadaše mu pravo, da ponudom imovinske odštete izbjegne osveti. Sbivalo se to prvobitno bez dvojbe u većini slučajeva, dok je krvnu osvetu zahtievala sama čast, ter se smatralo sramotnim mjesto osvete primiti za prolivenu krv imovinsku odštetu. „Neću nositi sina svoga u kesi", govori u njekoj nordičkoj priči otac, odbijajući ponudjenu mu ubojicom sina imovinsku odštetu.[18] Po drugoj opet otac, koga su pozvali neprijatelji da izadje iz kuće, što su ju bili obkolili i zapalili, da spale njegove sinove, odbije njihov poziv veleć: „Ne ću izaći. Ja sam jur star, ter ne mogu osvetiti svojih sinova, sramotno pako neću živiti".[19] Isto tako drugdje opominje i kudi sama mati sinove što neosvećuju pokojnoga si brata, pa kad jedan od njih sjedne na mjesto pokojnika, dade mu mati čvrstu čušku zabraniv mu, da se neusudi opet sjesti na to mjesto prije nego osveti brata. Ista mati stavi drugda pred svoje sinove, koji krzmaju osvetiti brata si, uz meso svakomu po jedan kamen veleć im. da oni imadu odveć od onoga, što nije vriednije, nego ti kami (lienost, kukavština), budući se ne usudjuju osvetiti brata si. „Gorji ste vi, veli, nego vaša rodbîna, koja ne bi tolike podnosila sramote, koliku vi već dugo trpite".[20]

Često se puta dogadjalo, da se je povriedjena obitelj, primiv imovinsku odštetu, narugavala kasnije ubojici naglasiv mu, da je dao odštetu samo s kukavštine; ili obratno: ubojica plativ prema izboru protivnika krvarinu ko što i treći kogodj mogao se narugati povriedjeniku,

[17] Lex Saxonum c. 18 (II. § 5): Litus si per jussum vel consilium domini sui hominem occiderit . . . . dominus compositionem persolvat vel faidam portet. Lex Frisionum tit. II. § 2: Si vero homicida non fugerit, nihil solvat (sc. expositor v. § 1), sed tantum inimicitias propinquorum hominis occisi patiatur, donec quomodo potuerit eorum amicitiam adipiscatur.

[18] Frauenstädt cit. str. 3. op. 5.

[19] Dahn cit. str. 28.

[20] ibid.

Digitized by Google

da krv svoga rodjaka nosi sobom kao novac u kesi; da si je krv sina dao odkupiti govedom, krmci itd. Tako u slučaju, što ga pripovieda Grgur Turonski (historia ecclesiastica Francorum), sbilom se god. 585, gdje se vodio medju strankami pravi rat, komu pane žrtvom mnogo jur osoba, dodje napokon posredstvom crkve i oblasti do mira medju dva neprijatelja, od kojih se jedan zvao Sicharius, drugi Chramnisindus. Oba sprijatelje se tako, ter su često blagovali zajedno, a i spavali u istom krevetu.

Jednom sgodom Sicharius, nalazeć se na gostbi kod Chramnisinda, ugrijan vinom, reče: „Ti mi, dragi brate, moraš biti u velike zahvalan, da sam ubio Tvoje rodjake! Jer odkad si primio za njih novac, imade u Tvojoj kući obilje srebra i zlata. Ti bi bio siromak, da Te nije ona razmirica nješto pridigla".[21] Ta poruga bijaše dovoljnom, da se naruši sklopljeno prijateljstvo i počme novi rat, radjajući novim pokoljem.

Slično shvaćanje o krvnoj osveti postoji još danas u Hercegovini, Crnojgori, Boci Kotorskoj a i drugih njekih susjednih predjelih.[22] Osveta se smatra ne samo „prirodnom dužnosti" već i „božjom zapovjedi", pa „ko se neosveti, taj se neposveti". Vrši se u ostalom ne samo krvna osveta, već i ona za druge povriede, imenito onakove, što nanose sramotu; jer „kad se čovjeku u obraz takne, veli se: sve za obraz, a obraz nizašto";[23] s toga se „pri obrazu glava i imanje dava",[24] pa nakon i najvećeg odatle nastalog pokolja reći će se: „inad je nesreću rodio, a obraz svoju zadaću svršio".[25]

Krvna osveta dužnosti je bližega rodjaka, pa kad nebi on udovoljio toj svojoj dužnosti, „on bi sebe za najstidnijega i najbezobraznijega medju ljudima smatrao, pa bi se i od samih seoskih žena stidio, i doklen on ne osveti, on se ne smije s nikim poinatiti, jer bi ga mužko ili zenško odmah prekorilo: da što valjaš i da imaš obraza, osvetio bi n. pr. otca, brata, rodjaka itd.".[26] Po Vrčeviću[27] osvetio je otac Crnogorac sina na vlastitom sinu, ubojici brata, prem se tim lišio mužkih potomaka, s kojih bijaše sretan; „nu kako bih", govoraše otac ljudem, „mogao ikad medju braćom doći, da krv moga sina ne osvetim, koji mi

[21] ibid. str. 22.

[22] Bogišićev Sbornik običaja, odgovor na pit. 294 iz H. C. B. i H. K. a i Ko. Bu.

[23] Vrčević: niz srpskih pripovjedaka str. 41.

[24] ibid. str. 258.

[25] ibid. str. 238.

[26] Sbornik običaja str. 578.

[27] cit. otac ubio sina str. 152 i sl.

Digitized by Google

pri smrtnoj uri na i na obraz dušu natovari teški amanet: Babo, osveti me, bih ja tebe"! Crnogorac, osvetiv se, ponosan je kao da je izvojevao najsjajniju pobjedu, pak prem zakonik crnogorski od g. 1855. strogo zabranjuje krvnu osvetu, vrši se ona svejednako.[28]

Ista majka koriti će poput one u nordičkoj priči sina, oklieva li osvetiti pokojnika: „Kad ti ne basta, a ti svuci sa sebe gaće, da ih ja obučem, a ti pripaši moju opregljaču".[29] Same žene dakle goje osvetno čuvstvo poput za oružje sposobnih mužkaraca, pak potiču i opominju ove, da vrše svoju dužnost; pače imade primjera, gdje se osvećuje sama žena.[30] Po Ljubiši[31] pripovieda pop, kao govornik jedne od zavadjenih stranaka krvnomu kolu, kako mu je jur omrznuo dom slušajući majku ubijenog protivnom strankom djeteta, gdje svaki dan na uranku tuži i za srce ujeda i „nas kori, što joj ga neosvetimo".[32] Drugdje opet žena, uraniv rano i opaziv pred kućnim pragom krvnika pokojnoga si sina, potrči da budi muža. „Diži se, eto ti sinovlji krvolok leži pred vratima, ubi ga sjekirom kao vepra". Kad muž nehtjede da se sveti čovjeku razpasu (neoružanomu), razljuti se žena pa reče: „neću već s tobom jesti hljeba i ako sam kukavica bez roda". Počme na glas tužiti i pobjegne nekud u selo.[33]

Zateče li povriedjena rodbina ubojicu kod sama čina, to bi mu se osvetila s mjesta, kako bi najbolje znala, ne zadovoljujuć se često samom smrti protivnikovom, već osakativ lešinu porazbacali bi na razkršću raztrgana uda.[34]

Ne bude li pako zatečen ubojica u samom činu, ali rodbina pokojnikova sumnjaše na nekoga kao ubojicu, tad sabrav se i lativ oružja, povadja proti njemu boj. U Crnojgori vreba osvetnik na svoju žrtvu posvuda, ne radi, ne spava ni ne miruje, dok se neosveti.[35]

Imadjaše li sada ubojica sa svoje strane dovoljno sredstva za odpor, da odbija navalu i vraća protivniku milo za drago: to je uzplamtio medju obostranom rodbinom rat, skopčan sa svimi strahotami. Radjaše on nesigurnosti osobe i imovine za jednu i drugu stranku, imenito pako vrieditи će to za napadnutoga ubojicu, jer ako je povriedjenoj obitelji pripadalo pravo izbora, kojim će si putem potražiti zadovoljštinu,

[28] Popović: Recht und Gericht in Montenegro str. 69.

[29] Sbornik običaja, str. 578.

[30] Dahn cit. str. 29.

[31] S. M. Ljubiša. Pripovijesti.

[32] str. 201.

[33] ibid. str. 224.

[34] Siegel: Geschichte des deutschen Gerichtsverfahrens str. 17.

[35] Popović cit.

Digitized by Google

odabirala je ona osvetu imenito onda, kad se ćutila dovoljno jakom, da ju provede, kad je dakle protivnik bio slab. Protivnik nije bio tada siguran na nijednom mjestu, u nijedno doba pred osvetom, pak jedini bjeg iz domovine zaštićivao ga; ali sve njegovo, što posjedovaše, izvrgnuto bje razaranju osvetnika. Nu bijaše li ubojica jak, nalazio se i povredjenik u istom položaju — o tom bo, da li imade ubojica pravo oprieti se, nije se moglo u nerazvitih tadanjih odnošajih radjati pitanje — njega rodbina bijaše dužna podupirati ko što i osvetnika njegova. Vodio se medjusobni rat, često tako dugo, dok se stranke ne uništiše. Pripovieda Grgur Turonski, kako je god. 591 neki Franak spočitnuo svomu svaku, da on zapušta zakonitu si ženu ter se povlači s bludnicami. Budući se medjutim krivac ne htjede poboljšati, razplamti to brata njegove žene u toliko, ter je sa svojimi navalio nanj i ubio ga; ali rodbina ubijenoga udari umah u osvetu uzev ubijati ubojicu i njegovu pratnju, ter od čitave čete boraca ostane samo jedan na životu, „jer — veli Grgur naivno — nije živio više nijedan protivnik, koj bi bio mogao i njega ubiti.“[36]

Po Vrčeviću ubio barjaktar jednih svatova onoga drugih, a kako je „svaki svat svojemu brat više, nego da mu ga je majka rodila“, stanu se obostrani svatovi klati ter ostadoše na mjestu svi mrtvi, do cigloga jednoga svatovskoga kuma. Same djevojke, u krvi s glave do nogu, braneći svaka svoga djevera, najposlije uzeše sa mrtvih djevera noževe, te jedna drugu na smrt ubi. „Preko 50 majaka kukaju, sestara tuže i leleču, i crna klupka razmatavaju, a udovica u rod se spremaju“.[37]

Glede izvršbe osvete nepostojahu prvobitno nikakove stege, nikakovi uvjeti, sve je ovisilo od razdraženosti i jakosti borećih se stranaka.[38] Zavadiše se dvie susjedne obćine paštrovska i spičanska radi medja. U svadji ubijen bude jedan od Paštrovića, na što stranka pokoj-

[36] Dahn: cit. str. 27.

[37] Vrčević cit. str. 43. Na drugoj svatbi pane 58 osoba (v. svatovska i bratska pogibija str. 64 sl.), a još užasniji bio je onaj pokolj u kotorskoj crkvi, što ga riše Vrčević (u pripoviedci: bracki pokolj str. 232), u kom pane preko 140 mrtvih.

[38] On conçoit quels désordres résultent de ce defaut de justice sociale, de ce droit de vengeance reconnu à la famille offensée. Ce n'est pas toujours le bon droit qui triomphe, dans cette lutte anarchique, au milieu de ces guerres privées; c' est la force seule, qui décide, c' est le plus fort, le plus rusé qui l' emporte. La vengeance .... elle s' exerce, non pas seulement sur le coupable, mais sur ses enfants, sur ses proches. La vengeance ne serait pas complète, le supplice serait trop doux, si le coupable ne souffrait que dans sa personne; il faut qu' il sauffre dans la personne de sa femme, de ses enfants, de tous ses parents. Pouhaër cit. str. 278.

Digitized by Google

nikova plane osvetom, pak ubije dva Špičana, ali doskora izgubi dva svoja žrtvom Špičana. Nakon godine dana ubiju opet Paštrovići jednoga Špičanina, i tako bijaše na obijuh stranah jednaki broj palih. Nu Špičani ne miruju, već udave Paštrovićem jedno diete. Uza to se grabilo i plienilo, do česa se došlo. „Preko toga zame nam (Paštrovićem) plijen .... sto koza i dvanaest govedi i kravu muzovnicu na tele. Mi na preuzim, poćeraj sto i tri ovce i šestnaest govedi. Iza toga oni nam zame četiri kobile suždrjebne i dva ždrijebca, oćore i oderu čobana".[39] — Kasnije tekar uzeše se stavljati osveti njeke granice, ne dirajuć same ovlaštenosti, već opredieljujuć samo obseg, u kom se imade ona vršiti.

Sbivalo se medjutim neriedko, da su se stranke s dobra nagadjale, ter si zajamčivale medjusobni mir bilo prije, nego su se zaratile, bilo poslije, pošto su već izmienile nekoliko napadaja, pak se onda, uvidiv pogubnost te borbe ili sklonjene posredstvom trećih osoba, izmirile.

Ako se i odbijala pomirba i ponuda odštete po prilici riečmi: neću da nosim sinovlju krv u kesi, to je ipak bilo rano već primjera, da se je ugledna, obćeštovana osoba odrekla krvne osvete pače i krvarine, ter tim svojim primjerom znatno promicala mir. Po nordičkoj njekoj priči otac ubijenoga u medjusobnoj borbi sina reče sabranim: „svi znadete, kolika mi je nanesena bol smrću sina, čiju bi krv cienili mnogi najviše medju svimi ovdje palimi; nu ja miru za ljubav odustajem od osvete i krvarine, pak uza to obećajem mojim neprijateljem mir i vjernost". To se dojmilo obćenito pučanstva tako, da bude za sve razmirice sklopljena nagoda, a spomenutomu otcu dade sama obćina krvarinu za sina, koju je on mogao primiti, jer nije bilo nikakove sumnje, da radi s kukavštine.[40]

Isto tako u priobćenom gore slučaju po Ljubiši otac je ubijenoga sina odbijao svaku pomirbu, ostajuć odlučno kod toga, da osveti sinovlju glavu. Nu kad krvnik dodje razpas i legne se pred njegova vrata ponudiv mu se sám, da ga ubije, nehtjede toga činiti otac uzprkos nagovoru žene, već ga odveo pred skupštinu, da joj objavi, kako mu oprašta sinovlju glavu i prima ga za kuma. Na to se dižu svi, pobacaju kape s glave i viknu sto grla: „Svietao ti obraz kao mudrome junaku".[41]

Imenito oblasti i crkva nastojahu posredovati medju strankami ter ih s dobra izmiriti ili ih sklonuti, da odustanu od daljeg prolievanja krvi. U pripoviedanom Grgom Turonskim slučaju od god. 585 sam je Grga zajedno sa sudcem kušao sklonuti stranke na mir ponudiv, da će crkvenim novcem platiti krvarinu mjesto onoga, koj ne bi mogao toga

[39] Ljubiša cit. str. 200.

[40] Dahn cit. str. 30.

[41] Ljubiša cit. str. 224.

Digitized by Google

učiniti (ili ne bi htio, da se ne ponizi) radje, nego da izgubi crkva još više sinova, kojih je i onako dosta već palo.[42]

Bijaše li polučen sporazumak, zavjeravahu se stranke na medjusoban mir, opredieliv ujedno kaznu, kojoj se imade podvrći onaj, koj bi narušio mir; nadalje povriedjenoj rodbini davaše se odšteta, opredieljivana u početku za svaki individualni slučaj prema vriednosti ubijene osobe, a tek kasnije ustanovljena stalno prema stališu ili spolu. Moglo je prema tomu već u najstarije doba biti slučajeva takove pomirbe, ali ovisila je ona prvobitno od slobodne volje stranaka, koje mogahu birati medju osvetom i mirnom nagodom, a kad kasnije pod uplivom državne vlasti bude oduzet izbor samomu ubojici, ter ostavljen još povriedjenoj obitelji, ovisila je pomirba od njezina izbora. Još kasnije mogla je državna vlast poći u tom pogledu za korak dalje, ter obim strankam, povriedjeniku i povrieditelju oduzeti pravo izbora medju osvetom i pravnim putem, sileć ih, da se zadovolje primitkom i platežem krvarine; pak ako bi one uzprkos tomu volile ratovati, postupati će ona proti obojici. Poznate su u tom pogledu odredbe Karla Velikoga iduće onamo, da se prisili povriedjenik na primitak krvarine, a povrieditelj na njezin plateż.[43]

Tim imalo je nestati krvne osvete; ali odredbe te rodile su tako slabim uspjehom, da je kroz nekoliko još vjekova kasnije morala gledati država i crkva, kako se krvna osveta u životu vrši, a one obie, ne moguć je izkorjeniti, morale su se zadovoljavati tim, da joj postave barem njeke uvjete, njeke stege. Odveć čvrsto bijaše još uvriežena misao, da je krvna osveta pravom i dužnosti rodbine ubijenoga, pak uzprkos opetovanim zabranam,[44] uzprkos svemu nastojanju crkve, nije se mogla

---

[42] Quod nos audientes, vehementer ex hoc molesti, adjuncto judice, mittimus ad eos legationem, ut in nostri praesentiam venientes, accepta ratione cum pace discederent, ne jurgium in amplius pullularet. Quibus venientibus, conjunctisque civibus, ego aio: Nolite o viri in sceleribus proficere, ne malum in longius extendatur. Perdidimus enim ecclesiae filios; metuimus nunc, ne et aliis in hac intentione careamus. Estote, quaeso, pacifici, et qui malum gessit, stante caritate componat .... Ecce enim, etsi illi qui noxae subditur, minor est facultus, argento Ecclesiae redimetur: interim anima viri non pereat ... Sed pars Chramnisindi, quae mortem patris fratrisque et patrui requirebat, accipere noluit. Siegel cit. str. 15. opazka.

[43] v. dodatak.

[44] Tako n. p. Capitulare Ludov. Pii ad L. Sal. a. 819:

Si quis aliqua necessitate cogente homicidium commisit, Comes in cujus ministerio res perpetrata est, et compositionem solvere et faidam per sacramentum pacificare faciat. Quod si una pars ei ad hoc consentire noluerit, id est, aut ille, qui homicidium commisit, aut is, qui compositionem suscipere debet, faciat illum Comes qui ei contumax fuerit, ad praesentiam nostram ve-

Digitized by Google

ona izkorjeniti kroz cieli srednji viek; tim manje, što je država radi slabosti svoje morala dopustiti izvansudbeno vršenje prava putem poboja. Sredovječni taj poboj znakom je oslabljene, ko što stara osveta nerazvite državne vlasti.

Podataka o faktičnoj porabi krvne osvete imademo i za germanske i slovenske narode, imenito, kako vidjesmo, njeke jugoslavenske, koji unatoč svemu nastojanju javne vlasti ni danas se neće okaniti toga običaja, jer „što je dikla navikla, to svekrva ne odviče“.[45] U Friziji vršila se osveta još u 13. i sliedećih stoljećih ko što i prije. Ubojstvo rodjaka ne smatra rodbina pokojnikova opranim prije, nego pane od roda ubojice više njih ili barem jedna osoba. Da bi pako pokojnik sjećao svaki čas svoje rodjake njihove dužnosti, da ga osvete, ne pokapaju trupla, već ga drže u kući dotle, dok ne obave osvete.[46] Isto tako održala se krvna osveta u drugih germanskih zemljah još do 16. stoljeća.[47] Sami sudovi izriču povodom tužbe radi žrtava osvete, da tuženik tim, što se osvetio svojim neprijateljem, nije počinio umorstva. Ubojstvo spada još uvjek pretežito medju privatne delikte, povrieda obitelji ubijenoga, a ne povrieda pravnoga reda u prvom je redu ono, što se imade oprati smrću ubojice. Prema tomu i sam sudbeni postupak karaktera je privatnopravnoga, ništa drugo, nego pravom uredjena krvna osveta; osveta, što se vrši u državom odobravanoj formi. Privatnu otu narav tužbenoga postupka pokazuje okolnost ona, što sud u slučaju ubojstva ne povadja postupka ureda radi, već čeka, dok podigne tkogod od povriedjene rodbine tužbu. U njekih se predjelih doduše moglo postupati ureda radi, ali i tuj se mogao javni tužitelj ko što i privatni, nagoditi.[48] Podigne li rodbina pokojnikova tužbu, to se sud smatra samo pomoćnikom tužitelja: osudjeni ubojica predaje se tužiteljem, da ovrše na njem smrtnu osudu, sud pako samo im pomaže, providjajuć ih potrebitimi sredstvi.[49] Pobjegne li ubojica izbjegavajuć sud, to se uzdržaje proti njemu krvna osveta u podpunoj kreposti. Povriedjenoj rodbini daje se progonbeni list kao legitimacija za krvnu osvetu, i gdjegod ona nadje ubojicu, slobodno ga ubije.

---

nire ut eum ad tempus, quod nobis placuerit, in exilium mittamus, donec ibi castigetur, ut Comiti suo inobediens esse ulterius non audeat et maius damnum inde non adcrescat.

[45] Sbornik običaja str. 578. Za baltijske Slavene sr. Kotljarevski: Drevnosti prava baltiiskih Slavjana str. 133—138, za Čehe i Poljake niže II.

[46] Frauenstädt str. 10.

[47] ibid. str. 11—33.

[48] ibid. str. 95.

[49] . . . mit der Schleiffen und mit dem Rade . . . mit dem Schwert und dem Messer und mit der partten als lang, bis er In vom Leben zu dem tode bringt — veli bamberžko pravo. ibid., str. 99.[18]

Digitized by Google

Privatnopravna narav tužbenoga postupka pokazuje se nadalje imenito u tom, što je dužan sudac ureda radi nastojati oko toga, da pomiri stranke te poluči medju njimi nagodu.

Naglašenu narav parnice radi ubojstva svjedoči nam imenito řád práva zemského, rišuć tu parnicu potanje[50] nego ikoje drugo starije vrelo slavenskoga prava. Rodjak pokojnikov, želeć tužiti ubojicu, imao je najdulje tekom dvijuh nedjelja nakon ubojstva učiniti prijavu (opověd) zemaljskomu sudu, na što je sliedio očevid, poziv i razpravni postupak uz mnoge formalnosti, kakovimi je u obće obilovao postupnik českoga prava. Glavna je kod toga djelatnost samih stranaka, a sud im daje samo pouku i pomoć. Dokaz vodi se prisegom i sudbenim dvobojem. Ne provede li tuženik propisno prisege, gubio je prvobitno ne samo parnicu, nego i život, ter mu je protivnik imao odsjeći glavu.[51] Provedu li obie stranke prisegu, nije tim naravno postignut nikaki dokaz, te se valja uteći daljemu dokaznomu sredstvu: sudbenomu dvoboju. Stranka, koja pobiedi kod dvoboja, imade protivniku svojom rukom odrubiti glavu i staviti ju medju noge, a potom kleknuv jednom nogom, zahvaliti se kralju i sudcem: „A kdyžby jeden druhého přemohl: tehdy jej jmá svú rukú stieti, a hlavu jemu mezi nohy vložiti. A kdyžby jej stal, a hlavu mezi nohy vložil, tehdy jmá pokleknúti na jednom koleně a poděkovati králi a pánóm z pravého práva, a dva haléře naň vložiti, a těmi jej oběrovati.[52]

Krivac predaje se dakle protivniku da izvrši na njem smrtnu kaznu. Isto tako nedodje li ubojica na sud ili na koje ročište ili k dvoboju, biva odsudjen, pak ako se ne nagodi s tužiteljem, dobiva ovaj nad njim podpunu vlast, može ga, gdje ga nadje, uloviti i ubiti, probušiti mu goliene ter privezav ga nogami za konjski rep, vući ga do pražkih vješala i tamo ubaviestiti o tom sud.[53]

Sam sudbeni dvoboj, rabljen tako dugo i mal ne obćenito kao dokazno sredstvo, vuče porieklo svoje od stare one borbe, kojom je tražila stranka zadovoljštinu za nanesenu joj nepravdu. U početku nije bio sudbeni dvoboj religioznom kušnjom, t. z. sudom božjim. Lučio bo se od posljednjega i osobnimi potrebštinami, što su se iziskivale kod boraca, a i samim položajem stranaka i pojmom božjega suda. Nisu se iste osobe,

---

[50] čl. 1—32.

[51] čl. 18. § 3: Pakliby přisahu zmátl, tehdy by tu při i život ztratil. čl. 19: Tuto znamenaj, že za starodávna tento řád byl jest, kdyžby pohnaný přísahu zmátl, a po třeti se neopravil, žeby ztratil i při i hlavu. Kasnije je to promienjeno, kako pripovieda opazka čl. 19., ter: mjesto stětie tento pohnaný jmá dán býti do večného žaláře.

[52] čl. 21.

[53] čl. 22. 5, 6.

Digitized by Google

kojim bijaše dopušten sud božji, u pravom smislu, mogle služiti sudbenim dvobojem. Bijaše on u početku pravom slobodnih, neporočnih muževa, pak upravo one osobe, za koje bijaše sud božji posljednjim utočištem, nisu mogle boriti se. Nadalje važnu razliku medju sudbenim dvobojem i sudom božjim čini položaj, što ga zauzimlju stranke kod jednoga i drugoga. Kod suda božjega izvrgnuta je pogibelji samo ona stranka, koja mu se podvrgava, ter ju može spasiti samo bog svojim čudom; ne stvori li čuda, mora ona podleći — opeći se noseć usijano željezo, ili hodajuć njim itd.; druga pako stranka gleda mirno, za nju ne ima nikakove pogibelji.

Drugčije je svemu tomu kod sudbenoga dvoboja. Obie stranke zauzimlju jednaki položaj, ter se osobitom brigom pazilo na to, da budu stranke u svem izjednačene, s toga nesposobni za borbu: djeca, žene ne smjedoše se sami boriti, već po zastupniku.[54] Za nijednu stranku nije vjerojatnije, da mora podleći i da bi ju samo božje čudo moglo spasiti, već za obie stranke postoji ista pogibelj, ista vjerojatnost pobjede i pada, ter odlučuje jedino hrabrost i vještina u oružju, baš onako, ko što i kod prijašnjih bojeva medju strankami. Isto tako okolnost ona, da se dvoboj može dati obaviti po najmljenih u tu svrhu osobah, ne slaže se s pojmom božjega suda. Ne bje prema tomu sudbeni dvoboj prvobitno ništa drugo, nego redukovani na dvojicu ili nekolicinu izvansudbeni boj, njeka kombinacija sudbenoga postupka i samovlastne borbe. Nastupio se put pravde mjesto krvne osvete, ali ne može se polučiti podpuni dokaz, pak ne preostaje drugo, nego uteći se borbi, sredstvu, kojim bi se i onako bila mogla riešiti ciela razmirica mimo suda. Nu ne povadja se sada formalni rat uza sav onaj pokolj, kojim radja inače krvna osveta, već se vodi pravom uredjena, redukovana borba, da se njom rieši ona točka parnice, koja se ne može redovitim pravnim putem. Slično su, kako pripovieda priča i povjest, mogli cieli narodi dati riešiti razmiricu dvobojem kraljeva ili odabranih junaka, mjesto da vode rat svimi silami. Misao, da će bog biti u pomoć pravednomu, ter mu pomoći do pobjede i ne dopustiti, da pobiedi krivac, mogla je rano već kod toga postojati, ali u općenitom onom smislu, kako se to misli i nada kod rata medju cielimi narodi i kod bojeva, što su ih u svrhu osvete vodili medjusobno rodovi. Kasnije u kršćansko doba smatra se sudbeni dvoboj pravim sudom božjim, nu razlikuje se on uvjek od ostalih religioznih kušnja jednakosti

[54] Tekar kasnije uvedene su umjetne uredbe za dvoboj žena. Tako po čl. 32. řáda prava zem. kad se žena udova bori s mužkarcem, mora se ovaj nalaziti u jami do pojasa. A když sě s ním bude biti, tehdy ten pohnaný má v dole vykopaném státi až po pás s mečem a se štitem velikým, a v tom dole obračeti sě jakž může, a brániti sě jí. A ona má také býtí s mečem a se štitem v šrancicech v okrúhlych k tomu připravených.

Digitized by Google

položaja obijuh stranaka i tim, što odlučuje snaga i vještina, a ne treba očitoga čuda; jedan mora pobjediti, pak za onoga se, koj pane, uzimlje sada, da mu je sudio sam bog.[55]

Glavna skupština pravničkoga družtva.

Dana 4. veljače o. g. držana je glavna skupština pravničkoga družtva, koju otvori predsjednik družtva, odvjet. pr. gosp. dr. Marijan Derenčin, kratkim govorom, u kojem iztakne, da će za koji dan biti deset godina, što je držana prva konstituirajuća glavna skupština prav. družtva, dakle deset godina tomu, što družtvo ovo djeluje na polju juristične struke. Osvrnuv se na minulo desetgodište nemože se prav. družtvo pohvaliti velikimi djeli, ali može izraziti umirujuće uvjerenje, da je svimi silami, naročito izdavanjem družtvenoga organa „Mjesečnika", nastojalo oko razvoja domaćega pravosudja prema onomu načelu, koje uči, da se pravosudje, lišeno podpore znanosti, lahko može izroditi u empirizam, koji neda da luč pravde i pravice gori plamenom, koji je kadar razsvjetliti tamu nepravde. Govornik spomenu, da se domaće pravosudje razvija povoljno prema načelu, na podlogu kojega radi družtveni organ; taj razvoj nije doduše još dopro do stepena, pred kojim bi morao umaknuti svaki prigovor, nu tko zna, da se nijedna državna ni družtvena institucija neučvršćuje niti nepreporadja preko noći na tajinstveni mig neke vrhunaravne čarobne sile, nego da se sve institucije razvijaju postepeno, radom ljudi, mučnim i sporim poznavanjem njihovih zabluda, taj neće izreći nepovoljnu osudu nad stanjem domaćega pravosudja. Govornik dotaknu se i zaprieka, koje stoje na putu boljim rezultatom našega pravosudja; — naglasi pokus, što ga družtvo učini izdavanjem juristickih djela, naročito tumačem mjenbenoga zakona prof. dra. F. Vrbanića, te izjavi nadu, da će faktori, koji imadu brigu oko odgoja i razvoja pravnika, priteći družtvu materijalno u pomoć, da uzmogne što uspješnije nastaviti djelo, koje se obćenito odobrava, ali za koje su njegove materijalne sile preslabe. Go-

[55] V liepo razlaganje Dahnovo cit. str 46—53. Takodjer Pouhaër cit. str. 279: Enfin, lorsqu'on nepeut parvenir á une conciliation amiable, on autorise le combat qu'on réduit aux proportions d'un duel entre l'offenseur et l'offensé, et dont on rend les chances aussi égales qu'on le peut. De là . . . les duels judiciaires. Nadalje str. 283: „Le combat judiciaire, dont l'objet principal est de régulariser la guerre privée, prend lui-même le caractére superstitieux d'une épreuve judiciaire.

Digitized by Google

vornik spomene još, da bi po njegovom mnenju pravničko družtvo pozvano bilo, da potakne misao o jedinstvu civilnoga i kaznenoga zakonarstva na slavenskom jugu. Njemu (govorniku) lebde pred očima sjajni rezultati, što ih je njemačko pravničko družtvo polučilo glede jedinstva njem. zakonarstva u vrieme, kad je Njemačka razstavljena bila u više faktično samostalnih država. Govornik potaknut će to pitanje u predstojećem kongresu južno-slavenskih književnika, koji namjerava prirediti jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti tečajem ove godine u Zagrebu.

Skupštinari pozorno su sliedili duhovite rieči svoga predsjednika, koje bijahu na svršetku pozdravljene svestranim odobravanjem i živio.

Odborovo izvješće o djelovanju družtva tečajem god. 1884. te izvješće blagajnikovo o stanju imovine družtvene za istu godinu nisu čitana, jer su i onako već tiskana te svakomu poznata. Revizionalni odbor predlaže izvješće o pregledanju računa, položenih po blagajniku za god. 1883. te pronašav račune u redu predloži, da se računopoložitelju dadne absolutorij, što je glavna skupština jednoglasno prihvatila. Isto tako usvoji skupština bez ikakove debate predlog upravljajućega odbora, da se družtveni prinos članova, stanujućih u Zagrebu, koji iznosi sada 8 for. na godinu, obali na 6 for, tako da nebude ni glede ove dužnosti članova nikakove razlike medju zagrebačkimi i vanjskimi članovi. Odbor je držao ovaj predlog svoj pravednim, pak se nada, da će tim doprinieti te se upišu u broj članova i ona mladja gospoda, što su namještena kod raznih oblasti u Zagrebu, a do sada su se uklanjala ovomu družtvu. Broj takovih je dosta znatan.

Na temelju ove preinake glede prinosa sastavljen je i proračun za god. 1885, koji izkazuje dohodak oko 4000 fr., a izdatak do 3800 fr., moglo bi dakle biti i suficita — kad bi se prinos družtveni točno plaćao; nu baš to točno plaćanje veoma hramlje; najjači dokaz za to jesu — zaostatci, koji do sada iznose do 3000 for. Kad bi se družtveni prinos, koji zaista nije velik, točnije plaćao, družtvo bi moglo i više poduzeti, imenito uspješnije raditi oko svoga novoga zadatka — izdavanja juridičkih djela.

Glavna skupština odobrila je zaključak upravnoga odbora, pa će usljed toga i god. 1885. izlaziti Mjesečnik na tri tabaka, a uz to izdati će se dva svezka tumača mjenbenoga zakona prof. dra. Vrbanića, pače ako budu dopustile financije družtvene, moglo bi se ove godine dotiskati cielo djelo.

Napokon preduze skupština izbor predsjednika i dvanaest članova odbora za upravnu godinu 1885. Za predsjednika izabra gosp. odvjet. dra. M. Derenčina, a u odbor izabrana su sliedeća gg.: dr. Aleksa pl. Bresztyenszky, sveuč. prof.; dr. Milorad pl. Cuculić, perovodja u kr.

Digitized by Google

vlad. odjelu za nutarnje poslove; Gjuro Deželić, gr. većnik; Kajetan Hruby, većnik kr. stola sedmorice; Stjepan Kranjčić, tajnik u kr. vlad. odjelu za pravosudje; Vlad. Mažuranić, odjelni savjetnik u kr. vlad. odjelu za pravosudje; dr. Josip Pliverić, sveuč. prof.; dr. Blaž Lorković, sveuč. prof.; Adolfo Rušnov, većnik kr. sudb. stola; Josip Urbani, većnik kr. banskoga stola; dr. Franjo Vrbanić, sveuč. prof.; Antun Zoričić, odvjetnik.

Još prije toga izabra glavna skupština gg. Julija pl. Halpera i Ivana pl. Kuglera, da pregledaju račune za god. 1884. položene.

Za obavljanja izbornoga akta predsjedaše skupštini presv. g. dr. Pavao Muhić, kojemu se nakon toga skupština srdačno zahvali.

VIESTNIK.

(Desetgodišnjica.) 28. veljače 1875. držana je „konstituirajuća skupština" pravničkoga družtva u tadanjoj sveučilištnoj sgradi. Zapisnik o njoj sastavljen kazuje nam imena prisutnih skupštinara, bijaše ih 38, a medju ovimi i lica, koja već dugo počivaju u hladnom grobu. Skupštinu otvorio je privremeni član upravnoga odbora g. dr. Napoleon Špun-Stržić, koji pozove prisutne, da izaberu upravu družtva: predsjednika i dvanaest odbornika. Za predsjednika izabra skupština tadanjega predsjednika kr. sudb. stola presv. g. Franju Schmidta; a prvi odbor bijaše ovako sastavljen: dr. Šandor Bresztyensky, dr. Bl. Lorković, dr. Šime Mazura, Mato Mrazović, dr. Antun Rojc, Adalbert Schauf, dr. Lavoslav Šram, dr. Napoleon Špun-Stržić, Milan Šuškovič, Marko Tajčević, dr. Lovro Vidrić i Franjo Zarda. Od ove prve dvanaestorice tri su umrla (dr. Rojc, Tajčević i Zarda), ostali su izstupili iz odbora, te su samo prva dvojica kroz svih deset godinâ bila u odboru, pa su izabrana i ove godine. Kad se je družtvo konstituiralo, imalo je već oko 300 članova, taj je broj do svršetka god. 1875. porasao na 335. Početkom mjeseca lipnja izadje prvi broj družtvenoga organa „Mjesečnika", pod uredničtvom sadanjega urednika; družtvo je prvih godina češće držalo skupštine, u kojih su se čitala predavanja ili držale ustmene razprave i vježbe u govorničtvu. Kašnje posvema je prestala ova vrst djelovanja družtva, recimo iskreno, jer su se takovi sastanci veoma slabo posjećivali.

Sada, nakon deset godina obstanka svoga, družtvo pravničko broji preko 500 članova njegov organ znatno se razširio, njegovom nakladom počela se izdavati važna pravnička djela, osnovalo si već i biblioteku; ono je potaknulo mnogu koristnu i plemenitu misao, našlo prijatelja i priznanja i preko granica naše domovine, pak će i u budućem deceniju jednakom revnošću i uztrajnošću raditi oko svoje svrhe, t. j. oko „razvoja prava u teoriji i praksi." Želimo i nadamo se pako, da će ga pravnički krugovi jednakom uztrajnošću podupirati, da će u kolo njegovih članova pristupiti i oni, koji mu se do sada tudje — a broj njihov dosta je znatan — pa da će s vremenom izvesti i ono, što se je prvih godina snovalo, a kasnje moralo napustiti, da će pod njegovim

Digitized by Google

okriljem doći do **sastanka pravnika naše domovine**, uredbe veoma koristne, kakovom se je pokazala imenito u Njemačkoj.

(Neodgovornost) Domaće novine priobćiše onomadne viest, da je častničko počastno vieće zaključilo, da se dr. I. **Radošević**, odvjetnik i zastupnik naroda na hrvatskom saboru, lišava svoje častničke šarže radi toga, što je podpisao nacrt adrese stranke prava. — Naproti tomu upozorujemo na „Članak o nepovriedivosti i neodgovornosti saborskih poklisara", koji u prvoj točki odredjuje: „Nijedan član sabora nije nikomu osim saboru samomu odgovoran za mnenja, izjavljena pri razpravi kojega predmeta, ili pri glasovanju o kojemu predmetu u saboru, ter da se toga radi nemože na ikoji način progoniti ili kazniti".

(Zemaljsku kaznionu u Lepoglavi) posjetilo je mjeseca veljače srbsko povjerenstvo, da prouči nutarnju uredbu i upravu ovoga našega zavoda. Povjerenstvo sastavljeno bijaše od Milana **Damjanovića**, savjetnika kasacionoga suda u Beogradu, inžinira **Wintera** i Milana **Žujovića**, činovnika u srbskom ministarstvu pravosudja. — Upravitelj pravosudnoga odjela našega g. **Klein** ode glavom u Lepoglavu da upozna povjerenstvo sa svim, što je ono trebalo i želilo saznati. — Ravnatelj kaznione g. **Taufer** desio se baš u onom vremenu u Beču, gdje je prisustvovao konferencijam, držanim pod predsjedom zajed. ministra financija g. **Kallaya**, ob ustrojenju zemaljske kaznione za Bosnu i Hercegovinu. G. **Tauferu** povjereno je napose, da ustanovi trošak za nutarnje uredjenje kaznione te da izradi normal za izvršenje kazne slobode.

(Uredovna sbirka naredaba pravosudne struke.) Počam od nove godine izdaje kr. hrvatsko-slav.-dalm. vladni odjel za pravosudje uredovnu sbirku naredaba, što ih izdaje za svoje područje. Do sada je izašao **prvi** svezak, obsižući 53 strane a 12 naredaba raznoga sadržaja. Glede uvadjanja, izdavanja i svrhe ove uredovne sbirke govori naredba istoga odjela pravosudnoga od 27. prosinca 1884. br. 18658 kako sliedi:

„Počam od 1. siečnja 1885. izdavati će kr. zemaljska vlada, odjel za pravosudje „**uredovnu sbirku naredaba pravosudne struke**".

U ovu sbirku, koja će sudbenim oblastim služiti sbirkom normalija, uvršćivati će se sve normativne naredbe kr. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, predsjedničtva banskog stola, banskog stola i kr. državnog nadodvjetničtva.

Usljed toga imadu u buduće sve potonje spomenute oblasti podnašati kr. zemaljskoj vladi, odjelu za pravosudje, normativne svoje naredbe radi uvrštenja u „uredovnu sbirku", počem prestaje potreba, da se takove naredbe saobćuju **neposredno** podredjenim oblastim.

Rečena sbirka izlazit će u svežčićih, sadržavajućih po jednu il. više naredaba. Više svežčića sačinjavat će po jedan svezak (15—20 štampanih araka), kojem će se pridodati poseban registar.

Pojedine naredbe bit će providjene neprekidno tekućimi arapskimi brojevi, svezci tekućimi rimskimi brojevi.

Uredovnimi eksemplari rečene sbirke nadielit će se bezplatno:

Predsjedničtvo kr. stola sedmorice, kr. stol sedmorice, predsjedničtvo banskoga stola, banski stol, kr. državno nadodvjetničtvo, sva predsjedničtva kr. sudbenih stolova, svi kr. sudbeni stolovi, sva kr. državna odvjetničtva, svi kr. kotarski (gr. del. kot.) sudovi, svi gruntovni uredi sudbenih oblasti, sva upraviteljstva zemaljskih kazniona.

Ovi uredovni eksemplari imadu se, čim k pojedinom svezku izadje registar, dati uvezati ter uvrstiti u uredovni inventar dotičnog ureda.

Digitized by Google

Povrh spomenutih ureda nadieliti će se bezplatnimi primjerci uredovne sbirke i svi sudbeni (državno odvjetnički) konceptualni činovnici radi vlastite porabe.

Ciena, uz koju se budu prodavali pojedini svezci uredovne sbirke osobam privatnim, ustanovit će se posebnom naredbom, čim bude prvi svezak podpun.

(Sudbene oblasti u kraljevini Srbiji.) U kraljevini Srbiji postoje sliedeći sudovi: 1. kasaciono sudište u Beogradu; 2. prizivno sudište u Beogradu; 3 varoški sud beogradski; 4. trgovački sud beogradski; 5. beogradski okružni sud; 6. sud okružja aleksinačkoga u Aleksincu; 7. sud okružja Valjeva u Valjevu; 8. sud okružja Vranja u Vranji; 9. sud okružja Jagodina u Jagodinu; 10. sud okružja knjaževačkoga u Knjaževcu; 11. sud okružja kragujevačkoga u Kragujevcu; 12. sud okružja Krajina u Negotinu; 13. sud okružja niškoga u Nišu; 14. sud okružja Pirot u Pirotu; 15. sud okružja Podrina u Ložnici; 16. sud okružja požarevačkoga u Požarevcu; 17. sud okružja Rudnik u Gornjem Milanovcu; 18. sud okružja Smederevo u Smederevu: 19. sud okružja Toplice u Prokuplju; 20. sud okružja Čupria u Čupriji; 21. sud okružja užičkoga u Užici; 22. sud okružja Crnoreka u Zaječaru; 23. sud okružja Čačak u Čačku; 24. sud okružja šabačkoga u Šabcu.

(Imenovanja). Sudbeni pristavi II. razreda: Grga Pantelić kod kr. kotarskoga suda u Udbini, Ivan Horvath kod kr. kotarskoga suda u Kostajnici, Joso Štefanović kod kr. kotarskoga suda u Virovitici, dr. Mihajlo Šajnović kod kr. kotarskoga suda u Mitrovici, Ivan Tomić kod kr. kotarskoga suda u Pakracu, Miloš Knežević kod kr. sudbenoga stola u Petrinji, Augusto Banekoviić kod kr. kotarskoga suda u Bakru, Makso Štrober kod kr. kotarskoga suda u Ogulinu, Koloman Kraljić kod kr. sudbenoga stola u Belovaru, Mihajlo Lukač kod kr. kotarkoga suda u Ogulinu, sada u službovanju kod okružnoga suda u Dolnjoj Tuzli; Franjo Soretić kod kr. kotarskoga suda u Vinkovcih, Nikola Sukalić kod kr. kotarskoga suda u Mitrovici, Ante Starčević kod kr. kotarskoga suda u Zemunu, Alfred Biscontini kod kr. sudbenoga stola u Zagrebu, Petar Petaj kod kr. kotarskoga suda u Staroj Pazui, sada još u službovanju kod kr. državnoga odvjetničtva u Požegi; Vilim Graber kod kr. sudbenoga stola u Petrinji, Stevan Dimić kod kr. sudbenoga stola u Zemunu, Alfred Šiffer kod kr. kotarskoga suda u Velikoj Gorici; Antun Belošević kod kr. sudbenoga stola u Osieku, sada u službovanju kod okružnoga suda u Bihaču, Jovan Jović kod kr. kotarskoga suda u Petrinji, Petar Trbojević kod kr. kotarskoga suda u Bakru, Eugen Birra kod kr. sudbenoga stola u Osieku, Mavro Rukl kod kr. kotarskoga suda u Jaski, Ivan Semitekolo kod kr. sudbenoga stola u Varaždinu, Mihajlo Hajm kod kr. državnoga odvjetničtva u Osieku, Hugo Egersdorfer kod kr. kotarskoga suda u Glini, Nikola Bišćan kod kr. kotarskoga suda u Brodu, Petar Čelikoviić kod kr. državnoga odvjetničtva u Požegi, Kosta Nikolić kod kr. sudbenoga stola u Zemunu, Nikola Babić kod kr. kotarskoga suda u Mitrovici, Janko Šincek kod kr. sudbenoga stola u Belovaru, Ivan Mudrinić kod kr. sudbenoga stola u Ogulinu, Milan Rajnović kod kr. kotarskoga suda u Ogulinu i Radivoj Čobanić kod kr. sudbenoga stola u Zemunu; imenovani su sudbenimi pristavi I. razreda; a sliedeći sudbeni pristavi II. razreda i to: Slavko Aranicki kod kr. sudbenoga stola

Digitized by Google

u Zagrebu, Gjuro Rikati kod kr. kotarskoga suda u Križevcih, Ljudevit Cekuš kod kr. sudbenoga stola u Belovaru, Franjo Plenar kod kr. državnoga odvjetničtva u Belovaru, Stevan Šajnović kod kr. kotarskoga suda u Bošnjacih, Dragutin Bajer kod kr. sudbenoga stola u Požegi i Antun Anger kod kr. kotarskoga suda u Gračacu, sudbenimi pristavi I. razreda extra statum, svi sa sustavnimi berivi, ter ostavljajuć sve u službovanju na njihovih sadanjih službenih mjestih. Nadalje imenovani su: August Forko, sudbenim pristavom 2 razreda kod kr. kotarskoga suda u Kostajnici; Dragutin Becić sudbenim pristavom 2. razreda kod kr. kotarskoga suda u Brodu; Josip Fragner, sudbenim pristavom 2. razreda kod kr. kotarskoga suda u Čazmi; Krunoslav Hadžija, sudbenim pristavom 2. razreda kod kr. kotarskoga suda u Slunju; Franjo Podgajski, sudbenim pristavom 2. razreda kod sudbenoga stola u Ogulinu; Juraj Miletić, sudbenim pristavom 2. razreda kod kr. sudbenoga stola u Vinkovcih; dr. Nikola Radivojević, sudbenim pristavom 2. razreda kod kr. sudbenoga stola u Zagrebu, ostavljajuć ga u službovanju kod vladnoga odjela za pravosudje; August Radinić, sudbenim pristavom 2. razreda kod kr. sudbenoga stola u Vinkovcih, ostavljajuć ga u službovanju kod državnoga odvjetničtva u Vinkovcih; Ivan Kotović, sudbenim pristavom 2. razreda kod kr. kotarskoga suda u Karlovcu i Ljudevit Sova, sudbenim pristavom 2. razreda kod sudbenoga stola u Zagrebu, svi extra statum.

(Premještenja). Aleks. Gajer, viećnik sudb. stola, premješten je iz Zemuna u Vinkovce; Antun Anger, sudb. pristav iz Gračaca u Pregradu; Gjuro Stefanović, sudb. pristav iz Slunja u Ilok; Lazar Savić, sudb. pristav iz Vukovara u Karlovce; Ljudevit Rakoš, pristav od sudb. stola kot sudu u Petrinji; Oton Patočnik, sudb. pristav iz Brinja u Gračac; Kosta Cepulić, sudb. pristav, od kot. suda k sudb. stolu u Gospiću; Franjo Vidmar, sudb. pristav iz Zagreba u Gospić; Tomislav Mifka, sudb. pristav iz Ivanca u Novi; Adolfo Benčić, sudb. pristav, iz Osieka u Zagreb; Filip Jovanović, sudb. pristav iz Križevaca u Osiek; Stjepan Gjurgjević, sudb. pristav iz Valpova u Grubišnopolje.

(Stečaji). Davorin Zajc, trg. u Zagrebu. — Kr. sudb. stol zagreb. — Z. i m. u. im. odvjetnik N. Cernković, zam. odvjet. M. Tkalčić. — R. pr. 30. travnja o. g.

— Aleks. Virovac, zakupnik i protok. trgovac u Belji. — Kr. sudb. stol osječki. — Z. odvjet. Vaso Gjurgjević; zamj. odvjet. Nikola Vitković, m. u. im Andrija Šarčević. — R. pr. 9. travnja o. g.

— Petar Jovanović, gradjanin u Karlovcih. — Kr. kot. sud u Karlovcih. — Z i m. u im. odvjet. Mate Ivić u Zemunu, zam. Stevan Ristić odvjet. u Karlovcih. — R. pr. 16. svibnja o. g.

— Kristina Jovanović, kabaničarka u Karlovcih. — kr. kot. sud u Karlovcih. — Z. i m. u. im. odvjet. Mate Ivić u Zemunu; zamj. Stevan Ristić, odvjet. u Karlovcih. — R. pr. 16. svibnja o. g.

— Aleks. Beck, neprotok-trgovac u Slatini. — Kr. kot. sud u Slatini. — Z. Stjepan Mlinarić, odvjet. u Virovitici; zamj. Franjo Solaričck, odvjet. u Virovitici, m. u. im. Leopold Friedman, trgovac u Slatini. — R. pr. 10. travnja o. g.

Digitized by Google

Actio Pauliana

nadopunjak ovršnog prava.*)

Napisao dr. Ivo Mallin.

(Nastavak.)

Od svih sad spomenutih pravnih posala imao je samo nexum u užjem smislu[90] tu pogodnost, da je š njim skopčana bila neposredna privatna ovrha; te ja držim, da se je po primjeru ili na osnovu nexualne ovrhe razvila sva privatno-pravna ovrha starorimskoga prava.

Pošto medjutim s tom tvrdnjom, kako jur spomenuh, dolazim u oprieku s općim mnienjem, valja mi ju obširnije obrazložiti, u koju ću svrhu morat posegnuti natrag u prastara vremena.

Težnja ljudi ide za tim, da namire svoje potriebe. Ova težnja je poticalo sve ljudske djelatnosti na polju gospodarskom.[91]

Kod ljudi, stojećih na posve primitivnom stepenu kulture, sastoji rečena djelatnost u dvojem, u okupaciji[92] stvari i

*) Vidi: Mjesečnik br. 12. god. 1884.

[90] Iste posljedice kao i nexum imao je Legatum per damnationem, nu o tom niže.

[91] Roscher, System der Volkswirthschaft I. str. 1.; Menger, Grundsätze der Volkswirthschaftslehre str. 158.; Čedomil Mijatović, Izvod iz političke ekonomike (Beograd 1867) str. 3.

[92] Roscher II. 16.; Gai. II. 66: Nec tamen ea tantum quae traditione nostra fiunt naturali nobis ratione adquiruntur, sed etiam quae occupando ideo adquisierimus, quia antea nullius essent: qualia sunt omnia quae terra, mari, ccelo capiuntur. 67. Itaque si feram bestiam

Digitized by Google

proizvoda naravnih (što ih u naravi nadju) i u otimačini t. j. u onom, sto trećim osobam silom otmu.[93]

Stvaranjem zajednica prestaje otimačima unutar istih kao redovito sredstvo privriede. Otimačina nije dozvoljena proti članovom iste,[94] u dalnjem razvoju ni proti članovom ine, sprijateljene zajednice.[95] Proti svim ostalim ostaje otimačina i nadalje dozvoljena, dapače: „Maxime sua esse credebant, quae ex hostibus cepissent".[96]

Prespomenutim ograničenjem otimačine proti ljudem, stojećim izvan zajednice, suzuje se s jedne strane mogućnost privriede, dočim se s druge strane asocijacijom ova mogućnost razširuje, jer više ljudi na svakom, imenito pako na gospodarskom polju više može nego li pojedinac ili pojedina obitelj.[97]

Iz zajednice izvire redovito i veća kultura, a ovom se odnošaj naprama naravi mienja.[98]

Na mjesto okupacije lovačkih i ribarskih plemena stupa rad, kojim stočari i poljodjelci narav eksploatiraju; u mjesto okupacije — produkcija. Nu što veća kultura[99] to i

---

aut volucrem aut piscem ceperimus, quidquid ita captum fuerit, id statim nostrum fit. rel.

§ 12—19, J. de rer. div. 2. 1.; L. 1—5. Dig. de adqu. rer. dom. 41. 1. Sr. Novo i vrlo interesantno djelo: Dr. F. L. Chleborad, Kampf um den Besitz (Beč 1885.). Prvo izdanje tog djela na češkom jeziku „Boj o majetek", Brno, 1884. str. 1. slj.

[93] Gai. II. 69. Ea quoque, quae ex hostibus capiuntur, naturali ratione nostra fiunt.

§ 17. Jnst. 2. 1. U ovoj dobi, prije stvorenih zajednica, svi su ljudi medju sobom „hostes". — Svakako je medjutim okupacija starija od otimačine, jer što ću drugom oteti, ako ništa nema? dobro Chleborad 7. slj.

[94] Vidi Mjesečnik 1884. str. 590 slj.

[95] Čim nastaje commercium, prestaje otimačina proti onim, koji ga stekoše.

[96] Gai. IV. 16.

[97] To će se već vidjeti kod lovaca (plemena bavećih se lovom) Više njih laglje će ubiti veliku zvier n. pr. slona, nego li jedan, kojemu je dapače takovo veće poduzeće redovito i nemoguće. Više ribara upotriebiti će mriežu, dočim je samac vezan na lov udicom ili sulicom, itd.

[98] Roscher II. 26, 51, 52, op. 1.

[99] Roscher I. 2.

Digitized by Google

veća privrieda, al i veće potriebe, usljed toga veće komplikacije družtvenoga života ljudi, iz ovih pravni poslovi i pravo privatno, koje uredjuje imovne odnošaje ljudi.[100]

Jedan imade u obilju, na čemu drugi oskudieva, dočim imade potonji preveć, česa prvijemu manjka. Otimačina zabranjena.[101] — Oba zamienjuju svoj višak, da tim pokriju manjak; prvi pravni posao „rerum permutatio", promiena.[102]

Dobro ob ovom odnošaju Paulus libro XXXIII ad edictum (L. 1. Dig. de contr. emtione 18. 1.) olim . . . unusquisque secundum necessitatem temporum ac rerum utilibus inutilia

---

[100] Post. str. 50. Ob obiteljskih odnošajih, koje privatno pravo takodjer uredjuje, nije nam ovdje govoriti, jer leže izvan okvira naše radnje.

[101] Adam Smith u djelu svom Wealth of N. I. 2. vrlo dobro veli, da se promjenom služe samo ljudi, dočim je životinje nepoznavaju; nu ostavlja otvorenim pitanje, da li je ovo svojstvo ljudem prirodjeno ili posljedicom njihova razuma.

Ja bih uztvrdio, da je promjena nastala s nužde. Kako gore rekoh, svakomu je čovjeku prirodjena težnja, da namiri svoje potriebe. On će svoje potriebe namirivati silom proti naravi (puka okupacija) ili proti trećim osobam. Tek kad sila, otimačina proti stanovitim krugovom, s kojimi dotičnik najčešće dolazi u dodir (sudrugovom, sučlanovom zajednice) prestaje biti dozvoljenom, dočim je ipak živa želja za namirenjem stanovitih potrieba, koje nije moći namiriti ni otimačinom proti nesudrugovom (jer su n. pr. veoma odaljeni, razmjerno jači, ratoborni itd.), ni okupacijom, ni vlastitim radom, nastaje promiena. S toga i u tekstu na izreku „otimačina zabranjena" polažem osobitu važnost.

Ihering Geist I. str. 110. „Der (ursprüngliche) Erwerb des Römers" (ovo medjutim više manje valja za sve kriepke narode na stanovitom stepenu kulture) bestand im capere, Eigenthum ist ihm, was er mit der Hand genommen hat, manu captum, mancipium, er selber ist der „Nehmende": herus. — Nehmen ist das der römischen Vorstellungsweise allein Entsprechende, und die lateinische Sprache ist bei ihrer sonstigen Armuth doch reich an Ausdrücken, die ursprünglich diese Bedeutung gehabt haben. Emere heisst im späteren Latein kaufen, aber wo die Römer der späteren Zeit kauften, pflegten ihre Vorfahrer zu nehmen; denn das war die ursprüngliche Bedeutung von emere.

Festus sub voc. Abemito significat demito vel auferto; emere enim antiqui dicebant pro accipere.

Ihering I. str. 117. — Puchta, I. str. 51.

[102] § 2 J. de emptione et venditione 3. 23.

Digitized by Google

permutabat, quando plerumque evenit, ut, quod alteri superst alteri desit.[103]

Al ovaj pravni posao (rerum permutatio, promiena) doskora nedostaje ni za primitivne odnošaje, kako sliedeći primjer dokazuje: A imade dosta radnih sila, imade i, kako će to redovito biti u primitivnih odnošajih, dosta oranica, nu žitak, što ga je imao u zalihi, izgori mu, ter nemože da zasije svoja polja. Sad A eskomptira budućnost, posudi od B-a žitka, te će ga vratiti nakon žetve. To je drugi pravni posao, zajam.

Promiena i zajam po mom mnienju prvi su imovno-pravni poslovi.[104] Pravni posao promiene nemože medjutim odgovarati razvitijim prometnim odnošajem. Gdje ću uvjek naći onoga, komu treba, česa u obilju imadem, a u obilju imade on što ja trebam? Morali su dakle ljudi rastućim prometom doći do toga, da pronadju predmet, koj vazda jedan dio ljudih treba, dočim ga drugi imade u obilju.[105]

To jur dobro shvaća Paulus. l. cit. Sed quia non semper nec facile concurrebat, ut, quum tu haberes, quod ego desiderarem, invicem haberem, quod tu accipere velles, electa materia est, cuius publica ac perpetua aestimatio difficultatibus permutationum aequalitate quantitatis subveniret.[106]

---

[103] Ihering II/$_2$ str. 524. Dem Kaufe ist auch in Rom der Tausch vorausgegangen.

[104] Mommsen, Römische Geschichte I. str. 142.

[105] Mijatović str. 135. Najveća smetnja prometanju dobara može biti u tome, što ono dobro koje bi njeki imao da dade u razmienu za njeko drugo, neodgovara neposrednoj potrieb sobstvenika ovog posliednjeg. Ovaj će tek u onome slučaju pristati da se pogodba svrši, ako je siguran, da će za dobro to, koje mu istina potrebu neposredno nenamiruje, moći njekom drugom razmienom dobiti onaka dobra, koja mu mogu neposredno potrebu namiriti.

Menger str. 253.

[106] Pogrieška Paulova leži ovdje samo u tom, što drži, da je novac t. j. obće sredstvo prometa stvoren javnim auktoritetom („publica aestimatio") dočim je ipak postao od nužde, od ljudskog prometa „iz prave potriebe ljudskog saobraćaja". U ostalom shvaćaju stvar više manje na isti način svi stari imenito i Plato (Polit. II. 12.) i Aristoteles (Pol. I. 6.).

Sasma izpravno Menger str. 260. Die Existenz gewisser Waaren als Geld hat sich naturgemäss aus den ökonomischen Verhältnissen herausge-

Digitized by Google

Za predmete ove vrsti — novac — mogu se sad sve stvari s jedne strane zamieniti, s druge strane dobaviti.

Ulogu novca igrali su razni predmeti.

„Na svakom je stupnju družtvena razvitka imalo po njeko dobro, koje bi svaki od drage volje u razmienu primao zato, što je njegova upotriebljivost bila izvan svake sumnje, što je svaki siguran bio, da zanj može i sam druga dobra dobiti, a najposlje, što mu i samomu njeku potrebu i neposredno namiriti može. Samo prema razvitku narodnome razlikuju se jako dobra, koja su kad kao novac služila. Na nizkim stupnjima kulture obično su to dobra, koja očevidno mogu namiriti njeku važnu materijalnu potriebu čovjekovu — stoka u starih Grka, ribe u Novoj Englezkoj, kože u Rusa itd.

Dalji razvitak teži, da rad življeg prometanja dobara dade novcu što zgodniji oblik. Što se družtvo većma razvijalo, i što je u sljedstvu toga potreba rasla, da se ima što savršenija posrednica razmjene i što bolje mjerilo razmienljive vriednosti dobara, to se sve većma prelazilo na finija dobra, dok se na posliedku nije došlo — i to dosta rano — do . . metala“.[107]

Kod Rimljana bio je prvi novac, te je prvo obće sredstvo promiene „b l a g o“ i to rogata marva i ovce.[108]

---

bildet, ohne dass die staatliche Einflussnahme hiebei erforderlich gewesen wäre. Erhält nun aber in U e b e r e i n s t i m m u g m i t d e n B e d ü r f n i s s e n des Verkehrs ein Gut die staatliche Sanction als Geld, so wird dadurch . . . diesem Gute der Character der universellen Vertretungsfähigkeit von staatswegen aufgedrückt, ein Umstand der das betreffende Gut nicht erst zum Gelde macht, wol aber seinen Geldcharacter bedeutend vervollkommet.

Stein, die Volkswirthschaftslehre str. 102.; Roscher I. str. 241. (Geld — allgemein beliebte Waare).

[107] Mijatović, str. 136., vidi Menger str. 260 slj.; Roscher I. str. 248. slj. —

[108] Mommsen, I. str. 181: Das älteste Tauschmittel waren Rinder und Schafe, so dass auf ein Rind zehn Schafe gingen; sowohl die Feststellung dieser Gegenstände als gesetzlich allgemein stellvertretender oder als Geld, als auch der Verhältnisssatz zwischen Gross- und Kleinvieh reichen . . . . in die Zeit der reinen Heerdenwirthschaft zurück.

Plinius H. N. 33. 7. Multa legum antiquarum pecore constat.

Varro de l. L. 5. 95: Pecus — a quo pecunia universa, quod in pecore pecunia tum consistebat pastoribus.

Digitized by Google

Uz blago stupile su doskora kovine s funkcijom novca t. j. kao obće sredstvo promiene i mjerilo vriednosti i to kod Rimljana bakar, aes,[109] kao „aes rude“ ili „infectum“, surov bakar, kojim su plaćali po težini. Prevelike ili pretežke komade raztukli bi u manje, raudera, rauduscula.[110], [111], [112]

Columella de r. r. 6. nomina quoque et pecuniae et peculii tracta videntur a pecore.

Marquardt et Mommsen, Handbuch der römischen Alterthümer, V, str. 4. (1884.).

[109] Roscher I. str. 253 op. 3.; Niebuhr, Römische Geschichte I. str. 270. —

[110] Mommsen I. str. 185: Latium hat in der ganzen Königszeit mit Kupfer nach dem Gewichte sich beholfen. Ibidem str. 414.

[111] Menger, str. 265.: „Die neuere Metallwährung mag lange Zeit neben der älteren Viehwährung im Gebrauche gewesen sein“. Da je i kod Rimljana uz bakar blago vrlo dugo imalo funkcije novca, da je dakle i kod ovih blago i bakar suvremeno bilo novac, dokazuje to, što je još godine 300 ab u. c. = 459 a. Chr., dakle u vrieme, kad je bakar već nedvojbeno igrao ulogu novca, Lex Aternia Tarpeia maximum multah ustanovila na 30 komada rogatog blaga i 2 ovce, ter da je tek Lex Julia Papiria godine 324 ove multae pretvorila u globe izražene u pjenezih (glede ove rieči vidi dole opazku).

Cic. de rep. 2. 35. 6: Gratamque etiam illam rem quarto circiter et quinquagesimo anno post primos cousules de multa et sacramento Sp. Tarpeius et A. Aternius consules comitiis centuriatis tulerunt. Annis post ea XX (moralo bi biti XXIV.) ex eo, quod L. Papirius, P. Pinarius Censores multis dicendis vim armentorum a privatis in publicum averterant, levis aestimatio pecudum in multa lege D. Julii, P. Papirii consulum constituta est.

Liv. 4. 30. 3.

Drugačije ovu stvar pripovjedaju Festus i Gellius.

Festus p. 236: Ante aes et argentum signatum ob delicta poena gravissima erat duarum ovium et XXX. bovum. Eam legem sanxerunt T. Menenius Lanatus et P. Sestius Capitolinus cos. (302 ab u. c. = 452.) Quae pecudes postquam aere signato uti coepit P. R., Tarpeia lege (300 ab u. c.) cautum est, ut bos centussibus, ovis decussibus aestimaretur.

Gellius 11. 1. 2. Sed ubi eiusmodi multa pecoris armentique a Magistratibus dicta erat, adigebantur boves ovesque alias pretii parvi, alias maioris, eaque res faciebat inaequalem multae poenitionem. Idcirco postea Lege Aternia constituti sunt in oves singulas aeris deni rel. —

Nu viest potonje spomenutih spisatelja čini mi se izkrivljenom. Jer ako je god. 302. donešen zakon prije uvedenja pjeneza, to drugi zakon, koj je donešen nakon uvedenja pjeneza, nemože da je rogiran dvie godine prije prvo spomenutoga.

Tako i Marquardt u. Mommsen V. str. 7. Drugačije opet Niebuhr II. 70. Huschke, Multa str. 117.

[112] Od aes — aestimare, od pendere — pensio, libripens, expendere itd.

Digitized by Google

Servius Tullius dao je prvi lievati šibke (Barren) iz bakra s malenom primjesom kositra, koje su bile providjene odtiskom svinje, rogatog blaga itd., te su obično vagale po 5 ℔. Ove šibke medjutim jošte nisu pjenezi[113] t. j. novac u upravno-pravnom smislu (Münze), jer nisu imale po državi ustanovljenu vriednost; te su kod manjih plaćanja u prometu bile lamane kao i aes rude.[114] Tek decemviri (302—304 ob. u. e.) uveli su pjeneze: pecunia signata forma publica populi Romani.[115]

Ovo doduše nije posve bezpreporno, nu vrlo vjerojatno. Godine 300 najme ustanovljuje jošte Lex Aternia Tarpeia multae u blagu, dočim već zakon XII. ploča kazni ustanovljuje u pjenezih: Gai. III. 223. propter os vero fractum aut collisum trecentorum assium poena erat constituta, si libero os fractum erat; at sie servo CL.

Prvi ti pjenezi bili su takodjer iz bakra, te se zovu aes grave, jer su težki, važu po prilici rimsku funtu, zato i as librarius. Poslje postaju laglji.

Godine 485 ab u. c. (269) uvedena je u Rimu srebrna valuta, srebrni denarius,[116] a godine 207 a. chr. kovan bje prvi zlatni novac, denarius aureus.[117]

Čim su Rimljani pripoznali stanovite predmete sveobćim sredstvom i posrednikom promiene — novcem, prešla je promiena (rerum permutatio) u većini slučajeva u kupoprodaju, ter je tako nastao treći imovno pravni posao.[118]

---

[113] Ja rabim rieč pjenezi za Münze, numi, a novac za „Geld" u narodno gospodarstvenom smislu.

[114] Mommsen. Gesch. des röm. Münzwesens 171. Ovakovih komada sačuvano je do danas, imenito ih imade u britičkom muzeju.

Sravni još i Marquardt u Mommsen V. str. 6.

[115] Tako Mommsen Gesch. d. röm. M. W. str. 175. Mommsen röm. Geschichte I. 415. Marquardt u. Mommsen Handbuch V. 7.

[116] Mommsen Röm. Gesch. I. str. 421.

[117] Graesse, Handbuch der alten Numismatik (Leipzig 1854.) Marquardt u. Mommsen Handbuch V. str. 11. slj.

[118] Mommsen, Röm. Gesch. I. str. 142.

Digitized by Google

Ja dakle držim, da se već svaka promiena stvari za blago, ako je ovo imalo funkciju novca, imade smatrati kupoprodajom. Ova tvrdnja pričiniti će te možda modernomu pravniku presmjelom, nu da čujemo ob ovom pitanju Rimljane.

Paulus (l. cit.) stavlja pitanje: Sed an sine numis[119] venditio dici hodie quae possit, dubitatur... ter nastavlja:

Sabinus et Cassius esse emtionem et venditionem putant; Nerva et Proculus permutationem, non emtionem hoc esse.

Na to izražava svoje mnienje:

Sed verior est Nervae et Proculi sententia, nam ut aliud est vendere aliud emere, alius emtor, alius venditor, sic aliud est pretium, aliud merx, quod in permutatione discerni non potest, uter emtor, uter venditor sit.

Paulus dakle tvrdi, da se u njegovo doba, hodie, kad je već samo ono bilo novcem, što je država takovim priznavala, kad je dakle za Rimljane pojam novca bio istovjetan s pojmom pjeneza, može smatrati kupo-prodajnom pogodbom samo ona, gdje se s jedne strane daju pjenezi (numi) s druge ina stvar.

Ali iz njegova razlaganja sliedi podjedno, da je moja thesa posve opravdana, jer zasadu svoju postavlja samo s toga „quod in permutatione discerni non potest, uter emtor, uter venditor sit"; ter što kod kupoprodaje „nec ultra merx utrumque, sed alterum pretium vocatur".[120]

Sliedi dakle, da se i onaj pravni posao, kojim se (sasma općenito govoreć) jedna stvar zamienjuje za drugu, kod kojega se činitba nijednog od kontrahenta nesastoji u pjenezih (numi), imade smatrati kupoprodajom, dakle samo ako se načelno daje lučiti merx i pretium, činitba i uzčinitba; a da se merx i pretium dobro daju lučiti, kad se s jedne strane daje blago ili bakar, koji imadu funkciju novca, s druge n. pr. fundus ili homo, ja nedvojim. Dakako, za novije vrieme, gdje je novac samo ono,

[119] Numi — pjenezi, državni novac, (materia forma publica percussa, Paul. l. cit.).

[120] Tako argumentira i Gaj II. 141. alioquin non posse rem expediri permutatis rebus, quae videatur res venisse et quae pretii nomine data esse.

Digitized by Google

što je forma publica signatum, valja Gai. III. 141. pr. Item pretium in numerata pecunia consistere debet.

U ostalom stupio je, kako gori spomenusmo, jur u prastaro doba kod italskih naroda uz blago s funkcijom novca i bakar kao aes rude, te mi se nedvojbenim čini, da je isti poradi svojih svojstvah kao kov[121] u obćem prometu posve mah preoteo, akoprem je uzanj za stanovite odnošaje svakako i blago funkcioniralo kao novac.

Mi smo gore kazali, da su Rimljani jur u prastaro, praehistorično i preddržavno doba poznavali tri imovno-pravna posla: promienu, kupoprodaju i zajam, ter smo i kušali pokazati, kako su rečeni poslovi nastali, nastati morali.

Namiću nam se sad dva pitanja: kako je nastala pravna narav rečenih posala, ter u čem se ista t. j. pravna narav manifestira.

Moje sobstveno[122] mnienje u tom predmetu jest sliedeće:

Danas se obično definira privatno pravo u objektivnom smislu kao skup ustanova, koje uredjuju imovne odnošaje ljudih, a privatno pravo u subjektivnom smislu kao moć volje, stanovita sadržaja, što ju pravo u obj. smislu podaje jednoj osobi napram drugim.[123]

Kako se dakle vidi, nemožemo ove definicije uporabiti na prvobitne imovne poslove, jer privatno pravo nije Bog prvim ljudem darovao kao nješto gotova, već je isto tek nastalo iz

---

[121] Menger, 265, Roscher I. 255. Mijatović str. 137. 3.

[122] Sr. Ihering Geist I. str. 140 slj. Danz II. str. 1. slj. Puchta Cursus der Institutionen I. str. 8 slj. U koliko se moje mnienje razlazi od mnienja spomenutih pisaca, sravnjivanjem svatko će lahko razabrati; predaleko bo bi me vodilo, kad bi svoju ob ovom pitanju u tekstu sadržane teorije htio polemički razviti. Da li su rečene teorije izpravne, suditi će kritika, nu toliko mogu kazati, da mi je tek nakon što sam rečene teorije spoznao, narav i sveza staro-rimskih pravnih posala posve jasna i razgovjetna.

[123] Arndts, Lehrbuch der Pandekten (1883) str. 25: „Ein Recht (im subjektiven Sinne) ist eine durch das Recht (im objektiven Sinne) einer Person Anderen gegenüber gewährte Willensmacht bestimmten Inhalts".

Windsheid, Lehrbuch des Pandektenrechts (5. izd. § 37.): „Willensmacht, Willensherrschaft konkreten Inhalts". —

Digitized by Google

Ja dakle držim, da se već svaka promiena stvari za blago, ako je ovo imalo funkciju novca, imade smatrati kupoprodajom. Ova tvrdnja pričiniti će te možda modernomu pravniku presmjelom, nu da čujemo ob ovom pitanju Rimljane.

Paulus (l. cit.) stavlja pitanje: Sed an sine numis[119] venditio dici hodie quae possit, dubitatur . . . ter nastavlja:

Sabinus et Cassius esse emtionem et venditionem putant; Nerva et Proculus permutationem, non emtionem hoc esse.

Na to izražava svoje mnienje:

Sed verior est Nervae et Proculi sententia, nam ut aliud est vendere aliud emere, alius emtor, alius venditor, sic aliud est pretium, aliud merx, quod in permutatione discerni non potest, uter emtor, uter venditor sit.

Paulus dakle tvrdi, da se u njegovo doba, hodie, kad je već samo ono bilo novcem, što je država takovim priznavala, kad je dakle za Rimljane pojam novca bio istovjetan s pojmom pjeneza, može smatrati kupo-prodajnom pogodbom samo ona, gdje se s jedne strane daju pjenezi (numi) s druge ina stvar.

Ali iz njegova razlaganja sliedi podjedno, da je moja thesa posve opravdana, jer zasadu svoju postavlja samo s toga „quod in permutatione discerni non potest, uter emtor, uter venditor sit"; ter što kod kupoprodaje „nec ultra merx utrumque, sed alterum pretium vocatur".[120]

Sliedi dakle, da se i onaj pravni posao, kojim se (sasma općenito govoreć) jedna stvar zamienjuje za drugu, kod kojega se činitba nijednog od kontrahenta nesastoji u pjenezih (numi), imade smatrati kupoprodajom, dakle samo ako se načelno daje lučiti merx i pretium, činitba i uzčinitba; a da se merx i pretium dobro daju lučiti, kad se s jedne strane daje blago ili bakar, koji imadu funkciju novca, s druge n. pr. fundus ili homo, ja nedvojim. Dakako, za novije vrieme, gdje je novac samo ono,

[119] Numi — pjenezi, državni novac, (materia forma publica percussa, Paul. l. cit.).

[120] Tako argumentira i Gaj II. 141. alioquin non posse rem expediri permutatis rebus, quae videatur res venisse et quae pretii nomine data esse.

Digitized by Google

što je forma publica signatum, valja Gai. III. 141. pr. Item pretium in numerata pecunia consistere debet.

U ostalom stupio je, kako gori spomenusmo, jur u prastaro doba kod italskih naroda uz blago s funkcijom novca i bakar kao aes rude, te mi se nedvojbenim čini, da je isti poradi svojih svojstvah kao kov[121] u obćem prometu posve mah preoteo, akoprem je uzanj za stanovite odnošaje svakako i blago funkcioniralo kao novac.

Mi smo gore kazali, da su Rimljani jur u prastaro, praehistorično i preddržavno doba poznavali tri imovno-pravna posla: promienu, kupoprodaju i zajam, ter smo i kušali pokazati, kako su rečeni poslovi nastali, nastati morali.

Namiću nam se sad dva pitanja: kako je nastala pravna narav rečenih posala, ter u čem se ista t. j. pravna narav manifestira.

Moje sobstveno[122] mnienje u tom predmetu jest sliedeće:

Danas se obično definira privatno pravo u objektivnom smislu kao skup ustanova, koje uredjuju imovne odnošaje ljudih, a privatno pravo u subjektivnom smislu kao moć volje, stanovita sadržaja, što ju pravo u obj. smislu podaje jednoj osobi napram drugim.[123]

Kako se dakle vidi, nemožemo ove definicije uporabiti na prvobitne imovne poslove, jer privatno pravo nije Bog prvim ljudem darovao kao nješto gotova, već je isto tek nastalo iz

---

[121] Menger, 265, Roscher I. 255. Mijatović str. 137. 3.

[122] Sr. Ihering Geist I. str. 140 slj. Danz II. str. 1. slj. Puchta Cursus der Institutionen I. str. 8 slj. U koliko se moje mnienje razilazi od mnienja spomenutih pisaca, sravnjivanjem svatko će lahko razabrati; predaleko bo bi me vodilo, kad bi svoju ob ovom pitanju u tekstu sadržane teorije htio polemički razviti. Da li su rečene teorije izpravne, suditi će kritika, nu toliko mogu kazati, da mi je tek nakon što sam rečene teorije spoznao, narav i sveza staro-rimskih pravnih posala posve jasna i razgovjetna.

[123] Arndts, Lehrbuch der Pandekten (1883) str. 25: „Ein Recht (im subjektiven Sinne) ist eine durch das Recht (im objektiven Sinne) einer Person Anderen gegenüber gewährte Willensmacht bestimmten Inhalts".

Windsheid, Lehrbuch des Pandektenrechts (5. izd. § 37.): „Willensmacht, Willensherrschaft konkreten Inhalts". —

Digitized by Google

pravne sviesti priznanjem (Anerkennung?)[124] i običajem (Uebung), imenito kao residuum pojedinih pravnih posala.[125]

Nu nije li protuslovno tvrditi, da pravo dielomice nastaje iz pravnih posala? Kako može biti koj posao pravan, ako ga pravo kao takova jur nepriznaje?

(Nastavit će se.)

Prinosi k najnovijoj povjesti kaznioničke struke u evropskih državah (1883—1884.)

Napisao ***Emil Taufer,***
ravnatelj kr. zem. kaznione u Lepoglavi.

(Nastavak.)

Vrlo poučna je najnovija povjest reforme kaznioničtva u kraljevini Italiji.

Ogromna je tamo zadaća, koja čeka na riešenje, ali je i uspješan rad, što ga od godine do godine ulaže vodja, svomu mjestu posvema dorasao, koji sve svoje sile žrtvuje stvari.

---

[124] Montesquieu „de l'esprit des lois" II. 2. 6. 15

[125] Sr. Puchta, I. str. 51; Chleborad str. 163 slj., Post. str. 20.

Mislim, da će me svatko razumjeti, da će svatko razabrati, da posliednjom stavkom gornje izreke nisam htio kazati, da je sve privatno pravo niknulo iz pravnih posala, već samo da je privatno pravo dielomice (donjekle) residuum pravnih posala.

Dapače iz prednjih stavaka gornje izreke sliedi, da sam uvjeren, da je stanoviti dio prava privatnog nastao i s puke priznaje bez mediuma pravnih posala, što imenito valja za absolutna prava. Tako je n. pr. faktični posjed (imenito pokretnih stvari) po mom mnienju postao pravnim institutom vlastničtva priznajom prije nego li je eksistirao ma kakav „pravni" posao. U ostalom dobili su i imovni poslovi pravnu narav iz priznaje u širjem smislu, kako ćemo u tekstu razviti.

Razlika je samo ta: Jedan dio privatnog prava zahvaljuje svoj život pukoj rek bi generalnoj priznaji, drugi dio nastaje kao residuum, kao ekstrakt specialno priznanih konkretnih pravnih posala. Budi mi dozvoljena prispodoba. Kao što je obćeniti dio pravne znanosti samo znanstveni ekstrakt posebnih dielova, tako je i stanoviti dio privatnog prava, residuum i ekstrakt mnogih bivših pravnih posalah. Što sam u ovoj opazci napomenuo valja za stara vremena; da se poslje pravo razvija i na druge načine, držim da mi jedva treba spomenuti.

Digitized by Google

Italija broji sada 315 zavodâ, odredjenih za ovrhu kaznâ slobode i to:

192 okružne uze (Carceri giudiciarie circondariali), 45 kaznionâ (Casa di pena), 24 Bagno, 8 zatvora (Casa di custodia), 40 popravionicâ (Riformatori) i 6 u zemlji nalazećih se kazneničkih kolonija. Osim toga ima još za redarstvene svrhe i za pridržanje u preventivnom zatvoru 1542 tako zvane „Carceri Mandamentali".

Upravo strahovito je velik broj individua, koji se u ovih zavodih čuvaju. — Broj osoba, nalazećih se u iztražnom zatvoru, iznosi na dan poprièno 40.000, broj osudjenika (kaznenika) pako do 32.000; medju ovimi posliednjimi ima jih više od 5000 osudjenih na doživotnu tamnicu, a 1800 na 20godišnju kaznu slobode.[21]

Po ovih brojevih čovjek bi morao zaključiti takodjer na velik broj osoba, namještenih u kaznioničkoj službi

Tomu ipak nije tako.

Kod uprave kaznionâ nalazeće se višje osoblje, — neuračunav ovamo liečnike, svećenike, poslovoditelje i lokalne pisare — broji 410 osobâ; stražarsko osoblje — bez onih kod Carceri mandamentali, ne broji više od 5290 individua.

Kakovo je još danas stanje mnogih kazniona u Italiji, o tom naveo je izvjestitelj proračunskoga odbora, zastupnik barun de Renzis u svojem referatu od 5. lipnja 1884. vrlo zanimivih ali ujedno i žalostnih stvari.

Medju ostalim reče:[22] „Godine 1864. bje proglašen zakon, kojim je država obvezana bila kod svakoga okružnoga suda podići uzu sa stanicami. Od toga vremena minulo je 20 godinâ. Pa koliko je takovih uza dosad sagradjeno?

Četiri: u Turinu, Sassari, Perugiji i Milanu. Obje prve izključivo na državni trošak, ostale dvie novčanom pripomoćju

---

[21] 31. prosinca 1883. iznašao je broj doživotno odsudjenih 5159 mužkih + 204 ženskih = 5363. U zadnjih 8 godina priraslo je svake godine do 418 — 590 doživotno odsudjenih individua, dočim su od ovih u posljednjih 4 godina samo 149 — 193 smrću riešeni svojih zemaljskih muka. Vidi: Rivista di discipline carcerarie 1884 fasc. 5. pagina 184.

[22] Vidi: Rivista etc. 1884 str. 199.

Digitized by Google

pravne sviesti priznanjem (Anerkennung?)[124] i običajem (Uebung), imenito kao residuum pojedinih pravnih posala.[125]

Nu nije li protuslovno tvrditi, da pravo dielomice nastaje iz pravnih posala? Kako može biti koj posao pravan, ako ga pravo kao takova jur nepriznaje?

(Nastavit će se.)

Prinosi k najnovijoj povjesti kaznioničke struke u evropskih državah (1883—1884.)

Napisao ***Emil Taufer,***
ravnatelj kr. zem. kaznione u Lepoglavi.

(Nastavak.)

Vrlo poučna je najnovija povjest reforme kaznioničtva u kraljevini Italiji.

Ogromna je tamo zadaća, koja čeka na riešenje, ali je i uspješan rad, što ga od godine do godine ulaže vodja, svomu mjestu posvema dorasao, koji sve svoje sile žrtvuje stvari.

---

[124] Montesquieu „de l'esprit des lois" II. 2. 6. 15

[125] Sr. Puchta, I. str. 51; Chleborad str. 163 slj., Post. str. 20.

Mislim, da će me svatko razumjeti, da će svatko razabrati, da posliednjom stavkom gornje izreke nisam htio kazati, da je sve privatno pravo niknulo iz pravnih posala, već samo da je privatno pravo dielomice (donjekle) residuum pravnih posala.

Dapače iz prednjih stavaka gornje izreke sliedi, da sam uvjeren, da je stanoviti dio prava privatnog nastao i s puke priznaje bez mediuma pravnih posala, što imenito valja za absolutna prava. Tako je n. pr. faktični posjed (imenito pokretnih stvari) po mom mnienju postao pravnim institutom vlastničtva priznajom prije nego li je eksistirao ma kakav „pravni" posao. U ostalom dobili su i imovni poslovi pravnu narav iz priznaje u širjem smislu, kako ćemo u tekstu razviti.

Razlika je samo ta: Jedan dio privatnog prava zahvaljuje svoj život pukoj rek bi generalnoj priznaji, drugi dio nastaje kao residuum, kao ekstrakt specialno priznanih konkretnih pravnih posala. Budi mi dozvoljena prispodoba. Kao što je obćeniti dio pravne znanosti samo znanstveni ekstrakt posebnih dielova, tako je i stanoviti dio privatnog prava, residuum i ekstrakt mnogih bivših pravnih posalah. Što sam u ovoj opazci napomenuo valja za stara vremena; da se poslje pravo razvija i na druge načine, držim da mi jedva treba spomenuti.

Digitized by Google

Italija broji sada 315 zavodâ, odredjenih za ovrhu kaznâ slobode i to:

192 okružne uze (Carceri giudiciarie circondariali), 45 kaznionâ (Casa di pena), 24 Bagno, 8 zatvora (Casa di custodia), 40 popravionicâ (Riformatori) i 6 u zemlji nalazećih se kazneničkih kolonija. Osim toga ima još za redarstvene svrhe i za pridržanje u preventivnom zatvoru 1542 tako zvane „Carceri Mandamentali".

Upravo strahovito je velik broj individua, koji se u ovih zavodih čuvaju. — Broj osoba, nalazećih se u iztražnom zatvoru, iznosi na dan popriečno 40.000, broj osudjenika (kaznenika) pako do 32.000; medju ovimi posliednjimi ima jih više od 5000 osudjenih na doživotnu tamnicu, a 1800 na 20godišnju kaznu slobode.[21]

Po ovih brojevih čovjek bi morao zaključiti takodjer na velik broj osoba, namještenih u kaznioničkoj službi

Tomu ipak nije tako.

Kod uprave kaznionâ nalazeće se višje osoblje, — neuračunav ovamo liečnike, svećenike, poslovoditelje i lokalne pisare — broji 410 osobâ; stražarsko osoblje — bez onih kod Carceri mandamentali, ne broji više od 5290 individua.

Kakovo je još danas stanje mnogih kazniona u Italiji, o tom naveo je izvjestitelj proračunskoga odbora, zastupnik barun de Renzis u svojem referatu od 5. lipnja 1884. vrlo zanimivih ali ujedno i žalostnih stvari.

Medju ostalim reče:[22] „Godine 1864. bje proglašen zakon, kojim je država obvezana bila kod svakoga okružnoga suda podići uzu sa stanicami. Od toga vremena minulo je 20 godinâ. Pa koliko je takovih uza dosad sagradjeno?

Četiri: u Turinu, Sassari, Perugiji i Milanu. Obje prve isključivo na državni trošak, ostale dvie novčanom pripomoćju

[21] 31. prosinca 1883. iznašao je broj doživotno odsudjenih 5159 mužkih + 204 ženskih = 5363. U zadnjih 8 godina priraslo je svake godine do 418 — 590 doživotno odsudjenih individua, dočim su od ovih u posljednjih 4 godina samo 149 — 193 smrću riešeni svojih zemaljskih muka. Vidi: Rivista di discipline carcerarie 1884 fasc. 5. pagina 184.

[22] Vidi: Rivista etc. 1884 str. 199.

Digitized by Google

interesirane gradske obćine. Dvie se uze grade u Rimu i u Piacenci. Doduše od godine do godine bilo je koješta popravljano i pregradjivano kod postojećih već uzâ, ali napokon šta je ipak dosad postignuto?

Za više od 35.000 individuâ, nalazećih se u iztražnom zatvoru, obstoji samo 3000 stanica. Dakako da nema ni jednoga znamenitijega grada, koji nebi imao sudbenu uzu, ali u kakovom stanju nalaze se te uze?

Najnapučeniji grad kraljevine Napulj, posjeduje šest uzâ za 2465 zatočenikâ obojega spola. Palermo ima tamnicu, u koju su se u jednom danu 2400 individua mogla zajedno strpati. Ali uz kakove odnošaje sigurnosti, ćudorednosti i zdravlja?

Kakovom korišću za iztražno postupanje?

Službeni spisi, što su nam stavljeni na razpolaganje, bezdvojbeno svjedoče o žalostnih odnošajih, koji tu vladaju. Tamne, nizke, vlažne, bezračne, smrtonosne su uze n. p. u Napulju, baš kakove su nekoć bile za Bourbonâ i u srednjem vieku.

Dugi, uzki hodnici, kojimi se dapače i o podne samo sa sviećom u ruci može prolaziti, vode k uzničkim prostorijam; svaka disciplina i svako nadziranje upravo je iluzorno i nemoguće. —

Uzprkos monumentalnim zidinam i solidnim željeznim sastojinam, obćenje sa vanjskim svietom samo je djetinja igra. Okružnih zidova ne ima, i sgrade samih uza, osobito u Vikariji i u San Francesco, protežu se jednim krilom do uzke i nenadzirane ulice sa zloglasnim, sumnjivim stanovničtvom.

Za 800 zatočenika u Vikariji i za 700 zatočenika u San Francesco ima u svemu samo 8 stanica za osamljenje i kaznu, i slučaj je baš hotio da su i ove stanice okrenute prama spomenutoj ulici.

Nego čemu trošiti toliko rieči? Sigurno je samo to, da smo mi tim upravo tako daleko bilo od auburnskoga, bilo od svakoga drugoga mješovitoga sistema, koji je poslje bio u cvietu, dapače, da se mi time nalazimo u najoštrijoj oprieci sa svakim sistemom ovrhe kazne, kako ga novija teorija zahtieva, a zna-

Digitized by Google

nost priznaje. I kad bi vriedni Gladstone danas opet posjetio Vikariju kod Napulja, jamačno bi o tih prostorijah isto pisao, što je prije 25 godina pisao o tamničarih bourbonskih.

U mnogih od Bagnoa i kazniona postoje žalostni zdravstveni odnošaji. Pomor bio je n. p. godine 1877. u Civita-Vecchiji $5._2\%$, u Parmi $9._2\%$, u Padovi $8._5\%$, u Trani $9._8\%$. — Godine 1878 u ženskoj kaznioni u Rimu $13_2\%$, 1879 u Parmi $14._1\%$, u Bergamu $8._8\%$, u Perugiji $11._2\%$ etc.“

„Po tom dakle čini se“ — tako govori de Renzis dalje — „da je došao čas, gdje se valja ozbiljno primiti civilizatornoga i moralnoga djela, to jest reforme kaznionâ, da kaznione nebudu zabitni kutovi, u kojih se kriju zloporabe, škandali, gdje se sramoti i kralj i zakon.

Samo racionalni i u prikladnih kaznionah provedeni progresivni kazneni sistem, — po našem mnenju — jedino je kadar odnošaje kriminaliteta temeljito popraviti.

Mi nipošto ne niječemo mogućnost poboljšanja osudjenikâ, osobito ne onih, koji su sgodnoj priliki ili nenadanoj napasti podlegli i tako pali; ali mi se držimo amerikanskoga nazora, koji u tom slučaju manje ide zatim, da krivca u srcu popravi, nego više onamo, da mu glavu naravna.

Sa dobro izabranimi sredstvi — veli jedan autor — mogu se ljudi dovesti do zakonitosti, ako i ne baš do moralnosti; ponašanje njihovo dade se promjeniti, ako i ne baš njihova volja.“

Koja su dakle sredstva, kojimi glavni ravnatelj kazniona, Martino Beltrani Scalia želi postići reformu kaznionâ? On nas o tom obavješćuje u svojem najnovijem djelu: „Relazione del Direttore generale e degli ispettori delle Carceri per gli anni 1878—1883. Roma 1884. tipografia delle Mantellate“.

Djelo sadržaje opis svega što se je dosad postignulo, i takodjer njegov program za budućnost.

Da nam bude izvješće posve izcrpivo, morali bismo najveći dio omašnoga djela od 34 štampanih tabakâ jednostavno prevesti. A to bi doista i vriedno bilo.

Ipak program ove naše radnje stavlja nam mnogo uže granice. Samo ob onom, što je najvriednijega i samo ob onih te-

Digitized by Google

matih, koja u obći interes zasjecaju, može se ovdje tek u kratko progovoriti.

Poslje imenovanja M. Beltrani Scalia za glavnoga ravnatelja talijanskih kazniona bila mu je prva briga, da uzpostavi gradjevni odsjek kod glavnoga ravnateljstva

Nacrte za kaznione nemogu kojigod graditelji izradjivati.

Glavnomu ravnatelju mora se u toj stvari pripustiti mjerodavan upliv, i graditelji moraju se njegovim idejam prilagoditi.

Pomoćju uzpostavljenoga ovoga strukovnjačkoga odsjeka razvija danas glavno ravnateljstvo najživahniju djelatnost oko uzdržavanja od prilike 400 sgradâ, koje služe za kaznioničke svrhe, zatim glede mnogobrojnih sistematičkih pregradjivanjâ i veličanstvenih novogradnja.

Neupuštajuć se u potankosti, spomenuti ćemo ovdje samo gradnju Casa di Custodia za 67 malodobnikâ, koja je u godini 1883. dovršena u Tivoliu (Rim), sagradjenje uza za 210 kaznenika u Fossombrone, nastavljanje gradnje sudbene uze u Piacenci za 160 osoba, gradnja druge Casa di Custodia, odredjene za 50 malodobnikâ takodjer u Tivoli, osobito pako radnje oko veličanstvene kaznione „Regina coeli“ u Rimu, koja je proračunana na 3,400.000 lirâ i u koju se imade smjestiti 1172 individua.

Na polju kaznioničkih gradnjâ čeka upravu još svladanje ogromne zadaće, naime pregradjenje ili sagradjenje svih sudbenih uzâ sa samotnimi zatvori, prema zakonu od 28. siečnja 1864. — Silni troškovi, koji usljed toga nastaju za državu, imali bi se medjutim obaliti požrtvovnošću pokrajinskih gradova i občina, koji su se u vlastitom interesu mnogi jur sami odazvali. Liep primjer u tom pogledu daje municipij Amelija (Perugia), koji je svoti od 50.000 lira za adaptiranje tamošnje kaznione, — odredjene za kroničko-bolestne kaznenike, doprineo liepi razmjer od 60% za gradjevne troškove.

Vrlo važno i znamenito popunjenje u organizaciji svojoj postiglo je glavno ravnateljstvo kaznionâ uvedenjem institucije okružnih nadzornika — šest njih na broju — usljed kralj. de-

Digitized by Google

kreta od 6. ožujka 1881. Po ovih poduzeta česta i temeljita pregledavanja svih zavodâ, koji se u području njihovom nalaze, te obširni i savjestni njihovi izvještaji, koji izcrpljuju svaku granu kaznioničtva, unaprediti će jamačno nuždne i koristne reforme i to u tim većoj mjeri, čim si budu s vremenom nadzornici pribavili veće poznavanje i pregled podredjenih im zavoda. —

Da uzmogne kazna djelovati, tomu treba da se ona jednako i strogo izvadja. Postojeći zakon mora se uporaviti u svakom zavodu i na svakoga kaznenika. Umobolni medjutim nemogu biti predmetom ovrhe kazne S druge strane složna je znanost u tom, da takovi zločinački ludjaci ne spadaju u takav zavod, čiji su se nesretni stanovnici uvjek čuvali zločina. Italija nastoji takodjer ovo pitanje racionalno riešiti.

Koncem godine 1883. iznašao je broj umobolnih kaznenika 343. — Ovi su bili smješteni stranom u zavodu za umobolne kaznenike u Aversi, stranom u različitih pokrajinskih zavodih za umobolne.

Glavni ravnatelj M. Beltrani Scalia smjera potom staviti predlog, da se podignu 3 zavoda, kamo bi se imali smještati samo umobolni kaznenici, i to po jedan za gornju, dolnju i srednju Italiju, dočim bi se zavod u Aversi kao neshodan svrsi imao napustiti i preobratiti u popravilište.

Na najveće potežkoće naišao je M. Beltrani Scalia kod iztriebljivanja svakojakih zloporabâ i nepodobštinâ, koje su se bile uvukle u ekonomičku službu kaznionâ, te koje potiču jedino iz sistema „sveobćega zakupa“. — Radikalno pobolšanje može se postići jedino vlastitom režijom države. Tomu ipak treba dobro plaćeno, revno i inteligentno činovničko osoblje. Ovo pako je vrlo riedko, te se mora tekom godinâ iznova odgojiti ili barem naobraziti. Preustrojstvo može dakle bivati samo postepeno.

U tom pogledu učinjeno je već nešto kod upravne grane uzdržavanja kaznenikâ, a još više kod racionalnoga upotrebljivanja radne sile, na koju se je granu službe prijašnjih vremenih vrlo malo obaziralo.

Digitized by Google

Kod uzdržavanja kaznenika gleda se sada svom odlučnošću na to, da se s jedne strane sve savjestno izdade, što kaznenikom po postojećih propisih pripada, a s druge strane. da se pri tom po mogućnosti što manje obtereti državna blagajna.

O bagno ih poznato je, da je do godine 1881 ukupno uzdržavanje u svih bagnoah povjereno bilo jednomu jedinomu poduzetniku, koji je dobivao za svaki dan stanovitu paušalnu svotu, za koju moradijaše dobavljati sve što je potrebno (hrana, odielo, posteljina, liekarije, čišćenje, pranje itd.). Uprava je uzdržavala sgrade i njihove pripadke, te podmirivala neke malene troškove za brijače, pisare, tiskanice itd.

Počam od 1. siečnja 1881 bje ovaj — po disciplinu tako kao i za državnu blagajnu jednako štetonosan sustav — napušten, te se je pokušalo na 3 godine obskrbljivati kaznenike dobavnimi ugovori za svaki bagno, pri čem je svagdje izključena bila dobava odiela i posteljine, jer se uzimlje kao načelo, da se potrebe kaznenikâ, u koliko je moguće, vlastitom njihovom radnjom podmiruju, resp. proizvoditi imadu.

Povoljan uspjeh, koji je u tom pogledu postignut — popriečni troškovi, koji su pod obćenitim sistemom dobavljanja iznašali 0·66 lira na dan, umanjili su se u god. 1881, 1882 i 1883 na $0·59._{44}$, $0·62._{85}$, $0·63._{80}$ lira — bijaše povodom, da su koncem godine 1883 sklopljeni novi pojedini dobavni ugovori na 5 godinâ (1884—1888), po kojih će popriečni trošak za svaki obskrbni dan iznašati $0·58._{20}$ lira.

Alimentacija kaznenika u sudbenih uzah osigurava se, kao što je i dosad bivalo, dobavnimi ugovori, sklopljenimi uvjek za cielu jednu pokrajinu.

Daleko znamenitijim napredkom nego što je kod alimentacije, može se kaznionička uprava pohvaliti glede zabavljanja kaznenikâ radnjom.

Trajno, instruktivno i takodjer za budućnost kaznenika koristno zanimanje jest jedno od najznamenitijih nastojanjâ kaznioničke uprave. Koli je težka ova zadaća, lahko je uviditi, ako se

Digitized by Google

promisli, da u Italiji ima do 40.000 kaznenika, koji imadu u smislu zakona raditi, da se $^3/_5$ postojećih kaznionâ nalaze na udaljenih točkah, i da $^6/_{10}$ kaznenikâ pripada seljačkomu stališu, a i ostale $^4/_{10}$ da se takodjer rekrutiraju samo iz najprimitivnijih grana industrije.

U koliko je kaznionička uprava nastojala riešiti svoju zadaću, vidi se odatle, što je uzprkos neizbježivim, u naravi stvari ležećim neprilikam kod prelaza od zakupnoga na sistem vlastite državne režije (sukcesivno izveden god. 1878—1882) ne samo broj radnih danâ znatno se umnožio, nego i dohodak radnje pokazao znamenit uspjeh. Čisti dohodak radnje u bagnoah, koji je iznašao 1878. god. 1,074.301 liru, iznosi za godinu 1883. znamenitu svotu od 2,506.286 lirâ, naprama svoti 1,795.672 lire u god. 1882.

Dohodak radnje u Case di pene iznosio je 1883 g. 2,689.719 lira 64 cnt., to jest za 585.598 lira i 47 ct. više nego god. 1878, kao je iznosio samo 2,104.121 lira i 27 ct. Drugimi riečmi: dohodak radnje pokrio je 43—55% ukupnoga troška za uzdržavanje kaznenikâ. — Nije ovo išlo bez težke borbe.

Uprava kazniona imala je glede industrialnoga zanimanja kaznenika trpjeti kad i kad baš žestokih napadaja. Osobito pako dignu se prava bura težkih obtužbâ onom sgodom, kad se je preuzimalo tiskanje službenoga lista (Gazetta Ufficiale) i glavnoga kolendara ministarstva za nutarnje poslove (Calendario generale):[23] da se naime uprava kaznione otimlje da preuzme po slove, kojim nije nipošto dorasla; da veoma osjetljivo oštećuje slobodni obrt, da poštenim radnikom otimlje kruh, a radi u prilog kaznenikom; da trati zemaljski novac pod izlikom tobožnjega dobitka, koji računa po svojoj volji, itd.

Uzalud se pozivala, da je posvema dorasla zadaći , koju je preuzela pa da će ju takodjer izvesti; da tu nemože biti govora o kakovoj konkurenciji sa slobodnom radnjom, pošto je samo jedna grana službe od absolutnoga upravnoga interesa u vlastitu režiju uzeta; da se radnjom u kaznionah neprikraćuje u istinu

[23] Vidi „Rivista di discipline Carcerarie„ 1883 str. 134.

Digitized by Google

Kod uzdržavanja kaznenika gleda se sada svom odlučnošću na to, da se s jedne strane sve savjestno izdade, što kaznenikom po postojećih propisih pripada, a s druge strane. da se pri tom po mogućnosti što manje obtereti državna blagajna.

O bagno ih poznato je, da je do godine 1881 ukupno uzdržavanje u svih bagnoah povjereno bilo jednomu jedinomu poduzetniku, koji je dobivao za svaki dan stanovitu paušalnu svotu, za koju moradijaše dobavljati sve što je potrebno (hrana, odielo, posteljina, liekarije, čišćenje, pranje itd.). Uprava je uzdržavala sgrade i njihove pripadke, te podmirivala neke malene troškove za brijače, pisare, tiskanice itd.

Počam od 1. siečnja 1881 bje ovaj — po disciplinu tako kao i za državnu blagajnu jednako štetonosan sustav — napušten, te se je pokušalo na 3 godine obskrbljivati kaznenike dobavnimi ugovori za svaki bagno, pri čem je svagdje izključena bila dobava odiela i posteljine, jer se uzimlje kao načelo, da se potrebe kaznenikâ, u koliko je moguće, vlastitom njihovom radnjom podmiruju, resp. proizvoditi imadu.

Povoljan uspjeh, koji je u tom pogledu postignut — popriečni troškovi, koji su pod općenitim sistemom dobavljanja iznašali 0·66 lira na dan, umanjili su se u god. 1881, 1882 i 1883 na $0·59._{44}$, $0·62._{85}$, $0·63._{80}$ lira — bijaše povodom, da su koncem godine 1883 sklopljeni novi pojedini dobavni ugovori na 5 godinâ (1884—1888), po kojih će popriečni trošak za svaki obskrbni dan iznašati $0·58._{20}$ lira.

Alimentacija kaznenika u sudbenih uzah osigurava se, kao što je i dosad bivalo, dobavnimi ugovori, sklopljenimi uvjek za cielu jednu pokrajinu.

Daleko znamenitijim napredkom nego što je kod alimentacije, može se kaznionička uprava pohvaliti glede zabavljanja kaznenikâ radnjom.

Trajno, instruktivno i takodjer za budućnost kaznenika koristno zanimanje jest jedno od najznamenitijih nastojanjâ kaznioničke uprave. Koli je težka ova zadaća, lahko je uviditi, ako se

Digitized by Google

promisli, da u Italiji ima do 40.000 kaznenika, koji imadu u smislu zakona raditi, da se $^3/_5$ postojećih kaznionâ nalaze na udaljenih točkah, i da $^6/_{10}$ kaznenikâ pripada seljačkomu stališu, a i ostale $^4/_{10}$ da se takodjer rekrutiraju samo iz najprimitivnijih grana industrije.

U koliko je kaznionička uprava nastojala riešiti svoju zadaću, vidi se odatle, što je uzprkos neizbježivim, u naravi stvari ležećim neprilikam kod prelaza od zakupnoga na sistem vlastite državne režije (sukcesivno izveden god. 1878—1882) ne samo broj radnih danâ znatno se umnožio, nego i dohodak radnje pokazao znamenit uspjeh. Čisti dohodak radnje u bagnoah, koji je iznašao 1878. god. 1,074.301 liru, iznosi za godinu 1883. znamenitu svotu od 2,506.286 lirâ, naprama svoti 1,795.672 lire u god. 1882.

Dohodak radnje u Case di pene iznosio je 1883 g. 2,689.719 lira 64 cnt., to jest za 585.598 lira i 47 ct. više nego god. 1878, kao je iznosio samo 2,104.121 lira i 27 ct. Drugimi riečmi: dohodak radnje pokrio je 43—55% ukupnoga troška za uzdržavanje kaznenikâ. — Nije ovo išlo bez težke borbe.

Uprava kazniona imala je glede industrialnoga zanimanja kaznenika trpjeti kad i kad baš žestokih napadaja. Osobito pako dignu se prava bura težkih obtužbâ onom sgodom, kad se je preuzimalo tiskanje službenoga lista (Gazetta Ufficiale) i glavnoga kolendara ministarstva za nutarnje poslove (Calendario generale):[23] da se naime uprava kaznione otimlje da preuzme poslove, kojim nije nipošto dorasla; da veoma osjetljivo oštećuje slobodni obrt, da poštenim radnikom otimlje kruh, a radi u prilog kaznenikom; da trati zemaljski novac pod izlikom tobožnjega dobitka, koji računa po svojoj volji, itd.

Uzalud se pozivala, da je posvema dorasla zadaći, koju je preuzela pa da će ju takodjer izvesti; da tu nemože biti govora o kakovoj konkurenciji sa slobodnom radnjom, pošto je samo jedna grana službe od absolutnoga upravnoga interesa u vlastitu režiju uzeta; da se radnjom u kaznionah neprikraćuje u istinu

[23] Vidi „Rivista di discipline Carcerarie„ 1883 str. 134.

Digitized by Google

nijedan slobodan radnik, jer su svi — bez iznimke — drugdje smješteni, i da napokon državni erar iz spomenutih tiskovnih radnjâ u vlastitoj režiji znamenitu i pozitivnu korist crpa: — tužbe ipak ne umuknuše, pače tako su učestale, da se je sve više širilo mnienje, da je u istinu vlada kriva.

Uz ovakove okolnosti dobio je na koncu prve godine (1883) postignuti, i preko svakoga očekivanja povoljni uspjeh toga poduzeća dvostruku znamenitost, te je u jedan mah odpuhnuo sve tužbe, što no su se bile proti njemu digle.[24]

(Nastavit će se.)

Kako se provadja dioba zajednice po §§ 841 i 843 o. g. z.?

Prema § 830 obć. gradj. zakonika može redovito svaki dionik zajedničke stvari tražiti, da se dokine zajednica, samo ne u nevrieme ili na štetu ostalih.

A kako se dokinuće takove zajednice postizava, i napose kako se provadja dioba zajednice, to sadržavaju § 841—843 i slied. o. g. z.[1]

Pošto je najme zajednica dokinuta, preduzimlje se dioba tako, da svaki dionik bude zadovoljan; ako se dionici nemogu složiti, odlučuje žrieb ili odabranik, ili ako svi jednoglasno nepristanu na kojigod od ovih dvajuh načina odluke, presudjuje sudac (§ 841 o. g. z.). Ako je

[24] Vidi: „Relazione del Direttore generale". Pag. 196.

[1] Diobne tužbe (judicia divisoria) bijahu tri po rimskom pravu: actio familiae herciscundae, ako je predmetom tužbe bila zajednička ostavina, actio finium regundorum, najme za uredjenje medjaša, a u svih ostalih slučajevih diobe kakove zajednice actio communi dividundo, koja u jezgri odgovara ustanovam §§ 841 i 843 o g. z. — Istom tužbom, koja se razpravlja u D. X. 3 i C. III. 37, mogaše svaki dužnik izhoditi diobu zajedničkog dobra i ukinuće zajednice (l. 14 § 2 D. 10. 2; l. 8 pr. eod.; l. 5 C. 3. 37). Ako se zajedničko dobro u naravi nije dalo dieliti, tad bi se zajednička stvar javno prodala (l. 1. 3. C. 3. 37), a kupovina medju dionike podielila; inače pako ako se je zajednička stvar dala podieliti, tad se je ona u naravi podielila i svakomu dioniku stanoviti dio kao samovlastnost dopitao (§ 4, 5, J. de off. jud. 4. 17.), ter je u obće pri tom imao sudac po pravičnosti diobu provesti. Formula takove diobne tužbe glasila je: quidquid alteri ab altero adjudicari,

Digitized by Google

pako koja zajednička stvar nerazdieliva,[2] ili ako se razdieliti nemože, a da se znatno neumanji vriednost njezina, ima se ona, ako i jedan samo dionik uzište, prodati na javnoj dražbi i cienu podieliti medju dionike (§ 843 o. g. z.). §§ 841 i 843 o. g. z stoje u medjusobnom savezu, ter dočim prvi ustanovljuje obće načelo pri diobi stvari zajedničkih, normira potonji poseban način diobe nerazdielivih zajedničkih stvari, koja treba da se u istinu medju dionici provede (bud u naravi bud po vriednosti), a ne možda samo intelektualno.

Neki su doduše mislili — n. p. Winiwarter „das öst. bürg. Recht" svezak III. str. 469 — da se ustanova § 843 o g.z. proteže samo na one nerazdielive zajedničke stvari, koje nisu intelektualno na pojedine dionike podieljene, dočim da kod zajedničkih stvari, intelektualno medju dionike podieljenih, pravilno nemože pojedini suvlastnik tražiti na temelju § 843 o. g. z. sudbenu prodaju cielokupne zajednice, pošto bi tim razpoložio sa dielom inoga dionika, što da zabranjuje § 828 o. g. z., nego da u tom slučaju može pojedini dionik li svoj idealni dio zajedničke stvari inače odtudjiti (§ 829 o. g. z.) i tim zajednicu dokinuti, izstupiv iz nje; samo u slučajevih, ako se takov izstup nebi dao izvesti, zatim kod nakita i inih dragocienosti, kojih nije moći zajednički uživati i posjedovati, ili ako ostali dionici novoga mjesto izstupajućeg dionika nebi hotjeli primiti, da nepreostaje ino, van zajedničku stvar javno pro-

---

alterumve alteri dare facere oportet ex fide bona. (Sravni i Holzendorf Rechts-Lexicon, izdanje g. 1875 i 1876 I. str. 30 i 306., zatim II. str. 701).

Po pruskom privatnom pravu (sravni Preussisches allgemeines Landrecht I. dio naslov 17, § 1—114 vom gemeinschaftlichen Eigenthume überhaupt) neprovadja se diobni posao redovito parbenim putem, nego najčešće izvanparbenim, ter samo nastale priepore rieša sudac presudom.

U francezkom privatnom pravu govore ob istom predmetu čl. 1686 do 1688 code civil (dio III. tit. VI. chap VII) kada najme i kako se stanovita zajednička stvar putem javne dražbe prodaje i kupovina medju dionike dieli, pak su pobliži uvjeti za takovu prodaju i diobu navedeni u poglavju o nasljedstvu u code civil, zatim code de proc. civile II. partie livre II. tit. VII. art. 966—985., koje se prodaje i diobe, osobito ako su pri tom malodobne osobe interesovane, obavljaju uvjek pred izaslanim za to sudcem.

[2] Nerazdjeliva može biti stvar ili sama po sebi t. z. fizička nedielivost, ili usljed postojećih zabrana diobe kao n. p. zabrana § 21 šumskog zakona od 3. prosinca 1852 br. 250 drž. z. l.; zatim § 115 i 116 gorskog prava od 23. svibnja 1854 br. 146 drž. z l. (u Cislajtaniji zakon od 30. ožujka 1879 br. 50 drž. z. l. o zabrani materialne diobe kuća, zatim zakon od 6. veljače 1869 br. 18 drž. z. l. glede postupka kod razkomadanja zemljišta i dr.) Glede materialne nedielivosti kuća sravni i Unger System I. 415 opazka 23: „Materielle Teilung der Häuser (arg. § 417 all. b. g.) steht im Widerspruch mit den Principien des österr. Rechts und ist daher mit Recht von Gerichten nicht anerkannt.

Digitized by Google

nijedan slobodan radnik, jer su svi — bez iznimke — drugdje smješteni, i da napokon državni erar iz spomenutih tiskovnih radnjâ u vlastitoj režiji znamenitu i pozitivnu korist crpa: — tužbe ipak ne umuknuše, pače tako su učestale, da se je sve više širilo mnienje, da je u istinu vlada kriva.

Uz ovakove okolnosti dobio je na koncu prve godine (1883) postignuti, i preko svakoga očekivanja povoljni uspjeh toga poduzeća dvostruku znamenitost, te je u jedan mah odpuhnuo sve tužbe, što no su se bile proti njemu digle.[24]

(Nastavit će se.)

Kako se provadja dioba zajednice po §§ 841 i 843 o. g. z.?

Prema § 830 obć. gradj. zakonika može redovito svaki dionik zajedničke stvari tražiti, da se dokine zajednica, samo ne u nevrieme ili na štetu ostalih.

A kako se dokinuće takove zajednice postizava, i napose kako se provadja dioba zajednice, to sadržavaju § 841—843 i slied. o. g. z.[1]

Pošto je najme zajednica dokinuta, preduzimlje se dioba tako, da svaki dionik bude zadovoljan; ako se dionici nemogu složiti, odlučuje žrieb ili odabranik, ili ako svi jednoglasno nepristanu na kojigod od ovih dvajuh načina odluke, presudjuje sudac (§ 841 o. g. z.). Ako je

[24] Vidi: „Relazione del Direttore generale". Pag. 196.

[1] Diobne tužbe (judicia divisoria) bijahu tri po rimskom pravu: actio familiae herciscundae, ako je predmetom tužbe bila zajednička ostavina, actio finium regundorum, najme za uredjenje medjaša, a u svih ostalih slučajevih diobe kakove zajednice actio communi dividundo, koja u jezgri odgovara ustanovam §§ 841 i 843 o g. z. — Istom tužbom, koja se razpravlja u D. X. 3 i C. III. 37, mogaše svaki dužnik izhoditi diobu zajedničkog dobra i ukinuće zajednice (l. 14 § 2 D. 10. 2; l. 8 pr. eod.; l. 5 C. 3. 37). Ako se zajedničko dobro u naravi nije dalo dieliti, tad bi se zajednička stvar javno prodala (l. 1. 3. C. 3. 37), a kupovina medju dionike podielila; inače pako ako se je zajednička stvar dala podieliti, tad se je ona u naravi podielila i svakomu dioniku stanoviti dio kao samovlastnost dopitao (§ 4, 5, J. de off. jud. 4. 17.), ter je u obće pri tom imao sudac po pravičnosti diobu provesti. Formula takove diobne tužbe glasila je: quidquid alteri ab altero adjudicari,

Digitized by Google

pako koja zajednička stvar nerazdieliva,[1] ili ako se razdieliti nemože, a da se znatno neumanji vriednost njezina, ima se ona, ako i jedan samo dionik uzište, prodati na javnoj dražbi i cienu podieliti medju dionike (§ 843 o. g. z.). §§ 841 i 843 o. g. z stoje u medjusobnom savezu, ter dočim prvi ustanovljuje obće načelo pri diobi stvari zajedničkih, normira potonji poseban način diobe nerazdielivih zajedničkih stvari, koja treba da se u istinu medju dionici provede (bud u naravi bud po vriednosti), a ne možda samo intelektualno.

Neki su doduše mislili — n. p. Winiwarter „das öst. bürg. Recht" svezak III. str. 469 — da se ustanova § 843 o g.z. proteže samo na one nerazdielive zajedničke stvari, koje nisu intelektualno na pojedine dionike podieljene, dočim da kod zajedničkih stvari, intelektualno medju dionike podieljenih, pravilno nemože pojedini suvlastnik tražiti na temelju § 843 o. g. z. sudbenu prodaju cielokupne zajednice, pošto bi tim razpoložio sa dielom inoga dionika, što da zabranjuje § 828 o. g. z., nego da u tom slučaju može pojedini dionik li svoj idealni dio zajedničke stvari inače odtudjiti (§ 829 o. g. z.) i tim zajednicu dokinuti, izstupiv iz nje; samo u slučajevih, ako se takov izstup nebi dao izvesti, zatim kod nakita i inih dragocienosti, kojih nije moći zajednički uživati i posjedovati, ili ako ostali dionici novoga mjesto izstupajućeg dionika nebi hotjeli primiti, da nepreostaje ino, van zajedničku stvar javno pro-

---

alterumve alteri dare facere oportet ex fide bona. (Sravni i Holzendorf Rechts-Lexicon, izdanje g. 1875 i 1876 I. str. 30 i 306., zatim II. str. 701).

Po pruskom privatnom pravu (sravni Preussisches allgemeines Landrecht I. dio naslov 17, § 1—114 vom gemeinschaftlichen Eigenthume überhaupt) neprovadja se diobni posao redovito parbenim putem, nego najčešće izvanparbenim, ter samo nastale priepore riešava sudac presudom.

U francezkom privatnom pravu govore ob istom predmetu čl. 1686 do 1688 code civil (dio III. tit. VI. chap VII) kada najme i kako se stanovita zajednička stvar putem javne dražbe prodaje i kupovina medju dionike dieli, pak su pobliži uvjeti za takovu prodaju i diobu navedeni u poglavju o nasljedstvu u code civil, zatim code de proc. civile II. partie livre II. tit. VII. art. 966—985., koje se prodaje i diobe, osobito ako su pri tom malodobne osobe interesovane, obavljaju uvjek pred izaslanim za to sudcem.

[1] Nerazdjeliva može biti stvar ili sama po sebi t. z. fizička nedielivost, ili usljed postojećih zabrana diobe kao n. p. zabrana § 21 šumskog zakona od 3. prosinca 1852 br. 250 drž. z. l.; zatim § 115 i 116 gorskog prava od 23. svibnja 1854 br. 146 drž. z l. (u Cislajtaniji zakon od 30. ožujka 1879 br. 50 drž. z. l. o zabrani materialne diobe kuća, zatim zakon od 6. veljače 1869 br. 18 drž. z. l. glede postupka kod razkomadanja zemljišta i dr.) Glede materialne nedielivosti kuća sravni i Unger System I. 415 opazka 23: „Materielle Teilung der Häuser (arg. § 417 all. b. g.) steht im Widerspruch mit den Principien des österr. Rechts und ist daher mit Recht von Gerichten nicht anerkannt.

Digitized by Google

dati (jer se pravilno samo tako može polučiti najviša ciena) i kupovinu medju dionike podieliti.

Tvrdio je i Finger u časopisu Wagnerovom god. 1846 I. strana 298 i 411, da već u provedenju idealnih dielova u javnih knjigah obstoji prava dioba i dokinuće zajednice, jer da je svaki suvlastnik stvari zajedničke ujedno i samovlastnik svog idealnog diela.

Kao Finger tako misle i Wildner „Jurist" svezak XIII. str. 396 i dr. Berger „kritische Beiträge" str. 161 i slj. Protivni tomu nazor zastupao je već dvorski savjetnik Kitka (u „allg. öst. Gztg." godine 1857 broj 126 i 127, zatim Unger (System II. strana 417 opazka 30) koji punim pravom nazivlje napose nazor Fingerov „pustolovnim" (abenteuerlich).

Pošto §§ 841 i 843 o. g. z. nesadržavaju u obće nikakove stege diobi razvrgnute zajednice, i pošto može svaki dionik (§ 830 o. g. z.) tražiti dokinuće zajednice, mora se nazor Winiwater-a i njegovih istomišljenika neosnovanim izjaviti, jer §§ 841 i 843 predpostavljaju realnu (ne pako samo intelektualnu) diobu, koju je dionik fizički razdielive zajednice vlastan tražiti u naravi, odnosno, kod nerazdielive zajedničke stvari, u svrhu diobe beziznimno ovlašten tražiti javnu prodaju iste stvari.[3]

Praktično medjutim provadjanje ovih ustanova o. g. z. nailazi na znatne potežkoće, pošto za obdržavati se imajući pri tom postupak osim sasma općenitih ustanova, sadržanih u §§ 841—843 o. g. z., neima posebne odredbe ni u općem gradj. zakoniku niti u inom kojem našem zakoniku, pak je i sudbena praksa (usus fori) u tih i čestih i važnih pitanjih razna, tako da ni u tom neima stalne podloge za pobliže ustanovljenje modaliteta, uz koji da se ovakova dioba zajednice obavi.

Ta okolnost, pa onda da se potakne u naših pravnih kruzih razpravljanje ob istih pitanjih, bijaše povodom ovoj mojoj razpravi, u kojoj

---

[3] Sravni isti nazor i u razpravi g. Jovana Štefanovića „O pravu suvlastnika uziskati po § 843 o g. z. javnu prodaju zajedničke stvari" u Mjesečniku god. 1882 str. 307 i sl.

Potvrdjuju to i riešitbe vrhovnog bečkog sudišta od 10. prosinca 1847 br. 7327 i 30. prosinca 1853 br. 13.331, 24. travnja 1839 br. 1348, sadržane u Peitlerovoj sbirci pod br. 637, 638, 635., i riešitba od 26. svib. 1875 br. 3898, Peitl. sbirke br. 640 a Glaser-Ungerove sbirke br. 363; od 1. travnja 1856 br. 2859 sb. G. U. br. 180; od 1. listopada 1873 br. 8257 sb. G. U. br. 5093, u razlozih ove potonje riešitbe se navodi: pošto se idealnom diobom kuće još nedokida zajednica, a opet je materialna dioba nemoguća, nemože se suvlastniku odbiti zahtjev, da se sudbeno na dražbi proda ciela kuća itd.

Sravni nadalje i allg. öst. Gztg. od god. 1857 br. 126 i 127.

Digitized by Google

ću najprije razmotriti postupak pri fizičnoj diobi zajednice, a zatim po stupak, normiran u § 843 o. g. z.

Petit tužbeni za razvrgnuće zajednice po § 841 o. g. z. obično glasi u praksi:[4] neka se osudom izreče da razvrgnuću zajednice nekretnina, unešenih u zemlj. itd. nerazdieljeno na tužitelja A i tuženoga B imade mjesta, da je tuženi dužan dopustiti, da se u naravi izluči polovica nekretnina tih, da se taj dio tužitelju fizično preda i gruntovno nanj kao vlastnika prenese, itd.

Nakon pravomoćnosti takove osude traži tužitelj ovrhu iste, a sud imenuje vještake, izašilje s njimi sudb. izaslanika na lice mjesta za obavu diobe, ter nastajuće pri tom prepore stranaka riešava sudb. izaslanik, u koliko je nuždno, predbježno sam na licu mjesta, a zatim podnese o tom uredovanju izvješće s odnosnimi spisi sudu, koji o tom konačno odlučuje odlukom, proti kojoj pristoji strankam zakoniti pravni liek. —

Ja smatram ovaj u glavnih crtah predstavljeni postupak i praktičnim i pravilnim, makar zanj i nebilo posebnih propisa nego, ako je makar i samo usu fori uveden, jer provedenje u gornjem smislu izrečene osude (u kojoj je i dieliti se imajuća zajednica i alikvotni dio dionika naznačen) spada napokon u ovrhu osude, koja se, kad postane pravomoćnom, na zahtjev stranaka — najme u koliko ove nisu same složne glede izvadjanja diobe, da se ova žriebom ili po obranicih obavi — ovršiti imade i to prema načelom § 841—842 o. g. z. ter po analogiji inih ustanova, a napose u gradj. parb. postup. sadržanih, u koliko su najme ove ustanove dopustive gornjim načelom § 841—842 o. g. z. (koje su u prvom redu mjerodavne u ovom predmetu).

Pošto pako u obće ovršni postupak, sadržani u gradj. p. postupniku, kao takav nepozna osude (izuzev izlučnu tužbu, ter tužbu na ukinuće ovrhe, što je izrično u gradj. p. p. navedeno), to se svi prepori, nastajući pri izvadjanju ovrhe, imadu (jer ino nepreostaje), odlukom riešiti po sudu nakon saslušanja svih interesenta.

U ostalom zar nije n. p. konačna odluka, izdana na tužbu smetanog posjeda, makar i neimade formalnosti osude, u bitnosti isto što i osuda? A koliko puta mora se i u ovršnom postupku odlukom nakon predbježnog očevida i saslušanja vještaka riešiti pitanje, da li je stanovita, pod ovrhu uzeti se imajuća stvar pokretna ili nepokretna, i da li sačinjava možda pristojstvo dobra negibiva, koje se po § 526 gpp. nemože bez toga dobra uzeti pod ovrhu? (Sravni i riešitbu vrhovnog su-

[4] Sravni o tom zanimivu razpravu g. A. Rušnova „Kako ima glasiti zahtjev tužbe na razvrgnuće zajednice nepokretnosti“ u Mjesečniku g. 1881 str. 516 i 538 i slj.

Digitized by Google

dati (jer se pravilno samo tako može polučiti najviša ciena) i kupovinu medju dionike podieliti.

Tvrdio je i Finger u časopisu Wagnerovom god. 1846 I. strana 298 i 411, da već u provedenju idealnih dielova u javnih knjigah obstoji prava dioba i dokinuće zajednice, jer da je svaki suvlastnik stvari zajedničke ujedno i samovlastnik svog idealnog diela.

Kao Finger tako misle i Wildner „Jurist" svezak XIII. str. 396 i dr. Berger „kritische Beiträge" str. 161 i slj. Protivni tomu nazor zastupao je već dvorski savjetnik Kitka (u „allg. öst. Gztg." godine 1857 broj 126 i 127, zatim Unger (System II. strana 417 opazka 30) koji punim pravom nazivlje napose nazor Fingerov „pustolovnim" (abenteuerlich).

Pošto §§ 841 i 843 o. g. z. nesadržavaju u obće nikakove stege diobi razvrgnute zajednice, i pošto može svaki dionik (§ 830 o. g. z.) tražiti dokinuće zajednice, mora se nazor Winiwater-a i njegovih istomišljenika neosnovanim izjaviti, jer §§ 841 i 843 predpostavljaju realnu (ne pako samo intelektualnu) diobu, koju je dionik fizički razdielive zajednice vlastan tražiti u naravi, odnosno, kod nerazdielive zajedničke stvari, u svrhu diobe beziznimno ovlašten tražiti javnu prodaju iste stvari.[3]

Praktično medjutim provadjanje ovih ustanova o. g. z. nailazi na znatne potežkoće, pošto za obdržavati se imajući pri tom postupak osim sasma obćenitih ustanova, sadržanih u §§ 841—843 o. g. z., neima posebne odredbe ni u obćem gradj. zakoniku niti u inom kojem našem zakoniku, pak je i sudbena praksa (usus fori) u tih i čestih i važnih pitanjih razna, tako da ni u tom neima stalne podloge za pobliže ustanovljenje modaliteta, uz koji da se ovakova dioba zajednice obavi.

Ta okolnost, pa onda da se potakne u naših pravnih kruzih razpravljanje ob istih pitanjih, bijaše povodom ovoj mojoj razpravi, u kojoj

---

[3] Sravni isti nazor i u razpravi g. Jovana Štefanovića „O pravu suvlastnika uziskati po § 843 o g. z. javnu prodaju zajedničke stvari" u Mjesečniku god. 1882 str. 307 i sl.

Potvrdjuju to i riešitbe vrhovnog bečkog sudišta od 10. prosinca 1847 br. 7327 i 30. prosinca 1853 br. 13.331, 24. travnja 1839 br. 1348, sadržane u Peitlerovoj sbirci pod br. 637, 638, 635., i riešitba od 26. svib. 1875 br. 3898, Peitl. sbirke br. 640 a Glaser-Ungerove sbirke br. 363; od 1. travnja 1856 br. 2859 sb. G. U. br. 180; od 1. listopada 1873 br. 8257 sb. G. U. br. 5093, u razlozih ove potonje riešitbe se navodi: pošto se idealnom diobom kuće još nedokida zajednica, a opet je materialna dioba nemoguća, nemože se suvlastniku odbiti zahtjev, da se sudbeno na dražbi proda ciela kuća itd.

Sravni nadalje i allg. öst. Gztg. od god. 1857 br. 126 i 127.

Digitized by Google

ću najprije razmotriti postupak pri fizičnoj diobi zajednice, a zatim po stupak, normiran u § 843 o. g. z.

Petit tužbeni za razvrgnuće zajednice po § 841 o. g. z. obično glasi u praksi:[4] neka se osudom izreče da razvrgnuću zajednice nekretnina, unešenih u zemlj. itd. nerazdieljeno na tužitelja A i tuženoga B imade mjesta, da je tuženi dužan dopustiti, da se u naravi izluči polovica nekretnina tih, da se taj dio tužitelju fizično preda i gruntovno nanj kao vlastnika prenese, itd.

Nakon pravomoćnosti takove osude traži tužitelj ovrhu iste, a sud imenuje vještake, izašilje s njimi sudb. izaslanika na lice mjesta za obavu diobe, ter nastajuće pri tom prepore stranaka riešava sudb. iza slanik, u koliko je nuždno, p r e d b j e ž n o sam na licu mjesta, a zatim podnese o tom uredovanju izvješće s odnosnimi spisi sudu, koji o tom konačno odlučuje odlukom, proti kojoj pristoji strankam zakoniti pravni liek. —

Ja smatram ovaj u glavnih crtah predstavljeni postupak i praktičnim i pravilnim, makar zanj i nebilo posebnih propisa nego, ako je makar i samo usu fori uveden, jer provedenje u gornjem smislu izrečene osude (u kojoj je i dieliti se imajuća zajednica i alikvotni dio dionika naznačen) spada napokon u ovrhu osude, koja se, kad postane pravomoćnom, na zahtjev stranaka — najme u koliko ove nisu same složne glede izvadjanja diobe, da se ova žriebom ili po obranicih obavi — ovršiti imade i to prema načelom § 841—842 o. g. z. ter p o a n a l o g i j i inih ustanova, a napose u gradj. parb. postup. sadržanih, u koliko su najme ove ustanove d o p u s t i v e g o r n j i m n a č e l o m § 841—842 o. g. z. (koje su u prvom redu mjerodavne u ovom predmetu).

Pošto pako u obće ovršni postupak, sadržani u gradj. p. postupniku, kao takav nepozna o s u d e (izuzev izlučnu tužbu, ter tužbu na ukinuće ovrhe, što je i z r i č n o u gradj. p. p. navedeno), to se svi prepori, nastajući pri izvadjanju ovrhe, imadu (jer ino nepreostaje), o d l u k o m riešiti po sudu nakon saslušanja svih interesenta.

U ostalom zar nije n. p. konačna odluka, izdana na tužbu smetanog posjeda, makar i neimade formalnosti osude, u bitnosti isto što i osuda? A koliko puta mora se i u ovršnom postupku odlukom nakon predbježnog očevida i saslušanja vještaka riešiti pitanje, da li je stanovita, pod ovrhu uzeti se imajuća stvar pokretna ili nepokretna, i da li sačinjava možda pristojstvo dobra negibiva, koje se po § 526 gpp. nemože bez toga dobra uzeti pod ovrhu? (Sravni i riešitbu vrhovnog su-

[4] Sravni o tom zanimivu razpravu g. A. Rušnova „Kako ima glasiti zahtjev tužbe na razvrgnuće zajednice nepokretnosti“ u Mjesečniku g. 1881 str. 516 i 538 i slj.

Digitized by Google

dišta u Beču od 1. ožujka 1881 br. 2190 u „Gerichtshalle g. 1881 br. 63: „Sud imade u r e d a r a d i izpitati, da li pokretnine, koje se imaju ovršno prodati, nespadaju u fundus instructus", zatim riešiti odlukom u ovrhi pitanje, da li stanovita stvar, koja se ima pod ovrhu uzeti, sačinjava potrebito orudje, kojim može dužnik sebe uzdržavati, dakle da se neuzmu pod ovrhu stvari, koje su po zakonu od ovrhe izuzete itd. A ipak ni o tom nesadržaje naš gr. p. p. nikakova posebna propisa, pa ipak sudovi, postupajuć u ovršnom postupku na pomenuti način, rade posve pravilno. Kad bi se pako priepori o samoj diobi stanovite razvrgnute zajednice imali li parbenim putem riešavati, tad bi istom nastajale bezkrajne razpre medju strankami u odnosnih parničnih spisih, koji dio stanovite nekretnine da se kojoj od prućih stranaka dopita itd., a tim stavljale bi se (i bez obzira na veće troškove) velike, kad što nenadvladive težkoće tužitelju, da može ono važno pravo, koje mu je § 830 o. g. z. podieljeno, i realizovati putem suda (ako najme inače nije moguće), t. j. da u istinu izhodi ukinuće zajednice (jer izhodjenom samom osudom, da ima mjesta razvrgnuću zajednice, nije ova ni s daleka već dokinuta, nego se dokida istom nakon provedene diobe medju dionici), a takovo otegoćenje u realizovanju ovoga prava jamačno nije prama duhu našega o. g. z., koji dapače sadržaje ustanova, kojimi se nastoji ovo dokinuće olahkotiti, n. pr. ustanove § 831, 832, 1206 itd. o. g. z.[5]

Parbeni put, koji bi se imao povesti kod izvedenja diobe iza ukinute zajednice, morao bi se, pošto je jur duže vremena trajao, i tečajem ovrhe odnosne osude, kojom bi se p o b l i ž e način itd. takove diobe označivao, često s nova započeti glede stanovita iznovična pri izvadjavanju takove ovrhe nastala priepora (jer bi se stranke u takom slučaju glede nastalih prepornih točaka imale na put parbe odputiti).

Već se odatlje vidi, koji od obajuh postupaka je praktičniji, brži i jeftiniji: da li onaj, koji dopušta, da se dioba nakon pravomoćnosti osude, kojom se izr.če razvrgnuće stanovite zajednice, i ustanovljuju dielovi dionikom (u koliko se inače neslože) po sudu u ovršnom postupku, ili pako postupak, koji bi zahtievao, da se istom onda mora parnica voditi, u kojoj treba da tužitelj jasno navede, koji dio parcele za sebe zahtieva i. t. d.

---

[5] Sadržaje i art. 815 francezkog code civil: Nul ne peut être contraint à demeurer dans l'indivision; et le partage peut être toujours provoqué, nonobstant prohibitions et conventions contraires.

(Nastavit će se.)

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Potrebštine za zabranu

K. J. utužio je kod sudb. stola u Zagrebu proti F. P. mjenbenu tražbinu 749 for. 72 nč., nu usljed prigovora proti izdanomu platežnomu nalogu zametne se mjenbena parnica. Na to predao je F. P. proti svomu mjenbenomu vjerovniku K. J. četiri tužbe o raznih iznosih; tužbe nisu podkriepljene nikakvimi pismenimi dokazali.

F. P. zatraži za svoje utužene tražbine zabranu na mjenbenu tražbinu 749 for. 72 nč., radi koje je još tekla parnica izmedju obijuh stranaka. Tu zabranbenu molbu temeljio je na svjedočbi, koja glasi ovako: „Podpisani svjedočimo, da K. J. ne posjeduje nikakva ni pokretnoga ni nepokretnoga imetka, pa da sa svojom obitelju živi o proviziji, koju mu po njem zastupane trgovačke tvrdke za prodaju njihovih produkta plaćaju. U Zagrebu 26. lipnja 1884. J. C. v. r. J. V. v. r.“.

Gradsko-deleg. kot. sud u Zagrebu odlukom od 12. srpnja 1884 br. 12.118 dozvolji na temelju tužba molitelja pr. 26. travnja 1884 br. 8021, 8022, i od 28. travnja 1884 br. 8163 i 8165 gr. u svrhu osiguranja istih u iznosih od 225 for. 86 nč., 154 for. 84 nč., 234 for. 29 nč. i 220 for., zabranu na tražbinu K. J-a proti molitelju F. P-u, utuženu tužbom kod kr. sudb. stola u Zagrebu 14. ožujka 1884 broj 3109, te je za provedenje ove zabrane zamoljen kr. sudbeni stol u Zagrebu napisom u mjesto dopisa.

Proti ovoj odluci podnese K. J. na banski stol utok sa žaobom ništovnom, koji bijaše ovako izveden:

„§ 407 grpp. traži za zabranu dokaz vjerodostojnimi svjedočanstvi, ili načinom drugim, da je radi nestašice drugih dovoljnih platila tražbina moliteljeva u pogibelji.

Protivnik je priložio svojoj molbi nekakovu tobož svjedočbu nekoga J. V-a, i J. C-a, koji vele, da ja ne imam imetka i da živim o proviziji, koju si kao trgovački agent zaslužujem.

Odkuda znade sl. sud, da su ovi Imbro V. i Iv. C. sbilja izdali i podpisali tu svjedočbu? Od kuda znade, da su posvjedočili istinu? Tko su ti J. V. i J. C.? odkuda su, gdje živu, kako oni mogu prosuditi moje imućtvene okolnosti, kako znadu, da ja ne imam ništa, da živim samo o proviziji; kako znadu, kolika je moja provizija, koliko zaslužujem, pa ne pretiče li mi što od moje provizije? Zar su J. V. i J. C., za

Digitized by Google

koje nisam ni ja, a nije ni sl. sud nikada čuo, koji možda ni ne živu, zar su oni kakva oblast?

Makar da se za zabranu ne traži strog dokaz po načelih postupovnika, ne ima dvojbe, da ovakovo „svjedočanstvo“ ne može biti dovoljno. Ako bi ono bilo dovoljno, onda neznam slučaja, u kojem se zabrana ne bi smjela dozvoliti, jer svaki će naći ljude, koji pomeću ulice, pa koji će mu za malo rakije izdati pismeno, da mu protivnik ne ima ni pare. I onda je zabrana gotova.

§ 408 grpp. propisuje, da se zabrana ima dozvoliti bezuvjetno samo onda, ako vjerovnik donese takovih izprava, koje, ako je priznadu za istinite, podpuno posvjedočavaju tražbinu.

Takove izprave ne ima protivnik ni jedne. U obće su protivničke tužbe, na temelju kojih je zatražio zabranu, obložene samo jednom jedinom izpravom, naime punomoćju njegova zastupnika. Dakle tu ne ima nikakovih, a kamo li izprava, koje podpuno zasvjedočavaju tražbine protivničke. — Ipak je protivniku dozvoljena bezuvjetna zabrana, prem nije ničim zasvjedočio obstojnost svojih tražbina i pogibelj za iste.

U oči ovakove flagrantne povrede zakona ne treba tek dokazivati, da su bitni propisi postupovnika (§§ 407 i 408 grpp.) povriedjeni, ter da postoji ništovnost po § 339. 3 gpp.

Molim', da mi se svakako dosude dole naznačeni troškovi ovoga utoka, jer bi bilo proti zakonu i pravici, da moram ja nositi troškove usljed ovako objestno tražene i neosnovano dozvoljene zabrane“.

Usljed ovoga utoka obnašao je kr. banski stol rješitbom od 13. rujna 1884 br. 20491 gr. izreći:

„s razloga, što Imbro V. i Iv. C. nisu pozvani izdavati svjedočbu ob imovinskih odnošajih, i tim molitelj po § 407 gpp. vjerojatno dokazao nije, da je radi pomanjkanja drugih dovoljnih platila tražbina njegova u pogibelji, davši utoku mjesta, napadnutu prvosudnu odluku onamo preinačiti, da se molitelj sa zabranbenom molbom odbija i da ima utjecatelju troškove utoka sa 5 for. 50 nč. za 14 dana pod prietnjom ovrhe platiti“.

Usljed previdnoga utoka molitelja zabrane obnašao je kr. stol sedmorice riešenjem od 22. prosinca 1884 br. 3525 „uz preinačenje napadnute drugosudne odluke potvrditi onu prvoga suda s razloga u prvomolbenoj odluci navedenih, pa i za to, jer dužnik K. J., prem mu je prosto bilo u utoku navesti nove okolnosti i doprinieti dokazala (§ 312 gpp.), niti ma samo uztvrdio nije, da imade još inih platila van pod zabranu stavljenu svoju mjenbenu tražbinu, i jer se pri takovom stanju stvari ima kao dovoljno zasvjedočena smatrati okolnost, da dužniku manjkaju ina, za pokriće vjerovnika potrebita platila“. —

Digitized by Google

Ova rješitba jedva treba tumača. Samo nuzgredno spominjem, da u prvosudnoj odluci ne ima nikakovih razloga. Vrhovna ta rješitba je od načelne važnosti, buduć ustanovljuje, da ne mora molitelj zabrane „dokazati vjerodostojnimi svjedočanstvi, ili načinom drugim, da je radi nestašice drugih dovoljnih platila tražbina njegova u pogibelji“ — kako to § 407 gpp. propisuje; da za bezuvjetnu dozvolu zabrane vjerovnik ne treba da „prinese ujedno takovih izprava, koje, ako se priznadu za istinite, podpuno zasvjedočavaju tražbinu“ — kako to § 408 grpp. propisuje; i napokon da je „svjedočba“ bilo kakvih ljudi, o kojih se ne zna ni tko su ni šta su, dapače se ni ne zna, da li obstoje, da je — velju — svjedočba ovakovih ljudi „vjerodostojno“ dokazalo u smislu našega postupnika.

Priobćio dr. Hinković.

Smetanje posjeda.

D. L. trgovac iz C. zamolio je kr. podžupaniju u P., da mu dozvoli sagraditi pecaru u svom dvorištu. Dozvolju je dobio, nu medju inimi i pod uvjetom, „da gradnja ima biti tako udešena, da će se moći bez zaprieke voziti putem, koj vodi kraj pecare dalje preko potoka te iza ostalih posjedâ“. D. L. poče na temelju te dozvole graditi pecaru.

Proti dozvoljavajućoj odluci kr. podžupanije uložiše Stjepan Vujedić i drug. utok na višu molbu, koja je napadnutu odluku ukinula i gradnju pecare zabranila. U isto vrieme podnesoše isti kr. gr. del. kot. sudu u P. proti D. L-u tužbu radi smetanja posjeda proseć: „Tuženi D. L. smetao je nas u našem zadnjem faktičnom posjedu prava služnosti staze, progona i kolnika vodećeg, gdje sada stoji ograda, koju je on 3. srpnja 1882 uz potok podigao: pa je stoga dužan upitnu ogradu srušiti, obstojeći put u prijašnje stanje postaviti, svakog se dalnjeg smetanja prava služnosti naše kaniti, te nam u posjed naše pravo služnosti puta natrag ustupiti“.

Sud prve molbe izrekao je na ovu tužbu odluku prema petitu tužbe sa sliedećim obrazloženjem: „Tuženik priznaje sam, da je ugao njegove novosagradjene sgrade sagradjen na putu, vodećem sa trga u potok, te priznaje, da su se tim putem služili ne samo njegovi susjedi, već i ostali žitelji, dovažajuć i odvažajuć gnoj, pjesak, zemljištne plodove itd. — Dakle već tim priznanjem dokazan je po propisu § 108 gpp. posljednji faktični posjed tužiteljâ i počinjeno po tuženiku smetanje. Kad se k tomu uvaži, da su po tužiteljih i tuženiku navedeni svjedoci suglasno izpovjedili ono isto, što i tužitelji u svojoj tužbi, to je gornja odluka po § 158 gpp. tim više opravdana.

Digitized by Google

koje nisam ni ja, a nije ni sl. sud nikada čuo, koji možda ni ne živu, zar su oni kakva oblast?

Makar da se za zabranu ne traži strog dokaz po načelih postupovnika, ne ima dvojbe, da ovakovo „svjedočanstvo“ ne može biti dovoljno. Ako bi ono bilo dovoljno, onda neznam slučaja, u kojem se zabrana ne bi smjela dozvoliti, jer svaki će naći ljude, koji pomeću ulice, pa koji će mu za malo rakije izdati pismeno, da mu protivnik ne ima ni pare. I onda je zabrana gotova.

§ 408 grpp. propisuje, da se zabrana ima dozvoliti bezuvjetno samo onda, ako vjerovnik donese takovih izprava, koje, ako je priznadu za istinite, podpuno posvjedočavaju tražbinu.

Takove izprave ne ima protivnik ni jedne. U obće su protivničke tužbe, na temelju kojih je zatražio zabranu, obložene samo jednom jedinom izpravom, naime punomoćju njegova zastupnika. Dakle tu ne ima nikakovih, a kamo li izprava, koje podpuno zasvjedočavaju tražbine protivničke. — Ipak je protivniku dozvoljena bezuvjetna zabrana, prem nije ničim zasvjedočio obstojnost svojih tražbina i pogibelj za iste.

U oči ovakove flagrantne povrede zakona ne treba tek dokazivati, da su bitni propisi postupovnika (§§ 407 i 408 grpp.) povriedjeni, ter da postoji ništovnost po § 339. 3 gpp.

Molim', da mi se svakako dosude dole naznačeni troškovi ovoga utoka, jer bi bilo proti zakonu i pravici, da moram ja nositi troškove usljed ovako objestno tražene i neosnovano dozvoljene zabrane“.

Usljed ovoga utoka obnašao je kr. banski stol rješitbom od 13. rujna 1884 br. 20491 gr. izreći:

„s razloga, što Imbro V. i Jv. C. nisu pozvani izdavati svjedočbu ob imovinskih odnošajih, i tim molitelj po § 407 gpp. vjerojatno dokazao nije, da je radi pomanjkanja drugih dovoljnih platila tražbina njegova u pogibelji, davši utoku mjesta, napadnutu prvosudnu odluku onamo preinačiti, da se molitelj sa zabranbenom molbom odbija i da ima utjecatelju troškove utoka sa 5 for. 50 nč. za 14 dana pod prietnjom ovrhe platiti“.

Usljed previdnoga utoka molitelja zabrane obnašao je kr. stol sedmorice riešenjem od 22. prosinca 1884 br. 3525 „uz preinačenje napadnute drugosudne odluke potvrditi onu prvoga suda s razloga u prvomolbenoj odluci navedenih, pa i za to, jer dužnik K. J., prem mu je prosto bilo u utoku navesti nove okolnosti i doprinieti dokazala (§ 312 gpp.), niti ma samo uztvrdio nije, da imade još inih platila van pod zabranu stavljenu svoju mjenbenu tražbinu, i jer se pri takovom stanju stvari ima kao dovoljno zasvjedočena smatrati okolnost, da dužniku manjkaju ina, za pokriće vjerovnika potrebita platila“. —

Digitized by Google

Ova rješitba jedva treba tumača. Samo nuzgredno spominjem, da u prvosudnoj odluci ne ima nikakovih razloga. Vrhovna ta rješitba je od načelne važnosti, buduć ustanovljuje, da ne mora molitelj zabrane „dokazati vjerodostojnimi svjedočanstvi, ili načinom drugim, da je radi nestašice drugih dovoljnih platila tražbina njegova u pogibelji“ — kako to § 407 gpp. propisuje; da za bezuvjetnu dozvolu zabrane vjerovnik ne treba da „prinese ujedno takovih izprava, koje, ako se priznadu za istinite, podpuno zasvjedočavaju tražbinu“ — kako to § 408 grpp. propisuje; i napokon da je „svjedočba“ bilo kakvih ljudi, o kojih se ne zna ni tko su ni šta su, dapače se ni ne zna, da li obstoje, da je — velju — svjedočba ovakovih ljudi „vjerodostojno“ dokazalo u smislu našega postupnika.

Priobćio dr. Hinković.

Smetanje posjeda.

D. L. trgovac iz C. zamolio je kr. podžupaniju u P., da mu dozvoli sagraditi pecaru u svom dvorištu. Dozvolju je dobio, nu medju inimi i pod uvjetom, „da gradnja ima biti tako udešena, da će se moći bez zaprieke voziti putem, koj vodi kraj pecare dalje preko potoka te iza ostalih posjedâ“. D. L. poče na temelju te dozvole graditi pecaru.

Proti dozvoljavajućoj odluci kr. podžupanije uložiše Stjepan Vujedić i drug. utok na višu molbu, koja je napadnutu odluku ukinula i gradnju pecare zabranila. U isto vrieme podnesoše isti kr. gr. del. kot. sudu u P. proti D. L-u tužbu radi smetanja posjeda proseć: „Tuženi D. L. smetao je nas u našem zadnjem faktičnom posjedu prava služnosti staze, progona i kolnika vodećeg, gdje sada stoji ograda, koju je on 3. srpnja 1882 uz potok podigao; pa je stoga dužan upitnu ogradu srušiti, obstojeći put u prijašnje stanje postaviti, svakog se dalnjeg smetanja prava služnosti naše kaniti, te nam u posjed naše pravo služnosti puta natrag ustupiti“.

Sud prve molbe izrekao je na ovu tužbu odluku prema petitu tužbe sa sliedećim obrazloženjem: „Tuženik priznaje sam, da je ugao njegove novosagradjene sgrade sagradjen na putu, vodećem sa trga u potok, te priznaje, da su se tim putem služili ne samo njegovi susjedi, već i ostali žitelji, dovažajuć i odvažajuć gnoj, pjesak, zemljištne plodove itd. — Dakle već tim priznanjem dokazan je po propisu § 108 gpp. posljednji faktični posjed tužiteljâ i počinjeno po tuženiku smetanje. Kad se k tomu uvaži, da su po tužiteljih i tuženiku navedeni svjedoci suglasno izpovjedili ono isto, što i tužitelji u svojoj tužbi, to je gornja odluka po § 158 gpp. tim više opravdana.

Digitized by Google

Pošto tuženik sâm priznaje, da je gradnju započeo 5. srpnja, a u zapisniku od 19. travnja, što ga je vlastoručno podpisao, stoji opazka, da se graditelju D. L-u. do meritornog riešenja zabranjuje svaki početak gradnje pod prietnjom porušenja, to se nije mogao uvažiti ni tuženikov prigovor, da mu je polit. oblast dozvolila graditi, a kad je viša riešitba ovu dozvolu ukinula, da ga ova nije mogla vezati, pošto da nije bio ob utoku ubavješten, koji se je izgovor tim manje uvažiti mogao, jer predmet toga prepora, do riešenja visoke zem. vlade kao zadnje molbe, nije bio do tada meritorno riešen.

Pa pošto po propisu § 339 o. g. z. ne ima nitko prava samovlastno smetati posjed drugoga, to je u ovom slučaju svako dalnje smetanje posjeda po propisu § 457 gpp. zabranjeno, dočim je tuženiku slobodno, ako si prisvaja pravo vlastničtva na prieporni put, da si ovo po propisu § 620 gpp. i § 523 ogz. redovitim putem parbe pribavi“. . . .

Odluku prve molbe dokinu kr. banski stol s r a z l o g a, što bi smetanje posjeda, po navodu tužiteljâ, sastojati imalo u p o d i g n u ć u n o v e s g r a d e kraj obć. puta preko potoka, i što je tuženik prepornu sgradu dozvolom pol. oblasti graditi započeo i što je isti priepor takodjer političkim putem konačno riešen; a tim da je sud prve molbe nenadležno postupao

Usljed previdna utoka, podnešena proti ovoj riešitbi, bje drugomolbena riešitba s r a z l o g a, što se po uspjehu razprave i po riešitbi visoke zem. vlade u ovoj parnici n e r a d i o b u z p o s t a v i j a v n o g k a k v o g p u t a, već ob o b r a n i s m e t a n o g p o s j e d a s l u ž n o s t i p u t a na privatnoj parceli, a za razpravu i za riešenje takovog priepora da su samo sudovi nadležni po § 53 sudovnika i po čl. XI. zakona od 28. veljače 1874 o vlasti sudačkoj — kao ništetna po § 339 toč 1. gpp. ukinuta, a potvrdjena odluka prvoga suda.

Priobćio Drag. Becić.

Ovršni čin dražbe kriepostan je samo proti ovršeniku a ne i proti trećim osobam.

(Slučaj, gdje se dostalac na ovrš jav. dražbi kupljenih nepokret. upućuje na redoviti put pravde proti faktič. posjedniku pto. ustupa posjeda).

K. Š. kupio je na ovršnoj jav. dražbi prije petnaest godina nepokretnine, upisane u zemlj. br. 8 obć. Kukujevci.

Sam ovršni čin dražbe, koji je po tadanjoj praksi žup. sudben. stola V. obavio oficial P., nije istina nikada odobrenje suda zadobio —

Digitized by Google

bar ne izrikom — već je to odobrenje bilo sadržano muče u onom dielu odluke riešavajuće dražbeni zapisnik, kojim se za razdiobu kupovnine odredjuje ročište.

Razdiobno ročište bje obavljeno i donešena diobna osnova. U tom stadiju ležala je stvar ova više godina kod žup. sudb. stola u V., dok se nije nakon skoro punih 10 godina dosjetio kupac, da položi ostatak neplaćene kupovnine i da traži ovršno uvedenje u posjed kupljenog dobra.

(Da se je ova stvar tako dugo zategnula, valja tražiti uzrok u tom, što je ovrhovoditeljev zastupnik bio podjedno dostalac ovrš. putem prodanih nepokretnina, a on sa razloga samo njemu poznatih nije se brinuo, da se ovršni taj predmet prije koncu privede. Ostali interesenti medjutim su pomrli ili su ih tek neznatne svote iz kupovnine zapasti imale. A da je stvar ta izvan evidencije samom sudu došla, imade se mnogo pripisati organizaciji sudova prve molbe godine 1875).

Tek god. 1881 zamoli dostalac K. Š. položivši kod kr. kot. suda u Š. ostatak dužne kupovnine, da se uvede u posjed jošte god. 1870 kupljenih nepokretnina.

Kr. kot. sud u Š-u odbio je tada molitelja s njekih formal. razloga naročito, što nije molbu svoju upravio proti medjutim preminulom ovršeniku A. G. odnosno proti njegovoj ostavini; što nije doprineo grunt. napisnika, što je pometnjom priložio molbi svojoj odluku o diob. osnovi, koja se odnosi na posve drugi ovršni predmet.

Usljed utoka, podnesena proti ovoj odluci odredio je kr. stol sedmorice — kr. ban. stol potvrdio je odluku prvoga suda u cjelosti, — da se imadu o molbi K. Š. preslušati svi interesenti, pa za tim izreći nova odluka. Na ročište za preslušanje interesenta došao je osim ovršenikovog sina Martina G. Filip i Mita G., sinovi pokojnoga suvlastnika prodanih nepokretnina.

Ovi očitovaše, da se ovršenik sada pok. Antun G. nije nikada u izključivom posjedu ovršnim putem prodanih nepokretnina nalazio niti se danas njegova ostavina u takovom nalazi; nego da ove nekretnine posjeduju osim Martina G., sina pokojnoga Antuna G., još Filip i Mita G. Prosvjedovahu proti tomu, da se dostalac K. Š. sada, nakon trinaest godina od dana dražbe, kratkim putem u posjed sada njihovih nepokretnina uvede; sam ovršni čin napadoše tude kao ništetan, jer da oficial P. kao ne sudac nije mogao ovršne dražbe zakonito obaviti. Rekoše, da sam dražbeni čin nije nikada pravomoćan postao, jer u ovršnih spisih neima traga, da je žup. sudb. stol u V. takav kadgod odobrio.

Digitized by Google

Osim toga navedoše proti samom izvedenju dražbenog čina razloga takovih, s kojih se onodobno sama dražba nije ni mogla, bar ne bez povriede propisa §§ 506—509, 512 i 516 gpp. odobriti.

Kr. kot. sud u Š-u. prešav preko ovih potonjih formalnih prigovora odbio je odlukom svojom od 8. studenoga 1883 br. 5882 molbu do stalca K. Š. za ovršno uvedenje u posjed kupljenih nepokretnina s ovih razloga:

Što se u posjedu nepokretnina u zemalj. br. 8 obć. K. nenalazi ni ovršenik Antun G., a niti njegova ostavina; što se u doba ovršne dražbe u posjedu istih nepokretnina, bar ne u izključivom posjedu, nije nalazio ovršenik — već i suvlastnik Marko G., a sada njegova djeca Filip i Mita, — indi prema ovrhovoditelju i ovršeniku treća osoba; što ovršni čin dražbe i u onom slučaju, kad bi korektno i zakonito obavljen bio, nemože biti kriepostan proti trećim osobam, već jedino proti ovršeniku.

Istom odlukom uputio je dostalca, da redovitim putem pravde proti sadanjim faktičnim posjednikom na ustup posjeda postupa.

Na utok i ništovnu žalbu dostalčevu proti ovoj odluci potvrdio je kr. ban. stol riešitbom br. 10367 odluku kr. kot. suda u Š-u. sa razloga po ovom navedenih.

Kr. stol sedmorice uslied uloženog izvanred. previd. utoka dostalčevoga, riešenjem svojim od 9. siečnja 1885 br. 2806 odputio je takodjer utok dostalčev, obzirom na razloge jednako glasećih nižih odluka, kao neumjestan, jer neima očite nepravde i ništetnosti, pokle uputom na redoviti put pravde nije utjecatelj kao kupac lišen svojih prava. *Priobćio N. J.*

Zakupnik nije faktični posjednik.

Kr. kot. sud u Samoboru odlukom od 11. svibnja 1884 br. 2834 sudio je: Tužitelj Pavao Lukšić i po njem zastupana zadruga Lukšić zahtievajući, da sud izrekne, da su tuženici Mato Kozjak i drugovi smetali tužitelja u posjedu živice i oranice „Mokrice“ tim, što su živicu sjekli a oranicu uzorali — odbija se, i ima tuženikom naknaditi parbeni trošak sa 7 for.

Razlozi: Nepreporno je, da oranica „Mokrice“ sa živicom pripada u vlastnost i posjed tužene zadruge Kozjak, samo se tužitelj izgovara, da on tu oranicu drži u zakupu, dočim tuženici tvrde, da tužitelj tu oranicu drži i uživa mjesto kamata.

Digitized by Google

Vidiv, da je ovosudnom osudom od danas br. 2835 presudjeno, da tužitelj onu oranicu samo mjesto kamata uživa i da ima posjed te oranice zadruzi Kozjak povratiti;

vidiv, da ovakovo puko držanje tudjeg posjeda bez posjedničke volje sud nema štititi, jer nepredleži stvarni odnošaj posjeda, nego samo osobno-obligatorni odnošaj bilo uzgredne pogodbe kamatne, bilo pogodbe zakupne, koje osobno pravo mora tužitelj posebnom tužbom tražiti, — zato se mora tužitelj sa neosnovanim tužbenim zahtjevom odbiti i po § 573 p. g. p. na naknadu parbena troška osuditi.

Na utok tužiteljev kr. je banski stol riešenjem od 28. kolovoza 1884 br. 13.912 potvrdio odluku prvoga suda sa razloga po njem navedenih i budući tužitelj ničim nije svoje tvrdnje podkriepio, da priepornu oranicu u zakupu drži, ter da zakupno vrieme nije izteklo i njegov posjed zakupnoga prava, kojim bi slobodno razpoloženje vlastnika sa njegovim zemljištem ograničeno bilo, još vazda traje, koji dokaz tužitelju prinadleži tim više, što posjed same stvari nije prieporan.

Kr. stol sedmorice riešenjem od 22. siečnja 1885 br. 3543 odputio je izvanredni previdni utok tužitelja s razloga, što tužitelj priepornu oranicu nije posjedovao animo domini. *S. P.*

Ako stranka, stanujuća u gornjem spratu, priredi plesnu zabavu, da li za stranku pod njom stanujuću nastaje slučaj smetana posjeda?

A. priredi u svom stanu u drugom katu zabavu, na kojoj se sviralo i plesalo sve do zore. B. stanujuć s obitelju svojom upravo pod njim u prvom spratu, nemogaše cieli noći spati, pak se dosjeti da bi mogao proti A-u. ustati tužbom s bog smetana posjeda porabe stana. Prva i druga molba zabaciše tužbu. Najviši sud bečki, odlukom od 2. rujna 1884 br. 10.125 odputiv izvanredni previdni utok tužiteljev potvrdi odluke nižih sudova.

Razlozi: Tužitelj mogao bi samo onda zahtievati preinaku suglasnih odluka nižih sudova, kad bi se ovimi počinila ništetnost ili očevidna nepravda (dvor dekret od 15. veljače 1883 br. 2593 sb. pr. z.). Tužitelj sam netvrdi, da bi bilo ono prvo (nulitet). Valja dakle izpitati, je li istina, što se u izvan. previd. utoku veli, najme da su odluke nižih sudova očevidno nepravedne. Ni ovo nije istina. Može se dopustiti, da je tuženik, prirediv noćju od 8. na 9. ožujka 1884 u svom stanu, koji je baš nad stanom tužiteljevim, plesnu zabavu sa glasbom, smetao

Digitized by Google

tužitelja i njegovu obitelj te nisu mogli spavati, da su se prozori, vrata i pokućtvo onako zibala u stanu, kao B. u svojoj tužbi navodi. Ma se nadalje i dopustilo, da je tim smetana poraba stana po tužitelju najmljena, odatlje ipak nesliedi, da je i njegova tužba osnovana. Naprama pravu tužitelja rabiti najmljeni stan, stoji isto takovo pravo tuženikovo; što tužitelj želi i o čem nastoji, ide onamo da se tuženiku zabrani, da nesmie onako upotrebiti svoga stana, kao što ga je upotrebio noćju od 8. na 9. ožujka prirediv plesnu zabavu sa glasbom. Tužitelj nije dokazao, da ima pravo, usljed kojega bi se mogla tuženiku zabraniti onakova poraba stana, zato se mora njegova tužba odbaciti.

Pravna narav predbroja na ložu u kazalištu.

M. zahtievaše tužbom, da mu je ravnatelj kazališta dužan dati ložu kazališnu na porabu za 50 neparnih predbrojnih predstava. Prvi sud iztakne: „U abonementu lože kazališne neradi se toliko o razpoložbi sa samom ložom, nego više o duševnih užitcih, što ih dotičnik u predstavi kazališnoj prima, odnosno u pravu na takov užitak; u abonnementu nesadržaje se dakle pogodba uporabna u smislu obć. gr. z. S toga odbija se molba da se povede postupak uporabni, a pošto manjka svaka zakonska podloga, odklanja sud povedenje ma kakova inoga postupka.

Prizivni sud naloži, da se povede postupak u stvarih uporabnih, jer pogodba predbrojke, na kojoj se temelji tužba, ima sva zakonska obilježja uporabne pogodbe po § 1090 o. g. z., a kakova je potreba, koja se ima uporabom stvari podmiriti, nije odlučna kad se prosudjuje svojstvo pogodbe.

Najviši sud bečki riešenjem od 2. listopada 1884 br. 13.554 potvrdi riešitbu druge molbe, jer abonnement izviestno označene lože u kazališnoj sgradi, na izviestno opredieljeni broj večernih predstava nije ino nego najam prava porabe na izviestno opredieljene prostorije u sgradi za stanovito vrieme, a pošto se u previdnom utoku nije poreklo svojstvo kazališta kao nepokretne stvari, ima se ovdje uporaviti car. naredba od 16. studenoga 1858 (d. z. l. br. 213).

Što treba, ako supruzi žele koga adoptirati?

Supruzi N. zamoliše sud, da potvrdi adopciju samosvojne Z. Suprugu nije još bilo 50 god., dočim je supruga imalo i preko 50 god. Sudovi prve i druge instancije odbiše molbu. Proti tomu podneseni izvanredni previdni utok zabaci najviši sud bečki riešenjem svojim od 22.

Digitized by Google

travnja 1884 br. 4707, jer da Z. posinjenjem po supruzih dobiva poočima i pomajku, a u §§ 179 i 180 o. g. z. odredjuje se, da tko adoptira mora da je navršio 50 god.; ovo je dakle potrebno i za svakoga od supruga, kad zajedno adoptiraju tudje diete. U odlukah nižih sudova, koje odbijaju molbu supruga N. za potvrdu adopcije, jer August N. nije navršio 50 god., neima dakle takove protuzakonitosti, usljed koje bi se u smislu § 16 car. pat. od 9. kolovoza 1854 (br. 208 d. z. l.) preinačiti morale. *(„Centralblatt“).*

B. Mjenbeno.

Prigovor, da je naledja bila samo na oko učinjena, može valjano iznieti samo naledjnik protiva svomu neposrednomu naledjovniku.

Oslonivši se na mjenicu, što ju je na svoju naredbu izdao Šimun F. u Zlatnom Pragu 15. listopada 1879, a prihvatili ju Vjekoslav i Josipa supruzi G., te je Šimun F. naledjom prenio na Davida F., ovaj, kako minu dan izplate 15. studenoga 1879, zaište, a c. kr. trgovačko sudište u Pragu naredi platežnim nalogom od 14. svibnja 1881 br. 27950 suprugom Vjekoslavu i Josipi G., da kao prihvatnici mjenice za tri dana plate tužitelju mjenbenu svotu od 500 for. sa 6% zateznimi kamatami od 15. siečnja 1881 do izplate i trošak tužbe.

Tuženi supruzi prigovoriše, da su s izdatnikom mjenice Šimunom F. ugovorili, da neće mjenicu naledjit; da su oni prije nego je bila prikazana tužba, u više rokova izbrojili ženi Šimuna F. 400 for.; da je poslje toga sutuženica Josipa G. 9. lipnja 1881 predala Šimunu F. još 100 for., kojom prigodom ovaj još reče: „Dobro je, recite vašemu mužu, da neka to (to jest prigovor) uzme na se, neka dodje sa mnom u doktora, mi ćemo to tamo zajedno napraviti“; — da su ove okolnosti bile poznate tužitelju Davidu F., bratu Šimuna F.; da David F. nije dao Šimunu F. za mjenicu vriednote nikakve i da se naledja Šimuna F. na priepornoj mjenici učinila samo na oko.

Ob ovih zadnjih okolnostih, koje se tiču Davida F., tuženici navratiše ovomu zakletvu odlučnu, ali neuzvrativu, jer oni neznadu, po svojem vlastitom osjećanju, što se je ugovorilo medju Šimunom i Davidom F., ali po stanju stvari moraju držati, da je Šimun F. o tom svem obaviestio Davida F., da nedodje u koliziju za zakonom.

Tečajem parnice prizna tužitelj, da mu je Šimun F. 9. lipnja predao primljenih 100 for., stoga stegnu tražbinu na ostatak od 400 for., zaniekav ostale okolnosti, što ih tuženici navedoše.

Digitized by Google

C. kr. trgovačko sudište u Zlatnom Pragu odsudom od 12. rujna 1881 br. 47407 uzdržalo je u krieposti platežni nalog do smanjene svote od 400 for. i glede dobiti i parbenih troškova te odsudilo tuženike na izplatu ostalih parbenih troškova.

Razlozi: Prigovor tuženikâ, da se je mjenicu naledjilo protiva njihovom ugovoru sa Šimunom F., skroz je nepresudan, jer i ne obazriev se na to, da prihvatnik nemože izključit dalje naledjivanje mjenice (čl. 15. mj. z.; § 13 hrv.-ug. mj. z), s napomenutog ugovora sa Šimunom F. mogao je nastati pravni odnošaj samo medju njim i tuženici, odnošaj, koj proti tužitelju naledjovniku može tim manje bit iznešen, što iz razprave parnice ne izlazi, da je ta okolnost bila tužitelju poznata.

Okolnosti, što ih tuženici navedoše glede toga, da se je mjenica samo prividno naledjila, nisu takove, da bi mogle utemeljit dotični prigovor i opravdat naloženje neuzvrative o tom zakletve, jer uplata kakve valute naledjniku učinjena nespada u bitnost naledje; jer navedena Šimuna F. izjava, kao jednostrani naledjnika posao, nemože da obveže naledjovnika i jer bi napokon imala biti skrb tuženikâ, da pravnim putem zaištu nazad od Šimuna F. što su mu bez razloga dali. Naledjom prelaze na naledjovnika sva prava na mjenici osnovana; o mjenbenoj obvezi može bit sudjeno samo obzirom na mjenicu; tuženici ne učiniše da se na mjenici zabilježe njihova tobožnja plaćanja, s toga morali bi dokazati, da je Šimun F. obaviestio tužitelja o plaćanjih učinjenih na račun mjenične svote, da se je ovaj dakle mala fide dobavio mjenice i zaiskao sada nje izplatu.

C. kr. prizivno sudište česko ne udovolji prizivnoj žalbi tuženikâ, nego presudom od 12. listopada 1881 br. 28897 potvrdi prvomolbenu odsudu sa sliedećih razloga:

Prigovor, da je utužena mjenica bila samo na oko naledjena, nemože biti tim utemeljen, što je iza podnesene tužbe naledjnik Šimun F. primio od sutuženice 100 for. na račun mjenice, te ih tužitelju izručio, jer upravo to izručenje tužitelju dokazuje, da ovaj bijaše pravi mjenbeni vjerovnik i jer tuženici i ne rekoše, što se je drugo smjeralo dokučit naledjom mjenice.

Ako se je dakle tužitelj naledjom izkazao vlastnikom mjenice, odpadaju ostali prigovori, koji se na Šimuna F. odnose, pa koji su netočni i neizvadjaju se nikako iz mjenice.

U izvanrednoj prevídnoj žalbi iztakli su tuženici poglavito to, da je tužitelj David F. brat naledjniku Šimunu F.; da je ovaj potonji nakon podnesene tužbe primio neku svotu na račun mjenbenog duga a pri tom izjavio se, kako se je gore napomenulo, davši tim takov znak, da se nema drugče sudit, nego da se tu radi o naledji na oko, kojom

Digitized by Google

naledjnik namjerio ugnut se valjanim prigovorom; da je dakle skrozi opravdan ponudjeni dokaz neuzvrative zakletve o tom, da je Šimun F. naledjio mjenicu samo na oko.

C. kr. vrhovno sudište nije udovoljilo ovoj izvanrednoj previdnoj žalbi s r a z l o g a: što prigovor, da se je naledja učinila samo na oko, pristoji jedino naledjniku proti njegovom neposrednom naledjovniku, a i to samo s toga, što da onaj prvi nije na ovoga zadnjega prenio vlastnost mjenice, nego samo faktičnu nje detenciju; što dakle napomenuti prigovor nemože iznieti prihvatnik proti posjedniku mjenice, koji se po čl. 36 mjenb. reda (§ 36 hrv.-ug. mj. z.) izkazuje prama prihvatniku vlastnikom mjenice bezuvjetnom naledjom.

Kad pako odpada taj prigovor, nije se obazrieti na ostale prigovore, koji nepotiču od mjenbenog prava, a ne ciljaju neposredno protiva tužitelju; opet u suglasnih nižih sudova presuda nije nazrieti očite nepravednosti: valjalo je s toga odbit izvanredni tuženikâ previd". — Ova je vrhovna presuda od 11. siečnja 1882 br. 14622. *Iz českoga „Pravnika".*

B.

C. Trgovačko.

Cautio discreta. Posjednik bona, glasećega na donosioca a izdanoga po neprotok. trgovcu, vlastan je dignuti tužbu.

Prvi sud zabacio je tužbu, jer da joj manjka temelj i legitimacija za nju. Prizivni sud dokinu riešenje prvoga suda, a najviši sud bečki riešenjem od 7. veljače 1884 br. 942 potvrdi osudu druge molbe s ovih r a z l o g a:

Pravni temelj utužene tražbine nalazi se u bonu dto. Beč 10. lip. 1873, kojega istinitost tuženi neporiče; bon je papir glaseći na donosnika, pa kao takov, ma se i neizkazao razlog obveze, ipak sadržaje u sebi pravo na tražbinu (§ 1393 o. g. z.; čl. 301 austr. tr. z.), pak tko prihvati ovaku naputnicu, imade s njom preuzetu obvezu prema čl. 301 austr. t. z. (§ 294 hrvat.-ug. trg. z.) ispuniti onomu, na kojega je korist izdana, u ovom slučaju dokle donosiocu. Tuženi prigovara, da on nije trgovac, zato da se na nj neda uporaviti čl. 301 trg. g. z.; ali to nevriedi, jer tuženik prizna sam, da je za vrieme kad je bon ovaj izdan tjerao trgov. poslove baveć se obrtimice kupovanjem i prodavanjem vrednih papira, da je ovake poslove trgov. za druge osobe obavljao, ili kod sklapanja posredovao. (čl. 271 i 272 tr. z.; §§ 258 i 259 hrvat.-ug. tr. z.). Bon dakle izdan po njem, ima se prosudjivati po čl. 4. tr. z., (§ 3 hrv.-ug. trg. z.), a posve je neodlučno, što tuženik nebijaše proto-

Digitized by Google

koliran, jer po čl. 4. t. z. smatra se trgovcem svatko, tko se obrtimice bavi trgov. poslovi. Što dalje tuženik prigovara, da bon neglasi na ordre, da nije naledjem prenesen, isto je tako neosnovano, kao što je netemeljit prigovor njegov, da je C. predao bon tužitelju mjesto plateža u vlastnost, jer bon glasi na pokazatelja, a kod papira na donosnika već sam posjed legitimira vlastnika. I što još tvrdi tuženik, da se ovaj bon osniva na dugu, nastalom iz poslova diferencialnih, a ovi da se imadu smatrati kao igra i oklada, ni to se nemože uvažiti, jer je tuženik trebao sve ovo i dokazati, a toga nije učinio. Pošto se dakle nije prigovaralo iznosu i dospielosti tražbine, koja se tužbom utužuje, pošto je sam tuženik za račun duga iz bona nastaloga u dva puta svaki put po 100 for. platio i toga neporekao, dakle dug priznao, trebalo je potvrditi osudu prizivnoga suda.

U inozemstvu stanujuća stranka i predloženje njenih trgov. knjiga.

U parnici povedenoj proti M. zahtievaše ovaj, da se tužitelju naloži, da ima predložiti svoje trg. knjige. Prvi sud nije uvažio ovoga zahtjeva; prizivni sud pako sudio je, da mu treba zadovoljiti.

Najviše sudište bečko riešenjem svojim od 27. svibnja 1884 broj 5982 potvrdi rješitbu prvoga suda s r a z l o g a, što tužeća tvrdka nedvojbeno ima sjedište svoje u inozemstvu, a kako naredjuje čl. 39 trg. zak. ima odrediti predloženje trgov. knjiga sud onoga mjesta, u kojem se nalaze knjige, koje bi trebalo predložiti, tuženik pako nije u ovom pravcu stavio svoj zahtjev, zato se nemože uvažiti.

D. Kazneno.

Glede obnove kaznenog postupka kad prekršajâ.

T. N. priobćio je bio u 8 broju Mjesečnika od god. 1883 str. 614 slučaj glede obnove kaznenog postupka kod prekršaja, u kojem navadja, da je prvi sud izrekao nakon obavljene razprave sa prisežnici odlukom, da neima mjesta obnovi kaznenoga postupka, a na utok potvrdio kr. banski stol istu odluku s primjetbom, da bi se imala izvidjenja obaviti, te b e z p r i s e ž n i k a i z r e ć i o d l u k a.

Neslažuć se s ovim potonjim nazorom, priobćujem evo protivnu rješitbu kr. banskog stola.

Kr. gradsko-del. kot. sud u P. osudio je osudom od 22. prosinca 1882 br. 1748 kaz. Ferdu H. radi prekršaja suprot javnim ustanovam i

Digitized by Google

naredbam, spadajućim na obću sigurnost, označena u § 312 kz., koju osudu je kr. banski stol rješitbom od 6. rujna 1883 br. 9208 i potvrdio.

Osudjeni Ferdo H. zamolio je obnovu kaznenog postupka, a prvi je sudac odlukom od 24. listopada 1883 br. 3348. odbio tu molbu, jer da neima mjesta obnovi kaznenoga postupka; a na pravodobno uloženu pritužbu izrekao je kr. banski stol rješitbom od 6. veljače 1884 br. 23.020 ex 1883 sliedeće:

„Vidiv, da se po smislu § 422 k. p. (posliednja alinea) glede obnove postupka kod prekršaja valja držati propisâ, koji su u tom pogledu mjerodavni za zločinstva i prestupke; vidiv, da se u tom pravcu kod konačnog rješenja radi prekršaja propis § 393 kp. obdržavati imade, što u nazočnom slučaju nije učinjeno; uvaživ pritužbu, — obnašao napadnutu odluku prvog suda kao prerano donešenu ukinuti te ovomu naložiti, da na molbu za obnovu postupka odredi novu razpravu, na ovu pozove u molbi navedene svjedoke i propisno zaključak stvori o zamoljenoj obnovi, eventualno novu osudu izreče, ter zatim dalje po zakonu postupa. *Priobćio Josip Galjer.*

Bratići su si bližnji rodjaci.

Kr. sudbeni stol u Petrinji odsudio je osudom od 25. srpnja 1884 br. 1750 Petra Ništevića iz Javornja, što je 25. ožujka 1884 svoga bratića Adama Ništevića iz Javornja ubio, radi zločina ubojstva po § 142 I. st. na težku tamnicu od 5 godina.

Proti toj osudi podnese kr. državno odvjetničtvo žalbu ništovnu po § 277 br. 11 kp., koju je kr. stol sedmorice kao sud kasacionalni rješenjem od 29. prosinca 1884 br. 2863 uvažio te po § 284 točka 3 k. p. napadnutu osudu u onom dielu, u kojem se obtuženomu Petru N. radi zloč. ubojstva, izvedena na bratiću Adamu, odmjerenje kazan po prvoj stavci § 142 kz. ukinuo, te navedenom obtuženiku radi napadnutom osudom u grieh mu upisanog čina odmjerio istu kazan, ali po § 142 drugoj stavci kz., ostaviv u ostalom napadnutu osudu netaknutom.

Razlozi: Postupajući sud prve molbe smatra ustanovljenim, da je obtuženi Petar Ništević izveo ubojstvo na bratiću, no drži, da bratić bratiću nije bližnji rod u smislu § 142 kz., te je prema tomu odmjerio kazan po prvoj stavci § 142 kz.

Taj nazor pak ne nalazi uporišta u zakonu, kad se uvaži, da bližnji rod, kako to jasno proizlazi iz § 216 kz. siže dalje, nego rodbinstvo li u lozi silaznoj i uzlaznoj, pa da bi zakon, da je namjeravao stegnuti uporabu strožije stavke kaznene u II. stavci § 142 kz. li na

Digitized by Google

rodbinu u lozi silaznoj i uzlaznoj, — ili to izrikom bio ustanovio, kao što je to učinjeno u § 137 k. z., ili bi barem u § 142 k. z. bio citirao § 137 k. z.

Čim pak to nije učinjeno, mora se pod rodom bližnjim razumievati rodbina izbrojena u § 216 k. z, dakle i bratići, i to tim više, što se višom stavkom kaznenom § 142 k. z., kazniti imade inače nego kod umorstva, čak i počinitelj, koji je sa ubijenim samo u inom kojem osobitom obvezanstvu.

Odmjeriv obtuženiku kazan po I. st. kaznenoj § 142 počinio je prvi sud ništetnost, predvidjenu u točki 11 § 277 k. p., pa se stoga mora žalbi ništovnoj kr. državnog odvjetničtva udovoljiti te obtuženomu Petru Ništeviću odmjeriti kazan po II. stavci § 142 k. z. i to, obzirom na navedene u prvosudnoj osudi olakotne okolnosti, uporabom § 292 k. p. u trajanju od 5 godina težke tamnice. — Ostali dio osude prvosudne ostaje netaknutim. *Priobćio: V. Šmit.*

Ako svjedok kod glavne razprave krivo svjedoči, može li ga sakupljeni sud odmah suditi? (§§ 273 i 274 k. p.)

Prigodom glavne razprave, obdržavane 12. veljače 1884. kod kr. sudb. stola u V. proti N. K. radi zločinstva težke tjelesne ozlede, izpostavilo se je, da je T. K. kao svjedok krivo svjedočio. Nakon dovršene razprave proglasio je sud N. K-a krivim zločinstva težke tjelesne ozlede, a podjedno je istom osudom po predlogu kr. državnoga odvjetničtva proglasio svjedoka T. K-a krivim zločinstva prevare, označena u §§ 197 i 199 slovo a) k. z, počinjena tim, što je dana 12. veljače 1884. na glavnoj razpravi proti N. K-u pred sudom pod prisegom položio krivo svjedočanstvo sadržaja, da dana 25. rujna 1883. u B u, kad je J. st. B. težku tjelesnu ranu zadobio, nije okrivljenik N. K., bivši na licu mjesta, motike imao, niti je njom ozledjenoga J. st. B-a udario, a tim je T. K. himbenim predstavljanjem nastojao zavesti sud u bludnju, da izrekne krivu osudu, kojom bi država u pravu svojem t. j. u vršenju pravde štetu pretrpiti imala. Radi toga osudjen je T. K. po § 202. obzirom na § 204 i uporabom § 54 k. z. na kazan težke tamnice od dva mjeseca.

Razlozi ove osude bili su: T. K. uztvrdio je na glavnoj razpravi proti N. K-u, da ovaj onom sgodom, kad je J. st. B. 25. rujna 1883 težku ozledu zadobio, bivši na licu mjesta nije motike imao, niti je njom J. st. B. udario. Ovo kazivanje svjedoka T. K-a nije istinito, te je taj svjedok hotimice krivo svjedočio, jer je ustanovljeno nedvojbeno kazivanjem svjedoka J. ml. B-a i J. st. B-a, da je okrivljeni N. K. imao motiku i da je njom udario J. st. B-a, a razbire se iz svjedoči dokazane

Digitized by Google

okolnosti, da su N. K. i T K. na licu mjesta grabu kopali i imali za to potrebno orudje — motiku, kojom je zadana J. st. B-u težka tjelesna ozleda.

Na žalbu ništovnu, uloženu po osudjeniku T. K-u, obnašao je kr. hrv.-slav.-dalm. stol sedmorice kao sud kasacionalni osudom od 23. kolovoza 1884. br. 2541 po § 303 k. p. ureda radi ukinuti napadnutu prvosudnu osudu, u dielu odnosećem se na obtuženika T. K-a, ter odrediti obnovu kaznenoga postupka na korist njegovu, pak prvomu sudu naložiti, da držeć se propisa § 300 k. p. spise kaznene parnice odstupi kr. drž. odvjetničtvu, da podnese eventualni predlog proti T. K-u, pak da na temelju takova predloga dalje postupa po zakonu.

Razlozi te osude jesu sliedeći:

Po ustanovi § 273 k. p. vlastan je predsjednik glavne razprave ili ureda radi ili na neprigovoreni predlog koje stranke, odnosno vlastan je senat glavne razprave, u slučaju protivnih predloga stranaka, (§ 229 k. p.) odrediti, da kad se na glavnoj razpravi vjerojatnim pokaže, da je koj svjedok hotimice krivo svjedočio, o takovom kazivanju svjedokovom sačini posebni zapisnik, da ga svjedok odobri i podpiše, dapače prema okolnostim, da se takav svjedok odmah i zatvori ter doznači sudcu iztražitelju. Dalje nesiže ovlašćenje predsjednika odnosno senata glavne razprave u slučaju, koj normira § 273 k. p., pak se s toga uporaba općenitih ustanova § 274 k. p. takodjer na iznimni slučaj § 273 k. p., kako je to u nazočnom slučaju pogrješno učinio prvi sud, tim manje može dopustiti, što bi kod takovog postupka ustanova § 273 k. p. uz ustanove § 274 k. p. skroz suvišna bila.

Sasvim drugačije nego li kr. hrv.-slav.-dalm. stol sedmorice misli dr. S. Mayer u djelu „Comentar zu der oesterreichischen Strafprocess-Ordnung vom 23. Mai 1873“ (II. dio, strana 502), on veli naročito: U samom činu krivoga svjedočenja zatečeni svjedok na glavnoj razpravi može se odmah po istom senatu po § 278 cislaj. k. p. (§ 274 hrvat. k. p.) osuditi, a istoga je mnienja i c. kr. bečko vrhovno sudište kao kasacionalni sud, za dokaz čega evo u prevodu osude od 6 ožujka 1882 br. 14.078 ex 1881*) (Plenarbeschlüsse und Entscheidungen des k. k. Cassationshofes, Band V, Nr. 432, str. 71):

Zabačena je žalba ništovna Gjure P., Save B. i Regine B. proti osudi okružnoga suda u Rseszovu od 27. listopada 1881 br. 9761, kojom

*) Naslov je ovoga slučaja: „Krivo svjedočanstvo može se suditi po § 278 au. k. p., ako je svjedok zatečen u samom činu“.

Digitized by Google

su proglašeni krivimi zločinstva prevare, označena u §§ 197 i 199 slovo a) k. z.

Razlozi: Sasvim je krivo mnienje. da se propis § 278 austr. k p. (§ 274 hrvat. kp.) nemože uporaviti na krivo svjedočanstvo, položeno prigodom glavne razprave, kao što je krivo i to mnienje, da bi se u pogledu toga delikta bez iznimke imalo postupati prema propisu § 277 austr. k. p. (§ 273 hrvat. k. p). Ovakovo tumačenje neda se opravdati niti slovom zakona niti duhom navedenih zakonskih ustanova. U § 278 k. p. nepravi se razlika izmedju pojedinih vrsti delikta, a da se može odmah suditi treba samo to, da je dotičnik zatečen u činu t. j. da je delikt počinio pred sakupljenim sudištem. Za pojam toga, da je tko u samom činu zatečen, netraži se podnipošto nikakova osobita vrst delikta, a s toga nema nikakova razloga, s kojega se ustanove § 278 k. p. nebi mogle uporaviti i na zločinstvo prevare, počinjeno krivim svjedočanstvom. Propisî § 277 k. p. uredjuje se samo diskrecionarna vlast predsjednika u tom pogledu, a naročito ustanovljuje se postupak za onaj slučaj, ako se sumnja, da je svjedok hotimice krivo svjedočio, ter što ima predsjednik učiniti u tom slučaju i bez predloga tužiteljeva.

Priobćio S. Kranjčić.

KNJIŽEVNOST.

R. H. Wrožda, wrožba i pokora.

Studyum z historyi prawa karnego. Warszawa 1884.

Priobćio dr. ***Fran J. Spevec.***

(Nastavak.)

3) Dok radi uvriežênosti osvetnoga čuvstva u rodbini ter manjkavosti sudbenih i redarstvenih uredaba nije mogla država uspješno stati na put krvnoj osveti, nastojaše barem oko razvoja onih uredaba, koje su bile kadre osigurati javni mir ter posredno bar djelovati i proti krvnoj osveti. Već u starije doba, kad se nije još diralo u samu ovlaštenost na osvetu, stavljahu se barem njezinoj izvršbi njeke stege, ne dopuštala se na opredieljenih mjestih, u opredieljeno vrieme, proti svojkolikoj rodbini ubojice itd.

Ali i onda, kad je krvna osveta bila zabranjena samim pravom, nije mogla državna vlast provoditi te zabrane svom odlučnosti, ter se morala brinuti za sredstva, kojimi će posredno stajati na put osveti. Radi slabosti naime vladarske moći a jakosti velikaša, nadalje radi

Digitized by Google

neuredjenosti pravosudja i redarstva, vodile su se u srednjem vieku česte borbe ne samo s krvne osvete, već se u znatnoj mjeri vršilo pravo jačega u obće i samovlastna pomoć svake vrsti. Pravo poboja, kako je poznato, morala je priznati sama državna vlast, doduše uz stanovite uvjete, ali prečesto vršilo se to pravo bezuvjetno, bez svakih stega, ter tako faktično dokidala svaka sudbena djelatnost. Imenito viši slojevi pučanstva, kojim već po stališu njihovom pripadaše pravo na oružje, niti se htjedoše podvrći propisom kaznenoga prava niti tražiti zaštitu; oni smatrahu upravo zazornim, nečastnim pribavljati si zadovoljštinu za nanesenu nepravdu inako, nego porabom vlastite sile.

Proti tomu nastojaše djelovati crkva svojim mirom božjim (treuga dei), vladari pako t. z. zemaljskim mirom, sklapanim na dulje ili kraće vrieme. Nadalje stanovita mjesta i stanovite sgode zajamčivahu mir. Izdavahu se propisi glede nošnje i porabe oružja, a osim toga same su oblasti zavadjenim strankam nalagale mir, pa ko bi ga uzkraćivao, mogao se siliti nanj. Obećani pako jednom, zajamčeni mir imao se strogo obdržavati, ter se povreditelj takovoga mira kaznio osobito oštro.

Spomenutoj težnji imadu zahvaliti i utočišta, ἄσυλα, ono pogodovanje, što ga nalažahu u javne vlasti. Poznata već starovjekim narodom stadoše se ona širiti u srednjem vieku imenito pod uplivom crkve, kojoj pružahu ujedno priliku, da se mieša u svjetovnu sudbenost. Crkvena utočišta uze rano priznavati i svjetovno pravo, a pored njih razvijahu se u obilatoj mjeri i utočišta necrkvena. Velik broj utočišta i protegnuće zaštite, što ju pružahu, na sve zločine, radjaše naravno mnogimi nepodobštinami, pak se stalo pravo utočišta ograničivati; ali i tada, i daleko preko srednjega vieka uzdržalo se ono za počinjeno u afektu ili inako nehotice ubojstvo. Osobitu zaštitu pružaše ubojici vlastiti dom, kućni mir, koji nije smio bezkažnjivo narušavati ne samo privatni osvetnik, već ga imadjahu što više štediti i same oblasti. Sličnimi utočišti bijahu vlastelinski, gospoštinski dvorovi t. j. stan vlastelina s nuzgrednimi sgradami, dvorištem i vrtom. Pravilno pripadaše takovim dvorovom ujedno immunitas, pak već na temelju ove mogahu pružati zaštitu, ali osim toga pripadaše im pravo utočišta na temelju izričnih podjelba.

Primitak u utočište, koj se je imao zamoliti u vlastelina odnosno njegovih činovnika, i za koji su često plaćala stanovita daća, pružaše osim mira i sigurnu pratnju ubojici k sudu i od suda, ter je tu sgodnu priliku mogao i morao on upotriebiti u svrhu, da se opere pred sudom ili nagodi s povriedjenom rodbinom.[56]

[56] Pobliže Frauenstädt cit. str. 65 sl.

Digitized by Google

Utočišta bijahu nuždom vremena, prem sa strogog pravnog gledišta neopravdana, pače nepodobština, otegoćujuć a često i osujećujuć progon i kaznu zločina. Imenito je crkva, prisvajajuć si neograničeno pravo utočišta, zadavala pravosudju mnogo potežkoća. Nu neuredjeno pravno stanje, manjkava organizacija sudova, činjahu utočišta i nuždnimi i tadanjemu vremenu koristnimi, imenito kao zaštitu proti neukrotivoj krvnoj osveti. Kad državna vlast s pomanjkanja dovoljne snage nije mogla uzeti ubojicu u zaštitu proti žedjajućoj za osvetom rodbini, morala mu se drugim putem pružiti pomoć, a otu davahu mu utočišta, u koja se mogao sklonuti pred razjarenosti povriedjene rodbine, ne pitajuće za motive ubojstva, nije li možda slučaj ili pokojnik sam kriv svojoj smrti, već tražeć umah krv za krv, tako da često nije ostajalo ubojici vremena, da se opravda. Tim načinom pružahu utočišta ubojici mogućnost, da se, uživajuć sigurnu pratnju, opere pred sudom ili nagodi s rodbinom, što je sada bivalo laglje, pošto se utaložila razjarenost prvoga momenta.

Daljim sredstvom, kojim se nastojala ublažiti krvna osveta, bijaše pomirba, što ju uzeše same oblasti u svoje ruke. U starije doba nije se miešala oblast u razmiricu stranaka, dok nije bila pozvana kojom u pomoć. Kasniji vladari, ko što primjerice Karolinžani, čuteć se dovoljno jakimi, nalagahu upravo oblastim, da ureda radi sile stranke na mir, prieteć oporniku i progonstvom.

No uvidiv državna vlast, da ne može uspjeti direktnom fizičkom silom, nastojaše sklonuti stranke na osnutak mira posebnim pomirnim postupkom, u kom se izmienjivahu opomena, nagovor, poraba moralnog pritiska i primjerenih pedepsa. U tu svrhu imale su oblasti prije svega prinukati stranke, da sklope primirje na njeko vrieme, a svaka je stranka to primirje imala obdržavati pod inakom kaznom. Tečajem toga vremena imalo se svimi sredstvi nastojati, da se poluči medju strankami definitivna nagoda, ter se u tu svrhu primirje i produljivalo, a stranka, koja bi uza sve to uzkraćivala mir, podvrgavala se kazni.

Pomirba održavala se u porabi tečajem cielog srednjeg vieka. Obćenitom bo karakteristikom kaznenoga prava ove dobe jest, što se još uviek neposredni oštećenik smatra u prvom redu povriedjenim usljed zločina, ter mu se dopušta, da se izvansudbeno nagodi s povriediteljem i tim prestajaše svaki dalji progon zločina. Čim su pako nesposobniji bili sudovi, da sami pribave zadovoljštinu za nanesenu nepravdu, tim više gledahu djelovati putem dobrovoljne ili prisilne pomirbe. Krvna se osveta doduše, kako znademo, zabranjivala zakoni već odavna; misao, da država imade svakomu pribaviti njegovo pravo, priznavala se, ali državna vlast ne bijaše dovoljno jakom, da tu misao podpuno provodi; s toga je morala, kako jur spomenusmo, prepustiti strankam, da, ne

Digitized by Google

naravnaju li se liepim načinom, same vlastitom snagom, borbom provode svoje pravo, držeć se ipak državom propisanih uvjeta. Nu kao što se mnogo puta ti uvjeti nisu obdržavali ter se i mimo njih vodio poboj, tako je i u slučaju ubojstva lako moglo planuti osvetno čuvstvo, pak neobaziruć se na stege zakonske povesti boj proti ubojici, ter si samovlastno pribaviti zadovoljštinu. Radi toga nastojalo se polučiti medju strankami nagodu, kojom si ujedno zajamčivahu trajni mir, a narušaj zajamčenoga mira podvrgavahu pooštrenim kaznam.

Pomirbu takovu odabirahu rado same stranke: ubojica, da si osigura mir i prijateljstvo sa strane povriedjene obitelji, ova opet, nagovorena posrednici, odustajaše od samovlastne pribave zadovoljštine i pristajaše na pomirbu tim radje, čim manje je bilo nade, da bi mogla uspjeti sudbenim putem, kojim bi se u ostalom lako mogla izvrći osveti sa strane rodbine ubojičine. Imade bo podataka, da rodjaci ubijenoga nehtjedoše dizati tužbe samo radi toga, jer se bojahu ubojice i njegove stranke.[57]

Nu pomirbi takovoj pogodovala je i sama javna vlast ne samo radi naglašenoga karaktera tadanjega kaznenoga prava, već i s razloga shodnosti, s redarstvenih motiva. Oblasti ne samo da dopuštahu pomirbu, već same nastojahu da se rieši razmirica privatnim mjesto javnopravnim putem, znajuć, da je to u interesu javnoga mira i reda, jer pomirbom stranaka, uzpostavom prijateljstva medju njimi, laglje će se sklonuti one na trajno mirovanje, nego sudbenim postupkom, kad bi se i htjele podvrći ovomu i kad bi, podvrgav mu se, i mogle dobiti pravo.

Sastavinom takove pomirbe bijaše u Českoj i Poljskoj pokora, koja čini glavni predmet Hubeove razprave, što nam ju je sada promotriti pobliže.

II.

1) Prije nego će govoriti o samom predmetu, pruža nam pisac njeku vrst uvoda (str. 1—3), u kom nas upoznaje s postankom razprave ter ističe njezinu zadaću. Već god. 1829. napisa on u časopisu „Themis Polska“ članak pod naslovom: Pokora podług praw polskich i czeskich. Kako su se od toga vremena umnožali podatci, tičući se toga predmeta,

[57] Tako se veli u njekoj izpravi cara Karla IV: . . . item quia infra teritorium mensae episcopalis Trajectensis hujusmodi corruptela surrexit, quae pro consuetudine obtinetur ibidem, vid. quod quicunque homicidium ibi perpetravit, homicidium Episcopus punire non possit, nisi ad instantiam et requisitionem parentum et consanguineorum occisi, qui consanguinei et parentes aliquando propter potentiam homicidae . . . occisi injuriam praetermittunt. Ibid. str. 169. op. 103.

Digitized by Google

smatrao je pisac uputnim, da pitanje to na novo promotri ter ga prikaže u podpunijoj slici. Da zadovolji što podpunije svojemu zadatku, naumi prije svega prijašnji članak o pokori u Českoj i Mazovskoj nadopuniti opisom pokore u Moravskoj i one u ostalih dielovih stare Poljske; da bi pako značenje pokore prikazao „w pełném swietle", biti će mu brigom, da razjasni odnošaj, u kom se nalazi pokora napram ostalim uredbam, kojim bijaše svrhom obuzdavati i kazniti zločin ubojstva, imenito odnošaj napram privatnoj osveti. Označiv tako zadaću razprave ističe pisac, kako je krvna osveta bila prvobitno u porabi „we wszystkich zakątkach Europy", nu kako ona „prowadząca często do wytępienia całych rodów" nije mogla u prvobitnom svojem gospodstvu obastati uz napredak kulture i veći razvoj državnoga života. Budući je pako nije bilo moći umah odstraniti, nastojala se barem ograničiti. Njekoje od tih stega, ne upuštajući se u potankosti, navodi pisac, napose, kako je došlo do odkupa krvarinom, kako je krvna osveta dugo još obstojala uz krvarinu. Ne stoji u svojoj obćenitosti tvrdnja piščeva, da je krvne osvete nestalo tek onda, kad je dokinut i odkup krvi ter zamienjen on tjelesnom kaznom, izvršivanom po centralnoj vlasti. Čim bo je izrečeno obćenito pravilo, da se za ubojstvo imade plaćati opredieljena krvarina svagda, a ne samo, kao što prije, in subsidium, tad je prestalo „prawne istnienie pomsty",[58] makar da se ona faktično još vršila u životu. Dugo je vremena odkup obstojao uz krvnu osvetu, a potisnuv ju kasnije (barem de jure), obstojaše sám, pak nestoji tvrdnja, da je sa prestankom krvne osvete kao zakonskoga prava, nestalo i odkupa i akata pokajanja, pokore. Tà upravo ona pokora, što ju riše pisac na temelju českih i poljskih prava, jest takovim aktom pomirbe, pokajanja, a da ipak ne nalazimo u istodobnih vrelih pravne dopuštenosti krvne osvete.

2) Iza toga uvoda prelazi pisac na sám opis pokore i to prije svega kako se obavljala ona u Českoj i Moravskoj. Vreli, što mu služahu kod toga, navodi knjigu Tovačovsku i Drnovsku, zatim članke Brandla, imenito onaj, sadržan u uvodu njim izdane knjige Drnovske: odklady hlav str. LXXVIII—LXXXII.; nadalje: pokora u njegovom glosaru,[59] ko što i posebnu razpravu ob ubojstvu, uvršćenu u časopisu „Matica Moravska" od god. 1870.

Da je krvna osveta bila u porabi njekoć i u Česko Moravskoj, o tom kod obćenitosti toga pojava ne može biti nikakove dvojbe. Nu izravna svjedočanstva poput onog u drugih pravih, ne pružaju nam českí pravni spomenici, pak stoga pisac navodi (str. 4.) nekoliko podataka, iz

[58] Tako u germanskom pravu već usljed odredaba Karla Velikoga.
[59] Glossarium illustrans bohemico-moravicae historie fontes, Brünn 1876.

Digitized by Google

kojih se dade zaključiti na nekadanje gospodstvo krvne osvete, a najočevidniji dokaz tomu nalazi on u samom obredu pokore.[60] Kao najstariji sačuvali se primjer o nagodi stranaka, što ju sklopiše one u svrhu naplate glave, navodi po Brandlu listinu od god. 1333., po kojoj su obranici opredielili krvarinu za osobe, usmrćene od ljudi opata velegradskoga.[61] Isto takov primjer obavljene pokore, što ga navodi knjiga Tovačovska, sbio se po mnienju Brandlovu u 14. stoljeću. Opisav naime način, kako se obavljala pokora, knjiga Tovačovska veli: A to se jest státi muoselo pánu Ctiborovi Tovačovskému z Cimburka, řečenému Kazka, když bratra jeho pana Jaroše z Hvízdlic na Nemotické hrázi zabili.“[62]

Pored svega toga ne bi bilo izpravno, veli pisac, držati, da se pokora pojavila u Česko Moravskoj tek u to doba, već joj je vjerojatan pojav jur koncem 13. stoljeća, jer Dalemil spominje o njoj kao stvari obće poznatoj.

Navodi sada pisac sam način, kojim se obavljala pokora u Moravskoj, i to po knjizi Tovačovskoj, članku: o odkladíech hlav zabitých vedle práva země.[63] Valjalo bi bilo piscu ovdje, ako i ne označiti u kratko sam postupak u slučaju ubojstva, a ono barem iztaknuti, kada se je krivac podvrgavao pokori. Inače bo moglo bi se misliti, da je postupak, kako ga riše pisac, bio obćenit, bezuvjetan za sve slučaje, a ipak tomu nije tako; pokori bo bijaše mjesta samo u slučaju izvansudbene nagode, dobrovoljne pomirbe, a i onda sačinjavala je pokora samo jednu sastavinu pomirbe. Sbude li se naime ubojstvo, to je ovisilo o volji rodbine pokojnikove, da li će se nagoditi sa krivcem i zadovoljiti opredieljenom svotom novca ili ne. Nije li se htjela upuštati u nagodu, ne mogaše je nitko na to siliti, i ona je mogla progoniti krivca redovitim sudbenim putem. To se izrično naglašuje u samih vrelih, kojimi se služi pisac. Tako veli knjiga Tovačovska: ... ale nejsú povinni přátelé bezděčně k smlúvě přistúpiti proti vrahu přitele svého, leč s dobrú vuolí, a kteryž je pán k tomu nutie, křivda se přátelóm děje, nebo chtie-li hleděti oni vraha svého právem, svobodu toho maji.[64] U knjizi pako Drnovskoj

[60] Glede podataka o krvnoj osveti u Česko-Moravskoj sr. Jireček: Slovanské právo v Čechách a na Moravě I. str. 171. i II. str. 250. i sl.

[61] Priobćuje ju Brandl u uvodu knjizi Drnovskoj str. LXXX: ... quod filii, uxores et filiae cum ceteris amicis ac eorum succesoribus dominum abbatem et conventum vel ipsum monasterium Welegradense occassione interfectionis parentum vel amicorum suorum impetere de cetero non debeant vel quomodolibet fatigare, et racione dicisionis vel amicabilis composicionis predicte abbas et conventus de Welegrad orphanis, uxoribus et ceteris amicis XXXX marcas grossorum Pragensium .... dederunt etc.

[62] Knj. Tov. edit. Demuth str. 119.; knj. Drn. str. 102.

[63] edit. Demuth str. 119., kod Brandla čl. 210.

[64] str. 119. O odkladu hlavy zemanina.

Digitized by Google

čita se: „Když jest kdo zabit, pán neb zeman neb měšťan a sedlák a přátelé se k tomu svolí, aby vrah jich přítele hlavu odkládal podlé práva, ač nejsou toho povinni učiniti, a nemají k tomu nuceni býtí, než z své dobré vůle“.[65] Nadalje na drugom mjestu: „A pakli nechtí k odkladu ani k smluvě svoliti, mohú vrahovi pravem smrť učiniti, jakúž mu pravo najde“.[66]

Isto tako moglo se sbiti, da nije moglo doći do izvansudbene nagode radi protimbe ubojice, koj je priznavao doduše sam čin, ali tvrdio da mu je pokojnik dao povoda, ter je tako u svadji ubijen, s toga nije voljan platiti krvarine ni podvrći se pokori. U takovom će slučaju takodjer suditi sud.[67] Ako se usuprot rodbina pokojnikova sklonula na nagodu, pomirbu, tad stranke odnosno obranici opredieljivahu iznos krvarine, što ju imade ubojica platiti. Krvarina ta iznosila je po samom zakonu za pana 500 grivana dobrih pražkih groša, 500 *ct.* voska, 500 zadušnica,[68] 50 komada sukna;[69] za ubijenoga zemana plaćalo se istimi predmeti, ali mjesto 500 posvuda je iznos 50, a mjesto 50 komada sukna davalo se 15; isto tako za seljaka u iznosu od 5, a sukna samo jedan komad. Plaćala se dakle osim svote novca povriedjenoj obitelji još opredieljena svota za crkvu i darovi za siromake. To je krvarina po samom zakonu, nu stranke su mogle medjusobnom nagodom ustanoviti druge iznose. Krivo s toga veli pisac (str. 5.), da „wysokość główszczyzny nie powinna być niższą od pięciuset grzywien, itd.

Samo bo mjesto, što ga navodi pisac u prievodu, glasi u izvoru: Kdyžby se přihodilo a pán pána zabil, neb zemanín pána, a přišlo o hlavu smluvení, jakž ubrmané smluvie, — to jest při vuoli stran; a podle práva lehčejší smlúva a nižšie muož býti než pět set hřiven[70] itd. — Isto tako druga mjesta pokazuju neizpravnost piščeve tvrdnje; tako kn. Tov. ibid.: Ale když se mord stane, jakož ubrmané smlúvají, tak se odkladové ději; nadalje kn. Drnovska: Než což přijde na ubrmany a smlouvy, může níže neb výše uloženo býti podlé vůle stran a jakž příčinu smrti znají.[71]

[65] Kn. Drn. str. 101 fol. 161.
[66] ibid. str. 102.
[67] V. Brandl: uvod knjizi Drnovskoj str. LXXXI.
[68] „pět set kněží ke mšem“ kn. Tov.; „500 měí na oběru“. Drn.
[69] „sukna lanctuchu“ Tov.; sukna laciného Drn.
[70] Kn. Tov. str. 119.
[71] str. 102.

(Nastavak sliedi.)

Digitized by Google

— Inokoštinom prof. dra. Bogišića bavi se i vanjski znanstveni sviet. Pred nekoliko dana izadje ruski prevod razpravo čuvenog profesora u časopisu ministarstva narodne prosvjete; obširni compte-rendu u londonskoj „The law quartery Review“ a i viest u organu londonske akademije znanosti „The academy“. Naš suradnik prof. Vojnović iztaknu u svojoj ocjeni liepe ove radnje prof. Bogišića potrebu i preporuči mjerodavnim krugovom, da se potrude izpitati, da li je i poslje novih zakonâ o zadruzi u seoskoj obitelji ostalo zadružnih elementa. Prof. Bogišić odobravajući tu misao piše, da je bivši ovoga ljeta u Krapini na samoj štajerskoj granici našao, pomoćju sudskog činovnika, da i sami zagorski Kajkavci isto o zadruzi misle kao što su mislili i nazad 50 godina, kad još zakonodavci nebijahu dirnuli u seosku porodicu. Prof. Bogišić je o tom napisao neke bilježke, koje obećava poslati svomu kolegi, a mi ćemo ih priobćiti. —*ć.*

— Prvi svezak Mjenbenoga zakona, što ga je napisao prof. dr. F. Vrbanić, oglašen a donekle i ocienjen je u českom Pravniku (br. 21. god. 1884) i u njemačkom „Centralblatt für Rechtswissenschaft“, (sveščić 5. mjesec veljača o. g.), što ga izdaje dr. Kirchenheim, a izlazi u Stuttgartu. U českom Pravniku navodi se sadržaj prvoga svezka, pa zatim dodaje ocjenitelj, da se sam zakon tumači veoma točno i potanko, da je svestrano uvažena dotična literatura i tudje zakonarstvo, osobito njemačko, te obečaje pisac, da će obširnije progovoriti, kad bude cielo djelo gotovo; „ali možemo — tako zaključuje — već sada nakon prvoga svezka reći, da će ovo djelo biti na veliku čast hrvatskoj literaturi“. U „Centralblattu“ obznanjuje „Mjenbeni zakon“ dr. J. Prážak, prof. na sveučilištu českom. U uvodu spominje, da je zakon, što ga tumači prof. Vrbanić, zakon hrvatski i ugarski, pošto po nagodi od god. 1868 mjenb. i trg. pravo spadaju medju poslove Hrvatskoj i Ugarskoj zajedničke. Zatim navodi sadržaj prvoga svezka, opravdava posvema, što se je pisac osobito obazirao na materijal, sadržani u protokolih leipcižke konferencije, i na njemačku mjenbeno-pravnu literaturu, pošto se hrvat.-ugar. mjenbeni zakon osniva na njemačkom i dodaje, da prof. Vrbanić materiju potanko i znanstveno razpravlja.

Mi sa zadovoljstvom bilježimo ove viesti pak možemo našim čitateljem javiti, da će drugi svezak mjenb. zakona do skora biti dotiskan.

— Gradjanski sudovnik od 16. veljače 1853 i zakon o poslovnom redu sudbenih vlasti od 3. svibnja 1853., sa naknadnimi zakoni i naredbami, tičućimi se pojedinih ustanova, i uz to prvi tumačen najnovijimi rješitbami vrhovnoga suda u Beču. Poput zakonske sbirke F. Manza i dra. Gellera uredio Adolfo Rušnov, viećnik kr. sudb. stola u Zagrebu. — Zagreb 1885. — str. 125. — Ciena

Digitized by Google

80 nč. — Ovo je drugi svezak sbirke „hrvatski zakoni", što ju izdaje revna knjižara L. Hartmanna (Kugli i Deutsch), a uredjuje neumorni sudac i pisac g. A. Rušnov. Bude li dovoljne podpore, za koju godinu mogli bismo imati dobro uredjenu sbirku barma najvažnijih zakona hrvatskih. Koliko smo mogli doznati, već se štampa treći svezak, koji sadržaje izvanparbeni postup.

Izdanje Sudovnika je ukusno i elegantno, ciena umjerena; preporučamo svakomu pravniku ovu sbirku.

— Financijalno zakonoslovje ilitî nauka financijalnih zakona i propisa, valjanih u području zemaljâ krune ugarske. Napisao izvorno magjarski dr. Vilim Mariska, prof. na pravosl. akademiji u Košicah, pohrvatio te prema sliedivšim do najnovijega vremena promjenam u zakonodavstvu preinačio i popunio Josip Kovačević, kr. fin.perovodja. Osiek. 1885. Svezak 1 i 2. — Ciena svakomu svezku 50 nč. — U 10 broju Mjesečnika god. 1884 priobćili smo poziv na predplatu ovoga djela, od kojega imamo eto u rukuh prva dva svezka, koji broje 160 str. Cielo djelo dieli se u formalni i materijalni dio. U oba izašla svezka razpravlja se formalni dio, koji još nije završen. U prvom dielu razlaže se ustrojstvo finc. uprave i pojedinih oblasti, ureda te inih organa, spadajućih k financ. upravi počam od ministarstva financija pa sve dole do najnižih ureda i organa. Pisac obazire se, razlažuć ustrojstvo važnijih oblasti, i na njihov historički razvoj, nastoji predočiti djelokrug oblasti i ureda, te je pače kod nekih i preobširan. Uz fin. organe opisuje se ustrojstvo i djelokrug račun. kontrol. i blagajničkih oblasti i ureda, zatim u trećem poglavju predočuju „odnošaji financijalne državne službe". Financijalne oblasti u Hrvatskoj nedolaze u posebnom poglavju, što bi bilo posvema opravdano, nego pomješane sa sličnimi oblastmi ugarskimi. Nu prevodilac pomno gleda da iztakne posebitosti, koje obstoje glede Hrvatske, i da u obće popuni što je nedostatna u magjarskom izvorniku.

Mi ćemo potanje progovoriti kad bude cielo djelo dotiskano, ali već sada možemo reći, da će ono dobro doći ne samo financijalnim urednikom nego i mnogim drugim; da je prevoditelj uložio mnogo truda u prevod, pak želimo, da trud ovaj nadje dovoljne nagrade. Na žalost prevoditelj umro je eto prije nego li je prevod dotiskan; nu gosp. Ljudevit Čačinović, kr. fin. perovodja javlja, da je pokojnik posvema prevod dovršio tako, da se tiskanje može nastaviti pa se i nastavlj· pod njegovim nadgledom. Nove predbrojke prima g. Čačinović, a novac šalje se neposredno tiskari Julija Pfeiffera u Osieku.

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Upravni odbor pravničkoga družtva) sastao se 25 veljače u sjednicu, u kojoj je riešeno više tekućih predmeta, primljeno novih članova i napokon izabrani su: za zamjenika predsjedniku g. kr. sveuč. profesor dr. Al. pl. Bresztyensky, a za tajnika i blagajnika gosp. kr. sveuč. prof. dr. Josip Pliverić.

— *(Pravničkomu družtvu)* pristupili su kao članovi gg.: Antun Brčić, Ivan Smolčić i Marko Petranović savjetnici prizivnoga suda u Zadru; Antun Šimonić, ravnatelj pomoćnih ureda, dr. K. Bulat odvjetnik, oba u Spljetu; dr. Monti odvjetnik u Kninu; dr. J. Šilović prislušnik, dr. Artur Müller, kand odvjet, dr. Springer, kand. odvjet. i Aleks. Strohal, sudb. pristav sva četiri u Zagrebu; Dragutin Becić, sudb. pristav u Brodu na S.; Jovan Muačević, odvjet. u Osieku i dr. Pajo Mihaljević u Vukovaru.

— *(Na kr. hrvatskom sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu)* bijaše upisano u zimskom poljeću naukovne godine 1884/5 u svem 347 slušaoca i to: a) na fakultetu bogoslovnom 21 redovit i 68 izvanrednih, ukupno 89; b) na pravo- i državoslovnom 181 redoviti i 18 izvanrednih, ukupno 199; c) na mudroslovnom 28 redov., 16 izvanred. i 15 farmaceuta, ukupno 59. — Učiteljsko osoblje sastojalo je: od 27 red. profesora, 4 izvanredna, 1 namjest. učitelj, 5 privat. docenta, 2 honorir. docenta i 4 učitelja za jezike živućih naroda (ruski, francezki, njemački i magjarski).

(† Umrli). 22. i 23. umrieše u Zagrebu dva viećnika kr. banskoga stola, jedan umirovljeni, a drugi još u službi: Dane Gvozdanović u 80 g. života i dr. Aleksander Teodorović u 65 god. života. Prvi u svoje vrieme na liepu glasu kao sudac živio je već liepih godina u miru, dočim bi bio dr. Teodorović, gledeć na vanjštinu, mogao još više godina služiti zvanju, u kojem bijaše poznat sa svoje čestitosti i dobrote. — U Petrinji preminu prvih dana ovoga mjeseca Miloš Knežević, kr. sudb pristav. — Lahka im zemlja.

— *(Dr. Mate Pavelić)* dobio je pravo odvjetovanja sa sjedištem u Koprivnici.

— *(Rok Paladino)* viećnik kod okružnoga suda u Splitu i titularni viećnik prizivnoga suda, imenovan je predsjednikom ces. kralj. okružnoga suda u Dubrovniku.

— *(Koliko ima advokata u Srbiji?)*. Po šematizmu za 1885-tu godinu ima u Srbiji svega 105 advokata. Beograd ima 35 advokata, Požarevac 13, Niš 8, Kragujevac 7, Šabac 7, Valjevo 7, Smederevo 5, Negotin 4, Aleksinac 3, Gor. Milanovac 3, Zajičar 3, Kruševac 2, Jagodina 2, Ćuprija 2, a Pirot, Loznica, Užice i Čačak po 1 advokata, a nemaju ni po jednog advokata ove varoši: Vranja, Knjaževac i Prokuplje. („Pravo“).

— *(Iz Ugarske)*. Enqueta, što ju je ug. min. pravosudja sazvao da vieća ob osnovi kaz. postup., zabacila je pitanje, da se uvedu prisežnici s razloga, što se nemože željeti, da se u kazneno-sudbenu organizaciju uvede elemenat laikalni (nepravnički).

Ministar pravosudja predložio je na dalje saboru osnovu zakona, kojom se funkcioniranje pomoćnih sudaca kod kr. table (druga molba) zajedno sa dotičnimi zakonskimi ustanovami dokida. U buduće imala bi se kod kr. table namjestiti 142 sudca, od ovih spadala bi 42 u prvi, 50 u drugi a ostalih 50 u treći plaćevni razred; kr. tabla u Maros-Vasarhely, imala bi sastojati od 27 sudaca. Plaćevni razredi iznose u Budapesti: 3000 for.

Digitized by Google

2600 i 2400 for., stanarina 500 for. za svaki razred; a u Maros-Vasarhely-u pako 2500 i 2000 for. plaća i 300 for. stanarina za svaki plaćevni razred.

Povodom jednoga slučaja naložio je ministar pravosudja, ako se radi o dokinuću imuniteta kojega zastupnika naroda, da se uzmogne progoniti, da molbu takovu ima podnieti saboru ne kao do sada iztražni sudac, nego predsjednik dotičnoga suda.

— *(Englezko trgovačko pravo).* U Englezkoj postoji važna asocijacija, sastavljena od zastupnika trgovačkih centra ciele sjedinjene kraljevine, pod imenom sjedinjene trgovačke komore, koje se sastaju svake godine u Londonu, a bave se raznimi pitanji i predlozi, što no se tiču interesa trgovine i prometa. Takov sastanak držan je i ove godine prošloga mjeseca. Tu je medju inim zaključeno bilo. da se pošalje lordu kancelaru deputacija, koja bi s nova imala naglasiti preku potrebu kodifikacije trgov. prava. Vodja deputacije a i pojedini članovi izticahu, kako je već toliko statuta i sudbenih rješitba u području trgov. prava nagomilano, da je i pravnikom kao i trgovcem nemoguće upoznati sve one ustanove.

Iztaknuta je i razlika medju englezkim i skotskim pravom u poslovih trgov. Ako se sklapa pogodba u Englezkoj, koja se ima ispuniti u Skotskoj, prečesto treba pitati savjet u odvjetnika obiuh kraljevina. Ta barma to nebi bio mučan posao, da se stvori za obie kraljevine jedan zakon trgov. Napokon umoli deputacija, neka se imenuje komisija, koja će izvesti potrebite priprave za kodifikaciju trgov. prava. Na to odgovori lord kancelar, da je velika i težka zadaća htjeti kodificirati ukupno trgov. pravo, pa da vlada, koja ima sada toliko posla, nemože taj posao uzeti u svoje ruke. U ostalom što je moguće, to je i onako već učinjeno, one najme materije trgov. prava, koje se po naravi svojoj mogu sustavno kodificirati, već su kodificirane, a takove su: mjenbeno pravo, pravo bankoloma i pravo dioničko; isto je tako dovoljno uredjeno pravo trgov. brodarstva u dotičnih statutih. Trebalo bi dakle kodificirati obvezno pravo; a na to jedva će se sklonuti parlament. Još dok je bio lord Westerbury lord-kancelarom, imenovana bje komisija, da kodificira cielo privatno pravo; sada se radi o kodificiranju kaz. prava, ali sve te te radnje — nejdu s mjesta. — Neka sam trgov. stališ kuša, da li su osim već kodificiranih materija i druge zrele za kodifikaciju. A glede razlike u trgov. pravu englezkom i skotskom naglasi lord kancelar, da bi trebalo najprije potaknuti ovo pitanje u Skotskoj, koja upravo ljubomorno pazi svoja specialna prava, u tom pako nemože vlada poprimiti iniciative.

— *(Medjunarodno jedinstveno trgovačko pravo).* Ideom uredjenja jedinstvenoga medjunarod. trg. prava mnogo su se posljednjih decenija bavili znanstveni imenito juristički kongresi n. pr. skupština skandinavskih pravnika (1876), sastanak ugar. pravnika (1870), kongres za socialne znanosti (1873 u Norwichu) itd., nu svi predlozi o tom pitanju, sva mnienja malo su nalazila podpore kod vlada raznih država. Sada kao da će razprava ob ovom pitanju doći u drugi stadij. Belgijska vlada najme kani upotrebiti svjetsku izložbu u Antwerpenu, koja će se ove godine držati, da potakne diskusiju o njem. Kralj. dekretom od 27. veljače o. g postavljena je komisija od 20 članova, koja se ima baviti organizacijom medjunarodnoga kongresa za trgov. pravo. Kongres imao bi se sastati ljetos u Antwerpenu. Komisija sastavljena je od profesora, sudaca, viših činovnika ministarskih, odvjetnika, industrialaca, zastupnika naroda i publicista; predsjednikom imenovan je barun Lambermont, državni ministar i glavni tajnik u ministarstvu vanjskih posala.

Digitized by Google

Actio Pauliana

nadopunjak ovršnog prava.

Napisao dr. Ivo Mallin.

(Nastavak.)

Dalje će razlaganje pokazati, da ono, što smo uztvrdili, nije ni protuslovno ni netemeljito. —

Priznano je, da danas u privatno-pravnih poslovih subjektivna volja stvara privatna prava i privatno pravne odnošaje, nu samo u toliko, u koliko i ako je u skladu s objektivnom, općom voljom izraženom u privatnom pravu u objektivnom smislu.

U staro doba nije bila obća volja jošte kristalizirana, jedanput za svagda izjavljena, bjelodana.

Kako je dakle subjektivna volja mogla stvarati odnošaje pravne t. j. takove, koji su u skladu s općom voljom? Ja na to odgovaram: Tako, da se je za svaki izražaj subjektivne volje koj po sebi nebi imao nikakove obće obvezatnosti i krieposti, stvorio zakon, lex specialis, čim je isti zadobio pravnu narav.

Razumjeva se po sebi, da rieč „lex“ neuzimljem ovdje kao zakon u smislu razvitog državnog prava, već kao zaključak plemena (Volks ili jošte bolje Stammes-Schluss); kao sporazumak, izjava plemena, da je ono, što bje pred njim preduzeto, u skladu s njegovim pravnim mišljenjem, s njegovom pravnom sviešću, te da tomu podieljuje svoju sankciju.

Digitized by Google

Kad su dva kontrahenta htjela sklopiti pravni posao, sazvali su drugove, ter su im saobćili svoju volju.[126] Sazvani sudrugovi povladjivali bi izraženoj volji ili ne. Ako bi povladjivali, tad je posao postao pravnim, jer je subjektivna volja bila u skladu s objektivnom voljom, jer je povladjivanje sudrugova sklopljenu poslu podielilo sankciju.

A u čem se je manifestirala pravna narav sklopljena posla? U tom, da je sad u izvršbi odnosno u svrhu izvršbe posla bila dozvoljena samovlastna pomoć.[127] [128] To je prva faza.

Tim što se sudruzi u poslovih iste vrsti, nuždnih s tadanjih životnih i prometnih odnošajah, redovito t. j. ako nije bilo zaprieka povladjivali ugovarajućim strankam, nastali su poslovi rečenih vrsti po sebi pravnimi, razširivalo se je usu i objektivno privatno pravo.

U poslovih, kojim je takovim načinom generično jur priznana pravna narav, neimadu prizvani sudrugovi više viećati i odlučivati o tom, da li se predležećem poslu imade podieliti

---

[126] Ovo si nesmijemo predstaviti tako, kano da su za svaku kupoprodajnu pogodbu kontrahenti sazvali cielo pleme, već su ovakovi poslovi obavljeni na vašarih, nundinis, kad se je narod sabrao, da trguje, da sklapa pravne poslove i da vieća o javnih stvarih. Isidor. Orig. V. 33. Nonae a nundinis vocatae: nundinae enim sunt publicae conventiones sive mercimonia. Varro de R. R. II. praefat. Nostri majores — annum ita diviserunt, ut nonis modo diebus urbanas res usurparent, reliquis septem ut rura colerent.

Macrob. Sat, I. 15. 13. Apud Tuscos Nonae plures habebantur, quod hi nono quoque die regem suum salutabant et de propiis rebus consulebant.

Columella de R. R. I. praef. 18. Nundinarum etiam conventus manifestum est propterea usurpatos, ut nonis tantum modo diebus urbanae res agerentur, reliquis administrarentur rusticae.

Kašnje, (čim su najme državni organi počeli vršiti sudbenost) bile su nundinae i sudbeni dani. Varro de LL. VI. 4.

Sr. Bethmann Hollweg, Civilprocess, I. str. 75. slj. Keller, Civilprocess, str. 13.

Za podkriepu ovog mog mnienja govori, da su se jošte i daleko kasnije na takovih samo danih mogli i smjeli preduzimati stanoviti pravni akti, Gell XX 1. inter eos trinis nundinis ad praetorem in comitium producebantur.

[127] Kao što je bila dozvoljena u onih slučajevih, u kojih je koje pravo bilo jur generalno priznano.

[128] Možda i provedba samovlastne pomoći publicirana narodu? Analogija: Gell. XX. 1.

Digitized by Google

pravna narav u obće, ova je već stavljena izvan dvojbe; sad sudrugovi dobivaju drugu funkciju. Prizvani pravnu poslu imadu konstatovati: da je posao, što ga stranke sklapaju, doista takove naravi, kakove su poslovi, kojim pripisuju pravnu moć i da je takav posao doista sklopljen. Anticipirani sud. To je druga faza.

U uredjenih pravnih odnošajih, razvitom privatnom pravu najprije stranke sklapaju posao, a tad tek, ako se nakon sklopljena posla porodi pitanje ob obstojnosti rečena posla, sud izpituje i sudi da li je uztvrdjen posao doista sklopljen, ako je, jeli je sklopljen posao doista pravni posao. Ovdje obratno.

Prigodom sklapanja posla sudrugovi već prosudjuju, da li stranke sklapaju pravni posao, ter u jestnom slučaju već a priori daju sankciju za samovlastnu pomoć t. j. za ovrhu.

U prvoj dakle fazi sudrugovi stvaraju pravo u svakom konkretnom slučaju pristupom svojim k poslu, u drugoj fazi, kod posalah, kod kojih je pravo jur ustaljeno, sudrugovi samo prosudjuju, da li stranke doista sklapaju posao, odgovarajući tradicijam posala, kojim već pripisuju pravnu moć.

U najstarije doba bili su dakle sudruzi, sudjelujući kod pravnih posala, da rabimo poznate rieči, „Auctores", oni interponirahu svoju „Auctoritas" ter postaše tim začetnici i garanti pravna posla, u drugoj fazi bijahu „testes odnosno arbitri" i podjedno „garanti".

Garancija što su sudrugovi pružali pravnu poslu, bila je poglavito negativna nu mogaše biti i pozitivna. Negativna, jer sudruzi nisu branili jednomu kontrahentu da proti drugomu kontrahentu, koj se nije htio držati ustanovah sklopljena pravna posla, upotriebi samovlastnu pomoć, pozitivna, što su često, ogorčeni s povriede prava, proizvirućeg iz odnosnog pravnog posla, dielotvorno ozledjeniku pritekli u pomoć.[129]

[129] Garancija sudrugovah imade se po mom mnienju svakako tako konstruirati, kako je to u tekstu učinjeno. Tim se i na najjednostavniji način spajaju protuslovna mnienja Iheringa i Danza.

Danz II. 6.: „Der Beistand der Genossenschaft besteht in nichts weiter, als in dem Gewährenlassen der Selbsthülfe, ohne gegen sie einzuschreiten (negativer Schutz).

Digitized by Google

U drugoj fazi, kad je najstarijim pravnim poslovom Rimljanah jur bila priznana pravna narav, kad su dakle sudrugovi imali samo aprobirati i garantirati sklopljen posao, nije bilo jur potriebno, da se sastane oveći broj njih, te je tako došlo, da je kod tih posala samo njekolicina, kao representant naroda sudjelovala.

U historično doba ustanovljen je taj broj na 5 (mancipatio, nexum). Da li je ovaj broj u savezu sa servijanskim ustavom (V. testes Classici)[130] i sa 5 klassah rim. naroda, ili je posljedicom decimalnoga sustava kod Rimljanah,[131] neću ovdje razglabati, pošto je ova okolnost irelevantna, samo ako se uzme, da su svjedoci doista bili representanti naroda.

Da je historički razvitak u praehistorično doba bio, kako ga opisasmo, posvjedočuje nam primjer iz historičke dobe, primjer podpuno zasvjedočen, iz kojega per analogiam možemo natrag zaključivati.

Testament je po svojoj naravi nedvojbeno mladji od onih pravnih posala, o kojih gori govorismo. Zanj nam je zasvjedočeno, da je prvobitno mogao biti sačinjen samo u skupštini zakonodavnoj rimskoga naroda.

Ulp. XX. 2. Testamentorum genera fuerunt tria, unum quod calatis comitiis. . . .

Gai. II. 101. Testamentorum autem genera initio duo fuerunt: nam aut calatis comitiis faciebant, quae comitia bis in anno testamentis faciendis destinata erant rel.[132]

Ihering, I. 143. „In einer Zeit, in der die Parthei selbst ihr Recht realisirt . . . würde der zugezogene Zeuge (Genosse) durch ein blosses Sagen dem ihm geschenkten Vertrauen nicht entsprechen; di Wahrheit die er bezeugen soll, ruht ursprünglich in den Fäusten".

[130] Ihering, Geist, II. 1. str. 11.

[131] Da su Rimljani doista imali s početka decimalni sustav vidi Mommsen Röm. Gesch. I. str. 191.

5 svjedokah kod izloženja dieteta, Dionys. II. 15. 10 svjedokah kod confarreacije Gai. I. 112.

[132] Da je bio Testament moguć i „in procinctu" sliedi iz posebne naravi ovog pravnog posla. Nu i tu je bio narod sakupljen. Po svoj prilici je medjutim ova vrst oporuke mladja od one „comitiis calatis".

Digitized by Google

A zašto su Rimljani oporuke donašali pred zakonodavnu skupštinu? Za mene je nedvojbeno te mi se čini, da proizlazi iz same stvari, i neglededć na vanjske dokaze, da je to bivalo zato, da skupština o njih donese zakon, da ih zakonom potvrdi. Nu imade tomu i dokaza, ako i ne neposrednih, to posrednih. Srodna arrogacija bivala je, kako nam Gell. V. 19. pripovjeda, „per populi rogationem"; na svjedoke kod oporuke upravlja se „rogatio" kao kod zakona, za ustanovne oporuke rabi se rieč „legare it est legem ferre"; L. XII. T. Uti legassit super pecunia tutelave suae rei, ita ius esto", itd.[133]

Uz testament comitiis calatis (i in procinctu) „accessit deinde tertium genus testamenti, quod per aes et libram agitur. Gai. II. 102. „Quod per aes et libram apellatum est" Ulp. Fr. XX. 2. Ovaj potonji način testiranja nadvladao je, te su s vremenom prvo spomenuti načini izašli iz običaja. Gai. II. 103. Sed illa quidem duo genera testamentorum in desuetudinem abierunt; hoc vero solum, quod per aes et libram fit in usu retentum est.

Odavlje sliedi, da je i Testamentum s početka zakonom stvaran, dok jošte nije bila p r a v o m postala zasada „uti legassit — ita ius esto".[134]

Specialni zakoni, kojimi su Rimljani pojedine oporuke sankcionirali, bijahu već naravi formalne, sličniji su već modernim zakonom, jer je za vremena, kad su oporuke nastale, bila država već donjekle uredjena, način stvaranja zakona već ustanovljen. Posve se dakle razumie, da su se ovi testamentarni zakoni po formi morali bitno razlikovati od sasma neformalnih pučkih zaključaka, kojimi su stari Rimljani povladjivali primitivnim svojim i prvim imovno pravnim poslom.

---

[133] Obširnije razloženo kod Iheringa I. 146.

[134] Ova zasada crpljena je doduše iz zakona XII. ploča. Ulp. Fr. XI. 14; Pomponius libro V. ad Quintum Mucium (L 120 Dig. de V. S. 50.16) Gai II. 224. Pr. J. de lege Falc. II. 22, nu pošto zakon XII ploča, imenito u privatnom pravu, nije stvorio skroz novo pravo, već je većim dielom samo kodificirao postojeće, valjala je ova ustanova nedvojbeno i prije rečenoga zakona, ako i ne kao zakon, to kao pravo.

Digitized by Google

Kašnje, kad je jednom nakon mnogih specialnih zakona testamentarnih zasada „uti legassit rel.“ postala običajnim pravom, nastupila je i za oporuku druga faza, napustio se je tegotni način stvaranja oporuke u comitiis Calatis, te se na nju uporavila forma mancipacije, kod koje su i onako sudjelovali representanti rim. naroda.[135]

Iz do sada razložena vidi se, da je kod najstarijih pravnih posala Rimljana najprije sudjelovao sakupljeni narod, odobravajuć je ter podieljujuć jim svoju sankciju, a da su kasnje mjesto sakupljena naroda njegovi predstavnici, pristupiv k pravnu poslu, podjelivali mu javnu garanciju, čim je pravo, proizviruće iz posla dobilo značaj „jasna prava“, koj je ovlaštenika ovlašćivao, da u slučaju kontravencije upotriebi samovlastnu pomoć.

Uz ove obćenite potrebštine svakog pravnog posla (moglo bi se reć, posla, sklopljena „optimo jure“), morao je svaki od rečenih pravnih posala imati i posebnih forma, u kojih se je zrcalila posebna narav ove vrsti posla.

---

[135] Slično Ihering I. 148. An die Stelle des testamentum in comitiis calatis tritt spaeter das testamentum per aes et libram (d. h. Mancipationsform). Hatte man sich damit über die ursprüngliche Idee, dass das Testament der Garantie des Volkes bedürfe, bereits hinweggesetzt?

Wenn die fünf Zeugen der Mancipation, wie allgemein angenommen wird, die Vertreter der fünf Censusklassen des römischen Volks sind, so bleibt das Mancipationstestament jener ursprünglichen Idee treu, die Kraft desselben beruht dann auf der vom Volke durch seine Vertreter ertheilten Approbation. Es liegt auf der Hand, dass jene Deutung der fünf Zeugen als Volksrepräsentanten durch Aufdeckung eines Falls, in dem dieselben nachweisbar an die Stelle des gesammten Volkes treten, den höchsten Grad der Wahrscheinlichkeit gewinnt. Operiren wir mit dieser Idee, dass diese Zeugen das Volk repräsentiren, weiter so führt sie uns zu dem Resultate, dass die Mancipation das Mittel ist, um rechtlichen Geschäften auf leichte Weise den Character öffentlicher Garantie zu verleihen. Vielleicht pflegte man früher auch für wichtige Dispositionen unter Lebenden wie bei Testamenten sich den Schutz des Volkes zusichern zu lassen; wie es sich damit aber auch verhält, kurz die durch Mancipation begründeten Rechte stützen sich auf die Autorität des Volkes, wir können sie „öffentlich Garantirte“ nennen.

Kako je viditi, naše se mnienje razlikuje od Iheringovoga u tom, što mi za stalno uzimljemo, „dass man sich früher für wichtige Dispositionen unter Lebenden den Schutz des Volkes zusichern liess“, što mi s toga tumačimo, zašto je i kod stvaranja testamenta bila prvobitno Lex nuždna, i što mi iz prvobitnog sudjelovanja sakupljenog naroda tumačimo kašnije representante puka, koji su kod pravnih posala sudjelovali. —

Digitized by Google

Ove specialne forme pojedinih vrsti pravnih posala prvobitno nisu mogle biti ni abstraktne ni simbolične, nego su morale biti naravne (sinnlich), priproste, odgovarajuće priprostoj naravi i načinu mišljenja ljudi djetinje dobe.[136]

Da sad prije svega razvidimo formu mancipacije, stare kupoprodajne pogodbe rimske, kojom se je podjedno prenašalo i vlastničtvo najvažnijih stvari.[137]

Najstarija forma. Obće potriebštne (dielovi forme):

Izražaj volje stranaka;

sudjelovanje puka.

Posebne potriebštine: Prisutnost stvari;

manu capere i predaja stvari, te za vremena, kad je bakar već igrao ulogu novca:

vaganje i predaja bakra.[138]

Izražaj volje. Stranke morale su jasnimi riečmi očitovati svoju volju. Historički Rimljani vrlo mnogo drže do rieči, pa neima sumnje, da su oni taj karakteristikon baštinili od svojih predja, predhistoričkih Rimljana, da je to u obće svojstvo rimskoga naroda sve od njegova postanka. Cic. de off. III. 16.

---

[136] Ihering II. 1. str. 16.

Die beiden Hauptgeschäftsformen (stare dobe), die mancipatio u. in iure cessio lassen sich sogar rationell analysiren, sie enthalten keinen Zusatz von Symbolik, sondern was dem ähnelt wie z. B. die Wagschale und das Einwerfen des Erzes, ist nichts als ein vor der Einführung des gemünzten Geldes nothwendiger, später durch die Macht der Gewohnheit beibehaltener Bestandtheil des Geschäftes selbst. Ovaj nazor medjutim prihvaćam samo za mancipaciju, nipošto za in iure cessiu, kod koje je po mom mnienju bilo symbolike.

[137] O nexu poslje, dočim bi daleko presegnulo našu zadaću, kad bi se upuštali u hypothetično razglabanje prvobitnog oblika promiene, kao i razloga, s kojih je ona izčeznula kao formalni posao, ter sasvim skoro iz prometa iztisnuta bila mancipacijom. Sr. Ihering II. 2. str. 524.

[138] Prije nego li je bakar u Rimljana dobio narav novca, dok je dakle još stoka bila obće sredstvo miene, neima naravski mjesta vaganju bakra. Sr. Ihering I. str. 141. Mommsen röm. Gesch. I. 142, op. nu za našu zadaću dosta je, ako opišemo formu mancipacije, kakova je (po našem nazoru, crpljenu iz rim. prava, rim. povjesti, te života inih primitivnih naroda) bila za dobe bakra.

Digitized by Google

„Cum ex XII. tabulis satis esset ea praestari, quae essent lingua nuncupata. Fest. v. Nuncupata pecunia est, ut ait Cincius in lib. II. de officio iurisconsulti, nominata, certa, nominibus propriis pronunciata . . . .

Sudjelovanje puka. Kako jur gore razložismo, puk je svojim pristupom podielio pravnu poslu svoju sankciju, ili bolje govoreć učinio posao pravnim, odobriv ga i uzev ga pod svoju zaštitu.

Prisutnost stvari. Ova potriebština posve je naravna. Ta morale su stranke, morali su sudjelujući sudrugovi vidjeti kakova se stvar prodaje. Posve abstraktnu izražaju volje jedva bi sudrugovi podielili sankciju. Uz to valjalo je izpitati, je li prodavaoc ovlašten stvar prodati (ukradene stvari), te je napokon predočenje stvari bilo i s toga od važnosti, da se kašnije, kod eventualne samovlastne pomoći uzmogne konstatovati identitet stvari.

Manu captio i predaja stvari stavile su tek izraženu volju izvan svake dvojbe, potvrdile su tek bielodano izuštene rieči.

To sliedi iz primitivne naravi tadanjih ljudi. Za potvrdu navest ćemo primjer iz današnjeg života našeg seljaka. U obće moramo ovdje primjetiti, da bi mi mnogo toga iz života primitivnih naroda (a na takovu stepenu bijahu i Rimljani u onoj dobi, o kojoj sad govorimo) bolje shvaćali, kad bi se trudili, točnije upoznati mišljenje današnjega puka (t. z. prostoga naroda). Puk, imenito ladanjski,[139] jošte i danas mišljenjem svojim stoji prilično blizu primitivnim ljudem kulturnih naroda[140] staroga vieka, svakako daleko bliže nego li mi, koji sa visine današnje kulture težko shvaćamo primitivne odnošaje, dvostruko težko, ako se svakom sgodom i kod svakoga predmeta oboružamo filozofičkimi i mističkimi naočali, ter pomoću istih u svakom najprimitivnijem i najjednostavnijem poslu priprostih ljudi

[139] Govorim ovdje o t. z. prostom puku u obće, ne samo o našem.

[140] T. j. onih naroda, koji su dotjerali do osebne kulture u starom vieku.

Digitized by Google

tražimo Bog zna kakove visoke ideje, symboliku ili moderno filozofičke nazore.

Kad dakle nepismen seljak danas hoće da potvrdi, da je izjava koja sastavljena s njegovom voljom, tad „daje križ" t. j. primi stil pera, kao znak, da tim dotičnu izpravu legalizira. Neodgovara li to posvema primitivnomu načinu mišljenja našega seljaka?

Nu zar seljak tim činom izpravi doista daje veću vjerojatnost, nego li jednostavnom ustmenom izjavom; „Ova izprava sadržaje moju volju" ili „s porazuman sam"? Al seljak vjeruje, da je on tek tim, što je primio pero, izpravi dao sankciju, a pametni ljudi nediraju u tu vjeru njegovu, jer je posve irelelevantno, s kojega se razloga drži obvezanim, samo ako se sbilja drži obvezanim u onih slučajevih, u kojih je doista obvezan.

Tako misle i primitivni ljudi. S toga i držim, da je predaja stvari, a imenito „manu capere" kod mancipacije posljedak takova mišljenja, a ne kakova filozofičkog razmatranja, kakovo predpostavljaju mnogi, inače veoma zaslužni pisci, tako n. pr. Lange str. 115. „dass aber das manu capere als vollgültige Form der Eigenthumserwerbung galt, beruht ohne Zweifel darauf, dass die manus des pater familias die ursprüngliche Quelle des fortwährenden Schutzes für das Eigenthum war. Insoferne laufen die letzten Wurzeln des Eigenthumsrechts in die Zeit der Eroberung Italiens durch die indogermanischen Stämme zurück". Ja moram iskreno priznati, da toga neshvaćam, ter da držim, da su stari Rimljani stvari, kojih su vlastničtvo polučivali, rukami primali s toga, da tim bjelodano dokažu svoju volju, da stvar od sele imade biti njihova.

Vaganje i predaja bakra (za vremena naravski, kad je bakar po težini imao funkcije novca) bilo je potrebno uslied naravi čina.

Vaganje obavljalo se tako, da je treća osoba (libripens) na vagi, koja je u onoj dobi bila od bakra, vagala surove komade bakra. Iza vaganja morala je sliediti predaja vagnuta

Digitized by Google

bakra, jer prodaja bijaše efektivna. Kako se vidi posvema naravni proces.

Takova je po prilici u prastaro doba morala biti forma mancipacije, na temelju koje je samovlastna pomoć bila nedvojbeno dozvoljena.[141]

Tečajem vriemena snašle su mancipaciju bitne promjene, toli što se tiče njezina oblika,[142] koli i glede njezine sućnosti. Mi ćemo najprije u kratko promotriti promjene oblika mancipacije, kao realnog kupoprodajnog ugovora, a zatim promjenu sućnosti prvobitne mancipacije, usljed koje je ona tečajem vremena postala imaginarnom vendicijom, pukom formom za stanovite pravne poslove.

Forma mancipacije, reelne kupoprodaje, ustalila se je tečajem vremena. Mancipacija dobi sasma stalan oblik, tvrdu okostnicu. To je naravni proces, te bi bilo sasma suvišno tumačiti razloge njegove. Volja, koju su stranke prije izražavale sasma slobodno, — samo da je bila posve jasna, — trebalo sada izražavati stanovitimi, nepromienljivimi riečmi „certis verbis".[143] Posao sam nije više sklapan pred cielom zajednicom, pred čitavim narodom, već pred njegovimi representanti, kojih je broj ustanovljen na 5.[144]

---

[141] Da se začetak mancipacije zaista u prastaru dobu mora metnuti drže takodjer: Lange, str. 115: Den Ursprung der Mancipatio in die patriarchalische Zeit zu verlegen, sind wir abgesehen von ihrer Beziehung zu den res mancipi deshalb berechtigt, weil dieser formelle Verkaufsakt ohne Voraussetzung einer statlichen Auktorität geschieht. Mommsen röm. Gesch. I. str. 142. op. „Dem Wesen nach muss die Mancipation weit älter sein (als die Servianische Verfasung), denn sie passt zunächst nur auf Gegenstände, die durch Ergreifen mit der Hand erworben werden, und muss also in ihrer ältesten Gestalt der Epoche angehören, wo das Vermögen wesentlich in Sclaven und Vieh (familia pecuniaque) bestand". Ihering, I. str. 141. Drugačije Puchta, Cursus der Jnst. II. str. 547 s razlogah, koji me nemogu osvjedočiti. Müller Jnst. str. 157, 349, op. 10.

[142] Mommsen röm. Gesch. I. str. 142. op. „Die Mancipation, wie wir sie kennen, ist nothwendig jünger als die Servianische Reform".

Ihering, I. str. 141. „Die uns erhaltene Form der Mancipation ist offenbar eine spätere". Lange, str. 115.

[143] Ulpian fragm. XIX. 3. Gai. I. 119.

[144] Pobliže gori. str. 160

Digitized by Google

Stvar je morala biti svakako i u ovo doba prisutna, odnosno kada se je radilo o prodaji fundusa, morale su se stranke uputiti na lice mjesta, jer ja držim, da je tek iz rei vindikacije preuzeto, da se fundus i in absentia može mancipirati.

Kod rei vindikacije dosliedno i kod in iure cessije morala je najme prvobitno stvar takodjer biti prisutna, odnosno valjalo se je odputiti na fundus.[145] Kad se je teritorij rimski razširio, pokazalo se je ovo hodanje na fundus najprije kod rei vindikacije, zatim i kod in iure cesije vrlo tegotnim i neshodnim, jer je ovim aktom morala vazda prisustvovati jedna te ista osoba, magistrat, dočim su stranke sa svojimi svjedoci i libripensom da preduzmu mancipaciju, lahko mogle tamo otići. Tek kad je jednom uvedeno, ter postalo pravilom, da se fundus može vindicirati[146] i in iure cedirati[147] u odsutnosti, prenešeno je to, svakako mnogo kašnije i na mancipaciju.[148]

Manu capere i predaja stvari, nadalje vaganje i effektivna izplata odnosno predaja odvaganog bakra sve to bijaše po mom mnenju nuždni dio forme sve dotle, dok je mancipacija bila reelna kupoprodaja.

Tako i Mommsen Röm. Gesch. I. str. 142. Immer aber bewirkt der Kauf nur dann eine Klage, wenn er Zug um Zug beiderseits erfüllt ward; Kauf auf Credit gibt und nimmt

---

[145] Gell. XX. 10. „Manum conserere". Nam de qua re disceptatur in iure (in re) praesenti, sive ager sive quid aliud est, cum adversario simul manu prendere et mea re solemnibus verbis vindicare. „Vindicia" id est correptio manus, in re atque in loco praesenti apud Praetorem ex XII. tabulis fiebat, in quibus ita scriptum est: Si quis in iure manum conserunt. Sed postquam praetores propagatis Italiae finibus, datis iurisdictionibus negotiis occupati, proficisci vindiciarum dicendarum causa (ad) longinquas res gravabantur, institutum est contra tabulas tacito consensu, ut litigantes non in iure apud Praetorem manum consererent, sed „ex iure manum consertum vocarent"; id est, alter alterum ex iure ad conserendam manum in rem de qua ageretur vocaret, atque profecti simul in agrum de quo litigabatur terrae aliquid ex eo, uti unam glebam, in ius ad Praetorem deferent, et in ea gleba tamquam in toto agro vindicarent.

[146] Gai. IV. 17.

[147] Gai. II. 24.

[148] Ulp. fragm. XIX. 6. Res mobiles non nisi praesentes mancipari possunt; immobiles autem etiam plures et quae diversis locis sunt, mancipari possunt.

Digitized by Google

kein Eigenthum und begründet keine Klage. Zato i kod mancipacije rieči „isque[149] mihi emptus est hoc aere“ rel.

Kod vaganja morala se je sada upotriebljivati „aenea libra“, i to s toga, što je prvobitna vaga, kojom se je u najstarijoj dobi vagalo, bila od bakra, jer Rimljani tada inih metala nisu rabili. Žilavim konservatizmom zahtjevali su, da imade vaga ovo svojstvo i onda, kad su već u običnom životu rabili i druge kovove.

Vaganje obavljaše libripens.[150]

Prigodom vaganja izuštene su napram kupcu (mancipio accipiens) rieči: „rauduscolo libram ferito“[151] t. j. udri kovom o vagu. Preporno je[152] tko je ove rieči govorio, pa se ni po stanju izvora a ni iz same stvari neda ustanoviti. Isto je tako prieporno, što je značilo libram ferire, libram percutere.[153] Ja s Iheringom[154] držim, da je značilo, da se imade zvukom ustanoviti, da li je kov dobar (echt)[155]

Tako bijaše do zakona XII. ploča. Xviri, koji su stvorili zakon XII. ploča, uveli su takodjer, kako gori rekosmo, kovan,

---

[149] Gai. I. 119.

[150] Danz II. str. 10. op. 6. na temelju Mommsen, Inscr. Neap. N. 2003. „T. Vedius T. F. T. Vitorius Cn. F. II. viri libripendes ex D. D. (ex decreto decurionum)“ tvrdi, da je libripens bio državni činovnik. Moguće u ovo doba, u najstarije svakako nije bio, jer onda u obće državnih funkcionara, osim možda ratnih poglavica, starješina itd. nije ni bilo. Ihering II. 2. str. 522 tvrdi da libripens nikad nije bio ino, van nepristrana treća osoba.

[151] Varro de L. L. I. 163. „Aes raudus dictum, ex eo veteribus in mancipiis scriptum: rauduscolo libram ferito“.

[152] Danz II. str. 10. Mancipio dans. Ihering, II. 2. 522. Rudorff k Puchti Jnst. II. str. 541. op. l. Libripens. Može biti jedno ili drugo. Ihering drži, da je libripens morao ove rieči izustiti s toga, što on nije smio biti niem. Ulp. fr. XX. 7. Mutus . . . . neque testis libripensve fieri potest.

[153] Gai. I. 119: „deinde aere percutit libram“.

[154] Ihering, II. 2. str. 523.

[155] Danz II. str. 10. op. 5. mnije da ovo libram percutere znači: „Es soll gezahlt werdnn in klingender Münze“, Kuntze, Schletter's Jahrbücher V. str. 214: „Perfection des Vertrages“. Meni se vidi, da su ovo opet „filosofičke naočale“, te je jedino u tekstu izraženo mnienje izpravno. Ta još i danas probamo novac zvukom.

Digitized by Google

bolje lievan novac. Usljed toga nije se više plaćalo bakrom po težini, te je tako i vaganje prigodom mancipacije moralo prestati, tim većma, što je bakren novac,ma zvao se i „As libralis“ po svoj prilici bio nješto laglji od rimske ℔,[156] ter što je podjedno i bio legiran s kovi, koji su manje vriedni od bakra, najme se 7% kositra i 23% olova.[157]

Pri takovu stanju stvari preostalo je Xvirom glede mancipacije kao kupoprodajne pogodbe samo dvoje: oni su morali formu njezinu sasma promieniti, ter imenito iz nje izbaciti vagu, vaganje, libripensa itd. ili su mogli ostaviti ovaj dio forme kao puku formu, a glede plaćanja kupovnine donieti posebne, nove ustanove.

Znajuć, kako je cieli život Rimljana proniknut konzervatizmom, lahko je pogoditi, koju su alternativu Xviri odabrali. Oni su mancipaciju potvrdili riečmi: „Si nexum faciet mancipiumve uti lingua nuncupassit ita ius esto“,[158] al su podjedno

---

[156] Rimska ℔ imade 327 gr., a od 675 starih Asa, što ih je Ailly vagao, nije nijedan teži od 312 gr. Marquardt u. Mommsen Handbuch der röm. Alterthümer, V. str. 9.

[157] Ovo je ustanovljeno kemičkom analysom. Svakako je dakle As libralis, sve da i je vagao 1 ℔, bio manje vriedan od 1 ℔ bakra. Marquardt u. Mommsen Handbuch, V. str. 9. Mommsen G. d. R. M. W. str. 191, 194. Država je nominalnu vriednost Asu zato ustanovila nješto iznad njegove prave vriednosti, da si pokrije trošak lievanja.

[158] Mmogi tumače ove rieči tako, da je zakon XII. ploča odredio, da imade sve (uti lingua nuncupassit) što je prigodom mancipacije (nexa) dogovoreno valjati (ius esto). To po mom mnienju nestoji. Zakon XII ploča nije stvorio novo gradjansko pravo, nego je njim samo kodificirano postojeće pravo, ter je samo u toliko nadopunjeno i promienjeno, u koliko su to nuždno zahtjevali promienjeni prometni i životni odnošaji. S toga i držim, da prije spomenuta zasada „Uti legassit rel“ znači: da nexum i mancipatio imadu valjati i nadalje kao pravni poslovi, kako su dosele valjali, ter u koliko naravski nisu promienjeni samim zakonom XII ploča. Za moju interpretaciju govori Fragm. iur. rom. Vatic. 50: „quia et mancipationem et in iure cessionem lex XII tabularum confirmat“. S toga je i Huschke (Jurisprudentiae anteiustinianae quae supersunt str. 714), koj drži, da je zakon XII ploča doista odredio, da sve što bude prigodom mancipacije izušteno, imade valjati, morao ovo mjesto sasma promjeniti, te emendirati tako: quia et mancipationum et in iure cessionum leges (ove rieči neima u rupisu) lege XII tabularum confirmantur..

Tim što sam prije spomenuo, neniječem, da su stanoviti dogovori prigodom mancipacije (Leges mancipi) imali podpunu pravnu kriepost „ius“

Digitized by Google

odredili, da se kupovnina imade izplatiti effektivno (naravski ne više u bakru po težini, nego „pecunia signata forma publica populi Romani), jer da prije neprelazi vlastničtvo prodane stvari.

Ja dakle tvrdim dvoje:

1. da zakon XII ploča potvrdjuje dosadanju formu i obseg (Anwendungsgebiet) mancipacije i

2. da rečeni zakon pravni effekt mancipacije kao kupoprodajne pogodbe čini ovisnim od efektivne izplate kupovnine.

Ni jedna ni druga ovih tvrdnja nije nova, obje su po mom mnienju posve dokazane. Prvija dokazana je stavkom zakona XII ploča: Si nexum faciet mancipiumvae uti lingua nuncupassit ita ius esto, pag. 50 fragm. iur. rom. Vat., kao što i tim, što je mancipacija doista i nakon zakona XII ploča jošte vrlo dugo vriemena postojala, potonja § 41 Inst. de rerum divisione II. 1. venditae verores et traditae non aliter emtori aquiruntur, quam si is venditori pretium solverit, vel alio modo ei satisfecerit, veluti expromissore aut pignore dato. Quod cavetur lege XII. tabularum, tamen recte dictur, et iure gentium, id est iure naturali id effici. Sed si is, qui vendidit, fidem emtoris secutus fuerit, dicendum est, statim rem emtoris fieri.[159]

---

n. pr. deductio usus fructus. Fragm. iur. rom. Vatic. 50. Al samo nemogu priznati, da je svaki dogovor zato, jer je prigodom mancipacije dogovoren, postao lex mancipi. Što je prigodom mancipacije moglo biti dogovoreno odnosno utanačeno podpunom pravnom kriepošću, ili drugimi riečmi, što se je moglo u mancipaciju uvrstiti, tako, da je postalo integrirajućim dielom toga pravnoga posla, to je svakako već praksa prije zakona XII. ploča ustanovila. Da je sbilja sve valjalo tad bi morala u ono doba valjati i fiducia. Fiduciu mi medjutim poznamo samo kao Actio bonae fidei infamans, što za svakoga, koj znade u rimskom pravu čitati, znači, da prvobitno nije bila utuživa, ter da je rodila samo infamijom. U protivnom slučaju morala bi biti stricti iuris, te bi po analogii nexa išla na duplum. Što rekoh za fiduciju priznaje i Ihering II. 2. 515. III. 133. Sasma drugačije, kako već spomenusmo Huschke, Nexum str. 76; koj bi medjutim na temelju svojeg mnienja, da ga je dosljedno do kraja razvio, morao bio doći do rezultata, koj nimalo neodgovara povjesti.

[159] Ja držim s Exnerom, die Lehre vom Rechtserwerb durch Tradition (str. 339 slj.), da je zakon XII ploča jedino efektivnu izplatu kupovnine postavio iuris conditiom za prelaz vlastničtva prodane stvari, te da rečeni zakonik ostale, u § 41. Inst. cit. sadržane alternative (alio modo ei (sc. venditori) satisfecerit, veluti expromissore aut pignore dato; — is qui vendidit fidem emtoris secutus est) nije normirao, već da su iste plod kašnje interpretacije običajnog prava.

Digitized by Google

Al novo u mojem razlaganju jest po meni iztaknuti savez izmedju obiuh netom spomenutih ustanova zakona XII ploča; jest tvrdnja, da je efektivno plaćanje odredjeno mjesto dosadanjeg efektivnog odvaganja, tvrdnja da je smisao u § 41. Jnst. cit. sadržane ustanove zak. XII ploča taj: kao što je dosele mancipacija (kao kupoprodaja) bila bez pravnog efekta, ako se prigodom akta kupovnina nije izplatila aere po težini, tako će ista i odsele biti bez pravnih posliedica, ako kupovnina nebude plaćena, al ne više aere po težini, već pecunia signata forma publica populi Romani.

Ova moja hypothesa posve je naravna, jednostavna, ter po mom nazoru povoljno riešava problem, koj dosele jošte povoljno nije riešen.

Mancipacija ovog vremena sastoji jošte od dva elementa, od obvezno-pravnog, kupoprodaje, i stvarno-pravnog, prenosa vlastničtva. Nakon uvedenja kovanog novca, pjeneza, jedan dio obvezno-pravnog elementa, plaćanje, neima više mjesta u mancipaciji, odjevenoj sveudilj jošte u staro ruho. Nepreostaje dakle zakonodavcu, koj za mancipaciju ipak hoće da pridrži dosadanje ruho, van da odredi, da plaćanje, ako već nemože da bude u mancipaciji bude bar uz nju. Tim je donjekle sačuvano dosadanje stanje stvari, jer kao što je prije valjanost čitave manci

---

Razlozi obširno su sadržani u prespomenutom izvrstnom djelu Exnerovu, nu po mom mnienju glavni razlog po Exneru nije spoznau. Zakon XII ploča imade kod kupoprodaje pred očima već plaćanje nummis mjesto vaganja aeris. Ovo plaćanje, akoprem nadopunjak mancipacije, bivalo je ipak izvan iste. Zakonodavac morao je dakle, pošto plaćanje nummis kao nješto novoga, običajnim pravom jošte nije bilo uredjeno, ustanoviti, kakove posljedice imade platež odnosno neplatež kupovnine A kad stvari tako stoje bilo je posve naravno, da je platežu nummis pripisao onu moć, koju je po dotadanjem običajnom pravu imalo odvaganje i predaja „kova“, čije su mjesto nummi sad zauzeli, a da je s neplatežem skopčao iste one posljedice, koje je dosele imala nepredaja odvaganog kova.

Sigurno pako, da kod mancipacije, kakova je bila prije zakona XII. ploča prema naravi stvari nije bilo mjesta ni kreditiranju ni osiguranju kupovnine.

Bila bi bo, kako to dobro primjećuje Ihering Geist d. röm. R. II. 2. str. 530 slj. contradictio in adjecto reći: „est mihi emptus“, ter tim izizreći da je kupovnina plaćena, a ipak podjedno u istoj nunkupaciji opet reći, da kupovnina nije jošte položena.

Digitized by Google

pacije bila ovisna od ovoga diela obvezno-pravnoga elementa, tako je i sada ovisna ob istom uvjetu. Razlika je samo ta, da je prije taj dio u mancipaciji, dočim je sad izvan nje.

Ako se prije u mancipaciji nije plaćalo effektivno, tad je čitav akt bio bez pravnoga efekta, ako se sad uz formalni akt mancipacije neplaća, tad mancipacija neima nikakovih pravnih posljedicah. U effektu nije dakle ustanovom zakona XII pločah, sačuvanom u § 41. Just. cit. ništa promienjeno.

Moje mnienje nepobitno jošte potvdjuje actio auctoritatis, t. j. odštetna tužba, što ju je mogao dignuti kupac u slučaju evikcije[160] kupljene stvari.

Ova tužba najme mogla se je vazda dignuti samo onda, ako je kupovnina doista i položena.

Prije zakona XII ploča nije ni moglo biti inače, jer bez efektivne izplate nije bilo mancipacije, s toga ni ma kakove odštetne tužbe, nastajuće iz takova ništetnog čina. Kad je pako zakon XII ploča plaćanje odjelio od formalnoga mancipacionalnoga akta, tad je paralelno k ustanovi § 41. Jnst. cit. i za akciju auctoritatis donešena[161] slična ovoj ustanova, sačuvana u Paul. sent. rec. II. 1.:

Venditor, si eius rei, quam vendiderit, dominus non sit, pretio accepto auctoritatis manebit obnoxius; aliter enim non potest obligari.

Kao što dakle prije zakona XII ploča nije bilo posebne ustanove, da pretio non soluto vlastničtvo mancipiranih stvari neprelazi, tako nije bilo ni ustanove, da akciji auctoritatis imade mjesta samo pretio accepto. A kad je poslje donešena ustanova, da se vlastničtvo mancipacijom kupljenih stvari stiče samo onda, „si emtor venditori pretium solverit“, tad je i na-

[160] Prividna iznimka samo Paul. Sent. rec. II. 17. § 4. „Distracto fundo, si quis de modo agri mentiatur, in duplum eius, quod mentitus est officio iudicis aestimatione facta convenitur. Dobro Huschke, Nexum, str. 174.

[161] Da li je ta ustanova, tičuća se akcije auctoritatis, bila jur sadržana u zakonu XII ploča, ili je ona plod kašnje jurisprudencije, neda se ustanoviti po stanju naših izvorah.

Digitized by Google

stala zasada, da je actio auctoritatis jedino moguća „pretio accepto“.

Paralelizam obih ovih ustanovah tako je jasan, da se doista moram čuditi, što dosele, barem koliko ja znadem, nitko nije na nju upozorio.[162]

Vidi se dakle, kako u to doba kupovnina silno upliva na kup i na prodaju. Kupac nestiče vlastničtva, prodavaoc nejamči za evikciju ako kupovnina nije položena.[162a]

(Nastavit će se.)

K pojmu „zajedničkih posala“ (hrvat.-ugarskih).

U trećem svezku magj. juridičkoga mjesečnika „Magyar igazságügy“ razpravlja g. dr. Nagy „O državopravnoj strani pojma trgovačkih posala“.

U toj razpravi razlaže g. N. pojam onih posala, koje označuje z. čl. I. (u Ugarskoj XXX): 1868 (nagoda) zajedničkimi kraljevini Ugarskoj i kraljevinam Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavo-

[162] Drugo je pitanje, na kakovom se pravnom temelju osniva actio auctoritatis, da li na nexu prigodom kupa, kao što to tvrdi Huschke (Nexum, str. 171 „Nexum“ beim Kaufe) i mnogi drugi, ili na neopravdanu obogaćenju.

Ja mislim, a u tom se donjekle slažem sa mnenjem Iheringa (Geist, III. str. 133), actio auctoritatis izvire iz načela, da neopravdano obogaćenje, koje su stari u ostalom shvaćali kao njeku vrst furtuma, jer i furtum redovito sadržaje u sebi neopravdano obogaćenje, nije dopustivo. Za ovo moje mnienje govori imenito, da actio auctoritatis ide odmah s početka na duplum.

Paul. Sent. rec. cit. 3. Res empta, mancipatione et traditione perfecta, si evincatur auctoritatis venditor duplotenus obligatur. Dakle analogija furti nec manifesti. Da izvire, kako Huschke tvrdi, iz nexualne ili per aes et libram obveze, tad bi radi nje bila u staro doba manus injectio, što nije zasvjedočeno, doćim bi poslje morala ići samo na simplum a tek infitiando na duplum Sr. Ihering I. str. 157.

[162a] Dalji razvoj zrcali se u novijih ustanovah § 41 J. cit. i L. 13 § 9: Dig. de actionibus empti et venditi, 19. 1.

§ 41. cit „vel alio modo ei satisfecerit veluti expromissore aut pignore dato“; L. 13 § 9 cit Unde quaeritur, si pars sit pretii soluta et res tradita postea evicta sit, utrum eius rei consequetur pretium integrum ex empto agens an vero quod numeravit? et puto magis id quod numeravit.

Digitized by Google

niji; a ponapose govori o tom, komu da pripada zakonodavno pravo u tih poslovih.

Svoje stanovište u tom pogledu označuje N. sliedećim citatom iz svoje knjige „o trgovačkom pravu“: „Zakon, stvoren na hrvatsko-slavonskom zemaljskom saboru nebi dokinuo trgovački zakon (z. čl. XXXVII: 1875, Sbornik br. 44 od god. 1877) na hrvatsko-slavonskom teritoriju ni onda, kad bi to izrično odredio“.

Povod pako sliedećemu razlaganju g. N. dala je tvrdnja g. Zsögöd-a, koji kritizirajuć državo-pravnu stranu[1] trgovačkih posala veli, da na temelju § 31 nagode „nemože niti posebno ugarsko zakonodavstvo na svom vlastitom teritoriju (Ugarska i Erdelj) učiniti to, da se derogira trgovački zakon“.

Toj tvrdnji protivi se g. N. nazrievajuć u njoj krivo shvaćeni smisao nagode.

Saobćiti ću najprije razlaganje g. N-a, pa mu onda dodati nekoliko svojih primjetaba.

„Po shvaćanju g. Zs-a — veli N. — učinila bi nagoda u „zajedničkih poslovih“ ne samo Hrvatsku od Ugarske, nego i Ugarsku na vlastitom njezinom teritoriju odvisnom od Hrvatske; po tom shvaćanju nebi imala u zajedničkih poslovih podpune suverenosti ne samo Hrvatska, nego niti Ugarska, pa košto se je odrekla Hrvatska vlastitoga zakonodavnoga prava u zajedničkih poslovih, tako bi se toga odrekla i Ugarska. Drugimi riečmi — nastavlja g. N. — po tom shvaćanju učinila bi bila nagoda ugarsku državu saveznom državom (szövetséges állammá), u kojoj je Ugarska samo onakov dio kakav je i Hrvatska: svaki suveren u poslovih, koji nisu „zajednički“, u „zajedničkih poslovih“ usuprot svaki dio pravno jednako ograničen drugim dielom, pa to i onda, kad se radi u „zajedničkom poslu“ samo o partikularnom zakonu, t. j. o takovom, koj se imade samo za jedan dio stvoriti.

[1] Tu stranu izvadja g. N. iz § 9 nagode, po kojem trgovački poslovi nespadaju medju autonomne hrvatske, nego medju svim kraljevinam krune ugarske „zajedničke“, pa se zato mogu normirati samo po zajedničkom ugarskom saboru. Ovako govori g. N. u uvodu svoje razprave, tečajem iste napušća to stanovište barem za Ugarsku.

Digitized by Google

Uklanjajuć se u juridičkom listu strogo političkoj razpravi, mimoilazim one navode g. N-a., u kojih razlaže predmnjevano političko stanovište Magjara prama Hrvatom prigodom sklapanja nagode, te prelazim na njegovo razlaganje o zakonodavnom pravu u poslovih zajedničkih medju Ugarskom i Hrvatskom.

Po tvrdnji g. N-a. spadaju zajednički poslovi isto tako izključivo pod nadležnost ugarskoga sabora, kao što i oni poslovi Ugarske, kojih nagoda neproglašuje zajedničkimi.

Razliku izmedju obie vrsti posala nalazi g. N. samo u tom, što u zajedničkih poslovih mogu se očitovati te glasovati i zastupnici Hrvatske-Slavonije, radi česa se i pozivlju na ugarski sabor. Sudjelovanje Hrvata na tom saboru smatra N. sasvim jednakim sudjelovanju zastupnika ma koje ugarske jurisdikcije (municipija), njihovi se glasovi broje upravo onako, kako i glasovi koje županije; Hrvati mogu prouzročiti, da se koj predlog zabaci, ali to nemogu postići tim, da se oni opru kakovu predlogu kao Hrvati, već samo tim, da se pridruže onim ugarskim zastupnikom, koji proti predlogu glasuju, pa s ovimi većinu čine. Zakonodavnu vlast ugarskoga sabora nebi priečila niti okolnost, da hrvatski zastupnici izostanu i korporativno, kao što se je i dogodilo, neima tomu dugo; za zakonodavnu vlast sabora nuždno je samo to, da su nanj valjano pozvani.

Sudjelovanje hrvatskih zastupnika na ugarskom saboru kod razprave zajedničkih posala smatra g. N. samo tada valjanim, kada se dotični, o zajedničkom poslu stvoriti se imajući zakon proteže u istinu i na Hrvatsku-Slavoniju; ali nebi bilo valjano, ako bi se radilo o zakonu o zajedničkom poslu, koji se stvara samo za Ugarsku.

Govoreć sada g. N. o pojmu zajedničkoga posla ističe najprije tu razliku medju zajedničkim poslom hrvatsko-ugarskim i austro-ugarskim, što u zajedničkom poslu austro-ugarskom nemože ugarski sabor stvoriti niti za svoj teritorij zakona bez privole Austrije; naprama Hrvatskoj i Slavoniji usuprot znače „zajednički poslovi“ to, da Hrvatska-Slavonija neima glede njih autonomije i da Hrvati sudjeluju u tih poslovih na ugarskom saboru, kad se (ti poslovi) i njih tiču. Dalje, veli g. N., neproteže

Digitized by Google

se zajednica, pa kad bi Ugarska htjela stvoriti zakon samo za vlastiti svoj teritorij, zakon spadajući medju zajedničke poslove, označene u (po g. N.) netom razloženom smislu: Hrvati nebi imali pri tom nikako sudjelovati. Ugarska je u tom isto tako suverena, košto je u poslovih, koji nisu zajednički. „Riečju“ — nastavlja g. N. — „zajednički poslovi imadu prama Hrvatskoj-Slavoniji narav samo jednostrane, a ne dvostrane medjusobne zajednice“.

Tu svoju definiciju tumači g. N. tako, da „zajednica“ postoji samo na korist Ugarske prama Hrvatskoj, a ne i na korist Hrvatske prama Ugarskoj. Samo u financialnom pogledu, veli g. N. da je obratno moguće. (Drugimi riečmi opetuje ovdje g. N. onu staru ali ipak neistinu tvrdnju ugarskih krugova, kao da je Hrvatska na teret Ugarskoj. Ured.) G. N. netvrdi tim, da bi iz te „jednostrane medjusobne zajednice“ sliedilo, da je Hrvatska-Slavonija ravna samo kojoj ugarskoj jurisdikciji; tomu, veli g. N. protivi se jasno § 59 nagode, izričući, da su kraljevine Hrvatska i Slavonija politički narod, imajući posebni svoj teritorij; pa upravo zato savezne kraljevine („társország“) niti nesudjeluju u zakonodavstvu (ugarskom) kod poslova, koji se njih netiču.

Sada prelazi g. N. na samu nagodu, da njezinim sadržajem dokaže istinitost svojih tvrdnja. Nu čini se, da g. N. nesmatra sadržaj nagode takovim materijalom, kojim bi najbolje mogao opravdati svoje nazore, jer prije nego što govori o tom sadržaju, dopušta prigovor, da je nagoda zamrsila javnopravni odnošaj medju Hrvatskom i Ugarskom.

Abstrahirajuć od toga veli g. N., da u nagodi neima nigdje ni riečce, koja bi branila Ugarskoj, da si stvori sama za se posebni zakon u zajedničkih poslovih, odredjuje nagoda u § 60, da se imadu zakoni, stvoreni po zajedničkom zakonodavstvu, samo za Hrvatsku Slavoniju izdati u hrvatskom izvorniku i poslati „skupštini“ tih kraljevina.

„Kad bi bio — zaključuje g. N. svoje razlaganje o § 60 — zakon, koj se imade stvoriti u zajedničkih poslovih samo za Ugarsku, takodjer u istinu zajednički, zašto se nebi i on izdao u hrvatskom jeziku? Ta u slučaju reciprociteta jest takov zakon

Digitized by Google

isto tako hrvatski zakon, košto je nedvojbeno magjarski zakon onaj zakon, koj se stvori u zajedničkih poslovih izključivo za Hrvatsku“.

Da dokaže g. N. valjanost svoje tvrdnje, a pogriešno shvaćanje g. Zs-a, pozivlje se napokon na dosadanju praksu ugarske vlade i zakonodavstva glede zakona, stvorenih u trgovačkih poslovih, te citira povrh zk. čl. 8. 1877, kojemu g. Zs. prigovara sa gledišta reciprociteta, jošte zk. čl. 21. 1876; 22. 1877; 39. 1879; 17. 1881 i napokon 25. 1883.

Kod stvaranja ovih zakona nisu Hrvati sudjelovali, a to (nesudjelovanje) nebijaše samo slučajno, već znalice.

G. je N. uvjeren, da bi, listajući zakonik, naišao na više takovih primjera, tičućih se i drugih zajedničkih posala; takov primjer nalazi odmah u § 7 zk. čl. 20. 1877 (o tutorstvu i skrbničtvu), koj govoreć o mjenbenoj sposobnosti, mienja dielomice mjenbeni zakon, koj je Ugarskoj i Hrvatskoj zajednički; rečeni § neproteže se ipak na Hrvatsku i Slavoniju.

G. N. je uvjeren — proti mnienju Zs-a — da će i gradjanski zakonik, koj se stvara za Ugarsku, takodjer moći mienjati ustanove trgovačkoga zakonika, naravno samo za Ugarsku; akoprem i g. N. želi, stavljajuć se na stanovište pravnoga jedinstva zemalja ugarske krune, da ostane trgovački zakon po mogućnosti nepromienjen.

Završujući g. N. svoj članak, slaže se sa g. Zs. u tom, da ustanove (stvoriti se imajućega) gradjanskoga zakona, mienjajuće trgovački zakon, „neće tangirati prvenstva trgovačkih običaja“, ali ne zato, jer Hrvati nesudjeljuju kod stvaranja magjarskoga gradjanskoga zakonika, već zato, što svaka ustanova uvrštena u smislu § 1 trgov. zakonika u gradjanski zakonik, spada u obće privatno pravo“ i onda, kad dokida ustanovu trgovačkoga zakonika“.

Tako shvaća g. N. zajedničke poslove. Scienim, da njegovo shvaćanje nije osnovano, jer se protivi nagodi; za prosudjivanje bo pravne naravi zajedničkih posala (kako već rekoh, ovdje se ugibljem političkomu

Digitized by Google

se zajednica, pa kad bi Ugarska htjela stvoriti zakon samo za vlastiti svoj teritorij, zakon spadajući medju zajedničke poslove, označene u (po g. N.) netom razloženom smislu: Hrvati nebi imali pri tom nikako sudjelovati. Ugarska je u tom isto tako suverena, košto je u poslovih, koji nisu zajednički. „Riečju“ — nastavlja g. N. — „zajednički poslovi imadu prama Hrvatskoj-Slavoniji narav samo jednostrane, a ne dvostrane medjusobne zajednice“.

Tu svoju definiciju tumači g. N. tako, da „zajednica“ postoji samo na korist Ugarske prama Hrvatskoj, a ne i na korist Hrvatske prama Ugarskoj. Samo u financialnom pogledu, veli g. N. da je obratno moguće. (Drugimi riečmi opetuje ovdje g. N. onu staru ali ipak neistinu tvrdnju ugarskih krugova, kao da je Hrvatska na teret Ugarskoj. Ured.) G. N. netvrdi tim, da bi iz te „jednostrane medjusobne zajednice“ sliedilo, da je Hrvatska-Slavonija ravna samo kojoj ugarskoj jurisdikciji; tomu, veli g. N. protivi se jasno § 59 nagode, izričući, da su kraljevine Hrvatska i Slavonija politički narod, imajući posebni svoj teritorij; pa upravo zato savezne kraljevine („társország“) niti nesudjeluju u zakonodavstvu (ugarskom) kod poslova, koji se njih netiču.

Sada prelazi g. N. na samu nagodu, da njezinim sadržajem dokaže istinitost svojih tvrdnja. Nu čini se, da g. N. nesmatra sadržaj nagode takovim materijalom, kojim bi najbolje mogao opravdati svoje nazore, jer prije nego što govori o tom sadržaju, dopušta prigovor, da je nagoda zamrsila javnopravni odnošaj medju Hrvatskom i Ugarskom.

Abstrahirajuć od toga veli g. N., da u nagodi neima nigdje ni riečce, koja bi branila Ugarskoj, da si stvori sama za se posebni zakon u zajedničkih poslovih, odredjuje nagoda u § 60, da se imadu zakoni, stvoreni po zajedničkom zakonodavstvu, samo za Hrvatsku Slavoniju izdati u hrvatskom izvorniku i poslati „skupštini“ tih kraljevina.

„Kad bi bio — zaključuje g. N. svoje razlaganje o § 60 — zakon, koj se imade stvoriti u zajedničkih poslovih samo za Ugarsku, takodjer u istinu zajednički, zašto se nebi i on izdao u hrvatskom jeziku? Ta u slučaju reciprociteta jest takov zakon

Digitized by Google

isto tako hrvatski zakon, košto je nedvojbeno magjarski zakon onaj zakon, koj se stvori u zajedničkih poslovih izključivo za Hrvatsku“.

Da dokaže g. N. valjanost svoje tvrdnje, a pogriešno shvaćanje g. Zs-a, pozivlje se napokon na dosadanju praksu ugarske vlade i zakonodavstva glede zakona, stvorenih u trgovačkih poslovih, te citira povrh zk. čl. 8. 1877, kojemu g. Zs. prigovara sa gledišta reciprociteta, jošte zk. čl. 21. 1876; 22. 1877; 39. 1879; 17. 1881 i napokon 25. 1883.

Kod stvaranja ovih zakona nisu Hrvati sudjelovali, a to (nesudjelovanje) nebijaše samo slučajno, već znalice.

G. je N. uvjeren, da bi, listajući zakonik, naišao na više takovih primjera, tičućih se i drugih zajedničkih posala; takov primjer nalazi odmah u § 7 zk. čl. 20. 1877 (o tutorstvu i skrbničtvu), koj govoreć o mjenbenoj sposobnosti, mienja dielomice mjenbeni zakon, koj je Ugarskoj i Hrvatskoj zajednički; rečeni § neproteže se ipak na Hrvatsku i Slavoniju.

G. N. je uvjeren — proti mnienju Zs-a — da će i gradjanski zakonik, koj se stvara za Ugarsku, takodjer moći mienjati ustanove trgovačkoga zakonika, naravno samo za Ugarsku; akoprem i g. N. želi, stavljajuć se na stanovište pravnoga jedinstva zemalja ugarske krune, da ostane trgovački zakon po mogućnosti nepromienjen.

Završujući g. N. svoj članak, slaže se sa g. Zs. u tom, da ustanove (stvoriti se imajućega) gradjanskoga zakona, mienjajuće trgovački zakon, „neće tangirati prvenstva trgovačkih običaja“, ali ne zato, jer Hrvati nesudjeljuju kod stvaranja magjarskoga gradjanskoga zakonika, već zato, što svaka ustanova uvrštena u smislu § 1 trgov. zakonika u gradjanski zakonik, spada u obće privatno pravo“ i onda, kad dokida ustanovu trgovačkoga zakonika“.

Tako shvaća g. N. zajedničke poslove. Scienim, da njegovo shvaćanje nije osnovano, jer se protivi nagodi; za prosudjivanje bo pravne naravi zajedničkih posala (kako već rekoh, ovdje se ugibljem političkomu

Digitized by Google

razlaganju) mjerodavna je nagoda, imajuća karakter ugovora medju Ugarskom-Erdeljem i Hrvatskom-Slavonijom i zajedničkoga temeljnoga zakona za oba kontrahenta. (Uvod i §§ 4 i 70). Taj se potonji karakter nedvojbeno izražava u tom, da ustanove nagode nemože pojedini kontrahent mienjati niti ukidati, to mogu samo oba (ugarsko i hrvatsko zakonodavstvo) sporazumno. (§ 70).

Po nagodi sačinjavaju kraljevina Ugarska s Erdeljom i kraljevine Dalmacija-Hrvatska-Slavonija jednu te istu „državnu zajednicu" i „skupnost" (§§ 1—3). Ta zajednica i skupnost ukazuju se po nagodi u teritoriju i u „zajedničkih poslovih". U teritorijalnom obziru sačinjavaju rečene kraljevine „jednu te istu državnu zajednicu prama ostalim zemljam Nj. Veličanstva i prama inim državam" (§ 1) te se označuju kao „zemlje krune ugarske", „kraljevine krune sv. Stjepana", koji se nazivi rabe i za medjusobni odnošaj Ugarske i Hrvatske (§§ 2—6, 8, 9, 11, 12, 21, 23, 28, 31, 40, 43 i 62). U toj državnoj zajednici postoji pako „posebni teritorij", zemljištna cielokupnost kraljevine Hrvatske i Slavonije" (§§ 2, 19, 33, 42, 59, 65—67).

Druga strana državne zajednice postoji i u stanovitih poslovih, koji se u nagodi nabrajaju taksativno (§§ 2—10). Nu zajednica glede svih tu nabrojenih posala nije pravno jednaka. Najpregnantnije izražena je ona u krunitbi kralja; ta je bo materialno i formalno jedna jedina za Ugarsku u Hrvatsku, u njoj se izražava podpuno jedinstvo. — U krunitbenoj zavjernici ističe se jur posebitost Hrvatske formalno i materialno tim, što se ona izdaje u dva izvornika, za Ugarsku na magjarskom, a za Hrvatsku na hrvatskom jeziku, pa što se u hrvatskoj zajamčuje i „cielokupnost i zemaljski ustav kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije". (§ 2).

Povrh jedinstva krune i krunitbe te zajednice krunitbene zavjernice postoji nadalje zajednica medju Ugarskom i Hrvatskom u svih onih predmetih, koji su zajednički ili se zajedničkim sporazumkom uredjivati i rukovati imadu medju t. z. austrijskimi zemljami i kraljevinami krune ugarske. Ta je zajednica podpuna, jer se izražava u jednom te istom zakonitom zastupstvu, zakonodavstvo, i eksekutivnoj vlasti. (§§ 3. 4 i 43). Individualnost Hrvatske izražena je u onoj ustanovi nagode, po kojoj zajednički sabor bira u ugarsku delegaciju razmjerni broj članova izmedju hrvatskih zastupnika (§§ 40—42).

Napokon pokazuje se ta državna zajednica i skupnost u takovih poslovih, koji se tiču samo i neposredno svih zemalja krune ugarske (§ 5). Ove u najužem smislu rieči zajedničke, ili hrvatsko-ugarske zajedničke poslove navadja nagoda u §§ 6—10. Zajednica za ove posle postoji u „zajedničkom zakonodavstvu" i „zajedničkoj vladi za sve zemlje

Digitized by Google

krune ugarske“. (§ 5). Zajednica u zakonodavstvu provedena je dosliedno, dočim imadu Ugarska i Hrvatska posebnu eksekutivu u njekih zajedničkih poslovih (§§ 10 i 43).

„Zajedničko zakonodavstvo“ pripada „zajedničkomu (državnomu, § 8) saboru svih kraljevina ugarske krune“ (§ 31). „Zajednički“ se dakle sabor sastoji od zastupnika Hrvatske i Ugarske. Ovi zastupnici nebiraju se doduše u obie kraljevine jednako, ali na zajedničkom saboru sačinjavaju jedan sbor, u kojem odlučuje, kako g. N. dobro veli, većina svih ukupnih glasova.

Individualnost h r v a t s k i h zastupnika kao takovih izrazuje se po nagodi samo u tom, što zajednički sabor izmedju njih napose bira broj ustanovljenih članova za delegaciju zemalja krune sv. Stjepana, i što mogu govoriti tako u zajedničkom saboru kao i u delegaciji hrvatski. (§§ 40—42 i 59).

Kompetencija zajedničkoga sabora proteže se u teritorialnom obziru na sve kraljevine ugarske krune, a u predmetnom na sve zajedničke poslove“, označene u §§ 2—10 nagode. Scienim da to jasno sliedi iz §§ 3—5 8, 10, 28, 31, 35, 38 i 40 nagode. Nuždno je bilo navesti ove ustanove nagode, da se uzmogne presuditi narav zajedničkih poslova i medjusobni odnošaj obajuh nagodbenih kontrahenta glede tih posala.

Imajuć pred očima sve što je ovdje iz nagode navedeno, slažem se s g. N., kad tvrdi, da „zakon, stvoren na hrvatsko-slavonskom zemaljskom saboru nebi dokinuo trgovački zakon (z. čl. XXXVII: 1875), na hrvatsko-slavonskom teritoriju niti onda, kad bi to izrično odredio“.

Ova je tvrdnja g. N. opravdana obzirom na gore navedene ustanove nagode, po kojih je pravo trgovačko jedan od zajedničkih poslova (§ 9), glede kojega pripada zakonodavstvo samo zajedničkomu saboru, a ne „zakonarstvu“ kraljevine Hrvatske (§§ 47 i 48). Nu isto tako se slažem i to s istih ovdje navedenih z a k o n s k i h razloga i sa tvrdnjom dr. Zs-a, da „vice versa nemože niti posebno ugarsko zakonodavstvo na svom vlastitom teritoriju učiniti, da se dokine trgovački zakon“.

G. N. protivi se ovoj tvrdnji i zato, jer misli, da bi iz nje sliedila i odvisnost Ugarske od Hrvatske u zajedničkih poslovih. — Nu dočim pravo veli g. N., da je svaki dio (Ugarska i Hrvatska) suveren u poslovih ne zajedničkih — jer u njih vrši po nagodi jedna kraljevina neodvisno od druge zakonodavnu i eksekutivnu vlast; to neima pravo, kad izvodi iz Zs-ove tvrdnje i to, da je u zajedničkih poslovih svaki dio (Ugarska i Hrvatska) pravno jednako ograničen drugim dielom“; taj paritet postoji po nagodi samo za slučaj, kad se hoće koja ustanova n a g o d e mienjati ili ukinuti, (§ 70) dočim u poslovih zajedničkih, dok

Digitized by Google

se ovi u smislu nagode razpravljaju, odlučuje numerična većina članova zajedničkoga sabora, u kojem se po nagodi — izim gore spomenuta dva slučaja — individualnost hrvatskoga zastupstva niti neiztiče, a još manje se traži posebna, korporativna privola istoga za valjanost zaključka, stvorena većinom ugarskih zastupnika, kako to g. N. na drugom mjestu naročito iztiče. Samo u jednom je slučaju paritet ili, (kako će možda g. N. tvrditi, „nadredjenost“ hrvatskoga sabora nad zajedničkim) uzčuvan: „ako bi se radilo o prodaji državne dalmatinsko-hrvatsko-slavonske imovine u zemljah i šumah“, jer se po § 8 nagode „o tom i sabor kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije sasluhnuti ima, pa se „bez njegove p r i v o l e“ prodaja takova izvesti nemože“.

Što tvrdi g. N., da zajednički poslovi isto tako spadaju izključivo pod nadležnost ugarskoga sabora (u oprieci prama zajedničkomu, koju oprieku, mimogred budi rečeno, nalazimo i u nagodi § 32) kao i oni poslovi Ugarske, koje nagoda neproglašuje zajedničkimi — to scienim da pobijaju posvema gore spomenuti §§ nagode, koji neposredno ili posredno izriču, da je za „zajedničke poslove kompetentan“ „zajednički sabor“. Po tvrdnji g. N-a. bila bi u tih poslovih dva kompetentna faktora, zajednički i ugarski sabor, prvi za sve kraljevine ugarske krune, potonji samo za Ugarsku. Držim, da se to nemože nikako iz nagode izvesti, a kad bi tako bilo, moralo bi se dovesti do anomalija.

Isto tako protivi se nagodi dielenje g. N-a. zajedničkih posala u takove, o kojih se zakoni stvoreni imadu protezati i na Hrvatsku, i na takove, o kojih se zakoni stvaraju samo za Ugarsku.

Nagoda negovori istina toliko o „zajedničkih zakonih“ koliko o „zajedničkih predmetih“ i „poslovih“, al ove označuje svagdje kao z a j e d n i č k e s v i m k r a l j e v i n a m k r u n e u g a r s k e i daje vlast stvarati o njih zakone, samo zajedničkomu zakonodavstvu, a u ovom uvjek bez ikoje iznimke hrvatskim zastupnikom pravo razpravljanja i odvjetovanja (§§ 35—38). — Toga se je držala i praksa vazda, pa i onda, kad se je radilo li ob ugarskih željeznicah, o zajmovih za ugarsko-lokalne interese.

Isto tako neodgovara sasvim ustanovam nagode dielomice negativna, rekao bih, oznaka zajedničkih posala, da „glede njih neima Hrvatska-Slavonija autonomije“ (što stoji, al neizcrpljuje oznake) jer je neima — pošto su svim kraljevinam krune ugarske zajednički, a z a j e d n i č k i s a b o r vrši glede njih zakonodavstvo — niti Ugarska sama.

Kad g. N. tvrdi, da zajednički poslovi imadu prama Hrvatskoj „narav samo j e d n o s t r a n e a ne dvostrane medjusobne zajednice“, t. j. da ova postoji samo na korist Ugarske prama Hrvatskoj, to — ako nije za to crpio materiala iz navoda hrvatskih — to može izvesti (staviv se se jedino na f a k t i č n o moguće stanovište) samo iz sastava zajednič-

Digitized by Google

koga sabora, u kojem ima Ugarska prama razmjerju pučanstva daleko pretežiti broj članova nego li Hrvatska; nu sa strogo pravnoga gledišta nedade se ta tvrdnja g. N. iz nagode izvesti. Kad g. N. nastoji dokazati svoje tvrdnje o zajedničkih poslovih iz same nagode, scienimo da ni u tom nije uspio.

Njegov prvi razlog, da u nagodi neima rieči, koja bi branila Ugarskoj stvoriti za se posebni zakon u zajedničkih poslovih, nemože me zato osvjedočiti, što smatram da bi takova ustanova bila puki pleonasam obzirom na toli jasne, jur više puta spomenute §§ nagode, u kojih se izrično veli, da zakonodavstvo u zajedničkih poslovih pripada samo zajedničkomu saboru svih kraljevina ugarske krune.

Drugi njegov razlog — poziv na § 60 nagode — nije, drugo no petitio principii. Jer, neka mi bude dozvoljeno reći, niti § 60 neluči dvie kategorije zajedničkih zakona (za sve kraljevine ugarske krune i za Ugarsku samu) nego govori obćenito o zakonih, stvorenih na zajedničkom saboru i posviećenih po Nj. Veličanstvu, te odredjuje, da se svi tako stvoreni, imadu izdavati u hrvatskom izvorniku i poslati hrvatskomu saboru.

To isto propisuje i § 2 nagode o krunitbenoj zavjernici, pa sam uvjeren, da neće g. N. tvrditi, da bi se mogla izdati zavjernica drugoga za Ugarsku, a drugoga opet sadržaja za Hrvatsku — izim dodatka, označenoga u § 2.

Propis § 60 nagode ne valja, mislim, tumačiti kod razlaganja pojma zajedničkih posala, nego kao konsekvenciju onih ustanova nagode, koje označuju Hrv tsku ravnopravnim kontrahentom, imajućim individualnost političko-narodnu i teritorijalnu te pravo izključive porabe hrvatskoga jezika pram posvećenoj osobi Nj. Veličanstva i svim zajedničkim oblastim (§§ 2, 4, 56, i 57 i 58 nagode).

Dosadanja praksa ugarskoga zakonodavstva glede zakona u trgovačkih poslovih, na koju se pozivlje g. N. na koncu svoga razlaganja, nepotvrdjuje takodjer valjanost navoda njegovih o zajedničkih poslovih.

Obzirom na § 70 nagode moram prije svega iztaknuti, da ustanove nagode može tumačiti samo suglasna praksa sviuh faktora, koji su sklopili nagodu, praksa jednoga samo faktora nije mjerodavna, pa još dodajem, da je nagoda, kako sam gore iz § 70 citirao, zajednički temeljni zakon, pa ga zato nemože mienjati ili ukinuti zakon, neimajući toga pravnoga karaktera. Nu neobaziruć se ni na to, već samo na one zakone ugarske, koje g. N. citira da podkriepi svoju tvrdnju, scienim, da niti oni nedokazuju, da bi mogao ugar. sabor u zajedničkih poslovih stvoriti zakona samo za Ugarsku.

Zakoni bo, koje spominje g. N., nisu zakoni u zajedničkih poslovih u trgovačkom pravu stvoreni, nego u autonomnih, naročito XX: 1877

Digitized by Google

o tutorstvu i skrbničtvu. Glede z. čl. XXII: 1878, u kojem se dokazna moć trgovačkih knjiga za magjarski zemljovjeresijski zavod inako normira, nego li to čini trgovački zakonik glede trgovačkih posala, primećujem, da je po § 9 nagode samo trgovačko pravo zajednički posao, a ne i trgovačka sudbenost i postupnik, pa zato imade i Hrvatska svoj posebni, na hrv. saboru stvoreni i po Nj. Veličanstvu sankcionirani zakon od 3. listopada 1876 o trgovačkoj sudbenosti i postupku. Z. čl. XVII. 1881 sadržaje stečajni red, XXV: 1883 lihvarski zakon. — O tih predmetih, jer nisu zajednički, može stvarati zakone ugarski sabor za svoj kao što ih može i hrvatski za svoj teritorij, što je i učinio, kako spomenuh, za trgovačku sudbenost i postupak, dočim zakoni hrvatski o stečaju, o tutorstvu i skrbničtvu potiču jošte iz dobe austrijskoga zakonarstva.

Ako su rečeni ugarski zakoni, protežući se na autonomne poslove, koju ustanovu trgovačkoga, dotično mjenbenoga prava promienili, ta okolnost nedokazuje jošte posebnu zakonodavnu vlast ugarskoga sabora za Ugarsku u trgovačkom i mjenbenom pravu — što nagoda (§§ 9, 31) jasno izključuje — nego bi se moglo tumačiti a i donjekle to izpričati jedino tim, što je vrlo težko točno povući granice medju tako si po svojoj naravi srodnimi granami prava, kao što je gradjansko, trgovačko, mjenbeno, stečajno. Ta i medju formalnim i materialnim trgovačkim pravom nepostoji u nas podpuno suglasje, ja barem mislim da ustanove gore citiranoga zakona o sudbenosti trgovačkoj nepodredjuju trgovačke poslove sudbenosti trgovačkih sudova onako, kako bi to sliedilo iz ustanova trgovačkoga zakona ob absolutno i relativno-trgovačkih poslovih.

Upravo usljed uzke sveze, rek bi prepletaja, izmedju pojedinih grana pravoslovja, a naročito grana privatnoga prava, jedva je moguće izbjeći kolizijam medju zajedničkim saborom s jedne, te hrvatskim i ugarskim s druge strane, premda ima svaki od njih u nagodi svoj točno — u sferu drugog nedirajući — označeni djelokrug: prvi za „poslove zajedničke“, a oba posljednja za „autonomne“. Svaki je sabor po zakonu, u teoriji, u svojoj sferi samostalan i neodvisan od drugoga. Neshvaćajuć „zajedničkih poslova“ onako, kako g. N. neslažem se niti s onim njegovim nazorom, kao da bi mogao stvoriti se imajući magjarski gradjanski zakonik izvesti i promjena u trgovačkom zakoniku. Mislim da je to već zato izključeno, što je gradjanski zakonik istom treće vrelo za trgovačke poslove, dočim je trgovačko pravo prvo (§ 1 trg. zak.)

Kad bi se imali zajednički poslovi onako shvatiti, kako to hoće g. N. bio bi i naziv „zajednički“ neopravdan, jer ako mogu u tih poslovih dva razna faktora (zajedničko i ugarsko zakonodavstvo) stvarati raznih zakona za razna teritorija jedne te iste državne zajednice, tada neznam u čem da sastoji biljeg „zajedničkog posla“. Zar samo u tom, što ga

Digitized by Google

za Hrvatsku stvara „zajednički“ sabor? Nemislim, tada bo nebi bila zajednica dotičnoga zakona niti teritorijalna niti predmetna; manjkalo bi „više subjekta“ za zajednicu, ova bo bezuvjetno i uvjek traži barem dva subjekta.

Nisu po nagodi stanoviti poslovi — o njih stvoreni zakoni — istom usljed toga zajednički, što jih stvara za Hrvatsku zajednički sabor, nego je po nagodi pravni karakteristikon zajedničkih posala taj, da se oni imadu jedinstveno i jednako, jednim zakonom o dotičnom poslu uredjivati za sve kraljevine ugarske krune; to jedinstvo — na koliko nisu dopuštene posebitosti po samoj nagodi, n. p. §§ 2, 7 ili uvjetovane u provedbenih ustanovah, osobito u poslovih u § 10 navedenih — jest, mislim upravo bitan karakteristikon „državne zajednice“ i „skupnosti“, ustanovljene nagodbom medju Ugarskom i Hrvatskom.

Naravna je istom posljedica toga, da pripada zakonodavstvo u tih poslovih — ali za sve zemlje krune ugarske — samo zajedničkomu saboru, kao jednomu od representanta (negovoreć najme o kruni) te državne zajednice.

Dr. *Š. Bresztyenszky.*

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Slučaj mandatne tužbe. Prinos k nauci §§ 461, 466 443 o. g. z.

Jovan R. ustupio je Stevanu G. u vlastnost obveznicu izdanu po Gjuri i Ljubici R. dato Ilok 25. listopada 1874 na 800 for. spr., uknjiženu pravom zaloga na nepokretnosti z. z. br. 603 obć. Ilok kao glavnu, te z. z. br. 142 obć. Bačince kao uzgrednu hipoteku. O tom ustupu sastavljena bje bilježnička isprava dto. Novi Sad 25. listopada 1877. Stevan G. kao vlastnik tražbine tužio je osobne dužnike Gjuru i Ljubicu K. da ju izplate, te je na temelju pravomoćne osude kot. suda u Novom Sadu od 26. rujna 1879 br. 4876 zamolio uknjižbu ovršnoga prava zaloga na gore navedene nekretnine; nu ta uknjižba nije se mogla uglasom odluke kr. sudb. stola u Vukovaru od 25. svibnja 1880 br. 831 u z. z. br. 142 obć. Bačince stoga provesti, što su medjutim te nepokretnosti, osim jedine neznatne parc. br. 630., prešle u vlastnost Gjure i Kate P., te prenešene u grunt. nap. br. 246 obć. Bačince, zajedno sa uknjiženim teretom prava zaloga za glavnicu od 800 for.

Digitized by Google

Usljed ovakova stanja stvari zamoli Stevan G., oslanjajuć sa na §§ 461 i 466 o. g. z. i na naredbu minist. pravosudja od 16. rujna 1860, da se hipotekarnim dužnikom Gjuri i Kati P. naloži plateznom zapovjedju, da su dužni na temelju obveznice Gjure i Ljubice K. dto. Ilok 25. list. 1874., uknjižene pravom zaloga na njihovih nepokretnostih grt. nap. br.246 obć. Bačince glavnicu od 800 for. sa $7_0/^0$ kamati od 28. stud. 1874 do plateža, parnični i ovršni trošak za 14. dana platiti, inače da će se povesti ovrha na njihove nepokretnosti br. 246 obć. Bačince.

Na ovu tužbu odredi kr. kot. sud u Šidu odlukom od 30. kolovoza 1882 br. 325 po § 3. minist. naredbe od 18. veljače 1858 (br. 28 d. z. l.) i po naredbi minist. od 19. rujna 1860 (br. 212 d. z. l.) ročište za razpravu tužbe i to s r a z l o g a: jer mandatnom postupku u smislu § 1 i 2 minst. naredba od 16. veljače 1858 ima samo onda mjesta, ako se radi o tužbi na izpunjenje o s o b n e obveze; i jer je tužitelj doprinešenimi izpravami samo dokazao, da su tuženici Gjuro i Kata P. u pogledu pravom zaloga obterećenih nekretnina, stupili na mjesto prvobitnih obvezanika Gjure i Ljubice K., ali nije dokazao, da su tuženici i glede utužene tražbine stupili na mjesto prvobitnih navedenih obvezanika.

Nakon provedene razprave, na koju dodje i Ljubica K. po tuženiku na izbjedu pozvana, o d b i o j e kr. kot. sud u Š. osudom od 16. lipnja 1883 br. 177 tužitelja sa njegovim zahtjevom.

R a z l o z i: Predležeća tužba je tužba hipotekarna, hipotekarnoj pako tužbi po § 466 o. g. z. ima mjesta, ako je dužnik za vrieme t r a j u ć e g a z a l o g a vlastnost založene stvari na drugoga preneo.

U ovom slučaju vidi se, da je pravo zaloga za tražbinu, radi koje je tužitelj tužbu digao, upisano na nepokretnostih tuženika grunt. nap. br. 246 obć. Bačince, 13. s t u d e n o g a 1874. Iz grunt. izvadka pod E. (kojemu prigovoreno nije) vidi se pako i to, da su tuženici pravo vlastnosti nepokretnosti grunt. nap. br. 246 obć. Bačince stekli kupoprodajnim ugovorom od 4. s t u d e n o g a 1870, taj je dakle ugovor sklopljen 4 g o d i n e p r i j e, nego što je izdana obveznica de dato Ilok 25. listopada 1874.

§ 443 o. g. z. naredjuje istina, da sa vlastnošću nepokretnosti prelaze ujedno i uknjiženi tereti, ali uknjižba prava zaloga, stečena nakon faktične, ako i u gruntovnici još neprovedene prodaje, nema valjanosti, jer sam prodavaoc nije više ovlašten razpolagati sa nepokretnošću, jer nije više njegova, dakle nemože ni vjerovnik steći pravo zaloga na prodanih nepokretnostih.

U nazočnom slučaju pako proizlazi iz ogleda izvornika obveznice od 25. listopada 1874, da su brojevi grunt. napisnika, na koje se je

Digitized by Google

tražbina od 800 for. pravom zaloga osigurati imala, tek naknadno drugom rukom i drugim mastilom u obveznicu upisani, što po § 129 grpp. dokaznu moć izprave slabi; a ako se uvaži ono, što na izbjedu u ovoj parnici pozvani osobni dužnik u odgovoru i drugotnici navodi: biva jasno, da osobni dužnik nikada ni pomislio nije, da vjerovniku založi nepokretnosti, koje je već pre 4 godine prodao bio tuženiku.

Dužnik nije dakle tečajem založnoga vremena, kako § 466 o. g. z. predpostavlja, odtudjio pravom zaloga obterećene nepokretnosti, nego mnogo prije.

Kada su tuženici kupili nepokretnosti grunt. nap. br. 246 obć. Bačince, bile su neobterećene; s toga nejamče za tražbinu, koja je pravom zaloga tek poslje 4 godine uknjižena na istih nekretninah, i to bez znanja i privole osobnih dužnika.

S ovih razloga imala se je tužba odbiti i to uz preboj parbenih troškova u smislu § 573 grpp.

Na priziv tužitelja preinačio je kr. banski stol osudu prvoga suda sa razloga:

Tražbina od 800 for., o kojoj je rieč u tužbi, prenešena je na dio nekretnine Ljubice K., koja bijaše prije upisana u grunt. nap. br. 142, a sada spada na tuženike.

Prema tomu, i obzirom na javne izprave A. B. C. D. nemože se prigovarati tužbi i odnosnom zahtjevu, jer je opravdan ustanovom § 464 o. g. z., i zato valja preinačiti prizvanu osudu, uz preboj sudbenih troškova po § 573 gp.

Previd hipotek. dužnika Gjure i Kate P. uložen proti osudi kr. banskoga stola, zabaci kr. stol sedmorice osudom od 25. rujna 1883 br. 1576.

Razlozi: Uvaživ, da su Gjuro i Ljubica K, kao osobni dužnici vjerovnika Ivana K. na temelju obveznice B. ad I. pravomoćno na platež zajma od 800 for. spp. odsudjeni, a glasom D. ad I. da je za tjeranje te tražbine i ovrha dozvoljena, bez da su se isti dužnici protiv presudi i odnosno ovrhi prizivom ili utokom poslužili; uvaživ, da je ta tražbina glasom cesije pod A. ad I. od vjerovnika Jovana K. prešla u vlastnost Stevana G.;

uvaživ, da je prieporna tražbina pravom zaloga na nepokretnostih grunt. nap. br. 603 obć. Ilok i grunt. nap. br. 246 obć. Bačince dne 13. studenoga 1874 uknjižena, a pošto su iste sa tražbinom od 800 for. obterećene nepokretnosti (§ 443 g. z.) dana 13. rujna 1876 br. 2817 na tuženike Gjuru i Katu P. pravom vlastničtva prešle, kako to gruntovni izvadak pod C. ad. I. pokazuje: to su isti tuženici postali hypotekarni dužnici tužitelja, komu kao hipotekarnom vjerovniku pripada pravo svoje

Digitized by Google

podpuno namirenje iz istih nepokretnosti kao založene stvari tražiti (§ 466 g. z. i § 2 min. naredbe od 19. rujna 1860 br. 212 držav. zak. lista);

uvaživ, da se prigovori Gjure i Ljubice K., koje su oni kao izbjeditelji tuženika Gjure i Kate P. tečajem ove parnice učinili, nemogu uvažiti, oni najme tvrde u odgovoru: da su oni izdavajuć obveznicu B. ad. I. svomu vjerovniku Jovanu K. dozvolili, da radi zajma od 800 for. sa pr. uknjiži pravo zaloga na vinograd, šljivik i baštu u Iloku i Bačincih, ali ne na nepokretnostih grunt nap. br. 603 i 242/142 rečenih općina; da je obveznica B. ad I. krivotvorena, i da su oni (izbjeditelji) cielu tražbinu pok. Jovanu K. izplatili, što je tužitelju poznato, pošto su ga upozorili, da na račun obveznice B. ad I. J. K. novca ne daje, te im je tužitelj odgovorio, da mu je već uzajmio i zahtjevao je od njih (izbjeditelja) 200 for. da im obveznicu B. ad I. povrati, — ali se te tvrdnje zato uvažiti nemogu, jer su izbjeditelji kao osobni dužnici Jovana K. svoje prigovore glede podieljenja dozvole za uknjižbu zajma, zatim glede krivotvorenja obveznice B. ad I. i glede podpunog namirenja utuženog zajma god. 1879, kad ih je Jovan K. tužio i kad su na platež odsudjeni bili — učiniti imali (§ 443 gr. zak.) i što su ostali gore iztaknuti prigovori, sve da su i dokazani, za riešenje nazočne parnice posve irrelevantni, jer je tužitelj Stevan G., oslanjajuć se na javne knjige intabuliranu tražbinu od 800 for., makar da i je znao da je izplaćena, prekupiti i putem cesie na sebe preneti, isto tako i uknjiženu obveznicu B. ad I. izbjediteljem uz cienu od 200 for. ponuditi mogao, bez da bi tim njegovo pravo tražiti, da bude podpuno namirena uknjižena tražbina od 800 for. iz založene stvari, u čemu god oslabilo, pa se s toga ni na svjedoka Uroša Lugomerskog niti na glavnu prisegu suditi nije moglo; valja dakle napadnutu banskostolnu presudu kao opravdanu potvrditi, a previd tuženika odputiti.

Priobćio N. Jordanić.

Zgrade idu sa zemljom.

(Iz srbske prakse).

Neka Vasilija, žena Jevte Todorovića, tražila je kod suda požarevačkog okruga, da Joca Milenković skine intabulaciju sa njena dva dućana i kuće s placem, koju je pomenuti Joca za dug njenog muža stavio. Tuženi nije priznao navode tužiteljičine i ostao je na tome, da je dućane njegov dužnik svojim novcem gradio, i po tom da su njegova svojina. Prvi sud presudom svojom od 20. decembra 1874 br. 40637 dosudio je tužiteljici Vasiliji dopunu zakletvu na to, kako su pomenute bine njena svojina, pa onda da tuženi Joca skine intabulaciju sa istog imanja; u protivnom slučaju, da se tužiteljica od tražbe odbije. Apelacioni sud presudom

Digitized by Google

svojom od 1. marta 1875 br. 464 odbio je tužiteljicu od traženja tako, da intabulacija tuženoga i dalje na spornom imanju ostane.

Kasacioni sud po žalbi tužiteljice uništio je pod br. 1896 gornju presudu iz ovih razloga:

Ko je gospodar od glavne stvari, taj je gospodar i od prinadležnosti. Pa kako se zemlja uzima za glavnu stvar, uzima se da je i zgrada na zemlji onoga čija je zemlja. Ove pravne istine jasno se uvidjaju iz propisa u glavi V. gradjanskog zakona*). Ko polaže pravo svojine na nieku zgradu, priznavajući, da je ista na tudjoj zemlji, taj mora osnov takvoj svojini dokazati; jer inače zgrada ide sa zemljom. Prema ovim pravnim istinam i zakonskim propisima kad tuženi, tražeći intabulaciju, a i poslje, u tečaju parnice, priznaje da je zemlja tužiteljičina i kad tužiteljica traži, da se skine intabulacija stavljena za muževljeve dugove na njeno imanje, tuženi je imao dužnost da dokaže, da su zgrade na koje je stavio intabulaciju, svojina njegova dužnika; je prema svekolikim propisima o zalozi i intabulaciji ovu poverilac može staviti samo na imanje svog dužnika, a ne i na tudje imanje. Pa kako apelacioni sud ne navodi, kakve je dokaze upotriebio tuženi, da dokaže da su zgrade, podignute na zemlji tužiteljičinoj, svojina njegova dužnika; a odbijajući tužiteljicu od njene tražbe tim istim izriče, da su zgrade ne njene no njena muža — to je prema ovome apelacioni sud uradio protivno točki 6 i 7 § 305 gradj. post., koji i za presude apelacionog suda važi. Dalje je, veli, apelacioni sud pogriešio i protiv točke 8 § 305 gradjanskog postupka, što nije naveo zakonski propis, po kome spor presudjuje, jer u § 766 (sadržaje ono što i § 1227 našega grad. zak.) gradjan. zakona, o kome se u presudi apelacionog suda govori, rieč je ob odnosu izmedju muža i žene odnosno miraza, ali se po njemu ne može riešiti pitanje: čija je zgrada na nečijoj zemlji sagradjena?

Apelacioni sud nije usvojio ove primedbe, već je kasacionom sudu izneo ove protivrazloge.

Istina je, čija je zemlja, onoga je i zgrada na zemlji. No ova pretpostavka, koju kasacioni sud u svojih primetbah pominje, u danom slučaju ne može biti mjerodavna, a evo zašto:

Po propisih grad. zak. u glavi XVIII. (kod nas glava 28. Ured.) u bračnih ugovorih žena ima pravo samo na doneseni miraz, ali na tekovinu, koju ona privriedi za vrieme braka svome mužu, nema prava, već ista pripada mužu kao starešini kuće. Tužiteljica priznaje, (§ 180 gradjanskog postupka) da je plac, na kome su sporne bine napravljene, dobila od oca u ime miraza kad je stupila u brak sa Jevtom, i da su na tom placu sporne bine napravljene poslje u braku. Po tome nije žena mogla steći kuće u vrieme braka, a muž za to vrieme da se prezadužuje, koji je

*) Poglavje IV. dio II. našega obć. gr. zak. Ured.

Digitized by Google

imao pravo njeno imanje uživati? Za to apelacioni sud misli, da prema pokazanom stanju stvari treba tužiteljica da dokaže pravni osnov svojine na sporne bine.

No kasacioni sud u svojoj opštoj sjednici našao je, da primedbe njegovog odieljenja stoje, jer kad se ne dovodi u sumnju, da je zemlja tužiteljičina, kad zakonski propisi jasno tvrde, da se uzima, da je onog i zgrada čija je zemlja, i da onaj koji protivno tvrdi, treba to i da dokaže — to onda dok poverilac ne podnese dokaze, da je zgrada njegova dužnika, intabulacija na zgradi kao tudjem imanju, ne može imati mjesta. S toga je 10. Maja 1875 br. 2263 pozvao sud, da po p r i m e d b a m a odeljenja postupi.

Prema ovome apelacioni je sud odobrio presudu prvoga suda, kao na zakonu osnovanu. (*„Право“*).

Vojnička kaucija ili miraz?

Godine 1836 izdala je knjeginja M. sliedeću izpravu te ju dala uknjižiti. „Pošto je c. kr. kapetan Josip W. voljan, da oženi gospodičnu Karolinu B., pa je jur za tu ženitbu i stekao privolju od svoje predpostavljene oblasti uz dodatak, da se ima prije ženitbe izkazati, da ima kauciju i da je ista osigurana, dajem i opredieljujem ja niže podpisana, za korist gospodične Karoline B. iz moga sobstvenoga imutka 8000 fr. konv. novca tim izričnim očitovanjem: da se odpadajuće 5% kamate u iznosu od godišnjih 400 for. konv. novca ne samo za braka upotrebljuju za zajedničko uzdržavanje i nuzužitak, nego da jih ona upotriebljuje za svoga udovanja dotle, dok bud na ovaj bud na onaj način neugasne pravo na kauciju“.

Kad se je pako razriešivao kmetski odnošaj i nastupilo razterećenje zemlje glede dobra kneginje M., koje je služilo za hipoteku, prenešena su prava Karoline B. na zemljorazteretni kapital, te je na korist njezinu iznos od 8950 for. u zemljorazteretnicah, glasećih na ime Karoline B., položen u sudbeni polog.

Sada tuži knez M. M. kao baštinik knjeginje M. Karolinu B., udovu iza W. na priznanje vlastničtva u depositu nalazećih se obveznica i na izručenje ovih, jer je razriešen kaucijonalni vez. Ovu tužbu nije obnašao uvažiti okružni sud u Wadowici.

R a z l o z i: U ovom prieporu radi se prije svega o značenju i domašaju posvetne isprave. Tužitelj tvrdi, da je ta isprava samo na oko sastavljena, da je kneginja M. namjeravala tuženici jedino osigurati neki prihod za slučaj, da obudovi (udovom postane), ali da se nije odrekla

Digitized by Google

prava vlastničtva glede samoga kapitala; naprotiv tuženica tvrdi, da joj je kneginja M. darovala i kapital pod imenom miraza. Obie stranke izvode svoje tvrdnje iz rieči posvetne isprave. Nu ako se sravni što obie stranke govore i dokazuju, postaje sjegurnim, da tumačenje tužiteljevo nije prema namjeri i volji kneginje M. Iz rieči najme: „izkazati i osîgurati“, zatim iz rieči „posvećujem“, „tomu“, „na korist“ godjice Karoline B. „iz moje sobstvene imovine 8000 for. kon. nov.“ sliedi nedvojbeno, da je knjeginja M. namjeravala osigurati Karolini B. ne samo kamate ovoga kapitala, nego i sam kapital od 8000 for. k. n. iz imovine svoje izlučiti, da tako bude mogla (Karolina B.) izkazati se kaucijom ženitbenom, te je onaj kapital odredila za njezin miraz.

Ovakovu tumačenju volje knjeginje M. neprotivi se očitovanje, da Karolina B. ima primati kamate ne samo da se olakša život za trajanja braka nego i onda, ako bi udovom postala, dok se nerazrieši veza kaucionalna, jer tim se je samo udovoljilo propisom postojećim za kaucije vojničkih osoba. Nu ti propisi nimalo neutiču na riešenje ovoga spora.

Da je na dalje kneginja M. dala kapital od 8000 for. konv. nov. Karolini B. kao miraz u smislu § 1218 o. g. z. vidi se i odatlje, što je dozvolila, da se uknjiži kao teret na njezina imanja, a tim je tuženica prema §§ 428 i 447 o. g. z. stekla založno pravo t. j. stvarno pravo, da može iz hipoteke dobara tražiti podmirenje kamata i kapitala. Nemože se dakle sumnjati, da je kneginja M. namjeravala darovati, ili pravije govoreć zapisati miraz prema § 1218 o. g. z. Prigovara se, da je pravo vlastnosti tuženice zastarom utrnulo; ali taj prigovor nevriedi, jer ga je tužitelj istom u protuodgovoru izneo, a tužba netemelji se na dosielosti od strane tužitelja. Pače sve govori za to, da je tuženici pripadajuće pravo vlastnosti na kapital od 8000 for. kov. nov. utvrdjeno duže od 30 god. trajućom dosielošću (§ 1477 o. g. z.)

Viši sud u Krakovu i najviše sudište bečko, dokinuv osudu prvoga suda, sudili su, da treba zadovoljiti što tužitelj išće u tužbi:

Razlozi osude vrhovnoga suda od 5. lipnja 1884 br. 6247: Vojničkim ženitbenim kaucijam svrha je ta, da se oženjenim častnikom i vojničkim strankam stanovitom rentom za braka olakoti kućanstvo i da njihovim udovicam, koje, kako se znade, pravilno od države nedobivaju mirovine, osigura uzdržavanje. Radi se tu dakle poglavito ob osiguranju rente, a nije nipošto potriebno, da je i glavnica dotična, odbacajuća tu rentu, vlastničtvo ovoga ili onoga supruga. Po odnosnih vojničkih propisih o položenju vojničkih ženitbenih kaucija dozvoljeno je izrično, da se jamčevna glavnica na nepokretnostih hipotekarno osigura, ter je za tu svrhu dovoljno, da tu kauciju i netko treći iz svoje imovine položi i na nepokretnostih osigura plaćanje dotične rente za trajanja braka i za udovanja, dok udova živi.

Digitized by Google

Taj slučaj nastupio je i ovdje, gdje je majka tužiteljeva, knjeginja M., da tuženici omogući vjenčanje s kapetanom W., glavnicu od 8000 for. konv. novca iz svoje vlastite imovine posvetnicom od 23. ožuj. 1836 kao ženitbenu kauciju opredielila, te osigurala odpadajuće 5% kamate za vrieme, dok traje kaucijonalni vez i kako glavnicu tako i kamate na svojih dobrih hipotekarno osigurala. Niti se iz same posvetnice može uzeti, da se je zapisateljica obvezala, da će Karolini W. i kad prestane kaucijonalni vez u gotovo izplatiti glavnicu, niti se takova obveza može iz naravi ili svrhe predležećega pravnoga posla izvoditi.

Prema tomu nemože biti nikakove dvojbe, da kaucijonalna glavnica sama nije prenešena u vlastnost tuženice, da su po tom glavnica odnosno u mjesto nje zemljorazteretne obveznice ostale vlastničtvo knjeginje M. odnosno njezinih baštinika, a da zato nije trebalo nikakvoga posebnoga priuzdržaja.

Navodi previdne žalbe, kojimi se ovoj vojničkoj ženitbenoj kauciji svojata pravno svojstvo miraza, nisu se mogli uzeti u obzir, jer ovakove kaucije, koje pripadaju i mužu ili koje treći mogu dati osobam, kojim nisu nikako obvezani, nemogu podpadati pod ustanove obć. gradj. zak. o mirazu, nego se moraju prosudjivati samo po svojem iznimnom opredjeljenju i strogo u granicah dotične posvetnice, ni neglededć na to, da bi se u slučaju dvojbe, već po samom zakonu, kod jednostrane obvezatne pogodbe moralo uzeti, da se je obvezanik hotio prije manjim nego većim teretom obteretiti. *(Centralblatt.)*

Protupravno pridržanje mjenice položene kao jamčevine.

Prvi i drugi sud izrekoše, da se prema zahtjevu tužitelja ima kao jamčevina položena mjenica od 500 for. povratiti, ili izplatiti mjen. svota od 500 for. Najviše sudište bečko rješitbom od 15 listopada 1884 br. 9734 odbije ovaj drugi alternativni zahtjev, jer ako je tužitelj zadovoljio obvezam, radi kojih osiguranja položena bijaše mjenica od 500 for. kao kaucija, to istina tuženik neima pravna razloga da mjenicu zadrži (§§ 471, 469 i 1435 o. g. z.), ali nepripada ni tužitelju pravo, da traži izplatu mjen. svote od 500 for., ako se uzkrati povratak deponirane mjenice. U ovom potonjem slučaju mogao bi tužitelj zahtievati samo naknadu štete nastale zanj odatlje, što nije protivna stranka izpunila svoje pogodbe, koju bi štetu ipak morao prije dokazati (§ 1295 o. g. z.), i to tim više, što se tim, da se mjenica samo pridrži, nemože motivirati kakova šteta, a najmanje u nominalnoj vriednosti mjenice.

Digitized by Google

B. Mjenbeno.

Prekinuće zastare mjenice.

Platežnim nalogom od 23. veljače 1878 zapovjedano bje B-u, da plati girataru A-u mjen. dug od 200 for. sa 6% kamatami, tekućimi od 15. studenoga 1876 i parbeni trošak. B. podastre pravodobno svoje prigovore proti platežnomu nalogu, usljed kojih odredi sudac za razpravu ročište na 15. svibnja 1878. Na ovo ročište nedodje ipak ni jedna stranka, o čem su obie obaviešćene odlukom od 15. svibnja 1878 br. 1429 dodatkom, da će se narediti novo ročište, ako bude koja stranka zahtievala. Od toga vremena ležala je ova stvar niti je tko u nju dirnuo sve dok je A. podneskom de praes. 2. lipnja 1883 br. 3306 zamolio, da se odredi novo ročište. Ovoj molbi zadovolji sud odrediv rok za 18. srpnja 1883. Tu je B. medju ostalim prigovorio, da je mjen. tražbina zajedno sa kamati zastarjela, jer premda je utužena 23. veljače 1878., to ipak pravni ovaj prepor nije počam od 15. svibnja 1878 do 2. lipnja 1883, dakle kroz više od pet godina, nastavljen.

Prvi sud neuvaži ovoga prigovora, naprotiv uvaži ga viši sud s ovih r a z l o g a: podnesenjem tužbe prekida se doduše zastara mjenb. prav. tužbe po čl. 80 mj. zak. (§ 87 hrv.-ug. mjen. zak. alinea 1), ali odatlje nesliedi već, da zastara nebi mogla nakon podnešene tužbe s nova započeti; da se ovdje, pošto mjen. zak. neodredjuje ništa o tom, ima uporaviti § 1497 o. g. z., u kojem se naredjuje, da se za prekinuće zastare iziskuje, da je tužba kako valja nastavljena; da tužitelj počam od ročišta na 15. svibnja 1878 opredieljena, koje ostade bszuspješnim, sve do 2. lipnja 1883 kada je zamolio da se nastavi razprava, dakle kroz više od pet godina, nije tužbe nastavio i pošto je tuženik prigovorio, da je propušteno nastavati tužbu, i da je usljed toga mjenb. tražbina zastarjela, morao se je uvažiti ovaj na zakonu osnovani prigovor.

Najviši pako sud bečki rješitbom od 12. studenoga 1884 broj 10.613 izrekne, da se prigovor zastare neima uvažiti, jer prekinuće zastare mjenb. pravne tužbe, što no je nastalo usljed tužbe predane proti tuženiku, negubi svoje krieposti, premda nije nastavljen mjenb. pravni postupak, te premda je zametnuta razprava kroz više od tri godine mirovala, jer u čl. 80 mj. z., koji postavlja uvjete, pod kojimi nastupa prekinuće zastare mjenb. tužbe, nije uvršteno kao potrebština prekinuća, da se ima usljed uručene mjenb. tužbe povedena razprava nastaviti. Analogna uporava § 1497 o. g. z., u kojem se za prekinuće zastare zahtieva, da je prije zastarnoga roka uručena tužba uredno nastavljena, nemože imati mjesta u mjenb. poslovih, jer se imadu, kako se veli u proglasnom patentu k obć. gr. zak., propisi ovoga zakona na mjenb. i

Digitized by Google

trgov. poslove samo onda uporaviti, ako mjenb. i trgov. pravo nesadržaju nikakovih posebnih propisa o predmetu, ali to neobstoji u ovom slučaju, jer čl. 80 mj. z. sadržaje poseban propis o prekinuću zastare mjenb. pravne tužbe.

Ujedno unesena je u repertorij osuda sliedeća pravna zasada: „U mjenb. pravu, da se prekine zastara, nije potrebno da je tužba uredno produžena".

(„*Centralblatt*".)

C. Kazneno.

Kradja je i ono, ako se tudja stvar radi porabe uzme. (§ 171 k. z.)

Okružni sud u Dubrovniku proglasi osudom od 7. travnja 1884 br. 762 A-a. krivim zločinstva kradje na temelju ovoga stanja stvari: Obtuženi pobjegao je noću sa još jednim drugom iz kaznione okružnoga suda; smatra se dokazanim, da su oba, da uzmognu pobjeći, prisvojili si tudji čamac, koji je kasnje, znatno oštećen, te napunjen kamenjem da potone, nadjen kraj Gruža. U razlozih navodi se, da je obtuženi namjeravao namaknuti si korist prisvojiv si čamac, i to korist stojeću u tom, da si olakša bjeg; da je napokon čamac prepustio svomu drugu znajuć, da će ovaj učiniti što treba da potone, i da tim zametne trag pobjeglome A-u.

Proti ovoj osudi podnese obsudjeni žalbu ništovnu, u kojoj pobija tvrdnju, kao da je „radio u svoju korist", jer kad je tudji čamac za sebe upotrebio, nije namjeravao umnožati svoju imovinu.

Prigodom ustmene razprave pred sudom kasacionalnim primjetne generalni prokurator: Kako se sada obćenito tumači austrijsko pravo, u kradji nije sadržan „furtum usus", kao što bijaše u rimskom pravu. Ali razlog zašto tako biva, očevidno nije taj, što bi možda manjkalo obilježje „koristi" u učinu, jer korist se uvjek sadržava u bezplatnoj uporabi tudje stvari, nego jer manjka drugo obilježje, najme da se uzme stvar posjedniku bez njegove privolje. Dok je stvar doduše u rukuh drugoga, ali dok je taj voljan i odlučio nakon učinjene prolazne porabe povratit ju vlastniku, dotle se nemože reći, da je ovomu oduzeta, nije on lišen svoga posjeda, jer drugi posjeduje zanj stvar. Ali ove predpostave nedolaze u nazočnom slučaju (sgodjaju), jer su oba bjegunca razpolagala čamcem kao da je njihova svojina.

Kasacionalno sudište osudom od 23. listopada broj 9197 zabaci žalbu ništovnu sa sliedećih razloga: Žalba ništovna predpostavlja, da

Digitized by Google

se u § 171 kaz. zak. pod riečju „korist“ razumieva dobitak, kojim se umnaža imovina, a toga da neima u ovom slučaju. Ali tvrdnja ta, ovako obćenito rečena, nije temeljita, jer § 171 k. z. nerazlikuje medju korišću, kojom se imovina umnaža, i medju drugimi koristmi.

Pošto čamac i vesla, kojimi se poslužiše A. i njegov drug da laglje pobjegnu, nisu povraćena vlastniku nakon učinjene porabe, pače niti nisu na takovom mjestu ostavljena, gdje bi bili vlastnici lahko do njih došli, nego su ih pače potonuli i inače oštetili: nemože biti dvojbe, da je sudac § 171 k. z. pravo uporavio.

K § 277 k. p.

Osudom kr. sudb. stola u Petrinji od 11. ožujka 1884 br. 161 sudjen je Petar Slabinjac radi zločinstva težke tjelesne ozliede u § 152, 155 sl. b. i 156. sl. a kz. na štetu Mate Karanovića na težku tamnicu od 2 godine.

Pošto je pako kr. državno odvjetničtvo Petra Slabinjca tužilo i radi zloč. težke tjelesne ozlede u § 155 sl. a. kz., jer je Karanovića istom prilikom i oštricom sjekire udario po glavi, a sud tu kvalifikaciju nije u obzir uzeo, uložilo je državno odvjetničtvo proti osudi po § 277 br. 10 kp. (§ 281 br. 10 austr. k. p.) ništovnu žalbu, koju je kr. stol sedmorice osudom od 7. veljače t. g. br. 1339—1884 zabacio.

Razlozi: Kr. državno odvjetničtvo žaobom ništovnom napada prvosudnu osudu s razloga, što uz kvalifikaciju čina po § 152 i 155 sl. b i 156 sl. a. k. z nije uzeta i kvalifikacija po § 155 sl. a. kz.

No akoprem se u ništovnoj žaobi citira ništovni razlog § 277 br. 10 kp., dade se ipak ista prosuditi i sa gledišta § 277 br. 5 kp. U tom pogledu pak valja opaziti, da u istinu predleži i kvalifikatorna okolnost § 155 a. kz., dočim je Mato Karanović od Petra Slabinjca oštricom sjekire na glavi ozliedu zadobio, u kojem načinu postupanja vidi se već nakana, prouzročiti težki koj u § 152 kz. pomenuti posljedak.

No budući je na zločinstvo kvalificirano po § 156 kz. ustanovljena strožija kazan, nego je ona u § 155. k. z. nadredjena, i budući se po § 43 kz. ima kazan tim strožije odmjeriti čim je veća šteta, to u nazočnom slučaju mimoidjena kvalifikacija zločinstva i po § 155 sl. a. kz. nije odlučna, te se radi tog jedinog razloga nemože osuda prvoga suda kao nepodpuna ništetnom smatrati, pa zato valja ništovnu žaobu držav. odvjetničtva kao dostatno neopravdanu po § 282 kp. zabaciti.

Šmit.

Digitized by Google

Koji je sud nadležan za zločin potvore, počinjen zapečaćenim spisom, poštom drugamo odpravljenim?

Kosta B. iz Zemuna upravio je žalbu na kr. hrvatsko-slavonsko dalm. zem. vladu u Zagrebu proti N. P., velikom bilježniku radi javnog nasilja i zloporabe uredovne vlasti. Kad je N. P. to saznao, podnese kr. sudbenomu stolu u Zemunu prijavu proti Kosti B. zbog zločina potvore. Prema predlogu kr. državnog odvjetničtva izjavi se sudbeni stol nenadležnim, pak ustupi spise kr. sudbenomu stolu u Zagrebu kao nadležnom u ovom predmetu po § 47 kp., i to je ovako obrazloženo:

Pošto se u nazočnom slučaju imade čin perfektnim smatrati istom u času, kad je prijava otvorena stigla kr. zemaljskoj vladi u Zagrebu, jer inače niti bi kr. zem. vlada što o činih pojedinih organa gradskog poglavarstva u Zemun znala, niti se pobudjenom našla, u pomanjkanju prijave da štogod odredi, a prema tomu nebi se niti o kakovoj potvori govoriti moglo; pošto ničim nije dokazano, da je prijava Koste B. upravljena na vis. vladu, u Zemunu pisana, a još manje dokazano, da je u Zemunu na poštu predana, dakle da je čin u obće u obsegu kr. sudbenog stola u Zemunu počinjen: nazrio je sudbeni stol u Zemunu, da nije on već kr. sudbeni stol u Zagrebu u ovom slučaju nadležan po § 47 kaz. post.

Kr. sudbeni stol u Zagrebu izjavio se je takodjer nenadležnim u ovoj stvari, jer da je kr. sudbeni stol u Zemunu forum delicti commissi, jerbo je čin u okolišu njegovom počinjen; jer je ona prijava u Zemunu sastavljena, i jer onaj uspjeh, koji je dotičnik sa svojom prijavom tim htio postići, što je prijavu kr. zemaljskoj vladi u Zagreb poslao, nemienja i mjesto počinjena djela. — Tako je ovaj predmet sbog prepora o nadležnosti prispio kr. banskom stolu, koji je riešitbom od 15. siečnja 1885 br. 29450 ex 1884 odredio, da je kr. sudbeni stol u Zemunu nadležan za kazneni progon u ovom predmetu s r a z l o g a, što se mora uzeti, da je tuženomu Kosti B. u grieh upisano kažnjivo djelo u Zemunu izvedeno, gdje je pritužba proti velikom bilježniku P. pisana i na poštu predana, da ju odpremi kr. zemaljskoj vladi; jer glede djela tuženikova neodlučuje mjesto sudišta one oblasti, na koju je pritužba odpravljena, pa je već i sa gledišta shodnosti opravdano, da kr. sudbeni stol u Zemunu ovu parnicu provede, pošto tamo stanuju tuženik i saslušati se imajući svjedoci.

Gjuro V. bje osumnjičen po Šandoru J., carinskom nadzorniku, da je proti (Š. J.) podnio anonimnu prijavu na predsjedničtvo kr. fin. rav. u Zagrebu radi nepodobština u službi. U prijavi nebje mjesto pisanja naznačeno, a omotak poštovni pokaza, da je prijava na kr. poštu u Ze-

Digitized by Google

munu predana. Na temelju toga prijavi Šandor J. Gjuru V. sbog zločina potvore kod kr. sudbenog stola u Zemunu, koji se je medjutim po predlogu kr. državnog odvjetničtva izjavio nenadležnim u ovom predmetu, te ustupio prijavu kr. sudbenom stolu u Zagrebu, kao po § 47 kp. u ovom predmetu nadležnom i to stoga: što je čin potvore perfektnim postao tek u času, kad je podnesak Gjure V. u Zagrebu otvoren, a ne kad je u Zemunu na poštu predan, jer da se je podnesak na pošti slučajno izgubio, to onaj čin nebi nikako perfektnim postao, pošto viša oblast nebi bila u tom slučaju doznala za djela Šandora J.; što se nadalje često ni nezna, niti gdje je podnesak sastavljen niti gdje na poštu predan, pak je barem u potonjem slučaju nedvojbeno nadležan za kazneni postupak u takovom slučaju sud onoga mjesta, kamo je prijava poštom stigla.

Kr. sudbeni stol u Zagrebu izjavio se je takodjer nenadležnim u ovoj stvari obzirom na to, što se na omotu, u kojem je prijava na fin. ravnateljstvo u Zagrebu prispiela, vidi, da je prijava predana pošt. uredu u Zemunu pa se prema tomu mora uzeti, da je prijava u Zemunu i napisana; nadalje obzirom na to, što je sastavitelj prijave, predav ju pošti, sa svoje strane sve učinio, da se po njemu zasnovano djelo uzmogne dovršenim smatrati.

Usljed nastalog time prepora o nadležnosti sudova obnašao je kr. banski stol zaključkom od 15. siečnja 1885 broj 29451 ex 1884 odrediti, da je kr. sudbeni stol u Zemunu ovdje nadležan s r a z l o g a, što se uzeti mora, da je čin sa strane tuženika Gjure V. izveden u Zemunu gdje on boravi, i gdje je bezimena prijava radi odpravka na predsjedničtvo financ. ravnateljstva u Zagrebu pošti predana, jer glede djela tuženog neodlučuje mjesto sudišta one oblasti, na koju je prijava odpravljena.

Isto mnienje kao i u priobćenih riešitbah kr. banskog stola zastupa i M i t t e r b a c h e r u svom komentaru k § 51 austr. k. p. str. 110, jer da je počinitelj predajom pisma na poštu svoj kaznjivi čin dovršio. I vrhovno bečko sudište izreklo je u svojoj riešitbi od 16. studenoga 1875 br. 7150, priobćenoj u Manzovoj sbirci plenarnih riešitba pod br. 87, da se u gornjem slučaju imade čin tamo počinjenim smatrati, gdje je pismo pošti predano. Istog je nazora i S c h w a r z e u svom komentaru njem. kaz. zak.[1] zatim O p p e n h o f.[2]

---

[1] Com. z. St. G. B. 1873 str. 50: Dass bei denjenigen Verbrechen, deren Vollendung nicht mit der letzten Thätigkeitdes Thäters abschliesst, sonder auch einen von ihm unabhängigen Erfolg voraussetzt, der letzte Thätigkeitsakt und nicht der Erfolg die Voraussetzung der vollen Strafbarkeit ist.

[2] R. St. G. B. 5 izdanje str. 27 br. 7: Dass alles dasjenige einen Bestandtheil der Handlung selbst bilde, was der Thäter durch eine fremde, von

Digitized by Google

Protivno ovim nazorom je medju ostalimi mnenje profesora Dochowa u Holzendorfovom Handbuch des deutschen Strafrechtes, koji veli, da je u sličnom slučaju zločin izveden ondje, gdje tko prvi saznа sadržaj dotičnoga pisma.[3] Pak i čuveni kriminalista profes. Börner zastupa nazor, da se i mjesto uspjeha počinjenog čina može smatrati kao mjesto čina (Thatort).[4]

Isto tako glasi i riešitba najvišega sudišta njemačkoga carstva (Rechtssprechung des deutschen Reichsgerichts in Strafsachen I 460, od 13. ožujka 1880), da je mjesto, gdjeno ima nastupiti uspjeh stanovitog učina, najme drugdje nego li je ono gdje je čin preduzet, — ujedno mjesto izvedenog čina, pa da je tamo i sudbena nadležnost utemeljena.

A napokon slobodan sam upitati, koji bi onda sud u spomenutom slučaju bio nadležan, da se nemože pronaći ni mjesto gdje je dotično pismo pisano, ni mjesto, gdje je ono na poštu predano? Zar možda forum domicilii i na kojem zakonskom temelju?

U potonjem bar slučaju mogao bi nadležan biti jedino sud (koji je i inače uvjek izvjestno poznat) mjesta, gdje je za kaznjivi čin, najme potvoru, najprije koja treća osoba saznala, a to već s toga, jer se ini nadležni sud naprosto nebi ni saznati mogao. Nadalje se nadaje pitanje: kako bi se moglo u slučaju, da se pismo izgubi, ili s kakovoga drugoga razloga neprispie na mjesto opredieljenja, mjesto predaje lista na poštu,

---

ihm als Werkzeug benützte, bewegende Kraft zu Wege bringt — und in diesem Falle dauert die Handlung des Thäters solange, als die von ihm in Bewegung gesetzte Kraft wirksam ist.

Slično tvrdi i dr. List u gornjoj riešitbi vrhovnog austr. sudišta: „die Handlung dauerte aber, da sich der Thäter der Post als bewegender Kraft bediente, so lange fort, als die von ihm (durch die Uebergabe auf die Post) in Bewegung gesetzte Kraft wirksam war, und kam erst mit der Einhändigung des Briefes an den Adressaten zum Abschlusse.

[3] Str. 347. Vollendet ist die Beleidigung sobald Jemand den innern Werth einer Person nicht anerkannt und hievon ein anderer Kenntniss erhalten hat.

Die in einem Briefe enthaltene Beleidigung ist noch nicht vollendet, sobald der Brief geschrieben, oder einem Boten oder der Postbehörde zur Beförderung übergeben ist, sondern erst dann, wenn Jemand Kentniss von dem Inhalte des Briefes erhalten hat. Geschieht die Beförderung gegen den Willen desjenigen, der den Brief geschrieben hat z. B. derselbe verliert den Brief aus der Tasche, der aber trotzdem an den Adressaten gelangt, so kann in einem solchen Falle keine Bestrafung eintreten.

[4] Sravni djelo istoga Lehrbuch des deutschen Strafrechtes: „Auch der Ort des Erfolges ist der Ort der begangenen Handlung, sofern er mit dem Willen des Thäters in Vermittlung steht, dass soferne der Thäter den Erfolg an diesem von seinem Aufentshaltorte vielleicht entfernten Orte herbeiführen wollte. Es kann demnach mehrere Arten derselben begangenen Handlung geben."

Digitized by Google

dotično mjesto gdje je pismo napisano, smatrati mjestom izvedenog zločina, kad takav u istinu — jer glavni posljedak, najme da treća koja osoba za potvoru sazna, nesliedi — počinjen nije?

Premda je dakle istina, da je u našem slučaju počinitelj, predav odnosno predano pismo pošti na mjesto opredieljenja, sve sa svoje strane učinio, što je smatrao nuždnim za izvedenje zločina potvore; ipak tim još sam zločin izveden i dovršen nije, nego ovo potonje nastupa onda, po mom skromnom nazoru, kad se odnosno zapečaćeno pismo po trećoj kojoj osobi otvori, dakle je tude i pravo mjesto učinjenog zločina. (§ 47 k. p)

Dr. *Stj. Posilović.*

D. Upravno.

Ako na dan urečen za občinske izbore traje glasovanje u jednom izborničtvu preko ure zakonom ustanovljene, vriedja se propis § 28 občinskog izbornog pravilnika za kraljevinu Dalmaciju, te izbor občinskog vieća bude ništetan.

C. kr. upravno sudište na pritužbu Laze Krnete ukinulo je presudom od 19. stud. 1884 br. 2491 odluku c. k. dalmatinskoga namjestničtva od 18. prosinca 1883 br. 19801, kojom bijahu odbijeni prigovori Krnete i drugova mu, iznešeni proti načinu, kako se je 3, 4, i 5. rujna 1883 postupalo kod biranja članova občinskoga vieća Kistanjskoga. Ta presuda bila je izrečena po § 7 zakona od 22. listopada 1875 d. z. l. br. 36, usljed javne ustmene razprave i pošto je bio o predmetu saslušan c. k. ministarstveni savjetnik pl. Grosser, s razloga:

Prigovori, koji su se u pritužbi iznieli, ovi su: Glede III. izborničtva: 1) da biračem, koji pripadahu stranci pritužnika, pošto ih je pozvalo, nije se dalo toliko vremena, koliko im trebovaše, da mogu unići u izborni pomješćaj, dočim se je njegovim protivnikom (pristašem občinskog načelnika) išlo na ruku tim, da se je proti propisu § 27 občinskog izbornog pravilnika, odstupalo od alfabetičnog reda; 2) da je glavar Biovičinog sela bio, bez zakonita razloga, odpravljen iz izbornog pomješćaja; 3) da se je, pošto je bio dovršen utočni postupak (§ 18 ob. iz. pr., zakon od 6. listopada 1880 p. z. l. br. 57), nezakonitim načinom učinilo mnogobrojnih promjena u imenicih birača; 4) da je predsjednik izbornoga povjerenstva izpustio opomenu propisanu § 23 izb. ob. prav.; 5) da se je glasovanje u III. izborničtvu zatvorilo 3. rujna 1883 stoprv o 11 i pol uri noću, što se protivi propisu § 28 obć. izb. prav.

Glede II. i I. izborničtva ističu se takodjer protuzakonite promjene, učinjene u imenicih birača te se tvrdi, da je nastavljanje biranja u III.

Digitized by Google

izborničtvu preko zakonite ure donielo sobom ništetnost izbora obajuh drugih izborničtva.

Mjerodavni razlog za ukinuće napomenute odluke pronašlo je upravno sudište u postupku, napomenutom u točki 5, po kojem se je glasovanje u III. izborničtvu 3. rujna 1883 nastavilo do 11 ure i po noćju. — U ovom postupku ima svakako povrieda propisa § 28 obć. izb. prav., po kojem „predsjednik izbornog povjerenstva ima na dan izbora, jednu uru prije nego sunce zadje, ili kad su svi birači svoj glas dali, izjaviti da je glasovanje svršeno".

C. kr. dalmatinsko namjestničtvo kuša ovaj zakonski propis tim tumačiti, da se može uru prije zapada sunca izjaviti, da je glasovanje svršeno, samo onda, kad je imenik birača bio jur podpuno pročitan. Ali ovo tumačenje ne nalazi nikakva uporišta u odredbi zakona, koja je skrozi kategorična i bezuvjetno glasi. Razabire se dapače čisto iz druge kitice § 28, koja naredjuje, da izborno povjerenstvo „namah iza kako je glasovanje svršeno, ima se dati na izuvid izpadka glasovanja, da zakon ima pred očima, da na ustanovljenu uru glasovanje ima bit podpuno svršeno (u koliko se ne obistinjuje iznimni sgodjaj ranijeg svršetka, što ga zakon takodjer predvidja) i da preko nje nema se primit nikakva glasa. —

Ne može se priznat pravim mnienje namjestničtva, da pošto nema izričnog propisa, šta se ima dogodit, ako se čitanje imenika birača nije dovršilo uru prije zapada sunca, ili ako u obće izbor nemože bit kraju doveden u dan za to ustanovljeni, pripada izbornomu povjerenstvu odrediti, što se u tom pravcu ima učinit. Točne bo odredbe § 28 i odnosno § 19 obć. izb. prav. (zakon od 3. ožujka 1873 p. z. l. br. 19) glede svršetka i dotično glede urečenja dneva izbora, ne puštaju razsudi izbornog povjerenstva nikakve slobode.

Svakako nije mogla biti namjera zakonu, da onim biračem, do imená kojih nije se došlo čitanjem imenika prije ure opredieljene zakonom za svršetak glasovanja, bude uzkraćeno izborno pravo. Ali odatle sliedi samo to, da gdje ima povelik broj birača, propis § 28 iziskuje, da bude urečeno više dana za izborni posao. — Po tom ne mogaše se reći ob izboru III. izborničtva, da je zakonito obavljen.

Od nevriednosti pako cielog izbornog djela III. izborničtva potiče i nevriednost izborâ II. i I. izborničtva, takodjer u pritužbi pobijanih, jer po §§ 22 i 31 obć izb. prav. ti izbori predpostavljaju zakonito izvršenje izbornog djela u III. izborničtvu i jer birači, pošto izbor u trećem izborničtvu nije se bio dovršio na zakonitu uru, bijahu vlastni nadat se, da će bit urečeni drugi dnevi za nastavljanje izbora po § 19 obć. zak. prav.

Digitized by Google

Moralo se je dakle po § 7 zakona od 22. listopada 1875 skrozi uništiti napadnutu odluku. Iza ovog uništenja ne treba upravnomu sudištu bavit se prigovorî gore napomenutimi pod 1, 2 i 4, kao prigovori jur suvišnimi.

O promjenah učinjenih u imenicih biračâ svih triuh izborničtva, koje se odnose na prezimena biračâ, na otčevo ime, na prelaz prava glasa na baštinike itd. (prigovor 3) opazit je, da ove promjene, i ako su bile učinjene prije nego su se imenici izložili, smatrat je nepravilnimi, pošto ova zadnja okolnost nije bila izuvidjena; da svakako u ovom sgodjaju tim promjenam nije pripisat nikakve znamenitosti, jer nije se reklo, da su birački glasovi, na koje su se te promjene odnosile, bili presudni. *B.*

KNJIŽEVNOST.

R. H. Wrožda, wrožba i pokora.

Studyum z historyi prawa karnego. Warszawa 1884.

Priobćio dr. Fran J. Spevec.

(Nastavak.)

Osim plateža krvarine imao se ubojica podvrći pokori. Pokora ta obavljaše se u Moravskoj ovako: Bijaše li ubijen pan, tad je imalo ubojicu pratiti kod pokore 50 osoba, sam pako hodaše bosonog, razpletene kose, u košulji, bez pojasa noseć mač u naručju. Došav na grob ubijenoga, imao se leći preko groba licem prema zemlji, najbliži pako rodjak pokojnika uzeo bi mač, ter držeć ga, okrenuv šiljak napram dole, medju plećima ubojice, pitaše ubojicu: „imadem li ja sada život tvoj u moći mojoj onako, ko što si ti imao onaj brata, rodjaka moga?“ Na to odvraćaše ubojica: „imadeš, ali molim te u ime boga, pusti me na životu.“ Pitanje to i odgovor ponavljahu se tri puta, a napokon bi rodjak pokojnikov rekao ubojici: poklanjam ti život u ime božje.[72] Za ubije-

[72] na hrob sám padesátý má ku pokoře jiti, bosý a prostovlasý, v košilech, bez pásu a vrah meč v náruči nesa, a má na hrob křížem lehnouti nosem dolů a zabitého přítel nejbližši má meč mezi jeho plecima koncem dolů držeti a třikrát se jeho optati: „již-li jsem tak mocen hrdla tvého, jakož ty byl mocen bratra neb přítele mého“? A když dí po tříkráte: již jsi, ali prosím pro Bůh, živ mne“, tehdy má ten říci: „nu již tě živím pro pana Boha“. Kn. Drn. str. 101. Slično kn. Tov.

Digitized by Google

noga zemana obavljala se pokora uz pratnju 25 osoba,[73] a za seljaka uz pratnju petorice. — Plativ krvarinu i obaviv pokoru ubojica se izmirivao s rodbinom pokojnikovom, ter ga ona nije mogla više progoniti: . . . a má (zabitého přítel) jemu odpustiti a vice nespomínati toho účinku a ten vrah zase též tomu. A bývá ručeno za pokoj ode všech přátel z obou stran etc.[74] Nu ako je rodbina pokojnikova izgubila u njem pomoć, kakove joj u raznih potrebah trebalo, tad je morao ubojica jošte obreći, da će rodbini toj biti na pomoć svakom sgodom, ko što bi joj bio pokojnik . . . ale ten ve vši pomoci jeho a potřebě, v čemž by bratr nebo přítel jeho příciny jměl; a povinen jemu býti, všecko jemu učiniti a ve všem jemu přístáti tolikrát, kolikrát by jemu potřebi bylo, až do své smrti.[75]

Ovako držim, imao je pisac razložiti propise moravskoga prava, koje jednostavno navodi u prievodu, nu odakle ne biva dovoljno jasan položaj pokore. Navev ustanove knjige Tovačovske i Drnovske o pokori, spominje pisac još dva primjera pokore, što ih iz sudbenih knjiga navede Brandl u spomenutom jur više puta uvodu knjizi Drnovskoj.

Jedan od tih primjera jest iz god. 1511, drugi iz god. 1517. Potonji ovaj zanimiv je imenito s toga, što svjedoči, kako su obranici opredieljili drugi iznos krvarine, nego li bi bio on po samom zakonu, naime: 50 kop gr. č., 30 mši. 15 funtů vosku k kostelu, dva postavy sukna na chudé itd.

Osim toga imade ubojica moliti rodbinu pokojnikovu za oprost sliedećimi riečmi: „mili páni, jakož jsem vám bratra vašehu Krystofa zabil, čehož mi lito jest, protož vás prosim pro pana Boha, pro matku Boži, že mi to odpustite a ja vám toho, dokud jsem živ všem i s přátely svými zasluhovati chci“.[76]

Progovoriv o pokori u Moravskoj, prelazi pisac na onu u Českoj. Način, kojim se obavljala pokora u Českoj, opisao je pisac već prije u spomenutom članku Themide poljske na temelju objelodanjenog Hankom ulomka iz rukopisa biblioteke Fürstenberžke, pak taj opis on sada je dnostavno ponavlja.

Krivac podvrgava se i ovdje pokori praćen pratioci, i to dvanaestoricom. Te pratioce vodi on za sobom, svi nose svieće i svaki od njih imade dati jedan češki groš u ime zadušnica za pokojnika; hodati pako imadu u košuljah, razpletene kose, bez pojasa i bosonozi. Kad hoće stu-

[73] po knjizi Tovačovskoj (str. 119), dočim po kn. Drn. (str. 102.) 20 osoba.

[74] Kn. Drn. cit.

[75] Kn. Tov. cit.

[76] Kn. Drn. str. LXXXI.

Digitized by Google

piti na groblje, imadu biti suzdržani, a ubojica upitan: što želiš? na što on odgovara: želim da učinim pokoru za pokojnoga N., što sam ga bez krivnje ubio. Na to umah imade poći oko crkve, noseć goli mač, a ostali za njim, ter došav do groba pokojnikova, kleknuti nanj i pomoliti se. Otac pako i mati ter ostala rodbina pokojnikova imadu sjediti na pragu crkvenom, a krivac, kleknuv pred njimi jednim koljenom imade reći; „buduć sam usmrtio miloga vašega sina bez krivnje, to činim evo skrušenu pokoru, pak vas i vašu rodbinu molim u ime boga, majke božje i svih svetih, da mi čin taj, kojim sgrieših proti dragomu bogu ko što i proti vam, milostivo oprostite". Na to će dva prisežnika uzeti odanj mač, ter mu ga staviti nad šiju, on pako prigiblje glavu a otac mu govori: buduć si mi sina razstavio sa životom, pak za to činiš pokoru, to ti velim po prvi put u ime svoje i svih svojih rodjaka, da ti to bogom opraštamo. Po tom imadu poći opet oko crkve, kleknuti na grob pokojnikov i pomoliti se, a čim se vrate na prijašnje mjesto, imade ubojica ko što i prije klečeć pod mačem, držanim nad njegovom šijom, moliti ponovno oprost, a otac mu odgovara, da mu po drugi put prašta. Iza toga obilaze treći put oko crkve, čine isto što i prije, a otac konačno u ime svoje i rodbine oprašta ubojici, pozivljuć ga ujedno, da se moli sinu božjemu, majci Mariji i njihovim svecem, neka bi se oni pomolili zanj kod boga, da mu i on oprosti. Umah iza tih ceremonija polazi se u crkvu, a ubojica zajedno sa svojimi pratioci imade kleknuti pred oltar ter klečeć zapjevati: smiluj nam se gospodine itd., poslje toga pako početi: Sveti Većeslave itd. Pjevajuć to imadu poći oko oltara, za česa se služe zadušnice za pokojnikom, a svieće one imadu se kod tih zadušnica spaliti. —

Razmatranje pokore moravske i češke završuje pisac kratkom prispodobom jedne s drugom, pak ističe (str. 8) razlike, koje se opažaju lako iz navedenoga opisa, napose, kako se priznaja krivnje i njezin oprost obavljaju u Moravskoj na grobu pokojnika, u Českoj pako pred crkvom, nalazećom se na groblju; nadalje kako poslje konačno danog oprosta u Českoj polaze stranke još u crkvu na zadušnice, ter tako čitava ta obava pokore u Českoj pretežito je crkvenog karaktera.

3) Sliedeći dio razprave posvećen je pokori u zemljah nekadanje Poljske i to prije svega u Mazovskoj, zatim u Veliko- i Malopoljskoj.

a) Tuži se razprava, da vrela mazovska ne opisuju pokore ni iz daleka onako potanko, kako to čine češka, ali zato sadržavaju ona obilnijih podataka o postepenom razvoju uredaba, tičućih se zločina ubojstva. Nu ko si želi stvoriti o tom jasan pojam, mora promatranje svoje osnivati poglavito na originalnih štatutih 14. i polovice 15. vieka, a ne na sbirkah, sačinjenih početkom 16. stoljeća, jer ove pokazuju stare inštitute kadšto u izmienjenoj slici, kao što n. p. sbirka Goryńskova sama

Digitized by Google

veli, da sadržaje Statuta Masaviae collecta et emendata. Pravom ističe razprava, da se je pravo obzirom na zločin ubojstva razvijalo u Mazovskoj istim putem, kojim i u drugih predjelih Europe, što u ostalom ne izključuje njekih osobitosti.

Da je i u Mazovskoj dopuštena bila njekoć krvna osveta, zaključuje razprava imenito iz obreda pokore, jer kad ubojica, podvrgavajuć se pokori, predaje protivniku mač, a on mu ga stavlja na šiju i govori: sad ja mogu tebi učiniti isto, što si ti učinio mojemu rodjaku, tad sám najizrazitije priznaje pravo oduzetka mu života za počinjeno ubojstvo. Nu, neporičuć mi svakoga saveza pokore s krvnom osvetom, naglasujemo samo toliko, da se pokori podvrgava evo krivac i u dobi, kad nije više pravno dopuštena krvna osveta; pak što on tom sgodom predaje život svoj u vlast protivnikovu onako, ko što se je u njegovoj vlasti nalazio život pokojnika, ne znači to, da povriedjena obitelj imade u istinu i sada pravo oduzeti mu život, već je to sada simboličnim aktom podpune skrušenosti i pokajanja, stojeć prije u savezu sa sudbenim postupkom. U dokaz eksistenciji krvne osvete navodi pisac takodjer izraz wrožba, kao tehnički naziv krvne osvete, kojim se u vrelih zamienjuju latinski izrazi inimicitia i vindicta sanguinis.

Kako dugo rabila se u Mazovskoj krvna osveta, neda se svom točnosti opredieliti, nu to je stalno, te se rano već pomišljalo na sredstva, kojimi da se ograniči.

Prvim korakom u tom pogledu smatra pisac uredbu, polag koje imala se vršiti osveta tek nakon trokratnog proglasa ubojstva i imena ubojice na trgu. Upozoren proglasom mogao je ubojica lasno izbjeći osveti. Daljim sredstvom bijaše uredba nalažuća ubojici, da se umah nakon proglasa ubojstva udalji na godinu dana i šest nedjelja iz zemlje, ter samo tekom toga vremena i za granicami zemlje mogla se vršiti na njem osveta. Sve ga to u ostalom nije osiguravalo pred posljedicami njegova zločina, koje ga, ne bje li ubijen, čekahu, kad se vrati kući; s toga nastojahu krivci pomiriti se s rodbinom pokojnikovom, nudeć krvarinu za glavu pokojnikovu i podvrgavajuć se pokori. Iznos krvarine, ovisan prije od sporazumka stranaka, opredieli štatut god. 1390 prema stališu ubijenoga, a uz platež krvarine imao se krivac podvrći pokori. Način, kojim se obavljala pokora, navodi pisac po statutu od god. 1390 za slučaj, ako je vitez ubio plemića Krivac ima se staviti pred povriedjenika samotrinaesti, spustiv haljine do pojasa i držeć goli mač, ter tako moliti za oprost. Način taj opisuje i štatut Ziemowita IV. od god. 1421 evo ovako: Si . . . miles interfecerit nobilem, debet solvere pro ipso quinquaginta sexagenas minus duabus, et veniam facere; scilicet vestimenta sua usque ad cingulum dimittens, et sic denudatus cum nudo

Digitized by Google

gladio metredecimus... debet petere propter deum, ut sibi indulgeret: et tunc (ille dolens) offensam dimittere debet.[77]

Da li je u slučaju, kad ubije „szlachcic" szlachcica, ili vitez[78] viteza, činio krivac pokoru uz isto toliko osoba, toga, veli pisac, ne znamo. Nu navedeni statut Ziemowita IV. odredjuje isto takovu pokoru i za spomenute slučaje: Si... nobilis interfecerit nobilem, quadraginta octo sexagenas... solvere debet; et homagium, vulgariter pokora juxta consuetudinem antiquam pro contracta inimicitia, mettredecimus facere debebit.[79] Nadalje: Si vero miles militem interfecerit, viginti sexagenas persolvere tenetur, et veniam, quod dicitur in vulgari pokora, secundum antiquam consuetudinem facere debebit.[80]

Orisav u kratko razvoj mazovskoga prava glede zločina ubojstva, pobija pisac pod konac (str. 12—15) shvaćanje izraza wrožba, kakovo nalazi u Maciejowskoga i Dunina. Maciejowski uči, da su u slučaju počinjena ubojstva bacane kocke ter gatano o tom, da li je osumnjičenik u istinu počinio zločin. Posljedak te gatnje smatrao se objavom istine i njekom vrsti osude, koju sud potvrdjivaše, pak osnivajuća se na tom osveta, odnosno, ako joj se krivac uklonio, osnivajući se na gatnji onoj progon iz zemlje, nazivaše se slavenski wróżba, a latinski laudum.[81]

Dunin,[82] ne slažuć sa s tim tumačenjem tvrdi, da se je wróżba osnivala na tom, što se je ubojica nakon počinjena zločina morao udaljiti iz zemlje na godinu dana i šest nedjelja, pak tekar iza minuća wróżbe mogla je rodbina pokojnikova pozvati krivca na platež krvarine.

Nastala je po njegovom mnienju wróżba istodobno, kad je osveta zamienjena odkupom, a bijaše joj svrhom odstraniti ubojice izpred očiju rodbine pokojnikove, dok se ne slegne razdraženost prvog utiska i ne utiša žedja za osvetom. Latinski nazivana je wróżba laudum, što svjedoči, da se nije razvila ona putem običaja, već je uvedena izričnom odredbom, usljed naglo nastale kakove potrebe, imenito izrične zabrane osvete. Poljski izraz wróżba značio je prvobitno isto, što latinski lau-

[77] Helcel: Starodawne prawa polskiego pomniki I. str. 287 čl. XXVII.

[78] Władyka, miles communis, quí non est nobilis, sed habet jus militale. Helcel cit. str. 286 čl. XXV.

[79] cit. čl. XXVI.

[80] ibid. čl. XXVIII.

[81] „Ponieważ rzucano losy wróżąc o tym czy podejrzany o zbrodnią przewinił rzeczywiście, przeto wynik ich uważany za objaw prawdy ferował jakoby wyrok, który pochvalało czyli potwierdzało zebrane na sąd ziemiaństvo. Na wyroku więc tym gruntująca się zemsta, lub jeżeli schronił się prednią winowajca, oparte na niéj wygnanie z kraju, wróżbą po słowiańsku a laudum po łacinie nazywała się". Historya prawodawstw słowiańskich I. § 201.

[82] Dawne mazowieckie prawo str. 200—202.

Digitized by Google

dum, a ta okolnost može donjekle razjasniti i dobu postanka same uredbe; morala je nastati ona u dobi, kada su zaključci naroda spajani s raznimi religioznimi ceremonijami, napose gatnjom, kojom se imala izpitati volja bogova. Tekom vremena se medjutim značenje wróžby promienilo, ter se u štatutu od god. 1421 nazivlje već vindicta sanguinis, t. j. kazna za proljevenu krv.

Oba shvaćanja zamienjuju izraz wrožba s onim wróžba, pak oba shvaćanja pobija pisac, boreć se imenito proti tomu, da bi wrožba bila njekoć isto, što laudum, uchwała. Pisac nastoji dokazati, da mazovska wrožba znači privatnu osvetu. Osniva on taj svoj nazor poglavito na okolnosti onoj, što se u štatutih od god. 1390 i 1421 latinski izrazi inimicitia i vindicta sanguinis izrazuju sa: wrožba; navodi nadalje u podkrepu svoje tvrdnje više mjesta iz vrela. Ali sve ono, što je tamo navedeno, ne osvjedočava nas podpuno, da wrožba u poljskom pravu promatrane dobe znači krvnu osvetu. Svi piscem navedeni izrazi ne protive se shvaćanju, po kom označuju oni kaznu[83] za ubojstvo; a da bi se ta kazna i u ovoj dobi prepuštala privatniku, nije vjerojatno. Ne ima razloga, lučiti mazovsku wrožbu od vražde vinodolskoga štatuta, ter nije dokazano, da razlika medju jednom i drugom postoji u tom, što „mazowiecki wyraz zachował do końca pierwotne znaczenie pomsty prywatnéj, a winodolski dalsze pochodne znaczenie, to jest kary, czyli pomsty publicznéj, oznaczanéj i wymierzanéj przez władzę.[84]

b) Za ostale dielove njekadanje Poljske, osim Mazovske, opazilo se tek nedavno, da je i u njih bila pokora u porabi. Prve viesti o njoj pružiše knjige sudbene iz XIV. i XV. stoljeća, pak ako ono, što je dosele sabrano, i nije obilnim, imade pisac temeljite nade, da će se, čim više budu izpitivane sudbene knjige, tim više naći novih podataka. Kako svjedočanstva o pokori, što ih je sabrao pisac, nisu obilna brojem, navodi ih redom, i to ne po zemljah, već kronologki. Kao prvi primjer pokore navodi iz knjige krakovske od god 1388 slučaj, gdje se stranke nagodiše o platež krvarine i obavu pokore. Uza taj spominje primjere iz godine 1394, 1398, 1402, 1418, 1435. Kak nam je vrelo, po kom je naveden primjer iz god. 1398 pri ruci, priobćujemo ga ovdje: Nicolaus heres de Wanchadlow dictus Penanszek, ex concordia XX marcas pecunie monete currentis ad diem Sti. Nicolai infra duos annos proximos, pro capite patris Johannis, eidem Johanni Cabalca de Olpice obligavit se soluturum; si non solverit, tunc LX marcas tenebitur ad solvendum. Et ijdem concordiam huiusmodi sub vadio LX marcarum perpetualiter

[83] Vindicta znači i kaznu u obće, v. Gengler: Germanische Rechtsdenkmäler, glossar s. v. vindicta.

[84] str. 15.

Digitized by Google

debent observare: dictusque Nicolaus eidem Johanni pro capite patris veniam pocora debet facere infra duos annos predictos, sub vadio eodem.[85]

Navev pojedine primjere ističe pisac, kako ni slučaji, u kojih se obavljaše pokora, nisu u svem isti, niti obred same obave. U njekih slučajih podvrgava se krivac pokori ne plaćajuć cieloga, zakonom opredieljenoga iznosa krvarine. To tumači pisac poteškoćami, s kojimi bijaše skopčan platež ciele krvarine, pak se s toga stranke nagadjahu o njoj, a sud je tomu pogodovao, sudeć tek, ako ne dodje do nagode. U drugih opet slučajih plaćaše krivac cielu krvarinu, a uza to se morao podvrći pokori „tak, jak to stanowiły prawa mazowieckie i jak biło w zwyczaju na Morawach".[86]

Da je opazka ta glede Moravske kriva, sliedi iz onoga, što prije rekosmo o moravskoj pokori. Dočim moravska pravna vrela izrično naglašuju, da stranke mogu ugovoriti drugi iznos krvarine, nego li je onaj po samom zakonu, i da ih na pokoru ne može nitko siliti, to mazovska pravna vrela govore jednostavno: imade platiti toliku krvarinu i činiti pokoru. Nije doduše nemoguće, da i mazovsko pravo opredieljuje taj iznos tek kao subsidijarni, što će se platiti, ne dodje li do nagode, ali i za taki slučaj nalaže se pokora, uzimlje ju dakle, čini se, oblast u svoje ruke.

Isto tako različiti bijahu obredi, uz koje se obavljala pokora. Sad se čini ona na sudu, sad u crkvi, sad opet, čini se, pred samom povriedjenom strankom. Broj osoba, što prate krivca kod pokore, sad je deset, sad dvanaest, sad opet dvadeset. Po opisu, sadržanom u knjizi poznanjskoj pod godinom 1435 krivac čineć pokoru, ko što i njegovi pratioci hodaju bosi, s golimi mačevi, pokleknuv pred povriedjenikom predaju mu mač i mole oprost.

Prispodabljajuć u kratko pokoru poljsku s onom u Českoj i Moravskoj, pisac ih proglašuje u obće sličnimi, lučeć se jedino tim, što se pokora u Poljskoj ne obavlja pravilno na grobu ili pred crkvom, pak da joj s toga pripada karakter akta čisto civilnoga. Medjutim imade i za Poljsku primjera, gdje se obavlja pokora u crkvi, gdje krivac mora dati voska za svieće, obvezati se na hodočašća do svetih mjesta itd. Bilo bi s toga uputnije, da se je pisac osvrnuo na stvarnu razliku te uredbe, istaknuo, kako je po mazovskom pravu pokora sastavinom samim zakonom nalagane kazne, dočim u Moravskoj i Českoj ona je činom izvansudbene

[85] Wyciągi z najdawniészych ksiąg sądowych ziemi krakowskiéj u Helcla: Pomniki II. str. 78. br. 354.

[86] str. 17.

Digitized by Google

pomirbe. To bi bilo vodilo pisca do promatranja pokore i drugdje, kod drugih naroda, barem umira kod južnih Slavena, o kom posve šuti.

4) Nakon opisa pokore iztražuje pisac značenje izraza vrožda odnosno vražda u pravnih spomenicih južnih Slavena. Navodi prije svega iz Miklošićevih Monumenta serbica listinu kralja Stjepana Uroša I., tičuću se odnošaja Dubrovčana u Srbiji, u kojoj da se rabi izraz vražda u dvojakom značenju: jednom značeć samo ubojstvo, drugda pako kaznu za ubojstvo. Da bi se osvjedočili o tom laglje i oni, kojim nije tako lako pristupno samo vrelo, bilo bi uputno od g. pisca, da je umah naveo ona mjesta, na koja se pozivlje. Mjesta ota glase:[87] „Ako li krv učini dêtik, da ga poda gospodar; ako li ga ne poda, da plati gospodar vraždu, kako i Sasi plakjaju". Drugo mjesto: „A prêd kralevstvo mi da idu za nevêru, za vraždu, za čeljadina" itd. Pisac, dajuć ovdje izrazu vražda dvojako značenje sliedi Daničića: rječnik iz književnih starina srbskih s. v. vražda.

Nadalje se pozivlje na dodatke štatutu grada Šibenika, gdje da znači vražda krvnu osvetu Pisac i opet ne navodi dotičnoga mjesta cieloga, već samo mali ulomak, a ne imajući pri ruci samoga vrela, ne možemo izreći stalnoga suda. Medjutim isto, čini se, mjesto navodi i Petranović u svojoj razpravi: o osveti, mirenju i vraždi[88] u drugom smislu, naime onom, u kom se vražda najviše rabi, značeć globu za ubojstvo. Možda se u istinu na dotičnom mjestu radi o borbi proti vraždi kao novčanoj globi za ubojstvo, ter nastojanju, da se zamieni ona smrtnom kaznom, kakovu borbu zasvjedočuje u Dubrovniku priobćeni Petranovićem izvadak iz listine od god. 1308.[89]

(Nastavak sliedi.)

— Право, лист за правне науке и правосуђе. Властник и уредник Стеван Максимовић Primili smo br. 2, 3 i 4 ovoga lista. Broj 2. sadržaje: Lekar kao svedok, od dr. Vlad. Vasića. Je li izdavač menice po sobstvenoj naredbi odgovoran, ako je prenese „bez obveze". — O nadležnosti. — Pravoznanstvo u svakodnevnom životu, od dra. Rudolfa Iheringa (br. 3). — Osim toga donose ovi brojevi u rubruci „Pravosudje" obilje slučajeva iz sudbene prakse srbske. — Ciena je 12 dinara (1 dinar = 1 franak) na godinu, pa se šalje uredniku i vlastniku g. Stevanu Maksimoviću, advokatu u Požarevcu (kraljevina Srbija).

---

[87] V. takodjer Bogišić: Pisani zakoni na slavenskom jugu, str. 29.
[88] Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, knjiga VI. str. 17.
[89] cit. str. 10. op. 1.

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Pravničkomu društvu) pristupili su kao članovi gospoda dr. Mirko Antolković, odvjetnik u Križevcih; August pl. Banković, kot. pristav u Bakru.

— *(Dr. Mirko Antolković)* otvorio je svoju odvjetničku pisarnu u Križevcih.

— *(† Umrli)*. U Osieku preminuše: 12. travnja Antun Rukavina, a 13. travnja Ladislav Arvay, oba odvjetnici i članovi pravničkoga družtva: Antun Rukavina bijaše osim toga predsjednikom odvjetničkoga odbora u Osieku, podnačelnik grada Osieku, predsjednik središnje štedionice slavonske, odličan patriota i vrstan pravnik; Ladislav Arvay veoma ugledan član odvjet stališa, koji je prema silam svojim rado pomagao i ovaj list, priobćivajuć osobito zanimivih praktičnih slučajeva. — Lahka im zemlja.

— *(G. E. Taufer)* ravnatelj kr. zemalj. kaznione u Lepoglavi, pozvan je bio po zajed. ministru financija (preko kr. zemalj. vlade), neka osobno prouči odnošaje u Bosnoj i Hercegovini, pa da onda dade svoje vještačko mnenje o dviema već izradjenima projektima za gradnju kaznione bosanske, eventualno da sam izradi novi predlog. G. Taufer probavi cieli mjesec kolovoz 1884 u Bosnoj, a kao plod svoga proučavanja i ispitivanja podnese zajedničkomu ministru financija obširno izvješće, datirano iz Lepoglave 3. rujna 1884. Iz toga izvješća priobćuju „Blätter für Gefängnisskunde“ (redaktor Gustav Ekert, izlaze u Heidelbergu) u 19. svezku 3. i 4. svežčiću obširan izvadak pod naslovom „gradnja kaznione u Bosnoj“. — Žalimo što nemožemo, s bog pomanjkanja prostora, u ovom broju upoznati naše čitaoce sa nazori g. T., koji bi ih nedvojbeno zanimali, kao što bi u obće ovo izviešće ili izvadak iz njega mogao i morao zanimati u prvom redu pravnike u Bosnoj i Hrvatskoj, pak nam je nemalo žao, da ga donosi prije heidelberžki nego li koji hrvatski list.

Mjeseca travnja o. g. boravio je g. Taufer u Beogradu, da srbskoj vladi bude na ruku kod izradjivanja osnova za reformu srbskih kazniona.

— *(Od uredovne sbirke naredaba pravosudne struke)* izašli brojevi 13 do 19 uključivo sadržavaju i to: br. 13. Razpis kr. vlad. odjela za pravosudje od 13. siečnja 1885 br. 593 ob osobnom i plaćevnom statusu te činovnih razredih za činovnike hrvatsko-slav. kazniona; br. 14 okružnicu kr. banskoga stola od 29. studenoga 1882 br. 23518 glede dopisivanja hrvatskih sudb. oblasti sa sudb. oblastmi kraljevine Taljanske, i kao dodatak k ovoj okružnici razpis kr. vlad. odjela za pravosudje od 4. veljače 1876 br. 2 o ministarskih izjavah glede obćenja sudb. oblasti zemalja krune ugarske sa kralj. taljanskimi sudovi; br. 15. Naredbu bana kralj. Dalmacije, Hrvatske i Slavonije od 17. srpnja 1883 br. 2709 glede načina dopisivanja s oblastmi kraljevine Srbije; kao dodatci k ovoj naredbi sliede: okružnica kr. banskoga stola od 16. siečnja 1884 br. 691 upravljena na kr. sudb. stolove kao bilježničke komore u Zagrebu, Varaždinu, Belovaru, Požegi, Osieku i Vukovaru glede dopisivanja kr. javnih bilježnika kao sudb. povjerenika s oblastmi kralj. Srbije, i okružnica kr. banskoga stola od 4. lipnja 1884 br. 12739 glede dopisivanja s oblastmi kralj. Srbije; br. 16: okružnicu kr. banskoga stola od 28. srpnja 1880 br. 8814 glede dopisivanja s oblastmi i uredi kralj. i zemalja zastupanih u carevinskom vieću, zatim kao dodatak okružnicu kr. banskoga

Digitized by Google

stola od 10. siečnja 1883 br. 558, kojom se prije spomenuta okružnica uvadja i u područje bivše krajine; br. 17. Naredbu kr. vlad. odjela za pravosudje od 6. ožujka 1885 br. 3477 glede gruntovne provedbe komasacija i segregacija.

— *(Koje dugove mora otac platit za sina, koji uči nauke na sveučilištu?)* Ovim pitanjem bavi se niže sliedeća osuda prizivnoga suda u Kielu. Neki gostioničar davaše nekomu djaku na vjeru jela i pića kroz više poljeća, a pošto djak nije platio duga, digne gostioničar tužbu proti otcu. U osudi prizivnoga suda iztiče se najprije, da nepostoje posebne ustanove za vjeresiju djačku; pa onda nastavlja: „U naravi stvari stoji, ako otac odredi, da njegov sin podje na sveučilište da tamo uči, da on u obće i pristaje na one obveze, što ih sin u tu svrhu preuzme; odatlje pako radja se za vjerovnika tužba negotiorum gestionis neposredno proti otcu radi duga sinovljeva. Nu ova načela dadu se tek u ograničenoj mjeri uporaviti na one slučajeve, kada isti vjerovnik kroz više semestara jedno za drugim daje djaku na vjeru jela i pića, premda mu nije medjutim ništa plaćeno. Odnošaji sveučilištnoga života odavna su se već tako razvili, što je takodjer obće poznato, da djaci, kojih su odnošaji uredjeni, plate dugove, nastale za hranu, barma u početku poljeća koje sliedi iza onoga, u kojem su se zadužili. Usljed toga mora svaki vjerovnik, koji daje u novom semestru na vjeru djaku jela i pića, premda mu nije dosadanji dug plaćen, predpostaviti, da se to sgadja proti volji otčevoj, pošto je vjerojatno, da otac nebi mogao odobriti takovih neurednosti svoga sina. Dosliedno nemože otac u ovakovih slučajevih naprosto odgovarati za dalnje dugove, nego samo za one, koji potiču iz prvoga od dotičnih poljeća. Prema tomu odsudjuje se otac M. da je dužan platit iznos od 49 maraka 20 fenika — zaista umjereni iznos. — kao dug sinovljev za jelo i piće, potrošeno u prvom semestru. Ovaj dug ima tuženik bezuvjetno platit, jer jelo davano sinu neprekoračuje pojam stališu primjerenoga uzdržavanja djaka, a nemože se odgovornost otčeva za dugove ograničiti jedino na najpreče potrebe života.

Književne viesti.

— *Zakon o mjestnih sudovih i postupku pred njimi* s kasnijimi zakoni, koji ga popunjuju ili preinačuju i s naredbami, kojimi je proveden. Zagreb. 1885. — Ovo je I. knjiga „Albrecht-Fiedlerove sbirke zakona“, koja je izašla nakladom ove knjižare. Pregledav ovu knjigu možemo reći, da sadržaje sabrane sve propise, koji se odnose na mjestne sudove i postupak pred njimi, ili koji se tiču u ovom ili onom pogledu mjestnih sudova i njihova uredovanja. — Ova će knjiga dobro doći i možemo ju pouzdano preporučiti svim, koji obavljaju funkcije mjestnih sudaca, a ne manje i onim, koji trebaju mjestnoga sudca. Pošto je zakon o mjestnih sudovih uveden i u bivšu Krajinu, to će i tamo ova knjiga naći jamačno mnogo prijatelja. — Ima 166 str., ciena 1 for, poštom 1 for. 5 nč., preporučno 1 for. 15. n.

— *Des vicissitudes du droit international privé*, dans l'histoire de l'humanité. — Etude par le docteur Vladimir Pappafava. — Ova je razprava štampana u časopisu „Revue catholique des Institutions et du droit“, pak je odatlje preštampana u posebnu knjižicu, koja obsiže 48 str.

— *Das Telephonrecht.* Eine rechtsvergleichende Abhandlung, von Dr. F. Meili. — Lipsko 1885. — Ciena 4 for. 32 nč.

Digitized by Google

Prinosi k najnovijoj povjesti kaznioničke struke u evropskih državah (1883—1884.)

Napisao Emil Taufer,
ravnatelj kr. zem. kaznione u Lepoglavi.

(Nastavak.*)

Izdavanje i tiskanje „Calendario generale“ imalo bi do konca god. 1882 za državu doseći dohodak od godišnjih 4500 lira; ali ovoliko u istinu nije nikad bilo postignuto. Izdavanje službenoga lista donašalo je prije godišnjih 128.000 lira. U prvoj godini poduzeća u vlastitoj režiji iznašao je čisti dobitak Calendario generale 11.936 lira, dočim su oprema obajuh djelâ, točnost i savršenost — kako to i sami protivnici stvari priznavaju — daleko nadkrilila dojakošnji uspjeh.

Prema ovim činjenicam mogu se sada one prije toli živahne razprave o radnji kaznenika i njihovoj tobože štetnoj konkurenciji smatrati riešenimi tim više, što glavno ravnateljstvo s druge strane obraća pozornost na osobitu vrst radnje kaznenikâ, što i najžešći protivnici kazneničke radnje moraju odobravati t. j. ono daje kaznenikom radnja, koje imaju služiti za pokriće potrebâ uprave: izvanjske radnje, obradjivanje zapuštenih zemljištâ, izvadjanje stanovitih radnja ondje, gdje ne dotiče dovoljan broj slobodnih radnikâ. Uspjesi, postignutimi u ovom obziru možemo biti podpuno zadovoljni.

Kaznionu „Regina Coeli“ grade većim dielom kaznenici. Radnje tim načinom obavljene troškom od 335.449$_{50}$ lira bijahu proračunane na 498.273 lira. Uporabom radne sile kazneničke prištedjeno je dakle 162.283 lira, t. j. blizu 33%.

*) Vidi: Mjesečnik br. 3 o. g. Ured.

Digitized by Google

Još povoljniji su izvještaji, odnoseći se na razvitak poljodjelstvenih kaznenih kolonija (6 ih na broju).

Najznamenitijom pokazuje se ona „delle tre Fontane". Utemeljena god. 1880 i nastanjena prvobitno od 177 kaznenika, mogla su u njoj god. 1883 poprieko boraviti 373 individua. Ne samo da su sve k ovoj koloniji spadajuće sgrade podignute radnom silom tamošnjih kaznenika, nego su takodjer tečajem god. 1882 i 1883 izvedene sve potrebne radnje kod sagradjenja novoutemeljene poljodjelstvene kaznene kolonije u Ponte Buttero,[25] koja je blizu one prve. Obradjivanje zemlje i koristno proizvadjanje na „Agro romano" liepo napreduju.

Počam od utemeljenja kolonije „Tre Fontane" do kraja 1883 zasadjeno bje na površini od 109 hektara 109.900 eukalyptusovih drveta, i to 34.700 kom. god. 1883., a 31 hektar zemljišta pretvoren je u vrtove, vinograde i livade.

Zdravstveni odnošaji kolonije bijahu vrlo povoljni. Premda se nalazi kolonija na „Agro romano" — a znade se, da su $^2/_3$ ovoga puke močvare, te legla poznate groznice malaria — umrlo je god. 1883 od spomenutoga poprieènoga broja 373 kaznenika samo 5 njih od ove groznice, a od stražarskoga osoblja — njih 68 na broju — nije nitko poginuo na toj bolesti. I financijalni odnošaji zaslužuju osobitu pažnju. Čisti dohodak poljodjelstva iznosi za g. 1883 42.879_{16} ili 0·52 lira za svaki od 81·231 radnih danâ, dočim je ukupni trošak uzdržavanja iznašao 140.047_{60} ili za svaki pojedini od 136.197 dana 1.028 lira.

Nedavno povede i vojnička uprava dogovore sa glavnim ravnateljstvom kaznionâ radi upotrebljivanja radne sile kaznenika u svoje svrhe.

Već početkom god. 1883 započeše kaznenici raditi na utvrdah na kopnu kod Civita-Vecchia, i taj je posao dovršen uz prištednju od 50%. U travnju 1883 počeše kaznenici — najprije po 50 ljudi — radnje oko gradnje tvrdjave Appia Pignatelli, gdje je počam od listopada p. g. radilo 380 kaznenikâ; ta gradnja ne bje još posvema dovršena i već zamoliše

[25] Stabilemento penale agricolo di Ponte Buttero.

Digitized by Google

glavno ravnateljstvo kaznionâ, neka istim načinom preuzme gradnju i ostalih tvrdjava: Nomentana, Fornesina i Truglio.

Uprava kaznionâ nije imala doduše kod ovih radnja nikakve materijalne koristi, jer dio nagrade, koji ju zapade, jedva dotekne dà pokrije veće troškove nastale većim trošenjem obuće i odiela; ali ipak mora se željeti, da se sve to više kaznenikâ upotriebi kod ovakovih radnjâ.

Manji dohodak u budgetu za upravu kazniona nadomješćuje se obilno u budgetu za zemaljsku obranu.

Žaliti se mora, što i ostale grane uprave nepokazuju one susretljivosti glede upotrebljivanja radne sile kaznenikâ, kao vojnička uprava. De Renzis misli, da bi parlamenat imao pokazati vladi, kojim putem da ide.

Uz ova posve materijalna pitanja našlo je neumorno ravnateljstvo još i vremena, da odgovori takodjer višoj svojoj zadaći, naime znanstvenomu iztraživanju na polju kriminaliteta, i da podupire ovamo smerajuća nastojanja trećih osoba. Tako je n. pr. osobita pažnja obraćena na studij činbenikâ „kriminaliteta“ (Fattori della delinquenza), kao takodjer na djelovanje ovrhe kazne.

Neobaziruć se na specijalna študija, koja su se najtoplije i opetovano preporučala i na srce stavljala predstojnikom zavodâ, liečnikom i duhovnikom, uvedene su u posliednje vrieme, stranom u interesu ovrhe kazne, stranom u svrhu podupiranja obće štatistike, sliedeće uredbe:

1) sastavljanje štatističkih pregleda ob uzrocih pomora u kaznionah obzirom na dobu, stališ itd. uznikâ;

2) sabiranje što točnijih podataka o dalnjem životu i radu odpuštenih kaznenika. Počelo se ovim god. 1882 a hvala mudroj i revnoj podpori prefekturâ i sigurnostnih oblasti, liepo napreduje;

3) sakupljanje štatističkih data o značaju zločinstvâ u velikih središtih (gradovih) pučanstva, da se ustanovi, u koliko broj zločinstvâ u velikih gradovih upliva na brojeve stanovitih pokrajina i ciele zemlje.

Digitized by Google

Od god. 1882. marljivo sabirani podatci ove vrsti nemogu ipak već sada biti sigurnom predlogom da si stvorimo izviestan sud.

4) Od god. 1882 odredjeno bi — u sporazumku sa ministarstvom pravosudja — da se svi priupadnici, kao takodjer svi na doživotnu tamnicu odsudjeni kaznenici imadu fotografirati, a sbirke tih fotografija učiniti pristupnimi svim oblastim sigurnosti.[26]

Glavno ravnateljstvo podupiralo je napokon — u koliko je do njega stalo — takodjer kriminalno-anthropologička iztraživanja, koja su tako u Italiji, kao i u inozemstvu stekla toliku znamenitost.

Premda se obzirom na disciplinu i obezbiedjenje osobnih pravâ kaznenika, nije moglo zadovoljiti mnogobrojnim molbam, da se dozvoli pregledavati kaznenike, ispitivati ih ob odnošajih, u kojih su počinili zločine svoje, što je mal ne formalno preslušanje, ipak se je mnogim znanstvenim iztražiteljem na tom polju omogućilo posjećivanje i pristup u kaznione.

Naredbom od 14. rujna 1883 odredjuje se napokon, da se u onih kaznenih zavodih, koji se nalaze u gradovih, i gdje ima sveučilište, tjelesa umrlih kaznenika — u koliko postojeći propisi neodredjuju protivno, ili u koliko nije kaznenik za slučaj smrti, ili njegova rodbina, protivnu želju izjavila — imadu medicinskomu fakultetu staviti na razpolaganje, a ovaj je dužan po propisanom formularu sastavljeni izvještaj o mrtvom tielu podnieti ravnateljstvu kaznione. Ti se izvještaji odlikuju tako obsežnosti i kao subtilitetom iztraživanja.[27]

Velika se važnost priznaje u Italiji takodjer podpornim zadrugam za odpuštene kaznenike i glavno je ravnateljstvo osobitu svoju pažnju obraćalo na unapredjivanje ovakovih družtvâ.

Bitna zaprieka njihovomu uspješnijemu djelovanju jest poglavito pomanjkanje novčanih sredstvâ; tomu ipak misli ravna-

[26] Vidi na to smjerajuću okružnicu od god. 1883. u „Rivista di Disciplina Carcerarie“ i to u službenom dielu (Bulletino Ufficiale), str. 49.

[27] Vidi ove formulare u godištu 1883. „Rivista, Bulletino Ufficiale“ str. 190.

Digitized by Google

teljstvo kazniona pomoći tako, da se stranom upotrebe kamate t. zv. kaznioničke zaklade (nagrade za radnju, koje se kaznenikom pripisuju i potom ukamaćuju), koja je 1. siečnja 1884 imala 988.500 lira; a stranom da se za podporna ta družtva uvrsti stanovita svota u proračun. Do svršetka 1883 bijaše u Italiji 14 podpornih zadruga za odpuštene kaznenike, a godišnji dohodak njihov iznosio je 34,515.71 lira.

Dojakošnje podatke valja smatrati kao aktivne odnošaje kaznioničtva. Nu kraljevina Italija stoji, odkako je Savelli predložio osnovu novoga kaznenoga zakona (predložena parlamentu 26. studenoga 1883) na pragu nove ere, koja će cieli sistem ovrhe kazne reformirati.

Kako ta osnova glasi, i kako su predlozi M. Beltrani Scalia djelovali već na Zanardellijevu osnovu, predpostavljamo da je obće poznato. Neumorni vrhovni ravnatelj snuje sada o tom, kako da učvrsti načela, po kojih da se u smislu novoga kaz. zakona opredieli i uredi ovrha kazne. Iz njegovih radnja odnosećih se ovamo, spominjemo ovdje sliedeća znamenitija mjesta:[28]

1) Doživotna kazna slobode, koja zamienjuje kazan smrti, imade se ovršivati u posebnih zavodih i uz posebni kućni red;

2) to isto valja takodjer za kaznu „uze" (custodia);

3) ovrha ostalih kazna slobode i to za zločine počinjene iz nećudorednih, prostih motiva, kao takodjer za zločine proiztičuće iz ne baš obezčašćujućih strasti, imade se urediti prema progresivnom sistemu. Pri tom valja se pobrinuti, da kratkotrajne kazne budu strogošću ovrhe tim ćutljivije. Kod kaznâ, koje traju duže vremena, treba da je prvi stadij najstroži, poslje u razdobjih uredjenih prama trajanju kazni prelazi — u blaže postupanje, i to tako, da kaznenik neprestano živi medju strahom, da ne izgubi dobrim ponašanjem stečene pogodnosti i nadom u dalnje poboljšanje svoga položaja;

4) kad se prosudjuje i opredieljuje dobro ponašanje, potom kad se premješta u posredni zavod, valja paziti na to, da se

[28] Vidi: „Relazione del Direttore Generale etc." pag. 16 i. d.

Digitized by Google

neuzgoji licemjerstvo, i da se ugled oblasti — u koliko ne vriedja prava kaznenika — uzdrži.

5) sve odredbe glede hrane, odiela, radnje, posjetâ, karnostnih kazna, treba da su u skladu sa progresivnim sistemom.

Dalnju brigu posvećuje M. Beltrani-Scalia definitivnom uredjenju zavodâ za malodobnike. Nova pravila za nje imala bi se udesiti po izkustvu u inozemstvu stečenom. Ove odredbe imale bi se osnivati na sliedećih predlozih:

1) Zavodi odredjeni za malodobnike diele se u tri razreda:

a) u popravilišta (Case di custodia) za maloljetnike, koji su radi zločina osudjeni; b) u radionice (Case di lavoro) za skitalice i lenjake; c) u zavode za poboljšanje, u kojih se imaju držati oni malodobnici, kod kojih roditeljsko odgojenje i zapt nedostaje.

Kod toga valja paziti, da se u jednom te istom zavodu ne pomješaju mladići iz spomenutih triuh kategorija; još manje da se mješaju s takovom djecom, koja se uzdržavaju sredstvi javne dobrotvornosti (sirote, nahodi itd.).

2) Odredbe, da se malodobnici, boraveći u iztražnom zatvoru, barem oni u nježnijoj dobi i radi manjih prekršaja okrivljeni, imadu držati u gore spomenutih zavodih, mjesto u sudbenih uzah, kako je dosad bilo; naravski pri tom imalo bi se bditi, da se zaprieči svako škodljivo obćenje i da se neosujeti tečaj ni uspjeh iztrage.

3) Treba postaviti neprekoračive granice prečestomu i sablažnjivomu dosadjivanju onih propalih obitelji, koje traže obskrbiti svoju djecu pod izlikom da kućni zapt nedostaje; usuprot pako

4) da se lienčine i malodobni skitalice drže u radionicah na državni trošak, u većoj mjeri nego je dosad bivalo.

5) Utemeljenje i uzdržavanje privatnih takvih zavodâ (Case di lavoro) moglo bi se samo onda dozvoliti, ako pružaju sve tražene garancije. Nu sva popravilišta i svi zavodi treće kategorije treba da su posvema podredjeni vladi.

Digitized by Google

6) Od spomenutih zavoda za maloljetnike imadu se jedni urediti za poljodjelsku radnju, drugim opet valja dati više značaj obrtni. U prvih imali bi se smjestiti mladići seljačkoga stališa, u posliednjih pako gradska djeca; jer izkustvo dokazuje, da se mladići zanatlijskih obitelji nedaju nikada na obradjivanje zemlje, s druge strane opet čini se, da nije ni malo svrsi shodno umnažati broj radnikâ u gradovih.

7) Ove tri kategorije malodobnika imaju se ravnati po posebnih propisih, koji moraju biti tako udešeni, da omoguće postepeno sve blaže postupanje u razmjerju prama dokazanom moralnom napredovanju.

8) Svota, koju vlada dozvoljuje privatnim zavodom u ime odštete, valja da se točno ustanovi prema pravim okolnostim, da se za dicte od 7 godina neplaća možda toliko, koliko za mladića od 18 godina.

9) Najbrižniji izbor stražarskoga i prema svomu zvanju naobraženoga činovničkoga osoblja.

10) Posvećenje ozbiljne brige zaštitnim družtvom, jer što izdašnije sudjelovanje ovih spada medju bitne uvjete, da se postigne uspjeh uzgoja i popravka.

11) Složno djelovanje ovih družtvâ s upravom, a da ipak pri tom ne bude ograničena neodvisnost onih prvih. Sakupljanje u tu svrhu potrebnih novčanih sredstvâ, složno djelovanje ovih družtva sa ravnateljstvî kazniona i sa vrhovnim ravnateljstvom kazniona.

Ima u izobilju poučnih stvrî, koje iz Italije doznajemo.

Ogromno teoretičko i praktičko znanje, željezna volja i energija vrhovnoga ravnatelja jamče za dalnje uzorne uspjehe.

Reforme na polju ovršenja kazni posljednjih je godina u pojedinih kantonih Švajcarske izdašno podupiralo svojim djelovanjem „švajcarsko družtvo za kaznenu i kaznenička struku“.

U obće su naproti separatističnim težnjam pojedinih kantona, dosta uspješno uzdržala ravnotežje bar u kulturnih pitanjih postojeća mnogobrojna, po svoj republiki razgranjena družtva, u kojih imade strukovnjaka bez obzira na političko mnienje. Medju ova družtva spada u prvom redu „švajcarsko obće do-

Digitized by Google

brotvorno družtvo", „švajcarsko pravničko družtvo", te „švajcarsko družtvo za kaznenu- i kaznioničku struku".

O razvitku kazneno-pravnoga zakonodavstva[29] zabilježiti nam je sliedeće:

U kantonu Schaffhausenskom pristupilo se je god. 1883 k revisiji kako kaznenoga zakona tako i kaznenoga postupka. U kantonu Tessinskom ukinuta je uz dionu promjenu ustava (4. ožujka 1883) inštitucija porote za zločinstva. U zürichškom kantonu primljen je obćim glasovanjem predlog anonymnoga eksekutivnoga odbora, da se opet uvede kazan smrti; ova je dakle u načelu prihvaćena, ali do sada neima odnosnih provedbenih naredaba, promjenâ postojećega kaznenoga zakona u tom smjeru, itd. Kazan smrti ukinuta je jošte u kantonih Bern, Glarus, Freiburg, Basel (vanjski), Schaffhausen, Appenzel A. R., Aargau, Tessin, Neuenburg i Genf, a opet uvedena je u kantonih Luzern, Uri, Schwiz i Zug. Vjerojatno je nadalje, da će već učinjeni predlog, da se ona opet uvede, primiti takodjer kantoni Valis, Bern i Glarus.

Nastojanje „družtva za kaznenu i kaznioničku struku", da se stvori jedinstveni kazneni zakon, dosele nije urodilo željenim uspjehom. I samo pravničko družtvo smatralo je, da još nije nastupio sgodan čas za zajednički rad u tom pravcu. Osnova ob utemeljenju zajedničkoga kaznenoga zavoda sa stanicami za kaznenike, osudjene na doživotnu kazan i za pogibeljne zločince, takodjer je predbježno skinuta sa dnevnoga reda usljed zaključka švajcarskoga stališkoga vieća od 6. srpnja, te švajcarskoga narodnoga vieća od 7. srpnja 1883.

U administrativnom pogledu možemo spomenuti sliedeće: U kantonu bernskom uvedene su u području izvršbe kazni znatne poboljšice pregradnjom i novogradnjom tamošnje kaznione. U kantonu Zug započelo se graditi novu kantonalnu kaznionu te iztražno sudište.

---

[29] Vidi: „Verhandlungen des Schweizerischen Vereins für Straf- und Gefängnisswesen etc." Aarau 1884 Saurländer'sche Buchdruckerei. Str. 114 do 120.

Digitized by Google

U kantonu Aargauskom nastoji se oko gradnje novih uza sa stanicami za osamljivanje iztraženika. Zastupstvo kantona Wallis dozvolilo je mjeseca svibnja 1883 nuždni kredit za gradnju novoga iztražnoga uzišta. U kantonu lucernskom pripravlja se utemeljenje popravilišta. U Apenzellu A. R. gradi se prisilna radionica, koja se ima koncem godine 1884 dovršiti. U isto vrieme misle se dovršiti takodjer velike pregradnje na kaznioni u Tobel-u, u kantonu Thurgauskom. Za utemeljenje zajedničkoga popravilišta za mladjahne zločince sdružili su se 15. svibnja 1883 u Zürichu kantoni Basel (grad), Basel (vanjski), Schaffhausen, St. Gallen, Graubünden, Aargau i Thurgau.

O djelatnosti štampe na polju kaznene i kaznioničke struke opaža se,[30] da se u njoj ne sliedi uvjek napredan pravac. Hvale vriednim načinom ipak ističu se razpravljajuć glava odnosna pitanja, medju njemačkimi dnevnici u Švajcarskoj „Nove Zürichške novine" zatim „Baselske viesti".

Osobite spomeni vriedan je 8. siečnja 1883 u kriepost stupivši zakon za ovrhu kazni slobode u kaznioni St. Jakob u kantonu St. Gallen. Radi se ob onom kaznenom zavodu, o kojem je prvi njegov ravnatelj Moser napisao glasovitu knjigu svoju, te o kojem je poslje 25godišnjega obstanka sadanji zaslužni ravnatelj J. Ch. Kühne izdao ne manje cienjeno i zanimivo izvješće.

Zavod ovaj smatrao se dugo vremena kao ne nadkriljeni uzor Aubornovoga sustava ovršenja kazni. U posljednih godinah ipak je taj zavod znatno pregradjen i povećan te podjedno preustojen za prelaz od sustava šutnje (Auburn) na progresivni sustav.

Svi noviji kazneni zavodi u Švajcarskoj teže sada više ili manje za tim, da provedu isti sustav, a ne mala zasluga oko toga ide 76godišnjega nu još uvjek kriepkoga i radinoga seniora švajcarskih kaznioničkih činovnika, ravnatelja Kühnea, koji je iza kako su Holtzendorffove glasovite radnje ob irskom su-

[30] „Verhandlungen des Schweizerischen Vereins etc." str. 121 i. d.

Digitized by Google

stavu sviet ugledale, taj sustav zastupao i branio u javnih glasilih, u krugu družtva za kaznenu i kaznioničku struku, kojemu je kroz mnoge godine bio predsjednikom, te u mnogih mnenjih i izvješćih, podanih o gradnji raznih kantonalnih uzišta.[31]

Najvažnije ustanove novoga zakona ob ovrhi kazni slobode u kaznioni Sv. Jakova jesu u kratko sliedeće:

Kazan robije ili prisilne radnje, koja traje bar godinu dana, ima se ovršiti u četiri stupnja.

1. stupanj. Samotni zatvor, traje u pravilu šest mjeseci. Prema vladanju i značaju kaznenika može se skratiti na tri mjeseca ili produžiti i preko šest mjeseci. Na predlog liečnika ima se samotni zatvor prekinuti, a može i sasvim izostati. Da se samotni zatvor produži i preko godinu dana, treba privola vladnoga vieća. Dok traje samotni zatvor radi kaznenik u svojoj stanici te ne ima prava na kakovu nagradu od radnje, niti smie primiti posjeta, pisati pisma ili uživati druge kakove pogodnosti.

2. stupanj traje u pravilu bar šest mjeseci. Radnje obavljaju se zajednički, ob noć se svaki kaznenik čuva u svojoj stanici. U ovaj se razred uvrštuju kaznenici nakon pretrpljenoga samotnoga zatvora, zatim oni, koji se nisu podvrgli prvomu stupnju ovrhe sa zdravstvenih razloga. U ovom razredu kaznenici mogu uživati pogodnosti, imenito: daje im se nagrada za radnju i da s njom smiju razpolagati, dozvoljuje, da ih smiju posjetiti rodjaci, da smiju dopisivati itd.; ali ove pogodnosti ravnaju se poglavito po više ili manje dobrom vladanju kaznenika.

3. stupanj. Ovamo premještaju se oni kaznenici iz 2. stupnja ovršenja kazni, koji su se u svakom obziru pohvalno vladali i bar trećinu dosudjenog si vremena kazni pretrpili. U ovom se razredu radi u zajednici, a noćno osamljivanje prestaje. Uz to dozvoljavaju se dalnje pogodnosti i polakšice.

4. stupanj: uvjetni odpust, koji se može dozvoliti, ako je kaznenik pretrpio bar dvie trećine, a podjedno ne manje

[31] Vidi o tom „Neue Züricher Zeitung" od 20. studenoga 1884.

Digitized by Google

od pol druge godine od dosudjenoga mu vremena kazni. Ob uvjetnom odpustu odlučuje vladino vieće. Kod inostranaca, odsudjenih uz kazan slobode još na izgon, može vladino vieće promjeniti uvjetni odpust tako, da razmjerno produži vreme, za kojega se dotičnik nesmije povratiti. Izključeni su od uvjetnog odpusta: na doživotnu kazan osudjeni, zatim kaznenici, koji su već opetovano radi priupadstva osudjeni bili.

K ovomu u izvadku priobćenom zakonu izdati će „veliko kantonalno vieće" detailirani kućni red.

Neumorni ravnatelj Kühne sastavio je takodjer neku osnovu,[32] koja je koncem godine 1884 izašla, te bi imala služiti primjerom drugim švajcarskim kaznionam, koje su Auburnov sustav zamienile sa Croftonovim progresivnim sustavom ovršenja kazni. Kühne-ova knjiga pruža nam bogatog i detailliranog materijala, te nas temeljito upućuje u ravnanje i u gospodarstvo kazniona.[33]

Znameniti njemački učenjak, koji se bavi takodjer iztraživanji povjesti kaznioničke struke, izjavio je na pitanje pisca ovih redaka, da godište 1883/4 u Njemačkoj ne pokazuje spomena vriednih praktičnih resultata niti u djelatnosti zakonodavnoj, a niti u administraciji.

Protuslovni, posebni interesi; razni nazori a i različita iz·kustva glede načina ovršenja kazni; pomanjkanje većih razpoloživih sredstva za investicije: sve to nije dalo, da i na ovom polju postignuto političko jedinstvo donese očekivanih plodova.

Savezno vieće nije ni ovaj put uzelo u razpravu već pred više godina predložene osnove zakona „ob ovršenju kazni slobode". Po zastupnicih Philippsu i Lenzmanu potaknuto pitanje „odštećenja onih zatvorenika, kojih se nevinost sudbeno dokaže", nije se takodjer znatnije približilo riešenju. Opetovane razprave u X. odboru njemačkoga državnoga sabora doniele su taj uspjeh, da je odnosni predlog ograničen samo na „odštećenje ne-

[32] „Entwurf einer Hausordnung etc." Ausseramtliches Gutachten. St. Gallen 1884, Huber et Comp.

[33] Obširna ocjena spomenute knjige sadržana je u br. 273. „Thurgauer Zeitung" 1884 —

Digitized by Google

vino osudjenih", neproteže se dakle više na druge nevino zatvorene ili pritvorene osobe. Čuje se, da ovo pitanje u sadašujoj svojoj formulaciji ima simpatije kneza Bismarka.[34] O tom predmetu dogovaralo se već pred dvie godine u pravosudnom odboru saveznoga vieća. U načelu htjelo se omogućiti materijalno odštečenje nevino osudjenih osoba, te su savezne vlade na to pristale, da bi se u tu svrhu opriedelila stanovita svota. Mislilo se, da valja za riešenje u takovih slučajevih ustanoviti nadležnost pravosudne uprave, a ne sudbenih oblasti, pošto se radi ob izravnanju konflikta formalnoga prava sa višjom materijalnom pravednosti. Koja oblast da bude zvana razpolagati upitnom zakladom, da li državni kancelar ili pako savezne vlade, o tom nisu se dogovarale pojedine vlade.[35] Najjasnije i najodlučnije izjavila se je glede ovoga pitanja badenska vlada, u ime njeno očitova ministar pravosudja u sjednici druge komore 23. ožujka 1884: da će vlada radostno pristati na zakon, kojim će se ustanoviti odštećenje onih nevino osudjenih osoba, koje budu usljed obnove postupka proglašene nevinimi.

Oko polovice godine 1884 pisalo se u mnogih inozemskih glasilih o namjeri njemačke državne vlade, da se utemelji koja prekomorska kaznenička naselbina. Tim povodom doniela je napose „Vossische Zeitung" zanimivih historičnih razmatranja. Onaj list veli, da se je u saveznom vieću samo jedan jedini put potaknula misao ob utemeljenju prekomorske kazneničke kolonije, i to pod konac godine 1879.

U Pruskoj pokušalo se je početkom ovoga stoljeća na temelju odnosnoga sa Rusijom sklopljenoga ugovora, osloboditi zemlju od pogibeljnih zločinaca pomoćju deportacije u Sibiriju, ali uspjeh bijaše tako nepovoljan, da je vlada doskora prestala služiti se ruskom koncesijom.

Na prvom sjedinjenom saboru god. 1847 povela se takodjer rieč i o tom predmetu; nu obćenito se naglašivalo, da bi Pruska

[34] Vidi: Neue Freie Presse od 11. prosinca 1884.

[35] Austrijski narodni zastupnik dr. Jacques ne drži shodnim, da ob odštećenju odlučuje administrativna koja oblast, i to zato ne, jer da bi to dovelo do nove vrsti kabinetske justicije.

Digitized by Google

hoteć si pribaviti (u ono vrieme 1847) prekomorskih zemalja za utemeljenje kaznenih kolonija, morala potrošiti mnogo više nego li je prije u kaznioničke svrhe trošila.

God. 1878 izjavio se medjunarodni kaznionički kongres u Stokholmu skoro jednoglasno proti deportaciji, a napose pristali su uz odnosnu resoluciju svi njemački zastupnici. Tim je podjedno dosta nedvojbeno izraženo, kako njemački službeni krugovi misle.

Neku pozornost probudiše u kaznioničkih krugovih razprave pruske zastupničke kuće mjeseca svibnja 1883. U sjednici od 30. svibnja 1883 razpravljalo se o peticiji raznih obrtnika, tražećih dokinuće obrtnoga rada u kaznionah i uzištih, te bude konštatovano, da ona peticija ne ide toliko za tim, da se u obće dokine rad u kaznionah, nego da je poglavito naperena proti sustavu zakupa.

Obće poznato je stanovište, što ga u tom pitanju zauzimlje decernent kaznioničtva u ministarstvu za unutarnje poslove, tajni nadsavjetnik Illing. I prigodom gore spomenute razprave dokazivaše on, da je uvedenje državne režije nemoguće, pobijaše nazor, da bi se kaznenici u većem broju mogli zabavljati vanjskom radnjom, a prigovaraše i tomu, kao da bi kaznione mogle preuzimati u veliko radnje za potrebe vojske. Pruska zastupnička kuća prihvatila je doduše njegova razlaganja, nu primjeri drugih država n. p. Italije glede velikih vanjskih radnja, izvedenih tamo po kaznenicih, pa Ugarske, gdje se u veliko proizvode predmeti vojničkih potreba itd. — dovoljno dokazuju, da se uz dobru volju i strukovno znanje jedno i drugo posve dobro postići može.

Interesantna i poučna bijaše takodjer razprava istoga zakonodavnoga tiela 18. listopada 1883 o prisilnom odgojivanju zanemarene djece, o kojem se povela rieč kod proračunske razprave. U Pruskoj troši se u tu svrhu preko pol milijuna maraka na godinu. — Ministar unutarnjih posala Puttkammer izjavio je onom prigodom, da misli osim jur postojećih zavoda za mladjahne zločince (od 12—18 godina prema § 65 kaz. zak.) u

Digitized by Google

Steinfeldu i sv. Martinu kod Boppparda, utemeljiti još i treći takav zavod, koji će se urediti po „obiteljskom“ sustavu.

Glede administrativne djelatnosti u kraljevini Pruskoj valja opaziti, da je god. 1883 dovršena nova kazniona sa stanicami u Herfordu u Vestfalskoj; god. 1884 pako započe gradnja novoga uzišta u Frankfurtu na Majni.

Živahnu djelatnost razvijahu sa kaznioničkom strukom baveća se njemačka družtva. „Rensko-westfalsko kaznioničko družtvo“ slavilo je god. 1883 petdesetgodišnjicu prvoga praktičnoga ploda svoje djelatnosti, t. j. utemeljenja utočišta u Kaiserswerthu. U 55. glavnoj skupštini družtva[36] nacrtao je konsistorialni savjetnik Natorp u zanimivom govoru povjest toga utočišta. „Utemeljitelj našega družtva, pastor Theodor Fliederer — reče govornik — jedva je bio započeo požrtvovan svoj rad na ovdješnoj kaznioni, kada uvidi, da znači graditi na pjesku, ako se neposkrbi za kaznenike kad ostavljaju zavod i poslje toga.

Napose pako da valja svom snagom brinuti se za nesretne djevojke.

Ali gdje da se ovim nadje utočište? U svom župnom vrtu imao je malu kućicu za ljeto, koja se mogla prirediti za nuždu i predbježno, da se u nju primu ove nesretnice, a u vriednoj, jednako gorljivoj suprugi si našao je predstojnicu i štitnicu, da se bolja nije mogla pomisliti. Tako je postalo ono prvo „kazneničko i magdalensko utočište“ na njemačkoj zemlji, koje evo obstoji već kroz pol vieka, te koje se od malenoga početka razvilo do velikoga, uzorno uredjenoga zavoda, u kojem su kroz ovih 50 godina našle utočišta 842 žene i djevojke“.

Uspomena Fliederova častna i slavna je, a duh njegov i danas živi u rensko-westfalskom kazneničkom družtvu i u mnogobrojnih podružnicah njegovih.

U posljednjoj glavnoj skupštini ovoga družtva razpravljalo se medju ostalim i pitanje ob odštećenju nevino odsudjenih, te je o tom odpremljena spomenica državnomu saboru. Družtveni odbor

[36] Vidi: „Petdesetšesto godišnje izvješće Rensko-westfalskoga kaznioničkoga družtva“. Düsseldorf 1883 L. Vosz et Comp.

Digitized by Google

pako svršio je veoma uspješno predradnje za izdašno postupanje proti skitanju, koje je veoma mah preotelo. Ugledni — izvan okvira družtva stojeći katolički — elementi i naznamenitiji članovi spomenutoga (protestanskoga) družtva sastadoše se 3. ožuj. 1883 na konferenciju u Düsseldorfu, i tu zaključe, da valja za rensku provinciju raditi o tom:

1. da se po svoj pokrajini uvede obskrbljivanje skitalica tako, da im se u, koliko se može — uz stanoviti po njih obavljeni rad, daje hrana, a podjedno da im posebni za to postavljeni uredi pribave posla;

2. da se osnuju dvie radničke kolonije na konfesionalnoj podlozi, i to katolička u južnom, i protestantska u sjevernom dielu pokrajine.

Družtvu je na čast, a zemlji na veliku korist, što se u razpravi ob ovom važnom socialnom i humanitarnom pitanju nije obazrelo na konfesionalno stanovište.

Ne manje revnu i svakoga priznanja vriednu djelatnost razvijalo je prije 9 godina utemeljeno „sjeverno-zapadno njemačko družtvo za kaznioničku struku".

Na godišnjoj skupštini ovoga družtva, držanoj 15. svibnja 1884 u Hamburgu razpravljalo se je izcrpivo pitanje o penitenciarnom i policajnom postupanju sa zločinci od navade,[37] kojim se pitanjem i strukovna literatura svih naroda toli često bavi. Tu dokazivaše ravnatelj dr. Streng duhovitim načinom, da priupadničtvo i zločinstvo od navade nisu istovjetni juristični pojmovi, da svi priupadnici nisu podjedno zločinci od navade. Prigovorio je potrebi naknadnoga korekcionalnoga zatvora (Correctionelle Nachhaft): „kazniona, — reče govornik — ide jednakom ozbiljnošću da popravi zločinca kao i popravilište; kaznenika, koji nepopravljen ostavlja kaznionu, neće popraviti ni korekcionalni zavod". U dalnjem svom razlaganju okrene ravnatelj Streng proti dr. Mittelstädtu veleć: „Mittelstädt zahtieva utemeljenje prisilnih radionica za očito nepopravljive zločince, u kojih bi se ovi držali ne jednu ili dvie

[37] Vidi: „Nordwestdeutscher Verein für Gefängnisswesen". 14 Vereinsheft. Redigirt durch Dr. H. Föhring. Hamburg 1884 Hoffmann et Campe.

Digitized by Google

godine, nego neizviestno vrieme, najbolje doživotno. Takovi su predlozi ipak u oprieci sa načelnim razvitkom modernoga kaznenoga prava. Dočim je jur najmanja globa radi neznatnoga prekršaja stavljena pod garanciju izreke neodvisnoga sudca, hoće se sada to načelo opet dokinuti, osobna sloboda doživotno lišiti sudačke zaštite te izručiti razpoložbi policajne vlasti. Ovršenje te naknadne kazni ili te posljedice kazni neće se u bitnosti u ničem razlikovati od kazni tamnice ili robije. Uz dovoljnu materijalnu obskrbu, što ju kaznione pružaju stanovnikom svojim, samo je zapt glavnim zastrašujućim elementom kazni; ublaženjem zapta pretvorile bi se kaznione u obskrbilišta, a mnogi bi kaznenici boravljenje u njih smatrali kao blagodat. To isto valja doslovce i za prisilne radionice; bez stroga zapta pretvorili bi se ovi zavodi za nepopravljive zločince u skupa obskrbilišta; vlada li pako u njih isti onaj strogi zapt kao i u kaznionah, nestaje svake vidljive razlike, te čuvanje u radionicah, poslje pretrpljene kazne robije, u istini ne bi bilo drugo nego nastavak ove posljednje".

Nakon završene razprave ob ovom predmetu prihvati skupština sliedeću rezoluciju:

„Ustanove državnoga kaznenoga zakona proti zločincem od navade dotječu."

„Predlog, da se zločinci od navade nakon odpuštenja iz kaznione smjeste u prisilne radionice doživotno ili vremenito, nemože se uvažiti, jer prisilne radionice, kako su sada ustrojene, ne pružaju dovoljne sigurnosti, a bi li se svrsi shodno preustrojile, bile bi samo nove kaznione".

Djelatnost trećega družtva, naime „zadruge njemačkih kaznioničkih činovnika" koncentrirala se je pod izvrstnim ravnanjem svoga predsjednika, tajnoga savjetnika ravnatelja Eckerta, poglavito na pripravne radnje za sastanak, koji je god. 1883 u Beču obdržavan.

O tečaju i uspjehu toga sastanka, gdje je pripadnikom austro-ug. monarkije i ujedno članovom zadruge liberalno-kolegialnim načinom prepuštena glavna rieč u razpravi o potaknu-

Digitized by Google

tih pitanjih, progovoriti ćemo pobliže promatrajuć odnošaje u Austriji.

Izvješće naše o njemačkoj državi bilo bi zaista nepodpuno, kad nebi ovdje napose spomenuli izvrstno kulturno-povjestno djelo tajnoga pravosudnoga nadsavjetnika V. Starke-a. Jedva što je ugledala sviet njegova knjiga: „Verbrechen und Verbrecher in Preussen 1854—1878“ (Berlin 1884) digoše se proti njoj razni prigovori. Nećemo ovdje izpitivati temeljitost nazora, bi li shodnije bilo, da su sravnjivajuća iztraživanja započela sa kojom drugom, u povjesti znamenitijom godinom, mjesto sa god. 1854, i bi li se onda bio eventualno drugi rezultat pokazao; ali zamašne prednosti: temeljita filozofička ocjena ogromnoga materijala, izcrpivo uvažavanje onih narodno-gospodarskih odnošaja, koji uplivaju na veći ili manji broj kažnjivih djela, te viša etička misao, od koje polazi svaka pojedina zasada, nemogu se zaniekati zaslužnoj toj radnji. Starke-ova knjiga, kao važno izvorno djelo, kao prva na tom polju, zadržati će veliku svoju vriednost i onda, kada nebude u knjižari izložena kao „novost“.

(Nastavit će se.)

Kako se provadja dioba zajednice po §§ 841 i 843 o. g. z.?

(Nastavak.)*

Glede toga predlaže se (svakako u duhu našeg o. g. z.) i u osnovi novoga gr. p. p. za Cislajtaniju (§ 978 službb. izdanje str. 208) da ima ovrhu osude, o kojoj bi imalo prije spomen, na zahtjev stranaka provesti sudb. izaslanik, koji pri tom može upotrebiti i vještake.[6]

* Vidi: Mjesečnik br. 3. str. 126 i sl.

[6] Motivi (str. 256) glede toga spominju: In allen Fällen, in welchen Streitigkeiten über die Teilung gemeinschaftlicher Sachen nicht in einer solchen Weise entschieden werden können, die einen nach § 977 (des Entwurfes) vorzunehmenden Volzug gestatten, wären die Parteien zu einer endlosen Fortsetzung von Streitigkeiten gezwungen, wenn man den Parteien nicht in an-

Digitized by Google

G. Rušnov zastupa u precitovanoj razpravi protivno ovomu mnienje navodeć, da sudac ima obaviti ovrhu samo na temelju uskladjenih parbenih spisa, a nikako nesmije inkvizitorno postupati, pa nakon jur pravomoćne osude neima on obaviti očevida sa vještaci, pribaviti si nuždnih nacrta, koji nisu uskladjeni, ter ih prigodom ovrhe uvažiti, a neima ni obaviti preslušanje stranaka o predmetu parbenom, ni prepore njihove pogledom na kakvoću odciepiti se imajućih dielova zemljišnih čestica odlukom riešiti, jer da se to protivi propisom §§ 441 i 294 gr. p. p.

Nu sada spomenuti §§ nedokazuju gornje tvrdnje, a napose ne § 294 gr. p. p., koji valja kad se izriču osude ili odluke nakon obavljenog razpravnog postupka.

Na dalje veli se u istom članku, ako se dionici protive samo u obće razvrgnuću zajednice, jer je tražena u nevrieme, a složni su da se eventualna dioba obavi putem žrieba ili obranika — da je protuzakonito ako se traži ne samo ukinuće zajednice, već i podjedno da sud obavi fizičnu diobu zajedničkih stvari. Zatim, ako se dionici nemogu složiti u načinu izvedenja diobe, da imade onaj dionik, koji kani zajednicu dokinuti, ustati tužbom pred nadležnim sudom sbog diobe zajedničkih stvari, ter već tužbi priložiti diobnu osnovu, koju mogu eventualno i vještaci izraditi; pak da ima tužitelj jasno navesti, koji dio pojedine parcele, navedene u diobnoj osnovi, za sebe vindicira, pak će se tada morat sama ovrha stegnuti jedino na ono, što po zakonu smije biti, najme na uredovanje, ustanovljeno u § 845 o. g. z. t. j. na to, da se postavi medja, odnosni dielovi nepokretnosti predadu tužitelju u fizični posjed; sve ostalo nespada na ovršni postupak.

Prema tomu nazoru morao bi redovito tužitelj, kad bude gotov sa prvom tužbom, idućom onamo, da se odnosna zajednica razvrgne, podignuti novu tužbu, da se provede ta dioba zajednice, dakle dvie tužbe i dvie parnice da se postigne napokon jedna te ista svrha!

A u čem bi sastojala tada ovrha prve osude, izričuće dokinuće zajednice? Pa ako sud nebi mogao odmah na zahtjev stranaka ovakovu osudu ovršiti, pita se: čemu onda (pošto ipak ova osuda nije možda samo naravi judicialne) takav parbeni bezuspješni postupak; ili

---

derer Weise zu Hilfe käme — die Bestimmung des § 978, welche das intervenirende richterliche Organ zur erfolgreichen Durchführung des Judicats, zu einer selbstständigen Vorname von constatirenden und dispositiven Amtshandlungen verwendet, steht mit der Tendenz der Normen unseres bürg. Gesetzbuches über die Aufhebung einer Gemeinschaft im Einklange, und dürfte geignet sein, eine widerholt beklagte Lücke in unserer Gesetzgebung auszufüllen.

Digitized by Google

gdje je razlog tomu, da je zakonodavac i takav bezuspješan postupak hotio? U obće mogu ustanoviti, da onaj nazor g. R. nigdje u zakonu nije podkriepljen, a smije se predpostaviti, da je zakonodavac pri postupku dioba zajednice svakako više na misli imao postupak jednostavniji, brži i jeftiniji, nego li kompliciraniji, sporiji i skuplji.

Istina je doduše, da se takav ovršni postupak pri izvadjanju diobe u naravi poslje razvrgnute zajednice pretvara često u novi postupak kontradiktorni, koji kao takav nedolazi u onom dielu gr. p. p. što no sadržaje ovršni postupak. Nu kad to izrikom nije ustanovljeno, valja si pomoći analogijom, u koliko se ona neprotivi pozitivnim ustanovam §§ 841 i 842 o. g. z. — čim takova analogija, da se najme svrsi shodno i kontradiktorni postupak prigodom ovrhe uporaviti može, ne samo da nije izrično izključena, nego je pače često i neobhodno nuždna, kako sam gore već iztaknuo. Pak pošto se svi prepori u ovršnom postupku (izuzev gori spomenute iznimke) samo odlukom riešavaju, nepreostaje drugo, nego da se i oni prepori rieše odlukom, koji bi se u provedbi diobe prema § 841 o. g. z. porodili.

Da je ovaj sada razloženi i po meni zagovarani postupak kod provadjanja diobe zajednice u naravi pravilan, potvrdjuje i vrhovno sudište u Beču, koje je riešitbom svojom od 1. srpnja 1869 br. 7044 (sbirke Gl. Ung. br. 3461) odobrilo tužbovni zahtjev glaseći, da ima tuženi sa tužiteljem diobu zajedničke nekretnine na jednake dielove sprovesti, inače da će se dioba izvesti kroz sudbeno izaslanstvo itd., pak je poslje sud ovu osudu putem ovrhe i proveo tako, da je povjerenstvo izašlo na lice mjesta, sastavilo zapisnik, u kojem su zemljišta opisana i procienjena, opredielilo dielove, ustanovilo granice dobara dopitanih tužitelju, predalo mu ova, pak je i taj ovršni postupak odobren.

Isto je tako riešitbom od 25. siečnja 1877 br. 11025 (sb. G. U. br. 6365) odobren postupak, kojim je u ovršenju osude, odredjujuće da se zajednički pašnjak ima podieliti medju tužitelja i tuženika, sama dioba po sudu provedena.

Ovakov postupak odobrava i Ellinger u svom komentaru § 841 o. g. z. spominjujuć u kratko, da imade sudac o poprednoj povjerenstvenoj razpravi izdati odluku, proti kojoj mogu stranke podnieti utok. Stubenrauch (komentar k istom §.) veli samo to, da ima sudac pri tom postupati po propisih gr. p. p., jer se radi o prepornom pravnom predmetu.[7]

[7] Stubenrauch veli ovo: Wird auch über die Bestimmung der einen oder anderen dieser Entscheidungsarten keine Vereinigung erzielt, so hat der Ausspruch des Richters einzutreten, welcher dabei mit gewissenhafter Unparteilichkeit nach den Vorschriften der Gerichtsordnung vorzugehen berufen ist, da es

Digitized by Google

J. Unger[8] (System II. str. 613 op. 28 izdanje 1876) nespominje ništa pobližega o načinu, kako da se obavljaju gornje diobe, već samo navodi, da kod diobnih tužba može biti okolnostno dvostruki postupak.

Pošto dakle za gornji postupak diobe neima preciznih ustanova; pošto se neda niti analogija inog kojega zakonskoga propisa na ovaj slučaj pouzdano uporaviti: nepreostaje ino, van da se prema obćim glede toga načelom o. g. z. odabere postupak što praktičniji svrsi shodniji, a takov je postupak, usudjujem se uztvrditi, što ga zagovaram ovdje, pa kad bi bio i loš, ipak sravniv ga sa drugim gore spomenutim načinom postupanja kod diobe zajednice, koji je svakako (jer kompliciraniji, sporiji, skuplji itd.), lošiji, nije onako loš, pa bi jamačno zanj morala valjati ona: inter duo mala minus eligendum.

Prema propisu § 843 o. g. z. ima se nerazdieliva stvar u svrhu ukinuća zajednice, na zahtjev prodati na javnoj dražbi, a cienu razdieliti medju dionike. To se ima tražiti redovito tužbom[9] proti [10] suvlastniku, koji se tomu protivi, u kojoj valja dokazati svoje pravo suvlastničtva; i da se ta zajednička stvar podieliti nemože, ili bar ne a da se znamenito neumanji njena vriednost.[11] Petit takove tužbe imao bi gla-

---

sich um eine streitige Rechtssache handelt, die selbst wenn es sich um Teilung einer Verlassenschaft handelt, nicht im Wege des Verfahrens ausser Streitsachen durchgeführt werden kann. (Sravni glede potonjeg navoda i riešitbu vrhovnog suda bečkoga od 26. veljače 1856 br. 1050 sbirke G. U. br. 164 i opeta tomu protivnu riešitbu (gdje je najme ostavina medju malod. i punoljetne nasljednike po § 27 i 166 izvanp. post. podieljena) od 3. veljače 1858 br. 944 sbirke G. U. br. 507.

[8] Unger: Auch bei der Teilungsklage kann unter Umständen ein doppeltes Verfahren stattfinden, zuerst darüber, ob (jetzt) geteilt werden müsse, dann, wenn gerichtlich ausgesprochen ist, dass geteilt werden muss, ein zweites Verfahren, worin durch Adjudication und Condemnation einem jeden Gemeinschafter das entsprechende Wertaequivalent zugewiesen wird — für das Teilungsverfahren fehlt es aber freilich im österr. Prozessrechte an gesetzlichen Vorschriften.

[9] Sama osamljena stoji riešitba najvišega bečkoga sudišta od 25. travnja 1851 br. 3256 (Peitlerove sb. br. 634), da se najme može izhoditi uporava § 843 o. g. z. na prostu molbu jednog dionika zajedničke stvari i bez provedene kontradiktorne razprave.

[10] Spomenuto je u riešitbi vrhovnog sudišta u Beču od 29. rujna 1877 br. 8491 „Pravnik“ 1878 str. 24 — da se ta dioba može poiskati tužbom tek onda, ako se suvlastnici nisu mogli o diobi sporazumieti, stoga da je podnešenje ove tužbe uvjetovano predhodnom bezuspješnom, izvansudbenom razpravom.

[11] Ako bi dioba stanovite zajednice u naravi nerazmjerno mnogo stajala, izreklo je vrhovno bečko sudište riešitbom od 2. studenoga 1858 broj 10931 (Sb. G. U. br. 649), da nemora suvlastnik na takovu diobu pristati, već samo na diobu prema § 843 o. g. z.

Digitized by Google

siti po prilici: neka se osudom izreče, da ima mjesta razvrgnuću zajednice nepokretnosti itd., spadajućih u nerazdieljeno suvlastničtvo tužitelja i tuženika, da se u tu svrhu imadu nekretnine na javnoj dražbi prodati i kupovnina medju tužiteljem i tuženikom na jednake dielove (ostaviv medjutim netaknuta prava uknjiženih vjerovnika) podieliti, itd.

Tu se pita: po kojih propisih ima se takova dražba obdržavati, da li prema ustanovam ovršnoga postupka za utjerivanje novčane tražbine, ili po načelih dobrvoljne sudb. prodaje? Zatim: moraju li se dražbeni uvjeti odmah u tužbi doprinieti ili kašnje, pa ako ovo posliednje, da li možda u posebnoj tužbi ili u ovršnom postupku (u koliko su najme parbene stranke glede istih uvjeta nesložne)?

Ovo pitanje, ovaj problem riešava se različito. Wildner u časopisu „Jurist" XIII. svez. str. 407 tvrdi, da se ovrha osude, kojom se izriče ukinuće stanovite zajednice, ima provesti po propisih i sa svimi konsekvencijami, sadržanimi u ovršnom postupku, kao i kod svakog inoga predmeta, koji se uzme pod ovrhu.

Isto ovako misli i Limbeck (Haimerlov Magazin svezak X. str. 323 i sl.) dokazivajuć u istom predmetu, ako bi stanoviti dio nekretnine preobterećen bio, ter ako bi dostalac morao sve terete preuzeti, da bi bila prodaja nekretnine neizvediva, pa zato da se moraju uknjiženi vjerovnici tomu pokoriti itd.

Isto predlaže i nova osnova gradj. parb. post. za Cislajtaniju (služb. izdanje § 979 str. 208) najme da se ovrha gore navedene osude, izričuće ukinuće zajednice javnom prodajom, ima provesti po ustanovah o prisilnoj prodaji nekretnina (§§ 857—944 osnove); u motivih k tom predlogu[12] navodi se medju ostalimi, da nebi bilo opravdano, da se pravo suvlastnika, koji je izhodio sudb. prodaju zajedničke stvari, osujeti tim, da mu se uzkrati uporava propisa, valjajućih u svih inih slučajevih

[12] Die Regel, welche im vorliegenden Falle zum Vollzuge einer zwangsweisen Veräusserung vorgeschlagen wird, findet auf dem Gebiete des Bürgerrechtes seit langer Zeit unbestrittene Anwendung, und müsste ohne Zweifel in allem zum Bereiche der öffentlichen Verwaltung gehörenden Fällen angewendet werden, in welchen die Veräusserung einer Realität zu erzwingen ist. So wenig man es in Fällen dieser Art zulassen könnte, dass die Anwendung der für den freiwilligen Verkauf geltenden Grundsätzen den als notwendig erkannten Verkauf vereiteln — ebensowenig wäre es zu rechtfertigen, wenn das Recht eines Miteigentümers, welcher die gerichtliche Anordnung des Verkaufes der gemeinschaftlichen Sache erwirkt hat, durch das Versagen der in allen anderen Fällen einer zwangsweisen Veräusserug zulässigen Anwendung der Bestimmungen über den gerichtlichen Zwangsverkauf wirkungslos gemacht würde.

Digitized by Google

prisilne sudb. prodaje. A na drugom mjestu istih motiva[18] ob istom predmetu navedi se, da se takova osuda, kad bi se samo putem dobrovoljne javne prodaje izvodila, pak bi bilo uknjiženih tereta, u obće nebi dala svrsi shodno ni ovršiti, i da se tako važna ustanova o. g. z., koja daje pravo suvlastniku, da izhodi ukinuće zajednice (§ 830 o. g. z.) nemože ovisnom učiniti o volji pojedinih uknjiženih vjerovnika.

Protivno ovomu mnienje zastupa S. A. u Haimerlovom Magazinu svezak XII. str. 188 i sl., da najme dražba dotične zajedničke, prodati se imajuće stvari nije ovršna, nego dobrovoljna, i da se po propisih potonje imadu sačiniti dražbeni uvjeti, o kojih treba da se interesenti saslušaju prije dražbe.

(Svršit će se.)

Ovršivanje kazni u kralj. hrvatsko-slavonskih kaznionah.

Čuo sam češće prigovarati u obće kaznionam i sustavu vladajućem u njih, a naročito u kaznionah naše domovine. Sjedne strane tvrdi se, da u naših kaznionah vlada preveliki i prećerani humanitet, da se sa kaznenici preblago postupa, da u kaznioni bolje živu nego mnogi slobodni ljudi, da mnogi upravo žele doći u kaznionu, itd.; s druge strane čuo sam prikora i to od inteligentnijih ljudi, da se sa kaznenici u zemaljskih kaznionah upravo nečovječno postupa, da se meću na muke, da kaznenici, koji dodju u kaznionu zdravi i koji bi se mogli poboljšati, izlaze iz nje bolestni i pokvareniji nego li su u nju došli, itd.

[18] Sravni strane motiva 224 k § 861 i 862 osnove: Es hat die Auffassung auch unter der Herrschaft der jetzt geltenden Gesetzgebung ihre Vertretug in der Judicatur gefunden, dass das Urteil, welches den Verkauf einer gemeinschaftlichen Liegenschaft anordnet, nur mittelst des Zwangsverkaufes vollzogen werden könne, weil ein solches Urteil dann, wenn die im Falle eines freiwilligen Verkaufes anzuwendenden Regeln zur Richtschnur zu dienen hätten, und auch nur einer der Anteile der gemeinschaftlichen Realität überlastet wäre, überhaupt in einer die bestehenden Rechte austragenden Weise nicht vollzogen werden könnte. Dieser Auffassung kann man weder das Recht noch das Interesse derjenigen Realgläubiger, deren Forderungen in Folge des Ergebnisses der zwangsweisen Versteigerung ungedeckt erscheinen, entgegenstellen. Von einem entgegenstehenden Recht der Gläubiger lässt sich — abgesehen davon, dass es an jedem Anhaltspunkte für die Annahme fehlt, dass die gerichtliche Feilbietung, von welcher der § 843 allg.

Digitized by Google

Jedno je i drugo prećerano, ljudi koji ovako sude o kaznionah dokazuju, da nepoznaju sustava kaznioničkoga, niti znadu kako se sa kaznenici postupa.

Da se i u tom pogledu ponješto razbistre krivi i nejasni pojmovi, kušat ću u kratko i u općenitih crtah razložiti, kako se ovršuje kazan u naših kaznionah; a ako mi dopusti vrieme, pokušat ću doskora u kratko nacrtati i radnju kaznenika u istih zavodih te predočiti korist, koju iz radnje imade pojedini kaznenik, a koju zemaljski erar.

U kaznionah hrvatsko-slavonskih ovršuje se kazan slobode po sustavu progresivnom, koji odgovara sistemu irskomu, koji je u neke modificiran prema našim okolnostim. Svrha je toga sustava, da se djeluje na trajno poboljšanje kaznenika, a da se to poluči, imadu se kaznenici shodnim načinom odgojivati i neprekidnom radnjom zabavljati.

Taj sistem propisan je za kr. zemaljsku kaznionu u Lepoglavi naredbom kr. hrv.-slav. dalm. vladnoga odjela za pravosudje od 28. veljače 1878 br. 1609, kojom je izdan naputak o nutarnjoj uredbi i o poslovnom redu za kr. zemaljsku kaznionu u Lepoglavi; za kr. kaznione u Gospiću, Glini i Mitrovici naredbom od 14. svibnja 1884 br. 5438, a za kr. zemaljsku žensku kaznionu u Zagrebu naredbom od 2. lip. 1880 br. 4532.

Dosudjena kazan slobode ovršuje se u kaznionah.

I. Samotnim zatvorom,

II. skupnim zatvorom na temelju klasifikacije, obavljene prema individualitetu i ćudorednosti kaznenika,

III. premještenjem u posredni zavod, koji za sada postoji samo kod kazniona u Lepoglavi i Mitrovici i

IV. podieljivanjem uvjetnih dopusta.

I. Samótni zatvor. Svaki novo nadošli kaznenik imade se u pravilu odmah, čim nastupi kazan, smjestiti u samotni zatvor — ako je tjelesno i duševno zdrav.

Samotni zatvor traje u pravilu osam tjedana. Nu ako se pokaže, da je koj kaznenik pogibeljan za ostale kaznenike, može se samotni zatvor produžiti i preko osam tjedana sve dotle, dok se neopazi, da se je popravio, isto tako može se samotni zatvor i prije osam tjedana prekinuti, ako ima nade, da će se kaznenik u skupnom zatvoru dobro vladati.

---

bürg. G. spricht, nicht auf dem Wege des Zwangsverkaufes zu vollziehen sei — nicht sprechen, denn es ist doch ausser Zweifel, dass die principiell so wichtige Bestimmung des bürgerlichen Rechtes, welche jedem Miteigentümer das Recht auf Auflösung einer Gemeinschaft zu dringen gewährt, weder von der Beschaffenheit des Schuldenstandes abhängig gemacht erscheint, noch auch von dem Belieben einzelner Gläubiger abhängig gemacht werden könnte.

Digitized by Google

Treći dan samovanja dobivaju kaznenici opredieljenu radnju i prema okolnostim prikladno štivo; kad izlaze na šetnju, strogo se pazi, da su odlučeni od ostalih kaznenika. Činovnici polaze kaznenike u samotnom zatvoru svaki dan, a moraju najmanje tri puta u tjednu.

II. Skupni zatvor. Kaznenici u skupnom zatvoru živu i rade zajedno, diele se u dva glavna razdiela, a svaki razdjel u više podrazdiela.

Kaznenici obavivši samotni zatvor dolaze u prvi glavni razdiel, tu ostaju prvi put sudjeni tri mjeseca, priupadnici 6 mjeseci, a priupadnici lepoglavske ili druge koje samostalne kaznione 7 mjeseci. Tu se kaznenici najstrožije motre, nedobivaju za svoju radnju nikakove nagrade, nemogu svoj položaj materijalno olahkotiti, nemogu občiti s drugimi kaznenici, koji nespadaju u njihov razdiel, a priupadnici nedobivaju jutarnje čorbe (juhe).

Poslje sada navedenoga vremena prelaze kaznenici u drugi glavni razdiel. Ovdje si mogu ponješto olahkotiti i poboljšati svoje stanje, jer za rad njihov plaća im se nagrada, za koju si mogu nabaviti nuzužitaka.

Kaznenici onih dvajuh glavnih razdiela strogo se luče jedni od drugih noćju i u vrieme, kad nerade, ter se stoga po mogućnosti smještaju u različite spratove i oddieljene prostorije, nesastaju se ni u crkvi, ni kod šetnje, a nastoji se i o tom, da se nesastanu ni kod radnje.

U svakom od glavnih razdiela skupnoga zatvora strogo se razlučuju kaznenici u sliedeće razdiele:

1. Kaznenici izpod 24 godine, dosele neporočni, koji su zločinstvo počinili nepromišljeno ili lahkoumno, i koji se obzirom na njihovo naobraženje nemogu u ćudorednom pogledu smatrati kao pokvareni ljudi (Oznaka podrazdiela I a.).

2. Kaznenici izpod 24. god. do sada neporočni, koji su zločinstvo počinili dobro promišljenom zlom nakanom, ali zločinstvu nebijaše pobudom pohlepa za dobitkom na vlastitu korist, i koji se po naravi zločinstva i načina, kako su ga počinili, nemogu smatrati ćudoredno propalimi (Oznaka podrazdiela I b.).

3. Kaznenici izpod 24. god., zla glasa, ali sudbeno neporočni, kod kojih se iz povoda ili izvedbe zločinstva, ili na temelju inih opažanja uvidi, da su ćudoredno propali ili opaki (Oznaka podrazdiela I c.).

4. Kaznenici iznad 24. god. u ostalom jednaki onim pod 1 navedenim (Oznaka podrazdiela II a.).

5. Kaznenici iznad 24. god., u ostalom jednaki onim pod 2 navepenim (Oznaka podrazdiela II b.).

Digitized by Google

6. Kaznenici iznad 24. god., u ostalom jednaki onim pod 3 navedenim (Oznaka podrazdiela II c.).

7. Kaznenici izpod 24. god., koji su već sudbeno kažnjeni, nu kod kojih se ipak niti iz prvo počinjena kažnjiva djela, niti iz drugih okolnosti ne može izvesti, da su ćudoredno propali (Oznaka podrazdiela III a.).

8. Kaznenici priupadnici, koji nisu ni jedan put bili kažnjeni radi zločinstva proizličućega iz koristoljubja (Oznaka podrazdiela III b.).

9. Svi ostali priupadnici (Oznaka podrazdiela III. c.)

Osim ovih podrazdiela razdieljeni su kaznenici u kr. zemaljskoj kaznioni u Lepoglavi i u kr. kaznioni u Mitrovici oni pod 9 navedeni t. j. priupadnici tako, da pod oznaku podrazdiela III $c/_1$ spadaju priupadnici, koji su već prije i sada osudjeni radi zločinstva, proizličućega iz koristoljublja, nu koji do sada nisu bili u nijednoj kaznioni austro-ugarske monarkije, a pod III $c/_2$ spadaju priupadnici jednaki onim pod oznakom III $c/_1$ tom samo razlikom, da su već prije bili u kojoj samostalnoj zemaljskoj kaznioni, kod kojih je dakle slaba nada, da će se ikada popraviti.

Na priupadnike svraća se osobita pozornost, ter im se dodieljuju neugodne i težke mekaničke radnje, pa se drže pod strogim zaptom, da očute strogost zakona i zastrašujuću svrhu kazne.

Ovdje je jošte spomenuti, da u kaznionah u Lepoglavi i Mitrovici postoje tako zvane željezne samice za izoliranje po noći i za vrieme prosto od radnje najpokvarenijih i mladjahnih kaznenika, čemu je s jedne strane svrha, da se medjusobno kaznenici nekvare i da očute svu strogost kazne, naročito kaznenici na kraće vrieme osudjeni.

Prigodom godišnjega pregledanja kazniona u Lepoglavi, Glini, Gospiću i Mitrovici, obavljena tečajem god. 1884, zatekao je izaslanik kr. zem. vlade prema gornjim načelom razdieljene kaznenike dotičnih dana ovako: (Vidi skrižaljku na sliedećoj strani).

Prema tomu iznosio bi ukupni broj kaznenika u naših samostalnih kaznionah 1269, od kojih dolazi na priupadnike navedene pod oznakom III a III b. i III c. 509 kaznenika, ter prema tomu imade u spomenutih samostalnih kaznionah 40·1% priupadnika.

Ovaj postotak priupadnika nije podnipošto prevelik ako se prispodobi postotku u ostalih europejskih državah, jer godine 1872 bilo je od dopraćenih u kaznione kaznenika priupadnika: u Austriji 60·4%, u Belgiji 68·2%, u Danskoj 74·3%, u Francezkoj 73·8%, u Irskoj 80·8%, u Pruskoj 80·2% itd.

Digitized by Google

Oznaka podrazdiela	U kr. kaznioni u				Ukupno
	Lepoglavi	Glini	Gospiću	Mitrovici	
I. a.	16	5	14	7	42
I. b.	32	5	4	14	55
I. c.	44	—	9	21	74
II. a.	46	21	56	9	132
II. b.	140	41	15	40	236
II. c.	139	6	43	33	221
III. a.	18	4	3	6	31
III. b.	52	7	8	22	89
III. c. III c/1	110	224	87	22	26	56	389
III. c. III c/2	114				30		
Ukupno	711		176	174	208		1269*)

III. Posredni zavod. Svrha posrednomu zavodu, koj je smješten izvan kružnoga zida, jest ta, da se kaznenikom, koji su za vrieme strogoga zatvora djelotvorno pokazali, da su na putu poboljšanja i koji su vriedni ili blagodati uvjetnoga dopusta ili da se predlože na pomilovanje, pruži prilika, da dokažu svoje poboljšanje tim, da bez prisilnih sredstva sasvim slobodno marljivo rade, a da podjedno odole napastim, kojim su izloženi. Kad se steku te okolnosti, dolaze kaznenici iz drugoga glavnoga razdiela, osim priupadnika, u posredni zavod, pošto su u

*) Uprava zemalj. ženske kaznione u Zagrebu povjerena je redu milosrdnih sestara, ter nije klasifikacija kaznenica točno provedena, s toga je ovdje izostavljena.

Digitized by Google

strogom zatvoru pretrpili najmanje tri osmine dosudjene kazni, i ako osobnimi svojimi odnošaji ili drugimi okolnostmi pruže dovoljno jamstvo da neće uskočiti.

Kaznenici, koji su po propisu zakona od 22. travnja 1875 ob uvjetnom dopustu kaznenika, izključeni od te blagodati, valja da probave u strogom zatvoru četiri osmine dosudjene im kazni prije, nego li se premjeste u posredni zavod, a kaznenici osudjeni na doživotnu težku tamnicu, nesmiju se premjestiti u posredni zavod prije, nego li probave 10 godina u strogom zatvoru.

Kaznenici premješteni u posredni zavod dobivaju posebno odielo, kojim se razlikuju od ostalih kaznenika, hodaju slobodno a da ih ne prati posebni stražar po kući i po polju uz kaznionu, kamo se šalju na posao. U posrednom zavodu nema nikakove posebne disciplinarne kazni, ali usljed najmanje počinjene proturednosti premjesti se kaznenik odmah natrag u strogi zatvor, a prema okolnostim i u samotni zatvor.

Obzirom na mjestne i druge okolnosti pojedinih kazniona ustrojeni su posredni zavodi, kako je već gore navedeno, samo kod kr. kazniona u Lepoglavi i Mitrovici; nu čim bude moguće, naročito čim budu novčana sredstva dopuštala, ustrojit će se takovi zavodi i kod kr. kazniona u Glini i Gospiću.

IV. Uvjetni dopust. Kao posljednji stepen progresivnoga susustava dolazi uvjetni dopust, koji prema zakonu od 22. travnja 1875 podieljuje ban. Od ove blagodati izključeni su kaznenici, osudjeni više nego dva puta radi zločinstva, ili osudjeni radi zločinstva, potičućega iz koristoljublja ili zločinstva paleža.

Zakonom od 7. kolovoza 1884 uveden je i u područje utjelovljene hrvatsko-slavonske krajine gore spomenuti zakon od 22. travnja 1875, pa sada nema više razlike u pojedinih kaznionah izmedju kaznenika bivšega krajiškoga i civilnoga područja.

Kaznenici, nalazeći se na uvjetnom dopustu, stoje pod strogim policajnim nadzorom, ter čim se opazi, da neizpunjuju uvjeta, pod kojimi su dobili uvjetni dopust ili počine novi kakav kažnjivi čin, opozove se uvjetni dopust.

Iz sliedećega izkaza vidi se podjeljivanje uvjetnih dopusta u cieloj zemlji tečajem godine 1884, iz njega se lahko razabire, koliko molba i koliko podieljenih uvjetnih dopusta odpada na samostalne kaznione. (Vidi skižaljku sliedeće strane).

Digitized by Google

Kazniona, u kojoj je kaznenik	Ukupni broj podnešenih molbenica	Broj uvjetnih dopusta		
		podieljenih	odbitih	opozvanih
Kr. zem. kazniona u Lepoglavi	68	21	47	1
Kr. zem. ženska kaz. u Zagrebu	14	1	13	—
Kr. kazniona u Glini	18	5	13	—
„ „ „ Gospiću	36	7	29	—
„ „ „ Mitrovici . . .	52	14	38	—
Kr. filijalna kaz. u Križevcih .	12	6	6	—
Kr. filij. kaz. u Novoj Gradiški	—	—	—	—
Uze kr. sudb. stola u Zagrebu .	1	—	1	—
Uze kr. sudb. stol. u Varaždinu	1	—	1	—
„ „ „ „ „ Belovaru .	4	1	3	—
„ „ „ „ „ Osieku . .	4	—	4	—
„ „ „ „ „ Požegi . .	—	—	—	—
„ „ „ „ „ Vukovaru	3	1	2	—
„ „ „ „ „ Gospiću .	—	—	—	—
„ „ „ „ „ Ogulinu .	1	—	1	—
„ „ „ „ „ Petrinji .	61	36	25	—
„ „ „ „ „ Vinkovcih	18	8	10	—
„ „ „ „ „ Zemunu .	3	—	3	—
Ukupno tečajem godine 1884 .	291	95	196	1
Ukupno tečajem godine 1883 .	121	23	98	—
Dakle godine 1884 više .	170	70	98	1

Po zločinstvih odpada na podieljene uvjetne dopuste:

Na zločinstvo umorstva	3
„ „ ubojstva	36
„ „ javnoga nasilja	36
„ „ težke tjelesne ozlede	19
„ „ potvore	1
Ukupno	95

Digitized by Google

Kaznenici, kojim je bio podieljen uvjetni dopust, bili su osudjeni

na kazan do 6 mjeseci	7
od 6 mjeseci do 1 godine	38
od 1 godine od 5 godina	40
od 5 godina do 10 godina	7
od 10 godina do 15 godina	1
od 15 godina do 20 godina	2
Ukupno	95

Kako se razabire iz gore navedenoga bio je opozvan uvjetni dopust samo u jednom slučaju, a to je bio kaznenik, kojemu je još godine 1878 bio podieljen uvjetni dopust, dok je još bio smješten u kr. kaznionu u Ilavi u Ugarskoj, pak pošto je prošle godine još za vrieme trajanja uvjetnoga dopusta bio osudjen radi zločinstva kradje na kazan težke tamnice od jednoga mjeseca, opozvan mu je uvjetni dopust, ter je isti odpraćen u kr. kaznionu u Lepoglavu, gdje će imati pretrpiti ostatak prvobitno dosudjene mu kazni.

Priobćio S. Kranjčić.

Studia o zadružnom zakonu.

*Piše dr. **Milorad Cuculić.***

(Nastavak.)*

IV.

Prelazeć na Slavoniju, ocjenila je prva kr. podžupanija požežka kvestionar, ter se sama pita: da li seljački stališ samo kao takav materijalno nazaduje, odnosno da li izključivo s takovih razloga, koji proiztiču iz stališnih specifičnih osebina?

Ovo pitanje zaniekuje odrješito, obazriev se na težku sudbinu malog obrtnika, malog glavničara, trgovca itd. drži bo, da je seljak-maloposjednik pošao zajedno sa malim obrtnikom i sa malim glavničarom onom istom poledicom, koju je stvorila tendencija gospodarskoga života našeg vremena, te koju u kratko karakteriše tvrdeć, da veliki kapital i velika poduzeća absorbiraju mali kapital i malena poduzeća, ako se ova potonja neopru tomu sdruženimi silami.

Ali je nepobitna istina i to, da seljak materijalno nazaduje i s takovih razloga, koji potiču iz osebujnosti njegovoga stališa.

Nu polazeć sa stanovišta i ove premise, požežka podžupanija nije uvjerena, da se ima u pitanju djelivosti seoskog posjeda poći natrag,

*) Vidi: Mjesečnik br. 10 god. 1884.

Digitized by Google

pošto u seoskom stališu pored postojećih okolnosti nebi bilo više ni moguće, niti bi odgovaralo duhu seoskoga stanovničtva. — Retrogradnim pravcem na polju agrarnoga zakonodavstva ne samo da bi se jurišalo na položaj stvoren u seljačtvu putem zakona, već i na takav, koji je proizašao spontano iz samoga naroda, te koji se stoga ima smatrati naravnim stepenom u razvitku narodnog gospodarstva.

Pojav potajnih dioba mal ne je sveobći; zadruga, u kojih obstoji strog zadružni zapt, ima vrlo malo. Pita stoga da li je moguće i opravdano, da se dalnji razvitak otajnih dioba zaprieči, ter da se ta gotova činjenica po zakonodavstvu ignorira, možda pače i umjetno uništi, što ne samo da nebi odgovaralo, nego bi se pače protivilo duhu i pravnomu osjećaju naroda.

Protivio bi se pako zakon, koji bi branio diobu izpod stanovita minimuma, pravnoj sviesti naroda stoga, jer bi taj minimum nosio biljeg povjerbinski, pak bi se tim načinom u seoskoj obitelji uvelo u nasliednom pravu načelo privilegiranoga nasljedstva jednog člana obitelji na uštrb svih ostalih.

Ravnopravnost pako svih članova zadruge spada medju značajne crte iste, pak iztiče, kako naši seljaci toj ravnopravnosti kod potajnih dioba vidljivi izražaj davaju držeć se strogo načela zakonitoga nasljedstva.

Stoga drži rečena podžupanija, da bi se uvedenje stanovitoga minimuma protivilo shvaćanju naroda, pa da bi provedba ograničenja slobode dielenja kod seljačtva naišla na žestoki odpor, u koliko bi se to načelo obzirom na potajne diobe, koje su već mah preuzele, u obće dalo provesti. —

Priznaje, da ima slučajeva u provincialnom zakonodavstvu u Njemačkoj, da su slobodnu djelivost ograničavali, pa ima i primjera koji pokazuju dobar uspjeh. Nu uvjeti za takov dobar uspjeh nisu u našoj zemlji ni nalik onim, što no su u Njemačkoj obstojali; tamo je segnulo agrarno zakonodavstvo retrogradnim svojim pravcem za starimi narodnimi institucijami, tamo je uzpostavljeno samo ono što je od prije bilo: mi bi pako, da podjemo onakovim pravcem radili upravo protivno, uništili bismo ono što je spontano iz naroda proizašlo.

Prednost jednog obiteljskog člana u uživanju prava nasljedstva napram ostalim članovom obitelji, nevredja pravne sviesti njemačkog seljaka, seniorat ili minorat pojmovi su mu dobro poznati, od starine pa do danas osnivao se je njegov obiteljski život na takovu načelu prednosti u nasljednom pravu: „Abpfindung“, „Auslobung“, „Auskehrung“ dobro su mu poznati pravni pojmovi; kod nas bi se to sve stvoriti mo-

Digitized by Google

glo samo na ruševinah pravnog osjećaja narodna, koje je nasliedio od svojih predja.

Da se je broj realnih ovrha u zadnje doba, dakle za vrieme u kojem vlada načelo slobodne djelivosti seoskog posjeda, znatno povećao, nedrži podžupanija požežka argumentom, kojim bi se moglo uspješno vojevati proti naznačenom načinu.

Realne ovrhe i to sve one sbog poreznog zaostatka, pretežno su posljedice nemarne uprave zadružnoga dobra, starih grieha zadružnih kućegospodara; uknjižene tražbine financijalnog erara datiraju se ponajviše od godina 1865 do 1877, dakle iz razdobja, u kojem niti je bilo niti je uplivati moglo načelo slobodne dielivosti seoskog posjeda.

Ova podžupanija netaji, da će amo tamo propasti koja eksistencija; ali reforme nedadu se ni pomisliti bez žrtava, pa ističe, kako poviest uči, da su najplemenitije, za boljak čovječanstva najvažnije socialne reforme upravo pogubno izvedene po živuću generaciju, koja je morala prelazno doba pretrpjeti.

Predlaže s toga, da se u načelo slobodne dielivosti nedira, usuprot da se što brže provedu potajne diobe, porezni zaostatci u potajno razdieljenih zadrugah prema razmjerno dobivenom dielu utjerivaju, i napokon da se tekuća porezna dužnost svom strogosti utjeruje, i tim zaprieči nagomilanje poreznih zaostataka.

Od obć. poglavarstva izjavlja se jedino ono brestovačke općine proti minimumu i s tim skopčanomu nasljednomu pravu, dočim su sva poglavarstva za minimum i diobu u novcu izpod najmanje izmjere, i to poglavarstvo općine begtežke i pleterničke za minimum od fertalj sesie t. j. 8 jutara, općinâ Velika i Cernika za minimum od 12 rali.

Kulturni viećnik Svetozar Kušević Blacki smatra razlogom nazadku seljačkog posjeda uz diobe i indolenciju pučanstva takodjer porezni pritisak, osnovan na tom, što je pri uvadjanju zemljarinskog provizorija čisti prihod previsoko udaren, ter seljak sbog pomanjkanja obćila, tržišta i konkurencije svoj prirod unovčiti nemože. Zagovarajuć stoga minimum raznog iznosa prema bonitetu zemlje, drži za podžupaniju požežku dovoljnim minimum od jedne osmine selišta, pošto je pučanstvo riedko a obitelji, koje bi ta površina uzdržavati mogla, malobrojne.

Zagovara stoga i diobu u novcu izpod najmanje izmjere i to uz što veće pogodnosti ostajućega, imenito, da mu se pruži jeftina novca iz zemaljskih sredstva.

Isto tako preporuča pogodnost kod ovrha na fundus instructus, koji bi se samo realnom ovrhom prodati mogao, jer da bi tim i selišta veću cienu dobila.

Digitized by Google

Žiteljstvo podžupanije p a k r a č k e prihvaća u cjelosti namienjenu regulaciju seoskog posjeda, imenito podžupanijska skupština i kulturno vieće zagovaraju minimum, koj bi se imao prilagoditi potrebam pojedinih prediela, diobu u novcu, ali da preostali na gruntu nedobiva nikakovih pogodnosti.

Općinari u Bastaji ustanovljuju minimum na 3 jutra, u Pakracu na 6—9 jutara uključivo podkućnice i izključivo paše, u Buču, Uljaniku i Daruvaru na 8 jutara.

Žiteljstvo obć. daruvarske nazire nazadak seljačtva u silnom poreznom zaostatku od 20 godina ovamo, u poljskom gospodarstvu trojaka, pošto oranicu samo svake druge ili treće godine sije, porez svake godine plaća.

Karakteristično ističe, da nebi bilo uputno stegnuti broj posve slobodnih zemalja, koja su jur spala izpod minimuma, pošto ima sela kao Brestovac, Končanica, Daruvar gornji i dolnji Miljanovac i Sirač, kud ima Čeha, Magjara i Niemaca, koji zemljišta kupuju i preprodavaju.

Podžupanija o s j e č k a ističe, da je tamo već mnogo dioba provedeno, po kojih su dielbenici samo jedno jutro primili, pa uza sve to ostavljaju još uvjek polovicu neobradjenu t. j. na ugaru; zagovara za svoje područje uvedenje minimuma, a uz nju obć. poglavarstvo bizovačko i čepinsko minimum od 8 rali; općine daljske od 14 rali, šljivošavečke i redfalske od fertalj urbarskog sališta i diobu u novcu izpod najmanje izmjere.

Općinsko poglavarstvo u dolnjem Miholjcu vidi klicu napredka za seljačtvo u ratarstvu i stočarstvu i u inštituciji putujućih učitelja.

Jednu od najvećih zaprieka razvoju seljačkoga posjeda nazire u tom, što su općine preobterećene prenešenim djelokrugom ter se nemogu posvetiti onako izdašno promicanju pravih općinskih interesa, kako bi morale. — Kori dalje loše komunikacije, koje u zimno i kišovito vrieme čine svako općenje iluzornim, usljed česa nemože gospodar unovčiti što je dobio, ili pravije mora jeftinije prodati. Zagovara minimum, pošto mnoge puste poljane tužno svjedoče, da je njihov vlastnik gospodarski smalaksao; diobe zadruga i ostavinske razprave da su već sada razcjepkale seljački posjed u velike tako, da mnogim posjednikom nedostaje salište, komaj da se prehrane.

Od 674 posjednika iznemoglo ih je 110 posve, porezni zaostatci narasli su na 60.000 forinti.

Parcelacija je tako tamo zarazila, da orač rad uskoće težko plugom okreće, a kosac jedva kosom zakositi može, a uz to radnik poradi raztrešenosti posjeda mnogo vriemena gubi.

Digitized by Google

Misli, da minimum niti u prosto-vlastnih posjedih neće na odpor naići, pošto i poslje razdiobe one stranke, koje zajedno ostaju, žive posve kao u zadruzi. Kao izmjeru minimuma predlaže dvie osmine urbarske sesie s razloga, što još slavonski urbar od 1756 taj minimum propisuje, ter se ta uredba skoro kroz jedno stoljeće koristnom pokazala.

Obć. poglavarstvo Valpovačko ističe, da su se seljaci u tamošnjem kraju prije godine 1848 više bavili gojenjem stoke i uzgojem svinja nego li poljodjelstvom, i to punim pravom, pošto su odtud mnogo veću privriedu imali. Za ono doba dobivali su pašnjaka do site volje i posluživali se njimi bez ograničenja, malu su plaćali žirovinu, i tako timarili liepu stoku a još više svinja, koje bi uviek dobro prodali.

Nu pri tom bacili su se na pastirski život t. j. na dangubu, koja im je u krv prošla. Segregacijom dobili su istina svoj pašnjak i šumu, dosta veliku, ali ovo nije ni s daleka tako obsežno, da bi onoliko mogli marve timariti kao i prije — zato i takovoj trgovini sada neima traga.

Sada bi bili morali živo prionuti uz poljodjelstvo; nu uz sve liepo i rodovito tlo što ga imadu, ne mogu ni toliko izvaditi, da si prehrane obitelj; to je dakle prvi uzrok propadanja.

Drugi uzrok vide u tom, što je puk duševno zaostao, nehajan i nemaran, te ga ni najljepši primjer nemože potaknuti. U zadrugah žive 4 do 12 parova u najvećoj anarkiji, bez svakog reda. Tuj neima starješine, svaki radi što ga je volja; starješina se sam boji posla te pijančuje; zadruga propada, konji, premda ih ima po osam parova — nevriede koliko dva čestita. Uz sve svoje konje neizore na dan više od četvrtine, a kad najbolje ide, po jutra — plug jedva dva do tri prsta zabrazdi u zemlju. Drumovi su da te Bog sačuvao, tako su izgliblјeni, da se seljak do po godine neufa na nje.

Nadalje prieče napredak česte poplave, ciela Podravina leži nizko, pa kad se snieg raztali, poplave Drava, Karašica i Vučica svu okolicu; a jer ima prokopa vrlo malo, pretvore se livade i pašnjaci iza trajne kiše u jezera.

Dalnja su zaprieka svakoga napredka prečesti poljski kvarovi, jer seljak nemari mnogo, ako blago zadje u tudje usjeve; a konačno i veliki porezi, koji bi se u ostalom laglje nosili, da neima prije opisanih tužnih okolnosti.

Sa svih ovih razloga nevide obć. poglavarstva valpovačko i sarvaško u slobodnoj diobi razloga nazadku, pače upravo jer je seljak tako duboko pao, i jer je tako već osiromašio, dieli i ciepka sve više posjed.

Da neima ovih nevolja, misle da nebi tako zaostao; prihvaćaju ipak namienjenu regulaciju, prem se nenadaju od nje nikakovom uspjehu, ako se i druge rane neizciele.

Digitized by Google

Podžupanija virovitička opaža kao prvu osobitost, da stepen jadnoga stanja stoji u savezu sa narodnošću. Nasljenik Niemac i Magjar u ravnici baš uspieva, u brdinah se drži; — starosjedioci katoličke vjere u ravnici se drže, u brdinah propadaju; pravoslavni i u ravnici i u brdinah propadaju.

Potrebe seoskoga puka toli na nošnji koli u stanu i hrani svedene su na minimum, pa često n. p. neima ni onoga komadića hljeba i crvena luka, što mu je jedini obrok. Oskudieva, jer premda i iza diobe posjeduje kojih 7 jutara zemlje, gospodari ekstenzivno i neracionalno, neprivriedi i neunovči baš ništa, pak pošto se na nadnicu neda, na koliko mu se nudja, to voli u potriebi bacati se u ruke lihvara.

Liep izvor privriede, što bi ga u šljivi mogao naći, ide po zlu, jer pali rakiju i popije polovicu dok peče, a drugu polovicu čim dodje prvi svetac. U takovom stanju živi $^3/_4$ domaćega, poglavito pravoslavnoga pučanstva u brdinah od Rezovca do Pušine.

U ravnici još kako tako dok je suha godina, i dok nauredjeni potoci svega nepoplave; nu ako i žito rodi, neima drumova ni tegleće marve da ga izveze.

Uz ovaku indolenciju i nemar seljačtva nenada se boljemu od namjeravane regulacije, usuprot drži da će se seljak još više ulieniti, čim bude znao da ono parče zemlje, što ga ima, nemože izgubiti. Spas iz ovih nevolja može poteći samo od — crkve, škole i javne uprave, imenito veoma koristni i nuždni bi bili stalni gospodarski izvjestitelji. Stoke sve većma nestaje, to je dalnji uzrok propadanja gospodarstva.

Nekad bijaše kuća, koje su brojile do 100 komada razne krupne i sitne marve, al dakako uz nesegregirane pašnjake, dok je podanik vlastelinstva virovitičkog tumarao od granice belovarske do Djakovštine, a Jankovićev od Drave do Papuka. Segregacijom nestade svega toga, pa ipak ni danas nehrani seljak stoke u staji, pa zato neima ni gjubreta, ni mlieka ni sira.

Predlaže stoga, da se seljak prisili, da goji marvu u stajah.

Podžupanija virovitička nenalazi stoga propadanje seljačtva u slobodi dielenja, nezagovara minimuma, pače drži da bi on upravo škodio, pošto bi se uz posebno nasljedno pravo stvarali baš proletarci, koji bi uz nerazvijenu još industriju kadri bili potaknuti socijalno pitanje.

Političke občine vočinska i slatinska protive se u cielosti s istih razloga namjeravanoj regulaciji, dočim ju politička občina u gornjem Miholjcu prihvaća uz minimum jedan fertalj urbarskog selišta.

Podžupanija djakovačka priznaje takodjer, da seljački stališ nazaduje, a glavni razlog da je tomu, što je sav preobterećen svakovrstnimi porezi, koji zatiru mali i veliki, zadružni i samovlastni posjed. —

Digitized by Google

Kao što nepriznaje, da je sloboda dielenja razlog nazadku, osudjuje minimum, prem u tamošnjem području neima oskudice zemalja. Nu glede same diobe preporuča što brži postupak, pošto otezanjem zadrugari usljed zlobe i nenavisti pojedinaca najviše trpe. Da se i to ukloni, drži za shodno, da se promieni način dielenja, te mjesto na loze da se dieli na glave.

Žiteljstvo političke obćine Djakovo prihvaćajuć namienjenu regulaciju, zagovara minimum od 6 rali oranice i 2 kosca livade po 1200□°; političke obćine u Drenju, Semelcih, Levanjskoj varoši, Feričancih i Orahovici pridružuju se tomu mnienju uz variantu, da politička obćina Levanjska varoš drži da minimum nemože biti za cielu zemlju jednako velik, nego bi se morao ravnati po čistom katastralnom prihodu zemljišta.

U Orahovici pako misle, da bi najkoristnije bilo podržati inštitut zadruge, pošto je naš seljak vikao u zadruzi o manjoj brizi, a boljoj kućanskoj privriedi živjeti, ter obično kad se odieli propada.

Poglavarstvo obćine u Vuki karakteristično navadja, da su $^2/_3$ seljačkih gospodarstva u ovoj obćini tako prezadužene, da će ih bar polovina za dvie do tri godine prodana biti realnom ovrhom radi dužnog poreza, tuj dakle nekoristi nikakav minimum.

Oni pako gospodari koji su marljivi i štedljivi, njim ga netreba, pošto si i sami znadu svoj posjed uzdržati.

Nevidi stoga koristi od naumljene regulacije, te se protivi toli uvedenju minimuma koli posebnoga nasljednoga prava.

Pošto su konačno mnienja žiteljstva podžupanije vukovarske i rumske razabrana u trećem dielu ove študije,*) dovršen je tim i provincijalni dio Slavonije, ter mogu pristupiti k zadnjem dielu stavljene si zadaće: da li bi i u koliko zakon od 3. ožujka 1874 o zadrugah trebalo promieniti; il u koliko bi seljački posjed u dalnjem svom gospodarskom razvitku trebao novih kautela za uspješni napredak.

*) Vidi: Mjesečnik br. 8 god. 1884.

Digitized by Google

Podžupanija virovitička opaža kao prvu osobitost, da stepen jadnoga stanja stoji u savezu sa narodnošću. Nasljenik Niemac i Magjar u ravnici baš uspieva, u brdinah se drži; — starosjedioci katoličke vjere u ravnici se drže, u brdinah propadaju; pravoslavni i u ravnici i u brdinah propadaju.

Potrebe seoskoga puka toli na nošnji koli u stanu i hrani svedene su na minimum, pa često n. p. neima ni onoga komadića hljeba i crvena luka, što mu je jedini obrok. Oskudieva, jer premda i iza diobe posjeduje kojih 7 jutara zemlje, gospodari ekstenzivno i neracionalno, neprivriedi i neunovči baš ništa, pak pošto se na nadnicu neda, na koliko mu se nudja, to voli u potriebi bacati se u ruke lihvara.

Liep izvor privriede, što bi ga u šljivi mogao naći, ide po zlu, jer pali rakiju i popije polovicu dok peče, a drugu polovicu čim dodje prvi svetac. U takovom stanju živi $^3/_4$ domaćega, poglavito pravoslavnoga pučanstva u brdinah od Rezovca do Pušine.

U ravnici još kako tako dok je suha godina, i dok nauredjeni potoci svega nepoplave; nu ako i žito rodi, neima drumova ni tegleće marve da ga izveze.

Uz ovaku indolenciju i nemar seljačtva nenada se boljemu od namjeravane regulacije, usuprot drži da će se seljak još više ulieniti, čim bude znao da ono parče zemlje, što ga ima, nemože izgubiti. Spas iz ovih nevolja može poteći samo od — crkve, škole i javne uprave, imenito veoma koristni i nuždni bi bili stalni gospodarski izvjestitelji. Stoke sve većma nestaje, to je dalnji uzrok propadanja gospodarstva.

Nekad bijaše kuća, koje su brojile do 100 komada razne krupne i sitne marve, al dakako uz nesegregirane pašnjake, dok je podanik vlastelinstva virovitičkog tumarao od granice belovarske do Djakovštine, a Jankovićev od Drave do Papuka. Segregacijom nestade svega toga, pa ipak ni danas nehrani seljak stoke u staji, pa zato neima ni gjubreta, ni mlieka ni sira.

Predlaže stoga, da se seljak prisili, da goji marvu u stajah.

Podžupanija virovitička nenalazi stoga propadanje seljačtva u slobodi dielenja, nezagovara minimuma, pače drži da bi on upravo škodio, pošto bi se uz posebno nasljedno pravo stvarali baš proletarci, koji bi uz nerazvijenu još industriju kadri bili potaknuti socijalno pitanje.

Političke občine vočinska i slatinska protive se u cielosti s istih razloga namjeravanoj regulaciji, dočim ju politička občina u gornjem Miholjcu prihvaća uz minimum jedan fertalj urbarskog selišta.

Podžupanija djakovačka priznaje takodjer, da seljački stališ nazaduje, a glavni razlog da je tomu, što je sav preobterećen svakovrstnimi porezi, koji zatiru mali i veliki, zadružni i samovlastni posjed. —

Digitized by Google

Kao što nepriznaje, da je sloboda dielenja razlog nazadku, osudjuje minimum, prem u tamošnjem području neima oskudice zemalja. Nu glede same diobe preporuča što brži postupak, pošto otezanjem zadrugari usljed zlobe i nenavisti pojedinaca najviše trpe. Da se i to ukloni, drži za shodno, da se promieni način dielenja, te mjesto na loze da se dieli na glave.

Žiteljstvo političke obćine Djakovo prihvaćajuć namienjenu regulaciju, zagovara minimum od 6 rali oranice i 2 kosca livade po 1200□°; političke obćine u Drenju, Semelcih, Levanjskoj varoši, Feričancih i Orahovici pridružuju se tomu mnienju uz variantu, da politička obćina Levanjska varoš drži da minimum nemože biti za cielu zemlju jednako velik, nego bi se morao ravnati po čistom katastralnom prihodu zemljišta.

U Orahovici pako misle, da bi najkoristnije bilo podržati inštitut zadruge, pošto je naš seljak vikao u zadruzi o manjoj brizi, a boljoj kućanskoj privriedi živjeti, ter obično kad se odieli propada.

Poglavarstvo obćine u Vuki karakteristično navadja, da su $^2/_3$ seljačkih gospodarstva u ovoj obćini tako prezadužene, da će ih bar polovina za dvie do tri godine prodana biti realnom ovrhom radi dužnog poreza, tuj dakle nekoristi nikakav minimum.

Oni pako gospodari koji su marljivi i štedljivi, njim ga netreba, pošto si i sami znadu svoj posjed uzdržati.

Nevidi stoga koristi od naumljene regulacije, te se protivi toli uvedenju minimuma koli posebnoga nasljednoga prava.

Pošto su konačno mnienja žiteljstva podžupanije vukovarske i rumske razabrana u trećem dielu ove študije,*) dovršen je tim i provincijalni dio Slavonije, ter mogu pristupiti k zadnjem dielu stavljene si zadaće: da li bi i u koliko zakon od 3. ožujka 1874 o zadrugah trebalo promieniti; il u koliko bi seljački posjed u dalnjem svom gospodarskom razvitku trebao novih kautela za uspješni napredak.

*) Vidi: Mjesečnik br. 8 god. 1884.

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Dioba nasljedne imovine ograničenjem oporučnih ustanova nije novizirajuća pogodba, pa zato ne alterira propis § 617 o. g. z.

Kr. sudb. stol u Varaždinu odbio je osudom svojom od 31. prosinca 1881 br. 3413 tužitelja Ivu K. sa tužbenim zahtjevom glasećim, da je Tereza B. dužna priznati, da je njezino na temelju oporuke Samuela B. od 31. ožujka 1857 i uručbene izprave od 5. siečnja 1870 br. 2. gr. uvjetno stečeno pravo vlastnosti na polovicu obstojale ostavine Samuela B-a u zemalj. zap. X. utrnulo, i dosljedno tomu dopustiti, da se dozvoljena odlukom pod br. 2423 ex 1872 na polovicu nekretnina u zemlj. zap. X. uknjižba uvjetnog prava vlastnosti za korist Tereze udove B. briše.

Razlozi: „Oporukom Samuela B-a od 31. ožujka 1857. A ad I dokazano je, da je on u točki 1. oporuke imenovao universalnom nasljednicom svega svoga imetka svoju kćer Nataliju, s tim ipak ograničenjem, da imetak uživa supruga mu, dokle bude živa ili se opet uda; a u točki 2 da je svoju suprugu imenovao i nasljednicom svega imetka za slučaj, ako kći njegova Natalija umre prije matere svoje, dočim je u točki 3. razpoložio s imovinom svojom za slučaj, da kći njegova Natalija preživi suprugu odnosno mater svoju, ali umre bez nasljednika.

Nu oporukom ovom dokazano je ipak, da je Samuel B. svojoj kćeri, kad joj je dokazom krstnoga lista B ad I. bilo tek 12 god., kada dakle nije imala još nikakova potomstva, učinio zamjenu naimenovavši joj bezuvjetnom zamjenicom u nasljedstvu ostavljenoga joj imetka mater, ako li prije ove (matere) umre; dočim je za drugi slučaj, da mu kći mater si preživi, kćeri imenovao zamjenike u nasljedstvu samo pod uvjetom, ako ona neostavi ni zakonitih ni oporučnih nasljednika.

Nadalje je dokazano uručbenom izpravom od 5. siečnja 1870 br. 2 i 14. rujna 1872 br. 3581 pod C na I., da je ostavina Samuela B-a uručena na temelju podnešenih uvjetnih nasljednih očitovanja iz oporuke A na I, kao i na temelju diobne izprave de pr. 3. listopada 1867 br. 4446 oporučiteljevoj kćeri Nataliji, (udatoj medjutim za tužitelja Ivu K.), i to sa teretom doživotnoga uživanja jedne polovice na korist udove ostaviteljeve; a ujedno da je uručena i zamjeno-povjerbenim nasljednikom:

Digitized by Google

a) Tereziji B. za slučaj, da preživi kćer si i glavnu nasljednicu Natalij u K. rodjenu B., jedna polovica čiste baštine, koju je Natalija nasliedila iza svoga otca Samuela B.

b) Alexandru i Eduardu D.

c) Rozaliji E. i Emeriki F. u uručbenici pobliže označena čest ostavine gore imenovanoga oporučitelja, nu potonjoj četvorici samo za onaj slučaj, ako Natalija K. umre bez zakonitih ili oporučnih nasljednika.

I ovom uručbenom izpravom dokazano je dakle, da je Nataliji K. rodjenoj B. za polovicu nasliedjenoga imetka postavljena zamjeno-povjerbenom nasljednicom mati joj Tereza B. bezuvjetno t. j. bez obzira na to, da li Natalija K. ostavi ili neostavi potomstva, samo ako ju mati preživi.

Nestoji dakle tvrdnja tužiteljeva, da je uručba ostavine Samuela B-a provedena posve u smislu njegove oporuke, te da je i zamjeno-povjerbeno nasljedstvo Tereze udove B. uručbenicom C ad I. učinjeno odvisnim od uvjeta: „ako Natalija K. umre bez zakonitih i oporučnih nasljednika", pošto je ovaj uvjet izrikom dodan samo u točkah b) i c) pomenute uručbenice za Alexandra i Eduarda D. iza Rozalija E. i Emerike F., a ne i u točki a), kojom je uredjeno zamjeno-povjerbeno nasljedstvo Tereze udove B.

Medjutim dokazavši tako tužitelj Ivo K., da je pokojni Samuel B. suprugi njegovoj a kćeri svojoj Nataliji, dok ova još nije imala potomstva, oporukom učinio zamjenu, imenovavši joj zamjenicom u nasljedstvu udovu svoju a mater njezinu Terezu B., te da je ta povjerbena zamjena, ako i ne u podpunom obsegu, kako je u oporuci odredjena, a to ipak za polovicu čiste baštine i uručbenom izpravom C na I. odredjena, i u dotičnih zemljištnicih uknjižena; dokazao je nadalje smrtnim listom pod Z i smrtovnicom pod M na I, da je gore imenovana supruga njegova, a kći i nasljednica Samuela B. Natalija K. rodjena B. dana 20. studenoga 1877 umrla, ostavivši dvoje djece, kćer Natalij u i sina Milana K., pa s toga u ime ove svoje malodobne djece kao zakonitih nasljednika iza matere im, na temelju § 617 o. g. z. zahtieva: da je Terezija udova B. dužna priznati, da je njezino na temelju oporuke A i uručbene izprave C na I stečeno uvjetno pravo vlastnosti na polovicu obstojale ostavine Samuela B-a utrnulo, i tomu dosljedno, da je dužna dopustiti, da se provedena uknjižba toga njezinoga prava u dotičnih zemljištnicih briše. — Kr. sudb. stol ovaj uvaživši:

1. Da se tužena Tereza B. protivi traženomu priznanju i dopuštaju;

Digitized by Google

2. da je ona diobnom izpravom od 2. prosinca 1866 sudbeno prihvaćenom odlukom od 9. listopada 1867 br. 4446 pod br. 2 na II dokazala, da je o tom izmedju nje i kćeri joj Natalije, dotično izmedju njihovih opunovlaštenih zastupnika ugovorenom diobnom izpravom oporučna naredba Samuela B. preinačena, te konačno ustanovljeno njihovo medjusobno razmjerje nasljedstva i nasljednih prava na ostavinu Samuela B.;

3. da je ostavina ta uručbenicom C ad I uručena toli universalnoj nasljednici Nataliji K. rodjenoj B., koli i zamjeno-povjerbenoj nasljednici Tereziji udovi B. i ostalim zamjeno-povjerbenim nasljednikom uprav onako, kako je utanačeno diobnom izpravom pod br. 1 na II., a ne kako to odredjuje oporuka A na I., da se dakle ta diobna izprava mora smatrati obnovnom pogodbom, t. j. po § 1380 ogz. nagodbom izmedju napried imenovanih dvijuh nasljednica ostavine Samuela B. glede obsega njihovih prava nasljedstva, koja su po sadržaju oporuke obzirom na propis §§ 762 i 774 ogz. svakako izmedju njih dvoje sporna a čestimice i dvojbena bila;

4. da se i u samoj uručbenoj izpravi C ad I izrikom napominje, da se ostavina Samuela B. uručuje na temelju diobne izprave de praes. 3. listopada 1867 br. 4446 gr., koja je istovjetna sa predloženom od tuženice izpravom br. 1 na II.; da dakle pozivanje u uručbenici na nasljedna očitovanja iz oporuke nedokazuje još, kako to tužitelj tvrdi, da je i sama uručba učinjena na temelju i u smislu oporuke.

5. Da je diobna ta nagoda sklopljena izmedju gore imenovanih nasljednica Samuela B. za više godina iza proglašenja njegove naredbe posliednje volje, i usljed toga po § 1383 o. g. z. dopuštena, pa da su usljed toga za pomenute ugovornice po § 1377 o. g. z. prestala prava i obveze iz oporuke A na I., i nastupila nova iz izprave 1 na II;

6. da je u vrieme predloženja upitne diobne izprave iliti nagodbe sudu, Natalija K. rodjena B. bila jurve odlukom od 9. ožujka 1867 br. 1030 punoljetnom proglašena;

7. da se na prigovor tužiteljev u protuodgovoru proti izpravnosti i istinitosti izprave br. 1 na II po § 136 gpp. nemože nikakov obzir uzeti, pošto tužitelj nije tražio ogledbe dotičnoga izvornika; nu da je sud ovaj unatoč tomu na zahtjev tuženičin osvjedočio se po § 144 gpp. ugledom u pohranjeni kod suda izvornik upitne diobne izprave, da je prepis iste pod br. 1 na II nesumnjiv;

8. da je Natalija K. rodjena B., kako to tuženica u odgovoru svom tvrdi, a tužitelj u protuodgovoru po § 22 gpp. muče priznaje, sama dala u dotični zemljištnik uknjižiti uvjetno pravo vlastnosti na polovicu nasliedjenih nepokretnina na korist matere si, tuženice Tereze B. kao zamjeno-povjerbene nasljednice, i to istom onda, kada je već oboje djece

Digitized by Google

porodila bila, koju potonju okolnost dokazuju i izvadci iz zemljištnika pod D. E. F. i G. na I, da je dakle Natalija K. unatoč tomu, što je već imala potomaka sposobnih za nasljedstvo, respektirala posljednju volju otčevu, izpravljenu u porazumlju sa materom si diobnom nagodbom pod br. 1 na II. i na temelju ove izdanu uručbenicu C na I.;

9. da je ta uručbenica već odavna pravomoćna;

10. da se pogledom na sva navedena uknjiženo u dotičnih zemljišt. nicih na temelju uručbenice C na I zamjeno-povjerbeno nasljedstvo tuženice Tereze udove B. neosniva na oporuci Samuela B., nego na diobnoj izpravi, odnosno nagodi tuženice sa glavnom nasljednicom;

11. da se dakle na ovaj slučaj nemože temeljito uporaviti propis § 617 o. g. z., po kojem prestaje zamjena učinjena po oporučitelju vlastitomu djetetu, kada još nije imalo nikakovih potomaka, ako to diete ostavi nakon sebe potomaka sposobnih za nasljedstvo; a to tim manje, što § 617 ogz. kao iznimka od pravila ustanovljenoga u §§ 609 i 765 ogz., i po sadržaju i duhu svojem nije ništa ino, nego li uzakonjena predmjeva, da roditelj, koji postavi zamjenika u nasljedstvu djetetu svomu neimajućem još potomstva, nebi toga učinio kad bi bio znao ili barem slutio, da će to diete njegovo ostaviti potomaka, sposobnih za nasljedstvo; a u nazočnom slučaju takovu predmjevu pobija sam sadržaj oporuke, izkojega se uvidja volja oporučitelja Samuela B., da nasljedstvo ciele njegove ostavine bezuvjetno pripadne supruzi mu, ako ova preživi glavnu nasljednicu kćer mu; dočim je ovoj, ako preživi mater si, samo uvjetno imenovao zamjenike-nasljednike, ako naime sama neostavi nikakovih ni zakonitih ni oporučnih nasljednika; što je dakle oporučitelj, želeći na svaki način da mu bude supruga nasljednica, ako preživi kćer si Nataliju, ostavila ili neostavila ova potomaka, te odredivši supruzi doživotno uživanje ciele svoje ostavine, kad bi poznavao bio prepone toj svojoj volji, mogao istoj supruzi bez povrede § 617 kao i §§ 762 i 774 ogz. naredbom posljednje volje svoje ostaviti već odmah iza smrti svoje podpuno i neograničeno vlastničtvo jedne polovice svoje ostavine.

Nu jerbo tako učinio nije, to nije glavnoj nasljednici Nataliji po § 808 ogz. preostalo ino, nego ili bez obzira na propis §§ 762 i 774 ogz. nasljedstvo prihvatiti, kako joj je oporukom bilo namienjeno; ili ga odbaciti pridržavajuć sebi dio zakoniti, ili se s materom po §§ 1380 i 1383 ogz. ob upitnom nasljedstvu iz oporuke nagoditi.

Kako se pako vidi iz spisa, ova je posliednji način izravnanja odabrala, a iz sadržaja diobne izprave mora se zaključiti, da je pomenuta glavna nasljednica oporučiteljeva ipak nastojala barem djelomice zadovoljiti posliednjoj volji otčevoj, kada je obnovnom pogodbom bezuvjetno

Digitized by Google

2. da je ona diobnom izpravom od 2. prosinca 1866 sudbeno prihvaćenom odlukom od 9. listopada 1867 br. 4446 pod br. 2 na II dokazala, da je o tom izmedju nje i kćeri joj Natalije, dotično izmedju njihovih opunovlaštenih zastupnika ugovorenom diobnom izpravom oporučna naredba Samuela B. preinačena, te konačno ustanovljeno njihovo medjusobno razmjerje nasljedstva i nasljednih prava na ostavinu Samuela B.;

3. da je ostavina ta uručbenicom C ad I uručena toli universalnoj nasljednici Nataliji K. rodjenoj B., koli i zamjeno-povjerbenoj nasljednici Tereziji udovi B. i ostalim zamjeno-povjerbenim nasljednikom uprav onako, kako je utanačeno diobnom izpravom pod br. 1 na II., a ne kako to odredjuje oporuka A na I., da se dakle ta diobna izprava mora smatrati obnovnom pogodbom, t. j. po § 1380 ogz. nagodbom izmedju napried imenovanih dvijuh nasljednica ostavine Samuela B. glede obsega njihovih prava nasljedstva, koja su po sadržaju oporuke obzirom na propis §§ 762 i 774 ogz. svakako izmedju njih dvoje sporna a čestimice i dvojbena bila;

4. da se i u samoj uručbenoj izpravi C ad I izrikom napominje, da se ostavina Samuela B. uručuje na temelju diobne izprave de praes. 3. listopada 1867 br. 4446 gr., koja je istovjetna sa predloženom od tuženice izpravom br. 1 na II.; da dakle pozivanje u uručbenici na nasljedna očitovanja iz oporuke nedokazuje još, kako to tužitelj tvrdi, da je i sama uručba učinjena na temelju i u smislu oporuke.

5. Da je diobna ta nagoda sklopljena izmedju gore imenovanih nasljednica Samuela B. za više godina iza proglašenja njegove naredbe posliednje volje, i usljed toga po § 1383 o. g. z. dopuštena, pa da su usljed toga za pomenute ugovornice po § 1377 o. g. z. prestala prava i obveze iz oporuke A na I., i nastupila nova iz izprave 1 na II;

6. da je u vrieme predloženja upitne diobne izprave iliti nagodbe sudu, Natalija K. rodjena B. bila jurve odlukom od 9. ožujka 1867 br. 1030 punoljetnom proglašena;

7. da se na prigovor tužiteljev u protuodgovoru proti izpravnosti i istinitosti izprave br. 1 na II po § 136 gpp. nemože nikakov obzir uzeti, pošto tužitelj nije tražio ogledbe dotičnoga izvornika; nu da je sud ovaj unatoč tomu na zahtjev tuženičin osvjedočio se po § 144 gpp. ugledom u pohranjeni kod suda izvornik upitne diobne izprave, da je prepis iste pod br. 1 na II nesumnjiv;

8. da je Natalija K. rodjena B., kako to tuženica u odgovoru svom tvrdi, a tužitelj u protuodgovoru po § 22 gpp. muče priznaje, sama dala u dotični zemljištnik uknjižiti uvjetno pravo vlastnosti na polovicu nasliedjenih nepokretnina na korist matere si, tuženice Tereze B. kao zamjeno-povjerbene nasljednice, i to istom onda, kada je već oboje djece

Digitized by Google

porodila bila, koju potonju okolnost dokazuju i izvadci iz zemljištnika pod D. E. F. i G. na I, da je dakle Natalija K. unatoč tomu, što je već imala potomaka sposobnih za nasljedstvo, respektirala posljednju volju otčevu, izpravljenu u porazumlju sa materom si diobnom nagodbom pod br. 1 na II. i na temelju ove izdanu uručbenicu C na I.;

9. da je ta uručbenica već odavna pravomoćna;

10. da se pogledom na sva navedena uknjiženo u dotičnih zemljišt. nicih na temelju uručbenice C na I zamjeno-povjerbeno nasljedstvo tuženice Tereze udove B. neosniva na oporuci Samuela B., nego na diobnoj izpravi, odnosno nagodi tuženice sa glavnom nasljednicom;

11. da se dakle na ovaj slučaj nemože temeljito uporaviti propis § 617 o. g. z., po kojem prestaje zamjena učinjena po oporučitelju vlastitomu djetetu, kada još nije imalo nikakovih potomaka, ako to diete ostavi nakon sebe potomaka sposobnih za nasljedstvo; a to tim manje, što § 617 ogz. kao iznimka od pravila ustanovljenoga u §§ 609 i 765 ogz., i po sadržaju i duhu svojem nije ništa ino, nego li uzakonjena predmjeva, da roditelj, koji postavi zamjenika u nasljedstvu djetetu svomu neimajućem još potomstva, nebi toga učinio kad bi bio znao ili barem slutio, da će to diete njegovo ostaviti potomaka, sposobnih za nasljedstvo; a u nazočnom slučaju takovu predmjevu pobija sam sadržaj oporuke, izkojega se uvidja volja oporučitelja Samuela B., da nasljedstvo ciele njegove ostavine bezuvjetno pripadne supruzi mu, ako ova preživi glavnu nasljednicu kćer mu; dočim je ovoj, ako preživi mater si, samo uvjetno imenovao zamjenike-nasljednike, ako naime sama neostavi nikakovih ni zakonitih ni oporučnih nasljednika; što je dakle oporučitelj, želeći na svaki način da mu bude supruga nasljednica, ako preživi kćer si Natalija, ostavila ili neostavila ova potomaka, te odredivši supruzi doživotno uživanje ciele svoje ostavine, kad bi poznavao bio prepone toj svojoj volji, mogao istoj supruzi bez povrede § 617 kao i §§ 762 i 774 ogz. naredbom posljednje volje svoje ostaviti već odmah iza smrti svoje podpuno i neograničeno vlastničtvo jedne polovice svoje ostavine.

Nu jerbo tako učinio nije, to nije glavnoj nasljednici Nataliji po § 808 ogz. preostalo ino, nego ili bez obzira na propis §§ 762 i 774 ogz. nasljedstvo prihvatiti, kako joj je oporukom bilo namienjeno; ili ga odbaciti pridržavajuć sebi dio zakoniti, ili se s materom po §§ 1380 i 1383 ogz. ob upitnom nasljedstvu iz oporuke nagoditi.

Kako se pako vidi iz spisa, ova je posliednji način izravnanja odabrala, a iz sadržaja diobne izprave mora se zaključiti, da je pomenuta glavna nasljednica oporučiteljeva ipak nastojala barem djelomice zadovoljiti posliednjoj volji otčevoj, kada je obnovnom pogodbom bezuvjetno

Digitized by Google

ustupila materi svojoj od namienjenoga si zamjeno-povjerbenoga nasljedstva ciele ostavine zamjeno-povjerbeno nasljedstvo jedne polovice ostavine".

„Čin taj je, kako je već razloženo, obnovna pogodba ili nagoda izmedju oporučnih nasljednica bez uticaja oporučitelja, na koje se dakle propis § 617 ogz. nemože uporaviti.

Sve to uvaživši morao je sud tužitelja s njegovim tužbenim zahtjevom odputiti".

(Konac sliedi.)

Služba za plaću. Supruga zahtieva, da joj suprug plati naknadu za službu, koju je obavljala prije vjenčanja.

Prvi sud sudio je, kako se u tužbi molilo, prizivni sud sudio je pako protivno.

Razlozi: Nije opravdano, što je prvi sudac sudio kako se u tužbi prosilo. Tužiteljica najme zahtieva 46 for., jer da je od 1. studenoga 1883 do 25. veljače 1884, dakle kroz 115 dana obavljala poslove kućne kao nadničarka, da ju za to ide plaća, koju da po sviesti ustanovljuje na 40 nvč. po danu. Nu tuženi poriče, da bi ikakova budi naročita bude muče ustanovljena pogodba za plaću bila uglavljena medju njim i tužiteljicom, on razjašnjuje njihov medjusobni odnošaj ovako: da se je u jeseni god. 1883 upoznao sa tužiteljicom, tada udovom K., da je tužiteljica s njim (tuženikom) preselila se u njegov stan, pošto joj je obećao da će ju uzeti, što se je zaista i dogodilo 24. veljače 1884, i ovdje s njim u zajedničkom kućanstvu živila; da je imala posvemašnju obskrbu, a za to je obavljala u kući i gospodarstvu poslove, spadajuće na domaćicu. Tužiteljica nepobija u bitnosti da je zaista ovako bilo, nu tvrdi, da je za svoj posao dobivala samo hranu kod svoga tadanjega gospodara i sadanjega supruga, ali da je spavala u vlastitom stanu. Tim pako priznaje ona, da medju njom i njenim suprugom nebijaše pogodbe za plaću u pravom smislu, pa da njim nije bilo do radnje za plaću, nego više do zajedničkoga, obzirom na buduću, pa već i sklopljenu ženitbu vodjenoga kućanstva, zato se i nemože tvrditi, da se je tužiteljica obvezala prema § 1151 o. g. z., da će tuženiku za plaću obavljati stanovite službe i činitbe, pa baš zato nemože se govoriti, da je opravdano, što išće tužiteljica plaću za svoju radnju od tuženika.

Najviši sud bečki riešenjem od 6. veljače 1885 br. 14.424 potvrdio je osudu prvoga suda.

Digitized by Google

Razloži: Tužiteljica zahtieva tuženu svotu od 46 for. kao plaću za službu t. j. što je rukovodila kućanstvo tuženika, svoga sadanjega supruga, prije nego su se vjenčali; da nije za ovimi službami sliedila ženitba prućih se stranaka, nebi bilo ni najmanje sumnje, da bi bila tužiteljica vlastna prema § 1152 o. g. z. zahtievati primjerenu plaću za svoju radnju, pa ma i nebila medju njom i tuženikom naročita pogodba glede plaće i njenoga iznosa pogodjena. Tuženik doduše tvrdi, da tužiteljica nadajuć se braku, obavljajuć one kućne poslove njegove nije reflektirala na nikakovu plaću; ali ta tvrdnja, kao posvema neodlučna, neima se ovdje uvažiti, jer za bezplatno obavljanje službe, gledeć što odredjuje § 1152 o. g. z. negovori nikakova zakonska predmjeva, pa bi se zato moralo dokazati, da je naročito ugovorena bezplatna radnja, dotično da se je tužiteljica odrekla svake plaće u novcu, čim je službu nastupila, ili da se je poslje sklopljena braka odrekla plaće. Nu tuženi nije ni tvrdio, a kamo li dokazao, da se je tužiteljica budi odmah u početku, budi poslje ženitbe odrekla plaće. A samo tim, što se je tužiteljica kasnje udala za tuženika, neutrnjuje zahtjev njezin na plaću, koja joj pripada po § 1152 o. g. z. Što se pako tiče iznosa pobijane plaće, valja opaziti, da tuženik nije pobijao plaću ustanovljenu na dan po 40 nč., ako pako ova stoji, onda je korektno, što je sudac za 115 dana dosudio 46 for. Morala se je dakle promieniti osuda prizivnoga suda te potvrdit ona prve molbe.

K pravnoj naravi pogodbe uživanja zemljišta mjesto kamata.

Kr. kot. sud u Samoboru osudom od 25. srpnja 1884 br. 4986 sudio je: „Tuženik Josip Novosel ima od utuženog zajma sa 145 for. 62 novč. platiti tužitelju Stjepanu Golubiću samo još neplaćeni ostatak od 76 nov. sa 8% kamatami od 5. ožujka 1884, a parbeni se troškovi prebijaju; a odbija se tužiteljev zahtjev, da mu tuženik povrati zajam u iznosu od 144 for. 86 novč.

Razloži: „Vidiv, da se prema §§ 1. 4. i 7. zakona od 8. prosinca 1877 iznad 8% pobrane u ime kamata vriednosti imaju odbiti kao odplata glavnice;

vidiv, da stranke priznaju, da je tužitelj tuženiku godine 1878 dao u zajam 110 for., a godine 1882 35 for. 62 nov., kada je tek izdana obveznica od 21. svibnja 1882 na ukupnu zajamnu svotu od 145 for. 62 nov., te da je tužitelj mjesto kamata za sve to vrieme kroz 6 godina od 1878 do uključivo 1883 pobirao plodove sa tužiteljevog vinograda „Starjak“;

vidiv, da je na prigovor tuženika, da je tužitelju pobiranim vinom sa vinograda „Starjak“ jur izplaćena čitava zajamna glavnica sa svimi

Digitized by Google

8% kamatami, preduzetim sudbenim očevidom po vještacih zaista dokazano, da je tužitelj svake godine sa rečenog vinograda pobirao čistoga prihoda u vriednosti od 29 for. 70 nov. a. vr.;

vidiv, da se istodobno sa obveznicom sačinjena zakupna pogodba, kojom tuženik tužitelju daje vinograd „Starjak" tobože u zakup za kamate od tužene glavnice, u oči zakona od 8. prosinca 1877 nemože uvažiti, jer se takovom prividnom pogodbom neoduzima pravna narav zajamne pogodbe kao glavne i pogodbe glede kamata kao uzgredne, niti iz te pogodbe ikada može postati zakupna pogodba, makar se kamate plaćale u zemljištnom prirodu;

vidiv dakle sve ovo i odračunav preko 8% kamata nadilazeći godišnji čist prihod sa tuženikovog vinograda „Starjak" godine 1878 od prvobitne glavnice sa 110 for. pa do godine 1882, odplaćivanjem smanjila se je glavnica na 18 for. 8 novč. a. vr., a tada je dan tuženiku drugi dio zajma sa 35 for. 62 nov. te isto tako na ovu zajamnu svotu od 53 for. 70 nov. odbijajući 8% kamate nadilazeći čisti godišnji prihod, obalila se je ukupna tužena tražbina koncem 1883 samo na ostatak od 76 nov. a. vr., i zato je samo ova svota tužitelju dosudjena, sa zahtievanim od dana tužbe kamatami, a parbeni su troškovi prebijeni iz razloga, što su obie stranke jednako krive, što sklopiše ovakovu neizviestnu pogodbu, koja se je samo parnicom i sudbenim očevidom mogla na čistac izvesti.

Na priziv tužitelja po odvjet. dr. Klaiću, kr. banski stol osudom od 18. rujna 1884 br. 20.596 potvrdio je osudu kot. suda.

Razlozi. „Uz razloge osude I. molbe kao na zakonu i spisih osnovane, dodaje se još, da se po smislu zakona od 8. prosinca 1877 br. 70 ne može odreći tuženiku prigovor, da je više platio od 8%, jer ako bi se tim prigovorom odbio, dosudile bi se protuzakonite kamate ma i indirecte, a kada zakon zabranjuje uzimati i 8% na duže nego na pol godine unapred (§ 7), tim više zabranjuje veće od 8% u sudbenu zaštitu uzeti; — nadalje da ne stoji prigovor, da očevidom nije dokazano koliko je vinograd dao čista prihoda, nego samo koliko je mogao dati; jer prvo, stranke pri očevidu prisutne nisu prigovorile očevidu i mnenju vještaka, a drugo, vještaci imali su ustanoviti čisti prihod, t. j. koliko je donio isti vinograd, i ustanovili su ga.

Kr. stol sedmorice osudom od 23. siečnja 1885 br. 4282 odputio je izvanredni previd tužitelja s razloga:

Pošto u jednoglasnih presudah nižih sudova neima nijednoga od uvjeta § 335 gr. p. p, dapače se te presude prema stanju razpravnih spisa i gledom na kazivanja preslušanih vještaka ukazuju opravdane, temeljito mora se izvanredni previd tužitelja kao po § 334 gr. post. nedopustiv zabaciti. *S. P.*

Digitized by Google

Actio nata — kada nastupi odgadjajući uvjet pogodbe.

Glasom obveznice od 28. svibnja 1882 primio je S. K. od N. B-a u zajam 15000 for. pod uvjetom, da mu 10000 for. za pet godina, a 5000 po šestmjesečnom odkazu povrati, pa se je S. K. ujedno obvezao, da će N. B-u od ciele ove glavnice plaćati svake godine unapred 8% kamate.

Vansudbenom nagodom od 5. veljače 1883 promienjena je ustanova obveznice glede roka povratka uzajmljene glavnice tako, da se je J. K. obvezao N. B-u cielu glavnicu od 15000 for. povratiti 1. kolovoza 1883, a ujedno da će mu toga dana platiti u ime diferencije za kamate, koje usljed ranije povraćene glavnice neće u visini od 8% moći pobirati, paušalni iznos od 700 for.

Nagodom ustanovljeni rok plateža bio je jur davno minuo, ali J. K. nije platio N. B-u diferencije od 700 for., te je medjutim J. K. i preminuo. — N. B. digne na to tužbu proti ostavini J. K-a zahtievajuć izplatu nagodjene diferencije od 700 for.

Sud prve molbe, temeljeći u nazočnom prieporu svoju nadležnost na § 37 gr. sudovnika izrekao je osudu po zahtjevu tužbe, te ju je ovako obrazložio:

Skrbnik tužene ostavine J. K-a priznaje istinitost i izpravnost obveznice od 28. svibnja 1882 kao i vansudbene nagode od 5. veljače 1883, pa priznaje i to, da se je pokojni J. K. potonjom obvezao, da će 1. kolovoza 1883 tužitelju na glavnicu od 15000 for. platiti u ime diferencije za kamate, što ih usljed ranije povrate glavnice tužitelj neće moći možda u iznosu od 8% pobirati, nagodjeni kamatni iznos od 700 for.; ali prigovara, da je nastao uvjet, pod kojim bi tužitelj vlastan bio tu diferenciju kamata utužiti, jer tuženik J. K. nije tužitelju glavnice povratio, naprotiv je tužitelj utužio cielu glavnicu zajedno sa 8% kamatami, pobire dakle i poslje 1. kolovoza 1883 kao dana, kad je ugovoren bio rok za povratak glavnice, po čem dakle nikakva diferencija u pobiranju kamatâ od glavnice nastala nije.

Prigovor tuženika odnosno skrbnika ostavine J. K-a, da nije nastao uvjet, pod kojim je tužitelj bio vlastan nagodjenu kamatnu diferenciju utužiti, jer tuženi nije tužitelju glavnice povratio, nestoji; jer u točki 1 sl. b. nagode nije niti uslovljeno, da tuženik J. K. imade nagodjeni kamatni iznos od 700 for. platiti samo za slučaj, ako baš 1. kolovoza 1883 povrati glavnicu od 15000 for., nego je nagodom izplata kamatne svote od 700 for. ugovorena izrično za slučaj „ranije" povrate glavnice, a da je ta ranija povrata glavnice ugovorena bila, vidi se iz točke 1 nagode, kojom je u sporazumku stranaka preinačena ustanova

Digitized by Google

zajamne pogodbe, sadržana u obveznici od 28. svibnja 1828, (§§ 859, 861, o. g. z.).

U tom nagodjenom kamatnom iznosu od 700 for. leži tako rekuć premija, koju je dužnik J. K. sklonim se pokazao obećati vjerovniku N. B-u zato, što je u pogibelji bio usljed ranije ugovorene povrate glavnice, da neće možda u visini od 8% moći od drugih privatnikâ ili kojeg novčanog zavoda pobirati kamate".

Druga molba potvrdi ovu osudu u cielosti te u svojih razlozih naročito naglasuje: da se ugovorena svota mora pravom smatrati kao premija, jer tužitelj nebi inače pristao na preinačenje odplatnoga roka.

Treća molba dokinu obie niže osude sa sliedećih razloga:

„Platež diferencije kamatâ, utanačen vansudbenom nagodom od 5. veljače 1883 ne ima po § 914 o. g. z. drugoga smisla nego da tuženik odšteti tužitelja za eventualni gubitak pogodjenih viših kamata za tamo predpostavljeni slučaj, da tuženik povrati glavnicu prije, nego što glasi obveznicom od 28. svibnja 1882 prvobitno utanačeni rok, a tužitelj usljed te ranije povraćene glavnice nebi možda pobirati mogao obveznicom od 28. svibnja 1882 ugovorene kamate u visini od 8% od drugih zajmoprimaca.

Platež te diferencije učinjen je dakle zavisnim od nastupa uvjeta ranije izplate glavnice (§§ 897, 696 i 699 o. g. z.). Pošto pako glasom priznanja tužitelja glavnica na kašnje pogodjeni raniji odplatni rok povraćena nije, a tuženik sveudilj još ugovorene veće 8% kamate plaćati mora; pošto nadalje tužitelj još nikakve štete ne trpi, ugovoreni uvjet dakle još nastupio nije: to se utužena diferencija za sada dosuditi nemože.

U ostalom je tužitelju priuzdržano pravo ponovne tužbe po § 299 gr. pp.

Zastupnik tužene ostavine posve je suglasan sa nazori najvišeg sudišta, pa jer je vrlo poučan zaključak izvanrednog mu previda, to ga diljem priobćujem:

„Odlučno se moram protiviti nazoru obiuh nižih osuda, da se ugovorena svota ima smatrati kao nekakva premija od strane J. K-a; a neznam odkuda drugomolbeno sudište izvodi, da se je pokoj. J. K. obvezao na izplatu upitne svote samo s razloga, što tužitelj nebi inače pristao na preinačenje odplatnog roka.

Koji motivi su bili povodom, da je J. K. preinačio odplatni rok a tužitelj na isti pristao, to je samo akt čistog psiholoških momenta, a ovi ne mogu služiti podlogom za presudjenje pravnih posljedicâ, već samo dokazane činjenice.

Koli materijalno civilno pravo, toli nacijonalna ekonomija uče, da kamate plaćati nije kakova premija već odšteta, koja se plaća za uži-

Digitized by Google

vanje glavnice, to je akcesorna dužnost, koja bez glavnog duga nemože nastati, i kamate teku i dospievaju dok dug — glavnica postoji, a prestaje tok kamatâ čim glavni dug prestane.

Kamate, kako to odredjuje § 912 odnosno i § 897 p. g.z., spadaju na uzgredne ustanove pogodbe te predpostavljaju glavni dug. Istina, da sam priznao obstanak glavnog duga, ali nemože se ob ovoj uzgrednoj obvezi napose razpravljati, kada se nerazpravlja i o glavnom poslu, stoga bi ovaj predmet spadao na razpravljanje parbe, kada je utužena i ciela glavnica".

Priobćio Drag. Becić.

Odstupljuje se dobro uz uvjet, da preuzimatelj dobra pomaže prijašnjemu gospodaru u gospodarstvu, i da ga kad umre dade pristojno zakopati. Opoziv ovoga posla kao darovanja radi nezahvalnosti.

God. 1874 sastavljena bje pred javnim bilježnikom isprava, da A. predaje B-u svoj seljački posjed, a ovaj (B.) da je dužan prama A-u i njegovoj supruzi pristojno se ponašati, poštovat ih, pri gospodarstvu im pomagati, a kad umru, dostojno ih dat pokopati. Nu B. je više puta uvredio A-a te ga pače i zlostavio, usljed česa A. opozove darovanje i zahtievaše tužbom, da mu B. preda natrag njegov posjed. Prvi sud sudio je, kako se u tužbi iskalo, viši je sud odbacio tužbu.

Razlozi: Bilježnička isprava od 13. veljače 1874 nesadržaje darovanja u smislu § 938 o. g. z., jer se je tuženik obvezao, da će u ime polovice posjeda, koju mu je tužitelj odstupio, pomagati supruge A. pri njihovom gospodarstvu i podmiriti trošak pogreba. Tim je dakle sklopljena dvostrano obvezna pogodba, koja se nemože razriešiti, kad to zaišće jedna stranka. Zato neda se ovdje uporaviti odredba § 948 o. gr. zak.

Najviši sud bečki riešenjem svojim od 17. siečnja 1884 br. 11292 potvrdi naprotiv osudu prvoga suda.

Razlozi: Prizivni sud misli, da bilježnička ona isprava nesadržaje nikakova darovanja, pa da se s toga pogodba po § 948 o. g. z. nemože opozvati. Ali to mišljenje nije opravdano, što se posvema dobro vidi, ako se pomisli, da su ove obveze, što ih je tuženik uzeo na sebe: da će najme poštovati tužitelja i njegovu suprugu, pri gospodarstvu im pomagati i kad umru pristojno ih pokopati, čisto moralne naravi, te se nemogu smatrati kao činitbe, koje bi bile prema vrednosti darovana predmeta; a mogu to biti tim manje, što nije navedeno ni kolika ima biti ona pripomoć tuženika u gospodarstvu tužitelja, niti koliki imade

Digitized by Google

biti trošak pogrebni, nego je jedno i drugo prepušteno volji i odluci tuženika. Mora se dakle promieniti osuda višega suda, jer u ovom slučaju zaista obstoji darovanje, a tuženik pokazao se veoma nezahvalnm tužitelju.

(„*Centralblatt*“.)

B. Mjenbeno.

Zatezne kamate i prihvatnik mjenice.

Prvi sud izreče, da se platežni nalog ima uzdržati u krieposti. To potvrdi i prizivni sud. Naprotiv dokine obie odluke najviši sud bečki riešenjem od 7. siečnja 1885 br. 14.459.

Razlozi: Iz navoda tužiteljevih posvema se jasno vidi, da on nije tuženiku prije nego li je podigao tužbu, mjenicu predočio da ju izplati; tužitelj niti nije uztvrdio, da je ova predočba učinjena i onda, kada je, kako tvrdi (tužitelj) opomenuo tuženika da plati mjen. dug; u ostalom čini se kao da je ta opomena potekla od izdatnika i giranta mjenice, a ne od tužitelja. Pošto dakle tužitelj nije potražio da se mjenica plati o dospietku, niti kasnje predočenjem (presentacijom) mjenice, nego istom podignuv tužbu; pošto je tuženik bio dužan platit istom usljed predočbe i povrh toga istom nakon izručene mu kvitirane mjenice u mjestu svoga prebivališta (čl. 40, 39 i 4 red. 8 mj. z.; §§ 40, 39, i 3 red. 8 hrvat.-ug. mjen. zak.): to sliedi odatlje, da tuženik nije bio već 1. kolovoza 1884 in mora solvendi, da po tom tužitelj nije bio vlastan već od toga dana, nego istom od dana uručenja tužbe t. j. od 19. kolovoza 1884 zahtievati zatezne kamate, da se je s toga platežni nalog glede kamata, računanih za vrieme od 1. do 19. kolovoza s ovih razloga morao dokinuti. Nu ovo isto mora se odrediti i glede plaćanja dalnjih kamata kao i glede same mjen. svote i troška tužbe, jer mjenica nebijaše prije tužbe radi izplate predočena, a pošto je bila tužba predana, tuženik je platio dug položiv kod suda mjen. svotu od 215 for. i 6% kamate, tekuće od 19. kolovoza 1884 do dana kad je ovu svotu položio. Mora se priznati, da je tuženik u pravo doba ovo položio, jer je 21. kolovoza 1884 ponudio izplatu mjen. svote od 215 for. i 6% kamate tekuće od 19. kolovoza, a u diferenciji od dvajuh dana nemože se nazrievati zatezanje. Nu tuženik je i pravo postupao kad je novac položio kod suda, jer tužitelj i sam priznaje, da nije bio zadovoljan s onim, što mu je tuženik davao (§ 1425 o. g. z.) nego je nepravedno više tražio. S ovih razloga trebalo je oba riešenja nižih sudova promieniti te platežni nalog posvema dokinuti.

Digitized by Google

C. Trgovačko.

Ako se prodavalac obveže, da će robu odpremiti franco u mjesto gdje stanuje kupac, to ovo mjesto nepostaje tim uvjetom izpunjenja za prodavalca. (Čl. 345 njem. trg. zak.; § 344 hrv.-ug. trg. z.).

A. iz Tarnova tuži trgov. firmu B. iz Gaudenzdorfa pred trgov. sudom u Tarnovu, da mu preda tiskarski stroj i plati 10 for., jer da se je tuženik pismeno obvezao, da će kupcu prodani stroj u Tarnov odpremiti i tu predati.

Tuženik prigovori nenadležnost suda, nu ovaj odbije taj prigovor, a ovu odluku potvrdi i viši sud povodom utoka tuženikova.

Vrhovni bečki sud odlukom od 30. siečnja 1884 br. 13504 povodom izvan. previdnoga utoka tuženikova dokine obie odluke nižih sudova i uvaži prigovor nenadležnosti.

Razlozi: Tužitelj pozivlje se na pismo tuženikovo, u kojem da se je potonji obvezao, da će stroj odpremiti i predati u Tarnovu. Nu u tom pismu veli se samo to, da će se naručeni stroj odpremiti „franco Tarnov kolodvor"; ali ove rieči neznače isto kao „loco Tarnov", one znače samo to, da trošak odpreme naručena stroja do Tarnova plaća prodavalac; nu odatlje nesliedi već, da se pogodba mora u samom Tarnovu ispuniti; jer prema čl. 345 trg. zak. od 17. prosinca 1862 (br. 1 z. l. god. 1863), ako prodavalac preuzme na sebe dužnost platit trošak ili ini izdatak za odpremu, odatlje samo po sebi već nesliedi, da ono mjesto, kamo se roba ili stvar odprema i dovozi, vriedi za prodavaoca kao mjesto izpunjenja. Pošto se je dakle u ovom slučaju tuženik samo obvezao odpremiti stroj u Tarnov bez troška za kupca, to se ovo nemože shvatiti kao naročita ustanova pogodbe, usljed koje bi se moglo u smislu § 42 sudovnika od 20. studenoga 1852 (d. z. l. br. 251) na mjesto redovite podsudnosti prebivališta utemeljiti posebna podsudnost u mjestu ugovora: to se je moralo odlučiti prema zahtjevu izvan. previd. utoka.

Trg. pomoćnik izstupljuje prije vremena iz posla radi uvrede poštenja po gospodaru učinjene. Pomoćnik je vlastan tražiti plaću za preostalo vrieme kad nije vršio službe.)*

Tužitelj bijaše tehničkim ravnateljem tuženikove tvornice stakla. Tužitelj izstupi iz posla radi uvrede poštenja, koju mu nanese principal, i pošto je na njegovu tužbu vlastnik tvornice bio osudjen s bog uvrede poštenja, digne pred civilnim sudom tužbu zahtievajuć, da mu bivši

*) Vidi: Mjesečnik br. 1 god. 1885 str. 37.

Digitized by Google

principal izplati ostatak njegove plaće. Prvi sud odbaci tužbu, prizivni sud zadovolji joj, a najviši sud riešenjem od 15. listopada 1884 broj 10745 potvrdi osudu druge molbe.

Razlozi: Iz činjenice, utvrdjene osudom kaznenoga suda, kao i iz predležećega pisma tuženikova vidi se, da je tuženik tako postupao sa tužiteljem kod njega služećim, da je ovaj potonji prema čl. 61—63 trg. z. (§§ 57 i 58 hrv.-ug. tr. z.) vlastan bio i prije izminuća ugovorena vremena pogodbu razriešiti. Tužitelj je ostavio mjesto svoje službe, a to jo opravdano, jer je razlog tomu bio takov, da usljed njega oba nisu više mogla zajedno stanovati, što bi ipak bili morali, da je službovni odnošaj i dalje potrajao; od tužitelja dakle nije se moglo očekivati, da će dotle uztrajati na svom mjestu, dok bi konačno usljed njegove molbe sudbenom odlukom razriešen bio odnošaj službe. Pošto je pogodba o službi razriešena krivnjom tuženikovom, mora ovaj odgovarati i za štetne posljedice, koje odatlje nastaju. Ova odgovornost neima se doduše prosudjivati po obrtnom zakonu, nego po obćenitih ustanovah civilnoga prava, a uporavu civilno-pravnih ustanova trgov. zak. jamačno nije htio tim izključiti, što nije u svoje područje povukao i riešenje pitanja ob odšteti. Tuženik izdao je 17. studenoga 1882 izpravu, koja tvori temelj ograničenju dužnosti naknade; iz te se isprave vidi, da je tužitelj razriešiv svoj odnošaj sa tuženikom izgubio četirimjesečnu plaću. Tu valja u račun uzeti cielo pogodbom ustanovljeno vrieme službe, jer je samo tužitelj u ovom slučaju nipošto pako tuženik bio vlastan razriešiti službovni odnošaj prije ustanovljena vremena. Mjesečna plaća iznosi 100 for. Plaća ova imadjaše biti odštetom za usluge tužiteljeve; ovaj doduše nije posliednja 4 mjeseca bio u službi, nu to ipak nemože smetati, da mu se nedosudi izplata berivâ i za to vrieme, jer je krivnjom tuženika zapriečen bio nastavak službe. Kad bi se kraj takova stanja stvari uzkratila izplata ugovorene plaće, radilo bi se proti načelu § 1155 o. g. z. Uporava ove ustanove nemože se u ovom slučaju, po naravi stvari, učiniti zavisnom ob očitovanju, da je tužitelj pripravan stupiti natrag u službu, jer se neradi o tom, da se neće stupiti u službovni odnošaj, nego o razriešenju odnošaja toga, čemu je kriv tuženik.

D. Kazneno.

Priepor o nadležnosti.

Supruzi X. Y. iz Broda upraviše pod omotom pismenu pritužbu na kr. banski stol u zagrebu proti odvj. Z. iz Broda radi zločinstva prevare.

Digitized by Google

Kr. banski stol odredi na to preslušanje odvjetnika Z-a., ovaj pako podnese proti suprugom X. Y. kod kr. kotar. suda u Brodu kaz. prijavu radi zločinstvo potvore eventualno radi prekršaja uvrede poštenja.

Kr. kotar. sud u Brodu smatrajuć se u razpravljanju zločinstva nenadležnim, ustupi spomenutu prijavu nadležnom sudb. stolu u Vinkovcih, koji ju medjutim na temelju § 47 kp. ustupi kr. sudb. stolu u Zagreb na nadležno uredovanje, obrazlažuć taj ustup sliedećim načinom:

„Kažnjivi čin počinjen je pismenom pritužbom, koja je tek u Zagrebu na javnost došla, pa je tako zločin potvore tek u Zagrebu perfektnim postao, jer su prijavljenici svoju pritužbu u Brodu s pošte uzeti, dapače i u Zagrebu dotičnoj oblasti prispjelu opozvati mogli; a pošto se kod zločinstva potvore po § 209 kz. zahtieva, da se njetko, hoće li da se čin zločinom potvore kvalificira, mora radi kakvog izmišljenog zločina kod „oblasti“ prijaviti, to je jasno, da se taj zločin može učiniti tek predajom izmišljene prijave kod dotične „oblasti“ — da je dakle sjedište ove oblasti ujedno i mjesto počinjena čina — § 47 kp.

Pošto je indi ova inkriminirana pritužba predana kod kr. bansk. stola u Zagrebu, mora se prema gori iztaknutom kao mjesto čina smatrati Zagreb — nipošto Brod — pa je za razpravljanje ovoga predmeta jedini kr. sudb. stol u Zagrebu nadležan po § 47 kp.

Kr. sudb. stol u Zagrebu temeljem istog § 47 kp. nu bez dalnjeg razlaganja vrati istu prijavu sudb. stolu u Vinkovce kao u stvari nadležnomu sudu; nu kr. banski stol usljed izvješća ovog potonjeg rieši nastali priepor o nadležnosti ovako:

Kr. banski stol uvaživ, da se mora uzeti, da je čin sa strane tuženih suprugâ X. Y. izveden u Brodu, gdje bje pritužba proti odvjet. Z. pisana i radi odpravka na predsjedničtvo kr. banskog stola ujedno predana; jer u pogledu činitbe tuženih suprugâ neodlučuje mjesto sjedišta one oblasti, na koju je pritužba odpravljena; uvaživ takodjer, da je već sa gledišta shodnosti opravdano, da kr. sudb. stol u Vinkovcih, u kojega području tužitelj, tuženici i svjedoci, koji bi se o predmetu preslušati imali, stanuju, u pitanju stojeću kaz. stvar provede, odnosno, u istoj dalje po zakonu postupa: obnašao je saslušav kr. drž. nadodvjetničtvo izreći, da je kr. sudb. stol u Vinkovcih za povedenje dalnjeg, radi zločinstva potvore povedenog postupka nadležan.*)

Priobćio Drag. Becić.

*) Vidi Mjesečnik br. 4 o. g. str. 194 i sl. dva slučaja, u kojih kr. ban stol onako riešava prepor, kao što je i ovdje. Priobćitelj g. Drag. Becić smatra, da je riešenje kr banskog stola „svakako praksi bliže“, a i nam se tako čini sa razloga, što ih je za ovo mnenje naveo g. dr. S. P. — Molimo g. B., da u buduće izvoli naznačiti kod sudb. rješitbe datum i broj, jer se tako znatno olahkoćuje citiranje. Ured.

Digitized by Google

K §§ 99 i 496 k. z.

Kr. državno odvjetničtvo u P. tužilo je Andriju P. i Ivana P., da su 22. studenoga 1882 oboružani prvi sjekirom, a drugi kolcem zaprietili Koji B., da ga do božića moraju ubiti i njegovog se mesa najesti, čim su mu zadali temeljita straha, te počinili zločinstvo javnog nasilja po § 99 k. z. kažnjivo po § 100 k. z.

Nakon obavljene glavne razprave sudio je kr. sudbeni stol u P., da se Andrija P. i Ivan P. odriešuju po § 250 br. 3 k. p. od obtužbe radi zločinstva javnog nasilja u § 99 k. z. označena; no da su krivi, što su 22. studenoga 1882 Koji B. javno u selu B. na ulici i pred više ljudi, glasno i hoteć da se čuje, zaprietili zlostavom, čim su počinili prekršaj proti sigurnosti poštenja, označen u § 496 k. z.

Razlozi: Na temelju izpovjedke zakletih Koje B. i Mile T. te u predizvidih izpitanih Pane M., Srdjana D., Antuna i Mande V. usuprot postojanom niekanju obtuženika uzeo je sud dokazanim, da su obtuženici u selu B. na sokaku Koji B., koji je sa Milom T., Panom M. i Srdjanom D. onamo došao, da izvide drva, što ih obtuženici u zabranjenoj šumi njihova sela posjekoše, — zaprietili se riečmi: „daj nam samo Koju, boga mu, sada će biti mesa od njega“ i trčali za njim imajuć sjekire u ruci.

Dokazano je nadalje, da je Kojo B. došav u selo i vidiv obtuženike, neusudiv se u dvorište njihovo, umakao u kuću Antuna V., gdje ga je žena Manda V. u sobu zatvorila i dotrčavše obtuženike prinukala, da su neučiniv zla ni sile nikakove mirno otišli za svojim poslom i napokon, da je po tom Kojo B. s drugovi iz sela B. nenapastovan kući otišao.

Ali sud u činu, koji se obtuženikom u grieh upisuje, nenazrieva zločinstva označena u § 99 k. z., jer nenalazi, da je izušćena po obtuženicih prietnja prije spomenuta s obzirom na okolnosti, u kojih je učinjena, kadra bila zadati temeljita straha, i da su se obtuženici poslužili njom samo zato, da Koju B. u strah i nemir utjeraju; to se pako izvodi odatle, što je Kojo B. zatekav obtuženike u zabranjenoj šumi uzprkos već tada izrečenoj grožnji obtuženika, da jih neodade, ipak ih prijavio starješini svoga sela, pak s ovim radi izsliedjivanja proti obtuženikom u selo ovih se povraćao; što su obtuženici došav do kuće V., u koju se je bio Kojo B. sklonuo, po samom nagovoru žene Mande V., neučiniv nikakva zla ni sile, od navale odustali i udaljili se; — što se je Kojo B. s drugovi zatim mirno i nesmetan od obtuženika kući povratiti mogao, a poslje toga živio kroz dvie godine pa i danas živi mirno, te ga obtuženici nenapastuju; i napokon, što je — žalibože — kod na-

Digitized by Google

šega prostoga puka ružna navada, da čim se razžesti, prokune boga i zaprieti se ubijstvom, a da ozbiljno ni ne misli da izvede svoju prietnju.

U predležećem pako slučaju bijahu obtuženici razjareni na Koju B., što ih je u zabranjenom djelu zatekao i prijavio starješini, pače došao i u kuću njihovu da izvede potragu; sjekire imadjahu uza se ne da izvedu inkriminirani čin, nego jer su dotrčali kući iz šume, gdje su drva sjekli, i poslje čina onoga opet se na posao svoj vratili.

S toga je sud — u pomanjkanju učina zločinstva, sbog kojega se je obtužba digla, obtuženike odriešio od obtužbe, te usljed naročita zahtjeva privatnog učestnika, kao privatnog tužitelja — proglasio ih krivimi prekršaja proti sigurnosti poštenja.

Proti ovoj osudi uložilo je drž. odvjetničtvo žalbu ništovnu na osnovu ništovnih razloga § 277 točke 7 i 10 k. p.; nu kr. stol sedmorice vrhovnom rješitbom od 7. ožujka 1885 br. 84 zabacio je žalbu ništovnu i potvrdio osudu prvoga suda.

Josip Galjer.

Nekažnjivost po § 187 k. z. nemože nastupiti, ako je detektiv saznao za djelo obtuženoga.

„Cecilija Š. podnese žalbu ništovnu proti osudi prvoga suda, koji ju proglasi krivom zločinstva kradje, navedena u §§ 171 i 173 k. z. Kasacioni sud zabaci riešitbom od 11. listopada 1884 br. 4759 žalbu.

Razlozi: Žalba ništovna upiruća se na § 281 toč. 9. b. austr. k. p. (§ 277 toč 9 sl. b. hrv. k. p.) opravdava se tim, što se tvrdi, da je djelo obtuženice po § 187 k. z. postalo nekažnjivim, da bi se po tom obtuženica imala odriešiti.

Prvi sud nije uvažio ovaj razlog obtuženice s toga, jer je detektiv, koji je radi kradje proti njoj postupao, prije saznao za njeno kaznjivo djelo, nego li je ona naknadila štetu. U ništovnoj žalbi pobija se mnenje, kao da je detektiv kakovo poglavarstvo; ali ovo pobijanje nevriedi. Kad se radi o slučaju, o kojem govori § 187 k. z., izraz „poglavarstvo“ neobuhvaća doduše svih u drugoj alineju § 68 k. z. navedenih, ali obuhvaća, što se vidi iz oprieke prema izrazu „sud“, sve one osobe, koje moraju na temelju svoga javnoga imenovanja napose brinuti se za sigurnost vlastničtva te nastojati, da budu povriede ovoga kaznjene.

Detektiv Karlo R. postupaše po nalogu službujućega povjerenika. U ostalom znade se, da je c. k. institut detektiva dodieljen ravnateljstvu redarstvenomu, da mu pomaže uzdržavati javni red, mir i sigurnost, da ga podupire u svem što se tiče izvršivanja obstojećih zakona i propisa.

Digitized by Google

Ovo sve može se čitat u § 1 ustrojnoga štatuta i u dekretu ravnateljstva redarstva od 4. ožujka 1872 br. 622.

Tu se naročito ističu kao zadatci detektiva: da odkrivaju već izvedena ili pokušana kažnjiva djela, da pronadju i uhite počinitelje i njihove drugove, da nadju protupravno oduzeto tudje dobro i dokazala.

Detektiv mora položiti zakletvu čim bude primljen u službu; njemu pripada zakonska zaštita, koja ide osobe oblastne i vojničku stražu — ovo oboje odredjuju §§ 10 i 18 statuta za detektive.

Neima dakle nikakove dvojbe, da je prvi sud posve prema zakonu sudio, kad je izrekao, da se u ovom slučaju nemože uporaviti kažnjivost izključujući razlog § 187 k. z., jer je detektiv Karlo R. prije doznao krivnju Cecilije Š., nego li je ona naknadila štetu.

E. Upravno.

1. Načelo, da tko je član dalmatinske občine a ne i pripadnik, jednak je ovomu zadnjemu u svakom obziru (izim samo u pravu na pomaganje sa strane občine u siromaštvu), vriedi i za odlomke.

2. Prava pojedinih članova jedne dalmatinske občine na kakva uživanja ne mienjaju se ni u slučaju, da odlomak, kojemu ti članovi pripadaju, bude odcienljen od te občine.

Dne 3. studenoga 1883 br. 3793 odlučio je zemaljski odbor dalmatinski, da Antuna Monti-a iz Knina neidje nikakvo pravo na učestvovanje u uživanju občinskih dobara odlomka Oklajskog (Oklaja), jer on ne pripada Prominskoj občini, nego Kninskoj.

Uteče se Monti c. kr. upravnomu sudištu u Beču, a ovo presudom od 19. studenoga 1884 br. 2499 pronadje, da ta odluka nema u zakonu temelja. Po § 8. ods. 1. dalmatinskog občinskog pravilnika, članovi občine, spomenuti u § 6. pod br. 2 jesu pripadnikom (§ 6. br. 1) občine u svakom obziru izjednačeni, sa samom iznimkom prava na obskrbljivanje u siromaštvu. Ovo načelo vriedi i za odlomke, pošto za one, koji su u njih članovi, nema osobitih propisa, nego pravilnik se sve odnaša na obćenita svoja pravila (§§ 10, 28 i 72); a što se tiče prava na uživanje občinskih dobara u odlomcih, o kojih se u ovom sgodjaju radi, ovo je načelo izraženo, kako se nije moglo izričnije, u § 10 obć. prav., koj ustanovljuje, da prava pojedinih odlomaka občine, kao cielih razreda ili pojedinih občinara na vlastničtvo ili upotriebljavanje, ostaju nepromienjena i kad bi se koj dio občine od občinske sveze razstavio.

Iz ove ustanove, koja upravo ovoj razmirici dolikuje, izvira, da i pokle je god. 1882 odlomak Oklaja bio odlučen od Kninske občine i

Digitized by Google

privaljen Prominskoj, pritužniku pripadaju ista prava na uživanje občinskih dobara, što su u tom odlomku, koja on i prije toga posjedovaše.*)

Upravnomu sudištu nije bilo razvidit, bijahu li ta prava i, do potrebe, u kolikom obsegu pritužniku utemeljena u rješitbi od 10. lipnja 1882 br. 1964 Kninske občine, na koju se on u svojoj pritužbi pozivlje, jer ovo pitanje ne bje predmetom odluke zemaljskog odbora, koj ne priznade, da pritužnika ide ikoje pravo na učestvovanje u uživanju občinskih dobara Oklajskog odlomka s razloga, što nije pripadnik toga odlomka, odnosno Prominske občine. — Ova odluka bila je, kao što se je ozgora reklo, nezakonita; naprotiv bio je zemaljski odbor dužan pozvati občinsko vieće Prominsko, da u prvoj molbi izreče svoju po § 72 obć. prav. o zahtjevih, što ih je pritužnik iznio, bez obzira na to, kojoj on občini pripada.

Imalo se po tom napadnutu odluku ukinuti po § 7 zakona od 22. listopada 1875 br. 36 d. z. l. god. 1876. *B.*

KNJIŽEVNOST.

R. H. Wrožda, wrožba i pokora.

Studyum z historyi prawa karnego. Warszawa 1884.

Priobćio dr. Fran J. Spevec.

(Nastavak.)

Isto tako rabi se, veli pisac, u štatutu poljičkom izraz wražda ne samo u značenju kazne za ubojstvo, nego i u smislu krvne osvete. Ovo potonje ne stoji. Pisac u podkrepu svoje tvrdnje pozivlje se primjerice na čl. 38., koji glasi: „Ako li bi mankala dva ta-j uda, tada dva krat toliko; ako li tri, tada tri krat toliko; ako li četiri, tada četir krat; ako li pet, tada pet krat; ako li sva šest, a čovik ne bi z toga-j umro, tada li tako-j po taj račun, a za to-j je to-j takoj uzakoneno na veće vražde, ere e gori i teži čoviku zao život, nego smrt, ka se ednom čoviku učini". — Kako se može na temelju toga mjesta davati izrazu vražda značenje krvne osvete, nije lako razumljivo. Članak taj, prem se nalazi u posebnom naslovu,[90] ipak je samo nastavkom predjašnjega, 37.

*) A idjahu ga, jer on, valjda, u tom odlomku ima kuću ili zemalja, pa plaća na nje poreza (§ 6 br. 2 obć. prav.). Op. Pr.

[90] XIV. Od rano,

Digitized by Google

članka, koj odredjuje: „Ako li bi ko koga oklastio rukom, ter bi bio maganatan ednom rukom, ali nogom, ali tolikoe okom, svako edno tih nosi pô vražde, ča e libar 120“.

Za ozledu, koja imade posljedicom gubitak ruke, noge ili oka, plaća se dakle polovica vražde ili 120 libara (čl. 37); ako li bi pako manjkala dva takova uda, dvie ruke, dvie noge itd., tada dva puta toliko; ako li tri, tad tri puta, itd., ako li svih šest, tad se opet plaća po istom računu, a to je „zato tako uzakonjeno na veće vražde: ere e gori i teži čoviku zao život, nego smrt, ka se ednom čoviku učini“.

Ne može biti o tom dvojbe, da se izraz vražda rabi ovdje lih u smislu kazne za nanesenu ozledu, ne pako u smislu privatne, a najmanje krvne osvete. U tom smislu rabi u ostalom poljički štatut izraz vražda u obće. Dočim naime samo ubojstvo označuje imenom krv,[91] to kaznu za krv nazivlje vraždom, a kako se luči mrtva krv i živa krv, tako se isto luči mrtva i živa vražda. Za mrtvu krv plaća se vražda u iznosu od 240 libara, naime „ako bi se tko s kim svadio, tere ubio edan drugoga“;[92] živa vražda iznosi polovicu mrtve, t. j. 120 libara, a plaća se za njeke tjelesne ozlede, tako za one navedenih članaka 37 i 38, zatim: „ako bi tko plemenita čovika uhitio za vlase . . . . tere vrgao nim na tle, rekši nezaimito ali prez takova podobna zloga uzroka; ako bi mu učinio takovu-j tu-j sramotu, dužan mu e živom vraždom, ča e libar 120.[93] Počini li se umorstvo, ako ubije „tko koga zakonom ašašinskim, vola iz privarke, ali mu zasedši; ali ga ubio pri komu blagu, ali za koju korist, ali ga odro ubivši: tomu e zakon, da tu-j imaju poiti vraždi[94] . . . Plaća tuj krivac dvojaku vraždu, kako to tumači čl. 65 odredjujuć „dvi vraždi“ za onoga, koj bi nekoga na putu razbojnički ne samo napao, nego „ubio na misti“.

Prema svemu tomu znači vražda poljičkoga statuta izključivo imovinsku kaznu, imenito kaznu za ubojstvo, a kao takova služi ona mjerilom, po kojem se odmjeruje kazna i za druge njeke povriede, imenito za teže tjelesne ozlede, dovadjane u tiesni savez sa samom krvi, tako da se kazne one prema razmjeru njezine kazne, kao pô itd. vražde, dočim se ubojstvo uz osobito otegoćujuće okolnosti kazni dvojakom vraždom. Kako je iznos vražde točno opredieljen, to se i u slučaju drugih njekih zločina veli jednostavno: plaća se vražda, t. j. onoliko, koliko za obično ubojstvo. Tako pristav, „ako se poreče i dostigne za kriva“, plaća mr-

[91] Naslov XVI. XVII. XVIII. čl. 150. 209 i dr.
[92] čl. 55.
[93] či. 62.
[94] čl. 56.

Digitized by Google

tvom vraždom[95] mjesto prijašnje kazne, po kojoj su mu se imala izsjeći tri rebra.[96] Nadalje, bude li neko obedjen s tolike kradje „kako bi imala glava poiti", pak se nadje objedjenik „prav", imade se objeditelj izkupiti „punom vraždom".[97] Isto tako silovatelj dužan je silovanoj ženi „mrtvom krvju";[98] ako li je pako „žena mužata ali divojka rukovana, tada e oni razbojnik dužan njoj ednom mrtvom krvju, a drugom mužu neje."[99] Osim spomenutih imade i drugih mjesta kazne, gdje se rabi vražda, a posvuda u smislu kazne.[100]

Napokon se pisac od jugoslavenskih pravnih vrela za razjašnjaj izraza vražda služi štatutom budvanskim, gdje se veli: „Ordinemo, che se alcun homo facesse vendetta o vurasda, et havesse moglie, non si possa levar cosa nissuna della sua moglie per la vendetta".[101] Tvrdnju piščevu, da se izraz vražda rabi i u smislu krvne osvete, podkrepljuje, čini se, navedeno mjesto najviše, prem nije posve sigurno, da li i ovdje znači vražda krvnu osvetu u tehničkom smislu, i da li se negovori ovdje ob ubojstvu, prvobitnom značenju vražde, ter izriče načelo, da za ubojstvo odgovara sam počinitelj; tim više, što se inače nigdje u cielom štatutu ne govori ob ubojstvu. Vendetta znači doduše osvetu,[102] ali osvetu u obće, ne krvnu osvetu u pravom smislu, neprijateljstvo u obće,[103] razmiricu, pak po tom može značiti i povriede nanešene u razmirici, a i ubojstvo, doduše i onakovo, kojemu je uzrokom prijašnja krv, ali i onakovo, koje je izazvano drugim čim, koje dakle nije počinjeno s krvne osvete.

Da vražda pretežito znači imovinsku kaznu, globu, vidi se iz onoga što dosele navedosmo, a svjedoči to i Lucić, veleć: „In criminalibus vero, quomodo judicia ferentur, in scripturis nulla memoria reperitur, tamen in homicidiis, vel membrorum mutilationibus consanguineos petere solitos fuisse compensationem pecuniariam pro sanguine, hancque petitionem et compositionem Vrasdam nominatam apparet".[104]

---

[95] čl. 127.

[96] čl. 126.

[97] čl. 159.

[98] čl. 219.

[99] čl. 220.

[100] Tako čl. 14. i m. dr.

[101] čl. CLXXXXI.

[102] prem i kaznu, zadovoljštinu. Vid. Valentini: Gran Dizionario gramatico pratico; Rezasco: Dizionario del linguággio italiano.

[103] Vid. Littré: Dictionnaire de la langue française.

[104] De regno Dalmatiae et Croatiae lib. VI. c. 1.

Digitized by Google

U savezu s tim veli Du Cange:[105] „Urasda Slavis dicitur compositio pecuniaria pro homicidio vel membrorum mutilatione".

Kao rezultat iztraživanja rieči vražda u jugoslavenskih spomenicih veli pisac, da medju raznimi značenji toga izraza obstoji njeki kronološki red, pak da je prvobitno značio on ubojstvo, kasnije krvnu osvetu, a još kasnije kaznu, opredieljivanu vladom na mjesto prijašnje osvete. To je nedvojbeno, da izrazu vražda pripada značenje ubojstva, nadalje značenje kazne, kao što je i drugdje bivalo, da se imenom samog zločina označivala i kazna udarana na zločin; ali nije sigurno po samih vrelih, da li se je tako nazivala i krvna osveta. Medjutim, dok se je ubojstvo, vražda, kaznilo osvetom, mogla se razumievati i ova pod vraždom; pravilom bilo je: vražda za vraždu t. j. krv za krv, ko što u obće i cielo ono stanje, izazvano vraždom u prvobitnom njezinom značenju, t. j. ubojstvom, moglo se označivati imenom samoga zločina, vraždom; medju strankami nastajaše usljed toga stanje vražbeno. Po Ljubiši znači vražda u obće svadju, prem i svečanost umira.[106] Miriti vraždu = miriti svadju.[107] Svadju medju dviema obćinama radi medja i zemalja, ko što i sve povriede, nanešene u toj svadji jednom strankom drugoj, pripovjeda Ljubiša pod naslovom: vražda.[108] Isto tako na navedenih piscem mjestih iz pravnih vrela poljskoga prava, u kojih se rabi rieč vrožda, znači izraz taj što samo ubojstvo, što kaznu za ovo.

5. Posljednji dio razprave (str. 20—23) bavi se pitanjem: odakle obred češke i poljske pokore, i kaki položaj zauzimlje ona medju sličnimi uredbami drugdje?

Naglasujuć, kako je u novoustrojenih družtvih zapadne Europe jedina crkva posjedovala uspješnih sredstava, da ublažuje, a konačno i odstrani divlje tadanje strasti, a u tu joj svrhu služili poznati canones poenitentiales: dovodi razprava našu pokoru u savez s javnom crkvenom pokorom.

Govori zatim o sličnih činih svečane pomirbe u zemljah germanskih, ter i nje svodi na isto vrelo, a od njihova nasljedovanja nasta češka i poljska pokora (str. 23). Glede svega toga pisac je, sliedeć u bitnosti Frauenstädta,[109] vrlo kratak, ter udovoljuje samo onoga, komu je stvar poznata. Nadajući se, da će naše čitatelje više zanimati pobliži opis predmeta, nego puki navod onoga, što nam u tom pogledu pruža pisac, priobćujemo po istom vrelu š njim pomirbu u pravu germanskom

[105] Glossarium mediae et infimae latinitatis, editio Henschel.

[106] cit. str. 193.

[107] str. 201.

[108] str. 193. i sl.

[109] cit. poglavje V,

Digitized by Google

i crkvenu pokoru nješto potanje; a da bude slika podpunija, spomenuti ćemo umah i umir južnih Slavena.

a. α) Osobito organizovanom bijaše pomirba u Flandriji, gdje nam se prikazuje ona sistematički uredjenom, jedinstvenom sudbenom razpravom. Nadležan za pomirbe bijaše viši činovnik (Ammann), komu bje dodieljen perovodja, da vodi protokol ob obavljenih pomirbah; nadalje šest neporočnih gradjana, koji fungirahu kao posrednici ureda radi. Nijedna pomirba nije se smiela sbiti bez znanja i dozvole nadležnoga činovnika, a svaka stranka imala je s drugom razpravljati po jednom od šestorice službenih posrednika. Poluči li se sporazumak ob uvjetih mira, tad opredieljivahu službeni posrednici dan i mjesto pomirnoga suda, pak ubavješćivahu o tom nadležnoga činovnika, koj davaše još prije ustanovljenoga roka sastaviti pomirbeni ugovor prema navodu posrednika. U opredieljeno vrieme imao se krivac svući u posebnoj u tu svrhu odaji, pak obukav dugu platnenu košulju dao bi si svezati obie ruke i stupaše tako bosonog i gologlav uz pratnju nadležnoga činovnika i dvojice posrednika u prostorije, gdje bijahu sakupljeni sudbeni perovodja i rodbina, ko što krivca tako i pokojnika, jedna i druga u crnini. Tuj valjalo je krivcu stati pred perovodjom u primjerenj udaljenosti, obostrana pako rodbina postavila bi se u redove vis-à-vis. Na to stupaše perovodja u sredinu ter govoraše, pošto se je krivac bacio na koljena, najbližemu rodjaku pokojnika po prilici ovako: „Gle ovdje ovoga krivca! on kajuć se za svoje nedjelo moli u svoj skrušenosti u ime smrti, što ju je dragi naš gospodin bog pretrpio na križu za spas svih nas, da mu se oprosti smrt pokojnoga N. i da mu rodbina pokojnikova dade znak svoga oprosta". Pošto bi dan taj znak, vodi nadležni za pomirbu činovnik krivca pred spomenutoga rodjaka pokojnikova, pred kojim pada krivac ponovno na koljena; a perovodja opetuje dva puta prijašnji govor; po danom pako ponovno znaku, da se na molbu uzima obzir, ustaje krivac te ljubi spomenutoga rodjaka u usta ili lice. Nakon svršenih ceremonija daje činovnik čitati pomirni ugovor, stranke pako obvezuju se pod prisegom, da će ga obdržavati. Na to si pružaju one ruke, a činovnik proglasuje mir govoreć: „Čujte, čestiti vi muževi, što vam ovdje u ime milostivoga svoga vladara i našega grada navieštam. Proglašujem i nalažem mir medju vašom rodbinom, bilo sa strane očeve, materine, bratove, sestrine, stričeve ili s koje mu drago druge strane. Kuda vjetar duva i oblaci kišu siplju, neka vlada medju vami mir. Zabranjujem, da jedan drugoga vriedja sborom ili tvorom, potajno ili javno, osobno ili po drugom kom. Uradite li protivno, biti ćete krivci povriede mira i pomirbe ter u ime našega vladara kažnjeni kaznami, koje po običaju snalaze narušitelje mira. Pozivam sve prisutne za svjedoke, da sam tako naložio i proglasio mir".

Digitized by Google

Značajnim obilježjem flandrijske pomirbe jest tiesni njezin savez sa sudom. Poslujući kod toga posrednici službeni su organi, vezani prisegom, ter o svojem djelovanju u svrhu pomirbe stranaka imadu umah izvjestiti sud, od koga dobivaju inštrukcije. Nadalje stranke se ne smiju bez službenih posrednika nagadjati, a čim je polučen sporazumak, uzimlje cieli posao sud u svoje ruke, ter ga nepušta do konačno učvršćenoga mira.

Drugačijom bijaše u mnogom pogledu pomirba u Njemačkoj.

Prije svega ne utiče ovdje oblast u pomirbu stranaka u onakovoj mjeri, kao što u Flandriji. Nije doduše ni u Njemačkoj pomirba oteta posve uplivu suda; sudac bo može, kad se dogodila u njegovom području svadja sbog ubojstva, pozvati preda se zavadjene stranke ter posredovati medju njimi; isto tako je u slučaju povedenog po zemaljskom sudu obtužnog postupka morao pokušati medju strankami pomirbu. Ali izuzev posljednji taj slučaj, nije postojala za nj nikakova dužnost, da se mieša iz vlastite inicijative u razpru stranaka pak da ju riešava. Isto tako nebijahu dužne ni stranke da se kod medjusobnog nagadjanja služe službenimi organi, ter mogahu posredstvom kojeg rodjaka ili inog dobrog prijatelja sklopiti nagodu. Privatna ota nagoda trebala je dakako ondje, gdje postojaše obtužba ureda radi, privole sudbene, ali i ta se privola tražila poglavito u svrhu onu, da sud znade, da su se stranke po dobru naravnale i da ne bi postupao ureda radi proti krivcu.

Kao što dogovaranje stranaka, tako sa razlikovaše i sama obava pomirbe od one u Flandriji. Čin pomirbe nije onako jedinstven, razne sastavine pomirnog postupka ne sačinjavaju neprekidnog, organički uredjenog čina, već su razstavljene prostorom i vremenom.

Još najviše jedinstva opaža se kod pomirbe, kakova bijaše u običaju u sjevernoj i zapadnoj Njemačkoj, a njezin tečaj bijaše u kratko sliedeći:

Pošto je polučen sporazumak medju strankami, opredieljuje se dan, kada će se obaviti obredi pomirbe. Na ustanovljeni dan poslije službe božje zaputile bi se stranke na otvoreni grob pokojnika, gdje bi se postavio najbliži rodjak pokojnikov i ostala mu rodbina, a njim naproti krivac sa svojimi rodjaci. Sad je imao krivac prositi protustranku tri puta za oprost, moliti zatim „pater noster“ i „ave Maria“, na što mu vodja protivne stranke pruzaše preko groba „mrtvu ruku“[110] kao simbol pomirbe. Krivac, pustiv pruženu mu ruku pasti u zemlju ili noseć ju — po drugom običaju — na grob ter spustiv unj, plaćaše protivniku prvi obrok pomirnine. Tim bijaše pomirba gotova. Stranke predlagahu sada, da se odredi kod suda posebna razprava, u kojoj će se razpravljati

[110] ruku pokojnikovu, V. Frauenstädt cit. str. 97 op. 18.

Digitized by Google

ob izpuni nagode, posljedicah pomirbe i njezinoj utvrdi, o ponašanju stranaka, kad se slučajno sastanu, ob ovlaštenosti primati pomirninu ko što i o pravnih posljedicah narušenoga mira.

Razprava počimaše, nakon što su riešene obične početne formalnosti, tim, da je sudac tražio izjavu od povriedjene stranke, je da li je u istinu primila prvi obrok pomirnine. Ako upitana stranka to potvrdi, tada moli stranka krivčeva odluku suda, što da je krivac novcem, koj je dao rodbini pokojnikovoj, stekao?

„Vječnu pomirbu i mir" glasi odluka.

Na to se obraća sudac opet povriedjenoj stranci pitajuć ju, da li je voljna zločincu taj mir zajamčiti? Odgovoriv stranka jestno traži umah od suda odluku o tom, kako da sa dade to jamstvo.

Odluka: u porucih.

Pitanje: kolikimi poruci?

Odgovor: Sedmoricom. Četiri za očevu, tri za materinu stranu.

Pitanje: Kako se imadu oni (t. j. rodjaci pokojnikovi) zavjeriti?

Odluka: Pruživ ruke i prisegav, za rodjene, nerodjene, u obće sve rodjake na kopnu i na moru, da će držati vječnu pomirbu i mir sa zločincem.

Na to daju izjave poruci, a sposobni za prisegu prisižu. Za nedoraslu i naknadno rodjenu djecu pokojnikovu ovdje polagahu prisegu tutori i bliži rodjaci, ondje opet ostavljalo se nedoraslim njihovo pravo netaknutim tako, da je nagoda vriedila samo za vrieme ter se zločinac po izminuću toga vremena imao napose naravnati sa djecom pokojnikovom.

Tim bi svršen jedan dio razprave, a nakon toga tražilla se od suda dalnja odluka o tom:

Kako se imade zločinac ponašati napram rodjakom pokojnikovim i kako dugo imade ih se kloniti?

Odluka: Imade ih izbjegavati godinu i jedan dan, pak ako bi došao u gostionu, gdje bi sjedili rodjaci pokojnikovi, imade popiti vrč piva i poći zatim svojim putem.

Pitanje: Nu ako bi se zločinac nalazio u gostioni, pak rodbina pokojnikova došla unutar, kako se imade onda ponašati?

Odluka: Tad imade on mirno sjediti, a rodjaci pokojnikovi, pošto su popili vrč piva, imadu se odstraniti.

Pitanje: No bude li zločinac pozvan na pir ili krstitke ili drugu kakovu gostbu, pak bi se i rodbina pokojnikova nalazila ondje, što mu je tada činiti?

Odluka: On mora poći na drugu stranu tako, da se medju njim i rodbinom pokojnika bude nalazio posrednik kod pomirbe (mediator, amicabilis compositor, arbitrator).

Digitized by Google

Pitanje: Kako se imadu stranke ponašati po izminuću jedne godine i dana?

Odluka: Imadu se ponašati jedna prema drugoj kako se pristoji čestitim ljudem.

Iza kako je riešen i taj dio razprave o ponašanju stranaka, sliedi dalnji o razdiobi pomirnine, po prilici ovako:

Pitanje: Komu pripada krvarina?

Odluka: Najbližemu rodjaku mužke loze.

Pitanje: Što se imade dati ženam?

Odluka: Ko je primio novac, imade dati ženi novu kesu i 6 feniga u njoj.[111]

Napokon se razpravlja o posljedicah, što imadu stići onoga, koji bi narušio mir, pak se pita dalje:

Ako kogodj od rodbine pokojnikove povriedi sborom ili tvorom tu pomirbu, što ju je protivna stranka kupila svojim novcem i svojom imovinom?

Odluka: Stavi li kogodj od rodjaka pokojnikovih ruku na ubojicu, imade mu se odsjeći ruka; ogrieši li mu se o život, tad valja mirolomca odvući na stratište, poleći ga na trbuh, izvući mu jezik kroz šiju i pričvrstiti klincem, zatim ga baciti na drugu stranu, razsjeći u četiri diela i ove vrći na četiri kotača („kolesovati“).

Nakon svega toga sastavlja sudac strankam na njihov trošak pomirnu izpravu.

β) Navodeć razne ote pomirbe ne možemo mimoići one, što je u običaju u njekih jugoslavenskih zemljah, s toga ćemo ju ovdje u kratko nacrtati.

Znademo, kako je čvrsto ukorjenjeno je osvetno čuvstvo u Crnogori, Boci kotorskoj, Hercegovini i drugih njekih susjednih predielih. Ni ondje, gdje se krivac podvrgava javnoj kazni, nije tim udovoljeno povriedjenoj rodbini, ona svejednako misli na zadovoljštinu putem osvete, kojom će odmazditi ako ne ubojici, a ono kojemu od njegove rodbine; s toga ova, da izbjegne pogibelji, nastoji se još uza to, što ubojicu snalazi javna kazna, pomiriti s povriedjenim rodom, ter mu mrtvoga platiti. Tako u zadarskom okružju, čim se sbude krv, ter krvnik zatvoren u tamnicu, to njegova rodbina poručuje rodbini mrtvoga, „da stoje na miru i da im pakosti ne čine, da su oni podložni miru i da im pošalju ljude, s kojima će se o miru dogovarati i za plaću glave pogadjati. Dok se god ne pomire, rodjaci ubojice niti dolaze u crkvu ni u drugo

[111] ibid. str. 27 op. 26.

Digitized by Google

mjesto, gdje bi se mogao naći kogod od rodbine ubijenoga, niti jedni s drugima govore. Badava se vlada starala svakako, da to zlo ukine".[112]

Drugdje opet narodni sud, čim počini ko ubojstvo, prekine ubojici šljeme na kući, stavi zemlje pod krv (da se nerade), a njega sa ženom i djecom prožene u inozemstvo.[113] Nu ni tom kaznom nije zadovoljena povriedjena obitelj, ona svejednako žedja za osvetom, ter će ubojica sa ženom i djecom biti siguran tek, ako mu povriedjenik oprosti, koj je u tom pogledu često neumoljiv, ter ni prognanoj ženi ni nejakoj djeci ne dopušta povratak u domovinu.

Povriedjena rodbina ne pita za razlog, s koga je ubijen pokojnik, nije li možda on zaslužio smrt; ona svejednako traži, da se osveti, ter će i s njom trebati pomirbe. Tako po Vrčeviću[114] njeki momak Milutin bio „ubezobrazio" pak napastovaše svaku djevojku, i od njegova poganluka došlo do toga, „da svaki svoju na uzicu ili pod ključ drži". Nu Milutin stao je i krasti po selu brave, janjad, pčele, kokoši itd., a dobaviv od nekuda kožu medjedovu, navlačio bi ju svaku noć i strašio seljane, da lasnije krade i ne bi li kojoj djevojci obraz oštetio.

Kod takovog posla u medjedovoj koži bude jedne noći ubijen, a otac si ga sutradan odnese i pokopa bez popa i običnoga sprovoda. Uza sve to traži otac zadovoljštinu i moraju dobri ljudi gledati, da ga umire. Ponudu ubojice, da se s dobra ravnaju, odbijaše on veleć: „Lasno se tebi miriti i ljubiti, krvavi krvniče! tebi je punano, a meni prazno srce. Tvoja se kuća ne ugasi kao moja. Ti da imaš tri glave, ne bi mi mogao platiti jednu mojega sina, sivog sokola i momka pod krilima; ali me ljudi nagnaše, da se s tobom mirim, ako mi se i neće".[115]

Za pomirbu brinu se pravilno poglavice dotičnoga mjesta, gdje se sbilo ubojstvo; oni nastoje, da sklone stranke na osnutak pomirnoga ugovora, pak ako su se one jur zaratile i neprestaju ubijati se medjusobno, prvom je brigom poglavice, da si stranke dadu ili uhvate vjeru, t. j. da sklope primirje, tekom koga će se onda pripravljati konačni mir. Nu i to se dogadja, da zaratjeni rodovi sami, pošto su si već poubijali više ljudi i poplienili imovinu, uvide napokon, onemogav jur, pogubnost toga rata ter odluče podvrći se sudu dobrih ljudi i pomiriti se.[116]

Prije svega radi se o tom, da se porodica pokojnikova nagovori na mir. U tu svrhu polazi sa strane krvnikove opredieljeni broj ljudi put kuće ubijenoga u nedjeljni dan, da „ištu vjeru i mir". Nu rodbina po-

[112] Sbornik običaja, odgovor na pitanje 295 iz Ko. Buk.
[113] Turaku. Ljubiša cit str. 219.
[114] cit. sud dobrih ljudi o ubijstvu tobožnjeg medjeda, str. 47.
[115] ibid. str. 48, 49.
[116] Ljubiša str. 194.

Digitized by Google

kojnikova ne obazire se na njih niti im daje kakova odgovora. Sliedeće nedjelje skupi kuća krvnikova više družine i podju svi opet ter kucaju na vrata povriedjene kuće, ali uzalud, dok god ne budu dolazili tako 12 nedjelja bez prekida, i dok se ne navrši broj najmanje do 100 molitelja, koji posljednju nedjelju dodju svi zajedno pred kuću ubijenoga. Ovdje opet tuku na vrata i mole, da im se otvori, stojeć pred vratima svi gologlavi. Domaćin, pošto ga tri puta okumiše bogom i svetim Jovanom i poslije još njekoliko „kićenja i nećkanja" napokon usliša molbu. Po Popoviću[117] dolazi pred kuću umirnika (t. j. povriedjenika, koj se ima umiriti) 12 žena sa dvanajstero djece u koljevkah; pred njimi stupa 12 starješina iz bratstva krvnikova. Umirnik izlazi iz kuće, a starješine mu dovikuju: „Primi 12 kumstva, spomeni se boga i svetoga Jovana i uzmi dobra, kakova hoćeš". Mnogi je tvrd, te moraju molitelji dolaziti k njemu tri dana i tekar treći dan izjavljuje, da je voljan pomiriti se. „Dobro, ja pristajem na prodaju moga brata, pomiriti ću se s vami; ali mi morate dati 10 dukata kao jamstvo mira, a krv moju suditi će 24 mirotvorca, koje ću ja odabrati".

Na to označuje umah, što će zahtievati za krv, pristupa k moliteljem i poljubi jedno diete u zibci, a ostali njegovi mužki rodjaci ljube ostalo jedanajstero djece, ter se molitelji vraćaju kući.

Pošto je tako nagovorena rodbina pokojnikova na mir, sastavlja se krvno kolo, t. j. mirovni sud sastojeć od dobrih ljudi ili kmetova kao mirotvoraca. Broj im je prema konkretnim okolnostim različit, obično 24, ali i manje, n. p. 12,[118] i više, tako ih po Vrčeviću[119] u njekom slučaju bilo 78. Kad se za krv nije jošte vršila krvna osveta, gdje je dakle mrtva glava samo na jednoj strani, tuj bira mirotvorce povriedjena obitelj, umirnik; ako su se pako stranke bile jur zaratile, ter je palo mrtvaca na jednoj i na drugoj strani, tada, kad dodju do mirenja, stavlja u krvno kolo svaka stranka polovicu mirotvoraca.[120]

(Nastavak sliedi.)

---

[117] cit. § 137.
[118] Sbornik običaja, odgovor na pit. 295 iz H. K.
[119] cit. 39 sr. takodjer str. 240.
[120] Ljubiša cit. str. 198.

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Jedan status). Doznajemo, da su sada dovršene sve radnje, kojim je bila zadaća sjediniti sve osoblje sudova bivše provincijalne i vojničke Hrvatske i Slavonije u jedan status; da je izvedeno rangiranje osoblja tako, da se reklamacije, odnoseće se na ovo, imadu smatrati zaključenimi.

(Odpust iz službe). „Agr. Ztg." javlja, da je usljed naloga kr. vladinoga odjela za pravosudje odpušten iz službe Jovan Živanović, ravnatelj pomoćnih ureda kod kr. sudb. stola u Osieku.

(Desetgodišnjica). Ovim brojem navršuje Mjesečnik desetu godinu svoga obstanka; prvi najme broj izašao je 1. lipnja 1875 na dva štampana tabaka. Nije naša suditi o njegovom radu kroz ovo vrieme; mi ćemo samo konstatirati radostnu činjenicu, da se je list ovaj održao, i da je — možda se nevaramo — postao potrebom onih krugova, kojim je namienjen; da si je stekao simpatija i izvan granica naše domovine. Od pravničkoga stališa nadamo se i očekujemo, da će i unapred voljno njegovati i podupirati ovaj svoj organ te doprinieti, da bude u drugom deceniju još napredniji, njegov sadržaj bogatiji i valjaniji.

— *(Predsjednik)* prizivnoga suda českoga, Josip vitez Temnička odlikovan je u znak priznanja za nove odlične zasluge velekrstom reda Franje Josipa I.

(G. dr. Oskar pl. Kiš) otvorio je odvjetničku pisarnu u Varaždinu.

Književne viesti.

Das rechtliche Verhältniss Kroatiens zu Ungarn. Besprochen von Dr. Georg Jellinek, Professor des Staatsrechtes an der k. k. Universität zu Wien, und Dr. Josef Pliverić, Professor des Staatsrechtes an der k. Franz-Josef Universität zu Agram. Mit einem Anhange, die ungarisch-kroatischen Ausgleichsgesetze enthaltend. Zagreb 1885. Naklada akadem. knjižare Leop. Hartmanna (Kugli i Deutsch). — Velika osmina. Str. 96. — Ciena 70 novč. Ova razprava štampana je u zagreb. dnevniku „Agramer Ztg.", te je odavlje pretiskana i izdana u posebnom otisku nakladom akademijske knjižare L. Hartmanna (Kugli i Deutsch). Razprava kreće se strogo u okviru znanstvenom, pak će jamačno bitno doprinieti, da se pravni odnošaj kraljevine Hrvatske prama Ugarskoj korektnije bude shvaćao poglavito u onih krugovih, kojim je liepo i temeljito pisana razprava namienjena. Nedvojimo u ostalom, da će ona i u domovini našoj naći zahvalnih čitaoca, premda g. pisac sprema veće djelo ob istom predmetu na hrvatskom jeziku.

Tauffer Emil: „Obrtni odnošaji u kralj. zemaljskih kaznionah kraljevine Hrvatske i Slavonije. Povodom zemalj. izložbe u Budimpešti god. 1885 nacrtao usljed naloga kr. hrvat.-slav.-dalm. zemaljske vlade odjela za pravosudje. U Zagrebu 1885 — str. 83". — U ovoj, u liepom izdanju izašloj knjižici predočuju se obrtni odnošaji zemalj. kazniona: u Lepoglavi, Glini, Gospiću, Mitrovici i ženske kaznione u Zagrebu. Najviše zapremljuje prostora razlaganje tih odnošaja u kaznioni lepoglavskoj, što je posve naravski, jer je ova najveća, ima najviše stanovnika i po tom se tu razni obrti u većem obsegu tjeraju. Počam od god. 1878 pa do svršetka 1884 predano je od čistoga prihoda le-

Digitized by Google

poglavske kaznione u zemaljsku blagajnu 50.600 for., kaznenikom u ime nagrade darovano 33.946 for. 65 nč., kaznenićkoj podpornoj zakladi darovano 1.419 for. 68 nov.; čista imovina obrta iznosi 74.395 for. 14 novč.: dakle čisti prihod obrtnoga zanimanja iznosi za spomenuto razdobje 160.361 for. 47 nč., neuračunav ovamo čisti prihod vrtljarstva i poljskog gospodarstva posliednjih 4 godina sa 4.860 for. I u drugih zemalj. kaznionah tjeraju se neke grane obrta uspjehom. — Ova knjižica sadržaje u obće puno materijala, koji vriedi da se pomno prouči.

— *K pitanju šumarske obuke u Hrvatskoj*, razpravio Fran Zav. Kesterčanek, kr. žup. nadšumar itd. — Preštampano iz „Šum. lista". — Str. 16 u velikoj osmini. Zagreb 1885. — G. pisac bavi se u ovoj razpravici, kako joj već i naslov pokazuje, predmetom koliko znamenitim toliko i nuždnim. Rezultat njegova proučavanja pitanja ob obuci šumarskoj u Hrvatskoj izražen je u nazoru: da bi Zagreb bio najsgodnije mjesto za inštitut šumarski, a šumarska obuka da bi se najbolje uredila, da se stavi u savez sa hrvatskim sveučilištem po prilici onako, kako je to uredjeno n. p. u Monakovu, Giessenu itd. Tako zadovoljilo bi se jako osjećanoj potrebi više naobrazbe u šumarstvu, kojoj se potrebi napokon nećemo moći oglušiti, a trošak bio bi jedva nešto veći (za 2000 for. po prilici na godinu) nego li danas stoji odjel šumarski u Križevcih. — Misli ove zaslužuju zaista da su pomno prouče; mi ćemo se možda kasnje osvrnuti potanje na nje.

Mariska dr. V. i J. Kovačević: Financijalno zakonoslovje iliti nauka financ. zakona i propisa, valjanih u području zemalja krune ugarske. Svezak III. Osiek 1885. Str. 161—240.

Dr. Ivan Zoch i Jos Mencin: Priručni Rječnik sveobćega znanja ili mala hrvatska enciklopedija. Knjiga I. svežčić I. — Osiek 1885. Velika osmina Str. 48. — Ciena 40 nov. — Drugi put više ob ovom važnom djelu.

— *System des österr. allgemeinen Privatrechts* (Grundriss und Ausführungen) von Dr. Josef Krainz, Professor etc. Aus dessen Nachlass herausgegeben und redigirt von Prof. Dr. L. Pfaff. — I. Band: Der allgemeine Theil. — Beč 1855. — Ciena 4 for. 80 nč.

— *Batbie:* Traite de droit public et administratif. — 6 vol. Paris. — Ciena 72 fran.

— *Carpentier A.:* Traité théorique et pratique du divorce. Explication de la loi du 27. juill. 1884. — Paris. — Ciena 10 fran.

— *Pradier-Fodéré P.:* Traité de droit international public européen et américain suivant les progrès de la science et de la pratique contemporaines. (4 svezka) — Ciena 40 fran.

— *La Mantia V.* Storia della legislazione italiana: I. Roma et stato Romano — Str. 750. Turin. — Ciena 14 lira.

— *Lomonaco G.* istituzioni di Diritto civile italiano. — 4 vol. Napulj 1855 — Ciena 30 lira.

(Imenovanja). Aleks. pl. Samfir, sudb. pristav I. razreda imenovan je kot. sudcem u Karlovcih; Josim Höberth de Schwarzthal financ. savjetnikom c. k. financ. prokurature u Zadru; Antun Martechini viećnikom zemalj. suda u Zadru; Jerolim de Zamagna, kot. sudac u Trogiru, viećnikom kod okružnoga suda u Kotoru.

Digitized by Google

Actio Pàuliana

nadopunjak ovršnog prava.

Napisao dr. ***Ivo Mallin.***

(Nastavak.*)

Prihvati li se moja gori postavljena hypotheza, koja u tom kulminira, da zakon XII ploča efektivnu izplatu kupovnine nummis zato propisuje kao iuris conditio prelaza vlastničtva prodane stvari, jer je do zakona XII ploča efektivna izplata odvaganog bakra kao integrirajući do tad dio mancipacije bila uvjetom valjanosti mancipacije, po tom takodjer i prelaza vlastničtva: tad nam se ukazuje glasovita ili bolje zloglasna ustanova zakona XII ploča, sadržana u § 41. Jnst. cit. i čitava, na istoj osnovana teorija naravnom posljedicom historičkoga razvitka. Tad prestaje potrieba izvoditi načelo izraženo u § 41. cit. iz naravi kupoprodajne pogodbe,[163] te govoriti ob abnormnoj strogosti rečene ustanove,[164] tad prestaje potrieba tvrditi, da je

*) Vidi: Mjesečnik br. 4 god. 1884.

[163] Jnst. l. cit. „tamen recte dicitur et iure gentium, id est iure naturali id effici.

Leist, Mancipation und Tradition, str. 210. Unser Satz — verwirklicht ein strenges Postulat der naturalis ratio, so zwar dass das römische Recht sich eines argen Verstosses gegen die aus der Physis der Lebensverhältnisse fliessenden Principien schuldig gemacht hätte, enthielte es jene XII Tafelbestimmung nicht.

Dean Sacherwerb durch Kauf ist seiner Natur nach ein Erwerb ex re und dies schliesst a priori in sich, dass der Eigenthumswechsel bezüglich der Waare nur auf die reelle Preisleistung hin erfolgen kann. Dobro pobio Exner, Tradition, str. 341.

[164] Sell, dingliche Rechte I. 57; Schrader Comm. ad § 41. Jnst. h. t.

Digitized by Google

zakon XII ploča ovo načelo postavio, da zaštiti prodavaoca, koj tad jošte nije imao tužbu na izplatu kupovnine,[165] prestaje napokon potrieba tvrditi, da je vaganje itd. kao prividni akt kod mancipacije uvedeno tek nakon zakona XII ploča, i to samo u tu svrhu, da se osujeti više spomenuta ustanova, rečenog zakona;[166] jer je tad spomenuta ustanova, kako gori rekosmo, posve opravdana, naravna, historička.

---

[165] Exner, Tradition, str. 345. Zur Zeit der Entstehung unserer Rechtsregel, also vor der Decemviralgesetzgebung, hatte der Verkäufer weder eine Klage auf Zahlung des Preises, noch, wenn diese ausblieb, auf Rückgabe (Condictio) seiner dem Käufer bereits überlieferten Waare. Wer also seine Sache auf Treu und Glauben verkauft und tradirt oder mancipirt hatte ohne sich durch ein negotium iuris civilis die Preisforderung zu sichern, der war und blieb rücksichtlich dieser auf die fides des Käufers angewiesen, das ius civile Romanorum half ihm nicht. — Und diese Unzulänglichkeit der bestehenden Civilrechts-Institute gerade für das wichtigste Geschäft des täglichen Verkehrs dürfte die Veranlassung zur Entstehung unserer Rechtsregel gewesen sein; sie half dieser Unzulänglichkeit ab, indem sie wenigstens den Einen der Kontrahenten, den Verkäufer, gegen Treubruch des Anderen schützte, lange bevor der konsensuale Character des Kaufes anerkannt war.

Ja držim, da je to, što Exner navadja, bio jedini motiv u pitanju stojećoj ustanovi, tad bi zakonodavac, ma i u primitivnih odnošajih, bio prodavaocu dao tužbu na platež kupovnine, čim bi cilj mnogo jednostavnije bio polučio.

[166] Ihering, Geist, 2. str. 525.

Die XII Tafeln bestimmten, villeicht nur im Anschluss an das Gewohnheitsrecht, dass das Eigenthum an gekauften Sachen nicht früher übergehe, bis der Kaufpreis bezahlt sei. Für die Sicherheit des Verkehrs war dieser Satz nicht unbedenklich. — — Dieser Gefahr gegenüber gab es kein wirksameres Mittel, als dem Erforderniss der Zahlung sofort bei der Mancipation insoweit Genüge zu leisten, dass jeder Widerspruch gegen die Wirksamkeit der Eigenthumsübertragung dadurch abgeschnitten ward d. h. der Empfänger nahm das Aeusserliche der Zahlung per aes et libram vor, und constatirte sie wörtlich durch einen darauf gefichteten Passus (isque mihi emptus est hoc aere aeneaque libra).

Wenn der Gegner dazu schwieg, also die Zahlung als gültig geschehen anerkannte, so hatte niemand sie zu bemängeln; wie er hinterher zu seinem Gelde kam, war seine Sache — mit einem Worte die Frage der Zahlung war zu einer rein relativen unter beiden Parteien gemacht, ihre absolute Bedeutung für den Eigenthumsübergang war damit beseitigt.

Neglededć na to, da po ovom tumačenju čovjek nemože shvatiti, zašto je zakon XII ploča postavio ustanovu, da vlastničtvo neprelazi, dok kupovnina nebude podmirena, moram primjetiti, da mi se ova čitava hypothesa ne vidi posve historičnom. Svakako je vjerojatnije, da je kašnije prividno vaganje kod mancipacije nastalo iz prijašnjeg efektivnog, nego da je prividno vaganje itd. bez svakog historičkog saveza uvedeno li u tu svrhu, da se koja zakonska ustanova osujeti.

Digitized by Google

Prvobitna bo mancipacija je, kako to priznavaju Exner[167] i Ihering[168] efektivna kupoprodaja, pri kojoj jedna stranka predaje stvar, druga pretium. Takova bila je do zakona XII ploča. Nije li posve naravno, da su zakonodavci XII ploča i nadalje priznavali obstojnom, kriepostnom samo onakovu kupoprodajnu pogodbu, pri kojoj su bili izpunjeni svi elementarni uvjeti, koji su bili i donle nuždni? Tek kašnje, kad se je promet jače bio razvio, nasta neobhodna nužda kupa na vjeru, ter tad ga je interpretacija uz stanovite kautele i priznala.

Priznajem posve, da je uvedenjem pjeneza i odnosnimi ustanovami zakona XII ploča mancipacija u unutarnjosti svojoj promienjena, premda joj je vanjski oblik ostao netaknut. Nu to je razpoznala tek kašnja praksa.

Dosele bila je mancipacija pogodba obvezno-pravna i stvarnopravna t. j. kupoprodaja i prenos vlastničtva. Nu promjenom XII ploča stavljeno je težište obvezno-pravnog elementa izvan formalnog akta mancipacije.

Kupoprodajna pogodba sklapala se je sada ili bez forme prigodom mancipacije[169] ili stipulacijom.[170] Soleni akt mancipacije prestaje sad biti kupoprodajom, jer u nunkupaciji, koja glasi „emptus est hoc aere aeneaque libra“, nije bilo mjesta ustanovljenju ciene (pretium) u pjenezih. Dok je najme pretium sastojao iz nekovanog bakra ter dok je vazda izplaćivan efektivno u mancipaciji, izražavala je nunkupacija sasma dobro sporazumak stranaka. Kad je pako uveden kovan novac, tad nunkupacija, koja je bila proračunana na staru formu mancipacije, nije više izražavala pretium, koj ipak mora vazda da bude certum.[171]

---

[167] Tradition, str. 338. „Handel Zug um Zug“.

[168] Na raznih mjestih.

[169] Puchta, Inst. II. 771 op. F., 542.

[170] Ihering, Geist, III. str. 244, koj vrlo dobro takovu, odnosno obie takove stipulacije formulira ovako: Spondesne centum dare, si equum dederim, equum dare, si centum dederim.

[171] Kod nexa imala se stvar drugačije. Tamo je vazda i već prvobitno u nunkupaciji morala biti svota označena brojevno. Sasma naravno. Prvobitna mancipacija bila je efektivna prodaja „Zug um Zug“. Svotu brojevno označiti nije bilo potriebno. Stvar je kupljena „hoc aere aeneaque libra„ (opet

*

Digitized by Google

U prvom malo prije spomenutih slučajeva (kup prigodom mancipacije) oslanja se kupoprodajna pogodba jošte na mancipaciji, jošte nalazimo obligatornih elemenata u mancipaciji, ili drugimi riečmi: consensus stranaka valja samo zato, jer je u savezu sa mancipacijom, dielomice i u istoj (u nunkupaciji) izražen. U potonje spomenutom slučaju kupoprodaja posve je jur odlučena od mancipacije, mancipacija puki je prenos prava vlastničtva, ili kako Exner dobro veli „dinglicher Erwerbsvertrag“,[172] te je kao takov samo izpunjenje stipulacijami sklopljene kupo prodajne ili bolje prodajne pogodbe.

Kad je mancipacija jednom dobila ovu funkciju, tad ona u obće počimlje služiti kao forma prenosa vlastničtva, pak kad je poslje emtio-venditio priznana kao konsesualni ugovor,[173] ter postala utuživom, tad se je kod mancipacije izgubio svaki trag obligatornog elementa, tad je ona svagda i u svakom slučaju[174] samo forma prenosa vlastničtva odnosno stvarna privredna pogodba.[175]

Ulp. fragm. XIX 2. Singularum rerum dominium nobis adquiritur mancipatione rel. 3. Mancipatio propria species alienationis est rerum mancipi.

Gai II. 22. Mancipi vero res aeque per mancipationem ad alium transferuntur.

Gai. IV. 131. Item si verbi gratia exempto agamus, ut nobis fundus mancipio detur[176] rel.

Napokon je mancipacija i kao stvarna pogodba posve izčeznula.

Posliednje konstitucije, koje ju spominju jesu: fragm. iur. Rom. Vatic. § 313: Donatio praedii, quod mancipi est, inter non exceptas personas traditione atque mancipatione perfi-

jedan razlog zašto actio auctoritatis nije bila naravi nexualne). Kod nexa, koj je imao djelovati u budućnost, morala je biti svota brojevno označena u nunkupaciji n. p. 1000 funtih.

[172] Exner, Tradition, str. 7, 9.

[173] Za vrieme Plauta?

[174] Dotle jošte uvjek njeki obligatorni element kod kupoprodaje prigodom mancipacije.

[175] „Erfüllung“ des obligatorischen Vertrages, Exner, Tradition, str. 6.

[176] Vidi prediduću opazku.

Digitized by Google

citur; eius vero, quod nec mancipi est, traditione sola. (Diocletian); i c. 5. C. Th. de donat. 8. 12. (god. 333 p. Chr.) S toga i veli § 40 J. de rer. div. 2. 1. — et ideo cuiuscunque generis sit corporalis res, tradi potest, et a domino tradita alienatur.[177]

Mi smo dakle dosele pokazali, da je mancipacija bila po svojoj naravi i strukturi prvobitna rimska kupoprodajna pogodba, sa stvarno pravnim elementom, te da je usljed zakona XII ploča i daljega razvoja prava obligatorni element izpao ter ostao samo stvarno-pravni element, koj je bio i dalje uporabiv, kad se je radilo o prenosu vlastničtva stanovitih stvari, dok napokon mancipacija i kao stvarna privredna pogodba nije posve izčeznula.

Što evo razložismo bila je glavna, rek bi primarna funkcija mancipacije. Nu već daleko prije zakona XII ploča upotriebljena je forma mancipacije kod stanovitih pravnih posala, da im osigura pravnu kriepost, i to kao „venditio imaginaria", bud da su ti pravni poslovi prvobitno bili kupoprodaje, pak su tu narav jur za rana, u prehistoričko doba izgubili, bud da je forma mancipacije na nje uporavljena li „dicis causa", da im osigura osobitu pravnu kriepost, garanciju naroda.

Podpunosti rado navadjamo evo u kratko odnošaje, kod kojih je mancipatio kao imaginaria venditio uporavljena: osnutak (Begründung) služnosti,[178] manus,[179] mancipium,[180] testamentum.[181]

Veoma bi zanimivo bilo razmotriti odnošaj, što vlada izmedju forme i materijalne sadržine sada spomenutih pravnih posala, razmotriti, kako je forma djelovala i uplivala na raz-

[177] Sr. c. un. Cod. de nudo iure Quir. toll. VII. 25 i c. un. Cod. de usuc. transform. et de sublata differentia rerum mancipi et nec mancipi VII 31.

[178] Ulpian fragm. XIX, 1. Mancipi res sunt . . . item iura praediorum rusticorum, velut via, iter, actus, aquaeductus. Gai. II. 17. Ihering, Geist, II. 2. str. 533.

[179] Gai. I. 113. Coemptione in manum conveniunt per mancipationem, id est per quandam imaginariam venditionem rel.

[180] Gai. I. 116, slj. Ovo je bilo nedvojbeno s početka prava kupoprodajna pogodba, te je tek kašnje zadobila posebnu narav.

[181] Forma mancipacije ovdje posve dicis causa.

Digitized by Google

vitak pravnih ovih posala[182] i obratno, kako i u koliko je materijalna sadržina pravnih posala djelovala na formu. Nu pošto smo i onako preobširno predmet ovaj razvili, valja nam se ograničiti na ono, što smo dosele rekli.

Prije nego li dovršimo mancipaciju, valja nam jošte odgovoriti na dva pitanja. Prvo, zašto je mancipacija ograničena na stanovite stvari, i drugo, kakove je posljedice imala povrieda prava, nastalih s mancipacije?

U historičko doba bila je mancipacija kao forma prenosa vlastničtva ograničena na stanovite stvari, res mancipi, i to tim načinom, da je mancipacija pravnih posljedica imala samo kod tih stvari,dočim se je obratno vlastničtvo ovih stvari dalo prenieti samo svečanim aktom (mancipacijom ili in iure cessiom), nipošto pukom tradicijom.

Ove stvari jesu: Mancipi res sunt praedia in Italico solo, tam rustica qualis est fundus, quam urbana, qualis domus; item servi et quadrupedes, quae dorso collove domantur, velut boves, muli, equi, asini. Ceterae res nec mancipi sunt. Ulp. fragm. XIX. 1. Eo modo et serviles — personae mancipantur. Animalia quoque quae mancipi sunt, quo in numero habentur boves, equi, muli, asini; item praedia tam urbana quam rustica, quae et ipsa mancipi sunt, qualia sunt Italica, eodom modo solent mancipari. Gai. I. 120.[183]

Pravnici i arheolozi živo se prepiru o razlozih, s kojih je rimski život i rimsko pravo dielilo predmete u mancipi i nec mancipi, i ob uzrocih, s kojih je mancipacija bila dozvoljena samo kod t. z. res mancipi.[184]

---

[182] Tako se je n. p. kod Testamenta radi forme morao umetnuti familiae emptor ili se je bar napram budućem nasljedniku moralo postupati kao napram kupcu.

[183] Ulpian l. cit. navadja kao r e s mancipi jošte i iura praediorum velut iter, actus, via, aequaeductus. To nije korektno, jer prvo iura nisu res u užjem smislu, a drugo mancipatio kod služnosti razlikuje se od mancipacije kod stvari.

Mancipatio stvari navedenih u tekstu jest p r e n o s v l a s t n i č t v a, dočim je mancipatio služnosti osnutak služnosti. Nu ipak su u toliko obje mancipacije srodne, što su doista obje stvarno privredne pogodbe (dingliche Erwerbsverträge). Sr. Gai II. 17.

[184] Sr. obširan pregled glavnih mnienja kod Danz, Lehrbuch der Geschichte des röm. Rechts, I. str. 207.

Digitized by Google

Neupuštajuć se u polemično razlaganje u kratko ću razviti vlastito svoje mnienje.

U najstarije vrieme, kad su jošte kupoprodaju sankcionirali sakupljeni sudrugovi, bile su res mancipi samo najvažnije stvari tadanjeg života, koje su morale imati stanovita obilježja.

Da su samo najvažnije stvari mogle biti mancipirane, svjedokom mi je to, što je mancipacija sklapana pred sakupljenim narodom, pod njegovom garancijom, njegovom privolom, što se dakle tako veliki aparat nije pokrenuo za kojekakove malenkosti. Stanovita obilježja, njeku rek bi individualnost pako morale su te stvari imati, jer se bez toga neda pravo pomisliti jasan dokaz ili bolje lahko prepoznanje mancipiranih stvari.

Dozvola aktivne (ofensivne) samovlastne pomoći na temelju mancipacije opravdana je u sebi samo onda, ako je svatko, koji je mancipaciji prisustvovao, stvar opet lahko mogao prepoznati.

Nedržim medjutim, da su u to doba baš samo one stvari mogle biti mancipirane, koje nam kašnji pisci navadjaju kao res mancipi.

Ovakovo ograničenje nebi se slagalo s tadanjim vremenom, gdje formalisam i shematiziranje jošte nije nadvladalo. — Kao što u to vrieme forma mancipacije jošte nije ustaljena, tako i predmeti mancipacije nisu jošte mogli biti strogo ograničeni. U ostalom imade ova moja tvrdnja poglavito samo formalno znamenovanje, jer su de facto, dakle materijalno, baš u vreme, o kojem govorimo, nedvojbeno najveću vriednost uz individualno biće imale poslje t. z. res mancipi[185] t. j. stvari seljačkog posjeda rimskog.[186]

---

[185] Fundus, domus, servus, i poznate tada glavne domaće životinje (quadrupedes) equus, mulus, asinus, bos.

[186] U mnogom slično, al na drugom temelju: Ihering, Geist, II. 1. str. 165. Unter den Eigenthumsobjekten gibt es gewisse, die zu dem röm. Hauswesen in engster Beziehung, in einer Art Dienstverhältniss stehen, indem sie entweder wie Haus und Hof ihm die sachliche Grundlage oder wie die Sklaven und das zum Ziehen und Tragen dienende Vieh die Arbeitskräfte zum Betrieb der Wirtschaft stellen. Das Moment der dauernden Bestimmung und ihrer Unentbehrlichkeit für das röm. Hauswesen ist diesen Sachen

Digitized by Google

Za tadanje Rimljane, koji su bili seljaci, morali su baš ovi predmeti biti od najveće vriednosti.

Tečajem vremena ustalila se je forma mancipacije, te jer su baš gori spomenute stvari i samo one redovito mancipirane, postala je mancipacija za nje obligatorna i obratno samo na nje uporabiva.

Ostale manje vriedne stvari prodavane su pukom neutužívom pogodbom, ter su u izpunjenju ove pogodbe predavane jednostavnom tradicijom, koja nije neposredno radjala civilnopravnim vlastničtvom, već tek posredovanjem usukapije. Ni prodaja ovih stvari, ni predaja istih tradicijom nije dakle radjala neposrednimi pravnimi posljedicami,[187] ili inimi riečmi nije bila pravni akt.

S visine današnjeg života svakako nas se mora čudno dojmiti, što su se kod starih Rimljana samo stanovite stvari mogle pravovaljano prodavati, te što je prodaja i predaja inih stvari bila bez izravnih pravnih posljedica; nu mi smo jur iztaknuli, da pravo nije ko Pallas Athena savršeno ogledalo, svjetlo svieta, već da se isto postepeno prema potriebam života razvija. Prema tomu postaju i stanoviti odnošaji, stanoviti čini pravnimi tek onda, kad to život nuždno zahtieva. U starom pak Rimu

---

mit den freien Personen im Hause gemein; ohne beides lässt sich ein ordentliches Hauswesen, eine gesunde Wirthshhaft gar nicht denken Den Gegensatz zu ihnen bilden diejenigen Sachen, welche wenn auch noch so nöthig, wie z. B. alle Lebensmittel, dennoch keine Bestandtheile des Hauses sind, nicht mitarbeiten und folglich auch kein individuelles Interesse haben. Dieser Gegensatz ist der bekannte der res mancipi und nec mancipi.

Mommsen, röm. Gesch. I. str. 142 op. „dem Wesen nach muss die Mancipation . . . . in ihrer ältesten Gestalt der Epoche angehören, wo das Vermögen wesentlich in Sclaven und Vieh bestand (familia pecuniaque). Die Zahl der Zeugen und die Aufzählung derjenigen Gegenstände, die mancipirt werden mussten, wird demnach bei der (servianischen) Verfassungsreform erneuert sein; die Mancipation selbst, und also auch der Gebrauch der Wage und des Kupfers sind älter".

Lange, röm. Alterthümer str. 109, 114, 115. Danz I. str. 207 slj. i pisci tamo navedeni.

[187] Bar ne positivnimi. Negativnimi u toliko, u koliko su izključivale pojam furtuma, koj bi inače bio priečio usukapiju. § 2. J. de usucap 2. 6. — nam furtivarum rerum lex XII tabularum et lex Atinia (557 u. c.) inhibent usucapi.

Digitized by Google

nisu ćutili potrebu, da se mogućnosti svečane, pravnovaljane kupoprodaje protegne na ine, van one predmete, koje spomenusmo, te koji sačinjavaju glavni imetak seljaka.[188]

Nu zato ipak nesmijemo misliti, da su prodaja i predaja ostalih stvari bile bez svake zaštite. Sigurno se je u flagrantnih slučajevih povriede vjere uporavljivao pojam furtuma, dočim je u manje flagrantnih infamija bila posljedica nepoštena ponašanja. —

S vremenom razširio se je promet, razvio se je gradski život, te su u sljedstvu toga razne ine stvari[189] nastale, te dobile istu vriednost, kao što njegda za seljake li seljačke stvari.

Valjalo je dakle usljed razširena, promienjena prometa, veće i raznovrstnije produkcije, pronaći i ustanoviti nove pravne načine prenosa vlastničtva.

Istodobno s ovom promienom prometnih odnošaja promieni se i politički život Rimljana; iz priproste zajednice nasta primitivna država.

Ova potonja promiena bitno je uplivala na način, kako je udovoljeno netom spomenutim prometnim potriebam.

---

[188] Plug, kola, itd. jošte danas kod seljaka neimaju velike uloge. U stara vremena, kad je gospodarsko orudje a i pokućtvo vrlo primitivno, neimaju takove stvari osobite vriednosti. Slične odnošaje opazih prigodom okupacije u Bosnoj, tamo n. pr. u stanovitih predjelih na volovskih kolih nevidih ni komadića željeza (ni željeznog čavla), tamo dakle izradjuje kola gospodar sam bez ikakove pripomoći. Riedko kad sam čuo seljaka, da se tuži, da su mu prodana kola, itd. ali često, da su mu prodani volovi, konji itd.

[189] Srebrnina, oveće ladje, finije pokućtvo, itd.
Lange, röm. Alterthümer, I. 117.

(Nastavit će se.)

Digitized by Google

Prinosi k najnovijoj povjesti kaznioničke struke u evropskih državah (1883—1884.)

Napisao ***Emil Taufer,***
ravnatelj kr. zem. kaznione u Lepoglavi.

(Nastavak.)

U napredovanju kriminalistike u Austriji vidimo tečajem posljednjih godina kod većine meritornih pitanja poduljih stanka.

Razpravljanje Pražakove osnove kaznenoga zakona od godine 1881 dospjelo je tečajem godine 1884 u odboru zastupničke kuće tako daleko, da je obćeniti dio posve, posebni dio pako pretresivan do poglavja ob uvriedah. Dalnje viećanje ipak prekinuto je, te će se osnova iz nova predložiti u novom zasjedanju carevinskoga vieća. U interesu znanosti žaliti je, da razprave pravosudnoga odbora nisu bile stenografirane.

Po zastupniku dr. Jacquesu predložena, a po odboru zastupničke kuće ustanovljena osnova zakona ob odštećenju nevino osudjenih osoba,[38] razpravljana je dne 27. svibnja 1884 u gornjoj kući. Izvješće pravnoga odbora[39] medjutim mnoge je neugodno iznenadilo. Novi naslov zakonske osnove glasi: „Odšteta za neopravdanu ovrhu kazni". Temelj se zakonske osnove dakle posve promjenio.

U prvom se § izriče dopustivost oštećenja samo za taj slučaj, „ako se počinjeno djelo pokazuje kao drugi, manjom kazni kažnjivi čin" dakle: ubojstvo mjesto umorstva, kradja mjesto razbojstva; dočim u onih slučajevih, gdje se kvalifikacija čina ne mienja, već bi samo bilo mjesta drugoj ili manjoj stavci kaznenoj, „po strogo ćudorednom shvaćanju stvari — tako veli osnova — nemože se krivcu još priznati pravo na odštetu".

[38] Vidi: Emil Tauffer „Die Erfolge des progressiven Strafvollzuges etc. str. 14.

[39] Vidi promienjeni tekst u „Novoj Pressi" od 26. svibnja, a oštru kritiku istoga u jutarnjem izdanju istoga lista od 27. svibnja 1884.

Digitized by Google

U austrijskom kaznenom zakonu imade definicija o zločinstvih, usljed kojih podpadaju pod dotičnu zakonsku ustanovu raznovrstni čini razne kažnjivosti.

Spominjemo samo prevaru; kriva prisega, krivo svjedočanstvo, prevarna krida, strpane su zajedno sa zatajenjem nadjene stvari, sa prisvajanjem si tudjega imena; kazan pako variira od tjedan dana prostoga zatvora do doživotne tamnice. Tko se je imao suditi na zatvor od tjedan dana, pa je pretrpio 10 godinah težke tamnice, tomu dakle po osnovi nepripada pravo na odštetu?!

U 3. § ustanovljen je mjesto prijašnjega roka od godinu dana za prijavu odštetnoga zahtjeva, samo rok od 3 mjeseca.

Nu i u toj formi nije osnova postala zakonom.

Stanovište vlade u tom pitanju označio je ministar dr. Pražak sliedećom izjavom: „Nepostoji pravna obveza za odštećenje osudjenih, te naknadno nevinimi proglašenih osoba; ništanemanje pravičnost odlučno zahtieva, da bude mjesta odštećenju u onih slučajevih, na koje se zakon ovdje obazire.

Načelo, da se onomu nesretniku, koji je dospjeo u takav položaj, da je morao pretrpiti kazan, od koje se naknadno izpostavilo da je bila nepravedna, pripada odšteta, poprimljeno je mal' ne obćenito po znanosti. Živo se zato mora željeti, da ova kuća ne zabaci osnovu, za da se naša država ne izloži prigovoru da smo mi bili posliednji, koji smo toli važno ovo pitanje, kojega riešenje i znanost i čovječnost jednako požuruje, zakonodavnim putem uredili".

Proti osnovi ustao je u gornjoj kući grof Belcredi, koj ju je i u odboru pobijao, u kojem je bio članom ćedne manjine od 2 glasa. Grof Leo Thun pako podneo je predlog za odgodu razprave toga predmeta, pa uzprkos nastojanju izvjestitelja baruna Hye-a u sjajnom i izvrstnom govoru, bude kod glasovanja odgodni predlog grofa Thuna prihvaćen.

Skoro u isto vrieme (23. svibnja 1883) prihvatio je odbor zastupničke kuće za osnovu kaznenoga zakona, predložena po pododboru obćenita načela zakonske jedne osnove, tičuće se prisilnih radionica, popravilišta i skitanja, koja bi se imala pred-

Digitized by Google

ložiti u jeseni zastupničkoj kući na razpravu. Podjedno zaključi odbor pozvati vladu, da označi svoje stanovište naprama spomenutim načelom, eventualno da u tom predmetu priobći svoje posebne predloge.

Pitanje ustrojstva malo prije pomenutih zavoda zanimalo je takodjer krugove izvan parlamenta. Dolnjo-austrijski zemaljski odbor izasla ravnatelja dolnjo-austrijske prisilne radionice, Rosenbauma u Njemačku i Holandiju, da ondje prouči ustrojstvo radničkih — i prosjačkih kolonija; bečko gospodarsko družtvo pako povjeri posebnomu odboru proučenje istoga predmeta, odnosno pitanja ob ustrojstvu agrikulturnih kolonija u Austriji. U tom odboru izradio je izvjestitelj dr. Pribyl obširno izvješće, sadržavajuće podpunu organizatornu osnovu.

U ustrojstvu kazniona nije bilo tečajem posljednjih dviuh godina nikakve sustavne promjene, ali se tim revnije nastojalo oko usavršenja raznih potankosti administracije.

Postepeni narodno-gospodarstveni razvoj urodio je u Austriji kao i u njemačkoj državi umanjenjem broja zločinstva i manjom prenapunjenošću kazniona. Ova je okolnost bila u prilog onim — samo uz valjano organizovano činovničtvo mogućim — uredbam, koje smjeraju s jedne strane na financijalne prištednje, a s druge strane na popravljanje dosada toli nepovoljnih odnošaja zdravstva i pomora.

Spominjemo od tih uredaba: prelaz od sustava jeftinbenoga dobavljanja hrane na sustav dobavljanja sirovina i pripravljanja hrane u državnoj režiji, zatim uvedenje tako zvane „srednje hrane“. Sa zdravstvenih razloga se nadalje zaključilo napustiti grijanje sa toplim zrakom kao nezdravo; konačno se sa pedagogičkih i moralnih razloga zaključilo urediti — po dopustivosti financijalnih sredstva — željeznih stanica za noćno isoliranje mladjahnih zločinacâ.

Danah 17. do 21. rujna 1873 obdržavana je u glavnom gradu Austrije važna i uspješna skupština na polju kaznioničke struke znanstveno i praktično izkusnih muževa: 7. sastanak

Digitized by Google

„zadruge njemačkih kaznioničkih činovnika“.[40] Uspjeh odgovarao je svim pravednim očekivanjem, za što ide velika hvala temeljite — po tajnom savjetniku Eckertu vodjene — predradnje, zatim umno i obzirno ravnanje skupštinskih razprava po predsjedniku dvorskom savjetniku i državnom nadodvjetniku Hattingbergu te podpredsjedniku tajnom pravosudnom nadsavjetniku Starcke-u. Sadržaj po skupštini prihvaćenih resolucija jest u kratko sliedeći:

1. Utemeljenje posebnih kaznenih zavoda za umobolne kaznenike neda se izvesti u zemljah zastupanih u zadrugi njemačkih kaznioničkih činovnika.

2. Nabava nuzužitaka, kojimi se unapredjuje zdravlje i tjelesna snaga, dozvoljava se kaznenikom dobra ponašanja iz podieljene im radničke nagrade. Duhan izključen je u svakoj formi. Ova zabrana medjutim ne odnosi se na stepen ovršenja kazni u posrednom zavodu kod irskoga sustava.

3. Prihod radnje kaznenika, koji su osudjeni na kazan skopčanu sa dužnosti raditi, pripada u smislu danas postojećih propisa državnoj blagajni; iz njega davaju se kaznenikom prema uloženu trudu i marljivosti kao i dobrom ponašanju radničke nagrade, nu ove se mogu uzaptiti bilo kao samostalna kazan bilo kao posljedica kazni.

4. Zaštita odpuštenih kaznenika kao i skrb za obitelji njihove dok onim traje vrieme kazni, ukazuje se prešnom socijalnom zadaćom u interesu države i slobodnoga pučanstva. Riešenje te zadaće pripada javnoj dobrotvornosti, koju bi imale država i crkva pomagati što izdašnije. Poslovi oko te zaštite valja da se u pojedinih pokrajinah odnosno zemljah što više usredotoče.

Najživahniju razpravu izazvalo je pitanje (Izvjestitelj: ravnatelj Tauffer) oko radničkih nagrada, u kojoj udioničtvovahu najznamenitiji praktični strukovnjaci i na glasu učenjaci. Punim pravom izticao je ravnatelj Strosser „da velika vriednost

[40] Vidi obširno izvješće o tom sastanku u br. 10 „Mjesečnika“ godine 1883.

Digitized by Google

bečkoga sastanka ponajviše u tom leži, što su se ondje sastale i praksa i teorija u tu svrhu, da ustanove ono, što je moguće i doista izvedivo". Najsjajnije govorničko razlaganje toga pitanja čulo se od glasovitoga profesora bečkoga sveučilišta, dvorskoga savjetnika dra. Wahlberga, koji je branio pravo kaznenika da im se dade odšteta za njihovu radnju. Ali je govornik pošao sa krivoga temelja. Iz njegovoga govora prodiru nazori slobodoumnoga pravnika-proroka, koji gleda u budućnost, be zobzira na stege postojećih ustanova nazori, de lege ferenda, o idealih i postulatih te o posljednjih konsekvencijah budućih pravnih nazora. Na to polje nije mogla skupština za njim, već izjavi na usta jednoga od najizvrstnijih svojih govornika, „da nije izključeno, da će se tečajem vremena možda prihvatiti nazori prof. Wahlberga, budu li ih uspjeh kazneničkoga rada ili drugi razlozi i odnošaji zagovarali. Za sada da stojimo na stanovištu: kaznenika ne ide zakonito pravo na odštetu za rad, a to se stanovište nemože napustiti, dok se ovršenje kazni drži onoga pravca, kojim je dosele išlo".

Profesora Wahlberga nije zadovoljilo kod glasovanja izraženo mnenje zadružne skupštine; u skoro za tim priobćenoj posebnoj radnji[41] prizvao se je on na mnogobrojni razred kriminalista. Doista, o tom se pitanju dade i dalje razpravljati, nu mora se željeti, da si u tih razpravah u manjini ostala stranka sačuva nuždnu hladnokrvnost. Ova, kao da je ostavila i profesora Wahlberga, dočim ovako govori: „Kaznenik ne ima samo prisilnih obveza nego imade i pravâ, on je pravni subjekt jedino sa ograničenom pravnom sferom. Dokle god pravo i obveza budu tvorila dvie strane sadržaja pravnoga kojega odnošaja, može se tvrdnja, da sva radna sila na rad obvezanoga kaznenika i sada još bezuvjetno pripada i po zakonu pripadati ima državi, — svesti jedino na pravničku nesvjestnost".

Znanstveni ugled muževa, koji su prisustvovali sastanku u Beču, mnogo je veći a da bi se oni, bilo pojedinice, bilo svi

[41] „Das Recht der arbeitspflichtigen Sträflinge auf einen Antheil an dem Arbeitsertrage" u časopisu „Zeitschrift für das Privat- und öffentliche Recht der Gegenwart", XI svezak.

Digitized by Google

zajedno, mogli naći uvriedjenimi ovimi — dosele kod profesora Wahlberga neobičnimi — izrazi. Žali se ta — kako se čini — neopravdana uzrujanost, te joj se traži uzrok. U stvari samoj neka prof. Wahlbergu služi kao odgovor ona kratka izjava tajnoga savjetnika Illinga:

„Istina, da u nijednom njemačkom kaznenom zakoniku nije izrečeno načelo, da kaznenici moraju raditi a da im se rad neodšteti. Nu zar se smije iz toga pomanjkanja direktne takove ustanove zaključiti, da kaznenika ide pravo na plaću za onaj rad, na koji ga zakon osudjuje.

Ne ima ni izrične ustanove, po kojoj bi država bila dužna obskrbljivati kaznenike bezplatno; a ipak još nije palo na um uztvrditi, da bi država smjela dopustiti, da kaznenici umru od gladi ako si u kaznioni nemogu privrediti trošak svoga uzdržavanja".

Prof. Wahlberg se pozvao takodjer na čl. 35 kaznenoga zakona za Holandiju. Ali dosta je da se sravni sadržaj osnove toga zakona sa prihvaćenim tekstom. Čl. 15 osnove bio je odredio prisilan rad; čl. 16 izjavio je, da prihod radnje pripada državi i da se jedan dio istoga imade čuvati za kaznenike tako ipak, da taj dio u slučaju smrti kaznenikove ne ima pripasti njegovim nasljednikom. Ovaj dio kaznenika u prihodu rada ne sačinjava dakle slobodnu njegovu vlastnost. U 18. čl. pako izriče se, da samo privreda iz dobrovoljnoga rada t. j. iz rada preko propisanoga pensuma sačinjava vlastničtvo kaznenika. Nu sve ove spomenute ustanove osnove nisu primljene u zakon, koji u čl. 14. i 22. odredjuje: „Kaznenik obvezan je izvršiti naložene mu radnje. Propisi, uredjujući radničku privredu, izdati će se naredbom". Odatlje proizlazi, da se i u holandezkom kaznenom zakonu, koji se razlogom uvažava kao djelo modernoga liberalnoga zakonodavstva, na prisilnu radnju obvezanim kaznenikom ne priznaje pravo na prihod radne njihove sile.

Čl. 35. pako istoga zakona, na koji se pozivlje prof. Wahlberg, glasi: „Svi troškovi, skopčani sa kaznom zatvora, uze ili smeštenja u koju prisilnu radionicu, idu na teret, — sve globe i konfiskacije (Einziehungen) na korist države". Ovaj članak

Digitized by Google

Ali vrieme nebijaše ni malo pogodno procvatu ugarskoga narodnoga gospodarstva. Skoro iza polučene samostalnosti nastupi velika financijalna kriza; nadodje njekoliko loših žetva; uzpostava ravnoteže u gospodarstvu državnom zahtjevaše velikih žrtva, uz to poginu na koleri do 250.000 ljudi. Znatan dio obrtnika nadje se doskora u žalostnom stanju. Obrt u Ugarskoj je većinom samo mali obrt. Obrazovaniji, tehnički i komercijalno bolje uvježbani gradski obrtnici, koji rade sa vještijim osobljem, boljim orudjem i jeftinijim kreditom, pretiču svojimi jeftinijimi — a obično i boljimi — proizvodi zaostale ladanjske obrtnike. Istodobno sa uvedenjem slobode obrta počelo se u veliko raditi oko umnožanja sredstva prometa.

Ako se uvaži, da je godine 1870 Ugarska imala u svem 3477 kilometara željeznice, da je taj broj god. 1875 narasao na 6435 klm., a godine 1883 na 8251 klm.; ako se uvaži nadalje, da se je za isto vrieme i broj poštarskih ureda više nego podvostručio: tada može se dobiti mjerilo za ocjenu gospodarskih promjena u zemlji.

(Svršit će se.)

Osvrt na hrvatsku seosku obitelj.*)

Napisao *Josip Galjer.*

G. prof. dr. Vojnović priobćio je u 1. broju Mjesečnika o. g. obširni izvadak iz radnje prof. Bogišića o seoskoj obitelji kod Hrvatâ i Srbâ, u kojoj pisac dokazuje identitet medju seoskom inkoštinom i zadrugom, a razliku medju inokoštinom i gradjanskom obitelji navadjajuć za dokaz svoje tvrdnje činjenice iz života Crnogoraca i Hercegovaca.

*) Zanimivim materijalom, što ga ovdje priobćujemo, g. Galjer, unutra kruga svoga izkustva, ide u susret onoj prekoj potrebi, iztaknutoj po prof. Vojnoviću u 1. broju „Mjesečnika“ o. g. „da bi najme trebalo od sela do sela pomno izpitivati i bilježiti stanje naše seljačke obitelji, kako je nastalo poslje ukinuća zadruga“. Činjenice po g. G. navedene dokazuju, da u slučajevih, koje je on mogao motriti na selu, ne samo što se nije udomio kalup obitelji uredjene po našem gradjanskom zakonu, nego da zadružni život

Digitized by Google

Pa kako je i naše moderno zakonarstvo pošlo pravcem, da u seoskoj obitelji po razdiobi zadruge stvori inokoštinu sličnu gradskoj obitelji, dobro je primjetio g. prof Vojnović, da taj način razdielenja obitelji neodgovara naravi pravnih institucija, koje su se srasle sa životom hrvatskoga naroda, jer po razdiobi zadruge stvara se kod nas samo na papiru inokoština slična gradskoj obitelji, koja se uredjuje po gradjanskom zakonu, dočim faktično u obitelji i poslje razdiobe zadruge ostaje kolektivnost, koja vlada i u zadružnom životu.

Moja nakana nije kritizovati zakonskih ustanova, neću se upuštati u obširno razmatranje i razglabanje ovoga predmeta; već želeć doprinieti nješto k onom materialu, koji bi valjalo sakupiti da se kodificiraju pravni realni odnošaji seoske obitelji, navesti ću samo nekoliko primjera i slučajeva iz života našega naroda

Kao povjerenik za sastavljanje gruntovnih uložaka došao sam obavljajuć izvide medju narod u požežkoj i pakračkoj podžupaniji, i tom prigodom motrio njegove pravne običaje i gledao njegov način života. Tu je bilo slučajeva, da je k izvidom bio pozvan u gruntovnici upisani samovlastnik nekretninâ, a mjesto njega došao bi njegev odrasli oženjeni sin, pa kad ga upozorih, da na njegovo ime u gruntovnici nije ništa upisano, da je nakon razdiobe zadruge sve upisano na ime njegovog otca, začudi se veleć, da je on a ne njegov otac kućni gospodar, odnosno gospodar zadruge, i da je kao takav priznavan i kod občinskog poglavarstva. Pozvan otac njegov potvrdi sve navode sinovljeve, pa kad

---

postoji uzprkos njemu, i da se razprava ostavština obavlja na papiru, bez ikakvog praktičnog učinka kod diobe baštine. Kakve pak užasne posljedice nastaju iz te opreke medju zakonom i životom za privatno-pravni i javni red, kakve za poljodjelsku vjeresiju, i u obće za blagostanje moralno i materijalno najvažnijega razreda našega pučanstva, to je svakomu očevidno, a g. G. pripovieda i o tom. Bilo bi veoma nuždno, da svatko, tko zna uvažiti domašaj toga životnoga pitanja za nas, sliedi primjer g. G., te svakom sgodom pomnjivo sakuplja materijal s obzirom na pitanje stavljeno u gore spomenutoj razpravi, i koje ovdje opetujemo: „Da li se u novih obiteljih, koje su nastale poslje razpadnuća zadruge, otac smatra kao vlastnik imetka obitelji, te može li bez privole odrasle djece razpolagati s tim imetkom? — Ili je u novih obiteljih zavladalo opet načelo zadruge, tako da odrasla djeca mogu tražiti diobu imetka još za života svoga otca, a otac dobiva za taj slučaj dio jednak onomu svakoga djeteta?“

Mjesečnik će drage volje priobćivati prikupljene podatke, koji bi mogli upozoriti vladu i zakonotvorno naše tielo, da prouče čim prije reforme, koje bi dovele u sklad mrtvo slovo zakona sa obstojnostmi i zahtjevi seljačkog života. O mudrom i brzom riešenju ovoga pitanja visi, više nego se misli, dobrostanje i bolja budućnost našega naroda. —*ić.*

Digitized by Google

sam sinu rekao, da bi otac mogao upitne na svoje ime upisane nekretnine nepitajuć ostalu djecu prodati, nasmješi se veleć, da to nije moguće, jer da on sa ostalom braćom imadu dobiti za slučaj diobe svaki pojedini dio jednak otčevomu. Upitav otca, bi li na to pristao, odgovori da pristaje i neka se dioba izmedju njega i njegove djece na jednake dielove preduzme, pa me odmah zamoli, — misleć da sam vlastan takovu diobu preduzeti i odmah u gruntovnici provesti, — neka ja to učinim, a on da će svoj dio prodati i od kupovnine živiti.

Kad nebi u toj seoskoj inokoštini vladao duh kolektivnosti, već kad bi starca tko uputio na prava, pripadajuća mu po gradjanskom zakonu, težko njegovim sinovom, jer bi starac sve razprodao, a kolika bi odatle nastala materialna šteta za marljivu njegovu djecu, kojoj je obradjivanje zemljišta jedini posao što ga umiju, a nebi li se time narušio i javni moral?

Kr. vladni odjel za pravosudje ovlastio je povjerenike za sastavljanje gruntovnih uložaka naredbom od 3. travnja 1884 br. 17056, da uredujuć u poslu gruntovnoga izpravka primaju u zapisnik molbe za gruntovne unose po drugom dielu gruntovnoga reda, ako stranke donesu izprave, na temelju kojih se može upisati njihovo pravo u javne knjige. Prigodom ovakova uredovanja dogodilo se, da mi je seljak pokazao odluku kr. kotarskog suda kao ostavinske oblasti, da je ostavinska razprava iza pokojnog mu otca kao u gruntovnici upisanog samovlastnika nekretnina dovršena, i da će se dotičniku kao jedinom zakonitom nasljedniku izdati uručbena izprava kad dokaže, da je platio nasliednu pristojbu. Ja ga uputih, neka plati što prije tu malenu pristojbu pa dokazav to da će mu kr. kot. sud izdati uručbenu izpravu, a na temelju ove da ću primiti u zapisnik njegovu molbu za uknjižbu prava vlastničtva nasliedjenih nekretninâ na njegovo ime. Ali nehtjede toga učiniti veleć, da se je njegov pokojni otac odavna razdielio sa svoja dva brata, od kojih je jedan sa svojom obitelji opet se poslje diobe k njegovom otcu u kuću povratio, pa da su nadalje u zadrugi zajedno živjeli, a pošto je otac umro, da je njegov stric kuće gospodar zadružni, zato da nebi radio pravedno, da dade sve nekretnine na svoje ime upisati on, koji ima samo jedno diete, a njegov stric, koji je zajedno šnjim u kući te ima četvero djece, da nebi imao nikakova prava na nekretnine. Rekoh mu, da su i njegova strica poslje diobe zapale nekretnine i ove upisane na njegovo ime. Na što će on, da oni uživaju oba zemljišta zajednički i zamoli, neka spojim u gruntovnici ta njihova zemljišta pod imenom zadruge, a ako se poslje njegove i stričeve smrti nebude njegov sin slagao sa stričevom djecom, neka se oni porazdiele. A kad mu spotaknuh, da bi njegov sin takovim postupkom prikraćen

Digitized by Google

bio, odgovori: „Pa slobodno, ako nebude znao s braćom stričevići složno u zadrugi živjeti“.

U veoma mnogo slučajeva morao sam iz starih gruntovnih zapisnika u nove uložke prenieti kao vlastnike nekretninâ imena pokojnikâ, koji su već odavna umrli, a njihova djeca ili nisu oblasti prijavila slučaj smrti radi ostavinske razprave, ili ako je ostavinska razprava jur dovršena, nisu si nasljednici pribavili uručbene izprave; dapače jedan mi pokaza i uručbenu izpravu, pa kad sam htio u zapisnik uvrstiti njegovu molbu za uknjižbu prava vlastničtva nekretnina na ime nasljednika u uručbenoj izpravi naznačenih, nehtjede toga učiniti navadjajuć, da kod njega obstoji zadruga kao što je obstojala i za života otčeva.

Eklatantan dokaz, da se naš seljak nije sprijatéljio sa inštitucijami nasljednoga prava po gradjanskom zakonu, jer neodgovaraju njegovom načinu života, jeste to, što kad umre seljak, upisan u gruntovnici kao samovlastnik nekretnina, većinom ni njegova supruga ni djeca, a niti seoski starješine neprijavljaju taj slučaj povjereniku za sastavljanje smrtovnice, već preostali članovi obitelji uživaju i nadalje seoski posjed kolektivno, kao da se nije nikakova promjena u vlastničtvu dogodila.

A koji kotarski sudac nije naišao na zaprieke kod ostavinske razprave iza smrti samovlastnika nekretnina kod seoske obitelji, imajuć uručiti imetak nasliednikom pokojnikovim, medju kojimi se nadju i odavna već udate kćeri, i koje se nemalo začude čuvši, da imadu jednako pravo sa braćom ostavšom u otčinskoj kući? a kako se istom presenete braća videć, da moraju s otcem zajedno težkim trudom stečeni imetak dieliti jednako sa sestrami, koje nisu u kuću ništa privredile, nego već davna udate stekle prava u drugoj kući, kamo su se poudale bile? A koji kazneni sudac nije doživio i vidio, kakovimi zlimi posljedicami radjaju takove ostavinske razprave?

Imade doduše hvale vriednih primjerâ, da se udata sestra odreče pravâ pripadajućih joj po nasliednom pravu na korist u roditeljskoj kući preostale braće; ali ima i takovih, koje toga nečine, usljed česa dogadjaju se tučnje, ubojstva te ina zločinstva, koja sva pokazuju, da se kod nas ustanove gradjanskoga zakona mogu samo na gradsku nipošto na seosku obitelj uporaviti.

Treba zaviriti u gruntovnice da se vidi, kakav se tu chaos često dogadja provadjajuć pravomoćne diobne izprave u javne knjige, jer upravne oblasti, neovlaštene nakon razdieljenja zadruge iz iste kreirati novih zadruga, — a faktično višeput iza razdiobe jedne zadruge stvara se više manjih zadruga, — načine više loza i u svakoj više suvlastnika, pa ili nenaznače pravo razmjerje za pojedinog suvlastnika prama cjelini, te poslje smrti jednog suvlastnika, ako se i preduzme ostavinska raz-

Digitized by Google

prava, stranke neznadu uputiti razpravu vodećega sudca, jer one uživajuć kolektivno zajednički posjed neimaju ni pojma o kakvih razmjerjih; a ovaj da predmet samo rieši, uruči pokojnikov dio njegovim nasljednikom ne naznačiv, koliki je dio suvlastničtva pokojnikova prešao na njegove nasljednike i u kojem razmjerju, — te se nasljednici za to ni nebrinu, niti oni idu da baštinu na svoje ime u javne knjige prenesu, — kako je to gornjim primjerom dokazano, — već uživaju nepromienjeno svoj seoski posjed kolektivno, kao što su ga uživali dok je i pokojni tobožnji suvlastnik tog posjeda živio. A nakon nekoliko godina iza više takovih neprijavljenih slučajeva smrti i nerazpravljenih ostavinskih razprava kod jedne te iste seoske obitelji tko da pronadje razmjerja, u kojih bi imali naslieditи živući članovi te obitelji svoje pomrle pradjedove, striceve itd.? Javne će pako oblasti, da udovolje postojećim zakonskim ustanovam, protivnim pravnim običajem i načinu života našega seoskoga puka, naći se u neprilici, kako da te ustanove gradjanskoga zakona barem na papiru provedu, pa će predmet površno i kako tako riešiti samo da se može reći i izkazati, da je konačno dovršen.

Pri takovih okolnostih valjalo bi doista da zakonodavstvo negleda samo na nekoje momentane financijalne i političke obzire, nego da si dade sakupiti material o stanju seoske obitelji poslje razvrgnuća zadruga, pa će se uvjeriti, da je seoska inokoština i seoska obitelj po načinu života posve različita od gradske obitelji, da se kod seoske obitelji nije ustalio kalup gradske obitelji i da se na nju ustanove gradjanskoga zakona koristno uporaviti nemogu, već da bi tu trebalo stvoriti ine zakonske ustanove, odgovarajuće pravnim običajem i načinu života našega seoskoga puka.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

K razjašnjenju § 1262 o. g. z.

Kr. sudbeni stol u Zagrebu odlukom od 11. ožujka t. g. broj 3121 otvorio je stečaj nad imovinom gospoje Terezije Jäger i imenovao zastupnikom i privremenim upraviteljem stečajnine dra. Marijana Derenčina odvjetnika u Zagrebu, a njegovim zamjenikom odvjetnika dra. Steinera.

Digitized by Google

Privremeni upravitelj stečajnine podnese stečajnoj oblasti sliedeću molbu:

Veleslavni kr. sudbeni stole!

Iz izprava, koje mi kao upravitelju i zastupniku svoje stečajnine stavila na razpoloženje gospoja Terezija Jäger rodj. Stolić, razabrao sam, da je ona proti svomu suprugu Lovri Jägeru povela tužbu za razstavu od stola i postelje i izposlovala od nadležnoga suda dozvolu, postavšu pravomoćnom usljed riešitbe vis. banskoga stola, posebnoga od supruga odieljenoga prebivališta u Zagrebu za trajanja spomenute parnice.

Iz izprave pako, koju u ovjerovljenom prepisu privijam pod A, naročito iz točke 4 iste razabrao sam, da medju spomenutimi supruzi bijaše sklopljena obćenita zajednica dobara, koja prema propisu § 1262 gr. zak. otvorenjem stečaja nad imovinom jednoga od supruga prestaje tako, da se zajednička imovina ima dieliti kao poslje smrti.

Po §§ 1234 i 1235 o. g. z. imovina prezaduženice ima se usljed otvorenja stečaja iz zajednice izlučiti, ter u tu svrhu valja imovinu prezaduženičinoga supruga Lovre Jägera povlačiti u stečajnu masu i svukoliku dosele zajedničku imovinu popisati. Ovakov je postupak u sličnih slučajevih bio postojano odobren po vrhovnom sudištu austrijs. mnogobrojnimi riešitbami, od kojih navodim onu od 19. kolovoza 1875 broj 8826 (Unger-Glaserova sbirka br. 5838).

Zajednička imovina sastoji iz gotovine, vriednostnih papira, aktivnih tražbina, zalihe drva u posjedu supruga prezaduženice g. Lovre Jägera u Osieku, i nekretnina ležećih u okolišu sudb. stola u Osieku.

Pridržav si potaknuti pitanje ob upravi zajedničke imovine, molim za sada jedino, neka veleslavni kr. sudb. stol kao stečajna oblast izvoli zamoliti kr. sudb. stol u Osieku, da uz moju intervenciju obavi inventar iste, odrediv naročito, da se gotovina, vriednostni papiri, izprave o polozih učinjenih kod novčanih zavoda predadu u sudbenu pohranu.

Dodajem molbu, neka se sudbeni stol u Osieku zamoli, da otvorenje stečaja u gruntovnici zabilježi".

Za točnije razjašnjenje stvari sliedi evo doslovce izprava priložena pod A, gore priobćenoj molbi:

Erbvertrag.

Im Namen der allerheiligsten Dreifaltigkeit des Vaters, Sohnes und des h. Geistes, erachtet zwischen dem grossj. Lorenz Jäger als Bräutigam einer, und zwischen der m. j. Therezia Stolić vertreten durch die Vormünder Anna verwitwete Stolić und Franz Kraball als Braut anderer Seits in Gegenwart der unterfertigten Zeugen verabredet und beschlossen:

Digitized by Google

1. Geloben sich beide Theile die eheliche Liebe und Treue durch die priesterliche Einsegnung bis in den Tod.

2. Vermacht die Jungfrau Braut ihrem Bräutigam den noch unbekannt von ihren Eltern circa 1000 fl. öst. W. einst ihr zufallenden Erbantheil, wogegen

3. vermacht auch Herr Bräutigam seiner Braut 2100 fl. Sage Zwei Tausend Ein Hundert Gulden öst. Währ., welche er als Betriebs-Capital in seinem Geschäfte, nemlich in der Holzhandlung gegenwärtig hat.

4. Jenes Vermögen aber, welches beide Theile während ihrer Ehe erben oder erwerben, soll ein gemeinschaftliches Gut sein, und wenn keine Kinder vorhanden sein sollten, auf den überlebenden Theil als Eigenthum ausser der Beschränkung des § 1253 b. g. B. übergehen. — Zu diesem Ende

5. sind zwei gleichlautende Verträge verfasst und von beiden Theilen wie auch von den dazu erbetenen Herrn Zeugen unterfertigt worden.

Sig. Essegg den 5. März 1859 Lorenz Jäger m. p. als Bräutigam, Theres Stolich m. p. als Braut. Anna Stolich m. p. als Mutter, Carl Geng m. p. als Zeuge und Beistand, Stephan Dugacski m. p. als Zeuge, Franz Krabal m. p. als Zeuge und Vormund. Michael Herlich m. p. als Zeuge.

Nro. 4. Vorstehender Erbvertrag wird rücksichtlich der m. j. Braut Theresia Stolich hiemit vormundschaftlich genehmigt.

Waisen Coms. der Stadt Essegg am 5. März 1859 (L. S. Unterschrift unleserlich).

Mit dem mir vorliegenden mit 8 fl. Stempel versehenen Originale vollkommen übereinstimmend befunden.

Wien den vierten Juli Eintausendachthudert drei und achtzig.

Geb.	— 50	kr.
Stpl.	— 50	kr.
Zus.	1 fl. —	kr. (L. Ss.)

Dr. Josef Löw m. p.
K. k. Notar.

Usljed ove molbe upravio je sudbeni stol u Zagrebu 14. ožujka t. g. sliedeću zamolnicu na kr. sudbeni stol u Osieku:

Broj 3207.

Odlukom od 11. ožujka 1885 br. 3121 bijaše po ovomu sudu otvoren stečaj nad cielom pokretnom i nepokretnom imovinom u Zagrebu

Digitized by Google

stanujuće prezaduženice Terezije Jäger, supruge u Osieku prebivajućeg veletržca Lovre Jägera.

Pošto postoji izmedju supruga Lovre i Terezije Jäger glasom pod ·/. u uredovnom prepisu prileżećeg ženitbenog ugovora obćenita zajednica dobara, koja prema propisu § 1262 o. g. z. otvorenjem stečaja nad imovinom jednoga od supruga prestaje tako, da se zajednička imovina ima podieliti kao poslije smrti, te pošto se ima po § 1234 o. g. z. i 1235 o. g. z. imovina prezaduženice usljed otvorenja stečaja iz zajednice izlučiti, to valja u tu svrhu i imovinu supruga prezaduženice Lovre Jägera povlačiti u stečajnu masu, ter svukoliku dosele zajedničku imovinu popisati.

Zajednička imovina nalazi se sva u okolišu slavnog kr. sudb. stola u Osieku.

Umoljava se s toga slavni kr. sudbeni stol, da izvoli svu pokretnu i nepokretnu imovinu Lovre Jägera, potonju u koliko je kao zajednička Lovre i Terezije Jäger u gruntovnici naznačena, popisati uz intervenciju zastupnika g. dra. Derenčina, te odnosni našastar ovamo priposlati.

Po uspjehu ovoga našastara odrediti će se dalnja u pogledu imenovanja posebnoga upravitelja stečajnine za stečajnu imovinu, ležeću u području tamošnjeg kr. sudb. stola.

Zamoljeni sudbeni stol izdao je na to pod 18. ožujka t. g. sliedeću odluku:

Br. 1633 gr.

U riešenju ove zamolnice, vidiv da je dozvoljen popis samo one nepokretne imovine Lovre Jägera, koja je kao zajednička Lovre i Terezije Jäger u gruntovnici naznačena,

vidiv, da je nepokretnost unešena u grunt. uložku br. 1451 obć. Osiek, sastojeća se iz kuće pod bod br. 286 u gor. gradu Osieku u dugoj ulici samo vlastnost Lovre Jägera bez da je u istom gruntovnom uložku kakovo pravo na zajednicu za korist Terezije Jäger unešeno;

vidiv, da ovom kr. sudb. stolu nisu poznate kakove ine nepokretnosti, koje bi u zemljištnicih kano samovlastnost Lovre Jägera ili kao ovoga i supruge mu Terezije zajedničko vlastničtvo označene bile;

vidiv, da Lovro Jäger posjeduje veći dio svojega pokretnoga imetka u obsegu sudb. kotara valpovačkog, to se prama ovoj zamolnici kr. sudb. stola u Zagrebu odredjuje popis u gradu Osieku nalazećeg se pokretnog imetka ovdašnjeg protokoliranoga trgovca Lovre Jägera, te se za izvedenje ovoga popisa uz intervenciju g. odvj. dra. Derenčina, kao zastupnika stečajne mase Terezije Jäger i u prisutnosti vlastnika Lovre

Digitized by Google

Jägera ili njegovoga zastupnika, izašalje g. kr. jav. bilježnik Ivan Cekorić s nalogom, da odnosni našastar sa izvješćem što prije ovamo podnese.

Popis nepokretne imovine Lovre Jägera u Osieku nalazeće se, pošto ona nije u gruntovnici kano Lovre i Terezije Jäger zajednička označena, ne može se odrediti, a što se tiče popisa pokretnoga imetka Lovra Jägera, koji imetak nalazi se u području kr. kot. suda valpovačkoga, to neka se u tu svrhu slavni kr. sudb. stol zagrebački na rečeni kr. kot. sud kao nadležnu oblast, neposredno obratiti izvoli.

O čemu se g. odvj. dr. Derenčin sada u Osieku, kao zastupnik stečajnine Terezije Jäger, zatim Lovro Jäger, trgovac u Osieku i g. kr. javni bilježnik Ivan Cekorić na prepisu ove zamolnice, a slavni kr. sudb. stol u Zagrebu uredovnim napisom obavješćuju".

Proti odluci od 14. ožujka 1885 br. 3207 uložio je upravitelj stečajnine sliedeću p r e d s t a v k u dotično u t o k:

„Ja držim, da će veleslavni sud uvažiti ona dva razloga, koja me sile, da se proti gore navedenoj odluci pritužim.

Ta dva razloga jesu pako:

a. Što nije dozvoljena zabilježba otvorena stečaja u gruntovnici na teret nekretnina, koje su se imale povlačiti u stečajninu;

b. što u protuslovju s odlukom br. 3207, koja posve pravilno odredjuje popis svekolike imovine Lovre Jägera, zamolnica, upravljena na sudbeni stol u Osieku, upućuje isti, da popiše samo one nekretnine, koje su u gruntovnici upisane na ime Lovre i Terezije Jäger.

Opravdanost obijuh navedenih razloga pokazati će sliedeća razmatranja.

§ 1262 o. g. z. ustanovljuje, da zajednica dobara ugovorena medju mužem i ženom prestaje, čim bude nad imovinom jednoga od supruga otvoren stečaj, i da se imovina medju njimi zajednička ima dieliti kao poslje smrti.

§ 1235 o. g. z. pako ustanovljuje, da se kod zajednice, koja se odnosi na svukoliku imovinu, imadu prije diobe odbiti svi dugovi ter ovaj § nerazlikuje, da li je imetak spadajući na zajednicu pokretan ili nepokretan, da li je vlastničtvo potonjega upisano na ime obiuh supruga ili ne, dapače ne zahtieva u pogledu nepokretnoga imetka ni to, da pravo drugoga supruga na zajednicu bude upisano u javne knjige.

Obćenitost ustanove sadržane u § 1235 o g. z. izvire naročito iz sljedećega § 1236 o. g. z.. koji govori o slučaju, ako je pravo na zajednice unešeno u javne knjige, čim očito dopušta, da može pravno obstojati zajednica dobara izmedju supruga bez upitnoga upisa u gruntovnici. U ostalom § 1236 o. g. z. ustanovljuje samo iznimku od pravila izrečena u § 1234 o. g. z., ter nebi mogao opravdati, da se u slu-

Digitized by Google

čaju otvorenja stečaja nad imetkom jednoga od supruga ne povlači u stečajninu onaj nepokretni imetak drugoga supruga, koji je sam kao vlastnik upisan u gruntovnici, ili glede kojega ne postoji uknjižba, o kojoj je rieč u § 1236 o. g. z.

Predpostaviv ova, i pošto u ovom je slučaju zajednica dobara medju supruzi dokazana izpravom odobrenom po nadtutorstvenoj oblsti, pošto po glasu § 4 ove izprave zajednica obuzimlje savkoliki imetak, koji će supruzi za braka baštiniti ili steći; pošto ova točka ugovora ne razlikuje izmedju pokretnoga i nepokretnoga imetka, to ne može biti dvojbe, da se u stečajninu ima povlačiti i nepokretni imetak stečen za braka po jednom od supruga, i na njegovo ime u gruntovnici upisan, jer bi se inače radilo proti ugovoru, ma da bi ga drugi suprug i pobijao, koji valja da za stečajnu oblast bude mjerodavan sve dotle, dok se njegova nevaljanost ne dokaže.

U austrijskom pravosudju zastupano se po meni shvaćanje usljed opetovanih rješitba vrhovnoga sudišta učvrstilo tako, da se pitanje o povlačenju imetka drugoga supruga u stečajninu ne smatra priepornim (vidi u Glaser-Ungerovoj sbirci brojeve 5838, 6158, 2770, 6297, 6173 i t. d.).

Ako se i nepokretni imetak drugoga supruga ima povlačiti u stečajninu, tada je posve opravdana i molba, da se otvorenje stečaja zabilježi u gruntovnici, jer zabilježba ima označiti, da je usljed toga povlačenja, dotični suprug ograničen u svom osobnom pravu razpolaganja. Kao zastupnik stečajnine moram po dužnosti svojoj osobito naglasiti važnost ne dozvoljene zabilježbe za osiguranje imetka stečajnoga.

Usudjujem se još primjetiti, da bi se u odluci od 14. ožujka 1885 br. 3207 jasno imalo izreći povlačenje imetka Lovre Jägera u stečajninu. Smatram napokon, da je umjestno opaziti ovdje, da se sudbeni stol u Osieku nedrži ovlaštenim ni na procjenu imetka povlačena u stečaj, jer da zamolnica govori jedino o propisu. Neima dvojbe, da je ovo tiesnogrudno tumačenje zamolnice posve neopravdano, nu ovo shvaćanje zamoljenoga sudbenoga stola izaziva nuždno autentično tumačenje odluke od 14. ožuj. t. g. br. 3207.

Na temelju ovih razloga molim neka veleslavni kr. sudbeni stol izvoli, primiv nazočni podnesak kao predstavku, popuniti odluku od 14. ožujka 1885 br. 3207 i odnosnu zamolnicu upravljenu na kr. sudbeni stol u Osieku tako, da novom odlukom izrekne, da se savkoliki pokretni i nepokretni imetak Lovre Jägera ima povlačiti u stečaj Terezije Jäger, ter usljed toga zamoliti kr. sudbeni stol u Osieku, da popiše i procieni i nekretnine spadajuće na zajednicu dobara uglavljenu medju supruzi Lovrom i Terezijom Jäger bez obzira na to, na ime kojega od obajuh supruga jesu nekretnine u gruntovnici upisane, konačno dozvoliti zabi-

Digitized by Google

lježbu otvorenja stečaja u gruntovnici na teret nekretnina povlačenih u stečaj, zaiskav sudbeni stol u Osieku, kao gruntovnu oblast, da dozvoljenu zabilježbu u javnih knjigah provede.

U nenadanom slučaju, da sudbeni stol nebi obnašao zadovoljiti nazočnoj predstavci, molim, da se ista smatra kao utok, ter da se nazočni podnesak podnese visokomu kr. banskomu stolu, koji molim, da odluku od 14. ožujka t. g. br. 3207 u nazočnom pravcu popuni.

Pošto bi Lovro Jager mogao prenosom nekretnina upisanih na njegovo ime nanieti zastupanoj po meni stečajnini znatnu štetu, molim da se nazočni podnesak što prije rieši".

Usljed ove predstavke odredila je stečajna oblast pod 24. ožujka t. j. br. 3719 gz.:

1) Zabilježbu stečaja otvorenog proti Tereziji Jäger na nekretnine Lovre Jägera, upisane u grunt. nap. br. 1751 obć. Osiek obzirom na postojeću obćenitu zajednicu dobara medju bračnimi drugovi Terezom i Lovrom Jäger gledom na §§ 1234,1235 i 1262 o. g. z., te za obavu ove zabilježbe umolila slav. kr. sudb. stol, kao gruntovnu oblast, u Osieku;

2) obavu prociene svekolike pokretne i nepokretne imovine Lovre Jägera po propisu § 35 do 42 steč. reda, pošto se ima po gori navedenih zakonskih ustanovah (§§ 1234, 1235 i 1262 o. g. z.) nadjevnik sastaviti onako, kako to propisuju prenapomenute zakonske ustanove stečajnoga reda, te se za obavu ove prociene jur popisane imovine Lovre Jägera, odnosno u koliko nije sva već popisana, za popunjenje nadjevnika umoljava slav. kr. sudbeni stol u Osieku.

O tome se ubavješćuju sa uredovnimi napisi gg odvjetnik dr. Marijan Derenčin, g. Lovro Jäger po g. odvj. Wagneru u Osieku, zatim kr. sudbeni stol kao gradjanski sud u Osieku, i kr. sudbeni stol, kao gruntovna oblast u Osieku.

Proti odluci od 14. ožujka 1885 br. 3207 uložio je Lovro Jäger suprug prezaduženice utok, u riešenju kojega banski stol obnadje ukinuti prvosudnu odluku. Riešitba banskoga stola od 30. ožujka 1885 br. 7876 glasi doslovce ovako:

„Riešavajuć izvješće od 27. ožujka 1885 br. 3787, kojim taj sud podnosi spise odnoseće se na utok Lovre Jägera proti odluci toga suda od 14. ožujka 1885 br. 3207, kojom se odredjuje popis ciele imovine utočnika Lovre Jägera, da se ustanoviti može polovica iste imovine, spadajuća na stečajnu masu njegove supruge Terezije Jäger, daje se tomu sudu uz povratak uvodno pomenutim izvješćem podnešenih spisa, osim uredovnih prepisa pod ·/. za dalnje uredovanje na znanje, da je kr. banski stol:

Digitized by Google

uvaživši, da istina po § 1262 o. g. z. ugovorena medju mužem i ženom zajednica dobara prestaje, čim bude otvoren stečaj nad imovinom muža ili žene, i da se imovina medju njimi zajednička dieli isto tako, kao poslje smrti; ali da se po § 1235 ogz. samo kod obćenite zajednice, koja se odnosi na svukoliku imovinu, toli sadašnju, koli buduću, odbiti imadu prije diobe svi dugovi jednoga i drugoga ženitbenoga druga bez iznimke, te stoga u rečenu svrhu kod otvorenja stečaja nad imovinom jednoga ženitbenog druga popisati svakolika imovina i drugoga ženitbenoga druga; uvaživši, da iz samih rieči ugovora, koji služi podlogom molbe, na koju je sliedila napadnuta odluka, ne proizlazi, da je u istom utanačena obćenita zajednica, odnoseća se na svukoliku imovinu, jer taj ugovor ustanovljuje samo zajednicu buduće imovine; uvaživši s jedne strane, da su takove pogodbe, koje se tiču samo sadašnje ili samo buduće imovine, po izričnoj ustanovi § 1178 ogz. samo onda tvrde, ako je dobro, što ga je stavila u zajednicu jedna i druga strana, bilo uredno opisano i pobilježeno, dočim molitelj takovi popis pridoneo nije; s druge pak strane, kad bi bila i upitna pogodba tvrda, da je u njoj ustanovljena parcijalna zajednica dobara utanačena samo za slučaj, ako bi brak ostao bez djece, te da je bila stvar molitelja dokazati, da je ovaj slučaj doista nastao, što učinio nije;

uvaživši napokon, da obzirom na rieči ugovora i gore iztaknute okolnosti, molitelj nije izkazao, da bi prezaduženici u obće pripadalo pravo vlastničtva u pogledu imetka Lovre Jägera, koje pravo vlastničtva predpostavlja § 1262 ogz., jer bez takovoga prava vlastničtva ne može biti govora o diobi u obće:

obnašao je napadnutu odluku prvoga suda skupa sa izvedenjem radi pomanjkanja zakonite podloge ukinuti.

Proti toj banskostolnoj riešitbi ulužio je upravitelj stečajnine sliedeći p r e v i d n i u t o k:

§ 1262 ogz. naredjuje, da zajednica dobara ugovorena medju mužem i ženom prestaje, čim bude otvoren stečaj nad imovinom jednoga od supruga, i da se imovina medju njimi zajednička dieli isto tako, kao poslje smrti.

Ustanova navedenoga § nerazlikuje, da li se zajednica, ugovorena medju supruzi, odnosi samo na sadašnju ili samo na buduću imovinu, već propisuje posve obćenito, da svaka bez iznimke zajednica dobara, utanačena medju supruzi, dakle i ona, koja se odnosi samo na budući imetak, ima prestati, čim jedan od supruga padne pod stečaj, i da se u tom slučaju zajednička imovina ima dieliti kao poslje smrti, to jest onako, kako propisuje § 1234 ogz., u smislu kojega zajednica daje mužu i ženi pravo na polovinu onoga, što od dobara zamienito stavljenih u zajednicu bude se poslje smrti još nalazilo.

Digitized by Google

Ako sam dobro shvatio prvi od motiva napadnute riešitbe, ni visoko prizivno sudište ne dvoji o pravom smislu te jasne zakonske ustanove. Bilo kako god, o njem neće razborito dvojiti nitko, koji znade, da zajednica dobara može biti obćenita ili parcialna, može se odnositi samo na sadašnji ili samo na budući imetak, i da čim § 1262 ogr. ne razlikuje medju pojedinimi vrstmi zajednice, posljedica koju isti § spaja sa stečajem jednoga od supruga, valja za sve navedene vrsti zajednice, a ta posljedica jest razvrgnuće zajednice i dioba zajedničkoga imetka na dva diela.

Ako to stoji, tad sam ja rad doznati, po kojoj je logičnoj operaciji vis. kr. banski stol došao do zaključka, da se zajednička imovina ima u slučaju § 1262 ogz. popisati samo onda, ako medju supruzi postoji obćenita zajednica dobara, a ne onda, ako se ta zajednica odnosi samo na budući imetak?

Zajednički imetak ima se, kako rekosmo, dieliti bez obzira na to, da li on izvire iz obćenite ili parcialne zajednice dobara, a izpoviedjujem iskreno, da nemogu ponjati, kako bi se ta zakonom naredjena dioba imala provesti, a da se nezna u čem sastoji imetak, koji se ima dieliti, drugimi riečmi, a da se dieliti se imajući imetak ne popiše.

Dok me tko ne uputi, da je to bez popisa moguće, ja ću držati, da ukinuta odluka sudbenoga stola nije nu korolar ustanove § 1262 ogz., da je ona sredstvo, jedino prikladno, za postignuće svrhe navedene u tom §, to jest za provedenje diobe.

Najmanje mogao bi me od toga uvjerenja odvratiti onaj razlog prizivne riešitbe, koji veli, da se zajednička usljed stečaja dieliti se imajuća imovina ima popisati jedino u svrhu, da se po § 1235 ogz. uzmognu odbiti svi dugovi jednoga i drugoga supruga, a da se to ima učiniti samo kod obćenite zajednice dobara.

Izraz „imovina“ (Vermögen) ne znamenuje samo tako zvana „activa“ stanovitoga kompleksa dobara, već svekolike odnošaje, u kojih onaj kompleks u imovinskom pogledu stoji.

Popisati imovinu ne znamenuje po tom popisati samo aktiva, već i njegovu dugovinu.

Ako je tomu tako, a to čini mi se prilično elementarni pojam, bar u novijoj pravnoj znanosti, tada ja tvrdim, da § 1235 ogz nije, kako neopravdano tvrde motivi prizivne riešitbe, stegnuo popis zajedničke imovine na slučaj obćenite zajednice dobara, već je jedino hotio ustanoviti, koja se dugovina ima odbiti u slučaju obćenite, a koja u slučaju ograničene zajednice uglavljene medju supruzi.

Digitized by Google

Ovo je smisao § 1235 ogz., a ne onaj, koji mu prišiva vis. kr. banski stol, i koji ja nemogu dovesti u sklad sa pravili juristične interpretacije. Ta baš § 1235 ogz. govori proti shvaćanju vis. kr. banskoga stola i za moje mnienje, jer naredjuje, koja se dugovina ima odbiti u slučaju obćenite zajednice dobara, i koja, ako se zajednica odnosi samo na sadašnji ili na budući imetak, ter propisuje, da se u prvom slučaju imadu bezuznimno odbiti svikoliki dugovi obajuh supruga, u drugom slučaju samo oni, koji su učinjeni na korist zajedničkoga dobra. Ovom je ustanovom spomenuti § naredio, da se zajednička imovina ima svakako popisati, i opredielio samo pravila, po kojih se od zajedničke imovine ima dugovina odbiti.

Nu popis valja u jednom i drugom slučaju izvesti, jer se inače nebi mogla ustanoviti polovica imetka, koja pripada suprugu preživivšemu, dotično usljed stečaja stečajnini civilno umvršega supruga.

Smrt i stečaj jednoga od supruga hoće zakon, da se po jedakih načelih prosudjuju. To kaže nedvojbeno § 1262 o. gr. zak.

„Code Napoleon", za kojim se očito u donjekle promienjenoj redakciji poveo naš gradjanski zakonik, propisuje, da u slučaju zajednice dobara medju supruzi, stečaj jednoga od njih povlači u stečaj i drugoga. Naš zakonik toga neizriče, nu izriče diobu zajedničke imovine, dioba pako ne može se razborito izvesti bar bez popisa zajedničke imovine.

Nastaje sada pitanje: tko će u slučaju smrti, a tko u slučaju stečaja, koja slučaja oba zakon izjednačuje, tu diobu provesti, tko će dosljedno obaviti popis zajedničke imovine, bez koje se dioba ne može izvesti?

U prvom slučaju po mojem mnienju oblast, koja će ostavinu, u drugom oblast, koja će stečaj razpraviti.

Ja bar ne znam za drugu uredbu, koju je zakon u tu svrhu opredielio. Ako je taj zakon rekao, da se u slučaju stečaja jednoga od supruga ima postupati baš onako, kako u slučaju smrti jednoga od njih, (§ 1262 ogz.), tada ja tvrdim, da je zadaća stečajne oblasti istovjetna sa zadaćom oblasti razpravljajuće ostavinu.

Tertium non datur, po mojem mnienju, a ja ću se pokoriti, ako mi se taj tertium navede.

Ne stoji dakle nazor banskoga stola, da se zajednička imovina ima popisati samo u slučaju obćenite zajednice dobara medju supruzi, već se taj popis ima obaviti i u slučaju zajednice, odnoseće se na budući imetak, koju zajednicu ima po mnienju banskoga stola pred očima ugovor, koji je s toga posve pravilno služio podlogom prvosudnoj odluci.

Digitized by Google

Prema ovomu mojemu razlaganju posve je indiferentno za pitanje popisa u slučaju stečaja, da li medju supruzi postoji jedna ili druga od navedenih vrsti zajednice dobara.

Nije ovdje s toga mjesto, da se rieši pitanje, da li zajednica dobara, utemeljena ugovorom od dana 5. ožujka 1859 medju supruzi Jäger jest obćenita ili se samo odnosi na budući imetak.

Ja držim, da je obćenita, i taj svoj nazor izvodim iz sadržaja ugovora, iz kojega razabirem, da su supruzi Jäger uložili u zajednicu savkoliki tadašnji svoj imetak (točka 2 i 3. ugovora) i uglavili, da će imetak, koji će za svojega braka privrediti ili baštiniti, biti zajedničko njihovo dobro. Ni naslov ugovora (Erbvertrag), ni izraz „vermacht", upotriebljen u 2. i 3. njegovoj točki, ne govore proti ovoj interpretaciji, jer se ugovori imadu tumačiti prema namisli ugovarajućih stranaka, a u našem je slučaju jasno, da je namisao ugovornika bila upravljena na to, da savkoliki neznatni obostrani tadašnji imetak sjedine, i da utemelje zajednicu glede imovine, koju će za braka privrieditи ili baštiniti.

Nu visoki kr. banski stol, smatrajući, da je često spomenutim ugovorom uglavljena zajednica dobara, koja se odnosi samo na budući imetak, drži se ovlašćenim usljed jednostavnoga utoka jednoga od supruga, izreći, da ugovor od dana 5. ožujka 1559 nije valjan, jer da nije uredno popisano i pobilježeno što su ugovornici stavili u zajednicu (§ 1233 u savezu sa § 1178 ogz.).

Ja se prije svega ogradjujem što odriešitije proti nazoru prizivnoga sudišta, po kojem se ono smatra nadležnim izreći ex primo decreto, mimo redovitoga puta pravde, nevaljanost često spomenutga ugovora. S obzirom na gore iztaknutu istovjetnost zadaće, koju u pogledu diobe zajedničkoga imetka medju supruzi dosudjuje zakon stečajnoj i ostavinskoj oblasti, ja držim, da je odluka prizivnoga sudišta, kojom se izriče nevaljanost ugovora od dana 5. ožujka 1859, isto tako nakazna, kako bi bila nakazna odluka oblasti, razpravljajuće ostavinu, koja bi ex primo decreto izrekla nevaljanost oporuke, obskrbljene propisanimi vanjskimi potriebštinami i predložene joj za podlogu ostavinske razprave.

Neglededi na iztaknutu istovjetnost zadaće stečajne i razpravne oblasti, ja se nadam, da u Hrvatskoj nismo došli do toga, da se o valjanosti ugovora sudi ex primo decreto.

Zakoni, pod zaštitom kojih živimo, nisu oborili bar onu: „audiatur et altera pars!"

Nu kad već prizivno sudište tvrdi, da se zajednica, ugovorena medju supruzi Jäger, odnosi samo na budući imetak, i da je k valjanosti odnosnoga ugovora nuždno, da se ustanovi, što je svaki od ugovornika uložio u zajednicu, to sam slobodan navesti, da je u točkah 2. i 3.

Digitized by Google

ugovora točno naznačeno, što je svaki od ugovornika doprinesao k zajednici. Glede izraza upotriebljenih kod te naznake upozorujem na ono, što sam gore opazio, ter dodajem, da se neće za tu naznaku valjda zahtjevati forma, obična kod sudbenih inventara, već zadovoljiti takovom naznakom, koja je prikladna odstraniti dvojbu o prinosu svakoga od ugovornika u zajednicu, a takova je naznaka sadržana u ugovoru.

Kad visoki kr. banski stol pako u motivih svoje riešitbe tvrdi, da je u često spomenutom ugovoru utanačena zajednica dobara samo za slučaj, ako bi brak ostao bez djece, to se uslobodjujem na prosto uputiti na točku 4. ugovora, koja mi se čini tako jasna, da mi ne treba pobijati čudnovatu interpretaciju prizivnoga sudišta.

U spomenutoj se točki na prosto kaže, da se supruzi uzajamno imenuju baštinici, ako ne budu imali djece, i da se za taj slučaj odriču prava, koje im je sačuvao § 1253 ogz.

Po jasnom slovu točke 4. ugovora biva očevidno, da su ugovornici uz utanačenje zajednice dobara, nasljednim ugovorom razredili na uzajamnu korist svojim imetkom za slučaj smrti, ako bi brak ostao bez djece, ter pošto u ugovoru ne ima osobite ustanove baštinske naravi za slučaj, da se u braku porode djeca, tada valja uzeti, da su ugovornici za taj slučaj htjeli, da na njihov imetak nastupi zakonsko nasljedovanje.

To je jedini smisao onih ustanova točke 4. ugovora, koje slove o nasljedovanju za slučaj smrti. Visoki banski stol tvrdi, da je u toj točki izrečeno razriešenje zajednice, ako se u braku rodi djece. Taj dogadjaj bio bi po mnienju banskoga stola postavljen kao uvjet, r a z r i e š u j u ć i z a j e d n i c u. Ja se nadam, da se taj nazor, ta, ako smijem reći interpretacija točke 4. ugovora ne dade obraniti ni pred sudom ljudi obdarenih najobičnijim razumom, a kamo li pred pravnici, ter za to prelazim preko toga motiva prizivnoga sudišta, smatrajući ga pukim lapsus calami. Prizivno je sudište valjda htjelo kazati, da je u izpravi od 5. ožujka 1859 n a s l j e d n i u g o v o r, a ne zajednica dobara sklopljena za slučaj, da brak ostane bez djece, ter pošto je vis. banskomu stolu valjda znano, da je brak supruga Jäger bio blagoslovljen djecom, to je valjda želio konštatovati, da ne postoji nasljedni ugovor. Zajednica dobara utemeljena je pako neodvisno od nasljednoga ugovora.

Ja sam jur imao prilike iztaknuti čudnovatost napadnute odluke, na koliko ona, rekao bih brevi manu i u postupku, prema kojemu prieki postupak u kaznenom pravu jest uzor temeljitosti, izriče nevaljanost ugovora od dana 5. ožujka 1859.

Držim, da neće biti suvišno baviti se nješto obširnije ovim pitanjem. Moglo bi se naime prigovoriti, da izprava od 5. ožujka 1859 ne može služiti podlogom odredaba, učinjenih po prvom sudu s raz-

Digitized by Google

loga, što sadržaj njekih od njezinih ustanova biva jasnim tek pomnjivijim proučenjem, i što drugi ženitbeni drug pobija izpravu, to jest tvrdi, da njom nije utemeljena nikakova zajednica dobara, ili da je ugovor nevaljan iz razloga, navedenih po banskom stolu.

Pitanje je sada, da li se priepori, koji bi mogli nastati u pogledu pravoga znamenovanja i dosega pojedinih ustanova često spomenute izprave mogu riešiti izvanparbenim putem?

Ja držim, da neće biti nikoga, koji će to uztvrditi, ter da će pokušaj vis. kr. banskoga stola, da se ex primo decreto liši svake krieposti ugovor, dokazan izpravom, koja ima sve propisane vanjske potriebštine, ostati osamljen u ljetopisih našega pravosudja.

Ako stoji, da se o valjanosti ugovora od 5. ožujka 1859 može suditi tek nakon redovito provedene parbene razprave, tada se pita, da li je spomenuta izprava mogla služiti podlogom odredaba, učinjenih po prvom sudu?

Načelo, koje da tako reknem, regulira pravni život, zahtieva, da se pravni odnošaji, utemeljeni izpravom, koja njihov obstanak posvjedočava, imadu smatrati da obstoje pravnovaljano sve dotle, dok se ne dokaže protivno od strane onoga, koji im prigovara, koji njihovu pravnovaljanu eksistenciju hoće da pobije.

Bez provedbe toga načela neda se pomisliti pravni red u državi, u kojoj pravni život na prvom redu počiva na ugovorih. Ovoga se načela držao i prvi sud, kad je izdao ukinute odluke. On nije poput prizivnoga sudišta anticipirao prigovore gosp. Lovre Jäger-a proti pismeno utanačenoj zajednici, nije preuzeo nespojivu ulogu prigovorioca i sudca, već uvidiv, da je izpravom od 5. ožujka 1859 u istinu utemeljena zajednica dobara, zadovoljio onim mojim zahtjevom, koji se osnivaju na tom ugovoru, koji izviru iz zakona, koji normira slučajeve, u kojih, i način na koji se utanačeni pravni odnošaj ima razriešiti. Time nije prvi sud priznao za sve vieke pravnovaljanost često spomenute izprave, nije uzkratio g. L. Jäger-u pravo, da dokaže njezinu nevaljanost, već u predpostavi odnošaja posvjedočena izpravom podpuno dokazujućom, izdao one odredbe, koje u ničem neprejudiciraju stanovištu rekurenta, koje ne diraju u njegovo pravo dokazati nevaljanost ugovora.

Prvi sud nije mogao ignorirati predloženu mu izpravu, koja dokazuje utanačenje zajednice dobara, ter dosljedno posve je opravdana njegova odredba, da se usljed stečaja jednoga od ugovornika popiše za jednička imovina, jer zakon sa stečajem jednoga od ženitbenih drugova spaja razriešenje zajednice, dotičnu diobu zajedničkoga imetka, koja se bez popisa ne može provesti.

Digitized by Google

Stečajna oblast postupajući ovako, nalazila se u onom istom položaju, u kojem se nalazi oblast razpravljajuća ostavinu, kojoj bi se usljed smrti jednoga od supruga predložila oporuka, kojom se supruzi imenuju uzajamno baštinici.

Kako razpravna oblast nebi bila vlastna suditi mimo parnice o valjanosti predložene oporuke, ili obustaviti inventar ostavine, tako ni stečajna oblast nije bila vlastna odbiti moj zahtjev, da se usljed stečaja popiše zajednička imovina, koja se po izričnoj ustanovi zakona ima dieliti izmedju stečajnine i drugoga supruga. Pitanje, da li je ugovor pravovaljan, nije tom odredbom prejudicirano, jer prosto stoji g. Lovri Jäger-u njegovu pravnovaljanost redovitim putem pravde pobijati.

Odredba, učinjena po prvom sudu ima narav privremenih odredaba, kojimi se osiguravaju prava, posvjedočena izpravami. U číslo tih odredaba spada zabrana, sekvestracija itd, koje se takodjer dozvoljavaju na temelju izprave, a da se sud ne upušta u prosudjivanje valjanosti istih, u predpostavi, da su istinite. Ovakove su odredbe opravdane gore iztaknutim načelom, o kojem sam rekao, da regulira pravni život.

Bude li jednom popis obavljen, prosto stoji drugomu ugovorniku protiviti se diobi dotično predaji polovice imetka stečajnini, ter onda imati će se odlučiti, da li stečajnina ili Lovro Jäger ima ustati kao tužitelj.

Medjutim pako valja popis obaviti, a da se uzmogne obaviti, valjalo je povlačiti imetak u stečajninu, valjalo je učiniti sve one odredbe, koje su prikladne osigurati mogućnost diobe, i ukloniti pogibelj, da se imovina podvrgnuta stečaju neraznosi, ne zataji; valjalo je zabilježiti otvorenje stečaja u gruntovnici na teret nekretnina Lovre Jägera, valjalo je obavjestiti o povlačenju imetka Lovre Jägera u stečaj novčane zavode, koji čuvaju zajednički imetak, jednom rieči valjalo je odrediti sve, što je u posve sličnih slučajevih riešitbami vrhovnoga sudišta, koje sam citirao u prijašnjih svojih podnescih, priznano za pravo.

Da je izpravom od 5. ožujka 1859 utemeljena u istinu obćenita zajednica dobara medju supruzi Jäger, priznao je nadležni sud u Monakovu bavarskom, kad je po glasu izprave 2. na temelju austrijskog og. zakonika dozvolio adnotaciju prava Terezije Jäger na teret nekretnina Lovre Jägera, ležećih u Monakovu.

Pitanje o povlačenju imetka drugoga supruga u stečaj ne ima se riešavati po § 152 steč. reda, već po ustanovah obćega gradjanskoga zakonika, koje slove o razriešenju zajednice dobara medju supruzi. Spomenuti § steč. reda normira slučaj, da je predstojnik kojega družtva ili javni koji drug pao pod stečaj, a ne slučaj stečaja jednoga od supruga u slučaju zajednice dobara. Po izričnoj ustanovi § 1233 ogz. samo obseg, forma ugovora, kojim se utanačuje zajednica dobara, ima

Digitized by Google

se prosudjivati po §§ 1177 i 1178 ogz., slovećih o družtvih, dočim se ostale pravne posljedice zajednice dobara medju supruzi, a naročito razriešenje zajednice normiraju u §§ 1234, 1235 i sljedećih ogz.

Po § 35 steč. reda imadu se popisati i oni predmeti, o kojih je dvojbeno, da li spadaju na stečajninu i zabilježiti zahtjeve, koje glede njih učine treće osobe. I sa gledišta toga § opravdana je odredba popisa, i uz dvojbe, koje prizivno sudište iztiče glede obsega i valjanosti izprave od dana 5. ožujka 1859.

Povlačenje imetka Lovre Jägera u stečaj opravdano je pako u oči dokazane zajednice dobara time, što se ne može tvrditi, da Lovro Jäger u svoje ime posjeduje savkoliki zajednički imetak, već se on smatra, dok supruga ne prigovori, njezinim zakonitim zastupnikom i upraviteljem njezine imovine, dakle i posjednikom u njezino ime (§ 1235 ogz.). Čim je supruga mu pala pod stečaj, usljed prigovora stečajnoga upravitelja, prestaje predmnjeva § 1235 ogz., tim više u slučaju zajednice dobara, koja po izričnoj zakonskoj ustanovi prestaje aktom otvorenja stečaja (§ 1262 ogz.).

Umjestno je ovdje spomenuti ustanovu § 36 trg. zakona, koji propisuje, da se prostom sudbenom naredbom imadu predložiti trgovačke knjige u slučajevih zajednice dobara. Ja to spominjem s razloga, što je uzkrata g. L. Jäger-a, da predloži knjige, izazvala i opravdala odluku suda, da se njegova blagajna i comptoir pod uzki pečat stave.

Veleslavni kr. sudb. stol izvoli nazočni previdni utok podnieti vis. kr. stolu sedmorice, koji molim, da u interesu stečajnine, koju sam obvezan zastupati, napadnutu banskostolnu odluku dokine i potvrdi onu prvoga suda.

Kr. stol sedmorice izrekao je na to pod 17. travnja 1885 broj 1283 sliedeću vrhovnu riešitbu:

„Riešavajuć izvješće od 8. travnja 1885 broj 8477, kojim kralj. banski stol podnosi spise, odnoseće se na stečaj, otvoreni nad imovinom Terezije Jäger u Zagrebu, supruge trgovca Lovre Jägera u Osieku, — u kojem je predmetu kr. sudbeni stol u Zagrebu na molbu odvjetnika dra. Marijana Derenčina kao zastupnika i privremenog upravitelja napomenute stečajnine odredio odlukom od 14. ožujka 1885 br. 3107 popis ciele imovine trgovca Lovre Jägera u svrhu, da se ustanoviti može polovica iste imovine, spadajuća na stečajnu masu njegove supruge Terezije Jäger, dočim je kr. banski stol na utok potonjega, riešenjem od 30. ožujka 1885 br. 7876 ukinuo napadnutu odluku prvomolbenu sbog pomanjkanja zakonite podloge, a napose s razloga, što je ženitbenim ugovorom od 5. ožujka 1859 sklopljenim medju sadašnjimi supruzi Lovrom i Terezijom Jäger utanačena bila samo uvjetna i parcijalna zajednica dobara. —

Digitized by Google

kr. stol sedmorice i neupuštajući se, kako je to u obrazloženju odluke svoje nepravilno učinio kr. banski stol, u presudjenje pravnoga pitanja, da li su sadašnji supruzi Lovro i Terezija Jäger utanačili gorespomenutim ženitbenim ugovorom obćenitu zajednicu dobara po smislu §§ 1177 i 1235 ogz. ili samo parcijalnu zajednicu u pogledu buduće imovine, koju oni stekli budu za trajanja bračne zajednice, jer se to pravno pitanje riešiti može, ako o tom nastaje priepor, kako je slučaj ovdje, samo nakon kontradiktornoga postupka i sudbenom presudom; no uvaživ, da se molba odvjet. dra. M. Derenčina kao zastupnika i privremenog upravitelja stečajnine Terezije Jäger de pr. 13. ožujka 1885 br. 3207 osniva na predpostavi, da medju supruzima Lovrom i Terezijom Jäger zaista obstoji obćenita zajednica dobara, pa da se usljed toga i imovina trgovca Lovre Jägera i odnosno dio imovine, pripadajući njegovoj prezaduženoj supruzi Tereziji, — po §§ 1234, 1235 i 1262 ogz. povući ima u njezinu stečajninu; uvaživ, da se obstanak takove obćenite zajednice dobara ugovorom od 5. ožujka 1859 izkazanim smatrati nemože, a to tim manje, što ničim izkazano nije, da zajednica dobara, utanačena u tom ugovoru, i sada još obstoji, a eventualno u kakovom obsegu;

uvaživ, da je pri takovom stanju stvari zahtjev upravitelja stečajnine Terezije Jäger, da se popiše svakolika imovina njezina supruga Lovre Jägera, obzirom na ustanove §§ 29 i 38 steč. reda i § 97 izvpp. u savezu sa § 1262 ogz. neumjestan, a prvomolbena odluka odredjujuća taj popis ex primo decreto očevidno protuzakonita; —

uvaživ napokon, da Lovro Jäger u svom utoku proti prvomolbenoj odluci svaku zajednicu dobara sa odieljeno od njega živućom Terezijom Jäger poriče (§ 312 grpp.), pa da se obstanak obćenite zajednice dobara, uztvrdjene po upravitelju stačajnine dosliedno dokazati ima istom putem redovite parbe gradjanske, — obnašao je, povodom previdnoga utoka odvjetnika dra. M. Derenčina kao zastupnika i upravitelja stečajnine Terezije Jäger napadnutu odluku banskoga stola, kojom se odluka prvomolbena od 14. ožujka 1885 br. 3207 gr. skupa sa izvedenjem iste ukida, — kao po § 339 br. 3 i § 343 grpp. opravdanu potvrditi, upravitelja pomenute stečajnine sa njegovom molbom de pr. 13. ožujka 1885 br. 3207 gr. i sa zahtjevom u istoj stavljenim odputiti.

(Nastavit će se.)

Digitized by Google

Dioba nasljedne imovine ograničenjem oporučnih ustanova nije novizirajuća pogodba, pa zato ne alterira propis § 617 o. g. z.

(Konac.)

Uslied priziva tužiteljeva je kr. banski stol presudom svojom od 30. ožujka 1882 br. 474 prvosudnu osudu preinačio te sudio po zahtjevu tužbe sa sliedećih razloga:

„„Zahtjevajuć, da je tužena Terezija B. dužna priznati, da je njezino na temelju oporuke pok. Samuela B. i uručbene izprave od 5. siečnja 1870 br. 2 uvjetno stečeno pravo vlastničtva na polovicu ostavine Samuela B., naročito na polovicu nekretnosti X., utrnulo, te da je dosljedno tomu Tereza udova B. dužna dopustiti, da se dozvoljena odlukom br. 2423 i 4078 ex 1872 uknjižba uvjetnog prava vlastničtva s tih nepokretnosti briše: valjalo je tužitelju Ivi K. kao zakonitom zastupniku svoje mldb. djece Natalije i Milana K. dokazati, da je zamiena povjerbena, naredjena po pok. Samuelu B. onamo, da imovina ostavljena njegovoj kćeri Nataliji imade pripasti udovi njegovoj Tereziji B. za slučaj onaj, ako bi kći pred majkom svojom preminula, utrnula tim, što je Natalija B. kasnije udata K., koja pri smrti svoga otca nije imala zakonitih potomaka, takove kasnije dobila, te preminula ostavivši zakonitu djecu mldb. Nataliju i Milana K.

„Krstnim listom pod B na I. po tuženici neprigovorenim, dokazano je, da je kćeri Samuela B., kada joj je u oporuci od 31. ožujka 1857 učinio zamienu povjerbenu, bilo tek 12 godina, odaklje sliedi, da oporučitelj još onda nije imao povoda govoriti o potomstvu kćeri svoje Natalije.

Tužitelj je nadalje vjenčanim listom pod H i krstnimi listovi pod J. i K., kojih istinoća porečena nije, dokazao, da se je universalna nasljednica Natalija pl. B. god. 1867 za tužitelja Ivu K. udala, i s njim imala dvoje djece, kćer Nataliju i sina Milana; a napokon smrtnim listom po tuženici neprigovorenim je dokazano, da je Natalija K. rodjena B. g. 1877 umrla ostaviv spomenute dvoje djece.

Sad se pita: da li je spomenuta zamiena povjerbena za tuženicu Tereziju B. u smislu § 617 ogz. prestala, i po tom da li je nastao uvjet, da se to njezino uvjetno stečeno pravo vlastničtva na polovicu ostavine Samuela B. u dotičnih zemljištnicih briše?

Po ustanovi § 617 ogz., ako je oporučitelj učinio zamjenu svomu djetetu, kad ovo nije imalo još nikakova potomstva, prestaje zamiena, ako je diete ostavilo nakon sebe potomaka sposobnih da nasliedjuju.

„U nazočnom preporu dokazano je krstnim listom, da je Natalija B. u vrieme, kad je njezin otac Samuel B. oporukom pod A ad I uči-

Digitized by Google

nio zamienu za nju, bila tek 12 god. stara i neudata, po tom da nije imala još nikakova potomstva; a pošto je dokazano, da je Natalija B. udata za Ivu K., ostavila nakon sebe potomaka sposobnih da nasljeduju, to neima dvojbe, da je nastao uvjet § 617 ogz, po kom imade prestati zamiena povjerbena.

Navod tuženice, da je ona sa tužiteljicom sklopila nagodbu, kojom su njihova preporna oporučna prava uredjena, da je ta nagodba obnovna pogodba, usljed koje da prestaju prijašnja prava i obveze, (§§ 1383, 1380 i 1377 ogz.), pak da ona (tuženica) nije uknjižena u grunt. nap. D. E. ad I kao fiduciarna nasljednica iz oporuke, već iz novacije t. j. iz pogodbe sklopljene izmedju nje i kćeri Natalije u smislu zajedničke diobne izprave pod br. 1 ad II., nemože se uvažiti, jer da bi izmedju prućih se stranaka takova pogodba u istinu sklopljena bila, onda bi uručbena izprava C na I., koje istinoća porečena nije, imala sastavljena i izdana biti jedino na temelju gore spomenute nagode; a budući je tom uručbenom izpravom ostavina prućim strankam na temelju oporuke i uvjetnih iz oporuke danih i po sudu prihvaćenih očitovanja na nasljedstvo uručena, to sliedi, da se kod razprave ostavine iza Samuela B. i kod izdanja uručbenice razpravna oblast nije obazirala jedino na diobnu izpravu pod br. 1 ad II, nego i na dana uvjetna nasljedna očitovanja iz oporuke.

Pak ako se uvaži, da je ta diobna izprava br. 1 na II. načinjena 20. prosinca 1866., dakle u vrieme, kada Natalija K. rodjena B. još ni nebijaše sudbeno punoljetnom proglašena, jer je glasom izprave br. 3 na II. tek dne 9. ožujka 1867 punoljetnom proglašena, pri takovom pak stanju stvari imala se je gori spomenuta diobna izprava po nadtutorstvenoj oblasti odobriti bez obzira na to, što je ta izprava razpravnoj oblasti predložena po tuženici i Nataliji K. mjeseca listopada 1867 t. j. onda, kad je već ova posliednja punoljetnom proglašena bila, na uredovanje; jer u ovom slučaju imala je Natalija K. naknadno, kad je punoljetnom proglašena bila, istu izpravu podpisom svojim odobriti i to zato, što se iz diobne izprave broj 1 na II. vidi, da su ju sastavili i podpisali V. i L., ali nevidi se u kakovom svojstvu, tko od ovih je mldb. Nataliju zastupao? i od koga je bio ovlašten na zastupanje mldb. Natalije B.? — od ove same bar nije mogao imati punomoći, pošto je u ono doba još bila maloljetna, — što učinjeno nije.

Vidiv po svem tom, da diobna izprava br. 1 na II, pošto joj manjka privolenje skrbnika Natalije K. (§§ 865, 235, 244, 271 ogz. i i 187 izv. pp.) nije valjana, pak se stoga ni uvažiti nemože; i uvaživ, da je tužbeni zahtjev po tužitelju dokazan, to je sa svih razloga valjalo uz preinačenje osude prvog suda suditi, kako je u dispozitivnom dielu ove osude izrečeno.

Digitized by Google

Usljed previda tuženice potvrdio je kr. stol sedmorice vrhovnom svojom presudom od 24. lipnja 1882 br. 1381 osudu kr. banskoga stola sa sliedećih razloga:

Prama sadržaju oporuke od 31. ožujka 1857 pod A na I, imenovao je pokojni Samuel B. u točki prvoj universalnom nasljednicom svega svoga pokretnoga i nepokretnoga imetka kćer svoju Natalliju tako, da uživateljicom istoga imetka ostane supruga mu tužena Tereza B. dotle, dok bude živa ili se opet uda, imenovao u točki drugoj iste oporuke nasljednicom ciele imovine svoje pomenutu suprugu svoju za slučaj, da mu kći Natalija umre prije matere si, te razrediv u točki trećoj glede nasljedstva u imovini svojoj za slučaj onaj, ako kći Natalija preživi svoju majku a umre bez nasljednika i nerazpoloživ oporučno sa svojom imovinom.

Tužitelj Ivo K. kao zakoniti zastupnik svoje mldb. djece Natalije i Milana K. ističe u tužbi de pr. 8. lipnja 1880 br. 1810, da je na temelju prenavedene pismene oporuke u A ad I uručena dokazom uručbene izprave od 5. siečnja 1870 br. 2 u C na I., sveobćoj nasljednici Nataliji B. ciela ostavina oporučitelja, a Tereziji B. polovica čiste ostavine, koju je sveobća nasljednica iza ostavitelja i otca svog nasliedila, uvjetno za slučaj, da Tereza udova B. kćer svoju Natalliju preživi, koja naredba da je takodjer dokazom gruntovnih izvadaka pod D. E. F. i F. na I. zemljištno provedena.

Dokazujuć krstnim listom pod B na I., da je Nataliji B. u vrieme načinjene joj po otcu povjerbinske zamjene bilo tekar 12 godina; vjenčanim listom pod H na I., da se je rečena kći ostavitelja Samuela B. g. 1867 udala zanj (tužitelja); krstnimi listovi pod J i K na I., da je Natalija B. rodila u braku šnjim dvoje djece, najme g. 1868 kćer Natalliju a g. 1872 sina Milana, smrtnim listom pod L i smrtovnicom pod M, da je njegova supruga Natalija g. 1877 preminula i napokon odlukom od 26. siečnja 1878 br. 142 pod O na I., da je njegovo uvjetno u ime malodobne si djece Natalije i Milana K. predano nasljedno očitovanje prihvaćeno: to tvrdi tužitelj, da je povjerbinska zamiena uredjena po pok. Samuelu B. za slučaj onaj, ako bi kći Natalija pred majkom si preminula, utrnula u smislu § 617 ogz. tim, što je Natalija B. kašnje udata K. ostavila iza sebe nasljednika sposobnih za nasljedstvo, a dosliedno tomu, da je utrnulo i uvjetno na temelju te povjerbinske zamjene stečeno pravo vlastničtva na polovicu ostavine pok. Samuela B.

Tomu usuprot niječe tužena Tereza udova B., da je ostavina Samuela B. uručena kćeri Nataliji kao universalnoj nasljednici na temelju oporuke A ad I., te tvrdi, da je, — kako to dokazuje uručbenica C ad I, — uručba ostavine Samuela B. usliedila na temelju diobne raz-

Digitized by Google

prave de praes. 3. listopada 1867 pod br. 1 na II, a sudbeno primljene odlukom od 9. listopada 1867 br. 4446 pod br. 2 na II.

Iztičuć razlike izmedju oporuke A na I. i uručbenice C ad I, da je naime tuženici oporukom testirano doživotno uživanje ciele ostavine, a uručbenicom da joj je priznano uživanje samo jedne polovice ostavine Samuela B., zatim da je oporukom imenovana tuženica nasljednicom ciele ostavine, ako preživi kćer Nataliju, a uručbenicom da joj je za taj slučaj priznato pravo vlastničtva samo na polovicu upitne ostavine: izvodi tuženica, da je diobna izprava br. 1 na II, na temelju koje je izdana uručbenica C na I, redigirana pogodba izmedju nje i pokojne joj kćeri Natalije, kojom pogodbom da su novirana prava i dužnosti iz oporuke A na I.

Upiruć se na § 1383 ogz., prema kojemu se mogu oporučna prava nagodom urediti, i na §§ 1380 i 1377 ogz., prema kojim obnovnom pogodbom, kamo spada i nagoda, prestaju prijašnja i nastaju nova prava i nove obveze, izvodi tuženica, da ona nije u gruntovnici uknjižena kao fideikomisarna nasljednica iz oporuke, nego iz novacije, to jest iz pogodbe sklopljene medju njom i kćerju Natalijom u smislu zajedničke diobne izprave pod 1 na II, recipirane u uručbenici C na I.; a ta pogodba da nije sklopljena, tvrdi tuženica, da bi i bez obzira na njezina udovička prava, koja joj navodno pripadaju, po starih hrvatsko-ugarskih zakonih bilo moglo nastupiti samo dvoje: ili bi ostavštinska razprava iza Samuela B. bila riešena po njegovoj oporuci, u kom bi slučaju tuženica doživotno uživala cielu ostavinu, te bi bila fideikomisarna nasljednica ostavine nakon smrti Natalije B., ili bi Natalija B. morala postupati po § 808 ogz., odbaciti naime oporučno nasljedstvo i pridržati si samo zakoniti dio otčeve ostavine, u kojem bi slučaju tuženica kao substitut bila pozvana na nasljedstvo druge polovice ostavine Samuela B., prema čemu, da je Natalija K. shvaćajuć ozbiljno znamenitost medjusobne njihove nagode, već iza poroda svoje djece dala provesti uknjižbu u smislu upitne nagode.

Iz ovih premisa izvodi tuženica, da se sada na nju nemože više uporaviti propis § 617 ogz., jer ona nije povjerbena zamjenica po odredbi oporuke već po pogodbi, na koju se § 617 ogz. neproteže.

Napokon nastoji tuženica dokazati, da ustanova § 617 ogz. samo za onaj slučaj valja, ako je oporučitelj imenovao svomu djetetu koga stranoga zamjenikom izvan roda, te da i bez obzira na nagodu već po samoj oporuci neima mjesta uporavi § 617 ogz., jer da je oporučitelj ustanovio odnošaje izmedju nje i kćeri joj definitivno, odrediv dapače što ima nastupiti u slučaju, ako njegova kći umre bez nasljednika poslije matere si, da je dakle imao na pameti i kćerine nasljednike, pa unatoč tomu da ih je mimoišao, kada je tuženicu imenovao substitutom kćeri,

Digitized by Google

Naprama nacrtanom parničnom stanovištu stranaka odlučno je u prieporu ovom pitanje: da li bi se na povjerbeno zamieno nasljedstvo tužene Tereze B., koje je uknjiženo u zemljištnicih pod D, E. F. i G. na nekretnine spadajuće na ostavinu Samuela B., mogao uporaviti § 617 ogz. ili ne?

Kod prosudjivanja toga pitanja valja prije svega uvažiti, da se po § 774 ogz. nuždnom nasljedniku mora zakoniti dio ostaviti sasvim čist, da svaki uvjet ili teret njega ograničujući nije tvrd, pa ako se nasljedniku ostavlja veći dio ostavine, da se uvjet ili teret odnosi samo na ostavinu prelazeću zakoniti dio.

Kćeri pokojnog Samuela B. pripada kao jedinom djetetu ostavitelja u ime zakonitog diela po § 765 ogz. polovica ostavine, stoga nije mogao oporučitelj zakoniti dio svoga djeteta obteretiti ni doživotnim uživanjem a niti zamjenom povjerbenom na korist svoje supruge, sadanje tuženice Tereze B., te se tim načinom kako doživotno uživanje tako i zamjena povjerbena, odredjena u korist tuženice u oporuci Samuela B., mora po zakonu smatrati stegnutim samo na dio prelazeći zakoniti dio kćeri Natalije, dakle na polovicu ostavine pokojnog Samuela B.

Ni § 808 ogz. a niti koja druga ustanova zakona nesadržaje bo odredbe, da oporučno postavljeni nuždni nasljednik, ako nastupi nasljedstvo iz oporuke, jamči za izpunjenje oporuke i sa svojim nuždnim dielom; prema jasnoj ustanovi § 477 ogz. vlastan je pače nuždni nasljednik prihvatiti cielo nasljedstvo, ograditi se proti svakomu teretu, u koliko se taj odnosi na nuždni dio, te odbiti sve zahtjeve smjerajuće na takovo obterećenje — kako je to po vlastitom priznanju tuženice učinio i skrbnik malodobne Natalije B. iduć za tim, da nuždni dio Natalije B. ostane prost i od tereta doživotnoga uživanja i od tereta povjerbene zamiene, odredjene u oporuci Samuela B. na korist tužene Tereze udove B.

Naprama tomu jest tvrdnja tuženice, da Nataliji B. nije preostalo ino, već ili prihvatiti nasljedstvo, kako joj je oporukom bilo namienjeno, ili to nasljedstvo odbaciti i pridržati si samo zakoniti dio, pa da se je Natalija B., da postigne polovicu otčeve ostavine, morala ili nagoditi sa tuženicom u smislu diobne izprave ili postupati po § 800 ogz, sasvim neosnovana, pošto je ona mogla, kako je gore izvedeno, očitovati se iz oporuke nasljednicom na cielu ostavinu svoga otca i zahtievati, da joj se zakoniti dio njezin uruči bez tereta.

Time dakle, što je u diobnoj izpravi od 20. prosinca 1866 doživotno uživanje ostavine pokojnoga Samuela B. i povjerbena zamjena Tereze B. stegnuta samo na polovicu ostavine rečenog oporučitelja, nije preinačena oporuka Samuela B., kako to tvrdi tuženica, već je odredba učinjena u oporuci na korist tužene Tereze udove B. u pogledu dožį-

Digitized by Google

votnog uživanja i povjerbene zamiene, dovedena u sklad sa zakonitimi ustanovami o nuždnom dielu (§ 774 ogz.), koje su imperativne i za oporučitelja, koje on dakle nije smio mimoići na korist tuženice.

U istinu dokazuje i sam sadržaj diobne izprave, da se temelji na oporuci od 31. ožujka 1857, budući se u istoj izpravi „C. razdieljenje" izrikom navodi, da se u smislu ove oporuke i podnešenih nasljednih očitovanja imade porazdieliti ostavina, i budući da se pod „III." i opet izrikom navodi, da u smislu prenavedne oporuke imade nastupiti i pravo zamjenbeno nasljedstvo u ostavinu Samuela B.

I uručbenom izpravom od 5. siečnja 1874 br. 2 uručuje se ostavina Samuela B. na temelju uvjetnih iz oporuke podnešenih, te po sudu prihvaćenih nasljednih očitovanja, i na temelju diobne izprave de praes 3. listopada 1867 br. 4446., Nataliji K. rodjenoj B. obterećena sa doživotnim uživanjem jedne polovice na korist udove B.; te se nadalje uručuje kao zamieno-povjerbenoj nasljednici Tereziji udovi B. za slučaj, da preživi nasljednicu Natalija K. rodjenu B., jedna polovica čiste baštine, koju je sada nasliedila Natalija K. iza otca si Samuela B.

Sadržajem diobne izprave i sadržajem uručbenice oprovrgnuta je dakle tvrdnja tuženice, da poziv na oporuku Samuela B. u tih izpravah nebiva radi nasljednog oporučnog prava njezinog i kćeri joj Natalije, već radi drugih povjerbenih nasljednika.

Oporukom od 31. ožujka 1857 pozvao je Samuel B. kćer svoju Natalija B. na nasljedstvo u cieloj ostavini, te je imenovao mater joj Terezu B. njezinom zamienicom u nasljedstvu ciele ostavine za slučaj, da preživi kćer Nataliju.

Na temelju te oporuke prihvatili su i Natalija B. i mati joj Tereza udova B. nasljedstvo na ostavinu Samuela B., pa je dosljedno pravni odnošaj izmedju Natalije B. i matere njoj Tereze B., kako je uredjen u spomenutoj oporuci Samuela B., primjerenim uvaženjem zakonskih ustanova, tičućih se zakonitog diela, izražen i u diobnoj izpravi pod br. 1 na II, i to izričnim pozivom na oporuku Samuela B., i uručbenoj izpravi pod C. na I i opet pozivom na nasliedna očitovanja iz navedene oporuke.

Nasljedno pravo Natalije K. kao nasljednice fiduciarne i tužene Tereze B. kao nasljednice fideikomisarne na ostavinu pok. Samuela B. temelji se dakle li na oporuci, pa je naprama tomu niekanje tuženice, da je uručenje ostavine Samuela B. universalnoj nasljednici Nataliji K. rodj. B., uzsliedilo na temelju oporuke, isto tako neosnovano, kao što je bez temelja i tvrdnja tuženice, da zamiena, odredjena na njezinu korist, nema svoj izvor u oporuci Samuela B., već u diobnoj izpravi odnosno u nagodi izmedju tuženice i kćeri joj Natalije, koja da je izražena u toj diobnoj izpravi.

Digitized by Google

Po propisu § 533 ogz. osniva se to pravo nasliedno na volji oporučitelja po zakonu očitovanoj, na pogodbi nasliednoj po zakonu dopuštenoj (§ 602 ogz.) ili na zakonu, pa se naprama tomu nisu mogle Natalija B. i mati joj Tereza B. diobnom izpravom, koju tuženica nazivlje redigiranom pogodbom izmedju nje i kćeri joj Natalije, pozvati na ostavinu Samuela B., i to prva kao fiduciarna, a druga kao fideikomisarna nasljednica, već ih je kao takove na nasljedstvo mogao pozvati samo Samuel B. valjano očitovanom posljednjom voljom svojom, kako je on to i učinio oporukom od 31. ožujka 1857, na temelju koje su Natalija B. i mati joj Tereza B. prihvatile nasljedstvo iza Samuela B. i na kojoj je takodjer utemeljena diobna izprava.

I budući da već pojam povjerbene zamjene u smislu §§ 608 i 609 ogz. predpostavlja oporučitelja, zatim nasljednika fiduciarnog ili instituta i nasljednika fideikomisarnog ili substituta, pa budući da je diobna izprava glede nasliedno-pravnih odnošaja tužene Tereze udove B. i kćeri joj Natalije B. u suglasju s oporukom Samuela B. od 31. ožuj. 1857, izim što je doživotno uživanje i povjerbena zamiena, odredjena u oporuci na korist tužene prema propisu § 774 ogz. u prilog kćeri ostavitelja Natalije, stegnuta na polovicu ostavine pokojnog Samuela B.: to je predpostava prvog suda, da je diobna izprava pod br. 1 na II obnovna pogodba, sklopljena izmedju oporučnih nasljednica bez uticaja oporučitelja, odnosno da se ta diobna izprava mora smatrati po § 1380 ogz. nagodbom izmedju tuženice i kćeri joj Natalije, te da su usljed toga za spomenute ugovornice po § 1377 ogz. prestala prava i obveze iz oporuke i nastupila nova iz izprave 1 na II, na koju da se nemože uporaviti § 617 ogz., bez ikakove zakonite podloge.

S razloga gore iztaknutih mora se dapače doći do zaključka tomu sasvim protivna, naime, da diobnom onom izpravom nije promienjen niti izvor, a niti pravna narav nasledja tužene Tereze udove B. na ostavinu Samuela B., i da je ona povjerbena zamjenica li po odredbi pokojnog Samuela B., pa budući da se tu radi o povjerbenoj zamjeni učinjenoj djetetu, kad ovo nije imalo nikakova potomstva, to se bezdvojbeno valjanost takove povjerbene zamiene mora prosuditi po § 617 ogz. — koja je sasvim naravi obćenite, te koja se neimade samo onda uporaviti, kako to tvrdi tuženica, ako je roditelj substituirao djetetu svom osobe strane izvan srodnika.

Prigovor tuženice pak, da je uporava § 617 ogz. na upitnu povjerbenu zamienu izključena već samom oporukom Samuela B, neosnovana je, jer se nemože predpostaviti, da će otac, koji je pokazao toliku skrb za svoje diete, da je njemu za volju stegnuo svoju suprugu samo na doživotno uživanje svoje ostavine, svoju unučad, dakle svoje po krvi potomstvo, izključiti supruzi za volju od nasljedstva za slučaj, da su-

Digitized by Google

pruga preživi pozvanu na nasljedstvo cielokupne ostavine kćer njegovu, odnosno majku tih potomaka.

U koliko pak nije ostavitelj u točki 2 svoje oporuke povjerbenu zamienu, učinjenu na korist supruge Tereze B., učinio ovisnom od toga, da mu kći Natalija umre prije matere bez potomaka, valja primietiti, da upravo zakon u § 617 ogz. u slučaju onom, kad roditelji imenuju zamienika djetetu, suplira uvjet, da to diete umre bez potomaka sposobnih na nasljedstvo, koji je uvjet u predležećem slučaju nastupio.

I okolnost ona, da je uknjižba upitne povjerbinske sveze posliedila privolom Natalije K. godine 1872, dakle u vrieme, kad je već bila rodila obadvoje djece, nemienja u stvari ništa; jedno što se po § 158 izv. pp. substitucije moraju uknjižiti u javnih knjigah na dobra istim podvržena; a drugo, što povjerbena zamjena učinjena djetetu po roditelju, po jasnom slovu § 617 ogz. neutrnjuje već tim, što diete dobiva potomaka, već tim, što diete umre, ostaviv nakon sebe potomaka sposobnih za nasljedstvo.

Priobćio dr. Artur Müller.

Kako se imade shvatiti ustanova § 6 zakona od 18. siečnja 1883 o stegah ovršnog prava kod ovrha radi novčanih tražbina, kad konkuriraju uz zakonitu i nezakonita djeca svojimi tražbinami radi uzdržavanja, proti otcu činovniku?

U citiranom § 6 sadržana je iznimka od § 4 i 5 istoga zakona tamo, da se plaća činovnika u zakonu nabrojenih kategorija, radi tražbina s naslova uzdržavanja djece, supruge, roditelja, u koliko je isto zakonom odredjeno, može zaplieniti do iznosa od 300 for., koji ovršeniku netaknut ostati imade.

Nu kako i po kojih načelih se imade obaviti dioba ovog ovrhi izloženog diela plaće u onom slučaju, ako konkuriraju uz zakonitu suprugu i zakonitu djecu ovršenika i njegova nezakonita djeca, za to ne ima uporišta niti u općem gradj. zakonu, niti u zakonu od 18. siečnja 1883. — Naši sudovi riešili su jedan takav komplicirani slučaj na sliedeći način:

Državni činovnik A. obvezao se je sudbenom ovršivom nagodom za svoje nezakonito diete plaćati mjesečno po 4 for. u ime uzdržavanja.

Pošto ovaj svojoj dužnosti udovoljio nije, zamoliše mati i tutor nezakonitog djeteta ovrhu na njegovu plaću od godišnjih 1000 for., na što je kr. sudbeni stol zagrebački odlukom od 22. studenoga 1884 broj 43441 izrekao:

Digitized by Google

Pošto se prema ustanovi § 6 zakona od 18. siečnja 1883 radi uzdržavanja djece može voditi ovrha na plaće sve do 300 for., koja dužniku mora ostati netaknutom, umoljava se kr. ravnateljstvo brzojava u Zagrebu pozivno na dopis istoga od 29. kolovoza t. g. br. 2935, da zadovolji ovos. odluci od 2. kolovoza 1884 br. 8732 te već kod prve mjesečne plaće A. u ime zaostale uzdržajnine njegova nezakonita djeteta, uztegne 40 for. 91½ novč. i odvj. dr. Š-u kao zastupniku tužitelja uz namiru izdade; na 1. siečnja 1885 pako da od plaće istog A. uztegne ponajprije ostatak jur dospjele svote sa 3 for. 9 nč., zatim 1. siečnja dospjevajući mjesečni obrok od 4 for., trošak ovršne molbe sa 8 for. 90 nč. ukupno dakle 15 for. 89 nč. kao i troškove ove molbe sa 6 for. 25 nč; a napokon da počam od 1. veljače 1885 pak sve do vremena, dok se ovršenik neizkaže, da je zakonito diete A. Š. umrlo ili da se samo uzdržaje, od plaće A. mjesečno 4 for. uztezati te pomenutom zastupniku uz namiru uručivati izvoli".

Usljed utoka ovršenikova, koj mora uzdržavati zakonitu suprugu i dvoje zakonite djece, kr. je banski stol odlukom od 17. prosinca 1884 broj 28449.

Vidiv, da je namjera ustanove § 6 zakona od 18. siečnja 1883 (br. 24 Sborn.), da osigura supruzi i djeci ovršenika uzdržavanje, te da se u predležećem slučaju, gdje pravo supruge i zakonite djece dolazi u sukob sa pravi nezakonitog djeteta, moraju štititi i prava supruge te zakonite djece; vidiv, da u gore spomenutom § označena svota od 300 for. mora ostati netaknuta dužniku samom, te da dosljedno tomu za uzdržavanje supruge i zakonite djece dužnika jednaka svota mora ostati netaknutom

davši utoku do njekle mjesta, obnašao je napadnutu odluku glede platežnih obroka u tom pravcu preinačiti, da se svota, koja se ima od plaće ovršenika do namirenja gore označenih zaostataka i medjutim dospjevajućih obroka mjesečno uztezati, ima tako ustanoviti, da za uzdržavanje ovršenika, supruge i zakonite djece mu ostaje svota od mjesečnih 50 for. (petdeset) netaknutom, te da se nakon namirenja zaostatakâ imaju uztezati mjesečno dospjevajući obroci od 4 for. nu s tim dodatkom, da se prema propisu § 30. zakona od 18. siečnja 1883 porez od plaće ovršenikove kao i ini iznosi, koji bi se imali utjerivati od plaće njegove na temelju odredaba izdanih putem administrativnim, imadu prije svega odbijati od onog diela beriva, koji je podvržen ovrsi.

Utjecajni trošak ima nositi utjecatelj sam, jer protivna stranka nije kriva utoku.

Ovu rješitbu potvrdio je u cielosti i kr. stol sedmorice pozivom na § 318 gpp. bez pobliže motivacije, riešitbom svojom od 18. ožujka 1885 br. 6451.

Dr. *Milan Leskovac.*

Digitized by Google

B. Mjenbeno.

Mjenica se ima prosvjedovati i onda, kada je prihvatnik pod stečaj pao.

J. S. prihvatnik 1. lipnja 1880 izdane, a 17. rujna 1880 plative na 3000 for. glaseće mjenice pao je pod stečaj 19. kolovoza 1880.

B-ska štediona kao držateljka iste mjenice podigne na to radi izplate tražbine od 3000 for. mjenbenu tužbu proti izdatniku A. M. i naledjniku J. B. ni ne prosvjedovav gornje mjenice, ali priloži tužbi prosvjednicu B ad I. sasma druge mjenice, glaseće na 3200 for.

Ova mjenbena tužba bila je najprije po prvomolbenom sudu a limine judicis odbijena s razloga, što joj je manjkala prosvjednica utuženе mjenice; nu viša molba — tadanji krajiški odsjek banskog 'stola — ukine ovu odluku prvoga suda te naloži, pošto u tužbi samoj ne ima manjkavosti gr. parb. postupnika (§ 2 gr. pp.), da se na tužbu ročište odredi i dalnja razprava povede.

Nakon zaglavljene razprave izrekne prvi sud osudom, da se tužba odbija:

R a z l o z i: „Tužiteljika potražila je proti tuženikom A. M. kao izdatniku i J. B. kao neledjniku na temelju mjenice A ad I., koja je kod štedione u B. dakle kod same držateljice obitovana bila, izdanje platežnoga naloga na solidarnu izplatu mjenbene tražbine od 3000 for. zasvjedočavajuć prosvjednicom B ad I., da je radi prihvatnikova neplateža gornje mjenice svojevremeno prosvjed dignut bio.

Nu uvaživ, da tužiteljica prosvjednicom B ad I, koja se na sasma drugu mjenicu odnosi, nije radi neplateža podignutoga prosvjeda zasvjedočila; da su tuženici na razpravi porekli svoju mjenbenu obvezanost naprama tužiteljici, koja mjenice A ad I. radi neplateža prosvjedovala nije, i da su porekli, da je priloženom prosvjedovnicom za vrieme tobože podignuti prosvjed zasvjedočen;

uvaživ, da je i sama tužiteljica naknadno priznala, da se prosvjednica B ad I. ne odnosi na utuženu mjenicu, i da iste u istinu prosvjedovala nije: to se je temeljem ustanovâ §§ 41 i 43 mjen. zakona, pošto je zavratu proti izdatniku i naledjenikom izgubila, prigovor tuženikâ uvažiti a zahtjev tužiteljice odbiti morao.

Isto tako prigovor tužiteljice, da radi insolventnosti prihvatnikove nije trebalo mjenice A ad I. prosvjedovati, nije se uvažiti mogao“...

Kr. banski 'stol potvrdio je prvomolbenu osudu obrazlažuć svoju rješitbu ovako:

Podnešenom m j e n b e n o m t u ž b o m zahtieva se, da se tuženim — pošto prihvatnik upitne mjenice platio nije — izdade platežni

Digitized by Google

nalog, da imadu tužiteljici kao naledjovnici i vlastnici mjenice mjeničnu svotu od 2000 for. sa 6% kamatami itd. u roku od 3 dana pod prietnjom mjenbeno-pravne ovrhe solidarno platiti.

U nazočnom slučaju radi se dakle o zavrati radi neplateža, a zahtjev tužbeni osniva se na propisih §§ 50 i 91 mjenb. zakona (zak. čl. XXVII.: 1876).

Nu u § 41 prenavedenog zakona naročito je ustanovljeno, da je, da se zadrži zavrata, koja je dozvoljena radi neplateža proti izdatniku i naledjnikom, potrebno: 1) da je mjenica bila predočena radi plateža, i 2) da ova predočba i neplatež bude dokazan za dobe podignutim prosvjedom.

Tužiteljica je tečajem razprave sama priznala, da radi neplateža upitne mjenice prosvjed podignut bio nije, te da se prosvjednica B ad I. od 19. kolovoza 1880 priklopljena tužbi odnosi na sasma drugu mjenicu. —

Tim je ustanovljeno, da su pravo tužiteljice na zavratu radi neplateža i mjenbena obvezanost tuženikâ utrnula s razloga, što je tužiteljica propustila dignuti prosvjed kao čin nuždan za občuvanje svojih pravâ mjenbenih (§ 90 mj. zak), te da se tužiteljica radi toga sa svojom mjenb. tužbom i sa zahtjevom u njoj stavljenim bezuvjetno odbiti mora.

Nazor tužiteljice, da u nazočnom slučaju nije potrebno bilo podignuti prosvjeda, pošto je prihvatnik J. S. 19. kolovoza 1880 pod stečaj pao, te pošto je tim dovoljno konstatovano, da on upitne mjenice na dan dospjelosti platiti mogao nije, — nije osnovan u zakonu.

Istina, da je dignuće prosvjeda samo formalnost, te da bi se okolnost, da je mjenica prihvatniku na dan plateža predočena bila, kao i neplatež dokazati mogao i drugim načinom n. pr. po svjedocih, prisegom itd., — nu dignuće prosvjeda naročito je propisano u mjenb. zakonu kao čin nuždan za uzdržanje prava zavrate, pa se nemože s toga nadomjestiti nikakovim drugim dokazom.

U §§ 42—44 mjenb. zakona navedeni su doduše neki slučajevi, u kojih ne treba dignuća prosvjeda, ali ne ima nikakve ustanove u zakonu mjenbenom, da ne treba podignuti prosvjeda, ako je prihvatnik pod stečaj pao; dapače je u § 29. mj. zak. izrično propisano, da zavrati na sigurnost radi nesigurnosti prihvatnika, makar da je potonji pod stečaj pao, ima mjesta samo onda, ako mjenbeni vjerovnik dokaže p r o s v j e d o m, da od prihvatnika sigurnosti dobio nije.

Odatle sliedi, da se dignuće prosvjeda nesmije propustiti ni u slučaju § 41 mj. zak., makar da je jur otvoren stečaj nad imetkom prihvatnikovim".

Priobćio Drag. Becić.

Digitized by Google

C. Kazneno.

K propisom § 63 k. p.

Osudom kr. sudbenoga stola u P. od 8. studenoga 1884 br. 4946 osudjen bijaše Ivan D. radi zločinstva ubojstva na kazan težke tamnice od 5 godina.

Proti ovoj osudi uloži on žalbu ništovnu, u kojoj navede medju ostalim: „Iztraga. koja je iz početka posve površna i nepodpuna bila, postade po mene upravo pogubnom, kada je mjesto iztražnoga sudca izaslan iz sbora kr. viećnik P. te isti unatoč prigovorom moga branitelja ipak i nadalje kao prvi glasovatelj u sboru udioničtvovao, premda se isti gospodin po § 63 b) k. p. mora zakonito izključenim smatrati.

Ja doduše nemogu prigovoriti objektivnosti toga gosp. viećnika, ali tu prestaje sbor i sborno sudstvo, ako u sboru sjedi član, koji je u stvari orientiran i dapače si svoje mnienje stvorio prije, nego je tamo na svoju stolicu sjeo, tako da u poznavanju okolnosti ostali članovi sbora nisu njemu ravni.

Gosp. viećnik P. vodio je objektivne izvide i preslušavao svjedoke, preduzimao dakle važnije iztražne čine u ovoj stvari, nego li sam iztražni sudac; stoga se podpunim pravom može o njem reći, da je u ovoj stvari vodio iztragu (§ 63 b. k. p.).

Drugo bi bilo, kad bi on n. pr. okrivljenikom samo obtužnicu proglasio ili koji manje bitni čin preduzeo, ali ovako neima dvojbe, da se ova osuda po točki 1 § 277 kp. ništetnom smatrati imde. — Uz to još opažam, da moj branitelj na drugi sudbeni očevid unatoč §§ 46 i 107 k. p., neznam skojega razloga, nije pozvan bio.

To su sve nepravilnosti takove, koje su vodile do toga, da sam ni kriv ni dužan osudjen, i kojih saniranje javnom razpravom po § 282 kp. tražiti mogu".

Kr. stol sedmorice potvrdio je prvosudnu osudu rješitbom od 18. travnja 1885 br. 435 navadjajuć medju razlozi i taj, da nijedan od ovih iztaknutih razloga ništetnosti nije osnovan, jer i negledeć na to, što se obtuženik nije tečajem same glavne razprave pritužio proti tomu, što je sudac viećnik P. preduzeo sudbeni očevid i preslušanje svjedoka, nemože se u nazočnom slučaju o povriedah propisa §§ 62 i 63 kp. govoriti, budući da je predsjednik glavne razprave po naročitom propisu § 245 kp. vlastan izaslati za obavu očevida kojega člana suda, koj imade o tom podnieti izvješće, kako to bje doista i odredjeno; a istim načinom

Digitized by Google

vlastan je o tom odlučiti sud a i predsjedatelj sam, da se naznačenim putem preslušaju novi svjedoci.

Okolnošću pako, da branitelj k odredjenom sudbenom očevidu nije bio pozvan, odnosno takovom nije prisustvovao, gledeć na §§ 46 i 107 kp. nije ni povriedjen ni zanemaren takov propis, za koj zakon naročito nalaže pod inakom ništetnosti, da se izvršiti imade.

Josip Galjer.

D. Upravno.

Zanimiv slučaj zadružne diobe.

U zadruzi Koprivnjak iz Hrašća kbr. 24 živio je kao predstavnik jedne loze Mihalj Koprivnjak. Kćeri njegove Jana i Jela bijahu se udale već pred više godina, te tako izgubile svako pravo na zadružnu imovinu, dočim je na zadružnom gruntu ostao sam Mihalj Koprivnjak. Kćeri njegove videć, da će im smrću otca izmaći svaki dio zadružne imovine Koprivnjak, nagovoriše si otca, te je 2. pros. 1882 br. 4690 zatražio kod občinskoga poglavarstva u Odri, da se povede diobni postupak te izluči pripadajući mu deseti dio čitave zadružne imovine.

Usljed ove molbe odredi obć. poglavarstvo za saslušanje članova zadruge Koprivnjak ročište na 16. prosinca 1882, na koje su došli svi članovi zadruge, a pošto nagoda nije uspjela, odstupe se diobni spisi kr. podžupaniji zagreb. na daljnje uredovanje.

Četrnaest dana poslje ovoga ročišta t. j. 30. prosinca 1882 umre naglom smrću Mihalj Koprivnjak, jedini predstavnik svoje loze.

Kr. podžupanija zagrebačka odredi za nastavak diobne razprave ročište na 1. kolovoza 1883.

Na ovo ročište dodje uz članove zadruge Koprivnjak za pokojnoga Mihalja Koprivnjak, dotično njegovu ostavinu, kao diobu tražeću stranku zamjenik njegova jur pred obć. poglavarstvom izkazanoga zastupnika dra. Š-a. Na temelju punomoći izdane po pokojnom Mihalju Koprivnjaku dade zastupnik ostavine pokoj. M. Koprivnjaka uvrstiti u zapisnik molbu, da se deseti dio imovine zadruge Koprivnjak, pripadajući Mihalju Koprivnjaku, izluči te na ostavinu Mihalja Koprivnjaka u diobnom listu upiše. Ovomu zahtjevu usprotivili su se svi članovi zadruge Koprivnjak pozivajuć se na to, da je pravo Mihalja Koprivnjaka na zadružnu imovinu utrnulo tim, što je 14 dana iza ročišta pred obć. poglavarstvom u Odri držanoga preminuo, a njegove kćeri, budući udate, i onako neimaju nikakova prava na zadružnu imovinu.

Digitized by Google

U riešenju ovoga ročištnoga zapisnika izdade kr. podžupanija zagrebačka sliedeću odluku od 4. kolovoza 1883 br. 8504 ex 1882.

„Riešenjem razpravnoga zapisnika od 1. kolovoza 1883 u diobnom predmetu zadruge Koprivnjak iz Hrašća br. 24 pronašla je kr. podžupanija odlučiti, da se Jana Bakran i Jela Crneković, pošto su se poudale, ne mogu smatrati za članove rečene zadruge i da jim nepripada nikakv dio; da je g. odvj. dr. Š. smrću Mihalja prestao biti njegovim punomoćnikom, te po tom nemože pokojnika u diobnom predmetu zastupati; a ako bi pako bio zastupnikom Jane Bakran i Jele Crneković, ne bi se mogao zahtjev njegov uvažiti, jer njim, kao nasljednicam pokojnoga Mihalja ne pripada dio imovine zadružne s razloga, što zadruga još uvjek pravno i faktično postoji, te dakle pravu nasljedstva mjesta ne ima“.

Usljed utoka podnesena proti ovoj odluci za stran ostavine Mikalja Koprivnjaka donese kr. hrvat.-slav. dalm. vladni odjel za nutarnje poslove sliedeće riešenje:

„Kr. zemaljsko-vladni odjel za poslove unutarnje obnašao je u diobnoj raspravi zadruge Koprivnjak ili Koprnjak u Hrašću uslišati utok dra. Š. odvjetnika u Zagrebu u ime ostavine Mihalja Koprivnjaka, preminuvšega 30. prosinca 1882., proti odluci kr. podžupanije od 4. kolovoza 1883 br. 8504, te ukinuv ovu odluku odrediti, da se diobni postupak ima nastaviti takovim načinom:

1. da se dio, koji bi imao pripasti pokojnomu Miji, t. j. jedna desetina nepokretnoga imetka po broju i dobi u zadruzi dana 2. prosinca 1882. boravivših zadrugara, i na njega spadajući dio pokretnina u naravi izlučiti i na njegovu ostavinu prepisati, odnosno njegovim baštinikom izručiti imade, i to s r a z l o g a, što se diobna prava po obćenitih procesualnih pravilih imadu prosudjivati po stanju stvari na dan, kada je diobni petit stavljen, dakle u ovom slučaju po 2. prosinca 1882, kada je diobna molba Mihalja Koprivnjaka kod obć. poglavarstva u Odri pod uručbenim br. 4690 primljena; tim danom stekao je molitelj pravo na dio, koji mu po ustanovah zakona pripadaše i to po broju loza u zadruzi živućih, na jednu desetinu, koja se ima, pošto je 30. prosinca 1882 umro, prepisati na njegovu ostavinu, koja je po odvjetniku dr. Š-u pravovaljano zastupana, pošto po načelih §§ 1022 i 1025 ogz. smrću punomoć bezuvjetno ne utrnjuje.

2. Ostala pako zadružna nepokretna imovina ima se kao suvlastničtvo na reprezentante ostalih, u zadruzi živućih loza, pošto su svi očitovali u zapisniku 16. prosinca 1882. pod br. 4690 i u zapisniku, sastavljenom po kr. podžupaniji 1. kolovoza 1883 pod br. 8504, da u zajednici ostati žele, te se ovim imaju pridružiti u skupu ostajući potomci Janka Koprivnjaka, spadajući u lozu, sada odieljujuće se ostavine pok.

Digitized by Google

Mije. Ima se dakle ova nepokretna imovina prepisati po razmjeru suvlastničtva itd.

Za nastavak diobnoga postupka odredila je usljed ove odluke kr. podžupanija zagreb. na dan 20. ožujka 1884 novo ročište.

Dodajem, de se dio Mihalja Koprivnjaka sada izlučuje i da će biti gruntovno upisan na ostavinu Mihalja Koprivnjaka, na koju su se njegove kćeri Jana Bakran i Jela Crnković nasljedno očitovale.*)

Dr. Milan Leskovac.

KNJIŽEVNOST.

R. H. Wrožda, wrožba i pokora.

Studyum z historyi prawa karnego. Warszawa 1884.

Priobćio dr. Fran J. Spevec.

(Nastavak.)

Liepih primjera o viećanju mirotvoraca pruža nam Vrčevićev niz pripoviedaka.

Saslušavaju oni stranke o sbilom se dogodjaju, a onda progovara više kmetova, pak pošto se složiše, proglašuju osudu. Osudom opredieljuje se krvarina i druga odšteta ili zadovoljština, što se imade dati povriedjenoj rodbini, a daje se ona ili umah ili kasnije na opredieljeni dan. Mrtva glava iznosi u njekih krajevih 12 krvi, svaka krv po 20 talira, dakle u svem 240 talira; nu krvnik plaća u istinu samo 200, jer 40 pripada mirotvorcem za trud, ali ih oni neuzimlju, već ostavljaju krvniku, da bi mu tako olakšali plaćanje. Drugdje se opet drži, „da je krv 1001 cekin, ili kako sada u praksi biva 101, ipak nitko toliko neuzimlje, nego obično okolo polovice ili dva diela te svote".[121] Po Popoviću[122] traži umirnik umah, kad mole protivnici mir, u gotovom 133½ dukata, 1½ piastra, i 1½ pare. Po Ljubiši sudilo je u svadji medju Pastrovići i Spičani mrtvo kolo za krv ubijenoga djeteta 120 dukata, tuj bo mrtva glava iznosi 12 krvi, svaka po 10 dukata.[123]

*) Rješitba ova kr. vladnoga odjela za nutarnje poslove mora se podpuno opravdanom smatrati, dočim odluka kr. podžupanije stoji u oprjeci sa temeljnimi pravnimi pojmovi. Op. p.

[121] Sbornik običaja str. 583.

[122] na navedenom mjestu.

[123] Ljubiša cit. 205.

Digitized by Google

Čestoputa uztraži povriedjenik kakovu stvar, koja se nenalazi u vlastnosti krvnikovoj, n. pr. pušku, koju je vidio kod koga drugoga, pa krvnik plaća ma i dvostruko, da kupi dotičnu stvar. Imade li na svakoj strani usljed medjusobnog boja jednaki broj mrtvih, tad se pravilno prebija glava za glavu. „Prebismo krv, a glavu za glavu", govore obično mirotvorci,[124] ili „osudismo kam tamo kam ovamo",[125] imenito onda, kad se dogodio pokolj u množtvu, n. pr. kod svatbe, u crkvi itd.

Nakon proglasa osude ovdje plaća krvnik umah krvarinu, ili ako je ne ima, daje „zaklade",[126] ondje opet preduzimlju se drugi čini pomirbe ter tek nakon njih plaća krvarina.[127]

U svrhu čvršće utvrde mira i prijateljstva medju zavadjenimi prije rodovi sklapa se medju pripadnici jednih i drugih kumstvo i pobratimstvo, sad u većem sad u manjem broju prema okolnostim. Rodbina naime krvnikova donosi opredieljeni broj nekrštene djece u koljevkah, praćena isto tolikim brojem majka, ter polazi prema isto toliko mužkaraca rodbine pokojnikove, vičuć svi jednoglasno: „Primi kume boga i svetoga Jovana!" Isto tako opredieljeni broj rodjaka krvnikovih pristupa rodjakom pokojnikovim, te se tuj pobrate. Tako u poznatoj svadji medju Pastrovići i Spičani, u kojoj Spičani zaklaše Pastrovićem jedno diete više, nego izgubiše sa svoje strane mrtvih, odsudi mrtvo kolo, da ubojica imade dati Pastrovićem „dvanajst kumstva i dvostruko pobratimstva";[128] pak prema tomu odabere se 12 Pastrovića, da kumuju donesenoj k pomirbi djeci, a 24 da se pobratime sa Spičani.[129]

Tim bi uglavljen mir medju oba roda, a nakon toga moli sam krvnik oprost i pomirbu. U tu svrhu uzimlje on istu pušku, kojom je počinio ubojstvo, objesi ju o grlo, pak za jedno 50 sežanja pred najstarijim i najbližim rodjakom pokojnikovim početvoronoži se i tako pristupa k njemu, moleć ga za oprost. Ovaj mu polazi na pô puta u susret, skine mu s vrata pušku, podigne ga i cieliva u obraz, a krvnik prije poljubi njega u desno rame.[130] Drugdje opet obavlja krvnik tu pokoru ovako: s obješenom puškom polazi on četveronožke put povriedjenika, pak približiv mu se na njekoliko koraka, zaustavi se. Tad dobri ljudi počmu moliti povriedjenika: „Pristupi kume kumu, bog ti i sveti

[124] Vrčević str. 72.
[125] ibid. str. 46, 241.
[126] Sbornik običaja str. 581.
[127] ibid, odgovor iz H. K., Ljubiša str. 205.
[128] Ljubiša str. 205.
[129] ibid. str. 207 Kumstvo i pobratimstvo obavlja se ovdje nakon pomirbe i s krvnikom, isto tako po Popoviću str. 89.
[130] Sbornik običaja cit. odgovor iz H. C. B.

Digitized by Google

Mije. Ima se dakle ova nepokretna imovina prepisati po razmjeru suvlastničtva itd.

Za nastavak diobnoga postupka odredila je usljed ove odluke kr. podžupanija zagreb. na dan 20. ožujka 1884 novo ročište.

Dodajem, de se dio Mihalja Koprivnjaka sada izlučuje i da će biti gruntovno upisan na ostavinu Mihalja Koprivnjaka, na koju su se njegove kćeri Jana Bakran i Jela Crnković nasljedno očitovale.*)

Dr. Milan Leskovac.

KNJIŽEVNOST.

R. H. Wrožda, wrožba i pokora.

Studyum z historyi prawa karnego. Warszawa 1884.

Priobćio dr. Fran J. Spevec.

(Nastavak.)

Liepih primjera o viećanju mirotvoraca pruža nam Vrčevićev niz pripoviedaka.

Saslušavaju oni stranke o sbilom se dogodjaju, a onda progovara više kmetova, pak pošto se složiše, proglašuju osudu. Osudom opredieljuje se krvarina i druga odšteta ili zadovoljština, što se imade dati povriedjenoj rodbini, a daje se ona ili umah ili kasnije na opredieljeni dan. Mrtva glava iznosi u njekih krajevih 12 krvi, svaka krv po 20 talira, dakle u svem 240 talira; nu krvnik plaća u istinu samo 200, jer 40 pripada mirotvorcem za trud, ali ih oni neuzimlju, već ostavljaju krvniku, da bi mu tako olakšali plaćanje. Drugdje se opet drži, „da je krv 1001 cekin, ili kako sada u praksi biva 101, ipak nitko toliko neuzimlje, nego obično okolo polovice ili dva diela te svote".[121] Po Popoviću[122] traži umirnik umah, kad mole protivnici mir, u gotovom 133½ dukata, 1½ piastra, i 1½ pare. Po Ljubiši sudilo je u svadji medju Pastrovići i Spičani mrtvo kolo za krv ubijenoga djeteta 120 dukata, tuj bo mrtva glava iznosi 12 krvi, svaka po 10 dukata.[123]

*) Rješitba ova kr. vladnoga odjela za nutarnje poslove mora se podpuno opravdanom smatrati, dočim odluka kr. podžupanije stoji u oprjeci sa temeljnimi pravnimi pojmovi. Op. p.

[121] Sbornik običaja str. 583.

[122] na navedenom mjestu.

[123] Ljubiša cit. 205.

Digitized by Google

Čestoputa uztraži povriedjenik kakovu stvar, koja se nenalazi u vlastnosti krvnikovoj, n. pr. pušku, koju je vidio kod koga drugoga, pa krvnik plaća ma i dvostruko, da kupi dotičnu stvar. Imade li na svakoj strani usljed medjusobnog boja jednaki broj mrtvih, tad se pravilno prebija glava za glavu. „Prebismo krv, a glavu za glavu", govore obično mirotvorci,[124] ili „osudismo kam tamo kam ovamo",[125] imenito onda, kad se dogodio pokolj u množtvu, n. pr. kod svatbe, u crkvi itd.

Nakon proglasa osude ovdje plaća krvnik umah krvarinu, ili ako je ne ima, daje „zaklade",[126] ondje opet preduzimlju se drugi čini pomirbe ter tek nakon njih plaća krvarina.[127]

U svrhu čvršće utvrde mira i prijateljstva medju zavadjenimi prije rodovi sklapa se medju pripadnici jednih i drugih kumstvo i pobratimstvo, sad u većem sad u manjem broju prema okolnostim. Rodbina naime krvnikova donosi opredieljeni broj nekrštene djece u koljevkah, praćena isto tolikim brojem majka, ter polazi prema isto toliko mužkaraca rodbine pokojnikove, vičuć svi jednoglasno: „Primi kume boga i svetoga Jovana!" Isto tako opredieljeni broj rodjaka krvnikovih pristupa rodjakom pokojnikovim, te se tuj pobrate. Tako u poznatoj svadji medju Pastrovići i Spičani, u kojoj Spičani zaklaše Pastrovićem jedno diete više, nego izgubiše sa svoje strane mrtvih, odsudi mrtvo kolo, da ubojica imade dati Pastrovićem „dvanajst kumstva i dvostruko pobratimstva";[128] pak prema tomu odabere se 12 Pastrovića, da kumuju donesenoj k pomirbi djeci, a 24 da se pobratime sa Spičani.[129]

Tim bi uglavljen mir medju oba roda, a nakon toga moli sam krvnik oprost i pomirbu. U tu svrhu uzimlje on istu pušku, kojom je počinio ubojstvo, objesi ju o grlo, pak za jedno 50 sežanja pred najstarijim i najbližim rodjakom pokojnikovim početvoronoži se i tako pristupa k njemu, moleć ga za oprost. Ovaj mu polazi na pô puta u susret, skine mu s vrata pušku, podigne ga i cieliva u obraz, a krvnik prije poljubi njega u desno rame.[130] Drugdje opet obavlja krvnik tu pokoru ovako: s obješenom puškom polazi on četveronožke put povriedjenika, pak približiv mu se na njekoliko koraka, zaustavi se. Tad dobri ljudi počmu moliti povriedjenika: „Pristupi kume kumu, bog ti i sveti

[124] Vrčević str. 72.
[125] ibid. str. 46, 241.
[126] Sbornik običaja str. 581.
[127] ibid, odgovor iz H. K., Ljubiša str. 205.
[128] Ljubiša str. 205.
[129] ibid. str. 207 Kumstvo i pobratimstvo obavlja se ovdje nakon pomirbe i s krvnikom, isto tako po Popoviću str. 89.
[130] Sbornik običaja cit. odgovor iz H. C. B.

Digitized by Google

Jovan“! To biva tri puta. Tad povriedjenik pristupi krvniku ter mu se sasvim približi, a dobri ljudi kažu: „To ti je sin i primi ga za sina“ (ako je mladji od ubojice, tad: primi ga za brata“.) Onaj odgovara: „Kad ste našli, zemaljska sudio, po božjemu i zemaljskome zakonu, da mi je ovaj sin (ili brat), ja ga i primam za sina u ime boga i svetoga Jovana“. Tad mu skine pušku s vrata, a krvnik njega poljubi najprije u nogu a poslje u skut, a zatim u ruku, našto ga ovaj uhvati za ruku, podigne i poljube se u lice.[131]

Po osudi stvorenoj u svadji medju Pastrovići i Spičani imali su Spičani dočekati 300 Pastrovića, a ubojica izaći preda nje puškom krvnicom o vratu. Prema tomu na opredieljeni dan prispije u Spič 300 Pastrovića, oružanih i odjevenih, „kao da idu na svatbu, a ne na vraždu, a pred njima Janko, stric onoga djeteta, što ga Spičani zaklaše. Tek moba promoli u selo i doprije na pogled crkve, odvoji se od jedne rpe ljudstva okupljena na onoj prostranoj poljani, jedan čovek raspasi, gologlav i razčupan, koji, hodeći na ruke i na noge, puškom krvnicom obješenom o vratu, uputi se k Janku, a po za nj dvanaest matera, svaka kolijevkom na glavi, a u kolijevkama po mužko dijete ni podojeno ni kršteno.

Hodeći tako po žapke, dodje ubica do Janka i reče mu: „Evo ti krvnika, ubi me i osveti pravu krv bratanićevu; da ti je moja smrt po sto puta prosta“. A ono dvanaest matera poviču iz svega glasa: Primi kume, Boga i svetoga Jovana! Umiljata vika onijeh ženskijeh glava, pomiješana vriskom i cilikom one gladne dječice, omeči i ražali Jankovo srce. Pregibi se, smakne ubici pušku krvnicu s vrata, dohvati ga za obije ruke i podigne u dubak, pa mu reče: „Da si prost i blagoslovljen po sto puta! Uzimam te jutros i za dovijeka mjesti onoga, što si mi ubio“. Poljubi ga u čelo, a on njega u ruku. U tome zagrme od veselja hiljada pušaka s jedne i s druge strane, pa se mobe pomiješaju i stanu jedno drugo celivati“.[132] Ovdje dakle majke s nejakom djecom, kojoj će protivnici kumovati, prate krvnika i podupiru njegovu molbu, ko što po Popoviću polaze one umah prvi put k umirniku, da ga sklone na mir

Nakon obavljene pomirbe i s krvnikom plaća se, gdje nije to već prije učinjeno, krvarina, a zatim biva gostba u krvnikovoj kući, na njegove troškove, i to se zove trpeza od vražde. Sa strane krvnikove prisustvuju toj gostbi svi njegovi rodjaci, a i drugi prijatelji i znanci, isto tako imadu tuj biti i mirotvorci (kmetovi). Svi oni, koji dolaze na tu trpezu, doprinose krvniku njeku pomoć, da mu ne bi kuća s plateža

[131] ibid. str. 583.
[132] Ljubiša str. 206, 207.

Digitized by Google

krvarine posve propala. S druge strane dolaze svi rodjaci ubijenoga, čim više ih, tim veća slava, kadšto i do 150, nu obično oko 60. Osim gostbe daje krvnik svakomu od ovih još po jedan ubrusac ili cvancigu u srebru.[133]

Poslije darova i poslije objeda izljube se opet obie strane ter rastanu u ljubavi, kao da nije nikad ništa ni bilo.[134]

Drugdje sjedaju stranke k stolu, nakon što je obavljeno kumstvo i pobratimstvo. Pošto se pilo nješto rakije i okusilo hrane, reći će umirnik: Vi mirotvorci, što sudjaste krv, pomirite tu krv, podpuno! Na to 24 mirotvorca izvade svaki svoje oružje iza pojasa i stave ga pred umirnika pitajuć ga, da li je umiren, a on odgovara, da je sve podpuno umireno. Zatim čita svećenik osudu. Po proglasu osude donosi se vino pred onoga, koj je primio krvarinu, a najstariji mirotvorac moli umirnika, da nješto od krvarine prikaže krvniku. Mnogi povraća cielu krvarinu; tako i kod pomirbe medju Pastrovići i Spičani reče umirnik: „ovo darivam bogu i svetome Jovanu“.[135]

Pošto se daruju još oni, koji dvore kod stola, nadalje izkuplja založeno oružje 24 mirotvoraca i opet pita stranka umirnikova, jeda li je umirena za svukoliku krv, a ona to potvrdi, dolazi krvnik s nožicami i osudom u ruci. Na osudi visi o crvenoj svilenoj vrpci turska srebrna para, koju krvnik razdvaja nožicama, ter polovicu pridržaje on zajedno s osudom, a drugu polovicu umirnik.[136]

Povrh svega toga dariva krvnik rodjake s ubrusci ili srebrnimi cvancigami i tim završuje pomirba, ter se stranke razilaze uz pucnjavu pušaka. Umirnik došav kući daje svomu bratstvu onih 10 dukata, što ih je dobio kao jamstvo mira, krvnik pako ostaje mu vazda poslušnim i pozivlje ga svakomu kumstvu, koje bi mu se u kući sbilo.[137]

b) Pomirba se kod Germana i Slavena, u obće posvuda, gdje se pod uplivom energične djelatnosti same vlade nije razvio stalni sistem, obavljala po lokalnih običajih; s toga bivaše ona u pojedinosti različitom, ali bitnost joj je posvuda ista.

---

[133] bratsko mito u osudi medju Pastrovići i Spičani t. j. svakomu bratu ili bratučedu po 30 cekina, ibid. str. 205 op. 4.

[134] Tako odgovor na pit. 295 iz Hercegovine, Crnogore i Boke Kotorske.

[135] Ljubiša str. 207.

[136] O pomirbi medju Pastrovići i Spičani napisana bude osuda na dva lista, oba privezana na dolnjem kraju koncem, protaknutim kroz jednu mljetačku perperu, prošupljenu šilom na dva boka. Govornici obijuh stranaka dohvate svaki za jedan list, a glava kmetska prestriže nožicami perperu po pola ter tako listovi ostanu razdvojeni, kod svakog govornika po jedan „kao znak, da se vražda medju njima prekinula“. Ljubiša str. 206.

[137] Tako Popović cit. str. 89 slied.

Digitized by Google

Posvuda nalaze se bitne joj, ovdje više ondje manje razvite sastavine, kao: osnutak pomirnoga ugovora, prošnja za oprost i davanje oprosta uz veće ili manje ceremonije i napokon utvrda mira.

Materijalni sadržaj pomirnoga ugovora sastavljaše prije svega mal ne posvuda opredjelba krvarine, koju opredieljivahu stranke sporazumno ili pako dobri ljudi (obranici), sad u većem sad u manjem iznosu, nego li je onaj, što ga označivaše ovdje ondje samo postojeće pravo. Uz krvarinu opredieljivaše se ujedno odšteta povriedjenoj obitelji, tako naknada troškova lječitbe, jer težke rane, imajuće posljedicom smrt, ubrajahu se u ubojstva; nadalje naknada troškova pogrebnih itd. Često se puta mjesto krvarine ili uza nju opredieljivalo uzdržavanje udove ili djece pokojnikove. Krvno kolo, sudeć pokolj medju dvoje svatova, prebije mrtvace jedne strane za one strane druge, a onda odredi: „da svaka kuća od ciele kneževine ima dati o Ilinu dne po vagan žita i jednu torbicu krtole, da se razdieli onoj siročadi, koj bez oca ostanuli i onim samoranim majkama“[138] . . . .

Nadalje se nalagahu pomirnim ugovorom krivcu mnoge činitbe pretežito crkvenoga karaktera, kojim svim bijaše temeljna misao: spas duše pokojnikove ko što i briga za oprost vlastita grieha. Spadaju ovamo razne imovinske namjene crkvam i samostanom, da se mole i služe mise za pokojnika, davanje voska, svieća, darovi namienjeni siromakom itd. Vrlo rado nalagahu se u prijašnje doba krivcu tegotna često hodočašća u Rim ili druga sveta mjesta, pače ća u Jerusalem.[139] Povrh svih otih činitba imao se, kako spomenusmo, posvuda krivac više ili manje poniziti i pred samim povriedjenikom, ter ga moliti za oprost. Pomirbe se, kako naglasismo prije, sklapahu sigurno već u najstarije doba. Nu makar da je pomirba bila i tada svečanim činom, to su ceremonije, uz koje se obavljahu promatrane nami ovdje pomirbe, sigurno novijega poriekla, nego li sama pomirba. Težko bi se dao bio prvobitno sklonuti ubojica, da se podvrgne svim onim ponizujućim ga činom kasnije pomirbe, pak da na onaj, za nj pogrdan način moli obitelj pokojnikovu za oprost. Obredi oni kasnije pokore nastadoše bez dvojbe pod uplivom crkvenim. Već u najstarijih knjigah pokornicah (libri poenitentiales) nalazi se ustanova, po kojoj klerik, počiniv ubojstvo, imade 10 godina u progonstvu činiti na propisani način pokoru. Vrativ se po obavljenoj pokori u domovinu, imade rodbinu pokojnikovu moliti za oprost, a roditeljem njegovim, ako jošte živu, ponuditi poslušnost poput djeteta veleć: „Voljan sam biti vašim sinom, i što zahtievate od mene, to ću učiniti“. Uzteže li se krivac to učiniti, tad se imade za vazda prognati

[138] Vrčević cit. str. 47.

[139] O svem tom Frauenstädt cit. str. 144—167.

Digitized by Google

iz domovine i potucati poput Kaina svietom. Prietnja ota za slučaj, kad ne bi krivac htio spomenutim načinom moliti oprosta, svjedoči, da se je takovoj ponizi pred povriedjenom obitelji težko podvrgavao prvobitno i sam klerik. Još slabijim pako uspjehom bila bi mogla u početku tražiti crkva takovu poniz od ostalog pučanstva, pak knjige pokornice ni ne nalažu svjetovnjakom iste u tom pogledu dužnosti, kakovu kleru. Tek pošto je ojačao upliv crkve i ona posjedovala dovoljno snage za provedbu svojih načela, pripravljeno bude tlo za prihvat temeljne ideje, na kojoj se osnivaše molba za oprost, naime ideje moralne zadovoljštine i pokajanja za počinjeno nepravo. Nerazvitost kaznenoga prava, koja prepuštaše mnogo toga privatnomu povriedjeniku, poticaše crkvu, da postupa proti zločincem javnimi kaznami, kako je za sam kler odavna već bila razvila strogu disciplinu. Buduć je pako ta njezina djelatnost služila nadopunjkom nerazvitomu svjetovnomu pravu kaznenomu, podupirahu ju i sami kraljevi. Biskupi ili njihovi arhidjakoni imadjahu svake godine po biskupiji obdržavati sinodalne skupštine, sudove, gdje se iztraživahu prijavljeni zločini. Kazne izricahu se po načelih knjiga pokornica, a sastojahu bez razlike stališa i čina često u višegodišnjih, pače i doživotnih trapnjah. Tako je n. p. za hotomičnog ubojicu postojala u području trevirske crkve sliedeća pokora:

Četrdeset dana, odkad mu je nametnuta pokora, ne smije zločinac stupiti u crkvu niti tekom toga vremena s ikim drugovati, pače ni sa vlastitom ženom ne. Hranom imade mu biti sol, kruh i voda, a niko ne smije uživati hrane, koje se dotaknula zlotvorova ruka ili usta. Bosonog i u strunjači imade doći, jer voziti se ili jašiti nije mu dopušteno, ter odložiti oružje. Pred vrati crkve imade tekom cieloga vremena oplakivati svoj grieh ter se ne maknuti s mjesta. Po izminuću 40 dana imade se oprati, obući odielo i obuću, ostrići si kosu i postiti cielu jednu godinu. Niti vina niti medice ne smije uživati tekom toga vremena, isto tako ne mesa, sira ni mastnih riba, pak samo na svečane dane ili na dugom kojem putu, pred neprijateljem ili u slučaju bolesti, dopušten mu je jedan od tih užitaka, ako dade denar za siromake ili nahrani trojicu siromaka. Po izminuću te godine dobiva od biskupa poljubac mira i oprosta, ter smije opet stupiti u crkvu, ali još sliedeće dvie godine traje post, samo u nješto blažoj mjeri, a za sliedeće četiri godine propisuje mu crkveno pravilo, da se imade 40 dana pred uzkrsom, božićem i Ivanjem uzdržavati od vina, piva, sira i mastnih riba. Tek pošto je minulo tih sedam godina, smije se opet vratiti stolu gospodnjemu.

Sličnu kaznu propisivahu kapitulari franačkih kraljeva i štatuti koncila wormskoga od god. 869. Ubojica, izagnan iz crkvene zajednice

Digitized by Google

imade prije i poslije službe božje, u vreći i povaljen u pepelu ležati pred crkvenimi vrati ter prolazeće mimo prositi, da se mole zanj. Živiti imade samo od kruha i vode, ne služiti se oružjem, ne voziti se ni jašiti, već hodati pješke sve dotle, dok ga biskup ne udostoji poljubcem mira, odnosno dok mu ne oprosti kazne. Na isti način podvrgavahu se pokori crkvenoj i oni ubojice, koji ubjegoše u koj duhovni asil, ili koji budu pomilovani, ko što i oni, koji se nagodiše s povriedjenom strankom, plativ krvarinu.

Crkvene ote pokore, kojim se je morao podvrgavati krivac pod inakom ekskomunikacijom, lahko su ga mogle učiniti pristupnim nazoru, da je dužnosti vjernoga kršćanina, da uz boga moli oprost i u onih, kojim je svojim činom nanio težku tugu. Moguće je s toga, da se pod tim religioznim uplivom rano već razvio običaj, moliti rodbinu ubijenoga za oprost, ma da se forma pomirbe kasnijega srednjega vieka ne može smatrati neposrednim djelom crkve. Inštitucija bo javnih crkvenih pokora, cvatuć imenito u 7. i 8. stoljeću, stala se je u sliedećih razpadati, dok i ne propane, ter se sada javna crkvena pokora nalagala samo zločincem proti crkvi i religiji, dočim je prije crkva polazila sa stanovišta, da se svako očito nedjelo imade kazniti javnom crkvenom pokorom.

Nu prem je sama crkva napustila prijašnji princip javne pokore za sve zločine, to je dugotrajna crkvena pokora prijašnjih viekova mogla uzbuditi u družtvu misao, da je pravnom dužnosti usmrtitelja, ter se podvrgne javnoj pokori i ponizi. Kako je pako crkvena pokora proti ubojici bivala sve redjom, tako su sada same stranke i obranici činili pomirbu ovisnom od toga, da se krivac podvrgne kazni, sličnoj javnoj pokori i po vanjskoj svojoj formi i po temeljnoj misli; kazna dakle necrkvena zaodjevana je crkvenom odorom. Primjerom u tu svrhu služila je harmiscara ecclesiastica, crkvena imitacija pogrdne one i ponizujuće kazne, kojom vladari običavahu kazniti težke zločine, počinjene proti blagostanju države, i koja se nazivaše harmiscara.[140] Bijaše to sramotna kazna, sastojeća u tom, da je kažnjenik morao obavljati ili podnositi porugljive njeke čine, s toga se veli često: „portare

[140] Armiscara, harmscara, harniscara, harauscara, harneschar, aliscara, hascaria, hacheria, hachia itd. v. du-Cange s. v. harmiscara = gravior mulcta, quae a principe viris praesertim militaribus, atque adeo magnatibus irrogari solebat. Bila je u srednjem vieku to t. z. vitežka kazna, a spominje se već rano. Tako L. Langob. Loth. I. c. 43. De his qui . . . . . a misso dominico ammoniti obedire noluerint, ut bannum nostrum wadiare cogantur et per fidejussorem ad palatium venire jubeantur, ut tunc nos decernemus, utrum nobis placuerit: (an ille) aut illum bannum persolvat, aut aliam harmiscaram sustineat". Zöpfl. III. § 129 a. op. 90.

Digitized by Google

opprobrium, quod Harmiscara vulgariter appellatur".[141] Onaj naime, komu je bila naložena harmiscara, morao je doći pred vladara u posebnom porugljivom odielu, noseć na vratu ili na ledjih znak nametnute mu kazne ili poruge, kao uže, goli mač, sedlo, psa itd. ter tako hodati stanovitim prostorom. Isto tako je onaj, komu je biskupom radi ubojstva ili inog kojeg zločina proti kleru odnosno crkvi nametnuta bila harmiscara, morao svake nedjelje i svakoga sveca, kad zvone zvona na misu, putovati od jedne crkve biskupije do druge, bosonog, obučen u košulju od najprostijega kobra, noseć u ruci šibke od metle ili svieće. U slučaju nagode radi ubojstva klerika crkva se služila istimi kaznami, a krivca je kod njegovih obhoda pratilo pravilno više drugih osoba.

Sličnost medju tom harmiscara ecclesiastica i ceremonijami, uz koje se obavljaše kod naših pomirba prošnja za oprost i davao sam oprost, očevidna je, ter su bez dvojbe pokorničke one procesije, kako se rabljahu u crkvi, služile primjerom razvoju onog običaja kod pomirbe, da krivac uz pratnju stanovitog broja osoba, od kojih svaka imade nositi po svieću, putuje na grob pokojnikov i ondje moli u njegove rodbine oprost. Kako su pak pokorničke procesije napuštane u crkvi, tako izilažahu iz porabe i kod pomirbe, ali svečana prošnja za oprost uzdržala se i kasnije kao sastavina pomirbe.

Sve ote razne vrsti pokajanja, prošnje za oprost i pomirenja nalaze, kako pravom primjećuje Hube (str. 23), svoj zarod u javnoj pokori. Crkva potakla je misao njihovog postanka, vremene pako i mjestne okolnosti ter posebni običaji narodni stvoriše im razne forme.

Vraćajuć se tako opet k ocienjivanoj razpravi, spominjemo jošte, kako pisac ističe, da je češka i poljska pokora nastala valjda od nasljedovanja germanskih uredaba i to pojavila se ona, čini se, prije u Češkoj, ter odavle uplivala na razvoj one u Poljskoj.

Napokon naglasuje, kako su si u bitnosti sve te razne pomirbe srodne i ista im svrha. Razlika medju njimi sastoji glavno u tom, što jedne sadržavaju i obvezu na činitbe, kojimi bi se imao pribaviti duši pokojnikovoj vječni pokoj, a samomu krivcu oprost i bogom, dočim je drugim poglavito do toga, da se uzpostavi i zajamči mir i prijateljstvo medju strankami.

Ocjenu malene, ali u literaturi slavenskoga prava glede toga predmeta svakako najbolje nazpravice zaključujemo uz iskrenu želju, da zaslužnoga pisca uzprkos liepoj jur starosti prati dugotrajna još čiloća, ter nam bude mogao razjasniti ne samo dvojbe, što postoje još uvjek

[141] Du Cange cit. str. 628.

Digitized by Google

glede Poljske pokore, nego nas nadariti i drugimi zaslužnimi poput dosadanjih radnjami, ter tako utirati i drugim pokazivati put, kojim se jedinim dade postići djelo, što ga je zasnovao svojom historijom slavenskoga prava Maciejowski.[142]

(Nastavit će se.)

VIESTNIK.

(O pitanju, koji su sudovi nadležni za odštetni postupak u stvarih izvlastbenih) izdao je kr. banski stol na kr. gr. del. kot. sud u Zagrebu dne 9. lip. 1885 pod br. 13491 sliedeću načelnu riešitbu:

„Riešavajuć izvješće od 3. svibnja tg. broj 10.643, kojim se predlažu dvie molbe poduzetničtva za gradnju zagorske željeznice, molećega za povedenje izvlastbeno- odštetnoga postupka, radi riešenja priepora o nadležnosti iz-

[142] Kad je ova ocjena bila jur napisana, dodje mi ruku:

Pawiński Adolf: O pojednaniu w zabójstwie według dawnego prawa polskiego. Warszawa. Nakład redakcyi biblioteki umiejętności prawnych. 1884 str. 123. Razprava, koja svojom podpunosti nadkriljuje Hubeovu glede poljskoga prava, sastoji od VIII dielova i dodataka. Prvi dio sačinjava uvod, koj počinje pisac poetičkom prispodobom medju proljetnim licem alpinskih dolina i početnim razvojem državnoga života. Kao što se tamo uz zelene poljane i bielo s bujnog cvieća drveće vidjaju i sniežne drage, tako imade i ovdje uz razvitije forme družtvenoga i politickoga života i onakovih, koje se nalaze još u povoju i koje nedolikuju razvitoj državi, ko što sniežne one pruge nedolikuju proljetnomu licu prediela. Imade područja, u koja siže državna vlast vrlo kasno i gdje stiče ona gospodstvo tek nakon duge i težke borbe, poput proljetnoga u alpinskih dolinah sunca, gdje mu polazi za rukom raztapljati snieg tek pošto se uzpelo visoko nad površinu zemlje. Medju takove uredbe, koje se najdulje opiru državnoj vlasti, spadaju njeki odnošaji iz područja kaznenoga prava, imenito odmazda za ubojstvo, krvna osveta, koja „powstaje na szerokiéj zasadzie odwetu", a „prawo odwetu" reguluje prvobitno odnošaje rodova, najstarije ote forme ljudskoga družtva. Na višem medjutim stepenu udružbe ljudske nastoji se krvnu osvetu ograničiti zamieniti nakuadom gubitka, pretrpljena smrću. Govori zatim pisac, kako je krvna osveta u početku pravnoga razvoja gospodovala posvuda i dugo se još u državnom životu držala; kako nas studij toga predmeta upoznaje s postepenim razvojem kažnjivosti „czynu przestępnego", doprinosi do spoznaje družtvenoga života dotične dobe, imenito epoke pred-državne. Pak ako su slična iztraživanja bacila toliko svietla na družtveni razvoj naroda germanskih, koji imadu svoga Cezara i Tacita, a uza to i drugih raznih vrela, koli više potrebita su ona za prošlost poljsku, koje prve sigurne viesti dosižu jedva konac 10. vieka, a pravni spomenici tek XIII. i XIV. stoljeće, ter upravo radi toga ubožtva poljske prošlosti vrelī mora se nauka poljska koristiti rezultati komparativne etnologije.

Spomenuv, što su u tom pogledu učinili Hube, Maciejowski i Dunin, pisac nas upoznaje s postankom svoje razprave. Proučavajući mnogo godina sud-

Digitized by Google

medju toga suda i kralj. sudbenoga stola u Zagrebu, stavlja se tomu sudu uz povratak predloženih spisa, osim uredovnih prepisa daljnjega uredovaja radi na znanje, da je kralj. banski stol s razloga, što zakonski članak XLI 1881 zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora ob izvlastbi u § 43 odredjuje, da je za odštetni postupak nadležan onaj sudbeni stol, koji je realni sud izvlastiti se imajuće nepokretnine; uvaživ, da po § 48 gradj. sudovnika i § 5 zakona od 21. stud. 1874 br. 55 Sb. realna sudbenost nepripada u pravilu sudbenim stolovom, a u nazočnom slučaju, gdje izvlastiti se imajuće nepokretnosti neleže u mjestu gdje sudbeni stol ima svoje sjedište, niti je š njimi

---

bene knjige XIV. XV. i XVI. stoljeća, brižno je kupio sve, sto se odnosi na krvnu osvetu, vraždu i pokoru, ter učinio u tom pogledu izvadaka iz nekoliko stotina knjiga. Sabrani njim podatci nisu sbirkom tek slučajnom, nastalom usljed „szczęśliwego trafu“, već su plodom sistematičkoga i marljivoga iztraživanja. Počinju ona koncem XIV. stoljeća pak idu tamo do polovice XVI., kad se stadoše uvadjati njeke promjene. Nu niti unutar ote dobe nije razpravi namjerom potanka i sistematična nauka ob ubojstvu i raznih mu vrstih uz kazneni postupak u tom slučaju, već joj je do toga, da iztakne samo one okolnosti, koje prikazuju „etnologično-pravnu“ stranu predmeta. Spomenuti će s toga krvnu osvetu, razjasniti značenje vrožbe i pokore, progovoriti o krvarini, zatim o sredstvih, kojimi se uzela služiti državna vlast kao kaznom za zločin ubojstva; u obće naglašivati će poglavito najkarakternija obilježja predmeta, kakovim je imenito nagadjanje u slučaju ubojstva, pomirba. Prema tomu II. dio (str. 9—13) govori o krvnoj osveti, ne baveć se toliko njom kao takovom, već izpitujuć joj tragove u Poljskoj. Naglasuje, da odnošaji „političnо-pravni“ družtva poljskoga u XIV. stoljeću ne dopuštahu pripoznaje krvne osvete, ter najvažniji pravni spomenik ove dobe, štatut vislički ko što i mnogobrojna diplomata ne govore o njoj ništa. Jedino u mazovskom pravu misli joj pisac nalaziti tragova; ali ni ono, što navodi u tu svrhu, ne dokazuje, da bi krvna osveta bila pravno dopuštena u ovoj dobi.

Predmetom III. diela razprave (str. 14—23) jesu: walki rodów z powodu zabójstwa czyli tak zwane wroždy. Medjutim ote borbe izazivahu i druge okolnosti, ne samo ubojstvo. Na koncu ističe pisac značenje wrožde, pod kojom izpravno razumieva svadju, razmiricu, inimicitia, kao što i mi gore naglasismo.

Dio IV. (str. 24—27) govori o pregovorih, vodjenih u svrhu primirja i konačne pomirbe, ter navodi njekoliko primjera takovim pregovorom iz poljskoga prava, imenito onim, što ih vode posrednici, mediatores, arbitri, amicabiles compositores, amici, nazivani poljski „jednaczami“, „przyjaćiołmi“.

Sliedeći, V. dio (str. 28—49) bavi se uvjeti pomirbe, a sastoji od trijuh točaka. Točka 1 (str. 28—33) promatra odkup novčani, krvarinu, koju smatra najbitnijim uvjetom pomirbe. Izpitujuć njezinu količinu u Poljskoj i sravnjivajuć s tadanjimi ekonomičkimi odnošaji, dolazi do uvjerenja, da je krvarina ota bila dosta visoka, s toga „karą dotklivą i stanovi tém samém środek odstraszający oraz wędzidło dość twarde na namiętności czy teżna popędy i uczucia pomsty krwawéj“. Pisac imade medjutim pred očima poglavito krvarinu, što ju opredieljivaše samo pravo, a manje onu, koja imenito spada u njegovu razpravu, opredieljivanu naime strankami u slučaju izvansudbene nagode. Ko u slučaju redovitog sudbenog postupka nije mogao platiti zakonom odredjene krvarine, podvrgavao se javnoj kazni; nu nije li ubojica u slučaju dobrovolj-

Digitized by Google

glede Poljske pokore, nego nas nadariti i drugimi zaslužnimi poput dosadanjih radnjami, ter tako utirati i drugim pokazivati put, kojim se jedinim dade postići djelo, što ga je zasnovao svojom historijom slavenskoga prava Maciejowski.[142]

(Nastavit će se.)

VIESTNIK.

(O pitanju, koji su sudovi nadležni za odštetni postupak u stvarih izvlastbenih) izdao je kr. banski stol na kr. gr. del. kot. sud u Zagrebu dne 9. lip. 1885 pod br. 13491 sliedeću načelnu riešitbu:

„Riešavajuć izvješće od 3. svibnja tg. broj 10.643, kojim se predlažu dvie molbe poduzetničtva za gradnju zagorske željeznice, molećega za povedenje izvlastbeno- odštetnoga postupka, radi riešenja priepora o nadležnosti iz-

[142] Kad je ova ocjena bila jur napisana, dodje mi ruku:

Pawiński Adolf: O pojednaniu w zabójstwie według dawnego prawa polskiego. Warszawa. Nakład redakcyi biblioteki umiejętności prawnych. 1884 str. 123. Razprava, koja svojom podpunosti nadkriljuje Hubeovu glede poljskoga prava, sastoji od VIII dielova i dodataka. Prvi dio sačinjava uvod, koj počinje pisac poetičkom prispodobom medju proljetnim licem alpinskih dolina i početnim razvojem državnoga života. Kao što se tamo uz zelene poljane i bielo s bujnog cvieća drveće vidjaju i sniežne drage, tako imade i ovdje uz razvitije forme družtvenoga i političkoga života i onakovih, koje se nalaze još u povoju i koje nedolikuju razvitoj državi, ko što sniežne one pruge nedolikuju proljetnomu licu prediela. Imade područja, u koja siže državna vlast vrlo kasno i gdje stiče ona gospodstvo tek nakon duge i težke borbe, poput proljetnoga u alpinskih dolinah sunca, gdje mu polazi za rukom raztapljati snieg tek pošto se uzpelo visoko nad površinu zemlje. Medju takove uredbe, koje se najdulje opiru državnoj vlasti, spadaju njeki odnošaji iz područja kaznenoga prava, imenito odmazda za ubojstvo, krvna osveta, koja „powstaje na szerokiéj zasadzie odwetu", a „prawo odwetu" reguluje prvobitno odnošaje rodova, najstarije ote forme ljudskoga družtva. Na višem medjutim stepenu udružbe ljudske nastoji se krvnu osvetu ograničiti, zamieniti nakuadom gubitka, pretrpljena smrću. Govori zatim pisac, kako je krvna osveta u početku pravnoga razvoja gospodovala posvuda i dugo se još u državnom životu držala; kako nas studij toga predmeta upoznaje s postepenim razvojem kažnjivosti „czynu przestępnego", doprinosi do spoznaje družtvenoga života dotične dobe, imenito epoke pred-državne. Pak ako su slična iztraživanja bacila toliko svietla na družtveni razvoj naroda germanskih, koji imadu svoga Cezara i Tacita, a uza to i drugih raznih vrela, koli više potrebita su ona za prošlost poljsku, koje prve sigurne viesti dosižu jedva konac 10. vieka, a pravni spomenici tek XIII. i XIV. stoljeće, ter upravo radi toga uboštva poljske prošlosti vrelî mora se nauka poljska koristiti rezultati komparativne etnologije.

Spomenuv, što su u tom pogledu učinili Hube, Maciejowski i Dunin, pisac nas upoznaje s postankom svoje razprave. Proučavajući mnogo godina sud-

Digitized by Google

medju toga suda i kralj. sudbenoga stola u Zagrebu, stavlja se tomu sudu uz povratak predloženih spisa, osim uredovnih prepisa daljnjega uredovaja radi na znanje, da je kralj. banski stol s razloga, što zakonski članak XLI 1881 zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora ob izvlastbi u § 43 odredjuje, da je za odštetni postupak nadležan onaj sudbeni stol, koji je realni sud izvlastiti se imajuće nepokretnine; uvaživ, da po § 48 gradj. sudovnika i § 5 zakona od 21. stud. 1874 br. 55 Sb. realna sudbenost nepripada u pravilu sudbenim stolovom, a u nazočnom slučaju, gdje izvlastiti se imajuće nepokretnosti neleže u mjestu gdje sudbeni stol ima svoje sjedište, niti je š njimi

---

bene knjige XIV. XV. i XVI. stoljeća, brižno je kupio sve, što se odnosi na krvnu osvetu, vraždu i pokoru, ter učinio u tom pogledu izvadaka iz njekoliko stotina knjiga. Sabrani njim podatci nisu sbirkom tek slučajnom, nastalom usljed „szczęśliwego trafu“, već su plodom sistematičkoga i marljivoga iztraživanja. Počinju ona koncem XIV. stoljeća pak idu tamo do polovice XVI., kad se stadoše uvadjati njeke promjene. Nu niti unutar ote dobe nije razpravi namjerom potanka i sistematična nauka ob ubojstvu i raznih mu vrstih uz kazneni postupak u tom slučaju, već joj je do toga, da iztakne samo one okolnosti, koje prikazuju „etnologično-pravnu“ stranu predmeta. Spomenuti će s toga krvnu osvetu, razjasniti značenje vrožbe i pokore, progovoriti o krvarini, zatim o sredstvih, kojimi se uzela služiti državna vlast kao kaznom za zločin ubojstva; u obće naglašivati će poglavito najkarakternija obilježja predmeta, kakovim je imenito nagadjanje u slučaju ubojstva, pomirba. Prema tomu II. dio (str. 9—13) govori o krvnoj osveti, ne baveć se toliko njom kao takovom, već izpitujuć joj tragove u Poljskoj. Naglasuje, da odnošaji „političnо-pravni“ družtva poljskoga u XIV. stoljeću ne dopuštahu pripoznaje krvne osvete, ter najvažniji pravni spomenik ove dobe, štatut vislički ko što i mnogobrojna diplomata ne govore o njoj ništa. Jedino u mazovskom pravu misli joj pisac nalaziti tragova; ali ni ono, što navodi u tu svrhu, ne dokazuje, da bi krvna osveta bila pravno dopuštena u ovoj dobi.

Predmetom III. diela razprave (str. 14—23) jesu: walki rodów z powodu zabójstwa czyli tak zwane wrożdy. Medjutim ote borbe izazivahu i druge okolnosti, ne samo ubojstvo. Na koncu ističe pisac značenje wrožde, pod kojom izpravno razumieva svadju, razmiricu, inimicitia, kao što i mi gore naglasismo.

Dio IV. (str. 24—27) govori o pregovorih, vodjenih u svrhu primirja i konačne pomirbe, ter navodi njekoliko primjera takovim pregovorom iz poljskoga prava, imenito onim, što ih vode posrednici, mediatores, arbitri, amicabiles compositores, amici, nazivani poljski „jednaczami“, „przyjaćiołmi“.

Sliedeći, V. dio (str. 28—49) bavi se uvjeti pomirbe, a sastoji od trijuh točaka. Točka 1 (str. 28—33) promatra odkup novčani, krvarinu, koju smatra najbitnijim uvjetom pomirbe. Izpitujuć njezinu količinu u Poljskoj i sravnjivajuć s tadanjimi ekonomičkimi odnošaji, dolazi do uvjerenja, da je krvarina ota bila dosta visoka, s toga „karą dotklivą i stanovi tém samém środek odstraszający oraz wędzidło dość twarde na namiętności czy teżna popędy i uczucia pomsty krwawéj“. Pisac imade medjutim pred očima poglavito krvarinu, što ju opredieljivaše samo pravo, a manje onu, koja imenito spada u njegovu razpravu, opredieljivanu naime strankami u slučaju izvansudbene nagode. Ko u slučaju redovitog sudbenog postupka nije mogao platiti zakonom odredjene krvarine, podvrgavao se javnoj kazni; nu nije li ubojica u slučaju dobrovolj-

Digitized by Google

skopčana bila do godine 1848 sudbenost, sudbeni stol neima realne sudbenosti; uvaživ, da iz zakona ob izvlastbi neproizlazi iz značenja rieči u njihovom savezu jasno, da je namisao zakonotvorca bila, učiniti iznimku od postojećih u Hrvatskoj i Slavoniji zakona o podsudnosti, ter stvoriti privilegiranu podsudnost za postupak u izvlastbi, usljed čega se predhodno tako tumačiti imade,

---

nog mirenja stranaka mogao platiti zakonske krvarine, zadovoljavao se povriedjenik bez dvojbe i manjim iznosom, a mogao je povrieditelja i „darmo puścić", nije dakle platež krvarine bio svagda bezuvjetnom predpostavom pomirbe. — Točka 2. (str. 33—48) najveća je ovoga diela, a predmetom joj: javna priznaja krivnje i molba za oprost ili pokora. Prem je krvarina bila najbitnijim uvjetom pomirbe, nije se ipak stvar tako važna, ko što je neprijateljstvo medju rodovi radi ubojstva, mogla poravnati samo materijalnom odštetom, već je trebalo očitoga onoga znaka pomirbe, trebalo je, da krivac položi oružje pred povriedjenikom i da se preda u njegove ruke, kako to slično biva i u slučaju medjunarodnoga rata, gdje se takodjer ne zadovoljava samo vojnim plienom. Priznavajuć i pisac živalj crkveni i kod poljske pokore, on ga ne smatra ipak bitnim, već joj vrelo nazrieva indje, ranije nego je kršćanstvo u Poljskoj. Zarod pokori nalazi on u prastarom, predkršćanskom običaju mirenja, sklapanja mira medju strankami nakon dugotrajne borbe ili nakon počinjena ubojstva, da se izbjegne borbi. Već tada obavljalo se oto mirenje uz stanovite forme, pak se tako i kod kasnije pomirbe rabe razne forme i simboli, kao goli mač, smiernost ona krivca na koljenih, predaja mača onomu, komu se pokorava. To je živalj svjetovni, on sačinjava jezgru i kasnije pokore, nanj uciepila je kasnije crkva svoje sadjenice, ter su se mladice crkvene razrasle bujno poput slaka oko vitka stabla i zastrle mal ne podpuno ono, što sačinjavaše glavno počelo (str. 37). Pisac navodi više primjera poljske pokore iz dobe od konca XIV. do XVI. stoljeća, ter svaki primjer promatra napose i nastoji iztaknuti, što je tamo svjetovnog što li crkvenoga življa. — Mi takodjer naglasismo gore, da se forma pomirbe srednjega vieka ne može smatrati neposrednim djelom crkve, ali svakako je primjer javnih penitencija uplivao na obrede, uz koje se obavlja pokora. O načinu pomirbe u najstarijoj, predržavnoj, predkršćanskoj dobi, napose o načinu prošnje za oprost, ne znamo mi, imenito za Poljsku, ništa. Prošnje za oprost bilo je svakako i tada, a pokornost krivca povriedjeniku sadržana bijaše već u zavjeri na prijateljstvo i platežu odštete, težko pako da bi se jedna i druga obavljala bila već onda poput kasnije pokore. Iz davne one dobe potiče pomirba samo kao takova, a pokora kao njezina posebna sastavina kasnijega je poriekla. — Točka 3. ovoga diela (str. 48—49) govori njekoliko rieči o sredstvih, kojimi se osiguravalo točno obdržavanje pomirnoga ugovora, ko što su globe i druge kazne.

Pawiński iztražuje u ovom promatranom dielu poljsku pokoru pobliže nego li je to, u koliko ja znadem, učinjeno drugdje, pak šteta, da ne naglašuje tom sgodom odnošaj pokore napram kazni, što ju odredjivaše sám zakon za ubojstvo, da li se i onda podvrgavao ubojica pokori.

Dio VI. (str. 50—59) promatra napose uredbu mazovskoga prava, koja se nazivaše „wrożba". Pisac dokazuje, da mazovska wrožba znači isto, što u ostaloj Poljskoj wrožda, naime razmiricu, neprijateljstvo. No u Mazovskoj, kako znademo, morao se ubojica nakon trokratnog proglasa ubojstva udaljiti iz zemlje na godinu dana i šest nedjelja, pak se i taj progon, komu bijaše svrhom, da se preprieči vrožba, nazivao takodjer wrożba, a način, kako je došlo do toga, označuje pisac pobliže.

Digitized by Google

da u sukob sa postojećimi zakoni nedodje, — obnašao je po § 3 gradj. sudovnika odlučiti, da taj kralj. gradsko-delegovani kotarski sud, kao realni sud, usljed molba poduzetničtva za gradnju zagorske željeznice, odštetni postupak povesti imade".

(Članovi prav. družtva). Pravničkomu družtvu pristupili su kao članovi gg. Janko Šibenik, kr. sudb. pristav u Gospiću i Andrija Smodek, kr. sudb. pristav u Zlataru.

(Odlikovanje) G. Dragutin Cekuš, viećnik kr. banskoga stola, odlikovan je u priznanje mnogogodišnjega vjernoga i zaslužnoga službovanja, redom željezne krune III. razreda uz oprost pristojba.

(Krapinska podžupanija). Kr. hrvat. slav. dalm. vladni odjel za nutarnje poslove odredio je naredbom svojom od 31. svibnja 1885 br. 13.836, da se s obzira službenih sjedište kr. podžupanije krapinsko-topličke iz sv. Križa (Začretje) počam od 1. srpnja o. g. prenese u trgovište Krapinu, gdje će ova podžupanija počam od rečenoga dana započeti svoje uredovanje, i da se ova podžupanija počam od 1. srpnja 1885 mjesto „krapinsko-topličke" kako se je do sada, ima zvati „krapinska".

(Dr. L. Geitler), kr. j. redoviti profesor slavistike na sveučilištu Franje Josipa u Zagrebu, pravi član jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, itd. preminuo je nakon dugoga bolovanja 2. lipnja o. g. u 37 godini života u Beču, kamo je bio pošao da se lieči. Pokojnik spada medju prve imenovane profesore našega sveučilišta, on je sve vrieme i sve sile svoje posvetio nauci te tako za nju kao i za naše sveučilište prerano umro. Pokoj duši njegovoj.

(Konstantin Kavelin), na glasu ruski učenjak i profesor prava najprije na sveučilištu u Moskvi, kašnje u Petrogradu i na vojnoj pravnoj akademiji u Petrogradu, umro je prošloga mjeseca u 67 godini svoje dobe. Medju njegovimi literarnimi radnjami probudila je veliku pozornost i stranoga svieta ona o ruskom seljačkom posjedu, koja je i na neke europejske jezike prevedena.

Dio VII. (str. 60 – 67) spominje izčezavanje starih uredaba polovicom XVI. vieka ter nastojanje državne vlasti, da zločin ubojstva podvrgne izključivo javnoj kazni, da stane na put mnogim onim ubojstvom, u koju svrhu povisi krvarinu na 120 grivana i uvede kaznu zatvora. Pisac naglasuje tom sgodom ujedno tadanje socijalno stanje u obće ter dolazi do zaključka, da su sva ona nastojanja bila slaba uspjeha, idea državna u borbi sa starimi običaji u tom pogledu bezsilnom.

Posljednji, VIII dio (str. 68—73) sačinjava zaključak, „wnioski ogólne". Pruživ nam kratki pregled onoga, o čem razpravljahu prijašnji dielovi, naglasuje pisac, da se unatoč mnogim podatkom ne može izreći točan u svakom pogledu sud o pomirbi poljskoj u slučaju ubojstva. Pomoć u tom pogledu pružaju komparativna iztraživanja. Osvrćuć se u kratko na rezultate otih iztraživanja, spominje slične uredbe kod susjednih naroda, napose u Českoj, Moravskoj i kod Germana, pak ističe posve izpravno, da pomirba ne sačinjava ništa posebnoga u Poljskoj, već je pojavom općenitim svim narodom, budući samo „cześcią tych kształtów, które na pewnym stopniu uspołecznienia stanowią taką fazę naturalną, jak ząbkowanie u dzieci lub dojrzewanie płciowe u chłopców i dziewcząt" (str. 70).

Iza razprave same sliede dodatci (str. 75—123), sadržavajući izvadke iz pravnih vrela, tičuće se svih pitanja, o kojih se govorilo u razpravi. Izvadci oti iz težko pristupnih nam vrela znatno povećavaju vriednost razprave.

Digitized by Google

skopčana bila do godine 1848 sudbenost, sudbeni stol neima realne sudbenosti; uvaživ, da iz zakona ob izvlastbi neproizlazi iz značenja rieči u njihovom savezu jasno, da je namisao zakonotvorca bila, učiniti iznimku od postojećih u Hrvatskoj i Slavoniji zakona o podsudnosti, ter stvoriti privilegiranu podsudnost za postupak u izvlastbi, usljed čega se predhodno tako tumačiti imade,

---

nog mirenja stranaka mogao platiti zakonske krvarine, zadovoljavao se povriedjenik bez dvojbe i manjim iznosom, a mogao je povrieditelja i „darmo puścić", nije dakle platež krvarine bio svagda bezuvjetnom predpostavom pomirbe. — Točka 2. (str. 33—48) najveća je ovoga diela, a predmetom joj: javna priznaja krivnje i molba za oprost ili pokora. Prem je krvarina bila najbitnijim uvjetom pomirbe, nije se ipak stvar tako važna, ko što je neprijateljstvo medju rodovi radi ubojstva, mogla poravnati samo materijalnom odštetom, već je trebalo očitoga onoga znaka pomirbe, trebalo je, da krivac položi oružje pred povriedjenikom i da se preda u njegove ruke, kako to slično biva i u slučaju medjunarodnoga rata, gdje se takodjer ne zadovoljava samo vojnim plienom. Priznavajuć i pisac živalj crkveni i kod poljske pokore, on ga ne smatra ipak bitnim, već joj vrelo nazrieva indje, ranije nego je kršćanstvo u Poljskoj. Zarod pokori nalazi on u prastarom, predkršćanskom običaju mirenja, sklapanja mira medju strankami nakon dugotrajne borbe ili nakon počinjena ubojstva, da se izbjegne borbi. Već tada obavljalo se oto mirenje uz stanovite forme, pak se tako i kod kasnije pomirbe rabe razne forme i simboli, kao goli mač, smiernost ona krivca na koljenih, predaja mača onomu, komu se pokorava. To je živalj svjetovni, on sačinjava jezgru i kasnije pokore, nanj uciepila je kasnije crkva svoje sadjenice, ter su se mladice crkvene razrasle bujno poput slaka oko vitka stabla i zastrle mal ne podpuno ono, što sačinjavaše glavno počelo (str. 37). Pisac navodi više primjera poljske pokore iz dobe od konca XIV. do XVI. stoljeća, ter svaki primjer promatra napose i nastoji iztaknuti, što je tamo svjetovnog što li crkvenoga življa. — Mi takodjer naglasismo gore, da se forma pomirbe srednjega vieka ne može smatrati neposrednim djelom crkve, ali svakako je primjer javnih penitencija uplivao na obrede, uz koje se obavlja pokora. O načinu pomirbe u najstarijoj, predržavnoj, predkršćanskoj dobi, napose o načinu prošnje za oprost, ne znamo mi, imenito za Poljsku, ništa. Prošnje za oprost bilo je svakako i tada, a pokornost krivca povriedjeniku sadržana bijaše već u zavjeri na prijateljstvo i platežu odštete, težko pako da bi se jedna i druga obavljala bila već onda poput kasnije pokore. Iz davne one dobe potiče pomirba samo kao takova, a pokora kao njezina posebna sastavina kasnijega je poriekla. — Točka 3. ovoga dicla (str. 48—49) govori njekoliko rieči o sredstvih, kojimi se osiguravalo točno obdržavanje pomirnoga ugovora, ko što su globe i druge kazne.

Pawiński iztražuje u ovom promatranom dielu poljsku pokoru pobliže nego li je to, u koliko ja znadem, učinjeno drugdje, pak šteta, da ne naglašuje tom sgodom odnošaj pokore napram kazni, što ju odredjivaše sám zakon za ubojstvo, da li se i onda podvrgavao ubojica pokori.

Dio VI. (str. 50—59) promatra napose uredbu mazovskoga prava, koja se nazivaše „wrożba". Pisac dokazuje, da mazovska wrožba znači isto, što u ostaloj Poljskoj wrožda, naime razmiricu, neprijateljstvo. No u Mazovskoj, kako znademo, morao se ubojica nakon trokratnog proglasa ubojstva udaljiti iz zemlje na godinu dana i šest nedjelja, pak se i taj progon, komu bijaše svrhom, da se preprieči vrožba, nazivao takodjer wrożba, a način, kako je došlo do toga, označuje pisac pobliže.

Digitized by Google

da u sukob sa postojećimi zakoni nedodje, — obnašao je po § 3 gradj. sudovnika odlučiti, da taj kralj. gradsko-delegovani kotarski sud, kao realni sud, usljed molba poduzetničtva za gradnju zagorske željeznice, odštetni postupak povesti imade".

(Članovi prav. družtva). Pravničkomu družtvu pristupili su kao članovi gg. Janko Šibenik, kr. sudb. pristav u Gospiću i Andrija Smodek, kr. sudb. pristav u Zlataru.

(Odlikovanje) G. Dragutin Cekuš, većnik kr. banskoga stola, odlikovan je u priznanje mnogogodišnjega vjernoga i zaslužnoga službovanja, redom željezne krune III. razreda uz oprost pristojba.

(Krapinska podžupanija). Kr. hrvat. slav. dalm. vladni odjel za nutarnje poslove odredio je naredbom svojom od 31. svibnja 1885 br. 13.836, da se s obzira službenih sjedište kr. podžupanije krapinsko-topličke iz sv. Križa (Začretje) počam od 1. srpnja o. g. prenese u trgovište Krapinu, gdje će ova podžupanija počam od rečenoga dana započeti svoje uredovanje, i da se ova podžupanija počam od 1. srpnja 1885 mjesto „krapinsko-topličke" kako se je do sada, ima zvati „krapinske".

(Dr. L. Geitler), kr. j. redoviti profesor slavistike na sveučilištu Franje Josipa u Zagrebu, pravi član jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, itd. preminuo je nakon dugoga bolovanja 2. lipnja o. g. u 37 godini života u Beču, kamo je bio pošao da se lieči. Pokojnik spada medju prve imenovane profesore našega sveučilišta, on je sve vrieme i sve sile svoje posvetio nauci te tako za nju kao i za naše sveučilište prerano umro. Pokoj duši njegovoj.

(Konstantin Kavelin), na glasu ruski učenjak i profesor prava najprije na sveučilištu u Moskvi, kašnje u Petrogradu i na vojnoj pravnoj akademiji u Petrogradu, umro je prošloga mjeseca u 67 godini svoje dobe. Medju njegovimi literarnimi radnjami probudila je veliku pozornost i stranoga svieta ona o ruskom seljačkom posjedu, koja je i na neke europejske jezike prevedena.

Dio VII. (str. 60 – 67) spominje izčezavanje starih uredaba polovicom XVI. vieka ter nastojanje državne vlasti, da zločin ubojstva podvrgne izključivo javnoj kazni, da stane na put mnogim onim ubojstvom, u koju svrhu povisi krvarinu na 120 grivana i uvede kaznu zatvora. Pisac naglasuje tom sgodom ujedno tadanje socijalno stanje u obće ter dolazi do zaključka, da su sva ona nastojanja bila slaba uspjeha, idea državna u borbi sa starimi običaji u tom pogledu bezsilnom.

Posljednji, VIII dio (str. 68—73) sačinjava zaključak, „wnioski ogólne". Pruživ nam kratki pregled onoga, o čem razpravljahu prijašnji dielovi, naglasuje pisac, da se unatoč mnogim podatkom ne može izreći točan u svakom pogledu sud o pomirbi poljskoj u slučaju ubojstva. Pomoć u tom pogledu pružaju komparativna iztraživanja. Osvrćuć se u kratko na rezultate otih iztraživanja, spominje slične uredbe kod susjednih naroda, napose u Českoj, Moravskoj i kod Germana, pak ističe posve izpravno, da pomirba ne sačinjava ništa posebnoga u Poljskoj, već je pojavom općenitim svim narodom, budući samo „cześcią tych kształtów, które na pewnym stopniu uspołecznienia stanovią taką fazę naturalną, jak ząbkowanie u dzieci lub dojrzewanie płciowe u chłopców i dziewcząt" (str. 70).

Iza razprave same sliede dodatci (str. 75—123), sadržavajući izvadke iz pravnih vrela, tičuće se svih pitanja, o kojih se govorilo u razpravi. Izvadci oti iz težko pristupnih nam vrela znatno povećavaju vriednost razprave.

Digitized by Google

Književne viesti. Oglasili smo već u posl. broju ovoga lista radnju sveuč. prof. dra. Jos. Pliverića „Das rechtliche Verhältniss Kroatiens zu Ungarn", u kojoj g. pisac dokazuje, i svoje dokaze podupire zasadami nauke i mnenji odličnih učitelja i publicista, da je hrvatska i po nagodi od g. 1868 država, koja stoji prama državi Ugarskoj u odnošaju realne unije. Mi smo onda pa i sada upozorujemo na ovu radnju, važnu ne samo za nauku nego i za prosudjivanje naših odnošaja prama Ugarskoj, dakle za naš praktičan život. A veoma nas raduje, kao što je i g. profesoru Pliveriću dragocjena nagrada, što uz nazore njegove posvema pristaju odlični učenjaci i profesori državnoga prava, po imence: Dr. H. Schulze u Heidelbergu, dr. F Zorn u Königsbergu, dr. H. Rosin u Freiburgu, dr. Fr. Kasparek u Krakovu, dr. L. Palma u Rimu, prof. Schuler-Libloy u Černovcah, dr. F. Lentner u Beču, dr. G. Meyer u Jeni; profesor dr. H. Biderman u Gradcu, koji je i dosad učio, da je Hrvatska po nagodbi od 1868 državom, misli da mora ostati kod svoga nazora, da se odnošaj ugarsko-hrvatski ima definirati kano savezna država (Bundesstaat), a ne kano realna unija. Prof. dr. T. Dantscher u Beču, koji je dosada učio, da Hrvatska nije državom, pristaje u toliko uz Pliverića, što sada priznaje, da je i Hrvatska za nezajedničke poslove suverenom državom. Napokon se je veoma pohvalno izrazio o razpravi Pliverićevoj poznati celebritet prof. Randa u Pragu, koji se nada, da će se po njoj mnogi krivi nazori o Hrvatskoj izpraviti.

Isti prof. dr. Jellinek očitovao je, da će još jedanput potanje ili kako sam kaže „in reiflicherer Weise" stvar proučiti, pak da „nije nemoguće, da će uz silu mnogih argumenata Pliverićevih od dosadanjega svoga nazora odstupiti".

— *Hrvatski zakoni.* Knjiga III. Sudbeni postupak u neparbenih poslovih od 9. kolovoza 1854 sa naknadnimi zakoni i naredbami, tičućimi se pojedinih ustanova i tumačen najnovijimi rješitbami vrhovnoga suda u Beču. Poput zak. sbirke F. Manza i dra. Gellera uredio Adolfo Rušnov viećnik kr. sudb. stola u Zagrebu. Zagreb 1885. Naklada akademijske knjižare Lav. Hartmanna (Kugli i Deutsch). — Ciena ukusno vezanoj knjizi jest 80 nov. Mi smo već opetovano preporučili našim čitaocem pa i sada preporučamo ovo revno nastojanje urednika i nakladnika, da nas obskrbe valjanom, dobro redigiranom i ukusno izdavanom sbirkom zakona, valjanih u našoj domovini.

— *Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* Knjiga 74. Razredi filologičko-historički i filosofičko-juridički. Zagreb. 1885. Sadržaj: Prinos k naglasu u (novoj) slovenštini. Od M. Valjavca. — Prievodi t. z. disticha moralia Catonis u hrvatskoj literaturi. Od dra. F. Maixnera. Prilozi za poviest humanisma i renaissance u Dubrovniku, Dalmaciji i Hrvatskoj. I. Od dra. Račkoga. Posveta stolne crkve djakovačke. Od Adolfa Vebera itd. — Str. 236. Ciena 1 for. 50 novč.

— *Radoslav Lopašić.* Spomenici hrvatske krajine, sakupio i uredio — Knjiga I. Od god. 1489—1610. Str. XXVIII i 390. — Ovo je 15. svezak „Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium", što ih izdaje jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. — Ciena 3 for.

Digitized by Google

Prinosi k najnovijoj povjesti kaznioničke struke u evropskih državah (1883—1884.)

Napisao ***Emil Taufer,***
ravnatelj kr. zem. kaznione u Lepoglavi.

(Svršetak.)

Veliki onaj broj malih obrtnika, kojim je usljed naglašenih znamenitih gospodarskih i prometnih promjena nestalo bitnih uvjeta obstanka, ili koji se je bar našao u nepovoljnijih okolnostih od prijašnjih, većinom se nije ni obazreo na one faktore; većina njih dovodila je svoje nepovoljno stanje u neposredan savez sa slobodom obrta, s ukinućem cehova i obrtnim radom kaznenika, a redki bi tražili uzrok tomu u vlastitih svojstvih. Posve je dakle naravno, da su ti obrtnici svu odgovornost za svoj nazadak svaljivali na zakonodavstvo, a pomoć izčekivali jedino od promjene obrtnoga zakona i od ograničenja obrtničkoga rada kaznenika.

Agitaciju za reviziju obrtnoga zakona rukovodilo je ugarsko zemaljsko obrtno družtvo, sastojeće od obrtnika i drugih za stvar obrta zauzetih osoba. Mjeseca svibnja 1879 u Budimpešti obdržavani sastanak obrtnika zahtjevao je medju ostalim, da se podielenje obrtnice učini odvisnim od izkazanoga usposobljenja, i da se stegne obrtni rad u kaznenih zavodih.

Nakon nebrojenih peticija, podnešenih saboru obreče napokon vlada, da će se latiti revizije obrtnoga zakona. Započeše raznovrstna povjerenstvena i anketna viećanja o tom pitanju. Glede obrtnoga rada u kaznionah razpravljalo se 8. i 12. sieč. 1883 u ministarstvu za trgovinu i obrt, imenito u zemaljskom

Digitized by Google

odboru za kućnu industriju i obrtnu obuku. Ministarstvo pravosudja kao vrhovnu kaznioničku oblast zastupaše u tih razpravah izvjestitelj kaznioničke struke, minist. savjetnik dr. Žiga László.

Uz njegovo sudjelovanje i bez da je tomu ministarstvo pravosudja kasnije odlučno prigovaralo, primio je spomenuti odbor glede zabavljanja kaznenika radom sliedeće resolucije.

a) Što treba pravosudni erar obrtnih proizvoda, ima se podmiriti obrtnim radom u kaznionah uz stegu, da se u tih zavodih ne imaju tjerati takova obrtna zanimanja, za koja je potrebno predhodno uvježbanje, koje se polučuje, da dotičnik već kao naučnik uči obrt i da kasnije radi kao kalfa. Imadu se dakle uvadjati takove grane obrta, koje se ili posve ne tjeraju u zemlji, ili u kojih se proizvadjaju samo polu-fabrikati ili proizvodi, odredjeni za inozemnu prodju.

b) U svih kaznenih zavodih imade se zanimanje zatvorenika radom ustrojiti u državnoj režiji.

c) U kaznenom zakonu spomenuti posredni zavodi, u kojih će se kaznenici zabavljati poljskim radom, imadu se ustrojiti što prije. Uz to valja uzeti osobito u obzir uvjetno odpuštenje kaznenika.

d) Glede pojedinih obrtnih grana preporučuje se napose:

1. krojački obrt neka se ograniči samo na proizvadjanje potrebnih predmeta za sudove (stražarsko odielo) za kaznenike;

2. isto valja i za postolarski obrt;

3. kod stolarskog obrta valja izključiti finije i više umjetne radnje, obrtna ova grana neka se ograniči na proizvadjanje na veliko pojedinih nekih stvari;

4. proizvadjanje haljina i darovca može se nastaviti u dosadanjoj mjeri;

5 za bravarski i limarski obrt valja ono isto što je rečeno za tjeranje stolarskoga obrta;

6. tokarskomu obrtu ne ima prigovora, u koliko su tokarski proizvodi namienjeni inozemskoj prodji;

7) glede tjeranja pozlatarskoga obrta, u koliko se njim proizvadjaju jedino letvice za okvire, ne ima se takodjer ništa opaziti;

8) bačvari i kolari neka se nebave priugotavljanjem cielih bureta, već proizvadjanjem brenta, kablića, zatim pojedinih dielovah bureta i kola, eventualno izvedenjem manjih popravakâ;

9) to isto valja i za kovački obrt;

Digitized by Google

10) tjeranju tkalačkoga obrta ne ima prigovora, naročito dok su proizvodi njegovi namienjeni samim kaznionam, zatim pokriću potrebe uzničkih nadziratelja i sudbenih poslužitelja i dok tjeranja toga obrta neprelazi granica kućnoga obrta, nereflektirajuć na podmirenje inih potreba države ili municipija;

11) proizvadjanje proste drvene robe izjavlja se umjestnim;

12. isto tako ne prigovara se pletenju košara — izuzev finije košare za kola;

13. pletenje žice odobrava se; usuprot

14. užarski obrt neka se tjera u što manjem obsegu.

15. Kefarstvo neka ne predje granice kućne industrije, a to isto valja i

16. glede proizvadjanja metla i pletiva.

17. Priugotavljanje putnih kovčega neka se napusti.

18. Ako se u kaznionah proizvode kalupi i šamovi, slažu parafinske škrinjice, obavljaju ličilarske radnje, vezanje knjiga, pletenje biča itd.: ne ima tomu prigovora, jer su se i do sada kaznenici bavili ovakimi radnjami, ako se kao i dosele budu tjerale samo na malo.

19. Preporuča se, da se uvedu sliedeća zanimanja u kaznenih zavodih: priugotavljanje kutija za duhan i smotke, drvenih kutija i puceta, blanjanje šiljka za žigice i čačkalice, priugotavljanje omota iz papira za trgovce. —

Ove predloge, uz koje je pristalo i ministarstvo pravosudja, odobri gospodarski odbor zastupničke kuće i tako uvrštena je u novi obrtni zakon (zak. čl. 17. 1884) zaporka: „da se ustanove toga zakona ne protežu na obrt u kaznionah".

Suvišno bi bilo, da u ovoj razpravi potanko ocienimo gore nabrojene resolucije. Sud strukovnjaka o njih može biti samo taj: da je postavljanje takovih načela u drugoj polovici 19. vieka unicum, komu se moraš čuditi, i da će drugi narodi iz primjera Ugarske naučiti, kako se to pitanje ne ima riešiti. Gornja načela znače bo: izključenje pravoga strukovnoga obrtnoga rada iz kaznionah, napuštenje stanovišta, da se kaznenik pomoćju rada odgoji za rad i radinost, te idu onamo, da se mjesto tjelesni i duševni razvoj unapredjujućih uvedu čisto mekaničke radnje, koje se mogu obavljati, rekao bih, „bez moždjana". Ovimi se načeli dekretira za državu zabrana, da potreba svojih nepodmiruje produkti iz vlastitih svojih radionica; njimi se

Digitized by Google

hoće, da se država odreče postignuća ciljeva ovršenja kazni za volju neopravdanih i netemeljitih pretensija malenoga razreda pučanstva. Prihvatom tih načela dokazalo se je posvemašnje pomanjkanje svake pravodsudne politike.

Provedenje u kaznenom zakonu providjenoga preustrojstva kazniona i dalnje oživotvorenje progresivnoga sustava ovršenja kazni napredovalo je donekle tečajem zadnjih godina.

U Segedinu dovršene su god. 1884 nove uze za iztražen'ke, novo uzište za pretrpljenje kazni zatvora, zatim okružno uzište — sve zajedno za 600 ljudi, — koje je gradnje — uz tolike druge nemanje važne, — predložio je bio grof Ljudevit Tisza, uz uspješno sudjelovanje pridieljenoga mu odsječnoga savjetnika dr. Mavre Kelemena. Iz sredstva godišnjega budgeta pako — u tu svrhu razpoloživa svota nije nadmašila 100.000 for. na godinu — izvedene su najnuždnije pregradnje i adaptacije nekih sudbenih uzišta.

Gradnja prvoga posrednoga zavoda — na majuru Kis-Hárta — dovršena bje 1884. Zavod leži uz Dunav ne daleko grada Koloče, znatno udaljen od svake kaznione. U strukovnih se listovih obzirom na spomenuti položaj toga zavoda, te obzirom na izkustvo stečeno u Irskoj, gdje se premješćivanje kaznenika prigodom prelaza iz jednoga stadija ovršenja kazni u drugi, u znatno udaljena čuvališta, nije pokazalo ni malo shodnim, sa više strana izrazila dvojba, da li će taj način uredjenja uroditi boljim uspjehom u Ugarskoj? Zavod proračunan je za 50 kaznenika, koji se zabavljaju obradjivanjem k majuru spadajućih zemljišta. Činovničko osoblje sastoji od ravnatelja, upravitelja i pisara. Liečnik i svećenik nisu stalno namješteni već dobivaju remuneraciju. Učitelja ne ima; nadzorno osoblje sastoji od jednoga nadstražara i 4 stražara. O postignutom uspjehu administracije kao i o troškovih manjkaju dosele podatci.

Drugi posredni zavod misli se urediti tečajem god. 1885 u gradu Vacu u blizini zemaljske kaznione, pregradjenjem velikoga erarskoga skladišta. Unj imalo bi se smjestiti 75 kaznenika, koji bi se bavili obrtom i obradjivanjem vrtova.

Digitized by Google

Da se zaprieče i stane na put zločinstvom ima prilike da ugarska administracija razvije izdašnu preventivnu djelatnost. Za nabavu u tu svrhu nuždnih materijalnih sredstva skrbljeno je državničkom mudrošću u samom kaznenom zakonu. Zlo samo neka pruža i sredstva za liečenje zla; iz ubranih globa stvara se glavnica, koja je potrebna za rad oko zapriečenja zločinstva

Najdosljednije i najprosvjetljenije ustanove kaznenoga zakonika mogu uvjek veoma problematičnim uspjehom djelovati na umanjenje broja zločinstva, dok u dotičnoj državi manjkaju dovoljna novčana sredstva za one inštitucije, kojim je svrha predusretati i pobijati razloge i uzroke kriminaliteta.

Ovaj se nedostatak živo osjeća u većini evropejskih država. Jedina skoro Ugarska jest tako sretna, da razpolaže za to potrebitim novcem, ali — žali Bože — nemože ga — potrošiti! — § 27 kaz. zakona ustanovljuje, da se novčane globe imadu upotriebiti na podupiranje siromašnih odpuštenih kaznenika i za ustrojenje te uzdržavanje popravilišta za mladjahne zločince. Svota koja se u ime globa ubere, iznosi od god. 1880 ovamo popriečno 280.000 for. Vlada razpolaže dakle do danas već sa znatnom glavnicom.

Da vidimo sada kako se ova upotriebljuje.

Osnovu za ustrojiti se imajuća popravilišta sastavilo je ministarstvo pravosudja još god. 1874. Po ovoj imale bi se primiti u te zavode:

a) mladjahne osobe do 20 godina, koje su osudjene na kazan uze, ako je sud odredio da se imaju čuvati u popravilištu, ili ako to odredjuje ministar pravosudja na predlog nadzornoga povjerenstva (§ 42 kaz. zak.);

b) maloljetnici od 12 do 16 godina, koji su počinili zločinstvo ili prestupak, i proti kojim se poradi manjkajuće ubrojivosti čina nije mogla izreći redovita kazan, već su bili upućeni u popravilište (§ 84 kaz. zak.);

c) osobe izpod 20 godina, osudjene radi prekršaja na kazan zatvora do uključivo 3 dana, u koliko u mjestu obstoji popravilište (§ 19 redarstv. zak.);

Digitized by Google

d) skitalice i prosjaci izpod 16 godina, u koliko u mjestu obstoji popravilište. Čuvanje u takovom zavodu može trajati i godinu dana (§ 65 i 66 redarst. zak.);

e) siromasi i sirote izpod 18 godina, zatim djeca kojih se roditelji nalaze u zatvoru, u koliko se je bojati, da bi se djeca moralno pokvarila, na predlog tutorstvene oblasti; nadalje oni maloljetnici, kojih roditelji ili štitnici nemoralno živu; konačno

f) prema tomu koliko dopušta razpoloživi prostor, i takovi maloljetnici izpod 18 godina, koji naginju nemoralnom životu, pak bi bilo probitačno da se odgoje u kojem popravilištu.

Ovakovi mladoljetnici mogu se u ostalom predati u popravilište samo na molbu otčinsku vlast vršeće osobe, ili drugoga kojega nadležnoga autoriteta, ili kojega po oblasti potvrdjenoga, na tom polju djelujućega družtva, te uvjek samo uz to, da se unapred položi propisani obskrbni trošak.

Za ostvaranje ovoga, doista na širokm temelju sagradjenoga programa, uredjeno je prvo popravilište u trgovištu Aszod, udaljenom 2 sata željeznicom od glavnoga grada, gdje se je u tu svrhu nabavila bivša tvornica sladora sa zemljištem u obsegu od 60 rali. Zaključeno je uvesti obiteljski sustav. Tri obitelji svaka od 20 djece imale bi se smjestiti u novi zavod. Na mjerodavnom mjestu kazalo se, da se ne goji ambicija stvoriti odmah iz početka nešto uzorna. Tomu shodno bude i velika glavna tvornička sgrada pregradjena — onako kako se je upravo dalo — uz što manji trošak za svrhe spomenutoga sistema. Sada, poslje godinu dana može se konštatovati, da je u blizini glavnoga grada ležećem zavodu popunjena jedva polovica sistemiziranih mjesta, a ipak imade u glavnom gradu dovoljno materijala da se njim napuče i četiri ovakova zavoda tako, da je već i sam grad naumio ustrojiti popravilište tražeć samo moralnu podporu vlade, koju mu ova ipak uzkrati. Čudan pojav, da ima tako malo mladića u aszódskom popravilištu, opravdava se tim, jer da neima (!) dovoljno pitomaca, koji bi odgovarali uvjetom štatuta. I tako se nije mogao potrošiti ni u proračunu za to votirani iznos od 16.000 for.!

Digitized by Google

Na temelju takovih izkustva ide vlada da osnuje drugo propravilište, ovaj put u Erdelju. U tu svrhu ponudi grad Kološvar ministarstvu pravosudja sdanja već pred 30 godina napuštene tvornice sladora, i tu ponudu prihvati ono. Tri kata visoka ova sdanja pregraditi će se doskora za svrhe obiteljskoga sustava. (!) Za uzdržavanje 60 mladića, koji bi se imali onamo smjestiti, predloženo je u proračunu za 1885 god. 16.780 for.

Njeki veći gradovi ugarski namjeravali su, upotriebiv vlastita sredstva, ustrojiti pripomoći države popravilišta, ali ovu nisu mogli dobiti. Čini se, da ug. ministarstvo pravosudja drži, da je jedino država zvana podizati i uzdržavati takove zavode.

Još nam se žalostnija slika prikazuje, ako se osvrnemo na upotriebljenje novčanih globa za drugu, kaz. zakonom normiranu svrhu. Od 1. rujna 1880 do konca prosinca 1881 potrošeno je u cieloj Ugarskoj i u Erdelju kod svih državnih odvjetničtva i kotarskih sudova 746 for. 95 novč; godine 1882 906 for. 65 novč. i tako dalje i sliedećih godina! Jedino budimpeštansko družtvo za podporu odpuštenih kaznenika uživa — u ostalom posve zasluženu — naklonost ministarstva pravosudja, te je od svoga ustrojenja svake godine dobivalo od 6—7000 for. Molbe ostalih sličnih družtva — ima ih malo — za novčani prinos nisu se dosele uvažavale.

U proračunu ministarstva pravosudja bijaše pod naslovom „pripomoći“ za god. 1884 uvršteno 8000 for., a za god. 1885 10.000 for., što predstavlja 2.9—3.6% u tu svrhu ubranoga prihoda. I nestrukovnjak lasno uvidja, da je ono, što se kraj dosadanje prakse daje odpuštenim, siromašnim i popravljenim kaznenikom, najviše samo neznatna „milostinja“, nipošto pako podpora, kojom bi si mogli eventualno nabaviti orudja, osnovati izgubljenu eksistenciju itd. U pravo vrieme i pravim načinom pružena „podpora“ najuspješnija je preventivna mjera da se predusretnu dalnja kažnjiva djela; „milostinja“ usuprot samo za čas brani od gladi. Ova posljednja ne stoji u nikakvom sa-

Digitized by Google

vezu sa intencijami zak., onu prvu pako neizvršuje najviša administrativna i nadzorna oblast pravosudna.

Uzornim se mora izjaviti kako ustrojstvo tako i djelovanje god. 1874 utemeljenoga budimpeštanskog družtva za podupiranje odpuštenih kaznenika. God. 1883 dovršena je gradnja po družtvu podignutoga utočišta. Kuća ta stojala je zajedno sa uredjenjem 21.763 for. te služi za utočište odpuštenim kaznenikom obojega spola dotle, dok si sami, ili posredovanjem družtva nadju pošteno zanimanje. God. 1883 nalazilo se 160 osoba pod zaštitom družtva; za podupiranje ovih izdano je 1.009 for. 10 novč. Uredjenje utočišta hvale kao veoma praktično. Iz izvješća podnešenoga družtvenoj skupštini u studenu 1884 vadimo još sliedeće podatke: „Za prvih deset mjeseci ove godine primljeno je u utočište 66 osoba i to 12 ženskoga a 54 mužkoga spola; odpušteno ih je bilo 57. Radnje obavljane po primljenih osobah vrede do 1.448 for. 15 novč., tako da je od 1.580 for. koju je svotu družtvo medju nje kao podporu razdielilo, ostao nepokriven neznatan dio, a i taj je naknadjen obilno radnjami u utočištu obavljenimi. Uzdržavanje utočišta ne stoji dakle družtvo nikakvoga troška".

Spomenuli smo, da pravosudna administracija u čudnovatom „embarras de richesse" nemože potrošiti naraslu glavnicu i godišnji dohodak globa ili bar znatniji dio ovoga na utemeljenje i uzdržavanje popravilišta i na podupiranje odpuštenih kaznenika. Da se ipak taj novac upotriebi u korist kaznioničkih svrha, dozvolio je sabor po predlogu ministarstva pravosudja člankom XX od god. 1884., da se od spomenute već glavnice može upotriebiti 500.000 for. u sliedeće svrhe:

a) za sagradjenje radionica u trih kaznionah 67.266 for. 37 novč; b) za samotne zatvore u kaznioni u Vacu 49.551 for. 38 n.; c) za gradjenje uzišta u Vacu za ovršenje „custodiae honestae" 20.436 for. 14 novč.; d) za sagradjenje nove kaznione za 700 ljudi u Šoprunu 380.293 for. 76 novč.

Zakonski ovaj članak bijaše prihvaćen samo uz znatnu opoziciju. Traženu su svotu mnogi htjeli dozvoliti samo kao zajam te uz dužnost, da se povrati iz sredstva budućih godišnjih

Digitized by Google

proračuna; uz to se već onda izrazila opravdana dvojba o shodnosti po ministru zagovaranoga položaja i mjesta: naime stare tvornice sladora i na istu spadajućega zemljišta u Šoprunu — dakle i opet tvornice sladora — za svrhe velike jedne kaznione. Gradjevne osnove i nacrti nisu bili pristupni, strukovnjaci nisu se mogli informirati o predlogu, a i sam ministar nije bio upućen u potankosti osnove. Uz ovakove se okolnosti dogodilo, da su se saboru davala takova uvjeravanja, o kojih se je naknadno pokazalo, da su bila osnovana na pomutnji.

Skoro kako je zakon ovaj primljen, započeše o tom predmetu živahne literarne razprave, kojimi se dokazalo: da su kupljena zemljišta one stare tvornice daleko premalena; da se iz tamo se nalazećih ruševina nekadašnjih tvorničkih sgrada uredna i progresivnom sustavu ovršenja kazni odgovarajuća kazniona podići nemože, i da će okrom toga, što će dakle novi taj kazneni zavod pokazati znatnih nedostataka, gradjevni troškovi biti nedvojbeno još jedanput toliki, kolika zakonom preliminirana svota.

Sa takovimi izgledi svršila je kaznioničkoj struci u Ugarskoj vrlo nepogodna godina 1884.

Medjutim se je nadati, da će do skora nastupiti čas, kada će i pravosudna politika kraljevine Ugarske — dosele u očitoj oprieci sa liberalnim pravcem kulturnih nastojanja predstojnika ugarskoga kabineta — udariti drugom stazom. U dnevnih glasilih i strukovnih listovih jednakom odlučnosti i odriešitosti izražena volja javnoga mnienja kao da nam jamči za to, da to vrieme već nije daleko.

Prije nego li završimo naše razmatranje ugarskih odnošaja, moramo spomenuti liberalnu odredbu kr. držav. nadodvjetničtva u Budapešti od 26. prosinca 1884 br. 10.374, a upravljenu na državno odvjetničtvo u Košicah. Ona odredba tiče se obćenja osoba u iztražnom zatvoru sa njihovimi branitelji te postavlja načelo, kako se u buduće ima glede onoga obćenja postupati, ovimi riečmi: „Pošto zakon do sada nije uredio ovoga pitanja, a pošto sustav obtužbeni nastoji obranu (branitbu) učiniti isto tako gospodujućim elementom u kaz. postup. kao što je i sama obtužba: moram upozoriti g. držav. odvjetnika, da se u buduće

Digitized by Google

vezu sa intencijami zak., onu prvu pako neizvršuje najviša administrativna i nadzorna oblast pravosudna.

Uzornim se mora izjaviti kako ustrojstvo tako i djelovanje god. 1874 utemeljenoga budimpeštanskog družtva za podupiranje odpuštenih kaznenika. God. 1883 dovršena je gradnja po družtvu podignutoga utočišta. Kuća ta stojala je zajedno sa uredjenjem 21.763 for. te služi za utočište odpuštenim kaznenikom obojega spola dotle, dok si sami, ili posredovanjem družtva nadju pošteno zanimanje. God. 1883 nalazilo se 160 osoba pod zaštitom družtva; za podupiranje ovih izdano je 1.009 for. 10 novč. Uredjenje utočišta hvale kao veoma praktično. Iz izvješća podnešenoga družtvenoj skupštini u studenu 1884 vadimo još sliedeće podatke: „Za prvih deset mjeseci ove godine primljeno je u utočište 66 osoba i to 12 ženskoga a 54 mužkoga spola; odpušteno ih je bilo 57. Radnje obavljane po primljenih osobah vrede do 1.448 for. 15 novč., tako da je od 1.580 for. koju je svotu družtvo medju nje kao podporu razdielilo, ostao nepokriven neznatan dio, a i taj je naknadjen obilno radnjami u utočištu obavljenimi. Uzdržavanje utočišta ne stoji dakle družtvo nikakvoga troška".

Spomenuli smo, da pravosudna administracija u čudnovatom „embarras de richesse" nemože potrošiti naraslu glavnicu i godišnji dohodak globa ili bar znatniji dio ovoga na utemeljenje i uzdržavanje popravilišta i na podupiranje odpuštenih kaznenika. Da se ipak taj novac upotriebi u korist kaznioničkih svrha, dozvolio je sabor po predlogu ministarstva pravosudja člankom XX od god. 1884., da se od spomenute već glavnice može upotriebiti 500.000 for. u sliedeće svrhe:

a) za sagradjenje radionica u trih kaznionah 67.266 for. 37 novč; b) za samotne zatvore u kaznioni u Vacu 49.551 for. 38 n.; c) za gradjenje uzišta u Vacu za ovršenje „custodiae honestae" 20.436 for. 14 novč.; d) za sagradjenje nove kaznione za 700 ljudi u Šoprunu 380.293 for. 76 novč.

Zakonski ovaj članak bijaše prihvaćen samo uz znatnu opoziciju. Traženu su svotu mnogi htjeli dozvoliti samo kao zajam te uz dužnost, da se povrati iz sredstva budućih godišnjih

Digitized by Google

proračuna; uz to se već onda izrazila opravdana dvojba o shodnosti po ministru zagovaranoga položaja i mjesta: naime stare tvornice sladora i na istu spadajućega zemljišta u Šoprunu — dakle i opet tvornice sladora — za svrhe velike jedne kaznione. Gradjevne osnove i nacrti nisu bili pristupni, strukovnjaci nisu se mogli informirati o predlogu, a i sam ministar nije bio upućen u potankosti osnove. Uz ovakove se okolnosti dogodilo, da su se saboru davala takova uvjeravanja, o kojih se je naknadno pokazalo, da su bila osnovana na pomutnji.

Skoro kako je zakon ovaj primljen, započeše o tom predmetu živahne literarne razprave, kojimi se dokazalo: da su kupljena zemljišta one stare tvornice daleko premalena; da se iz tamo se nalazećih ruševina nekadašnjih tvorničkih sgrada uredna i progresivnom sustavu ovršenja kazni odgovarajuća kazniona podići nemože, i da će okrom toga, što će dakle novi taj kazneni zavod pokazati znatnih nedostataka, gradjevni troškovi biti nedvojbeno još jedanput toliki, kolika zakonom preliminirana svota.

Sa takovimi izgledi svršila je kaznioničkoj struci u Ugarskoj vrlo nepogodna godina 1884.

Medjutim se je nadati, da će do skora nastupiti čas, kada će i pravosudna politika kraljevine Ugarske — dosele u očitoj oprieci sa liberalnim pravcem kulturnih nastojanja predstojnika ugarskoga kabineta — udariti drugom stazom. U dnevnih glasilih i strukovnih listovih jednakom odlučnosti i odriešitosti izražena volja javnoga mnienja kao da nam jamči za to, da to vrieme već nije daleko.

Prije nego li završimo naše razmatranje ugarskih odnošaja, moramo spomenuti liberalnu odredbu kr. držav. nadodvjetničtva u Budapešti od 26. prosinca 1884 br. 10.374, a upravljenu na državno odvjetničtvo u Košicah. Ona odredba tiče se obćenja osoba u iztražnom zatvoru sa njihovimi branitelji te postavlja načelo, kako se u buduće ima glede onoga obćenja postupati, ovimi riečmi: „Pošto zakon do sada nije uredio ovoga pitanja, a pošto sustav obtužbeni nastoji obranu (branitbu) učiniti isto tako gospodujućim elementom u kaz. postup. kao što je i sama obtužba: moram upozoriti g. držav. odvjetnika, da se u buduće

Digitized by Google

nesmije priečiti dogovaranje (konferencije) pravomoćno pod obtužbu stavljenih okrivljenika sa njihovimi braniteljima".

Ovim načelom dokinute su odnosne odredbe aktualnoga kaz. postup., dosadanjom sudbenom praksom udomljene, koje su odredbe ono dogovaranje raznimi klausulami ograničivale.

Posljednje dvie godine nisu bile osobito pogodne većim kriminalističnim reformam u Hrvatskoj. Vlada i zakonodavstvo bijahu zabavljena organizatornimi radnjami, koje se pokazahu potrebnimi uslied utjelovljenja bivše krajine, zatim sa riešavanjem nekih državopravnih pitanja.

Godine 1883 ostavi predstojnik pravosudnoga odjela dr. Marian Derenčin službeno si mjesto, a njegovim odstupom prekinute su i razprave ob osnovi kaznenoga zakona, o kojoj se osnovi pravnička literatura izrazila opravdanom pohvalom. Izstupljenje izvrstnoga toga strukovnjaka iz državne službe žali se općenito. Ime njegovo skopčano je neoddruživo sa duhu vremena odgovarajućom organizacijom pravosudja u Hrvatskoj, sa probudjenjem znanstvenih i naprednih nastojanja u administraciji, sa stvorenjem cieloga niza blagotvornih zakona i sa reorganizacijom većih kaznenih zavoda. — Zemlja sačuvati će njegovom uredovnom djelovanju za uvjek harnu uspomenu. —

Od zakona što su stvoreni tečajem posljednjih dvijuh godina samo se onaj od 7. kolovoza 1884 odnosi na kaznioničku struku. Ovim se zakonom ustanovljuje kriepost i uporabivost zakona od 22. travnja 1875, „ob uvjetnom odpustu kaznenika[43] takodjer za obseg bivše krajine.

U administrativnom pogledu spomenuti nam je sliedeće promjene i napredke. Doskora poslije preuzeća bivše krajine pod gradjansku upravu, bude odredjeno napuštenje veoma nezdrave kaznione u Karlovcu. Tamošnji kaznenici odpremljeni su u novu kaznionu u Gospić. U Novoj-Gradiški ustrojena je filialna kaznionа. Sustavno obrtno zanimanje kaznenika u državnoj režiji provedeno je nedavno liepim uspjehom u kaznionah u Mitrovici,

[43] Priobćen u: Holtzendorf i Brentano „Jahrbuch für Gesetzgebung etc. Leipzig 1878". II. godište, 3. svezak.

Digitized by Google

Kretanje

stanja kaznenika u posrednom zavodu kr. zem. kaznione u Lepoglavi.

Godina	Stanje kaznenika početkom godine	Prirast	Ukupno stanje tečajem godine	ODPAD												Ukupno	Stanje kaznenika k koncem godine	
				uslied Previšnje milosti		uslied podieljenog uvjetnog dopusta		odpuštenjem poslie pretrpljene kazne		smrću		premještenjem u strogi zatvor		uslied bjega				
				Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%		Broj	%
1878	—	53	53	—	—	15	28.30	11	20.75	1	1.88	8	15.00	—	—	35	18	34.00
1879	18	99	117	9	7.69	20	17.09	11	9.40	—	—	20	17.09	—	—	60	57	48.71
1880	57	90	147	1	0.68	26	17.68	34	23.13	—	—	27	18.36	—	—	88	59	40.13
1881	59	76	135	13	9.63	10	7.40	39	28.86	—	—	18	13.33	2	1.48	82	53	39.26
1882	53	66	119	1	0.81	11	9.24	29	24.37	2	1.68	13	10.92	—	—	56	63	52.94
1883	63	69	132	5	3.79	13	9.85	49	30.30	3	2.27	10	7.58	—	—	71	61	46.21
1884	61	73	134	—	—	16	11.94	48	35.82	1	—	13	9.90	—	—	78	56	41.79
Ukupno		526	837	29	—	111*)	—	212	—	7	0.75	109	—	2	—	—	—	—
Sedamgodišnji razmjer u postotcih				—	3.24	—	14.50	—	24.66	—	0.91	—	13.04	—	0.31	—	—	48.29

*) U toj svoti nisu brojeni oni kaznenici, koji su neposredno iz strogoga zatvora, dakle iz II. stadija ovršenja kazni, zadobili uvjetni odpust.

Digitized by Google

nesmije priečiti dogovaranje (konferencije) pravomoćno pod obtužbu stavljenih okrivljenika sa njihovimi braniteljі".

Ovim načelom dokinute su odnosne odredbe aktualnoga kaz. postup., dosadanjom sudbenom praksom udomljene, koje su odredbe ono dogovaranje raznimi klausulami ograničivale.

Posljednje dvie godine nisu bile osobito pogodne većim kriminalističnim reformam u Hrvatskoj. Vlada i zakonodavstvo bijahu zabavljena organizatornimi radnjami, koje se pokazahu potrebnimi uslied utjelovljenja bivše krajine, zatim sa riešavanjem nekih državopravnih pitanja.

Godine 1883 ostavi predstojnik pravosudnoga odjela dr. Marian Derenčin službeno si mjesto, a njegovim odstupom prekinute su i razprave ob osnovi kaznenoga zakona, o kojoj se osnovi pravnička literatura izrazila opravdanom pohvalom. Izstupljenje izvrstnoga toga strukovnjaka iz državne službe žali se općenito. Ime njegovo skopčano je neoddruživo sa duhu vremena odgovarajućom organizacijom pravosudja u Hrvatskoj, sa probudjenjem znanstvenih i naprednih nastojanja u administraciji, sa stvorenjem cieloga niza blagotvornih zakona i sa reorganizacijom većih kaznenih zavoda. — Zemlja sačuvati će njegovom uredovnom djelovanju za uvjek harnu uspomenu. —

Od zakona što su stvoreni tečajem posljednjih dvijuh godina samo se onaj od 7. kolovoza 1884 odnosi na kaznioničku struku. Ovim se zakonom ustanovljuje kriepost i uporabivost zakona od 22. travnja 1875, „ob uvjetnom odpustu kaznenika[43] takodjer za obseg bivše krajine.

U administrativnom pogledu spomenuti nam je sliedeće promjene i napredke. Doskora poslije preuzeća bivše krajine pod gradjansku upravu, bude odredjeno napuštenje veoma nezdrave kaznione u Karlovcu. Tamošnji kaznenici odpremljeni su u novu kaznionu u Gospić. U Novoj-Gradiški ustrojena je filialna kazniona. Sustavno obrtno zanimanje kaznenika u državnoj režiji provedeno je nedavno liepim uspjehom u kaznionah u Mitrovici,

[43] Priobćen u: Holtzendorf i Brentano „Jahrbuch für Gesetzgebung etc. Leipzig 1878". II. godište, 3. svezak.

Digitized by Google

Kretanje

stanja kaznenika u posrednom zavodu kr. zem. kaznione u Lepoglavi.

Godina	Stanje kaznenika početkom godine	Prirast	Ukupno stanje tečajem godine	ODPAD												Ukupno	Stanje kaznenika k koncem godine	
				uslied Previšnje milosti		uslied podieljenog uvjetnog dopusta		odpuštenjem poslie pretrpljene kazne		smrću		premještenjem u strogi zatvor		uslied bjega				
				Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%		Broj	%
1878	—	53	53	—	—	15	28.30	11	20.75	1	1.88	8	15.00	—	—	35	18	34.00
1879	18	99	117	9	7.09	20	17.69	11	9.40	—	—	20	17.09	—	—	60	57	48.71
1880	57	90	147	1	0.68	26	17.68	34	23.13	—	—	27	18.36	—	—	88	59	40.13
1881	59	76	135	13	9.68	10	7.40	39	28.86	—	—	18	13.33	2	1.48	82	53	39.26
1882	53	66	119	1	0.81	11	9.24	29	24.37	2	1.68	13	10.92	—	—	56	63	52.94
1883	63	69	132	5	3.79	13	9.85	49	30.30	3	2.27	10	7.58	—	—	71	61	46.21
1884	61	73	134	—	—	16	11.94	48	35.82	1	—	13	9.90	—	—	78	56	41.79
Ukupno		526	837	29	—	111*)	—	212	—	7	0.75	109	—	2	—	—	—	—
Sedamgodišnji razmjer u postotcih				—	3.24	—	14.50	—	24.66	—	0.94	—	13.04	—	0.31	—	—	43.39

*) U toj svoti nisu brojeni oni kaznenici, koji su neposredno iz strogoga zatvora, dakle iz II. stadija ovršenja kazni, zadobili uvjetni odpust.

Digitized by Google

Glini i Gospiću; uz to ustrojen je koncem god. 1884 u Mitrovici drugi posredni zavod u zemlji.

U najvećom kaznenom zavodu kraljevine, u zemaljskoj kaznioni lepoglavskoj revno se nastojalo oko konačnoga provedenja progresivnoga sustava.

Broj dana, što su ih novodopraćeni kaznenici popriečno sproveli u samotnom zatvoru, iznosi 90. Željezne stanice za osamljenje po noći i za prostoga vremena upotrebljuju se svake godine u većom broju.

O brojnom razmjerju kazneničkog stanja u posrednom zavodu te kaznione priobćujemo sliedeću tabelu: (Vidi skrižaljku na str. 347.)

Uspjeh uvjetnoga odpuštenja odgovara kako u Lepoglavi tako i u drugih kaznionah svim pravednim očekivanjem.

U kaznioni lepoglavskoj uvedeno je fotografiranje kaznenika, te se jedan primjerak šalje redarstvenoj oblasti glavnoga grada, dalnji pako primjerak nadležnomu državnomu odvjetničtvu. Uredba ova pokazala se već u prvoj godini veoma shodnom, te je u više slučajeva omogućila prištednju troškova, sa kojimi bi inače skopčana bila nuždna suočenja zločinaca i iztraženika.

U kneževini Bugarskoj[44] postoje mirovni sudovi (Friedensgerichte), osim toga 14 okružnih sudova prve molbe, 2 prizivna suda i jedan kasacionalni sud. Za vrieme ruske okupacije izdani su po carskom ruskom povjereniku knezu Dondukov-Korzakovu medju mnogimi drugimi provizornimi zakoni, takodjer provizorni propisi za uredjenje kazniona i uzišta, datirani od 29. siečnja 1879.

Ovi kratki i na najpotrebnije ograničeni propisi dosta su nejasni, zlo stilizovani, te neodgovaraju nipošto modernim zahtjevom. Za vrieme dok je trajala ruska okupacija, bili su ti propisi strogo izvadjani. U kasnije doba malo su se uporavljali, a i sad se samo dielomično obdržavaju.

Po provizornih propisih imala bi obstojati 4 gubernijska uzišta (u Sofiji, Ruščuku, Varni i Trnovi), zatim okružne sud-

[44] Na temelju ubaviesti u Vidinu namještenoga sudca.

Digitized by Google

bene uze prema broju okružnih sudova. Za sada je kod svakoga okružnoga suda uredjena sudbena uza. Ove potiču stranom još iz turskih vremenâ, stranom pako bile su sgrade, koje je država kupila, uredjene za uzišta. Centralne (zemaljske) kaznione ne obstoje u Bugarskoj nikakove.

Za ovrhu kazne slobode, izrečene po sudovih, nalazi se, kako je već spomenuto, kod svakoga okružnoga suda uza.

Uza okružnoga suda, opredieljena je za zločince svih vrsti, koji su po tom sudu odsudjeni i takodjer za individua, koja se još u iztrazi nalaze. Kazne, izrečene poradi prestupka po mirovnih i okružnih sudovih, ovršuju se u redarstvenih uzah. De regula imale bi se u tih sudbenih uzah pravomoćno odsudjene osobe čuvati odieljeno od onih, koje se nalaze pod iztragom, zatim oni osudjenici poradi umorstva i ubojstva od ostalih. Gdje prostor dopušta ovakovu raztavu, tamo se toga načela strogo drže, i to se većim dielom dogadja. Gdje je pako prostor ograničen, tamo dakako toga ne ima, nego se svake vrsti zločinci zajedno strpaju, kao n. pr. u Vidinu. U takovu slučaju biva i to, da se u istoj sobi nalaze pravomoćno osudjeni zajedno s iztražnici.

Odsjek 4. točka 13 provizornih propisâ obzirom na rastavu zatočenika glasi ovako; „Oni, koji su poradi zločina i prekršaja odsudjeni, imadu se raztaviti od individuâ, koja se nalaze u sudbenoj iztragi“, isto tako imadu se težki zločinci odieliti od ostalih“.

U administrativnom pogledu podredjene su sudbene uze neposredno okružnomu prefektu, a preko ovoga posredno ministarstvu za unutarnje poslove. U svih drugih obzirih podvržene su one nadležnom prokuratoru (državnomu odvjetniku), koji vrši nad kaznenici disciplinarnu vlast. On odlučuje o molbah i tužbah, i dužan je uz to svaki mjesec sam sve uze pregledati.

Nadziratelju (smotritelj, tako se zovu upravitelji zavodâ o kojih se govori) pristoji takodjer pravo izreći manje disciplinarne kazne.

U svih uzah postoji sistem — ako se u obće može o takovom govoriti — neograničene zajednosti.

Digitized by Google

Pravna inštitucija uvjetnoga dopusta ovdje ne samo da nije uvedena, nego je dapače sasvim nepoznata. Obzira vriedni kaznenici mogu kod svečanih sgoda dobiti po milosti kneževoj podpun oprost kazne, ili im se vrieme prikrati. I oni, kojim je na takav način već bila podieljena milost, mogu kod ovih sgoda opet moliti za dalnje pokraćenje kazne, te se često dogodi, da se ovakovo pokraćenje kazni jednoj te istoj osobi više puta podieli.

Prisilna radnja ne obstoji. — Svakomu je kazneniku prosto da se zabavi kako ga je volja. U Vidinu n. pr. leže cieli dan na krevetu, te su sami sebi prepušteni, premda je to u očitoj oprieci sa §§ 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43 provizornih propisa.

Po članku 3. otomanskoga kaznenoga zakona nose oni odrasli mužkarci, koji su odsudjeni radi prostoga zločina, 5—6 okâ težki lanac na lievoj nogi, koji se samo po nalogu liečnika skinuti smije. Po točki 84. zabranjeno je kaznenikom pušiti. — Usljed novije okružnice ministarstva za unutarnje poslove ukinuti su okovi, te je pušenje na nedjelju i blagdane dozvoljeno.

Kao velika nepodobština mora se spomenuti, da se u gradjanskih sudbenih uzah nalaze takodjer po vojničkom sudu radi vojničkih zločinâ i prekršaja odsudjene osobe, i to nerazdieljene od onih po gradjanskom sudu odsudjenih individuâ, u istoj sobi. Pri tom još oni prvi nose svoju vojničku uniformu, a ovi poslednji svoje gradjansko odielo.

Kaznenici, kojim je odielo u lošom stanju i koji si nemogu drugoga nabaviti, dobivaju od upraviteljstva gornje i dolnje odielo. Točka 18. provizornih propisa odredjuje glede ovoga: „Vojnički kaznenici, koji se radi pretrpljenja kazni šalju u gradjanske uze, imadu se smjestiti u iste prostorije, gdje se nalaze po gradjanskoj oblasti odsudjeni kaznenici". Točka 24. pako ustanovljuje: „Vojničke kaznenike, koji se nalaze u gradjanskih uzah, imadu vojničke oblasti dotičnoga gubernija ili okružja obskrbljivati potrebnim odielom".

Poslje proglašenih provizornih propisâ nije se, izuzev nekoje naredbe glede polakšanja stanja kaznenika, kao n. pr. do-

Digitized by Google

zvola pušenja, bolja hrana itd., baš ništa učinilo za uredjenje kaznioničtva, niti se misli što učiniti, jer se u Bugarskoj sve, počam od najneznatnijega pisara pa do ministra-predsjednika samo politikom bavi, čim se pozornost vladajućih krugova odvraća od nedostatakâ sudstva i uprave.

U Bugarskoj postojeći kazneni zakon jest otomanski kazneni zakonik (Code pénal ottoman; turskia nakazetelen zakon), koji nije drugo nego za turske odnošaje preradjeni i kasnijimi naredbami popunjeni izvadak francezkoga Code pénal. Turski tekst ovoga izvadka je veoma nejasan i često nerazumljiv. Francezki tekst — prevod turskoga — ima iste pogrieške.

O prošlom i sadanjem stanju kaznioničtva u Srbiji priobćene su u najnovije vrieme vrlo zanimive ubavjesti. Publicistička jedna študija[45] velezaslužnoga Damjanovića, člana kasacijonalnoga sudišta, prikazuje nam odnošaje iz starijih vremena.

Do godine 1852 čuvali su se kaznenici u uzah kod političkih oblasti ili suda, gdje se već moglo, te su se prama mjestnim okolnostim takodjer na rad pridržavali. Tako n. pr. zabavljali su se kaznenici u Požarevcu sa svilogojstvom, u Slatini prigotavljanjem opeka, a u bližnjih šumah ripanjskih sječenjem drvâ i izradjivanjem stabalâ. Koncem godine 1851 bijaše uredjena kazniona u Topčideru (kraj Beograda), gdje su se kaznenici imali baviti obradjivanjem polja i vrta, kao i donekle tjeranjem obrta. Radi pomanjkanja strukovna uredjenja bijahu ipak tamošnji odnošaji uvjek tako žalostni, da su — kako je poznato iz poviesti, — stanovnici ove kaznione dapače mogli kao znameniti pomagači sudjelovati kod umorstva kneza Mihajla. Ovo je dalo povoda, da su se strožije mjere poprimile. Velik dio zatočenikâ premješten je u stare kazamate beogradske tvrdjave; drugi dio dodieljen bijaše vojničkoj tvornici kragujevačkoj, a neke opet upotrebili su u državnoj ergeli u Ljubičevu.

Sada zavlada mir i tišina. Urota medju kaznenici nestajalo, ali ipak pojedini vrstniji državnici nemogahu se oteti uvje-

[45] Pogled na beogradski kazneni zavod za 1869. godinu, šrampan u službenom listu: „Srpske Novine“ 1883 br. 58—68.

Digitized by Google

renju, da se samim zatvaranjem kaznenikâ još ne postizava svrha kaznene politike. Već godine 1868 sastavljena bje komisija, da izjavi, koji da se sistem ovrhe kazne odabere. Ona je preporučila, da se prihvate načela irskoga sistema. Pošto nebijaše sredstva da se posagrade sgrade kaznioničke, zadovoljiše se predbježno s uvedenjem inštitucije uvjetnoga dopusta. Zakon o tom izdani, od 22. srpnja 1869 sadržaje sliedeće ustanove:[46]

Uvjetni dopust mogu dobiti oni kaznenici, koji su

1. sudjeni na više od dvie godine težke tamnice ili uze, ili više od 12 mjeseci zatvora, te su se

2. tečajem svoje kazne tako vladali, da se pouzdano može očekivati da će se popraviti;

3. ako se obzirom na njihov prijašnji život, njihovu obitelj i druge obstojnosti pouzdano nadati može, da će se poslje odpusta poštenim načinom uzdržavati i pošteno se vladati;

4. ako su pretrpili polovicu, ili pako ako je tko priupadnik, dvie trećine dosudjene mu kazne.

Usuprot nemogu se odpustiti:

a) Činovnici i svećenici, koji su odsudjeni radi zle porabe svoje službe ili nevjernosti u službi;

b) kaznenici, koji su već uvjetno odpušteni, ali radi zla ponašanja natrag dopraćeni bili;

c) koji su po drugi put postali priupadnici.

U slučaju zla ponašanja ima se uvjetni dopust opozvati, i kaznenik opet u kaznionu premjestiti, u kojem se slučaju ono vrieme, koje je sproveo na dopustu, neće uračunati kao vrieme pretrpljene kazne.

Ob odnošajih, koji su postojali kad bje izvedena institucija uvjetnoga dopusta, daju nam po Damjanoviću priobćeni statistički podatci doista neobičnu sliku. Domjanović najme pripovieda, da je god. 1868 bilo u beogradskoj kaznioni 1165 ljudi; godine 1869 priraslo ih je 256, dakle ukupno tečajem godine 1421. Odavlje je tekom godine odpalo: dovršenjem kazne 56=3_9%, pomilovanjem 54=3_8%, usljed uvjetnoga odpusta 60=4_2%,

[46] Vidi: Dr. Victor Leitmaier „Der serbische Strafprocess etc." Wien 1884 str. 168.

Digitized by Google

iz zavoda pobjeglo 97=6_8%, umrlo 106=7_4%, povraćeno sudu 8=0_5%. Pomor bijaše zaistan silan, od 106 mrtvih umrla su 32 od groznice, 31 od tuberkuloze i 16 od vodene bolesti.

Već ovi brojevi morali su pobuditi nadležne krugove, da ozbiljno razmišljaju, što se u civilizovanoj državi mora iskati od kazniona u obziru sigurnosti, moralnoga popravka i zdravstvenih odnošaja. I zaista nadje se uvidjavnih državnikâ, koji su se ozbiljno bavili pitanjem o reformi kaznionâ. Već godine 1873 uvjerio se tadanji ministar pravosudja G. Cenić, da se temeljita reforma jedino sagradjenjem nove kaznione polučiti može. On osnova zakladu, kojoj imadu prirasti godišnje prištednje proračuna „za gradjenje i uredjenje kazniona"; ta je zaklada 1. studenoga 1883 iznosila 776.998 dinara i 69 para (776.998 franaka i 69 ct.) Današnji ministar pravosudja — Marinković posvećuje takodjer osobitu brigu ovoj dosad tako slabo njegovanoj grani pravosudja.

G. Milenku M. Žujoviću, darovitom mladom činovniku u istom ministarstvu, koji se po svom zvanju bavi kaznioničkimi pitanji, imade Srbija zahvaliti prvu monografiju, tičuću se kaznioničke struke.[47]

Žujović hoće da uputi svoje zemljake u razne sisteme ovrhe kazne, da predoči njihove prednosti i mahne, da izpita da li se dadu uporaviti u Srbiji, te u obće gleda pobuditi što veći interes za kaznioničku struku. Iz njegovoga djela i drugih njegovih ubavjesti vadimo sliedeće podatke:

Zakonom od 30. lipnja 1882 ukinuti se okovi za one mladiće, koji su u dobi izpod 21. godine na kaznu težke tamnice odsudjeni. — Naredba od 11. studenoga 1882, izdana svim sudbenim stolovom i kaznionam, ustanovljuje načela i formulare, po kojih se imadu sakupljati data ob uspjehu i stanju kaznenoga postupka i ovrhe kazne. — Zakon od 3. siečnja 1883 tiče se kaznioničkih liečnika. Sadržaje propise o kvalifikaciji te odredbe glede plaće i mirovine. Naredba od 17. kolovoza 1883 odnosi

[47] „O kaznenim zavodima" Beograd 1884. Imprimerie nationale.

Digitized by Google

se na kaznu „uze“ u koliko se ova ima ovršiti izvan zemaljskih kaznenih zavoda.[48] Ovom naredbom hoće da se strogo luče odsudjeni na kazan zatvora od onih zločinacâ, koji su odsudjeni na kazan težke tamnice.

6. lipnja 1883 sastavljeno bje povjerenstvo, da izradi izcrpivi predlog ob uredjenju obrtničkih radnja u kaznionah, uzev osobito na oko ženske, koje su pod zatvorom i mladiće, — a kod toga da se obzire i na pitanje, da li se kaznenička radnja ima upotriebiti davši ju u zakup poduzetniku, ili pako u vlastitoj režiji države.

Rezultati povjerenstvenih razprava nisu dosada priobćeni u javnih organih, ipak može se već sada toliko reći, da se kao način utilisacije radne sile kaznenika preporuča vlastita režija države.

Ob uspjehu inštitucije uvjetnoga dopusta priobćuje Žujovićeva knjiga veoma povoljna data (vidi str. 60). Na uvjetni dopust bili su odpušteni god. 1880: iz kaznione u Beogradu 79. iz kaznione u Požarevcu 6; god. 1881: iz kaznione u Beogradu 79, iz kaznione u Požarevcu 17, iz kaznione u Nišu 8; god. 1882: iz kaznione u Beogradu 78, iz kaznione u Nišu 4,; u godini 1883: iz kaznione u Beogradu 229, iz kaznione u Požarevcu 52, iz kaznione u Nišu 79.

Kod svih ovih na uvjetni dopust odpuštenih bio je opozvan uvjetni dopust u godini 1880 samo u tri slučaja; u godini 1881 u dva slučaja, god. 1882 u nijednom slučaju, a god. 1883, kada je broj odpuštenih narasao do 360, samo u pet slučajeva.

Ovim završujemo ovu razpravu, u kojoj smo nastojali u kratko izviestiti čitatelja o promjenah, o novih idejah, te uspješnih ili neuspjelih nastojanjih na polju kriminalistike i kaznioničke struke tečajem — razmjerno kratkoga — razdobja od dvie godine.

---

[48] Pravila za izdržavanje zatvora izvan kaznenih zavodâ.

Digitized by Google

Studia o zadružnom zakonu.

Piše dr. Milorad Cuculić.

(Nastavak.)*

V.

Emile de Laveleye u svom djelu „De la propriété et de ses formes primitives“[1] pripisuje krivnju, da su se zadruge u južnih Slavena skorim poslje god. 1848 razvrgle, poglavito tomu, što je seljačtvom prevladao duh slobode i nezavisnosti. Mladi oženjeni parovi hoće da odieljeno i neodvisno žive, pak su tražili diobu, koje im zakon nije branio; tako su ukupni posjed raztrgali, pak se je stvorila množina maloposjednika, koji su s početka slabo napredovali. Zemlja niti je toli bogata niti napučena, da bi moguće bilo tjerati intensivnu kulturu tla kao u Flandriji i Lombardiji. Austrija stajaše tada u krizi. Porezi se podvostručili, a vojnička organizacija oduzimaše najjače sile gospodarstvu. Množtvo tih osamljenih maloposjednika bijaše prinuždeno prodati svoj parcelarni posjed te si težačtvom privriedjivati svakdanji kruh.

Sagradjenje željeznica, sve to više rastući promet, nove ideje, koje i u seljačtvu odziva nalaze, riečju, sav upliv zapadne kulture i civilizacije razstvara zadruge u Hrvatskoj i Slavoniji. Unutarnji razlog svemu tomu nazire L. u tom, da zadruga udovoljuje stacionarnom odnošaju jednostavnog kulturnog stepena, ali se težko otimlje takovim družtvenim uplivom, u kojih ljudi nastoje poboljšati uz gospodarstvene prilike tadjer političke i socialne urędbe. Ta težnja modernoga čovjeka, da se digne i sve to više uživa, nije u skladu sa pojmom zadruge, u kojoj je svakomu bez razlike odmjerena ista sudbina.

Porodi li se jednoć pohlepa, to čovjek više nemože podnositi jaram zadruge, ma kako lahak bio, — on hoće da se slobodno kreće, na svoju ruku gospodari, svašto poduzimlje i na kocku stavlja. Dok u kući vladaju samozataja, bratska ljubav, poslušnost prama kućegospodaru, medjusobna snosljivost, moguć je zajednički život, za žene pače udoban; nu kad nestane takovih čuvstva, postaje zajednički život paklom; svaki oženjeni par traži svoje ognjište, prednosti zadruge malovažuju se ma kako velike bile. Svaki hoće prije svega da po voljici živi, da za sebe radi i iz vlastitog lonca jede. Bez vjere nemogu na dugo oba-

*) Vidi: Mjesečnik br. 5 str. 237 o. g.

[1] Sravni autorisirani popunjeni njemački prevod po dr. Bücheru. Lipsko 1879 strana 381 i 386.

Digitized by Google

stati vjerske udruge; isto tako mora izčeznuti i zadruga, kad oslabe obiteljske tradicije.

Ja neznam, veli Laveleye, da li će plemena, koja su u toj patriarkalnoj svezi blagi mir uživala, doživjeti jednoć sjajniju i sretniju budućnost; nu to mi se čini neuklonivim, da će kao Adam iz izgubljenog Paradiza zakrenuti novom stazom, da se uzprkos svim pogibeljim i neugodnostim upoznadu sa čarom neodvisnog života. — L. drži, da socialni politik samo sa sažaljenjem mora gledati, kako izčezavaju za druge, a glavni je tomu razlog, što se u zadrugah spaja u jednoj ruci radnja sa kapitalom, pak se tom svojom organizacijom primiču onom idealu, što no ga u zapadnih državah kontinenta dostići kane u cooperativnih udrugah, nu uz tu još prednost, da temelj zadrugam nedaje privatni interes, već krvnom svezom obajana ljubav i povjerenje.

U cjelosti možemo podpisati temeljito razlaganje učenoga Franceza dodav, da svi razlozi, koji su pospješili razlaz zadruge, na svom postepenom razsapu neumoljivo rade, pak da se seljački naš stališ usljed toga nalazi u tako pogibeljnom prelaznom stadiju, da se taj narodnogospodarski proces nesmije prekrštenih ruku motriti, već da iziskuje najbudniju pažnju domaćega zakonodavstva.

U čem se pak poglavito pokazuje ta pogibelj?

Jednodušni odgovor skoro cielog gradjanskog diela Hrvatske i Slavonije, kako smo tekom razprave razabrali, svadja tu pogibelj na prekomjernu parcelaciju, koja je zaredala usljed slobode dielenja, i drži sve to više padajuće narodno blagostanje neposrednom posljedicom slobodne dielivosti.

U normalnom narodno-gospodarstvenom razvoju kulturnih zemalja prikazuje se, da je parcelacija tek posljedica intensivnoga gospodarstva; narodno gospodarstvo prelazi na intenzivniju težatbu tla, koja iziskuje mnogo više troškova produkcije tek onda, kad mora t. j. kad to zaiskuje prieka nužda jako napučenoga, znanjem i bogatstvom na razkoš naučenoga pučanstva.

Da promotrimo stvar još pobliže.[2]

Koji su najsigurniji znaci zdravih narodno-gospodarskih odnošaja? Prvi: Harmoničko razmjerje izmedju ladanja i grada, izmedju poljodjelstva i obrta. Ako seljak ima 4 sina, posvete se možda dvojica obrtu, pak pošto tim povećavaju prodju surovih plodina, omogućuju ostajućoj dvojici, da intenzivnije obradjuju tlo, pak usljed toga bez kvara razdiele otčinski grunt.

---

[2] Sravni: Roscher Nationalökonomik des Ackerbaues und der verwandten Urproduktionen. Stuttgart 1882, strana 489.

Digitized by Google

Drugi: povoljno razmjerje medju velikim, srednjim i malim posjedom. Poglavito računa se ovamo unutar selišta što veća komasacija zemalja. Ako naime vriednost polja za gospodara tim manjom postaje, čim je udaljenije, to su neposredno uz intravilan ležeće zemlje gospodaru skoro nenadoknadive. Stoga se drži takodjer komasacija kao glavno sredstvo proti bezumnoj dismembraciji; pošto se uz okolnost, da su vlastnici izpremješani, gubi ne samo svaki gospodarski pregled, pače lahko zarazi zloporaba, da se u novčanih neprilikah pošto poto bez obzira na cielo gospodarstvo prodavaju pojedini komadi, a kad se diele nasljednici, razdiele se na slogove.

Konačno doprinose i zdravi zakupnički odnošaji, da se obrani narodnom gospodarstvu prieteća pogibelj od slobodnog dielenja, pošto omogućuju seljačtvu težanje tla, neodvisno od tečenja zemljištnog vlastničtva.

A koliko od svega toga, omjeriv o naših okolnostih, pokazuje u nas zdrave gospodarstvene odnošaje?

Prieti nam skrajna parcelacija bez intensivnoga gospodarstva: razmjerje izmedju žiteljstva, koje se bavi poljodjelstvom i obrtnom industrijom nemože biti lošijim,[3] jer dok se u gradjanskom dielu Hrvatske i Slavonije $43._{89}\%$, a u bivšoj Krajini $46._{90}$ poljodjelstvom i šumarstvom zanima, bavi se obrtnom industrijom samo $4._{80}$ a u bivšoj Krajini $2._{48}\%$ ili: od 1,892.499 stanovnika bavi se poljodjelstvom i šumarstvom 850.887, obrtnom industrijom pako samo 65.664 osoba tako, da je negradskomu žiteljstvu poljodjelstvo mal ne izključivo vrielo privriede. Koli daleko smo tuj od zdravih gospodarstvenih odnošaja, kako se primjerice ukazuju u Českoj, gdje se je od 100 žitelja bavilo g. 1880 poljodjelstvom $18._{81}$ a obrtnom industrijom $14._{82}$?

A kako je sa razmjerom medju velikim, srednjim i malim posjedom? Opažamo, da srednji danomice propada, pak se baš zato toli željno izgleda namienjena regulacija. Do zakupa pako nije još nužda natjerala našega čovjeka, pošto ga uz nevjerojatno malene potrebe i ta grudica zemlje hrani.

Netreba dakle dalje dokazivati, da su zaista naši gospodarski odnošaji, što se ladanjskog puka tiče, skroz nezdravi, nego treba sve sile uprieti da se ovi što sigurnije i brže saniraju.

Vladina spomenica spojena sa kvestionarom osjekla je tomu put u uvedbi minima i posebnoga nasljednoga prava za seljački posjed. Ogromna većina pučanstva prihvatila je obie institucije pak je stoga nuždno i

[3] Vidi: Popis žiteljstva i stoke od 31. prosinca 1880 u Zagrebu 1883 strana 113.

Digitized by Google

poučno, da se glede obajuh remedija obzirom poglavito na naše osobite odnošaje, sa teoretičke i praktične strane pobližje upoznamo.

Rau[4] razlikuje minimum za uzdržavanje (Unterhaltsminimum) od minima za rad (Arbeitsminimum). Površina nuždna za uzdržavanje obitelji naravno je manja od one za rad; na potonjoj mogla bi se uzdržati bez glavnice i obitelj zakupnika, dočim prva gospodara, koji lih od nje žive, samo pod tim uvjetom može hraniti, ako nijedan dio njegovih dohodaka neodnesu realni tereti, kamate dugova ili državni porezi.

Drugačije se pokazuje stvar, ako maleni posjednik ima nuzza-službu, primjerice da se bavi težačtvom, kirijom ili kućnim obrtom. Osobito kućni obrt spaja se rado sa seljačkim parcelarnim gospodarstvom, ter pokazuje tamo gdje obstoji vrlo povoljne rezultate po zdravlje i dobru hranu radnika. Gdje neima takove nuzzaslužbe, ili što je još gore, ako se niti ne traži, zavlada nerad, koji posredno i moralno djeluje još pogubnije nego nepogredno. Pošto pako poduzetni i privredni duh samo u kulturno-naprednih i naobraženih narodih prevladjuje, govore već i ti razlozi za uvedbu minima.

Nu varao bi se svatko, tko bi u uvedbi minima nazirao spasonosni liek; zakonska suspenzija slobodne dielivosti zapriečuje samo vanjski proces; nutarnji pako razlozi, s kojih je sloboda dielenja u stanovitom vremenu i narodu ubitačna, mnogo su dublji i traže svestraniju pomoć.

Minimum posjeda ima za naravnu posljedicu kod zapadnih naroda i posebni modus dielenja nasliedstva; velim samo modus dieljenja, pošto se bezoporučno nasljedno pravo nemienja, već samo oni propisi, kako se imadu sunasljednici u seljački posjed razpraviti[5]

Posebni propisi o dieljenju seljačke naselbine plod su pravnog osjećaja germanskih naroda,[6] kod kojih već od 16. stoljeća ovamo nalazimo ograničenja u pogledu nedielivosti seljačkoga posjeda, dakako u interesu vlastele. Nasljednika imao je opredieliti sad vlastelin, sad otac, sad žrieb. Običajem ili zakonom najčešće se ustanovljivalo, da se je priednost davala najstarijemu ili najmladjemu sinu; ovo potonje bijaše povodom mnogih razdora, a i osobna nesigurnost nasliednika, nebi li se još mladji rodio, nedjelovaše baš najpovoljnije na njegovu marljivost i radinost.

Minorat preporuča se tim, što se starija djeca obskrbljuju otčevom pomoći još za njegova života; crne su mu pako strane, što se za dugo

---

[4] Sravni: Ueber das Minimum eines Bauerngutes" u arkivu za političku ekonomiju IX. 145.

[5] Sravni: Unger Das österreichische Erbrecht. Lipsko 1871 strana 198.

[6] Sravni: Stein die drei Fragen des Grundbesitzes. Stuttgart 1881 strana 167.

Digitized by Google

nezna sigurno, tko će nasliedovati zatim mogućnost, da zemljištni posjed prispije u nezrele, nedorasle ruke.

Braća, koja nisu nasljedovala, imala su pravo na selištu prebivati, raditi i uzdržavati se. Ako bi se odielila, dobivala bi odpremninu, koja se u kasnije doba sve to više primicala nasljednom dielu, nu ipak je netaknutim ostati moralo selište sa naredom kao gospodarska cielost.

Kako je kod nas sa obie ove inštitucije? Stega dielivosti još je u pameti našemu narodu, pak stoga uvedenje minimuma nebi na znamenite potežkoće naišlo, tim manje, što bi se samo nadovezalo tamo, gdje je nit uvreženih pravnih osjećaja prenaglo odrezana modernim duhom. Nu posebni način nasljedstva u seljački posjed naišao bi na najveće zaprieke, pače se dielom u općenitoj formi neizvedivim prikazuje.

Posve se naime zaboravlja, da još skoro polovica seljačkog pučanstva u gradjanskom dielu Hrvatske i Slavonije pravno i faktično u zadruzi živi; a kad je tako, kako bi se moglo zakonodavstvo, uz pogodovanje samo jedne loze odvažiti, da često 5 i više loza iz posjeda izbaci? A kako da to tek pojedincu za volju učini proti čitavoj ostaloj zadruzi?

To bi značilo gotovo prevrat u samom zakonu sankcionirati. Ali moglo bi se reći: netreba da se diele, neka ostanu kako jesu u zadrugah. Ali tad eto druge nevolje, jer bi uz neslogu, medjusobni nemar i mržnju zadružno dobro sve više propadalo mjesto da raste, dok bi se konačno ljudi i mimo zakona i oblastne dozvole potajno razdielili, kako nas uči najnovija poviest domaćega agrarnoga zakonarstva, koje bijaše napokon silom neuklonivih fakta prinudjeno da ih i u zakonu prizna.

Lahko je uvesti minimum i način posebne diobe nasljedstva, gdje ima samostalnih obitelji, u kojih se samo descendenti skupljaju oko zajedničke si glave svoga roditelja; tuj vidiš neizbrisivi i nepomućeni trag djetinske ljubavi i nasliedjenu moć otca obitelji; nu u zadrugah, koje sastoje često od više raznih obitelji, a i u obiteljih od dalekih grana rodbinstva, neima one uzke sveze, koja bi ju uz razviti individualni nagon zajedno uzdržati mogla.

Kad bi se dakle ustanovilo, da se smie zadruga samo pod uvjetom dieliti, ako svakoj dielećoj se stranki pripadne najmanja izmjera, značilo bi u mnogih slučajevih imperativno perpetuirati zadrugu baš ondje, gdje se već očito pojavio duh slobode. Dopustiti pako diobu in infinitum izključuje uredbu minima u obće.

A ipak neima trećeg sredstva, da se ukloni sve to više mah preotimajuća mobilizacija zemljištnog posjeda, ter se nuždnim ukazuje, ma i nastradili gdjekoji pri tom, uredba minima baš u tom pravcu, da se zakon od 3. ožujka 1874 o zadrugah novelom tamo nadopuni, da se diopa samo onda dopušta, ako zapadne svaku stranku zakonom propisani

Digitized by Google

minimum iz zadružnog selišta. Ako se taj uvjet neizpuni, nebi se imala dozvoliti dioba niti u novcu izpod najmanje izmjere.

Ta ustanova kao po svojoj naravi prelazna, može i smije samo tako dugo trajati, dok počmu enjavati štetne posljedice mobilizacije zemljištnog posjeda, odnosno dok se opaze povoljni posljedci reforme u poboljšanju narodnog gospodarstva, što bi nam najpouzdanije mogla dokazati sviestna statistika, ako brižno motri sve one činjenice, koje uplivaju na posjed i mienu zemljišta.

A što sa množinom suvlastničtva, koja su nastala usljed zadružne diobe tako, da su dvie ili više obitelji i nadalje zajedno ostale te pripali im posjed u gruntovnici kao gradjansko-pravno suvlastničtvo sa točno označenom tangentom upisati dale? Niti neglededć na to, da bivši zadrugari u novo nastavših ortaklucih isto tako žive kao što su u zadrugah gospodarili, netjera li oportunitet, da se uz jednake obstojnosti subsumiraju tomu slični odnošaji gornjem principu, pak da im se brani dioba, ako svaka samostalna obitelj, spojena pod glavom familije, nedobije zakonom propisani minimum zemljištnoga posjeda kao zaobljenu gospodarsku cjelost? A što se tiče nastalih već samostalnih posjeda do sada provedenimi diobami, kao i oblastnom provedbom potajnih dioba, takov bi posjed mogao ostati i nadalje slobodnim i prostim od svake stege, da se tako pomogne onim, koji kako spomenica veli, trebaju više zemljišta nego ga imaju; da to bude pobudom za marljivost i rad ter za sticanje glavnice.

Sve se ovo preporuča tim više, što su nastala već samovlastna gospodarstva i onako razciepkana daleko izpod najmanje izmjere, pak ni namjeravana regulacija glede posebne diobe nasljedstva nebi više mogla pomoći.

Sa ovih razloga nebi mogao zagovarati ruku u ruku sa uvedbom minima ujedno narodno-pravnom osjećaju posve nepoznatu i protivnu inštituciju posebne privilegirane diobe zemljištnog posjeda, pa poglavito i zato ne, što je baš obća tužba, da se zadruge razpadaju, a nastala na mjesto njih gospodarstva neodgovaraju potriebam naroda, dakle treba za vremena spasiti što se još može od zadruga, a nedirati u ono, što još nikoga neboli. Neoporeciv je pako fakt, da se do sada nitko nije potužio na diobu u nasljedstvu, niti će se moći tako skoro tužiti, ako se uredbom minima oduzme prilika lahkoumnoj i prekomjernoj mobilizaciji seljačkog posjeda.

Sve trzanje i vulkaničke prolome na koncu prošloga stoljeća svadjali su onamo, da treba čovjeka osloboditi sredovječnih spona, koje su ga priečile u individualnom razvitku. U našem pako stoljeću uče nas, da sve ovo nije dovoljno, da čovjek postane sretnim. Uz slobodne inštitucije

Digitized by Google

državne hoće da i žive; nastavila se dakle pa traje i sada otvoreno borba medju kapitalom i radnjom, medju ta dva velika faktora produkcije.

Kad se je dakle prije očekivalo oslobodjenje od svake oblastne tutele, predvidjalo se, da državu sačinjaju samo pojedini njezini članovi, pa da im zamienito mora na srcu ležati razcvat i promak svakoga stališa. Sada, nakon gorkih izkustva u svakom području narodnog gospodarstva spoznaje se, da narav nedopušta nikakova skoka, da se sve ljudske uredbe moraju na pravnom kontinuitetu temeljiti, pa tako se eto i u narodnom gospodarstvu vidi, da se u seljačkom stališu nadovezuje na stare uredbe, koje su se tekom stoljeća prokušale.

Neće i nemože nam se s toga razlogom prigovoriti, ako u zakonodavstvu u toliko retrogradnim pravcem udarimo, da gledamo na postojećih temeljih dalje graditi.

Prekomorska konkurencija i sve to više rastući drž. porezi uplivaju i na naše gospodarstvo, pa ako se uz to uvaži medjusobni gospodarski rat, koji obuhvaća sve države europejskoga kontinenta, te slaba naobrazba našega seljačtva: nije težko pogoditi izvor našim nevoljam, niti je nemoguće odsjeći pravac našoj gospodarskoj politici, da se oslobodimo željeznog zagrljaja i da si osiguramo sretniju budućnost.

Državni porezi tim teže tište narodnu produkciju, ako se uvaži, da smo zemlja agrikulturna; a poznata je istina, da se zemljištni posjed zatajiti neda, da je dakle izravno podvrgnut mnogim realnim teretom, kojim se mobilni kapital laglje uklanja.

Neizravni porezi nisu još u teoriji i praksi tako razviti, da se imobilni kapital onako uzčuva, kako bi to u interesu njegove gospodarske snage ležalo.

Od prieke je stoga potrebe, da se narod intelektualni razvija i materialno pomaže u svakom pravcu gospodarske privrede.

U prvom dakle redu naobrazba seljačtva našega u gospodarstvu i to već u pučkih školah, i energična provedba takovih odredaba oblasti, koje smjeraju na podignuće koje gospodarstvene grane. Pri tom je takodjer važan faktor veleposjed, koji nehotice i bez svake nagrade dobrim primjerom u seljačtvu razširuje racionalno gospodarstvo.

Tovljenje blaga, mliekarstvo kao i šumsko gospodarstvo uspievaju bolje na velikom posjedu; usuprot upućuje nas gospodarska politika, da osobito njegujemo takove kulture, koje zabavljaju mnogo radnika, nu ipak pojedinca nepravilno i prekinuto: kao voćarstvo, vinogradarstvo i trgovačke biljke; to su one grane gospodarske privriede, koje bi u bogom nadarenih predjelih naše domovine dobro uspievati mogle.

Materijalnu pomoć mogu i moraju pružiti gospodarske udruge; idea asociacije, to geslo narodnoga napriedka, treba da tuj na ruke

Digitized by Google

pomoćnih svojih organa kao što su primjerice kulturni inžiniri, poplavljuje i odplavljuje i kulturne radnje izvadja. Zemljištna vjeresija takodjer je inštitut, koj bi se imao razviti, nu za seljački posjed niti bi smio niti mogao imati organizacije hipotekarnih banka, koje odgovaraju u istinu samo potrebam veleposjeda i srednjih povećih gospodarstva, već bi to imale biti seljačke predujmovne zadruge, kakovih se je u porenskih zemljah Pruskih do 1876 stvorilo preko 90, koje su bez posredovatelja kupovale marvu uz solidarno jamstvo, ter slabijim seljakom uz malen dobitak prodavale na obročnu odplatu. Slične su predujmovnicam, ustrojenim po Schultze-u u tom, što se sastoje od malih posjednika, što predujmljuju samo članovom uz solidarno jamstvo svih; usuprot predstojničtvo toga družtva samo je čast bez ikakove nagrade.[7] Netreba konačno zaboraviti na segregaciju pašnjaka i šuma, koja nekadanjim podanikom daje mnogo gospodarskih koristi.

Ukine li se jedared uz racionalnije gospodarstvo posve paša, eto članovom nekadanje urbarske, sada imovne občine opet se povećava njihov posjed, koji se uz dobar komasacionalni zakon, što no će doskora vrlo potrebitim postati, osnovan na načelih zaokruženog gospodarstva (Hofsystem, Verkoppelung) po sebi već štetne posljedice parcelarnog gospodarstva uspjehom odstraniti.

Ako se bo uvaži, da je zakonom od 10. siečnja 1876 o konačnom razterećenju izvanseliščnih, krčevinskih, gornih i činženih zemalja[8] i zadnja stega urbarskih zakona pala, nestalo je i zadnje spone, da i u tom pravcu domaće zakonodavstvo neupliva blagonosno na razvitak seljačkog stališa.

Još je tuj nešto potrebno, naime da se administrativnim putem imovne občine štatutarno urede, po kom bi državnoj vlasti odlučujući upliv (Valjda samo za neko vrieme? Ured.) u stvarih gospodarstvenih osjeguran biti morao, da iste blagonosne uredbe nenastradaju uz nemar i lahkoumnost ovlaštenika, kao što je eminentna pri tom pogibelj kod šuma, koje negledeć na to, da su našem seljaku potrebne kao kora kruha rad tehničko gradjevne uporabe i kao ogriev, već representiraju ogromno narodnje blago, koje ima i svojih viših interesa, osobito s obzira zdravstvenih i klimatičkih.

To sve bili bi ipak samo objektivni momenti, koje gospodarska politika brižno i sistematično gojiti mora, nu tuj treba računati i sa subjektivnim momentom, da se naime seljačtvo samo osvjesti; narodni ekonom poglavito računa na rad i štednju, pošto ta dva faktora promiču

[7] Sravni: F. W. Reiffeisen „Die Darlehens Kassen-Vereine als Mittel zur Abhilfe der Noth der ländlichen Bevölkerung. Neiwid 1866.

[8] Sbornik god. 1876 komad IV. br. 8 strana 131.

Digitized by Google

stvaranje glavnice. Rad i štednja to je onaj arcanum, koji je seljačkom gospodarstvu tim nuždniji, pošto nikada netreba zaboraviti, da u poljodjelstvu ljudski rad u obće, dakle i multiplikatori toga: dioba radnje i spekulacija, neigraju tako veliku ulogu kao u obrtu.

I tim bi bio ocjenio agrarno pitanje, kako se prikazuje u banovini, pa ako mi veleštovani gosp. uredn.će dopustite (Drage volje. Ured.) osvjetliti ću u dalnjem cyclusu gospodarstveno stanje njakadanje krajine i to najprije varaždinske, zatim ostale, vjeran i dalje svom načelu kao i dosad: Amicus Plato, sed magis amica veritas. —

Kako se provadja dioba zajednice po §§ 841 i 843 o. g. z.?

Napisao dr. S. Posilović.

(Svršetak.*)

Isto ovako misli i Kirchstetter u svom komentaru obć. gr. zak. § 843, da najme odnosna dražba smije biti samo dobrovoljna;[14] a to isto dokazuje i dr. Hoppen u svom članku (Gerichtshalle god. 1876 str. 119 i 125 i sl.) Naročito ovaj potonji vrlo dobro ističe, kao što samovlastnik nemože nikada javno prodati svoju nekretninu tako, da bi pri tom bili prikraćeni uknjiženi vjerovnici, tako da toga ni svi suvlastnici nemogu učiniti, a stoga da toga nemože proizvesti ni sudačka presuda,[15] koja tu predstavlja volju opornih suvlastnika.

Što se tiče judikature vrhovnog sudišta bečkog u tom pitanju, to je ista nesuglasna, kao što dokazuju sliedeći primjeri.

---

*) Vidi: Mjesečnik br. 5 god. 1885 str. 225.

[14] Kirchstetter glede toga navadja: die gemeinschaftlice Sache ist auf gemeinschaftliche Kosten im Wege der freiwilligen gerichtlichen Feilbietung nach den der Klage angeschlossenen Feilbietungsbedingnissen zu versteigern, und das Meistgebot unter die Miteigentümer nach Verhältniss ihrer Anteile abzüglich der auf dem Anteile eines jeden haftenden Lasten zu verteilen etc.,

[15] Hoppen dokazuje: die Principien des 16. Hauptstückes des allg. b. G. sind unschwer in den Bestimmungen des 6. Haupstückes des Gesetzes vom 9. August 1854 Nro. 208 R.-G.-Bl. § 276—287 (dobrovoljna prodaja) zu erkennen.

Zatim: der Alleineigentümer einer Realität vermag niemals eine Feilbietung derselben vorzunehmen, bei welcher Satzgläubiger durchfallen könnten — was dieser nicht bewirken kann, kann nach der einfachen Logik auch

Digitized by Google

Riešitba od 14. siečnja 1863 br. 64 sbirke Glaser-Ungerove br. 1640[16] — od 18. ožujka 1868 sbirke G. U. br. 3016[17] — 10. kolovoza 1871 br. 4785 sbirke G. U. br. 4248[18] — 31. ožujka 1875 br. 4181 sbirke G. U. br. 5673 — 13. ožujka 1884 br. 1549 (u allg. öst. Gztg. br. 33 ex 1884) — sadržavaju, da se takova prodaja imade obaviti prema propisom valjajućim inače za ovršni postupak (31 poglavje allg. G. O.) ter i dražbeni uvjeti odobriti po sudu na način, propisan u ovršnom postupku.

Protivno opet mnienje zastupano je u riešitbi, bez pobližeg datuma, u Haimerlovu Magazinu svezak XII., po kojoj je odredjeno ročište za preslušanje svih suvlastnika vrhu uvjeta iste dobrovoljne prodaje; zatim u riešitbah od 3. listopada 1876 br. 11827 (sbirke G. U. br. 6251), u kojoj je izrečeno, da su propisi valjajući za ovršne dražbe nekretnina neuporavivi na prodaje nekretnina u svrhu ukinuća zajednice; — zatim 17. travnja 1879 br. 3909 sbirke G. U. br. 7422 — donekle i riešitbe od 22. lipnja 1880 br. 6345 (u allg. öst. Gztg. br. 96 ex 1881 sbirke G. U. br. 8021), zatim od 10. prosinca 1870 br. 13522 sbirke G. U. br. 7689 (potonje dvie riešitbe napose i obzirom na uknjižene vjerovnike).

---

die Gesammtheit der Eigentümer nicht, und was alle insgesammt und einverständlich nicht im Stande sind, kann doch nach ebenso einfacher Logik auch unmögich das Gericht wider die übrigen durchsetzen — bei der gerichtlichen Gemeinschaftsaufhebung wird ja eben blos der Wille des renitenten Miteigentümers durch den ausgesprochenen Willen des Gerichtes supplirt — der Wille des letzteren setzt sich an Stelle des Willens des ersteren, itd.

[16] U razlozih iste se navodi medju ostalim sliedeće: Es kann keinem Zweifel unterliegen, dass der Vollzug des Urteils, womit die Aufhebung einer Gemeinschaft ausgesprochen wird, wenn die Parteien selbst nicht einig sind, zur Execution des Urteils gehört, dass daher auch die Bedingungen auf die für die Execution vorgezeichnete Art gerichtlich zu adjustiren sein werden, wobei auch anderen dabei — ausser den Streitteilen — interessirten Personen der Einfluss gestattet werden muss — da also die diesfällige Klagebitte nicht auf den Prozessweg gehört, so müssen die Kläger damit an das Executionsverfahren gewiesen werden.

[17] U razlozih iste riešitbe spominje se: Der Kläger hat zuerst die gerichtliche Entscheidung über das gegnerischerseits ihm bestrittene Recht, den gerichtlichen Verkauf zu verlangen, hervorzurufen, und dass die näheren Ausführungsbestimmungen einer späteren Entscheidung, und zwar in gewisser Richtung nicht im Process, sondern im Executionsverfahren vorbehalten bleiben könnten, und beziehungsweise müssten.

[18] U razlozih iste riešitbe tvrdi se: Die Ausführung der vom Richter ausgesprochenen Feilbietung, wenn die Parteien selbst darüber nicht einig sind, gehört zum Volzuge des Urteils, dessen Art und Weise daher nicht durch das Urteil selbst normirt werden kann.

Digitized by Google

Da tužbi, kojom se traži ukinuće stanovite zajednice putem javne prodaje, nemoraju odmah prileţati dražbeni uvjeti, pod kojimi bi se imala sama dražba obaviti, sadržano je u riešitbah istog sudišta, jur gore pod br. 1640 i 3016 sbirke G. U., zatim u allg. öst. Gztg. br. 33 ex 1884 navedenih, zatim u riešitbi od 18. rujna 1883 br. 10890 (priobćenoj u „Mjesečniku br. 8 ex 1884).

Ujedno je svimi gornjimi riešitbami potvrdjeno načelo, da modaliteti izvršbe odnosne javne prodaje, u koliko se stranke u tom nesporazume, spadaju u ovršni postupak (a ne možda da se putem posebne parnice ustanoviti imaju). Isto mnienje zastupa i Stubenrauch u svom komentaru k § 843 o. g. z.[19]; slično gornjim riešitbam riešio je i naš kr. banski stol svojom osudom od 3. rujna 1884 br. 16406.[20]

Da takovom javnom prodajom nesmiju biti prikraćena prava uknjiženih vjerovnika, spominju riešitbe najvišeg sudišta bečkog jur gore pod br. 8021 i 7689[21] sbirke G. U. pomenute.

---

[19] Stubenrauch navodi vrlo kratko: Der Vollzug der Feilbietung eines gemeinschaftlichen Vermögens etc gehört zur Execution des Urteiles.

[20] Razlozi su sliedeći: vidiv, da je i drugi odputni razlog, što nisu doprinešeni dražbeni uvjeti i izkazana procjenbena vriednost dražbi podvrći se imajućih nekretnina, sasvim neosnovan, pošto se ovdje radi samo o riešenju pitanja tuženog razvrgnuća zajednice vlastničtva, dočim modaliteti izvršbe tog prava, u koliko bi se ono dopuštalo, i u koliko se stranke u tom pogledu same sporazumjele nebi, nedvojbeno na ovršni postupak spadaju, koji već sada predmetom pravnoga prepora biti nemogu i to tim manje, što bi ovdje u pitanje doći mogli i interesi trećih osoba, naročito tabularnih vjerovnika, koji sada zastupani nisu.

[21] Istom je riešitbom odredilo vrhovno sudište, da se preslušanjem obih parbenih stranaka imadu dražbeni uvjeti tako ustanoviti, da će biti dužan dostalac preuzeti uknjižene na odnosnih nekretninah dugove, prema tadanjemu književnom stanju.

Razlozi su sliedeći: Die vom A begehrte gerichtliche Immobiliarversteigerung stellt sich zwar dar als eine zwangsweise Vollstreckung des von ihr gegen B erfochtenen Urteils, daher in dieser Richtung als ein Executionsakt, — die Auseinandersetzungen der Ansprüche der gemeinschaftlichen Eigentümer unter ihnen sol zwangsweise durchgeführt werden, aber die Rechte ihrer gemeinschaftlichen Hypothekargläubiger davon nicht berührt werden -- es haben also auch die Vorschriften der allg. G. O. nur eine dem richterlichen Urteil und dem Zweck des § 843 allg b. G entsprechend beschränkte, sinngemässe Anwendung zu finden, dagegen in Beziehung auf dritte Personen die im § 277 des Pat. vom 9. August 1854 Nr. 208 R.-G.-B. enthaltenen Bestimmungen für freiwillige Versteigerungen ihre Geltung; den Eigentümern der gemeinschaftlichen Realitäten steht es frei, die Verkaufsbedingnisse mit Berücksichtigung der angeführten Beschränkung zu vereinbaren, in Ermangelung eines solchen Einverständnisses wird es Sache des Richters sein, die vorgelegten Bedingnisse auf die den angedeuteten Grundsätzen und dem Zwecke des Verkaufes entsprechende Weise zu restringiren, etc.

Digitized by Google

Osobito je zanimiva riešitba istog sudišta od 8. lipnja 1880 br. 6488 (u allg. öst. Gztg. br. 21 ex 1882 i sbirke G. U. br. 8005), u kojoj se navodi, da se dražbeni uvjeti, u koliko se nemože glede istih polučiti sporazumak stranaka, imadu parbenim putem ustanoviti; stoga bijaše molitelju, koji je nakon pravomoćne osude ob ukinuću zajednice zatražio dražbu dotičnih nekretnina, povraćena dražbena molba tim, da će se ova moći izravno riešiti istom onda, kad se postigne sporazumak svih interesenta, ili kad se dražbeni uvjeti parbenim putem glede prepornih točaka ustanove.

Predpostaviv gore navedeno valja, kako mislim, za provedbu javne prodaje po § 843 o. g. z. ovo: Osudom, kojom se izriče ukinuće zajednice, nestvara se nipošto medju tužiteljem i tuženikom odnošaj vjerovnika prama dužniku, niti se ne nalaže izplata stanovite svote, da bi se mogla ovrha provesti po ovršnom postupku gr. p. p.; nu pošto se ipak osudom izriče, da se ima provesti dokinuće zajednice izmedju dionika javnom dražbom, mora da je osuda na zahtjev stranaka i ovršiva, dakle zahtjevi suvlastnika moraju se ovršnim putem provesti, jer proti njim samo i glasi odnosna osuda. Nu ako se i propisi ovršnog postupka (dakle ne propisi, valjajući za dobrovoljnu prodaju, § 275 i sl. izvanp. postupnika) proti suvlastnikom — koliko odgovaraju općemu načelu, izraženom u odnosnoj osudi ter § 843 o. g. z. — provesti imadu (jer bi inače osuda sudačka unatoč absolutnom načelu § 830 i 843 o. g. z. ipak neovršiva bila): to se ipak takova osuda nemože ovršiti i proti ostalim osobam, u dotičnoj osudi nenapomenutim, a kojih bi se ipak prava prodajom mogla prikratiti, kad bi se najme ta osuda poput ovrhe za izplatu stanovite tražbine ovršiti imala, jer juris praecepta sunt: honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribure (§ 3 J. I. 1.).

Inače je dakako izrično ustanovljeno u ovršnom postupku za uknjižene vjerovnike, ako se vodi ovrha radi izplate novčane tražbine, jer se tu odnosna nekretnina i proti njihovoj volji i uz svaku cienu dražbuje, nu potonji mogu u takovom slučaju po § 462 o. gz. izplatiti tražbinu, radi koje se ovrha vodi, i tim samu dražbu osujetiti, zato i nije tako stroga (kako se inače prikazuje) ustanova ovršnoga postupka, koja ih sili, da se ovrha provede i proti njihovoj volji (najme u koliko se pravom § 462 o. g. z. neposluže).

Sasma je drugačije medjutim kod ovrhe osude, glaseće na ukinuće zajednice javnom prodajom, koja osuda ide samo proti suvlastnikom i gdje vjerovnici nemogu vršiti ono pravo § 462 o. g. z. Po tom nesmije takova ovrha već ni pogledom na § 847 o. g. z., po kojem sama dioba ma kakova dobra zajedničnog nemože škoditi trećemu, pa se sva ovomu pripadajuća prava zaloga itd. mogu izvršivati poslje diobe, kao i prije

Digitized by Google

— dirati u prava uknjiženih vjerovnika,[22] kojih prava imadu takovom prodajom analogno § 277 izvanp. postupka (pat. od 9. kolovoza 1854 br. 208 drž. z. l.) netaknutimi ostati, van u koliko bi oni sami sporazumno sa suvlastnici inake dražbene uvjete uglavili, jer u tom slučaju volenti non fit injuria.

Prama ovim načelom mora i sud dražbene uvjete, podnesene poslje pravomoćne osude, preslušanjem interesenta (a mogu se, prem nemoraju i uknjiženi vjerovnici pozvati) ustanoviti, pak će tu bit lahak posao, kad i ako su svi interesenti sporazumni ili ako neima uknjiženih vjerovnika: nu ako i ima takovih, pak i interesenti se ne sporazumiju, ipak nije nuždno, da se istom parnicom ustanove preporne točke dražbenih uvjeta, nego ih može i sud svrsi shodno odlukom ustanoviti tako, da se sama ovrha odnosne osude medju suvlastnici javnom dražbom uzmogne izvesti, a da prava uknjiženih vjerovnika takovom prodajom načelno netaknutimi ostanu.

Upravo je značajna gledeć na ovo novija riešitba vrhovnog bečkog sudišta od 23. prosinca 1884 br. 14115, koja je uvrštena i u repertorij riešitba (Gerichts-Halle br. 8 ex 1885), glaseća: da se uvjeti dražbe zajedničkog dobra, odredjene radi provedenja osudom dozvoljenog ukinuća zajednice, neimadu ustanoviti na način, valjajući za ovrhe.

Slučaj je bio sliedeći: u parnici B. proti L. B. i dr. radi ukinuća zajednice vlastničtva nekretnine predana bijaše nakon pravomoćnosti osude molba da se dozvoli ovršna prodaja nekretnine Prvi sud odbije molbu s razloga, što se u ovom slučaju postupak, sliedeći iza ovrhe, ravna po propisih izvanparbenog postupka, i pošto molba nije prama ovim propisom udešena.

Prizivni sud ukine ovu odluku i naloži prvom sudu, da odredi ročište za ustanovljenje dražbenih uvjeta, da prizove suvlastnike i uknjižene vjerovnike i da dalje odluči po propisih, valjajućih za ovrhe sbog utjeranja novčanih tražbina. Vrhovno pako sudište riešitbom gore navedenom ukine obie odluke nižih sudova i odredi, da se ima za ustanovljenje dražbenih uvjeta odrediti ročište za preslušanje suvlastnika, i zatim dalje uredovati i to sa sliedećih razloga: što osuda — kojom se odredjuje dokinuće zajednice vlastničtva dotične nekretnine putem sud-

[22] Da se u takva prava uknjiženih vjerovnika nesmije dirati, potvrdjeno je i u § 56 sl. d. grunt. reda; ako je najme stvarnost gruntovnička, od koje se ima štogod odpisati, zadužena, valja da se radi upisa pokaže privola uknjiženih vjerovnika. Čini se, da i Stubenrauch u svom komentaru na § 843 o. g. z. zastupa ovo isto načelo, kad veli „dass die gerichtliche Feilbietug nach § 843 auf den Realkredit keine nachteilige Wirkung äussert, die Grundbuchslasten anverändrt bleiben, etc.

Digitized by Google

bene prodaje i razdioba kupovine, polučiti se imajuće, odbiv na zajedničkoj nekretnini osigurane terete — ima samo tu posljedicu, da moraju suvlastnici nekretnine privoliti na prodaju ove, da se dokine zajednica, i zadovoljiti se za svoj dio sa polučenom kupovinom. Takova dakle osuda tiče se samo aktivnog stanja nekretnina, ne pako pasivnog, odnosno hipotečnih vjerovnika, kojih založna prava ostaju netaknutimi; jer prodaji nije svrha, da se poluči gotovina, koja bi dovoljna bila za namirenje hipotečnih tražbina. Stoga nemogu se na takovu prodaju uporaviti ustanove valjajuće za ovršne dražbe.

Prije ipak nego li se dozvoli i razpiše zamoljena dražba, svakako je nuždno, da se saslušaju suvlastnici ob ustanovljenju jamčevine kao i uvjeta prodaje, ob izplati kupovnine, ob uručbi nekretnine kupcu i glede hipotečnih tražbina, koje će morat kupac preuzeti.

Da se prije takove prodaje može tražiti napose i procjena odnosne zajedničke stvari (osobito ako ima veću vriednost), držim da je uzprkos ovršne novele (zakon od 17. prosinca 1876) dopustivo, pošto se ovom novelom, koja se odnosi na promjene nekih ustanova gradj. p. p., tičućih se postupka kod ovršnih dražba za izplatu novčane tražbine, nemože to izključenim smatrati, a vrhovno bečko sudište je takovu procjenu (jer se napokon zabraniti nemože) dozvolilo napose riešitbami od 10. kolovoza 1875 br. 9012 sbirke G.-U. br. 5841 i od 13. siečnja 1880 broj 112 sbirke G.-U. br. 7800.

Da se takova osuda, izričuća dokinuće neke zajednice nekretnina, i ovršno uknjižiti može, dozvolila je riešitba vrhovnog sudišta bečkog od 13. travnja 1869 br. 3963 sb. G.-U. br. 3372, dočim protivno (i to t e m e l j i t o) glasi novija riešitba od 6. ožujka 1878 br. 2423 iste sbirke br. 6869.

Ovim nacrtao sam u glavnih crtah postupak kod diobe zajednice prema § 841 i 843 o. g. z.

Da je u istinu ovaj po meni zagovarani postupak pravilan, a naročito da ustanovljenje dotičnog alikvotnog diela kod diobe u naravi odnosno dražbenih uvjeta u slučaju § 843 o. g. z. spada u o v r š n i postupak, sliedi i odatle, što § 841 ogz (s kojim je u savezu § 843) veli, da se taj diobni postupak ima provesti i z z a razvrgnute zajednice; to se pako razvrgnuće u slučaju nesuglasja stranaka može samo o s u d o m izreći, dakle spada u postupak, sliedeći i z z a odnosne osude, izričuće razvrgnuće, a taj je ipak samo ovršni postupak, koji najme ima za presudnim stadijem sliediti. Ako imade u stanovitom zemljišniku unešenih i dielivih (zemljišta) i nedielivih (kuće, sgrade) nepokretnina, tad se može, po mom mnienju i prema u nas postojećem grunt. redu, tužbovni zahtjev i kumulovati za izhodjenje diobe zajednice na temelju § 841 i 843 o. g. z. (Sravni i gornju razpravu Rušnova strana 540).

Digitized by Google

Inače glase glede toga riešitbe vrhovnog bečkog sudišta od 11. studenoga 1873 br. 10.200 sb. G. U br. 5132 i od 10. list. 1878 br. 5874 iste sbirke br. 7170 — koje zahtievaju, da odnosne (prema § 843 o. g. z.) dražbovati se imajuće nekretnine sačinjavaju posebno gruntovno tielo (uložak).

Pošto je zabilježenje parnice u gruntovnici (§ 148 grunt. reda) skopčano s tom posljedicom, da će osuda na tužbu izdana imati svoju podpunu kriepost i proti onim osobam, koje stoprv poslje zabilježenja parnice steku gruntovna prava; i pošto su nadalje predmetom gruntovničkih bilježaka takovi odnošaji i činjenice, koje se po ustanovah gradj. p. p. i grunt. reda bilježe u svrhu, da se postigne pravna posljedica skopčana sa bilježenjem (kamo napose spadaju i bilježke o zametnutoj parnici), a naročito i po analogiji propisa, valjajućih za hipotekarne tužbe:

držim, da je zabilježenje gornjih tužba na razvrgnuće zajednice po § 104 sl. b. grunt. reda dopustivo, kao što to naročito dozvoljuju riešitbe vrhovnog bečkog sudišta i to od 20. kolovoza 1872 br. 8683 (uvrštena u repertorij riešitba) sbirke G.-U. br. 4690, zatim riešitbe istog sudišta uvrštene pod br. 4870, 6637, 6672, 6793, 7603, 7759 iste sbirke.

Naš o. g. z. izjavljuje u §§ 424 i 480 adjudikaciju samo kao naslov stečenja, kojemu se mora još i modus acquirendi za stečenje vlastničtva pridružiti, dočim po rimskom pravu (§ 7 J. 4, 17) već usljed same adjudikacije stiče odnosni ovlaštenik odmah i vlastnost dopitana mu diela (quod autem istis judiciis — divisoriis — alieni adjudicatum sit, id statim eius fit, cui adjudicatum est), pak prama tomu, rekao bi, već na temelju same presude sudačke o diobi neima ovršnog uvedenja u posjed odnosnog diela, dopitana diobom.[28]

---

[28] Sravni i Unger Syst. II. str. 607 op. 15.

Nach österr. Recht adjudicirt nicht der Richter das Eigenthum oder jura in re, sondern legt einer Partei nur die obligatorische Verpflichtung auf dieselben zu bestellen — es gibt also nach österr. Recht keine Adjudication im eigentlichen Sinne, und daher keine eigentliche Teilung durch den Richter — Wenn der Verurteilte die Tradition respve. die Umschreibung der adjudicirten Sache, oder die Einräumung der Servitut verweigert, soll hier erst noch auf Tradition oder auf Einwilligung in die Intabulation geklagt werden, um das adjudicirte Recht hiedurch erst wirklich zu erlangen? Und führt zuletzt nicht auch die zwangsweise Execution eines solchen Urteils darauf, dass der Richter statt des Verurteilten tradirt, so dass man nunmehr auf Umwegen doch wieder dasselbe erreicht, und nur zwei Prozesse statt eines stattfinden? etc.

Sravni nadalje inako mnienje Stubenraucha, izraženo u komentaru k § 841 o. g. z. Bei der Teilung einer gemeinschaftlichen Sache erwirbt jeder Teilhaber das Alleineigentum der ihnen zugewiesenen Gegenstände auf

Digitized by Google

Uredovanjem suda usljed § 841 o. g. z. nedobiva dotični dužnik odmah i vlastničtvo svoga diela napose nekretnina; jer ako se vlastnost nepokretnosti ima prenieti na drugoga na temelju odnosnog diobnog pisma, tad se mora i uknjižiti ta izprava radi stečenja stvarnog prava (§ 846 i 436 o. g. z.), a sam naslov bez pravnog načina stečenja nedaje još vlastnosti (§ 380 i 425 o. g. z.).

Isto tako mora i kupac nepokretnosti na javnoj prodaji po § 843 o. g. z. dat odnosnu uručbenicu u javnih knjigah provesti, pa tim istom stiče vlastnost one nekretnine.

Gore navedene tužbe, koje se osnivaju na §§ 841 i 843 o. g. z., jesu dvostrane (duplex) a i riešitba o njih izdana jest duplex judicium (uterque actor est et rei et actoris partes sustinet), pošto se mogu pri tome i tužitelju riešitbom stanovite činitbe nametnuti. A i u riešitbi najvišeg bečkog sudišta od 3. siečnja 1866 broj 10726 (allg. österr. Gztg. br. 63 g. 1867) napomenuto je, da se ima kod takovih parnica s obima strankama postupati kao sa tužiteljem i tuženikom. Prema tomu dozvoljeno bje vrhovnom riešitbom od 9. rujna 1870 br. 10.079 (sbirke G.-U. br. 3867) i na zahtjev tuženika ovršenje osude (isto mnienje zastupa i Kirchstetter Com. k § 843), dočim je protivno — prem neosnovano — glasila riešitba istog sudišta od 23. travnja 1873 br. 4029 (Sbirke G.-U. br. 4951).

Pošto je dakle takova riešitba judicium duplex, naravna je posljedica, da i dotični trošak imadu obie stranke zajednički (§ 839 o. g. z.) platiti, pak u tom smislu glase i riešitbe vrhovnog bečkog sudišta (sbirke G.-U. br. 6365 i 7422), jur gore napomenute.

Dr. *Stj. Posilović.*

Grundlage eines entgeltlichen Titels (vgl. § 1414) gleichsam durch eine Art von Tausch, da er seinen intellektuellen Anteil an der gemeinschaftlichen Sache dafür aufgibt; es gebührt ihm desshalb auch der Anspruch auf Gewährleistung (§§ 922 und 923 al. B. G.).

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Ima li mjesta ovrhi na temelju uknjiženog izkaza o porezu po § 438 gpp. točka 4., obzirom na § 441 gpp.?

Kr. ravnateljstvo erar. prav. posala u Zagrebu u zastupanju kr. financ. erara zamolilo je kod kr. kot. suda u Karlovcu ovršnu dražbu nekretnina zadruge Bermarija iz Rečice radi dužnog poreza 857 for. 69 nč., na temelju izkaza obć. poglavarstva u Rečici (Zamršje) od 7. siečnja 1884, providjena uknjižbenom zaporkom kr. kot. suda kao grunt. oblasti u Karlovcu od 17. veljače 1884 br. 980 gr.

Kr. kot. sud u Karlovcu dozvolio je odlukom od 30. lipnja 1884 br. 8871 gr. ovršnu dražbu.

Proti toj odluci uloži zadruga B. utok, koji je kr. banski stol riešenjem od 28 siečnja 1885 br. 20913 odbio, a potvrdio odluku prvoga suda, i to s r a z l o g a, što utjecatelj pobija obstojnost poreznoga duga, i pravo vodjenja ovrhe, ter što je jedno i drugo po propisu § 77 zak. čl. XLIV od god. 1883 i § 438 gpp. izkazom obć. poglavarstva dokazano, budući se izpravnost obračunavanja poreza imade kod nadležne financijalne oblasti pobijati; što utjecatelj iztaknute odplate, ako su nakon izdanoga izkaza sliedile, može tužbom uzpostaviti po § 444 gpp., dočim se za slučaj, da su prije izdanoga izkaza učinjene, imade na nadležnu financijalnu oblast obratiti.

Povodom previdnoga utoka zadruge B. kr. je stol sedmorice odlukom od 5. lipnja 1885 broj 1650 ukinuo obie niže odluke i to s r a z l o g a:

uvaživ, da se nastup uvjeta, pod kojim se realna ovrha radi porezne dužnosti dozvoliti može, ima zasvjedočiti odlukom, koju u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji izdaje od slučaja do slučaja kr. financ. ravnateljstvo (§§ 111 i 77 zak. članka XLIV zajedničkoga sabora od god. 1883);

uvaživ, da kralj. ravnateljstvo erar. pravnih posala svojoj dražbenoj molbi nije priložilo upitnu odluku kralj. financ. ravnateljstva, a da po propisu § 441 gpp. treba u svakoj ovršnoj molbi, da je po spisih dokazano pravo vodjenja ovrhe; — vidiv po tom, da kralj. ravnateljstvo erarnih pravnih posala, kao zastupnik kr. financ. erara, nije izkazalo zakonom propisanu specijalnu ovlast na vodjenje ovrhe realne: obnašao je itd. — *Priobćio P. P.*

Digitized by Google

Da se razjasni pravilnik od 6. svibnja 1835 o morskom ribolovu na obalah jadranskoga zalieva i dotična vladina okružnica od 10. veljače 1837.

Kotarski sud u Hvaru ureče ročište na tužbu Starogradske občine proti hvarskoj občini, kojom se pitalo: da Starogradskim stanovnikom u obće, a njegovim ribarom napose pripada pravo na ribolov u morskih vodah i dràgah, medjumetnih i označenih s istoka zapadnim ratom dràge Jagodnje, sa zapada ratom Pelegrinovim, sa sjevera hvarskim otokom, a to zajednički sa stanovnici i dotično ribarî hvarskimi.

Tuženik uloži utok proti odluci o ročištu, jer da predmet tužbe nespada pred gradjanskoga sudca, pošto se ne radi o privatnom pravu. Kad bi pravo ribolova imalo narav osebnog (privatnoga) prava, moglo bi se drugim ustupiti, dosjesti članom druge občine, tudjim podanikom; moglo bi se prenieti nasljedstvom. Ali to se ne da prama zakonskim propisom o ribolovu. Pravo na ribolov u moru nesmije se pobrkat (pomiešat) sa pravom na ribolov u jezerih, u nebrodivih riekah, a netočno se zove pravo u smislu gradjanskog zakonika, jer nije ni osobno ni stvarno pravo. Radi se o državnoj dozvoli, koja se pravilnim načinom može opozvati, što se ne bi dalo, da se radi ob osebnom pravu Ribolov je u moru predmetom upravnih propisa, izdanih u korist narodnomu gospodarstvu, što propisa sadržanih u pravilniku od 6. svibnja 1835, koj izrično u § 19 odredjuje, da presuda o odnosnih razmiricah na ribolov pripada političkoj vlasti. Opazit je pak, da se ne može steći posjed na moru; a što vriedi glede mora u obće, vriedi i glede prava, koja se na njem mogu vršiti. Medju občimi ili javnimi dobri § 287 o. gr. zak. navode se luke i morske obale. More nemože ni država posjesti, i samo more nazvano područno smatra se priraštajem kopna, a takovim se jedino pretvorno smatra, da se obezbiede sigurnost i javni poredak obalne države. Tim manje može biti vlastničtvom državljanâ. Gdje pako vlastničtvu nema mjesta, ne može ga biti ni posjedu. Pravilnik od 1835 dozvoljuje ribolov obalnim stanovnikom prema obsegu dotičnog občinskog područja, izključiv iz područnog mora inozemne ribare; ali ta zabrana može se usljed ugovora ukinuti, a kad bi se to dogodilo, Starogradski ribari ne bi zaista mogli pozvati u pomoć gradjanskog sudca. Da se to drugče uzme, moralo bi se takodjer dopustit, da bi se gradjanski sudac mogao pozvat kad god bi se inozemni ribari usudili lovit ribu unutar jedne milje od obale, a svaki takovi čin mjesto prekršajem morao bi se smatrat smetanjem posjeda.

C. kr. prizivno sudište dalmatinsko odredi odlukom od 14. lipnja 1883 br. 2560, da se tužba odbije, jer da predmet njezin nespada u nadležnost gradjanskog sudca, nego u sudbenost političkih vlasti.

Digitized by Google

Usljed previda (pregleda) Starogradske občine, vrhovno sudište bečko odlukom od 16. kolovoza 1883 br. 9703 dokine prizivnu a potvrdi odluku prvoga sudca s r a z l o g a: da je pravilnik od 1835 prosti redarstveni pravilnik; što vladina obznana od 10. veljače 1837 izjavlja, da se je nazivom „stanovnici" htjelo naznačiti občinare občina pri obali ležećih, koji imaju pravo na ribolov za obseg občinskog područja, nadodav izrično, da gdje se u g o v o r î i l i u g o v o r n i m i o b i č a j i ustanovilo osebnih prava, jur obstojećih i glede dužeg ili kraćeg uživanja ribolova razmaknutih, pravilnik od god. 1835, kao redarstveni pravilnik, tu nije mogao donieti promjenâ*); što tužba smjera upravo na to, da iznese osebnih prava na temelju jur obstojećih običaja; što presuda ob osebnih pravih pripada nadležnosti gradjanskog sudca. *Š.*

Smetanje posjeda; prinos k nauci § 339 o. g. z.

Občinsko poglavarstvo u Erdeviku razpiše jeseni god. 1882 putem javne dražbe zakup nepokretnine ostavine K. iz. E.; dostao ih je Šimun R. za godišnju zakupninu od 160 for.

Kad u proljeću sliedeće god. 1883 zakupnik Šimun R. počeo zemlju orati, podiže proti njemu Erža E. kao posliednja faktična posjednica tužbu radi smet. posjeda, koju je kr. kot. sud u Šidu nakon zaključene razprave odbio sa sliedećih r a z l o g a:

Tužiteljičin glavni prigovor, d a o n a u ime drž. poreza, radi česa je obć. poglavarstvo njom posjedovane nepokretnine u zakup dalo, neduguje ništa, nemože se uvažiti u ovoj parnici, kad bi sve i dokazano bilo, jer prosudjivanje pitanja, da li je občinsko poglavarstvo vlastno čije nepokretnine radi dužnog poreza u obće u zakup dati, nespada pred forum suda, već na upravnu odnosno financijalnu oblast; što je dražbeni čin, kako to zapisnik obć. poglavarstva u E. od 24. listopada 1882 pokazuje, jošte u jeseni god. 1882 obavljen; što je zakupnik Simon R. na osnovu toga stupio u posjed u zakup uzetog dobra, a tim vršio samo njemu pripadajuće pravo uporabe; — da dakle prema ovom stanju stvari tuženi Simon R. kao zakupoprimac nije ni mogao tužiteljicu u posjedu smetati itd.

---

*) Riečî „u g o v o r î i l i u g o v o r n i m i o b i č a j i, vladina se obznana od 1837 — po našem skromnom mnenju — htjela vjerojatno odnosit na lov srdelja, što ga stanovnici otokâ Hvara, Visa i Brača zajednički vrše za četiri mjesečna mraka, t. z. glavna, a htjela se možda odnosit i na ribolov u malih morskih zatonih, brodovom nepristupnih i na porabu osebnog ribnjaka dozvoljenih.

Digitized by Google

Povodom uloženog proti toj osudi utoka i ništovne žalbe potvrdio je kr. banski stol odluku prvoga suda s razloga u istoj navedenih, a naročito što je tužiteljica na ročištu, držanom 25. lipnja 1883 priznala istovjetnost zemlje, koju je tuženi u zakup uzeo od obć. poglavarstva; što u ovom slučaju nemože biti govora o smetanju posjeda, kod kojega se zahtieva, da dotičnik samovlastno postupa (§ 339 ogz), dočim je tuženi ovdje postupao na temelju ovlasti dane mu po obć. poglavarstvu E., na koje se dakle tužiteljica obratiti imade.

Visoki stol sedmorice odputio je takodjer previdni utok tužiteljice kao neosnovan. *N. J.*

---

§ 2 gr. sudovnika u savezu sa §§ 15 i 4 grpp.

A. tužio B-a na priznanje, odnosno manisanje računa kod kotar. suda X u bivšoj krajini.

Na tu tužbu odredio je taj kot. sud pismeni postupak, te ustanovio tuženiku u smislu § 612 grpp. rok od 14 dana.

Proti toj odluci uložio je tuženik utok, u kojem navodi:

a) da se je imao odrediti ustmeni postupak u smislu § 6 gpp., pošto se ima tek eventualna računarska parnica voditi pismeno (§ 615 gr. p. p.);

b) da je rok od 14 dana za odgovor prekratko odmjeren (§ 612 in fine u savezu sa § 52 gpp.), i

c) da u ostalom nije taj kot. sud ni nadležan, jer u bivšoj krajini imadu kotarski sudovi samo djelokrug kotar. deleg. sudova u smislu § 15 gr. sudovnika, dočim se u nazočnom slučaju radi o tužbi ad praestandum factum.

Sud. II molbe ukinuo je napadnutu odluku radi nenadležnosti suda pozivom na § 15 gr. sudovnika.

Usljed previdnoga utoka tužiteljeva ukinulo je pak vrhovno sudište drugomolbenu odluku i naložilo je sudu II molbe, da mimo neosnovanoga ukidnoga razloga stvar na novo rieši, pošto su počam od 1. srpnja 1885 kot. sudovi u bivšoj krajini izjednačeni sa ostalimi kr. kot. sudovi, dakle dotični je kot. sud sada za navedenu parnicu nadležan.

Prema tomu je pitanje o nenadležnosti suda pravomoćno riešeno.

Pošto se pak u predležećem slučaju neradi ob absolutnoj nenadležnosti suda u smislu § 46 i druge stavke § 47 gr. sudovnika, već samo o relativnoj nenadležnosti u smislu prve stavke § 47 gr. sudovnika, to nepredleži ništetnost u smislu § 3 i § 339—1 gpp., već je valjalo tuženika u tom pravcu sa njegovim utokom uputiti na ustanovu § 2 gr.

Digitized by Google

sudovnika u savezu sa §§ 47 i 14 gpp., po kojih ustanovah imade tuženik gledom na to, da je odredjen pismeni postupak, podnesti posebni prigovor nenadležnosti pred sudom prve molbe, koji imade u prvom redu, eventualno nakon preslušanja protivnika, to pitanje riešiti (§ 14 gr. p. p.).

Uslied toga imalo se je pitanje o nenadležnosti suda ostaviti otvorenim,*) te sudu II molbe naložiti, da rieši još neriešena pitanja navedena gore pod a) i b).

U koliko se dakle drugomolbena odluka ukida te sudu II molbe nalaže, da mimo navedenoga ukidnoga razloga stvar na novo rieši, je riešitba vrhovnoga suda zakonito opravdana. *X.*

Dražbeni rok počima od dana odpravljena i na sudnici pribijena oglasa, a ne od dana dostavljene ovršeniku odluke.

Kr. kotars. sud u Brodu odlukom od 27. ožujka 1885 br. 2871 odredio je na dan 13. travnja 1885 u 9 sati do podne ovršnu dražbu pokretninâ A. T-a radi dužnih P. S-u 79 for. s. p.

Dotični dražbeni oglas bje grad. poglavarstvu u Brodu odpravljen i na sudnici pribijen 29. ožujka 1885, a sama dražbena odluka dostavljena je ovršeniku A. T-u 4. travnja 1885. Ovaj potonji uloži radi prekratko odredjenoga roka utok proti odluci.

Kr. banski stol vidiv, da se po § 539 toč. 1. grpp. odnosno § 25 ovršne novele od 17. prosinca 1876 svaka dražba pokretnosti u pravilu ima razpisati na rok od 14 dana; vidiv nadalje, da je ovom pravilu u nazočnom slučaju baš zadovoljeno, jer je dražbeni oglas na gradsko poglavarstvo u Brodu odpravljen 29. ožujka, pa istog dana i na sudnici pribijen; vidiv napokon, da ova ustanova nije ni malo povredjena, ako je napadnuta odluka ovršeniku tek u travnju 1885 — dakle samo devet dana prije same dražbe — dostavljena, jerbo mu dotiče jošte dovoljnog vremena, da namirenjem ovrhovoditeljeve tražbine dražbu predupredi: obnašao je napadnutu odluku potvrditi, a utok ovršenikov kao neosnovan odputiti. (R. od 22. travnja 1885 br. 9350).

Priobćio: Dragutin Becić.

Načelo gornje rješitbe temelji se na § 97 grpp., jer pribiće na tablu ima istu moć, koju i dostava sudbena (§ 74 grpp.).

U ostalom, kako dr. F. Schuster tvrdi, kod odredjivanja dražbe noga roka najbolje ćemo učiniti, kad budemo imali na umu interese kako vjerovnika tako i dužnika, da što povoljnijom prodajom stvari tim brže i bolje namirimo vjerovnika — ovrhovoditelja. — *(Opazka priobćitelja.)*

---

*) Usljed gore navedene legislativne promjene, nebi bio tuženik valjda taj prigovor podneo.

Digitized by Google

B. Mjenbeno.

Uz mjenicu ne ima ustmena pogodba obvezatne moći, ako nije na mjenici evidentirana.

Kr. kotarski sud kao mjenb. sud u Brodu na mjenbenu tužbu brodske štedione izdao je 3. listopada 1883 pod br. 7795 gr. platežni nalog, kojim se tuženikom T. L-u kao prihvatniku, J. F-u kao izdatniku, te T. F-u i J. N-u kao naledjnikom mjenice, izdane po J. F. u Brodu 12. lipnja 1883 na odredbu vlastitu i koja je 12. rujna 1883 dospiela, nalaže, da tužitelju dužnu mjenbenu svotu od 270 fr. zajedno sa 6% kamatami, zatim $^1/_8$% u ime providbe i sudbene na 17 for. 30 nč. obredjene troškove za tri dana pod pretnjom mjenb. ovrhe izplati. —

Prihvatnik T. L. podnese na to pravodobno prigovor, da je ovu mjenicu prihvatio od tužiteljice samo ugovorom, da imade svaka tri mjeseca 5% odnosno nakon utužena akcepta 10% mjenbene svote odplaćivati. Za dokaz tomu producira neki list brodske štedione od 1. srpnja 1883 uz svoju domirnu prisegu, eventualno uz navratu odlučne uzvrative prisege protivnici.

Nakon na ovaj prigovor zametnute i zaglavljene razprave kr. kot. kao mjenb. sud u Brodu osudom od 9. veljače 1884 br. 1073 stavio je izvan krieposti platežni nalog od 3. listopada 1883 br. 7795 gr. te tužiteljicu brodsku štedionu odsudio da plati tuženiku T. L-u parbeni trošak sa 16 for. 25 nč. ali to samo onda, ako tuženi T. L. položi u roku od 24 sata iza pravomoćnosti ove osude naloženu i nastupiti imajuću glavnu prisegu toga sadržaja: „da je istina, da je tužiteljica prigodom kontrahiranja zajma, iz koga potiće utužena mjenica, ugovorila s njim 5% odplatu mjenb. glavnice na dane dospjetka mjenice, i da je istina, da je iza utuženoga prihvata od 12. lipnja 1883 privolom tuženika odplata mjenbene glavnice na 10% povišena bila".

Razlozi: Tuženik je platežnom nalogu prigovorio, da je s tužiteljicom prigodom kontrahiranja zajma, iz kog je nastala utužena mjenica, ugovorio stanovitu postotnu odplatu. Da je ta odplata od 1. srpnja 1883 sa 10% od mjenb. glavnice ugovorena bila, to dokazuje produciranim listom tužiteljice od 1. srpnja 1883 uz domirnu prisegu, eventualno navraća tužiteljici glavnu uzvrativu prisegu.

Tužiteljica je ovu prisegu uzvratila, nu jer je nasuprot tomu prigovoru uztvrdila, da je mjenbeni prihvat bezuvjetan, a po gotovo onaj od 12. lipnja 1883, pa jer se ne vidi, da se list od 1. srpnja 1883 odnosi na taj prihvat, koji po tom nije mogao naknadno uvjetnim postati, to se je i bez obzira na okolnost, da istinitosti pisma 1 ad II. prigo-

Digitized by Google

vorila nije, i da je neosnovana predpostava, da se stanovitom pravnom poslu, koji je izprvice bio bezuvjetan, nebi kakav uvjet naknadno priložiti mogao, naložila tuženiku u smislu § 259, 260, 265 i 266 gr. p. p. glavna prisega, koja mu je po tužiteljici uzvraćena.

Što se tiče pravne naravi i dopustivosti gornjeg prigovora, koji je tužiteljica kao nedopustiv napala, to je istina, da se svaka izjava napisana na mjenici i po tezovniku podpisana, ima smatrati kao prihvat bezuvjetan, nu taj prigovor — u koliko tezovnik ili mjenb. dužnik proti držaocem mjenice ili u obće tužitelju nemože ustati inim prigovorom — ima se smatrati takvim, koji proizti̇če iz samog prava mjenbenog i koji mu pristoji proti tužitelju.

Tuženik se može nadalje služiti prigovorom, koji mu pristoji proti samoj tužiteljici — a to je ugovor o načinu izplate mjenb. zajma, koji nije drugo van ugovorena dobrovoljna prolongacija. U koliko pozivom na taj ugovor, jer ga je s njom utanačio, njoj i prigovarati može u parbi s njom povedenoj, očito je, da se tim prigovorom nebi mogao poslužiti proti drugom mjenb. vjerovniku. U tom se baš vidi obezbiedjena bezuvjetnost i nazočnog mjenb. prihvata, koji se ali takovim nebi prikazao, kad bi takva prolongacija pismeno na mjenici stavljena bila, jer bi proti svakom posjedniku mjenice s uspjehom postojala.

Tužiteljica je porekla obstojnost posebne kakve pogodbe uz mjenicu A ad I. izvodeć, da ono, što njeno ravnateljstvo u upravnom svom djelokrugu o razpolaganju novca odredjuje, nju poput ugovora ne veže.

Naloženom pako prisegom bit će upravo ova prieporna okolnost riešena — da li je naime ona s tuženikom ugovorila štogod o načinu odplate mjenb. zajma.

Kr. banski stol rješitbom od 21. kolovoza 1884 br. 17022 preinačio je osudu prve molbe izrekav, da se platežni nalog od 3. listopada 1883 br. 7795 u krieposti uzdržaje i to sa sliedećih razloga:

Kao prihvatnik mjenice bio je tuženi T. L. dužan po § 23 mj. z. izplatiti brodskoj štedioni kao izkazanoj vlastnici te mjenice (§ 36 m. z.) o dospjetku prihvaćenu mjenb. svotu od 270 for. — U svojih prigovorih proti platežnom nalogu od 3. listopada 1883 br. 7795 gr. izdanom na temelju napomenute mjenice pozivlje se tuženik na nekakvu pogodbu, sklopljenu navodno sa tužiteljicom, po kojoj bi on o dospjetku mjenice bio imao odplatiti na obal glavnice samo 10% t. j. 27 for., a priklopio je svojim prigovorom pismo ravnateljstva brodske štedione od 1. srpnja 1883, kojim ga je ovo obaviestilo, da on od ovoga mjenb. duga kod svake mjenične obnove ima odplaćivati 10% od dotične mjenb. svote.

Tuženik nije potanje naznačio niti u prigovorih niti tečajem razprave one osobe, s kojom je sklopio gori napomenuti ugovor; a stoga nije ustanovljeno, da li upitni ugovor ima obvezatne moći za brodsku

Digitized by Google

štedionu; — nu ako bi tuženik sbilja bio u stanju dokazati, da je on sa ravnateljstvom te štedione ili sa drugom kojom osobom na to ovlaštenom ugovorio, da će mu biti slobodno o dospjetku mjenice odplaćivati samo 10 for. glavnice, a ostatak dotične mjenb. tražbine pokriti novom mjenicom, — to bi u ovakovoj pogodbi ipak nazrievati mogao samo ugovor o pogodbi, koju će stranke tek u napried sklopiti — § 936 ogz., a to u svrhu, da se stara mjenb. obveza tuženikova preinači u nov mjenbeni posao; a ovakovi ugovori buduće pogodbe imadu obvezatne moći samo onda, ako je ustanovljeno ne samo vrieme kada se pogodba sklopiti ima, nego i glavni članci pogodbe, i ako medjutim okolnosti ne budu se tako preinačile, da se tim uništi svrha pogodbena, koja je naročito izrečena, ili koja se vidi iz okolnosti, ili da jedna ili druga strana izgubi povjerenje.

Tuženik sam priznaje, da tužiteljica nije htjela primiti njegov novi akcept od 240 for., kojim je naumio odkupiti dospjelu mjenicu A ad I; po prenavedenom je tuženiku doduše slobodno, ako drži, da je tužiteljica dužna po sklopljenom ugovoru dati mu i nadalje mjenb. vjeresiju, svoje dotične pravne zahtjeve potjerati po § 936 ogz. posebnom tužbom; — nu u nazočnoj parnici ne može se uvažiti njegov dotični prigovor — jer predpostaviv, da je napomenuta pogodba (§ 936 ogz.) sbilja sklopljena bila medju tuženikom i tužiteljicom, to se ipak dokazanim smatrati ne može, da se je potonja odrekla tim onih pravâ, što no joj pripadaju na temelju mjenice B ad I. proti tuženiku.

Stoga se ima platežni nalog od 3. listopada 1883 br. 7795 gr., kojim se tuženiku nalaže, da izplati tužiteljici onu mjenbenu tražbinu s ostalimi u § 50 mj. zak. naznačenimi uzgrednimi pristojbami bez obzira na napomenuti prigovor u krieposti uzdržati.

Kr. stol sedmorice rješitbom od 29. prosinca 1884 br. 4163 potvrdio je presudu kr. banskoga stola te dodao sliedeće:

Tuženik brani prvosudnu osudu, koja odbija tužiteljicu sa tužbenim zahtjevom, ako tuženik položi prisegu, da je tužiteljica prigodom kontrahiranja zajma, iz kojega potiče utužena mjenica od 270 for., sa tuženikom ugovorila 5%, kasnije na 10% povišenu odplatu mjenb. glavnice na dane dospjetka dotične mjenice, koja se je imala svake četvrt godine obnoviti.

Ako je tomu tako, onda se ne može po § 887 ogz. na taj ugovor uzeti obzir, jer je u oprieci sa sadržajem upitne mjenice, koja o tom dogovoru ništa ne spominje, i jer naknadno povišenje glavnične odplate od 5% na 10% ne može se smatrati kao nov pravni posao, nego samo kao nadopuna gore spomenutog ustmenog ugovora.

Digitized by Google

Taj prigovor pristoji doduše tuženiku neposredno proti tužiteljici (§ 92 m. z.), ali je bez svake pravne moći, i to tim više, što je i po § 21 al. 2 mjenb. zak. valjalo takovo ograničenje prihvata na samoj mjenici zabilježiti.*)

Priobćio Drag. Becić.

C. Kazneno.

K § 167 sl. e k. z.

Kr. državno odvjetničtvo u Petrinji obtužilo je M. H. radi zločinstva paleža u § 166 i 167 sl. e. kz., a kažnjivo po § 167 sl. e. kz. — Osudom od 16. veljače t. g. broj 462 proglasio je kr. sudbeni stol u Petrinji M. H. krivim zločinstva paleža u § 166 i 167 sl. f kz., te mu kazan odmjerio po § 167 sl. f kz.

Usljed toga podnielo je državno odvjetničtvo proti toj osudi po § 277 br. 5 i 11 kp. ništovnu žalbu, u kojoj tvrdi, da je oganj buknuo pa da se je zato M. H. morao krivim proglasiti i suditi po obtužbi.

Tu ništovnu žalbu zabacio je kralj. stol sedmorice riešenjem od 23. svibnja t. g. broj 1016.

Razlozi: Kr. državno odvjetničtvo temelji svoju žalbu ništovnu na točki 5 i 11 § 277 k. p. tvrdeć, da se je imala uporabiti kaznena stavka § 167 slovo e. kz., pošto je vatra već bukuula.

Nu kaznena stavka točke e. § 167 kz. normirajuća kazan težke tamnice od 10—20 godina uporabiva je tek onda, kad je buknuće ognja prouzročilo veću štetu, nego je šteta, koja već u samom pojmu buknuća ognja leži. — Oganj buknuo je bo po običnom znamenovanju tog izraza tek onda, kad je ne samo paljivo, nego i onaj predmet, koj se je požarom uništiti htio, gorjeti počeo, što pak bez svake i najmanje štete nije moguće. Upravo s toga nemože takova neznatna šteta, kakova već u samom pojmu buknuća ognja leži, ni u slučaju točke g. § 167 kz.,

*) Glede uporabe § 887 ogz. u mjenb. preporih imade raznih mnenjâ. Tako veli dr. M. Stubenrauch: In die Wechselrechtslehre gehört die Erörterung der Frage, ob der Wechselschuldner aus mündlichen Verabredungen vor oder bei der Ausstellung oder Annahme eines Wechsels Einwendungen gegen die Wechselklage des Wechselgläubigers, mit dem er contrahirt, herleiten könne. Obgleich manche gerichtliche Urtheile hier den § 887 A. B. G. zur Anwendung bringen, so dürfte dieser § doch nicht auf diese Fragen passen, da der Wechsel keine Urkunde ist, in welcher alle möglichen Nebenverabredungen zum Ausdrucke gebracht werden können.

Hasenöhrl pako smatra § 887 ogz. neuporabivim kod zadužnica po samom dužniku izdanih i kod pogodba izmjenom pisama nastalih. Po njegovom mnenju je § 887 ogz. uporabiv samo kod takovih izprava pogodbenih, koje su po obih strankah podpisane. Op. priobćitelja.

Digitized by Google

u kom slučaju je normirana kazan od samo 1—5 godina težke tamnice, izključena biti. Obzirom na to predpostavlja točka e. § 167 kz. normirajuća mnogo težju kazan težke tamnice od 10—20 god. pod buknućem ognja svakako veću štetu, nego onu, koju već sam pojam buknuća sobom donosi, — samo dakako nesmije opet ta šteta biti tolika, da predleži slučaj točke c. § 167 kz.

Pošto je pak u nazočnom slučaju vatra uhvatila samo nekoje, oko priredjenog paljiva ležeće predmete u neznatnoj vriednosti od 7 for. 50 novč.; dočim zapriećena zgrada nerepresentira vriednost od mnogo hiljada forinti, — to ne predleži buknuće ognja kako to točka e. § 167 predpostavlja. — Prema tomu valja žalbu ništovnu kr. državnog odvjetničtva kao neosnovanu po § 282 kp. zabaciti.

Šmit.

I stričevići su bližnji rodjaci.

Obtužnicom od 13. veljače 1885 tužilo je kr. drž. odvjetničtvo u P. Miju Z., da je 19. prosinca 1884 u K. svomu stričeviću Antunu Z, ne baš nakanom usmrtit ga, nego ipak inim neprijateljskim namišljajem, zadao sjekirom na lievoj strani vrata takovu ozliedu, usljed koje su prosječene krvne žile zatiljnjače te uzsliedio krvotok u tolikoj mjeri, da je smrt ozliedjenika nastupila i bezuvjetno nastupiti morala, — a tim počinio zločinstvo ubojstva po § 140 k. z., kažnjivo po drugoj stavci § 142 k. z. Usljed toga predložilo je drž. odvjetničtvo, da se proti okrivljeniku odredi redoviti iztražni zatvor po drugoj stavci § 171 kp.

Iztražni sudac neslažuć se s ovim predlogom zatražio je rješitbu suda, koji je u sjednici obdržavanoj 19. veljače 1885 jednoglasno zaključio, da se proti Miji Z. neima odrediti iztražni zatvor po II. stavci § 171 k. p.

Proti ovomu zaključku uloži drž. odvjetničtvo pritužbu na kr. banski stol navadjajuć medju razlozi, da je prvi sud nazora, da stričevići nespadaju u bližnji rod, kako se to zahtieva za odmjerenje kazni po drugoj stavci § 142 k. z., već da se pod takovim bližnjim rodom imadu razumievati osobe u § 137 k. z., a ne one u § 216 k. z. navedene. Nu ovaj nazor nije na zakonu osnovan, jer kad bi zakonodavac pod bližnjim rodom razumievao samo osobe u § 137 k. z. navedene, bio bi taj paragraf citirao kod druge stavke § 142 k. z., kao što je to činio u inih sličnih slučajevih, — a kad to nije, moraju se pod bližnjim rodom razumjevati osobe u § 216 k. z. navedene, i medju takove pako spadaju po jasnom slovu § 216 k. z. djeca strica, — a to su braća stričevići i tu tek prestaje bliže rodbinstvo, — koji nazor izreklo je i vrhovno bečko sudište u jednoj rješitbi od 14. lipnja 1860.

Digitized by Google

Pozivanje na analogiju §§ 131. 137 i 501 k. z. neumjestno je već stoga, što su to taksativno navedeni slučajevi, koji se imadu uporaviti samo kod ustanova u dotičnih paragrafih navedenih, a da je zakonodavac namjeravao kod zločinstva ubojstva razširiti pojam bližnjeg rodbinstva, vidi se već iz toga, što je u drugoj stavci § 142 k. z. odredio, da se strožijoj kazni imade podvrći ne samo onaj počinitelj ubojstva, koji je s ubijenim u bližnjem rodbinstvu, već i svaki počinitelj, koji je sa ubijenim u inom kojem osobitom obvezanstvu.

Načelo to, da se pod bližjim rodom razumieva rodbina izbrojena u § 216 k. z., zagovaralo je u više slučajeva vrhovno bečko sudište, a i naše vrhovno sudište brani isti nazor, kao što se to vidi iz rješitbe kr. stola sedmorice od 19. studenoga 1881 br. 1037 (Mjesečnik od g. 1881 str. 721) i riešitbe od 25. listopada 1884 br. 2978 (Mjesečnik od god. 1884 str. 722) etc.

Kr. banski stol rješitbom od 5. lipnja 1885 br. 10535 davši mjesta pritužbi kr. drž. odvjetničtva, pristao je na predlog istog, da se proti Miji Z. odredi iztražni zatvor po II. stavci § 171 k. p. s razloga, što se pod bližnjim rodom svakako imadu razumievati osobe u § 216 kz. označene, a medju takove spadaju po jasnom slovu rečenog § djeca strica, a to su braća stričevići, pak pošto je Mijo Z. obtužen takovog zločinstva, koje se kazniti imade barem desetgodišnjom težkom tamnicom, to je valjalo odputit zaključak kr. sudbenoga stola u P. od 19. veljače 1885 br. 1030 k. z., a mjesta dati pritužbi kr. drž. odvjetničtva.

Priobćio Josip Galjer.

D. Upravno.

Na gradjanskog sudca spada priepor o tom, imade li pravo ko svoju kuću prenačini, zagradit prolazište, što no su ga ljudi faktično imali kroza nju.

Odlukom od 30. travnja 1884 br. 6103 c. k. ministarstvo nutarnjih poslova izreklo je, da se obzirom na svrhe javnog interesa ima dopustit, i da se može izvest pretvorenje u dućan prolazišta, što meće u ulicu „kožnom“ nazvanu, koje je naumio vlastnik kuće br. 4711 i da valja odpravit na put priepor, imade li vlastnik te kuće pravo ono prolazište zagradit. Ovoj odluci bijaše po upravnih spisih temeljem činjenica, da zemljištnik ne pokazuje nikakva javna prolazišta kroz onu kuću, i da te kuće nema u kazalu onih zgrada, kroz koje postoje prolazišta, na kojih uzdržanje imat je pomnje u političkom obziru; ali da priepornim prolazištem faktično obći se medju „Kožnom“ i „Gallovom“ ulicom.

Digitized by Google

u kom slučaju je normirana kazan od samo 1—5 godina težke tamnice, izključena biti. Obzirom na to predpostavlja točka e. § 167 kz. normirajuća mnogo težju kazan težke tamnice od 10—20 god. pod buknućem ognja svakako veću štetu, nego onu, koju već sam pojam buknuća sobom donosi, — samo dakako nesmije opet ta šteta biti tolika, da predleži slučaj točke c. § 167 kz.

Pošto je pak u nazočnom slučaju vatra uhvatila samo nekoje, oko priredjenog paljiva ležeće predmete u neznatnoj vriednosti od 7 for. 50 novč.; dočim zapriečena zgrada nerepresentira vriednost od mnogo hiljada forinti, — to ne predleži buknuće ognja kako to točka e. § 167 predpostavlja. — Prema tomu valja žalbu ništovnu kr. državnog odvjetničtva kao neosnovanu po § 282 kp. zabaciti.

Šmit.

I stričevići su bližnji rodjaci.

Obtužnicom od 13. veljače 1885 tužilo je kr. drž. odvjetničtvo u P. Miju Z., da je 19. prosinca 1884 u K. svomu stričeviću Antunu Z, ne baš nakanom usmrtit ga, nego ipak inim neprijateljskim namišljajem, zadao sjekirom na lievoj strani vrata takovu ozliedu, usljed koje su prosječene krvne žile zatiljnjače te uzsliedio krvotok u tolikoj mjeri, da je smrt ozliedjenika nastupila i bezuvjetno nastupiti morala, — a tim počinio zločinstvo ubojstva po § 140 k. z., kažnjivo po drugoj stavci § 142 k. z. Usljed toga predložilo je drž. odvjetničtvo, da se proti okrivljeniku odredi redoviti iztražni zatvor po drugoj stavci § 171 kp.

Iztražni sudac neslažuć se s ovim predlogom zatražio je rješitbu suda, koji je u sjednici obdržavanoj 19. veljače 1885 jednoglasno zaključio, da se proti Miji Z. neima odrediti iztražni zatvor po II. stavci § 171 k. p.

Proti ovomu zaključku uloži drž. odvjetničtvo pritužbu na kr. banski stol navadjajuć medju razlozi, da je prvi sud nazora, da stričevići nespadaju u bližnji rod, kako se to zahtieva za odmjerenje kazni po drugoj stavci § 142 k. z., već da se pod takovim bližnjim rodom imadu razumievati osobe u § 137 k. z., a ne one u § 216 k. z. navedene. Nu ovaj nazor nije na zakonu osnovan, jer kad bi zakonodavac pod bližnjim rodom razumievao samo osobe u § 137 k. z. navedene, bio bi taj paragraf citirao kod druge stavke § 142 k. z., kao što je to činio u inih sličnih slučajevih, — a kad to nije, moraju se pod bližnjim rodom razumjevati osobe u § 216 k. z. navedene, i medju takove pako spadaju po jasnom slovu § 216 k. z. djeca strica, — a to su braća stričevići i tu tek prestaje bliže rodbinstvo, — koji nazor izreklo je i vrhovno bečko sudište u jednoj rješitbi od 14. lipnja 1860.

Digitized by Google

Pozivanje na analogiju §§ 131. 137 i 501 k. z. neumjestno je već stoga, što su to taksativno navedeni slučajevi, koji se imadu uporaviti samo kod ustanova u dotičnih paragrafih navedenih, a da je zakonodavac namjeravao kod zločinstva ubojstva razširiti pojam bližnjeg rodbinstva, vidi se već iz toga, što je u drugoj stavci § 142 k. z. odredio, da se strožijoj kazni imade podvrći ne samo onaj počinitelj ubojstva, koji je s ubijenim u bližnjem rodbinstvu, već i svaki počinitelj, koji je sa ubijenim u inom kojem osobitom obvezanstvu.

Načelo to, da se pod bližjim rodom razumieva rodbina izbrojena u § 216 k. z., zagovaralo je u više slučajeva vrhovno bečko sudište, a i naše vrhovno sudište brani isti nazor, kao što se to vidi iz rješitbe kr. stola sedmorice od 19. studenoga 1881 br. 1037 (Mjesečnik od g. 1881 str. 721) i riešitbe od 25. listopada 1884 br. 2978 (Mjesečnik od god. 1884 str. 722) etc.

Kr. banski stol rješitbom od 5. lipnja 1885 br. 10535 davši mjesta pritužbi kr. drž. odvjetničtva, pristao je na predlog istog, da se proti Miji Z. odredi iztražni zatvor po II. stavci § 171 k. p. s razloga, što se pod bližnjim rodom svakako imadu razumievati osobe u § 216 kz. označene, a medju takove spadaju po jasnom slovu rečenog § djeca strica, a to su braća stričevići, pak pošto je Mijo Z. obtužen takovog zločinstva, koje se kazniti imade barem desetgodišnjom težkom tamnicom, to je valjalo odputit zaključak kr. sudbenoga stola u P. od 19. veljače 1885 br. 1030 k. z., a mjesta dati pritužbi kr. drž. odvjetničtva.

Priobćio Josip Galjer.

D. Upravno.

Na gradjanskog sudca spada priepor o tom, imade li pravo ko svoju kuću prenačini, zagradit prolazište, što no su ga ljudi faktično imali kroza nju.

Odlukom od 30. travnja 1884 br. 6103 c. k. ministarstvo nutarnjih poslova izreklo je, da se obzirom na svrhe javnog interesa ima dopustit, i da se može izvest pretvorenje u dućan prolazišta, što meće u ulicu „kožnom“ nazvanu, koje je naumio vlastnik kuće br. 4711 i da valja odpravit na put priepor, imade li vlastnik te kuće pravo ono prolazište zagradit. Ovoj odluci bijaše po upravnih spisih temeljem činjenica, da zemljištnik ne pokazuje nikakva javna prolazišta kroz onu kuću, i da te kuće nema u kazalu onih zgrada, kroz koje postoje prolazišta, na kojih uzdržanje imat je pomnje u političkom obziru; ali da priepornim prolazištem faktično obći se medju „Kožnom“ i „Gallovom“ ulicom.

Digitized by Google

Proti ovoj odluci prituži se pražko občinsko vieće c. k. upravnomu sudištu, koje, iza ustmene javne razprave i iza saslušanja odvjetnika dra. Viktora Mozera i c. kr. ministar. savjetnika dr. pl. Helma, sudilo je 13. studenoga 1884 pod br. 2458 kako sliedi:

Pošto je posao upravnih oblasti, da po slobodnom svojem razboru sude, je li nije li potrebno za cilj javnog prometa, postojeće koje javno obćilo, upravno se sudište ima stegnuti na razvid: grieši li pobijana odluka proti zakonu tim, što viseći priepor o pravu kuće vlastnika zagradit prolazište kroz nju, odpravlja na put pravde, odklanja dakle presudjivanje o poslu, koji pripada nadležnosti upravnih oblasti te ga upućuje na sud, koji nije za to?

Ovo pitanje imalo se riešiti

Po prenavedenom nepobijanom stanju stvari nije moć ubrojit prieporno prolazište u ona javna obćila, kojih pripada po zakonih izključivo upravnim oblastim pravo razpolaganja. Ono niti je bilo probijeno kao javni put, niti je na drugi način po nadležnih oblastih uvaženo za svrhe javnog prometa. Ono je ovim svrham služilo — a i ovo kuće vlastnik nieče — samo faktično, načinom, kako će bit prolazećim priečom svezom dvijuh javnih ulica.

Nema sumnje, da na taj način, zastarom i dosjelošću, posebno pritužnika vlastničtvo može postat obćinskim dobrom (§ 288 o. g. z.) ili ostat podložno javnoj jednoj pravnoj služnosti. — Ali je li se u konkretnom sgodjaju ovo obistinilo, je li kuće gospodaru utrnulo pravo vlastnosti na prolazište, ili je li mu se stegnula izključivost toga prava na isto prolazište, ima svakako da odluči samo gradjanski sudac.

Bilo je dakle pritužbu kao netemeljitu odbit. *B*

KNJIŽEVNOST.

Pravo vlastnosti po austrijskom pravu, s obzirom na obćenito pravo i na novije zakonike. Od dvorskog savjetnika prof. dra. **Antuna Rande**, člana austrijskoga državnog sudišta i gospodske kuće. (Das Eigenthumsrecht nach österreichischem Rechte mit Berücksichtigung des gemeinen Rechtes und der neueren Gesetzbücher, von Hofrath Prof. Dr. Anton Randa, Mitglied des österreichischen Reichsgerichtes und Herrenhauses. Erste Hälfte. Leipzig. Druck und Verlag von Breitkopf und Härtel 1884, XII. 466 s.)

Klasično djelo prof. Rande o posjedu, po kojem je on došao na glas kao jedan od prvih njemačkih jurista naše dobe, nalazi svoga

Digitized by Google

premca u najnovijem djelu o vlastnosti istoga g. profesora, koji je postao zvjezdom prve veličine na obzorju českoga sveučilišta. Predteča ovomu djelu bijaše knjiga istoga pisca o pravu vlastničtva, napisana na českom jeziku još god. 1871 pod naslovom: „Právo Vlastnické dle zakonského práva v pořádku systematickem“, a po drugi put štampana god. 1874 u Pragu, koja obuhvaća u 193 strane cielokupno sustavno razpravljanje prava vlastničtva, dočim predležeće djelo, dva puta veće od českoga izdanja, sadržaje samo prvi dio cieloga spisa.

Pisac u kratkom uvodu veli, da knjiga ima služiti za gradjevni kamen u sustavnoj sgradi austrijskoga civilnoga prava, kojemu je temelj tako sjajno udario Unger svojim općenitim dielom, Exner hipotekarnim pravom, Rittner ženitbenim pravom, Hasenöhrl i Ogonowski općenitim dielom obveznog prava, a Schiffner priradjivanjem općenitog diela privatnoga prava, dočim sve ostale strane privatnog prava čekaju još sustavno razpravljanje.

Namjera je pisca predstaviti pravo vlastnosti na temelju općenitog prava, i dokle dosižu predradnje, starijega austrijskoga uz porabu bogate, obilate i dragocjene dotične literature, novih kodifikacija, zapisnika zakonotvornoga povjerenstva god. 1801—1810, i važnoga materijala „Codex Teresianus“, što ga sada Harrasowsky izdaje. Uz to upotrebljuje pisac riešitbe vrhovnog suda, sadržane u 12 knjiga dosada izdanih pod imenom „Sbirka Glasera i Ungera“.

Težko da se može koji auctor pohvaliti onakim izvadjanjem svoga programa, kakovim se može Randa u predležećem djelu. Strogo znastveno odsječeni sustav po primjeru najglasovitijih pandektista, triezno i duboko crpljenje izvora, a da ne umori štioca niti da zamrsi bud koje najzapletenije pitanje, pronicava kritika bud zastarjelih teorija, utjelovljenih u našem zakoniku, bud nedostatnih ili netočnih definicija njegovih, uzgredno izpitivanje najzanimivijih praktičnih slučajeva uz oštroumno procienjivanje važnijih riešitbâ nadležnih sudišta, kritično uzporedjivanje rimskih izvora i modernih zakona, duboko poznavanje svih pomoćnih znanosti i positivnih naredaba, koje razsvietljuju i nadopunjuju pravne ustanove, spadajuće u znanstveni okvir vlastnosti, poraba izvanredno bogate i podpune literature: dižu vriednost najnovijega djela prof. Rande na stupanj onih klasičnih monografija, koje su odredjene zasjecati duboku brazdu u povjesti privatno-pravne literature naroda. Dapače ima takih odsjeka u djelu, kako n. p. vodno pravo (u kojem je Randa odavna majstorom) i izvlastba, koji bi po sebi mogli sačinjavati a parte zaokruženu znanstvenu razpravu dotičnoga predmeta, toliko ga sa svih strana razsvjetljuju. Svuda pako, kod najrazličitijih pitanja, koja pretresuje, utiskuje pisac pečat svoga samostalnoga u izvorih prava i na te-

Digitized by Google

melju najobsežnije erudicije crpljena dubokoga suda, čestokrat sa malo rieči ocienjivajući razna djela, koja utjecaju u predmet njegove razprave, te izazivajuć neprestano sudjelujuću pozornost svoga štioca. Jedva ćemo se prevariti ako uztvrdimo, da pokraj raznovrstnih tumača prava vlastnosti, kakovih nalazimo u mnogobrojnih komentarih našega gradjanskoga zakonika, pokraj samih dubokih poteza narisanih po Ungeru u njegovom obćenitom dielu, — ova strana našega zakonika dobiva stoprv sada po Randi svoje podpno svjetlo lice.

Auctor u ovom prvom obsežnijemu dielu svoje monografije udara najprije temelj pojmu prava vlastnosti, pak mu obrazlaže subjekte i objekte, a napose razpravlja vodno pravo, kano spadajuće u objekt vlastnosti. Označiv polag Pagenstechera dva stožerna elementa, od kojih se sastoji vlastnost, jedinstvo i ograničenje; pošto je odmah u prvom § razdrobio prvi element, u 5 i 6 označuje ograničenja prianjajuća vlastnosti po utjecaju privatnih prava trećih i po propisu zakona. Razpravlja zatim u § 7 izcrpljujućim znanstvenim i praktičnim načinom teoriju izvlastbe, kako najvišega ograničenja prava vlastnosti, te završuje ovu stranu u § 8 sa stegom otudjivanja, kojemu može biti vlastnost podvrgnuta po zakonu, po sudcu, po volji vlastnika. Zaokružuje pako znanstvenu podlogu svoga rada obsežno razpravljajuć suvlastnost (§ 9), da dodje na pregled načina stečenja vlastnosti (§ 10). Odbaciv netočnu i nepodpunu diobu gradj. zakonika, svadja pisac sve načine stečenja na dvie velike kategorije: prvobitnoga i derivativnoga stečenja, a počimlje sa derivativnim s obzirom na praktičnu važnost slučajeva, i na okolnost, da neki prvobitni načini stečenja predpolažu prediduću razpravu tabularnog sustava (str. 245). Dieli pak derivativno stečenje na dvoje, u ono pokretnih stvari (§§ 11—16), gdje nalazi mjesto uzorno i pod novim svietlom razpravljana teorija o predaji (§§ 11, 12) i stečenje vlastnosti pokraj pomanjkanja vlastnosti u predavatelja (§ 13), — i u ono nepokretnih (§ 17 i sl), gdje udare znanstveni temelj toli važnoj i često neopaženoj razlici medju naravnim i tabularnim vlastničtvom, te obuhvaća od str. 353—466 (§§ 18—24) na temelju novoga obćenitoga tabularnoga zakona austrijskoga od 25. srpnja 1871, najobsežniju i najpodpuniju razpravu tabularnog prava. Istina, da je prvo dotično sustavno pretresivanje predočeno po Schiffneru u njegovom obćenitom dielu privatnoga prava, ali Randa nam ju je izpitao sa historičkog gledišta, revindicirajuć svomu narodu prvobitno ustanovljenje tabularnog sustava u zemljah češke krune. Mislimo, da ćemo učiniti uslugu našim štiocem, a uz to ćemo najsigurnije i najpohvalnije označiti riedku vriednost ovoga djela, ako reasumiramo pravne nazore pisca o nekih važnih pitanjih, gdje se njegovo juridičko oštroumlje osebujno ističe, a imadu za nas veliki interes.

Prof. Vojnović.

Digitized by Google

— O kaznenim zavodima (Des établissements pénitentiaires) od Milenka M. Žujovića. Beograd 1884. Narodna štamparija u 8° str. 134.

Publikacija ova, koju gosp. Žujović, činovnik kod ministarstva pravde u Srbiji prošle godine u našemu jeziku izdade, sadržaje pregled raznih sistema za kaznene zavode, koji se u Evropi upotrebljuju, a napose izvadak o nutarnjem uredjenju kaznenih zavodâ u Srbiji.

U Srbiji postoje tri glavna kaz. zavoda: u Beogradu i Nišu za mužke na robiju osudjene krivce, i u Požarevcu, gdje mužki osudjenici odvojeni kaznu zatvora izdržavaju, dočim za žene postoji naročiti odieljak i tamo izdržavaju kaznu i one, koje su osudjene na robiju. Maloljetni osudjenici izdržavaju kaznu u Topčideru, a ovaj sastavlja odieljak beogradske kaznionice. Svagdje u Srbiji postoji obći sistem izdržavanja kazne; robijaši su odvojeni od zatočenika, a ovi od osudjenika na zatvor; žene osudjene na zatvor ili na robiju u jednom su zatvoru, a i malodobnici osudjeni na robiju ili zatvor takodjer su u posebnom zatvoru; nema nikakve klasifikacije osudjenikâ; usamljeni ćelijski zatvor upotrebljuje se jedino u disciplinarnom postupku; robijaši nose okove i takovih mogu biti oslobodjeni samo po kralju u putu milosti tada, kada to svojim dobrim vladanjem zasluže.

Od godine 1869 izvadja se uslovni odpust krivaca pod onimi uvjeti, koji su istovjetni vladnoj osnovi, koja je usvojila irski sistem. Na ovaj način odpušteni krivac, koji bi se sbog hrdjavog vladanja opet u zatvor vratio, morao bi tamo svoju kaznu izdržati bez da bi mu se vrieme u slobodi provedeno uračunalo. Osudjenici rade kod državne ergele, razne zanate u radionicah, koje postoje u beogradskom kaz. zavodu, nema nikakvâ poduzeća za ove poslove. Osim toga oni se upotrebljuju i izvan zavoda, i to: u narodnoj tiskari, u vojno-tehničkih zavodih n. pr. kod lievanja topova u Kragujevcu, i u drugih javnih radnjah; mogu se upotriebiti i na druge posebne poslove, te onda su plaćeni.

Pisac priobćuje zavode francezkog družtva i radnju kongresa u Stockholmu (daje prevod zaključaka prihvaćenih po kongresu god. 1878 takodjer koristio se je i tim, što je obašao kaznene zavode u Melun-u, Poissy-u, Corbeil-u i Donairesu; a osim što se je pri izradbi ovog djela poslužio zakonodavnimi spisi za Srbiju, bili su mu na razpoloženje i zvanični dokumenti ministarstva pravde.

Svi, koji se kaznenimi zakoni zanimaju, naće će u ovoj publikaciji znamenitu pouku; svrha je istoj, da prikaže slavenskim državam djela priobćena u francezkom jeziku, na čem svem budi piscu srdačna i bratska hvala.

M. P. Jovanović
dopisni član družtva „Societé de legislation comparée".

Digitized by Google

VIESTNIK.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje od 2. lipnja 1885 broj 7858.

o provedbi neprovedenih jošte ustanovah zakona od 3. kolovoza 1884., kojim se izjednačuju i nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu i nadležnosti sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji (br. 24. sbor. od godine 1884.).

§ 1. Na temelju §§ 19 i 20 zakona od 3. kolovoza 1884, kojim se izjednačuju i nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu i nadležnosti sudova u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji (br. 24 sbor. od god. 1884) odredjuje se, da imadu ustanove §§ 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 i 18 gore spomenutoga zakona stupiti u kriepost danom 1. srpnja 1885.

§ 2. Usljed toga ukidaju se gore spomenutim danom u smislu § 2 rečenoga zakona svi kr. gradsko-delegovani kotarski sudovi, ter se mjesto njih ustrojavaju kr. kotarski sudovi u Zagrebu, Varaždinu, Belovaru, Osieku, Požegi i Vukovaru s istim teritorijalnim obsegom, što su ga imali odnosni kr. gradsko-delegovani kot. sudovi.

§. 3. Svi kr. kotarski sudovi u sjedištu kr. sudbenih stolova vršit će u smislu § 3 zakona od 3. kolovoza 1884 sudbenost, ustanovljenu za kr. grad. delegovane kotarske sudove § 6 zakona od 21. studenoga 1874 ob ustroju sudovah prve molbe u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji (br. 55 sbor. od g. 1874) s promjenom ustanovljenom § 5 zakona od 3. kolovoza 1884. Pod „užim obsegom“, spomenutim u posliednjoj alineji § 6 zakona od 21. studenoga 1874 razumjeva se kod kr. kotarskih sudovah u Ogulinu, Gospiću i Vinkovcih obseg političke občine ogulinske, gospićke i vinkovačke.

§ 4. Svi ostali kr. kotarski sudovi, te kr. sudbeni stolovi vršit će sudbenost ustanovljenu § 5 zakona od 21. studenoga 1874 s tim ipak dodatkom, da će u smislu § 6 zakona od 3. kolovoza 1884 za one nekretnine, ležeće u području bivše hrvatsko-slavonske Krajine, koje su na temelju zakona od 8. lipnja 1871 (br. 5 C. sbornika od godine 1874, te br. 1 sbornika od godine 1883) razdieljene izmedju državnoga erara i imovnih občina, vršiti realnu sudbenost kr. sudbeni stolovi, izuzev nekretnine te vrsti, koje leže u petrovaradinskom okružju, za koje će realnu sudbenost vršiti kr. kotarski sud Mitrovici.

Nadležnost kr. sudbenih oblasti u stvarih trgovačkih i mjenbenih ostaje netaknuta.

§ 5. U smislu § 7 zakona od 3. kolovoza 1884 ukidaju se danom, u § 1 nazočne naredbe naznačenim, gruntovni uredi kr. kotarskih sudova u Gospiću, Ogulinu, Petrinji, Vinkovcih i Zemunu, te se mjesto njih ustrojavaju gruntovni uredi kod svih sudbenih stolova bivšega krajiškoga područja, na koje sudbene stolove prelazi vodjenje javnih knjiga o nekretninah, u pogledu kojih im pripada realna sudbenost, kao i povrh toga o nekretninah onih, glede kojih realna sudbenost pripada kr. kotarskim sudovom u sjedištu sudbenih stolova.

Digitized by Google

§ 6. U smislu §§ 7 i 8 zakona od 3. kolovoza 1884 predat će oni kr. kotarski sudovi, kojim su u smislu naredbe ces. kr. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 5. lipnja 1879 br. 2087 (kom. VI. lista zem. uprave od god. 1879) jur predani novi gruntovni uložci vrhu nekretnina, razdieljenih na temelju zakona od 8. lipnja 1871 izmedju državnoga erara i imovnih občinah, takove gruntovne uložke nadležnim kr. sudbenim stolovom odnosno kr. kotarskomu sudu u Mitrovici i to u vjerodostojnom prepisu, udešenom ipak prema ustanovi § 8 zakona od 16. rujna 1876 o sastavljanju gruntovničkih uložaka (br. 80 sbor. od god. 1876), odnosno ustanovam naredbe kr. hrvatsko slavonsko dalmatinske zemaljske vlade, odjela za pravosudje, od 24. prosinca 1876 broj. 5715, kojom se izdaje provedbeni naputak k zakonu od 16. rujna 1876 o sastavljanju gruntovničkih uložakah (broj 2 sbor. od godine 1877).

Uz rečene prepise gruntovnih uložakah valja predati i sve na iste odnoseće se izprave i neriešene gruntovne komade.

Gruntovni uložci vrhu onih nekretninah prespomenute vrsti, koji sudovom još nisu predani, predati će se kr. sudbenim stolovom postepeno, čim budu dovršeni, prema propisu § 39 naredbe c. kr. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 5 lipnja 1879 br. 2087.

§ 7. Kr. kotarski sud u Mitrovici vršit će realnu i gruntovnu sudbenost, koja mu u smislu §§ 6 i 8 zakona od 3. kolovoza 1884 pripada nad nekretninami, razdieljenimi izmedju državnoga erara i imovnih občinah, te ležećimi u okružju petrovaradinskom u sboru, sastojećem se od kotarskoga sudca ili namjestnika mu kao predsjedatelja, dvajuh pristavah i perovodje.

§ 8. U smislu § 9 zakona od 3. kolovoza 1884 prestaje nadležnost kr. sudbenoga stola u Petrinji u stvarih rudarskih, te prelazi na kr. sudbeni stol u Zagrebu.

§ 9. Glede načina, kako će se obaviti predaja uredovnih spisa, knjiga, izprava, nacrta, vriednota i pokućtva, nuždna usljed promienjene nadležnosti ter ukinuća, odnosno novog ustrojstva u nazočnoj naredbi spomenutih sudovah i gruntovnih uredah, slieditiće posebne odredbe.

§ 10. Kr. kotarski sudovi u Zagrebu, Varaždinu, Belovaru, Osieku, Požegi i Vukovaru imat će neprekidno nastaviti uredovanje ukinutih kr. gradsko-delegovanih kotarskih sudovah, ter prema tomu kod njih nepostoji potrieba formalne predaje, van u poglede onih agendah, koje u smislu § 5 zakona od 3. kolovoza 1884 prelaze na kr. sudbene stolove.

(Reforma polit. uprave). Domaće i strane novine priobćuju izvadke iz osnove o reformi polit. uprave, koju osnovu da je izradio kr. hrvat.-slav.-dalm. vladni odjel za nutarnje poslove, i koja će se hrvat. saboru predložiti. Ovaj mršavi izvadak nije ni s daleka dovoljan, da se o toj reformi izreče sigurno mnenje; bilo bi pako veoma nuždno, da se povede publicistička razprava o njoj prije nego li dodje pred sabor. Potrebu takova postupka netreba razjasnjivati i čim se osnova prije objelodani tim bolje, tim ćemo prije znati što se namjerava, i tim će prije prestati razne kombinacije. Tad bi se znalo, zašto je iz osnove nestalo n. pr. imena „županija riečka“; zašto se uvode žup. upravni odbori, kojim se mnogo prigovara n. pr. u Ugarskoj; kako će se prenešeni djelokrug občine „znatno olakšati, ako se mjesto velikih ustroje malene občine“. U tako zamašnoj stvari, kao što je reforma uprave, nuždno je da se radi veoma oprezno, ali da se čuju mnenja i nazori ljudi izkusnih, koji možda ne sjede u saboru, te se tako još za vremena ispravi, što se može popraviti ili preinačiti.

Digitized by Google

Isto tako priobćuje novinstvo, da će kr. vladni odjel za pravosudje predložiti saboru: 1. osnovu zakona, kojom se dokidaju ustanove § 13 kaz. post. od 17. svibnja 1875 o sastavku sudačkih kolegija kod glavnih razprava, i opet uvode tro- i petero-člani kolegiji; 2. osnovu zakona, kojom se mienja kvalifikacija stanovitih zločina i oni snizuju na prestupke, da se uzmognu riešavati po kotar. sudovih; 3. osnovu zakona, usljed koje će posljedice kazne za one, koji su pravomoćno odsudjeni, nakon stanovitih godina same po sebi prestati; 4. osnovu zakona, po kojoj će se neki prekršaji dodieliti političkim oblastim.

Glede ovih osnova zakona doznajemo, da se zaista neke izradjuju, pak će možda Mjesečnik u budućem broju priobćiti jednu ili drugi zajedno sa motivi.

— *(Sa sveučilišta).* Za buduću naukovnu god. 1885/6 izabrani su: g. dr. Gustav Baron prof. na teolog. fakultetu, za rectora magnifica kr. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu; a gg. profesori: dr. Felix Suk, dr. Bl. Lorković i dr. Gustav Janečck dekanima i to prvi prof. sbora bogoslovnoga, drugi pravo- i državoslovnoga a treći filozofičkoga fakulteta.

— *(U upravi pravosudja)* naše domovine nestalo je 1. srpnja o. g. svake razlike medju bivšim provincialnim i krajiškim dielom Hrvatske i Slavonije; spojitba izvedena je posvema do teritorijalnoga preuredjenja i prekrojenja, što dokazuje takodjer gore više priobćena naredba kr. pravosud. odjela. Radujuć se tomu djelu želimo da se to što prije učini i sa polit. upravom.

— *(Prof. dr. L Stein)* čuveni i mnogim dobro poznati prof. državoslovnih nauka na sveučilištu bečkom, polazi u stanje mira, jer je navišio 70 god. života.

— *(† Koloman pl. Hadrović),* tajnik poglavarstva grada Zagreba, mlad, veoma vješt i savještan činovnik, umro je nakon kratke bolesti 6. srpnja o. g. u 30 godini života. Lahka mu zemlja.

Književne viesti. Englezka, francuska i srpska porota. Napisao J. Gj. Avakumović (preštampano iz Glasnika srpskog učenog družtva). Ciena dinar i po, za Austro-Ugarsku 1 for. Beograd. 1885.

Isti pisac napisao je:

Sticaj zločina. God. 1883. Ciena $1^1/_2$ dinara, za Austro-Ugarsku 1 for.

Pokušaj. God. 1884. Ciena ista kao i gore. — „Pravo“ veli, da su svi ovi spisi marljivo izradjeni i svakomu koristni.

— *Civilgesetzbuch des Königreichs Italien.* Uebersetzt von Dr. Leone Roncali. Beč 1885. Ovaj se prevod veoma hvali, jer prevoditelj g. dr. Roncali, urednik „Zeitschrift für Notariat und freiwillige Gerichtsbarkeit in Oesterreich“ rodom je Talijan, a živi već više godina u Beču kao javni bilježnik, te je po tom i vrstan prevod valjano obaviti.

— *Pravo,* list za pravne nauke i pravosudje. Vlastnik i urednik Stevan Maksimović. U br. 6 i 7 priobćuje medju ostalim: Interes na pozajmljeni kapital od H. Kapetanovića; Tumačenje člana 9. sanitetskog zakona od dra. Petra Miljanića; Pravoznanstvo u svakdanjem životu od prof. Iheringa; Tko odgovara za neizpravnost brzojava? od Milana St. Markovića; Promenjivanje zatvora u robiju od Milenka M. Žujovića; U kojoj meri padavica može služiti kao okolnost za izvinjenje ili ublažavanje kazne? od dra. M. Vl. Vasića. U rubrici „Pravosudje“ priobćuju se praktični slučajevi. — Preporučamo i opet ovaj časopis hrvatskim pravnikom; ciena mu je na godinu 12 dinara.

Digitized by Google

Pravo vlastnosti.*)

I. Pojam vlastnosti.

Odmah na pročelju svoje knjige svadja prof. Randa na pravu mjeru preširoku definiciju, koju daje o vlastnosti § 354 g. z. u savezu sa § 362. Samo po ideji, opaža dobro pisac, vlastnost je vlast raditi po volji sućanstvom i koristmi stvari kakove (§ 354), te slobodno razredjivati njom (§ 362). Samo idealno ona je bezograničena pravna moć nad tjelesnom stvari, — dočim realno ona može biti ograničena tudjimi privatnimi pravi i sponami, postavljenimi državnim redom u javnom interesu. Ovo dvovrstno ograničenje ne samo ne vriedja pojma vlastnosti, nego mu prijanja, kako u obće sad priznavaju moderni civiliste. Gradj. zakonik i ovdje odaje racionalističku struju prošloga vieka, koja je pokušala privatnopravne ustanove utemeljiti u pravnoj filosofiji ne pazeć na realne potrebe ljudske zadruge, koje idealnom shvaćanju nepuštaju slobodna maha da se uzmogne polučiti zadružna svrha. I sbilja toj se je svrsi poklonio i naš gradj. zak., pošto unatoč idealnomu onomu pojmu o vlastnosti, kano bezograničene moći nad stvarju (§§ 354, 362), postavlja joj dvojaku medju „u koliko se tim nevriedjaju prava trećega, niti se prestupaju granice propisane u zakonih, da se uzdrži i unapriedi ob-

*) Vidi Mjesečnik o. g. br. 7. str. 382 i napose posliednju alíneu str. 384, gdje g. V. obećaje, da će iz djela prof. dra. Rande „das Eigenthumsrecht nach österr. Rechte“ etc. reasumirati pravne nazore istoga pisca o nekih važnih pitanjih, gdje se njegovo juridičko oštroumlje osobito ističe, a imadu za nas veliki interes. Ured.

Digitized by Google

ćeno dobro" (§ 364). Franceski (čl. 344) i talijanski (čl. 436) gradj. zak. uvrstiše ograničenje prava vlastnosti u javnom interesu u samu definiciju, dočim najnoviji saksonski (§ 222) i Zürički (§§ 550, 552) izrazuju ga u posebnih člancih, kao i naš. Napram tomu nuždnomu omedjašenju Randa označuje svako pravo vlastnosti ovako:

„Pravna mogućnost po objektivnom pravu dozvoljena i ograničena, relativno najpodpunijega, neposrednoga gospodstva nad tjelesnom stvarju".[1] Ova Randova definicija, koja sadržaje sve biljege označujuće vlastnost, najviše se približuje preobćenitoj definiciji Brunsa, Hartmanna i Stobbea, koji ističu posvemašnju vrhovnu i najobsežniju pravnu moć, kano karakteristiku vlastnosti. Randa usuprot, označujuć ju kao pravnu mogućnost relativno podpunog gospodstva nad stvari, htio je reći, da vlastnost, po ideji neograničena pravna moć, makar u konkretnih slučajevih bila ograničena pravî trećih, sadržaje mogućnost, da prestankom privatnih prava trećih, koja ju ograničuju, kriepošću svoje ekspansivne sile (svojega elasticiteta, reko bi Pagenstecher) opet zadobije svoj prvobitni po ideji bezograničeni obseg, dočim usuprot ostala stvarna prava nemogu se nigda razviti do podpunog gospodstva na stvari, kakvo pristoji vlastniku.

Randa prihvaća takodjer temeljito mnenje novih civilista, po kojem bitnost rimske i moderne vlastnosti ne leži, kako se držalo počam od Glosatora i od Donellusa sve do Glücka i Thibauta u sumi opredieljenih moći nad stvari, nego u jedinstvu podpune pravne najširje vlasti rad stvarju. S toga pisac odsudjuje pokušaj, da se označi ili izcrpi sadržaj vlastnosti po pojedinih njezinih povlasticah, navlastito odbacuje definiciju prava vlastnosti, prihvaćenu polag stare doktrine, po našem o. gr. z., kano prava raditi po volji „sućanstvom i koristmi stvari kakove" (§ 354), i na nju nadovezanu definiciju vlastnosti „pravo na sućanstvo i pravo na koristi" jer može

[1] „Eigenthum (Eigenthumsrecht) ist die durch das objektive Recht gewährte und durch dasselbe begrenzte rechtliche Möglichkeit relativ vollster, unmittelbarer Herrschaft über eine körperliche Sache." (§ 1).

Digitized by Google

kako duboko primjećuje R., sad jedna sad druga povlastica za koje vrieme manjkati, a ipak nije vlastnost prestala. Na pr. vlastnik ograničen usufructom trećega nemože razredjivati niti sućanstvom niti koristmi, a fiducijar (§§ 608, 613), prem je vlastnik, može izključivo razpolagati koristmi; na isti način i fideikomesarni posjednik jest vlastnikom, koj redovito ne smije razpolagati sućanstvom (§ 631). A ne spada niti pravo otudjivanja u bitni sadržaj povlasticâ vlastnosti, jer fiduciar i fideicomisarni posjednik ne smiju otudjiti stvari, ipak su vlastnici prem ograničeni.

Iz pojma jedinstva vlastnosti R. izvadja posljedicu, koja se jur u modernoj znanosti privatnoga prava uvriežila, da jura in re aliena, koja ograničuju podpuno pravno gospodstvo na stvari, ne smiju se shvaćati kao pojedine odciepljene česti vlastnosti, nego kao samostalne, osebujne i neposredne povlastice na tudjoj tjelesnoj stvari, i stoga vlastnik, kriepošću svoga prava, može sam izvršivati one povlastice, koje sačinjavaju sadržaj dotičnoga jus in re aliena, u koliko tim ne prieči niti otegoćuje izvršivanje tudjega stvarnog prava (§§ 466, 483, 502, 503 g. z.). Ali niti najraznovrstnija ograničenja idealnoga podpunoga gospodstva na stvari po zakonu ili po običajnom pravu (gdje ovo postoji), nisu na uštrb bitnosti vlastnosti, premda joj ograničuju obseg, jer se ponajviše osnivaju na ekonomičkih uzrocih, i ne preinačuju sadržaja prava vlastnosti, niti ovlašćuju, da se u njezinom pojmu poprimi neka stanovita mjera gospodstva nad stvarju.

R. ustaje proti diobi vlastničtva, poprimljenoj po našem o. gr. z. u § 357 (koju valja dobro razlikovati od ograničenja iste) u vrhovnu i koristovnu, jer da se protivi samomu pojmu vlastnosti, te dokazuje, da u nijednom od pet slučajeva[2] (§§ 359, 629, 1123, 1125) našega gr. z., gdje se iztiče tobožnji vlastnik koristovni, ne leži dioba vlastnosti, nego da je nerazdieljeno pravo vlastnika ograničeno stanovitimi

[2] 1. Pravo vasala (jur ukinuto) — § 359, 2. Pravo fideikomisarnoga posjednika (§ 629): 3. Pravo nasljednog zakupa (§ 1123). 4. Pravo emfiteute (§ 1123). 5. Pravo superficiara (§ 1125).

Digitized by Google

pravi, imenito porabnimi, trećih osoba, n. pr. fideikomisarnoga posjednika, nasljednoga zakupnika, emfiteute itd. Ako je vlastnost pravna mogućnost podpune vlasti i nad stvarju, koja može biti dotjerana do uništenja iste (§§ 345, 362), nemože se niti pojmiti takova dioba vlastnosti, da pojedini dionici budu vlastnici: pravna konštrukcija ovakova juridičkoga odnošaja jest juridičkom nemogućnosti. Ovaka dioba protivi se absolutnosti prava vlastnosti, koja leži ne samo u tom, da se ono pravo dade provesti proti svakomu, nego i u tom, što ne treba da se odnosi na tudje koje pravo, dočim sva ostala prava bitno se moraju odnašati na pravo vlastnosti (za to se i zovu jura in re aliena). Izpitivajuć pako, da li pravo vrhovnoga ili koristovnoga vlastnika pruža u gore napomenutih slučajevih mogućnost podpunoga pravnoga gospodstva nad stvarju, dolazi R. do zaključka, da samo vrhovni vlastnik kod nasljednog zakupa, kod emfiteuse, kod superficiara itd. može prestankom tobožnje koristovne vlastnosti, dobiti svoji prvobitni nerazdieljeni sadržaj (rectius: svoj bezograničeni obseg), — dočim usuprot nigdje koristovni vlastnik poslje ugasnuća vrhovne vlastnosti ne može postati pravim vlastnikom.

Vrlo liepo uporavlja R. tu teoriju na beneficiata (nadarbenika), čije pravo na beneficium po crkovnom shvaćanju ima se presudjivati po analogiji prava vasala. Ovo pravo glede tjelesnih stvari jest prema onom vasala (§§ 357, 359 gr. z.) jus in re aliena, jest neko osebujno obširno pravo ususfructuara, kojemu pripada povlastica ne samo upravljati i brati plodove, nego i preinačiti sućanstvo, a da ga nekvari, ustanoviti služnosti, izvršivati patronatska prava, itd.

Usuprot fideikomisarni posjednik jest vlastnik, premda glede otudjivanja i obterećivanja fideikomisarne stvari ograničen, jer ako odpadnu čekaoci (Anwärter) fideikomisarni posjednik može postati neograničenim vlastnikom (§ 645). Teorija diobe vlastnosti medju fideikomisarnim posjednikom i

Digitized by Google

ostalimi čekaoci (§ 629), dovela bi do čudne posljedice, koja se neosniva na positivnom pravu, naime da ili bi čekaoci morali biti shvaćeni kano juridička osoba, ili ne bi bilo subjekta vrhovne vlastnosti. Pravo čekaoca ne sadržaje ništa od bitnih povlastica vlastnosti, nego jedino je eventualno nasljedno pravo.

Tobožnja dakle koristovna prava nasljednoga zakupnika, emfiteute i superficijara itd. prikazuju se uz založno pravo i pravo služnosti, kao realna prava na stvari, pripadajuća vrhovnomu vastniku, koja se ne dadu reasumirati pod pojam vlastnosti niti onako, kako ga shvaća § 354 gradj. zak.

R. sa nekoliko poteza, koji dokazuju kako je duboko zaronio u filozofičku i ekonomičku stranu pitanja vlastnosti, pokazuje kako pravniku ne smije biti tudjim gospodarsko i socialno preobraženje ove pravne ustanove, koja je „temeljni kamen privatnog prava, narodne ekonomije i svakoga etičko-socijalnoga razvitka, bez koje, po čovječem iskustvu i predvidjenju, nemože se pojmiti moralni, gospodarski ni kulturni napredak (§ 4).

Vrlo dobro dakle R. luči načelo vlastnosti kano instituciju privatnoga prava, od uredjivanja vlastnosti, naime od zakona stečenja i razdieljenja ove. Prvo je nepromjenljivo, drugo raznolično i promjenljivo prema zemlji, narodu i stepenu kulture. I sbilja (nastavlja auktor) zemljište po svjedčanstvu pravne povjesti nije uvjek ni izključivo bilo u privatnoj vlasti, te se nalazi i sada u velikih državah, kao u Rusiji, uz individualnu vlastnost gorostasna zajednička vlastnost sa zajedničkim uživanjem, dočim u pravnoj povjesti ne daje se podpunog izključivanja privatne vlastnosti, nego konkurencija privatne i zajedničke.

II. Razvlastba.

Razprava prof. Rande o razvlastbi obsegom, pretresivanjem mnogovrstnih pitanja, koja se nadovezuju na dotičnu pravnu ustanovu obzirom na potrebe sadanjega vremena, i na razvitak

Digitized by Google

prometnih obćila, svojom porabom bogate nove i najnovije literature, ima važnost prave mongrafije o tom predmetu, te je dokazom širokoga pravnoga obzorja, što ga duboki i pronicavi um pisca obuhvaća. Mi ju preporučamo svim našim sudbenim i upravnim činovnikom, da podpuno prouče predmet, koji će bivati za Hrvatsku tim važniji, čim će se više zadovoljavati njezinim potrebam na polju javnih radnja i obćila.

Kao što se ima privatno pravo podvrgnuti javnomu kod izvršivanja prava vlastnosti (§ 364 g. z.), tako se ima dozvoliti ukinuće, odnosno prenos vlastnosti pojedinih stvari, kad to ište obće dobro (§ 365). Temelj dakle i opravdanje razvlastbe nalazi pisac, kako to sada u obće civiliste priznavaju, u interesu zadruge, u javnom pravu. Primjećuje ovdje pisac pozivajuć se i na Mommsen-a, kako su slabi tragovi razvlastbe rimskoga prava u modernom smislu, te drži, da Ihering, koji u svom novom djelu „Zweck im Recht" navadja kod Rimljana mnoge slučajeve razvlastbe, uzimlje eksproprijaciju u preširokom smislu. I u njemačkom pravu nalazi R. slabih tragova razvlastbi. Sredovječna jurisprudencija i teorija 17. i 18. vieka nazrievale su temelj pravu pačanja države u privatno vlastničtvo, u „dominium eminens principis" nad svimi stvarmi, navlastito nad nepokretninami. Sve starije osnove gradjanskoga zakonika, kako je to Harrasowsky iztražio, pak i sam Zeiller zastupaju to stanovište. Veliki gospodarski razvitak ovoga vieka nametnuo je pravu zadatak, da obsežno uredi razvlastbu. Zakonodavnu podlogu novoj kodifikaciji razvlastbe udario je franceski zakon od 8. ožujka 1810, i sliedeći od god. 1813, 1841, za kojimi se povedoše Badenska (1835), Bavarska (1837), Italija (1865), Belgija (1870), Pruska (1874), Ugarska (1881).[3] Austrija usuprot nema obćenitoga zakona o

[3] Pošto po § 48 zak. čl. I. hrv. sabora g. 1868 (nagoda) spada u djelokrug podpune autonomije Hrvatske zakonarstvo i uprava u svih poslovih nutarnjih i pravosudja, amo računajuć sudbenost u svih molbah izim sudbenosti glede pomorskoga prava, očevidno je, da je hrvatski sabor nadležan kodificirati razvlastbu, koja spada u privatno pravo, a što se tiče izvadjanja njezina dotiče se stranom nutarnje uprave. Na ovom stanovištu sta-

Digitized by Google

razvlastbi, nego posebni zakon od 18. veljače 1878 o razvlastbi za željezničke podhvate.

Sama svrha razvlastbe, promaknuće naime javnoga dobra, u dvojakom ju pravcu ograničuje: naime razvlastba ne smije se pružiti dalje nego javno dobro zahtieva; a s druge strane treba da pojedincu, koji mora žrtvovati svoje vlastičtvo, dadu redovito podpunu naknadu oni krugovi, kojim njegovo požrtvovanje ide u prilog. R. navadja ipak slučajeva, (st. 131—3) vrlo riedkih istina, gdje razvlašteni nema prava na odštetu, n. pr. vlastnik privatne rieke mora ustupati šljunak bezplatno.

Posve temeljito R. luči od razvlastbe:

a) One obćenite zakonarske reforme, zahtievane po zadružnom razvitku, koje donose sobom ukinuće ili odkup privatnih ili javnih prava, n. pr. razterećenje tla, koje Stein neumjestno subsumira sa razvlastbom pod isti pojam, te istu teoriju na nje uporavlja, a tako čini i Wagner — Rau. Razvlastba uništuje ili ograničuje prava o predieljenih individua glede pojedinih stvari, a to od slučaja do slučaja po mjeri lokalne potrebe i uz suvremeni prenos razvlaštena prava na imetak razvlastitelja. Tamo imamo obćenitu pravnu reformu, amo posebni slučaj državne uprave.

b) Ima se lučiti od razvlastbe t. z. nuždno-državno pravo (Staatsnothrecht), pravo naime pozvanih državnih organa, u slučajih skrajne nevolje, da se odvrati pogibelj prieteća javnomu dobru, prisvojiti posjed, vlastnost ili ina privatna prava, dapače prisiliti pojedince na izvanredne osobne službe: n. pr. u slučaju požara ili poplave pravo porušiti kuće ili podignuti nasipe, u vrieme rata uzaptiti živež, konje, kola,

---

jaše negda hrvatska vlada, kako pripovjeda dr. Derenčin u svom Tumaču (II, 146).

Ali Ugarska vlada, pozivajuć se na § 9 nagode, po kojem spadaju u zajedničke poslove željeznice, luke, brodarstvo i one državne ceste i rieke, koje se jednakim načinom tiču Ugarske i Hrvatske, protegla je i na našu kraljevinu zak. članak XLI: 1881 zajedničkog sabora, kojim se uredjuje razvlastba, nuždna u javnom interesu za provedbu podhvata, koji po gore navedenom § spadaju u djelokrug zajedničkoga zakonarstva i uprave. I tako se je naša legislativa ograničila na stvaranje zakona od 26. studenoga 1876 ob izvlastbi nekretnina u gradu Zagrebu.

Digitized by Google

ladje. U ovih slučajevih ukinuće privatne vlastnosti nije kako kod razvlastbe slobodni čin državne uprave, obavljen poslje uvaženja svih okolnosti, nego proizlazi iz časovite nužde, gdje nemože biti govora o redovitom postupku, da pače kod izvršivanja nuždnoga pravà svejedno je, da li oštećenika ide iz pravičnosti ili kriepošću posebnih propisa, kakva naknada ili ne.[4] Veći dio civilista sada razlikuje razvlastbu od nuždnoga državnoga prava, ali R. ne odobrava onu antithesu Iheringovu, da se naime navala na posjed sbiva faktičnom upravnom odredbom (nuždno-drž.-pravo), a oduzeće vlastnosti krepošću prava (razvlastba).[5] Ipak može biti koji put dvojbeno, da li se ima posla s prvim ili s drugim. Nuždno pravo nastaje, gdje napadaj na tudji posjed ili na vlastnost biva kada se ne saslušaju obie strane, da se odvrati kakva pogibelj, n. pr. kod uništenja vinograda, da se odvrati filoksera. Zato R. temeljito drži, da oduzeće konjâ kod mobilizacije, jer neobhodno ne predpostavlja slučaj nužde, te je podvrgnuto posebnomu postupku, sadržava razvlastbu.

R. označuje dakle razvlastbu „onom funkcijom državne uprave, kojom ova pod slobodnim uvažavanjem okolnosti oduzimlje ili ograničuje privatna prava na pokretnih ili nepokretnih stvari u prilog javnokoristnom podhvatu uz podpunu naknadu". Vladajuća doktrina ne pravi razlike medju pokretnimi i nepokretnimi stvarmi, kako je ne pravi niti § 365 o. g. z., premda se riedko razvlašćuju pokretne stvari, jer ove mogu biti zamienjene stvarmi iste vrsti. Pruski zakon od god. 1874 a i ugarski od 1881 protežu se jedino na nepokretnine.

R. proti mnienju Röslera i Grünhuta drži, da i tako zvano javno dobro (res publicae, quae in communi usu

[4] Glasovita je ostala u najnovijoj povjesti razprava i zaključak piemonteskoga sabora, koji je po nagovoru Cavoura, odbio peticiju za naknadu onih piemonteskih državljanâ, koji su u ratu medju Austrijom i Piemontom god. 1849 bili pritrpili od vojske ogromnu štetu. I ovdje se radilo o nuždnom državnom pravu, po kojem uništenje privatne vlastnosti redovito ne ovlašćuje oštećenika na naknadu suprot državi.

[5] O. c. § 132. „Nicht zutreffend, kaže R., ist Ihering's (Zweck im Recht, § 418) Antithese: Eingriff in den Besitz durch faktische Verwaltungsmassregeln und Entziehung des Eigenthums im Wege Rechtens",

Digitized by Google

sunt) mogu biti predmetom razvlastbe. Grünhut opravdavaše svoje protivno mnenje tim, što svrha razvlastbe, posvećivanje naime objekta javnomu dobru, jur je oživotvorena kod rei publicae tako, da ne treba tu kakvoga prenosa stvari za javnu porabu, nego da se javna jur obstojeća poraba u drugu pretvara. Ali mu R. posve temeljito odgovara, da ima takih stvari „quae in communi usu sunt", koje ne pripadaju državi, koje su da pače u vlastnosti občine, korporacija i privatnika; a razvlašćena stvar ne mora biti neobhodno odredjena javnoj ili općoj porabi, nego može služiti i javno-koristnomu privatnomu podhvatu, n. pr. za privatnu željeznicu.

Razvlastba, osim da oduzimlje vlastnost, može ciljati na trajno ili prelazno njezino ograničenje, navlastito ustanovljenjem služnosti.[6] Razvlastbom mogu se oduzeti ili ograničiti stvarna prava svake vrsti, individualna prava (n. pr. patentalna prava), realni tereti, i obvezatna prava, pače i povlastice u smislu § 13 g. z. Navlastito — što je u sadanje vrieme vrlo važno — mogu biti željeznice, premda pripada izključivo pravo graditi i tjerati ih pojedincu ili družtvu, predmetom razvlastbe, da pače i na korist drugoga poduzeća, u koliiko javna korist to zahtieva.

Ali to obće dobro, kako kaže § 365 g. z. a i drugi zakonici s malom razlikom, kojemu individualna vlastnost mora biti žrtvovana, ne mora biti immediate državno dobro, državna svrha; obća korist, za kojom se kod razvlastbe ide, prelazi neposrednu svrhu državnu. Podhvat može promaknuti občenito dobro, a poraba netreba da bude za to obćenita. Tako n. pr. razvlastba može biti obavljena za kazzione, za klaonice, za osušenje močvare, i za ine javne svrhe, a da razvlašteni objekti ne imadu služiti javnoj porabi.

Nego, zaključuje R., samo obziri javnoga dobra, a ne ugodnosti ili poljepšanja, a još manje fiskalni interesi mogu opravdati kod načelne nepovriedivosti privatne

[6] Ovo je sadržano u § 365, naime u onom vezniku „i": „kad ište obćeno dobro, mora član države ustupiti uz primierenu naknadu i samu podpunu vlastnost",

Digitized by Google

vlastnosti, razvlastbu, kako je u tom doktrina složna, premda granica medju ugodnošću i javnom koristi prema okolnosti može biti vrlo dvojbena. S ovoga gledišta valja presudjivati razvlastbu preduzimanu u gradovih radi širenja i regulacije ulica. I za to pravedno se prigovara § 1 autonomnoga zakona ob izvlastbi u Zagrebu, koji dopušta eksproprijaciju „da se izvede osnova o poljepšanju grada Zagreba", čemu se bio i protivio kod razprave u saboru tadanji predstojnik pravosudbenog odjela dr. M. Derenčin. (Tumač, II. 149).

Studia o zadružnom zakonu.

Piše dr. Milorad Cuculić.

(Nastavak.)*

VI.

Iza poraza Sigismundova u bitci Nikopoljskoj g. 1396 provaljuju prvi put turske čete preko zemljah hrvatskih, izmedju Save i Drave.

Pošto su popalile mnoge gradove i odvele silu kršćana u roblje, pristupi kralj Sigismund k obrani zemalja svojih, ter izda naredbu od 12. ožujka 1435 ob uredjenju vojske. Izmedju ostalih imao je vojevati na Uni ban slavonski, prior Vranski, biskup zagrebački, Lovro Toth (Hedervár) i gospoda Blagajski. U četvrtom glavnom taboru, kojemu neima stalno naznačena mjesta, vojevali su stališi hrvatski i slavonski, Bosna i Hercegovina sa 9000 konjanika i županije sa 3000 konjanika.

Poslje pada Bosne g. 1463 nasta težka kušnja za hrvatski narod, i 400godišnja borba proti premoći Osmanlija.

Hrvatski stališi dizali su vojske, utvrdili Sisak, Brest i Središko; marljivo se radilo na bedemih Križevaca, Koprivnice i Ivanića, da se i sa slavonsko-turske strane obrani zemlja. Na Uni stajao još tada tvrdi Bihač.

Krajina prema Savi i Slavoniji nazvala se slavonska, a ona preko Kupe do mora hrvatska. A kada je nadvojvoda Karlo sagradiv Karlovac stao uplivati u hrvatske poslove, general pako Herberstein god. 1595 Erdödom silom oteo grad Varaždin, ter u tih gradovih namještena bila 2 generala kao zapovjednici vojske, od onda počima ime Karlovačke i varaždinske Krajine.

Digitized by Google

Izmedju obadvijuh na rieci Kupi i prema Uni, gdje su bile ponamještene čete i straže bana hrvatskoga, počima ime banske krajine.

Sada zavladaše krajinom kapitanati, koji mnogo brige i jada zadavahu banovom i staromu ustavu.

Kralj Ferdinand proglasi sve ove zemlje godine 1630 za kraljeve, pošto su ciela decenija puste ležale, a tamo gdje su još hrvatska vlastela uzdržala svoje gradove, odštetio ih je imanji u drugih svojih zemaljah ili novcem. Narodu na krajini toliko su davali polakšica, da su mnogi odbjegli vlastelu, i dali se pod vlast generala.

Tako je Ferdinand II. osnovao posebni teritorij, koji je stao nositi ime krajine varaždinske, a preko Kupe krajine hrvatske ili generalata karlovačkoga.

U XVII vieku bude osnovan još i generalat osječki, a prevladao je naziv slavonski za krajinu uz Savu od Jasenovca do Zemuna.

Izmedju ovih generalata bila je krajina med Kupom i Unom pod neposrednom vlasti bana hrvatskoga, ter se nazivala već tada krajina banska.

Glavne crte političke samouprave u krajini pokazuju nam se u sloboštinah, koje su dobili 1630 Vlasi u kapetanatih križevačkom, koprivničkom i ivaničkom.

Osobito se pazili mužkarci, koji su prevršili 17 godinu; gospodarom nalagalo se, da ih dobro hrane i obskrbljuju, a kad je krajišnik navršio 18. godinu, dodje pod oružje.

Pitanje krajiško u 17. vieku vrtilo se je poglavito oko toga, tko ima pravo tamo zapovjedati. Moć stališa i redova hrvatskih izigrana je bila činom, pošto su kapetanate dobivali potomci odličnih obitelji iz austrijskih zemalja.

Već na koncu 17. vieka poslje Karlovičkoga mira 1699. tražili su Hrvati generalat varaždinski, pošto su usljed sretnih vojna granice turske vlasti natrag pomaknute bile, imenito očišćena zemlja od Turaka medju Savom, Dravom te Unom.

Početak uredjenja krajine pospješili su nemiri, osobito u generalatu varaždinskom, ter je dvorsko ratno vieće pristupilo godine 1734, da uredi krajinu kao posebnu carsku zemlju, odstraniv odavle njemačke čete i predav obranu zemlje samomu narodu.

Slavonska i gornja krajina bijahu god. 1745, banska pako konačno god. 1749 po istom kalupu uredjene, ustrojiv pukovnije i bataljune, kako ih je varaždinska krajina već pod konac vlade Karla III. godine 1739 imala. Sada je krajina razdieljena u genaralate, osječki s pukovnijami gradiškom, brodskom i petrovaradinskom; varaždinski, s pukovnijami križevačkom i gjurgjevačkom; karlovački s pukovnijami ličkom,

Digitized by Google

otočkom, ogulinskom i slunjskom, dočim su pod banom stajale dvie pukovnije banske.[1]

Po sadanjem političkom ustrojstvu obuhvaćaše nekadanja gornja krajina, počam od mora okružje ličko-otočko sa bivšimi pukovnijami ličkom i otočkom; okružje ogulinsko-slunjsko bivše dvie istoimene pukovnije; okružje bansko obstojale dvie pukovnije banske, ter ova tri okružja sačinjavaju njekadanju hrvatsku vojnu krajinu, dočim su pukovnije križevačka i gjurgjevačka još god. 1871 organički stopljene s materom zemljom i tamo novo uredjena županija belovarska.

U slavonskoj i u dolnjoj krajini odgovaraju pukovnije gradiška, brodska i petrovaradinska istoimenim okružjem.

Glavno načelo krajiškoga ustrojstva od početka pa do posvemašnjeg razvojačenja i utjelovljenja materi zemlji, bijaše pravno shvaćanje krajiškoga teritorija kao posebne carske zemlje, i to ne samo cara kao vrhovnoga gospodara, već i kao vrhovnoga vlastnika; dalje njezinom naravnom zadaćom spojeno težište što većega očuvanja i ojačanja njezine vojne snage, imenito taj potonji princip provadja se kao crvena nit kroz sve krajiške zakone i uredbe, koje su se sve ovoj jedinoj i glavnoj svrsi prilagoditi morale.

Prem su već krajiške pravice od 1754. dozvoljivale krajišniku otudjiti i založiti zemlje, ipak su uza sve to zapovjednici razpolagali kako ih je volja bila, oduzimali zemlje jednom i podielivali drugom. Cantons-Regulativ od godine 1787 nastavlja reforme poglavito u području administracije, nu važan i po razvitak krajiških agrarnih odnošaja, odlučujući upliv, može se tek pripisati krajiškom temeljnom zakonu od 7. kolovoza 1807.[2]

Važno je da se tu krajiška selišta shvaćaju kao vojničko leno, na kojem krajišnik po volji carevoj ima samo koristovno vlastničtvo. Nu spojeno je tim slobodnije pravo razpolaganja pače i neograničen kup i prodaja suviš polja, čim je jednim dana sgoda da si selišta po malo povećavaju u razmjerju imovinskih i obiteljskih odnošaja; dočim su se drugi mogli olahkotiti predajom suvišnih zemalja pa si tim namaknuti drugih sredstva za gospodarstvo nuždnih.

Zadrugu kao patriarkalnu svezu obiteljsku, narodnim običajem posvećenu prastaru uredbu, prihvatio je krajiški sustav u dobro shvaćenom vlastitom interesu, poglavito da neoslabi vojna snaga i da gospodarstvo nezapne u odsuću vojnih obvezanika.

---

[1] Svi ovdje navedeni historički podatci crpljeni su iz Smičiklasove poviesti Hrvatske, strana 456 do 499 I. dio, zatim strane 53 do 76, 98, 145, 237, 308, 615 do 668 II. dio.

[2] Sravni Stopfer „Lehrbuch über die Grundgesetze der Karlstädter etc. Militärgrenze" Gratz 1840.

Digitized by Google

Samo uz taj sustav mogahu krajišnici postaviti na noge 17 pukovnija, dočim su uz isti broj pučanstva nasljedne zemlje stavljale tek 3 pukovnije.

U provincijalnom dielu Hrvatske i Slavonije okoristila su se za podaničtva vlastela zadružnom svezom u svoje ekonomske svrhe, u krajini vojnička uprava u svrhu militarisma; i tako vidimo kako se zadruga raznim ustrojstvom prilagodjuje ter izpunjuje namienjenu si zadaću. Izpunila je, rekao bih, i višu narodnu zadaću, pošto se je pod njenom sienom borio jedan dio naroda, da pomogne drugom dielu do kulturnog i materijalnog napredka.

Diobu zadruge dopušta već temeljni zakon od g. 1807 uz dozvolu zapovjedničtva pukovnije, ako su izpunjeni bili § 78 propisani uvjeti.

Ti uvjeti svadjali su se poglavito onamo, da se sačuva vojna snaga; dopuštala se je dakle dioba u dvie ili više manjih zadruga, ako svaka kuća zadrži toliko za vojnu sposobnih mužkaraca, da može dati barma po jednoga vojnika. Dalje strogo se je provadjao princip minimuma, da svaka kuća najmanje sa pol selišta nadieljena bude, jedno jutro podkućnice t. j. zemljišta za kuću, dvorište i vrt, zatim uz potriebni mrtvi i živi nared.

Taj minimum iznosio je u karlovačkoj i banskoj krajini 12 rali i to: 9 rali oranica a 3 livada; u slavonskoj i varaždinskoj krajini ukupno 17 rali, i to 12 rali oranica i 5 livada.

Karakteristično je tu, da je minimum u gornjoj krajini, u tom neplodnom i krševitom predielu, bio daleko manji od onoga u varaždinskoj i slavonskoj krajini, a moralo bi se predmjevati, da će upravo obratno biti. Razlog takovu uredjenju valja tražiti u prenapučenosti gornje krajine, usljed česa se je narod baš tamo najčešće potajno dielio; državna vlast morala je konačno te potajne diobe kao neukloniva fakta priznati, pa zato gornjem krajišniku manji minimum dopitati već i stoga razloga, da na vojnički zapt priučenom narodu niti sjene prava neustupi, kao da smie mimo zakona razdieliti se i suprot istom, ter samovlastno promjeniti točno formulirane granice svoga života. Ali tumače to i gospodarski odnošaji gornje krajine, jer se je sviet tamo od starine manje bavio poljskim gospodarstvom, nego ponajviše stočarstvom; ono prvo mnogo je stradalo od turskih navala, dočim je stoku lahko bilo odtjerati u goru, i tako spasiti znameniti dio imetka.

Svih tih nevolja nije osjećala slavonska krajina, koju je Sava dielila od turskog susjedstva. Konačno se dodaje, da je narod stanujući u neplodnih djelovih nalazio pomoć za vrieme nerodice u žitnicah, koje su tek god. 1878 ukinute.

Ključ diobni bijaše tako ustanovljen, da se ako se stranke o načinu

Digitized by Google

diobe nesporazumiju, imadu dieliti po broju mužkih glava bez obzira na starost tako, da je mužko čedo u kolievci jednako partipiciralo sa krajišnikom osjedjelim na bojnom polju.

Temeljni zakon od 7. svibnja 1850 prislanja se vidljivo na onaj od godine 1807, nu donese ipak krajišnikom baš carski dar ukinuv do onda postejeći lenski odnošaj, ter nadjeliv krajišnike podpunim vlastničtvom uživanih žemalja.[3]

Diobu zadruga olakšava ovaj zakon u toliko, što prvo netraži više kao minimum pol selišta već osim kuće samo 6 rali kao stožernu imovinu; drugo, dočim je temeljni zakon od god. 1807 tražio za diobu privolu svih punodobnih mužkaraca, zakon od god. 1850 zadovoljava se privolom većine svih zadrugara obojega spola navršivših 18. godinu. Razumjeva se, da niti tuj nije smjela trpiti vojna služba; ako je dakle izstupilo na jedanput vise mužkaraca, tražilo se je, da su tako kuće gospodar ostajuće, kao izlazeće strane zadovoljili vojničkoj dužnosti.

Carskim riešenjem od 10. travnja 1862, kojim su i opet uvedene njeke reforme, traži se kao i prije kod dioba u karlovačkoj i banskoj krajini minimum stožerne zemljištne imovine od 6 rali, za sve ostale pako dielove krajine traži se u isto ime četvrt selišta od 8.$_5$ jutara t. j. uz jednu ral podkućnice još 6 rali oranice i $2^1/_2$ rali livada.

Carsko riešenje od god. 1868 dozvoljuje oblasti, da u slučajevih obzira vriednih dopusti diobu i onda, ako se traži proti volji većine ukućana; a ako su glasovi razpolovljeni bili, odlučivao je mirovni sud.[4] Zakon od 8. lipnja 1871 o promjeni nekojih administrativnih uredaba u vojnoj krajini uveo je minimalnu mjeru po pravilu neotudjivih zemalja krajiško-zadružnih u svih djelovih vojne krajine opet na 6 jutara prepustiv, da do ove mjere mogu krajišnici razpolagati krajiškim zadrugam. —

Diobni ključ promienjen je tako, da se dieli po broju mužkih i ženskih obiteljskih članova.

Od god. 1871 razdvaja se zakonodavstvo autonomno glede razvojačenih i utjelovljenih dielova njekadanje vojne krajine naime varaždinskoga generalata, koje u noveli od 29. prosinca 1876 izpravlja nekoje mane i nedostatke zakona od 8. lipnja 1871, dočim je bivša krajiška upravna vlast još prije konačnoga sjedinjenja s materom zemljom regulirala zadružne odnošaje u hrvatskoj i slavonskoj krajini zakonom od 14. travnja 1880.

---

[3] Sravni Hostinek „die k. k. Militär-Grenze, ihre Organisation und Verfassung". Wien Staatsdruckerei 1861.

[4] Sravni Vežić zakone i naredbe o zadrugah u Zagrebu strana 119 do 123.

Digitized by Google

Predmetom naših razmatranja biti će najprije novela od 29. prosinca 1876 i odgovori na vladni kvestionar glede potriebitih možda preinaka ove zakonske novele, a zatim zadružni zakon od 14. travnja 1880, pak ćemo i tuj najprije čuti što misle interesenti o tom velevažnom pitanju.

Još ću u kratko predstaviti sliku zadružnih odnošaja u njekadanjoj krajini, kako ju pokazuje popis žiteljstva i stoke od 31. prosinca 1880.

Po katastralnih podatcih iznosi površina bivše hrvatsko-slavonske krajine 19.238 kilometara.

Prosjekom živilo je na četvornom kilometru 36.$_8$ duša.

Naravnom se mienom žiteljstvo najviše množi u gornjoj krajini, ter je taj kraj, nalik hrvatskom Primorju i gorskom kotaru, uz krševito i neplodno tlo prenapučen. U ličko-otočkom okružju dolazi na četvorni kilometar 26, u ogulinsko-slunjskom 39 stanovnika.

U najpovoljnijem su odnošaju glede gustoće žiteljstva okružje bansko (na 1 □ kilm. 48); kotar pazovski okružja petrovaradinskoga (na 1 □ kilom. 49); preslabo je napučena slavonska krajina i to kotari okružja gradiškoga (Novska 24.$_7$, Novogradiška 35, Oriovac 33.$_6$); i brodskoga (Garčin 33.$_4$, Vinkovci 33.$_7$, Županje 34.$_1$).

Po zvanju i zanimanju bavilo se poljodjelstvom i šumarstvom u nekadanjoj hrvatsko slavonskoj krajini koncem g. 1880 46.$_{80}$ u postotcih, ili u absolutnih brojevih od 698.084 prisutnih žitelja, gotovo polovica njih t. j. 326.711.

Od ovoga broja bilo je članova još postojećih zadruga 45.$_{22}$, a tajno razdieljenih posjednika obiteljskimi pomoćnici 40.$_{56}$. Najviše zadrugara ima slavonska krajina, imenito u sva tri kotara okružja brodskoga preko 60%, a i u ostalih krajiških kotarih u pravilu višji im je postotni dio nego li u gradjanskom dielu Hrvatske.

(Nastavit će se.)

K članku III. zakona od 17. svibnja 1875 ob uvedbi kaznenog postupnika.

Prem kazneni postupnik od 17. svibnja 1875, proglašen u XIX. komadu „Sbornika zakonah i naredabah“ valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju pod br. 30, obstoji u provincijalnom dielu Hrvatske i Slavonije već punih skoro 10 godina, to ipak nije sudbena praksa stalna glede pitanja: imade li se kazneni progon nastaviti po kaznenom po-

Digitized by Google

diobe nesporazumiju, imadu dieliti po broju mužkih glava bez obzira na starost tako, da je mužko čedo u kolievci jednako partipiciralo sa krajišnikom osjedjelim na bojnom polju.

Temeljni zakon od 7. svibnja 1850 prislanja se vidljivo na onaj od godine 1807, nu donese ipak krajišnikom baš carski dar ukinuv do onda postejeći lenski odnošaj, ter nadjeliv krajišnike podpunim vlastničtvom uživanih žemalja.[3]

Diobu zadruga olakšava ovaj zakon u toliko, što prvo netraži više kao minimum pol selišta već osim kuće samo 6 rali kao stožernu imovinu; drugo, dočim je temeljni zakon od god. 1807 tražio za diobu privolu svih punodobnih mužkaraca, zakon od god. 1850 zadovoljava se privolom većine svih zadrugara obojega spola navršivših 18. godinu. Razumjeva se, da niti tuj nije smjela trpiti vojna služba; ako je dakle izstupilo na jedanput vise mužkaraca, tražilo se je, da su tako kuće gospodar ostajuće, kao izlazeće strane zadovoljili vojničkoj dužnosti.

Carskim riešenjem od 10. travnja 1862, kojim su i opet uvedene njeke reforme, traži se kao i prije kod dioba u karlovačkoj i banskoj krajini minimum stožerne zemljištne imovine od 6 rali, za sve ostale pako dielove krajine traži se u isto ime četvrt selišta od 8.$_{6}$ jutara t. j. uz jednu ral podkućnice još 6 rali oranice i $2^1/_2$ rali livada.

Carsko riešenje od god. 1868 dozvoljuje oblasti, da u slučajevih obzira vriednih dopusti diobu i onda, ako se traži proti volji većine ukućana; a ako su glasovi razpolovljeni bili, odlučivao je mirovni sud.[4] Zakon od 8. lipnja 1871 o promjeni nekojih administrativnih uredaba u vojnoj krajini uveo je minimalnu mjeru po pravilu neotudjivih zemalja krajiško-zadružnih u svih djelovih vojne krajine opet na 6 jutara prepustiv, da do ove mjere mogu krajišnici razpolagati krajiškim zadrugam. —

Diobni ključ promienjen je tako, da se dieli po broju mužkih i ženskih obiteljskih članova.

Od god. 1871 razdvaja se zakonodavstvo autonomno glede razvojačenih i utjelovljenih dielova njekadanje vojne krajine naime varaždinskoga generalata, koje u noveli od 29. prosinca 1876 izpravlja nekoje mane i nedostatke zakona od 8. lipnja 1871, dočim je bivša krajiška upravna vlast još prije konačnoga sjedinjenja s materom zemljom regulirala zadružne odnošaje u hrvatskoj i slavonskoj krajini zakonom od 14. travnja 1880.

---

[3] Sravni Hostinek „die k. k. Militär-Grenze, ihre Organisation und Verfassung". Wien Staatsdruckerei 1861.

[4] Sravni Vežić zakone i naredbe o zadrugah u Zagrebu strana 119 do 123.

Digitized by Google

Predmetom naših razmatranja biti će najprije novela od 29. prosinca 1876 i odgovori na vladni kvestionar glede potriebitih možda preinaka ove zakonske novele, a zatim zadružni zakon od 14. travnja 1880, pak ćemo i tuj najprije čuti što misle interesenti o tom velevažnom pitanju.

Još ću u kratko predstaviti sliku zadružnih odnošaja u njekadanjoj krajini, kako ju pokazuje popis žiteljstva i stoke od 31. prosinca 1880.

Po katastralnih podatcih iznosi površina bivše hrvatsko-slavonske krajine 19.238 kilometara.

Prosjekom živilo je na četvornom kilometru $36._8$ duša.

Naravnom se mienom žiteljstvo najviše množi u gornjoj krajini, ter je taj kraj, nalik hrvatskom Primorju i gorskom kotaru, uz krševito i neplodno tlo prenapučen. U ličko-otočkom okružju dolazi na četvorni kilometar 26, u ogulinsko-slunjskom 39 stanovnika.

U najpovoljnijem su odnošaju glede gustoće žiteljstva okružje bansko (na 1 □ kilm. 48); kotar pazovski okružja petrovaradinskoga (na 1 □ kilom. 49); preslabo je napučena slavonska krajina i to kotari okružja gradiškoga (Novska $24._7$, Novogradiška 35, Oriovac $33._6$); i brodskoga (Garčin $33._4$, Vinkovci $33._7$, Županje $34._1$).

Po zvanju i zanimanju bavilo se poljodjelstvom i šumarstvom u nekadanjoj hrvatsko slavonskoj krajini koncem g. 1880 $46._{80}$ u postotcih, ili u absolutnih brojevih od 698.084 prisutnih žitelja, gotovo polovica njih t. j. 326.711.

Od ovoga broja bilo je članova još postojećih zadruga $45._{22}$, a tajno razdieljenih posjednika obiteljskimi pomoćnici $40._{56}$. Najviše zadrugara ima slavonska krajina, imenito u sva tri kotara okružja brodskoga preko 60%, a i u ostalih krajiških kotarih u pravilu višji im je postotni dio nego li u gradjanskom dielu Hrvatske.

(Nastavit će se.)

K članku III. zakona od 17. svibnja 1875 ob uvedbi kaznenog postupnika.

Prem kazneni postupnik od 17. svibnja 1875, proglašen u XIX. komadu „Sbornika zakonah i naredabah“ valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju pod br. 30, obstoji u provincijalnom dielu Hrvatske i Slavonije već punih skoro 10 godina, to ipak nije sudbena praksa stalna glede pitanja: imade li se kazneni progon nastaviti po kaznenom po-

Digitized by Google

stupniku od 29. srpnja 1853 ili od 17. svibnja 1875 ako je prije dana, nego li je novi kazneni postupnik od 17. svibnja 1875 u kriepost stupio, izrečena odluka obustavna, odustajna, tužbovna ili osuda.

Pošto je kazneni postupnik od 17. svibnja 1875 uveden naredbom bana kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 24. kolovoza 1882 br. 11.072 komad VII. Sbornika od god. 1882 br. 36 i u bivšu vojničku krajinu, to učestaju gore navedeni slučajevi, koji se raznolično riešavaju.

Neki tvrde, da se kazneni progon ima svagda nastaviti po kaznenom postupniku od 29. srpnja 1853 ako je prije dana, nego li je kazneni postupnik od 17. svibnja 1875 u kriepost stupio, izrečena odluka obustavna, odustajna, tužbovna ili osuda. Ovu tvrdnju temelje na članku III. al. 1. zakona od 17. svibnja 1875 ob uvedbi kaznenog postupnika od 17. svibnja 1875 koj glasi; „ako je prije dana, kad ovaj zakon u kriepost stupa, izrečena odluka obustavna, odustajna ili tužbovna ili osuda, ima se postupak dalnji ravnati po dosadanjih zakonih".

Ponajprije radja se dvojba, da li se ima pod izrazom članka III. alinea 1. razumjevati pravomoćno ili pako nepravomoćno izrečena odluka ili osuda.

Po samom slovu zakona ima se rieč „izrečena" tumačiti u običnom smislu, najme nepravomoćno izrečena odluka obustavna, itd. Da je ovo tumačenje prama duhu zakona sliedi odatle, što je zakonodavac znao, da nije moguće posliednji dan pred danom krieposti novoga zakona, izreći pravomoćno navedene odluke i osude.

Izpravnost ovoga tumačenja vidi se iz samoga čl. III. al. 2. gdje se ustanovljuje iznimka od prve stavke glede postupka u tekućih jur parnicah o zločinstvih i prestupcih, počinjenih sadržajem tiskopisa, gdje valja ustanova § 66 zakona o postupku u poslovih tiskovnih, koja glasi: „Novi kazneni postupnik valja i za tekuće parnice, ako glede njih u ono doba, kad novi zakon stupa u kriepost, sud prve molbe nebude još izrekao osude".

Ovo se podkriepljuje i čl. IV. al. 1. ces. patenta od 29. srpnja 1853 ob uvedbi kaznenog postupnika od 29. srpnja 1853. „Ako je izrečena odluka za povedenje iztrage proti stanovitoj osobi (Verweisungs-Erkenntniss, Versetzung in den Anklagestand), i ako kašnje nije ukinuta, to se dalnji postupak ravna po dosadašnjih zakonih. Ako je takova odluka kašnjom odredbom viših sudova ukinuta, to se ima daljnji postupak nastavit po sadašnjem kazn. postupniku (od 29. srpnja 1853)". Napokon vidi se to iz više riešitba kr. ban. stola, kom je više priziva stiglo proti tužbovnoj odluci, pa ih je izravno riešio, a nije ih povratio sudu, da ustupi spise državnomu odvjetničtvu na dalnji predlog, što bi se moralo učiniti, ako se rieč „izrečena" tumači tako, da se tu razu-

Digitized by Google

mjeva pravomoćno izrečena odluka obustavna, odustajna ili tužbovna ili osuda. Prema ovom tumačenju bi se sve nepravomoćno izrečene osude po kr. kot. sudovih radi prekršaja morale opet izreći po novom kazn. postupniku, jer glede njih neima pravomoćne tužbovne odluke, kao kod zločinstva i prestupaka.

Pošto bi tako bili na čistom glede znamenovanja rieči „izrečena", prelazimo na gore stavljeno pitanje glede nastavka kaznenog progona obzirom na izrečenu odluku obustavnu, odustajnu, tužbovnu ili osudu. Nu prije nego li se odgovori na to pitanje, treba razlikovat nastavak kaznenoga progona od rieči, navedenih u čl. III. al. 1. „ima se postupak dalnji ravnati po dosadašnjih zakonih", ob ovom posliednjem tvrde općenito, da se pod tim ima razumjevati i nastavak kaz. progona.

Rieč „postupak" valja ovdje uzeti u njenom običnom znamenovanju (Verfahren), a ne u užem smislu kaznenog postupanja, progona (Strafverfahren, Verfolgung), naime postupak, štono sliedi iza izrečenih gore navedenih odluka i osude, kao n. pr. proglašenje, dotično dostava istih strankam, podnašanje i riešavanje pravnih liekova proti istim, odredba konačne razprave nakon pravomoćne tužbovne odluke, itd.

Da se uzmogne ustanova čl. III. cit. zakona bolje shvatiti, neće biti suvišno, da se osvrnemo na zakon od 23. svibnja 1873 ob uvedbi kaznenoga postupnika od 23. svibnja 1873, kriepostnoga u zemljah i kraljevinah, zastupanih u carevinskom vieću, koj je hrvat. kaznenom postupniku od 17. svibnja 1875 bio podlogom i uzorom. Članak III. toga zakona glasi: „Ako je prije dana, kad ovaj zakon u kriepost stupa, izrečena odluka obustavna, tužbovna ili osuda, to odlučuju sudišta druge molbe i vrhovno sudište o poprimljenih pravnih liekovih proti istim, po dosadanjih zakonih". — Nadalje u čl. IV. toga zakona razjašnjuje se čl. III. istoga zakona, gdje se veli: ako se usljed izrečene prije napomenutog vremena tužbovne odluke, imade po § 200 kp. od 29. srpnja 1853 odrediti konačna razprava, to su za istu i za sliedeći postupak odlučni dosadanji zakoni; ako bi se pako kašnje, na temelju §§ 220 i 251 navedenog kaz. postupnika imala izreći nova tužbovna odluka, to se dalnji postupak ima ravnati po novom kaz. postupniku.

Napokon čl. V. glasi: umjestnost obnove kaznenog postupka i progona radi novo pridošlog kažnjivog čina ima se samo onda po ovom kaznenom postupniku prosuditi, ako nije stariji zakon, po kojem je prijašnji postupak svršen, povoljniji za obtuženika.

Obnovljeni pako postupak ima se voditi po ovom kaznenom postupniku i po sudovih, koji su po njem nadležni na to.

Ako se sravne navedene ustanove cislitavskog zakona s onimi našega zakona ob uvedbi kaznenog postupnika od 17. svibnja 1875 čl. III.

Digitized by Google

vidi se odmah, da su one obširne i jasne, a ove stegnute, jer su sva tri gornja članka skraćena recipirana u čl. III. te po tom manje jasne.

Uslied svoje kratkoće i obćenitosti ostavlja čl. III. mnoga pitanja neriešena, koja se samo u duhu samoga kaznenog postupnika od 17. svibnja 1875 mogu riešiti. Tako n. pr. neima ustanove, po kojem da se kaznenom postupniku pregoni kažnjivi čin, koj je na vidjelo izašao iza izrečenih gore navedenih odluka i osude; ili po kojem kaznenom postupniku da se postupa proti sukrivcu, ako su proti neposrednom počinitelju ili sukrivcem jur izrečene onakove odluke ili osuda? Po kojem kaznenom postupniku ima se prosuditi umjestnost obnove kaz. postupka?

Ovo će se riešiti po duhu samoga zakona o progonu kažnjivih čina, da se najme svaki kažnjivi čin, pa ma bio počinjen prije krieposti novoga kaznenoga postupnika, ima progoniti po novom kaz.. postupniku, ako je izašao na vidjelo za krieposti novoga kazn. postupnika, dočim se umjestnost obnove kaznenoga postupka ima prosudit po starom kaznenom postupniku, pošto je progon za njegove krieposti bio završen.

Prema gore navedenom naročito obzirom na ustanove cislitavskog kaznenog postupnika nemože se čl. III. 1. alinea „ima se postupak dalnji ravnati po dosadanjih zakonih“ tumačiti tako, da se kazneni progon obzirom na izrečene odluke i osude ima nastaviti po čl. III. 1. alinea, nego po čl. III. 3. alinea.

Ovdje ćemo se ponajviše baviti nastavkom kaznenog progona obzirom na izrečenu odluku obustavnu, odustajnu i tužbovnu, pošto obzirom na osudu neima kaznenog progona u užjem smislu, koji se osudom zaglavljenim smatra.

Kakov je dalnji postupak moguć glede odluke obustavne i odustajne, ako nije postala pravomoćnom prije krieposti kaznenog postupnika od 17. svibnja 1875, ako ne dostava iste strankam te podnašanje i riešavanje pravnih liekova proti istim; ako postanu riešenjem viših oblasti pravomoćnimi, to prestane momentano svaki dalnji postupak; ako budu ukinute, to se smatraju iste odluke, kao da nisu izrečene, te će se dalnji kaznen. postupak, dotično kazneni progon nastaviti po novom kaznenom postupniku.

Nemože se glede tih odluka tvrditi, ako nisu pravomoćne, da valja spise ustupiti državnom odvjetničtvu da učini predlog, već upravo po čl. III. 1. alinea ima se dalnji postupak ravnati po dosadanjih zakonih, a prema konačnom riešenju nastavit će se kazneni progon ili prekinuti.

Izrečenjem gornjih odluka jest zaključen iztražni postupak, kako se to vidi iz glave 10 kaz. post. od 29. srpnja 1853, gdje se govori o prizivu proti odlukam o zaključenom iztražnom postupku.

Digitized by Google

Timi odlukami stekle su stranke neko pravo, koje se mora poštovati doklegod obstoji njihovo izrečenje, tako n. pr. u § 199 star. k. p. stoji ustanova: „ako bude odustajna odluka izrečena, a okrivljenik se nalazi u zatvoru, ima se u odluci izreći, da se zatvorenik nakon pravomoćnosti odluke ima staviti na slobodu". — Uzmimo u tom slučaju, da državni odvjetnik prizove proti tom zaključku, da li će se tad spisi opet vratiti državnom odvjetniku, da donese predlog po novom kazn. postupniku, ili će se postupati dalje po starom kaz. postupniku?

Mislim, da neima dvojbe, da će se priziv riešiti po starom k. p., a dalnji postupak nastaviti prema tomu, da li je ukinuta ili potvrdjena rečena odluka. Jer da se spisi ustupe državnomu odvjetniku, koj je prizvao, to bi si on dosliedan ostao, pa prema novom kaznenom postupniku predao spise nadležnomu sudu da se nadopune predizvidi ili povede iztraga, ili bi odmah predao obtužnicu, za čim opet ide drugi postupak usljed prigovora, osobito ako je koji sukrivac na slobodi, a okrivljenik će morat sveudilj čamiti u zatvoru, dočim bi usljed postupka po starom kaz. postupniku prije do slobode došao. Ako bi se pako spisi imali ustupiti drugom državnom odvjetniku, koj bi je morao istom proučiti, iztražni bi se zatvor jošte produljio.

Što se tiče tužbovne odluke, ako postane pravomoćnom, razpitati će se na temelju iste i provesti glavna razprava; bude li ukinuta, stvar se vraća u stanje prediztrage, te će se kazneni postupak provesti po novom kaz. postup., što se mora sbiti i onda, ako bi se na temelju §§ 220 i 251 k. p. od 1853 imala izreći nova tužbovna odluka, akoprem to nije izrično u čl. III. našega uvedbenoga zakona spomenuto, kao što je to naročito spomenuto u čl. IV. cisl. uvedbenoga zakona ka k. p. od 23. svibnja 1873.

Iz svega ovoga proizlazi, ako je odluka obustavna ili odustajna pravomoćno izrečena, da se kazneni progon može nastaviti samo u smislu čl. III. alinea 3., koja veli: u slučajevih obnove postupka valja vazda postupati po kaz. p. od god. 1875.

Zaista nebi bilo prema duhu kaz. p., da se u onih slučajevih, gdje je sav dokazni materijal po starom kaznenom postupniku sabran te izrečena pravomoćna osuda, i ako se ima za nekoliko dana obnoviti kazneni postupak, postupa po novom kaznenom postupniku; u onih pako slučajevih, gdje je samo stigla prijava, vodjena prediztraga po starom kaz. p., te po istom završena odlukom obustavnom ili odustajnom, da se nastavlja kazneni progon po starom kaz. postupniku.

Bila bi čudna zaista ustanova zakona, koja bi nalagala sudcu, da vodi kazneni progon po starom kazn. postupniku, koji je prije 20—30 godina bio kriepostan, ako je izrečena odluka obustavna ili odustajna, gdje možda neima drugog dokaznog materijala do puke prijave te iz-

Digitized by Google

kaza oštećenika i okrivljenika. Taj slučaj može se lahko dogoditi gledeć na § 229 kz., po kojem za mnoge kažnjive čine neima zastare.

Možda će tko prigovoriti, da bi se protivilo načelu, da novi zakon neima povratne moći osim naročite ustanove. Nu taj prigovor nebi stajao, jer se ovdje neradi o tom, da se protegne zakonska moć na prošle čine, nego se radi ob uporabi zakona na preduzet se imajuće čine.

Nisu bo kažnjiva djela predmet kaz. postupnika, već uslied njih preduzet se imajući kazneni progon. Kazneni progon može se pako ravnati samo po onih zakonih, koji vriede u dobi, u kojoj se vodi progon.

Čim dodje u kriepost novi zakon o kaznenom postupku, nemože se po starom zakonu započeti kazneni progon nastaviti po dosadanjih zakonih, već po novom, ako nije došlo do odluke obustavne, odustajne ili tužbovne, s kojimi je kazneni progon u užjem smislu završen.

Da alinea 3. čl. III. citiranog zakona vriedi i za obnovu kaznenog postupka, koji se je svršio odlukom obustavnom ili odustajnom, nemože se dvojiti, pošto tako k. p. od 29. srpnja 1853 u glavi sedmoj, § 365 i 366 kao i onaj od 17. svibnja 1875 u glavi trinajstoj § 293 i 304 takovu obnovu kaznenog postupka poznaju, a neima razloga, kako je jur gore obrazloženo, da se upravo glede tih odluka po čl. III. 1. alineji iznimka pravi.

P. Petaj.
kr. sudb. pristav.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Naredba od 26. rujna 1857 i § 95 gruntovnog reda.

Državna gospoštija fužinska traži na temelju likvidacionalne odluke kr. podžupanije delničke od 9. listopada 1879 broj 6281. pol. uknjižbu prava zaloga na nepokretnosti Matije i Marije B. za glavnicu od 139 for. $68^1/_2$ nov. sa pripadci, koju glavnicu oni duguju gospoštiji u ime vodenog činža.

Kr. kot. sud u Bakru nije dozvolio uknjižbu s razloga, što molbi za uknjižbu nije bio priložen onaj zapisnik, kojim da Matija i Marija T. priznaše dug i obvezaše ga platiti u 12 polgodišnjih obrocih, pa i zato, što državna gospoštija nije zadobila clausulam intabulandi, a niti je konačno izkazano, da bi joj pripadalo pravo gornju tražbinu ovršnim putem utjerati za slučaj onaj, ako dužnici nebi obroke držali.

Digitized by Google

Radi toga dozvolio je bakarski sud samo predbilježbu prava zaloga i uputio moliteljicu, da predbilježbu za 14 dana opravda.

U opravdanju ove predbilježbe podiglo je kr. ravnateljstvo erarskih pravnih posala u Zagrebu pred kr. kotar. sudom u Delnicah tužbu, u kojoj traži, da se tuženici odsude: da su dužni na temelju odluke „nadležne političke oblasti“ državnoj gospoštiji fužinskoj izplatiti „likvidirani u ime vodenog činža“ dug od 139 for $68^1/_2$ nov., i to u 12 polugodišnjih jednakih obrocih, dakle za sada tri dospjela obroka sa 34 for. 87 nov. sa 5% zateznimi kamati; zatim da sud izvoli osudom izreći, da je opravdana predbilježba za cieli dug od 139 for. $68^1/_2$ nč.

Tuženici su prigovorili nadležnosti suda, jer sudbenost u ovom predmetu očito pripada političkoj oblasti, pošto je predmet urbarijalne naravi. Tuženici priznaju dug a ne manje i to, da su tražbinu kr. državne gospoštije jur pred političkom oblasti izjavili likvidnom; ali da su se obvezali samo na obročnu izplatu i tvrde, da ih ovaj sud nemože osuditi na izplatu, da nemože dakle ni hipotekarne ovrhe dozvoljavati. Konačno prigovaraju i petitu tužbe, jer taj neglasi „pro parte et rata“, kako bi morao glasiti, kad bi htio da bude u skladu s odlukom, koja je bila temeljem predbilježbi.

Tužiteljica navela je, da su za opravdanje predbilježbe u obće nadležni sudovi, a ovdje da se neradi o utjeranju tražbine.

Kr. kotarski sud delnički odbio je gospoštiju fužinsku sa cielom njezinom tužbom, uvaživši razloge tuženika.

Nu kr. banski stol preinačio je svojom riešitbom od 10. srpnja 1884 br. 15.415 osudu prve molbe, dao je donekle mjesta tužiteljičinu prizivu riešiv, da se, odlukom kr. kot. suda u Bakru od 27. stud. 1880 broj 2795 dozvoljena za tražbinu od 139 for. $68^1/_2$ nov. drž. gospoštije u Fužini predbilježba prava zaloga ima opravdanom smatrati; usuprot odpućuje se tužitelj sa dalnjim zahtjevom, da su tuženi dužni platiti 34 for. 87 nov. od zaostalog vodenog činža. Parbeni trošak prve molbe prebija se, dočim tužitelj snositi ima trošak svoga priziva.

Razlozi: Osuda prve molbe ukazuje se opravdanom, u koliko se njom odpućuje zahtjevani platež vodenog činža, jer te vrsti predmeti spadaju po naredbi od 26. rujna 1857 u djelokrug političke oblasti, a na ovu okolnost morao se je prema § 47 sudovnika i bez prigovora stranke obzir uzeti. — Usuprot morala se je prvomolbena osuda preinačiti glede traženog opravdanja izhodjene predbilježbe i neobaziruć se na to, da je tužitelj mogao i drugim putem doći do uknjižbe prava zaloga, — jer opravdanje predbilježbe, po § 89 grunt. reda izhodjene, spada po § 95 i 96 grunt. reda pred sud, na put parnice; zatim jer je tužitelju pravomoćnom odlukom bakarskoga suda izrično naloženo, da tu predbi-

Digitized by Google

lježbu opravdati ima; konačno jer se zahtjev temelji na tvrdo iskanje (§ 449 o. g. z.).

Proti ovoj riešitbi uložili su tuženici previd u kom iztiču ovo:

1. Ako se osuda prve molbe ukazuje opravdanom, u koliko odpućuje zahtjevani platež vodenoga činža, to ona svakako mora biti opravdana i u onom dielu, kojim meritorno odbija tužbu, zahtjevajuću opravdanje predbilježbe za tražbinu, iz istoga naslova izviruću. Po § 1 naredbe od 26 rujna 1857 sve tražbine, izviruće iz sličnih urbarskih odnošaja, imadu se političkim putem likvidirati, unovčiti i utjerati. Duboki smisao i moralna tendencija ove ustanove proizvire iz § 15 iste naredbe, u kom se sasvim prepušta političkoj oblasti, da prosudi mogućnost obdržavanja platežnih rokova, dapače joj se nalaže, da uzme u obzir, može li dužnik takove zaostatke namirivati bez nerazmjerna uštrba po eksistenciju svoju i svoje obitelji i bez gubitka svoga posjeda. Nu kad bi se sudilo po zahtjevu tužbe, tada bi tužiteljici državnoj gospoštiji bili prepušteno, da i bez intervencije političke oblasti ovršno utjera dužnu tražbinu; a ovo opet bi se protivilo § 10 previšnje naredbe od 26. rujna 1857, koj ustanovljuje, da niti neobdržavanje platežnih rokova još neuvjetuje gubitak blagodati obročnoga uplaćivanja. — Kako bi dakle sud mogao dozvoliti hipotekarnu ovrhu za takovu tražbinu, radi koje nemože dužnika niti na platež odsuditi?

2. Predmet tužbe već je pravomoćno riešen pred političkom oblasti kako to dokazuju prilozi tužbe i to riešen prije podniguća tužbe.

3. Kad bi doista svako opravdanje takove predbilježbe bez iznimke spadalo na put gradjanske parnice, tada bi u sličnih slučajevih bila sasvim promašena svrha svih onih mnogobrojnih naredaba, koje ustanovljuju djelokrug političkih oblasti i urbarskih sudova.

Kr. stol sedmorice potvrdio je presudu kr. banskoga stola, neupuštajući se u razloge previda, nego konštatujuć, da „presuda banskog stola nije u ničem oprovrgnuta previdom“, nego da je s razloga tamo navedenih opravdana.

Gj. Galac.

Amortizacija mjenbenog blanketa.

J. M. posjedovao je mjenbeni blanket glaseći na 1200 for., prihvaćen po A. F., a izdan po T. T. Više na tom blanketu izpunjeno nebijaše.

Dne 9. srpnja 1884 izgubi J. M. ovaj blanket, te pošto nije imao više nade da će ga naći, to je hotio za svoju sigurnost i za sigurnost svojih dužnikâ (izdatnika i prihvatnika toga blanketa) povesti usmrt-

Digitized by Google

beni postupak. U tu svrhu obrati se molbom de praes. 20. srpnja 1884 br. 1346 na sudbeni stol u B. kao na mjenbeni sud moleć, da se glede spomenutoga mjenbenog blanketa povede usmrtbeni postupak prema ustanovam § 77 i slied. mj. z.

Ovu molbu riešio je sudbeni stol u B. kao mjenbeni sud svojom odlukom od 2. kolovoza 1884 br. 1346 onamo, — „da nije nadležan za amortiziranje upitnog mjenbenog blanketa, pošto ta izprava neima svih bitnih potrebština mjenice, § 3 mjenb. zak. propisanih, jer da nije naznačen ni dan izdanja ni dan dospielosti, a ni mjesto izplate; . . . da iz ovakove izprave po ustanovi § 6 mj. z. nenastaje nikakova mjenbena obveza, jer takova izprava nije nikakova mjenica". Proti ovoj odluci J. M. nije utok uložio, te je po tom postala pravomoćnom.

J. M. preda sada svoju usmrtbenu molbu kr. kot. sudu u K. pod praes 7. rujna 1884 br. 11004 te je sada, na temelju one odluke sudbenog stola u B. molio, da se povede usmrtbeni postupak glede spomenute izprave, opravdavajuć nadležnost kot. sud. § 603 gpp. — Nu ni kotarski sud u K. nije hotio povesti usmrtbeni postupak, već je molbu ovu odbio s razloga nenadležnosti; jer izprava, o kojoj se govori, po izpunjenju postati će mjenicom.

Proti ovoj odluci uloži molitelj usmrtbe utok, u kom je razložio, da se svaka izprava može izgubiti, a svaka izgubljena da se onda može amortizirati, samo predležeći slučaj kao da tvori iznimku : sudbeni stol u B. kao mjenbeni sud odbio je usmrtbenu molbu radi nenadležnosti, jer da izprava, o kojoj se radi, nije mjenica, a kr. kot. sud odbija molbu radi nenadležnosti, jer da će u govoru stojeća izprava biti mjenicom.

Kr. banski stol obnašao je odlukom od 24. prosinca 1884 broj 25834. promotriv, da je kr. kot. sud u K. u tom predmetu po § 603 pgpp. nadležan, napadnutu odluku ukinuti, i kr. kot. sudu naložiti, da predbježno svjedoka D. D. o vlastničtvu i posjedu glede upitnog blanketa sasluša, i da zatim molbu utočnikovu rieši".

Kr. kotarski sud preslušao je usljed toga svjedoka D. D. te pošto je ovaj navod molbe potvrdio, povede ipak usmrtbeni postupak i dade u novine uvrstiti oglas, kojim se pozivlje — posjednik blanketa, da posjed svoj za 1 godinu dana istomu sudu priobći tim sigurnije, jer će se inače proglasiti, da su sva prava osnovana na tom blanketu utrnula.

Priobćio B.

Kako se riešava molba supruga, neka sud odredi shodno, da mu se žena vrati natrag u kuću?

Ferdinand N. zamoli kot. sud u Nepomuku, neka odredi, da se njegova supruga vrati natrag k njemu. Sud zadovolji molbi ovoj naloživ supruzi, da ima za tri dana vratit se k svomu suprugu, inače da

Digitized by Google

će ju dat silom dovesti. — Proti ovoj odluci podastre Emilia N. utok, a tim je povodom c. k. viši sud pražki riešenjem od 20. siečnja 1885 br. 1895 tako odluku prvoga suda kao i sav predhodni postupak kao ništetan dokinuo te molbu Ferdinanda N. odbacio s r a z l o g a: premda žena mora po § 92 ogz. za mužem u njegov stan, to se ipak, ako žena nezadovolji ovoj dužnosti svojoj, pravo pripadajuće suprugu može potražiti putem redovite pravde i držeć se propisa gradj. pp., podignuv dakle tužbu. Zato je trebalo podnesak Ferdinanda N., koji je već formom pogriešan, odmah te ureda radi odbaciti, kako to nalažu i dvor. dekreti od 6. listopada 1783 br. 197; od 24. siečnja 1818, 31. listopada 1785 br. 484, 25. siečnja 1789 br. 1026 itd., a pošto to nije učinjeno, nego mimo zakonitih propisa gradj. p. p. postupak poveden, to ga je valjalo prema odredbam istoga gr. pp. dokinuti te molbu Ferdinanda N. odbaciti.

Usljed previdnoga utoka Ferdinanda N. dokine c. k. vrhovno sudište bečko riešenjem od 24. ožujka 1885 br. 2184 napadnutu rješitbu druge molbe i naloži prizivnomu sudu, da ima bez obzira na i onako odklonjeni razlog, da ova stvar spada na redoviti put pravde, utok Emilije N. prema stanju stvari riešiti, i so sve s r a z l o g a: što se u slučajevih, navedenih u § 92 o. g. z. nemora baš nastupiti put redovita postupka, nego gledeć na interes javnoga poredka, koji je nedvojbeno tu takodjer po sriedi, kao i gledeć na narav različitih okolnosti, po kojih može pravo supruga biti podvrženo modifikacijam: može suprug stavljajuć ovakov zahtjev, jednostavnom molbom zamoliti pomoć sudca, pa se o toj molbi povede izvanparbeni postupak po car. patentu od 9. kolovoza 1854 (br. 208 d. z. l.); jer se u postupku prvoga sudca, koji je prema ovomu shvaćanju, nevidi kakova ništetnost, a po tom neima ni dovoljna razloga, da se povedeni postupak dokine*).

Tužitelj i tuženik kod protuslovnih nasljednih očitovanja oporučnih nasljednika.

Ostavitelj K. imadjaše tri brata: Ignjata, Josipa i Franju, koji su umrli prije njega. U oporuci svojoj odredi on: sve, što . . . još preostane ostavljam svojoj braći Ignjatu, Josipu i Franji, njihovoj djeci i nasljednikom u jednakih dielovih tako, da jedan dobije koliko i drugi, pa da i A. B. i C., kojih sam se već sjetio, dobe svoj dio kao i svi ostali. — A. i B. djeca Ignjata K.; C. D. E. F. djeca Josipa K.; i G. kći Franje K. predadoše nasljedno očitovanje svako na deveti dio nasljedstva; H. J. K., djeca umrloga sina Ignjata K., zatim L. M. N. O. P., djeca umrle kćeri Ignjata K. podnesoše nasljedno očitovanje svako

*) Vidi slični slučaj u Mjesečniku br. 12 str. 711 g. 1884. — Ured.

Digitized by Google

na petnajsti dio ostavine. Nakon saslušanja očitovanih nasljedničkih, preduzeta na temelju § 126 car. pat. od 9. kolovoza 1854 (d. z. l. broj 208) odredi prvi sud, da onih 8 nasljednikâ, koji se očitovaše na petnajsti dio ostavine, dignu tužbu. Naprotiv odluči prizivni sud, da imadu rolu tužitelja preuzeti oni nasljednici, koji su se očitovali na devetinu ostavine.

Vrhovni sud bečki odlukom od 10. veljače 1885 potvrdi riešenje prizivnoga suda s ovih r a z l o g a: U ovom slučaju stoje si naproti dvie skupine očitovanih nasljednika, koji se neprepiru medju sobom sbog sunasljedstva, nego sbog načina kako da se baština razdieli, da li na loze ili na glave. Prva skupina sastojeća od sedam osoba, hoće da se dieli po lozah, pa se stoga očitovala na devete dielove ostavine; dočim druga skupina, sastojeća od osam osoba, nastoji polučiti dielenje na glave, pa se stoga očitovala na dielove petnajste; obie skupine pozivlju se na oporuku ostavitelja, kojoj neima prigovora niti glede istinitosti niti glede sadržaja, pa temelje svoje zahtjeve jedino na različitom tumačenju oporuke. Ali ovdje nemože se razpravljati pitanje, kako se ima shvatiti odredba oporučitelja, a još manje može se sada o tom odlučiti, jer to pitanje jest predmetom razprave u preporu o nasljedstvu i predmetom odluke, koja će se o tom izdati, a toj rješitbi nesmije se nipošto prejudicirati. Ovdje sada radi se jedino o tom, tko da stupi u preporu o nasljedstvu kao tužitelj, pa se stoga može samo to uvažiti, da oni očitovani nasljednici, koji su se izjavili na deveti dio nasljedstva, mogu dobiti viši iznos nasljedstva jedino na račun i štetu ostalih sunasljednika, jer bi po ovom načinu dielenja na troje djece prije umrloga ostaviteljeva nećaka samo jedna kvota baštine i to dvadesetsedmi dio na svako diete, a na petero djece prije umrvše nećakinje samo nasljedna kvota i to na svako 45 dio nasljedstva palo, pa je s toga prije spomenutoj prvoj grupi nasljednika pravom dopitana uloga tužitelja u preporu o pravu nasljedstva, jer njihov zahtjev neizključuje doduše podpuno ostalih nasljednika od nasljednoga prava, ali sadržaje takovo ograničenje njihovoga prava, koje ograničenje mora se istom u parnici o nasljedstvu pravno obrazložiti, dočim zahtjev druge skupine nasljednika predpostavlja za sve sunasljednike jednaki dio nasljedstva. S ovih razloga trebalo je potvrditi rješitbu prizivnoga suda.

Djela, što ih je kazneni sudac kradjom označio, ne smiju bit predmetom tužbe rad smetanog posjeda.

A. tuži B-a radi smetenog posjeda pitajuć, da bude sudjeno, da je tuženica smela mirni njegov posjed dubrave tim, što je 1. travnja 1882 odsjekla, izdjelala i odniela polovicu borovog debla, što je bilo za

Digitized by Google

10 koraka po prilici od medje, i da joj se zabrani takovo smetanje njenoga posjeda. B., jer si je prisvojila ono borovog debla, bila je osudom kotarskog suda u Mattighofenu 3. svibnja 1882 za kradju osudjena, a ovu je odsudu okružno sudište u Riedu potvrdilo.

Kako se je 19. srpnja 1882 zaglavila na to razprava, presudilo se je u prvoj molbi prama tužiteljevoj tražbini.

Razlozi. Tuženica priznaje, da je u tužiteljevom dielu dubrave presječeno borovo deblo, što ga je tužitelj u samoj dubravi na ročištu pokazao, i da tužitelj taj dio dubrave posjeduje. Kaznenimi osudami od 3. svibnja i 2. lipnja 1882 dokazano je, da je polovicu ovog borovog debla odsjekla tuženica i da je drva odniela. Tužitelju bio je takovim djelom smeten mirni posjed njegovog diela dubrave; moralo se je po tom njegovom pitanju udovoljit.

Na tuženičin utok višje sudište odbilo je tužiteljevu tražbu promisliv, da se smetanjem posjeda može samo ono diranje u tudji posjed smatrati, koje potiče od namjere, da se tim do posjedovnih prava dodje; ali da takove namjere nije viditi u djelovanju tuženice, koja je samo odsjekla dio borovog debla, te drva za sebe zadržala, tim manje što je tužitelj ovo djelovanje dojavio kao kradju i takovom bijaše i priznato.

C. kr. vrhovno sudište na previdni utok tužitelja presudom 28. prosinca 1882 br. 15304 ukine obie odluke nižih sudova i cielu parnicu, koja se je na tužbu izvela, te naložilo da se tužba povrati s razloga: da su kazneni sudovi pozvani, da odluče o djelih, što ih kazneni zakon kazni; što je u predležećem sgodjaju kotarski sud u Mattighofenu odlukom od 3. svibnja 1882, potvrdjenom dne 2. lipnja 1882 po okružnom sudištu u Riedu, priznao B. krivom prekršaja proti sigurnosti vlastničtva po § 460 kz., počinjena tim, što je 1. travnja 1882 uzela i odniela svoje koristi radi, iz posjeda tužitelja A. bez njegove privole, drva, koja su vredila 30 novč. odsjekav ih od debla tužitelju A. pripadajuća; što je u ovoj kaznenoj odsudi uzdržana presuda, da je tuženica smetala tužitelju posjed napomenutih drva, odnosno diela dubrave, u kojem bijaše deblo, s kojeg su ona drva odsječena bila; što, pošto je jur kazneni sudac ob ovom poslu presudio, gradjanski sudac nije više nadležan, po smislu carske naredbe od 27 listopada 1849 d. z. br. 12. odlučiti, da li je u tuženičinom djelu, jur kradjom označenu, nazrievati smetanje posjeda tužitelja; što se napokon tomu ne protivi § 19 napomenute carske naredbe, dapače on podupire pravost gore navedena nazora tim, što se odnosi na propise kaznenog zakona i naredjuje, da se postupak nastavlja samo u koliko prieporni predmet spada pred gradjanski sud.

Iz G. Z. -- B.

Digitized by Google

Tko je u posjedu smetan, može se po § 16 gradjev. reda poslužiti tužbom radi odštete.

J. B. u B. izposlovao je kod grads. poglavarstva dozvolu za gradnju kuće pod br. 127, proti kojoj dozvoli nisu prigovarali njegovi medjaši, samo je nieke primjetbe učinio susjed A. R., koje dade očitujuć, da je povredjen u svom privatnom pravu, uvrstiti u dotični zapisnik.

Gradsko poglavarstvo dozvolilo je doduše po drugoj stavci § 8. gradj. reda gradnju s javnih obzira, al je podjedno po § 610 gr. pp. i po prvoj stavci § 8 gradj. reda uputilo stranke na put pravde.

Pošto J. B. nije po § 611 gr. pp. uzazivnom tužbom sebe zaštitio, to je A. R. po smislu § 340 i 341 ogz. zatražio u suda zabranu gradnje, koju je J. B. medjutim jur započeo. — Ovim zahtjevom A. R. nije uspio.

Podiže zato tužbu radi smetanja posjeda, jer „da je graditelj na sjevero-zapadnom kutu u površini po prilici 17 palaca u duljini a $8^1/_2$ pal. u širini unišao sa zidom i gradnjom na njegovo kućište br. 128, a u prvom katu da je odrezao daske od pissoira i stegnuo mu prostor istoga".

Sud prve molbe odbio je tužitelja sa sliedećih r a z l o g a: „Tužitelj ističe, da si je tuženi gradnjom nove kuće prisvojio zemljišta u duljini od 17 a u širini od $8^1/_2$ palaca, dočim si je u prvom katu u toliko prisvojio daske od njegovoga pissoira. Tuženik poriče ove tvrdnje tužiteljeve, pa se uz to pozivlje na odluku političke oblasti, kojom mu se gradnja dozvoljuje.

Ovom odlukom dozvoljena je tuženiku nova gradnja bez ikakve uzkrate § 8 gradjev. reda, i na temelju iste započeo je bio svoju novu gradnju. Pošto se je tuženi držao točno granicâ označenih po povjerenstvu pol. oblasti i odobrenih nacrtâ, to smetanju posjeda ne ima mjesta, mà da si je tuženi tom novom gradnjom i prisvojio zemljišta, koje je tužitelj od prije i uživao. (!)

Kraj izdane odluke za izvedenje nove gradnje bez uzkrate § 8 gradj. reda nije novogradilac dužan, da se napram komu po propisu ustanovâ § 610 grpp. i § 340 ogz. zaštiti, već treća osoba, koja drži da će tom novom gradnjom oštećena biti, može jedino proti takvoj odluci pol. oblasti administrativnim putem lieka tražiti; — u takvom slučaju odgovorna je jedino pol. oblast naprama trećoj osobi, a nipošto novogradilac. Tužitelj mogao bi jedino po propisu § 16 gradjev. reda od tuženika tražiti odštetu, ako drži, da si je tuženi njegovoga zemljišta prisvojio." . . .

Kr. banski stol obnašao je: vidiv, da je tuženiku na temelju podnešenih gradjev. nacrtâ gradjenje kuće br. 127 u B. po nadležnoj pol.

Digitized by Google

oblasti dozvoljeno i da se je dotična dozvola glede označenja medjâ na medjusobnom, i to povjerenstvenim putem ustanovljenom sporazumljenju obijuh stranakâ osnivala; da je tužitelj glede njekih naknadno učinjenih primjetaba po nadležnoj oblasti na redoviti put pravde odpućen; vidiv, da se je jur sudb. očevidom i mnenjem pokazalo i dokazalo, da se je tuženi pri gradjenju kuće br. 127 točno držao odobrenoga po nadležnoj oblasti nacrta, da dakle pri takvom stanju stvari o protupravnom, samovlastnom stegnuću posjeda tužiteljeva sa strane tuženika nemože govora biti, — napadnutu odluku u cielosti potvrditi i utok odbiti".

Treća molba odbila je takodjer tužitelja sa razloga gore navedenih te ga odputila na pristojeće mu pravo odštete po § 16 gradj. reda.

Tužitelj se je po propisu § 340 ogz., pošto tuženik nije uzazivnu tužbu podigao, poslužio tužbom na zabranu gradnje položiv primjerenu jamčevinu, nu bez uspjeha, a to s razloga, jer tobožnji vještaci konstatovaše, da je gradilac svoju gradnju zasnovao li po nacrtu, što ga je opredielila pol. oblast — a po tom nije se moglo vidjeti, da bi ovaj svojom gradnjom zašao na zemljište tužiteljevo.

Na istom razlogu temelje se i gornje rješitbe o smetanju posjeda.

Moment smetanja nije se u pomanjkanju izvornih nacrtâ unatoč opetovanim očevidom de jure pronaći mogao, akoprem de facto postoji, pa su i sami vještaci u svoje mnenje uvrstili, da nije izključena mogućnost, da je tuženi po predloženih nacrtih ipak zašao u posjed tužitelja, nu smetan posjed da se sasvim tim konstatovati neda.

Tu vidimo posljedice pomanjkanja valjanih, usposobljenih vještačkih osoba, pa je svatko osvjedočen, koliko takovi očevidi vriede.

Gornje rješitbe odpućuju tužitelja na put odštete po § 16 gradj. reda; nu time puštaju s vida, da se u nazočnom slučaju nije imalo razpravljati li o gradjevnoj crti, koju je pol. oblast opredielila, već o prostoru zemljišta, na koje je tuženi svojom gradnjom zašao bio.

U ostalom upozorujem na sličnost slučaja a različnost rješitbâ, koje sam u ovogodišnjem „Mjesečniku" br. 3. priobćen bio.

Priobćio Drag. Becić.

Digitized by Google

K § 358 gr. p. p. alinea druga.

Na mjenbenu tužbu de praes. 3. ožujka 1884 br. 1941 T. F-a proti K. V-u pcto. mjenbenoga duga od 440 for., izdao je kr. kotarski kao mjenbeni sud u Brodu platežni nalog 4. ožujka 1884, koji je istoga dana obim strankam i odpravljen. — 11. ožujka 1884 pod broj 2258 gr. stiže u uručbeni zapisnik kr. kot. suda u Brodu molba tuženika K. V-a za povratu u prijašnje stanje radi promašenog zapornog roka za podnešenje prigovorâ. S tom molbom bijahu spojeni i prigovori.

O povratnoj molbi i zajedno o glavnoj stvari bude po smislu § 362 gr. p. p. povedena razprava, a tečajem ove podnese tužitelj na temelju izdanog i jur odpravljenog gornjeg platežnog naloga ovršnu dražbenu molbu uz predhodnu pljenitbu i procjenu protivničkih pokretnina. Ovrha bje odlukom od 16. svibnja 1884 br. 2292 dozvoljena, a pljenitba i procjena pokretnina u svoje vrieme obavljena te odredjeno izvedenje same dražbe odlukom od 26. srpnja 1884 br. 6151, proti kojoj tuženik podnese utok s obustavnom moći — § 313 toč. 2 grpp. — u ovom smislu: „pošto je predmet razprave usljed molbe za povratu glede prigovora u tečaju, te će se u skoro glavna stvar zaglaviti i osuda izreći, to je s toga prerano dozvoljavati dražbu za uparničenu stvar, koja jošte pravomoćno sudjena nije."

Rješitbom od 11. veljače 1885 br. 3417 obnašao je kr. banski stol: vidiv, da je ovršna dražba pravomoćno dozvoljena već odlukom od 16. svibnja 1884 br. 2292 grpp., pa da je sada napadnuta odluka samo posljedica one pravomoćno dozvoljene ovrhe; vidiv, da se zamoljenom povratom u stanje prijašnje radi promašenoga roka za podnešenje prigovorâ neobustavlja ovrha, pošto je platežni nalog u vrieme, kad je povratna molba sudu podnešena bila, jur odpravljen bio — § 358 grpp., — vidiv, da i ostali prigovori u zakonu utemeljeni nisu — napadnutu odluku potvrditi.*) *Priobćio Drag. Becić.*

*) Svojstvo povratne molbe, da naime ne obustavlja ovrhe u slučaju, kad je osuda jur odpravljena ili dostavljena, ne ima po mojem skromnom mnenju osobite praktične vriednosti, jer se time iz jedne radjaju često dvie parnice.

Dr. Schuster doduše veli, „protivnik molitelja povrate, ako bude vidio, da je molba iole osnovana, bit će toliko razborit, pa neće ovrhe provadjati, jer zna, da će molitelj sredstvom condictionis indebiti (§ 1435 ogz.) udariti, pa će očekivati drugu novu parnicu".

Digitized by Google

B. Mjenbeno i trgovačko.

Ako tuženik stanuje izvan mjesta, gdje ima sud svoje sjedište, a njegov zastupnik, koji podnosi njegove prigovore, u mjestu suda, ipak idu mu u prilog dani tečaja na podneska pošti.

Tuženi B., stanujući Gjuru (Raabu) u Ugarskoj, primi 17. ožujka 1885. platežni nalog, što ga je proti njemu izposlovao A.; a 21. ožujka 1885 preda preko svoga u Beču stanujućega odvjetnika prigovore proti platežnomu nalogu; a te je c. k. bečki trgov. sud izravno riešio.

Usljed utoka tužitelja c. k. prizivni sud bečki dekretom od 28. travnja 1885 br. 6923 odbije prigovore kao prekasno podnesene, „jer se prigovori proti mjenb. platežnomu nalogu, usljed § 7 naredbe minist. pravosudja od 25. siečnja 1850 (br. 52 d. z. l.) moraju podastrieti za tri dana računajuć od dana uručenja platežnoga naloga; jer u ovom slučaju bijaše platežni nalog uručen 17. ožujka, a 21. ožujka predani prigovori, dakle prekasno, zato su se morali odbiti; jer iznimka u § 7 iste naredbe navedena nemože se ovdje uporaviti, pošto prigovori nisu predani na poštu i ovom dopremljeni, nego ih je stranka sama predala u uručbenom zapisniku.

Proti ovakovu riešenju podnese tuženik previdni utok, koji je c. k. vrhovno sudište bečko odlukom od 2. lipnja 1885. br. 6437 uvažilo, te dokinuv riešenje prizivnoga suda, potvrdilo odluku prvoga suda, „jer tuženik stanuje (ima svoje obitavalište) u Ugarskoj, pa je s toga morao, da brani svoje pravo, odpremit sudu svoje prigovore poštom ili ih pako predati kojemu u mjestu suda stanujućemu odvjetniku, da ih ovaj preda sudu, pa i u ovom posliednjem slučaju trebao je tuženik vremena isto onoliko, koliko da je sam neposredno sudu odpremio svoj podnesak; obzirom na sve ovo nemože se dakle tvrditi, da su prigovori prekasno podneseni!“

Ako graditelj nabavlja kreč (vapno), ima ovaj posao karakter trgov.-obrtni.

Proti graditelju B. podignuta bje tužba pred trgovačkim sudom. On prigovori nenadležnost trgov. suda, pošto da se kupovanje kreča po njem kao graditelju nemože smatrati poslom trgovačkim, dakle niti nije trgov. sud nadležan riešiti prepor, iz ovakova posla nastali. Niže molbe nisu uvažile toga prigovora, a odluke njihove o tom izdane potvrdi riešenje c. k. vrhovnoga suda bečkoga od 6. kolovoza 1884 br. 9019, koje

---

Nu upravo zato, jer svakomu nije ta „razboritost“ na umu, opaža se, da je ustanova § 358 grpp. al. 2 vrlo teoretična, koja u praksi, reć bi, otegoćuje parbeni postupak. Op. priob.

Digitized by Google

je poduprto medju ostalim ovimi razlozi: „Tuženik sam priznaje, da je graditelj, da kupuje i nabavlja kreča u nakani, da ga u svom obrtu, t. j. u gradnji sdanja za druge upotrebi i tim da ga dalje proda; uvaživ, da je ovaj posao tuženika absolutni posao trgovački u smislu čl. 271 t. g. (§ 258 hrv.-ug. trg. z.), jer ustanova zakona u ovom članku sadržana nečini nikakove razlike, da li se roba ili pokretna stvar dalje prodaje u naravi ili pako istom pošto je izradjena ili preradjena; uvaživ, da se u citiranom čl. trgov. zak. u obće govori o preradjenju robe, te nečini nikakova razlika, kako se roba preradjuje; uvaživ dakle, da je trgov. sud ovdje nadležan, morao se je utok odbaciti.

(Oesterr. Centralblatt).

C. Kazneno.

§ 183 kaz. zak.

Kr. držav. odvjetničtvo u V. tužilo je Stojana i Mariju R, da su radi duzna poreza u iznosu od 632 for. 27 nov. po poreznom ovrhovoditelju zaplienjenih i u pohrani njihovoj ostavljenih 27 krstova ječma i 45 krsta žita za 163 for. prodali, od toga 68 for. sebi zadržali i posvojili, i tim počinili zločinstvo pronevjerenja, označeno u § 183 kz. a kažnjivo po § 184 k. z. — Proti obtužnici podnesene prigovore zabaci kr. banski stol riešitbom od 20. rujna 1883 br. 19333.

Kr. sudbeni stol u V. osudom od 14. siečnja 1884 br. 5756 sudio je po predlogu držav. odvjetničtva.

Razlozi: Porezni ovrhovoditelj S p. zaplienio je 10. srpnja 1880 kod obtuženika radi dužna poreza 27 krstovâ ječma, procienjenih na 58 for. 50 nč., i 45 krsta žita, procienjenih na 140 for. Obtuženici priznaju, da je prvi t. j. Stojan R. znanjem i privoljenjem Marije R. spomenutu zaplienjenu hranu ovršiv ju — prodao za 163 for. te kažu, da su od toga utržka 95 for. uplatili u ime državnoga poreza, što i kr. poreznik R. J. potvrdjuje.

Kada se posmotri, da je hrana u krstovih zaplienjena bila, morati će se uzeti, jer za protivno ništa negovori, — da su okrivljenici zaplienjenu hranu doista samo za 163 for. prodali, te pošto su odmah iza toga na odplatu poreza, radi kojega je ovrha vodjena, kod kr. poreznog ureda u V. 95 for. platili, a ostatak od 68 for. sebi zadržali i posvojili, pokazuje se, da su od zaplienjenih i u njihovoj pohrani ostavljenih stvari pronevjerili u vriednost od 68 for.

Premda su se obtuženici kod glavne razprave temeljem porezne knjižice izkazali, da su medjutim sav porezni dug namirili, i prem iz izkaza poreznika R. J. proizlazi, da je St. R. poslje učinjene prijave

Digitized by Google

oblasti dozvoljeno i da se je dotična dozvola glede označenja medjâ na medjusobnom, i to povjerenstvenim putem ustanovljenom sporazumljenju obijuh stranakâ osnivala; da je tužitelj glede njekih naknadno učinjenih primjetaba po nadležnoj oblasti na redoviti put pravde odpućen; vidiv, da se je jur sudb. očevidom i mnenjem pokazalo i dokazalo, da se je tuženi pri gradjenju kuće br. 127 točno držao odobrenoga po nadležnoj oblasti nacrta, da dakle pri takvom stanju stvari o protupravnom, samovlastnom stegnuću posjeda tužiteljeva sa strane tuženika nemože govora biti, — napadnutu odluku u cielosti potvrditi i utok odbiti".

Treća molba odbila je takodjer tužitelja sa razloga gore navedenih te ga odputila na pristojeće mu pravo odštete po § 16 gradj. reda.

Tužitelj se je po propisu § 340 ogz., pošto tuženik nije uzazivnu tužbu podigao, poslužio tužbom na zabranu gradnje položiv primjerenu jamčevinu, nu bez uspjeha, a to s razloga, jer tobožnji vještaci konstatovaše, da je gradilac svoju gradnju zasnovao li po nacrtu, što ga je opredielila pol. oblast — a po tom nije se moglo vidjeti, da bi ovaj svojom gradnjom zašao na zemljište tužiteljevo.

Na istom razlogu temelje se i gornje rješitbe o smetanju posjeda.

Moment smetanja nije se u pomanjkanju izvornih nacrtâ unatoč opetovanim očevidom de jure pronaći mogao, akoprem de facto postoji, pa su i sami vještaci u svoje mnenje uvrstili, da nije izključena mogućnost, da je tuženi po predloženih nacrtih ipak zašao u posjed tužitelja, nu smetan posjed da se sasvim tim konstatovati neda.

Tu vidimo posljedice pomanjkanja valjanih, usposobljenih vještačkih osoba, pa je svatko osvjedočen, koliko takovi očevidi vriede.

Gornje rješitbe odpućuju tužitelja na put odštete po § 16 gradj. reda; nu time puštaju s vida, da se u nazočnom slučaju nije imalo razpravljati li o gradjevnoj crti, koju je pol. oblast opredielila, već o prostoru zemljišta, na koje je tuženi svojom gradnjom zašao bio.

U ostalom upozorujem na sličnost slučaja a različnost rješitbâ, koje sam u ovogodišnjem „Mjesečniku" br. 3. priobćen bio.

Priobćio Drag. Becić.

Digitized by Google

K § 358 gr. p. p. alinea druga.

Na mjenbenu tužbu de praes. 3. ožujka 1884 br. 1941 T. F-a proti K. V-u pcto. mjenbenoga duga od 440 for., izdao je kr. kotarski kao mjenbeni sud u Brodu platežni nalog 4. ožujka 1884, koji je istoga dana obim strankam i odpravljen. — 11. ožujka 1884 pod broj 2258 gr. stiže u uručbeni zapisnik kr. kot. suda u Brodu molba tuženika K. V-a za povratu u prijašnje stanje radi promašenog zapornog roka za podnešenje prigovorâ. S tom molbom bijahu spojeni i prigovori.

O povratnoj molbi i zajedno o glavnoj stvari bude po smislu § 362 gr. p. p. povedena razprava, a tečajem ove podnese tužitelj na temelju izdanog i jur odpravljenog gornjeg platežnog naloga ovršnu dražbenu molbu uz predhodnu pljenitbu i procjenu protivničkih pokretnina. Ovrha bje odlukom od 16. svibnja 1884 br. 2292 dozvoljena, a pljenitba i procjena pokretnina u svoje vrieme obavljena te odredjeno izvedenje same dražbe odlukom od 26. srpnja 1884 br. 6151, proti kojoj tuženik podnese utok s obustavnom moći — § 313 toč. 2 grpp. — u ovom smislu: „pošto je predmet razprave usljed molbe za povratu glede prigovora u tečaju, te će se u skoro glavna stvar zaglaviti i osuda izreći, to je s toga prerano dozvoljavati dražbu za uparničenu stvar, koja jošte pravomoćno sudjena nije.“

Rješitbom od 11. veljače 1885 br. 3417 obnašao je kr. banski stol: vidiv, da je ovršna dražba pravomoćno dozvoljena već odlukom od 16. svibnja 1884 br. 2292 grpp., pa da je sada napadnuta odluka samo posljedica one pravomoćno dozvoljene ovrhe; vidiv, da se zamoljenom povratom u stanje prijašnje radi promašenoga roka za podnešenje prigovorâ neobustavlja ovrha, pošto je platežni nalog u vrieme, kad je povratna molba sudu podnešena bila, jur odpravljen bio — § 358 grpp., — vidiv, da i ostali prigovori u zakonu utemeljeni nisu — napadnutu odluku potvrditi.*) *Priobćio Drag. Becić.*

*) Svojstvo povratne molbe, da naime ne obustavlja ovrhe u slučaju, kad je osuda jur odpravljena ili dostavljena, ne ima po mojem skromnom mnenju osobite praktične vriednosti, jer se time iz jedne radjaju često dvie parnice.

Dr. Schuster doduše veli, „protivnik molitelja povrate, ako bude vidio, da je molba iole osnovana, bit će toliko razborit, pa neće ovrhe provadjati, jer zna, da će molitelj sredstvom condictionis indebiti (§ 1435 ogz.) udariti, pa će očekivati drugu novu parnicu“.

Digitized by Google

B. Mjenbeno i trgovačko.

Ako tuženik stanuje izvan mjesta, gdje ima sud svoje sjedište, a njegov zastupnik, koji podnosi njegove prigovore, u mjestu suda, ipak idu mu u prilog dani tečaja na podneska pošti.

Tuženi B., stanujući Gjuru (Raabu) u Ugarskoj, primi 17. ožujka 1885. platežni nalog, što ga je proti njemu izposlovao A.; a 21. ožujka 1885 preda preko svoga u Beču stanujućega odvjetnika prigovore proti platežnomu nalogu; a te je c. k. bečki trgov. sud izravno riešio.

Usljed utoka tužitelja c. k. prizivni sud bečki dekretom od 28. travnja 1885 br. 6923 odbije prigovore kao prekasno podnesene, „jer se prigovori proti mjenb. platežnomu nalogu, usljed § 7 naredbe minist. pravosudja od 25. siečnja 1850 (br. 52 d. z. l.) moraju podastrieti za tri dana računajuć od dana uručenja platežnoga naloga; jer u ovom slučaju bijaše platežni nalog uručen 17. ožujka, a 21. ožujka predani prigovori, dakle prekasno, zato su se morali odbiti; jer iznimka u § 7 iste naredbe navedena nemože se ovdje uporaviti, pošto prigovori nisu predani na poštu i ovom dopremljeni, nego ih je stranka sama predala u uručbenom zapisniku.

Proti ovakovu riešenju podnese tuženik previdni utok, koji je c. k. vrhovno sudište bečko odlukom od 2. lipnja 1885. br. 6437 uvažilo, te dokinuv riešenje prizivnoga suda, potvrdilo odluku prvoga suda, „jer tuženik stanuje (ima svoje obitavalište) u Ugarskoj, pa je s toga morao, da brani svoje pravo, odpremit sudu svoje prigovore poštom ili ih pako predati kojemu u mjestu suda stanujućemu odvjetniku, da ih ovaj preda sudu, pa i u ovom posliednjem slučaju trebao je tuženik vremena isto onoliko, koliko da je sam neposredno sudu odpremio svoj podnesak; obzirom na sve ovo nemože se dakle tvrditi, da su prigovori prekasno podneseni!“

Ako graditelj nabavlja kreč (vapno), ima ovaj posao karakter trgov.-obrtni.

Proti graditelju B. podignuta bje tužba pred trgovačkim sudom. On prigovori nenadležnost trgov. suda, pošto da se kupovanje kreča po njem kao graditelju nemože smatrati poslom trgovačkim, dakle niti nije trgov. sud nadležan riešiti prepor, iz ovakova posla nastali. Niže molbe nisu uvažile toga prigovora, a odluke njihove o tom izdane potvrdi riešenje c. k. vrhovnoga suda bečkoga od 6. kolovoza 1884 br. 9019, koje

---

Nu upravo zato, jer svakomu nije ta „razboritost“ na umu, opaža se, da je ustanova § 358 grpp. al. 2 vrlo teoretična, koja u praksi, reć bi, otegoćuje parbeni postupak. Op. priob.

Digitized by Google

je poduprto medju ostalim ovimi razlozi: „Tuženik sam priznaje, da je graditelj, da kupuje i nabavlja kreča u nakani, da ga u svom obrtu, t. j. u gradnji sdanja za druge upotrebi i tim da ga dalje proda; uvaživ, da je ovaj posao tuženika absolutni posao trgovački u smislu čl. 271 t. g. (§ 258 hrv.-ug. trg. z.), jer ustanova zakona u ovom članku sadržana nečini nikakove razlike, da li se roba ili pokretna stvar dalje prodaje u naravi ili pako istom pošto je izradjena ili preradjena; uvaživ, da se u citiranom čl. trgov. zak. u obće govori o preradjenju robe, te nečini nikakova razlika, kako se roba preradjuje; uvaživ dakle, da je trgov. sud ovdje nadležan, morao se je utok odbaciti.

(Oesterr. Centralblatt).

C. Kazneno.

§ 183 kaz. zak.

Kr. državn. odvjetničtvo u V. tužilo je Stojana i Mariju R, da su radi dužna poreza u iznosu od 632 for. 27 nov. po poreznom ovrhovoditelju zaplienjenih i u pohrani njihovoj ostavljenih 27 krstova ječma i 45 krsta žita za 163 for. prodali, od toga 68 for. sebi zadržali i posvojili, i tim počinili zločinstvo pronevjerenja, označeno u § 183 kz. a kažnjivo po § 184 k. z. — Proti obtužnici podnesene prigovore zabaci kr. banski stol riešitbom od 20. rujna 1883 br. 19333.

Kr. sudbeni stol u V. osudom od 14. siečnja 1884 br. 5756 sudio je po predlogu državn. odvjetničtva.

Razlozi: Porezni ovrhovoditelj S p. zaplienio je 10. srpnja 1880 kod obtuženika radi dužna poreza 27 krstovâ ječma, procienjenih na 58 for. 50 nč., i 45 krsta žita, procienjenih na 140 for. Obtuženici priznaju, da je prvi t. j. Stojan R. znanjem i privoljenjem Marije R. spomenutu zaplienjenu hranu ovršiv ju — prodao za 163 for. te kažu, da su od toga utržka 95 for. uplatili u ime državnoga poreza, što i kr. poreznik R. J. potvrdjuje.

Kada se posmotri, da je hrana u krstovih zaplienjena bila, morati će se uzeti, jer za protivno ništa negovori, — da su okrivljenici zaplienjenu hranu doista samo za 163 for. prodali, te pošto su odmah iza toga na odplatu poreza, radi kojega je ovrha vodjena, kod kr. poreznog ureda u V. 95 for. platili, a ostatak od 68 for. sebi zadržali i posvojili, pokazuje se, da su od zaplienjenih i u njihovoj pohrani ostavljenih stvari pronevjerili u vriednost od 68 for.

Premda su se obtuženici kod glavne razprave temeljem porezne knjižice izkazali, da su medjutim sav porezni dug namirili, i prem iz izkaza poreznika R. J. proizlazi, da je St. R. poslje učinjene prijave

Digitized by Google

naime 27. srpnja 1881 u ime poreznog duga platio 95 for., zatim 22. rujna 1881 84 for. 70 nč., 28. rujna 1881 60 for., 6. listopada 1881 60 for., dakle ukupno 299 for. 70 nč., indi više nego što vriede zaplienjene stvari, to ipak ova okolnost može samo uplivati na pitanje ob odmjeri kazne, a ne na ubrojivost kažnjenog čina, radi kojega su St. i M. R. obtuženi, pak su se radi toga morali zločinstva pronevjerenja krivimi proglasiti.

Usljed podnesene — po zastup. obtuženika odvjet. Pavlu Jovanoviću — žalbe ništovne, kr. stol. sedmorice osudom od 12. travnja 1884 br. 872 dokinuo je po § 303 k. p. osudu prvoga suda, te St. i M. R. po § 250 točke 3 k. p. odriešio od obtužbe.

Razlozi: „Prvi sud pri svojoj izreci o krivnji obajuh obtuženika uzima za dokazano, da su obtuženici svoju za porez zaplienjenu hranu za 163 for. prodali i od te svote u odplatu poreza 95 for. položili, ostatak pak od 68 for. da su si pridržali i pronevjerili, bez da je prvi sud u dokaz činjenice upitnog pronevjerenja i jedan razlog naveo".

Pošto obtuženi, — koji su u svoju obranu naveli, da su zaplienjenu za porez hranu prodati morali, inače bi, kao što je hrana na polju u krstovima ležala — propasti morala, glasom razpravnoga zapisnika porekli, da su što od prodane hrane, a najmanje 68 for. pronevjerili tvrdeć, da su oni i tu svotu u odplatu poreznog duga predali poreznom uredu; pošto toj poreci i odnosno tvrdnji obtuženika protivno dokazano nije, što više kr. poreznik R. J. u svom izkazu potvrdjuje, da su obtuženi u ime dužna poreza 27. srpnja 1880 95 for., 22. rujna 1880 84 for. 70 novč., 28. rujna 1880 60 for. i 5. listopada 1880 60 for. ukupno dakle 299 for. 70 nč. odplatili, iz kojeg izkaza proizlazi, da su već 22. rujna 1880 odplatom svote od 179 for. 70 novč. za 16 for. 70 novč. više poreza uplatili, nego je vriednost hrane iznosila, koja je za porez bila zaplienjena, i koju su obtuženici za 163 for. prodali; pošto nadalje niti tečajem iztrage dokazano nepredleži, niti se to iz pljenitbenog zapisnika izpostavlja, da je upitna zaplienjena hrana obtuženikom u pohranu i sahranu povjerena, da se njom porez odplati, a ne predleži ni to dokazano, da su obtuženici imali zlu namjeru prodajom hrane sebe okoristiti (§ 181—183 kz.) i to tim manje ne, što se i u razlozih prvosudne osude navodi, da su obtuženici poslje prodaje hrane sav svoj porezni dug namirili: to se obzirom na prenavedena radja znatna sumnja o istinitosti čina uzetog za podlogu izreci o krivnji obtuženika, pa za to valja prvosudnu osudu kao sa razlozima očito neosnovanim (§ 277 točka 5 k. p.) utemeljenu po § 303 k. p. ureda radi ukinuti te obtužene St. i M. R. od obtužbe po § 250 točke 3 kp. riešiti, jer nije dokazano, da su svotu od 68 for. pronevjerili". *Priobćio M. P. Jovanović.*

Digitized by Google

Ako stranka tečajem glavne razprave i prije nego li se osuda proglasi, najavi žalbu ništovnu radi pojedinih dogodjaja, nemogu se takova očitovanja uzeti kao prijava žalbe ništovne u smislu § 284 k. p. (§ 280 hrv. k. p.).

U nejavnoj razpravi o žalbi ništovnoj, što ju je obtuženi podnio proti osudi zemalj. suda trščanskoga od 19. rujna 1884 br. 1901, povela se rieč i o sliedećem: Branitelj obtuženikov tečajem glavne razprave izazvao je nekoliko puta sud, da je morao izreći riešitbu ob incidentnih stvarih, a pošto su ta riešenja izpala proti njemu, očitova odmah da prijavlja proti tomu žalbu ništovnu. Proti proglašenoj osudi najavi priziv dodav, da je žalbu ništovnu već najavio. U žalbi ništovnoj pobijaše obtuženi sva ona riešenja, o kojih je branitelj njegov u glavnoj razpravi očitovao, da će proti njim podnieti žalbu; a osim ovih naveden je bio još drugi razlog ništetnosti. Glede ovoga potonjega razloga misle jedni, da se nebi imao uvažiti niti u obće nanj ikakov obzir uzeti, jer nije prijavljen prije izminuća zakonskoga roka od tri dana. Naprotiv tomu pririmetilo se: § 284 austr. k. p. odredjuje, da treba prijaviti žalbu ništovnu uz tri dana poslje proglašene osude. Ovomu propisu nezadovoljavaju, niti su prema njemu očitovanja, dana prije proglašene osude, a to tim manje, što u ovom vriemenu t. j. prije izrečene osude, neima objekta, s kojim se žalba ništovna ima baviti, dotično koji ima pobijati; na dalje nemože se uzeti, da stranka namjerava podnieti žalbu ništovnu u svakom slučaju, bio kakov mu drago sadržaj osude, i da se u izjavah prije osude danih nemože nazrievati definitivna odluka. Zato upravo i govori § 281 a. k. p. (§ 277 hrv. k. p.) u zadnjoj alineji o sličnih izjavah tužitelja tečajem glavne razprave kao o pridržaju žalbe ništovne. Da nije dakle obtuženik na svršetku glavne razprave dao izjavu, koja se može smatrati prijavom žalbe ništovne, nebi se smio obzir uzeti na nijedan navedeni razlog ništovni. Ako li se pako shvate one izjave na svršetku glavne razprave kao prijava žalbe ništovne, to je svejedno, da li se je pozvao na već prije najavljenu žalbu ništovnu ili ne, pošto mu je posvema slobodno, da razloge najavljene žalbe ništovne iztakne istom u izvedenju žalbe. Uz ovo potonje mnenje pristane i kasacionalno sudište, te je neosvrćuć se na potaknuto razlikovanje, sve u žalbi ništovnoj navedene razloge ništetnosti podvrglo svomu prosudjenju. (Zaključak kasacionalnoga suda beč. od 4. stud. 1884 br. 12591).

(Centralblatt).

Digitized by Google

K § 486 k. z.)*

Kr. sudbeni stol u P. izrekao je osudom od 10. rujna 1884 br. 4376, da je Jakov N. kriv, što je znajuć da je insolventan, pošto pasiva njegova prevaljuju aktiva, propustio po propisih zakona zatražiti otvorenje stečaja nad svojim imetkom, već davši zaplieniti u korist svoje sestre Karoline N. za tražbinu od 500 for. i Josipa Š. za tražbinu od 256 for. svu robu, ostale vjerovnike prikratio za njihove trazbine od 2268 for. 7 nov. i tim počinio prestupak suprot sigurnosti vlastničtva po § 486 k. z.

Proti cvoj osudi uloži obtuženik žalbu ništovnu, koju je kr. stol sedmorice kao sud kasacionalni rješitbom od 25. travnja 1885 br. 711 zabacio po § 282 k. p. kao neosnovanu i potvrdio prvosudnu osudu. Medju razlozi vrhovne osude ističe se i taj, da se prama ustanovam § 486 alinea 1. k. z. nemože uvažiti opravdanje obtuženika, da on nije hotio prijaviti stečaj, jer da provedenje stečajnoga postupka mnogo nanosi troška i da je svoje vjerovnike zamolio bio za moratorium. Iz ovršnih spisa vidi se, da je roba zaplienjena i ovršnim putem prodana za tražbinu Josipa Š. i Karoline N, samo na 295 for. 70 novč. i odnosno 580 for. 5 novč. procienjena bila; — stoga neizpostavlja se naprama polučenom utržku od 209 for. 10 novč. i 408 for. nipošto nerazmjerje takovo, da bi se radi toga moglo uzeti, da je obtuženi samo nesrećom ili bez svoje krivnje spao na to, da nemože namiriti svoje vjerovnike.

Priobćio Josip Galjer.

Prevara krivotvorenjem doznačnicâ

Kr. državno odvjetničtvo u P. tužilo je Gašpara Š., da je tečajem god. 1880 i 1881 bivši pisarom kod obć. ureda u R., krivotvorio doznačnice u ime obć. ureda na odielo občinskih stražara, te uzeo razne robe kod trgovca Gustava V. i Mavre H. u Cerniku u vriednosti od 102 for., pa ovu na svoju korist upotriebio, čim je počinio zločinstvo prevare po §§ 197, 200, 201 slovo a) k. z. kažnjivo po § 202 k. z. Nu kr. sudbeni stol u P. odriešio je obtuženika osudom od 21. siečnja 1885 br. 5775 ex 1884 od obtužbe po § 250 br. 3 kp. sa sliedećih r a z l o g a:

Ustanovljenim se smatra, da je obć. ured u R., odnosno načelnik občine Tadija L. običavao pismenimi doznačnicami, kao što je ona pod

---

*) Ovo je druga u Mjesečniku priobćena vrhovna rješitba kr. dalm.-hrv.-slavonskog stola sedmorice, iz koje takodjer proizlazi, da za prestupak § 486 k. z. nije nuždno, da je nad imovinom krivca stečaj otvoren bio; — kao što je to bilo uztvrdjeno u vrhovnoj rješitbi priobćenoj u 2. broju Mjesečnika o. g. — Op. priob.

Digitized by Google

dbr. 69/d, koja se istinitom priznaje, kod trgovca V. i H. potrebiti za ured pisaći [materijal i za obć. službenike nuždnu manufakturnu robu doznačivati, a trgovci su donositeljem, ili na takove doznačnice onim koji su u njih označeni bili, zahtievane stvari bez naplate kupovne ciene predali; — da je od sgode do sgode obć. ured na takav način nastale tražbine trgovcem plaćao novcem, što ga je uztegnuo od plaće službenika, na čiju korist su odnosne doznačnice izdane.

Ustanovljeno je nadalje, da je obtuženi Gašpar Š. dok je kod spomenutoga obć. ureda pisarom bio, tečajem god. 1881 krivotvorio doznačnice pod dbr. 49/b, 69/b i 69/c naime, bez ovlasti načelnika Tadije L. napisao i podpisao imenom Tadije L. i providio pečatom občinskoga ureda, i po tom za svoju korist primio stvari od H. za 3 for. i od V. za 102 for.

Ustanovljeno je napokon, da je obtuženi Gašpar Š. radi toga krivotvorenja iz obć. službe odpušten bio; — da je obtuženi trgovcu H. dužna 3 for. platio, a da je tražbinu trgovca V. otac obtuženikov, učitelj Š. na sebe uzeo te već nešto i odplatio, a ostatak hoće i može namiriti.

Obtuženi Gašpar Š. priznajuć djelo brani se, da ga je načelnik Tadija L. ovlastio na pisanje i izdanje onih krivotvorenih doznačnica i da nije namjeravao prevariti ni trgovce ni občinu, nego da je to učinio nalazeć se u nuždi i misleć, da će platiti dug iz svoje plaće; ali da je iz službe odpušten bio i tako dug nenamiren ostao.

Što obtuženik navodi, da ga je načelnik L. na krivotvorenje doznačnica odnosno pisanje imena njegova ovlastio, nije sud uvažio, jer se je prediztragom i razpravom protivno dokazalo; nu premda se priznati mora, da je obtuženik krivotvori pomenute trgovce u bludnju zaveo, da su mu robu u krivotvorenih doznačnicah zahtievanu izdali, i da je krivotvor, kako se je i pokazalo, prikladan bio zavesti u bludnju, ipak sud nije obnašao dokazanim, da je obtuženik krivotvoreć one doznačnice i izdajuć ih rečenim trgovcem, te primajuć od njih robu, imao nakanu da tkogod odatle štetu trpi, nego da se je obtuženik ovim sredstvom poslužio u svrhu, da si nabavi potrebnih stvari na vjeresiju onako, kako je to občina, odnosno načelnik L. činio za druge službenike, — a da će kupovnu cienu obć. ured, kad se bude izplata doznačnica tražila, iz plaće obtuženikove namiriti.

Što je pako usljed odpusta obtuženikova iz službe namjeravani način izplate nemogućim postao i što obtuženik svoga duga nije platio, to nedokazuje, da je obtuženik krivotvoreć i izdajuć inkriminirane doznačnice odlučio bio, ma komu štetu nanieti; odluka bo imala je činu predhoditi ili bar istodobno sa činom iči, da bude ovaj kažnjiv.

Digitized by Google

U ostalom, pošto je trgovac V. na mjesto obtuženika primio njegova otca, koji može, kako vjerovnik sam priznaje, namiriti njegovu tražbinu, za dužnika i platca, postao je obtuženi civilno riešen svake odgovornosti glede namirenja V. tražbine.

Na temelju ovih ustanovljenja, jer u činu obtužbi podvrženu sud nije obnašao nakane, da tkogod odatle štetu trpi, u pomanjkanju jednoga od bitnih obilježja zločinstva prevare, valjalo je obtuženika od obtužbe po § 250 br. 3 kp. odriešiti i privatnog učestnika po § 307 kp. odputiti na put redovite gradjanske parnice.

Proti ovoj osudi uloži kr. drž. odvjetničtvo u P. žalbu ništovnu na osnovu § 277 br. 5, 9 slovo a) kp. navadjajuć medju ostalim: da je nazor postupajućeg suda skroz neizpravan i protuzakonit, jer kad je sud za dokazano uzeo, da je obtuženi krivotvorio doznačnice i zaveo u bludnju trgovce da su mu robu izdali, — da je kroz dvie godine zavadjao iste trgovce u bludnju, a kroz to čitavo vrieme nije im ni novčića odplatio, niti odplaćivati pokušao, — scieni kr. drž. odvjetničtvo, da je nakana na prevaru i nakana na oštećenje bud trgovaca bud obćine dostatno ustanovljena i jasno dokazana; jer valjda nemisli postupajući sud, da valja svakog urednika i činovnika, koj se ogrieši zločinstvom, pa mu se u trag unidje, još tako dugo zadržati u javnoj službi, dok se kroz mjesečnu odplatu od njegove plaće namiri ciela zločinstvom prouzrokovana šteta, pa ga onda tek protjerati; a ovako barem dade se izvadjati iz dedukcija, koje je postupajući sud u dokaz nekrivnje obtuženikove naveo, — a takovi razlozi očito su neosnovani, te je i zakon u pitanju, — da li djelo, kojim se obtuženik okrivljuje, sačinjava zločinstvo, — povriedjen etc.

Kr. stol sedmorice rješitbom svojom od 23 svibnja 1885. br. 1219 zabacio je žalbu ništovnu kr. drž. odvjetničtva kao neosnovanu po § 282 kp. navadjajuć u razlozih svoje rješitbe, da se žalba ništovna kr. drž. odvjetničtva po bitnosti svojoj svadja na točku 5 § 277 kp. da su rješitbeni razlozi očito neosnovani, u koliko uzimaju dokazanom namjeru obtuženikovu falsifikovanimi doznačnicami ikoga oštetiti.

No ono, što riešitbeni razlozi u tom obziru navode, slaže se sa uspjehom glavne razprave, a dostatno je za utemeljenje sudačkoga uvjerenja — § 249 kp.

(Opazka priobćitelja.) Visoki kr. stol sedmorice izrekao je povodom jedne žalbe ništovne u rješitbi svojoj od 7. ožujka 1885 br. 2 načelo, — da u pravcu, — dali je krivnja obtuženiku dokazana, — odlučuje jedino uvjerenje suda, u koliko je isto bazirano na valjano ustanovljenih činjenicah — a da li je u priobćenom slučaju uvjerenje suda tako bazirano, i da li je ustanova § 249 k. p. tako extensivne naravi, to prepuštam razsudi čitateljâ.

Priobćio Josip Galjer.

Digitized by Google

D. Upravno.

Dva riešenja kr. zemaljske vlade o pravu vinotočja.

I. Pojam vinogorja (promontorium), koje ovlaštuje občinu na polugodišnje urbarsko vinotočje.

Urbarske občine mogu steći i razširiti glede trajanja pravo tromjesečnoga ili polugodišnjega vinotočja bez obzira na to, da li su god. 1836 i 1848 u svojem kotaru imale vinograde.

Upravne oblasti vlastne su riešavati parnice, koje bi nastale izmedju bivše vlastele i bivših urbarskih podložnika radi urbarskoga vinotočja občina.

Zadnji stavak § 61 car. naredbe od 2. ožujka 1853 (kojim se posjedovno stanje g. 1848 proglašuje mjerodavnim za urbarske parnice), nemože se uporaviti u parnicah radi urbarskoga vinotočja.

Uprava vlastelinstva Dj. prigovorila je jednom prilikom, da urbarske občine Semeljci, Vučevci, Vrbica, Gjurgjanci, Kešinci, Mrzović i Koritna, vršeći urbarsko krčmarenje od Miholja (29. rujna) do Gjurgjeva (24. travnja) prekoračuju zakonom pripadajuće jim razdobje na štetu vlastelinstva, i da jim pripada krčmarenje samo do božića".

Usljed toga zatražiše občine, da se o tom pitanju kod kralj. podžupanije povede razprava i stvar odlukom rieši, da uzmognu bez zaprieke svoje pravo u zakup davati. Nakon povedene razprave i saslušanja obadvijuh stranaka izrekla je kr. podžupanija u Dj. 25. rujna 1882 pod br. 7868 sliedeću presudu:

„Urbarskim občinam Semeljce, Vučevci, Vrbica, Gjurgjanci, Kešinci, Mrzović i Forkuševci pripada na temelju § 2 zak. čl. VI. god. 1836 pravo vinotočja od Miholja do Gjurgjeva, občini Koritna pripada pako to pravo samo od Miholja do Božića i to sa sliedećih razloga:

„Pošto iz izkaza urbarsko-odkupnoga povjerenika proizlazi, da su posjednici izvanselištnih vinograda u občinah Semeljce, Vučevci, Vrbica, Gjurgjanci, Kešinci, Mrzović i Forkuševac od svih izvanselištnih vinograda davali vlastelinstvu gornicu t. j. pintu, naime 2 holbe od svakoga akova vina, zatim i desetak t. j. deseti dio svakogodišnjega ploda, pa je glede ovih podavanja konštatirano, da odgovaraju stanju posjeda od 1. siečnja 1848, te po tom iste občine faktično posjeduju takove gorice, kako to označuje § 2 čl. VI. god. 1836: to jim na temelju istoga § pripada pravo vinotočja od Miholja do Gjurgjeva. — Naprotiv pako za občinu Koritna nije konštatovano, da posjeduje gorice kao što jih označuje rečeni § 2 zak. čl. VI. god. 1836, zato njoj pripada u smislu istoga § pravo vinotočja samo od Miholja do Božića",

Digitized by Google

Proti ovoj rješitbi prizvalo je vlastelinstvo na kr. hrvat.-slavon.-dalm. zemaljski vladni odjel za nutarnje poslove te prigovara sliedeće:

1. Da upravna oblast nije nadležna bila ovu stvar odlučiti, već da bi se priepor imao bio riešiti pred urbarskim sudom;

2. da prokaz urbar.-odkupnoga povjerenika nije dovoljan dokaz, da su vinogradi u občinah, kojim je dosudjeno pravo vinotočja do Gjurgjeva, zasadjeni naročitom dozvoljom vlastelinstva, i da je vlastelinstvo od tih vinograda, kad je zak. članak VI. god. 1836 u kriepost stupio, devetinu ili mjesto nje desetinu pobiralo;

3. da daća nazvana pinta, koja se je od ovih vinograda pobirala, neodgovara gornici (po smislu 2 stavke § 2 čl. 6: 1836, gdje se definira pojam vinogorja), dakle da dotične občine neimadu vinogorja, koja bi jih ovlašćivala na krčmarenje do Miholja, kao što one toga nisu (navodno) nikada niti činile, već su krčmarile samo do Božića". —

Kralj. zemalj. vlad. odjel zaište prije nego će priepor meritorno riešiti, neka kr. podžupanija izvidi: 1. da li su vinogradi u spomenutih občinah na jednom ili više brda u skupu, ili amo tamo raztreseni po vlastelinskom posjedu kao pojedine izkrčine; 2. kako su občine vršile pravo krčme do god. 1848 i god. 1848.

Na osnovu tako popunjene razprave izrekao je vladni odjel za poslove unutarnje 15. veljače 1884. br. 38.808 sliedeće:

„1. U pogledu občina Semeljci, Vrbica, Gjurgjanci, Kešinci i Mrzović potvrdjuje se odluka kr. podžupanije s razloga, što je katastralnimi mapami dokazano, da ove občine imadu poveće površine vinograda u suvislom komadu od 140 do 200 kopača, od kojih je vlastelinstvo (što neporiče u utoku) pobiralo daću nazvanu pinta, koja odgovara gornici (točka 5 slavon. urbara od god. 1756, § 3 zak. čl. VII. god. 1836)[1] pak ju je i prijavilo za odkup po zakonu od 10. siečnja 1876, u kojem je pogledu sliedilo već i pravomoćno riešenje 25. listopada 1882 broj 37530,[2] ter je van svake dvojbe, da je vlastelinstvo, primiv daću od vinograda budi odmah, budi naknadno, njihovo nasadjenje i to naročito

[1] Paragraf 5 slav. urbara od g. 1756: „Gornica od vinogradah onih, koji u sesione unišli nisu, gospodinu zemaljskomu dostoja se, tako ništa nemanje, da od svakog priroditoga akova mošta jedna smo pinta požunske mire i ne više, uzima se.

Paragraf 3 čl. VII. 1836.: Isto tako pripada vlastelinu devetina ili gornica, kako već bude običaj, i od vinskoga priroda. . . Nego u županijah požežkoj, virovitičkoj i sriemskoj idu vlastelina od vinograda, koji nespadaju k selištu, pinte itd.

[2] U prilog vlastelinstva.

Digitized by Google

odobrilo — i tako je zadovoljeno drugoj stavci § 2 čl. VI. god. 1836[3], te se dotični vinom obrasli predieli imadu smatrati pravim vinogorjem (promontorium).

Što pak vlastelinstvo u utoku prigovara, da občine vinogore nisu imale god. 1836, kad je stvoren zak. čl. VI. ugar. sabora, i da jim s toga polugodišnje krčmarenje nepripada, nestoji, jer zakon nije odredio, da se to pravo ima unapred vršiti po tadašnjem stanju vinograda. Dapače kralj. riešenjem od 27. ožujka 1775 br. 1356 dvorske kancelarije (Gl. Pfahler: Jus georgicum, str. 113—4[4]) naročito je rečeno, da se trajanje urbarskoga vinotočja može promieniti prema tomu, da li u občini nastane vinogorje ili se izkrči. To sliedi takodjer iz one namjere Marijaterezijanskoga urbarskoga zakonodavstva, koje je zak. članci ugar. sabora god. 1836 uzakonjeno, — da se uvedenjem polugodišnjega urbar. vinotočja dade podložnikom bolja sgoda, da svoj vinski prirod prodadu[5], što so nebi svagdje izpunilo, kad bi se vrieme urbar. vinotočja stabiliziralo po stanju, bivšem god. 1836. — Občine dakle mogu u svako doba pak i bez obzira na stanje god. 1848, koje se iztiče u prizivu, svoje pravo krčme razširiti uz zakonite uvjete." —

„Niti prigovor proti nadležnosti upravnih oblasti u ovom prieporu, nemože se uvažiti, pošto su ove oblasti § 33 car. naredbe od 2. ožujka 1853 naročito ovlaštene, da riešavaju pitanja o vršenju urbar. krčmarenja".

2. Glede občina Vučevci i Forkuševci zadovoljava se utoku, te se podžupanijska odluka tako preinačuje, da ovim dviem občinam pripada vinotočje samo do božića, pošto imadu na svom teritoriju samo malene površine vinograda od 5 do 6 kopača (1000 do 1200 □ hvati), koje se

---

[3] Nomine autem promontorii veniunt plagae, quae cum expresso dominii consensu vitibus inplantatae fuerunt, ac unde dominus terrestris nonam, aut ejus loco decimam, vel jus montanum, aut ejus equivalens adusque desumsit. Reliquae enim plagae vitibus implantatae, quae cathegorias has non subeunt, neutiquam promontoriis, ast hortensibus solummodo tenutis adnumerandae sunt.

[4] „Si tamen successu temporis vineae in agros, prata, pomaria etc. convertantur, ita ut promontorium in territorio loci cesset, educillatio medii anni subditis hactenus competens quoque cessabit, et tantum quadrantis anni locum habebit". Ova je resolucija u vladinom riešenju upotriebljena per argumentum a contrario.

[5] Operatum regnicolaris deputationis in objecto urbarii per art. 67: 1791 ordinatae (prva osnova urbarskih zakona za Ugarsku i Hrvatsku): Art. 4 § 6 Cum educillum quadrantis anni ex sensu legis comunitatibus rusticanis pro beneficio communi facilitationeque onerum communium, qua proventus-aliquis, concessum sit, mediivero anni educillum . . ad facilitandam etiam distractionem propriorum ad privatos colonos spectantium vinorum admissum itd. (Vežić. Urbar str. 471).

Digitized by Google

nemogu radi maline smatrati vinogorjem. Navod kr. podžupanije, da su i ove dvie občine oko god. 1848 vršile urbar. krčmarenje do Gjurgjeva, nemože se uvažiti, jedno što nije dokazan propisanimi dokazali, kao izrekom svjedoka, izpravami itd.; drugo, što se vlastelinsko pravo regalno vinotočja može na korist občine ograničiti samo na osnovu okolnosti u zakonu ustanovljenih, naročito da občina ima posebno vinogorje, ne pako dosjelošću, ili pako samo tom okolnošću, da je krčmarila godine 1848 do Miholja, čim bi nastao slučaj § 61 car. naredbe od 2. ožujka 1853.[6] Ovaj bo § neima se uporaviti na regalna prava, jer ga nespominje § 33 istoga zakona, već ovaj paragraf bezuvjetno podržava u krieposti glede urbar. krčmarenja zakone od god. 1836.[7] — Zašto god. 1848 nije mjerodavna za posjedovni provizorij u regalnih predmetih i zašto je zakon nespominje, to se vidi iz motiva k § 33, naime s toga, što je zakonskim člankom 27. hrvatskoga sabora god. 1848 občinam u obće dozvoljeno točiti do Miholja. Nu taj članak premda proglašen i gdjegdje i u život uveden, nije zadobio previšnje sankcije, nego se je c. patent od god. 1853 povratio na prijašnje stanovište hrvatsko-ugarskih zakona, i s toga se možebitno vršenje urbar. vinotočja oko god. 1848 neima smatrati mjerodavnim za prosudjivanje prava občine.[8]

Ako su občine prije i poslje god. 1848 makar i sa znanjem vlastelinstva krčme držale preko božića, neimajuć za to prije naznačenih

---

[6] Ovdje misli vladino riešenje poglavito na zadnji stavak toga §. koji glasi: „Kod provizorijah posjednih ima, uz obdržavanje ustanovah, sadržanih u patentu ovom, smatrat se u p r a v i l u (dakle ne bez iznimke!) kao mjerilo posjed od 1. siečnja 1848“. — U ostalom pako prispodobiv argumentaciju ove vladine riešitbe i konsekvencije povučene iz § 33 car. nar., te okolnosti, koje izključuju mogućnost, da bi se kod razpra ob urbar. vinotočju uzeo mjerilom posjed g. 1848, — pak prvu stavku § 61 car. nar., — koja povjerava polit. oblasti razpre, što no se tiču odnošaja izmedju njegdašnje zemaljske gospode i bivših njihovih podložnika“, — rekli bismo, da je zakonodavac stvarajuć § 61 pri mnogovrstnih pravnih odnošajih, koje se je uredit prihvatio, nehotice izgubio s vida r e g a l i j a, ter je zadaća interpretacije, da ovaj manjak po naravi pravnoga objekta i po duhu zakona nadopuni.

[7] „Pravo točenja, što njegdašnji podložnici uživaju, uzdržaje se nepromienjeno po mjeri zakonah urbarskih od god. 1836“.

Drugi stavak istoga paragrafa glasi: „Pitanja, koja se povedu ob uredjenju krčma občinskih, imadu, držeći se prijašnjih zakona urbarskih, riešavat vlasti političke itd“.

I ovo specijalno preciziranje sudbenosti podobno je poduprieti razloge vladinoga riešenja.

[8] Čitaj u Vežićevom urbaru str. 541—5, pak svršetak članka 28. hrv. sabora g. 1848 na str. 499, gdje se kaže, da se nova naredba ob ukinuću urbarskoga odnošaja, i ob uredjenju vinotočja imadu odmah proglasiti i u život uvesti. —

Digitized by Google

zakonitih uvjeta, tada se mora uzeti, da je to bivalo dozvoljom vlastelinstva, koja je dozvolja po naravi vlastelinskoga regalnoga prava opoziva". —

II.

Kad se radi vršenja regalnoga prava krčmarenja porodi priepor izmedju vlastele, nije nadležna upravna oblast riešiti ga, već to spada na redoviti sud.

U selu P. vrši župnik pravo krčmarenja. U istom selu, nedaleko župnikove stalne krčme, ima plemićka obitelj M. zemljište, na kojem je sagradila kuću i u njoj namjestila krčmu. Proti tomu usta župnik pritužbom kod kr. podžupanije navodeć, da se tom novom krčmom nanosi šteta njegovoj i da plemićka obitelj M. nije vlastna na onom mjestu krčmu držati, pošto je nije nikada prije ondje bilo. Kr. podžupanija usliši ovu tužbu i naloži, da se krčma obitelji M. ima zatvoriti.

Uslied priziva, uložena po odsudjenoj obitelji M., ukinuo je kr. zemalj. vladni odjel za poslove unutarnje riešenjem od 15. veljače 1884. br. 42.510 god. 1883., odredbu kr. podžupanije, te je župnika naputio na redoviti sud, i to sa sliedećih razloga:

„Tužena plemenita obitelj M. dokazala je izvornom poveljom kralja Leopolda Prvoga od 15. srpnja 1685., da posjeduje svoj posjed na Komarićvrhu, Prekrižju, Pribiću i Šipku na temelju kraljevskoga darovanja, kojim joj bjehu sva kraljevska prava (totum et omne jus nostrum regium in praefatis bonis) sa svimi užitci (cum cunctis utilitatibus) poklonjena, te je takodjer ista plemenita obitelj glasom spomenute darovne izprave kao i spisah o zemljo-razteretnoj odšteti (koji se čuvaju kod kralj. zem. vlade), koja je u svoje vrieme obitelji izplaćena, imala urbarske podanike, i tako spada u red bivše vlastele (zemaljske gospode), a ne medju bivše urbarske podložnike.

Po paragrafu 33. carskoga patenta od 2. ožujka 1853. nadležna je pako upravna oblast suditi samo u razprah, koje se porode izmedju vlastele i njihovih bivših urbarskih podložnika radi načina, kojim će se vršiti urbarsko občinsko pravo krčmarenja; a §. 61 istoga zakona označena je nadležnost upravnih oblasti u obće tako, da su vlastne odlučivati o razprah izmedju njegdašnje zemaljske gospode i bivših njihovih podložnika, nigdje pako niti ovaj zakon, niti ikoji drugi nepredlaže regalna prava kao takova razsudjenju upravne oblasti, već to spada kao i u pogledu drugih realnih (privatnih) prava na redoviti sud, pred kojim su i po starijem hrvatsko-ugarskom pravu razpravljani priepori vlastele radi vršenja takovih prava.

Priobćio: M. V.

Digitized by Google

KNJIŽEVNOST.

R. H. Wrožda, wrožba i pokora.

Studyum z historyi prawa karnego. Warszawa 1884.

Priobćio dr. Fran J. Spevec.

Dodatak.

O predmetu, kojim se bavi dosele promatrana Hubeova razprava, pisalo se i kod nas, imenito u Radu jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Uz spomenutu jur gore*) razpravu Petranovićevu, na koju ćemo se osvrnuti još kasnije, spada ovamo napose i razprava dra. Muhića „o razvoju pravnih idea u obće i napose u području prava kaznenoga". Čitana u sjednici filozofičko-pravoslovnoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 29. veljače 1868. (Rad jugosl. akad. zn. i umj. knjiga V. str. 1—29.**)

*) V. opazku 88.

**) Bilo bi vriedno ocjeniti u obće dosadanji rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti na polju prava. Kako akademija, označujuć pojedine struke svoje djelatnosti, naglasuje kod pravoslovja „osobiti obzir na povjest prava kod Jugoslavena" (čl. 3. pravila), kreće se dosadanji njezin pravoslovni rad poglavito na polju pravne povjesti, prem ni ovdje nije obilat. Osim izdanja njekoliko pravnih vrela, česa nam osobito i prije svega treba, imade i razprava, tičućih se što vanjske što nutarnje pravne povjesti. Ne samo razprave pisane pravnici, nego i one nepravnika, napose historika, spadaju često ovamo. Imenito neumorni predsjednik akademije dr. Rački svojimi kritičkimi radnjami siže često u područje pravne povjesti. Tako u jednoj od najnovijih svojih razprava: „Nutarnje stanje Hrvatske prije XII. stoljeća" (Rad knj. LXX.) izpituje stališke odnošaje u Hrvatskoj za dobe narodne dinastije, služeć se sdušno svim, što nam pružaju u tom pogledu vrela, naročito liepa njegova: Documenta historiae chroaticae periodum antiquam illustrantia. Osvrćuć se na družtvene odnošaje u drugih državah germanskoga i slavenskoga svieta, nastoji protumačiti postanak stališa u Hrvatskoj, pak što mu to ne polazi za rukom na način, koj bi mogao udovoljiti, nije nikakovo čudo za onoga, komu su poznate poteźkoće, skopčane s otim pitanjem. I mi moramo u tom pogledu priznati, da znademo samo što je postalo, ali težko ćemo saznati, kako je postalo. Gdje koja tvrdnja, koju ne ima juristićkoga opravdanja, lako se podkrala piscu kao nepravniku. Dopuste li nam u ostalom poslovi, osvrnuti ćemo se na dosadanji rad jugoslav. akademije na polju prava drugom sgodom potanje, čineć to ovdje samo gledo Muhićeve i Petranovićeve razprave; kako stoje one u savezu s onim, o čem je bio dosele govor.

Digitized by Google

Prije svega valja opaziti, da se u razpravi mogu lučiti dva diela, koja u ostalom naglasuje i sam naslov. U prvom dielu nastoji pisac poglavito oko toga, da označi postanak države, pojam prava u obće, zakon pravni i zakon moralni, taj bi se dakle dio mogao nazvati pravnofilozofskim. U drugom dielu manje se bavi pisac samimi ideami, nego pozitivnimi kaznenopravnimi propisi pojedinih naroda; dio taj može se nazvati pravnopovjestnim. Drugi ovaj dio nas ovdje poglavito zanima, nu spomenuti ćemo glavne misli i prvoga diela.

I.

1. Počinje pisac, da nam prikaže postanak države. Sliedi on u tom pogledu Ewersa[1], koj u ostalom nije kanio pisati o postanku države u obće. Neka mjesta iz Ewersa uzeta su doslovce, drugdje čini samo izvadak; neima sumnje, da je samo pometnjom izostalo citiranje Ewersa.

Iztaknuv, da već u najstarijih vremenih, do kojih dopire luč povjesti, nalazimo „družtva, koja se obično države zovu“ (str. 1), piscu je nutarnji ustroj tih država irelevantan, pak naglasuje ono, u čem se sve slažu — što je dakle općenitim, karakterističkim obilježjem — „da su pojedini njihovi članovi podvrženi fizičkoj sili, koju nad njimi vrši ili samo družtvo, ili pojedina koja fizička ili moralna osobnost“. Uči nadalje: „U početku sdružuju se potomci zajedničkog praotca, patriarhe, u tješnji savez radi uzajamne sigurnosti i obrane proti neprijatelju, t. j. svakomu, koj u njihovo pleme nespada. Države, koje se kašnje razvijati počmu, nisu drugo no sdruženje pojedinih, prije slobodnih i neodvisnih rodova, ili velikih porodica pod zajedničkim poglavicom, kao vladarom, Nu to ne bijahu države i vladari u obliku današnjega vremena; zajednički poglavica, premda si je već nadjeo ime kralja, kneza, rex basileus itd., ne bijaše ipak drugo nego vodja u ratu i vrhovni sudac u razprah, koje se porode medju plemeni, i dielitelj ošastne ili novostečene imovine. Starješinam pojedinih porodica ostala je prijašnja vlast netaknuta, a porodice skoro u svemu neodvisne, što nije spadalo na zajedničku obranu; one su vršile sudbenu vlast medju svojimi, dielile porodičko dobro u smislu i duhu postojećih običaja, a svaki je član štićen samobranom, koju su one još dugo poslije ustrojenja država neograničeno vršile“.[2]

---

[1] Das älteste Recht der Russen. Dorpat u. Hamburg 1826.

[2] Ovako po pilici i Ewers cit. Einleitung str. 1. 2. Ursprünglich schliesen sich überall die Nackommen eines gemeinschaftlichen Stammvaters enge an einander, zum gegenseitigen Schutz gegen alle Fremde, das ist: gegen alle, die nicht zu ihrem Stamme gehören . . . . Staaten, die sich dann späterhin zu entwickeln beginnen, sind nichts als Vereine der einzelnen, vorher freien Geschlechter oder grossen Familien unter einem gemeinschaftlichen Oberhaupt. Man darf aber dabei keinesweges an Staaten oder Fürsten denken, wie die

Digitized by Google

Kako se vidi, pisac se ovdje manje obazire na samu ideu, kojom bi se prema naslovu imao baviti, negovori o nutarnjem razlogu postanka države, a glede vanjskog načina postanka, za koj se, baveć se samom idejom, ima pravo manje brinuti, zadovoljuje se rekav, da države nastaju sdruženjem pojedinih rodova. Nu i ono, što veli o toj prvobitnoj državi nemože se smatrati dovoljnim. Napose uz onakovu samostalnost pojedinih porodica težko će biti ošastnina, koje sigurno ne spadaju na „zajedničku obranu"; nadalje ne stoji obćenito tvrdnja ona, da se porodice dugo još poslje „ustrojenja država" služe neograničeno samoobranom.[3]

U toj državi nije bilo zakona u smislu našega vremena, za nj najstariji jezici ne imaju ni imena, ter su se n. pr. najstarije ustanove sjevernih Slavena nazivale: ustav, sud, pravda.[4]

„U prvo doba nisu ni potrebni formalni zakoni; vladari, zajednički poglavice plemenâ, obavljaju svoje vladalačke poslove i vladaju svojom kućom ili porodicom.[5] Mjesto zakona ima nekih obćenitih pravila. Veći dio tih pravila teče iz naravi družtvene zajednice, n. p. da jedan drugoga ne bije, na plieni, ne ubija, ili inače zlostavlja, pače da jedan drugomu u svakoj nuždi i prigodi bratsku ruku pruža. Ove zakone uči zdravi um, te se uzimlje, da ih svaki razborit čovjek poznaje; ako bi ih ipak koj član povriedio, znao ga je poglavica svojom rieči i svojim ugledom navesti na pravi put; drugi dio onih pravila sadržava njeke

---

unserer Zeit. Das gemeinschaftliche Oberhaupt in jenen allmählig entstehenden Staaten, obgleich es schon von Anfang an den Regierer- und Herrscher-Namen führte (Βασιλεύς, Rex, Knjaz), mochte doch ursprünglich nichts mehr, als Führer im Kriege, oberster Richter bei Streitigkeiten, und Vertheiler aller erledigten oder neu erworbenen Besitzungen sein. Die Stamm-Häupter behielten noch lange Zeit einen grossen Theil ihrer früheren Macht. Die Familien fuhren fort, ein unter sich goschlossenes Ganze zu bilden, richteten sich unter einander, vertheilten ihr Gut unter einander, und schützten sich einander durch die, in der frühesten Periode aller Staaten lange Zeit gesetzlich erlaubte Selbsthülfe.

[3] Zašto je pisac ostavio ovdje svoje vrelo, Ewersa? Veli se tamo posve korektno, da su se obitelji štitile „durch die in der frühesten Periode aller Staaten lange Zeit gesetzlich erlaubte Selbsthülfe", što ipak nije isto s piščevom neograničenom samobranom.

[4] Ono, što govori pisac o zakonih (str. 2), ima takodjer i Ewers str. 5 op. 3. Poraba medjutim drugih izraza ne svjedoči još, da se nije poznavao ni pojam zakona; moglo je biti zakona, ako i neoznačivanih tim imenom, a ono po samom pojmu, kao što n. p. ruski sudovi, ustavi pravde bijahu u istinu zakoni.

[5] Ewers ne identifikuje tako jako prvobitne države s porodicom; on veli, da vladari vladaju svojom državom etwa auf gleiche Weise, wie der Häuptling eines Geschlechtes seine Familie und sein Haus (cit. str. 5).

Digitized by Google

općenite ustanove,[6] n. p. kako se imade dieliti zajednička imovina, nova stečevina, kako treba urediti zajedničku obranu, oboružanje i osobna prava pripadajuća pojedinim starješinam, koji su vladaru neposredno podredjeni. Sve se ovo osniva na medjusobnom sporazumku, riedko na zakonu; pa je zato valjanost tih naredaba odvisna od volje vladareve,[7] i kao što bi sada mislili, nestalna i nesigurna".

2. Tek sada, pošto je pisac progovorio ovako o svojoj državi, stavlja si pitanje: kako su se počele razvijati već u najstarije doba pravne ideje? Pisac medjutim ne kani u tom pogledu razvijati „potanko i obširno" znanstvena pojma prava, „jer po različitosti filosofičkih sustava različiti su i pojmovi, ili bolje rekuć, definicije prava"; citira Cicerona, po kom „penitus ex intima philosophia haurienda juris disciplina" (str. 3), pak će u tu svrhu progovoriti nješto o slobodi čovjeka. Ne označujuć slobode same po sebi niti iztičuć glavne joj formalne vrsti, slobodu ćudorednu i pravnu; ne praveć nadalje razlike medju slobodom ćudorednom i psihičkom: pisac se bavi samo nutarnjom slobodom čovjeka. Glede nauke o nutarnjoj slobodi uzorom bijaše piscu Rotteck[8]. Rottecka, premda nestoji svojim djelom u znanstvenom pogledu na osobitoj visini — „ne budući ni spekulativnim filozofom, niti čineć glede pojedinih pravnih disciplina znatnih samostalnih iztraživanja, prihvaćajuć mnoge nauke onako, kako ih je našao u poznatih mu djelih drugih pisaca[9]" — mnogo su u svoje vrieme rabili, zato nebi se moglo zamjeriti ni g. M., da je valjano protumačio nauku Rotteckovu o nutarnjoj slobodi.[10] Ali

[6] To je preobćenito! Prema tomu prvi dio pravila, tekuć iz naravi družtvene zajednice, niti nije obćenit, prem je rečeno, da mjesto zakona imade u toj državi samo njekih obćenitih pravila.

[7] Sve ovo povadio je pisac iz Ewersa, koj imade ovdje pred očima rod, pak što govori on o rodu, to tvrdi naš pisac i za svoju državu. I Ewers uči, da mjesto zakona postoje tamo „allgemeine Regeln und Vorschriften, deren Kraft .... lediglich vom Hausvater ausgeht, auf seinem Willen und seiner Einsicht beruht. Von diesen allgemeinen Regeln fliest ein grosser Theil schon von selbst aus der Natur des gemeinschaftlichen Zusammenlebens, ... Ein anderer Theil jener allgemeinen Vorschriften geht von dem Willen des Familien-Hauptes aus ... dočim po Muhiću taj dio sadržava njeke obćenito ustanove. Sr. Ewers str. 5, 6.

[8] Lehrbuch des Vernunftrechts und der Staatswissenschaften. Sv. I. § III. Ovdje se citira drugo popravljeno izdanje od god. 1847.

[9] Mohl Rob: die Geschichte und Literatur der Staatswissenschaften I. str. 135. 136.

[10] Pristašom ote nauke mi nikako nismo, nu njezinom se osnovanosti ovdje naravno ne bavimo, već nas zanima ona samo u toliko, u koliko ju sliedi naš pisac.

Digitized by Google

uz sve poštovanje što ga imamo prema častnom g. piscu, moramo opaziti, da nije u tom uspio. On uči: „Umstvujući o naravi čovječjoj tvrdili su njeki mudraci, da čovjek ne ima nutarnje slobode, ako razlozi njegove odluke, da što radi ili propusti, leže u vanjskih uplivih, ako ga samoljublje ili čuvstvenost, sensualitas, na to potiče — jer u tom slučaju je povod, koj mu voljom kreće, sasvim izvan njega. Samo onaj je slobodan, koj se bezuvjetno pokorava zakonu uma, i taj zakon u svakoj prigodi kao vrhovno pravilo svojega djelovanja sliedi i štuje. Ova nauka ne može zadovoljiti misaonu čovjeku, na temelju njezinu ne ima moralne ubrojivosti, imputacije, jer ako čovjek ne radi slobodno i svojevoljno, kad unatoč zakonu uma sliedi nagone čuvstvenosti, t. j. pohote svoje tjelesne naravi, kako mu se može ubrojiti u grieh, što je bez slobode, dakle nehotice sagriešio“ (str. 3, 4).[11]

Zabaciv tako nauku, po kojoj nutarnja sloboda pripada samo onomu koj sliedi zakone uma, priobćuje nam pisac sliedeć Rottecka, kako on shvaća nutarnju slobodu. Rekav, da se čovjek „može slobodno odlučiti, bio pod uplivom čuvstvenosti ili pod vladom umnog zakona, jedno i drugo da leži u njegovoj naravi“, tvrdi on, da čovjek i onda, „ako ga potiče neodoljiva sila, dolazeća od predmeta vanjskih, ipak radi po nutarnjem nagonu i samovoljno, (!) tražeć naime ugodnost, ili bježeć od neugodnosti i boli tjelesne. Da mu ne bi moguće bilo svladati nagona čuvstvene naravi, onda bi bio bez svake krivnje, kao i bez svake moralne zasluge, ako bi se zakonu uma pokoriti morao iz neodoljive nužde“.

Neodoljivost dakle izključuje krivnju i zaslugu, t. j. izključuje slobodu, a ipak onaj koga potiče neodoljiva sila, dolazeća od vanjskih predmeta, radi po nutarnjem nagonu i samovoljno, dakle slobodno

[11] Rotteck veli: „Der Mensch, also sagt allernächst die Kantische Schule, so lang er blos durch Selbstliebe, d. h. durch Gefühle der Lust oder Unlust, überhaubt durch einen Gegenstand des Begehrungsvermögens zum Handeln (Thun oder Unterlassen) bestimmt wird, ist nicht frei. Der Bestimmungsgrund seines Willens liegt alsdann nur in den äussern Eindrücken, und es findet keine wahre Selbstbestimmung statt. Die letzte kann nur gedacht werden als eine aus der innersten Natur unseres Selbst, unabhängig von aller Erfahrung oder äusseren Eindrücken, hervorgehende Bestimmung, d. heist blos als reine Vernunftmässigkeit. Nur, wer der Vernunft gehorcht, nur wer allein durch die Form der Handlung, wornach sie — abgesehen von irgend einem empirischen Zweck oder Gegenstand des Begehrungsvermögens — als einer rein vernünftigen Gesetzgebung entsprechend erscheint, bestimmt wird, gibt sich selbst das Gesetz des Handels und ist also frei. — So scharfsinnig diese Lehre ist, so befriedigt sie doch den Zweifler nicht. Die moralische Zurechnung findet darin keine Begründung. Denn wenn ich nicht frei handle, so oft ich, einem Vernunftgebot zuwider, der Sinnlichkeit gehorche, wie kann man mir zurechnen, was ich dergestalt ohne Freiheit verbrach?“ str. 5, 6.

Digitized by Google

Kako se to slaže? Rotteck ne govori na dotičnom mjestu o neodljivoj sili, već veli: . . . auch wenn der Reiz äusserer Gegenstände mich bestimmt, handle ich gleichwohl nach einem innern Antrieb, d. h. nach der mir selbst eigenen Lust oder Unlust, ohne welche die Aussendinge für mich keine Bedeutung oder Werth hätten.[13]

Nadalje je pisac izpustio ono na što Rotteck polaže upravo glavnu važnost, da označi razliku medju slobodom i neslobodom, naglasujuć kao odlučnu okolnost onu, je da li je odluka volje uzsliedila pod uplivom njeke neobhodnosti, nužde ili ne. „Also nicht in dem Umstand, ob mein Wille von aussen oder von innen bestimmt wird, liegt der Unterschied der Freicheit von Nichtfreicheit, sondern darin, ob solche Bestimmung mit Nothwendigkeit oder nicht mit Nothwendigket stattfindet".[13]

Nakon otih premisa označuje pisac sám pojam nutarnje slobode ovako: „Nutarnja sloboda čovječja sastoji se u subjektivnoj mogućnosti, da sliedi zakone uma ili da ih povriedi" (str. 4).[14]

Naglasiv, kako je „težko dokučiti a još teže dokazati, da li čovjek tu slobodnu volju ima", nastavlja: „Ako je čovjek slobodan, nije mu bog podieliti mogao te slobode, da ju istodobno drugim zakonom neograniči, taj zakon mora si sam čovjek stvoriti, slobodnom ga voljom priznati, te mu se podvrći, on je po svojoj naravi podredjen zakonom fizičnoga i moralnoga svieta, i odatle potiču sve težkoće i prepone, koje se pokazuju u odgajanju pojedinih osoba i cieloga roda čovječjeg. Umom svojim nadkriljuje on sve ostale stvorove ovoga svieta, i u tom poznaje svoju prednost i visoko svoje dostojanstvo".

---

[13] str. 6.

[13] ibid.

[14] Rotteck veli: Hiernach liegt nicht in der Beobachtung des moralischen Gesetzes das Wesen der geforderten Freicheit, sondern in der subjektiven Möglichkeit der Beobachtung oder Nichtbeobachtung, d. h. also in dem, meiner selbsteigenen Willkür zuzuschreibenden, Bestimmtwerden durch eine oder die andere Gesetzgebung, in meiner als frei gedachter Wahl des Guten oder des Bösen.

(Nastavit će se.)

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Preminuše) u Zagrebu: 27. srpnja o. g. Ivan Manzoni, 67 god., viećnik kr. banskoga stola, bivši prije toga kroz više godina predsjednikom žup. sudb. stola na Rieci; 3. kolovoza Josip Valon viećnik kralj. sudb. stola, u 58 godini života, te Drag. Akurti, podžup. tajnik u Zagrebu. Lahka im zemlja!

(Dr. B. Rehberger) dobio je stallum agendi sa sjedištem u Belovaru, gdje je već i otvorio odvjetničku pisarnu.

(Ministarska naredba o juridičkih drž. ispitih.) Već pred više mjeseci bio je austr. ministar za bogoštovje i nastavu sazvao enquetu, koja viećaše o promjeni propisa, postojećih za juridičke državne izpite. Povjerenstvo dovršilo je svoj posao, u ministarstvu izradjena je naredba, koja stupa u kriepost 1. listopada ove godine. Do sada valjajući propisi za te ispite jesu isti, koji vrede i na pravo- i državoslovnom fakultetu hrvatskoga sveučilišta. Pošto se sila mladeži daje na pravoslovne nauke, da se ovo donekle zaprieči, dokidaju se one polakšice, koje su do sada valjale kod polaganja državnih ispita, a mjesto ovih uvedene sliedće ustanove: Rok, poslje kojega može djak, koji je pravno-historički državni izpit položio nepovoljnim uspjehom, taj izpit ponoviti, ustanovljuje se beziznimice na godinu dana. Kandidat, koji je pri tom državnom izpitu bio reprobiran u srpanjskom ili listopadskom roku, smije se pripustiti državnom izpitu tek sliedećega srpanjskoga roka. Ujedno ima mu izpitno povjerenstvo označiti one nauke, koje ima slušati u godini poslje reprobacije. Takav kandidat imat će, kako se samo sobom kaže, poslje položena pravno-povjestnog državnog izpita polaziti sveučilište još dvije godine. Djakom, koji su pri polaganju pravno-povjestnog državnog izpita bili reprobirani, ili nisu izpit položili koncem četvrtoga semestra, nesmije se nipošto dopustiti, da se upišu u treći tečaj pa niti provizorno. Pravno-povjestni državni izpiti imaju se izključivo polagati u srpanjskom ili listopadskom roku. Izvanredni (zimski) rok za polaganje pravno-povjestnoga držav. izpita dokida se. Ravno tako dokida se i ministarska naredba od 31. listopada 1877, kojom bijahu ustanovljeni vanredni rokovi za one kandidate, koji su bili zapriečeni položiti pravno povjestni izpit u redovitom roku. Sa djaci, koji svoje pravo- i državoslovne nauke započinju ljetnim semestrom, ima se pogledom na pripuštanje k državnim izpitom te na dovršenje nauka postupati tako, kao da su u državoslovni fakultet stupili istom u sliedećem zimskom semestru, te nemogu svojih nauka dovršiti prije nego li do četiri godine, računajući od toga roka. Po tom se dakle dokidaju § 2—5 ministarske naredbe od 1. lipnja 1880 o postupanju sa djaci, koji svoje redovite pravničke nauke započinju ljetnim semestrom; ali ostaje i nadalje u krieposti § 6 ministarske naredbe, glede iznimnoga uračunavanja semestara takovim kandidatom, koji s kojeg drugog fakulteta predju na pravnički.

K sudstvenomu državnomu izpitu imaju se kandidati odsele, što je dosele vriedilo i za državoznanstvene državne izpite, pripuštati samo, pošto su dovršili sva četiri tečaja i dobili absolutorij. Dokida se dakle ona ustanova, po kojoj se je mogao sudstveni držav. izpit položit zadnjih šest nedjelja osmoga semestra. K pravnopovjestnom državnom izpitu imaju se, u koliko je to moguće prama broju razpoloživih izpitnih povjerenika te bez uštrba za izmienjivanje u sastavljanju posebnoga povjerenstva, naredjeno naputkom glede teoretičnih državnih izpita od 20. lipnja 1856, pozvati pravilno osim predsjadatelja tri izpitna povjerenika.

Digitized by Google

Pravo vlastnosti.

Vodno pravo.*)

(Nastavak.)

Nigdje ne postaje pojam vlastnosti, rekao bih, tako sklizkim, kako onda kad mu je podlogom voda, koje krivudanju ima se prilagoditi. S druge strane u nijednom području nije privatno pravo toliko ograničeno obzirî javnoga dobra, te se ne križa toli često sa administrativnim područjem, kao ovdje. A i ovo je razlogom, zašto je prieporno mjesto, koje ima vodno pravo zauzeti u sustavnom razpravljanju civilnoga prava.

U rimskom pravu, koje smatra sve tekuće vode kao javne, kao res omnium communes, vodno pravo se pretresuje u općenitom dielu; dočim u modernom civilnom pravu, prema raznim nazorom, koji vladaju bud o vlastnosti, ili o regalitetu javnih rieka, bud o privatnoj vlastnosti nebrodivih rieka i zatvorenih voda, razpravljaju ovo (vodno pravo) neki u općenitom dielu, kod stvari extra commercium; a drugi, kako to čini Randa, u poglavlju o vlastnosti, koja sačinjava njegovu podlogu.

Pisac nije možebiti nigdje koliko ovdje pokazao bogatstvo svoga obsežnog znanja, i oštroumje u opredjeljivanju granica, više puta težko razlučivih medju privatnim i javnim pravom. Ovo poglavje Randina djela nemože se dosta preporučiti tako sudcem kao i upravnim činovnikom, jer koliko je s jedne strane po

*) Randa: Das Eigenthumsrecht nach öster. Rechte etc. § 4 str. 51 do 94.

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Preminuše) u Zagrebu: 27. srpnja o. g. Ivan Manzoni, 67 god., viećnik kr. banskoga stola, bivši prije toga kroz više godina predsjednikom žup. sudb. stola na Rieci; 3. kolovoza Josip Valon viećnik kralj. sudb. stola, u 58 godini života, te Drag. Akurti, podžup. tajnik u Zagrebu. Lahka im zemlja!

(Dr. B. Rehberger) dobio je stallum agendi sa sjedištem u Belovaru, gdje je već i otvorio odvjetničku pisarnu.

(Ministarska naredba o juridičkih drž. ispitih.) Već pred više mjeseci bio je austr. ministar za bogoštovje i nastavu sazvao enquetu, koja viećaše o promjeni propisa, postojećih za juridičke državne izpite. Povjerenstvo dovršilo je svoj posao, u ministarstvu izradjena je naredba, koja stupa u kriepost 1. listopada ove godine. Do sada valjajući propisi za te ispite jesu isti, koji vrede i na pravo- i državoslovnom fakultetu hrvatskoga sveučilišta. Pošto se sila mladeži daje na pravoslovne nauke, da se ovo donekle zaprieči, dokidaju se one polakšice, koje su do sada valjale kod polaganja državnih ispita, a mjesto ovih uvedene sliedće ustanove: Rok, poslje kojega može djak, koji je pravno-historički državni izpit položio nepovoljnim uspjehom, taj izpit ponoviti, ustanovljuje se beziznimice na godinu dana. Kandidat, koji je pri tom državnom izpitu bio reprobiran u srpanjskom ili listopadskom roku, smije se pripustiti državnom izpitu tek sliedećega srpanjskoga roka. Ujedno ima mu izpitno povjerenstvo označiti one nauke, koje ima slušati u godini poslje reprobacije. Takav kandidat imat će, kako se samo sobom kaže, poslje položena pravno-povjestnog državnog izpita polaziti sveučilište još dvije godine. Djakom, koji su pri polaganju pravno-povjestnog državnog izpita bili reprobirani, ili nisu izpit položili koncem četvrtoga semestra, nesmije se nipošto dopustiti, da se upišu u treći tečaj pa niti provizorno. Pravno-povjestni državni izpiti imaju se izključivo polagati u srpanjskom ili listopadskom roku. Izvanredni (zimski) rok za polaganje pravno-povjestnoga držav. izpita dokida se. Ravno tako dokida se i ministarska naredba od 31. listopada 1877, kojom bijahu ustanovljeni vanredni rokovi za one kandidate, koji su bili zapriečeni položiti pravno povjestni izpit u redovitom roku. Sa djaci, koji svoje pravo- i državoslovne nauke započinju ljetnim semestrom, ima se pogledom na pripuštanje k državnim izpitom te na dovršenje nauka postupati tako, kao da su u državoslovni fakultet stupili istom u sliedećem zimskom semestru, te nemogu svojih nauka dovršiti prije nego li do četiri godine, računajući od toga roka. Po tom se dakle dokidaju § 2—5 ministarske naredbe od 1. lipnja 1880 o postupanju sa djaci, koji svoje redovite pravničke nauke započinju ljetnim semestrom; ali ostaje i nadalje u krieposti § 6 ministarske naredbe, glede iznimnoga uračunavanja semestara takovim kandidatom, koji s kojeg drugog fakulteta predju na pravnički.

K sudstvenomu državnomu izpitu imaju se kandidati odsele, što je dosele vriedilo i za državoznanstvene državne izpite, pripuštati samo, pošto su dovršili sva četiri tečaja i dobili absolutorij. Dokida se dakle ona ustanova, po kojoj se je mogao sudstveni držav. izpit položit zadnjih šest nedjelja osmoga semestra. K pravnopovjestnom državnom izpitu imaju se, u koliko je to moguće prama broju razpoloživih izpitnih povjerenika te bez uštrba za izmienjivanje u sastavljanju posebnoga povjerenstva, naredjeno naputkom glede teoretičnih državnih izpita od 20. lipnja 1856, pozvati pravilno osim predsjadatelja tri izpitna povjerenika.

Digitized by Google

Pravo vlastnosti.

Vodno pravo.*)

(Nastavak.)

Nigdje ne postaje pojam vlastnosti, rekao bih, tako sklizkim, kako onda kad mu je podlogom voda, koje krivudanju ima se prilagoditi. S druge strane u nijednom području nije privatno pravo toliko ograničeno obzirî javnoga dobra, te se ne križa toli često sa administrativnim područjem, kao ovdje. A i ovo je razlogom, zašto je prieporno mjesto, koje ima vodno pravo zauzeti u sustavnom razpravljanju civilnoga prava.

U rimskom pravu, koje smatra sve tekuće vode kao javne, kao res omnium communes, vodno pravo se pretresuje u općenitom dielu; dočim u modernom civilnom pravu, prema raznim nazorom, koji vladaju bud o vlastnosti, ili o regalitetu javnih rieka, bud o privatnoj vlastnosti nebrodivih rieka i zatvorenih voda, razpravljaju ovo (vodno pravo) neki u općenitom dielu, kod stvări extra commercium; a drugi, kako to čini Randa, u poglavlju o vlastnosti, koja sačinjava njegovu podlogu.

Pisac nije možebiti nigdje koliko ovdje pokazao bogatstvo svoga obsežnog znanja, i oštroumje u opredjeljivanju granica, više puta težko razlučivih medju privatnim i javnim pravom. Ovo poglavje Randina djela nemože se dosta preporučiti tako sudcem kao i upravnim činovnikom, jer koliko je s jedne strane po

*) Randa: Das Eigenthumsrecht nach öster. Rechte etc. § 4 str. 51 do 94.

Digitized by Google

svojoj naravi težko, te nam dokazuje kako se razne struke pravoslovja medju sobom podupiru i popunjuju, toliko s druge strane poznavanje vodnoga prava postaje svakim danom nuždnijim u našoj domovini za shodno i pravedno upotrebljenje jedne od najmoćnijih poluga obrta i poljodjelstva. Randa pozivlje se u svojoj razpravi na novo vodno zakonarstvo, uredjeno u Austriji općim vodnim zakonm od 30. svibnja 1869, a na temelju ovoga izradile su pojedine krunovine svoje posebne zemaljske vodne zakone, medju kojimi spomenuti ćemo zakon od 7. ožujka 1873 za našu Dalmaciju, pa tako se stvorila u Austriji podpuna kodofikacija vodnoga prava, dočim je Hrvatska ostala pri starom austrijskom naredbenom stanju od prije godine 1869., te osjeća svakim danom štetne posljedice tako znatne praznine u toj važnoj grani javne uprave. Kad bi se pako osnova vodnoga zakona, podnešena pred skoro zajedničkom saboru u Pešti, dotaknula djelokruga naše upravne i pravosudne samostalnosti, te se tim načinom ona praznina kod nas ispunila, tad pravedno nebismo to nikomu smieli u grieh upisati toliko, koliko našemu zakonarskomu neradu, jer bi se tim dokazalo, da na polju autonomije daleko prostranije nego li je ona bud koje austrijske krunovine, nismo ni toliko dosada uradili, koliko naša u svojoj samostalnosti toli saužena posestrima Dalmacija.

Ovdje ću samo neke glavne crtice iz Randine razprave zabilježiti. da joj se domašaj omjeri, i da upozorim štioce na ovaj majstorski i podpuno izradjeni dio knjige, koji se osniva na bogatoj modernoj literaturi vodnoga prava.

Pošto vlastnost predpostavlja po svojoj naravi samostalna, čovječjoj vlasti podvrgnuuta tjelesa (§§ 354, 362 o. gz.), to ona obuhvaća bez dvojbe studence (bunare), ribnjake, vrela, cisterne i u obće zatvorene vode, ali ne obuhvaća mora u njegovoj cielini, ni „rieka“ bud koje vrsti, jer valovi tekući (fluor aquae), koji su im bitnim elementom, otimlju se po prirodnom zakonu čovječoj vlasti; a uz ovaj juridički uzrok, neobhodnost vode za potrebu čovječanstva, njezina važnost kao pokretne snage za obrt i poljodjelstvo, napokon njezin veliki upliv na klimatičke odnošaje; sve ovo ne

Digitized by Google

bi se dalo dovesti u sklad sa izključivim gospodstvom pojedinaca nad vodom. S toga i narav stvari i obziri javnoga dobra zahtievaju, da se tekuće vode imadu smatrati javnim dobrom, koje služi za javnu porabu. A pošto rieka sastoji od tekućih valova i od korita (alveus), bilo bi dosljedno smatrati i korito kao javno dobro, kako je to rimsko pravo glede svih neprestano tekućih rieka malih i velikih, brodovih i nebrodovih priznalo te držalo, da je korito kao res nulius podvrgnuto nadzornomu pravu države; da privatnici mogu od države povlastnu porabu javnih voda steći, i tim privatno neko pravo na nje, koje se može s razloga javnoga dobra i uz naknadu razvlastiti.

Veći dio novijih Germanista slaže se sa timi rezultati rimskoga prava; ali ima drugih, koji sa gledišta germanskoga prava hoće dokazati, da se samo brodive rieke imadu brojiti u javne vode, dočim da su za vlastnost na nebrodivih (privatnih) riekah mjerodavni: običajno pravo i posebni pravni naslovi. Spominje dalje pisac, kako su polagano njemački kraljevi prisvojili si na velikih riekah pojedina uporabna prava, osobito regalno pravo ribarenja, kako je tako postojali vodni regal prošao na „Landesherren“, te kako je u pojedinih zemljah izradjen.

I u Austriji ima ustanova, koje polaze od stanovišta regaliteta tekućih ili bar brodivih voda, kako n. pr. dvorski dekret od 14. lipnja 1776. Ali je dvojbeno, je li taj regalitet imao kakvo praktično znamenovanje. U suprot pojedina uporabna prava na vodi, navlastito pravo ribarenja, od 15. vieka postadoše regalom nekadašnjih gospoštija. Ovo pravo nije ukinuto razterećenjem zemlje. Ali odatlje, što je gospoštijam u nekih zemljah pripadao regal ribarenja ili mlinarenja, nemože se zaključiti, da su im pripadale sve koristi od tekućih voda, ili pravo vlastnosti na njih. Dvojbeno je pako, je li se vlastelinski regal glede rieke protezao i na korito. Randa navadja razloge, koji zagovaraju to razširenje regala, ali priznaje, da će se težko bud u kojoj austrijskoj zemlji naći za to strogih pravnih dokaza, i s toga misli, da je od zamašne važnosti,

Digitized by Google

za da se uzdrži pravo ribarenja te ina uporabna prava na vodi, faktično stanje izvršivanja dotičnoga prava, naime dotični posjed.

Iza toga ide pisac da označi sadanje stanje vodnoga zakonarstva u Austriji pa veli, da bi se po općenitom shvaćanju § 287 ogz. moglo činiti, kao da se sve tekuće vode imadu smatrati javnim dobrom, kako i mnogi pisci drže. Ali sam § 854 ogz. govori „o privatnih vodah", pak i kasniji zakoni (valjani i za Hrvatsku) kao: § 105 rudnog zakona, § 6 šumskog zakona i § 6 ministarske naredbe od 21. travnja 1857. A pošto gradjanski zakon ne označuje javnosti rieke, treba se uteći staromu, jur gore navedenomu dvorskomu dekretu od 14. lipnja 1776, po kojem brodivost jest biljegom javne rieke, što se može dokučiti i iz § 407 ogz. Pitanje pako, da li se i nebrodive rieke imadu smatrati javnimi, komu dakle one pripadaju, imalo se negda odlučiti po ustavu pojedinih krunovina, eventualno na temelju privatnih izprava. Stoji da je prije novih zakona vrlo preporno bilo pitanje, da li se sve rieke imaju smatrati javnimi. Najodličniji civiliste zastupahu razna protivna mnenja. Sudbena praksa priznala je na obće mogućnost privatnih prava na nebrodivih riekah, navlastito na potocih.

Novi općeniti vodni zakon od 30. svibnja 1869 i razni zemaljski zakoni izdani na podlozi ovoga, stoje bitno na stanovištu gradjanskoga zakona.

Po tih zakonih dakle (a u bitnosti, pošto im je stanovište ono isto koje i gradjanskoga zakona, možemo to isto tvrditi da postoji i za Hrvatsku) mogu se dieliti vode u privatne i javne

U privatne spadaju 1. izvori, atmosferične oborine, bunari, ribnjaci, vodovodi, reservoiri te ine svake vrsti vode zatvorene na privatnom zemljištu; 2. kanali i ini umjetni vodovodi, koji se hrane iz onih zatvorenih voda; i napokon 3. take ležeće ili tekuće vode (jezera, potoci, rieke), za koje ne ko dokazuje, da mu pripadaju; ali taj dokaz je izključen glede brodivih rieka. Ovdje primjećuje Randa, da nevalja

Digitized by Google

zaboraviti, da kod rieka nemože nikada biti govora o vlastnosti u tekničkom smislu, nego vazda samo o vlastnosti na koritu, i o pojedinih ili o svih uporabnih pravih na rieku, navlastito o pravu upotrebiti mekaničku silu ili kemičku vlastitost vode, i o pravu okupacije organičkih ili rudnih plodova rieke (vodne biline, školjke, ribe, biser).

U javne vode usuprot spadaju sve ostale stojeće ili tekuće vode (izuzev gore navedene), samo što nevalja mimoići, da se po vodnom pravu imadu smatrati javnimi ne samo brodive nego — u dvojbi — i sve tekuće vode.

Opredieliv javne i privatne vode označuje Randa dalje pravne odnošaje jednih i drugih.

Javne vode imadu se smatrati kano obće dobro u smislu § 287 ogz., kojih vlastnost pripada državi; a poraba, unutra granica opredieljenih po državnih propisih, svakomu. Svak dakle može upotrebiti javne vode, u koliko ne smeta jednaku porabu svih ostalih, i prava po trećih stečena, te se drži propisa pe upravnoj oblasti izdanih. Ovaj usus publicus osniva se na javnom pravu. Vrlo je važno, što § 15 vodnoga zakona za Česku, naznačujući raznu porabu vode, ne spominje prava ribarenja, tako da se ima držati, da ovo pripada državi kao vlastniku javnoga dobra (§ 287 ogz.). Ali opaža R., da ostaje netaknutim regal ribarenja, pripadajući gospoštijam kao i ostala prava ribarenja, koja bi se dala dokazati privatnimi izpravami; a § 3 obćenitoga vodnog zakona štiti izrikom posjed prava ribarenja. Pruski zakon smatra pravo ribarenje na javnih riekah državnim regalom, a po francezkom pripada ono izključivo državi na brodivih riekah, a na nebrodivih vlastnikom zemlje na obalah.

Isto tako slobodno je svakomu rabiti javne vode za brodarenje, obdržavajuć dakako postojeće redarstvene prodise. Svaku drugu porabu javnih voda, kao i podignuće takih sprava, koje bi mogle dovesti u pogibelj ili uplivati na vlastitost ili na tečaj vode, treba da odobri upravna oblast. Ovake dozvole pribavljaju ovlašteniku privatno pravo na stanovitu porabu javnih voda, n. pr. na pokretnu

Digitized by Google

njezinu silu, koja kasnijom dozvolom ne može biti oštećena, a može se dokinuti samo razvlastbom uz naknadu, kako to propisuju razni zemaljski vodni zakoni. Privatno pravo, dozvolom oblasti stečeno na sprave podignute na javnih vodah, prelazi na svakoga posjednika sprave, ako nije ograničeno na tekatelja, te ima narav realnog prava. Obala pako javnih rieka nalazi se u vlastnosti posjednika obala (§ 413 ogz.).

Vlastnost države na korito brodivih rieka izrazuje se tim navlastito, što nastali otoci pripadaju državi (§ 407 ogz.), a to isto vriedi i za ostavljeno korito brodive rieke (§ 410 ogz.)

Pošto je pisac analizovao pravne odnošaje na javnih vodah zaključuje, da tako zvano državno vlastničtvo na javnih riekah, navlastito na korito, sadržava ponajviše ovlaštenja, koja se jur izvadjaju iz vrhovng prava države (Staashoheitsrechte).

Za tim ispituje pisac pravne odnošaje privatnih voda, koje razlikuje u zatvorene ili stojeće, kamo spadaju i jezera, — i u tekuće vode, t. j. u potoke i rieke.

O zatvorenih vodah veli, da ih njihov vlastnik može upotrebiti i izcrpiti, jer vlastnost na te vode ima svoje tekničko znamenovanje i svoju podpunu istinu, obuzima podpuno stvarno pravo na zemljište i na vodu, te isključivo pravo na sve koristi vode, navlastito na pravo ribarenja. Zato vlastnik ribnjaka može ga osušiti, a zemljište, koje usljed toga postaje suhim, pripada posjedniku ribnjaka.

O tekućih privatnih vodah primjećuje Randa i do potankosti obrazlaže:

1. Je li privatno-pravna vlastitost tekuće vode ustanovljena, — u pomanjkanju drugoga dokazana odnošaja, posjednici jedne i druge obale smatraju se kao suvlastnici vode, i to u razmjerju duljine obale dotičnoga zemljišta (§ 5 obć. vodnog zakona).

2. Vlastnik privatne tekuće vode nije vlastnikom tekućih valova njezinih. On ih može samo upotriebiti, a i ta poraba je ograničena pravî ostalih eventualnih ovlaštenika te obzirî, koji se radjaju odatlje, što je voda veoma nuždna za ob-

Digitized by Google

ćinstvo. Ne smije dakle privatni vlastnik izcrpiti sasvim (verbrauchen) tekuće vode, jer mu pripada samo prednost porabe bez uštrba prava trećih (§ 17 zem. vod. zak. za Česku). S toga slobodno je svakomu, ako hoće upotrebit tekuću privatnu vodu, doći na obalu, na most itd., kako to zahtieva narav tekućih valova, i kako to zapovjeda § 10 citiranoga zem. vod. zak.

3. Vlastnost na korito privatne rieke izrazuje se u pravu vlastnika prisvojiti si vodne biline, pjesak, kamenje, led itd., i u pravu na nastavši ostrov (otok) odnosno na osušeno korito (§§ 404, 408, 854 ogz.).

4. Vlastnik sprava podignutih na tekućih vodah mora čistiti dotične kanale i umjetne žljebove, uz priuzdržaj pravovaljanih obveza trećih.

Pošto je pisac sva ova pravila protumačio i razsvjetlio, reasumira tobožnje vlastničtvo privatne rieke (uz priuzdržaj eventualnih privatnih prava trećih) na temelju gradjanskoga zakona i zem. vod. zak. za Česku (koji se u bitnosti slaže s ostalimi zemalj. zakoni Cislajtanije), na sliedeća prava porabe dotične vode:

1. na obično pravo crpsti vodu;
2. na pravo glede nastaloga otoka i osušena korita;
3. na pravo vaditi iz vode pjeska, kamenja, leda, itd.;
4. na pravo ribarenja i traženja bisera;
5. na pravo vodu odvoditi za zemljodjelske ili obrtne svrhe;
6. na pravo upotrebiti pokretnu silu vode;
7. na pravo drvoplova (Holztrift).

Izvršivanje ovih prava podvrgnuto je obćenitomu redarstvenomu nadziranju države s razloga obćega interesa (§ 98 z. v. z. za Česku), da pače za one iste porabe, koje smo naznačili pod br. 5—7. redovito je potrebita dozvola nadležne oblasti.

Na koncu svoje majstorske razprave pita se Randa: da li gore navedena porabna prava imadu značaj isključivosti tako, da vlastnik privatne rieke može zabraniti drugim istovrstno upotrebljivanje? Može li se govoriti o vlastnosti na takozvanih privatnih riekah? Na to odgovara pisac, da samo prava na nastavši otok ili na osušeno korito (br. 2), na ribolov i traženje bisera (br. 4) imadu taj izključivi značaj, a ne

Digitized by Google

ostala prava (br. 1, 5, 6, 7). A baš ona prva (br. 2, 3, 4) ne izgledaju kao vrst porabe vode, nego kano posljedica vlastnosti na zemljište, kano ovlaštenje prisvojiti si neke organičke ili neorganičke tvari na dnu rieke ili u njoj, koje sa riekom nisu u užem savezu nego li su mineralne, bilinske ili životinske tvari kopna s ovim i sa zrakom, koji ih okružuje. Ona prava (br. 2, 3, 4) dakle mogu se označiti kano prava na uzgredne neke koristi vodâ. Sva ostala prava (br. 1, 5—7) ili pripadaju svakom (br. 1), ili mogu pripadati pod uvjeti, koje pisac naznačuje, uz posredovanje upravne vlasti svakomu (s. 91, 92). Sam dakle zakon ukida faktično pravo vlastnosti na privatnih riekah, koje prvo teoretično priznaje, u svih praktično važnih posljedicah te se vraća sa malimi preinakami, na naravno načelo rimskoga prava, jedino odgovarajuće javnomu interesu: „Flumina omnia sunt publica".

Hoće li se, zaključuje Randa, zvati vlastnošću rieke skup gore navedenih prava na privatnoj rieci, tomu ukupnomu imenu nema se ništa prigovoriti; nu nevalja zaboraviti, da ovdje pojam vlastnosti, usljed osebujne vlastitosti predmeta, bitno se preinačuje, jer on ne sadržaje drugo nego vlastnost na korito, izključivo pravo na neke uzgredne koristi vode, i pretežno pravo na porabu vode.

Neka nam ne zamjere čitaoci, što smo se malo duže zadržali kod ove strane djela českog profesora, prem da smo joj izvadili samo skelet. Navlaš smo to učinili da svrnemo pozornost pravničkog svieta na ovu sasvim zanemarenu, a toli važnu granu civilistične i upravne znanosti, i da izazovemo djelatnost našega domaćega zakonarstva, eda bi se ovako znatna praznina čim prije izpunila. Uzakonjeno vodno pravo u Austriji, sudbena i administrativna praksa, koju je ono proizvelo, utrla su put našoj legiferaciji. A dok se naše zakonarstvo ne lati posla, Randina razprava, izvori i jurisprudencija, na koju se on pozivlje, mogu pružiti i sudcu i administratoru najshodnije sredstvo, kako će stare postojeće naredbe o vodnom pravu najspretnije upravljivati. I tako, kako čujemo, naši upravitelji više put su pri-

Digitized by Google

morani uteći se cislajtanskim zakonom, da popune prazninu domaćega zakonarstva.

Tim se opraštamo sa majstorskim djelom prof. Rande, koji je pokazao na civilističnom polju, gdje njemački učenjaci slave obilate, česte i zaslužene triumfe, da im je slavenski profesor dorasao, i da se s njimi može takmiti.

Prof. Vojnović.

Upliv ustanove § 39 kaz. post. od 17. svibnja 1875 na § 227 k. z.

Po § 227 k. z. prekida se zagoda:

1. izrečenjem odluke, da se povede iztraga.

2. Pozivom o k r i v l j e n i k a kao takovoga, zapovjedju glasećom na dovedenje ili uhićenje okrivljenika dalje njegovim preslušanjem, zatvorom i progonjenjem putem potjere ili tjeralice;

Pošto se po § 145 staroga kaz. post. smatrao samo onaj okrivljenikom, proti komu bijaše već odredjena kaznena iztraga, te pošto govore gore pod 2. navedene alternative u suglasju sa korešpondirajućimi §§ 148, 149, 150, 151, 156, 157, 172 i 379 staroga kaz. post. samo ob o k r i v l j e n i k u, dakle ob onoj osobi, proti kojoj je već izrečena odluka na povedenje iztrage, (navedena pod 1) i time ipso facto i započeta zagoda prekinuta: to se je mogla za vremena staroga kaznenoga posupnika u slučajevih pod 2) navedenih samo ona zagoda prekinuti, koja je poslje odluke na povedenje iztrage navedene pod 1) na novo tekla, što se moglo dogoditi samo po § 35 tiskovnoga zakona a donekle i u slučaju obnove kaznenog postupka; jer u koliko se u tom slučaju povratila kaznena parnica u stadium iztrage (§ 375 staroga kaz. postupnika), to je predležala već prijašnja odluka na povedenje iztrage, uslied toga se prekinula zagoda, započeta

Digitized by Google

od izrečene odriešujuće presude, preslušanjem okrivljenika ili drugim kojim pod 2) navedenim sudbenim činom.

Po § 39 novoga kaz. post. od 17. svibnja 1875 imade se pako smatrati o k r i v l j e n i k o m onaj, proti komu je stavljen predlog, da se povede iztraga, ili proti komu je već predana obtužnica.

Prema tomu se sada prekida zagoda u slučajevih pod 2 navedenih ne samo poslje, nego i p r i j e odredjene iztrage, ako je samo učinjen (premda po sudcu iztražitelju još neprihvaćen) predlog, da se povede iztraga, čim postaje dotičnik o k r i v l j e n i k o m, kojega ima ustanova § 227 kaz. zak. pred očima.

Usljed toga upliva ustanova § 39 novoga kaz. postupnika u korist kr. državnoga odvjetničtva na § 227 kaz. zak., jer sada se može zagoda prekinuti i prije izrečene odluke, navedene pod 1, ako je samo stavljen gore navedeni predlog.

X.

Uživanje zemljišta mjesto kamatâ i zakon od 8. prosinca 1877.

(Uztuk na odgovor kr. kot. sudca gop. S t e v e P o p o v i ć a u br. 2. Mjesečnika ove godine.)

Moja razpravica u Mjesečniku br. 6 od god. 1884 izazva g. kr. kot. sudca Popovića, da obrani svoje nazore o pravnoj naravi pogodbe ob uživanju zemljišta mjesto kamatâ, koje je razvio u Mjesečniku broj 12 god. 1883. Koliko mi to i laskati mora, ipak bi mi bilo milije, da se je tko treći potrudio prosuditi razloge g. Popovića i razloge moje ter svoj sud o stvari u Mjesečniku obielodanio. Nu kad je već g. Popović našao za shodno, da na moju razpravicu odgovori, nemogu se ni ja oteti dužnosti, da branim ono što sam uztvrdio.

G. Popović ogradjuje se proti tomu, kao da je on u svojoj razpravi „Prinos tumačenju zakona od 8. prosinca 1877“ prikazao jednu inštituciju domaćega običajnoga prava, jer da je on razpravljao samo o pravnih odnošajih seljačkih. Ako g. P. odbija od sebe zaslugu, da je nešto prinesao gradji domaćega običajnoga prava, u to se nebi imao ja pačati. Ali on specijalno zamera meni, jer sam se usudio običaj naših

Digitized by Google

seljaka, odstupljivati svoje zemlje vjerovniku na uživanje mjesto kamatâ, nazvati inštitucijom domaćeg običajnog prava, te se poziva na Ungera, Savigny-a itd., da dokaže, da mi nije jasan pojam pravnog inštituta i običajnog prava. Meni se ipak čini, da g. P. nije bio dobre sreće, kad je nedužni uvod k mojoj razpravici podvrgao oštroj kritici. On tvrdi, da je moj izraz „inštitucija domaćeg običajnog prava" pojmovno protuslovje. Ovu svoju tvrdnju oprovrgava g. P. sam svojim razlaganjem. Istina je, jedan pravni odnošaj netvori inštitucije ili pravnoga inštituta; ali ja nisam u svojoj razpravici govorio o pravnom odnošaju izmedju Petrovića i Pavlovića, već o „zajedničkom tipu", — da se poslužim riečima g. P. — koj se provlači kroz sve pravne odnošaje, nastale pogodbom ob uživanju zemljišta mjesto kamatâ a bez prava zaloga na to zemljište. Te pravne odnošaje stvorila je potreba, a posvetilo ih pravno mišljenje naroda, manifestirano u mnogobrojnih slučajevih.

Nekanim ovdje izcrpiti teoriju ob običajnom pravu, nego ću samo toliko konštatirati, da je nauka o toj materiji veoma preporna, pa da g. P. nije bio ovlašten misliti, da sam se ja, služeć se izrazom „običajno pravo", pomeo i da sam mislio reći „pravni običaji". U obće bio bi g. P. sebi a po tom i meni prištedio posla, da je n. pr. u Ungeru partije ob običajnom pravu i o sustavu privatnog prava pomnjivije pročitao, jer bi se uvjerio bio, da se i priznati učitelji prava glede pojma i vriednosti običajnog prava kao i glede pojma pravnoga inštituta razilaze, pa da kraj takvih velikana, kakovi su Unger, Puchta, Ahrens, Hugo, Savigny, naša polemika o tom predmetu jedva štogod pozitivna iznieti može.

Neradi se o tom, da li kod nas može biti govora ob običajnom pravu, već o tom, da li pogodba ob uživanju zemljišta mjesto kamata pristaje u sustav obćeg gradj. zakonika. Da je g. P. mirno pročitao moju razpravicu u Mjesečniku br. 6 od god. 1884, bio bi opazio, da tom razpravicom nastojim pravne odnošaje iz pogodbe ob uživanju zemljišta mjesto kamata kao produkt pravo tvoreće snage naroda u sklad dovesti sa zakonskim pravom, pa nebi u svojem odgovoru onako prezirno zabacivao običajno pravo i pravno shvaćanje naroda (koj potonji moj izraz g. P. tobož kao neki curiozum zaporkami iztiče).

Nakon nekih refleksija o pojmu „pravna narav" i nakon što nam je iztaknuo razliku medju pogodbom zajamskom i uporabnom, kao da sam ja u svojoj razpravici te dvie pogodbe navlaš pomješao, dolazi g. P. na moje stvarne primjetbe proti njegovom shvaćanju pogodbe ob uživanju zemljišta mjesto kamatâ te navodi, da sam ja uztvrdio, da je davanjem zemljišta na uživanje zajmodavcu mjesto kamatâ sklopljen jedan pravni posao, ali da su u njem sadržane dvie pogodbe, jedna realno-zajamna, a druga konsesualno-zakupna. Prvo nestoji, da sam ja takova što

Digitized by Google

od izrečene odriešujuće presude, preslušanjem okrivljenika ili drugim kojim pod 2) navedenim sudbenim činom.

Po § 39 novoga kaz. post. od 17. svibnja 1875 imade se pako smatrati o k r i v l j e n i k o m onaj, proti komu je stavljen predlog, da se povede iztraga, ili proti komu je već predana obtužnica.

Prema tomu se sada prekida zagoda u slučajevih pod 2 navedenih ne samo poslje, nego i p r i j e odredjene iztrage, ako je samo učinjen (premda po sudcu iztražitelju još neprihvaćen) predlog, da se povede iztraga, čim postaje dotičnik o k r i v l j e n i k o m, kojega ima ustanova § 227 kaz. zak. pred očima.

Usljed toga upliva ustanova § 39 novoga kaz. postupnika u korist kr. državnoga odvjetničtva na § 227 kaz. zak., jer sada se može zagoda prekinuti i prije izrečene odluke, navedene pod 1, ako je samo stavljen gore navedeni predlog.

X.

Uživanje zemljišta mjesto kamatâ i zakon od 8. prosinca 1877.

(Ustuk na odgovor kr. kot. sudca gop. S t e v e P o p o v i ć a u br. 2. Mjesečnika ove godine.)

Moja razpravica u Mjesečniku br. 6 od god. 1884 izazva g. kr. kot. sudca Popovića, da obrani svoje nazore o pravnoj naravi pogodbe ob uživanju zemljišta mjesto kamatâ, koje je razvio u Mjesečniku broj 12 god. 1883. Koliko mi to i laskati mora, ipak bi mi bilo milije, da se je tko treći potrudio prosuditi razloge g. Popovića i razloge moje ter svoj sud o stvari u Mjesečniku obielodanio. Nu kad je već g. Popović našao za shodno, da na moju razpravicu odgovori, nemogu se ni ja oteti dužnosti, da branim ono što sam uztvrdio.

G. Popović ogradjuje se proti tomu, kao da je on u svojoj razpravi „Prinos tumačenju zakona od 8. prosinca 1877“ prikazao jednu inštituciju domaćega običajnoga prava, jer da je on razpravljao samo o pravnih odnošajih seljačkih. Ako g. P. odbija od sebe zaslugu, da je nešto prinesao gradji domaćega običajnoga prava, u to se nebi imao ja pačati. Ali on specijalno zamera meni, jer sam se usudio običaj naših

Digitized by Google

seljaka, odstupljivati svoje zemlje vjerovniku na uživanje mjesto kamatâ, nazvati inštitucijom domaćeg običajnog prava, te se poziva na Ungera, Savigny-a itd., da dokaže, da mi nije jasan pojam pravnog inštituta i običajnog prava. Meni se ipak čini, da g. P. nije bio dobre sreće, kad je nedužni uvod k mojoj razpravici podvrgao oštroj kritici. On tvrdi, da je moj izraz „inštitucija domaćeg običajnog prava" pojmovno protuslovje. Ovu svoju tvrdnju oprovrgava g. P. sam svojim razlaganjem. Istina je, jedan pravni odnošaj netvori inštitucije ili pravnoga inštituta; ali ja nisam u svojoj razpravici govorio o pravnom odnošaju izmedju Petrovića i Pavlovića, već o „zajedničkom tipu", — da se poslužim riečima g. P. — koj se provlači kroz sve pravne odnošaje, nastale pogodbom ob uživanju zemljišta mjesto kamatâ a bez prava zaloga na to zemljište. Te pravne odnošaje stvorila je potreba, a posvetilo ih pravno mišljenje naroda, manifestirano u mnogobrojnih slučajevih.

Nekanim ovdje izcrpiti teoriju ob običajnom pravu, nego ću samo toliko konštatirati, da je nauka o toj materiji veoma preporna, pa da g. P. nije bio ovlašten misliti, da sam se ja, služeć se izrazom „običajno pravo", pomeo i da sam mislio reći „pravni običaji". U obće bio bi g. P. sebi a po tom i meni prištedio posla, da je n. pr. u Ungeru partije ob običajnom pravu i o sustavu privatnog prava pomnjivije pročitao, jer bi se uvjerio bio, da se i priznati učitelji prava glede pojma i vriednosti običajnog prava kao i glede pojma pravnoga inštituta razilaze, pa da kraj takvih velikana, kakovi su Unger, Puchta, Ahrens, Hugo, Savigny, naša polemika o tom predmetu jedva štogod pozitivna iznieti može.

Neradi se o tom, da li kod nas može biti govora ob običajnom pravu, već o tom, da li pogodba ob uživanju zemljišta mjesto kamata pristaje u sustav obćeg gradj. zakonika. Da je g. P. mirno pročitao moju razpravicu u Mjesečniku br. 6 od god. 1884, bio bi opazio, da tom razpravicom nastojim pravne odnošaje iz pogodbe ob uživanju zemljišta mjesto kamata kao produkt pravo tvoreće snage naroda u sklad dovesti sa zakonskim pravom, pa nebi u svojem odgovoru onako prezirno zabacivao običajno pravo i pravno shvaćanje naroda (koj potonji moj izraz g. P. tobož kao neki curiozum zaporkami iztiče).

Nakon nekih refleksija o pojmu „pravna narav" i nakon što nam je iztaknuo razliku medju pogodbom zajamskom i uporabnom, kao da sam ja u svojoj razpravici te dvie pogodbe navlaš pomješao, dolazi g. P. na moje stvarne primjetbe proti njegovom shvaćanju pogodbe ob uživanju zemljišta mjesto kamatâ te navodi, da sam ja uztvrdio, da je davanjem zemljišta na uživanje zajmodavcu mjesto kamatâ sklopljen jedan pravni posao, ali da su u njem sadržane dvie pogodbe, jedna realno-zajamna, a druga konsesualno-zakupna. Prvo nestoji, da sam ja takova što

Digitized by Google

uztvrdio, što bi u ostalom bio gotov nesmisao. G. P. takvim netočnim reproduciranjem mojih rieči sili me, da dotični pasus u mojoj razpravici ovdje citiram. Ja sam napisao: „Posjednik nepokretnosti, koj nije ujedno uknjiženi vlastnik njihov, traži zajam na stanovito vrieme, a pošto znade, da mora dati nekakvu sigurnost, nudja novčaru jedno ili više svojih zemljišta na uživanje. Novčar privoljuje, ako pronadje, da će mu ponudjeno zemljište toliko nositi čista prihoda, koliko računa kamatâ od zajamne glavnice, pa će posjedniku zatraženi zajam odbrojiti. Ovakim jednim pravnim poslom sklopljene su dvie pogodbe: jedna realno-zajamna i jedna konsensualna, o kojoj baš razpravljamo". Ne samo uživanje zemljišta mjesto kamatâ, već i zajam jest predmetom toga pravnoga posla. Nije pravni posao sklopljen, već su sklopljene dotične za taj pravni posao nuždne pogodbe. Razlika izmedju smisla mojih ovdje citiranih rieči, i smisla po g. P. reproducirane tobožnje moje tvrdnje leži na dlanu. Kako je g. P. krivo shvatio moje gore citirane rieči, nije ni njegovo oprovrgavanje moje teze moglo bolje izpasti. On veli, da moja tvrdnja nestoji zato, što se kamate nemogu ni voljom stranaka smatrati kao zakupna ciena, jer obveza na plaćanje kamatâ spada na zajamnu pogodbu kao njen accessorium. Ta za Boga, nitko nezahtieva, da se upravo k a m a t e smatraju kao zakupna ciena t. j. drugimi riečmi, da budu kamate ne samo kamate već i zakupnina. U cieloj mojoj razpravici neima traga takvomu absurdnomu argumentiranju. Ja sam svagdje strogo lučio kamate od zakupnine te sam prema tomu i svoje dedukcije oprezno formulirao, naime nisam nigdje rekao, da se kamate imadu smatrati kao zakupna ciena, već sam rekao, da se i z n o s r a v a n k a m a t a m ima smatrati zakupnom cienom. To pako nije nikakav nonsens. Razjasnit ću to običnim primjerom.

Pavlović zamolio je Petrovića, da mu uzajmi 100 for. Petrović izjavi da hoće ali zahtieva 12% kamatâ. Pavlović ponudi na to Petroviću svoju oranicu na uživanje mjesto kamata, a Petrović prihvati tu ponudu te izbroji Pavloviću zajamnu svotu. Što imamo ovdje? S jedne strane skljopljen zajam od 100 for. sa kamati od 12 for. na godinu, s druge strane sklopljenu zakupnu pogodbu sa zakupninom od 12 for. godišnjih. Logično mora isti posljedak biti, ako Petrović Pavloviću kamate, koje za svoju glavnicu zahtieva, nenaznači brojem, nego ako za uživanje iste zahtieva uzvratno od Pavlovića uživanje oranice njegove. Razlika je samo u formulovanju uvjetâ pogodbe. Kako god se faktori: kamate 12% i zakupnina od 12 for. u prvom slučaju iztiču, tako se u drugom slučaju metamorfoziraju u vulgarni naslov „uživanje", naime „za uživanje novčane glavnice uživanje oranice".

G. P. da moju teoriju o pravnoj naravi pogodbe ob uživanju zemljišta mjesto kamatâ ad absurdum dovede, pokazuje na slučajeve, u ko-

Digitized by Google

jih dužnik daje zajmodavcu mjesto kamatâ razne činitbe, a da se ipak nemože tvrditi, da je med zajmodavcem i zajmoprimcem uz zajamnu pogodbu sklopljena ujedno i pogodba vrhu uslugâ za plaću ili kupoprodajna.

Dopuštam, da se to u običnom životu neće tvrditi, jer zajam igra glavnu ulogu, a sve drugo, što se kod toga uslovi, smatra se uzgrednim. Nu da u istinu postoje dvie pogodbe, jedna u drugoj uključena, pokazat će se jasno, čim dodje do kakova priepora [medju zajmodavcem i zajmoprimcem. Na primjer: zajmodavac Petrović i zajmoprimac Pavlović utanačiše prigodom odbrojenja zajma od 100 for., da će prvi u ime kamatâ slobodno ubrati sav plod sa šljiva Pavlovićevih, koje su, recimo, zadnje godine dale 25 mjerova. Nu šljive nisu rodile te Petrović nije ništa dobio. Petrović zahtieva sada od Pavlovića, da mu ovaj plati barem 6 for. kao zakonom odmjerene najniže kamate, ali Pavlović neće toga pozivljuć se na njihov dogovor, po kojem Pavlović nije dužan Petroviću kamate u gotovom plaćati, već je samo dužan dopustiti, da si ovaj pobere plod sa Pavlovićevih šljiva. Kako će sudac taj priepor na temelju zakona prosuditi? Očevidno je, da će Petrovićev zahtjev odbiti, a tu svoju osudu utemeljit na § 1276. o. g. z., jer dogovor medju Petrovićem i Pavlovićem, da potonji prvomu u ime kamatâ dopušta ubrati plod svojih šljiva, nije ništa drugo nego pogodba na sreću, naime emptio spei, dakle Petrović mora preuzeti i pogibelj, da nada njegova može sasvim uništena biti. Drugi primjer: Petrović ugovori sa Pavlovićem prigodom odbrojenja zajma u proljeću, da će mu ovaj mjesto kamatâ načiniti lagav (bure) najduže do Miholja (29. rujna). Pavlović bilo s kojega god razloga neizpuni u pravo vrieme te svoje obveze, nego kašnje oko 15. listopada doveze bure Petroviću. Petrović neće sada da lagav primi nego pače zahtieva, da mu Pavlović ne samo u gotovom plati kamate, nego da i odštetu od 5 for., što je morao u sili, da ubrani mošt nepodje po zlu, od susjeda najmiti lagav te ovomu za to platiti 5 for. Priepor dodje pred sudca i ovaj obsudi Pavlovića da plati Petroviću odpadajuće kamate, i odštetu od 5 for. Po teoriji g. Popovića morao bi u prvom slučaju zajmoprimac zajmodavcu platiti svakako zakonske kamate, a u drugom slučaju morao bi Petrović od Pavlovića preuzeti bure u ime uplate kamatâ i nebi imao pravo na odštetu od 5 for. Ali takovu riešenju protivilo bi se pravno čustvo. Po gotovo kad se stranke sporazume, da će dati odnosno primiti uživanje zemljišta mjesto kamatâ, gdje zajmodavac ako i na kratko vrieme dolazi u neposredni odnošaj prama zemljištu, koje tek obraditi mora, ako želi ploda imati, — tu se nemože ignorirati posebni, od zajamne pogodbe razlučeni biljeg uporabne pogodbe. I sam g. P. prisiljen je u uživanju tudje zemlje mjesto kamatâ nazrievati zakupni odnošaj (vidi njegovu razpravu br.

Digitized by Google

12 Mjesečnika god. 1883 str. 872 pod kraj) čim je neizravno priznao eksistenciju uporabne pogodbe, — jer se zakupni odnošaj bez zakupne pogodbe nemože pomisliti.

Neznam, je li dosjetka ili što drugo, kad g. P. u svojem odgovoru veli, da mu nije jasno, kakvu primitivnu formu sklapanja zajma sa seljaci ja razumievam i kakova je to savršenija forma u obliku zakupnog ugovora, te kad nas uvjerava, da zna samo za jednu formu zajamne pogodbe. — Kako vidim, g. P. nije prijatelj popularnog načina pisanja, jer mi inače nebi spočitavao, što prikazujem kreditne operacije u seljačkom puku onako, kako iste teku i s onimi razlikami, kako se očituju. Istina je, zajamna pogodba in abstracto ima samo jednu formu, ali sklapanje zajma in concreto može razne variacije proizvesti, a da se tim ni malo nepromieni karakter zajamne pogodbe. Košulja kao abstractan pojam ima bez dvojbe samo jednu formu, ali ipak obstoje košulje raznih forma bud po kroju bud po màsti t. j. forma košulje in abstracto jest zajednička forma košuljam in concreto. Tako je i sa pogodbami kao formami prometa. U ostalom ja nisam mislio kod sklapanja zajma po seljacih samo na zajamnu pogodbu nego i na sve pojave, koji onu prate. Prema tomu, kako se nakana stranaka, glavničnu rentu pokriti zemljištnom rentom, ostvaruje pogodbom manje ili više legalnoj formi odgovarajućom, ukazuje se i forma sklapanja zajma po seljacih manje ili više savršenom.

G. Popović naglasuje, da uzgredna pogodba o kamatah ostaje uvjek uzgrednom i da se nemože ni voljom stranaka pretvoriti u kakovu drugu samostalnu pogodbu, kao što je uporabna. Taj je argumenat g. P. veoma slab, jer i kamatna pogodba može biti samostalnom.[1] Moj štovani g. protivnik očito zamienjuje predmet pogodbe — kamate kao pripadke zajma — sa pogodbom kao takovom, te prenosi akcesorni karakter kamatâ i na samo pogodbu.

U ostalom i ja smatram pogodbu o kamatah o v i s n o m o zajamnoj pogodbi i nezamienjujem ju nipošto sa uporabnom pogodbom; nu dok je kod mene pogodba o kamatah samo virtualna t. j. karika izmedju zajamne i uporabne pogodbe tako, da pogodba o kamatah podredjenu — historijsku — ulogu igra, jest ona kod g. P. aktualna tako, da mora bitisati makar i sasvim nakažena. Drugimi riečmi, ja imam pred očima tri faktora: zajamnu, kamatnu i uporabnu pogodbu, a g. P. priznaje samo prva dva faktora, a trećemu poriče pravo na obstanak. Naravno je po tom, da nećemo nikada do jednakog resultata doći. Po mojoj analizi kao prvi članak u lancu stoji zajam, koj rodi zahtjevom kamatâ, a ovaj zahtjev opet rodi ponudom uporabštine. Ponudom upo-

[1] Vidi: Arndts Pandekten III. str. 342.

Digitized by Google

rabštine u ime kamata pristaje zajmoprimac na ukamaćenje zajma, a prihvatom te ponude pristaje opet zajmodavac na aequivalent kamatâ, sadržan u cieni uporabštine.[2]

Očevidno je, da tuj obstoje kamatna i uporabna pogodba jedna uz drugu, samo što se kamatna pogodba nemanifestira u realnom svietu onako, kako uporabna, ali ipak djeluje, jer prebojem absorbira zakupninu, koju bi zajmodavac morao inače zajmoprimcu plaćati; a manifestira se krepko onda, kada se zakupna pogodba prije izminuća zakupnog vremena razrieši (n. pr. ako zemljište elementarnimi nesgodami postane neprikladno za kulturu ili ako ga vlastnik odtudji), jer će od toga časa zajmoprimac zajmodavcu morati kamate u gotovom plaćati. Po teoriji g. P., koji u pogodbi ob uživanju zemljišta mjesto kamata nazrieva samo kamatnu pogodbu i ništa drugo, nebi zajmodavac u pomenutom slučaju razriešenja — recimo po njegovu — „zakupnog odnošaja" imao prava zahtievati dalnje plaćanje kamatâ u novcu, jer po nazoru g. pisca kamate su baš ono uživanje zemljišta i samo takve kamate bile bi zajmodavcu ugovorom zajamčene i nikakve druge. Do takve konsekvencije mislim da nebi htio ni g. P. doći.

G. P. prosvjeduje proti tomu, da se iz dokaznica izvadja pravna narav pogodbe. Komu je taj prosvjed namienjen? Meni valjda ne. Ja bo nisam iz dokaznica izvadjao pravnu narav pogodbe, već sam samo konstatirao činjenicu, da narod smatra ustup zemljišta mjesto kamatâ zakupnom pogodbom, a zatim sam nastojao ovo shvaćanje pozivom na zakon opravdati. Prema tomu je aluzija glede vriednosti tih dokaznica suvišna. Samo toliko se usudjujem primjetiti, da nisu dokaznice same prividno izdane, već — ako se hoće — izdane su o prividnom pravnom poslu; nu baš to je pitanje, oko kojega se vrti naša polemika, naime: da li je pogodba ob uživanju zemljišta mjesto kamatâ u istinu i samo pogodbom kamatnom ili je pogodbom zakupnom. G. Popović je dakle očito pogriešio proti logici, kad je tezu, koju tek im dokazati, uzeo za podlogu sillogizma.

Niti moja bilježka, kojom se uzgredice spominje sklapanje zajma „na odpad", nije izbjegla kritičnomu oku g. P., koji kao da je odlučio totalno me pobiti, nedopušta nijedne moje tvrdnje. Ali g. P. je i ovdje krivo moje misli predstavio. Ja bo nisam govorio o „pogodbi na odpad" ni o „pogodbi o povratku zajma na anuitete", već o postupku kod sklapanja zajma u jednom i drugom slučaju, pa sam uztvrdio, da je taj

[2] To je naravni tečaj stvari. Nu može se dogoditi, da zajmodavac sam preteče zajmoprimca ponudom, da će primit u ime kamata porabu zemljišta. U tom slučaju imamo od strane zajmodavca zahtjev kamatâ i ponudu na uporabštinu. Prihvatom toga predloga pristaje zajmoprimac na ukamaćenje zajma i ujedno na uporabu zemljišta po zajmodavcu.

Digitized by Google

postupak analogan, naime da je analogna osnova odplate zajma (njemački „Tilgunsplan“), a tako su jamačno i štovani čitatelji Mjesečnika stvar shvatili. I ja znam, da se u anuitetu sadržaje stalan postotak u ime kamatâ i stalan postotak u ime odplate glavnice; nu zar se nemože i kod sklapanja zajma „na odpad“ proračunati postotak kamatâ po broju zakupnih godina i kapitalu?

Tko je od nas dvojice naneo silu pravnoj naravi kamatne pogodbe, da li ja, koji pogodbu ob uživanju zemljišta mjesto kamatâ subsumiram pod § 1090 ogz., ili g. P., koji tu pogodbu sapinje u formu proste kamatne pogodbe, premda se pod kamate nemogu strpati kakve god činitbe?[3] To neka prosude čitatelji Mjesečnika.

Smatrajući g. P. uživanje zemljišta mjesto kamatâ samo kao neki precarium, nastali tobože usljed alternativnoga ovlaštenja vjerovnika na pobiranje plodova, razmatra ustanove §§ 1412 i 1414 ogz. prema § 993 ogz. Mi ga na tom putu nećemo slieditи, jer se njegova razmatranja tiču slučajeva davanja pod platež, prem da je i tuj g. P., kako mi se čini, presmion kad tvrdi, da se ustanova § 1414 ogz., po kojoj se davanje pod platež ima smatrati poslom za plaću (sic!), nemože obzirom na § 993 ogz. protegnuti na uzgrednu pogodbu o kamatah.[4] Tako isto neima posla sa pogodbom ob uživanju zemljišta mjesto kamatâ niti § 7 zakona od 8. prosinca 1877., jer taj govori o kamatah u napred uzetih, a neda se razumno uztvrditi, da je zajmodavac, preuzev zemljište na uživanje, u napred kamate preko pol godine oduzeo. G. P. dakle nije ničim dokazao, da je suvišno i nepravedno nametnuti zajmoprimcu teret tužbe o skraćenju preko polovice vriednosti, dotično dužnost odpovjedanja zakupa, a po gotovo nije dokazao, da je pravedno, pogodbu ob uživanju zemljišta mjesto kamatâ ništetnom proglasiti — jer tvrditi, da takva pogodba već a priori nevalja, i uzkratiti sudbenu zaštitu u slučaju smetanja zakupnog odnošaja, znači pogodbu absolutno ništetnom proglasiti.

Mene nisu mogli argumenti g. P., nanizani u njegovom odgovoru na moju razpravicu, osvjedočiti o netemeljitosti mojih zaključaka, osnovanih baš na pozitivnom zakonu;[5] a što se on, da obori moju

[3] Kamate plaćaju se u stvarih iste vrsti, kakve je glavnica. Vidi definiciju kamatâ za rimsko pravo u Arndts „Pandecten“ str. 342, a za austrijsko (kod nas valjajuće) privatno pravo u Stubenrauchu „Comentar zum a. b. G.“ III. str. 162.

[4] § 993 ogz. govori o preuzetoj obvezi, a § 1414 o prijeću pod platež, naime o realiziranju ugovorene obveze. Nemože se dakle ustanova § 1414 podrediti propisu § 993, a to zato ne, jer se izpunjena obveza neda više ukinuti ili stegnuti.

[5] Moram i ovdje ispraviti g. P. Ja bo zaključak u mojoj razpravici pod točkom 1. nisam izvadjao iz premisse, da postoji zakupna pogodba, nego sam

Digitized by Google

teoriju, opetovano pozivlje na zakon od 8. prosinca 1877, to moram samo žaliti, jer ja sam sa svoje strane taj zakon imenito zadnju alineju § 4 izcrpivo, kako mislim, razglobio te je bilo na g. P., da moje razlaganje o dosegu spomenutog zakona oprovrgne, česa nije on ni pokušao. G. P. se je doduše taknuo analognog zakona ugarskoga, najme zak. čl. VIII. god. 1877, nu nije se upustio u tumačenje ovih zakona.

G. P. ogradjuje se proti tomu, kao da bi on pogodbu ob uživanju zemljišta mjesto kamatâ smatrao ništetnom, a ipak tvrdi, da ta pogodba radi svoje neizvedivosti postaje infirmiranom i ex tunc nevaljanom. To je — protuslovje. Pogodba nemože biti infirmirana i ex tunc nevaljana, već samo jedno ili drugo, jer se infirmiranim smatra onaj u početku valjan pravni posao, koj je kašnje sa raznih razloga postao nevaljanim.[6] Kad bi pogodba ob uživanju zemljišta mjesto kamatâ bila neizvediva, kako to g. P. tvrdi, onda bi doista ex tunc nevaljana bila (radi nemogućnosti izpunjenja, § 878 ogz.), dakle ništetna. Nu baš to treba dokazati, da je spomenuta pogodba neizvediva, a taj dokaz nije uspio g. P-u. Pogodba može biti neizvediva ili fizički ili juristički. Da je pogodba ob uživanju zemljišta mjesto kamata fizički neizvediva, toga neće niti g. Popović tvrditi; dakle bi imala biti juristički neizvedivom t. j. nedopuštena. Ali koji zakon takvu pogodbu zabranjuje? Samo onda — po § 1372 ogz. — neima pogodba ob uživanju zemljišta pravne krieposti, ako zajmodavac na dotično zemljište ima pravo zaloga.

G. P. nastoji svoju argumentaciju podkriepiti i mojimi izrekami; nu zalud mu muka, jer ja nisam u svojoj razpravici ništa priznao, što bi za njegovu teoriju govorilo. Ja sam (str. 360 Mjesečnika god. 1884) navee, da oni, koji zakon od 8. prosinca 1877 protežu i na pogodbe ob uživanju zemljišta mjesto kamatâ, polaze sa stanovišta, da ta pogodba krije u sebi pravnu narav kamatne pogodbe. Dopuštajuć to stanovište, nisam priznao zaključke moga štovanog g. protivnika, već sam tek dopustio, da je pogodbi ob uživanju zemljišta mjesto kamatâ substratom kamatna pogodba. Na strani 364 pako upozorio sam na sredstvo, da se predusretne zatoru seljačtva, nu tim još nisam rekao, da se pogodbom ob uživanju zemljišta mjesto kamatâ zatire naše seljačtvo. Sama ta pogodba kao takova nemože biti pogubna, nego mogu biti pogubni samo njezini uvjeti i njezine posljedice. U pojedinom konkretnom slučaju može biti sklapanje zajma sa pogodbom ob uživanju zemljišta mjesto kamatâ povoljno za zajmoprimca, ako zajmodavac kamate umjereno računa; nu većim dielom nebiva tako, jer s jedne strane lakomnost zajmodavca a

---

općenito pravilo „da se uplaćene kamate, u koliko nadmašuju 8%, neimaju uračunati u odplatu glavnice“ uporabio na pogodbe ob uživanju zemljišta mjesto kamatâ.

[6] Vidi Arndts Pandecten str. 109.

Digitized by Google

s druge lahkoumnost zajmoprimca povisuju kamatnjak, dotično snizuju zemljištnu rentu preko svake mjere, i to bi moglo seljačtvu nahuditi, Est modus in rebus!

G. P-u, je onaj remedium proti lukavštini lihvarevoj, što ga ja za stanovit slučaj nalazim u tužbi radi prikraćenja preko polovice vriednosti, žalostan, a još žalostniji mu je moj predlog da se popuni zadružni zakon glede sklapanja zajmova po članovih potajno razdjeljene zadruge, uz ustup zadružnog zemljišta. Moguće, da je remedium iz § 934 ogz. za zajmoprimca odiozan, kao što je svako podizanje tužbe manje više neugodno i tegotno, i moguće je, da moj predlog glede popunjenja zadružng zakona neodgovara sasvim potrebi, ili da nije prema današnjim okolnostim; ali to je sigurno, da je postupak, što ga g. P. glede pogodbe ob uživanju zemljišta mjesto kamatâ preporuča, za javni moral pogubaп, jer vriedja stečena prava. Državna vlast doduše može sa viših obzira u stanovitom pravcu ograničivati djelatnost stranaka — što mora iz dotičnog zakona jasno izvirati, — nu čuvat će se, da ne dira u postojeće odnošaje, pa ako već u kojem slučaju nalazi za shodno dotičnomu zakonu retroaktivnu moć podieliti, nastojat će oštrinu toga zakona inimi odredbami ublažiti. Svakako je drugi učinak, ako mi zakon oduzimlje pravo, a drugi ako mi sudac moje pravo nieče. U prvom bo slučaju mirno ću se pokoriti; a u potonjem će se moja pravna sviest silno uzprotiviti; takva pako reakcija obično zlim plodom radja

Ja rado priznajem g. Popoviću plemenitost motiva, s kojega je pogodbi ob uživanju zemljišta mjesto kamatâ uzkratio sudbenu zaštitu, te se duboko klanjam čovjekoljubu, koj osjeća jade naroda; nu sudac se ima strogo zakona držati, on ima suditi po pravu, a ne po osjećanju, za nj vriedi ona: „Fiat justitia, pereat mundus“!

Dr. *M. Bišćan.*

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

K zakonu od 8. prosinca 1877 o preinaci članka IX. od god. 1870.

Stjepan Cvetko tuži Stjep. Raškaj-Tota pred maličnim sudcem kod kr kot. suda u Z. i prosi, neka se osudi tuženik, da mu mora na ime odštete platit 42 for. Sudac sudio je: da tuženik ima na ime odštete tužitelju platit samo 2 for. 40 nč., za jednogodišnje uživanje ora-

Digitized by Google

nice, da se parbeni trošak od 1 for. dosudjuje tuženiku Raškaj-Totu, ovaj 1 for. da se prebija sa 1 for. tužitelju dosudjene tražbine, te će usljed toga tužitelj dobiti od tuženoga samo 1 for. 40 nč.

Razlozi: Tuženik bijaše založio tužitelju za 40 for. oranicu svoju od $^3/_4$ rali s dozvolom, da tužitelj može mjesto kamata uživati zemlju tu. Nu tuženik oduze uživanje oranice tužitelju, pa ju sam godinu dana uživaše.

Tužitelj cieni vriednost uživanja godišnjega na 42 for. i zahtjeva taj iznos kao odštetu, jer je tuženik izgubio parbu o smetanom posjedu.

Pogodbe, po kojih se nekretnosti vjerovniku davaju za uživanje mjesto kamata, jesu po propisu § 1372 gradj. zak. bez pravne krieposti, dakle, ako bi tužitelj od založenog mu zemljišta i imao koristi, koliko od tuženoga zahtieva, to bijaše korist, koju si je protuzakonito namaknuo. I ako bi sudac njemu kao odštetu dopitao zahtievani iznos, podupirao bi nezakonito i neopravdano postupanje tužiteljevo.

Tužitelj priznaje, da je zemlju tuženikovu držao pod interes za zajam od 40 for., razumieva se bez naročitoga odredjenja kamatnoga postotka. Po zakonu od 8. prosinca 1877 o preinaci čl. IX. od god. 1870 pripadaju u ovakovom slučaju vjerovniku 6% kamate. I takove je sudac s obzirom na posljedke razprave dosudio tužitelju u iznosu od 2 for. 40 novč. — A jer je tužba tužiteljeva očito objestna, te se samo stoga tuženik morao u parbu upustiti, morao je sudac tuženiku dosuditi po § 71 mal. post. i 576 grpp. troška 1 for.

Pošto time stoji tražbina likvidna tužiteljeva suprot isto takovoj tražbini tuženikovoj, opravdan je preboj 1 for.“ —

Proti ovoj osudi uložio je tužitelj ništovnicu, u kojoj navadja, da je sud povriedio propise materialnoga zakona t. j. § 335 o. g. z., po kojem da je dužan nepošten posjednik povratiti sve koristi, koje je imao i naknaditi izmakli dobitak.

Kr. banski stol je naredbom od 23. veljače 1881 br. 2710 vidiv, da u maličnom postupku u ovom slučaju neima ništetnosti gledom na § 75 zak. o m. p.: to se ništovnica tužiteljeva, oslonjena na materijalno pravo, iztaknuto u razlozih osude, o kom pravu suditi je po osvjedočenju sudca, ovim kao neosnovana povraća.

Priobćio Tito Femenić.

Tužba na priznanje prava posjeda služnosti kolnoga puta i § 1479 ogz.

Miko Prosa, Agata Novaković i Janko Kazić digoše tužbu proti Juri Tončiću radi priznanja prava posjeda služnosti kolnoga puta. Kr. kot. sud u Jaski sudio je osudom od 31. prosinca 1883 br. 7636, da se

Digitized by Google

zadovolji zahtjevu tužitelja i tuženomu naloži, da plati parbeni trošak od 40 for.

Razlozi: Tužitelji tvrde, da od pamtivjeka postoji kolni put, vodeći iz ceste preko tuženikova prazna prostora i to preko parcele br. 2183 upisane u gr. nap. br. 1 obćine sv. Jana, pa da su sve do 9. rujna 1882 oni bili u posjedu i porabi tog puta, a i njihovi prednici i to preko 30 godina; a tek 9. rujna 1882 da je tuženi taj put izkopao i tim preprečio im ulaz u njihovo dvorište i ostala zemljišta.

Tuženi poriče navode tužbe tvrdeć, da je kad i kad na molbu tužitelja dozvoljio im, da si tuda što provezu; nu da već tri godine nisu puta uživali i da njihovo pravo nije uknjiženo.

Vidiv pako, da je preduzetim očevidom ustanovljeno, da je to jedini put, kojim su tužitelji mogli doći do svojih zemljišta; vidiv, da svjedoci tužitelja Miko K, Juraj F, Ivan K., Juraj F., Miko L. Juraj L. Janko i Juraj B. pod prisegom tvrde, da već preko 30 godina pamte, tko je preporni put uživao, — prednik tužiteljâ Janko Pros, a poslje njega tužitelji — to valja suditi prema petitu tužbe, a to tim više, što tuženik navoda svojih nije dokazao. Dopitanje parbenih troškovâ osniva se na § 573 gr. p. p.

Proti ovoj osudi podnese tuženik priziv, koj je kr. banski stol rješitbom svojom od 12. ožujka 1884 br. 3188 odbacio, potvrdiv prvosudnu osudu, i to sa razloga, što se je sudbenim očevidom dokazalo, da je u navedenih česticah vidljiv trag, i da bijaše jedini put, kojim su tužitelji mogli doći do svojih zemljišta, i jer su svjedoci tužiteljâ pod zakletvom izkazali, da preko 30 godina pamte, da su tužitelji odnosno ovih predšastnici preporni put uživali, — s hodno tomu jošte u vrieme predšastnika tuženika, — konačno, što tuženik navode svoje dokazao nije.

Dosudjenje parbenih troškovâ temelji se na § 573 gr. p. p.

Povodom izvanrednoga previda tuženikova kr. stol sedmorice rješitbom od 15. siečnja 1885 broj 3170, — preinači obie osude nižih sudova, tužitelje sa njihovim zahtjevom odputi a parbene troškove svih triuh molba medju se prebije.

Razlozi: Tužitelji tvrde, da su dosjelošću stekli pravo služnosti kolnoga puta preko čestice tuženika Juraja T., jer da su oni i odnosno njihovi prednici ovo pravo faktično uživali te izvršivali preko 30 godina sve do 9 rujna 1882., kojega dana je tuženik preko upitnog puta izkopao grabu, te tužiteljem dalnje vršenje napomenute služnosti preprečio.

U nazočnom slučaju neradi se o tužbi radi smetanja faktičnog posjeda po smislu § 339 ogz. i § 618 gr. p. p., pa s toga mogu tužitelji uspjeti sa tužbom i stavljenim zahtjevom samo onda, ako su u stanju dokazati, da su doista stekli dosjelošću napomenuto pravo služ-

Digitized by Google

nosti. Nu pošto je tuženik tečajem razprave naveo, da je istom prije 27 godina postao gruntovnim vlastnikom čestica br. 2183 b i 2185 b; a da na ovih česticah nikakovo pravo služnoti uknjiženo nije; pošto tužitelji tomu protuslovili nisu, te pošto se dosljedno ove činjenice moraju smatrati kao istinite, po §§ 22 i 104 gr. p. p. nemogu se tužitelji obzirom na ustanove § 1500 ogz. pozivati napram tuženiku na dosjelost, utemeljenu na 30godišnjem faktičnom posjedu (§ 1479 ogz.), ma da bi kazivanjem svjedokâ po tužiteljih navedenih i dokazano bilo, da su se njihovi prednici služili prepornim putem još prije, nego što je tuženik stekao vlastnost više napomenutih česticâ kupovnom pogodbom od Janka Prosa, a da je upitni kolni put zbilja obstojao preko 30 godina.

Osim toga potvrdjuju po tuženiku navedeni svjedoci Jandro F., Petar R., Jakov R i Stjepan K., da je po prilici 9 do 11 godina oko upitne čestice, i to pravcem L.-M. i odnosno L.-H. (naznačenim u nacrtu, sastavljenom prigodom sudbenoga očevida) stajao plot, a da se radi toga plota tada nije moglo voziti preko zemljišta tuženikova pravcem u prepomenutom nacrtu naznačenim.

Što se pako tiče dalnje po tužiteljih uztvrdjene, a po nižih sudovih donjekle i uvažene okolnosti, da je to jedini put, kojim su tužitelji mogli doći do svojih zemljišta: to je i ova okolnost u nazočnoj parnici neodlučna; -- jer po § 480 ogz. može se naslov k služnosti kakovoj osnivati samo na pogodbi, na očitovanju poslednje volje, na izreki sudčevoj, izrečenoj povodom razdielenja kojega zajedničkog zemljišta i na dosjelosti, od kojih naslova u nazočnom slučaju ni jedan nepredleži.

Iz prenavedenoga proizlazi, da su napadnute dolnjosudne osude utemeljene na tumačenju i uporabi zakona, očevidno pogriešnoj (§ 335 gr. p. p) pa s toga moraju se ove osude povodom izvanrednog previda tuženikova preinačiti te tužitelji sa svojom tužbom i sa zahtjevom u istoj stavljenim odputiti, dočim se parbeni troškovi svih triuh molba po § 573 gr. p p. medju se prebijaju s razloga, što su tužitelji u prvoj i drugoj molbi zadobili povoljnu osudu.

Priobćio J. Hadrović-Vinodolski.

Ako se zajedno razpravljaju ostavine supruga, koji su živili u zajednici dobara, nevredja se tim nikakova odredba zakona.

Vjekoslava J. umre 10. siečnja 1883; oporuke nije ostavila. 24. ožujka 1883 umre njezin suprug Franjo J., koji je tri dana prije nego li je umro, načinio ustmenu oporuku pred tri svjedoka. Imovina supruga

Digitized by Google

sastojaše ponajviše od nepokretnina, a Franjo J. razredio je u svojoj oporuci tako svojom imovinom kao i onom svoje preminule supruge. Zatim je imovina obajuh supruga sudbeno inventirana, a poslje toga povede se formalna ostavinska razprava pred kotar. sudom u V. Sud primi nasljedna očitovanja petero djece te odredi, da imadu za četiri nedjelje podnieti oporučni izkaz i onaj o plaćenih pristojbah.

Kasnje nemogoše se nasljednici pogoditi, a pošto su trojica njih: Ljudevit, Franjo i Vjekoslava držali, da im je otac u oporuci krivo učinio, zamoliše, tobože jer je tako shodnije, „da se obie ostavinske razprave najme iza matere Vjekoslave i otca Franje posvema jedna od druge odiele: da se započme razpravljati ostavina otca Franje istom onda, kad bude uručena ona matere Vjekoslave".

Kot. sud u V. zadovolji ovoj molbi odlukom od 8. veljače 1884 br. 976 te odredi ročište „da se popuni inventura i razprava ostavine Vjekoslave J." — Proti toj odluci podnesoše utok ostala dva sunasljednika August i Marija J., ali ujedno zamoliše posebnom molbom, neka kot. sud obziruć se na § 170 car. pat. od 9. kolovoza 1854 odmah uruči ostavine Franje i Vjekoslave J., odnosno neka njim prema § 178 car. pat. od 9. kolovoza 1854, kao zapisovnikom potvrdi, da se mogu u gruntovnici dat upisat kao vlastnici ostavljenih njim triuh nekretnina.

Prvi sud odbio je odlukom od 25. veljače 1884 br. 1459 ovu molbu s razloga, jer da su svi nasljednici u razpravnom zapisniku od 5. svibnja 1883 priznali, da od ostavine Vjekoslave J. pripada Ljudevitu, Franji i Vjekoslavi J. zakoniti nasljedni dio u iznosu od 1910 for. 90 nč., a razpravni zapisnik nesadržaje nikakove odredbe o tom, kako će se izplatiti ovaj nasljedni dio; da se je Vjekoslava J. odrekla jednoga diela svoga nasljedstva, iznosećega 500 for. na korist svoga malodob. sina Karla E., a nije ništa dogovoreno glede uručenja toga iznosa: zato se prema § 166 car. pat. od 9. kolovoza 1854 mora baština razrediti prije nego li se uruči.

Usljed utoka i proti ovoj odluci što su ga podnieli August i Marija J., dokinu prizivno sudište bečko sve odluke, proti kojim su podnešeni utoci ili pritužbe, te naloži kot. sudu, da ima odieliti te separatno provesti razpravu ostavine Vjekoslave J. i Franje J., a u savezu s tim da ima prema želji nasljednika izpraviti i popuniti inventuru imovine pokojnih supruga, pa zatim riešiti molbu Augusta i Marije J, kojom mole uručenje ostavine Vjekoslave i Franje J.

Razlozi: Čim je Vjekoslava J. umrla, trebalo je odmah sastaviti smrtovnicu i povesti ostavinsku razpravu; nu to nije učinjeno. 24. ožujka umre i Franjo J razrediv ustmeno sa imovinom svojom. Pet nasljednika (djeca Vjekoslave i Franje J.) očitovaše se nasljednicima na ostavinu majke na temelju zakona, na ostavinu otčevu na temelju nje-

Digitized by Google

gove ustmene oporuke i to bezuvjetno. Franjo J. odrediv napose što ima sa kućom njegovom u mjestu, sa zemljišti te nekimi parcelami šume, izjavljuje u oporuci, da sve ostale nekretnine, po imence tamo spomenute, zatim ostali pokretni imetak, te gotovina spadaju u ostavinu, koja se ima medju svu djecu njegovu razdieliti. Oporuku Franje J. priznadoše svi nasljednici; a razpravni zapisnik od 5. svibnja 1883 dokazuje, da su priznali, da zapisi, namienjenimi Augustu i Mariji J., nije povriedjen zakoniti dio ostalih nasljednika; ostala tri nasljednika naročito su izjavila, da se odriču nuždnoga diela za slučaj, ako možda dio pripali im iza otca nebi tegnuo doseći iznosom nuždni dio. Riešavajuć ovaj razpravni zapisnik sud je prihvatio sva nasljedna očitovanja na imovinu matere i otca podnesena. Premda treba da se spomenute, spisî dokazane odredbe kod provedenja ostavinske razprave iza preminulih Vjekoslave i Franje J. prosudjuju prema propisom zakona, to s druge strane neodgovara zakonu, da se o slučaju smrti dvajuh supruga samo jedna vodi ostavinska razprava, nego se prikazuje posve u smislu zakona molba samih nasljednika: Ljudevita, Franje i Vjekoslave J. udate B., da se odiele i separatno obave razprave iza Vjekoslave i Franje J.; posve je prema stanju stvari, da se najprije razpravi i uruči ostavina Vjekoslave J., a onda predje razpravljati ona Franje J. Da se dakle uvede red i valjano obave razprave ostavinske, trebalo je dokinuti sve napadnute odluke i naložiti kot. sudu, da odredi što treba, da se razprava o svakom slučaju smrti napose dovrši, u koju svrhu trebalo je naložiti, da se prema želji punodobnih nasljednika i prema potrebi ispravi i popuni inventura Upozoruje se kot. sud, da treba svakako priložiti spisom ženitbeni ugovor od 25. srpnja 1844, sklopljen medju supruzi Franjom i Vjekoslavom J., a produciran na ročištu od 5. svibnja 1883., o kojem se veli, da sadržaje obćenitu zajednicu dobara; a trebalo bi konstatirati, da li su oba supruga zajednički kao suvlastnici svih inventiranih realiteta gruntovno upisani; ali neima nikakove zaprieke, da se već dogotovljeni inventar o zajedničkoj imovini obajuh supruga, pošto je u njem i čista ostavina Vjekoslave J. u brojevih izražena, uzme za podlogu ostavinskoj razpravi iza Vjekoslave J.

Povodom izvanred. previdnoga utoka Augusta i Marije J. proti ovoj odluci, promjenilo je c. kr. vrhovno sudište bečko riešenjem svojim od 13. svibnja 1884 br. 5556 odluku prizivnoga suda te naložilo kot. sudu, da gledeć na ostavinu Franje i Vjekoslave J. postupa po § 174 c. pat. od 9. kolovoza 1854 i to s r a z l o g a: jer nije nimalo proti zakonu, da se ustanovi i označi ostavinska imovina dvajuh supruga, koji su živili u zajednici dobara; isto tako nije protuzakonito, ako se nasljedna očitovanja na dvie ostavine u jedan zapisnik uvrste, a niti može to biti zapriekom, da se dovrše obie ostavinske razprave, — jer su svi interesenti punoljetni; jer oporuka Franje J. sadržaje samo

Digitized by Google

takove odredbe, koje preko sporazumka interesenta netraže nikakova uredovnoga brigovanja; jer, pošto su interesenti prisutni bili kad se je proglasio zapisnik, sastavljen o preslušanju oporučnih svjedoka, netreba da se još drugačije dokaže njihovo sporazumljenje; jer se ob učincih onih odredaba Franje J., koje sadržavaju zapise i propise, kako se ima baština dieliti, neima riešiti dok teče ostavinska razprava; jer je sudbena intervencija kod dielenja baštine moguća samo prema tomu, koliko dopuštaju §§ 170, 171 car. pat. od 9. kolovoza 1854.: to je, itd.

Zeitschrift für das Notariat.

Ako tuženik stanuje u Ugarskoj, neimaju austrijski sudovi postavit mu kuratora. (Dvor. dekret od 11. svibnja 1833 sb. pr. z. br. 2612).

A. digne tužbu mjenb. proti B-u. Ovaj potonji stanuje u Velikom Varadinu (Ugarska). Zemaljski sud u Insbrucku izda platežni nalog a ujedno postavi tuženiku, u smislu dvor. dekreta od 11. svibnja 1833 sbr. pr. z. br. 2612. kuratora, koji je imao tuženika dotle zastupati, dok nenaznači sudu drugoga zastupnika.

Tužitelj uloži utok proti ovomu dielu odluke, a prizivni sud potvrdi i taj dio odluke s r a z l o g a, što se dvorski dekret od 11. svibnja 1833 ima uporaviti i na pripadnike zemalja ugar. krune, jer se neradi o poslu, koji bi bio prema smislu zakona od 21. prosinca 1867 (d. z. l. br. 146.) zajednički svim zemljam austro-ug. monarkije, i obziruć se napokon na analogne odredbe odpisa minist. pravosudja od 17. siečnja 1875 br. 479.

C. k. vrhovno sudište bečko uvaži pako izvanredni previdni utok tužiteljev, promjeni obie odluke nižih sudova, dokine imenovanje kuratora kao i onaj postupak, što no je obavljen usljed posredovanja toga kuratora (bio je već podnio prigovore proti platežnomu nalogu).

R a z l o z i: Ako se sravni redakcija dvor. dekreta od 11. svibnja 1833 sb. pr. z. br. 2612 sa tekstiranjem ustanova občega i zapadno-galičkoga gr. p. p., koje su upravo usljed onoga dvor. dekreta promienjene (§§ 390 i 391 ogpp.; 511, 513 zapad. g. grpp., 508—510 talj. prevod za Tirol) to se vidi, da se izraz „inozemstvo“, dolazeći u ovom dvor. dekretu, ima uzeti u medjunarodnom smislu. Zemlje ugar. krune tvore sa ostalimi austrijskimi zemljami u medjunarodnom prometu i občenju jednu kao cjelinu priznatu monarkiju, dosljedno nemogu se te (ugar.) zemlje naprama austrijskim smatrati kao inozemstvo. Istina, svaka pola monarkije ima svoje samostalno zakonodavstvo i samostalnu pravosudnu upravu, a to čini, da se moraju u prometu obajuh područja

Digitized by Google

zemaljskih analogno upravljati, pravila, koja se rabe i u prometu te obćenju sa stranimi državami, ako je to potrebno da se sačuva načelo reciprociteta. Ali u ovom slučaju neima nikakova povoda da se tako postupa. I neobazriev se na to, da bi recipročna uporava § 268 c. ug. pp. samo do toga dovela, da se u sličnom slučaju imenuje tuženiku kurator samo onda, ako nebi za vremena prispiela potvrda tuženikova ob uručenoj dostavi, treba ovdje uvažiti, da ugar. zakonarstvo, što se vidi napose iz § 61 grpp., zatim iz §§ 3, 5 zak· čl. 60 god 1881 uredjujuć pravnu pomoć, koja se ima dati u civilnih poslovih, napose razlikuje neugarske dielove monarkije i strane države. A pošto se je u zemljah ugar. krune pobrinulo, da se zadovolji rekvizicijam austr. sudova tražećih izvršbu dostave, to je jasno, da usljed toga nopostoje ni predpostave, na kojih se osniva odredba zakona, kojom se namjerava postići to, da nebude nastavak postupka zavisio o tom, hoće li se ili neće dati potrebna pravna pomoć. Odredba dakle sudova nije u skladu ni sa slovom ni duhom ustanove zakona, koja joj je temeljem, zato je trebalo zadovoljiti podnešenoj pritužbi u smislu dvor. dekreta od 15. veljače 1833 sbr. p. z. br. 2593. *G. Ztg.*

Na § 916 ogz. te § 339 i 343 gradj. parb. post.

Na temelju kupovno-prodajnog ugovora od 18. lipnja 1878 podnio je B. tužbu proti zadrugi P. radi nadopunjenja manjka 75□ hv. kupljene nepokretnosti. Kr. kot sud u Z. prije odredjene meritorne razprave odluk. od 11. ruj. 1882 br. 3565 povrati tužitelju tužbu na popravak, jer da tužitelj postavši vlastnikom nekretnine kupljene od tuženoga mnije, da nije primio onoliko zemljišta, koliko ga kupio bješe; — tuženik pako kao da hoće nijekati tužiteljevo pravo na zemljište manjkajuće. Morao bi dakle tužitelj prema propisu § 10 i 4 br. 4 gpp. u zahtjev uvrstiti prije svega stavku, kojom se tuženi nuka, da priznade tužiteljevo pravo vlastnosti na pretendiranu količinu nekretnina, a istom poslje toga mogao bi zahtievati nadopunjenje manjka. Pošto tomu nije udovoljeno a udovoljiti treba, upućuje se tužitelj po propisu § 35 gpp., pak mu se stoga vraćaju na popravak oba primjerka tužbe sa prilozi".

Nakon toga je tužitelj B. predložio sudu svjedočbu obć. poglavarstva, kojom dokazuje, tko je gospodar zadruge te je 28. veljače 1883 nadopunio zahtjev tužbeni prema prenavedenoj odluci.

Iza obavljene razprave osudom od 26. srpnja 1883 br. 3803 zabacio je kr. kot. sud u Z. zahtjev tužiteljev usljed kojega bi se imala tužena zadruga P. obsuditi da je dužna priznati tužiteljevo pravo vlastničtva na $^1/_4$ livade u Rakitnici ter mu manjak sa 75□° u na-

Digitized by Google

ravi odmjeriti i predati u neograničeno vlastničtvo i naknaditi parbeni trošak, pak se osudjuje tužitelj, da plati tuženomu 5 for. 50 nov. par. troška.

R a z l o z i: B. kupio je od Franje D. dio senokoše Rakitnice, koji bješe Franjo D. kupio od Martina P., potajno odieljena člana tužene zadruge P. Da B. uzmogne vlastnost kupljene nekretnosti na sebe u gruntovnici uknjižiti, izdala je njemu tužena zadruga P. ugovor kupo-prodajni, privit tužbi B. Ove činjenice su u parbi svestrano priznate, dakle po § 108 gpp. dokazane.

Odatlje sliedi, da izmedju tužitelja B. i tužene zadruge u istinu nepostoji nikakovo pravno odnošenje, ter je alegirani ugovor samo prividno sklopljen medju obima strankama. — Tužitelj neima dakle od tužene zadruge ništa u ime utuženo dobiti, niti ju može na temelju rečenoga ugovora na izpunjenje istoga tužiti (§ 916 o. g. z.).

Usljed priziva tužitelja obnašao je kr. banski stol riešenjem od 6. ožujka 1884 br. 2023.

Vidiv, da tužitelj, koji je glasom kupoprodajnog ugovora kupio četvrtinu livade gr. zap. br. 11. obć. Komin parc. br. 993 u površini od 568 □° tvrdeć, da površina ciele one livade iznaša 1 jut. i 908 □°, četvrtina dakle 627 □°, dočim je on faktično dobio samo 552 □°, zahtieva nadopunjenje kupljene četvrtine livade prama pravoj površini ciele livade sa 75 □°; vidiv, da je bila prvobitna tužba prama stanju stvari utemeljena na o b l i g a t o r n o m p r a v u, i da je zahtjev tužbe sasvim pravilno glasio na izpunjenje kupoprodajnog ugovora, t. j. da je tužena zadruga dužna u smislu kupoprodajnog ugovora, glasećeg na četvrtinu prije spomenute livade, manjak predanog komada od 75 □° nadopuniti; vidiv, da je nadopunjenjem tužbe kod razprave od 28. veljače 1883, u smislu odluke prvoga suda od 11. rujna 1882 br. 3565 u tom pravcu, da je tužena zadruga dužna priznati tužiteljevo pravo vlastničtva na utuženi prostor, promienjen naslov tužbe, koja je iz tužbe na temelju obligatornog prava postala tužba iz prava vlastnosti; vidiv, da bi mogao tužitelj tužbom iz prava vlastnosti, ako i udovolji uvjetom § 369 ogz., uspieti samo glede razlike izmedju površine na njegovo ime uknjižene parcele i faktično u njegovom posjedu nalazeće se parcele t. j. glede 16 □°, dočim bi tužitelj tužbom iz obligatornoga prava uspieti mogao ne samo glede tih 16 □° nego i glede ostaloga manjka od 59 □°; i vidiv napokon, da se po prvom sudu odredjeno nadopunjenje tužbe i tim skopčana promjena pravnoga naslova ukazuje sasvim neumjestnim, i na ovom temelju provedena, u ostalom glede stvarnog prava proti posjedniku manjkava i nepodpuna razprava za riešenje toga priepora neprikladnom — napadnutu prvomolbenu osudu sa predidućim razpravnim postupkom uključivo do prve na tužbu izdane odluke po pro-

Digitized by Google

pisu §§ 339 toč. 3. i 343 grpp. ukinuti, te prvom sudu naložiti, da glede prvobitne tužbe razpravu povede, te zatim novu osudu izrekne. —

Na naknadu troškova neodsudjuje se niži sud, jer nepredleži očita krivnja sudca, kakovu propis § 316 gr .p. p. predpostavlja; prizivni trošak pako ima nositi prizivatelj sam, pošto protustranka prizivu kriva nije. —

Sve se ovo kr. kot. sudu tom opazkom priobćuje, da će biti dužnost razpravnog sudca, shodno odrediti, da bude dostava tužbe po propisu naredaba, valjanih glede dostave tužbe proti zadrugam obavljena".

Dodaje se, da bijahu za tuženu zadrugu sve odluke kot. suda kao i osuda dostavljene na ruke svjedočbom obćinskoga poglavarstva izkazanoga kuće gospodara tužene zadruge, te da se dotični kotarski sud nalazi u Zagorju. —

Priobćio Tito Femenić.

Kako da se dade naknada za izgubljeno oko. Postanak odštetne tužbe.

Najviši sud bečki obrazložio je svoju osudu od 28/8. 1884. br. 7083 ovako: Prizivni sud promienio je osudu prv suda, odbiv tužitelja, koji išće za naknadu štete te izmakle zaslužbe 4000 for., jer da je taj zahtjev s jedne strane prerano stavljen, a s druge strane da neodgovara način, kako išće tužitelj naknadu, ustanovam zakona. Nu ova osuda priziv. suda nije temeljita, pa je stoga trebalo, usljed previda tužiteljeva, potvrditi odnosno uzpostaviti osudu prvoga suda tako u ovom dielu kao i u onom, u kojem se odlučuje o platežu parbenoga troška. Nemože se reći, da je zahtjev tužiteljev prerano došao, ma da i nije dokazano da je već nastala ili će nastati izmakla zaslužba. Netreba za to dokaza, da se gubitkom oka. oštećuje buduća privreda i otegoćuje priprava i naobiaženje za buduće zvanje. Tko izgubi oko postaje za mnoga zvanja posvema nesposobnim, a posvema je naravski, da je tužitelj u ovom slučaju, baveći se glasbom kao zvanjem svojim, gubitkom oka znamenito oštećen. Naknada za to mora se subsumirati pod dužnost dati odštetu, nametnutu oštetitelju u § 1325 ogz., a oštećeni ima prema § 1323 ogz. pravo na ekvivalent, kojim će se donekle izravnati gubitak oka i s tim skopčano ograničenje u pripravi za njegovo zvanje. Kako da se odmjeri odšteta i kolika da bude, o tom ima suditi sudac uvažujuć sve okolnosti; pak ako je tužitelj krivo razlagao u tužbi svojoj način kako da se zadovolji njegovomu zahtjevu i kolika da odmjeri odšteta, nemože to biti razlogom, da se odbije tužba i tužitelj uputi, da podnese gledeć na ko-

Digitized by Google

licinu odštete bolje inštruiranu tužbu. Istina je, da je najprimjerenije okolnostim i posebnosti oštećenja ovakova, da se u ime naknade štete i izmakle zaslužbe plaća godišnja renta; ali prema okolnostim nebi se moglo izključiti ni fiksiranje stanovitoga odštetnoga kapitala. Ako je dakle prvi sud dopitao tužitelju u ime naknade štete glavnicu od 1000 for., nemože se to smatrati pretjeranim ili neshodnim.

Smetanje porabe javnog puta ne pada pod nadležnost suda, već političke oblasti.

Občina K. tužila je tužbom o smetanju posjeda B-a., da je 7. svibnja 1884 na javnoj stazi pod katastr. parc. br. 381 u daljini od 14 do 15 metara blata nabacao, isto zemljom pokrio i tim porabu staze onemogućio; da je nekoliko dana poslje 7. svibnja 1884 istu stazu plotom pregradio te mnogim osobam porabu iste zabranio, a tim občinu K. kao representanta občinarâ u posjedu prava uporabe gornje staze smetao.

Prva molba uvaživ, da je tuženi dopustio i priznao, da su ljudi od davna prolazili onom stazom, da je trag te staze i sudbenim očevidom ustanovljen, i da je izkazi dvajuh svjedokâ zasvjedočeno, da je tuženi porabu puta blatom zapriečio; uvaživ nadalje, da je tuženi sam priznao, da je spomenutu stazu plotom pregradio, da je zabranio P-u i K-u občinarom občine K., služiti se onom stazom; uvaživ napokon, da je občina K., kojoj po članku V. al. 3. zak. od 5. ožujka 1862 br. 18 d. z. l. pripada nadzor i uzdržavanje obć. puteva kao posjeda njezina, na ovu tužbu ovlaštena bila pa uvaživ i to, pošto se u nazočnom slučaju radi samo o zadnjem faktičnom posjedu, da se ne ima paziti, da li tuženi parcelu br. 381 posjeduje ili ne, da li je u katastr. mapu unešena ili ne — u d o v o l j i l a j e z a h t j e v u t u ž b e o b ć i n e K.

Druga molba odbila je tužbovni zahtjev občine K. s r a z l o g a, jer se občina K. glasom priobćenice političke oblasti ne nalazi u posjedu gore označenoga prava, dakle ne može u posjedu toga prava niti smetana biti — a tim joj manjka legitimacija glede podignute tužbe.

Usljed previdnog utoka tužeće občine najviše sudište u Beču rješitbom od 2. prosinca 1884 br. 13.653 dokine obie odluke nižih sudova i cieli postupak sa slidećih r a z l o g a:

Iz navoda tužeće občine vidi se, da joj glede prieporne staze ne pripada pravo, koje bi u obće moglo biti predmetom posjeda, pa se toga radi u tužbi stavljeni zahtjev niti nemože opravdanim smatrati. — Upravo navodi i priznanja tuženikova nedvojbeno pokazuju, da se u

Digitized by Google

nazočnom slučaju radi o zapriečenju porabe za svakoga otvorenoga javnoga puta; — a prosudjivanje takova smetanja spada u područje političkog uredovanja (Wegpolizei), za koje je u prvom redu občina nadležna. Pa pošto je ovaj predmet izvan sudbenoga djelokruga te spada pod kompetenciju javne uprave, to je moralo već ureda radi uzslediti dokinuće sudbenoga postupka.* . . .

A. Ö. G. Z. Pr. D. Becić.

B. Mjenbeno.

Na javnoj prodaji ostavine nabavljena mjenica sa naledjom in bianco ostavitelja.

Na mj. tužbu proti prihvatniku mjenice je izdao prvi sud platežni nalog, te odbio prigovore podnesene proti platežnomu nalogu s ovih razloga: Tužitelj priznaje istinitost svoga prihvata, ali navodi, da je predao utuženu mjenicu agentu C. jedino s toga, da mu pribavi valutu (mjen. svotu odbiv kamate eskompta); agent C. nije mu mogao pribaviti valute na spomenutu mjenicu, ali mu niti mjenice nije povratio. Tuženik ovo isto prigovara i sadanjemu vjerovniku t. j. da nije primio valute, i to prigovara 1) jer tužitelj nije došao u posjed utužene mjenice putem mjenbeno-pravnim, nego putem gradjansko-pravnim t. j. tim, da ju je kupio iz ostavine C., i 2) jer je tužitelj nabavio si utuženu mjenicu po dospietku iste, po tom idu ga prema čl. 16. mjen. zak. (donekle § 14 hrv.-ug. mj. z.) samo ona prava, koja su išla i njegovoga prednika (C.). Nu prigovor neprimljene valute nemože se prema čl. 82 mj. z. (§ 92 hrv.-ug. mj. z.) protustaviti sadašnjemu tužitelju, jer je ovaj usljed giro in bianco, što se nalazi na ledjih mjenice, postao vlastnikom mjenice po mjenbenom pravu u smislu čl. 36 mj. z. (§ 36 hrv.-ug. mj. z.) pa je svejedno, da li je giro-valuta plaćena samomu C-u ili njegovoj ostavini. Tuženik pobija doduše tvrdnju, da je C. utuženu mjenicu in bianco girirao; nu kad se prispodobi na ledjih mjenice nalazeći se podpis „C." sa podpisom „C." na prednjoj strani mjenice, a ovaj potonji priznaje se istinitim, postaje nedvojbenim, da je oba podpisa pisala ista ruka. Nemože se dakle tvrditi, da je tužitelj postao na temelju gradj. prava singularnim sukcesorom C-a. Isto tako nestoji, što se tuženik pozivlje na čl. 16 alinea 2 mj. z., jer nije izkazano, da je

*) Sravni ovoj protivnu rješibtu našeg vrhovnog sudišta u „Mjesečniku" br. 3 o. godine.

Digitized by Google

mjenica prosvjedovana; u ovom bo slučaju ima se uporaviti čl. 16 alinea 1. mj. z., po kojem je izključen prigovor neprimljene valute prema tužitelju. Trebalo je dakle bezuvjetno u krieposti uzdržati izdani platežni nalog.

Prizivni sud sudio je, da se platežni nalog nemože uzdržati — i to s r a z l o g a: Na prigovor tuženikov priznaje tužitelj, da je dobio ovu mjenicu ne od izdatnika C. usljed gira in bianco, nego da ju je na javnoj dražbi ostavine C-a kupio kao najpovoljniji nuditelj; onom dakle bianco-naledjom, koja se vidi na mjenici, nisu prenesena na tužitelja nikakova mjenbena prava, tužitelju dakle manjka legitimacija na podnesenu tužbu mjenbenu, zato se nemože uzdržati u krieposti izdani platežni nalog.

Najviši sud bečki riešenjem od 18. ožujka 1885 br. 2393 potvrdi osudu prv. suda sa razloga po ovom navedenih pa onda i s toga, što je utužena mjenica providjena sa giro in bianco C-a., što je takovu tužitelj stekao, a posve je svejedno, da li je kupljena putem privatnoga eskompta ili na javnoj dražbi. (*Centralblatt.*)

C. Trgovačko.

Neuvaži li se prigovor, da je dokazna moć uredno vodjenih trgovačkih knjigâ po smislu § 31 trg. zak. ugasla, — počinjena je ništetnost po propisu § 339 — 3. grpp.

Trgovac J. S podigne kod kr. kot. kao trgovačkog suda u Brodu na temelju izvadka uredno vodjene trgov. glavne knjige tužbu proti J. K-u radi duga od 145 for. 69 novč.

Tuženik prigovori tečajem razprave, da je dokazna moć tužiteljeve trg. knjige ugasla, jer da su od vremena upisa prepornoga duga jur dvie godine izminule.

Kr. kotar kao trgovački sud u Brodu izrekao je osudu po zahtjevu tužbe, nu pod uvjetom domirne tužitelju dosudjene prisege, sa sliedećih r a z l o g a:

Tuženik je porekao istinitost računa A., odnosno poriče, da je J. S-u utuženi iznos od 145 for. 69 nč. dužan ostao i mimogred poričuć, da su tužiteljeve knjige redovito vodjene bile, upire se na ustanovu § 31 trg. z., po kojoj rečene knjige proti njemu kao netrgovcu od dana postavšeg priepornog upisa dvie godine računajuć poludokaznu moć imadu. Tu poludokaznu moć naproti njemu pako da su izgubile, jer je od vremena posljednjeg priepornog upisa t. j. od konca rujna 1879 pa do dana podignute tužbe t. j. do 5. siečnja 1882., prošlo prieko dvie godine dana.

Digitized by Google

Nu s razloga, što bi se ova poricanja tek obćenito niekajućom zaporkom smatrati mogla (koja nikakve moći ne ima) — jer tuženi nijedne stavke računa A ad I. porekao nije, niti je koji upis priepornim označio, u obće nije ni jedne činjenice naveo, da je budi u čem u računu A ad I. previše obterećen, da štogod od J. S-a nebi bio primio ili da ovaj nebi bio ma koju uplatu ili vriednost u korist njegovu upisao; jer nadalje za prigovor proti obračunu, koji je tužitelj porekao, nikakovo dokazno sredstvo doprineo nije: to se je ob istinitosti računa A ad I. morao dopustiti dokaz domirnom prisegom po tužitelju doprinešen — i bez predhodnog ogledanja trg. knjigâ tužiteljevih — na koliko se u računu A ad I., koji tuženi poriče, nikoja stavka priepornom izpostavila nije a niti porečena bila nije, a po tom se i držati mora, da je tužiteljeva trg. knjiga redovito vodjena bila".

Kr. banski stol rješitbom od 27. veljače 1884 br. 3263 obnašao je napadnutu osudu po § 339 toč. 3. i § 343 grpp. kao ništetnu ukinuti, a kot. sudu naložiti, neka razpravu u ovom predmetu dalje nastavi te ju u smjeru dolje naznačenom nadopuni, pa da zatim na novo izreče osudu po propisu zakona, — a to sa sliedećih r a z l o g a:

§ 31 trgov. zakona ograničena je dokazna moć, pripadajuća knjigam trgovačkim uredno vodjenim naprama netrgovcem na dvie godine, računajuć od dana priepornim postavšeg upisa. Iz izvadka iz trg. knjige J. S-a (A ad I.) proizlazi, da je posljednji upis obterećujući tuženika J. K-a. načinjen bio u mjesecu rujnu 1879. — Tužitelj J. S. podnio je svoju tužbu istom 5. siečnja 1882, dakle u vrieme, kada je trg. knjiga J. S-a naprama tuženiku J. K-u već izgubila bila svoju dokaznu moć, — pa je s toga domirna prisega, položit se imajuća po J. S-a, sbog pomanjkanja uvjeta § 270 grpp. neumjestna.

Na to je imao razpravljajući sudac ureda radi upozoriti zastupnika tužeće stečajnine (§ 46 grpp.) te ga uputiti, da ponudi drugi koji dokaz ob odlučnih okolnostih čina (§ 262 grpp.) — s druge strane pako trebalo je uputiti i tuženika shodno propisom § 46 gpp., neka potanje naznači one stavke računa A ad I., u kojih je ovaj neizpravan, a napose da ponudi dokaz ob okolnosti po njemu uztvrdjenoj, da je u mjesecu rujnu 1879 sklopio sa J. S. obračun, usljed kojeg mu je potonji tobože još 100 for. dužan ostao. — Što to učinjeno nije, te pošto se poradi preiztaknutih manâ u postupku za sada ne može izreći temeljita osuda, ukazuje se ovostrana odredba ukidajuća napadnutu osudu po § 339 i 343 grpp. opravdanom. *Drag. Becić.*

Digitized by Google

mjenica prosvjedovana; u ovom bo slučaju ima se uporaviti čl. 16 alinea 1. mj. z., po kojem je izključen prigovor neprimljene valute prema tužitelju. Trebalo je dakle bezuvjetno u krieposti uzdržati izdani platežni nalog.

Prizivni sud sudio je, da se platežni nalog nemože uzdržati — i to s r a z l o g a: Na prigovor tuženikov priznaje tužitelj, da je dobio ovu mjenicu ne od izdatnika C. usljed gira in bianco, nego da ju je na javnoj dražbi ostavine C-a kupio kao najpovoljniji nuditelj; onom dakle bianco-naledjom, koja se vidi na mjenici, nisu prenesena na tužitelja nikakova mjenbena prava, tužitelju dakle manjka legitimacija na podnesenu tužbu mjenbenu, zato se nemože uzdržati u krieposti izdani platežni nalog.

Najviši sud bečki riešenjem od 18. ožujka 1885 br. 2393 potvrdi osudu prv. suda sa razloga po ovom navedenih pa onda i s toga, što je utužena mjenica providjena sa giro in bianco C-a., što je takovu tužitelj stekao, a posve je svejedno, da li je kupljena putem privatnoga eskompta ili na javnoj dražbi. (*Centralblatt.*)

C. Trgovačko.

Neuvaži li se prigovor, da je dokazna moć uredno vodjenih trgovačkih knjigâ po smislu § 31 trg. zak. ugasla, — počinjena je ništetnost po propisu § 339 — 3. grpp.

Trgovac J. S podigne kod kr. kot. kao trgovačkog suda u Brodu na temelju izvadka uredno vodjene trgov. glavne knjige tužbu proti J. K-u radi duga od 145 for. 69 novč.

Tuženik prigovori tečajem razprave, da je dokazna moć tužiteljeve trg. knjige ugasla, jer da su od vremena upisa prepornoga duga jur dvie godine izminule.

Kr. kotar kao trgovački sud u Brodu izrekao je osudu po zahtjevu tužbe, nu pod uvjetom domirne tužitelju dosudjene prisege, sa sliedećih r a z l o g a:

Tuženik je porekao istinitost računa A., odnosno poriče, da je J. S-u utuženi iznos od 145 for. 69 nč. dužan ostao i mimogred poričuć, da su tužiteljeve knjige redovito vodjene bile, upire se na ustanovu § 31 trg. z., po kojoj rečene knjige proti njemu kao netrgovcu od dana postavšeg priepornog upisa dvie godine računajuć poludokaznu moć imadu. Tu poludokaznu moć naproti njemu pako da su izgubile, jer je od vremena posljednjeg priepornog upisa t. j. od konca rujna 1879 pa do dana podignute tužbe t. j. do 5. siečnja 1882., prošlo prieko dvie godine dana.

Digitized by Google

Nu s razloga, što bi se ova poricanja tek obćenito niekajućom zaporkom smatrati mogla (koja nikakve moći ne ima) — jer tuženi nijedne stavke računa A ad I. porekao nije, niti je koji upis priepornim označio, u obće nije ni jedne činjenice naveo, da je budi u čem u računu A ad I. previše obterećen, da štogod od J. S-a nebi bio primio ili da ovaj nebi bio ma koju uplatu ili vriednost u korist njegovu upisao; jer nadalje za prigovor proti obračunu, koji je tužitelj porekao, nikakovo dokazno sredstvo doprineo nije: to se je ob istinitosti računa A ad I. morao dopustiti dokaz domirnom prisegom po tužitelju doprinešen — i bez predhodnog ogledanja trg. knjigâ tužiteljevih — na koliko se u računu A ad I., koji tuženi poriče, nikoja stavka priepornom izpostavila nije a niti porečena bila nije, a po tom se i držati mora, da je tužiteljeva trg. knjiga redovito vodjena bila".

Kr. banski stol rješitbom od 27. veljače 1884 br. 3263 obnašao je napadnutu osudu po § 339 toč. 3. i § 343 grpp. kao ništetnu ukinuti, a kot. sudu naložiti, neka razpravu u ovom predmetu dalje nastavi te ju u smjeru dolje naznačenom nadopuni, pa da zatim na novo izreče osudu po propisu zakona, — a to sa sliedećih r a z l o g a:

§ 31 trgov. zakona ograničena je dokazna moć, pripadajuća knjigam trgovačkim uredno vodjenim naprama netrgovcem na dvie godine, računajuć od dana priepornim postavšeg upisa. Iz izvadka iz trg. knjige J. S-a (A ad I.) proizlazi, da je posljednji upis obterećujući tuženika J. K-a. načinjen bio u mjesecu rujnu 1879. — Tužitelj J. S. podnio je svoju tužbu istom 5. siečnja 1882, dakle u vrieme, kada je trg. knjiga J. S-a naprama tuženiku J. K-u već izgubila bila svoju dokaznu moć, — pa je s toga domirna prisega, položit se imajuća po J. S-a, sbog pomanjkanja uvjeta § 270 grpp. neumjestna.

Na to je imao razpravljajući sudac ureda radi upozoriti zastupnika tužeće stečajnine (§ 46 grpp.) te ga uputiti, da ponudi drugi koji dokaz ob odlučnih okolnostih čina (§ 262 grpp.) — s druge strane pako trebalo je uputiti i tuženika shodno propisom § 46 gpp., neka potanje naznači one stavke računa A ad I., u kojih je ovaj neizpravan, a napose da ponudi dokaz ob okolnosti po njemu uztvrdjenoj, da je u mjesecu rujnu 1879 sklopio sa J. S. obračun, usljed kojeg mu je potonji tobože još 100 for. dužan ostao. — Što to učinjeno nije, te pošto se poradi preiztaknutih manâ u postupku za sada ne može izreći temeljita osuda, ukazuje se ovostrana odredba ukidajuća napadnutu osudu po § 339 i 343 grpp. opravdanom. *Drag. Becić.*

Digitized by Google

D. Kazneno.

Kada postaje pronevjerenje nekažnjivim sbog djelotvorna pokajanja.

Kasacionalno sudište uvaži žalbu ništovnu drž. odvjetničtva, dokine osudu prvoga suda i odsudi obtuženu radi pronevjerenja u smislu § 183 kz.

Razlozi: Obtužena pronevjerila je 41 for. 95 nč. na štetu svoje gospodarice. Obie su se glede ove svote tako naravnale, da će obtuženica ostati i na dalje u službi dosadanje gospodarice, ali da joj ova neće dotlje od plaće ništa davati, dok nebude podpuno za pronevjerenu svotu odštećena. Nu prije nego li je ovim načinom naknadjena šteta, obtuženica je s nova oštetila svoju gospodaricu pronevjeriv 10 for 19 novč.; usljed česa je bila prijavljena sudu i zatvorena. Pošto se pako u §§ 187 i 188 kz. odredjuje, da kradja i pronevjerenje postaju nekažnjivimi, ako se razlogu tamo navedenomu pridruži djelotvorno pokajanje t. j. ugušenje protupravne volje, to jamačno nemože obtuženica glede prvoga pronevjerenja od 41 for. 95 novč. iskati, da bude nekaznjenom sbog toga, što je postalo nemogućim izpuniti prvi put sklopljenu pogodbu, jer je kasnije počinila drugo pronevjerenje.

Ako je oštećena izjavila, da se odriče svake naknade štete, po obtuženici nanešene, ovo očitovanja nije nimalo odlučno.

Razlog, usljed kojega se dokida kažnjivost, nezavisi ni najmanje o volji oštećenoga. Svakako je dakle pravna bludnja, ako se je osuda prvoga suda ograničila na to, da obtuženu odsudi sbog pronevjerenja od 10 for. 69 nč.

(Riešenje kasacionalnoga sudišta bečkoga od 17. listopada 1884 br. 9163).

Tumačenje zle nakane kod zločinstva pronevjerenja.

Kr. sudb. stol u O. proglasio je osudom od 17. ožujka 1885 br. 6938 k. z. Mavru R-a krivim zločina pronevjerenja, § 183 kz., što je u vremenu od mjeseca ožujka do studenoga 1881 kao sabiratelj predplatnika časopisa „Die Communication“, koji je izdavao B. V. u Beču, predplate u ukupnom iznosu od 415 for. 33 nč. za se pridržao, dakle povjerenu mu stvar, iznoseću više od 300 for., zadržao i posvojio, — itd.

Razlozi: Izkazî obt. Mavre R-a i oštećenika B. V-a. dokazano je, da je na osnovu medju njimi 7. ožujka 1881 sklopljenog ugovora B. V. najmio Mavru R-a da sabire predplatnike na list „Die Communication“, što ga je prvi u Beču izdavao, i da ga je ovlastio sakupljivati predplate, koje je ipak bio dužan V-u. svake nedjelje u Beč slati; za putni trošak i trud Mavra R-a ugovoreno je pako 40% od ubranih

Digitized by Google

predplate u ime provizije. Mavro B. putovao je za R. V-a od 9. ožujka do 25. studenoga 1881. sakupljajuć predplatnike, ali mu nije šiljao svih ubranih predplata, nego više svota sebi pridržao, a prigodom sastavljenog po samom obtuženiku obračuna pokazao se je manjak od 415 for. 33 nč., koji iznos si je Mavro R., po vlastitom priznanju, izim pripadajuće mu provizije od sakupljenih predplata pridržao i potrošio.

Pošto je dakle glasom ugovora Mavro R. imao svake nedjelje slati sakupljenu predplatu u Beč B. V-u, odbivši si u ime provizije 40%, kasnije 50%, čega on učinio nije; pošto se takove predplate nakon odbite provizije ukazuju kao svota novca, koju je vlastnik B. V. povjerio Mavri R-u; pošto se konačno branitba M. R-a, da on sa 40% provizije nije mogao podmiriti sve troškove putovanja, te stoga morao trošiti i od ostalih novaca, obzirom na gore spomenuti ugovor uvažiti ne može: to ga je sud krivim proglasio zločinstva pronevjerenja po § 183 kz. itd.

Usljed podnešene po Mavri R-u žalbe ništovne kr. stol sedmorice ukinuo je osudom od 14. kolovoza t. g. br. 1900 osudu prvoga suda po § 303 kp., a Mavru R-a odriešio od obtužbe zločinstva pronevjerenja.

Razlozi: „Iz spisa ove kaznene parnice proizlazi, da je obtuženik mjeseca listopada 1881 pisao B. V-u, da ne može troškove putovanja namirivati od dozvoljenih mu 40% ubranih predplata za list „Die Communication“, priobćiv mu ujedno, da je u zaostaku sa ubranom predbrojninom i da je voljan obustaviti putovanja svoja, ako ga B. V. odazove, za koji čin da bi mu zahvalan bio“. „Na ovo pismo nije B. V. odazvao obtuženoga, već ga je, — kako priznaje u zapisniku od 21. siečnja 1882 pred c. kr. zem. sudom u Beču — pustio, da nadalje putuje nadajuć se, da će naknadno nadomjestiti svoj dug. Odavlje sliedi, da je obtuženik kano poslovodja B-a V-a povjereni mu novac trošio u poslu ovog posljednjeg i u osvjedočenju, da će vrhu potroška učiniti svojedobno račun sa V-om. — Prema tomu predleži znatna sumnja ob istinitosti čina, uzetog za podlogu prvosudne osude, da je naime obtuženik postupao prema B-u V-u u zloj nakani, kako ju predpostavlja § 183 kz., i stoga valja osudu prvog suda po § 203 k. p. ukinuti i obtuženika od obtužbe riešiti“.

Zanimivo je, da je u istom predmetu jur i cr. zem. sud u Beču sudio te Mavru R-a osudom od 21. studenoga 1882 br. 5842 kz. krivim proglasio zločina pronevjerenja, ozn. u § 183 kz., te da je tu osudu i c. kr. vrhovno sudište u Beču potvrdilo. — Ta se osuda nije mogla izvršiti, jer je Mavra R. medjutim iz Beča nestalo, a za njim izdana tjeralica bezuspješnom ostala; kasnije pako zatečen je on u O. gdje mu je redovito boravište,

Digitized by Google

pa je stoga na predlog kr. državnog odvjetničtva u smislu § 54 kp. i § 36 kz. proti njemu odredjena nova razprava kod kr. sudb. stola u Osieku, koji je izrekao spomenutu osudu od 17. ožujka 1885 br. 6938.

Razlozi osude c. kr. zem suda u Beču od 21. studenoga 1882 br. 5842 su u glavnom isti, kao i u osudi sudb. stola u O. od 17. ožujka t. god. broj 6938. Napose se tu još ističe, da je M. R. već time, što nije svake nedjelje slao novce B. V-u u Beč, počinio pronevjerenje. Ta okolnost, jeli je on sa 40% provizije mogao živiti ili ne, da je posve irelevantna. U ostalom da je nagrada za njegov trud bila primjerena, jer je prema učinjenom obračunu imao dnevice za potrošak 7 for. 37 nč. Preko ugovorenih 40%, a kasnije dozvoljenih 50% provizije da M. R. nije smio trošiti, niti se mogao nadati, da će njegov chef taj veći trošak naknadno odobriti.

C. kr. vrhovno i kasacijonalno sudište u Beču potvrdilo je riešitbom svojom od 28. prosinca 1882 br. 16213 u cielosti ovu osudu.

St.

Opazka. Istina je doduše, da B. V. na list obtuženikov, da ne može sa 40% provizije izaći, nije istoga pozvao, da putovanja obustavi, ali mu je onu povisio na 50% i tješio ga, da će već biti bolje (auf bessere Zeiten vertröstet), a tim je bez dvojbe ma i indirektno kazao, da ne privoljava, da M. R. troši više od 50%. — Osim toga izkazao je B. V., da je M. R. mnoge predplatnike zatajio i novac si pridržao, i da je to tek od samih predplatnika saznao, na što je M. R. čin priznao. Time bila bi zla nakana Mavre R-a dovoljno dokazana. — Za čudo, da se ta okolnost u razlozih nijedne osude ne spominje.

K § 171., 174 II. d. kz.

Osudu zemaljskog suda u Ljubljani od 19. studenoga 1884 broj 10,434, kojom bje Franjo Z. prekršaja kradje — § 460 kz. krivim proglašen, dokinulo je kasacionalno sudište bečko usljed žalbe ništovne uložene po držav. odvjetničtvu.

Razlozi: Postupajući prvi sudac smatrao je dokazanim, da se je obtuženi u nakani da krade, uvukao u otvorenu staju, u kojoj ujedno spavaše oštećenik, po noći i tu u sienu sakriven ostao sve dok su oštećenici ušli, vrata mandalom (Riegel) zatvorili, legli i zaspali; da si je na to njihovih stvari 10 for. 50 nč. vriednih prisvojio i s istimi otrgnuv mandalu i otvoriv vrata pobjegao. — Unatoč tomu obtuženi nije bio odsudjen sbog zločinstva kradje u § 174 — II d. kz. označena, već samo sbog prekršaja § 460 kž., a to zato, jer da je obtuženi mandalu otrgnuo i vrata otvorio ne zato, da dodje u posjed tudjih stvari, već zato, da sebe i jur prisvojene stvari na slobodi sigurnijim učini".

Digitized by Google

U ovom slučaju nalazi se prvi sudac u posvemašnjoj pravnoj bludnji, njegov nazor osniva se na posve krivom shvaćanju posjeda. Nema sumnje, da su oštećenici već tim bili lišeni mogućnosti da faktično disponiraju sa posjedom stvari, što je u staji nalazeći se obtuženik njihove stvari uzeo bio. Tek kada je ovaj iz staje izišao, izgubili su oni posjed svojih stvari.

Pošto zatvor — brava neima možebit zapriečiti približenje k stvari, već odužeće stvari iz posjeda — što potonje predleži u nazočnom slučaju, — to je obtuženi svakako počinio kradju na stvarih zatvorenih. Obzirom na vriednost preko 5 for. mora se po drž. odvjetničtvu iztaknuti ništovni razlog kao obstojali smatrati, prvosudnu osudu dokinuti te obtuženi zločinstva kradje — § 171, 174 — d. kz. krivim smatrati.

(Rješitba od 24. siečnja 1885 br. br. 13,713.).

A. Ö. Ger. Z. — D. B.

Nuždna obrana.

Kr. sudbeni stol u Zagrebu osudom od 4. veljače 1885 br. 833 proglasio je Ivana Fištrića krivim prekršaja proti sigurnosti života označena u § 335 kz. počinjena time, što je, hoteć se braniti proti napadaju Mije, Mate Fištrića i Petra Fištrića, izpalio oštro nabiti revolver, koji hitac pogodio je Miju Fištrića u vrat i naneo mu težku i životu pogibeljnu povredu tjela, te je time prekoračio granice pravedne obrane.

U razlozih osude navadja se, da je obtuženik mogao pucati na stran, te bi bio isto tako preplašio svoje napadače, a ne neposredno pram ozledjenom; pak jer mu je poznato bilo, kakve posljedice iz ovakovog postupka za život drugih osoba nastati mogu, koje su zaista i nastale, osudio ga je radi navedenog prekršaja.

Proti ovoj osudi uložio je Ivan Fištrić žaobu ništovnu po g. odvj. dr. Derenčinu.

Povodom te žaobe ništovne ukinuo je vis. kr. stol sedmorice osudu prvoga suda po § 303 kp. ureda radi, te je Ivana Fištrića riešio od obtužbe.

Razlozi jesu sliedeći: Ivan Fištrić orao je dne 8. travnja 1884 na oranici, u posjedu koje je sudbeno uzdržan, kada su Mijo, Petar i Mato Fištrić i to dvojica od njih naoružana sjekirami nadošli, hoteći ga silom iz ove oranice proćerati. Ova trojica su mu dapače poručila, da će ga ubiti kad ga na toj oranici nadju. Stoga je Ivo Fištrić imao pravo sebe i svoju oranicu braniti naprotiv toj trojici, koja su mu se

Digitized by Google

pa je stoga na predlog kr. državnog odvjetničtva u smislu § 54 kp. i § 36 kz. proti njemu odredjena nova razprava kod kr. sudb. stola u Osieku, koji je izrekao spomenutu osudu od 17. ožujka 1885 br. 6938.

Razlozi osude c. kr. zem suda u Beču od 21. studenoga 1882 br. 5842 su u glavnom isti, kao i u osudi sudb. stola u O. od 17. ožujka t. god. broj 6938. Napose se tu još iztiče, da je M. R. već time, što nije svake nedjelje slao novce B. V-u u Beč, počinio pronevjerenje. Ta okolnost, jeli je on sa 40% provizije mogao živiti ili ne, da je posve irelevantna. U ostalom da je nagrada za njegov trud bila primjerena, jer je prema učinjenom obračunu imao dnevice za potrošak 7 for. 37 nč. Preko ugovorenih 40%, a kasnije dozvoljenih 50% provizije da M. R. nije smio trošiti, niti se mogao nadati, da će njegov chef taj veći trošak naknadno odobriti.

C. kr. vrhovno i kasacijonalno sudište u Beču potvrdilo je riešitbom svojom od 28. prosinca 1882 br. 16213 u cielosti ovu osudu.

St.

Opazka. Istina je doduše, da B. V. na list obtuženikov, da ne može sa 40% provizije izaći, nije istoga pozvao, da putovanja obustavi, ali mu je onu povisio na 50% i tješio ga, da će već biti bolje (auf bessere Zeiten vertröstet), a tim je bez dvojbe ma i indirektno kazao, da ne privoljava, da M. R. troši više od 50%. — Osim toga izkazao je B. V., da je M. R. mnoge predplatnike zatajio i novac si pridržao, i da je to tek od samih predplatnika saznao, na što je M. R. čin priznao. Time bila bi zla nakana Mavre R-a dovoljno dokazana. — Za čudo, da se ta okolnost u razlozih nijedne osude ne spominje.

K § 171., 174 II. d. kz.

Osudu zemaljskog suda u Ljubljani od 19. studenoga 1884 broj 10,434, kojom bje Franjo Z. prekršaja kradje — § 460 kz. krivim proglašen, dokinulo je kasacionalno sudište bečko usljed žalbe ništovne uložene po držav. odvjetničtvu.

Razlozi: Postupajući prvi sudac smatrao je dokazanim, da se je obtuženi u nakani da krade, uvukao u otvorenu staju, u kojoj ujedno spavaše oštećenik, po noći i tu u sienu sakriven ostao sve dok su oštećenici ušli, vrata mandalom (Riegel) zatvorili, legli i zaspali; da si je na to njihovih stvari 10 for. 50 nč. vriednih prisvojio i s istimi otrgnuv mandalu i otvoriv vrata pobjegao. — Unatoč tomu obtuženi nije bio odsudjen sbog zločinstva kradje u § 174 — II d. kz. označena, već samo sbog prekršaja § 460 kz., a to zato, jer da je obtuženi mandalu otrgnuo i vrata otvorio ne zato, da dodje u posjed tudjih stvari, već zato, da sebe i jur prisvojene stvari na slobodi sigurnijim učini".

Digitized by Google

U ovom slučaju nalazi se prvi sudac u posvemašnjoj pravroj bludnji, njegov nazor osniva se na posve krivom shvaćanju posjeda. Nema sumnje, da su oštećenici već tim bili lišeni mogućnosti da faktično disponiraju sa posjedom stvari, što je u staji nalazeći se obtuženik njihove stvari uzeo bio. Tek kada je ovaj iz staje izišao, izgubili su oni posjed svojih stvari.

Pošto zatvor — brava neima možebit zapriečiti približenje k stvari, već odužeće stvari iz posjeda — što potonje predleži u nazočnom slučaju, — to je obtuženi svakako počinio kradju na stvarih zatvorenih. Obzirom na vriednost preko 5 for. mora se po drž. odvjetničtvu iztaknuti ništovni razlog kao obstojali smatrati, prvosudnu osudu dokinuti te obtuženi zločinstva kradje — § 171, 174 — d. kz. krivim smatrati.

(Rješitba od 24. siečnja 1885 br. br. 13,713.).

A. Ö. Ger. Z. — D. B.

Nuždna obrana.

Kr. sudbeni stol u Zagrebu osudom od 4. veljače 1885 br. 833 proglasio je Ivana Fištrića krivim prekršaja proti sigurnosti života označena u § 335 kz. počinjena time, što je, hoteć se braniti proti napadaju Mije, Mate Fištrića i Petra Fištrića, izpalio oštro nabiti revolver, koji hitac pogodio je Miju Fištrića u vrat i naneo mu težku i životu pogibeljnu povredu tjela, te je time prekoračio granice pravedne obrane.

U r a z l o z i h osude navadja se, da je obtuženik mogao pucati na stran, te bi bio isto tako preplašio svoje napadače, a ne neposredno pram ozledjenom; pak jer mu je poznato bilo, kakve posljedice iz ovakovog postupka za život drugih osoba nastati mogu, koje su zaista i nastale, osudio ga je radi navedenog prekršaja.

Proti ovoj osudi uložio je Ivan Fištrić žaobu ništovnu po g. odvj. dr. Derenčinu.

Povodom te žaobe ništovne ukinuo je vis. kr. stol sedmorice osudu prvoga suda po § 303 kp. ureda radi, te je Ivana Fištrića riešio od obtužbe.

R a l o z i jesu sliedeći: Ivan Fištrić orao je dne 8. travnja 1884 na oranici, u posjedu koje je sudbeno uzdržan, kada su Mijo, Petar i Mato Fištrić i to dvojica od njih naoružana sjekirami nadošli, hoteći ga silom iz ove oranice proćerati. Ova trojica su mu dapače poručila, da će ga ubiti kad ga na toj oranici nadju. Stoga je Ivo Fištrić imao pravo sebe i svoju oranicu braniti naprotiv toj trojici, koja su mu se

Digitized by Google

pa je stoga na predlog kr. državnog odvjetničtva u smislu § 54 kp. i § 36 kz. proti njemu odredjena nova razprava kod kr. sudb. stola u Osieku, koji je izrekao spomenutu osudu od 17. ožujka 1885 br. 6938.

Razlozi osude c. kr. zem suda u Beču od 21. studenoga 1882 br. 5842 su u glavnom isti, kao i u osudi sudb. stola u O. od 17. ožujka t. god. broj 6938. Napose se tu još iztiče, da je M. R. već time, što nije svake nedjelje slao novce B. V-u u Beč, počinio pronevjerenje. Ta okolnost, jeli je on sa 40% provizije mogao živiti ili ne, da je posve irelevantna. U ostalom da je nagrada za njegov trud bila primjerena, jer je prema učinjenom obračunu imao dnevice za potrošak 7 for. 37 nč. Preko ugovorenih 40%, a kasnije dozvoljenih 50% provizije da M. R. nije smio trošiti, niti se mogao nadati, da će njegov chef taj veći trošak naknadno odobriti.

C. kr. vrhovno i kasacijonalno sudište u Beču potvrdilo je riešitbom svojom od 28. prosinca 1882 br. 16213 u cielosti ovu osudu.

St.

Opazka. Istina je doduše, da B. V. na list obtuženikov, da ne može sa 40% provizije izaći, nije istoga pozvao, da putovanja obustavi, ali mu je onu povisio na 50% i tješio ga, da će već biti bolje (auf bessere Zeiten vertröstet), a tim je bez dvojbe ma i indirektno kazao, da ne privoljava, da M. R. troši više od 50%. — Osim toga izkazao je B. V., da je M. R. mnoge predplatnike zatajio i novac si pridržao, i da je to tek od samih predplatnika saznao, na što je M. R. čin priznao. Time bila bi zla nakana Mavre R-a dovoljno dokazana. — Za čudo, da se ta okolnost u razlozih nijedne osude ne spominje.

K § 171., 174 II. d. kz.

Osudu zemaljskog suda u Ljubljani od 19. studenoga 1884 broj 10,434, kojom bje Franjo Z. prekršaja kradje — § 460 kz. krivim proglašen, dokinulo je kasacionalno sudište bečko usljed žalbe ništovne uložene po državn. odvjetničtvu.

Razlozi: Postupajući prvi sudac smatrao je dokazanim, da se je obtuženi u nakani da krade, uvukao u otvorenu staju, u kojoj ujedno spavaše oštećenik, po noći i tu u sienu sakriven ostao sve dok su oštećenici ušli, vrata mandalom (Riegel) zatvorili, legli i zaspali; da si je na to njihovih stvari 10 for. 50 nč. vriednih prisvojio i s istimi otrgnuv mandalu i otvoriv vrata pobjegao. — Unatoč tomu obtuženi nije bio odsudjen sbog zločinstva kradje u § 174 — II d. kz. označena, već samo sbog prekršaja § 460 kz., a to zato, jer da je obtuženi mandalu otrgnuo i vrata otvorio ne zato, da dodje u posjed tudjih stvari, već zato, da sebe i jur prisvojene stvari na slobodi sigurnijim učini".

Digitized by Google

U ovom slučaju nalazi se prvi sudac u posvemašnjoj pravroj bludnji, njegov nazor osniva se na posve krivom shvaćanju posjeda. Nema sumnje, da su oštećenici već tim bili lišeni mogućnosti da faktično disponiraju sa posjedom stvari, što je u staji nalazeći se obtuženik njihove stvari uzeo bio. Tek kada je ovaj iz staje izišao, izgubili su oni posjed svojih stvari.

Pošto zatvor — brava neima možebit zapriečiti približenje k stvari, već odužeće stvari iz posjeda — što potonje predleži u nazočnom slučaju, — to je obtuženi svakako počinio kradju na stvarih zatvorenih. Obzirom na vriednost preko 5 for. mora se po drž. odvjetničtvu iztaknuti ništovni razlog kao obstojali smatrati, prvosudnu osudu dokinuti te obtuženi zločinstva kradje — § 171, 174 — d. kz. krivim smatrati.

(Rješitba od 24. siečnja 1885 br. br. 13,713.).

A. Ö. Ger. Z. — D. B.

Nuždna obrana.

Kr. sudbeni stol u Zagrebu osudom od 4. veljače 1885 br. 833 proglasio je Ivana Fištrića krivim prekršaja proti sigurnosti života označena u § 335 kz. počinjena time, što je, hoteć se braniti proti napadaju Mije, Mate Fištrića i Petra Fištrića, izpalio oštro nabiti revolver, koji hitac pogodio je Miju Fištrića u vrat i naneo mu težku i životu pogibeljnu povredu tjela, te je time prekoračio granice pravedne obrane.

U razlozih osude navadja se, da je obtuženik mogao pucati na stran, te bi bio isto tako preplašio svoje napadače, a ne neposredno pram ozledjenom; pak jer mu je poznato bilo, kakve posljedice iz ovakovog postupka za život drugih osoba nastati mogu, koje su zaista i nastale, osudio ga je radi navedenog prekršaja.

Proti ovoj osudi uložio je Ivan Fištrić žaobu ništovnu po g. odvj. dr. Derenčinu.

Povodom te žaobe ništovne ukinuo je vis. kr. stol sedmorice osudu prvoga suda po § 303 kp. ureda radi, te je Ivana Fištrića riešio od obtužbe.

Razlozi jesu sliedeći: Ivan Fištrić orao je dne 8. travnja 1884 na oranici, u posjedu koje je sudbeno uzdržan, kada su Mijo, Petar i Mato Fištrić i to dvojica od njih naoružana sjekirami nadošli, hoteći ga silom iz ove oranice proćerati. Ova trojica su mu dapače poručila, da će ga ubiti kad ga na toj oranici nadju. Stoga je Ivo Fištrić imao pravo sebe i svoju oranicu braniti naprotiv toj trojici, koja su mu se

Digitized by Google

grozila i približavala; te ako je na te napadače opalio revolver, nije prekoračio granice nuždne obrane.

Predmjeva, da je obtuženi mogao na stran pucati, oborena je time, što mu na otvorenom polju nije moglo stati samo do toga, da napadače preplaši nego da ih od sebe odkloni, a to nije mogao drugačije postignuti, nego da je na nje pucao, pošto su mu se već na 6—8 koračaja približili, te što u slučaju, da je hitac na stran izbacio, nebi više imao prikladnog oružja za svoju obranu proti oboružanim napadačem, kojim bi podlegnuti morao: a da je tomu tako, proizlazi iz te okolnosti, što je obtuženi iza toga, što je pucao, pak odmah se u bjeg dao, ipak još ranjen bio iz puške, pridonešene od Petra Fištrića.

Priobćio dr. Šilović.

E. Upravno.

Ne bude li javljeno nadležnoj vlasti, da se je iznova iznajmilo kuću, koja bijaše prazna ostala, ili javilo se je to, ali ne za dobe i načinom, kao što je zakonom ostanovljeno, bit će u tom pokušaj zatajenja najamnine, što ga valja kazniti.

Ivan Otto posjednik kuće br. 554 II u Zlatnom Pragu bio je javio dne 9. veljače 1883, da su prizemne prostorije te kuće br. 3 i 18, koje bijahu iznajmljene za 150 for. na god., ostale prazne, te zamoli, da mu se izbriše kućarina na te prostorije zapadajuća za prva dva kvartala god. 1883. — Kad je 1. veljače 1884 porezna vlast učinila na licu mjesta svoje izvide, nadje, da su one prostorije opet iznajmljene, a upravo i to po izpovjedi samog kuće vlastnika, jur od 1. svibnja 1883. — Usljed toga je c. kr. zemaljsko financijalno ravnateljstvo česko odlukom od 22. srpnja 1884 br. 51198 naložilo Ivanu Ottu, što je najamninu zatajio, da plati najamnu globu od 95 for. 62½ nov, poreznu globu od 25 for. 50 nč. te mu nametnulo doknadnu kućarinu od 17 for.

Ivan Otto utekao se je pritužbom c. kr. upravnomu sudištu u Beču, koje iza javne razprave i saslušavši c. kr. ministarskoga perovodju dr. Schustera, odsudom od 10 ožujka 1885 br. 615, odbilo je pritužbu kao netemeljitu sa sliedećih razloga:

U odluci dvorske kancelarije od 18. lipnja 1821 br. 1058 četvrta točka duži kuće vlastnika, koj opet iznajmi stan ostavši mu za koje vrieme prazan, da to za dobe i načinom, što ga opredieljuje prva točka biva za 14 dana, priloživ izpoviedku najamnine, javi pismenim podneskom in duplo vlasti odredjenoj, da pokupi i da izpravi očitovanja o kućnoj najamnini.

Digitized by Google

Pritužitelj, kad ga je vlast 6. ožujka 1884 saslušala, priznao je izrično, da je s puke svoje nepomnje propustio javit, da je iza mjeseca svibnja god. 1883 iznova iznajmio prostorije svoje kuće, o kojih je rieč. Takova prijava bila je dakle ne samo kasno predata, nego sasvim izpuštena. Ova činjenica tvori po odluci dvorske kancelarije od 15. svibnja 1826 br. 975, pokušaj zatajenja kućne najamnine, koji se ima pedepsati.

Nije se moglo imat obzira na drugi prigovor pritužitelja, da je u najamnoj fasiji, što ju je o izmaku kolovoza 1883 predao vlasti glede kuće br. 554/II za godinu 1884, naznačio u opazki, da su prostorije o kojih se radi, iznajmljene od svibnja 1883; jer, kao što se je gore primjetilo, nije po zakonu dosta javit nadležnoj vlasti kako se hoće, da se je iznova iznajmilo prazan ostavši stan, nego valja da dotična prijava bude, predana za vrieme i načinom propisanim u odluci dvorske kancelarije od 18. lipnja 1821 br. 1058. *B.*

Podžupanija ne mora izdati prepisa osude izrečene radi šumske štete, u svrhu izvedenja priziva.

Do 200 žitelja mjesta S. osudjeno je 13. i 14. lipnja 1884 pred kr. podžupanijom u K. radi šumske štete, na razne novčane globe i kazne zatvora.

Odmah kad su osude proglašene, prijaviše odsudjeni svoj priziv i žalbu ništovnu. Da se izvede jedno i drugo izdade do 240 odsudjenih punomoć odvjetniku F. Ovaj zamoli ustmeno podžupaniju, da mu se pozivom na § 8 naredbe minist. unut. poslova od 5. ožujka 1858 brevi manu izdade prepis tih osuda (naime u s pomenutom § označeni izvadak iz kaznenog registra). — Na ovo odgovoreno je odvj. F., neka pismenim podneskom zatraži izdanje prepisa osuda; pa kad je tako učinio, vrati mu pismenu molbu njegovu kr. podžupanija u K. riešenjem od 17. lipnja 1884 br. 4170 s uputom, da molbi udovoljiti nemože s razloga „što za prepisivanje ovih traženih osuda bi se morao jedan pisar kroz više dana upotriebiti, a pošto podžupanija neima dovoljno pisarničkih sila, da bi se za više dana jedna za prepisivanje osuda upotriebiti mogla, zato se nemogu izdati zatraženi prepisi osuda", već je zastupnik odsudjenih upućen, „da može izvorne spise kod podžupanije uviditi i proti osudam svoj priziv u roku od 8 dana podnieti".

Proti ovoj odluci podnieli su molitelji utok na kr. zemaljsko-vladni odjel za unutarnje poslove, kcji je riešenjem svojim od 4. studenoga 1884 broj 40801 utok zabacio a napadnutu odluku kr. podžupa-

Digitized by Google

nije u K. potvrdio „s razloga, što izdanje traženih prepisa nije neobhodno potrebno, i što bi s druge strane za te prepise obzirom na ogroman broj utjecatelja sbilja jedan pisar kroz više dana potreban bio.*)

B.

Medjunarodni kaznionički kongres u Rimu.

Pod ovim naslovom čitamo u najnovijem svezku (fasc. 6) časopisa „Rivista di discipline Carcerarie“ sliedeće:

Eksekutivni odbor radi marljivo oko priprava za kongres i nastoji svimi silami da mu bude uspjeh što podpuniji. Otvorenje kongresa, ustanovljeno izprva za mjesec listopad, zakazano je za 16. studenoga, pošto se taj mjesec drži prikladnijim; u to doba vraća se u glavni grad takodjer diplomatički sbor.

Od 30 država, na koje su razaslani pozivi da sudjeljuju kod kongresa, samo ih se šest — kako se čini — misli oglušiti pozivu; medjutim odbor će glede ovih ponovno nastojati nebi li još gdjekoje sklonuo na pristup.

Eksekutivni odbor obratio se na sve buduće zvanične izaslanike stranih država radi eventualnoga imenovanja novih izvjestitelja za pojedine točke programa, uz to zatražio je od njih priobćenje postojećih za kaznene zavode propisa i naredaba kao i najnovijih literarnih publikacija te struke. Osim toga zamoljeni su pojedini zastupnici, da bi odboru dostavili kratak opis povjesti kaznioničkih reforma u odnosnih zemljah od početka ovoga vieka do najnovije dobe, zatim da priobće odboru imenik zasužnih strukovnjaka na polju kriminalne i kriminalno-antropologičke znanosti, od kojih će se onda tražiti autogrami i slike za album, što se misli osnovati.

Još se zahtievala izjava pojedinih vlada ob učestvovanju kod izložbe obrtnoga rada kaznenika, te izložbe uzora od raznih sustava stanica za čuvanje osudjenika, napokon izjava o prihvatu poziva, po kojem će izaslani strani zastupnici tečajem 14 dana prije otvorenja kongresa posjetiti kazneničke kolonije i druge znamenitije kaznene zavode kraljevine.

Na sada spomenute zamolbe odgovorilo je do sada deset država[1], te nijedna nije na mjesto jur po stalnom medjunarodnom odboru iza-

*) Zaista čudnovata procedura, usljed koje mora stradati pravo, da se poslužiš pravnim liekom, jedino radi toga, što neima dovoljno pisara, da prepišu osude. Ta mogao se je na trošak stranaka, ako već drugačije nejde, prepis obaviti, ili se litografijom poslužiti.

[1] Rusija, Poljska, Norweška, Badenska, Švedska, Brazilija, Danska, Bavarska, Nizozemska i Belgija.

Digitized by Google

brane osobe predložila drugoga kojega izvjestitelja. Četiri su države[2] jur priobćile zamoljene publikacije i naredbe, a drugih sedam[3] obreklo je priposlati ih u što kraćem roku. Tri države[4] priposlaše traženi pregled kaznioničkih reforma, dočim su ostale poprimile shodne mjere, da se odnosni izvadak što prije dovrši.

S osam strana[5] prispjeli su već imenici čuvenijih strukovnjaka, koji će se zamoliti za autograme, te se je nadati, da će naumljena ova sbirka biti u svakom pogledu sjajna.

Od vlada, što će učestvovati kod kaznioničkoga kongresa, prihvati ih deset[6] takodjer poziv za izložbu obrtničkoga rada kaznenika, i dočim su nekoje već počele sa dopremljivanjem izloženih predmeta, to se po prostoru, što su ga druge države do sada zatražile razlogom držati može, da će i ta izložba biti bogato zastupana.

Što se tiče uzora od stanica priposla šest država[7] odnosne nacrte, po kojih se sada izvadjaju stanice, u naravi za izložbu, a to isto biti će glede dalnjih uzora, što će po obećanju do skora prispjeti od drugih vlada.

Svi zvanični zastupnici prihvatiše napokon poziv, da razgledaju kazneničke kolonije i druge nekoje kaznene zavode, što ih je taljanska vlada u tu svrhu predložila.

Toliko što se inozemstva tiče. Za našu domovinu napose povjeri odbor izradjenje povjesti kaznioničke reforme kao i kaznioničke bibliografije izkusnim strukovnjakom, a pozvao je ravnateljstva raznih kaznenih zavoda da učestvuju kod izložbe obrta, i kako ravnatelji bez iznimke oko toga revnuju, sva je prilika, da nam domaći kaznenički obrt neće u izložbi zauzeti posljednje mjesto.

Dozvolom glavnoga ravnatelja kazniona, nadzirati i rukovoditi će tehnički ured ministarstva sve na obie izložbe odnoseće se radnje, te je tako nade, da će Taljanska biti dostojno zastupana takodjer što se tiče uzora za samice.

Pošto se napokon ove godine ima takodjer sastati prošle godine radi zdravstvenih zaprieka odgodjeni antropologički kongres, bude zaključeno oba ta kongresa — koja gledom na predmete, o kojih im je razpravljati, svakako imaju mnogo dodirnih točaka — zajedno držati tako

---

[2] Ugarska, Norvežka, Badenska, Uraguay.

[3] Austrija, Belgija, Rusija, Holandija, Danska, Brasilija, Švajcarska.

[4] Ugarska, Badenska, Poljska.

[5] Austrija, Ugarska, Belgija, Danska, Brazilija, Badenska, Norwežka, Poljska.

[6] Bavarska, Belgija, Brazilija, Badenska, Švajcarska, Norvežka, Danska, Nizozemska, Uraguay.

[7] Švedska, Norvežka, Badenska, Švajcarska, Uraguay i Ugarska.

Digitized by Google

da se podjedno izložbi kaznioničkoga obrta i uzora stanica doda, nekim načinom kao popunjenje, antropologička izložba.

Sudeć po viestih o potonjoj tôj izložbi zaslužiti će i ona svu pozornost strukovnjaka.

Kongres držati će svoje sjednice u palači za izložbu liepih umjetnosti (Pallazo delle Esposizioni di Belle Arti) a izložba biti će smještena u tu sgradu, koju je rimski municipij u tu svrhu pripravno ustupio.

KNJIŽEVNOST.

R. H. Wrožda, wrožba i pokora.

Studyum z historyi prawa karnego. Warszawa 1884.

Priobćio dr. ***Fran J. Spevec.***

(Nastavak.)

Meni se nečini ovo jasnim. Vidi se toliko, da bi se nutarnja sloboda imala ograničiti njekim drugim zakonom, pak mjesto da kaže jasno, koji je to zakon, okoliša se kojekuda. Rotteck govori jasno: „Wenn der Mensch frei ist, so konnte die ewige Vernunft (der weltregierende Gott) ihm solche Freiheit (Losgebundenheit von den Gesetzen der Natur, oder die Macht, nach Wilkür den Naturzwecken auch zuwider zu handeln) nicht anders ertheilen, als in so fern ein anderes Gesetz seine Willkür beschränke. Dieses andere Gesetz, um den freien Willen (wenigstens im allgemeinen) in übereinstimmender Richtung mit der ewigen Weltordnung zu erhalten, konnte kein anderes, als ein von dem Wollenden sich selbst gegebenes, d. h. ein von dem Wollenden erkanntes und zwar als gut erkanntes, ihm daher imponirendes Gesetz sein. Die Freiheit in einer vernüftigen Weltordnung setzt also ein den Freien gegebenes Gesetz der Vernunft voraus, das letzte jedoch kann auch gedacht werden ohne Freiheit, nämlich verbunden mit Nöthigung“.[15]

Prikazav čovjeka kao biće ovisno s jedne strane od zakona fizičke svoje naravi, a sposobno s druge strane, da spozna čiste umne idee; nazrievajuć nadalje nutarnju slobodu čovjeka u pripadajućem mu slobodnom izboru medju zakoni tjelesnosti i zakoni uma: promatra Rot-

[15] str. 7.

Digitized by Google

teck odurnost onu, onaj priezir, kojim susrećemo onoga, koj radi proti umu, koj zakone uma, više dakle svoje naravi, žrtvuje zakonom niže, t. j. fizičke svoje naravi, pak prelazi zatim na moralni zakon kao onaj umni zakon, koj ograničuje nutarnju slobodu i dovodi ju u sklad s umnim životnim redom, čijim dakle obdržavanjem spašava čovjek višu svoju narav, svoje dostojanstvo. [16]

O svem tom govori i g. M. sliedeć Rottecka; nu kako g. M. moralni zakon označuje, čini nam se pogriešnim. „Onaj zakon, kojemu je zadaća, da našu volju i naše djelovanje u sklad dovede sa zakonom nutarnje slobode, zove se zakon ćudoredni u užjem smislu. On je ukaz, diktat praktičnoga uma.“ (str. 5.) Ali, kako znademo, po nauci pisčevoj ni onaj, koj vriedja zakone uma, koj sliedi „nagone čustvenosti, t. j. pohote svoje tjelesne naravi“, nije lišen nutarnje slobode, i on radi slobodno, u skladu sa zakonom nutarnje slobode, pak zar i taj rad odgovara zakonu ćudorednomu? Ćudoredni zakon je „ukaz, diktat praktičnoga uma“, nu prema onomu, što je prije rečeno, ni onaj ne vriedja ćudorednoga zakona, koji ne sliedi toga diktata, jer mu je po pojmu nutarnje slobode slobodno vriedjati zakone uma, a ćudoredni zakon jest onaj, koj dovodi djelovanje čovjeka u sklad s nutarnjom slobodom. Povrieda dakle zakona uma sastavinom je nutarnje slobode, ta povrieda, buduć u skladu sa zakonom nutarnje slobode, odgovara i ćudorednomu zakonu, tomu diktatu uma, prem vriedja zakone uma! — Umno dakle može biti ujedno i neumno!

A ovo je veliko protuslovje. Rotteck ovako uči: „Dasjenige Gesetz nun, welches uns die Vernunft, also jeder Vernünftige sich selbst gibt, durch dessen Beobachtung allein des Menschen höhere Natur geoffenbart, und Harmonie in sein Wollen und Handeln gebracht werden kann — ist das Moralgesetz.[17]

Ne smatrajući sada Rotteck nutarnju slobodu identičnom s gospodstvom praktičnoga uma, po čem ne bi zakon moralni bio ništa drugo, nego zakon za nutarnju slobodu, imajuć ju oživotvarati; već nazrievajuć biće nutarnje slobode u odsuću, pomanjkanju svake neobhodnosti, nužde[18], t. j. u slobodnom, samosvojnom

[16] str. 8, 9.

[17] str. 9, 10.

[18] Vid. proti tomu shvaćanju medju ostalim Ahrens: die Rechtsphilosophie (1852). Allgemeiner Theil. Kapitel 1 § 2 str. 183: Die Freihet wird häufig blos negativ gefasst, als ein Enthobensein von einer Nothwendigkeit, einem Zwange; dies ist aber blos eine niedere Seite derselben, insofern sie nämlich dem nothwendigen empirischen Entwicklungsgange und auch der Macht aller endlichen Triebe und Leidenschaften enthoben ist. Sr. takodjer str. 226.

Digitized by Google

izboru čovjeka, da nješto čini ili propusti: to mu je moralni zakon s t e. g o m ote slobode, uvjetom njezinoga suglasja s umnim životnim redom. Po Rotteckovom dakle shvaćanju imade moralni zakon obuzdavati nutarnju slobodu, on tu slobodu u čovjeku jur nalazi, ter joj stavlja umu odgovarajuće stege, da ju tako složi s umnim životnim redom[19]. Dočim prema tomu Rotteckov moralni zakon, u koliko nješto nalaže ili zabranjuje, upravo je oprekom nutarnjoj slobodi, to po g. M. zakon čudoredni dovodi volju i djelovanje čovjeka u s k l a d sa nutarnjom slobodom, po kojoj mu je slobodno zakone uma slieditи ili vriedjati.

Toliko budi dovoljnim za oznaku ovoga diela piščeve razprave. Nalazi se doduše tamo jošte izreka, da je um „ovdje (naime kod moralnog zakona) sam zakonodavac, a ujedno kao budna sviest, i sudac (str. 5); ali dočim Rotteck to pobliže tumači, zadovoljava se naš pisac samo navedenom izrekom, pak neupuštajuć se da ju razjasni navodi, kako se ljudi „o pojmu i načelih ovoga zakona mogu prepirati". Upravo radi toga prelaz mu je na pravni zakon bez pravoga saveza.

3. Prelaz otaj počinje ovako: „Nu zakon pravni ne može se zadovoljiti ovim priznanjem i podvrgnućem pojedinih,[20] on zahtieva i priznanje i podvrgnuće obćenito, jer gubi svoju krepost, ako se odrekne toga gospodstva.

Što je pravo? na. to pitanje očekuje svaki čovjek jasan i točan odgovor, pravo ima valjati za sve ljude, treba nam ga dakle tražiti u naravi čovječjoj, a ne u tamnih i vijugastih zakutih transcendentalne metafizike".

Ovako počinje i Rotteck svoj prelaz na zakon pravni, ali on je to mogao učiniti, jer neposredno prije toga uči, da čovjek sam, naime njegov um zahtieva obdržavanje moralnog zakona, i da je samomu sebi za to odgovoran; „moralnim zakonom može biti samo onaj, što si ga ja sam postavljam".[21]

Pravo dakle zahtieva svoju posebnu dedukciju. U tu svrhu uči pisac: „Čovjek, biće umno i čuvstveno, stoji u tiesnom i neprekidnom odnošaju sa stvorovi, koji ga na ovom svietu okružavaju, jer stranom djeluje on na nje, a stranom ćuti na sebi upliv i posljedice njihova djelovanja. Ovo vanjsko djelovanje raznih bića na čovjeka stavlja njegovoj slobodi neprestane zapreke na put; ako ove dolaze od bezumne životinje ili sila prirodnih, odstranjuje ih i uklanja, kako najbolje može i umije, u tom obziru neograničena mu je sloboda, jer nestoji s vanjskom pri-

[19] cit. str. 10. opazka.

[20] kojim priznanjem i podvrgnućem? pita se nehotice čitatelj, jer prije toga nije bilo govora o nikakovom priznanju ni podvrgnuću.

[21] Vidi Rotteck op. cit. str. 13.

Digitized by Google

rodom i njezinimi silami u nikakvom pravnom odnošaju" (str. 5. 6). „Nu sasvim je drugi odnošaj čovjeka napram čovjeku, jer se svaki smatra kao biće slobodno. i s toga brani područje svoje slobode proti svakomu nasrtaju i nasilju, koliko mu to dopuščaju sile i okolnosti" (str. 6). Medjutim „zdravi um" uvidja žalostne posljedice, koje bi morale nastati od neograničene slobode, uvidja da „moja neograničena sloboda ne može postojati uz jednako neograničenu slobodu ostalih ljudi". „Dokinuće ovog protuslovja medju izrekami — ja sam slobodan, ti si slobodan, svi su ljudi slobodni, stavlja nam zdravi um kao zadaću, koju riešiti moramo, a riešenje te zadaće je pravo". (str. 7). „Pravo se dakle uzeti može kao ukaz — dictamen — zdravoga uma, kojim se uzajemna djelavnost — activitas — ljudi u družtvenih odnošajih ustanovljuje tako, da svikolici kao slobodna bića, kao osobe obstojati mogu, što dakle svaki raditi može i smije, da bude sloboda svijuh ostalih obezbiedjena i nepovriedjena". (ibid.)

Kako se vidi, uzeta je piščeva dedukcija prava iz novijega t. z. naravnoga ili umnoga prava, čiji učitelji, kako je poznato, sliede u bitnosti nauku Kantovu, i od kojih je Rotteck bio i ovdje našemu piscu uzorom.[22] Zablude toga „naravnoga prava", koje — neobaziruć se na narav životnih odnošaja, što ih ima uredjivati pravo — nazivlje se tako kao „lucus a non lucendo", iztaknute su odavna. Nu, ako učitelji naravnoga prava mogu udovoljiti svojimi naukami svoje sljedbenike, jer razviše podpuni sistem toga svoga prava, ne može se to nipošto uztvrditi za izvadke našega pisca niti napram onim čitateljem, koji bi htjeli jednako s njim shvaćati pravo.

Ne samo pravnik, recimo onaj, koj se bavi lih pozitivnim pravom — jer se biće prava ne može spoznati na temelju same znanosti o pozitivnom pravu, imenito lih exegetičke — već ni nepravnik ne saznaje iz piščeve razprave onoga, što bi saznati želio: kakova je to idea ota pravna idea, u kakovom se nalazi ona odnošaju napram drugim srodnim ideam, koja su glavna bar obilježja prava. Pisac baviti će se, kako pokazuje sam naslov i kako ćemo skorim vidjeti, napose kaznenim pravom. Nije li obzirom na to imao ovdje, gdje promatra idee u obće, iztaknuti ideu onu, koja zahtieva odmazdu za počinjeni zločin, njezin upliv na quantum i quale kazne? Ob idei pravednosti ne ima u razpravi ništa.[23]

---

[22] Ono, što navodi o dedukciji prava, uzeto je većim dielom iz Rottecka cit. § IV.

[23] Kod Rottecka sačinjava spomenuti § IV. samo prelaz na pravo, ter se u sliedećih §§ bavi on pobliže pravnim principom, njegovimi obilježji, vanjskom slobodom, pravednosti itd. dočim se g. M. zadovoljava samo ovim prelazom.

Digitized by Google

Pravo je svakako sredstvom za svrhu, ali da otom svrhom nije lih „koexistencija slobode svijuh“, kako to uči pisac sa svojimi uzori, odavna je dokazano. Nu pravo, kako znade svako, komu je poznata narav prava, mora biti primjereno faktičnim životnim odnošajem, i nalaziti se u suglasju s vladajućimi etičkimi nazori, imenito nazori o pravednosti. Naročito opredjelba odnošaja medju zahtjevi shodnosti i pravednosti, kojim imade zadovoljiti sadržaj prava, jednom je od glavnih zadaća općega diela nauke o pravu, kakovim bi imao biti promatrani dio piščeve razprave. Kad bi s toga pisac bio pokušao dati nam o svem tom barem kratku pouku; naglasio, s kojega stanovišta prosudjujemo njeku pravnu ustanovu, kad pitamo za njezinu shodnost, s kojega li, pitajuć za njezinu pravednost i kad u obće smatramo mi otu ustanovu pravednom — čitao bi ga mnogi hrvatski čitatelj s interesom.

Čudno je, da pisac, koj je počeo svoju razpravu promatranjem postanka države, negovori ništa ob odnošaju prava napram državi. A kako se slaže nauka Ewersova o državi s naukom učitelja naravnoga prava, koje pisac sliedi?

Nedostatnom je oznaka odnošaja medju pravom i moralom.

Niti je naglašena zajednička im podloga ter medjusobni savez, niti glavna medju jednim i drugim razlika. Po onom, što navedosmo prije, imade ćudoredni zakon dovoditi ljudsku volju i čine u sklad sa zakonom nutarnje slobode; ovdje se veli: „Dočim se pravni zakon zadovoljuje vanjskim skladom čina, zahtieva zakon ćudoredni i nutarnje suglasje čovjeka sa samim sobom i svojom savjesti“ (str. 7.).

Kako se vidi, nije kod prvoga označeno jasno, na što se odnosi onaj „vanjski sklad“, ter bi se moglo misliti, da se radi o skladu čina medjusobno; a kod drugoga, da se zakon ćudoredni ni neodnosi na vanjske čine, zahtievajuć „nutarnje suglasje čovjeka sa samim sobom“. Medjutim nastavlja pisac: „Onaj (naime zakon pravni) neuvažava nutarnjih razloga, poticaja, motiva, ako je samo vanjska sloboda osigurana; ovaj pako (zakon moralni) hoće da vrelo, iz kojega vanjski čini potiču, bude čisto, i ponašanje u svakom obziru neprikorno.“ (ibid.)

Tvrdnji, da zakon pravni ne uvažava nutarnjih razloga, motiva, nismo se mogli nadati od pisca, koj je predmetom svoje rasprave učinio i kazneno pravo; površan bo samo pogled na oto pravo obara tu tvrdnju, kao što ona niti inače nestoji. Što se tiče odnošaja vanjskih ćina napram „vrelu“, iz koga oni potiču, to je istina, da za moralni sud o vriednosti njekog čina nije neposredno mjerodavnim odnošaj toga čina napram interesom trećih, već odnošaj mu napram tomu, da ostanemo kod izraza piščeva, vrelu. Nu da označi u tom pogledu razliku medju pravom i moralom, valjalo bi mu bilo uočiti onu dvostranost,

Digitized by Google

kojom djeluju propisi pravni — osnivajući prava i dužnosti, — kakove ne ima kod morala, pak prema tomu iztaknuti, o što se mjere dužnosti, nalagane pravom, a o što one, što ih nalaže moral.

Uči nadalje pisac: „Narušenjem zakona pravnoga vriedja čovjek prava i dostojanstvo drugih ljudi, a narušenjem zakona ćudorednoga ponizuje i osramoćuje samoga sebe, zá to su pravni zakoni podvrženi vanjskoj sili, siljenju — ne pako zakoni ćudoredni“ (str. 8). — Ovo nije dovoljno.

Pisac doduše netvrdi, da je „vanjska sila“ bitnim, samomu pojmu prava inherentnim obilježjem; nu ona je potrebitom, i postoji u svakom pravnom družtvu; ta pako potreba sile nije označena navedenimi piščevimi riečmi nikako. Isto tako ne saznaje čitatelj ništa o karakteru pravnih zakona kao sile, moći; pače, uzev doslovce piščeve rieči, činilo bi se, kao da sami oti zakoni nisu silom, već je sila nješto višega, čemu su zakoni „podvrženi“. Istina, na koju je pomišljao i pisac, da pravnomu zakonu služi za provedbu njegovih propisa materijalna sila, imala se je drugačije izraziti.

Medjutim i moral posjeduje njeku silu, ko što i običaj, nepostav pravnim propisom; družtvo kazni svojim načinom onoga, koj vriedja dužnosti moralne kao što i onoga, koj nedrži postojećega običaja, izključiv ga n. pr. iz stanovitih krugova, družtva itd. Nije dakle za razliku medju pravom i moralom odlučna sama eksistencija sile, već organizacija otoga elementa.

Ali pravu ne pripada samo materijalna sila, ono djeluje i kao etička moć, nalazeć radi svojih svojstava podporu u sviesti onih, kojim nješto nalaže i koji s toga dobrovoljno izpunjavaju njegove propise. Tužno bilo bi ono pravno stanje, niti bi mu bilo duga života, gdje bi vladao samo strah pred silom, a gdje ne bi članovi družtva bili proniknuti pravnim mišljenjem, otim najboljim jamstvom kreposti i obstanka prava! Liepo veli Bierling: „Die beste Geltungsbewährung alles Rechts ist immer die freiwillige Befolgung; durch sie wird im letzten Grunde jede andere Geltungsbewährung, jede Anwendung von Zwang, Strafe, Execution in der Gemeinschaft überhaupt erst möglich“.[24]

Odatle se ujedno vidi, da predmetom moralu nije lih nutarnji život, „nutarnje suglasje čovjeka sa samim sobom i svojom savjesti“, već da se i on odnosi na vanjski život ljudi, gdje se većinom sastaje s propisi pravnimi, podupiruć ih sa svoje strane. I moral zahtieva, da se izpunjuju pravne obveze, nepočinjava zločin itd.

---

[24] Zur Kritik der juristischen Grundbegriffe. Gotha 1877 I. str. 150. V. takodjer str. 145 ko što u obće poglavje X.

Digitized by Google

Ovdje bi bila piscu liepa prilika, da progovori ob obvezujućoj moći pravnih propisa u obće. Naglasiv, kako je sud o svojstvih, s kojih vrši pravo moralnu prinuždu, kod raznih naroda i individua, pače kod jednakih naroda i individua na raznom stepenu razvoja, različit; kako je s toga razlog, s koga su narodi i pojedinci pripisivali pravnim normam obvezujuću moć, bio razan, u djetinjoj n. pr. dobi razvoja ovisila je ona moć od toga, što norme potiču od stanovitog subjekta ili se uzimlje, da potiču odanj — od boga, ili organa i tumača božje volje: bio bi mogao iztaknuti, odakle se izvodi obvezujuća ona moć kod zrelih naroda, gdje živi duh kritike. Kad bi g. pisac bio to učinio, čitao bi ga i opet mnogi hrvatski čitatelj uz interes, dočim ovako nezadovoljan ostavlja ovaj dio njegove razprave, ne saznav o tom pravu, o kom izriču ne samo nepravnici krive sudove, nego ga ne razumievaju često ni sami pravnici, ništa.

VIESTNIK.

(Uredovna sbirka naredaba pravosudne struke.) Od ove sbirke izašao je opet dalnji svežčić, koji sadržaje: br. 36. Naredba kr. vlad. odjela za pravosudje od 10. srpnja 1885 br. 9947 o zabavljanju uznika radom, o nagradah uznika i o zaračunavanju zaslužbine, privredjene radom uznika u uzištih kr. sudb. stolova, filialnih kazniona u Križevcih i Novoj Gradiški, ter u zatvorih kr. kot. sudova. — Br. 37. Nar. kr. hrv.-slav. dalm. vlad. odjela za pravosudje od 8. srpnja 1885 br. 9790 glede odmjere pristojba svjedokom, pozvanim pred sud u kaznenih predmetih; Dodatak k naredbi kr. vlad. odjela za pravosudje od 8 srpnja 1885 br. 9790 sadržaje naredbu istoga pravosudnoga odjela od 26. kolovoza 1884 br. 9336, kojom se ustanovljuju pristojbe momčadi financijalne, odnosno carinsko-porezne straže, pozvanoj u svojstvu svjedoka pred sud u kaznenih predmetih. — Br. 38: Okružnica kr. banskoga stola od 28. kolovoza 1884 br. 19.377, upravljena na sve sudove prve molbe u bivšem krajiškom području, kojom se upozoruju sudovi, da je propis § 2 zakona od 24. listopada 1872 (list zem. uprave za hrv.-slav. Krajinu kom. XIV) uvedenjem kaz. postup. od 17. svibnja 1875. stupio izvan kreposti. — Br. 39. Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. vlad. odjela za pravosudje od 27. lipnja 1885 br. 9071, kojom se odredjuje, da sve naredbe, proglašene u uredovnoj sbirki naredaba pravosudne struke, u koliko nije izrično što ina ustanovljeno, valjaju za svekoliko područje kralj. Hrvatske i Slavonije. — Br. 40: Okružnica kraljevskoga banskoga stola od 6. rujna godine 1882. broj 17.852, kojom se sudovi upućuju, da neimadu ovršivati supletorne kazne zatvora radi dohodarstvenih prekršaja na temelju osuda financ. sudova kraljevina i zemalja zastupanih u carevinskom vieću. — Br. 41. Okružnica kr. banskoga stola od 27. lipnja 1883 br 13.024, upravljena na kr. sudb. stolove i kr. kot. sudove glede ovršivanja kazna slobode, dosudjenih po gradjanskih kaznenih

Digitized by Google

sudovih osobam, stojećim u aktivnoj vojnoj službi. Kao dodatak k ovoj okružnici kr. banskoga stola priobćuje se 1) odpis c. kr. državn. ministarstva rata od 9. lip. 1883 odsj. 4 br. 923 upravljen na sva zapovjedničtva sborova, na vojno zapovjedničtvo u Zadru, te na lučki admiralat u Poli, i 2) okružnicu kr. banskoga stola od 28. studenoga 1883 br. 24.617., koja se odnosi na isti predmet, o kojem govori i gore više spomenuti odpis c. kr. državnoga ministarstva rata.

(Agenti javni nisu vlastni podnašati pismene ovršne molbe.) Kr. banski stol u Zagrebu izdao je 12. kolovoza 1885 br. 16.472 ovu naredbu na sve podčinjene sudbene oblasti:

Povodom porodivšega se pitanja, da li su javni agenti ovlašteni za stranke podnašati pismene ovršne molbe u onih slučajevih, u kojih se na temelju osuda donešenih u parnicah po maličnom postupku razpravljenih, dotično na temelju u istom postupku sklopljenih nagoda, radi utjeranja dosudjene ili nagodjene tražbine, voditi mora ovrha po ustanovah 22. poglavja gr. parbenoga postupnika i zakona od 17. prosinca 1876 br. 1. Sbornika od god.: 1877 obnašao je kr. banski stol usljed odobrenja visoke kr. zemaljske vlade, odjela za pravosudje svim podčinjenim oblastim na znanje i shodno ravnanje sliedeće saobćiti:

Uvaživ, da kotarski sudovi u pravnih poslovih manje vriednosti glede ovrhe upoiavljivati imadu propise, valjane za ovršbeni postupak kod mjestnih sudova (§ 92 mal· zak.) i da se u slučaju izkazanoga pomanjkanja ovršnikovih pokretnina dosljedno tomu po § 2 zakona od 6. travnja g. 1881 (br. 16. Sbornika od g. 1881) ovrha po ustanovah 22. poglavja gradj. parb. postupnika i zakona od 17. prosinca 1876 (br. 1. Sbornika od g. 1877) dozvoliti ima;

uvaživ, da se valja držati općenitih propisa o sudbenom postupku u stvarih parbenih, čim se uporabe općeniti ovršni propisi, izvan svake je dvojbe, da su stranke u pogledu podnašanja pismenih ovršnih molba, kojimi se zahtjeva, da se radi utjeranja tražbine manje vriednosti dozvoli ovrha po općenitih propisih parbenoga postupnika, vezane na ustanove § 32 gradj. parb. postupnika i da se prema tomu javni agenti za podnašanje sličnih pismenih ovršnih molba nemogu smatrati ovlaštenimi.

(† Ladislav Virag) kr. vieć. tajnik kod sudb. stola u Osieku, preminuo je tamo 13. kolovoza o. g. nakon duge i težke bolesti u 52. god. života. — U Trstu umro je 1. rujna o. g. barun Franjo Rossi-Sabattini, nekoć predsjednik prizivnoga suda dalmatinskoga. — Lahka im zemlja.

(Adalbertu Pekareku) upravitelju kr. sudb. stola u Vinkovcih, povraćena je, na vlastitu molbu, charge kapitana-auditora, koju je prije obnašao.

(Dr. Josip Defacis), predsjednik prizivnoga suda dalmatinskoga, premješten je u istom svojstvu prizivnomu sudu u Trstu; Natale Paladino, dvorski savjetnik kod najvišega sudišta u Beču, umirovljen je na vlastitu molbu.

(Franjo Kočevar) savjetnik prizivnoga suda, imenovan je predsjednikom zemaljskoga suda u Ljubljani.

(Dr. Mirko Crnčić i dr. M. Leskovac) kandidati odvjetničtva, uvršteni su u listinu branitelja u kaznenih poslovih.

(Izvještaj). Srbski ministar pravde podneo je 15. studenoga god. 1884 kralju srbskomu izvještaj o radnji nadležateljstva, koja su pod njegovom upravom za god. 1883, iz koga izvještaja vadi „Pravo“ ovo:

I. Ob osoblju sudske struke. Pod nadzorom ministra pravde stoje svega 30 nadležateljstva. Pri tih nadležateljstvih bilo je u prošloj godini svega 412

Digitized by Google

činovnika, i to: 223 pravnika, a 189 nepravnika. U ovom ukupnom broju činovnika bilo je sudija 139, od kojih su 22 nepravnika, i to 2 predsjednika i 20 sudija prvostepenih sudova. U viših sudovima sudije su svi pravnici. II. O radnji prvostepenih sudova. Pred prvostepenim sudovima bilo je u godini 1883 gradjanskih parnica svega 11611. Od ovoga broja razpravljeno ih je presudom ili riešenjem 7147, a ostalo je neriešenih i prešlo u 1884. god. 4464. Krivičnih predmeta bilo je 3844, od kojih je razpravljeno presudom ili riešenjem 3089. Od osudjenih lica na razne kazne, odsudjeno je na smrt 23, no od ovih izvršena je smrtna kazna nad trojicom, a ostalima je, milošču Njegovog Veličanstva, zamienjena smrtna kazna robijom. III. O radnji viših sudova. Pred apelacionim sudom bilo je u toku god. 1883 gradjanskih i krivičnih predmeta 2742. Od ovih razpravljeno je 2025; a pred kasacionim sudom bilo je 1883 god. 2568 gradjanskih i 1850 krivičnih predmeta, ukupno 4418. Od ovih razmotreno je i riešeno u toku god. gradjanskih predmeta 1999, a krivičnih 1712.

(Internacionalni — odvjetnici.) Danas neprieče više ni političke granice izvršivanje odvjet. zvanja. Francezki odvjetnici plaidiraju u Belgiji i obratno belgijski u Francezkoj. Ove godine dodje u Paris glasoviti taljanski odvjetnik Crispi, da zastupa pred tamošnjim sudom jedno taljansko družtvo. Povod ovomu dolazku taljanskoga odvjetnika jest sliedeći: Francezki vjerovnik zaplieni u Marseille-u brod za dug od 15.000 franaka; taj brod pripada nekomu bogatomu taljanskomu družtvu. Zapliena je opravdana, u čem su Taljani nazrievali neku zlu volju francezkih sudova; njihova ogorčenost još se potencirala, kad su francezki sudovi zaiskali, da mora taljansko družtvo, ako hoće u Francezkoj zastupati svoje poslove, dat upisati u registar sve konstitutivne akte taljanskoga družtva t. j. da mora usljed toga platit biljegovinu, a ova bi iznosila oko 2 mil. franaka. Crispi, nekadanji taljanski ministar, bje ovlašten, da zastupa družtvo pred parižkim sudom i da tamo plaidira. Guillebert, parižki bâtonnier predstavi g. Crispia sudu ovimi riečmi: „Čast mi je priobćiti sudu, da smo imali ugodnu priliku zaključkom dozvoljiti našemu čestitomu te odličnomu taljanskomu drugu Crispiu, da govori pred sudom. Dočim predstavljam sudu velikoga odvjetnika i glasovitoga taljanskoga govornika, kojega talenat svim je poznat, i dočim ga pozdravljam ovdje, sretan sam, da mogu ovim sveze bratskoga saveza medju latinskimi barreau-i još tjesnije privezati i zapečatiti". Predsjednik suda Bessat nagovori ovako Crispia: „Radujem se, da mogu pristati uz osjećaje, što ih je izrekao naš batonnier, kad je pozdravio g. Crispia, velikoga govornika, glasovitoga odvjetnika i odličnoga gradjanina, koji prvi put stupa pod ovaj barre. Ja moram očitovati, da francezka magistratura goji iste osjećaje sloge i bratimstva prama taljanskoj magistraturi i da u njoj isto tako nazrieva sestru, kao što u Italiji nazrieva sestru Francezke".

(Odvjetnici u Njemačkoj). 1. siečnja o. g. bijaše u listini njemačkih sudova upisano 4556 odvjetnika; mjeseca rujna 1883 bijaše ih upisano 4342, a mjeseca ožujka 1880 pako 4150. U $4^3/_4$ god. porasao je broj za 40·6 ili 8·9 postotaka na godinu. Najviše odvjetnika ima u području višega suda u Draždjanih (513), a najmanje u području priziv. suda oldenburžkoga (15). U cieloj carevini dolazi na 100.000 stanov. 10·1 odvjet.; nu u područjih raznih priziv. sud. taj je broj dakako različit; n. pr. u području višega suda u Rostocku dolazi na 100.000 stanovnika 29·5, u Hamburgu 26·4 itd., a u Oldenburgu na 100.000 stanovnika 5·4, u Colmaru 4·0 odvjetnika.

Digitized by Google

Studia o zadružnom zakonu.

Piše dr. Milorad Cuculić.

(Nastavak.)

VII.

U redu carskih naredaba od 8. lipnja 1871, kojimi je razvojačena vojna krajina i utjelovljena materi zemlji varaždinska brigada, grad Senj i obćina Novoga Siska, nalazi se i zakon od 8. lipnja 1871 o promjeni nekojih administrativnih uredaba u vojnoj Krajini.

Skromni ovaj naslov prikrivaše ipak ustanove, koje su odlučno uticale na narodno-gospodarski i prosvjetni razvitak bivšega krajiškoga pučanstva, i to u posljedcih svojih većom stranom nepovoljno uticale.

Za utjelovljeni dio razvojačene Krajine morala se izraditi novela zakona o zadrugah i to s ovih razloga:

1. što je zakon od 8. lipnja 1871 perpetuirao zadrugu, dočim su diobom odielivše se česti prvobitne zadruge stvarale opet novu zadrugu; 2. da se podpuno emancipiraju punodobni državljani od oblastne tutele u upravi sa nekretnim zadružnim imetkom; 3. slobodno razpolaganje s idealnim dielom za slučaj smrti, pošto je izkustvo u županiji belovarskoj pokazalo, da je izlučenje idealnih dielova skopčano sa mnogo neprilika; 4. pokazala se štetnom ustanova, po kojoj mogao se sin odieliti za života otčeva, a taka odredba kadra je podkopati svaku obiteljsku ljubav i dužno štovanje mladjih prama starjim.

Digitized by Google

Sva ćudorednost u narodu, napredovao on u kulturi il zaostao, a u potonjem slučaju još više, ovisi u prvom redu o čestitom, ćudorednom, na ljubavi utemeljenom životu obiteljskom; o ljubavi i štovanju djece prema roditeljem.

Po krajiškom zakonu, čim je sin postao punoljetnim, dakle u vrieme, kad je njegov otac u pravilu oslabio, ter bi pravom mogao od sina očekivati pomoć, podporu i naknadu za žrtve donesene dok ga je na noge dignuo; u to doba traži sin diobu, pa ima li poveću obitelj, odnosi pola imetka, a starca otca ostavlja, često s mladjom braćom, izvržena biedi i nevolji.

Tu novotu zakona od 8. lipnja 1871 još je jače osudjivala okolnost, što nije osnovana niti na temeljnom zakonu od god. 1807., niti na onom od god. 1850, pošto do 1. lipnja 1871 u obće nije nikomu pripadao diobni petit, nego je uspjeh svake diobne molbe ovisio ob odluci vlasti i to tako, da je po temeljnom zakonu od 7. kolovoza 1807. §§ 77. 78 i 79. za svaku diobu nuždna bila privola svih punoljetnih mužkaraca, ili je upravna vlast mogla diobu odrediti da sačuva red i mir u kući. Temeljni zakon od 7. svibnja 1850 promjenio je to samo u toliko (§ 39), da je uz ostale još neke uvjete tražio, da na diobu ima privoliti većina zadružnih članova obojega spola, koji su navršili 18. godinu. — 5. Nazirala se prepona narodno-gospodarskom napredku u institutu minima, koji je obstojao po zakonu od 8. lipnja 1871, te se predlagalo, da se ukine jedno zato, što se je tim uvadjalo samo ono, što je u provincijalu zakonodavstvo jur prihvatilo, a drugo zato, što se je obćenito predmjevalo, da minimum u obće neodgovara svrsi, jer da se u slabo napučenih predjelih dioba i onako izpod najmanje izmjere neprovadja, jer tamo zadruge mnogo zemljišta posjeduju; u gusto napučenih pako da minimum prieči intensivnije gospodarstvo, koje i izpod najmanje izmjere dostatno privriede pruža.

Osim toga vodila se tuj briga, da se ukinućem minimuma digne prometna ciena zemalja; pošto u nekih predjelih bivše Krajine i najbolje zemlje nemaju gotovo nikakove vriednosti.

Digitized by Google

Naprosto uvedenje zakona od 3. ožujka 1874 o zadrugah u razvojačene i utjelovljene dielove vojne Krajine priečilo je imperativno načelo pravnoga kontinuiteta. Neoboriv bijaše faktum, da se je po temeljnom zakonu od godine 1850 krajiška zadruga dielila na mužke glave, a po zakonu od 8. lipnja 1871 po dušah, to jest po broju mužkih i ženskih članova zadruge.

Stojeći temeljnom ovom ustanovom krajiški zadružni zakon na osnovu suvlastnosti svakoga člana na zadružni imetak — proveo je u tom pravcu nebrojene diobe, pak se je razlogom bojati bilo, da bi se uvedenjem novoga diobnoga ključa potreslo pravnimi pojmovi naroda. Kao korolar tomu služi okolnost, da se je od 29 občina sadanje belovarske županije očitovalo 26 za stari ključ, naime za diobu na duše, to jest po broju mužkih i ženskih članova zadruge.

Osim toga govorilo je za privremenu bar iznimku glede zadruga i zadružnih dioba utjelovljenih dielova vojne Krajine i to, što su tamo posebni propisi normirali diobna prava iz zadruge izstupivših častnika, činovnika, svećenika i obrtnika i to tako, da se stečena jur prava nebi mogla bila zaniekati.

S početka namjeravalo se je promjene zakona od 8. lipnja 1871 izvesti sporazumno sa tada postojalom zemaljskom vladom razvojačene Krajine. Kasnije se od toga odustalo i to zato, jer nije postignut sporazumak glede obstojaloga prava sinova na diobu za živa roditelja, prem je inače sgodno snovala krajiška vlada o zabranah stvarati nove zadruge, ob ukinuću minima, o pravu žena i o skupnom pripisu svih dielova na glavu obitelji.

Da se ipak željenom jedinstvu u zadružnom zakonu prokrči put, ter pospješi razriešenje zadruga, paralizovalo je zakonodavstvo razlikost ustanova zakonskih tim, što je 1. zapriečilo stvaranje novih zadruga, analogno kao i u provincijalu; 2. što svakom diobom posjed prelazi pod ustanove ogz., pak se tim podržavala nada, da bi se moglo seljačtvo jedne i druge pole domovine što manjim darmarom i bez povriede njegovog pravnog osjećanja prevesti na onaj pravni temelj, na kojem stoje svi drugi slojevi otačbine, naime na temelj obć. gr. zak.

Digitized by Google

Novi diobni ključ, uveden zakonom od 8. lipnja 1871., našao je svoj korektiv u onoj ustanovi zakona, da se jednoj obitelji pripadajući dielovi upisuju u novo otvorenih zemljištnicih kumulativno na otca obitelji. Karakteristično je pri tom spomenuti, da nitko živ u zemlji nezna razloga, zašto je zakon od 8. lipnja 1871 odustao od starog diobnog ključa na mužke glave, ter uveo dielenje na duše t. j. po broju mužkih i ženskih članova zadruge, a to zato ne, što je ta novota stvorena u državnom ministarstvu rata u Beču, a u domaćih arkivih nemože se naći ni jedan redak, koji bi razjasnio ovu toli zamašnu koli čudnu ustanovu.

Zakonskom novelom od 29. prosinca 1876 odstranjene su mane zakona od 8. lipnja 1871, ter inaugurirano postepeno izravnanje i ovih pravnih odnošaja razvojačenih dielova s onimi matere zemlje.

A sad da vidimo, kako sudi seljačtvo podžupanija belovarske i križke o svom zadružnom zakonu i vladinom kvestionaru.

U podžupaniji belovarskoj protivi se namienjenoj regulaciji obćinski ured Ivanjski, koji svadja cieli kvestionar na dva diela: i to prvi dio, ima li se minimum uvesti ili ne; drugi dio glede diobe seoskoga posjeda.

Ad 1. Misli, da bi uvedba minima značila više nazadak nego napredak, pošto su zadružni odnošaji mal ne prestali, ter svaka obitelj za sebe živi. Pošto nadalje duh i nagon čovječji teži za promjenom, drži da bi se slabije napredovalo, ako se stegne sloboda sticanja i odtudjenja zadružnog posjeda; nevaljanca, veli, i onako ne štiti minimum, taj će ostaviti posjed i dalje se klatariti. Ma koliko se učenjaci inatili, nemogu ustanoviti obćenitih propisa za gibanje i red seljaka. Velikih je zadruga (tamo) nestalo, jer čim se sin oženi, bježi od otca i potuca se po težačkom poslu, ter tako kuburi sa ženom i djecom. Ravnim načinom ugiblje se kći majci, brat bratu, a sestra sestri.

Ad 2. Misli, da u pravcu kako ga kvestionar namienjuje, donešeni zakon tamošnjoj obćini neće nahuditi, obzirom na to, da je zadruga u obće nestalo; s toga obraća se na postupak u

Digitized by Google

ostavinskih razpravah. Ako seljak umre ostaviv ženu i djecu, imala bi se najprije uvažiti njegova oporučna volja; ako ove neima, neka se prepusti sporazumku baštinika. Tuži se, da se sudbene oblasti neobaziru nimalo na narodno-gospodarske propise o najmanjoj izmjeri, izpod koje se pojedine parcele raznih kultura nebi smiele dieliti, nego da na želju, a stranaka na veliku gospodarsku štetu, diele i najmanje komadiće zemlje.

Još se protive minimu i namjeravanoj regulaciji občinska poglavarstva u Rači, Kapeli i Gudovcu, pošto je primjerice u občini Račanskoj narod diobom posjed tako razkomadao, da riedko tko posjeduje 6 rali zemlje. I občina kapelska broji u svom području takodjer samo jednu trećinu posjeda preko 6 jutara, a dvie trećine jedva da posjeduju dva jutra. Žiteljstvo občine Berežke protivi se minimumu ter zagovara, da se pridrži samo najmanja izmjera, izpod koje se pojedine kulture nebi smjele dieliti. Isto se tako protivi uvedenju posebnoga nasljednoga prava, pošto bi prestalo tim poticalo na mar i rad, znajući žiteljstvo da nemože razpolagati sa stečenim imetkom. Osim toga prema ćudi narodnoj privilegiranjem pojedinca porodila bi se zavist, nesloga, mržnja, prkos, svadje, osveta i druge žalostne posljedice. —

Izplaćivanje subaštinika naišlo bi po tamošnjem nazoru na neopozive potežkeće. Kad bi se pako usuprot uvedenju minima nastojala uzdržati zadruga, nagazilo bi se opet na odpor, jer je preoteo mah duh slobode, koj se više ničim sustaviti neda.

Osim toga ima toliko zemljišta na ugaru, da bi se mogla osnovati sila novih selišta.

Ostaju nam dakle u podžupaniji belovarskoj samo tri občine, koje su se očitovale za minimum i posebno nasljedno pravo, i to Hercegovac, Garešnica i Pitomača. Od ovih zagovaraju hercegovačka i pitomačka minimum od 8 rali, garešnička od 10 rali. U Garešnici i Pitomači prihvaćaju diobu u ekvivalentu izpod najmanje izmjere, u Hercegovcu još uz uvjet, da najstariji član obitelji ostane na posjedu.

U podžupaniji križkoj protive se minimu i posebnom nasljednom pravu žitelji upravne občine u Vukovju, Križu, Kloštar-

Digitized by Google

Novi diobni ključ, uveden zakonom od 8. lipnja 1871., našao je svoj korektiv u onoj ustanovi zakona, da se jednoj obitelji pripadajući dielovi upisuju u novo otvorenih zemljištnicih kumulativno na otca obitelji. Karakteristično je pri tom spomenuti, da nitko živ u zemlji nezna razloga, zašto je zakon od 8. lipnja 1871 odustao od starog diobnog ključa na mužke glave, ter uveo dielenje na duše t. j. po broju mužkih i ženskih članova zadruge, a to zato ne, što je ta novota stvorena u državnom ministarstvu rata u Beču, a u domaćih arkivih nemože se naći ni jedan redak, koji bi razjasnio ovu toli zamašnu koli čudnu ustanovu.

Zakonskom novelom od 29. prosinca 1876 odstranjene su mane zakona od 8. lipnja 1871, ter inaugurirano postepeno izravnanje i ovih pravnih odnošaja razvojačenih dielova s onimi matere zemlje.

A sad da vidimo, kako sudi seljačtvo podžupanija belovarske i križke o svom zadružnom zakonu i vladinom kvestionaru.

U podžupaniji belovarskoj protivi se namienjenoj regulaciji občinski ured Ivanjski, koji svadja cieli kvestionar na dva diela: i to prvi dio, ima li se minimum uvesti ili ne; drugi dio glede diobe seoskoga posjeda.

Ad 1. Misli, da bi uvedba minima značila više nazadak nego napredak, pošto su zadružni odnošaji mal ne prestali, ter svaka obitelj za sebe živi. Pošto nadalje duh i nagon čovječji teži za promjenom, drži da bi se slabije napredovalo, ako se stegne sloboda sticanja i odtudjenja zadružnog posjeda; nevaljanca, veli, i onako ne štiti minimum, taj će ostaviti posjed i dalje se klatariti. Ma koliko se učenjaci inatili, nemogu ustanoviti općenitih propisa za gibanje i red seljaka. Velikih je zadruga (tamo) nestalo, jer čim se sin oženi, bježi od otca i potuca se po težačkom poslu, ter tako kuburi sa ženom i djecom. Ravnim načinom ugiblje se kći majci, brat bratu, a sestra sestri.

Ad 2. Misli, da u pravcu kako ga kvestionar namienjuje, donešeni zakon tamošnjoj občini neće nahuditi, obzirom na to, da je zadruga u obće nestalo; s toga obraća se na postupak u

Digitized by Google

ostavinskih razpravah. Ako seljak umre ostaviv ženu i djecu, imala bi se najprije uvažiti njegova oporučna volja; ako ove neima, neka se prepusti sporazumku baštinika. Tuži se, da se sudbene oblasti neobaziru nimalo na narodno-gospodarske propise o najmanjoj izmjeri, izpod koje se pojedine parcele raznih kultura nebi smiele dieliti, nego da na želju, a stranaka na veliku gospodarsku štetu, diele i najmanje komadiće zemlje.

Još se protive minimu i namjeravanoj regulaciji občinska poglavarstva u Rači, Kapeli i Gudovcu, pošto je primjerice u občini Račanskoj narod diobom posjed tako razkomadao, da riedko tko posjeduje 6 rali zemlje. I občina kapelska broji u svom području takodjer samo jednu trećinu posjeda preko 6 jutara, a dvie trećine jedva da posjeduju dva jutra. Žiteljstvo občine Berežke protivi se minimumu ter zagovara, da se pridrži samo najmanja izmjera, izpod koje se pojedine kulture nebi smjele dieliti. Isto se tako protivi uvedenju posebnoga nasljednoga prava, pošto bi prestalo tim poticalo na mar i rad, znajući žiteljstvo da nemože razpolagati sa stečenim imetkom. Osim toga prema ćudi narodnoj privilegiranjem pojedinca porodila bi se zavist, nesloga, mržnja, prkos, svadje, osveta i druge žalostne posljedice. —

Izplaćivanje subaštinika naišlo bi po tamošnjem nazoru na neopozive potežkeće. Kad bi se pako usuprot uvedenju minima nastojala uzdržati zadruga, nagazilo bi se opet na odpor, jer je preoteo mah duh slobode, koj se više ničim sustaviti neda.

Osim toga ima toliko zemljišta na ugaru, da bi se mogla osnovati sila novih selišta.

Ostaju nam dakle u podžupaniji belovarskoj samo tri občine, koje su se očitovale za minimum i posebno nasljedno pravo, i to Hercegovac, Garešnica i Pitomača. Od ovih zagovaraju hercegovačka i pitomačka minimum od 8 rali, garešnička od 10 rali. U Garešnici i Pitomači prihvaćaju diobu u ekvivalentu izpod najmanje izmjere, u Hercegovcu još uz uvjet, da najstariji član obitelji ostane na posjedu.

U podžupaniji križkoj protive se minimu i posebnom nasljednom pravu žitelji upravne občine u Vukovju, Križu, Kloštar-

Digitized by Google

Ivaniću i u Bregih. — Žitelji upravne občine u Vukovju s razloga, jer da ih uči izkustvo, da su baš veći seljački posjedi posvema propali i da leže pusti, jer se medju više oženjenih parova nadje ljenčina ili razsipnik, koji samo troši a ne stiče, što je i revnike ozlovoljilo te su malaksali.

Odatle izvadja, ako i jedna obitelj na gruntu ostane, propasti će, ako prevlada indolencija; usuprot marljiv i brižan gospodar koristi se nemarom propalica, ter si množi i oplodjuje posjed.

Konačno žele, da se nadležnost upravnih oblasti protegne na sve vrsti seljačkoga posjeda toli zadružnog koli samovlastnoga i to rad bržeg i jeftinijeg postupka.

Žiteljstvo občine križke protivi se regulaciji s razloga, jer da samo prieči vlastnika u razvitku i upravi gospodarstva. Ističe dobre posljedke zadružnoga zakona od 29. prosinca 1876. ter predlaže, da se taj zakon protegne na sve diobe seljačkoga posjeda, bilo zadružnoga ili samovlastnoga, dočim je postupak sudbeni dugotrajan i skup. Žele na dalje, da se dovršene diobe hitrije provedu gruntovno i porezno, jer otezanje u tih poslovih mnogo doprinosi da se nagomilavaju porezni dugovi, koji su uzrokom realnim ovrham.

Občinsko poglavarstvo Kloštar-Ivaničko razlaže, da tamošnje pučanstvo netišti ništa toliko, koliko bezbrojne državne, zemaljske i občinske daće. K tomu nestalo je blagodati bezplatna drvarenja i paše, koja je za uzgoj blaga nuždna ko korica hljeba. Unatoč svemu tomu ipak nemože reći, da bi seljačtvo gospodarski nazadovalo. Sada valjajući zakon hvali kao koristan tim više, što dozvoljava slobodno razpolaganje za zemljišti, što je tamošnje pučanstvo jedva dočekalo. Stoga se odlučno protivi institutu minima i diobi u novcu izpod najmanje izmjere.

Žiteljstvo upravne občine u Bregih protivi se minimu i cieloj regulaciji, jer da seljačtvo tišti samo porez, a ne parcelacija; ako se uzdrži najmanja izmjera, izpod koje se pojedine kulture nebi smiele ciepati, mogao bi se manji posjed, po tamošnjem nazoru, laglje urediti, ter bi i razmjerno prema jačem posjedu davao veći nečisti prihod. Pravi uzrok nazadku na-

Digitized by Google

zire u lienosti seljačtva, što će dotle potrajati dok se neizčupa korov, pak posjed neprodje u radenije ruke.

Institut minima i posebno nasljedno pravo prihvaćaju občine Kutinska, Ludinska, Popovačka i Čazmanska i to uz minimum od 6—8 rali i diobu u novcu izpod najmanje izmjere; samo obć. poglavarstvo Popovačko povisuje minimum na 10 do 15 rali, pošto se narod mal ne izključivo bavi poljodjelstvom i stočarstvom. Zagovara, da se tako dugo nedopusti dioba, dok posjed nenaraste, da svakom djelbeniku propisani minimum dopadne, jer da bi onaj, koj bi na selištu ostao izplativ suzadrugara, preduboko zagrezao u dugove, te bi na koncu prodav cieli fundus instructus došao na bubanj.

Od kulturnih viećnika konstatuje župnik Kolarić u Miklošu radostno, da u njegovoj okolici seljačtvo tako nepropada, kako bi se po spomenici u obće naslućivalo. U poreznoj občini Miklouškoj primjerice samo su dvie kuće insolventne, koje neimaju ni dlake blaga, druga svaka ima vozno blago ili bar 2 junčića. Stoga je proti minimu, neka se, kako spomenica veli, tlo smatra robom, koja se bez svake stege promeće. Tamo mogu se najljepše oranice badava dobiti, samo da se vlastnik rieši poreza. Tu se dakle, gdje je porez tako rekuć na teret, nemože minimum uvesti.

Kulturni viećnik Milan pl. Thanhoffer u Kutini, nevidi štetnih posljedica u zakonu, već u sporom postupku. Odklanja stoga u cjelosti namienjenu regulaciju seljačkoga posjeda.

VIII.

I c. kr. vojno zapovjedničtvo kao krajiška zemaljska upravna oblast nije se moglo oteti spoznaji, da su zadružni odnošaji, kako su u hrvatsko-slavonskoj Krajini normirani temeljnim zakonom od god. 1850 i naknadnimi carskimi naredbami, usljed zamašnih reforma od god. 1871. trebali nove uredbe.

U zakonu od 8. lipnja 1871 o promjeni nekojih administrativnih naredaba u vojnoj krajini našlo se je doduše ustanova, koje su tamo smjerale, da se zadruge postepeno dokinu, te da

Digitized by Google

se krajiški posjed promjeni u slobodan od svake stege; nu za to bilo je preostalo još mnogo zastarjelih ustanova temeljnog zakona od god. 1850 i naknadnih naredaba, pak je baš to potaklo bivšu krajišku zemaljsku upravnu oblast, da se prihvati uredjenja zadružnih odnošaja, a plod toga jest zakon od 14. travnja 1880 o zadrugah u bivšoj hrvatsko-slavonskoj Krajini.

Da se što više sačuva pravni kontinuitet, napustila se je nakana, da se zabrani stvaranje novih zadruga, a isti motiv branio je uvedbu novoga diobnoga ključa po lozah, pošto bi se takova odredba protivila pravnomu osjećaju krajiškog pučanstva, koje bje od starine viklo diobi na mužke glave, odnosno analogno tomu diobi po broju duša, kako ju je uveo zakon od 8. lipnja 1871.

Osim toga valjalo je napose urediti prava takovih izvan zadruge živućih osoba, kojim je pristojalo pravo povratka u zadrugu ili pravo na odpravninu, dakle specifičnih, lih iz krajiškog zadružnog života proizličućih odnošaja.

Usvojiv temeljna ova načela razlikuje zakon od 14. travnja 1880 diobu zadruge od izstupa iz zadruge i iz zadružne sveze sa odpravninom ili bez nje.

Kod diobe zadruga nastavljaju novo nastavši djelovi zadružnu svezu; usuprot kod izstupa iz zadruge ili iz zadružne sveze, usliedila ova sa odpravninom ili bez nje, izstupajući članovi nenastavljaju zadružnu svezu, nego dielovi prelaze u neograničeno vlastničtvo onoga člana zadružnoga, koji je bio vlastan odpravninu zahtievati.

Da se postojeća zadruga razdieli u dvie ili više novih zadruga, dopušta zakon samo pod uvjetom, da se svaki dio izkaže najmanjom zemljištnom izmjerom, pa onda da je osjegurana gradnja kuće za izlazeću obitelj.

Najmanja izmjera ustanovljena je u gradiškom, brodskom i petrovaradinskom okružju na 6 jutara; u ličko-otočkom, ogulinskom, slunjskom i banskom okružju na 4 jutra, u primorju na 3 jutra. Od ove ustanovo izuzeo je zakon postojeće zadruge, kojih zemljištni posjed prvoga srpnja 1880, kao na dan kad je novi zakon u kriepost stupio, nije dosegao najmanje izmjere.

Digitized by Google

Ovom ustanovom hotio je zakonodavac postići to, da se sačuva karakteristikon zadruga, najme posjed tolik, da može više od jedne osobe zajednički na zadružnom selištu živiti. — I prijašnji zakoni u Krajini ustanovljivali su minimum, nu dočim se prije u pravilu nije smio odtudjiti minimalni posjed, dozvoljava zakon od 14. travnja 1880 slobodno razpolaganje, pošto je zadruga vlastna i minimalno selište odsvojiti u česti ili u cjelom, ali tada prestaje zadružno svojstvo istoga. Parcelaciju tla kani ovaj zakon zapriečiti ustanovom § 41, da se nesmiju dieliti oranice i sjenokoše izpod 400 □°, vinogradi izpod 200 □°, a šume izpod 800 □°. — Dalnja bitna razlika medju ovim zakonom i starijimi propisi stoji u tom, što je diobno pravo prije poglavito privezano bilo na uvjet, da vojno-obvezna služba ostane netaknutom, i da svaka stranka prokaže najmanju izmjeru selišta. —

Pošto su uvedbom obće obranbene dužnosti odpali svi razlozi, skopčani sa vojno-obvezatnom krajiškom službom, dozvoljava zakon diobni petit svakomu punoljetnomu i samostalnomu mužkomu članu zadruge, ako mu roditelji neživu (§ 42 ogz.), ili ako su prestali biti članovi kućne zadruge; dok roditelji živu u zadruzi, treba da oni privole na diobu.

Po zakonu od 3. ožujka 1874 o zadrugah vlastan je u provincialu tražiti diobu svaki punoljetni i samostalni mužki ili ženski član zadruge, kojemu roditelj neživi, ili je inače prestao biti članom zadruge. Razlikuje se daklem diobni petit ovaj od onoga po zakonu od 14. travnja 1880 u tom, što u provincijalu može diobu tražiti i ženski samostalni i punoljetni član, dočim se u bivšoj Krajini ograničuje na mužke članove.

Razlog toj pravnoj nejednakosti spolova jest taj, što ženski članovi i u prijašnjih zakonih nisu uživali aktivno diobno pravo; a osim toga, jer ženski članovi nemogu sami držati zadrugu; da jim je pako zakon dozvolio pravo izstupa, jamačno bi bili razciepkali krajiški posjed u kratko vrieme, na najveću njegovu gospodarsku štetu.

Diobno aktivno pravo razlikuje se od onoga u provincijalu još i u tom, što dozvoljava diobu djeci i za živih roditelja,

Digitized by Google

samo ako ovi privole na to. Ta ustanova opravdava se tim, da je često u interesu roditelja samih, da se odieli ili izstupi diete, primjerice ako nastupi obrt, ili ako si odabere drugo zanimanje, koje treba reć bi osnovne glavnice. — Kod izstupa odpada uvjet da se izkaže minimum, jer izstupajući nemogu stvoriti novu zadrugu, pak se zato imovni dielovi svih članova takove obitelji upisuju u vlastničtvo predstavnika, dakle muža odnosno otca djece.

Navedene ove ustanove o pravu diobnom i izstupu iz zadruge asimilirane su u cjelosti temeljnom motivu zakona od 14. travnja 1880 o zadrugah, da se polagano utre put prelazu krajiškoga pučanstva iz zadružnog života u gradjansku obitelj.

Zakon naime daje na volju strankam, sliedeć načelo fakultativnoga razriešenja zadruga, ili da pristupe k diobi zadruga, koja stvara nove zadruge, ili da odaberu izstup iz zadruge i iz zadružne sveze.

U onih slučajevih, u kojih neima preduvjeta za diobu, može se izstupiti, dakle je institut izstupa bitno poticalo za razširenje samih zadruga. Kako se iz cieloga razabire, predvidjalo je već tada krajiško zakonodavstvo, da je zakon od 14. travnja 1880 samo etapa u organičkom razvoju gospodarskoga života krajiškoga pučanstva, ter da se zaključni kamen pridržaje kašnijem vriemenu, odnosno da se prama uspjehu gospodarskoga toga procesa nove kautele uspješnom napriedku otvore.

U konačnih ciljevih vidimo duševno srodstvo medju sva tri zadružna zakona, da naime seljački posjed stave na vlastite noge, u slobodnom individualnom razvoju, na širokih temeljih o. g. z.

Da li i u koliko je tomu vrieme već sada, vidit ćemo dalje iz odgovora i mnienja na kvestionar, prispjevših iz nekadanje Krajine, što no sam ih razvrstao počam od mora gornjom karlovačkom i banskom i dalje slavonskom Krajinom spajajuć duševno srodstvo sa žala jadranskoga mora do obale Save i Dunava.

(Nastavit će se.)

Digitized by Google

Upliv konvencionalne kazne (§ 273 trg. zakona) na ustanove § 353 trg. zakona.

Po § 353 trg. zakona visi od volje kupca:

1. da li će od protivnika, ako ovaj nije izpunio pogodbe, zahtievati naknadnu izvršbu pogodbe i naknadu štete radi zakašnjene izvršbe; ili

2. da li će tražiti samo naknadu štete radi neizpunjenja ugovora; ili

3. da li će odustati od pogodbe baš kao da nije bila ni sklopljena.

U slučaju ugovorene globe stupa ta konvencionalna kazna na mjesto pod 1. i 2. navedene odštete, jer je ova glasom § 1336 ogz. u savezu sa § 273 trg. zakona samo surogat spomenute odštete, dočim ostaju u ostalom alternative § 353 trg. zak. netaknutimi.

Odatlje proizlazi, da se mora kupac i u slučaju ugovorene kazne odlučiti za jednu od navedenih alternativa § 353 trg. zakona.

Ako je pako za izpunjenje ugovora točno opredieljen stanoviti dan ili rok, dužan je tada kupac, ako želi naknadno izpunjenje ugovora, ubaviestiti o tom glasom 3 stavke § 355 trg. zak. odmah,*) čim mine uročeni dan ili vrieme, drugu stranku, jer u protivnom slučaju nemože on zahtievati kašnje izpunjenje.

U protivnom slučaju neima dakle kupac ni prava ni dužnosti zahtievati odnosno prihvatiti naknadno izpunjenje pogodbe; nu ako ipak u tom slučaju prihvati mjesto alternativa pod 2. i 3., koje su mu ostale netaknutimi, već utrnutu alternativu pod 1., dakle ponudjeno mu naknadno izpunjenje, onda alterira (§ 863 ogz.) dobrovoljno svoje navedeno pravo, a mora si usljed toga prigodom prihvata zakašnjenoga izpunjenja pogodbe, izrično priuzdržati i pravo na konvencionalnu globu, jer taj priuzdržaj je glasom § 275 in fine trg. zakona conditio sine qua non tužbe na platež ugovorene globe.

*) Najdulje u roku ustanovljenom za podignuće prosvjeda u smislu § 357 trg. zakona, u savezu sa §§ 41 i 103 mjenbenog zakona.

Digitized by Google

To isto valja glasom § 337 u savezu sa § 264 trg. zak. i glede dobavitelja pokretnih u obće stvari, dakle i šljunka i inoga posipala, jer primanje dobavljenja tih predmeta je, ako ne baš absolutni trgovački posao u smislu točke 2. § 258, barem relativni trgovački posao, u smislu točke 3. § 259 trg. zakona, kada je dobavitelj vozar, koji se tim poslom bavi kao obrtom.

Stoga se ima i na takovoga dobavitelja u pogledu konvencionalne globe uporaviti trgovački zakon, ne pako antiquirana ustanova § 1336 ogz., glede koje se je ne samo u teoriji, nego i u praksi glasovitoga bečkoga vrhovnoga suda porodila dosada još postojeća kontroversa: da li se može ugovorena globa zahtievati i onda, ako tužitelj nije pretrpio u svojoj imovini nikakove štete (nazadka), dakle ni štete u smislu § 1293 ogz.

Najvažniji razlog, koji se navadja za to, da § 1336 ogz. predpostavlja stanovitu materijalnu štetu, jest taj, da je taj paragraf uvršten u poglavje o naknadi štete, pak da se ima ta kazna obaliti na primjerni iznos, ako je prekomjerna, prekomjerna je pak ona globa, koja prekoračuje nastalu štetu, služeću regulativom kad se obaluje globa) — i što bi u slučaju da je ovo mnenje neizpravno, bila morala navedena ustanova glede obalenja globe izostati iz teksta § 1336 ogz., jer inače bi oduzela levica, što je darovala desnica, ako se uvaži, da je u pomanjkanju svake materijalne štete svaki ma i najmanji iznos ugovorene globe doista prekomjeran, jer prekoračuje granice §§ 1293 i 1295 ogz.

Po § 273 trg. zakona nemože se ta kontroversa poroditi, jer po toj ustanovi nepodpada ugovoreni iznos kazni nikakvoj stegi, te tužitelj može dapače od te globe odustati i tražiti podpunu naknadu štete, nadmašujuće iznos ugovorene kazni.

X

Digitized by Google

Refleksije na pojam prava dra. Burckharda.*)

Kad mi je onomadne došla u ruke knjiga „Sistem austrijskoga privatnoga prava“ od dra. Burckharda, uzeh ju čitat, i što dalje djelo mi se više mililo, te rekoh samu sebi ne jedan put: ova se knjiga može i više puta čitati; a ona me potaknu, da ovdje izložim neke refleksije na pojam prava in abstracto toga pisca.

Pisac je zaista do sada (g. St. P. misli ovdje prvi dio knjige Burckhardove) svoje obećanje, da će plastičnim načinom razvijati temeljne crte privatnoga prava, izpunio. Već postavljenim motom, naime citatom iz djela njemačkoga socialnog demokrate Ferdinanda Lassalle-a „System der erworbenen Rechte“ str. 70 označio je pisac prirodno-povjestnički method svomu iztraživanju, a u predgovoru izrično je naglasio, da će se toga methoda držati.

Ako dr. B. i nije pronašao novi sviet, mora se on prispodobiti odvažnomu putniku na sjeverni pol. — Kao što u prirodoslovnom iztraživanju svi iztražioci od Pythagore do Keplera, Kopernika i Newtona nisu odkrili svu veličinu prirode, tako ni dr. B. u velikom svietu idejâ nije odkrio nove ideje, nego je kazao sve ono, što su i prije njega već mnogi zaslužni iztražioci rekli, ali je ipak velika vriednost njegove radnje u oštroumnom i plastičnom razlaganju.

Ako dr. B. i nije pronašao Indiju, on je ipak označio kraći put k njoj; a taj kraći put do pojma prava, do već poznate Indije, označio je pisac u formuli: „du sollst“ i „du sollst nicht“. — Žalim, da meni nije poznat naš izraz, koji bi podpuno odgovarao njemačkomu „sollen“. Ja se nemogoh boljemu domisliti osim: „imaš“ i „nemaš“.

Poznat je nauk u pravoslovnoj znanosti ob objektivnom i subjektivnom pravu. Pod objektivnim pravom razumieva se pravno pravilo, objektivna norma, a pod subjektivnim, iz pravnog pravila, iz objektivne norme proizličuća vlast, gospodstvo, ovlaštenje djelanja i propuštanja.

Ob objektivnom i subjektivnom pravu znadoše pisci na široko pisati, pa ipak do podpune jasnosti ne doći, a sada evo dr. B. sve to u dvie rieči izražuje, u „imaš i nemaš“ — (du sollst und du sollst nicht). — Nu ova formula ostaje samo kraći put u Indiju, jer bez dalnjih sriedstva na tom kraćem pravcu morske pučine nikada nevidjesmo Indije. Ako se ova formula ne izpuni sadržajem, nikada ne dodjosmo do pojma prava.

---

*) Neka oprosti cienjeni g. pisac, što tek sada priobćujemo ove refleksije njegove dodavajuć, da se s nekimi nazori njegovimi neslažemo. (Ured.)

Digitized by Google

Kao što većinom svi pisci, iztražujuć pojam prava, polaze sa stanovišta, da im je pojam dobra i zla već poznat, tako i dr. B. u § 1 na str. 1. označuje, da je dobro pravo, a zlo nepravo ili krivo; a komu i pokraj toga pojam dobra i zla ne bi poznat bio, to će ga pisac ovaj poučiti, da je dobro sve ono, što odgovara moralnom osjećaju, a zlo sve ono, što tomu moralnomu osjećaju neodgovara.

Ovdje pisac pravi razliku izmed moralnog prava i prava u državi (staatliches Recht), koju je razliku, u koliko mu se dalo, kroz cielu knjigu provadjao, a razlikuje on ovako: za moralno pravo ne treba nikakova načela, nikakova pravila, nego jedino moralni osjećaj.

No ja držim, da je upravo ovaj moralni osjećaj većine pravilo i da se po tom pravilu u moralnom ponašanju ljudi ima na svakoga uporaviti moralni imperativ „imaš i nemaš" (du sollst und du sollst nicht), isto tako kao što pisac za pravo u državi zahtieva postojanje stanovitih načela i pravila, po kojih se upravljati „imaju" djelanja, propuštaji i odnošaji ljudi.

Šta je dakle sadržaj formule „imaš i nemaš?"

Ja tvrdim, da je i u moralnom pravu kao i u pravu u državi jedan te isti sadržaj, naime načela i pravila. A kada je tako, onda formulom „imaš i nemaš" nije ništa drugo izraženo, nego objektivno i subjektivno pravo ili objektivno imaš i nemaš, i subjektivno imaš i nemaš; jer iz načela, iz pravila t. j. iz objektivnog imaš i nemaš proiztiče kako u moralnom pravu tako i u pravu u državi subjektivno imaš i nemaš, samo što u moralnom pravu, ako ga ujedno nije država nostrificirala i time za pravo u državi priznala, nema fizičnog prisilja, a naprotiv za izvršenje prava u državi, za izvršenje imaš i nemaš stoji vazda pripravna jača fizična sila, — prisilje (Zwang), kojim će se svako uvjek prisiliti, da učini ono što „ima" učiniti, i da propusti ono što „neima" učiniti. —

Ali neka bi se uzelo, da sadržaj „imaš" i „nemaš" nije nikakovo ni načelo ni pravilo, to bi onda sam taj goli i bez sadržaja stojeći imperativ po sebi i za sebe bio pravilo.

Sasvim je jasno, da je imperativ imaš i nemaš kako u moralnom pravu tako i u pravu u državi upravljen na volju pojedinca. Volja pojedinca ili će se ovom imperativu pokoriti ili će se protiviti.[1] U moralnom pravu posljedica neposluha je dvostruka: ako je u neposlušnog moralni osjećaj takodjer razvijen, dolazi on sa tim osjećajem u protu-

[1] Ovdje ne može dolaziti u obzir Kantov kategorični imperativ u „Grundlegung der Metaphysik der Sitten", kada smo prihvatili prirodno-povjestnički metod, akoprem dr. Burckhard na st. 44 i do tog kategoričnog imperativa dolazi.

Digitized by Google

slovje i onda će osjećati reakciju toga moralnog osjećaja proti nemoralnoj volji i iz nje proizašlom, nemoralnom činu; osjećati će neki duševni nemir, muku, grižnju savjesti, što pisac na st. 4. vrlo blago naziva moralisches Unbehagen; a ako neposlušni radi pomanjkanja razvijenog moralnog osjećaja i neosjeti ovaj duševni nemir, bol i muku, to će ga kao druga u svakom slučaju neizbježiva posljedica postići preziranje i malo uvažavanje većine, u koje je taj moralni osjećaj razvijen.

U pravu u državi (im staatlichen Rechte) posljedica neposluha već je u samom pravu izrečena, naime ona vlast i sila, koja je pravo u državi stvorila, ovršiti će ga takodjer te neposlušnika kazniti. Ovdje nije mjesto govoriti o naknadi i kazni (von der Sühne und Busse), koje se kao posljedice neposluha naprama imaš i nemaš ravnaju po različitosti interesâ, koji su neposluhom povriedjeni.

U suglasju sa rezultati pravne znanosti i dr. B. izriče, da je moralno pravo postalo iz moralnih osjećaja. Ako se polazi sa prirodoslovno-povjestnoga stanovišta, kao što se mora polaziti, onda se zaista dolazi do resultata, da su oba područja prava proizvodi: u prvom redu moralnog i pravnog osjećaja, a u drugom redu, iz tih osjećaja pomoćju ljudskog duha ili uma upoznano pravo, — umnom funkcijom, logičnom operacijom mišljenja ili t. z. abstrahiranjem zadobiveno ljudsko osvjedočenje, koje zovemo u prvom pravu moralnim osvjedočenjem, a u drugom pravu pravnim osvjedočenjem ili: moralnom sviesti i pravnom sviesti.

Zašto se ipak mnogi pisci utiču vrhovnom načelu, naime idealu prava i morala, absolutno dobrom i pravednom, koje načelo zovemo Bogom, koje idealno pravo na str. 20. ironični zove B. konservirano umno pravo, iz uma ljudskog izciedjeno, kao u umu ljudskom od uvjek postojalo, a ne pako kao ono, koje je postojalo i koje se razvilo, to ćemo malo čas pokazati.

Ako i pristajemo uz prirodoslovno-povjestnički metod, to ipak nikada nećemo doći do osvjedočenja, da nema vrhovnoga načela.

Kad bi nas dr. B mogao naučiti, što je to moralni osjećaj i pravni osjećaj, mi nebi ništa više trebali, sve bi drugo sami pronašli i čitav problem bio bi riešen. Kušat ćemo dokazati, da ima vrhovnog načela i da ono postoji istim opravdanjem, kao što i sva druga iz njega potekla dalnja načela, i da je vrhovno načelo na isti način postalo, kao što je postao i pojam prava, i kao što su postali u obće svi pojmovi, što postoje med ljudima i što će u buduće postati. — Kušati ćemo dokazati ovo istim prirodoslovno-povjestničkim načinom, a da ipak nepadnemo u skrajnost gologa Darvinisma, u koju je pisac mjestimice zašao, što ćemo takodjer kasnije pojedince iztaknuti.

Digitized by Google

Niti pisac neporiče, da iz vidljive i pipaljive (aus der sichtbaren und greifbaren) materije postaje i potiče duh.

Kada pisac uzme čovjeka i u obće ljudski rod kakov je u istinu, ili barem kakov je poznat za historičko vrieme, i kada se okani nagadjanja izpred historičnoga vremena, najme Darvinovog o četveronožju čovjekovom, onda će dopustiti, da se materija, iz koje su postali nebrojeni rodovi životinja, istina mienja u vrsti, ali samo u toliko, da se nikada u glavnom i u rodu svome promieniti neće i nemože, jednostavno radi prirodnog zakona,[2] naime da se svaki rod životinja nastoji održati, i zato se oplodjuje i razplodjuje samo sa svojim rodom. Pa zaista vidimo sve rodove životinja, u glavnom i u rodu nepromienjene od postanka tečajem neprekidnog razplodjivanja, prije i poslje historičkog vriemena do danas.

Ovako stoji s materijom čovjeka; a tako stoji i sa duhom. Duh čovječji kao produkt materije takodjer se mienja baš u istom razmjerju, u kom se i materija mienja, ali se zato ipak u glavnom, u rodu svom nikada promieniti neće.

Svaki rod životinja ima svoju specifično — zasebnu, različitu materiju i ovoj materiji odgovarajući posebni različiti duh.

Na ovaj način biva jasno, zašto se ni materija ni duh raznih rodova životinja nemogu nikada izjednačiti; a k ovoj različitosti u rodu samom dolazi još posebna individualna različitost materije i duha tako, da svaki individuum ima svoju individualnu posebnu materiju i individualni posebni duh, na čem se osnivaju kategorije temperamenta.

Kako je uplivom topline na materiju postalo sve organično, pa dakle i čovjek, ne spada ovamo. Mi vidimo nebrojene rodove životinja i med njimi samim sobom nazvanog čovjeka; vidimo u svem živućem osim materije i duh; vidimo, da se sve to razplodjivanjem održaje, a poslje razploda (rodjaja) primanjem materije u vidu hrane, zraka, vode itd. zadobiva promienjenu materiju, ali samo u toliko u koliko se sva materija u obće promienila, kao zrak, voda, hrana, i sve za razvoj nuždne spoljašnje materialne okolnosti, kao klima i ciela materialna kultura.[3]

Prvi ljudi i prve životinje, iza kaotičnog očvršćenja zemlje u onoj magluštini izparivanja usljed toplote sunca i zemlje, i ako su u glavnom imali istu materiju, koja održava rodove i vrste, to je ipak ta materija usljed rečenih prirodnih uslova, morala veoma različita biti od materije današnjeg čovjeka. — pa tako isto i duh tadašnje prvotne (primarne) kakvoće materije morao je biti saodgovarajući onaj materiji.

---

[2] Ovaj prirodni zakon Darvin nazivlje „Kampf ums Dasein mit der natürlichen Zuchtwahl".

[3] Ovo je prvi ustanovio Lamarck u Transmutationshypothese, a Darvin u t. z. Descendenztheoriji, premda se početci toga upoznanja već kod Platona i Aristotela nalaze.

Digitized by Google

Svaki osjećaj postaje samo spoljašnjimi uplivi i utisci na materiju, i jer je duh u samoj materiji, prouzrokuju takovi spoljašnji utisci mnogovrstne osjećaje, koje nije gotovo moguće izbrojiti, i koji su tako mnogobrojni i mnogovrstni, da je za psihologe još i danas najveća muka njih u kategorije poredati. Ukupnost svih osjećaja sačinjava život.

Za postanak prava i za razjašnjenje pojma prava moraju se pred očima imati svikoliki osjećaji čovjeka, čitav njegov fizični i duševni život; no od eminentne važnosti ipak su samo moralni osjećaji i pravni osjećaj.

Kako ova dva osjećaja postaju, to valja saznati, pa će onda biti lahka stvar razjasniti, kako postaje moralno pravo i pravo u državi.

Ovi osjećaji postaju isto onako kao i svaki drugi osjećaj, naime spoljašnjim utiskom. — Najveći utisak spoljašnji prouzrokuje i najintensivniji i najdugotrajniji osjećaj. -- Zapitajmo sami sebe, kakav je najveći spoljašnji utisak na čovjeka, na našu materiju i na naš duh učinjen kako u predhistoričko vrieme tako i poslje do danas? Odgovor će biti: veličanstvo vasione, nebesni svod sa suncem i nebrojenimi zviezdami, čitav ustroj prirode, najveća moć i sila sa grmljavinom, zemljetresom itd., od čega su svega svi ljudi svijuh vremena zadobili najveći osjećaj, a ljudski um iz tog osjećaja operacijom moždjana stvorio je sebi predstavu ili pojam o nekih višjih silah, izraženih u vrieme mitosa u raznim bogovima prema kakvoći ondašnje materije i u njoj djelujućeg duha onovriemenog ljudskog družtva; a kasnije razvojem i gore označenom promjenom materije i ljudskog duha stvorio si je ljudski duh istom usavršenijom operacijom moždjana jedinstvenu višju silu, vrhovno načelo, Boga, a šta će ljudski duh u buduće stvoriti i kako će se razviti pojam o vrhovnom načelu to sadašnja naša materija nedaje našoj moždjanoj operaciji toliko moći poimanja. Da li će se pak naša materija kada na toliko razviti, da bude mogla i to saznati, to se neda ni naslućivati? Isto tako kao što je postao osjećaj i pojam o božanstvu najvećim, najobsežnijim i najmoćnijim spoljašnjim utiskom na našu materiju i njen duh, tako je isto samo spoljašnjim utiskom i usljed ovega našom moždjanom djelatnosti, logikom, stvoren osjećaj moralni i pravni.

Utisak blagotvorne toplote sunca na našu materiju pokraj nebrojenih drugih blagotvornih utisaka spoljašnje prirode, morao je prouzrokovati prve moralne a i pravne osjećaje, iz kojih utisaka moždjana djelatnost čovjekova stvorila je pojam ob absolutno dobrom i absolutno pravednom, jer je čovjek došao do uvidjenja, da su oni blagotvorni uplivi udieljeni svim ljudem u jednakoj mjeri.

Digitized by Google

Nu kao što su ovo blagotvorni uplivi i utisci na materiju i duh čovjeka, tako ima i nebrojenih upliva i utisaka na materiju i duh, koji na obstanak i razvoj čovječjeg roda pogubno i nepovoljno djeluju i prouzrokuju neugodne osjećaje. Iz ovih osjećaja stvorio je ljudski duh na već rečeni način pojam o zlu.

Stoji dakle čovjek u sred prirode, pod utiskom nebrojenih povoljnih i nepovoljnih spoljašnjih upliva neposredno na njegovu materiju, a posredno na njegov duh, — a materija i duh po prirodnih zakonih reagiraju — i ako duh upozna rečenom operacijom moždjana, logikom, moralnom i pravnom sviesti, da mu ti uplivi prinose dobro, on će upotrebiti svu silu tjelesnu i umnu na održanje i umnoženje tih upliva i utisaka; a ako naprotiv duh upozna, da mu ti uplivi i utisci prinose zlo, on će isto tako upotriebiti svu silu tiela i duha na uništenje tih upliva, ili ako snaga i sila za uništenje nedostaje, barem na umalenje ili ograničenje tih upliva i utisaka.

Ova reakcija duha jeste **razbor**, kojim čovjek sviestno bira dobro ili manje zlo.

No pošto je, kao što smo rekli, materija svakog pojedinca čovjeka, ako i je u glavnom jednaka, ipak individualno u svakoga čovjeka drugčija, a pošto je duh produkt individualne materije; to je i duh, a usljed toga i razbor svakog pojedinca čovjeka individualno različit.[4]

Individualna različnost materije dakle i različitost u njoj sadržane fizične sile, individualna različitost duha i individualna različitost razbora jeste u z r o k prava kako moralnoga tako i prava u državi.

No ma koliko da je razbor pojedinca različit, to je ipak razbor svih ljudi u glavnom i u bitnosti jednak, naime u težnji za održanjem.[5]

Po razboru dakle, koji teži za održanjem, i pošto su za održanje čovječje materije i u njoj djelujućeg duha potrebita mnoga sredstva za

[4] O stepenih razbora sgodno se izrazio dr. Napoleon Š p u n - S t r i ž i ć u svojoj razpravi „ob ubroju kazneno-pravnom“ u Mjesečniku br. 1. 1875, gdje veli: „tih stepena bit će onoliko, koliko ima gradacija od podpuno jasna spoznanja u čovjeka stojećega na visini razvoja umnoga, pak do jedva probudjene sviestnosti u čovjeka težko zakrnjivšega: jedno možemo sravniti sa svjetlošću biela dana, a drugo sa sumrakom večernim. Ni jedno ni drugo pored sve velike različitosti još nije tmina — nesviestnost“. Ovo je sasvim pravilno sa stanovišta kazneno-pravnog iz razloga shodnosti i potrebe u kaznenom pravu, no sa prirodoslovnog gledišta individualna različitost razbora nemože se ograničiti niti u visini „razborom čovjeka stojećeg na visini razvoja umnog“, niti naprama dole „razborom čovjeka težko zakrnjivšega“ zato, što kontinuitet razvoja materije i duha ljudskog takovu odsječnu prekidnost nedopušta Svjetlost biela dana i sumrak večerni ostaju vrlo sgodne prirodne pojave za približno sravnenje razvoja duha i razbora.

[5] Dr. Burckhard je i ovu težnju za održanjem po Darvinu nazvao natürliche Zuchtwahl.

Digitized by Google

hranu i uzgoj materije i duha, morala je nastati odmah, čim je rod čovječji zajedno sa nebrojenimi rodovi drugih životinja iz kaotične mase materije postao, — velimo, morala je nastati prava jagma za ta sredstva održanja. Naravno je, da je u prvo vrieme u toj jagmi oko sredstva održanja odlučivala nadmoć individualne fizične sile pojedinca, upravo kao što i danas odlučuje med životinjom, koja nema razbora, ili ga barem nema u onoj mjeri, u kojoj ga čovjek ima. No pošto su se individua u toj jagmi oko sredstva uzdržanja uništavala, malo po malo razvitkom materije i njenog duha i odtuda razvitkom razbora, došao je čovjek do sviestna uvidjenja, da kao što sam teži za održanjem i razvojem, da isto tako i svaki drugi za tim teži; a za tim i do dalnjeg uvidjenja, da uzajamno uništavanje za održanje nije dobro, pa iz te sviesti iz tog uvidjenja postala je klica svega prava.

No ova sviest, ovaj razbor, ovo prvo pravno osvjedočenje, nije postalo u jedan mah u svih ljudih prvog vremena, nego samo u pojedincih naprednije razvijene materije i u njoj djelujućeg duha. — A kako je ova sviest postala? evo kako: s jedne strane utisak uništavanjem fizično jačeg nad fizično slabijim u rečenoj prvoj jagmi za održanje i odtuda postavše čuvstvo straha, proizvelo je u materiji i njenom duhu odpor za održanje (ums Dasein) i rečenim razborom stvorio si je čovjek osvjedočenje, da je to uništavanje zlo, da je protivno od onoga, što je čovjek ili što su isti prvi pojedinci ljudskog roda u isto doba i povodom ovoga zla upoznali da je dobro, naime da je protivno onom blagotvornom uplivu i utisku sunca i ostale svekolike prirode, koja ništa neuništuje, nego naprotiv sve oživljuje i održava.

Ovdje je probudjena pravna sviest prvi put uzkliknula „neubi!" — ovdje je pod uplivom prirode rodila se iz materije i u njoj djelujućeg duha ideja prava, prvi imperativ prvo „imaš i nemaš".

Ovako se je došlo do osvjedočenja, da je ono što priroda daje i sve što prirodno biva, dobro, a sve ono što je proti prirodi i što neprirodno biva, da je zlo.

No kao što smo rekli, ovaj prvi razbor, ova prva sviest nije postala u svih ljudih u jedan put, nego malo po malo, i pošto je zlo uzajamnog uništavanja sve više pojedinaca k toj sviesti privodilo, to su svi ovi pojedinci malo po malo ujedinili svoje sile tiela i duha proti svim, koji još te sviesti neimadoše, i u ovom prvom ujedinenju ili savezu začela se prva klica države. — Sve donle dokle nije broj pojedinaca, došavših do rečene sviesti, narastao do većine proti manjini, koja se još nije pokorila prvom pravnom pravilu „neubi"; sve dotle, dok ova većina svojom ukupnom silom sastojećom od fizičnih sila svih tih pojedinaca, nije bila u stanju uz svoje moralno i pravno pravilo „neubi", privezati i prisilne posljedice proti neposluhu: sve dotle

*

Digitized by Google

nije postojalo pravo u državi (staatliches Recht), nego je postojalo samo moralno pravo i to od prve probudjene sviesti o dobru i zlu pa tečajem vjekova, dok je ta sviest usavršavanjem materije i duha postala u većine pojedinaca i dok je ova većina mogla obrazovati zajedničku silu, nadmoćniju nad silami pojedinaca, koji ove sviesti neimadoše ili kojih volja toj sviesti nehtjede se pokoriti.

Ova većina došavši tako do vlasti i sile, onim istim načinom kojim je došla do sviesti, da je uzajamno uništavanje zlo, a da je samoodržanje dobro, nije mogla stati na tom putu, nego je štiteć samoodržanje branila i sve uvjete samoodržanja.

Nu i ove povriede ovih uvjeta samoodržanja do postanka ove većine takodjer su spadale samo pod sankciju moralnog prava, naime onaj broj pojedinaca došavših do sviesti i osvjedočenja, da su povriede onih uvjeta zlo, a izpunjivanje uvjeta dobro, nije imao druge sile i vlasti da protivno djelujuće prisili, osim one već rečene moralne neugodnosti (moralisches Unbehagen) i preziranja od strane moralno i pravno svjestnih. Kada su pak ovi do većine i do premoćne vlasti i sile došli i kada su u stanju bili svoja pravna osvjedočenja o dobru i zlu silom ostvariti, sasvim je naravno, da je ova većina u prvo vrieme svoga ujedinjenja svaki svoj imperativ, svaki „imaš i nemaš" proti svakom neposluhu izvršivala silom i neposlušne kaznila. — Ova većina, naoružana premoćnom silom i vlasti, uz nebrojene zablude tečajem svih vjekova do danas razvijaše pravo in concreto.

Ovim smo pokušali obrazložiti tvrdnju, da ima vrhovno načelo, koje je na rečeni način upoznano iz najvećeg spoljašnjeg utiska na čovjeka i iz osjećaja moralnih i pravnih, koje su ti utisci prouzrokovali. — Jedni zovu ovo vrhovno načelo Bog, imenito religia, drugi ga zovu materija, priroda, imenito prirodoslovna znanost.

U prvom slučaju iztraživaoc pojma prava tvrditi će, da je u vrhovnom načelu, u Bogu izvor svega prava, naime izvor vlasti i sile, da je tamo dakle objektivna pravna norma; a u drugom slučaju tvrditi će, da je taj izvor prava, ta objektivna pravna norma u materiji, u prirodi, ili u materiji i njenoj sili (Materie und Kraft).

Nu to vrhovno načelo nije rod ljudskî upoznao na jedan put, nego postepeno, kao što smo već rekli, razvitkom materije i duha, te spoljašnjim utiskom uvjeta i potreba života.

Najlasnije je čovjeku bilo upoznati vrhovno načelo iz onih spoljašnjih utisaka, koji su djelovali na održanje ili na uništenje njegovoga bića, kao što smo već gore potanje obrazložili, zato što u održanju bića leži najveći i najvažniji interes čovjeka; što se uništívanjem bića ukida obstanak, te što samo vrhovno načelo, sama priroda, mora po

Digitized by Google

prirodnom zakonu reagirati proti onomu, što uništuje ono što je ona stvorila svojom oživljujućom i održavajućom prirodnom silom.

Ova reakcija prirode, materije i duha čovjekovog proti uništivanju, koje je u prvoj jagmi za obstanak moralo sačinjavati rat na uništenje svih proti svim, ovaj protest same naravi vrhovnog načela, materije i duha, ovaj pravni osjećaj, ova sviest, ovaj r a z b o r, pošto je priroda sama tim uništivanjem povriedjena, — kada joj se njeni organizmi uništavaju na neprirodni način (nasilna, nenaravna smrt, „umro bez božje volje“) — morala je izreći prvu pravnu zabranu: „neubi!“

No sama ova zabrana nije dovoljna, jer obstanak i razvitak čovjeka i njegovoga roda zavisi od zadovoljenja nebrojenih potreba života, koje su prvobitno bile malene, a tečajem razvitka bivale i bivaju sve veće.

Za pribavu sredstva u podmirenje ovih potreba života, u koliko su te potrebe i sredstva životnija, vitalnija i važnija, u toliko je morala većom biti jagma.

Ako se dakle ovi uvjeti za obstanak i razvitak čovjeka i njegovog roda uništuju ili uzkraćuju, to je čovjek već prije rečenim načinom došao do spoznanja, da se takodjer i tim vriedja vrhovno načelo, naime priroda isto onako, kao i kad se sam obstanak čovjeka uništuje, naime da je i to uništavanje i uskraćivanje uvjeta za obstanak i razvitak n e p r i r o d n o, a sve ovo kao neprirodno da nije dobro nego da je z l o; kao što je u isto vreme upoznao, da je naprotiv održavanje i izpunjavanje tih uvjeta naravno i d o b r o.

Stvorenim ovim mnenjem ili osvjedočenjem većine pojedinaca stvorilo se pravo moralno, a svi koji su proti tom mnienju činili, radili su nemoralno, radili su protunaravno i sama njihova narav, sviest vlastite savjesti kaznila ih je duševnom mukom, ili ako te sviesti neimadoše, postiglo ih je barem preziranje od strane naravno sviestnih.

Nu ova moralna sredstva nisu mogla spasiti pojedince naravno sviestne od uništenja njihovoga bića, ili uništenja i ograničavanja uvjeta za obstanak i razvitak, zato su ovi pojedinci svoje sile spojili na obranu naravnog i dobrog stanja proti onim pojedincem, koji su protunaravno, dakle zlo činili. Ovo ujedinjenje pojedinaca, koje se je tečajem mnogih i mnogih vjekova do oblika i ustroja današnjih država razvilo, nije još ni danas došlo do konačne pobjede, nego još uvjek vodi defensivni rat proti pojedincem, koji uništuju obstanak pojedinaca i uvjete toga obstanka, ili koji i samom ujedinjenju, samoj državi rade o glavi.

Ovaj defensivni rat države za obranu prava in concreto trajati će još vjekove, jer je baš taj rat uvjet razvitka prava; taj rat trajati će dok se konačno izjednače sve materije i duhovi svih individua, trajat će dakle bezkonačno, uvjek, jer je to izjednačenje identično s idealom prava.

Digitized by Google

Dok rečeni savez ili ujedinjenje pojedinaca naravno sviestnih nije ojačao tako, da je mogao pojedince protunaravno čineće, prisiliti na dobro; dok taj savez pojedinaca nije mogao držati i održati onaj naravni i dobri red u ljudskom družtvu, dok se nije razvio do vlasti i sile, da je tom vlasti i silom mogao postavljati i držati naravni i dobri red; dok taj savez nije postao državom, dotle nije se moglo govoriti o pojmu prava, naime sve dotle je moglo biti i, kao što smo obrazložili, bilo je samo pojma o naravnom i nenaravnom, o dobru i zlu ili o moralnom i nemoralnom. No baš ovo i jeste sadržaj moralnoga prava, te se je iz tog prava razvilo pravo u državi, jer ovo potonje nije moglo postati jednim mahom kad je država postala, i jer ni država nije postala jednim mahom, nego oboje uporednim razvitkom ukupnog ljudskog života. Buduć je život ljudi neprekidni razvoj, to je država postajala prirodnim načinom iz svoga embrija, iz prvih početaka, prvih ujedinjenja prirodno svjestnih individua, dok se je tečajem vjekova razvila i utvrdila do vlasti i sile, tvoreće pravo in concreto.

Pošto je država bila postala, uzeše ujedinjeni pojedinci svojom voljom stvarati pravo silom i vlasti, koju su crpili iz vrhovnog načela, naime iz prirode, onim istim načinom, kojim su stvarali pojmove o prirodnom i neprirodnom, o dobru i zlu, ili o moralu i nemoralu prije državnog stanja i za vrieme prelaza iz neorganiziranog života, iz života u čoporu bez svakoga saveza.

Država postala je takodjer u pravilu prirodnim načinom, kohesijom homogenih materija i duhova, individua, koja su u tom ujedinjenju uvidjala ili naknadno uvidila uvjete obstanka i razvitka. Kako prirodni zakon kohesije djeluje i medju duhovi, vidi se iz udruženog života individua; ako se najme dva individua, dva atoma, geografski ili još bolje etnografski homogena, sastanu na stranom geografskom terenu ili u etnografski heterogenoj množini individua, opaža se, da se odmah spoje, — upravo onako kao kad bi u vodu kanuli dvie kapi ulja, koje bi se bez da se sa vodom pomešaju, med sobom odmah spojile i ujedinile.

Ovim smo opet htjeli pokazati, da ima vrhovno načelo i da se pojam prava in abstracto razvija ujedno iz vrhovnog načela i iz potreba života, a na taj isti način, i iz ista oba izvora razvilo se je takodjer i pravo in concreto, i razvija se i danas pravo u državi iz vrhovnog načela, naime iz prirode i iz potreba života ujedno, a nikako nemožemo se slagati sa piscem naslovno spomenute knjige, da nema vrhovnog načela i da se je pravo razvilo samo iz potreba života.

Ovim bismo mogli završiti ove naše kratke refleksije, jer nam je glavno bilo pokazati, da ima vrhovno načelo; ali ipak nemožemo a da nespomenemo nekoje bilježke dr. B., u kojih nalazimo izraz golog Darvinisma. Tako pisac na st. 27 dopušta, da i životinje imaju pravni osjećaj, pa navodi za primjer, da pas ne dira u kobasicu na stolu, premda

gospodar nije prisutan, pa pripisuje psu spoznanje odnošaja med gospodarom i kobasicom, i sviest o premoći gospodara nad njim; pa onda drugi primjer, kako dva psa fizično jači i fizično slabiji svaki iz posebne odredjene im posude jedu, pa da jači nedira u hranu slabijega, ali da niti netrpi da slabiji iz njegove posude jede.

No u prvom primjeru, u vrlo riedkom slučaju, nedira pas u kobasicu ne rad kakove svjestne odluke, nego jer se boji batina; a drugi primjer nije istinit, nego je istina obratno, da će fizično jači pas čim svoje pojede ili još i prije zahvatiti posudu slabijega, te ju izprazniti čuvajuć svojom fizičnom snagom svoju posudu, a slabiji će gladan ostati. Nu kad dr. B. ovu moć spoznanja, sviesti i pravni osjećaj u životinje nalazi, zašto se i rodovi životinja nisu razvili do organiziranog družtva?

Na str. 34 razlaže pisac, da su naši prapredci kao i životinje četveronožke hodali, ali da su dugotrajnim i čestim upotrebljavanjem stražnjih krakova privikli izpravnomu hodu i da im je s vremenom postalo sgodnije i naravno, da na dvie noge hode.

Ali kad bi tako bilo, kako je to, pitamo pisca, da nijedan drugi rod životinje četveronožne nije se na taj način podigao na dvie noge, nego samo rod ljudski?

No nek bi se uzelo, da je hipotesa o četveronožju naših prapredaka istinita, ipak se neslažemo sa motivacijom pisca, nego bi ju izmienili ovom: u posebnoj materiji čovjeka djelujući duh imao je svojim razvitkom i razvitkom materije sposobnost posmatranja, mišljenja; i pošto su spoljašnji predmeti prirode, sunce sa nebesnim svodom i druge pojave iznad njega pobudjivale misleći duh čovjekov na posmatranje i iztraživanje, to je o v a j d u h podigao i uzpravio čovjeka, ovaj duh koji je i Darvinu pomagao iztraživati i upoznavati zakone prirode.

To je uzrok, zašto se životinje nemogu podići na dvie noge, ma se one koliko dugo u tom vježbale, i zašto silom dresirani konj i pas, koji hodi na dvie noge, ne može ipak to svojstvo nasliedjem prenieti na svoje potomke pokraj sve Darvinove teorije o descendenciji.

Nemožemo se slagati ni sa onim primjerom pisca na str. 22., gdje dokazuje, da prije postanka države nije postojalo nikakovo pravo. Pisac u primjeru predstavlja dvie osobe, na pustom, daleko od svieta osamljenom otoku, koje se nemogu složiti u diobi posjeda, pa tvrdi, da med njimi ne može biti prava, nego da mora odlučiti samo jača fizična sila jednog nad drugim.

Prvo, ovaj primjer nije iz života, jer nema i težko da je bilo slučaja u ljudskom rodu, da su izolirane s a m o d v i e osobe na tako osamljenom otoku živile; a drugo, baš i u tom slučaju moramo dopustiti, da su i ove dvie osobe imale pravni osjećaj, iz kojega je morala pravna sviest i pravna norma glasiti, da se imaju dieliti na pole; pa

Digitized by Google

ona osoba, koja je radila proti tom pravnom osjećaju i htjela za sebe veći i bolji komad, radila je proti svom pravnom osjećaju i morala je osjetiti reakciju vrhovnog načela prirode i svog pravnog osjećaja — nemir i muku duševnu, i po tom je i u ovom slučaju bilo moralnog prava. — Ovdje je postojalo pravo moralno ali pasivno, neostvareno, i ugnjeteno nadmoćnom silom druge osobe.

Pisac je trebao postaviti više osoba na onaj otok, pak bi dobio sigurno drugi resultat.

No i u samoj državi, gdje većina pojedinaca razpolaže premoćnom silom i vlasti, može se dogoditi da ta većina stvori pravo bilo običajno, bilo zakonsko, bilo pravničko, koje je protivno vrhovnomu načelu naravi, i onda će ovdje istina postojati pravo u državi (staatliches Recht), ali to pravo neće biti ujedno i moralno pravo, neće biti etično dobro, nego će moralno pravo tim pravom u državi biti potišteno i potlačeno silom i vlasti, koja nestoji u suglasju sa vrhovnim načelom, sa prirodom, pa zato takovo pravo u državi biti će nemoralno, nenaravno i morati će kasnijim razvitkom ustupiti mjesto pravu, koje će ujedno i moralnom osjećaju većine odgovarati.

Na posljedku ne mogu završiti ove kratke refleksije, a da ne iztaknem bilježku dra. B. na str. 33. o zakonih mišljenja, o logici. Podpuno podpisujem sve što je pisac naveo, naime, da ni ovi zakoni mišljenja čovjekova nisu od uvjek jednaki i absolutno izpravni, nego da se i ti zakoni mienjaju; — ali dodajem, da se i ti zakoni mišljenja samo u toliko mienjaju, u koliko se u glavnom mienja materija i duh tečajem neprekidnog razvitka. — Ali nemogu pristati u znanstvenom iztraživanju uz ono nagadjanje piščevo, koje je očevidno poteklo iz težnje za pikantnim. Pisac najme veli, da je moglo biti, da su zakoni mišljenja (moždjana djelatnost) jednoć drugčiji bili nego što su danas, i da će kad god opet drugčiji biti, te da je uvjek bilo ljudi sa drugčijim mišljenjem nego je obće mišljenje, za koje mi velimo da su ludi; ali da možda i oni nas za lude drže, i kada bi oni u većini bili, da bi možda onda mi sjedili u ludnici; da li manjim pravom, tko to može znati, osim kad bi čovjek mogao iz sama sebe izaći, pa sa strane svoje zakone mišljenja promatrati?

Ovdje je, po mom mnenju, pisac zaboravio na Physiologiju i Pathologiju, a naročito na experimentalnu Physiologiju, iz kojih prirodnih nauka crpimo resultate o tom, koja mišljenja odstupaju od pravilnog, normalnog mišljenja i tko spada u ludnicu.

Kad bi se tako na lahku ruku uzela piščeva sumnja o konstantnosti zakona mišljenja, to bi onda svaka ljudska znanost bila ilusorna i nebi nam ništa drugo preostalo, nego da sve resultate kulturnog pregnuća uništimo i širom vrata nihilismu otvorimo. *Stevan Popović.*

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Juristička narav zamienite oporuke. Ovakova oporuka nevriedi medju nesupruzi (§§ 583, 601 i 1248 ogz.).

Nasljednici Klare Š. zatraže tužbom, proti zakonskim nasljednikom Josipa P. podignutom, neka sud izreče, da tuženici imadu priznati testamentarno pravo nasljedno Klare Š. na ostavinu Josipa P., i tužiteljem naknaditi parbeni trošak. Tužitelji izvode pravo nasljedno iz ustmene sudbene oporuke od 22. siečnja 1873, u kojoj je Josip P. imenovao svoju punicu Klaru Š universalnom nasljednicom. Tuženici neporiču svojstva tužitelja kao očitovanih nasljednika Klare Š., a ni toga, da su se ovi na temelju gore spomenute nomine oporuke ostavine Klare Š. očitovali na ostavinu Josipa P. i da je njihovo očitovanje primljeno; isto tako nepobija se, da tuženici traže ostavinu Josipa P. na temelju zakona. Prema tomu neima sumnje o legitimaciji tužitelja, da podignu parnicu. Tuženici nieču valjanost pred sudom sastavljene oporuke od 22. siečnja 1873 i to s ovih razloga: 1. jer se iz zapisnika sudbenoga nemože razabrati, da su kod sastavljanja onoga posredujući kot. sudac i perovodja znali, da su osobe, došle pred nje radi sastavljanja oporuke, zaista Klara Š. i Josip P. (identitet), nije dakle dokazano, da si je sudbeno osoblje pribavilo izviestnost glede identiteta osoba; 2. jer je kao perovodja fungirala osoba, o kojoj nije dokazano, da je radi primanja očitovanja posliednje volje napose zaprisegnuta bila (§ 589 ogz. i odpis minist. od 21. siečnja 1855 br. 25120); 3. jer ovdje predleži zajednička zamierita oporuka medju nesupruzi, najme medju punicom i zetom, koja se oporuka protivi propisom §§ 583 i 1248 ogz, pa je usljed toga prema § 601 ogz. nevaljana; 4. jer se iz zapisnika nevidi, da su testatori izjavili, da će pismeno ili ustmeno testirati pred sudom.

Prvi sud sudio je osudom od 23 prosinca 1884 br. 4213., da se tužba mora odbiti, i da tužitelji moraju platit parbenoga troška 248 for. 81 nov. — U r a z l o z i h osude proglašuju se točke 1, 2 i 4 gore navedene posve neosnovanimi i to se ovako dokazuje. Ad 1 i 4. Ako se sudbeni zapisnik od 22. siečnja 1873 nepristrano prosudjuje, vidi se, da je uredovnom primjetbom konstatirano, da su protokolirana očitovanja posliednje volje, o kojih se neće već sada izpitivati, da li se imadu smatrati kao zajednička oporuka, izražena ustmeno i to pred sudom, moraju se stoga smatrati ustmenimi sudbenimi očitovanji posliednje volje; pismene sudbene oporuke mogu se sačiniti jedino u formi pro-

Digitized by Google

pisanoj u § 587 ogz.; a da ovakove oporuke neima u nazočnom slučaju, a da se niti nije namjeravalo ovakove sačiniti, vidi se tako iz sudbenoga zapisnika kao i iz odredbe § 587 ogz. Tužitelji nisu pokušali izvesti protudokaz proti ustmenim očitovanjem posljednje volje, koja su očitovanja sudbenim zapisnikom kao javnom ispravom dokazana. Isto tako vidi se iz samoga sudbenoga zapisnika, da su sudu bile poznate osobe testatora, jer već u samom konstatiranju: da ovaj ili onaj moli sud da pred njim sačini svoju oporuku, da su testatori posve pri zdravom razumu i da su voljni očitovati svoju volju slobodno i prosti od svakoga upliva i svake bludnje, da ih je sud pozvao, neka se očituju, da su nakon pročitana zapisnika Klara Š. i Josip P. ustmenu oporuku vlastoručno podpisali, da je pred njimi (u njihovoj prisutnosti) uništena druga, prijašnja, pred tri godine sačinjena ustmena sudbena oporuka njihova, dotično zapisnik o njoj, a taj uredovni čin predpostavlja, sve ovo dokazuje, da su osobe prijašnjih testatora one iste, koje su došle 22. siečnja 1873 pred sud, pak neima nikakove sumnje, da je ta identičnost i sudu poznata bila. Nu niti § 588 ogz., niti druga koja ustanova zakona netraži, da se mora u zapisniku naročito konstatovati okolnost, da su sudu osobno poznate osobe, koje prave ustmenu sudbenu oporuku; ako se dakle propusti ovu okolnost naznačiti, nemože usljed toga oporuka postati nevaljanom (§ 601 ogz.), pa bi tuženici morali protivno dokazati, t. j. da osobe, koje su došle pred sud, nisu iste koje se poimence navode u zapisniku. Isto ovako netemeljit je prigovor ad 2. Citirani odpis minist. pravosudja od 21. siečnja 1855 br. 25120 odredjuje samo to, da se mogu i dnevničari upotrieb̀iti kao perovodje u civilnom i kaznenom poslu, ako su zaprisegnuti po formuli, u istom odpisu navedenoj; ali nigdje se nepropisuje, da bi morali pisarnički činovnici i dnevničari posebnu prisegu položiti, da uzmognu pisati zapisnik ob ustmenoj sudbenoj oporuci. — Dokazano je, da je pisar Andrija N. — a treba dobro razlikovati pisara od dnevničara — položio prisegu kao takov. — Treba dakle još prosuditi prigovore gore pod 3 navedene. Ovdje mora se priznati najprije to, da je zaista glasom sudb. zapisnika od 22. siečnja 1873 Klara Š. imenovala svojim universalnim nasljednikom svoga zeta Josipa P., a ovaj opet svoju punicu Klaru Š. §§ 1248 i 583 ogz. dozvoljuju samo suprugom, da se mogu u jednoj te istoj oporuci imenovati zamienito nasljednicî, ili imenovati i druge osobe. Zapisnikom od 22. siečnja 1873 kao javnom izpravom dokazano je, da su Klara Š. i Josip P. zamolili sud, da primi njihovu zajedničku i zamienitu oporuku; da su oba pozvana da očituju svoju volju, učinila to ustmeno pred obima sudbenima osobama, i da su očitovali ono, što se navodi pod I. do IX.; da je u zapisnik uvršteno očitovanje posljednje volje obojice njim pročitano, da je oboje potvrdilo, da je očitovanje na-

Digitized by Google

pisano točno i ispravno te ga oboje podpisalo, i da je ob očitovanjih posljednje volje sud dao sastaviti zapisnik. Sad ako se dokaže, da se u spomenutom zapisniku sadržana očitovanja posljednje volje prikazuju pravno kao zajednička oporuka, to su ona prema §§ 583, 601 i 1248 ogz. za oba testatora nevaljana, jer oporučitelji nisu supruzi.

Sad se pita najprije, što se razumieva pod zajedničkom oporukom, i kako se ova može sačiniti? Dvie osobe testiraju zajednički, kad u jednom činu (uno actu) testiraju, u formi takovoj, koja može obuhvatiti oba očitovanja volje (jer svaka zajednička oporuka mora prema naravi svojoj sadržavati barma dva očitovanja posliednje volje osoba, koje testiraju). Ako se na dalje uzme na oko tekst § 1248 ogz., nemože se iz njega izvesti, da je absolutno nuždni kriterij da se prosudi, je li oporuka zajednička ili ne, da se u oporuci, koja obuhvaća dvie naredbe posliednje volje, moraju oporučitelji služiti i to zajedničtvo izrazujućimi riečmi, dakle da se upotrebi po prilici ova forma: „mi odredjujemo sliedeće," „ili": „mi imenujemo za nasljednike" itd., jer po § 1248 o. g. zak. suprugom je slobodno, da za nasljednike imenuju zamienito sebe ili osim toga još i druge osobe, ili samo druge osobe, pa ako svaka stranka druge osobe imenuje nasljednicima, to nije moguće da volja njihova dodje do zajedničkoga izraza u smislo gore navedenom.

Kako se može sačiniti zajednička oporuka? Tužitelji misle, da može jedino u obliku izvansudbene ili sudbene pismene oporuke. Ovo mnenje nemože se odobriti. Zajednička oporuka može se sačiniti u pismenoj formi ili a) da oba ostavitelja izjave pred svjedoci, da njihova po njih podpisana zajednička isprava sadržaje posljednju volju njih obojice, pa se onda ovi (svjedoci) podpišu kao svjedoci oporučni (§ 579 o. g. z.); ili b) da svaki ostavitelj na zajedničkoj izpravi vlastoručno napiše svoju odredbu, pak onda da oba podpišu zajedničku izpravu (§ 578 l. c.); ili c) da ostavitelji zajednički predadu po njih podpisanu isprávu sudu ili javnomu bilježniku. Ustmeno pako može se sačiniti oporuka samo tako, da oba supruga zajednički očituju svoju posliednju volju u sudbeni ili bilježnički zapisnik; ovo se ima činiti ne možda samo onda, kada je očitovanje posliednje volje i po slovu zajedničko, jer kako je već gore obrazloženo, kod zajedničke oporuke nisu nuždnim kriterijem zajedinstva iste rieči, nego u obće u svih slučajevih, kod sudbene ili bilježničke ustmene oporuke zapisnikom se uzpostavlja unitas actus, jer kod ustmene sudbene oporuke zahtieva se za njezinu valjanost (§ 601 ogz.), da se osobno i ustmeno učini posljednje očitovanje pred nadležnim (§ 92 cislajt. sudovnika od 20. stud 1852 br. 251 d. z. l.; § 90 hrv. sudovnika od 16. veljače 1853), kako treba sastavljenim (najmanje dvie sudne osobe § 589 ogz.) i nepristranim (§ 596 ogz.) sudom u zapisnik (§§ 588 i 587 ogz.). Da se u ovakovoj formi može

Digitized by Google

sačiniti zajednička oporuka, tvrde izrikom i tumači gradj. zak. (V. Unger österr. Erbrecht, § 21 op. 5.; Pfaff i Hofmann na § 583 alinea II.; Winiwarter ad § 1248 ogz.; Stubenrauch k § 1248 ogz.; Zeiller ad § 1248 alinea 4). Ako se tužitelji pozivlju na §5 83 ogz. te ako iz rieči „sastavak" i iz marginalne rubrike k ovomu § „vanjska forma izvansudbena pismena očitovanja posljednje volje" izvode, da se zajednička oporuka može samo u pismenoj formi sačiniti, to zaboravljaju pri tom, da u koliko se u obće radi o izvansudbenoj zajedničkoj oporuci, ona može biti samo u pismenoj formi sastavljena; jer pred tri sposobna svjedoka dana očitovanja posljednje volje dviuh osoba, u koliko inače ima potrebština za ovakovu oporuku propisanih, ma sliedila jedno za drugim neposredno, ipak je svako, čim se dade pred svjedoci, perfektno i po tom manjka potrebština zajedničke oporuke, da dvie osobe uno actu testiraju, dočim kod ustmene sudbene oporuke u propisanoj formi sastavljeni zapisnik zamienjuje sastavak i to tim više, što u zapisniku sudbene osobe potvrdjuju istinitost posliednje volje, i što zapisnik nadomještuje podpisanje alografne oporuke po svjedocih po § 579., a ne manje i njihovo ustmeno kazivanje kod privatne nuncupativne oporuke po § 586 ogz. (dvor. dekret od 8 ožujka 1791). Još valja na jedno pitanje odgovoriti: nebi li se dalo iz one okolnosti, da osobe, koje su glasom zapisnika od 22. siečnja 1873 ustmeno pred sudom testirale, nemogahu nikako uplivati na to, da je sud mjesto jednega zapisnika sastavio dva zapisnika o naredbi posljednje volje, po § 601 ogz. izvoditi, da su po tom odredbe posljednje volje valjane? Na ovo pitanje, na koje, kako se samo sobom razumie, nemogu uplivati razlozi pravičnosti, nego jedino razlozi zakona, mora se točno uvaživ sve okolnosti, niečno odgovoriti, premda i sam Zeiller zagovara valjanost oporuke u slučaju, da je sud pregledao propise o formi kod naredbe posljednje volje. Koji odgovaraju jestno na ovo pitanje, pozivlju se na slovo § 601 ogz., koji veli: „Ako je oporučitelj zanemario i jednu samo od potrebnosti ovdje propisanah, i koje mu nisu naročito ostavljene na volju radi jedinoga opreza, očitovanje posljednje volje nije tvrdo". Nu ovim propisom zakon je nedvojbeno htio prije svega istaknuti, da su prije navedeni spolašnji formalni propisi odredjeni ne samo radi dokaza, nego i kao potrebštine za valjanost samoga posla, pak ako oporučitelj nije obdržavao propisane potrebštine, da naredba posljednje volje nije tvrda; da su nadalje u §§ 587 i 590 ogz. formalnim propisom primješani i naputci, a ovi potonji nečine oporuku nevaljanom. Ako se dakle radi o neobdržavanju više bitnih formalnih propisa, ostaje oporuka nevaljanom, a zakon rabi izraz „ostavitelj" očevidno zato, jer ovaj (ostavitelj) tvori pravni posao, pa se on mora brinuti za valjanost djela svoga, dakle i za to, da se obdržava forma.

Digitized by Google

Ako bi se htjelo u § 601 ogz. unieti smisao, da samo propuštenje onih bitnih formalnosti čini oporuku nevaljanom, koje oporučitelj ima sam izvršiti, dotično obdržavati, ili na kojih obdržavanjem ima bditi (a dokle da ide ovo nadziranje?), nebi to stojalo u suglasju s odredbom § 2 ogz.; s druge strane nadale bi se iz toga načela posljedice, koje se opet nebi dale složiti sa očevidnom namjerom zakona, koji hoće postaviti ovdje načelo. Zakon traži u svih propisih o formalnostih kod sačinjavanja oporuke množinu djela, koja opet išću od oporučitelja da točnije poznaje zakonske propise; tako n. pr. mora se zahtievati, da ostavitelj pozove sposobne svjedoke, da svjedoci obdržavaju propise, što ih zakon za nje postavlja. da se kod vansudbene oporuke vrše propisi §§ 578—582 ogz., ako se ovi neobdržavaju, nedvojbeno je, da oporuka nije valjana; ako pako ostavitelj želi sačiniti oporuku sudbenu, za koju u mnogo slučajeva ima manje formalnih propisa, zar da potreba upoznati se sa zakonskimi propisi o formalnostih kod sastavljanja ovake oporuke sustane pred uredovnim autoritetom sudca, zar stranka netreba poznavati i ovih propisa? Oporučitelj nemože prisiliti sud, da bude valjano popunjen t. j. da budu prisutne dvie sudne osobe, ili da se o pismenoj predanoj ili ustmeno izjavljenoj naredbi posljednje volje sastavi zapisnik, ili da takov zapisnik podpišu sudne osobe; pak zar u takvih slučajevih može biti namjera zakona, da bude tvrda oporuka sačinjena pred sudom valjano nepopunjenim, ili da bude valjana jednostavna predaja ustmene isprave oporučne, ili pako ustmeno očitovanje pred dviema sudskima osobama, koje se po odredbi dvor. dekreta od 8. ožujka 1791 niti pod prisegom nesmiju preslušati, a da se nije ni zapisnik o tom sastavio; da valja zapisnik i nepodpisan po sudskih osobah: da to dakle sve valja, jer se oporučitelj, koji bi morao poznavati propise zakona, nije za to brinuo, a sud je propustio držati se propisanih svečanosti? Ako se u § 601 ogz. nalazi shodno načelo, nemože se inače tumačiti, nego da kod svečanih forma nestoji do subjektivnoga momenta, nego jedino do toga, da li je forma ispunjena ili nije. Ako je možda sud kriv, ostavitelj, odnosno njegovi nasljednici neka se drže osoba, za to odgovornih. A kao svečana forma mora se kod ustmene sudbene oporuke dviuh osoba, koje nisu supruzi, ako se hoće da nebude oporuka zajednička, smatrati to, da se svaka pojedina odredba obiuh osoba napose u poseban zapisnik upiše, jer inače imade se jedan zapisnik i po tom jedan sastavak za obie odredbe. Pošto se prema sada rečenom mora uzeti, da se u zapisniku od 22. siečnja 1873 upisane odredbe posljednje volje Klare Š. i Josipa P. prikazuju u formi zajedničke oporuke, pošto nadalje zajedničke oporuke nesupruga, a takove su malo prije spomenute osobe, u obće nevaljaju, i to nevaljaju za obie stranke, a to tim više, što su se gore navedene osobe zamienito imenovale na-

Digitized by Google

sliednicima: to je trebalo tužbu nazočnu odbiti; a prema § 24 zakona od 16. svibnja 1874 br. 169 d. z. l. imadu tužitelji naknaditi tuženikom parbeni trošak; nu u taj trošak nije uračunano ono što su izdali tuženici za razne razpravne odredbe i mjere, koje se tiču i njihovih interesa; a nasuprot uvaženo je kod opredieljivanja troška, da su mnoga ročišta odgadjana bez razloga, da se u parbenih spisih mnogo toga opetuje i da su bez potrebe na dugo i široko razvlačeni, da se citiraju mnenja pisaca, što takodjer nije bilo ni najmanje nuždno".

Proti ovoj osudi prizvaše obie stranke: tužitelji proti osudi u glavnoj stvari, tuženici proti onomu dielu, u kojem se dopituje naknada parbenoga troška, jer da je ovaj prenizko odmjeren. Prizivni sud osudom od 17. ožujka 1885 br. 2586 potvrdi osudu prvoga suda uz preboj prizivnih troškova.

Razlozi: Ustanove §§ 583 i 1248 ogz. stoje u najužem savezu, što pokazuje § 378 II. zapadno-galič. gr. zak., zatim jer upućuje ustanova § 583 ogz. na poglavje o ženitbenih ugovorih, a § 1248 na § 583 ogz. Iz ovih ustanova, kad se shvate u svom medjusobnom savezu, mora se izvoditi, da je zabranjeno nesuprugom sačiniti jednu te istu oporuku. Ako zakonodavac nerabi u § 583 ogz. rieči „mora", „ima", „treba da", to ne znači ništa. Za eksistenciju zakona zabranjujućega (lex prohibens) niti je propisana poraba kakove izviestne formule, niti prietnja da će slieditи kakove pravne štete, ili da će se upotriebiti prisilna sredstva. Ako se odredjuje, da u pravilu jedan te isti sastavak vriedi samo za jednoga oporučitelja da je iznimka od ovoga pravila — a ova rieč „iznimka" rabi se u jednom broju — gledeć na supruge sadržana u poglavju o ženitbenih ugovorih, da je suprugom slobodno u jednoj te istoj oporuci medjusobno imenovati se nasljednicima, ili takodjer imenovati i druge osobe za nasljednike: sve ovakove odredbe, obzirom na § 6 ogz. nedopuštaju nikakove sumnje, da se u ovom pravcu zabranjuje strankam svaka samovolja, da tu postoji lex cogens, koja ma da i nije napose izjavljeno, da je svako protivno djelo nevaljano, ima tu pravnu posljedicu, da djelo, poduzeto usuprot ovim odredbam, nemože imati namjeravana učinka. Iz poviesti o postanku §§ 583 i 1248 ogz. neda se izvesti nikakov argumenat proti ovomu nazoru. Ma da i je u sjednici zakonotvorne komisije od 25. lipnja 1804 zaključeno bilo, da se ima § 378 zapadno-galičkoga zakonika II. brisati i da se sačinjenje zajedničkih oporuka neima samo na supruge ograničiti, to je ipak zaključkom u sjednici od 16. studenoga 1807 postavljen paragraf, koji uz neke variante posve se slaže sa § 1248 ogz. Doduše se neobrazlaže, zašto se je odstupilo od prijašnjega zaključka — barma neima tih razloga — nu tu valja uvažiti, da načelo: da se kasnijim, ob istom predmetu izdanim zakonom, koji sadržaje ustanovu protivnu starijemu zakonu, muče

Digitized by Google

dokida stariji zakon" — da se dakle ovo načelo mora tim prije uporaviti na novi, prijašnjemu zaključku zakonotvorne komisije protivni zaključak. Tužitelji navode još i druge razloge proti ovomu nazoru kao i iz njega potičućemu korolaru, da §§ 583 i 1248 ogz. postavljaju za sve testatore izuzev supruge, valjane potriebštine oporuke, pa ističu, kad bi bilo tako, da bi se tim navalilo i na sve druge oporučne odredbe supruga, u koliko se ove neprotežu na puko imenovanje nasljednika, pa i na kodicile; kad se ne bi ovako imalo ovo pitanje shvatiti, da bi bio zakonodavac, jer je potreba općenita, već davno doskočio ovomu nedostatku posebnimi naredbami, pa da bi bio s istoga razloga ustanovu § 1248 ogz. onako protegnuo na zaručnike, kao što je dvor. dekretom od 25. lipnja 1817 sb. pr. z. br. 1340 učinio glede § 1249 o. g. z. — Nu ovi razlozi nevriede. § 1248 ogz. govori ob oporukah supruga. U oporuci pako mogu se osim imenovanja nasljednika, što je po § 553 ogz. neobhodno potrebito, još i druge odredbe učiniti, napose mogu se prema § 647 ogz. zapisi odrediti. Usljed opravdane conclusije a majori ad minus valja za oporuke supruga postojeća iznimna odredba § 1248 ogz. takodjer i za kodicile, pa s istoga razloga može se ustanova gore navedenoga dvor. dekreta glede konvalesciranja po zaručnicih sklopljenih ženitbenih ugovora kasnijom ženitbom, uporaviti takodjer i na njihovu zajednički očitovanu posljednju volju. Nemože biti nikakove sumnje, da zapisnik c. kr. kot. suda u V. od 22. siečnja 1873 representira jednu te istu oporuku Klare Š. i Josipa P., koji nisu supruzi; to posvjedočuje vanjski njegov (zapisnikov) oblik, upotriebljavane rieči, smisao ovih i naročito izjavljena nakana testatora. Glasom toga zapisnika dodjoše u isto vrieme rečenomu kot. sudu Klara Š., vlastnica dobara N. i W. te Josip P. njezin zet, udovac i upravitelj dobra W. pa zamoliše, da pred sudom sačine svoju zajedničku oporuku. Ova molba dade povoda uredovnomu postupanju t. j. upisanju očitovanja ovih dviuh stranaka u zapisnik, dakle u jednu ter istu, jedino ovoj svrsi namienjenu izpravu, jer se u početku zapisnika veli: pošto se je sud uvjerio, da su testatori posve pri zdravom razumu i da hoće svoju posliednju volju slobodno te prostu od svake bludnje ili upliva očitovati, da ih je sud pozvao, neka to učine, pak da su one osobe usljed ovoga poziva suda dale očitovanje, kakovo se nalazi upisano u čl. I. do IX. Doduše u čl. II. do VIII. navode se rieči Klare Š., a u čl. IX. rieči Josipa P., i premda je posvema neosnovan prigovor tuženika, da se iz čl. III. do IX. neda razabrati, da dotične odredbe potiču od Klare Š. — ako se pazi na savez ovih članaka sa čl. II., u kojem se naročito spominje Klara Š. — ipak to nemože smesti ni pomutiti nazora, da postoji jedna te ista oporuka, dakle zajedničko očitovanje posliednje volje, pošto se član. I—IX. ukupno prosuditi imadu, jer se u čl. I. veli: „Mi smo

Digitized by Google

18. rujna 1870 oporuku ustmeno u zapisnik stavili, nu mi ju danas opozivljemo te izrično molimo, da se uništi"; pošto je zajedinstvo i zamienitost osobito u čl. VI, VIII. i IX. izraženo; pošto se u zaključku veli: „Potvrdjujemo, da je naša posljednja volja ispravno i točno napisana"; pošto se podpisi Klare Š. i Josipa P-a nalaze, ne pod pojedinimi točkami razredbe, u kojih se njihove rieči navode, već neposredno i zajednički iza zaključena očitovanja, i pošto napokon dolazi i uredovna opazka, odgovarajuća sadržaju očitovanja, da su ustmenu oporuku, pošto je bila pročitana, Klara Š. i Josip P. vlastoručno podpisali, a zapisnik od 18. srpnja 1870 pod br. 1898, sadržavajući ustmenu oporuku, u njihovoj nazočnosti uništen.

Konačno je primjetba prvoga sudca posve umjestna, da formula „Mi odredjujemo", „mi imenujemo nasljednici" itd., nije bitnim biljegom zamjenite oporuke, jer § 1248 ogz. dozvoljava suprugom, da i druge osobe za nasljednike odrediti mogu, koja okolnost izključuje zamieniti izraz volje u gornjoj formi. — Čini se, da je od veće važnosti prigovor, u koliko bi se iz § 583 ogz. u savezu sa § 1248 ogz. mogla zabrana odnosno potrebština oporuke izvesti, da se ovo po slovu § 583 ogz. i po onom, što je taj paragraf uvršten pod marginalnu rubriku „II. Vanjska forma očitovanja posljednje volje" 1. „vansudbenih pismenih" tiče samo takovih razredba posljednje volje, o kojih je jedan te isti privatni sastavak sačinjen. Nu razporedjaj u gradj. zakoniku, kako već §§ 583 i 1248 ogz. pokazuju, nije strogo proveden. Kad bi se htjelo tom razporedjaju tolika važnost dati, morala bi se izključiti uporava § 583 ogz. na one sudbene pismene oporuke, što no se navode u § 587 ogz., dolazećem pod marginalnom rubrikom „II. Vanjska forma očitovanja posljednje volje" 3. „sudbenih", premda bi se u tom slučaju radilo samo o privatnom sastavku.

Tvrdnja, da se pod sastavkom razumjeva samo po stranci sastavljeno pismo u oprieci prama zapisniku, sastavljenom po sudu, nije opravdana, jer se u slučaju § 588 ogz. ne radi kao kod ustanove § 587 ogz. o tom, da se kakov čin izpravom utvrdi, nego se radi o sadržaju očitovanja, koje se u zapisnik primiti ima; a zakon ne čini razlike, da li je sadržaj oporuke u formi sudbena ili vansudbena sastavka primljen. Pa ako se upozoruje na § 601 ogz. i u savezu s tim tvrdi, da su samo one oporuke nevaljane, kod kojih je zanemaren koji propis u poglavju IX. naveden, koji ali nije ostavljen na volju radi samoga opreza, i da ostavitelj može biti odgovoran radi zanemara samo takovih potriebština, kojih obdržavanje zavisi od njega: tad valja opaziti, jer zajedničke, zamjenite oporuke nisu podnipošto nasljedne pogodbe, a po tom niti ne spadaju medju ženitbene ugovore, da bi se § 1248 ogz. imao prije uvrstiti u nasljedno pravo, dakle da po tom način razporedjaja ne

Digitized by Google

odlučuje. Iz svega toga se zaključuje, da se sudbena ustmena oporuka ne pravi samo tim, da se osobno i ustmeno pred valjano sastavljenim sudom očitovati treba, već i tim, što se ureda radi o tom očitovanju zapisnik zametne; a radi zanemara propisâ § 583 i 1248 ogz. nije kriv izključivo samo sud nego da su krivi i oporučitelji, koji su molili, da se zamjenita oporuka dvijuh osoba, koje nisu supruzi, u zapisnik primi. Pošto dakle ne predleži valjana oporuka, to je bilo posve suvišno, da su se prigovori tuženika u obće u obzir uzimali. U ostalom su ovi prigovori stvarnim razloženjem prvoga sudca posve oprovrgnuti.

Pošto se i troškovi tuženikom dosudjeni čine primjerenimi, to su se morali prizivi obijuh stranaka odbiti.

Najviše sudište bečko osudom od 16. lipnja 1885 br. 6076 odbilo je izvanredni previd tužitelja, koji imadu naknaditi trošak protu izvedbe previdne, jer da neima onih predpostava, koje dvor.-dekret od 15. veljače 1833. sb. pr. z. br. 2593 zahtieva za promjenu jednako glasećih osuda nižih sudova. *(Allg. öst. „G.-Ztg.)*

K § 269 gr. p. p.

Na tužbu A. Š-a proti K. W-u radi dužnog zajma od 500 for. povela se ustmena parnica pred kr. kotar. sudom u B. — Tuženi K. W. prizna u odgovoru utuženi dug od 500 for., ali prigovori da ima protutražbinu od 310 for. 76 nč. proti tužitelju, te očitova se pripravnim ostatak od 189 for. 24 nč. izplatiti. Za dokaz ove protutražbine ponudi tužitelju glavnu negativnu prisegu Prije nego je tužitelj navraćenu mu prisegu prihvatio dotično uzvratio, izjavi zastupnik tužiteljev u protuodgovoru, da je njegov klient (tužitelj sam) preminuo, na što tuženik u drugotnici ponudi dokaz po svjedoku Jeki Š., ženi umrloga tužitelja uz svoju domirnu prisegu.

Kr. kotar. sud u B. osudom od 25. svibnja 1884 br. 2263 gr. sudio je dielomično po zahtjevu tužbe.

Razlozi: Tuženi priznaje, da je od tužitelja uzajmio 500 for. obvezav se, da će taj zajam povratiti do 1. rujna 1882 (§ 108 gr. pp.). Što se tiče pako protutražbine, to je dokaz tuženikov o njoj uspio samo donjekle, naime u koliko je tužitelj ovu protutražbinu kao izpravnu priznao i prema tomu svoj tužbovni zahtjev snizio; ovo pako čini samo iznos od 60 for. 16 nč., čemu se ima priračunati po tužitelju neporečena vriednost čekrka za mlin od 20 for., o kojem je tuženi izjavio, da ga je pripravan primit natrag u naravi — kako mu je od strane tužitelja i ponudjeno bilo.

Tuženik tvrdi, da je tužitelj popravljajuć svoju kuću primio od njega (tuženika) 30 planki u vriednosti od 30 for., da je od tuženika

Digitized by Google

kupio na vjeru 882 litre vina — a ne kao što tužitelj priznaje 112 litara, — da je nadalje tužitelj od tuženika posudio jedan revolver 12 for. vriedan i napokon da je onaj od ovoga (tuženika) 50 for. u gotovom pozajmio: ove okolnosti niti je po tuženiku pozvana svjedokinja Jeka Š. potvrdila, a niti ih je tuženik inim načinom dokazao, a prema tomu ovaj gubi dokazno sredstvo navraćene glavne negativne prisege, jer je tužitelj na nekoliko dana iza predane tužbe umro i to pod okolnostmi takovimi, da se prisega ne ima smatrati položenom — § 269 grpp.

Kr. banski stol rješitbom od 21. studenoga 1884 br. 25388 obnašao je ništovnu žalbu proti gornjoj osudi podnešenu kao neosnovanu zabaciti s r a z l o g a, što je tuženi saznav iz protuodgovora tužiteljeva zastupnika, da je ovaj za nekoliko dana iza podignute tužbe umro, već u drugotnici, dokazom razpravnog zapisnika od 16. ožujka 1883., u dokaz svojih protutražbina od 30 for. za prodane tužitelju planke, zatim od 158 for. 76 nč za prodane mu na vjeru 882 litre vina (litru po 18 nč. računajuć) i napokon od 12 for. za posudjeni mu revolver — prem se je u svom odgovoru glavnom prisegom poslužio bio — ponudio svjedokinju, ženu tužiteljevu Jeku Š. uz svoju domirnu prisegu, s kojim dokazom ipak nije uspio, pa je tako ustanovi § 269 gpp. zadovoljeno, do jedine protutražbine od 50 for., što no ih je tuženik tužitelju navodno 1. rujna 1881 pozajmio, i glede koje se tuženik u drugotnici napose izjavio nije. Kod ovakova stanja stvari stoji predmjeva, da on niti neima za ovu protutražbinu inog dokaza, u ostalom pako prosto mu je glede ove protutražbine dignuti posebnu tužbu.

Kr. stol sedmorice osudom od 12. lipnja 1885 br. 1716. uvaživ, da je tuženik glede s v i h p o j e d i n i h p r o t u t r a ž b i n a, koje mu navodno proti tužitelju pripadaju, ponudio dokaz odlučnom prisegom; uvaživ, da je prvi sud, pošto je zastupnik tužiteljev u protuodgovoru naveo, da je tužitelj umro, tuženika i m a o p o § 46 gr. p. p. p o u č i t i o b l a g o d a t i, koju mu daje § 269 gr. p. p., te ga pozvati, da o svakoj pojedinoj protutražbini nova dokazala doprinese; uvaživ, da ovomu propisu zakona udovoljeno nije: o b n a š a o j e, d a v ši m j e s t a p r e v i d n o j ž a o b i tuženikovoj, rješitbu kr. banskoga stola od 21. studenoga 1884 br. 25,388 skupa s osudom kotars. suda u B. od 25. svib. nja 1884. br. 2263 gr. ukinuti.

Drag. Becić.

Uživanje zemljišta mjesto kamata; § 1372 ogz. i zakon od 8. prosinca 1877.

Josip P. iz P. tuži Blaža K. i Jalžu J. udatu K. iz L. i traži, da mu plate uzajmljenih 260 for. odnosno — usljed sniženoga zahtieva — 226 for. s. p.

Digitized by Google

Kr. kot. sud u Z. osudom od 26. travnja 1884 br. 2016 izrekao je, da su tuženici dužni platiti tužitelju u ime uzajmljene glavnice samo ostatak ove glavnice od 72 for. 1 nč. i ništa više, pa niti ne 8% kamate, što ih tužitelj traži od dana podignute tužbe; a usuprot da ima tužitelj Josip P. za 14 dana pod prietnjom ovrhe tuženikom platiti tri četvrtine parbenoga troška t. j. 22 for. 92 nč.

Razlozi: Tužitelj Josip P. pozajmio je Blažu i Jalži K. 260 for., što dokazuje obveznica od 24. travnja 1872 kao i dodatak k ovoj od 20. travnja 1873 ugovorivši, da tužitelj može mjesto kamata kositi travu i otavu na založenoj mu sjenokoši pod Bogaticu, dok dužnici neplate pozajmljenu glavnicu, pak da budu svake godine od glavnice odpadala 4 for. a. vr. — Obveznica ima sve propisane formalnosti, njezina je istinitost priznata, pruža dakle po propisu § 111 gr. pp. podpuni dokaz. Josip P. uživaše sjenokošu, što opet sam priznaje, 11 godina te je kroz cielo ovo vrieme sve sieno i otavu za sebe upotriebio. — Dakle je i ova okolnost dokazana (§ 108 gpp.). Obveznica od 26. travnja 1872 sadržaje ustanovu, da P. imade založenu nepokretnost uživati, a to se protivi § 1372 o. gr. zak., te neima nikakove pravne krieposti.

Gledeć na ovu ustanovu zakona sud nesmije štititi tužitelja, nego mora prosudjivajuć ovaj priepor onu ustanovu obveznice neobstojećom smatrati.

Sudbeno-vještačkim nalazom, te suglasnim mnienjem dvajuh vještaka dokazano je glasom zapisnika od 13. ožujka 1884 br. 1509, da je tužitelj od založene mu livade imao čistoga dohodka svake godine: i to od trave 28 for. 50 nč., a od otave 18 for. 33 1/3 nč., ukupno dakle 46 for. 83 1/3 nč., dotično više nego 8% kamate. Po propisu § 4 zak. od 8. prosinca 1877 sud nesmije dosuditi nikomu viših od 8% kamata na godinu, pa ako nisu kamate u izpravi u novcu naznačene, mora sud dobivene koristi izračunati u novcu, te vjerovniku dosuditi samo korist, koja odgovara navedenomu postotku.

Ovu odredbu zakona može sud u nazočnom slučaju uporaviti samo na vrieme tekuće od 15. veljače 1878, bolje od 24. travnja 1878, do kada je P. prema propisu zakonskog članka IX. 1870 i više nego 8% kamate pravovaljano unapried brao, za vrieme pako od 24. travnja 1878 smije sud od utužene glavnice odbiti samo odpadninu od 4 for. na godinu t. j. za 6 godina ukupno 24 for. — Kad se to odbije, vidi se, da su tuženici 24. travnja 1878 bili tužitelju dužni još 236 for. a. vr. glavnice, i od ove plaćati svako ljeto 8% kamate. Tužitelj P. uživaše sjenokošu nadalje sve do 24. travnja 1883., dakle kroz 5 godina.

Ako se sada uzme točno računati medju tužiteljem i tuženici, mora se doći do toga, da je zaista sa 24. travnja 1883 iznosila uzajmljena glavnica samo 72 for. 1 nč., a do ovoga rezultata dolazi se, ako

*

Digitized by Google

se sračunaju glavnice i odpadajuće kamate svake godine, pak od toga odbije godišnji čisti dohodak založene sjenokoše. N. pr. od 24. travnja 1878 do 24 travnja 1879 iznosila je uzajmljena glavnica 236 for., 8% kamate 18 for. 88 nč., dakle oboje 254 for. 88 nč., a vriednost primljenih produkta sjenokoše 46 for. 83 nč., koju treba odbiti od 254 for. 88 nč., pa kad se to učini, ostaje na dugu 208 for. 5 nč. Ova potonja svota čini tražbinu tužiteljevu za vrieme od 24. travnja 1879 do 24. travnja 1880, a k tomu 8% kamate = 16 for. 64 nč. ili zajedno 227 for. 69 nč. pa kad se opet od ove svote odbije godišnja vriednost koristi sjenokoše sa 46 for. 83 nč., ostaje u ime duga 177 for. 86 nč., itd. — Dakle 72 for. 1 nč. jest jedini ostatak glavnice, koji tužitelj može tražiti od tuženika na dan podnesene tužbe t. j. 25. srpnja 1883, — pa mu ju sud morade osudom i dosuditi.

Prigodom sudbeno-vještačkoga očevida, preduzetoga 13. ožujka 1884 priznao je P., da je god. 1883 iz sjenokoše založene dobio otave, o kojoj rekoše vještaci da vriedi, odbiv sav trošak, 18 for. $33^1/_3$ nč. — A jer bi P-u na dosudjenu glavnicu od 72 for 1 nč. za god. 1883 pripasti imalo bilo u ime 8% kamata samo 5 for. 75 nč. — to je on i ove godine primio mnogo više kamata nego li ga je išlo, pak mu sud nesmije stoga razloga dosuditi nikakovih dalnjih kamata. O troškovih sudjeno jest po § 576 gpp. — Odpadninu od 4 for. nije sud za vrieme od 24. travnja 1878 unapried od glavnice posebice odbijao, jer bi to obzirom na učinjeni odbitak većeg užitka neumjestno bilo.

Na prigovor tužiteljev, da je zastarjelo pravo tuženika zahtievati, da se više nego za 3 godine odbije prekomjerni njegov užitak, nije sud uzeo obzir s razloga, što je po propisu § 1372 ogz. odredba glede uživanja založene livade bez pravne krieposti; — što po propisu § 1489 ogz. oštećeni zastarom od 3 godina gubi pravo tužbom zahtjevati naknadu štete, ali negubi prava tužitelju prigovoriti, da ga je izplatio; a u nazočnom slučaju moraju se tvrdnje tuženika smatrati prigovorom plateža, te kao takav uvažiti, jer su prava i obveze po propisu § 1411 ogz. u tako uzkom savezu, da se izplatom dižu. — Napokon nije mogao sud uvažiti prigovor tužiteljev s razloga, što bi inače zakon od 8. prosinca 1877 posvema iluzornim postao, jer bi se osujetila namjera zakonodavčeva, da štiti dužnika od bezdušna vjerovnika.

Solidarno nisu tuženici obsudjeni, jer se tako neobvezaše.

Povodom priziva tužiteljevoga kr. banski stol riešenjem svojim od 22. kolovoza 1884 br. 17976 potvrdio je osudu prvoga suda sa primjetbom, da prizivni trošak nosi sam prizivatelj.

Razlozi: Prvomolbena je osuda u svih točkah zakonito opravdana sa razloga, po sudu prve molbe navedenih.

Digitized by Google

Ustanove § 1 i 4 zakona od 8. prosinca 1877 (Sbornik br. 70 od god. 1877) jesu imperativne naravi, pa zato se je prvomolbena osuda u cielosti potvrditi morala.

Trošak prizivni ima nositi prizivatelj sam pošto sa prizivom uspio nije.

Kr. stol sedmorice je naredbom od 23. srpnja 1885*) br. 2072 izvanredni previd tužiteljev odputio s r a z l o g a: Pošto u napadnutih suglasnih osudah nižih sudova, gledom na razloge, kojimi su poduprte, neima niti očite nepravde, niti kakove ništetnosti, to valja izvanredni previd tužitelja Josipa P. u pomanjkanju uvjeta § 335 gpp. kao po § 334 gpp. nedopustiv odputiti. *Tito Femenić.*

B. Mjenbeno.

Da li nastaje novacija mjen. obveze, ako se dogovore stranke, da će se mjenb. dug u obrocih odplaćivati?

Prvi sud uzdrža u krieposti platežni nalog zabaciv prigovore tuženikove. Viši sud opet zabaci tužbu i dokine platežni nalog.

R a z l o z i: Nestoji prigovor tuženikov glede nenadležnosti suda u onom pravcu, kako ga je on razvio, ali nenadležnost suda sliedi iz onih činjenica, što ih je sam tužitelj naveo. Tužitelj najme priznaje sam, da ima proti tuženomu četiri mjenb. tražbine i to: iz mjenice na 79 for. 47 nov. dospiele 10. ožujka 1881, iz mjenice na 311 for. 10 nov. dospiele 17. lipnja 1881., i iz mjenice na 119 for. 96 nov. dospiele 26. srpnja 1881.; da je mjeseca lipnja 1881 ugovorio sa tuženikom, da će ovaj nakon plaćenih 150 for. a. v. preostali dug od 591 for. 88 nov. odplaćivati u mjesečnih obrocih po 25 for. Usljed ove činjenice, po samom tužitelju navedene, pretvoren je mjenb. dug dužnikov u civilnoprav. dug; tuženika nemože se više tužiti na temelju utužene mjenice, nego na temelju gore navedena naknadna sporazumka; stoga nemože se kriepostnim smatrati ni platežni nalog, izdan na temelju utužene mjenice; netreba napokon dalje obazrieti se ni na prigovor tuženikov, da je platio.

Najviše sudište bečko osudom od 20. siečnja 1885 br. 14286 preinači riešitbu druge molbe, a potvrdi osudu prvoga suda.

R a z l o z i: Spisi dokazuju, da tuženik nije ni prigovorio tomu što je mjenb. postupak poveden, a niti pobijao pravni temelj tužiteljevoga zahtjeva, a niti prigovorio, da se ovdje radi o tražbini, koja se može samo po obć. gradj. z. poiskati. A nije ni to istina, da je tim,

*) Dakle je od osude banskoga stola onako kratko obrazložene, do osude kr. stola sedmorice još kraće obrazložene, proteklo j e d a n a e s t mjeseci! Zaista sporo sudstvo. Ured.

Digitized by Google

što bje tuženiku dozvoljeno, da svoj mjenb. dug odplaćuje u mjesečnih obrocih, mjenb. tražbina pretvorena u gradj. pravnu; tu se nemože govoriti o novaciji u smislu § 1376 ogz., pošto niti je pravni temelj, a niti glavni predmet tražbine izmienjen, pače tu se radi jedino o modalitetih odplate, odnosno o tom, da se olahkoti tuženiku povratiti dug, u koju svrhu pristâne tužitelj na to, da odplaćuje u obrocih; ali tim nenastade nikakova promjena niti glede glavnoga predmeta niti glede pravnoga temelja, a to tim manje, jer su mjenice ostale u rukuh tužitelja, koji se nije nigdje i nikada odrekao svojih mjenb. prava.

(*Centralblatt.*)

C. Trgovačko.

K nadležnosti trgovačkog suda: tuženik, ako se ne posluži pravnim liekom utoka proti pojedinim, tečajem razprave izdanim odgodnim odlukam sbog nenadležnosti suda, nije zato odustao od prigovora nenadležnosti.

A. R. trgovac u Brodu tuži A. T-a naimara pred kr. kotar. kao trgovačkim sudom u Brodu i zahtieva, da mu plati dužnu tražbinu od 599 for. 91 nč. pp. — Tuženik prigovori u odgovoru nenadležnost suda, jer da predmet tužbe nije trgovačke naravi, nu opreza radi upusti se u dalnju razpravu.

Kr. kot. kao trg. sud u B. vidiv, da pravni posao, na kojem se tužba temelji, nije trgovačke naravi, već gradjansko-pravne; vidiv, da su priepori, koji se trgovačkoj sudbenosti doznačuju, u § 1 i 2 zakona od 3. listopada 1876 (XXXI k. Sbornika od g. 1876) o sudbenosti trgovačko-mjenbenoj, taksativno naznačeni, a medju te priepor nazočne naravi ne spada; vidiv, da propis § 15 gradj. sudovnika doznačuje kot. sudovom sudbenost osobnu samo do iznosa od 500 for.; vidiv, da je tuženik nadležnosti ovoga suda kao trgovačkog suda prigovorio na prvom za razpravu priepora odredjenom ročištu: obnašao je tužitelja radi nenadležnosti svoje odbiti.

Kr. banski stol rješitbom od 21. siečnja 1885 br. 887: vidiv, da tuženik gledom na zahtjev njegova odgovora priznaje nadležnost kr. kotar. suda u B., pošto tamo moli, stvar in merito riešiti, naime tužitelja sa njegovim zahtjevom odbiti; i vidiv, da je tuženik takodjer tim od svoga prigovora nenadležnosti odustao, jer se proti odlukam od 16. svibnja 1884 br. 4023., od 28. lipnja 1884 br. 5366, od 24. srpnja 1884 br. 6371 i od 7. rujna 1884 br. 7850 nije potužio, već iste u pravomoćnost preći pustio — u k i n u o je odluku prvoga suda te mu naložio, da parbeni predmet dalje razpravlja i konačno rieši.

Digitized by Google

Kr. stol sedmorice rješitbom od 8. svibnja 1885 br. 1371 uvaživ, da je prigovor nenadležnosti suda u predležećem slučaju opravdan po propisih § 1 zakona od 3. listopada 1876 o sudbenosti trgovačko-mjenbenoj i postupku pred trgovačko-mjenbenimi sudovi, pošto tužitelj sam nije tvrdio, a kamo li dokazao, da je tuženik protokolirani trgovac, niti da je dotični posao, na kojem se osniva podnešena tužba, posao trgovački od strane tuženikove; uvaživ, da je tuženik svoj prigovor proti nadležnosti suda na prvom, za razpravu toga priepora naredjenom ročištu — a stoga pravodobno podnio; uvaživ, da se u postupku ustmenom razpre o nadležnosti suda razpravljati i riešiti imadu zajedno sa stvari glavnom (§ 47 grpp.); uvaživ, da se je tuženik toga radi upustiti morao u razpravu o glavnoj stvari, pa da on nije mogao poslužit se pravnim liekom utoka proti pojedinim, tečajem razprave izdanim odgodnim odlukam sbog nenadležnosti suda, pošto je on u tom pogledu očekivati morao **konačnu odluku prvoga suda**;

uvaživ, da je predpostava kr. banskoga stola, da je tuženik tečajem razprave odustao od svoga prespomenutoga prigovora, oprovrgnuta sadržajem razpravnih spisâ, a prvomolbena odluka, u koliko se tiče prenaznačenoga prigovora, po §§ 3 i 47 grpp. opravdana po zakonu, — obnašao je davši mjesta previdnomu utoku tuženoga A. T-a napadnutu banskostolnu odluku preinačiti i odluku prvoga suda potvrditi.

Drag. Becić.

D. Kazneno.

I roditelji krivi su zločinstva po § 220 k. z., ako primu i sakrivaju sina — vojničkoga bjegunca.

Državno odvjetničtvo podastre žalbu ništovnu proti osudi zemalj. suda u Ljubljani od 15. list. 1884, a c. k. kasacionalno sudište bečko uvaži žalbu, proglasi osudu po cielom sadržaju ništetnom te uputi cieli slučaj sudu natrag, da povede novu razpravu i izrekne novu osudu.

Razlozi: U razlozih osude prvoga suda navodi se kao utvrdjeno, da je voj. bjeg. F. Jelent našao zaklon kod svoje matere, obtužene Marije Jelent, koja bijaše u sve upućena, i da ga je tamo (kod matere) zatekao 23. travnja 1884 zapovjednik oružničke postaje, Franjo Golub. Ovaj potonji već na prvi mah prepozna u Franji Jelentu traženoga voj. bjegunca, nu jer si je krivo ime nadjeo, to hoteć se uvjeriti ob identičnosti osobe, zapita o tom Mariju Jelent. Nu ova mjesto da reče istinu, krivo obavješćivaše Franju Goluba govoreć: da je ona sestra Marije Jelentove, da je došla svojoj sestri samo u pohode, a prisutni momak

Digitized by Google

da je njezin sin; a ustanovljeno je i to, da je Marija Jelent ovako krivo govorila i upućivala samo zato, da zavede u bludnju spomenutoga oružnika (javni nadzor), u čem ipak nije uspiela. Premda je sve ovo utvrdjeno, ipak je sud odsudio Mariju J. samo radi prekršaja § 320 e. k. z. Sud obrazlaže uporavu ove ustanove zakona tim, da roditelji nisu vlastni odbiti sina i neprimiti ga u kuću pa ma bio on i vojnički bjegunac; da je protunaravno, duhu zakona protivno siliti roditelje, da vlastitoga sina odadu ili da mu uzkrativ zaklon u vlastitoj kući prisile ga, da se sam oda; da je ne teže nego laglje naći bjegunca, kojemu se dade utočište pod otčevim krovom, jer ga tu obično najprije počmu iskati; po sebi dakle da se nečini ništa kažnjiva, ako se primi diete u kuću roditeljsku; da obtužena Marija Jelent nije ništa učinila da svoga sina sakrije, jer se je s njim na otvorenih vratih razgovarala u onom času, kad je Franjo Golub unišao u kuću; a nije ničim dokazano, da je išto učinila ili odredila, da ubaviesti sina o dolazku oružnika.

Nu ovi su nazori očevidno netemeljiti te se osnivaju na pravnoj bludnji. Za državu je izpunjenje vojničke dužnosti veoma važno, a upravo ta važnost čini, da se ustanove, kakove sadržaje § 216 k. z., nemogu uporaviti i na slučaj § 220 kz. U ovom smislu izjavljuje se i dvor. dekret od 22. siečnja 1808, koji zahtievajuć da se što strožije vrši zakon, veli, da nije nimalo odlučan odnošaj podpomagača prama bjegunca; rodbinstvo dakle nemože izpričati od ovoga zločinstva, jer bjegunac traži najvećim dielom kod svoje rodbine zaklon i zaštitu. Dakle i roditelji nisu vlastni primiti k sebi bjegunca voj., pak ako se k tomu pridruži nakana, da mu pomognu nastaviti bjeg ili da otegote izsledenje ili uhićenje, već tim postaju odgovornimi po kz., ma da i nisu sakrili bjegunca, koje se djelo u § 220 kz. uz podieljenje zaklona napose navodi. Nu u ovom slučaju dolazi još okolnost, da je obtužena nastojala zavesti u bludnju oružnika, kad se je htio ovaj ob identičnosti osobe osigurati, davajuć mu krive ubaviesti. Predpostaviv dakle, da se pod ovom nakanom ima razumievati dolus, potreban za učin zločinstva § 220 kz., što se u ostalom iz razloga osude neda sigurno izvesti, moralo bi se obtuženoj bezuvjetno pripisati zločinstvo, o kojom se ovdje govori.

Uvaživ sve ovo trebalo je zadovoljiti žalbi ništovnoj i osudu dokinuti; nu jer nije ustanovljen za zločinstvo § 220 kz. potriebni dolus, valja cielu ovu kaznenu stvar povratiti prvomu sudu, da s nova povede razpravu i osudu izreče.

Digitized by Google

Obnova kazn. postupka radi odmjere strože kazni osudjenika.

N. N. bio je radi zločinstva ubojstva pod obtužbu stavljen, istoga zločinstva krivim proglašen te na kazan težke tamnice od pet godina osudjen. Nakon pravomoćnosti osude i nastupa kazni izidjoše na vidjelo nove okolnosti (vansudbeno priznanje, predhodna mržnja i prietnja), iz kojih se dalo zaključiti, da je osudjenik u grieh mu upisano djelo u nakani na usmrćenje izveo. Na temelju predizvida usljed toga povedenih i na predlog drž. odvjetničtva zaključi sudb. stol: da se a) kaz. postupak po smislu § 356 toč. 1. (§ 297 toč. 1. hrv. kp. od 17. svib. 1875) obnovi, b) prijašnja osuda ukine; a c) osudjenik da ima do dalnje odredbe u zatvoru ostati. Nu usljed dalje nastavljene prediztrage nisu se mogle gore navedene novote dokazati tako, da je drž. odvjetnik morao očitovati, da odustaje od dalnjega progona i predložiti, da sudb. stol obustavi radi zločinstva umorstva obnovljeni postupak po § 109 (§ 100 kp. od 17. svib. 1875). Na ovaj predlog nastade za sudb. stol otežko pitanje, kakav modus da odabere za riešenje ove prediztrage? Dva votanta predlagahu, da se na ovaki način nova glavna raz prava odredi, a drž. odvjetniku priobći, da u obtužnici čin pravno kvalificira; druga dva votanta mišljahu opet, da se prediztraga obustavi i da nastane status quo ante. — Potonji nazor kao bolji i povoljniji postade zaključkom, i to sa sliedećih razloga:

Nova kazn. prijava postala je bezpredmetnom, jer se je preduzetimi predizvidi pronašlo, da tobožnje novote ne postoje, nemože dakle biti govora ob obtužbi — i pošto je kazn. prijava radi ubojstva prijašnjom osudom izcrpljena. Nova razprava bila bi posve suvišna, kad stranke i onako suglasno izkazuju, da ubojstvo pravno postoji; to je neprieporno. Nova razprava nije ni nuždna. Propis § 358 (§ 299 hrv. kp.) — zaključkom, kojim se obnova kaz. postupka dozvoljava, izreći će se, da se prijašnja osuda dokida samo na toliko, u koliko se odnosi na ono djelo kažnjivo, u pogledu kojega je obnova dozvoljena — ne ima se u nazočnom slučaju uporaviti, jer se ne radi o krivnji ili nekrivnji osudjenoga već samo o strožoj kvalifikaciji čina, a tim ostaje netaknuto prijašnjom osudom ustanovljeno djelo ubojstva. Svakako bi mogla u ovom slučaju, po naravi same stvari, nastati privremena obustava osude, dok se ne rieši pitanje, da li se čin ima strožoj stavci kazne podvrći; ako neima, tada ne ima zaprieke, da se prijašnja osuda uzdrži u krieposti. Svakako je pogriešeno u tom, šta je sud kod obnove postupka izjavio prijašnju osudu dokinutom; nu ova pogrieška neće biti zapriekom, da se obnovljeni postupak rieši prema uspjehu predizvidâ.

Uzrokom svih u ovoj stvari pogriešaka svakako je naglo stvoreni zaključak za obnovu. Kad se postupak ima obnoviti na štetu pravomoćno

Digitized by Google

osudjenoga, to se moraju predležeća nova kao i dokazna sredstva brižno iztražiti.

Opreznosti radi morali bi se kod ovakovih izvida, poradi važnih posljedicâ, svjedoci zaprisegnuti. Sud bi se imao kod stvaranja zaključaka ob obnovi in pejus postaviti na stanovište sudca iztražitelja (vidi: Ger.-Ztg. god. 1877 br. 30 i 94) i dotičnom predlogu samo onda udovoljiti, ako su novote i predležeći dokazi takovi, da se sigurno može očekivati, da će se stroža kazn. ustanova uporabiti, a prema postojećim otegotnim i olahkotnim okolnostim i stroža od prijašnje kazna odmjeriti. Ista ona opreznost, koja se kod uporabe § 261 (255 hrvat. k. p.) upotriebiti ima, valja i u nazočnom slučaju; inače nastaju potežkoće, koje ili radjaju pometnjami ili čine nuždnom glavnu razpravu, koja usljed toga — osobito ako se drži pred porotnim sudom — mora odgovarati sasma prvoj, pa bi bilo samo opetovanje one prve razprave, te bi se moglo dogoditi, da se izrekne blaža kazna, dapače, da se obtuženi i odrieši, a to sve zato, jer je kriepost dokazâ duljim vremenom oslabljena. —

Pogriešno je nadalje u gornjom zaključku i to, što je zatvor osudjenika i dalje imao postojati; jer pravomoćnim zaključkom ob obnovi dospio je postupak u stanje prediztrage, i sad bi se moglo govoriti samo ob iztražnom zatvoru.

Jezgra priepora leži ipak u pitanju: Vriedi li u § 358 (299 hrv. kp.) izražena posljedica zaključka obnove (dokinuće prijašnje osude quoad factum, koji čin je predmetom obnovljena postupka) za sve zaključke te vrsti, ili se mora samo na one ograničiti, gdje se radi o krivnji ili nekrivnji obtuženog glede čina u grieh mu upisana?

Čitaju li se razprave zakonodavnih odborâ o postanku § 358 (Mayer, str. 910), to nemože biti dvojbe, da se je mislilo kod formuliranja toga propisa, da se ima uporabljivati kod svih zaključakâ ob obnovi (Mitterbacher, com. str. 616). Dokinuće osude dovadja do alternative: nakon preduzete prediztrage ili postupak obustaviti ili glavnu razpravu odrediti; stara osuda nemože više u život stupiti. Zato je nekorektno, kada se radi strože ili blaže odmjere kazni kod obnove postupka prijašnja osuda in suspenso ostavlja, da se tim presudnom sudu kod nepromienjenog stanja stvari osigura mogućnost, da prijašnju osudu u kriepost uzpostavi (v. Löwe, com. str. 681 i Puchelt, str. 683). Prema ovomu nazoru nakon obnovljena postupka izrečena osuda nebi bila osuda, koja prvu nadopunjuje i izpravlja (Mayer, com. str. 431). U nazočnom slučaju imao se je obtuženi nakon obustave prediztrage na slobodu pustiti, jer nije bilo osude, koja bi opravdavala trajanje kazni. Prijašnja osuda bijaše zaključkom ob obnovi zakonito dokinuta, a obnovljeni postupak obustavnim zaključkom konačno riešen.

Digitized by Google

Ograničeno tumačenje § 358 u slučajevih obnove po §§ 353 t. 2. (§ 294 hrv. kp.) i 356 t. 1 i 2 ne ima pravnoga temelja.

Nije slobodno, zakon razstavljati od materijalnog čina i onaj prvi učiniti predmetcm obnovljenoga postupka; oboje sačinjava radi nutarnjega saveza jednu cjelinu. U prvobitnoj obtužbi obtuženomu na teret stavljeni čin takodjer je predmetom obnovljena postupka, a povedenoj ili nadopunjenoj prediztragi je svrha iztražiti, da li je taj čin zaista drugi no onaj u prvoj osudi, i da li se strožoj kazn. ustanovi podvrći ima. —

Ovi nazori potvrdjeni su rješitbami kasacionalnog suda od 24. veljače 1882, br. 13,613 („Ger.-Ztg." god. 1882 br. 46; vidi takodjer Ger.-Ztg. god. 1885 br. 42).

Preveo Drag. Becić.

Iztražni zatvor neobustavlja nastup pravomoćno dosudjene kazni.

Sava V. imao je nastupiti pravomoćno dosudjenu mu kazan tamnice od tri mjeseca radi počinjenog zločinstva težke tjelesne ozliede, nu medjutim bude radi ponovno počinjenog zločinstva kradje uhićen i proti njemu odredjen redoviti iztražni zatvor; našto isti zamoli, da mu se dozvoli nastupiti dosudjenu mu kazan tamnice od tri mjeseca, koju molbu odbio je kr. sudbeni stol u P. zaključkom svojim od 26. srpnja 1885 br. 5350 kz. navadjajuć, da se molbi Save V. za nastup tromjesečne kazni tamnice nemože udovoljiti dotle, dok neprestane razlog redovitog iztražnog zatvora, u koji je stavljen jur prije nego li je kazan nastupio bio.

Proti ovomu zaključku uložio je Sava V. pritužbu na kr. banski stol, koji je riešitbom od 13. kolovoza 1885 br. 18971 preinačio napadnuti zaključak te obzirom na § 338 k. p. odredio, da iztraženik Sava V. imade kazan tromjesečne tamnice nastupiti.

Josip Galjer.

Da li graditelj odgovara, ako se nepodpuno ovrše njegove odredbe opreznosti?

Državno odvjetničtvo podastre žalbu ništovnu proti osudi c. kr. okružnoga suda u Chebu od 26. srpnja 1884 br. 4884, kojom osudom bje Karlo H. odriešen obtužbe, podignute proti njemu radi prestupka § 335 kz. — Kasacionalno sudište zabaci žalbu sa sliedećih razloga:

Karlo H. obtužen je po drž. odvjetničtvu: kad su se rušile dvie kuće „zlatno sunce" i „turska glava" u Chebu, Karlo H. kao postav-

Digitized by Google

ljeni tehnički upravitelj kod toga rušenja, nije nadzirao kako se kamenje slaže, niti što se na one kupove kamenja meće i kako se kupovi ogradjuju daskami; tim propustom pako, naravske posljedice toga propusta mogao je svatko lahko, on po svom zvanju morao je razabrati, da može najme nastati pogibelj životu ili tjelesnoj sigurnosti ljudi, pak obzirom na to, da su usljed toga 3. svibnja 1884 poslje podne na jednom mjestu, koje bijaše zagradjeno daskami, popustile one daske i kamenje se srušilo, usljed česa su Ivana H. i Magdalena S. zaglavile, — tim propustom učinio se je on krivim prestupka § 335 kz. Ovu je obtužbu prvi sud zabacio. Državno odvjetničtvo pobija osudu tu pozivom na § 281 toč. 9 a. kp. (§ 277 toč. 9 a. hrv. k. p.); nu njegova je žalba ništovna neopravdana. Odgovor na pitanje: da li se u djelu, odnosno propustu, kojim drž. odvjetničtvo okrivljuje Karla H., nalazi za prestupak § 335 kz. zahtievana culpa, taj se odgovor osniva na zaključivanju, vadjenu iz činjenica i okolnosti slučaja, te iz odnošaja okrivljenika. Ove činjenice, okolnosti i odnošaje ustanovio je prvi sud, nemogu se dakle po § 258 austr. kp. pobijati, te moraju biti po § 288 toč. 3 austr. kp. temeljem osude kasacionalnoga sudišta. Nu kasacionalno sudište povlano je po zakonu, da ispituje, da li su valjana zaključenja, vadjena iz onih ustanovljenih faktičnih premisa i da li je valjana odluka, na temelju onih zaključenja izrečena t. j. ima prosudjivati subsumiranje onoga slučaja pod zakon, a to je dužno kasacinalno sudište činiti, jer drž. odvjetničtvo tvrdi u žalbi ništovnoj, da je prvi sud tobože krivo uporavio zakon.

Ako se uvaži, što je utvrdjeno napadnutom osudom, da je Karlo H. naložio svomu zidarskomu poliru, osudjenomu Kristofu Planeru, da dade smetati kamenje demoliranih kuća prema propisu u kupove od dva metra, da se je kamenje srušilo s toga, jer su se dizali kupovi i preko ove visine; nadalje da Karlo K., pošto je zapovjedio kako visoki smiju biti kupovi kamenja, nije ništa više pozitivna u ovom pravcu radio, da nije ni vidio, kako se kamenje dalje trpa na kupove, i kako se je ograda od dasaka uvinula, a niti mu je itko o tom štogod kazao: tad se prikazuje zaključak napadnute osude, vadjen iz ovoga ustanovljenja, da Karlo H. nije ni pozitivnim djelom ni propustom sakrivio, da se je kup kamenja srušio, pravilnim, a odriešenje istoga od obtužbe sbog prestupka § 335 kz. zakonito opravdanim.

(Jur. Blätter.)

Digitized by Google

Iz srbske prakse.*)

Kad otac odieli svoje sinove, pa sa svojim dielom ostane kod jednoga od njih, onda se tim aktom izmedju njih obrazuje zadruga.

Tužioci Laza i Pera tražili su po osnovu nasledja, da im Andrija, kao treći brat, ustupi po jedan dio imanja, koje je pri njemu iza pok. oca Mitulja ostalo.

Tuženi se brani, da je zaista u njegovim rukama sporno imanje i da je to dio, koji je njihov pok. otac, podielivši ih, zadržao za sebe; ali poslje diobe otac je došao k njemu u kuću sa svojim dielom, i kako ovaj dio tako i dio imanja, koji je njemu došao, zajednički su uživali i radili, i u tom je stanju otac kod njega i umro, čim je, veli, izmedju njega i otca obrazovana zadruga.

Pa jedno za to, a drugo što je otac 25. marta god. 1858 umro, dakle prije 24 godine — neda tužiocem ništa, jer im je traženje i zastarelo, pošto je sporno imanje i od smrti otčeve u njegovih rukuh.

Na ročištu su tužioci naveli, da traženje njihovo nije zastarelo, jer je mati njihova, koja je umrla 11. decembra god. 1861., iz tog imanja imala udovičko uživanje, dakle od njene smrti do dana tužbe još nema 24 god., te tako bi se zastarjelost tek od smrti materine mogla računati. Tuženi pak ostao je na odgovoru, podnevši dokumente za dokaz svojih navoda.

Prvi sud presudom svojom od 8. januara 1883 br. 12823 dosudio je tužiocem sporno imanje po osnovu nasledja, odbacivši obranu tuženoga sa ovih r a z l o g a: što pozivanju tuženoga na zadrugu nema mjesta, jer izmedju otca i sina po obćih načelih o zadruzi nemože biti zadruge, te da se zadružni osnov, koji po § 528 gradj. zak. daje prvenstvo nad srodstvom izvan zadruge, nemože u ovom slučaju primieniti.[1]

---

* Neima sumnje, da će ovaj pak i oni slučajevi, koje ćemo prema okolnostim priobćivati u „Mjesečniku“, zanimati naše čitatelje ne samo po svom sadržaju, nego i gledeć na jezik. Ured. „Mjes..“

[1] Ovo je rezonovanje sudsko osnovano na odluci obće sjednice kasac. suda od 5. novembra 1871 g. br. 3419, koja glasi: „Po § 121 zak. gradj. djeca, koja stoje pod roditeljskom vlašću, pribavljaju roditeljem svojim, a po smrti roditelja ona imaju jednako pravo nasledja na imanje njihovo po § 396 i 397 zak. gradj. Dosljedno ovomu ni djeca nemogu sa roditelji svojimi sastavljati zadrugu u imanju, koje su stekli njihovi roditelji, niti može jedno diete, koje je ostalo sa svojimi roditelji u kući, izključiti iz nasledja ostalu djecu, koja u istoj kući neživе, prema § 528 zak. gradj. (Zbirka knj. II. str. 64) Ured.

Digitized by Google

Isto tako nema mjesta pozivanju tuženoga ne zastarjelost, jer u ovom slučaju nemože u obće zastarjelosti biti pošto je nasledje pravo dječije, te po § 925 gr. z. ne podleži zastarenju, jer to pravo niti ima svoj početak niti svršetak.[2]

No i kad bi bilo mjesto zastarjelosti, onda bi ova imala tek početi od dana smrti matere Stane, koja je imala pravo udovičkog uživanja na tom imanju, a od dana njene smrti pa do dana tužbe nema još 23 godine.[3]

Apelacioni sud presudom svojom od 16. augusta 1884 god. broj 2088 odbio je tužioce od tražbe s ovih razloga.

Istina, da po propisih našeg gradj. zak. zadruge nemože biti izmedju otca i djece, ali to se razumie u tom slučaju, kad otac živi sa svojom djecom, pa u tom stanju i umre.[4]

Kad pak otac odieli svoje sinove u imanju i za sebe zadrži jedan dio, koji sdruži sa dielom koga od svojih punoljetnih sinova, pa snjim živi u zajednici i u tom stanju umre, onda tu postoji zadruga izmedju otca i onoga sina, s kojim je poslje u tom stanju živio, jer izmedju njih ne oskudjeva nijedan uslov, koji se za zadrugu traži t. j. krvno srodstvo, punoljetstvo zadrugara,[5] i zajednički život. (§ 57 i 507 gradj. z.); a svi ti značaji stoje u ovom dielu kod tuženoga, te stoga po § 528 gradj. zak. on je preči u nasledju spornog imanja od tužilaca.

Ovu je presudu kasacioni sud na žalbu tužilaca razmotrio i rješenjem svojim od 10. septembra god. 1884 br. 3611 odobrio, a žalbu kao neumjestnu odbacio. *(Право.)*

---

[2] Ovaj je razlog održan na svih sudovih, jer nijedan od viših sudova ništa protivna ne reče; no taj je razlog pogrešan. Nasledje, kao svako pravo. podleži zastarelosti po § 943, jer § 925, na koji se sud poziva, govori čisto o pravih ličnih. Ured. Prava.

[3] I ovaj je razlog održan na svih sudovih, jer se njega viši sudovi ne dotakoše, a i on je takodjer pogrešan. Udovičko uživanje nije ništa drugo do lična službenost na imanju muževljem. Službenost u obće nikad ne može da smeta upražnjavanju prava, jer ona samo to pravo može da ograniči. Prema tomu kad je ovdje u pitanju spor o nasledju imanja očevog a ne materinog, onda se vreme zastarelosti računa od smrti očeve a ne materine po § 943 zak. gradj. Ured. Prava.

[4] Ovaj je razlog sudski umjestan i ni ukoliko ne dolazi u sukob s odlukom obće sjednice, koju ranije navedosmo. Ured.

[5] Medju uslove za postojanje zadruge apelacioni sud stavlja i „punoletstvo“. No to je pogrešno. Po dopuni § 57 zak. gradj. od 16. maja 1845 god. br 703 (Zbor. III. str. 37) zadruga postoji i kod maloletnika oženjenih i neoženjenih. Ured.

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Uredovna sbirka naredaba pravosudne struke.) Br. 42. Okružnica kr. banskoga stola od 12. veljače 1879 br. 1866, u pogledu putnica, koje sudbene oblasti izdavaju oružnikom za odpraćenje uhićenika. — Br. 43. Naredba kr. hrv. slav. dalm. vlad. odjela za pravosudje od 27. travnja 1883 br. 4067, upravljena na sva predsjedničtva kr. sudb. stolova i na sve kr. kot. sudove, glede obskrbe uznika odielom prigodom njihova odpusta iz uze. — Br. 44. Naredba bana kraljev. Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 6. svibnja 1881 br. 3473 na sva predsjedničtva kr. sudb. stolova, kojom se odredjuje što pospješnije riešavanje važnijih kaznenih parnica i podnašanje izviešća o smrtnih osudah. — Br. 45. Naredba kr. hrv. slav. dalm. vlad. odjela za pravosudje od 17. siečnja 1878 br. 5616, upravljena na sva predsjedničtva kr. sudb. stolova, glede unašanja zapisnika o glavnih razpravah i razpravnih zapisnika o prekršajih u kazneni uručbeni zapisnik. Dodatak k ovoj naredbi sadržaje naredbu od 15. svibnja 1884 br. 5192, upravljenu na predsjedničtvo kr. banskoga stola, glede unašanja zapisnika o glavnih razpravah u uručbeni zapisnik. — Br. 46. Naredba istoga vlad. odjela od 10. travnja 1878 br. 2709, upravljena na sva predsjedničtva sudbenih stolova, glede sudb očevida, koje sudovi preduzimlju u postupku radi kradnja i povodom požara. — Br. 47. Naredba od 7. listopada 1876 br. 4608, upravljena na sva predsjedničtva kr. sudb. stolova, u pogledu kaznenih osuda, izrečenih proti osobam, podredjenim zemalj. vlad odjelu za bogoštovje i nastavu. — Br. 48. Okružnica kr. banskoga stola od 25. srpnja 1877 br. 7882, glede pozivanja financ. stražara k sudbenim razpravam. — Br. 49. Okružnica kr. banskoga stola od 28. travnja 1880 br. 4926 glede izdavanja privatnih brzojavka sudovom. — Br. 50. Naredba od 13. svibnja 1881 br. 3470, upravljena na banski stol, glede postupka s pravnimi liekovi proti osudam sudb. stolova, kojimi je obtuženik mimo obtužbe radi zločinstva proglašen krivim prekršaja. — Br 51. Naredba bana kraljev. Hrv. Slav. i Dalmacije od 22. prosinca 1881 br. 3594. o cieniku pristojba za službena oglašivanja u uredovnom listu „Nar. Novina“, priobćena sudbenim oblastim naredbom kr. vlad. odjela za pravosudje od 29. prosinca 1881 br. 10448. Dodatak k ovoj naredbi sadržaje I izvadak sadržavajući u krieposti jošte stojeće ustanove naredbe gore navedene i II. naredbu bana od 4. siečnja 1882 br. 3331, kojom se naredba od 22. prosinca 1881 br. 3594. o cieniku pristojba za službena oglašivanja u „Nar. Novinah“ proteže i na područje bivše hrv.-slav. Krajine. — Br. 52. Naredba od 18. svibnja 1876 br. 1991, glede oglašivanja upisa u trgovačke registre. Okružnicom predsjedničtva kr. banskoga stola od 17. travnja 1882 br. 847. proteže se ova naredba i na bivšu Krajinu. — Br. 53. Naredba od 8. srpna 1885 br. 9791, u pogledu oglašivanja trgov. obrt. komora ob upisih u trgov. registre.. — Br. 54. Naredba od 8. srpnja 1885 br. 6792, tičuća se dužnosti prijave ugasnuća trgov. tvrdke. — Br. 55. Naredba pravosudnoga odjela od 29. lipnja 1885 br. 8764, kojom se sudovi upozoruju na ustanove §§ 660 i 661 njem. gradj. par. p., tičuće se ovršivanja gradjansko-parbenih osuda inozemnih sudova. — Br. 56. Naredba pravosudnoga odjela od 20. kolovoza 1885 br. 12.222, kojom se sudovom odvrate radi saobćuju neke ustanove ruskoga gr. p. p., tičuće se prava siromašnih i dužnosti pružanja sigurnosti u gradj. parnicah.

Digitized by Google

(Kamilo Kapner,) kr. sudb. pristav kod kot. suda u Delnicah, član prav. družtva, preminuo je nakon kratkoga bolovanja n mladoj dobi. Lahka mu zemlja.

(Franjo Zohar,) državni odvjetnik kod zemalj. sudu u Zadru, imenovan je savjetnikom kod dalmatinskoga prizivnoga suda u Zadru.

(Družtvo magj. odvjetnika.) Prema koncu mjeseca kolovoza sastalo se u Budimpešti preko dvie stotine odvjetnika iz raznih krajeva zemlje, da viećaju o potrebah svoga stališa i stvore nuždne odredbe. Nakon razprava u raznih odborih zaključeno bijaše u plenumu sliedeće:

1. zaključuje se ustrojenje družtva odvjetnika ugarskih te izabire odbor od deset članova, da izvede sve, što je za to potrebno;

2. u području svih odvjet. komora imadu se sastaviti zaklade za podpore, te se pozivlju članovi akcionoga odbora, da dotične odnošaje i okolnosti dobro prouče, i o tom prvu plenarnu skupštinu potanko izvieste;

3. nadripisare imadu sudovi i oblasti radi neovlaštena zastupanja kazniti, tim će se štititi interesi diplomiranih odvjetnika;

4. družtvo odvjetnika ima predložiti molbu kući zastupničkoj, u kojoj će se razložiti bitni nedostatci odvjet. zakona od g. 1874., koji bi se zakon morao promieniti;

5. u kaz. postup treba da se načela ustmenosti, javnosti i neposrednosti dosliedno provede, a porota za zločine i prestupke **nebi se imala** uvesti. (Ovaj zaključak prihvaćen je sa 94 proti 68 glasova. Mnogi prisutni odvjetnici nehtjedoše glasovati);

6. gore navedena tri načela treba da se što prije uvedu i u gradj. p. p.

7. Promjena odvjet. reda, o kojoj govori zaključak pod toč. 4, shvaćena je u ovom pravcu: 1. treba reformirati izpit odvjet. (u buduće imao bi ovaj sastojati od jednoga izpita pismenoga i dvajuh ustmenih), pripuštanje na izpiti i sastavak izpitnoga povjerenstva; 2. da se produži praksa odvjetnička (na tri godine, računajuć od dana, kad je polučen doktorat prava); 3. da ima odvjet. komoram pripasti pravo u prvoj molbi odlučivati, tko da se primi za kandidata, a komu da se dozvoli advokatura, da u drugoj molbi odlučuje o tom poseban senat, koji bi se postaviti imao kod kr. kurije te bi sastojao od senat. predsjednika, dvajuh sudaca i dvajuh odvjetnika; 4. trebalo bi odrediti minimalni broj članova pojedinih komora (misli se broj 100); 5. kako da se ovršno utjeruju prinosi članova i kako postupati s onimi, koji su u zaostatku; 6. da se opredieli djelokrug komora; 7. da se uredi obseg prava zastupanja te dužnost spise pohranjivati i izdavati; 8. da se odvjetnik rieši dužnosti svjedočiti o činjenicah, što ih je u izvršivanju svoga zvanja ma kojim mu drago načinom saznao; 9. pravo retencije za dužni troškovnik; 10. pravo odvjetnika i stranke tražiti, da komora adjustira trošak, nadležnost komore u ovom poslu, pridržav pravo interesentom, da se mogu proti njenoj odluci prizvati na senat kr. kurije; 11. da tražbina odvjetnika, zaslužba i izdatak spadaju u prednostne stavke, ako dužnik njegov dodje pod stečaj; 12. disciplinarni postupak proti odvjetnikom i kandidatom odvjetničtva, da pripada komori u prvoj, a u drugoj molbi rečenomu mješovitomu senatu kurije.

Digitized by Google

Studia o zadružnom zakonu.

Piše dr. Milorad Cuculić.

(Nastavak.)

IX.

U ličko-otočkom okružju, i to u području kr. kot. ureda u Gračacu protivi se občina u Bruvnu minimumu, pače zagovara da se ukine, jer da je posjed potajnimi diobami razdieljen i onako daleko izpod najmanje izmjere.

Navadja, da u onoj občini ima primjerice od 20—30 godina ovamo potajno razdieljenih zadruga sa 36 i više duša na skupnom posjedu od jedva 7 rali, izuzev osebujne kuće ima malo koja obitelj gibivog imetka t. j. marvu i potrebni nared. Tamo žele da bude svaka razdioba prepuštena dobrovoljnom sporazumku diobnih stranaka, pak se zato protive i posebnom nasljednom pravu, kakovo hoće snovana regulacija.

Občinski ured u Gračacu tuži se na veliki broj potajnih dioba, koje postoje od kojih 50—60 godina ovamo, uzprkos svim oblastnim zabranam i kaznam. Razlog zašto su se ljudi s veće strane potajno razdielili, nazire u lošom gospodarstvu i lienosti, zatim u neposlušnosti zadrugara, ter prema tomu scieni da bi prestrogo ograničenje dioba jako uzrujalo narod, pače prisililo bi bolji dio pučanstva da se čak izseli tako, da bi samo lošiji dio pučanstva kod kuće ostao. Uzprkos tomu prihvaća minimum od 3—6 jutara, koji bi se imao ravnati prema broju duša, i spojenu s tim posebnu diobu baštine; u svem preporuča što moguće više sporazumak stranaka, pače zagovara diobu u naravi i izpod najmanje izmjere, ako bi izlazeći član zadruge želio podići samo kućicu, da u njoj tjera obrt.

Digitized by Google

Sličnim načinom prihvaćaju općinski uredi lovinački, zrmanjski i srbski minimum od 8—12 rali i diobu u ekvivalentu izpod najmanje izmjere.

Kr. kot. ured gospićki ističe, da je već temeljni zakon od god. 1807 poznavao potajne diobe, čim je dakle priznao, da zadružni patriarkalni život nije konsistentan. Zakonî dalje od god. 1850, 1871 i 1880 izčupan je posvema koren zadružnomu životu. Danas neživi više sin s otcem, danas raztočile su se zadruge u obitelji u najužem smislu, a povodom tim zarazila je parcelacija tla u bezkrajnost.

Usljed premnogih dioba uzmanjkao je fundus instructus, a haranjem šuma, pustošenjem brda i visočina trpjela je u takovom stepenu plodovitost tla, da je mjestimice posvema izcrpljeno. Obzirom na takove obstojnosti misli, da je pojam minima za gornju Krajinu posve izključen.

Osim toga drži, da je minimum dapače i štetan, pošto seljak od stožerne imovine ništa prodati nesmije, usljed česa je lišen svake vjeresije, koja mu je od prieke nužde za nabavu nareda i koristnu melioraciju tla. U ostalom tamošnji seljak ljubi zemlju, na koju ga vežu običaji i predji, on krči šume da dobije brazdu zemlje i da si razširi posjed. Za grudu zemlje diže se brat na brata, sin na otca. Malen posjed, kakav se tamo vidi, uvjetuje slobodno razpolaganje sa zemljišti, da se posjed prema potriebi izjednači. Pošto je dakle zadruga posvema nestalo, preporuča posebni modus za diobu nasljedstva.

Kr. kot. ured zavaljski protivi se za svoje područje inštitutu minima i skopčanoga s tim posebnoga nasljednoga prava, pošto nevaljanac svakako propada, dobromu pako gospodaru netreba oblastne tutele da se održi.

Obć. poglavarstva u Petrovomselu, Zavalju i Buniću prihvaćaju minimum i to Bunić od 2 rali, Petrovoselo od 6, a Zavalje od 12 rali i diobu u ekvivalentu izpod najmanje izmjere.

Općinski ured bunićki spominje, da seljak nestrada toliko usljed parcelacije tla, koliko radi velikih daća, pak misli, kad bi mu svu gradju i nuždno gorivo imovne općine bezplatno davale, da bi onda dobro prolazio.

Digitized by Google

Občinski ured korenički nedohvaća intencije kvestionara, ter se neusudjuje što odgovoriti, jer da se pučanstvo tamo bavi primitivnim gospodarstvom.

Kr. kot. ured otočki ističe, da su u Krajini jedino takove obitelji bile vlastne slobodno razpolagati svojimi nekretninami koje nisu bile vezane na zadružni život, pa baš te obitelji ne samo što su svoj nepokretni imetak do danas neokrnjen uzdržale, nego su ga i umnožale. Ako je seljak svaki dan siromašniji, pripisuje to najviše nerodici, težnji da svaki sebi nešto privredi i neprestano rastućim teretom državnim i občinskim.

Jedinstvena i samosvojna uprava u zadruzi gotovo je nemoguća, a izkustvo danomice uči, da niti dobri gospodari u zadružnoj svezi nenapreduju. Zato je rečeni kotarski ured proti inštitutu minima i posebnoga nasljednoga prava, nego scieni, da bi se nasljedno pravo imalo prosudjivati po ustanovah ogz., pošto jedino samovlastnici uz podpuno pravo razpolaganja polučiti mogu znameniti uspjeh na polju gospodarstva.

Od područnih občinskih ureda prihvaćaju svi namienjenu regulaciju i to onaj u Dabru uz minimum od 3—5 rali, u Vrhovini od 4—6 rali, u Brlogu od 4 jutra u primorju, od 8 jutara u okružju ličko-otočkom; u Snicu od 8 jutara, u Jablanovcu od 12, u Otočcu i Škarah od 8 jutara, isto tako občinski ured u Sv. Jurju, i sve te občine pristaju na diobu u novcu izpod najmanje izmjere, kako ju predlaže kvestionar.

Občinski ured jablanački zagovara tim više inštitut minima u hrvatskom Primorju, pošto izkustvo tamo uči, da su pojedine zadruge, koje su pred 20 godina siromašne bile, ostavši nerazdieljene daleko napredovale, dočim su najjače zadruge diobom došle na prosjački štap. — Žalibože da ima takovih nerazdieljenih zadruga jako malo.

Takove zadruge ostaše na okupu, prikupile su pomalo zemljišta ter su medjusobnim sporazumkom usvojile načelo, da će tako dugo u zajednici živjeti, dok nenamaknu toliko zemljišta, da kod diobe svaka stranka dobije toliko, da bude samostalno mogla živjeti. Za najsiromašniji dio pučanstva misli da bi ga valjalo drugamo naseliti.

Digitized by Google

U okružju ogulinsko-slunjskom protivi se kr. kot. ured brinjski minimu i posebnomu nasljednom pravu, jer da ga dobru gospodaru netreba, a raspikući nepomaže.

Obćinski ured jezeranski zagovara minimum od 3 rali izuzev Primorje, i diobu u ekvivalentu. Osim toga preporuča komasaciju potajnimi diobami razciepkanih selišta, pošto ima slučajeva, da je četvrt rali razdrobljeno na dvanajst dielova.

Dalje mnije, da bi se imao poljski zakon s temelja preraditi, da svaki postane neprepornim vlastnikom svojeg zemljišta; danas da je gornja Krajina javno dobro, svatko pase i hara po širokoj volji — ako bi pako zakon polja strogo branio, nebi trebalo ograda, čim bi se postigla dvojaka svrha: jedno sačuvao bi se pomladak šume, a drugo ona radnja u proljeću, koja se troši na ograde, mogla bi se koristnije upotriebiti.

Obćinski uredi u Brinju, Krivomputu i Drežnici zagovaraju minimum od 3 odnosno 6 rali i diobu u ekvivalentu izpod najmanje izmjere; nu obćinski ured drežnički zagovara samo u onom slučaju izplatu u novcu, ako se izlazeći članovi zadruge izkažu, da su drugdje dostali zemljište, pošto se samom odpremom u novcu umnaža proletariat, koj konačno obterećuje zavičajnu obćinu.

Kralj. kot. ured ogulinski navadja, da su se krajiške zadruge pred 30 i više ljeta ponosile sa svoga morala i vrlina. Tada poštovao i ljubio je mladji starijega, a obratno brinuo i skrbio se je stariji za potrebe mladjih. Odatle radjala se poslušnost i složan zajednički rad, kojim se je unapredjivalo blagostanje zadruge. Nu od kobne godine 1848 ovamo, odkada se je naime seljak počeo slobodnije kretati, uvriežila se u zadruge mržnja i nesloga. Zavadjen narod nemogaše više zajednički živiti, pa da se danomice nekrvari, stane se nezakonitim načinom tajno dieliti. Rad tih potajnih dioba punili se njekadanji satnijski i štopski zatvori; nu sve uzalud. Pita dakle sasvim razložno: kada strogi vojnički zapt nije mogao zapriečiti razlaz zadruga, kako da to postigne sadanji sustav? Pošto ipak izkustvo uči, da je sloboda neograničenog razpolaganja sa zadružnom imovinom krajišniku samo štetna, zagovara minimum za tamoš-

Digitized by Google

nji kraj od 6—8 jutara i diobu u ekvivalentu, nu uz promjenu diobnog ključa tako, da bi se dioba imala provadjati samo po broju mužkaraca.

Obć. ured u Plaškom prihvaća minimum od 6 rali i diobu u novcu izpod najmanje izmjere samo pod taj uvjet, ako izlazeća stranka dokaže, da si je gdje drugdje nabavila selište od 6 rali, sa živim naredom od 2 vola ili konja, jedne krave, 10 ovaca ili koza i mrtvim naredom od jednih kolâ i nuždnim ratarskim orudjem. Ako se ti uvjeti neizpune, imadu i nadalje ostati u zadruzi. Tuži se na skup postupak u posjedovnih parnicah, pošto je tamo na dnevnom redu, da koji sebičnjak ili razsipnik susjedu medju preore ili pokosi, plot u tudju zemlju umakne, vodu i napojište zatvori, itd.

Misli, da bi se mnogo nepotrebna troška narodu uštedilo, da se taj i onako jednostavan posao prenese na općinu. Jadikuje nad haračenjem šuma i želi najstrožiju kontrolu prodaje sa drvi. Još se tuži na muštukluk, koj bujno cvate u primišljanskoj općini, u selih Tobolić u i Sbiegu, žitelji tih sela da gone marvu iz staje i sa paše, pak kad je nemogu dalje prodati, nudjaju ju oštećeniku uz 50 do 80%. Oštećenik naravno neusudjuje se odati zlikovca, da mu nezapali krova nad glavom. Ovakove kradje neoštećuju samo orobljenoga nego nepomažu ni tatu, jer zanemaruje gospodarstvo, a griešni novac zapije. Uhvatili ga pako ruka pravde, kazni ga preblago. Jedinu pomoć proti tomu zlu nazire u tom, da se cielo ono selo, u kom se kradja dogodi, učini odgovornim solidarno za cieli kvar i odštetu. Tuže se dalje, da općina brojeća preko 10.000 duša, protezuća se od Josipdolske medje do plitvitčkih jezera, neima bliže liečnika od Ogulina, a skrajne mjesto općine Sertićpolje, udaljeno je od Ogulina 55·9 kilometara.

Tako pada mnogi prije reda u grob. Cieloj toj čituli jadikovka, pridružuje se još i ta nevolja, da zanatlijâ gotovo ni neima, do nekoliko samouka kovača, koji se tim poslom samo nuzgredno bave, pa i ovi neimaju skoro nikakove zasluge, a što zarade neplaća im se u novcu, već to ide u zamjenu za drugu stvar n. pr. kovač načini susjedu sjekiru ili motiku, a ovaj mu

Digitized by Google

zato daje orača, kosca, kopača itd. Još se sviet boji, da ga i kovači neostave i da se neodsele, pošto su u novije vrieme i oni oporezovani, jer po gotovo nebi nikoga imali da jim popravi poljsko orudje. Konačno dangube i troše ljudi prekomjerno na piće, čemu bi valjalo na put stati najstrožijimi kaznami.

Obć. ured u Tounju zagovara minimum od 6, u Ogulinu od 4, u Generalskom stolu od 12, u Oštariji od 6, u Gomirju Dubravi, Josipdolu i Modrušu od 8 jutara i diobu u ekvivalentu, koja se ipak tako dugo nebi smjela dopustiti izpod najmanje izmjere nit u naravi niti u novcu, dok si zadruga neprikupi toliko zemljišta, koliko iznosi ustanovljeni minimum za svaku dieleću se stranku, već da ostanu u zadruzi ako taj uvjet neizpune.

Kr. kot. oblast Slunjska vidi razloge nazadku seljačtva: 1. u velikih porezih, nastavših autonomijom obćina (dakle ne i u velikih državnih porezih? Ured.), koji za vojničke uprave drugih osim državnih poreza skoro niti poznavale nisu; 2. u razkomadanju zadruga i u skopčanom s tim pomanjkanju radnih sila; 3. u pomanjkanju trgovine i prometnih žila, jer da seljak prirod pošto poto unovčiti mora, samo da dodje do gotovine; 4. u primitivnom gospodarstvu; 5. u razsipnosti seljaka, koj nemisli na crne dane, već trosi dok ima; 6. u lienosti, koja u dalnjih posljedicah radja kradju i druge opačine.

Pozdravlja s toga namienjenu regulaciju i zagovara minimum od 6 jutara i dopustivost diobe u ekvivalentu.

Obć. ured u Vališselu vidi razlog nazadku seljačtva i u tom, da se porez utjeruje u nevrieme, po njegovom mnienju morale bi ovrhe zaredati tek u kolovozu. A pošto ovaj kraj nemože hraniti toliko naroda, preporuča izselenje u Bosnu.

Imovne obćine da bi se bolje imale zvati siromašnimi, jer dočim su izprva dopuštale, da se krči i hara šuma kako je komu volja, sad su prestroge, tako da i ono malo stoke radi nedostatka krme lagano ponestaje; prihvaća stoga regulaciju uz minimum od 6 rali i diobu u novcu izpod najmanje izmjere. Želi još, da se mjernički trošak što više umanji, i da se sve moguće stege postave, da se djeca nediele od živih roditelja.

Digitized by Google

Občinski ured u Krstinju prihvaća minimum od 4—8 jutara, nu protivi se diobi izpod najmanje izmjere, već predlaže, da selište za taj slučaj ostane u rukuh nerazdieljene zadruge. Praktično si to predstavlja tako, da se oženi samo najstariji član zadruge i to kuće gospodar, ostali mužkarci imali bi se razići svietom, da se štogod nauče i privriede. Kori gizdelinstvo, koje je zaredalo u narodu, i to mužkarci rado nose gizdave torbe, a žene nose novac za nakit. (Ako neima drugoga štetnijega luksusa, ovaj neće sviet upropastiti, niti gospodarstvu znatnije nahuditi. Ured.)

Obć. uredi u Slunju, Veljunu (8 rali), Primišlju (12 rali), Rakovici (6 rali), prihvaćaju minimum i diobu u ekvivalentu, nu u Veljunu uz taj uvjet, da u pravilu najstariji mužki član sa djecom na selištu ostane; a u Rakovici predlažu, da se to prepusti medjusobnom sporazumku zadrugara. I u Rakovici se tuže, kako su na bivšem krajiškom kordunu zaredale kradja marve, paljevina krme i zloglasni muštukluk.

Obć. ured u Drežniku tuži se, da su gospodarskom nazadku krajišnika krivi toli slabi pašnjaci, da se na njih nekoliko ljetnih mjeseci prehraniti može tek nešto sitnoga blaga: ovaca, koza i svinja; dalje, da je kulturni prostor preoranjem svake godine silnimi vjetrovi i poplavami toli iztrošen, da mu se plodovitost svake godine umanjuje. Ova občina ima površinu od 11.206 ralih i 1059 □°, a oporezovanoga zemljišta u iznosu od 8.810 for. Tuj žive 7497 stanovnika, uzdržava 314 konja, 2395 goveda, 5456 ovaca i 217 svinja, ukupno 8382 komada blaga. Uzevši razmjer pučanstva i blaga sa daćami što ih imaju snositi, dolazi do zaključka, da zemljištni posjed nenosi toliko, da se pokriju potriebe — stoga su prinuždeni, da za skupe novce uvoze prirod iz Bosne, Hercegovine, Slavonije i Dalmacije, ter jedinu pomoć naziru u izselitbi. Tim nepogodam pridružila se povrh toga razkoš, pošto troše preko sila, naročito kod svatbah i nakita djevojaka. Protivi se stoga minimumu i namienjenoj regulaciji, jer kad zadruga dotle dotjera, da sve razproda osim minima, laglje će si prodavši posjed drugdje nabaviti shodno selište.

Digitized by Google

pisanoj u § 587 ogz.; a da ovakove oporuke neima u nazočnom slučaju, a da se niti nije namjeravalo ovakove sačiniti, vidi se tako iz sudbenoga zapisnika kao i iz odredbe § 587 ogz. Tužitelji nisu pokušali izvesti protudokaz proti ustmenim očitovanjem posljednje volje, koja su očitovanja sudbenim zapisnikom kao javnom ispravom dokazana. Isto tako vidi se iz samoga sudbenoga zapisnika, da su sudu bile poznate osobe testatora, jer već u samom konstatiranju: da ovaj ili onaj moli sud da pred njim sačini svoju oporuku, da su testatori posve pri zdravom razumu i da su voljni očitovati svoju volju slobodno i prosti od svakoga upliva i svake bludnje, da ih je sud pozvao, neka se očituju, da su nakon pročitana zapisnika Klara Š. i Josip P. ustmenu oporuku vlastoručno podpisali, da je pred njimi (u njihovoj prisutnosti) uništena druga, prijašnja, pred tri godine sačinjena ustmena sudbena oporuka njihova, dotično zapisnik o njoj, a taj uredovni čin predpostavlja, sve ovo dokazuje, da su osobe prijašnjih testatora one iste, koje su došle 22. siečnja 1873 pred sud, pak neima nikakove sumnje, da je ta identičnost i sudu poznata bila. Nu niti § 588 ogz., niti druga koja ustanova zakona netraži, da se mora u zapisniku naročito konstatovati okolnost, da su sudu osobno poznate osobe, koje prave ustmenu sudbenu oporuku; ako se dakle propusti ovu okolnost naznačiti, nemože usljed toga oporuka postati nevaljanom (§ 601 ogz.), pa bi tuženici morali protivno dokazati, t. j. da osobe, koje su došle pred sud, nisu iste koje se poimence navode u zapisniku. Isto ovako netemeljit je prigovor ad 2. Citirani odpis minist. pravosudja od 21. siečnja 1855 br. 25120 odredjuje samo to, da se mogu i dnevničari upotrieb̀iti kao perovodje u civilnom i kaznenom poslu, ako su zaprisegnuti po formuli, u istom odpisu navedenoj; ali nigdje se nepropisuje, da bi morali pisarnički činovnici i dnevničari posebnu prisegu položiti, da uzmognu pisati zapisnik ob ustmenoj sudbenoj oporuci. — Dokazano je, da je pisar Andrija N. — a treba dobro razlikovati pisara od dnevničara — položio prisegu kao takov. — Treba dakle još prosuditi prigovore gore pod 3 navedene. Ovdje mora se priznati najprije to, da je zaista glasom sudb. zapisnika od 22. siečnja 1873 Klara Š. imenovala svojim universalnim nasljednikom svoga zeta Josipa P., a ovaj opet svoju punicu Klaru Š. §§ 1248 i 583 ogz. dozvoljuju samo suprugom, da se mogu u jednoj te istoj oporuci imenovati zamienito nasljednici, ili imenovati i druge osobe. Zapisnikom od 22. siečnja 1873 kao javnom izpravom dokazano je, da su Klara Š. i Josip P. zamolili sud, da primi njihovu zajedničku i zamienitu oporuku; da su oba pozvana da očituju svoju volju, učinila to ustmeno pred obima sudbenima osobama, i da su očitovali ono, što se navodi pod I. do IX.; da je u zapisnik uvršteno očitovanje posljednje volje obojice njim pročitano, da je oboje potvrdilo, da je očitovanje na-

Digitized by Google

pisano točno i ispravno te ga oboje podpisalo, i da je ob očitovanjih posljednje volje sud dao sastaviti zapisnik. Sad ako se dokaže, da se u spomenutom zapisniku sadržana očitovanja posljednje volje prikazuju pravno kao zajednička oporuka, to su ona prema §§ 583, 601 i 1248 ogz. za oba testatora nevaljana, jer oporučitelji nisu supruzi.

Sad se pita najprije, što se razumieva pod zajedničkom oporukom, i kako se ova može sačiniti? Dvie osobe testiraju zajednički, kad u jednom činu (uno actu) testiraju, u formi takovoj, koja može obuhvatiti oba očitovanja volje (jer svaka zajednička oporuka mora prema naravi svojoj sadržavati barma dva očitovanja posliednje volje osoba, koje testiraju). Ako se na dalje uzme na oko tekst § 1248 ogz., nemože se iz njega izvesti, da je absolutno nuždni kriterij da se prosudi, je li oporuka zajednička ili ne, da se u oporuci, koja obuhvaća dvie naredbe posliednje volje, moraju oporučitelji služiti i to zajedničtvo izrazujućimi riečmi, dakle da se upotrebi po prilici ova forma: „mi odredjujemo sliedeće," „ili": „mi imenujemo za nasljednike" itd., jer po § 1248 o. g. zak. suprugom je slobodno, da za nasljednike imenuju zamienito sebe ili osim toga još i druge osobe, ili samo druge osobe, pa ako svaka stranka druge osobe imenuje nasljednicima, to nije moguće da volja njihova dodje do zajedničkoga izraza u smislo gore navedenom.

Kako se može sačiniti zajednička oporuka? Tužitelji misle, da može jedino u obliku izvansudbene ili sudbene pismene oporuke. Ovo mnenje nemože se odobriti. Zajednička oporuka može se sačiniti u pismenoj formi ili a) da oba ostavitelja izjave pred svjedoci, da njihova po njih podpisana zajednička isprava sadržaje posljednju voljų njih obojice, pa se onda ovi (svjedoci) podpišu kao svjedoci oporučni (§ 579 o. g. z.); ili b) da svaki ostavitelj na zajedničkoj izpravi vlastoručno napiše svoju odredbu, pak onda da oba podpišu zajedničku izpravu (§ 578 l. c.); ili c) da ostavitelji zajednički predadu po njih podpisanu isprávu sudu ili javnomu bilježniku. Ustmeno pako može se sačiniti oporuka samo tako, da oba supruga zajednički očituju svoju posliednju volju u sudbeni ili bilježnički zapisnik; ovo se ima činiti ne možda samo onda, kada je očitovanje posliednje volje i po slovu zajedničko, jer kako je već gore obrazloženo, kod zajedničke oporuke nisu nuždnim kriterijem zajedinstva iste rieči, nego u obće u svih slučajevih, kod sudbene ili bilježničke ustmene oporuke zapisnikom se uzpostavlja unitas actus, jer kod ustmene sudbene oporuke zahtieva se za njezinu valjanost (§ 601 ogz.), da se osobno i ustmeno učini posljednje očitovanje pred nadležnim (§ 92 cislajt. sudovnika od 20. stud 1852 br. 251 d. z. l.; § 90 hrv. sudovnika od 16. veljače 1853), kako treba sastavljenim (najmanje dvie sudne osobe § 589 ogz.) i nepristranim (§ 596 ogz.) sudom u zapisnik (§§ 588 i 587 ogz.). Da se u ovakovoj formi može

Digitized by Google

Isto tako nema mjesta pozivanju tuženoga ne zastarjelost, jer u ovom slučaju nemože u obće zastarjelosti biti pošto je nasledje pravo dječije, te po § 925 gr. z. ne podleži zastarenju, jer to pravo niti ima svoj početak niti svršetak.[2]

No i kad bi bilo mjesto zastarjelosti, onda bi ova imala tek početi od dana smrti matere Stane, koja je imala pravo udovičkog uživanja na tom imanju, a od dana njene smrti pa do dana tužbe nema još 23 godine.[3]

Apelacioni sud presudom svojom od 16. augusta 1884 god. broj 2088 odbio je tužioce od tražbe s ovih razloga.

Istina, da po propisih našeg gradj. zak. zadruge nemože biti izmedju otca i djece, ali to se razumie u tom slučaju, kad otac živi sa svojom djecom, pa u tom stanju i umre.[4]

Kad pak otac odieli svoje sinove u imanju i za sebe zadrži jedan dio, koji sdruži sa dielom koga od svojih punoljetnih sinova, pa snjim živi u zajednici i u tom stanju umre, onda tu postoji zadruga izmedju otca i onoga sina, s kojim je poslje u tom stanju živio, jer izmedju njih ne oskudjeva nijedan uslov, koji se za zadrugu traži t. j. krvno srodstvo, punoljetstvo zadrugara,[5] i zajednički život. (§ 57 i 507 gradj. z.); a svi ti značaji stoje u ovom dielu kod tuženoga, te stoga po § 528 gradj. zak. on je preči u nasledju spornog imanja od tužilaca.

Ovu je presudu kasacioni sud na žalbu tužilaca razmotrio i rješenjem svojim od 10. septembra god. 1884 br. 3611 odobrio, a žalbu kao neumjestnu odbacio. *(Право.)*

---

[2] Ovaj je razlog održan na svih sudovih, jer nijedan od viših sudova ništa protivna ne reče; no taj je razlog pogrešan. Nasledje, kao svako pravo. podleži zastarelosti po § 943, jer § 925, na koji se sud poziva, govori čisto o pravih ličnih. Ured. Prava.

[3] I ovaj je razlog održan na svih sudovih, jer se njega viši sudovi ne dotakoše, a i on je takodjer pogrešan. Udovičko uživanje nije ništa drugo do lična službenost na imanju muževljem. Službenost u obće nikad ne može da smeta upražnjavanju prava, jer ona samo to pravo može da ograniči. Prema tomu kad je ovdje u pitanju spor o nasledju imanja očevog a ne materinog, onda se vreme zastarelosti računa od smrti očeve a ne materine po § 943 zak. gradj. Ured. Prava.

[4] Ovaj je razlog sudski umjestan i ni ukoliko ne dolazi u sukob s odlukom obće sjednice, koju ranije navedosmo. Ured.

[5] Medju uslove za postojanje zadruge apelacioni sud stavlja i „punoletstvo". No to je pogrešno. Po dopuni § 57 zak. gradj. od 16. maja 1845 god. br 703 (Zbor. III. str. 37) zadruga postoji i kod maloletnika oženjenih i neoženjenih. Ured.

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Uredovna sbirka naredaba pravosudne struke.) Br. 42. Okružnica kr. banskoga stola od 12. veljače 1879 br. 1866, u pogledu putnica, koje sudbene oblasti izdavaju oružnikom za odpraćenje uhićenika. — Br. 43. Naredba kr. hrv. slav. dalm. vlad. odjela za pravosudje od 27. travnja 1883 br. 4067, upravljena na sva predsjedničtva kr. sudb. stolova i na sve kr. kot. sudove, glede obskrbe uznika odielom prigodom njihova odpusta iz uze. — Br. 44. Naredba bana kraljev. Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 6. svibnja 1881 br. 3473 na sva predsjedničtva kr. sudb. stolova, kojom se odredjuje što pospješnije riešavanje važnijih kaznenih parnica i podnašanje izviešća o smrtnih osudah. — Br. 45. Naredba kr. hrv. slav. dalm. vlad. odjela za pravosudje od 17. siečnja 1878 br. 5616, upravljena na sva predsjedničtva kr. sudb. stolova, glede unašanja zapisnika o glavnih razpravah i razpravnih zapisnika o prekršajih u kazneni uručbeni zapisnik. Dodatak k ovoj naredbi sadržaje naredbu od 15. svibnja 1884 br. 5192, upravljenu na predsjedničtvo kr. banskoga stola, glede unašanja zapisnika o glavnih razpravah u uručbeni zapisnik. — Br. 46. Naredba istoga vlad. odjela od 10. travnja 1878 br. 2709, upravljena na sva predsjedničtva sudbenih stolova, glede sudb očevida, koje sudovi preduzimlju u postupku radi kradnja i povodom požara. — Br. 47. Naredba od 7. listopada 1876 br. 4608, upravljena na sva predsjedničtva kr. sudb. stolova, u pogledu kaznenih osuda, izrečenih proti osobam, podredjenim zemalj. vlad odjelu za bogoštovje i nastavu. — Br. 48. Okružnica kr. banskoga stola od 25. srpnja 1877 br. 7882, glede pozivanja financ. stražara k sudbenim razpravam. — Br. 49. Okružnica kr. banskoga stola od 28. travnja 1880 br. 4926 glede izdavanja privatnih brzojavka sudovom. — Br. 50. Naredba od 13. svibnja 1881 br. 3470, upravljena na banski stol, glede postupka s pravnimi liekovi proti osudam sudb. stolova, kojimi je obtuženik mimo obtužbe radi zločinstva proglašen krivim prekršaja. — Br 51. Naredba bana kraljev. Hrv. Slav. i Dalmacije od 22. prosinca 1881 br. 3594. o cieniku pristojba za službena oglašivanja u uredovnom listu „Nar. Novina“, priobćena sudbenim oblastim naredbom kr. vlad. odjela za pravosudje od 29. prosinca 1881 br. 10448. Dodatak k ovoj naredbi sadržaje I izvadak sadržavajući u krieposti jošte stojeće ustanove naredbe gore navedene i II. naredbu bana od 4. siečnja 1882 br. 3331, kojom se naredba od 22. prosinca 1881 br. 3594. o cieniku pristojba za službena oglašivanja u „Nar. Novinah“ proteže i na područje bivše hrv.-slav. Krajine. — Br. 52. Naredba od 18. svibnja 1876 br. 1991, glede oglašivanja upisa u trgovačke registre. Okružnicom predsjedničtva kr. banskoga stola od 17. travnja 1882 br. 847. proteže se ova naredba i na bivšu Krajinu. — Br. 53. Naredba od 8. srpna 1885 br. 9791, u pogledu oglašivanja trgov. obrt. komora ob upisih u trgov. registre.. — Br. 54. Naredba od 8. srpnja 1885 br. 6792, tičuća se dužnosti prijave ugasnuća trgov. tvrdke. — Br. 55. Naredba pravosudnoga odjela od 29. lipnja 1885 br. 8764, kojom se sudovi upozoruju na ustanove §§ 660 i 661 njem. gradj. par. p., tičuće se ovršivanja gradjansko-parbenih osuda inozemnih sudova. — Br. 56. Naredba pravosudnoga odjela od 20. kolovoza 1885 br. 12.222, kojom se sudovom odvrate radi saobćuju neke ustanove ruskoga gr. p. p., tičuće se prava siromašnih i dužnosti pružanja sigurnosti u gradj. parnicah.

Digitized by Google

(Kamilo Kapner,) kr. sudb. pristav kod kot. suda u Delnicah, član prav. družtva, preminuo je nakon kratkoga bolovanja u mladoj dobi. Lahka mu zemlja.

(Franjo Zohar,) državni odvjetnik kod zemalj. sudu u Zadru, imenovan je savjetnikom kod dalmatinskoga prizivnoga suda u Zadru.

(Družtvo magj. odvjetnika.) Prema koncu mjeseca kolovoza sastalo se u Budimpešti preko dvie stotine odvjetnika iz raznih krajeva zemlje, da viećaju o potrebah svoga stališa i stvore nuždne odredbe. Nakon razprava u raznih odborih zaključeno bijaše u plenumu sliedeće:

1. zaključuje se ustrojenje družtva odvjetnika ugarskih te izabire odbor od deset članova, da izvede sve, što je za to potrebno;

2. u području svih odvjet. komora imadu se sastaviti zaklade za podpore, te se pozivlju članovi akcionoga odbora, da dotične odnošaje i okolnosti dobro prouče, i o tom prvu plenarnu skupštinu potanko izvieste;

3. nadripisare imadu sudovi i oblasti radi neovlaštena zastupanja kazniti, tim će se štititi interesi diplomiranih odvjetnika;

4. družtvo odvjetnika ima predložiti molbu kući zastupničkoj, u kojoj će se razložiti bitni nedostatci odvjet. zakona od g. 1874., koji bi se zakon morao promieniti;

5. u kaz. postup treba da se načela ustmenosti, javnosti i neposrednosti dosliedno provede, a porota za zločine i prestupke nebi se imala uvesti. (Ovaj zaključak prihvaćen je sa 94 proti 68 glasova. Mnogi prisutni odvjetnici nehtjedoše glasovati);

6. gore navedena tri načela treba da se što prije uvedu i u gradj. p. p.

7. Promjena odvjet. reda, o kojoj govori zaključak pod toč. 4, shvaćena je u ovom pravcu: 1. treba reformirati izpit odvjet. (u buduće imao bi ovaj sastojati od jednoga izpita pismenoga i dvajuh ustmenih), pripuštanje na izpiti i sastavak izpitnoga povjerenstva; 2. da se produži praksa odvjetnička (na tri godine, računajuć od dana, kad je polučen doktorat prava); 3. da ima odvjet. komoram pripasti pravo u prvoj molbi odlučivati, tko da se primi za kandidata, a komu da se dozvoli advokatura, da u drugoj molbi odlučuje o tom poseban senat, koji bi se postaviti imao kod kr. kurije te bi sastojao od senat. predsjednika, dvajuh sudaca i dvajuh odvjetnika; 4. trebalo bi odrediti minimalni broj članova pojedinih komora (misli se broj 100); 5. kako da se ovršno utjeruju prinosi članova i kako postupati s onimi, koji su u zaostatku; 6. da se opredieli djelokrug komora; 7. da se uredi obseg prava zastupanja te dužnost spise pohranjivati i izdavati; 8. da se odvjetnik rieši dužnosti svjedočiti o činjenicah, što ih je u izvršivanju svoga zvanja ma kojim mu drago načinom saznao; 9. pravo retencije za dužni troškovnik; 10. pravo odvjetnika i stranke tražiti, da komora adjustira trošak, nadležnost komore u ovom poslu, pridržav pravo interesentom, da se mogu proti njenoj odluci prizvati na senat kr. kurije; 11. da tražbina odvjetnika, zaslužba i izdatak spadaju u prednostne stavke, ako dužnik njegov dodje pod stečaj; 12. disciplinarni postupak proti odvjetnikom i kandidatom odvjetničtva, da pripada komori u prvoj, a u drugoj molbi rečenomu mješovitomu senatu kurije.

Digitized by Google

Studia o zadružnom zakonu.

Piše dr. Milorad Cuculić.

(Nastavak.)

IX.

U ličko-otočkom okružju, i to u području kr. kot. ureda u Gračacu protivi se obćina u Bruvnu minimumu, pače zagovara da se ukine, jer da je posjed potajnimi diobami razdieljen i onako daleko izpod najmanje izmjere.

Navadja, da u onoj obćini ima primjerice od 20—30 godina ovamo potajno razdieljenih zadruga sa 36 i više duša na skupnom posjedu od jedva 7 rali, izuzev osebujne kuće ima malo koja obitelj gibivog imetka t. j. marvu i potrebni nared. Tamo žele da bude svaka razdioba prepuštena dobrovoljnom sporazumku diobnih stranaka, pak se zato protive i posebnom nasljednom pravu, kakovo hoće snovana regulacija.

Obćinski ured u Gračacu tuži se na veliki broj potajnih dioba, koje postoje od kojih 50—60 godina ovamo, uzprkos svim oblastnim zabranam i kaznam. Razlog zašto su se ljudi s veće strane potajno razdielili, nazire u lošom gospodarstvu i lienosti, zatim u neposlušnosti zadrugara, ter prema tomu scieni da bi prestrogo ograničenje dioba jako uzrujalo narod, pače prisililo bi bolji dio pučanstva da se čak izseli tako, da bi samo lošiji dio pučanstva kod kuće ostao. Uzprkos tomu prihvaća minimum od 3—6 jutara, koji bi se imao ravnati prema broju duša, i spojenu s tim posebnu diobu baštine; u svem preporuča što moguće više sporazumak stranaka, pače zagovara diobu u naravi i izpod najmanje izmjere, ako bi izlazeći član zadruge želio podići samo kućicu, da u njoj tjera obrt.

Digitized by Google

da je njezin sin; a ustanovljeno je i to, da je Marija Jelent ovako krivo govorila i upućivala samo zato, da zavede u bludnju spomenutoga oružnika (javni nadzor), u čem ipak nije uspiela. Premda je sve ovo utvrdjeno, ipak je sud odsudio Mariju J. samo radi prekršaja § 320 e. k. z. Sud obrazlaže uporavu ove ustanove zakona tim, da roditelji nisu vlastni odbiti sina i neprimiti ga u kuću pa ma bio on i vojnički bjegunac; da je protunaravno, duhu zakona protivno siliti roditelje, da vlastitoga sina odadu ili da mu uzkrativ zaklon u vlastitoj kući prisile ga, da se sam oda; da je ne teže nego laglje naći bjegunca, kojemu se dade utočište pod otčevim krovom, jer ga tu obično najprije počmu iskati; po sebi dakle da se nečini ništa kažnjiva, ako se primi diete u kuću roditeljsku; da obtužena Marija Jelent nije ništa učinila da svoga sina sakrije, jer se je s njim na otvorenih vratih razgovarala u onom času, kad je Franjo Golub unišao u kuću; a nije ničim dokazano, da je išto učinila ili odredila, da ubaviesti sina o dolazku oružnika.

Nu ovi su nazori očevidno netemeljiti te se osnivaju na pravnoj bludnji. Za državu je izpunjenje vojničke dužnosti veoma važno, a upravo ta važnost čini, da se ustanove, kakove sadržaje § 216 k. z., nemogu uporaviti i na slučaj § 220 kz. U ovom smislu izjavljuje se i dvor. dekret od 22. siečnja 1808, koji zahtievajuć da se što strožije vrši zakon, veli, da nije nimalo odlučan odnošaj podpomagača prama bjegunca; rodbinstvo dakle nemože izpričati od ovoga zločinstva, jer bjegunac traži najvećim dielom kod svoje rodbine zaklon i zaštitu. Dakle i roditelji nisu vlastni primiti k sebi bjegunca voj, pak ako se k tomu pridruži nakana, da mu pomognu nastaviti bjeg ili da otegote izsledenje ili uhićenje, već tim postaju odgovornimi po kz., ma da i nisu sakrili bjegunca, koje se djelo u § 220 kz. uz podieljenje zaklona napose navodi. Nu u ovom slučaju dolazi još okolnost, da je obtužena nastojala zavesti u bludnju oružnika, kad se je htio ovaj ob identičnosti osobe osigurati, davajuć mu krive ubaviesti. Predpostaviv dakle, da se pod ovom nakanom ima razumievati dolus, potreban za učin zločinstva § 220 kz., što se u ostalom iz razloga osude neda sigurno izvesti, moralo bi se obtuženoj bezuvjetno pripisati zločinstvo, o kojom se ovdje govori.

Uvaživ sve ovo trebalo je zadovoljiti žalbi ništovnoj i osudu dokinuti; nu jer nije ustanovljen za zločinstvo § 220 kz. potriebni dolus, valja cielu ovu kaznenu stvar povratiti prvomu sudu, da s nova povede razpravu i osudu izreče.

Digitized by Google

Obnova kazn. postupka radi odmjere strože kazni osudjenika.

N. N. bio je radi zločinstva ubojstva pod obtužbu stavljen, istoga zločinstva krivim proglašen te na kazan težke tamnice od pet godina osudjen. Nakon pravomoćnosti osude i nastupa kazni izidjoše na vidjelo nove okolnosti (vansudbeno priznanje, predhodna mržnja i prietnja), iz kojih se dalo zaključiti, da je osudjenik u grieh mu upisano djelo u nakani na usmrćenje izveo. Na temelju predizvida usljed toga povedenih i na predlog drž. odvjetničtva zaključi sudb. stol: da se a) kaz. postupak po smislu § 356 toč. 1. (§ 297 toč. 1. hrv. kp. od 17. svib. 1875) obnovi, b) prijašnja osuda ukine; a c) osudjenik da ima do dalnje odredbe u zatvoru ostati. Nu usljed dalje nastavljene prediztrage nisu se mogle gore navedene novote dokazati tako, da je drž. odvjetnik morao očitovati, da odustaje od dalnjega progona i predložiti, da sudb. stol obustavi radi zločinstva umorstva obnovljeni postupak po § 109 (§ 100 kp. od 17. svib. 1875). Na ovaj predlog nastade za sudb. stol otežko pitanje, kakav modus da odabere za riešenje ove prediztrage? Dva votanta predlagahu, da se na ovaki način nova glavna raz prava odredi, a drž. odvjetniku priobći, da u obtužnici čin pravno kvalificira; druga dva votanta mišljahu opet, da se prediztraga obustavi i da nastane status quo ante. — Potonji nazor kao bolji i povoljniji postade zaključkom, i to sa sliedećih razloga:

Nova kazn. prijava postala je bezpredmetnom, jer se je preduzetimi predizvidi pronašlo, da tobožnje novote ne postoje, nemože dakle biti govora ob obtužbi — i pošto je kazn. prijava radi ubojstva prijašnjom osudom izcrpljena. Nova razprava bila bi posve suvišna, kad stranke i onako suglasno izkazuju, da ubojstvo pravno postoji; to je neprieporno. Nova razprava nije ni nuždna. Propis § 358 (§ 299 hrv. kp.) — zaključkom, kojim se obnova kaz. postupka dozvoljava, izreći će se, da se prijašnja osuda dokida samo na toliko, u koliko se odnosi na ono djelo kažnjivo, u pogledu kojega je obnova dozvoljena — ne ima se u nazočnom slučaju uporaviti, jer se ne radi o krivnji ili nekrivnji osudjenoga već samo o strožoj kvalifikaciji čina, a tim ostaje netaknuto prijašnjom osudom ustanovljeno djelo ubojstva. Svakako bi mogla u ovom slučaju, po naravi same stvari, nastati privremena obustava osude, dok se ne rieši pitanje, da li se čin ima strožoj stavci kazne podvrći; ako neima, tada ne ima zaprieke, da se prijašnja osuda uzdrži u krieposti. Svakako je pogriešeno u tom, šta je sud kod obnove postupka izjavio prijašnju osudu dokinutom; nu ova pogrieška neće biti zapriekom, da se obnovljeni postupak rieši prema uspjehu predizvidâ.

Uzrokom svih u ovoj stvari pogriešaka svakako je naglo stvoreni zaključak za obnovu. Kad se postupak ima obnoviti na štetu pravomoćno

Digitized by Google

osudjenoga, to se moraju predležeća nova kao i dokazna sredstva brižno iztražiti.

Opreznosti radi morali bi se kod ovakovih izvida, poradi važnih posljedicâ, svjedoci zaprisegnuti. Sud bi se imao kod stvaranja zaključaka ob obnovi in pejus postaviti na stanovište sudca iztražitelja (vidi: Ger.-Ztg. god. 1877 br. 30 i 94) i dotičnom predlogu samo onda udovoljiti, ako su novote i predležeći dokazi takovi, da se sigurno može očekivati, da će se stroža kazn. ustanova uporabiti, a prema postojećim otegotnim i olahkotnim okolnostim i stroža od prijašnje kazna odmjeriti. Ista ona opreznost, koja se kod uporabe § 261 (255 hrvat. k. p.) upotriebiti ima, valja i u nazočnom slučaju; inače nastaju poteškoće, koje ili radjaju pometnjami ili čine nuždnom glavnu razpravu, koja usljed toga — osobito ako se drži pred porotnim sudom — mora odgovarati sasma prvoj, pa bi bilo samo opetovanje one prve razprave, te bi se moglo dogoditi, da se izrekne blaža kazna, dapače, da se obtuženi i odrieši, a to sve zato, jer je kriepost dokazâ duljim vremenom oslabljena. —

Pogriešno je nadalje u gornjom zaključku i to, što je zatvor osudjenika i dalje imao postojati; jer pravomoćnim zaključkom ob obnovi dospio je postupak u stanje prediztrage, i sad bi se moglo govoriti samo ob iztražnom zatvoru.

Jezgra priepora leži ipak u pitanju: Vriedi li u § 358 (299 hrv. kp.) izražena posljedica zaključka obnove (dokinuće prijašnje osude quoad factum, koji čin je predmetom obnovljena postupka) za sve zaključke te vrsti, ili se mora samo na one ograničiti, gdje se radi o krivnji ili nekrivnji obtuženog glede čina u grieh mu upisana?

Čitaju li se razprave zakonodavnih odborâ o postanku § 358 (Mayer, str. 910), to nemože biti dvojbe, da se je mislilo kod formuliranja toga propisa, da se ima uporabljivati kod svih zaključakâ ob obnovi (Mitterbacher, com. str. 616). Dokinuće osude dovadja do alternative: nakon preduzete prediztrage ili postupak obustaviti ili glavnu razpravu odrediti; stara osuda nemože više u život stupiti. Zato je nekorektno, kada se radi strože ili blaže odmjere kazni kod obnove postupka prijašnja osuda in suspenso ostavlja, da se tim presudnom sudu kod nepromienjenog stanja stvari osigura mogućnost, da prijašnju osudu u kriepost uzpostavi (v. Löwe, com. str. 681 i Puchelt, str. 683). Prema ovomu nazoru nakon obnovljena postupka izrečena osuda nebi bila osuda, koja prvu nadopunjuje i izpravlja (Mayer, com. str. 431). U nazočnom slučaju imao se je obtuženi nakon obustave prediztrage na slobodu pustiti, jer nije bilo osude, koja bi opravdavala trajanje kazni. Prijašnja osuda bijaše zaključkom ob obnovi zakonito dokinuta, a obnovljeni postupak obustavnim zaključkom konačno riešen.

Digitized by Google

Ograničeno tumačenje § 358 u slučajevih obnove po §§ 353 t. 2. (§ 294 hrv. kp.) i 356 t. 1 i 2 ne ima pravnoga temelja.

Nije slobodno, zakon razstavljati od materijalnog čina i onaj prvi učiniti predmetcm obnovljenoga postupka; oboje sačinjava radi nutarnjega saveza jednu cjelinu. U prvobitnoj obtužbi obtuženomu na teret stavljeni čin takodjer je predmetom obnovljena postupka, a povedenoj ili nadopunjenoj prediztragi je svrha iztražiti, da li je taj čin zaista drugi no onaj u prvoj osudi, i da li se strožoj kazn. ustanovi podvrći ima. —

Ovi nazori potvrdjeni su rješitbami kasacionalnog suda od 24. veljače 1882, br. 13,613 („Ger.-Ztg." god. 1882 br. 46; vidi takodjer Ger.-Ztg. god. 1885 br. 42).

Preveo Drag. Becić.

Iztražni zatvor neobustavlja nastup pravomoćno dosudjene kazni.

Sava V. imao je nastupiti pravomoćno dosudjenu mu kazan tamnice od tri mjeseca radi počinjenog zločinstva težke tjelesne ozliede, nu medjutim bude radi ponovno počinjenog zločinstva kradje uhićen i proti njemu odredjen redoviti iztražni zatvor; našto isti zamoli, da mu se dozvoli nastupiti dosudjenu mu kazan tamnice od tri mjeseca, koju molbu odbio je kr. sudbeni stol u P. zaključkom svojim od 26. srpnja 1885 br. 5350 kz. navadjajuć, da se molbi Save V. za nastup tromjesečne kazni tamnice nemože udovoljiti dotle, dok neprestane razlog redovitog iztražnog zatvora, u koji je stavljen jur prije nego li je kazan nastupio bio.

Proti ovomu zaključku uložio je Sava V. pritužbu na kr. banski stol, koji je riešitbom od 13. kolovoza 1885 br. 18971 preinačio napadnuti zaključak te obzirom na § 338 k. p. odredio, da iztraženik Sava V. imade kazan tromjesečne tamnice nastupiti.

Josip Galjer.

Da li graditelj odgovara, ako se nepodpuno ovrše njegove odredbe opreznosti?

Državno odvjetničtvo podastre žalbu ništovnu proti osudi c. kr. okružnoga suda u Chebu od 26. srpnja 1884 br. 4884, kojom osudom bje Karlo H. odriešen obtužbe, podignute proti njemu radi prestupka § 335 kz. — Kasacionalno sudište zabaci žalbu sa sliedećih razloga:

Karlo H. obtužen je po drž. odvjetničtvu: kad su se rušile dvie kuće „zlatno sunce" i „turska glava" u Chebu, Karlo H. kao postav-

Digitized by Google

ljeni tehnički upravitelj kod toga rušenja, nije nadzirao kako se kamenje slaže, niti što se na one kupove kamenja meće i kako se kupovi ogradjuju daskami; tim propustom pako, naravske posljedice toga propusta mogao je svatko lahko, on po svom zvanju morao je razabrati, da može najme nastati pogibelj životu ili tjelesnoj sigurnosti ljudi, pak obzirom na to, da su usljed toga 3. svibnja 1884 poslje podne na jednom mjestu, koje bijaše zagradjeno daskami, popustile one daske i kamenje se srušilo, usljed česa su Ivana H. i Magdalena S. zaglavile, — tim propustom učinio se je on krivim prestupka § 335 kz. Ovu je obtužbu prvi sud zabacio. Državno odvjetničtvo pobija osudu tu pozivom na § 281 toč. 9 a. kp. (§ 277 toč. 9 a. hrv. k. p.); nu njegova je žalba ništovna neopravdana. Odgovor na pitanje: da li se u djelu, odnosno propustu, kojim drž. odvjetničtvo okrivljuje Karla H., nalazi za prestupak § 335 kz. zahtievana culpa, taj se odgovor osniva na zaključivanju, vadjenu iz činjenica i okolnosti slučaja, te iz odnošaja okrivljenika. Ove činjenice, okolnosti i odnošaje ustanovio je prvi sud, nemogu se dakle po § 258 austr. kp. pobijati, te moraju biti po § 288 toč. 3 austr. kp. temeljem osude kasacionalnoga sudišta. Nu kasacionalno sudište pozvano je po zakonu, da ispituje, da li su valjana zaključenja, vadjena iz onih ustanovljenih faktičnih premisa i da li je valjana odluka, na temelju onih zaključenja izrečena t. j. ima prosudjivati subsumiranje onoga slučaja pod zakon, a to je dužno kasacinalno sudište činiti, jer drž. odvjetničtvo tvrdi u žalbi ništovnoj, da je prvi sud tobože krivo uporavio zakon.

Ako se uvaži, što je utvrdjeno napadnutom osudom, da je Karlo H. naložio svomu zidarskomu poliru, osudjenomu Kristofu Planeru, da dade smetati kamenje demoliranih kuća prema propisu u kupove od dva metra, da se je kamenje srušilo s toga, jer su se dizali kupovi i preko ove visine; nadalje da Karlo K., pošto je zapovjedio kako visoki smiju biti kupovi kamenja, nije ništa više pozitivna u ovom pravcu radio, da nije ni vidio, kako se kamenje dalje trpa na kupove, i kako se je ograda od dasaka uvinula, a niti mu je itko o tom štogod kazao: tad se prikazuje zaključak napadnute osude, vadjen iz ovoga ustanovljenja, da Karlo H. nije ni pozitivnim djelom ni propustom sakrivio, da se je kup kamenja srušio, pravilnim, a odriešenje istoga od obtužbe sbog prestupka § 335 kz. zakonito opravdanim.

(Jur. Blätter.)

Digitized by Google

Iz srbske prakse.*)

Kad otac odieli svoje sinove, pa sa svojim dielom ostane kod jednoga od njih, onda se tim aktom izmedju njih obrazuje zadruga.

Tužioci Laza i Pera tražili su po osnovu nasledja, da im Andrija, kao treći brat, ustupi po jedan dio imanja, koje je pri njemu iza pok. oca Mitulja ostalo.

Tuženi se brani, da je zaista u njegovim rukama sporno imanje i da je to dio, koji je njihov pok. otac, podielivši ih, zadržao za sebe; ali poslje diobe otac je došao k njemu u kuću sa svojim dielom, i kako ovaj dio tako i dio imanja, koji je njemu došao, zajednički su uživali i radili, i u tom je stanju otac kod njega i umro, čim je, veli, izmedju njega i otca obrazovana zadruga.

Pa jedno za to, a drugo što je otac 25. marta god. 1858 umro, dakle prije 24 godine — neda tužiocem ništa, jer im je traženje i zastarelo, pošto je sporno imanje i od smrti otčeve u njegovih rukuh.

Na ročištu su tužioci naveli, da traženje njihovo nije zastarelo, jer je mati njihova, koja je umrla 11. decembra god. 1861., iz tog imanja imala udovičko uživanje, dakle od njene smrti do dana tužbe još nema 24 god., te tako bi se zastarjelost tek od smrti materine mogla računati. Tuženi pak ostao je na odgovoru, podnevši dokumente za dokaz svojih navoda.

Prvi sud presudom svojom od 8. januara 1883 br. 12823 dosudio je tužiocem sporno imanje po osnovu nasledja, odbacivši obranu tuženoga sa ovih r a z l o g a: što pozivanju tuženoga na zadrugu nema mjesta, jer izmedju otca i sina po obćih načelih o zadruzi nemože biti zadruge, te da se zadružni osnov, koji po § 528 gradj. zak. daje prvenstvo nad srodstvom izvan zadruge, nemože u ovom slučaju primieniti.[1]

---

* Neima sumnje, da će ovaj pak i oni slučajevi, koje ćemo prema okolnostim priobćivati u „Mjesečniku", zanimati naše čitatelje ne samo po svom sadržaju, nego i gledeć na jezik. Ured. „Mjes.."

[1] Ovo je rezonovanje sudsko osnovano na odluci obće sjednice kasac. suda od 5. novembra 1871 g. br. 3419, koja glasi: „Po § 121 zak. gradj. djeca, koja stoje pod roditeljskom vlašću, pribavljaju roditeljem svojim, a po smrti roditelja ona imaju jednako pravo nasledja na imanje njihovo po § 396 i 397 zak. gradj. Dosljedno ovomu ni djeca nemogu sa roditelji svojimi sastavljati zadrugu u imanju, koje su stekli njihovi roditelji, niti može jedno diete, koje je ostalo sa svojimi roditelji u kući, izključiti iz nasledja ostalu djecu, koja u istoj kući nežive, prema § 528 zak. gradj. (Zbirka knj. II. str. 64) Ured.

Digitized by Google

Isto tako nema mjesta pozivanju tuženoga ne zastarjelost, jer u ovom slučaju nemože u obće zastarjelosti biti pošto je nasledje pravo dječije, te po § 925 gr. z. ne podleži zastarenju, jer to pravo niti ima svoj početak niti svršetak.[2]

No i kad bi bilo mjesto zastarjelosti, onda bi ova imala tek početi od dana smrti matere Stane, koja je imala pravo udovičkog uživanja na tom imanju, a od dana njene smrti pa do dana tužbe nema još 23 godine.[3]

Apelacioni sud presudom svojom od 16. augusta 1884 god. broj 2088 odbio je tužioce od tražbe s ovih razloga.

Istina, da po propisih našeg gradj. zak. zadruge nemože biti izmedju otca i djece, ali to se razumie u tom slučaju, kad otac živi sa svojom djecom, pa u tom stanju i umre.[4]

Kad pak otac odieli svoje sinove u imanju i za sebe zadrži jedan dio, koji sdruži sa dielom koga od svojih punoljetnih sinova, pa snjim živi u zajednici i u tom stanju umre, onda tu postoji zadruga izmedju otca i onoga sina, s kojim je poslje u tom stanju živio, jer izmedju njih ne oskudjeva nijedan uslov, koji se za zadrugu traži t. j. krvno srodstvo, punoljetstvo zadrugara,[5] i zajednički život. (§ 57 i 507 gradj. z.); a svi ti značaji stoje u ovom dielu kod tuženoga, te stoga po § 528 gradj. zak. on je preči u nasledju spornog imanja od tužilaca.

Ovu je presudu kasacioni sud na žalbu tužilaca razmotrio i rješenjem svojim od 10. septembra god. 1884 br. 3611 odobrio, a žalbu kao neumjestnu odbacio. *(Право.)*

---

[2] Ovaj je razlog održan na svih sudovih, jer nijedan od viših sudova ništa protivna ne reče; no taj je razlog pogrešan. Nasledje, kao svako pravo. podleži zastarelosti po § 943, jer § 925, na koji se sud poziva, govori čisto o pravih ličnih. Ured. Prava.

[3] I ovaj je razlog održan na svih sudovih, jer se njega viši sudovi ne dotakoše, a i on je takodjer pogrešan. Udovičko uživanje nije ništa drugo do lična službenost na imanju muževljem. Službenost u obće nikad ne može da smeta upražnjavanju prava, jer ona samo to pravo može da ograniči. Prema tomu kad je ovdje u pitanju spor o nasledju imanja očevog a ne materinog, onda se vreme zastarelosti računa od smrti očeve a ne materine po § 943 zak. gradj. Ured. Prava.

[4] Ovaj je razlog sudski umjestan i ni ukoliko ne dolazi u sukob s odlukom obće sjednice, koju ranije navedosmo. Ured.

[5] Medju uslove za postojanje zadruge apelacioni sud stavlja i „punoletstvo". No to je pogrešno. Po dopuni § 57 zak. gradj. od 16. maja 1845 god. br 703 (Zbor. III. str. 37) zadruga postoji i kod maloletnika oženjenih i neoženjenih. Ured.

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Uredovna sbirka naredaba pravosudne struke.) Br. 42. Okružnica kr. banskoga stola od 12. veljače 1879 br. 1866, u pogledu putnica, koje sudbene oblasti izdavaju oružnikom za odpraćenje uhićenika. — Br. 43. Naredba kr. hrv. slav. dalm. vlad. odjela za pravosudje od 27. travnja 1883 br. 4067, upravljena na sva predsjedničtva kr. sudb. stolova i na sve kr. kot. sudove, glede obskrbe uznika odielom prigodom njihova odpusta iz uze. — Br. 44. Naredba bana kraljev. Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 6. svibnja 1881 br. 3473 na sva predsjedničtva kr. sudb. stolova, kojom se odredjuje što pospješnije riešavanje važnijih kaznenih parnica i podnašanje izviešća o smrtnih osudah. — Br. 45. Naredba kr. hrv. slav. dalm. vlad. odjela za pravosudje od 17. siečnja 1878 br. 5616, upravljena na sva predsjedničtva kr. sudb. stolova, glede unašanja zapisnika o glavnih razpravah i razpravnih zapisnika o prekršajih u kazneni uručbeni zapisnik. Dodatak k ovoj naredbi sadržaje naredbu od 15. svibnja 1884 br. 5192, upravljenu na predsjedničtvo kr. banskoga stola, glede unašanja zapisnika o glavnih razpravah u uručbeni zapisnik. — Br. 46. Naredba istoga vlad. odjela od 10. travnja 1878 br. 2709, upravljena na sva predsjedničtva sudbenih stolova, glede sudb očevida, koje sudovi preduzimlju u postupku radi kradnja i povodom požara. — Br. 47. Naredba od 7. listopada 1876 br. 4608, upravljena na sva predsjedničtva kr. sudb. stolova, u pogledu kaznenih osuda, izrečenih proti osobam, podredjenim zemalj. vlad odjelu za bogoštovje i nastavu. — Br. 48. Okružnica kr. banskoga stola od 25. srpnja 1877 br. 7882, glede pozivanja financ. stražara k sudbenim razpravam. — Br. 49. Okružnica kr. banskoga stola od 28. travnja 1880 br. 4926 glede izdavanja privatnih brzojavka sudovom. — Br. 50. Naredba od 13. svibnja 1881 br. 3470, upravljena na banski stol, glede postupka s pravnimi liekovi proti osudam sudb. stolova, kojimi je obtuženik mimo obtužbe radi zločinstva proglašen krivim prekršaja. — Br 51. Naredba bana kraljev. Hrv. Slav. i Dalmacije od 22. prosinca 1881 br. 3594. o cieniku pristojba za službena oglašivanja u uredovnom listu „Nar. Novina“, priobćena sudbenim oblastim naredbom kr. vlad. odjela za pravosudje od 29. prosinca 1881 br. 10448. Dodatak k ovoj naredbi sadržaje I izvadak sadržavajući u krieposti jošte stojeće ustanove naredbe gore navedene i II. naredbu bana od 4. siečnja 1882 br. 3331, kojom se naredba od 22. prosinca 1881 br. 3594. o cieniku pristojba za službena oglašivanja u „Nar. Novinah“ proteže i na područje bivše hrv.-slav. Krajine. — Br. 52. Naredba od 18. svibnja 1876 br. 1991, glede oglašivanja upisa u trgovačke registre. Okružnicom predsjedničtva kr. banskoga stola od 17. travnja 1882 br. 847. proteže se ova naredba i na bivšu Krajinu. — Br. 53. Naredba od 8. srpna 1885 br. 9791, u pogledu oglašivanja trgov. obrt. komora ob upisih u trgov. registre.. — Br. 54. Naredba od 8. srpnja 1885 br. 6792, tičuća se dužnosti prijave ugasnuća trgov. tvrdke. — Br. 55. Naredba pravosudnoga odjela od 29. lipnja 1885 br. 8764, kojom se sudovi upozorauju na ustanove §§ 660 i 661 njem. gradj. par. p., tičuće se ovršivanja gradjansko-parbenih osuda inozemnih sudova. — Br. 56. Naredba pravosudnoga odjela od 20. kolovoza 1885 br. 12.222, kojom se sudovom odvrate radi saobćuju neke ustanove ruskoga gr. p. p., tičuće se prava siromašnih i dužnosti pružanja sigurnosti u gradj. parnicah.

Digitized by Google

(Kamilo Kapner,) kr. sudb. pristav kod kot. suda u Delnicah, član prav. družtva, preminuo je nakon kratkoga bolovanja u mladoj dobi. Lahka mu zemlja.

(Franjo Zohar,) državni odvjetnik kod zemalj. sudu u Zadru, imenovan je savjetnikom kod dalmatinskoga prizivnoga suda u Zadru.

(Družtvo magj. odvjetnika.) Prema koncu mjeseca kolovoza sastalo se u Budimpešti preko dvie stotine odvjetnika iz raznih krajeva zemlje, da viećaju o potrebah svoga stališa i stvore nuždne odredbe. Nakon razprava u raznih odborih zaključeno bijaše u plenumu sliedeće:

1. zaključuje se ustrojenje družtva odvjetnika ugarskih te izabire odbor od deset članova, da izvede sve, što je za to potrebno;

2. u području svih odvjet. komora imadu se sastaviti zaklade za podpore, te se pozivlju članovi akcionoga odbora, da dotične odnošaje i okolnosti dobro prouče, i o tom prvu plenarnu skupštinu potanko izvieste;

3. nadripisare imadu sudovi i oblasti radi neovlaštena zastupanja kazniti, tim će se štititi interesi diplomiranih odvjetnika;

4. družtvo odvjetnika ima predložiti molbu kući zastupničkoj, u kojoj će se razložiti bitni nedostatci odvjet. zakona od g. 1874., koji bi se zakon morao promieniti;

5. u kaz. postup treba da se načela ustmenosti, javnosti i neposrednosti dosliedno provede, a porota za zločine i prestupke nebi se imala uvesti. (Ovaj zaključak prihvaćen je sa 94 proti 68 glasova. Mnogi prisutni odvjetnici nehtjedoše glasovati);

6. gore navedena tri načela treba da se što prije uvedu i u gradj. p. p.

7. Promjena odvjet. reda, o kojoj govori zaključak pod toč. 4, shvaćena je u ovom pravcu: 1. treba reformirati izpit odvjet. (u buduće imao bi ovaj sastojati od jednoga izpita pismenoga i dvajuh ustmenih), pripuštanje na izpiti i sastavak izpitnoga povjerenstva; 2. da se produži praksa odvjetnička (na tri godine, računajuć od dana, kad je polučen doktorat prava); 3. da ima odvjet. komoram pripasti pravo u prvoj molbi odlučivati, tko da se primi za kandidata, a komu da se dozvoli advokatura, da u drugoj molbi odlučuje o tom poseban senat, koji bi se postaviti imao kod kr. kurije te bi sastojao od senat. predsjednika, dvajuh sudaca i dvajuh odvjetnika; 4. trebalo bi odrediti minimalni broj članova pojedinih komora (misli se broj 100); 5. kako da se ovršno utjeruju prinosi članova i kako postupati s onimi, koji su u zaostatku; 6. da se opredieli djelokrug komora; 7. da se uredi obseg prava zastupanja te dužnost spise pohranjivati i izdavati; 8. da se odvjetnik rieši dužnosti svjedočiti o činjenicah, što ih je u izvršivanju svoga zvanja ma kojim mu drago načinom saznao; 9. pravo retencije za dužni troškovnik; 10. pravo odvjetnika i stranke tražiti, da komora adjustira trošak, nadležnost komore u ovom poslu, pridržav pravo interesentom, da se mogu proti njenoj odluci prizvati na senat kr. kurije; 11. da tražbina odvjetnika, zaslužba i izdatak spadaju u prednostne stavke, ako dužnik njegov dodje pod stečaj; 12. disciplinarni postupak proti odvjetnikom i kandidatom odvjetničtva, da pripada komori u prvoj, a u drugoj molbi rečenomu mješovitomu senatu kurije.

Digitized by Google

Studia o zadružnom zakonu.

Piše dr. Milorad Cuculić.

(Nastavak.)

IX.

U ličko-otočkom okružju, i to u području kr. kot. ureda u Gračacu protivi se občina u Bruvnu minimumu, pače zagovara da se ukine, jer da je posjed potajnimi diobami razdieljen i onako daleko izpod najmanje izmjere.

Navadja, da u onoj občini ima primjerice od 20—30 godina ovamo potajno razdieljenih zadruga sa 36 i više duša na skupnom posjedu od jedva 7 rali, izuzev osebujne kuće ima malo koja obitelj gibivog imetka t. j. marvu i potrebni nared. Tamo žele da bude svaka razdioba prepuštena dobrovoljnom sporazumku diobnih stranaka, pak se zato protive i posebnom nasljednom pravu, kakovo hoće snovana regulacija.

Občinski ured u Gračacu tuži se na veliki broj potajnih dioba, koje postoje od kojih 50—60 godina ovamo, uzprkos svim oblastnim zabranam i kaznam. Razlog zašto su se ljudi s veće strane potajno razdielili, nazire u lošom gospodarstvu i lienosti, zatim u neposlušnosti zadrugara, ter prema tomu scieni da bi prestrogo ograničenje dioba jako uzrujalo narod, pače prisililo bi bolji dio pučanstva da se čak izseli tako, da bi samo lošiji dio pučanstva kod kuće ostao. Uzprkos tomu prihvaća minimum od 3—6 jutara, koji bi se imao ravnati prema broju duša, i spojenu s tim posebnu diobu baštine; u svem preporuča što moguće više sporazumak stranaka, pače zagovara diobu u naravi i izpod najmanje izmjere, ako bi izlazeći član zadruge želio podići samo kućicu, da u njoj tjera obrt.

Digitized by Google

(Kamilo Kapner,) kr. sudb. pristav kod kot. suda u Delnicah, član prav. družtva, preminuo je nakon kratkoga bolovanja u mladoj dobi. Lahka mu zemlja.

(Franjo Zohar,) državni odvjetnik kod zemalj. sudu u Zadru, imenovan je savjetnikom kod dalmatinskoga prizivnoga suda u Zadru.

(Družtvo magj. odvjetnika.) Prema koncu mjeseca kolovoza sastalo se u Budimpešti preko dvie stotine odvjetnika iz raznih krajeva zemlje, da viećaju o potrebah svoga stališa i stvore nuždne odredbe. Nakon razprava u raznih odborih zaključeno bijaše u plenumu sliedeće:

1. zaključuje se ustrojenje družtva odvjetnika ugarskih te izabire odbor od deset članova, da izvede sve, što je za to potrebno;

2. u području svih odvjet. komora imadu se sastaviti zaklade za podpore, te se pozivlju članovi akcionoga odbora, da dotične odnošaje i okolnosti dobro prouče, i o tom prvu plenarnu skupštinu potanko izvieste;

3. nadripisare imadu sudovi i oblasti radi neovlaštena zastupanja kazniti, tim će se štititi interesi diplomiranih odvjetnika;

4. družtvo odvjetnika ima predložiti molbu kući zastupničkoj, u kojoj će se razložiti bitni nedostatci odvjet. zakona od g. 1874., koji bi se zakon morao promieniti;

5. u kaz. postup treba da se načela ustmenosti, javnosti i neposrednosti dosliedno provede, a porota za zločine i prestupke nebi se imala uvesti. (Ovaj zaključak prihvaćen je sa 94 proti 68 glasova. Mnogi prisutni odvjetnici nehtjedoše glasovati);

6. gore navedena tri načela treba da se što prije uvedu i u gradj. p. p.

7. Promjena odvjet. reda, o kojoj govori zaključak pod toč. 4, shvaćena je u ovom pravcu: 1. treba reformirati izpit odvjet. (u buduće imao bi ovaj sastojati od jednoga izpita pismenoga i dvajuh ustmenih), pripuštanje na izpiti i sastavak izpitnoga povjerenstva; 2. da se produži praksa odvjetnička (na tri godine, računajuć od dana, kad je polučen doktorat prava); 3. da ima odvjet. komoram pripasti pravo u prvoj molbi odlučivati, tko da se primi za kandidata, a komu da se dozvoli advokatura, da u drugoj molbi odlučuje o tom poseban senat, koji bi se postaviti imao kod kr. kurije te bi sastojao od senat. predsjednika, dvajuh sudaca i dvajuh odvjetnika; 4. trebalo bi odrediti minimalni broj članova pojedinih komora (misli se broj 100); 5. kako da se ovršno utjeruju prinosi članova i kako postupati s onimi, koji su u zaostatku; 6. da se opredieli djelokrug komora; 7. da se uredi obseg prava zastupanja te dužnost spise pohranjivati i izdavati; 8. da se odvjetnik rieši dužnosti svjedočiti o činjenicah, što ih je u izvršivanju svoga zvanja ma kojim mu drago načinom saznao; 9. pravo retencije za dužni troškovnik; 10. pravo odvjetnika i stranke tražiti, da komora adjustira trošak, nadležnost komore u ovom poslu, pridržav pravo interesentom, da se mogu proti njenoj odluci prizvati na senat kr. kurije; 11. da tražbina odvjetnika, zasluzba i izdatak spadaju u prednostne stavke, ako dužnik njegov dodje pod stečaj; 12. disciplinarni postupak proti odvjetnikom i kandidatom odvjetničtva, da pripada komori u prvoj, a u drugoj molbi rečenomu mješovitomu senatu kurije.

Digitized by Google

Studia o zadružnom zakonu.

Piše dr. Milorad Cuculić.

(Nastavak.)

IX.

U ličko-otočkom okružju, i to u području kr. kot. ureda u Gračacu protivi se općina u Bruvnu minimumu, pače zagovara da se ukine, jer da je posjed potajnimi diobami razdieljen i onako daleko izpod najmanje izmjere.

Navadja, da u onoj općini ima primjerice od 20—30 godina ovamo potajno razdieljenih zadruga sa 36 i više duša na skupnom posjedu od jedva 7 rali, izuzev osebujne kuće ima malo koja obitelj gibivog imetka t. j. marvu i potrebni nared. Tamo žele da bude svaka razdioba prepuštena dobrovoljnom sporazumku diobnih stranaka, pak se zato protive i posebnom nasljednom pravu, kakovo hoće snovana regulacija.

Općinski ured u Gračacu tuži se na veliki broj potajnih dioba, koje postoje od kojih 50—60 godina ovamo, uzprkos svim oblastnim zabranam i kaznam. Razlog zašto su se ljudi s veće strane potajno razdielili, nazire u lošom gospodarstvu i lienosti, zatim u neposlušnosti zadrugara, ter prema tomu scieni da bi prestrogo ograničenje dioba jako uzrujalo narod, pače prisililo bi bolji dio pučanstva da se čak izseli tako, da bi samo lošiji dio pučanstva kod kuće ostao. Uzprkos tomu prihvaća minimum od 3—6 jutara, koji bi se imao ravnati prema broju duša, i spojenu s tim posebnu diobu baštine; u svem preporuča što moguće više sporazumak stranaka, pače zagovara diobu u naravi i izpod najmanje izmjere, ako bi izlazeći član zadruge želio podići samo kućicu, da u njoj tjera obrt.

Digitized by Google

Sličnim načinom prihvaćaju občinski uredi lovinački, zrmanjski i srbski minimum od 8—12 rali i diobu u ekvivalentu izpod najmanje izmjere.

Kr. kot. ured gospićki ističe, da je već temeljni zakon od god. 1807 poznavao potajne diobe, čim je dakle priznao, da zadružni patriarkalni život nije konsistentan. Zakonî dalje od god. 1850, 1871 i 1880 izčupan je posvema koren zadružnomu životu. Danas neživi više sin s otcem, danas raztočile su se zadruge u obitelji u najužem smislu, a povodom tim zarazila je parcelacija tla u bezkrajnost.

Usljed premnogih dioba uzmanjkao je fundus instructus, a haranjem šuma, pustošenjem brda i visočina trpjela je u takovom stepenu plodovitost tla, da je mjestimice posvema izcrpljeno. Obzirom na takove obstojnosti misli, da je pojam minima za gornju Krajinu posve izključen.

Osim toga drži, da je minimum dapače i štetan, pošto seljak od stožerne imovine ništa prodati nesmije, usljed česa je lišen svake vjeresije, koja mu je od prieke nužde za nabavu nareda i koristnu melioraciju tla. U ostalom tamošnji seljak ljubi zemlju, na koju ga vežu običaji i predji, on krči šume da dobije brazdu zemlje i da si razširi posjed. Za grudu zemlje diže se brat na brata, sin na otca. Malen posjed, kakav se tamo vidi, uvjetuje slobodno razpolaganje sa zemljišti, da se posjed prema potriebi izjednači. Pošto je dakle zadruga posvema nestalo, preporuča posebni modus za diobu nasljedstva.

Kr. kot. ured zavaljski protivi se za svoje područje inštitutu minima i skopčanoga s tim posebnoga nasljednoga prava, pošto nevaljanac svakako propada, dobromu pako gospodaru netreba oblastne tutele da se održi.

Obć. poglavarstva u Petrovomselu, Zavalju i Buniću prihvaćaju minimum i to Bunić od 2 rali, Petrovoselo od 6, a Zavalje od 12 rali i diobu u ekvivalentu izpod najmanje izmjere.

Občinski ured bunićki spominje, da seljak nestrada toliko usljed parcelacije tla, koliko radi velikih daća, pak misli, kad bi mu svu gradju i nuždno gorivo imovne občine bezplatno davale, da bi onda dobro prolazio.

Digitized by Google

Občinski ured korenički nedohvaća intencije kvestionara, ter se neusudjuje što odgovoriti, jer da se pučanstvo tamo bavi primitivnim gospodarstvom.

Kr. kot. ured otočki ističe, da su u Krajini jedino takove obitelji bile vlastne slobodno razpolagati svojimi nekretninami koje nisu bile vezane na zadružni život, pa baš te obitelji ne samo što su svoj nepokretni imetak do danas neokrnjen uzdržale, nego su ga i umnožale. Ako je seljak svaki dan siromašniji, pripisuje to najviše nerodici, težnji da svaki sebi nešto privredi i neprestano rastućim teretom državnim i občinskim.

Jedinstvena i samosvojna uprava u zadruzi gotovo je nemoguća, a izkustvo danomice uči, da niti dobri gospodari u zadružnoj svezi nenapreduju. Zato je rečeni kotarski ured proti inštitutu minima i posebnoga nasljednoga prava, nego scieni, da bi se nasljedno pravo imalo prosudjivati po ustanovah ogz., pošto jedino samovlastnici uz podpuno pravo razpolaganja polučiti mogu znameniti uspjeh na polju gospodarstva.

Od područnih občinskih ureda prihvaćaju svi namienjenu regulaciju i to onaj u Dabru uz minimum od 3—5 rali, u Vrhovini od 4—6 rali, u Brlogu od 4 jutra u primorju, od 8 jutara u okružju ličko-otočkom; u Snicu od 8 jutara, u Jablanovcu od 12, u Otočcu i Škarah od 8 jutara, isto tako občinski ured u Sv. Jurju, i sve te občine pristaju na diobu u novcu izpod najmanje izmjere, kako ju predlaže kvestionar.

Občinski ured jablanački zagovara tim više inštitut minima u hrvatskom Primorju, pošto izkustvo tamo uči, da su pojedine zadruge, koje su pred 20 godina siromašne bile, ostavši nerazdieljene daleko napredovale, dočim su najjače zadruge diobom došle na prosjački štap. — Žalibože da ima takovih nerazdieljenih zadruga jako malo.

Takove zadruge ostaše na okupu, prikupile su pomalo zemljišta ter su medjusobnim sporazumkom usvojile načelo, da će tako dugo u zajednici živjeti, dok nenamaknu toliko zemljišta, da kod diobe svaka stranka dobije toliko, da bude samostalno mogla živjeti. Za najsiromašniji dio pučanstva misli da bi ga valjalo drugamo naseliti.

Digitized by Google

U okružju ogulinsko-slunjskom protivi se kr. kot. ured brinjski minimu i posebnomu nasljednom pravu, jer da ga dobru gospodaru netreba, a raspikući nepomaže.

Obćinski ured jezeranski zagovara minimum od 3 rali izuzev Primorje, i diobu u ekvivalentu. Osim toga preporuča komasaciju potajnimi diobami razciepkanih selišta, pošto ima slučajeva, da je četvrt rali razdrobljeno na dvanajst dielova.

Dalje mnije, da bi se imao poljski zakon s temelja preraditi, da svaki postane neprepornim vlastnikom svojeg zemljišta; danas da je gornja Krajina javno dobro, svatko pase i hara po širokoj volji — ako bi pako zakon polja strogo branio, nebi trebalo ograda, čim bi se postigla dvojaka svrha: jedno sačuvao bi se pomladak šume, a drugo ona radnja u proljeću, koja se troši na ograde, mogla bi se koristnije upotriebiti.

Obćinski uredi u Brinju, Krivomputu i Drežnici zagovaraju minimum od 3 odnosno 6 rali i diobu u ekvivalentu izpod najmanje izmjere; nu obćinski ured drežnički zagovara samo u onom slučaju izplatu u novcu, ako se izlazeći članovi zadruge izkažu, da su drugdje dostali zemljište, pošto se samom odpremom u novcu umnaža proletariat, koj konačno obterećuje zavičajnu obćinu.

Kralj. kot. ured ogulinski navadja, da su se krajiške zadruge pred 30 i više ljeta ponosile sa svoga morala i vrlina. Tada poštovao i ljubio je mladji starijega, a obratno brinuo i skrbio se je stariji za potrebe mladjih. Odatle radjala se poslušnost i složan zajednički rad, kojim se je unapredjivalo blagostanje zadruge. Nu od kobne godine 1848 ovamo, odkada se je naime seljak počeo slobodnije kretati, uvriežila se u zadruge mržnja i nesloga. Zavadjen narod nemogaše više zajednički živiti, pa da se danomice nekrvari, stane se nezakonitim načinom tajno dieliti. Rad tih potajnih dioba punili se njekadanji satnijski i štopski zatvori; nu sve uzalud. Pita dakle sasvim razložno: kada strogi vojnički zapt nije mogao zapriečiti razlaz zadruga, kako da to postigne sadanji sustav? Pošto ipak izkustvo uči, da je sloboda neograničenog razpolaganja sa zadružnom imovinom krajišniku samo štetna, zagovara minimum za tamoš-

Digitized by Google

nji kraj od 6—8 jutara i diobu u ekvivalentu, nu uz promjenu diobnog ključa tako, da bi se dioba imala provadjati samo po broju mužkaraca.

Obć. ured u Plaškom prihvaća minimum od 6 rali i diobu u novcu izpod najmanje izmjere samo pod taj uvjet, ako izlazeća stranka dokaže, da si je gdje drugdje nabavila selište od 6 rali, sa živim naredom od 2 vola ili konja, jedne krave, 10 ovaca ili koza i mrtvim naredom od jednih kolâ i nuždnim ratarskim orudjem. Ako se ti uvjeti neizpune, imadu i nadalje ostati u zadruzi. Tuži se na skup postupak u posjedovnih parnicah, pošto je tamo na dnevnom redu, da koji sebičnjak ili razsipnik susjedu medju preore ili pokosi, plot u tudju zemlju umakne, vodu i napojište zatvori, itd.

Misli, da bi se mnogo nepotrebna troška narodu uštedilo, da se taj i onako jednostavan posao prenese na općinu. Jadikuje nad haračenjem šuma i želi najstrožiju kontrolu prodaje sa drvi. Još se tuži na muštukluk, koj bujno cvate u primišljanskoj općini, u selih Toboliću i Sbiegu, žitelji tih sela da gone marvu iz staje i sa paše, pak kad je nemogu dalje prodati, nudjaju ju oštećeniku uz 50 do 80%. Oštećenik naravno neusudjuje se odati zlikovca, da mu nezapali krova nad glavom. Ovakove kradje neoštećuju samo orobljenoga nego nepomažu ni tatu, jer zanemaruje gospodarstvo, a griešni novac zapije. Uhvatili ga pako ruka pravde, kazni ga preblago. Jedinu pomoć proti tomu zlu nazire u tom, da se cielo ono selo, u kom se kradja dogodi, učini odgovornim solidarno za cieli kvar i odštetu. Tuže se dalje, da općina brojeća preko 10.000 duša, protezuća se od Josipdolske medje do plitvitčkih jezera, neima bliže liečnika od Ogulina, a skrajne mjesto općine Sertićpolje, udaljeno je od Ogulina 55·9 kilometara.

Tako pada mnogi prije reda u grob. Cieloj toj čituli jadikovka, pridružuje se još i ta nevolja, da zanatlijâ gotovo ni neima, do nekoliko samouka kovača, koji se tim poslom samo nuzgredno bave, pa i ovi neimaju skoro nikakove zasluge, a što zarade neplaća im se u novcu, već to ide u zamjenu za drugu stvar n. pr. kovač načini susjedu sjekiru ili motiku, a ovaj mu

Digitized by Google

zato daje orača, kosca, kopača itd. Još se sviet boji, da ga i kovači neostave i da se neodsele, pošto su u novije vrieme i oni oporezovani, jer po gotovo nebi nikoga imali da jim popravi poljsko orudje. Konačno dangube i troše ljudi prekomjerno na piće, čemu bi valjalo na put stati najstrožijimi kaznami.

Obć. ured u Tounju zagovara minimum od 6, u Ogulinu od 4, u Generalskom stolu od 12, u Oštariji od 6, u Gomirju Dubravi, Josipdolu i Modrušu od 8 jutara i diobu u ekvivalentu, koja se ipak tako dugo nebi smjela dopustiti izpod najmanje izmjere nit u naravi niti u novcu, dok si zadruga neprikupi toliko zemljišta, koliko iznosi ustanovljeni minimum za svaku dieleću se stranku, već da ostanu u zadruzi ako taj uvjet neizpune.

Kr. kot. oblast Slunjska vidi razloge nazadku seljačtva: 1. u velikih porezih, nastavših autonomijom občina (dakle ne i u velikih državnih porezih? Ured.), koji za vojničke uprave drugih osim državnih poreza skoro niti poznavale nisu; 2. u razkomadanju zadruga i u skopčanom s tim pomanjkanju radnih sila; 3. u pomanjkanju trgovine i prometnih žila, jer da seljak prirod pošto poto unovčiti mora, samo da dodje do gotovine; 4. u primitivnom gospodarstvu; 5. u razsipnosti seljaka, koj nemisli na crne dane, već trosi dok ima; 6. u lienosti, koja u dalnjih posljedicah radja kradju i druge opačine.

Pozdravlja s toga namienjenu regulaciju i zagovara minimum od 6 jutara i dopustivost diobe u ekvivalentu.

Obć. ured u Vališselu vidi razlog nazadku seljačtva i u tom, da se porez utjeruje u nevrieme, po njegovom mnienju morale bi ovrhe zaredati tek u kolovozu. A pošto ovaj kraj nemože hraniti toliko naroda, preporuča izselenje u Bosnu.

Imovne občine da bi se bolje imale zvati siromašnimi, jer dočim su izprva dopuštale, da se krči i hara šuma kako je komu volja, sad su prestroge, tako da i ono malo stoke radi nedostatka krme lagano ponestaje; prihvaća stoga regulaciju uz minimum od 6 rali i diobu u novcu izpod najmanje izmjere. Želi još, da se mjernički trošak što više umanji, i da se sve moguće stege postave, da se djeca nediele od živih roditelja.

Digitized by Google

Občinski ured u Krstinju prihvaća minimum od 4—8 jutara, nu protivi se diobi izpod najmanje izmjere, već predlaže, da selište za taj slučaj ostane u rukuh nerazdieljene zadruge. Praktično si to predstavlja tako, da se oženi samo najstariji član zadruge i to kuće gospodar, ostali mužkarci imali bi se razići svietom, da se štogod nauče i privriede. Kori gizdelinstvo, koje je zaredalo u narodu, i to mužkarci rado nose gizdave torbe, a žene nose novac za nakit. (Ako neima drugoga štetnijega luksusa, ovaj neće sviet upropastiti, niti gospodarstvu znatnije nahuditi. Ured.)

Obć. uredi u Slunju, Veljunu (8 rali), Primišlju (12 rali), Rakovici (6 rali), prihvaćaju minimum i diobu u ekvivalentu, nu u Veljunu uz taj uvjet, da u pravilu najstariji mužki član sa djecom na selištu ostane; a u Rakovici predlažu, da se to prepusti medjusobnom sporazumku zadrugara. I u Rakovici se tuže, kako su na bivšem krajiškom kordunu zaredale kradja marve, paljevina krme i zloglasni muštukluk.

Obć. ured u Drežniku tuži se, da su gospodarskom nazadku krajišnika krivi toli slabi pašnjaci, da se na njih nekoliko ljetnih mjeseci prehraniti može tek nešto sitnoga blaga: ovaca, koza i svinja; dalje, da je kulturni prostor preoranjem svake godine silnimi vjetrovi i poplavami toli iztrošen, da mu se plodovitost svake godine umanjuje. Ova občina ima površinu od 11.206 ralih i 1059 □°, a oporezovanoga zemljišta u iznosu od 8.810 for. Tuj žive 7497 stanovnika, uzdržava 314 konja, 2395 goveda, 5456 ovaca i 217 svinja, ukupno 8382 komada blaga. Uzevši razmjer pučanstva i blaga sa daćami što ih imaju snositi, dolazi do zaključka, da zemljištni posjed nenosi toliko, da se pokriju potriebe — stoga su prinuždeni, da za skupe novce uvoze prirod iz Bosne, Hercegovine, Slavonije i Dalmacije, ter jedinu pomoć naziru u izselitbi. Tim nepogodam pridružila se povrh toga razkoš, pošto troše preko sila, naročito kod svatbah i nakita djevojaka. Protivi se stoga minimumu i namienjenoj regulaciji, jer kad zadruga dotle dotjera, da sve razproda osim minima, laglje će si prodavši posjed drugdje nabaviti shodno selište.

Digitized by Google

zato daje orača, kosca, kopača itd. Još se sviet boji, da ga i kovači neostave i da se neodsele, pošto su u novije vrieme i oni oporezovani, jer po gotovo nebi nikoga imali da jim popravi poljsko orudje. Konačno dangube i troše ljudi prekomjerno na piće, čemu bi valjalo na put stati najstrožijimi kaznami.

Obć. ured u Tounju zagovara minimum od 6, u Ogulinu od 4, u Generalskom stolu od 12, u Oštariji od 6, u Gomirju Dubravi, Josipdolu i Modrušu od 8 jutara i diobu u ekvivalentu, koja se ipak tako dugo nebi smjela dopustiti izpod najmanje izmjere nit u naravi niti u novcu, dok si zadruga neprikupi toliko zemljišta, koliko iznosi ustanovljeni minimum za svaku dieleću se stranku, već da ostanu u zadruzi ako taj uvjet neizpune.

Kr. kot. oblast Slunjska vidi razloge nazadku seljačtva: 1. u velikih porezih, nastavših autonomijom obćina (dakle ne i u velikih državnih porezih? Ured.), koji za vojničke uprave drugih osim državnih poreza skoro niti poznavale nisu; 2. u razkomadanju zadruga i u skopčanom s tim pomanjkanju radnih sila; 3. u pomanjkanju trgovine i prometnih žila, jer da seljak prirod pošto poto unovčiti mora, samo da dodje do gotovine; 4. u primitivnom gospodarstvu; 5. u razsipnosti seljaka, koj nemisli na crne dane, već trosi dok ima; 6. u lienosti, koja u dalnjih posljedicah radja kradju i druge opačine.

Pozdravlja s toga namienjenu regulaciju i zagovara minimum od 6 jutara i dopustivost diobe u ekvivalentu.

Obć. ured u Vališselu vidi razlog nazadku seljačtva i u tom, da se porez utjeruje u nevrieme, po njegovom mnienju morale bi ovrhe zaredati tek u kolovozu. A pošto ovaj kraj nemože hraniti toliko naroda, preporuča izselenje u Bosnu.

Imovne obćine da bi se bolje imale zvati siromašnimi, jer dočim su izprva dopuštale, da se krči i hara šuma kako je komu volja, sad su prestroge, tako da i ono malo stoke radi nedostatka krme lagano ponestaje; prihvaća stoga regulaciju uz minimum od 6 rali i diobu u novcu izpod najmanje izmjere. Želi još, da se mjernički trošak što više umanji, i da se sve moguće stege postave, da se djeca nediele od živih roditelja.

Digitized by Google

Obćinski ured u Krstinju prihvaća minimum od 4—8 jutara, nu protivi se diobi izpod najmanje izmjere, već predlaže, da selište za taj slučaj ostane u rukuh nerazdieljene zadruge. Praktično si to predstavlja tako, da se oženi samo najstariji član zadruge i to kuće gospodar, ostali mužkarci imali bi se razići svietom, da se štogod nauče i privriede. Kori gizdelinstvo, koje je zaredalo u narodu, i to mužkarci rado nose gizdave torbe, a žene nose novac za nakit. (Ako neima drugoga štetnijega luksusa, ovaj neće sviet upropastiti, niti gospodarstvu znatnije nahuditi. Ured.)

Obć. uredi u Slunju, Veljunu (8 rali), Primišlju (12 rali), Rakovici (6 rali), prihvaćaju minimum i diobu u ekvivalentu, nu u Veljunu uz taj uvjet, da u pravilu najstariji mužki član sa djecom na selištu ostane; a u Rakovici predlažu, da se to prepusti medjusobnom sporazumku zadrugara. I u Rakovici se tuže, kako su na bivšem krajiškom kordunu zaredale kradja marve, paljevina krme i zloglasni muštukluk.

Obć. ured u Drežniku tuži se, da su gospodarskom nazadku krajišnika krivi toli slabi pašnjaci, da se na njih nekoliko ljetnih mjeseci prehraniti može tek nešto sitnoga blaga: ovaca, koza i svinja; dalje, da je kulturni prostor preoranjem svake godine silnimi vjetrovi i poplavami toli iztrošen, da mu se plodovitost svake godine umanjuje. Ova obćina ima površinu od 11.206 ralih i 1059 □°, a oporezovanoga zemljišta u iznosu od 8.810 for. Tuj žive 7497 stanovnika, uzdržava 314 konja, 2395 goveda, 5456 ovaca i 217 svinja, ukupno 8382 komada blaga. Uzevši razmjer pučanstva i blaga sa daćami što ih imaju snositi, dolazi do zaključka, da zemljištni posjed nenosi toliko, da se pokriju potriebe — stoga su prinuždeni, da za skupe novce uvoze prirod iz Bosne, Hercegovine, Slavonije i Dalmacije, ter jedinu pomoć naziru u izselitbi. Tim nepogodam pridružila se povrh toga razkoš, pošto troše preko sila, naročito kod svatbah i nakita djevojaka. Protivi se stoga minimumu i namienjenoj regulaciji, jer kad zadruga dotle dotjera, da sve razproda osim minima, laglje će si prodavši posjed drugdje nabaviti shodno selište.

Digitized by Google

zato daje orača, kosca, kopača itd. Još se sviet boji, da ga i kovači neostave i da se neodsele, pošto su u novije vrieme i oni oporezovani, jer po gotovo nebi nikoga imali da jim popravi poljsko orudje. Konačno dangube i troše ljudi prekomjerno na piće, čemu bi valjalo na put stati najstrožijimi kaznami.

Obć. ured u Tounju zagovara minimum od 6, u Ogulinu od 4, u Generalskom stolu od 12, u Oštariji od 6, u Gomirju Dubravi, Josipdolu i Modrušu od 8 jutara i diobu u ekvivalentu, koja se ipak tako dugo nebi smjela dopustiti izpod najmanje izmjere nit u naravi niti u novcu, dok si zadruga neprikupi toliko zemljišta, koliko iznosi ustanovljeni minimum za svaku dieleću se stranku, već da ostanu u zadruzi ako taj uvjet neizpune.

Kr. kot. oblast Slunjska vidi razloge nazadku seljačtva: 1. u velikih porezih, nastavših autonomijom obćina (dakle ne i u velikih državnih porezih? Ured.), koji za vojničke uprave drugih osim državnih poreza skoro niti poznavale nisu; 2. u razkomadanju zadruga i u skopčanom s tim pomanjkanju radnih sila; 3. u pomanjkanju trgovine i prometnih žila, jer da seljak prirod pošto poto unovčiti mora, samo da dodje do gotovine; 4. u primitivnom gospodarstvu; 5. u razsipnosti seljaka, koj nemisli na crne dane, već trosi dok ima; 6. u lienosti, koja u dalnjih posljedicah radja kradju i druge opačine.

Pozdravlja s toga namienjenu regulaciju i zagovara minimum od 6 jutara i dopustivost diobe u ekvivalentu.

Obć. ured u Vališselu vidi razlog nazadku seljačtva i u tom, da se porez utjeruje u nevrieme, po njegovom mnienju morale bi ovrhe zaredati tek u kolovozu. A pošto ovaj kraj nemože hraniti toliko naroda, preporuča izselenje u Bosnu.

Imovne obćine da bi se bolje imale zvati siromašnimi, jer dočim su izprva dopuštale, da se krči i hara šuma kako je komu volja, sad su prestroge, tako da i ono malo stoke radi nedostatka krme lagano ponestaje; prihvaća stoga regulaciju uz minimum od 6 rali i diobu u novcu izpod najmanje izmjere. Želi još, da se mjernički trošak što više umanji, i da se sve moguće stege postave, da se djeca nediele od živih roditelja.

Digitized by Google

Občinski ured u Krstinju prihvaća minimum od 4—8 jutara, nu protivi se diobi izpod najmanje izmjere, već predlaže, da selište za taj slučaj ostane u rukuh nerazdieljene zadruge. Praktično si to predstavlja tako, da se oženi samo najstariji član zadruge i to kuće gospodar, ostali mužkarci imali bi se razići svietom, da se štogod nauče i privriede. Kori gizdelinstvo, koje je zaredalo u narodu, i to mužkarci rado nose gizdave torbe, a žene nose novac za nakit. (Ako neima drugoga štetnijega luksusa, ovaj neće sviet upropastiti, niti gospodarstvu znatnije nahuditi. Ured.)

Obć. uredi u Slunju, Veljunu (8 rali), Primišlju (12 rali), Rakovici (6 rali), prihvaćaju minimum i diobu u ekvivalentu, nu u Veljunu uz taj uvjet, da u pravilu najstariji mužki član sa djecom na selištu ostane; a u Rakovici predlažu, da se to prepusti medjusobnom sporazumku zadrugara. I u Rakovici se tuže, kako su na bivšem krajiškom kordunu zaredale kradja marve, paljevina krme i zloglasni muštukluk.

Obć. ured u Drežniku tuži se, da su gospodarskom nazadku krajišnika krivi toli slabi pašnjaci, da se na njih nekoliko ljetnih mjeseci prehraniti može tek nešto sitnoga blaga: ovaca, koza i svinja; dalje, da je kulturni prostor preoranjem svake godine silnimi vjetrovi i poplavami toli iztrošen, da mu se plodovitost svake godine umanjuje. Ova občina ima površinu od 11.206 ralih i 1059 □°, a oporezovanoga zemljišta u iznosu od 8.810 for. Tuj žive 7497 stanovnika, uzdržava 314 konja, 2395 goveda, 5456 ovaca i 217 svinja, ukupno 8382 komada blaga. Uzevši razmjer pučanstva i blaga sa daćami što ih imaju snositi, dolazi do zaključka, da zemljištni posjed nenosi toliko, da se pokriju potriebe — stoga su prinuždeni, da za skupe novce uvoze prirod iz Bosne, Hercegovine, Slavonije i Dalmacije, ter jedinu pomoć naziru u izselitbi. Tim nepogodam pridružila se povrh toga razkoš, pošto troše preko sila, naročito kod svatbah i nakita djevojaka. Protivi se stoga minimumu i namienjenoj regulaciji, jer kad zadruga dotle dotjera, da sve razproda osim minima, laglje će si prodavši posjed drugdje nabaviti shodno selište.

Digitized by Google

Pripovjeda parok Mihajlo Barac, da je on došav iz Oblaja u Rakovicu god. 1859 našao, da je svaka zadruga imala po 2 para volova i jedan par konja; danas ima tek nekoliko tuka i kokoši. Plaća za plug da uzore i drljaču da porubi. Kao razloge nazadku navadja 1. preveliko ciepanje zemljišta; 2. razkoš u odjelu i u hrani, naročito što je narod napustio domaće tkanje; 3. pomanjkanje stoke a usljed toga i pomanjkanje djubreta; 4. padanje morala, jer dječak od 15—16 godina dovede u kuću curu, drži ju nekoliko, pak ako se zamjeri njegovoj materi, otjera ju iz kuće. Sad ima u jednoj godini u parokiji do 12 nezakonite djece, dočim se je nekad u 60 godinah brojilo tek jedno.

Umirovljeni nadporučnik Rodić u Sadilovcu ističe sgodno potrebu, da se što više zasadi šuma i tim oslabi jakost vjetrovâ, jer se tamo nalazi gola krš, gdje je pred 30—40 godina rasao kukuruz. Dalje ubija svaku volju za rad i sticanje imetka velika nesigurnost. Još se tuži, kako danas malo gdje gospodari muž, — već žena; muž radi, a ona sjedi i zapovjeda. Konačno sviet nije više zadovoljan obućom od domaće rukotvorine — već kupuje skupu i nevaljanu u dućanu. Protivi se uvedbi minima, pošto i za krajiške uprave najteže kazni nisu priečile diobu, pače je djelovala zabrana ubitačno, pošto je pored pomanjkanja zakonskih uvjeta ostalo množina dioba neprovedenih.

Kr. kotarski ured rakovački navadja, da je zlatno doba po krajiške zadruge bilo pod temeljnim zakonom od god. 1807, dok se je nepokretni imetak uz oblastno tutorstvo dielio na temeljnu imovinu i suvišpolje. Tad su krajiška kuća i žitnice pune bile svega obilja, a obori i staje pune blaga. Od godine 1868 ovamo odkako je ukinuta dioba selišta na temeljnu imovinu i suvišpolje i od godine 1871 razpada se zadruga sbog ženskih spletaka, zaredala je sirotinja i golotinja. Moral krajišnika, nekad na daleko čuven, pao je u ovo 10 godina posve. To dokazuje množtvo nezakonitih brakova, dalje paljevine, kradje i razbojstva. Svemu tomu vidi razlog u prenaglom prelazu krajišnika izpod oblastnog tutorstva u novi život. Kraj sve bistroće uma i razboritosti krajišnik je u gospodarstvenom pogledu još diete. Gdje je nekad je-

Digitized by Google

dan oganj gorio — puši se sada pet vatra i to svaka kukavno. Bez blaga i gnoja neima u gornjoj Krajini ni govora o napredku poljodjelskoga gospodarstva. Pozdravlja stoga regulaciju i zagovara za svoj kraj prema plodovitosti tla minimum od 8 rali, i diobu u novcu izpod minima samo pod uvjet, ako si zadruga može bez pogibelji za vlastiti obstanak namaći sredstva da izplati stranku izlazeću; izlazeća opet stranka, ako dokaže da je moguća dobivenim dielom i možda svojim imetkom osnovati posebno gospodarstvo, bez opasnosti da padne na teret občini.

Občinski ured u Kalju protivi se namienjenoj regulaciji, po što je zadruga u žumberačkih občinah posve nestale, pa kad se sin oženi, neruča ni 2 ručka s otcem, već se od njega dieli. Zadrugu osudjuju tamo, jer samo jedna osoba brigu vodi okolo gospodarstva, a svi drugi su samo sliepo orudje, a tim se po njihovom mnienju, uvlači bezbrižnost, lienost, tupoglavost i tromost. Zadružni život da je na dalje štetan po zdravlje i moral ljudi, kad u tiesnoj sobici 20—25 osoba izpremješano žive, staro i mlado, vjenčano i nevjenčano.

Regulaciji protivi se i Perjasička občina, pošto izkustvo uči u gornjoj Krajini, da ima mnogo neobradjena tla, ter da marljivi seljak skoro badava može uzakupiti zemljišta.

Za minimum i namienjenu regulaciju izjavljuju se občinski uredi u Šošicah 8 rali, Vojniću 4 rali, Švarči 8 rali, Krnjaku 6 rali, Vukmaniću 6 rali i u Bariloviću 4 rali.

Tim su izcrpljena mnienja gornje ili tako zvane karlovačke Krajine, koja nam pružaju dosta tužnu sliku o gospodarskih odnošajih tamošnjega pučanstva, ter koja opominju živo mater zemlju, da joj se valja sada odužiti mukotrpnom tom narodu, koji je stoljeća stajao na braniku narodne slobode, sada kad se je daleko odmakla granica vlasti polumjeseca. (Na žalost da i matizemlja nemože mnogo učiniti ni za sebe ni za bivšu Krajinu, dok god nenastupe bolja vremena. Ured.)

Nastavit će se.

Digitized by Google

Pripovjeda parok Mihajlo Barac, da je on došav iz Oblaja u Rakovicu god. 1859 našao, da je svaka zadruga imala po 2 para volova i jedan par konja; danas ima tek nekoliko tuka i kokoši. Plaća za plug da uzore i drljaču da porubi. Kao razloge nazadku navadja 1. preveliko ciepanje zemljišta; 2. razkoš u odjelu i u hrani, naročito što je narod napustio domaće tkanje; 3. pomanjkanje stoke a usljed toga i pomanjkanje djubreta; 4. padanje morala, jer dječak od 15—16 godina dovede u kuću curu, drži ju nekoliko, pak ako se zamjeri njegovoj materi, otjera ju iz kuće. Sad ima u jednoj godini u parokiji do 12 nezakonite djece, dočim se je nekad u 60 godinah brojilo tek jedno.

Umirovljeni nadporučnik Rodić u Sadilovcu ističe sgodno potrebu, da se što više zasadi šuma i tim oslabi jakost vjetrovâ, jer se tamo nalazi gola krš, gdje je pred 30—40 godina rasao kukuruz. Dalje ubija svaku volju za rad i sticanje imetka velika nesigurnost. Još se tuži, kako danas malo gdje gospodari muž, — već žena; muž radi, a ona sjedi i zapovjeda. Konačno sviet nije više zadovoljan obućom od domaće rukotvorine — već kupuje skupu i nevaljanu u dućanu. Protivi se uvedbi minima, pošto i za krajiške uprave najteže kazni nisu priečile diobu, pače je djelovala zabrana ubitačno, pošto je pored pomanjkanja zakonskih uvjeta ostalo množina dioba neprovedenih.

Kr. kotarski ured rakovački navadja, da je zlatno doba po krajiške zadruge bilo pod temeljnim zakonom od god. 1807, dok se je nepokretni imetak uz oblastno tutorstvo dielio na temeljnu imovinu i suvišpolje. Tad su krajiška kuća i žitnice pune bile svega obilja, a obori i staje pune blaga. Od godine 1868 ovamo odkako je ukinuta dioba selišta na temeljnu imovinu i suvišpolje i od godine 1871 razpada se zadruga sbog ženskih spletaka, zaredala je sirotinja i golotinja. Moral krajišnika, nekad na daleko čuven, pao je u ovo 10 godina posve. To dokazuje množtvo nezakonitih brakova, dalje paljevine, kradje i razbojstva. Svemu tomu vidi razlog u prenaglom prelazu krajišnika izpod oblastnog tutorstva u novi život. Kraj sve bistroće uma i razboritosti krajišnik je u gospodarstvenom pogledu još diete. Gdje je nekad je-

Digitized by Google

dan oganj gorio — puši se sada pet vatra i to svaka kukavno. Bez blaga i gnoja neima u gornjoj Krajini ni govora o napredku poljodjelskoga gospodarstva. Pozdravlja stoga regulaciju i zagovara za svoj kraj prema plodovitosti tla minimum od 8 rali, i diobu u novcu izpod minima samo pod uvjet, ako si zadruga može bez pogibelji za vlastiti obstanak namaći sredstva da izplati stranku izlazeću; izlazeća opet stranka, ako dokaže da je moguća dobivenim dielom i možda svojim imetkom osnovati posebno gospodarstvo, bez opasnosti da padne na teret občini.

Občinski ured u Kalju protivi se namienjenoj regulaciji, po što je zadruga u žumberačkih občinah posve nestale, pa kad se sin oženi, neruča ni 2 ručka s otcem, već se od njega dieli. Zadrugu osudjuju tamo, jer samo jedna osoba brigu vodi okolo gospodarstva, a svi drugi su samo sliepo orudje, a tim se po njihovom mnienju, uvlači bezbrižnost, lienost, tupoglavost i tromost. Zadružni život da je na dalje štetan po zdravlje i moral ljudi, kad u tiesnoj sobici 20—25 osoba izpremješano žive, staro i mlado, vjenčano i nevjenčano.

Regulaciji protivi se i Perjasička občina, pošto izkustvo uči u gornjoj Krajini, da ima mnogo neobradjena tla, ter da marljivi seljak skoro badava može uzakupiti zemljišta.

Za minimum i namienjenu regulaciju izjavljuju se občinski uredi u Šošicah 8 rali, Vojniću 4 rali, Švarči 8 rali, Krnjaku 6 rali, Vukmaniću 6 rali i u Bariloviću 4 rali.

Tim su izcrpljena mnienja gornje ili tako zvane karlovačke Krajine, koja nam pružaju dosta tužnu sliku o gospodarskih odnošajih tamošnjega pučanstva, ter koja opominju živo mater zemlju, da joj se valja sada odužiti mukotrpnom tom narodu, koji je stoljeća stajao na braniku narodne slobode, sada kad se je daleko odmakla granica vlasti polumjeseca. (Na žalost da i matizemlja nemože mnogo učiniti ni za sebe ni za bivšu Krajinu, dok god nenastupe bolja vremena. Ured.)

Nastavit će se.

Digitized by Google

Je li doktorat prava nuždan, da se postane odvjetnikom u Hrvatskoj i Slavoniji?

Pravni život obuzima mal ne sve ljudske odnošaje, a u tom životu imade djelovanje odvjetnika vrlo veliku važnost, vrlo zamašnih posljedica.

Savjetom i djelotvornim uticanjem kod osnivanja, promjene ili dokinuća pravnih odnošaja i posala, a osobito zastupanjem i obranom stranaka pred sudovi te inimi oblastmi, uplivaju odvjetnici, pače mnogo puta odlučuju (materijalno barem) o najvažnijih pitanjih eksistencije, poštenja, slobode te imovine pravnih subjekta.

Kad se govori o važnosti odvjetničkoga zvanja, nevalja zaboraviti ni na javno-pravni život.

U državah, uredjenih na „ustavnu“ imenito „parlamentarnu“ sačinjavaju odvjetnici ne samo jedan od t. z. neodvisnih slojeva, nego obično i jezgru, a kad što i jedini pravnički elemenat u saborih; ovo potonje osobito u onih državah, koje — sa raznih, dielomice dvojbene vriednosti razloga — izključuju veliki dio juridički naobražene inteligencije — činovnike — od pasivnoga izbornoga prava.

Velika važnost djelovanja odvjetnika u privatno- i javno-pravnom životu nalaže državi dužnost, da omogući izvršivanje odvjetničtva samo takovim osobam, koje pružaju što savršenije jamstvo, da će znati i htjeti odvjetovati točno i sdušno, vazda u duhu prava i zakona ter na korist onih, koji jim povjeravaju mnogo puta najveće svoje svjetske interese.

Tu svoju dužnost, izviruću iz glavne svrhe države, da najme omogući pravnu sjegurnost, ima država što točnije vršiti onda, kad svojimi zakoni brani pojedinim pravnim subjektom, da se u parnicah pred sudovi sami zastupaju, nego jim nalaže, da moraju izabrati odvjetnika da ih zastupa.

Neću ovdje razglabati — jer nije suvislo sa pitanjem, stavljenim u naslovu — da li ja takav propis opravdan, već samo konstatiram, da savršeniji zakonici propisuju prisilno zastupanje po odvjetnicih u svih važnijih parnicah; naše pozitivno pravo

Digitized by Google

nalaže strankam (koje nisu same odvjetnici ili izpitani sudci), da se moraju po odvjetniku zastupati dati bezuvjetno u svih pismenih parnicah — § 4. točka 3 gr. pp. — a u ustmenih, podvrgnutih gradjanskomu parbenomu postupniku, samo uvjetno. § 32 gpp. i naredba ministarstva pravosudja od 5. srpnja 1859 br. 122 d. z. l.

Medju uvjeti, od kojih čine pozitivna prava izvršivanje odvjetničtva ovisnim, smatram, iza poštenoga značaja, najvažnijim, najnuždnijim: što savršeniju juridičku naobrazbu. Taj uvjet traže upravo kategorički: narav pravnih posala, potreba uredjenja ovih, osnivanje toga uredjenja na stanovitih načelih, znanstveni razvoj pravnoga života i pravoslovja, te suvislost ovoga sa drugimi granami kulturnoga života; čim savršeniji taj razvoj, čim užja ta suvislost: tim savršenija treba da bude i teoretička i praktička naobrazba odvjetnika.

Država, tražeća tu naobrazbu od kandidata odvjetničtva, ustanovljuje samo materialni minimum juridičkog znanja, što ga mora kandidat zasvjedočiti; formalni način, kojim i organe pred kojimi to biva, trajanje teoretičkih nauka, prakse, akademički gradi i t. d., sve se to može u pojedinih državah različito ustanoviti prama tomu, kako je gdje organizirana javna služba, kakav je naukovni sustav, u kojem odnošaju stoje odvjetnici prama državi i t. d.

Juridička naobrazba, toli teoretička koli i praktička mora da bude materialno jednaka kod odvjetnika i kod sudaca; o tom nepostoji razlika mnenja i pozitivnih propisa; ali postoji ona o vanjskom formalnom načinu, kojim se postizuje usposobljenje za jedno ili drugo tih eminentno juridičkih zvanja.

Glede teoretičke naobrazbe vidimo upravo u državah, u kojih uživa odvjetnički stališ najveći ugled, kao što u Englezkoj, u sjedinjenih državah sjeverne Amerike i u Francezkoj (zakon od 20. travnja 1810), a isto tako u Njemačkoj (zakon od 1. srpnja 1878) i Rusiji (§ 354 zakona ob ustrojstvu sudbenih oblasti od 20. studenoga 1864), da se za jedno i drugo zvanje traži sasvim isto usposobljenje; svatko, tko je usposobljen za sudstvo, usposobljen je i za odvjetničtvo, pa se za ovo netraži nikakav viši akademički stepen (doktorat) nego li za sudstvo,

Digitized by Google

Tako bijaše i u Hrvatskoj i Ugarskoj po starom domaćem pravu; tko je svršio pravoslovne nauke (2 ili 3 godine), zatim prakticirao jednu godinu kod odvjetnika ili nižega suda, a jednu kao zapriseženi bilježnik kod banskoga (u Ugarskoj kraljevskoga) stola te položio „censuru", t. j. jedini za onda praktički državni izpit, bijaše usposobljen toli za odvjetnika koli i za sudca (Kraljevske naredbe od 19. veljače 1769; od 4. rujna 1804 i poglavito od 19. rujna 1817). — Samo za praksu u mjenbenih poslovih tražio je mjenbeni zakon (§ 218 II diela z. čl. XV : 1840) posebni, od obće „censure" različiti izpit.

Nu danas nije više tako ni u Hrvatskoj ni u Ugarskoj. — Kad je naime austrijsko zakonodavstvo protegnulo svoju djelatnost i na ove dvie kraljevine, ter uvelo u obie (izim postojavše vojničke Krajine) carskim patentom od 24. srpnja 1852 br. 170 d. z. l. novi odvjetnički red, bio je u t. z. nasljednih austrijskih zemljah doktorat prava nuždan uvjet da se postane odvjetnikom (§ 410 općenitoga, § 541 zapadno-galičkoga sudbenoga reda te dvorski dekret od 6. rujna 1800 br. 508, koj dokida razliku, ustanovljenu u § 410 obć. sudb. reda medju gradskimi i ladanjskimi odvjetnici, ter propisuje, da moraju i potonji biti doktori prava). Za onda (t. j. prigodom uvadjanja austrijskih ili ovim sličnih zakona u Hrvatsku i Ugarsku) najnoviji austrijski odvjetnički red (privremeni) od 15. kolovoza 1849 br. 364 d. z. l., i naknadna naredba k ovomu od 7. kolovoza 1850 br. 328 d. z. l. traže takodjer „u istinu položenimi strogimi izpiti" postignutu čast doktora prava za odvjetničke kandidate.

Od toga pravila bijaše dozvoljena samo jedna iznimka: § 13 odvjet. reda oprašta doktorat onim, koji su služili barem pet godina kod inokosnoga ili sbornoga suda kao pravi sudci. Spominjem ovdje, da traži doktorat prava i novi, na načelu slobode osnovani austrijski odvjetnički red (§ 1 sl. c zakona od 6. srpnja 1868 br. 96 d. z. l.), te dozvoljuje takodjer samo jednu iznimku, i to za one sudce, koji bijahu barem pet godina glasujući sudci kod kojega sbornoga suda; od njih se netraži niti doktorat, niti odvjetnička praksa, niti odvjetnički ispit (§ 6).

Digitized by Google

Nu vratimo se na rečeni odvjetnički red za Hrvatsku i Ugarsku, koji je dobio kriepost 1. siečnja 1853. Tim zakonom dozvoljeno je bilo, da mogu svi oni, koji su po hrvatsko-ugar. pravu za odvjetničtvo bili usposobljeni, nastaviti odvjetničtvo bez doktorata; drugi uvjeti ustanovljeni uvodom toga patenta, nespadaju u ovu razpravu. Ali od onih, koji kane postati odvjetnici nakon početka krieposti novoga odvjetničkoga reda, zahtieva ovaj naročito i doktorat prava (§ 2 sl. d). Od ovoga uvjeta neoprašta taj carski patent nikoga, imenito ne niti sudce, ma služili kako dugo i bilo kod kojega suda.

Naknadne naredbe, izdane za vrieme absolutisma, traže isto tako jasno i beziznimno doktorat. Evo jih u kratko. Na temelju carske naredbe od 10. listopada 1854 izdana je o pripustu u odvjetničku praksu i ob odvjetničkom ispitu naredba ministarstva pravosudja od 11. listopada 1854 br. 264 d. z. l. — § 1 ove naredbe govori o pripustu u praksu. Za ovaj se netraži doktorat, nego samo svršeni pravo i državoslovni nauci i položeni teoretički državni izpiti, ili zadobljeni oprost od njih.

Želeć ovdje doprinieti koju da se razjasni pitanje, je li u Hrvatskoj doktorat nuždan uvjet za odvjetnike, neću obširnije govoriti ob oprostu od teoretičkih državnih ispita za nastup odvjetničke prakse, nego spominjem samo to, da bi se takav oprost danas jedva dao opravdati obzirom na § 1 c. naredbe od 6. travnja 1859 br. 91 d. z. l., koji pripušta kandidate sa dva državna izpita u praksu samo tamo, gdje neima posvema kvalificiranih kandidata; zatim obzirom na § 58 zakona od 5. siečnja 1874 ob ustrojstvu kr. sveučilišta Franje Josipa I u Zagrebu (br. 3 sbornika), koji zahtjeva od svakoga kandidata juridičke javne službe (nekaže se „državne ili zemaljske“), da je položio tri državna ispita, kao niti obzirom na konkretne okolnosti, množinu najme usposobljenih kandidata, kao napokon niti obzirom na riešenje kr. vlad. odjela za pravosudje od 12. siečnja 1882 br. 1346, saobćeno u „Mjesečniku“ br. 8. A god. 1882. (Inače je riešio sličan slučaj plenarni senat c. k. vrhovnoga sudišta bečkoga 14. ožujka 1883 br. 1388 i uvrstio tu rješitbu u „Spruchrepertorium“ pod br. 110; v. Allg. öst. Gerichtszeitung

Digitized by Google

br. 25 ex 1883; v. i zaključke odbora dolnjo-austrijske odvjetničke komore od 24. listopada i 12. prosinca 1882, Gerichtszeit. br. 93 i 105 ex 1882.) Za pripust pako k odvjetničkom ispitu — koj traži § 2 sl. d) odvjetničkoga reda — zahtjeva medju inimi § 2 spomenute minist. naredbe od 11. listopada 1854 u istinu položenimi strogimi izpiti zadobljenu čast doktora prava, pa nedodaje niti nespominje ništa o dispensi od tih izpita za doktorat.

Po svih pravilih juridičke hermeneutike izključeno je protegnuće — i onako danas neopravdane — dispense od teoretičkih državnih izpita, dozvoljene § 1 ove naredbe za nastup odvjetničke prakse, na u § 2 označena rigorosa, dotično na doktorat, potrieban za sasma drugi stadij, nego li je onaj o kojem govori § 1, za odvjetnički ispit najme.

Kad tvrdimo, da od doktorata neima dispense, podkriepljuje nas i naredba ministarstva pravosudja od 26. ožujka 1855 br. 55 d. z. l. Tu se (§ 2) nalaže — pozivom na §§ 2, 3 i 34 odvjetničkoga reda — odvjetničkim odborom, da strogo na to paze, da li imadu kandidati odvjetničtva onih uvjeta, koje izrikom zahtievaju spomenuti §§ (dakle po § 2 sl. d doktorat), pa ako bi saznali, da manjka koji uvjet, imadu predložiti višemu zemaljskomu sudu — a ovaj ministarstvu — kandidata na isključenje. Niti u toj naredbi neima nigdje spomena o dispensi od doktorata.

Samo za Erdelj dozvolila je bila austrijska vlada iznimku. Spominjem ovdje onu ustanovu, koja je nedvojbeno bila uzorom sličnoj, kasnije za Hrvatsku izdanoj. Pošto je najme pravoslovna akademija u Sibinju uredjena bila poput pravoslovnih fakulteta (quadrienium), izdade ministarstvo za bogoštovje i nastavu na temelju previšnjega riešenja od 30. rujna 1860, pod 28. listopada 1860 br. 237 d. z. l. naredbu, kojom se dozvoljuje onim domaćim sinovom Erdelja, koji su svršili pravoslovne nauke na preustrojenoj sibinjskoj pravoslovnoj akademiji, pristup u odvjetničtvo i bez doktorata prava, naravno, ako su zadovoljili ostalim uvjetom.

Digitized by Google

Nakon izdane carske diplome od 20. listopada 1860, kojom bje izrečeno načelo ustavne vladavine u cieloj Austriji, izvedene su u Ugarskoj znatne promjene u pozitivnom pravu: mal ne svi pravosudni zakoni i naredbe, uvedene za vrieme absolutizma, lišene su krieposti zaključci judekskurialne konferencije, potvrdjenim po Nj. Veličanstvu 23. srpnja 1861. Naročito bude za Ugarsku dokinut i odvjetnički red od 24. srpnja 1852 ter uz male promjene odvjetničtvo onako uredjeno, kako bijaše po starom hrvatsko-ugarskom pravu, imenito nije više nuždan bio doktorat prava kao uvjet za odvjetničtvo (§§ 1—7, glave VIII. rečenih zaključaka).

Mimogred spominjem, da su u Ugarskoj kašnije takodjer na novo uredili odvjetničtvo; iza više naknadnih naredba k upitnim zaključkom — od kojih netraži ipak nijedna doktorata — stvoren bi ob odvjetničtvu godine 1874 zakonski članak XXXIV, koji zahtieva u § 5 beziznimno doktorat prava. — Nu vratimo se k Hrvatskoj.

Mjerodavni faktori u njoj priznavali su naročito neustavnost i dielomice neshodnost zakona i naredaba, uvedenih absolutnom vladom, ali su uvidili te otvoreno priznali i to, da se stari zakoni i običaji ter ine pravne ustanove nemogu bez pogibelji za pravnu sjegurnost opet kao kriepostne oživjeti, pa zato i nenalazimo u Hrvatskoj pojava, slična ugarskoj judekskurialnoj konferenciji.

Sabor hrvatski od godine 1861 izradio je istina osnove o njekih pravosudnih zakonih, al je i izrekao, da ostaju postojeći (austrijski) zakoni i naredbe dotle u krieposti, dok se nezamiene novimi, stvorenimi dotično izdanimi ustavnim putem (vidi IV svezak saborskih spisa od g. 1861). Tako osta u Hrvatskoj i stoji jošte danas u krieposti odvjetnički red od 24. srpnja 1852, te bi protegnut i na postojavšu hrvatsko-slavonsku Krajinu člankom 32. zakona od 19. lipnja 1872.

Od godine 1861 do danas izdane su k našem odvjetničkom redu samo dvie naknadne ustanove, protežuće se upravo na doktorat prava, kao uvjet za moći postati odvjetnikom. Prije nego li o njih progovorim, spominjem, da se je i hrvatski sabor tim predmetom dva puta bavio; prvi put god. 1861 u osnovi

Digitized by Google

pravosudnih zakona, u kojih naročito traži doktorat prava za „zavjetnike“ (avocat, § 465 sl. f) II. obličnoga diela gradjanskoga prava); a drugi put god. 1875, kad no je izradio sasvim novi, austrijskomu od god. 1868 slični odvjetnički red, osnovan na načelu slobode odvjetničtva; i u toj je osnovi doktorat prava proglašen nuždnim uvjetom za odvjetničtvo (§ 1 sl. d) — izuzev one, koji su služili jur pet godina kao glasujući viećnici ili državni odvjetnici kod kojega hrv. sudb. stola (§ 6).

Nijedna od tih osnova nedobi previšnje sankcije; ali su obie važan prinos, da se vidi, kako je zastupstvo hrvat. naroda shvaćalo odvjetničtvo i doktorat prava.

Al da vidimo one naknadne ustanove odvjetničkoga reda, koje su u Hrvatskoj danas obvezatne.

Kad je bila tadanja kr. pravoslovna akademija u Zagrebu sa tro- na četverogodište preustrojena, ter na njoj uveden sustav austrijskih pravo- i državoslovnih fakulteta, dozvoljeno je bilo previšnjim riešenjem od 25. travnja 1867, da se mogu uz izpunjenje ostalih uvjeta iznimice bez doktorata prava imenovati odvjetnicima takovi kandidati, koji su domaći sinovi, svršili svoje pravo- i državoslovne nauke na rečenoj i preustrojenoj akademiji te položili tri teoretička državna ispita.

Tim previšnjim riešenjem bijaše dozvoljena uz točno označene uvjete iznimka od propisa § 2 sl. d) 1 stavke odvj. reda.

Razlog, da je dozvoljena ta iznimka, bijaše taj, što je naukovna osnova preustrojene kr. pravoslovne akademije s jedne strane pružala slušaocem onu istu priliku podpune znanstvene juridičke naobrazbe, koju i pravo- i državoslovni fakulteti austrijskih sveučilišta, ali jim je s druge strane uskraćivala formalno postignuće najviše akademičke časti, doktorata prava, jer kr. pravoslovnoj akademiji nije bio podieljen niti kod njenoga preustrojstva „jus promovendi“.

Da je zaista ovo bio razlog iznimki od § 2 sl. d) odvj. reda, sliedi jasno iz previšnjega riešenja od 7. kolovoza 1880, koje ću odmah pobliže navesti.

Toli obzirom na taj nedvojbeni razlog, koli i gledeć na jasne rieči previšnjega riešenja od 25. travnja 1867, mislim da

Digitized by Google

nije moglo biti dvojbe o tom, da se nemogu imenovati bez doktorata odvjetnicima takovi kandidati, koji ma imali ostalih svih uvjeta toga prev. riešenja, nisu svršili svojih pravo- i državoslovnih nauka na preustrojenoj kr. pravoslovnoj akademiji u Zagrebu, a najmanje oni, koji su jih svršili na kr. hrv. sveučilištu Franje Josipa I, otvorenom 19. listopada 1874.

Previšnje bo riešenje nedaje prava na iznimku onim, koji su svoje juridičke nauke započeli na upitnoj akademiji, već samo onim, koji su jih na njoj dovršili. Otvorenjem bo kr. sveučilišta u Zagrebu nestalo je sasvim one formalne zaprieke, sbog koje je izdano bilo previšnje riešenje od 25. travnja 1867: sveučilište bo dobi jus promovendi.

Nu kod oživotvorenja novih institucija, kod prelaza od starih na nove pravne ustanove, radjaju se kadšto dvojbe, osobito ako se stare ustanove nedokidaju naročito i poimence.

Spominjem to zato, jer su samo usljed takove dvojbe mogli tražiti odvjetničtvo bez doktorata prava kandidati, koji neimadjahu svih uvjeta, označenih u previšnjem riešenju od 25. travnja 1867, dotično podjelivati jim pravo odvjetovanja. Napokon bijaše i ta dvojba autentički razpršena.

Usljed previšnjega riešenja najma od 7. kolovoza 1880 izdao je kr. zemaljsko-vladni odjel za pravosudje naredbu od 14. kolovoza 1880 (br. 56 Sbornika), koja tumači, rekao bih, savez medju § 2 sl. d odvjetničkoga reda od 24. srpnja 1852, previšnjim riešenjem od 25. travnja 1867 i zakonom ob ustrojstvu kr. sveučilišta Franje Josipa I u Zagrebu (od 5. siečnja 1874, Sbornik br. 3). Izhodištem te naredbe jest, da je otvorenjem kr. sveučilišta prestao razlog, s kojega je previšnje riešenje od 25. travnja 1867 iznimice (i pod točno označenimi uvjeti) dozvoljilo imenovanje odvjetnika bez doktorata, koji je — nastavlja upitna naredba — po § 2 sl. d odvjet. reda jedan od uvjeta za odvjetničtvo. „U buduće — odredjuje naredba — neima se ta pogodovnost protezati na one odvjetničke kandidate u Hrvatskoj i Slavoniji, koji u vrieme, kad se je otvorilo sveučilište Franje Josipa I, nisu bili jošte svršili četverogodišnji tečaj na postojavšoj pravoslovnoj akademiji u Zagrebu.“

Digitized by Google

To su pozitivno-pravne ustanove, po kojih valja de lege lata odgovoriti na pitanje, stavljeno u napisu ovoga članka.

Nu prije nego nanj odgovorim, i da to bolje uzmognem, valja mi reflektirati na mogući prigovor proti ovomu razlaganju.

Naš odvjetnički red nepozna slobodnoga odvjetničtva, kakovo postoji n. p. u Ugarskoj, Austriji, Njemačkoj, Francezkoj i t. d. gdje se može svako, imajući zakonom propisanih svojstva, dati upisati u listu odvjetnika, te mu netreba imenovanja, dozvole za to od državne vlasti.

Po našem odvjetničkom redu (§ 1) ovlašćuje kandidata na odvjetničtvo istom imenovanje po nadležnoj vlasti.

Obzirom na to mogao bi tko uztvrditi, da je za odvjetničtvo nuždno jedino formalno valjano imenovanje po nadležnoj oblasti.

Jest, ovo je bez dvojbe nuždno; ali mogućnost imenovati koga uvjetovana je i materialnimi potriebštinami, propisanimi taksativno u prespomenutih pozitivnih ustanovah. Nadležna oblast nemora po našem odvjet. redu imenovati odvjetnikom svakoga, koji imade za to svih uvjeta; ona može, na koliko nebi štetovalo samo zastupanje stranaka (§ 5 odvj. reda) i nenavedši razloga uzkraćivati svim usposobljenim moliteljem imenovanje; ali s druge strane nemože ona nikoga imenovati odvjetnikom, tko neima za to propisanih uvjeta, osobito tko neima onih uvjeta, od kojih nemože ona oprosta podieljivati, glede kojih si pače niti zakonodavac nije izrično i napose pridržao prava oprosta.

To valja glede odvjetnika nepobitno već i s razloga svetosti i sjegurnosti pravosudja, u kojem su odvjetnici toli važan faktor.

Nabrojiv i razloživ u kratko pozitivne naše ustanove, obvezatne i za nadležnu vlast kod imenovanja odvjetnika, odgovaram na temelju tih ustanova na pitanje, stavljeno u naslovu ovoga članka ovako: Doktorat prava nuždan je uvjet, da se može postati odvjetnikom u Hrvatskoj i Slavoniji za sve one kandidate, na koje se nemože protegnuti previšnje riešenje od 25. travnja 1867, t. j. koji — domaći sinovi Hrvatske i Sla-

Digitized by Google

vonije — nisu svršili pravo- i državoslovnih nauka na postojavšoj kr. pravoslovnoj akademiji u Zagrebu, pošto je na quadrienium preustrojena bila.

Kod svih drugih kandidata oprost od doktorata pravno je nemoguć.

U Zagrebu, na dan godišnjice otvorenja kr. hrv. sveučilišta Franje Josipa I., 1885.

Dr. Šandor pl. Bresztyenszky.

Naši odvjetnici i bosanski sudovi.

Sa nekadanje suve medje.

Čitao sam nedavno baš u ovom časopisu, da belgijski odvjetnici ne riedko dolaze pred francezke sudove i tamo zastupaju interese svojih klienta, a obratno da to isto čine i francezki odvjetnici pred belgijskimi sudovi. Pače baš ove godine da je čak čuveni taljanski državnik i odvjetnik Crispi pred parižkim sudom zastupao neko taljansko družtvo u gradjanskoj parnici. I sud parižki još na usta svoga predsjednika vrlo je simpatično pozdravio taljanskoga odvjetnika i cielu taljansku magistraturu.

Načelno, mislim, nebi se dalo prigovarati ovakovu postupku; a nije se bojati ni toga, da bi tuzemni stališ odvjetnički materijalno znatnije štetovao, jer su ipak ovaki slučajevi redji, a osobito tamo, gdje osim jezika još i različitost pravnoga stanja otegoćuje plaidiranje inozemnih odvjetnika pred tuzemnimi sudovi.

U ostalom nekanim ja danas o tom govoriti. Ona gore navedena viest dodje mi i nehotice u pamet čuvši nedavno iz posve sigurna izvora, da se krati odvjetniku iz trojedne kraljevine zastupati stranke pred bosanskimi sudovi. Poznavajući obstojeće materijalno i formalno civilno i kazneno pravo Bosne i Hercegovine i pravne uredbe tamošnje mislim, da se s njimi neda pravo u sklad dovesti odredba, koja bi priečila hrvatskim odvjetnikom zastupati stranke pred sudovi okupiranih zemalja. Zakoni uvedeni u Bosnoj i Hercegovini poslje okupacije nerazlikuju se bitno od zakona austrijskih, barem ne po svom smislu, a neki su gotovo doslovce amo i tamo jednaki. Austrijski pako zakoni velikim dielom valjaju i u Hrvatskoj i Slavoniji, da negovorimo o Dalmaciji, koja je faktično udo u skupu kraljevina i zemalja, zastupanih u carevinskom vieću. S te strane dakle nemože biti nikakovih potežkoća; a još manje može ih biti gledeć na jezik, jer ovdje u Hrvatskoj i tamo u Bosnoj

Digitized by Google

govori se jednim te istim jezikom. Analogija medju Francezkom i Belgijom, te Hrvatskom i Bosnom ovdje je jasna i bistra, da nemože jasnijom biti.

Dva su zakona bosanska, koja mogu biti mjerodavna za pitanje, da li smiju odvjetnici iz Hrvatske i Slavonije intervenirati pred bosanskim sudom, a ti sa gradj. parb. postup. i odvjetnički red. Nu onaj prvi, imenito § 226 ne samo da se neprotivi da ovdašnji odvjetnici zastupaju ovdašnje stranke u Bosnoj, nego pače sudeć po duhu i smislu njegovomu, nebi se moglo zabraniti niti to, da ovdašnji odvjetnik zastupa bosansku partaju pred sudom bosanskim.

A neprotivi se tomu ni § 1 bosansko-hercegovačkoga odvjet. reda, jer ako u pojedinih slučajevih koji naših odvjetnika zastupa ondje stranku, to se nemože nazvati ni „berufsmässige Vertretung", a još manje nadripisarstvom. Medju pravnim stanjem u Hrvatskoj i Austriji neima veće razlike nego li medju onim u Hrvatskoj i Bosnoj, pa ako bi mogli austrijski odvjetnici zastupati stranke u Hrvatskoj, neima razloga, da se to uzkrati našim odvjetnikom u Bosnoj. Doduše austrijski odvjetnici obično si nadju substitute medju našimi odvjetnici, jer im je to priličnije, pošto ima kod nas dosta odvjetnika, ali to nemienja u ničem činjenice, da bi mogli donekle zastupati stranke.

U Bosnoj i Hercegovini neima dosta odvjetnika, sudovom samim znatno bi se olahkotilo uredovanje, kad bi stranke imale uza se vješta i okretna odvjetnika. Pravno stanje dakle ovakovim slobodoumnim tumačenjem postojećih propisa bilo bi na dobitku, a učvrstilo bi se i utvrdilo. Netrebaju se bojati ni bosanski odvjetnici za svoju eksistenciju, jer njim bi još uvjek ostalo najviše posla, pošto bi najvećemu dielu stranaka više konveniralo uzeti domaćega odvjetnika, a i ne bosanske stranke dale bi ipak često zastupanje svojih posala bosanskomu odvjetniku. Promet i obćenje svakim se danom umnažaju medju monarkijom te okupiranimi zemljami, a tim bome množe se i pravni prepori, pak čemu otegoćivati partajam da si traže pravnoga zastupnika po svojoj volji i prema mogućnosti njegov trud nagraditi.

Nebi možda škodilo, da se ob ovom pitanju čuju još i mnenja drugih. Nam je do toga, da se stvari bistre. U ovom predmetu nemogu se pitati drugi nego jedino razlozi pravne sigurnosti, koristi stranaka pa da se sudovom olahkoti uredovanje te vršenje njihove težke zadaće. Drugih razloga nespominjem, jer držim da su ovi jedino mjerodavni, a da izbjegnem svakomu krivomu shvaćanju ili podmetanju, moram očitovati, da ja niti jesam niti kanim ikada biti odvjetnikom ni ovdje ni u Bosnoj. Dodajem ipak još ovo: nigdje u monarkiji austro-ugarskoj neprati se razvoj javnih posala u okupiranih zemljah tolikim iskrenim sa-

Digitized by Google

učešćem; nigdje se — to možemo uztvrditi — tako iskreno neželi svaka sreća, napredak i blagostanje svemu pučanstvu Bosne i Hercegovine, kao kod nas, u kraljevini Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji.

Z.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Na § 1428 o. gr. zak.

Ostavina T. K. dignula je tužbu proti ostavini A. G. pred kr. kot. sudom u J. na izplatu zajma od 164 for. 2 nč. spp.

Kr. kot. sud u J. sudio je osudom od 20. svibnja 1883 br. 2170 gr., da se tužiteljica odbija sa zahtjevom tužbe i da je tuženici dužna naknaditi parbeni trošak.

Razlozi: Tužbeni zahtjev temelji se na likvidacionalnom zapisniku pred žup. kot. sudom u K. sastavljenim, te podpisanim po kotar. sudcu i perovodji, pok. T. K. i A. G. — dakle na javnoj izpravi, pa kad nebi bila likvidaciji služila podlogom obveznica, bila bi dužnost naplate duga perfektno dokazana.

Pošto je pako likvidaciji služila temeljem obveznica, koje datum nije doduše naznačen, već je iza rieči „obveznica" ostavljen prostor za upis datuma; pošto svjedok kot. sudac D. naročito tvrdi, da kod likvidacije nije predležala obveznica, već je istu obećao vjerovnik naknadno doprinieti, što medjutim učinio nije; pošto drugi svjedok, bivši perovodja kod spomenute likvidacije, samo svjedoči, da po svoj prilici nije obveznica za temelj likvidacije služila, koja izpovjed ne izključuje protivno; pošto su napokon obie stranke umrle, te je nemogućim postalo prisegom jedne ili druge stranke ovu okolnost na čistac dovesti: to se mora priznati, da je glavna izprava, na kojoj se utuženi dug temelji, manjkava, jer je likvidacionalni zapisnik tek uzgredno sredstvo, kojim bi se mogla obstojnost duga dokazati, kad no bi obveznica zapisniku prileżala, za koju je zastupnik tužiteljice u zapisniku od 1. siečnja 1883 naročito izjavio da nepostoji.

Kad indi glavna izprava manjka, nije se moglo suditi po tužbenom zahtjevu, već se je imala tužiteljica istim odbiti, jer nije dokazala obstojnost utuženog duga.

Dosudjenje parb. troška temelji se na § 573 gpp.

Na priziv i ništovnicu tužiteljice izdao je kr. banski stol riešitbu 19. rujna 1883 br. 15.494, kojom je osudu prvoga suda potvrdio i to

Digitized by Google

s razloga, što je tužiteljica samo u obće navela u tužbi, da joj tuženica na temelju likvidacionalnog zapisnika duguje, nenavedši, kako je tražbina nastala i na kojem se temelju osniva.

Pošto pako likvid. zapisnik A ad I. sadržaje samo priznanje obstojnosti tražbine od 139 for., koju tužiteljica sama utemeljiti nemože, morala se je tužiteljica prizivom i ništovnicom odputiti, te prvosudna osuda potvrditi tim više, što se iz naslova obveznice i naslova likvidacionalnog zapisnika jedna te ista tražbina utužiti ne može.

Povodom izvanrednog previda sa ništovnicom tužiteljice kr. stol sedmorice riešitbom od 16. travnja 1884 preinači obie osude nižih sudova, zadovoljiv zahtjevu tužitelja stavljenom u tužbi uz preinaku glede kamata, koje se dosudjuju od dana dostavljene tužbe tri godine natrag računajuć te uz preboj parbenih troškova; nu sve to samo uz uvjet, da tužeća ostavina tuženoj ostavini istodobno ili prije povrati obveznicu glaseću na 139 for., na koju se pozivlje likvidacionalni zapisnik A ad I. ili pak da tuženoj ostavini uruči pravomoćnu odluku ob amortizaciji te zadužnice.

Razlozi: Da je utužena svota zajamna glavnica, proizlazi jasno iz likvidacionalnog zapisnika, na temelju kojega tužiteljica svoju tužbu osniva, u kojem se izrazito označuje, da A. G. utuženu tražbinu u ime zajma duguje, počem nestoji razlog po kr. banskom stolu za odbiće tužbe naveden.

Nu nestoje ni razlozi prvosudne osude, iz kojih se tužitelj sa tužbom odbija, jer iz ustanove § 1428 ogz. proizlazi baš protivno od onoga što prvosudna osuda za razloge svoje osude navadja.

Po prenavedenoj zakonskoj ustanovi bo proizlazi za dužnika pravna predmjeva, da je platio dug samo, ako je zadužnica povraćena bez namire, a ne, ako ju tužitelj producirati ne može ili neće, za onaj najme slučaj propisuje konačna stavka § 1428 ogz. jasno, što dužniku učiniti valja.

Obzirom na prenavedeno i gledom na to, što je priznanjem tuženika, sadržanim u likvidacionalnom zapisniku A ad I., koji je javna izprava (§ 114 gpp.), podpuno dokazana obstojnost i istinitost utužene zajamne glavnice, te što tuženik nije dokazao, da je utuženi dug izplaćen — valja uz preinačenje obiuh dolnjih osuda po § 335 gpp. suditi u glavnoj stvari po tužbenom zahtjevu, nu ipak obzirom na ustanovu § 1428 ogz. uz priuzdržaj, navedeni u dispozitivnom dielu ove osude.

Kamate dosudjuju se tužitelju samo od dana tuženiku dostavljene tužbe 3 godine natrag računajuć, obzirom na ustanove §§ 1333 i 1489 ogz. Sudbeni troškovi prebijaju se obzirom na to, što su obie niže osude povoljne za tuženika.

Priobćio Gustav Gaj.

Digitized by Google

K tumačenju razredbe posljednje volje: nalog ili svrha? (§§ 709 i 711 ogz.).

A. je zapisao svojoj ženi u svojoj oporuci plodoužívanje svoga imetka sa dodatkom: „koja (t. j. žena) bit će dobra, pa će se prema svomu obećanju skrbiti za uzdržavanje i odgoj moga nezakonitoga sina".

Tutor gornjeg maloljetnog ostavnikovog sina tuži medju tim ženu B., da ima priznati, da je kao zapisovnica iza supruga si A. dužna, doklegod se nalazi u uživanju suprugove ostavine, podmirivati troškove za uzdržavanje i odgoj tužiteljevog štićenika, — pri čem da joj stoji na volji, iste se dužnosti oprostiti time, da se odrekne plodoužívanja ostavine (koja pogoda imala bi se osudom izreći); zatim da imade mjesečno 26 for. 25 nč. plaćati za uzdržavanje spomenutoga pupila.

U prvoj molbi bijaše zahtjev tužbe odbijen, u drugoj mu je udovoljeno sa sliedećih razloga: Na više mjesta (§§ 558, 655, 683, 706, 710, 777 ogz.) austr. nasljednog prava iztaknuto je temeljno načelo, da volju oporučiteljevu valja, koliko je moguće, izpuniti; a da se ta svrha zakona postigne, zadaća ja sudca, volju oporučeteljevu po njezinoj namjeri, to jest po cielom sadržaju, a ne od rieči do rieči izpitati i tumačiti. U nazočnom slučaju u pogledu toga temeljnoga načela nemože se poreći, da je oporučitelju kod pravljenja pismene oporuke do toga stalo bilo, da se svojim imetkom poskrbi za existenciju svoga nezakoniloga djeteta i da mu dobar odgoj i višu naobrazbu pribavi. Ovo potvrdjuje okolnost, da on u dalnjoj točki oporuke istoga sina imenuje universalnim nasljednikom, to potvrdjuju i na majku i tutorstvo upravljene opomene u pogledu njege i odgoja djeteta, koje posve zaključivati daju, da je fizična i duševna dobrobit dječakova ostavitelju na srcu bila, što se takodjer iz toga može viditi, jer je još za života svoga dječaka na realku u X. slao, koja mu je imala biti predškolom daljnjoj vojničkoj višoj naobrazbi. Kraj takove skrbi za sudbinu djeteta si, posve je opravdano pomišljati, da ostavitelj nije bio voljan sve do vremena, kad bi mu sin došao do uživanja ostavštine, existenciju njegovu na kocku staviti, niti ju izvrgavati potežkoćam i pogibeljim tudjega nadzora. S toga se sigurnošću može uzeti, da je ostavitelj uživanje svoje ostavine svojoj zakonitoj supruzi samo za to legirao, da se ona skrbi za uzdržavanje i odgoj dječaka, kojemu činu je on bio potaknut tim više, jer se iz ponašanja i okolnosti može zamjetiti, da je ona u tom smjeru neko obećanje učinila. Ova predpostava nosi po tom karakter naloga, kojim je pokojnik namienio svojoj supruzi zapis uživanja svoje ostavine. Pošto je tužena taj zapis primila, to je i prema § 709 ogz. dužna taj nalog tako dugo vršiti, dokle god se nalazi u uživanju samoga zapisa.

Vrhovno bečko sudište riešitbom od 7. listopada 1884 br. 9676 potvrdilo je presudu druge molbe sa sliedećih razloga; Tumačenje

Digitized by Google

oporuke po drugoj molbi čini se u zakonu osnovano. Naimenovanje ostavnikova nezakonita sina universalnim nasljednikom, razredba u oporuci u pogledu uzdržavanja i odgoja istoga, nalozi i opomene tutoru i majci u pogledu uprave imetka i naobrazbe dječakove, i za života ostaviteljeva dokazana skrb za svog nezakonitog sina bez dvojbe dokazuju, da on nije bio voljan existenciju i naobrazbu svoga sina, sve dok nedodje u uživanje ostavštine, na kocku staviti. A sve da bi se spomenuti nalozi, kako je tuženica u prigovorih iztaknula, ticali samo tutora i majke maloljetnikove, to bi sasvim tim bili kadri namjeru ostaviteljevu — skrb za uzdržavanje i odgoj djeteta, jasnom učiniti. Uvaži li se napokon, da je razredba oporučiteljeva na pozitivnom temelju, da se ista odnosi na dano po tuženici obećanje: skrbiti za uzdržanje i odgoj djeteta, i da on ovo kao nešto stalnoga predpostavlja: tad se može sa sigurnošću uzeti, da je ostavitelj uživanje svojoj supruzi samo zato zapisao, da se ova skrbi za uzdržavanje i odgoj djeteta mu; a u tom leži nalog, kojim je ostavitelj svojoj supruzi legat uživanja ostavine namienio. Iz ovih razloga kao i iz onih druge molbe bijaše osuda ove potonje potvrdjena.*

Iz allg. öst. Ger.-Z. — Drag. Becić.

---

* Iz ovoga je vidjeti, koli je sudcu u svagdanjoj praksi više puta mučno uporabiti zakonske ustanove na fakta, sudu priobćena po ljudih strukovno nenaobraženih. Naročito kraj neukog seljačtva nadje se sudac u tumačenju ustanova naslj. prava u čestoj neprilici. Toliko puta stigne mu do ruku pismena vansudbena oporuka, u kojoj neima ni iz daleka biljega razredbe posljednje volje, a ako ga i ima, to je ta oporuka toli nejasna i dvojbena, da nezna, kojim pravcem bi udario, a da nepovredi načelo što točnijeg izpunjenja oporučiteljeve volje. — Što se tiče napose ustanovâ §§ 709 i 711 ogz., to su ove posve različne moći: dočim nasljednik neizpuniv ostaviteljeve želje dotično očitovane svrhe (§ 711 ogz.) neosjeća nikakvih posljedica (Kirchstetter, str. 366: verschieden von dem Modus (t. j. nalog) ist die blosse Empfehlung, welche gar keine rechtlichen Wirkungen hat), a neizpuniv naloga (§ 709 ogz.) dapače sâmo nasljedstvo gubi (Kirchstetter, str. 365: der Modus wird nach österr. Recht als auflösende Bedingung behandelt, so dass bei letztwilligen Verfügungen durch Nichterfüllung desselben der Nachlass verwirkt wird): to je ipak fina razlika u tumačenju tih §§, jer je u praksi kadkada težko razlučiti nalog od očitovane svrhe.

U ostalom Stubenrauch u tom pogledu veli: Ob ein Auftrag, eine Bedingung, oder die blosse Erklärung einer Absicht vorhanden sei, muss in jedem einzelnen Falle nicht bloss aus den Worten, sondern aus dem ganzen Zusammenhange der getroffenen Anordnungen ermittelt werden. Im Zweifel würde nach der Analogie des § 614 ein Auftrag vor einer Bedingung anzunehmen sein, eine erklärte Absicht aber vorzüglich dann, wenn die ausgedrückte Verwendung lediglich den Nutzen der bedachten Person selbst, und nicht den Vortheil eines Dritten oder das gemeine Beste befördern soll."

K ovomu dodaje: Streitig ist insbesondere, ob die letztwilligen Veräusserungs- und Belastungsverbote, welche nicht zu Gunsten eines Dritten aufgestellt wurden, als echte Aufträge, gerichtet auf Unterlassung der Ver-

Digitized by Google

Da li utjeranje pravomoćno dosudjene urbarsko pretečninske odštete spada na nadležnost suda, ili političkih oblasti?

Kr. sudbeni stol u Zagrebu kao urbarski sud dozvolio je odlukom od 7. lipnja 1884 br. 391/urb. na molbu Maksimilijana kneza Thurn-Taxisa ovršnu uknjižbu prava zaloga na nepokretnine A. S. za glavnicu od 152 for. a. vr. sa 6% kamati, na temelju osude preobstojavšeg kr. županijskog sudbenog stola na Rieci za korist molitelja; a za obavu umoli kr. kotarski sud u Delnicah, koji je provedbu gornje odluke naložio gruntovnomu uredu.

Proti toj odluci uložio je A. S. pravodobno utok na kr. banski stol, koji je riešitbom od 12. ožujka 1885 br. 4057 s razloga, što se tuj radi ob utjeranju tražbine, izviruće iz urbarskog saveza i što utjeranje ovakovih tražbina spada na nadležnost političkih vlasti (§ 178 zadnja alin. urb. nap.), napadnutu odluku po § 343 gr. p. p ukinuo i ovrhovodju uputio na politički put.

Proti toj riešitbi podnese Maksimilijan knez Thurn-Taxis po odvjetniku dru. Šramu previdni utok na kr. stol sedmorice, u kojem navadja, da § 178 zadnja alin. urb. naputka glasi ovako: „Dać e još neizplaćene, koje proizhode iz saveza urbarskoga, imadu se po ustanovah carske naredbe od 26. rujna 1857 (br. 183 d. z. l.) likvidirati, procjenjivati i iztjeravati putem političkim". I u citiranoj previšnjoj naredbi od 26. rujna 1857 govori se o „daćah", kao i u § 178 urbarskog naputka. Pod „daćami" razumievaju se i u vulgarnom i u juristićnom smislu „povraćajući se dužnosti", o kojih govori § 178 urbarskog naputka u savezu sa carskom naredbom od 26. rujna 1857 i u savezu sa patentom od 2. ožujka 1853. Dočim se ovdje radi ob utjeranju odštete za pretečnine, koju odštetu normira § 5 carskog patenta od 17. svibnja 1857 i za koju isti § ustanovljuje, da ju imade urbarski sud ustanoviti i dosuditi.

Povodom ovoga predvidnog utoka potvrdio je kr. stol sedmorice riešitbom od 26. kolovoza 1885 br. 19411 riešitbu kr. banskog stola, i to sa sliedećih razloga:

äusserung und Belastung der zugedachten Sachen, oder aber als blosse Wünsche ohne bindende Kraft, oder endlich als Beschränkungen der Dispositionsfähigkeit des Bedachten auszulegen seien.

Konačno mi je na ovom mjestu sgodno primjetiti, da naši seljački slojevi kao da neznadu za sudbene ustmene oporuke, jer — u koliko iz prakse znam — ni jedan se seljaka neće da javi s molbom, da mu se razredba posljednje volje sudbeno u zapisnik primi. Valjalo bi u tom pogledu shodna odrediti — dotično upućivati, da se, ako je iole moguće, na ovaj način posljednje razredbe čine; čim bi se i mnogim neprilikam u uredovanju na put stalo, a kraj toga bi nestalo i onoga zavlačivanja ostavinskih razprava, čemu su povodom većim dielom nevaljane oporuke. *D. B.*

Digitized by Google

Po propisu §-a 5 carskog patenta od 17. svibnja 1857 pri riešavanju pitanja ob odšteti za zemlje pretečne nenadleži urbarskom sudu ino, van svotu, koja kao odšteta poprieko na jedno jutro konstitutive pripada, proračunati po ključu ustanovljenom u § 8 carskog pateuta od 2. ožujka 1853; dočim konačna izreka u toj odšteti kao i ustanovljenje platežnih rokova spada na nadležnost oblasti zemljo-razteretne, u koju se svrhu i ima po propisu gore citiranog § 5 individualni popis odštete, koja za pretečne zemlje pronadjena bude, putem županijske vlasti podnieti zemaljskomu povjerenstvu za razterećenje zemljišta. Prema tomu nemože biti dvojbe ni o tom, da se tu radi o tražbini odnosno nenamirenoj još daći, koja proizvire iz razmjera urbarskih; ni o tom, da utjeranje takove tražbine spada na nadležnost političkih vlasti, koje po načelu izraženom u cesarskoj naredbi od 26. rujna 1857 pri ustanovljivanju rokova za izplatu upitnih odštetnih svota imadu i braniti pravo nekadašnje zemaljske gospode, a i pravedan obzir imati na to, da imovina i gospodarstvo obvezanika neudari u nazadak, i da isti budu neprekidno mogli davati, što su po zakonu davati dužni. Po tom se riešitba kr. banskoga stola obzirom na § 178 ministarske naredbe od 28. prosinca 1857 ukazuje opravdanom.

Priobćio Dr. Šilović.

Uvjeti, pod kojimi se ima izvesti dražba zajedničke nekretnine usljed odsude, kojom je sudjeno na razvrgnuće zajednice, neimaju se ustanoviti na način, koj je propisan u postupku ovršnom.

U parnici M. B. proti L. B. i dr. radi razvrgnuća zajednice jedne nekretnine odbio je prvi sud molbu upravitelja stečajnine M. B. predanu dne 4. srpnja 1884 pod br. 17874, kojom je isti na temelju pravomoćne odsude molio, da se dozvoli ovršna prodaja ove nepokretnine, i u razlozih navodi, da se u ovom slučaju, ako i je odsudom izrečeno, da se postojeća izmedju molitelja i protivnika mu zajednica ove nepokretnosti ima razriešiti dražbom sudbenom, dalnji postupak u pogledu ove dražbe nema ravnati po postupovniku parbenom već po neparbenom, pošto vjerovnikom uknjiženim na ovoj nepokretnosti njihovo pravo založno ostaje nepovredjeno i neglededć na stečenu kupovninu (§ 277 carskoga patenta od 9. kolovoza 1854 br. 208 d. z. l.) i da bi stoga molitelj imao molbu udesiti prema propisom vanparbenoga postupka, imenito doprinjeti drugi primjerak uvjeta, koji bi se imali priobćiti protustranki u tu svrhu, da se o njih očituje i svoje eventualne opazke stavi. Pošto molitelj svoju molbu ovim propisom shodno udesio nije, mora mu se ista povratiti.

C. k. prizivni sud ukinuo je usljed utoka upravitelja stečajnine ovu odluku te je prvomu sudu naložio, da odredi ročište, na koje ima pozvati molitelja, suvlastnike i hypothekarne vjerovnike u tu svrhu, da se

Digitized by Google

ustanove dražbeni uvjeti i da po tom mimo razloga svoje odluke prema uspjehu razprave o molbi shodno propisu § 432 i 433 te sliedećih zap. gal. parbenoga postupka odluči; pošto se dražba, koja se po § 843 ogz. preduzima u svrhu diobe, nema smatrati dobrovoljnom u smislu § 275 car. patenta od 9. kolovoza 1854 već se ima smatrati prisilnom dražbom, jer se nema provesti na temelju dobrovoljnog sporazumka suvlastnika, već na temelju odsude, i jer se kao takova ima provesti uporabom analognih propisa o prodaji, kao u ovršnom postupku; zato nije opravdana odluka prvog suda, koja upućuje molitelja, da promjeni dražbene uvjete u smislu § 277 prije spomenutoga patenta. Isto tako da nije umjestno dražbu odmah razpisati i nesaslušav stranke ob uvjetih, zato da se mora odrediti da budu o istih predbježno saslušane.

Na previdni utok proti ovoj naredbi prizivnoga suda preinačio je c. k. vrhovni sud bečki obie niže odluke i naložio, da se u svrhu ustanovljenja dražbenih uvjeta ima odrediti saslušanje suvlastnika i po tom o dražbenoj molbi dalnja odluka donjeti. Jer odsuda, po kojoj se zajednica nekretnine ove putem dražbe razvrgava i po tom kupovina po odbitku zajedničkih dugova razdieljuje medju dionike po mjerilu njihovog diela, ima tu posljedicu, da suvlastnici moraju dopustiti, da se ove nekretnine prodadu u svrhu razvrgnuća zajednice i da moraju primiti stečenu kupovinu u mjesto svoga diela. Ovakova odsuda tiče se samo aktivnoga stanja nepokretnosti, ne pako pasivnoga stanja, dotično hypothekarnih vjerovnika. Na ovakovu dražbu neimaju se uporaviti propisi, koji su u postupovniku i odnosnih dvorskih dekretih izdani za prodaju ovršnu. Stoga nije opravdana odredba prizivnoga suda, koja odredjuje, da se saslušaju hypothekarni vjerovnici i uputa, da se postupa po ustanovah postupovnika ob ovršnoj prodaji hypotheke. Prije nego li se dražba ova dozvoli i razpiše valja saslušati suvlastnike o veličini jamčevine, zatim o načinu izplate i rokovih kupovine, o predaji nekretnine kupcu i o tom, kako će kupac hypothekarne tražbine preuzeti. S ovih razloga morale su se ob.e niže odluke preinačiti. — Ujedno bude ovaj slučaj unešen u repertorij izreka vrhovnoga sudišta pod naslovom u uvodu spomenutom.

---

§ 316 prema § 319 gpp.

Marija V. diže tužbu pred kr. kot. sudom u P. proti P. K. na izplatu svote od 360 for. s. pp, pak je tužiteljica, pošto je o tom predmetu jur bilo razpravljano, podniela molbu, kojom moljaše, da se o predmetu nastavi razprava 8. listopada 1884.

Vidiv kot. sudac, da neće moći taj dan uz ina ročišta obavit i ono u stvari M. V. proti P. K., odredio je odlukom od 16. rujna 1884 br. 3212 ročište na 22. rujna 1884. U to je M. V. zaiskala odgodu ročišta

Digitized by Google

od 22. rujna 1884, al joj sud odlukom od 16. rujna 1884 br. 3323/gr. odbi molbu s razloga gore navedena, kao i s razloga, što je na očitovanje P. K. tuženika dano tužiteljici riešenje, da se bez važnih razloga nebudu odročbe dozvoljivale.

20. rujna 1884 pod br. 3388/gr. stiže sudu podnesak, kojim zastupnik tužiteljice M. V. očituje, da on nemože 22. rujna 1884 zastupati tužiteljicu, jer da upravo toga dana ima kod suda u N. G. ročište, na kojem će se saslušaj svjedoka obaviti, i jer bi se dozvolom odročbe ročišta kod kr. kot. suda u P. trošak prištedio.

Zahtjevu stavljenom u tom podnesku glede obavjesti tužiteljice, nemogaše sud udovoljiti radi kratkoće vriemena i udaljenosti M. V. od mjesta suda, i jer mu se uza to i razlozi molbeni nisu vidjeli dovoljnimi, pa je P. K., jer ročište od 22. rujna 1884 nije bilo odgodjeno, taj dan i došao pred sud. Po saobćenju stanja stvari zamoli P. K. na ročištu od 22. rujna 1884, da se isto na trošak protustranke odgodi, a sud je riešavajuć zapisnik o tom ročištu odlukom od 23. rujna 1884 br. 3410 odgodio ročište, odsudio tužiteljicu M. V., da tuženomu P. K. 3 for. 50 nč. u ime dangube i troška plati.

Proti ovoj odluci uloži M. V. utok, a kr. banski stol obnašao je napadnutu odluku preinačiti u onoj točki gdje se tužiteljici namiće dužnost platit trošak odgodjena ročišta od 3 for. 50 nč., te utjecateljicu odriešiti od dužnosti naknaditi taj trošak, jer je utjecateljica pravodobno zahtievala odgodu na 22. rujna 1884 odredjenog ročišta, i to s razloga obzira vriednih, pa zato je imao sud pravodobno podnešenu molbu riešiti i ob odgodi, koja se je imala dozvoliti, P. K. koji u mjestu suda stanuje, ubaviestiti, čim bi bila odpala potreba, da K. dodje na ročište na 22. rujna odredjeno.

Ujedno se odsudjuje sud prve molbe dotično kotarski sudac T. po § 316 gr. p. na platež utočnog troška od 2 for., koji iznos imade utjecatelju naknaditi u roku od 14 dana pod ovrhom, jer je očitom svojom krivnjom ovomu utoku povoda dao, pošto riešenje na odgodnu blagovriemeno podnešenu molbu nebje do sada dostavljeno i odputa te molbe opravdana.

Sbog riešenja ovog uloži kotarski sudac T. previdni utok, u kojem iztaknu, da u nazočnom slučaju uporabi § 316 gpp. i neima mjesta, jer on, nedozvolivši odgode ročišta, nije svojom krivnjom dao povoda utoku, budući proti odluci, kojom se odbija odročba ročišta, i neima mjesta utoku, a eventualne žalbe se imadu skopčati sa prizivom. Stoga, i jer § 316 gpp. sa prizivi neima posla, mnijaše uložitelj previdnog utoka, da će biti riešen od dužnosti plateža navedenoga troška.

Na previdni ovaj utok odpisa kr. stol sedmorice pod 9. srpnja 1885 br. 2159 sliedeće;

Digitized by Google

Riešavajuć izvješće od 3. lipnja t. g. br. 1195, kojim kr. banski stol podnosi spise parnice M. V. proti P. K. radi itd.; obnašao je kr. stol sedmorice povodom previdnoga utoka S. T., kr. kotarskog sudca u P., uloženog proti onomu dielu bansko-stolne odluke, kojim se utjecatelj osudjuje, da ima tužiteljici M. V. utočni trošak od 2 for. za 14 dana pod prietnjom ovrhe naknaditi, odluku banskoga stola u tom napadnutom dielu ukinuti, i previdnog utjecatelja od dužnosti plateža pomenutog utočnog troška od 2 for. odriešiti — ostaviv u ostalom dielu odluku banskoga stola kao nenapadnutu netaknutu — i to s razloga, jer je stvar suda, zaiskanu odročbu ročišta polag okolnosti dozvoliti ili nedozvoliti; jer je odluka prvomolbenoga suda od 16. rujna 1884 br. 3323, zaiskanu po tužiteljici M. V. odgodu ročišta nedozvoljujuća, dovoljno obrazložena, i jer prama tomu nepredleži slučaj očite krivnje sudca po smislu § 316 gpp.“

Budi mi dozvoljeno dodati, da ovo visoko riešenje priobćujem s razloga, jer ga smatram načelnim riešenjem ob odnošaju § 316 prema § 319 gpp., koje podjedno dodaje, da odluka prvomolbenoga suda, zaiskanu odgodu ročišta nedozvoljujuća, obrazložena bit imade, kao što to i § 307 gpp. propisuje.

Tubić.

K tumačenju naredbe ministarstva pravosudja od 5. srpnja 1855 br. 9501 na kr. banski stol.

U ovršnom predmetu vis. erara proti zadrugi Jarnjević dozvolio je kr. kot. sud u Karlovcu javnu ovršnu dražbu zadružnih nekretnina radi dužnih eraru 573 for. 9 nč.

Ovršna javna dražba bude provedena i odlukom od 23. svibnja 1884 br. 7693 gr. dražbeni čin odobren.

Pometnjom kr. por. nadzorničtva kod obdržavane dražbe nije bio zastupan vis. erar, te je kr. por. nadzornik u Karlovcu proti ovoj odluci, odobravajućoj dražbeni čin, uložio utok.

Kr. banski stol jest svojom riešitbom od 9. rujna 1885 br. 18128 ukinuo odluku odobravajuću dražbeni čin s razloga, što je sudski izaslanik na dražbi postavio izvikača, dočim imenovanje izvikača spada na predsjednika sudb. stola.

Opazka. Istina, da § 1 naredbe od 5. srpnja 1855 br. 9501 propisuje, da imadu predsjedničtva sudišta prve molbe za slučaje, u kojih su podvornici zapriečeni, narediti osobite izklicatelje, koje će upotrebljivati sudišta prve molbe; nu po mom mnienju jest ta naredba sveobćom organizacijom sudova izvan krieposti stupila, jer dok su kotarski sudovi tom organizacijom dobili kompetenciju sudbenih stolova, i dok pojedini predstojnik odnosnog kr. kot. suda može ino osoblje dodieljeno mu na službovanje zaprisizati, to može i od slučaja do slučaja izklicatelja prigodom preduzimanja dražbe zapriseći, pošto sam osvjedočen, da se tom svi urednici sviuh kot. sudovâ služe.

Priobćio P. P.

Digitized by Google

Dozvoljena povrata u prijašnje stanje, jer je molitelj neuki muhamedanski Bošnjak.

Mujo M. iz bosanskoga Broda podnio je kr. kot. sudu u slavonskom Brodu povratnu molbu radi promašenoga roka za podnošenje mjenbenih prigovora proti platežnom nalogu od 17. travnja 1884 br. 3326 gr.

Kr. kotarski sud u Brodu nije dozvolio povratu sa sliedećih razloga: Iz provedene razprave vidi se, da je molitelj znao, da mora proti platežnom nalogu u roku od 3 dana podnieti prigovore, neće li, da ovaj postane pravomoćnim; nu navodi, da je to propustio, jer da su se imali povesti pregovori o vansudnoj nagodi. Ali ti pregovori, mà da su i zajamčeni bili, kao što nisu, ipak nisu sami po sebi mogli zajamčiti i samu činjenicu t. j. da će se nagoda utanačiti. Pače upravo za to, i da olakša svoje stanovište prema tužitelju, koji još neima za sebe pravomoćnog platežnog naloga, valjalo mu je proti tužitelju prigovore svoje uložiti, jer takovi prigovori obećanoga pregovaranja o vansudnoj nagodi niti su mogli zapriečiti, niti same nagode alterirati, pa se tim nebi bio nikako ogriešio o svoju vjeru, kao što drži, da se je ogriešio tužitelj, koji se medjutim nije htio u nikakove pregovore upustiti, prem mu je njegov odvjetnik obećao bio samo posredovanje, da se stvar izvan suda poravna. — U svem ovom nepredleži dokazanim, da je molitelj bud slučajem ili pometnjom koga trećega promašio zaporni rok za podnašanje prigovora.

Usljed utoka, podnešenoga po Muji M. potvrdio je kr. banski stol rješitbom od 26. ožujka 1885 br. 7016 odluku prvoga suda sa razloga u njoj navedenih.

Kr. stol sedmorice rješitbom od 13. kolovoza 1885 br. 2449 obnašao je na previdni utok Muje M. po odvj. Dru. B. obie niže odluke preinačiti te utočniku zamoljenu povratu u prijašnje stanje dozvoliti.

Razlozi: Nije prieporno, da je molitelj povrate ostavio dotični platežni nalog kod odvjetnika protustranke zato, da ovaj izmedju stranaka izposluje pravednu nagodu, i da mu je odvjetnik to obećao.

Ako se uvaži, da je molitelj povrate neuki muhamedanski Bošnjak, to neima dvojbe, da je promašio rok za prigovore krivnjom protivničkog odvjetnika, koji ga nije uputio na već izdani platežni nalog, već mu — zadržav taj nalog kod sebe — obećao posredovanje u navedenu svrhu kod svoje stranke znajuć, da molitelj bez toga platežnoga naloga nemogaše podnieti prigovore.

Priobćio Drag. Becić.

Digitized by Google

O preinaci prava i obveze: uputa ili ustup?

Kr. kotarski sud u B. sudio je: Tužena Marija J. dužna je platiti tužitelju R. M-u za 14 dana pod prietnjom ovrhe 70 for. 97 nč. sa 6% kamatami od 20. prosinca 1883, pa se za osiguranje tolikoga iznosa izjavljuje i ovosudnom odlukom od 5. prosinca 1883 br. 10173 gr. tužitelju dozvoljena zabrana na tražbinu tuženice od 500 for. — koju imade ona od tužitelja tražiti — opravdanom, Sa viškom zahtjeva od 451 fr. tužitelj se bezuvjetno odpućuje; parbeni troškovi se prebijaju.

Razlozi: Tužitelj je na temelju računa B. ad I, izvadjenog iz svojih trgovačkih knjiga, utužio tražbinu od 521 fr. 97 nč. resultirajuću iz saldo prenosa od 70 for. 97 nč. i tražbine od 451 for. za 20.500 komada plaćene opeke, koju mu je tuženica usljed doznake povjerenika S-a u bos. Brodu izdati imala, a u istinu izdala nije.

Tuženica prizna istinitost tražbine od 70 fr. 97 nč. na saldo prenosu, prizna takodjer, da je bivši u bos. Brodu povjerenik S. od naručenih kod nje 25 000 komada opeke primio u svem samo 4500 komada, ostatak pako od 20.500 kom. doznačio je tužitelju, a ona da je muče privolila, da zaostalu količinu mjesto naručitelju izdade R. M-u (tužitelju), u kojega se je korist naručitelj (povjerenik S.) tom doznakom odrekao prava razpolaganja sa preostatkom naručene opeke. Tuženica bo tvrdi, da bi joj tužitelj, da je tu opeku i odvezao bio, kao što nije, istu i platiti bio morao, pa se u tom mora nazrievati poreknuće onoga tužbovnoga navoda, da je opeka plaćena bila.

Ove uztvrdjene, a po tuženici porečene okolnosti tužitelj niti je dokazao, niti pokušao dokazati, a niti je imenovao osobe, kojoj je tu opeku platiti imao i platio.

Pošto pako ovakova doznaka nemože se zamieniti s uputom, koja spada medju načine preinake prava i obveze, očevidno je, da tužbi tužiteljevoj glede ove stavljene tražbine prama sadanjoj tuženici manjka svaki pravni uslov, a tim i pravo na tužbu. Nu i za slučaj, kad bi ova doznaka imala značiti uputu, tad bi bez dvojbe S. imao biti asignantom, tužitelj asignatarom a tuženica asignatom, al bi tada za slučaj uztvrdjene podpune upute valjalo bilo tužitelju dokazati, da je on tuženicu kao odredjenoga platca primio, a ona da je na to pristala, inače bo nastala bi bila i onako samo pogodba medju uputilcem i uputiocem (§ 1403 ogz.).

Prava pako, potičuća za upućenika iz neprihvaćene upute ili neodržanog plaćanja, sadržana su u zakonu, te su ona ista, koja pripadaju ustupovniku napram ustupniku i ustupljenom dužniku. — Toliko ako bi tužitelj htio izvrnuti doznaku u ustup!

Konačno u slučaju upute — kad bi bila dokazana — moglo je nastati po tužitelja samo pravo, da pridrži tuženicu na naknadu štete,

Digitized by Google

što bivši upućena nije na vrieme dobavila opeke. Nu i za tu štetu odgovarala bi zajedno s uputilcem; — jer se pako o takovoj u nazočnoj parnici neradi, to nije niti od bitnosti, je li je opeku na vrieme predati mogla i htjela, i da li je na to po tužitelju pozvana bila.

Toga radi moralo se je tuženicu osuditi na bezuvjetni platež priznane stavke saldo prenosa od 70 for. 97 nč., a tužitelja usuprot valjalo je s viškom zahtjeva od 451 for. odputiti.

Usljed tužiteljevoga priziva kr. banski stol osudom od 19. ožujka 1885 br. 2326 potvrdio je osudu prvoga suda, te je medju inim u svojih razlozih iztaknuo: Nedvojbeno je, da tužitelj ima dokazati učinjenu uputu 20.500 kom. opeka po S-u.

Uputa je izmjena starog dužnika s novim usljed privoljenja obajuh dužnika i vjerovnika — § 1400, 1401, 1402 ogz.

Takova dokaza nije ovdje tužitelj pružio. Iz priloga D ad I. neproizlazi niti okolnost, da li predleži u obće prava uputa, ili možda sama ponuda naručene pa još neizplaćene robe; niti okolnost, da li je S. tužiteljevim dužnikom bio, tuženica pako S-ovom dužnicom, i da li je S. svoju tražbinu privolom tuženice tužitelju ustupio, dakle tužitelja na tuženicu uputio. Izraz „po povjereniku S-u kupljenih 25.000 kom. opeke" nije istovjetan sa „po povjereniku S-u kupljenih i plaćenih 25.000 komada opeke.

Bila je stoga stvar tužitelja, da ove okolnosti navraćenom odlučnom prisegom razjasni, što učinio nije, i što se nadopuniti neda, jer je parnica pismeno povedena.

Vrhovnom rješitbom kr. stola sedmorice od 7. kolovoza 1885 br. 2512 bje tužiteljev izvanredni previd, upravljen proti onom dielu dolnjosudnih osuda, kojim se tužitelj sa zahtjevom glede tražbine od 451 for. odbija, kao nedopustiv odpućen i to sa razloga:

Izvanredni previd tužitelja R. M-a upravljen je proti onom dielu suglasnih dolnjosudnih osuda, kojim se tužitelj sa svojim tužbovnim zahtjevom glede tražbine od 451 for. za 20.500 kom. opeke odbija.

Tužitelj nastoji svoj izvanredni previd opravdati tim, da su dolnjosudne osude u prenaznačenoj napadnutoj točki utemeljene na tumačenju ili uporabi zakona očevidno pogriešnoj i na predpostavi takovoj, koja je protivna jasnomu sadržaju spisâ.

Nu uvaži li se, da je pismom tužene Marlje J. D ad I. i njezinim priznanjem samo toliko dokazano, da je tuženica od onih 25.000 kom. opeke, štono ih je povjerenik S. od nje kupio bio, usljed upute od strane potonjega 20.500 kom. stavila tužitelju na razpolaganje, ali da iz prenavedenih činjenica još nesliedi, da je povjerenik S. kupovninu za upitne opeke tužiteljici jur izplatio bio, niti da je tuženica upitnih 25.000 kom. opeka tužitelju bezplatno izdati imala; uvaži li se, da se u predležećem

Digitized by Google

slučaju po izloženju same tužbe neradi o asignaciji po smislu §§ 1400, 1407 ogz., koja predpostavlja pristup novog dužnika, nego ob ustupu onih prava, koja je povjerenik S. imao na upitne opeke (§§ 1392 i 1393 ogz.); uvaži li se, da je tužitelj pri takovom stanju stvari sa svoje strane dokazati imao (§ 104 gpp.), da je on sâm ili da je povjerenik S. namirio kupovninu za upitne opeke (§§ 1062, 1295 i 1394 ogz.), pa da tužitelj glede ovih u stvari odlučnih okolnosti nikakova dokaza doprineo nije, — to nepredleži ni jedan od uvjeta § 335 gpp., koji bi opravdati mogao podnešeni izvanredni previd, pa se s toga ima po § 334 gpp. kao nedopustiv odputiti.

Priobćio Drag. Becić.

B. Mjenbeno.

Mjenica valja, ako je u formi oštećena, ali ne u bitnih dielovih.

Prvi sud zadovoljio je mjenb. tužbi, drugi sud ju zabacio, najviši pako sud bečki, riešenjem svojim od 11. ožujka 1885 br. 1546 potvrdi osudu prvoga suda.

Razlozi: Mjenica, koja je temeljem tužbi, probušena je doduše na trim mjestima; nu tim nisu oštećeni bitni dielovi konteksta na prednjoj strani, a imenito nije oštećen podpis prihvatnika, niti podpis tužene firme kao izdatnice i remitentice; a i sadržaj na stražnjoj strani ozledjen je samo u toliko, što u podpisu imena prvoga giranta in bianco manjka sada nekoliko slova. Nu iz onoga diela, koji je ostao neoštećen, vidi se posve jasno, da je firma B., koja dolazi na prednjoj strani kao izdatnica i remitentica, takodjer i girantica. Mjenica je dakle u formi doduše nešto oštećena, ali sadržaj njezin nije tako povredjen, da bi se ono ošťećenje moglo smatrati uništenjem mjenice. Ako pako nije tako oštećena mjenica, može tužeća firma na temelju iste potražiti prava mjenb., a legitimirana je na podignuće tužbe postojećim, neprekinutim, suvislim sve do tužene firme sizućim redom naledja (čl. 36 aust. mj. z.; § 36 hrv. ug. mj. z.). I pošto se imaju uporaviti ne propisi § 7 nego oni § 9 naredbe minist. pravosudja od 25. siečnja 1850 i sumarnoga postupka glede podnesenja prigovora; pošto nadalje tužena firma u prigovorih svojih niti nenieče, da je girirala mjenicu onu, a tečajem parnice nije prigovorila tako, da bi se tim prigovorom dokidalo pravo tužbovno, a niti nije pobijala uzgrednih pristojba; pošto se nemože na dalje uvažiti, da je tek tečajem podnesenih pravnih liekova plaćen kapital, kako kazuje prizivatelj, a nemože se riešavajuć ovaj predmet obazrieti ni na eventualnost, hoće li moći tužena firma u svoje doba izhoditi platežni nalog proti prihvatniku: morala se je usljed previdne žalbe tužeće firme potvrditi osuda prvoga suda, koja zadovoljava tužbovnomu zahtjevu.

Digitized by Google

Ustmena ubaviest o dignutom prosvjedu.

Posjednik trasirane mjenice, koje prihvatnik na dan dospietka nije izplatio, sretne na ulici izdatnika, te mu saobći ustmeno, da je čas prije dignuo prosvjed radi neplateža.

Niži sudovi osudiše izdatnika, da ima platit 6 % kamate od mjenične svote i $^1/_3$ % provisije od dana dospietka do dana uručene tužbe.

Vrhovno sudište bečko osudom od 6. svibnja 1884 br. 4826 promieniv obie osude nižih sudova odrieši izdatnika mjenice dužnosti, da plati kamate i proviziju i to s r a z l o g a: jer dužnost platit kamate i proviziju zavisi bezuvjetno o tom, da je remitent pravodobno i p i s m e n o ubaviestio o podignutom prosvjedu radi pomanjkanja plateža, a ovakovo saobćenje nemože nadomjestiti u s t m e n a, ma inače u pravo doba učinjena notifikacija podignuta prosvjeda.

(Jur. Bl.)

C. Trgovačko.

Tužbom može se zahtievati da se drugomu zabrani, da se svojom tvrdkom nesluži. Nije dostatna razlika, ako se pred istoimeno prezime stavi drugo krstno ime (čl. 20 trg. zak.; § 17 hrvat.-ug. trg. zak.).

Tužbom zahtievala je tvrdka F. Wertheim et comp. proti Hermanu Blau i Adolfu Wertheimu, članovom tvrdke Adolf Wertheim et comp., da se prizna: da se tuženici nesmiju dalje služiti tvrdkom „Adolf Wertheim et comp.“ i da su dužni odmah ovu oznaku njihove tvrdke napustiti i tužiteljici parbeni trošak naknaditi. Iza dovršene razprave odbio je c. k. trgovački sud u Beču tužiteljicu s njezinim zahtjevom i odsudio ju da tuženikom naknadi trošak parbeni.

R a z l o z i ovoj odsudi jesu sliedeći: Pred civilnim sudom mogu se tužbom zahtievati prava naravi privato-pravne. Tim, što su tuženi pod tvrdkom Adolf Wertheim et comp. protokolirani, nije privatno pravo tužiteljice povredjeno. Zahtjev tužbovni smjera onamo, da se taj upis preinači. Ako tužiteljica drži, da je protokolacijom tvrdke „Adolf Wertheim et comp.“ povredjen propis čl. 20 trg. zak. ili da su tuženici trgovački sud kao vlast, koja tvrdke upisuje; zaveli u bludnju navedši neistinite činjenice, mogla je i može ovaj zahtjev oživotvoriti jedino tim, da napada odluku, usljed koje je uzsliedio upis ovo tvrdke u registar tvrdka, ili da o tom učini prijavu na trgovački sud kao onu vlast, koja tvrdke u registar upisuje, ali nemože to pravo izhoditi si putem tužbe naprama dotičnim tuženikom.

Na p r i z i v tužiteljice preinačilo je prizivno sudište naredbom od 29. listopada 1884 br. 16562 osudu trgovačkoga suda i sudilo je: da su

Digitized by Google

tuženici dužni svoju tvrdku pod naslovom „Adolf Wertheim et comp.“ pod inakom ovrhom odmah napustiti i tužiteljici naknaditi trošak parbeni i ovoga priziva i to sa sliedećih razloga:

Nema dvojbe, da vlastnik tvrdke ima interesa u tom, da se drugi nesluži takovim naslovom u tvrdki, koj se jasno nerazlikuje od njegovog. Ovaj interes leži u tom, jer se tim tvrdka lahko diskreditira, a i porabom tvrdke, koja se jasno nerazlikuje od jedne već postojeće, vredja se pravo privatno. Dopustiti se mora, da je ustanova čl. 20 trgovačkoga zakona izdana ponajviše u interesu publike, ali to neizključuje, da i vlastnik tvrdke od tuda neka prava izvodi i ovo, jer je naravi i privatne, putem tužbe sebi izhodi. Ovaj nazor nalazi nepobitna odziva i izraza u ustanovi članka 27 trgov. zak. Ova ustanova pokazuje, da je tužba, kojom se zahtieva, da se drugomu zabrani, da se kojom tvrdkom nesluži, i tada umjestna, ako je tvrdka unešena u trgovački registar; jer je u ovoj ustanovi pravo na tužbu u slučaju, ako se koja tvrdka zlo rabi, sasvim obćenito navedeno i dozvoljeno, a mnienje, da se upis takove tvrdke od osoba, koje su u svojih pravih povredjene, napadati može prijavom ili pritužbom na trgovački sud, nemože biti pravilno, jer se ove osobe o takovom upisu neobavješćuju i jer trgovački sud nebi bio ovlašten dignuti odredbu, usljed koje je upis uzsliedio. Tužba u tu svrhu predana dopuštena je po zakonu a i zahtjev u ovom slučaju opravdan i osnovan, jer se tvrdka tužitelja u istinu točno nerazlikuje od tvrdke tuženika. Moguće je, da u mnogih slučajih razlika u krstnom imenu čini dostatnu razliku, kad se radi o tvrdci, kod koje se može predpostaviti, da će onim, koji s ovom tvrdkom dolaze u savez s kog mu drago razloga, ova razlika u oči pasti i to zato, jer se prezime često rabi. Drugo je pako u ovom slučaju. Tvornica blagajna ima već po naravi same stvari veći prometni obseg, pa se nemože predmnjevati, da će kupac jedne blagajne gledati na krstno ime u naslovu tvrdke; on će držati da blagajna označena sa imenom „Wertheim et comp.“ potiče od glasovite tužeće tvrdke, jer nema razloga držati, da postoji druga tvornica, koja se označuje sa Wertheim et comp., kad ista osim svoje oznake nema drugog imena, po kom se odmah upoznati može, da je to sasvim druga tvrdka nego li ona, koja je pod oznakom Wertheim et comp. blagajne pravila. Nestoji prigovor, da tužiteljem manjka ovlast na tužbu, jer je po smrti Franje baruna Wertheima dozvoljeno tužećemu družtvu, da se može služiti ovom firmom, i jer je po tom predstavnik ove tvrdke vlastan sve pravne poslove poduzeti, koji su skopčani sa poduzetničtvom, medju ove spada svakako i ono pravo, da se drugomu zabrani služiti se sličnim naslovom u tvrdki.

Na previdnu žalbu tuženikâ potvrdilo je c. k. vrhovno sudište bečko naredbom od 14. siečnja 1885 br. 14507 riešitbu prizivnoga sudišta, te je iste odsudilo i na nošenje troškova s ovih razloga:

Digitized by Google

Tuženici pobijaju u svojoj žalbi tumačenje čl. 20 trg. z., kako ga čini prizivno sudište, te tvrde, da su tim što su u svoju tvrdku uzeli ime Adolf točno i jasno označili zahtievano obilježje, koje ovaj članak trgovačkoga zakona zahtieva.

Članak 20 trgov. zakona ustanovljuje načelo, da se svaka nova tvrdka mora jasno razlikovati od drugih već postojećih i u trgovački registar unešenih; te ako se u drugom odsjeku ove ustanove propisuje, da svaki trgovac, koj sa drugim u registar već upisanim trgovcem ima isto ime i prezime, a želi se s istim u oznaki svoje tvrdke poslužiti, mora tomu imenu staviti takav dodatak, da se tim točno razlikuje od one već unešene tvrdke. Navedeno je to primjerice u svrhu, da se ova ustanova razjasni, te nemože se a contrario zaključiti, da se kog istog prezimena, različito krstno ime za sebe i u svakom slučaju smatrati može kao jasna oznaka razlikosti, dapače mora se kod takova sukoba razsudi sudca prepustiti, da od slučaja do slučaja, za svaki pojedini slučaj i prema svim okolnostim istoga prosudi, da li se predloženoj oznaki može pripisati ona jasnoća, koju zakon zahtjeva. Kod ovog prosudjivanja služit će za mjerilo u prvoj liniji ta okolnost, da li se obie tvrdke bave istom granom obrta ili razni obrt tjeraju, pošto u ovom slučaju već ova razlika djeluje, te će se tu lakše naći oznaka razlike, koju zakon zahtjeva i koja njemu odgovara; dočim u prvom slučaju, kad obie isti obrt tjeraju, postoji mogućnost, da bi se publika mogla zavesti u bludnju, te bi se starijoj tvrdki lakše nanesla šteta, zato se mora i više obazirati, da se ista odvrati. Ako se u ovom slučaju uvaži, da je tvrdka F. Wertheim et comp. kako je u obće već poznato, u Austriji uvela tvornicu blagajna sigurnih proti požaru a i proti provali i da ona ovaj obrt već kroz više godina tjera na veliko u tuzemstvu i u inozemstvu tako, da je njihov proizvod poznat pod imenom „Wertheimova blagajna“ i da se pod tim imenom naručuje, te da je za taj posao najglavniji moment oznaka u imenu „Wertheim“; a da je s druge strane družtvo pod tvrdkom „Adolf Wertheim et comp.“ tekar od 1. srpnja 1883 protokolirano, te se bavi proizvadjanjem blagajna, da ista ima po predloženom izvadku iz registra za članove Hermana Blau tvorničara blagajna i Adolfa Wertheima osebnika i da je ipak pravo zastupstva družtva povjereno samo drugu Hermanu Blau, da se stoga pojmiti neda, zašto nije ime Hermana Blau uzeto u oznaku tvrdke, pošto se on kao pravi tvorničar označuje i sebi pravo zastupanja družtva pridržava; pada u oči, da se razlika u imenu „Adolf“ i „F.“ kod obiuh tvrdka bavećih se s istimi proizvodi nemože smatrati onom jasnom razlikom u oznaki, koju članak 20 trg. zak. zahtieva, da se dapače iz doprinešenih obostranih cienika razabire prema navodu tužiteljevu, da uporaba tvrdke „Adolf Wertheim et comp.“ smjera jedino

Digitized by Google

na špekulaciju pod imenom „Wertheim“ i da je stoga zahtiev tužiteljev opravdan, jer se tim publika na svoju vlastitu štetu zavadja i tužitelju šteta nanaša.

D. Kazneno.

Kaznjivost krivoga svjedočanstva nezavisi o znamenitosti neistinitoga kazivanja.

Državno odvjetničtvo podnese žalbu ništovnu proti osudi prvoga suda, koji je obtuženu Mariju B. odriešio obtužbe, podignute proti njoj radi zločinstva prevare po §§ 197 i 199 a) k. z. Kasacionalno sudište riešitbom svojom od 1. prosinca 1884 br. 6870 uvaži žalbu ništovnu, dokine dotični dio napadnute osude kao ništetan, te naloži prvomu sudu, da ima ovu stvar, u koliko se tiče Marije B., s nova uzeti u razpravu i donieti novu osudu.

Razlozi: Odriešenjem Marije B. od obtužbe radi zločinstva prevare po §§ 197 i 199 a) k. z. nedvojbeno je povredjen zakon. Prvi sudac niti neprosudiv pitanja, da li je kazivanje Marije B. istinito ili lažno, odriešenje tako opravdava, pošto neima učina prestupka § 335 k. z., da njeno kazivanje nije imalo za sudca nikakove važnosti, pa da se kao takovo može tim manje subsumirati pod pojam zločinstva prevare u §§ 197 i 199 a) k. z. navedena, pošto se prema ustanovi § 170 al. 7 aust. k. p. (§ 161 toč. 7 hrv. k. p. od 17. svibnja 1875) može zaprisegnuti svjedok, koji je neistinito kazivao o nebitnih okolnostih. Ovakovo tumačenje zakona, koje se neobazire na neistinitost kazivanja svjedoka, koje mieša pojam uzgrednosti sa pojmom važnosti dokaza u kazivanju svjedoka, nevalja, te bi moralo dovesti upravo do neobičnih, zakonu posvema tudjih posljedica. Jer kad bi se uzelo, da riešavajuć pitanje ob učinu namjeravanoga zločinstva neodlučuje neistinitost kazivanja — po sebi, nego to, da li je znamenito za dokaz, tad bi se pravna sigurnost silno oštetila, znamenitost ili neznamenitost kazivanja ob osobi svjedoka ovisnom učinila, pa ako bi se svjedok glede toga prevario, nebi radi toga bio kažnjen. Ovakova razlikovanja nepoznaje zakonodavac, nedopušta ga ni slovo zakona, jer slovo zakona čini baš nedvojbenim, da se nemože prepustiti preslušanomu svjedoku, da on prosudjuje važnost svoga kazivanja, pače da je svjedok dužan bezuvjetno govoriti pred sudom samo čistu istinu. Pozivanje na § 170 al. 7 k. p. posvema je krivo, te nemože nikako opravdati nazor prvoga sudca.

(*Centralblatt.*)

Digitized by Google

Na § 41 kaz. zakona.

Obtužnicom od 15. veljače 1885 br. 138 ex 1883 tužilo je kr. drž. odvjetničtvo u P. Edhema Silahića muhamedanca iz Banjaluke, što je dne 21. prosinca 1881 himbenim predstavljanjem: da je trgovac u Bribiru, da ima spahiluk blizu Banjaluke, da imade pšenice, što mu je raja u ime desetine dala, — trgovca Atanasiju J. u Novojgradiški na sklopljenje kupoprodajne pogodbe o 200 met. centih pšenice po 8 for., i 260 met. centih kukuruza po 7 for. zaveo, i u znak sklopljenja te pogodbe kaparu od 100 for. izmamio, te mu tako, pošto se je izpostavilo, da nigdje ništa neima, štete od 100 for. naneo, a tim da je počinio zločinstvo prevare, označeno u §§ 197 i 200 k. z., kažnjivo po § 202 k. z.

Proti ovoj obtužnici uložio je okrivljeni prigovore radi nenadležnosti suda, te je kr. banski stol rješitbom od 6. kolovoza 1885 br. 13018 povratio spise upitnoga kaznenoga predmeta kr. sudb. stolu u P. tim, da nije obnašao upustiti se u riešenje ovih prigovora, već nalaže kr. sudb. stolu, da pogledom na § 41 k. z.*, pošto medju Austro-ugarskom i Turskom o medjusobnoj predaji zločinaca nepostoje osobite pogodbe, sve na taj predmet odnoseće se kaznene spise odstupi okružnomu sudu u Banjaluci na dalnje uredovanje.

Priobćio Josip Galjer.

Neuljudno, žestoko i nepristojno ponašanje netvori samo po sebi prekršaj § 312 kz. (uvrieda činovnika javnoga, itd.).

Josipa K. odsudi prvi sud radi prekršaja § 312 kz. Proti ovoj osudi podnese obsudjeni žalbu ništovnu; a kasacionalno sudište bečko riešitbom od 28. veljače 1885 br. 12914 uvaži ništovnicu njegovu, dokine osudu kao ništetnu te odrieši okrivljenika podpuno.

Razlozi: Sud prve molbe ustanovio je proti Josipu K., da je on prigodom strke, koja se dogodila 16. rujna 1884 na trgu u Reichenbergu, na poziv policajnoga stražara, neka se razidju, odgovorio „kad me bude volja". Držav. odvjetničtvo tužilo je tim povodom Josipa K. sbog prestupka strke; prvi sud riešio ga je ipak toga delikta, ali ga proglasio krivim prekršaja § 312. k. z.

Nu kasacionalno sudište drži, da Josip K. nije kriv ni ovoga delikta, jer bitna predpostava delikta § 312 jest „uvreda jedne od osoba, spomenutih u § 68 k. z.". A neuljudno, žestoko (naprasito) ili inače nepristojno ponašanje naprama kojoj od spomenutih osoba netvori samo po sebi prekršaja; prekršajem može istom onda biti, ako predleži djelo ili izjava, koja je kadra uvrediti osobu ili poštenje onoga, proti komu je naperena; a to će biti, ako se radi ob uvredi riečju nanešenoj,

---

* Vidi §§ 72 i 77 kaz. zak. za Bosnu i Hercegovinu.

Digitized by Google

onda, ako se opsuje jedna od osoba, u § 68 kz. navedenih, ili joj se pripisuju bez razloga djela ili svojstva, čim se vriedja poštenje njeno.

Nu u izjavi, koja je u nazočnom slučaju predmetom obtužbe, neima takova, poštenje posredujuće službene osobe vriedjajućega momenta, pa se s toga i nesmie na nj uporaviti § 312 k. z.; a nebi se smio ni onda, da se je tim htjelo reći, kako je prvi sud uzeo, „da stražari neimaju njemu — obtuženomu — ništa zapovjedati". Jer da je i ovo rečeno, u tom moglo bi se nazrievati nepristojno ponašnje dotičnika, ali nikakova uvrieda poštenja za posredujuću službenu osobu. Ovako shvaćanje nalazi se u rješitbah kasacionalnoga suda od 28. srpnja 1851 br. 4473 i od 18. lipnja 1868 br. 6106, koje se riešitbe bave isto ovakimi slučajevi.

Pojam „groblja" u smislu § 306 k. z.

Zemaljski sud u Trstu odsudio je I. S-a osudom od 15. rujna 1884 br. 3990 po § 306 k. z., jer je povodom oklade noćju pošao na groblje, i tamo odlupio sa jednoga spomenika učvršćeni križić, te ga sobom ponio, kako se čini stoga, da dokaže, da je zaista bio na groblju. Poricalo se je, da se u ovom djelu ima nazrievati oštećenje groba (luogo di sepoltura), grob ili groblje je samo prostor, opredieljen za pokapanje, ali nije to spomenik, kamen itd. Na razpravi pred kasacionalnim sudom upozori generalni procurator, da § 306 k. z. čini razliku medju „grobom" (sepolcri) i „grobljem", koja razlika u taljanskom prevodu kaz. zak. nije tako izrazita, kao u njem. originalu.

Kasacionalno sudište zabaci osudom od 23. siečnja 1885 br. 12951 žalbu ništovnu obtuženoga sa sliedećih r a z l o g a: „Riečju „groblje" (Grabstätte) htio je zakon sve označiti, što neposredno stoji u savezu sa grobljem i što služi, da se označi zakopana osoba i da živući izraze ljubav i poštovanje prema pokojniku. Ovo se vidi ne samo iz duha nego i iz slova § 306 k. z., koji razlikuje medju „grobom" i „grobljem"; samo posliednji izraz mogao bi se upotriebiti u ograničenom smislu, što ga obtuženi podmiće prvomu pojmu. U nazočnom slučaju mora se križić smatrati kao dio groblja (tombo)."

Ako se samo priobći, da je konfisciran spis koji i ako se navede naslov sastavka, koji je dao povoda konfiskaciji, tim se nepočinja prekršaj § 24 (§ 21 hrv. tisk. zakona) austr. tisk. zakona.

Državno odvjetničtvo podnese žalbu ništovnu proti osudi okružnoga suda u Budjejovicah od 25. srpnja 1884 br. 5269, kojom je bio Ljudevit T. odriešen prekršaja § 24 tis. zak. od 17. prosinca 1862 (br. 3 d. z. l.

Digitized by Google

ex 1863). C. k. bečko kosacionalno sudište rješitbom od 24. siečnja 1885 br. 9899 zabaci žalbu ništovnu.

Razlozi: Prvi sud utvrdio je, da je u br. 29 budjejovičkoga lista od 9. travnja 1884 u rubriki „dnevna kronika“ tiskan članak sa nadpisom „confisciran“. U tom članku priobćuje se, da je posljednji broj časopisa „Deutsch-österreichische Volkszeitung“ od 5. travnja ove godine konfisciran radi članka „Nur immer langsam“, i radi članka „Jagt die deutschen Beamten fort“. Budjejovački list u kratko navede predmet, o kojem se u onih člancih pisalo, te iztaknu naročito glede prvoga članka, da se u njem kori, što štedionica u Krumlovu nije izvela naloga ministarstva da podigne predujmovnu njemačku za malenu vjeresiju, dočim je odmah ustrojila predujmovnu česku; da je ovu viest uredničtvo uzelo iz tiskane karte-dopisnice, koja mu bijaše poslana, da je obtuženi urednik Ljudevit T. sam napisao inkriminirani članak u budjejovičkom listu i da ga je sam dao u tisak. Nadalje priznaje se istinitim, što tvrdi c. kr. državno odvjetničtvo u svojoj žalbi ništovnoj, da Ljudevit T. nije mogao znati u času, kad je ovaj članak izašao, koja mjesta u konfisciranom članku će se priznati onakovimi, koja bi mogla opravdati konfiskaciju.

C. k. drž. odvjetničtvo pobija osudu prvoga suda, koja obtuženoga odriešuje obtužbe sbog prekršaja § 24 tis. z. tvrdeć, da je ta osuda u smislu § 281 br. 9 a) k. p. (§ 277 br. 9 sl. a) hrv. k. p.) materijalno ništetna, čvrsto se držeć nazora svoga, da štogod se piše o sadržaju zaplienjenoga članka, pa ma se i nepriobćila inkriminirana mjesta, svim se vredja odredba konfiskacije, pak takovo djelo pada pod sankciju § 24 tis. z. kao prekršaj. Naprotiv prvi sud je uzeo, da u inkriminiranom članku urednika Ljudevita T. nisu opetovana mjesta članka „Volkszeitunga“, koja utemeljuju i opravdavaju zaplienu; da neima ničesa, što bi moglo opravdati predmnjevu, da je sadržaj zaplienjena članka samo za to priobćen, da se obadje zapliena i osujeti njezina svrha.

Od svih vrsti delikta, o kojih se govori u § 24 tis. z. i koji se mogu počiniti, ovdje se može uvažiti samo jedna vrst: „razglašenje sadržaja zaplienjena tiskopisa“. Kasacionalno sudište drži pako i ovdje načelo, da se pod „sadržajem“ u smislu ovoga paragrafa može razumievati samo „kaznjivi“ sadržaj, to jest onaj, radi kojega je tiskopis zaplienjen; ako se dakle naprosto priobći, da je ovaj ili onaj list zaplienjen, te navede predmet zaplienjena članka, a nereproduciraju mjesta, utemeljujuća konfiskaciju, tim se netvori učin prekršaja, u § 24 tis. z. navedenoga. Uporavljivajuć ovo načelo na nazočni slučaj, c. k. kasacionalno sudište vidi u članku, sbog kojega je drž. odvjetničtvo diglo tužbu, jedino saobćenje činjenice, da je list zaplienjen navedši predmet zaplienjenoga članka, a nije opetovao onih mjesta, radi kojih je časopis bio zaplienjen. Napose u prvom članku „Nur immer langsam“ časopisa „Volkszeitung“,

Digitized by Google

izostavljena je posliednja alinea, u kojoj se navaljuje na c. kr. kotarsko satničtvo, i koja bi se alinea dala subsumirati pod § 300 k. z.; a od drugoga članka priobćen je samo naslov, iz kojega se neda razabrati ostali sadržaj članka. Zato se o napadnutoj osudi nemože reći, da se osniva na pravnoj bludnji, ili da je krivo uporavila zakon na učin, što bi jedino moglo opravdati tvrdnju, da je osuda materijalno ništetna.

(Jur. Blätter.)

Sličan donekle ovomu slučaj možemo zabilježiti iz domaće prakse.

Ovdašnji dnevnik „Pozor" donio je u broju svom od 22. listopada o. g. jednu kratku viest iz splitskoga lista „Narod". Ta je viest po nalogu državav. odvjetničtva bila zaplienjena. Ta je viest bila vrlo kratka, imala je samo nekoliko rieči, te nije bilo moguće drugačije označiti predmet zapliene, a da se ciela viest nereproducira. Tako se je dogodilo, da je zaustavna odredba, koju je grad. redarstvo zagreb. izdalo po nalogu drž. odvjetničtva, sadržavala cielu inkriminiranu stavku tiskopisa. Uredničtvo istoga dnevnika običaje priobćivati na čelu lista sliedećega dana zaustavnu odredbu diljem. Tako je učinilo i sa odredbom, kojom bijaše zaplienjena ona kratka viest, izvadjena iz „Naroda". Državno odvjetničtvo dalo je zaplieniti i ovu redarstvenu odredbu, pak je diglo tužbu proti uredničtvu „Pozora", da je javnim priobćenjem redarstvene odredbe razglasilo ono, što se je istom odredbom hotjelo zabraniti. Obtužba je glasila na prekršaj, počinjen proti § 21 zakona od 17. svibnja 1875. o porabi tiska u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji.

Nakon tajne razprave, držane 4. studenoga o. g., odrieši sud tuženoga urednika „Pozora" od obtužbe sbog prekršaja § 21 tis. z. s r a z l o g a, što se sud nije mogao uvjeriti, da je urednik postupao zlom namjerom, tim više, što nije dokazano, da je urednik bio pročitao zaustavnu odredbu, kad ju je priobćio.

(Po „Pozoru".)

Iz srbske prakse.

Žensko diete sastavlja zadruge.

Matija i Andrija živili su u zadruzi. Matija umre, i ostavi jedno žensko diete, Angjeliju, i udovu Petriju, pa poslje umre i diete Angjelja.

Petrija povede parnicu kod valjevskog suda navodeći: da je sa smrću Matijinom prekinuta zadruga, pa je tražila, da kao mati, nasljedi svoju kćer Angjeliju, i da joj Andrija ustupi dio Matijin, kojeg je njena kći nasliedila.

Digitized by Google

Sud okruga valjevskog presudom svojom od 7. februara 1883 br. 1950 dosudio je Petriji nasljedstvo imanja sa ovih razloga:

„Po opštih pravilih propisanih za odnose u zadruzi, a posebice po § 57 i 507 gr. z. i objašnjenju od 16. maja 1845 br. 703 Sbor. III. str. 37 opredieljeno je, da zadrugu sastavljaju samo mužka lica, opredieljujući dalje, kakva prava zadrugari imaju zbog ovog njihovog zajedničkog života Nigdje, ni iz daleka, iz tih propisa neproviruje, da je zakonodavac htio, pa ni pomislio da prizna i ženske za članove zadruge. Po tom dakle, čim jedan član zadruge umre, pa po sebi ostavi žensko diete, odmah se mora izvesti, da je izmedju ostalih članova i ženskoga djeteta prekinuta veza zadružna, u kom slučaju nastupaju posljedice § 529 gz.

U ovom sporu, pošto se priznaje od strane tuženoga, da je umrli Matija po smrti svojoj ostavio maloljetnu Angjeliju, koja je takodjer bez potomstva umrla, nastupio je zakoni red nasljedstva Angjelinog imanja, sa onimi pravi i dužnostmi, koje je i ona sama imala po § 529 gz. A za to, što tuženi priznaje, da je Petrija rodjena mati umrle Angjelije — § 180 gr. p. — i da osim nje i njega, kao zadrugara, nema nikoga bližega, to Petrija kao mati umrle Angjelije, ima preče pravo da nasliedi svoju kćer, umrlu Angjeliju, § 402 gz. — koju je presudu i apelacioni sud od 28. februara 1884 odobrio.

Kasacioni sud, u II. odieljenju, primjetbama svojim od 15. maja 1884 br. 1470, uništio je presudu apelacionog suda sa ovih razloga:

„Zakonom od 28. juna 1849 br. 1147, kojim je objašnjen § 523 gr. z., jasno je izrečeno: „da žena udovica, kojoj u zadruzi diete umre, nemože dio ovog u istoj zadruzi ni u kakvom slučaju nasliediti". Uz to § 57 gz. kaže: „da se pod zadrugom i zadružnom kućom razumievaju više lica punoljetnih samih ili sa svojim potomstvom"; pa iz ovih propisa ni po značenju tih rieči, ni po logici nemože se izvesti, da žensko diete nedolazi u zadrugu, a ni to da se zadruga razkida čim iza zadrugara ostane žensko diete, kad je mimo njega u zadruzi ostala i koja mužka glava.

Pa kako ni dopunom § 529 gz. od 28. novembra 1859 br. 5282 nije materama dato pravo nasljedstva na zadružno imanje, — to je apelacioni sud pogriešio, što je tužiteljici ovo pravo dosudio."

Apelacioni sud nije usvojio ove primjetbe, već je 6. marta o. g. br. 1273 dao ove proturazloge:

Po naredjenima u našem gradjanskom zakoniku, koja se odnose na zadrugu, a na ime po § 57 i 507 gz. i objašnjenju od 16. maja 1845 br. 703 Sbor. III. str. 37, zadruga se sastoji samo iz mužkih lica, a nigdje se iz navedenih propisa nemože izvesti namjera zakonodavca, da je i ženska lica smatrao za zadrugare.

Digitized by Google

Po tome, kad jedan zadrugar umre, a po sebi neostavi mužko potomstvo, koje bi zadrugu produžilo, sa samom njegovom smrću prestaje zadružno stanje, i tada nastaje posljedica § 529 gz., po kome ostali zadrugari izplaćuju u novcu dio umrlog zadrugara njegovom ženskom potomstvu, ili ga izdaju u naturi.

U ovom spornom slučaju samo pok. Matija i tuženi Andrija živili su u zadruzi, i kad je Matija umro neostaviv po sebi mužkog potomstva, već samo jedinu kćer Angjeliju, onda samom smrću njegovom prekinuto je zadružno stanje, i dio Matijinog imanja imao je pripasti njegovoj kćeri Angjeliji.

Kad je dakle prestao zadružni odnos izmedju pok. Matije i Andrije smrću Matijinom, onda se i pitanje ovo o pravu nasljedstva nemože ni razpraviti po propisima zakonskim o zadruzi, nego se ima presuditi po obćem propisu zakona o nasljedstvu u inokosnom stanju, a na ime po § 402 gr. zak. Pa, kad to stoji, da je kći Matijina poslje ovoga umrla u maloljetstvu, neostavivši po sebi potomstva, onda imanje njeno po navedenom § 402 gz. prelazi na njenu mater, tužiteljicu Petriju, a ne na zadrugara Andriju, koji i nije više zadrugar.

Prema izloženom, nestoji razlog kasacionog suda, da po smrti jednog zadrugara, koji nema mužke djece, već samo ženske, ostaje i dalje zadruga, jer je pravo na zadrugu samo lično pravo pojedinog zadrugara, pa smrću njegovom i zadruga za njega prestaje i nemože se produžiti sa njegovom ženskom djecom, koja po zakonu nesastavljaju zadrugu.“

Nu kasacioni sud u svojoj obćoj sjednici od 1. aprila t. g. br. 1038 nije usvojio ove proturazloge, već je pronašao: da su primjetbe njegovog II. odieljenja zakonu saobrazne: „pošto u objašnjenju § 523 gr. z. stoji, da mati ni u kojem slučaju nemože diete, u zadruzi umrlo, nasljediti“.

(Право.)

Kavana ili mehana nespada u imanje, koje se zemljodjelcu od prodaje zaštićava.

Za naplatu duga, što Petar Ivanović zemljodjelac ima davati Gjorgju, dotična vlast uzela je u popis za prodaju jedan plac dužnikov na kome postoji kavana od slabog materijala sa pekarnicom, a poslje toga odustala od prodaje ove kavane s razloga, što dužnik osim ove kavane ima još kuću s placem i ništa više, — dakle s razloga, što nema pet plugova zemlje.

Po žalbi povjerioca gospodin ministar nutarnjih djela pretpisom svojim od 19. juna t. g. br. 7355 uništio je gornje rješenje policijske vlasti sa ovih razloga:

Digitized by Google

„Po § 472 t. 4 a) zamiene od 24. decembra 1873 gr. p. i pravilama gospodina ministra pravde od 4. februara 1874 br. 354 zemljodjelcu nesmije se prodati pet plugova zemlje, kuća s okućnicom i alat.

Kavana dužnika Petra, koja je uzeta u popis za dug, nemože se smatrati prema zakonu kao zemlja, koju je htio zakonodavac da zaštiti zemljoradniku, jer ona kao takova nepredpostavlja zanimanje dužniku, već je prosto to jedan špekulativan predmet, koji zakon zemljodjelcu neštiti.

Po tome, ma da dužnik Petar neima ni onoliko zemlje, koliko bi mu zakon od prodaje čuvao, ipak kavana, kao predmet špekulacije može biti predmet prodaje.

Dužniku pak ništa nesmeta, da može kod suda dokazivati protivno, ili tražiti prvenstveno pravo na novce, koji se dobiju od prodaje kavane.“

(Право.)

KNJIŽEVNOST.

Der Serbische Civilprocess, nebst Concursordnung und einem Anhange über den Rechtshilfsvertrag zwischen Oesterreich-Ungarn und Königreich Serbien von 6. Mai 1881.

Von Dr. Victor Leitmaier, k. k. Oberlandesgerichtsrath etc.

Beč 1885 str. XIX i 292.

Napokon je došlo vrieme, da se počimaju inostrane književnosti baviti i pravnim stanjem te pravnimi uredbami južnih Slavena. A čim dalje, morat će se baviti i više; a mi svi skupa, zvali se ovako ili onako, treba da upremo sve sile, te stvorimo institucija, koje će sticati pohvale i priznanja umnih i pravednih inostranaca. Netreba da sliepo sliedimo te imitujemo ono što drugi čine; proučavajmo sami sebe, potrebe, osjećaje i težnje našega naroda, nastojmo uočiti njegove osebitosti, te prema svemu ovom urediti institute, koji narodu neće biti tudji, nego u kojih će se odmah snaći, jer su mu poznati; kako će osjetit, da je kod kuće, na svom.

Ove misli snadjoše me, kad sam prelistavao knjigu, kojoj gore napisah naslov. Isti dr. Viktor Leitmaier upoznao je prošle godine njemački juristički sviet sa srbskim kaz. postupnikom (Der serbische Strafprocess g. 1884), a sada pruža mu velikim trudom iz 40 svez. sbirkâ zak. sustavno izradjenu sbirku ustanova srbskoga gpp. — Cieli materijal razdielio je dr. L. u četiri knjige: prva knjiga sadržaje obćeniti dio; druga ustanove o postupku pred sudovi; treća postupak ovršni i za osjeguranje; četvrta knjiga postupak stečajni. U uvodu pisac nam kazuje

Digitized by Google

najvažnija vrela srbskoga gradj. post.; vredno je, da ih ovdje spomenemo: 1. zakon od 20. februara 1865 (sbirka 18, str. 23) ob organizaciji okr. sudova, prizivnoga i kasacionalnoga suda, a k tomu dodano je više novela; 2. zakon ob organizaciji trgov. suda u Beogradu od 12. decembra 1859 (sbir. 12, str. 107) sa tri novele; 3. gradj. p. postup. od 20. februara 1865 sa sedamnaest novela; 4. stečajni zakon od 17. ožujka 1861 (sbir. 30, str. 390) sa dvie novele; 5. zakon o sudcih (sudijama) od 9. februara 1881 (sbir. 28 str. 71); 6. zakon od 15. februara 1865 o o gradj. činovnicih (sb. 17 str. 6, novela od 28. decembra 1875 sb. 35 str. 43); 7. zakon o pravozastupnicih (odvjetnicih) od 15 lipnja 1865 sa dvie novele; 8. gradj. zakonik od 25. ožujka (marta) 1844; 9. trgovački zakon od 26. siečnja 1860 (sb. 30 str. 348 i novela od 22 studenoga 1861 sb. 14 str. 201); 10. zakon o tutorstvu od 25. listopada 1872; 11 zakon o intabulaciji od 19. studenoga 1854 (sb. 8 st. 29); 12. konsularna konvencija sklopljena medju Srbijom i austro-ugarskom monarkijom od 24. travnja (6. svibnja) 1881 (sb. 37 str. 215); 13. trgovački ugovor, sklopljen medju Srbijom i austro-ug. monarkijom 24. trav. (6. maja) 1881 (sb. 37 str. 226); 14. ugovor u predmetu sudbene pomoći, koja će se zamienito davati u gradj. poslovih, sklopljen medju Srbijom i austro-ug. monarkijom 24. aprila (6. svibnja) 1881 (sbir. 37 str. 269); 15. državni ugovor medju Srbijom i austro-ug. monarkijom uglavljen o postupku sa ostavinami, imenovanju tutora itd. (sbirka 37 str. 295); 16. zakon o pristojbah od 11. juna 1884 (sb. 40 str. 102); 17. zakon občinski od 14. jula 1878 i 11. juna 1884 (sb. 40 str. 175).

Gradj. postupnik valja u cielom području kraljevine srbske, dakle i u novo stečenih predielih države, na koje bje protegnut zakonom od od 31. prosinca 1878 (sb. 34 str. 71) i zakonom od 31. siečnja 1881 (sb. 36 str. 204).

Sudeć po svem sbirka je ova pomno sastavljena, pak će kako pisac tvrdi, dobro doći i srbskim pravnikom, koji uče na tudjih sveučilištih nauke; a mi tvrdimo, da će ju rado čitati i hrvatski pravnici, kojim će jedva biti potanje poznate ustanove srbskoga gradj. p. post. Ciena je knjizi 2 for. 50 nč., i nedvojimo, da će se naći kod nas kupaca i čitatelja. Kupiti se može u svakoj zagrebačkoj knjižari. *Dr—ć.*

— *Pravo, list za pravne nauke i pravosudje,* što ga izdaje i uredjuje St. Maksimović u Požarevcu, sadržaje: u br. 8. Jedno sudjenje kralja Stefana Dečanskoga od 6. septembra 1327 god. od St. Novakovića; — Nešto o stvarima i njihovoj deobi po našem gradj. zakoniku od G. Geršića; — O zanimanju osudjenika od M. Damjanovića; — Pravoznanstvo u svakodnevnom životu od prof. Iheringa; — Pravosudje. U

Digitized by Google

br. 9. opet ovo: Pozivanje sekretara ili pisara na mesto trećeg sudije, od Kapetanova; — Carina po vrednosti (ad valorem) od Aleksе Milovanovića; — Psihologija ubijstva od prof. Holtzendorffa; — Nekoliko presuda iz dobe Petra I i vladike Rada; — Pravosudje. Glasnik. — Pravo stoji na godinu 12 dinara.

— *Právník. Časopis věnovany vědě právni i státní.* Izdaje ga česko pravničko družtvo, a uredjuju dr. J. Pražák i dr. Jos. Stupecký. Svežčić 16 (24 godišnjaka) donosi osim množine praktičnih slučajeva i razpravu dra. Hermana Šikla: O smlouvě předběžné (pactum de contrahendo) dle práva rakouského". Pravnik stoji na godinu 6 for. u Pragu, izvan Praga 6 for. 80 nč.

— *Ekonomičeskij žurnal.* Počam od lipnja o. g. poče izlaziti u Petrogradu časopis pod ovim naslovom, što ga izdaje i uredjuje uz pripomoć vrstnih ruskih pisaca A. P. Subbotin. Časopis izlazi dva puta na mjesec u velikoj osmini, 6—7 tabaka štampanih, sadržaje općenitih i posebnih rusko-gospodarskih razprava, izvještaja, te obsežnu narodnogospod. bibliografiju. Kao prilog izlazi u ruskom prevodu djelo prof. Steina „Die Finanzwissenschaft". — Ciena 6 rubalja za 15 svežčica.

— *Block* A. L. Političeskaja literatura w Rossii i o Rossii. Vstuplenije w kurs ruskago gossudarstvenago prava.

— *Jefimov.* Lekcij rimskago prava.

— *Mitjukov.* Kurs rimskago prava. 2 svežčić. Kiew 1884. Str. 446.

— *Tardif* A. La Procédure civile et criminelle aux XIII et XIV siècles ou Procédure de transition. 6 fr.

— *Mayer* S. Z. Reform d. ung. Strafprocesses. Eine Kodifikationsstudie. Beč 1885. Str. 163.

— *Heusler* A. Institutionen d. deutschen Privat-R. Leipzig. — 1. svezak. XI i 396 str. — Ciena 2 m. 50 f.

— *Seidler* G. Budget und Budget-R. im Staatshaushalte d. konstit. Monarchie etc. Beč. VI i 244 str. — Ciena 5 m.

VIESTNIK.

(Odlikovanje.) Nj. pr. g. Dragutin grof Khuen-Hédervary odlikovan je redom željezne krune I. razreda.

(Umirovljen je) g. Vatroslav Simić, ravnatelj kr. fin. ravnateljstva u Osieku.

(G. dr. M. Leskovac) otvorio je odvjetničku pisarnu u Požegi; a gosp. dr. H. Sachs na Rieci.

(Ženitbene jamčevine za sudbene činovnike.) Kako javljaju budimpeštanski listovi, novi državni tajnik u ministarstvu pravosudja, da podigne socijalni položaj sudbenih činovnika, namjerava za niže sudbene činovnike uvesti prisilnu

Digitized by Google

jamčevinu tako, da bi se sudbeni činovnici sa plaćom izpod 2000 for. smjeli samo onda ženiti, kada polože jamčevinu od 5000 for. u gotovu ili u državnih papirih.

(Reorganizacija uprave.) Već se duže vriemena spominjalo u novinstvu, da hrvatska vlada kani predložiti reorganizaciju sadanje političke uprave u Hrvatskoj i Slavoniji, a povodom da je spojitba bivše Krajine, koja se mora i administrativni izjednačiti sa materom zemljom, kao što je već izjednačena u sudstvu. Nagovieštanje novinsko obistinilo se, a ne manje bijahu, kako se vidi, dosta točne one crtice o sadržaju te reorganizacije, što ih je nedavno priobćio osječki list „Drau".

Početkom ovoga mjeseca predloži vlada saboru na razpravu sliedeće osnove: 1. osnovu zakona ob ustroju županija i uredjenje uprave u županijah i kotarih; 2. osnovu zakona ob upravnih odborih u županijah; 3. osnovu zakona o karnostnoj odgovornosti urednika i službenika, namještenih kod županijskih i kotarskih oblasti; 4. osnovu zakona, kojim se preinačuju, odnosno nadopunjuju nekoje ustanove zakona od 28. siečnja 1881 ob ustroju gradskih občina u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji. Ovim osnovam dodano je vladino obrazloženje. Sabor je ustupio ove osnove odboru ad hoc, da ih razpravi i o tom podnese saboru svoje izviešće. Odbor je u razmjerno vrlo kratkom vremenu od četiri ili pet dana dovršio svoj rad razpraviv sve četiri osnove. Njegovo izvješće predložit će se saboru, koji nastavlja svoje sjednice 16. studenoga. Smatrajuć mi ove osnove zakona veoma važnimi pratit ćemo pomno saborske razprave; iz odborskih nije se mnogo priobćivalo, pa i ono što su doniele novine, vrlo je mršavo; u saborskih razpravah valjda će se povesti rieč o načelih, a u specialnoj debati i o pojedinih ustanovah.

(Uredovna sbirka naredaba pravosudne struke) svezka I. brojevi 71—83 sadržaje: Br. 71. Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade odjela za pravosudje od 29. prosinca 1883 br. 18625 glede podnašanja putnih dnevnika članova državnih odvjetničtva, koji interveniraju kod izaslanstva kotarskih sudova. — Br. 72. Nar. kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za pravosudje od 5. svibnja 1884 br. 6789 glede podnašanja izvješća o kaznenih i karnostnih iztraga proti sudbenim i kaznioničkim urednikom i službenikom. — Br. 73. Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zem vlade, odjela za pravosudje od 11. svibnja 1882 br. 6353, upravljena na sva predsjedničtva kr. sudb. stolova, sva upraviteljstva kr. zemaljskih kazniona, osim one u Lepoglavi te kr. kot. suda u Križevcih, glede sastavljanja liekarničkih računa. — Br. 74. Okružnica kralj. banskoga stola od 28. prosinca 1878 br. 13.779 u pogledu ulaganja sudbenih pologa u vjeresijske zavode. — Br. 75. Okružnica kralj. banskoga stola od 2. studenoga 1882 br. 21.693, kojom se sudovi bivšega krajiškoga područja upozoruju na ustanovu § 194 točka 5 car. pat. od 9. kolovoza 1854. — Br. 76. Okružnica kr. banskoga stola od 7. lipnja 1882 br. 11.105 glede načina predavanja sudbenih i sirotinskih pologa kr. poreznim uredom. — Br. 77. Okružnica kr. banskoga stola od 20. studenoga 1881 br. 14.039, kojom se sudovi upućuju, kako se imadu udešavati poštanske pošiljke, tičuće se gruntovnih zajmovnih uknjižba u korist austro-ugarske banke. — Br. 78. Okružnica kr. banskoga stola od 4. lipnja 1884 br. 12.767, kojom se usljed naredbe kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za pravosudje, od 22. svibnja 1884 br. 7600 odredjuje, da gruntovne oblasti na zahtjev oblasti ili stranaka imadu izdavati i prepise starih gruntovnih napisnika. — Br. 79. Okružnica kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade odjela za pravosudje od 21. lipnja 1884. br. 7807, kojom se po-

Digitized by Google

vjerenici za sastavljanje gruntovnih uložaka u sjedinjenom krajiškom području upućuju, kako imadu postupati sa javnim dobrom prigodom sastavljanja novih gruntovnih uložaka. — Br. 80. Okružnica kr. banskoga stola od 26. listopada 1881 br. 13.935, kojom se sudbene oblasti upozoruju na prednosti, koje po obstojećih zakonskih propisih uživaju zemljištno-odkupne glavnice. — Br. 81. Okružnica kr. banskoga stola od 14. ožujka 1883 br. 13.935, upravljena na sve kr. sudove kao gruntovne oblasti, da se u sudbene odluke, odnoseće se na zemljišta, obterećena odkupninom, uvrste osim novih i stari gruntovni brojevi. — Br. 82. Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za pravosudje od 12. listopada 1885 br. 11.802 glede načina, kako se imadu adresirati, kako li udesiti zamolnice na inozemne, imenito francezke i belgijske oblasti. — Br. 83. Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje od 12. listopada 1885 br; 10.472, upravljena na sve kr. sudove kao gruntovne oblasti u pogledu odmjerivanja biljegovne pristojbe za prepise, sastavljene ureda radi za sbirku izprava.

(Imenovanja.) Kr. fin. savjetnik Antun pl. Sladović kr. fin. ravnateljem u Osieku; Ferd. pl. Kömley kr. fin. podravnateljem kod kr. fin. ravnateljstva u Zagrebu, i dobiše oba uz oprost taksa naslov kr. savjetnika; Josip Mačvanski kr. fin. savjetnikom u Osieku; Vilko Salopek kr. porez. nadzornikom u Osieku; Vjekoslav Burgstaller kr. fin. tajnikom i zamjenikom porez. nadzornika u Zagrebu; Ivan Pavin fin. tajnikom kod fin. ravnateljstva u Osieku; Dragutin Buterweck i Slavko Aranicki tajničkimi pristavi kod kr. banskoga stola; pravni vježbenici: Josip Tarabocchia, Vojtjeh Štajdohar, Stjepan Milošević, Milan Akurti, Ivan Domanik askultanti; Gjuro Horvat perovod. vježbenikom kod kr. ravnateljstva erar. pravnih posala u Zagrebu; Zvonimir Žepić perovod. vježbenikom u obsegu kr. zem. vlade.

U Dalmaciji: Josip Maddalena kot. pristavom kod okružnoga suda u Spljetu; Kristof Matiazzi kot. pristavom u Sinju; Ivan Paštrović kot. pristavom u Drnišu; Vinko Brajković kot. pristavom u Sinju; Ferd. Barić kot. pristavom u Kninu; Jerolim Tartaglia, Franjo Rosignoli, Artur Persicali i Eugen Torre kot. pristavi u području dalmatinskoga prizivnoga suda; Franjo Dukić pristavom u Novomgradu (dalm.).

Premješteni su: Kosta Nikolić sudb. pristav iz Zemuna u Mitrovicu; Andrija Spehar sudb. pristav iz Požege u Zemun; Josip Brcković sudb. pristav iz Siska u Delnice; Jovan Mudrinić sudb. pristav iz Oguline u Sisak; Stevan Šajnović sudb. pristav iz Bošnjaka u Vukovar; Milorad Uzelac sudb. pristav iz Vinkovaca u Požegu; Josip Štefanović sudb. pristav iz Virovitice u Mitrovicu; Nikola Sukalić sudb. pristav iz Mitrovice u Belovar.

(Natječaji.) Kod kr. sudb. stola u Zagrebu mjesto viećnika. Plaća 1600 for., stanarina 300 for. — Molbenice do konca studenoga t. g. predsjedničtvu istoga sudb. stola.

(Stečaji.) Juraj Zbožil protok. trgovac u Otočcu. — Kr. sudb. stol u Gospiću. — Z. im. odvjet. Franjo Brelić, zamj. umirovljeni oficijal Gnjajo Dimić oba u Gospiću. — R. pr. 27. siečnja 1886.

— Franjo Kretonić krojač u Djakovu. — Kr. kot. sud djakovački. — Z. im. u im. odvjet. dr. Šabarić, zamj. odvjet. M. Hrvat. — R. p. 2. prosinca 1855.

Digitized by Google

Studia o zadružnom zakonu.

Piše dr. Milorad Cuculić.

(Nastavak.)

X.

U banskom okružju izjavlja se prvi kotarski ured u Vrginmostu za minimum od 6—8 rali, nu protivi se izplati u novcu izpod najmanje izmjere, pošto bi se ostajuća strana, odpravljajuć izlazećega prezadužila, a osim toga da bi se lahko i često dogodilo, da izlazeći potrati gotovinu, koju je primio. Od občina toga kotara izjavljuju se one u Boviću, Topuskom, Vrginmostu i Čemernici za minimum, dočim se občina lasinjska protivi toj uredbi, pošto dobro gospodarstvo, po njezinom mnienju, stvara i drži samo marljivost i volja za ratarstvo. Veličina minima, koji si žele, ima i tuj varijanta, tako u Boviću traže minimum od 13 rali, i to 7 rali oranica, 3 rali livada, pol rali vinograda i voćara. U Topuskom zagovaraju minimum od 6 jutara, u Vrginmostu i Čemernici od 12 jutara. U Boviću i Topuskom prihvaćaju izplatu u novcu samo pod tim uvjetom, ako se izlazeći izkaže svjedočbom one občine, u koju se kani preseliti, da si je jur pogodio posjed; u Vrginmostu i Čemernici prihvaćaju diobu u novcu kako ju namienjuje questionar.

Kr. kot. ured glinski prihvaća za svoje područje regulaciju seljačkoga posjeda kako ju predlaže spomenica, nu podjedno zagovara, da se oblastno zaštiti onaj posjed, koj je spao izpod najmanje izmjere, pošto se tamo većina selišta usljed tajno provedenih dioba nalazi jur izpod najmanje izmjere.

Kotarski ured petrinjski ističe, da treba svaki seljački posjed, bio zadružan il slobodan, bezuslovno ograničiti ili obvezati

Digitized by Google

u svojoj većoj površini, izpod koje se ukupni posjed nebi smio umanjiti. Taj minimum nebi se u pravilu mogao niti obteretiti nit zadužiti, niti svojevoljno prodati, pače morala bi se izključiti svaka privatna ovrha, van jedino eksekucija realna za državne i občinske poreze, koji bi se nanj mogli uknjižiti. Sa tim minimom spojeni fundus instructus ostao bi od njega nerazdieljen, te bi dielio njegovu sudbinu. Uz taj ograničeni posjed morao bi svaki seljak posjedovati i nešto slobodnoga posjeda, koj bi mogao obteretiti, itd. u obće slobodno s njim razpolagati. Taj uslov temelji i obrazlaže velikom koristi, kojom je urodila u krajini historička reć bi razdioba imovine u temeljnu i suvišpolje. Pod stegu minima podvrgao bi pako samo ono selište, koje iznosi najmanje 12 jutara, i to 8 neodsvojivih, a 4 slobodna; od kultura imali bi se vinogradi uvjek uračunat u temeljnu imovinu, a to s razloga, što se je narod u pomanjkanju vinskog priroda podao piću najžešćih patvorina, koje ga duševno i tjelesno ubijaju. — Oranice i livade imale bi u pravilu, obzirom na stočarstvo, sačinjavati veći dio selišta, šume usuprot nebi se nikad imale uvrstiti u selište, pošto se najlaglje unovčuju, ter što pravoužitnici imovnih občina i onako lahko dodju do ogrieva i gradje. Nu da se nebi onomu seljačkomu dobru, koje neposjeduje više suvišpolja, već koje je spalo na samo selište, oduzela svaka vjeresija, želi da se inštitucija minima dovede u sklad sa postojećimi jur pripomoćnimi zadrugami u onom pravcu, da bi kod tih pripomoćnih zadruga svaki selištnik mogao doći do jeftinoga novca. Jedino ovim seljačkim vjeresijskim zavodom dozvolio bi da se mogu uknjižiti za svoje tražbine na selište, i to samo u onom slučaju, kad se drugačije nebi mogao dug platiti.

Kako spomenusmo, imale bi biti izuzete izpod ovrhe sve pokretnine, sav fundus instructus, vodila sad ovrhu država ili privatna stranka, i to tako, da bi se mrtvi i živi nared samo sa selištem zajedno putem realne ovrhe prodati mogao.

Zadrugu okrenuti u domaju nedrži uputnim, pošto je kod svakoga zadrugara uvriežena pravna sviest, da je ravnopravni suvlastnik sa suzadrugarom, ter bi naumljena novotarija naišla na žestoki odpor, koj bi urodio žalostnimi posljedci.

Digitized by Google

Zadrugu, kojoj je selište spalo na minimum, želio bi vidjeti nedjelivom i nerazvrzivom, pače i onda, ako bi se zadrugari dobrovoljno glede diobe sporazumili, jer bi takova dioba bila većom stranom plod zastrašenja i sile.

Žiteljstvo u Graduši zagovara minimum od 8 rali, neograničujuć ga na pojedine kulture, pošto izkustvo uči, da se kulture mienjaju. Gdje su primjerice prije 10—20 godina bile izvrstne košanice, tuj su danas šuma, oranica ili pašnjak; a gdje su bile šume ili grič, tamo se steru izvrstne oranice ili košenice, pošto si dobar ratar sam razredjuje vrsti gojitbe. Na diobu u novcu pristaju samo onda, ako izplata gospodarski neupropasti ostajućega. Općinari u Hrastovici pristaju takodjer na diobu u novcu samo onda, ako izlazeći dokaže, da si je nabavio novi posjed, koji nije izpod najmanje izmjere; ako to nemože, zagovaraju da ostanu nerazvrživom zadrugom.

Općina sunjska opisuje metež, koji je zavladao u tamošnjem pučanstvu stoga, što se nedozvoljuje gruntovna provedba potajno razdieljenih zadruga, ako strankam manjka za dvorište normirana najmanja površina od 400 □°, ili ako su nekoje čestice umjesto na popriek podciepane uzduž na malene remenke kao pojas. Stranke iztrošile su se uzalud, vjeresije neimaju gotove nikakove, a usljed toga gospodarstvo danomice propada.

U pomanjkanju druge pomoći prodaje sviet gospodarstvene sgrade, pače blago i orudje, što im je nuždno kao oko u glavi. Usljed tih neuredjenih odnošaja nailaze oblasti na neopisive poteškoće osobito kod propisivanja i ovrha poreznih.

U Sunji nezagovaraju u načelu regulaciju u toliko, u koliko bi uzčuvala zadrugu, nego preporučuju samo potriebu posebne diobe u seljačko nasljedstvo; žele što više samovlastnih posjeda, pošto se pod sviestnom i jedinstvenom upravom gospodarstvo bolje razvija.

Općina petrinjska pristaje takodjer uz minimum nu tako, da na svakoga člana zadruge padne 10 for. čistoga prihoda zemljištnoga, pošto zadruga može posjedovati mnogo zemljišta, koja radi neplodnosti nemogu zadrugare prehraniti. Na diobu u novcu pristaje samo onda, ako se izstupajući izkaže, da za odpravninu

Digitized by Google

nâmjerava kupiti drugi posjed; usuprot ako se to nezbude, misli da je najuputnije zadrugu nerazvrzivom proglasiti. Žensku djecu želi ograničiti na običajnu opremu; a mjesto pira, gdje se mnogo potroši, predlaže, da se djevojci na ruku dade u gotovom neka svota novca; to da bi bolje bilo, nego da komšije zajedu i zapiju njezinu odpravu.

Žitelji u Jabukovcu i Mečenčanih zagovaraju minimum od 6 odnosno 4 rali, ter se izjavljuju protiva diobi u gotovom novcu izpod najmanje izmjere, nego predlažu, da u tom slučaju zadruga ostane nerazvrživom, pošto bi po njihovom nazoru izlazeći potrošio novac, a uza to uništio bi materijalno na gruntu ostalu stranku.

Nikola Kâravidić odklanja regulaciju i protivi se minimu, jer da se timi stegami ubija dobar i radin seljak, a podpomaže lienčina. Uzroke nazadku seljačkoga posjeda vidi u sve to više rastućoj ne igurnosti osobe i imetka, u velikih porezih i nedovršenih diobah.

Župnik sunjski Holjac veli, da po njegovom opažanju nije nazadku seljačtva krivo dieljenje, pošto premnogi razdieljeni dobro stoje i napreduju, nego stranom neracionalno gospodarstvo, stranom što seljak potrati mnogo dragocjena vremena u krčmah i gostionah. U Sunji i Gredah u dva sjedinjena mjesta, postoje dvie gostione i pet krčma, kamo dolaze samo domaći, a otvorene su od večera do jutra; dakako glavna su vrata zatvorena, al na pobočna unilaze na dani znak. Još se tuži, da malo koje jutro svane a da se nečuje, kako su ovoga ili onoga okrali.

Kotarski ured u Dvoru prihvaća namienjenu regulaciju uz minimum od 8 rali i diobu u novcu izpod najmanje izmjere, a k tomu se pridružuje občina rujevačka, dočim občina u Dvoru protivi se diobi u novcu, a zagovara, da se u tom slučaju, ako naime svakoj stranci nedopadne minimalno selište, zadruga proglasi nerazriešivom. Občina Divuška konačno želi, da glede neograničene dielivosti ostanu u krieposti ustanove zakona od 14. travnja 1880.

Kotarski ured dubički zagovara minimum od 9 rali i diobu u ekvivalentu tako, da najstariji član zadruge preuzme gospodarstvo. Žitelji občina u Krapju i Stazi žele minimum od 4 rali

Digitized by Google

u brdovitih, a 3 rali u posavskih selih, pošto je izkustvom dokazano, da u potajno razdieljenih posavskih zadrugah žiteljstvo i sa manjim posjedom uspjeva. Dočim ipak oni u Krapju prihvaćaju diobu u ekvivalentu, odklanjaju to u Stazi, ter zagovaraju da se zadruga izpod minima nedieli. Obćina jasenovačka protivi se minimu i cieloj regulaciji.

Tihomil Gruičić, podnačelnik u Jasenovcu, nazire uzroke nazadku seljačtva: 1. u mnogih tajnih diobah, zaredavših iza godine 1848 bez znanja vlasti, koje još i danas nisu uredjene; 2. u elementarnih posljedcih podnebja, sbog kojih već 10 godina neurodi dovoljno plodina; 3. u velikih daćah, koje se usljed neplodnosti absolutno nasmagati nemogu. Zagovara stoga dosad običajni minimum kao obvezatan, nu protivi se diobi izpod najmanje izmjere.

XI.

Prelazeći na njekadanju slavonsku krajinu, i to u prvom redu okružje gradiško, prihvaća kotarska oblast u Novskoj minimum od 12 jutara i diobu u ekvivalentu. Obćina novska želi minimum od 6 rali, pošto je osvjedočena, što je osobito karakteristično, da danas više strada onaj, koj više posjeduje od onoga koj manje ima. Obrazlaže i to tiem što pita, što koristi posjedovati zemlju, ako ju nemožeš dovoljno nadjubriti. Kada je suša izpuca zemlja tako, da možeš u pukotinah nogu slomiti. U tamošnjoj obćini osjeća se nestašica zemalja samo u selu Košutarici. Diobi u novcu protivi se absolutno, jer ima malo žitelja, koji bi mogli djelove u gotovom izplatiti. Ovu tvrdnju podupire i tim, što u toj obćini ima primjera, da su one stranke ljuto nastradale, koje su pristale na odpravu svojih sukućana u novcu. Predlaže stoga, da u tom slučaju zadruga ostane nerazvrživom, pošto domaja već stoga neodgovara tamošnjim odnošajem, jer bi se po njoj ostala kućna družina smatrala kmetovi, ter bi usljed ženitbenih zabrana preotelo mah prileţničtvo.

Žitelji u obćini Raiću prihvaćaju minimum od 8 rali i diobu u ekvivalentu, usuprot oni u Lipovljanih protive se minimu i cieloj regulaciji, pošto se njom namjerava ograničiti sloboda raz-

Digitized by Google

polaganja sa nekretnim imetkom, a to da je baš glavni razlog napredka tamošnjeg pučanstva, koje ima inače dosta ali loša zemljišta. Posjedi prem veliki ipak nenose toliko, da se plati porez, pak pošto se u one predjele sve to više navraća naseljenika, a žitelji traže i nadju si kupca, to si dobivenom glavnicom kupuju potrebitu marvu i fundus instructus, pa još im ostane nešto gotovine, da zaokruže posjed.

Kotarska oblast Novogradiška navadja, da su diobe razciepkale posjed i radne sile, a neograničena sloboda u razpolaganja bacila je gospodare najprije na dug, zatim u lihvarske ruke. Da se je to dogodilo tumači tim, što su u krajini uvedeni neki zakoni, stojeći u oprieci sa starimi ustanovami, koji su uveli u mjesto stare stege i oblastnoga skrbničtva neograničenu slobodu.

Temeljni zakoni od god. 1807 i 1850 poznavahu stožernu imovinu neodsvojivu, koja je zadrugu štitila od propasti, a mužkarcem dozvoljavala diobu pod uvjetom, da svaka grana izkaže dovoljan posjed i potrebiti k tomu nared za obradjivanje. Zakon od 8. lipnja 1871 nepoznaje više neodsvojive imovine, ustupa pravo i ženam, a dopuštajuć preko toga još i slobodu oporučnog razpolaganja, uništio je mal ne pojam zadruge. Novi zakon od 14. travnja 1880 ukinuo je dašto oporučno razpolaganje, a žene tako ograničio, da same za sebe neimaju aktivno diobno pravo; taj zakon dalje traži i neki minimum za diobu (6 jutara), nu taj je uvjet samo prividan, jer tko neima toga minima može tražiti odpravninu, dakle se svakako dieli, nu samo pod drugim imenom.

Prelaz iz vojničkoga života u gradjanski, iz stege u slobodu, štetno je djelovao na puk, koji se kao omamljen uživao novih prava; a dočim su ukinute stare krajiške povlastice glede drvarije i paševine, ili se bar većim dielom tek uz njeku pristojbu dobivaju, a uvedeni su mnogi novi tereti, pa se tako našao puk na jednom s jedne strane razdieljen i razciepkan, s druge zadužen to državi, to občini, to privatniku, pa buduć mu nestalo stare snage, težko se muči i otimlje propasti. Zagovara stoga, da se posjed razdieli na temeljnu imovinu i suvišpolje, a minimum da iznosi bar dvie trećine ukupnog posjeda, ter da se ta stega protegne na sve one, koji posjeduje najmanje 8 jutara.

Digitized by Google

Općinsko poglavarstvo u Okučanih navadja, kako je od g. 1848, kada je mladi sviet boravio u Italiji, pučanstvo se promjenilo u jelu i nošnji, kako teži za nečim boljim i udobnijim ni nesluteć, da to sama od sebe nepostaje, nego umnom radnjom i urednim gospodarstvom. Ovim uobraženjem zadružnih članova i usljed pokvarenosti kuće gospodara, koji svoje suukućane smatraju kao sluge, a zadružnu imovinu prosto razpoloživom svojinom, zavladala je neposlušnost i demoralizacija u narodu, koja se u svoj golotinji pokazuje tek od g. 1871, odkada naime pučanstvo neuživa više onih blagodati, da marvu na polju i šumi bezplatno ili uz malu cienu pase, dotično žiri. K ovomu pridružilo se još i to, što je uvozom američke masti i mesa ciena marvi jako pala. Usuprot opaža kod provedenih a i potanjih dioba, da se mjestimice gospodarstveno stanje materijalno poboljšava, a i moral diže, jer se gospodari sami laćaju posla; neimajući dalje zadjevica, kroti im se ćud i u susjedu traže prijatelja; priviknuv konačno upravljati sami svojim gospodarstvom, razpolažu razumnije i štedljivije sa imovinom.

Pozdravlja stoga okučansko poglavarstvo namienjenu regulaciju u toliko, što se prekomjernim razciepkanjem zemljišta tlo podvrgava premoći pokretnoga kapitala; dalje i stoga, pošto se gomilanjem veleposjeda u jednoj ruci promiče proletariat. In merito zagovara minimum najmanje od 6 jutara, te odklanja diobu u novcu izpod najmanje izmjere, nego želi, da u tom slučaju ostane zadruga nerazvrživa.

Spomenicom namienjenu regulaciju prihvaćaju obćine uskočka (8 rali minimum), rešetarska (10 rali minimum), u Svinjaru (8 rali minimum), novogradiška (10 rali minima), dočim obćina mašička (8 rali) nadovezuje, da se izpod minima u novcu nedieli, već da se zadruga proglasi nerazvrzivom.

Kotarska oblast oriovačka ističe, da nazadak seljačkog pučanstva od 15—20 godina ovamo posvjedočuje i vanjski oblik sela, jer nekad zidane kuće sada su raztrgane i kukavne. Pristaje na minimum od 8 rali, i izjavlja se proti obligatornoj diobi u novcu, pošto mnogi nije u gospodarstvenom stanju, da namakne izplatu.

Digitized by Google

Općine toga kotara i to one u Sibinju, Novoj Kapeli, Kaniži, Oriovcu, Kobašu, Stupniku i Bebrini prihvaćaju sve minimum od 6 do 8 jutara i diobu u novcu izpod najmanje izmjere.

U brodskom okružju očituje se kotarska oblast garčinska za minimum od 8 jutara uračunav ovamo oranice, livade, vrtove, vinograde i šume bez kućišta i dvorišta; odklanja diobu u novcu izpod najmanje izmjere pa predlaže, da se zadruga izpod minima nedieli.

Od općina toga kotara glasuju ona u Trnjanih (minimum od 8 jutara), u Garčinu (6 jutara), Podvinju (6 jutara) i Velikoj Kopanici (8 jutara) proti diobi u novcu, pa jednodušno predlažu, da se dioba zadruga izpod minima nit u naravi nit u novcu nedozvoli; samo općina u Vrpolju (minimum od 8 jutara) pristaje uz diobu u ekvivalentu, i to tako, da najstariji na selištu ostane i da druge izplati, uračunav mu u dio polovicu procjenbene vriednosti, dočim bi u drugoj polovici zadružni članovi participirati imali u jednakih dielovih.

Kotarska oblast vinkovačka nazire začetak razciepkanju zadruga i materialnom nazadku seljačtva u zakonu od 8. lipnja 1871, koji je znamenito olakšao diobe. On drži, da kako je u starini zadruga u našem narodu blagonosno djelovala, tako bi se i danas u vieku udruživanja imala što više usavršiti, nipošto pako napustiti. Posljedice novih zakona u agrarnoj politici da su osiromašenje, širenje nemorala i brojno padanje naroda.

Protivi se stoga razsipanju zadružnoga dobra nerazboritimi diobami, ter zagovara diobu samo onda, ako svaka dieleća se grana osjegura svoj obstanak. Preporuča stoga uvedenje minima od 8 rali tim više, što od nekoliko godina ovamo dolaze jatomice naseljenici iz Banata i Bačke, koji kupuju od naroda ciela selišta u bezcienu; a seljaku, koj riedko forintu vidi, pričinja se nekoliko stotina forinti utržka kao sjajan posao. Pošto ipak nije navikao nadničariti, potroši doskora novac, te konačno pada na teret općini. Drži, da se dioba u ekvivalentu nebi imala dopustiti, pošto bi težko ostajući dio namako sredstva za izplatu. Kotarska oblast primjećuje još, da bi vinogradarstvo u nekojih priedjelih moglo biti najizdašnijim vrielom narodne privrede i

Digitized by Google

i blagostanja; što sve nastojanje vlade oko vinogradarstva u krajini nije dosad urodilo željenim plodom, krivi to, što su vinogradi diobami odveć razciepkani.

Po krajiških temeljnih zakonih od 1807 i 1850 spadali su vinogradi u suvišpolje, slobodni od svake stege, ter su ih zadruge mogle po volji ciepati i odtudjivati. Zakon od 8. lipnja 1871 nije sadržao najmanje izmjere, izpod koje se pojedine kulture nebi smjele ciepati, po ovom zakonu provadjale su se diobe punih 9 godina, ter su baš zato vinogradi u najmanje čestice pociepani; pošto najme nasad novoga vinograda iziskuje mnogo truda i posla, a i tada nosi ploda tek nakon nekoliko godina, koji svaka stranka odmah hoće, bijaše dalnji razlog prekomjernom ciepanju. Usljed toga ima gdjekoji jedva 50—100 □° vinograda, koji zapušta, pošto mu se neizplati gubiti dane rad ono nekoliko trsova. Zagovara stoga, da se nedopusti ciepanje vinograda izpod 400 □° nit usljed diobe nit prodaje.

Kotarska oblast u Županju prihvaća minimum od 8 jutara, i odklanja diobu u novcu izpod najmanje izmjere, no zagovara da se zadruga proglasi nerazvrživom. Od občina toga kotara prihvaćaju one u Sikirevcih (10 jutara), Štitaru, Gradištu (10 jutara) i Županju (10—12 jutara) diobu u novcu izpod najmanje izmjere, dočim one u Šamcu (12 jutara), Gundincih (8 jutara) i Babinojgredi (12 jutara) protive se diobi u novcu, ter žele, da se zadruga izpod minima proglasi nerazriešivom.

To isto žele občinari u Drenovcih uz promjenu, da se minimum za dvie do pet duša opredieli na 6 jutara oranice i dva jutra livade, od 5—10 duša da se to podvostruči, a od 10—15 potrostruči itd.

Občinari u Vrbanju misle, da se tamo diobe više zabraniti nemogu, jer neima za nje nuždnoga zapta. U ostalom drže, da nisu toliko diobe osiromašile narod, koliko razdioba šuma, jer dok je sva šuma državna bila i narod svoju marhu u njoj pasti mogao, odgajali su mnogo raznovrstne marhe, ter iz utržka namaknuli trošak za poreze i svagdašnju potriebu.

U ostalom nisu proti minimu od 6 jutara, pošto baš onaj koj danas mnogo zemlje posjeduje, propada, jer ih nemože sve

Digitized by Google

obraditi; a da ih baš i obradi, preriedka je dobra godina u onih predjelih, pošto su zemlje nizke i podvodne, ter se in fine dosta znatni dug nagomilao toli kod jakog koli kod slabog posjednika.

Sudbeni troškovi.

§ 573 g. p. p. propisuje: „Pri rješitbi parbene stvari treba da sudac nadvladanu stranku u pravilu osudi na naknadu sudb. troškova, prouzročenih njezinu protivniku, i treba da ih bez važnih razloga medju se neprebije . . . .“

Tumačenje ove ustanove bez dvojbe je kadkada uzrokom velikih nepravda — ako i ne u smislu zakonskom, ali svakako u smislu strogo etičnom, koj nebi smjeo biti u protuslovju sa slovom zakona.

Iz jasnoga slova § 573 vidi se: 1. da može nastati slučaj, u kojem nadvladana stranka nebude obsudjena na nošenje parbenih troškova, nu da je taj slučaj „izniman“, dočim „u pravilu“ mora nadvladana stranka nositi sve troškove;

2. da takov slučaj gdje sudac nadvladanu stranku oprašta od nošenja troškova, može nastati onda, kad ova nadvladana stranka nije „prouzročila“ troškove svomu protivniku, dočim se jasno kaže, da nadvladana stranka mora platiti protivniku one troškove, koje je „prouzročila“;

3. da može biti u obće „važnih razloga“, da se troškovi medju sebe prebiju, makar jedna stranka u svih točkah nadvladala.

Ovomu usuprot navodi zakon četiri slučaja, u kojih navlastito sudac nesmije da oprosti troškove nadvladanoj stranci, naime: 1. ako je lažno hinila i tajila; 2. ako se je pravdala proti jasnomu slovu zakona; 3. ako u glavnoj stvari nije odgovorila i 4. ako je protivnik položio navraćenu, ili nadvladani nepoložio uzvraćenu mu odlučnu prisegu.

Ova dakle četiri slučaja pustimo na stranu i dopustimo, da se nemože dogoditi etična nepravda nadvladanoj stranci, ako bude takovim načinom nadvladana.

Digitized by Google

Nu nitko neće tvrditi, da bi svaki put, makar tužitelj i nadvladao, upravo tužba bila jedinim mogućim ili shodnim sredstvom za postignuće prava. Zar se nedogadja, da se podižu bez potrebe tužbe, u kojih tužitelj doduše mora nadvladati, no mogao je do svoga prava doći i drugim, kraćim i jeftinijim putem?

Tužba svakako je potrebita istom tada, kada se faktični odnošaj nemože u sklad dovesti sa pravom bez sudčeve pomoći. Kad nekomu bude pravo materijalno povriedjeno, ali bez svake zle nakane povrieditelja, dapače kad taj povrieditelj niti nezna, da je pravo povriedjeno, nego saznavši tu povriedu, nudja povriedjenomu zadovoljštinu, koju ovaj ipak odbija, ter tuži, — tada nastaje pitanje, koje je jamačno već mnogi praktični pravnik sebi stavio: Ako tužitelj nadvlada u ovakovom slučaju, tko će nositi parbene troškove?

Takovih slučajeva imade mnogo, a osobito se ponavljaju u izlučnih tužbah. Ovrhovoditelj naime često niti nesudjeluje kod pljenitbe, pa ako i sudjeluje, često nije mu poznat vlastnik, koji se kasnije tužbom javlja i traži izlučenje zaplienjenih predmeta.

Tuj se može dogoditi i to, da ovrhovoditelj još prije podignuća tužbe, saznavši za tudje pravo, ponudi ovomu zadovoljštinu, t. j. ponudi mu priznanje njegova prava vlastnosti i izlučenje iz ovrhe, ako mu izlučitelj n. pr. pruži izvansudbeni dokaz o svom pravu. Nu izlučitelj se neće da upušta u nagadjanje s ovrhovoditeljem, nego na prosto udari tužbom. Na razpravi tuženik pruži dokaz, da je bio spreman tužitelju dati podpunu zadovoljštinu i da mu je takovu prije podignuća tužbe faktično ponudio; stoga on i sada, uvidivši tužiteljeva dokazala, priznaje njegovo pravo vlastnosti na zaplienjene predmete i dopušta, da se ovi predmeti iz ovrhe izluče. On dakle neima posve ništa proti zahtjevu tužbe, ali se svetčano ogradjuje proti tomu, da bi on nosio parbene troškove, jer da ih on protivniku ničim „prouzročio“ nije, nego si je te troškove sam protivnik prouzročio, digнuvši tužbu. Stoga moli tuženik, da se troškovi prebiju.

U pravilu, može bit uvjek, sudac će u smislu § 573 gpp. toga tuženika odsuditi na nošenje protivničkih troškova. Pa ipak, ne samo da bi bilo čudoredno opravdano, da ga od troškova

Digitized by Google

oprosti, nego bi takov preboj bio i osnovan na smislu istoga § 573, kao što je gore razloženo.

Analognih slučajeva imade i premnogo kod tužbâ radi smetanja posjeda. Tuj tuženik često i nesniva, da je počinio smetanje; nu ipak, uvjeriv se o tom, često nudja podpunu zadovoljštinu još prije podignute tužbe. Sudac, konstatirav čin smetanja, naravno mora izreći odluku po zahtjevu tužbe u stvari glavnoj; — ali zakon mu nebrani, da glede troškova uvaži takove „važne razloge“, koji bi nadvladanoga tuženika mogli spasiti od nošenja troškova.

Težko da se je ikada dogodio slučaj, da bi sudac tuženika, krivca smetanja posjeda, oslobodio od nošenja protivničkih troškova; a neima dvojbe, da bi tomu u mnogo slučajeva imao dosta „važnih razloga“, o kojih govori § 573.

Takovih je slučajeva još najviše povodom tužbâ, koje su naperene proti ostavinam ležećim i proti osobam nepoznata boravišta. Dogadja se, da se doista kakovo pravo nemože realizirati bez sudačke pomoći; ali ne radi toga, što bi to realiziranje ovisilo o nepripravnosti protivnikovoj, nego samo zato, što protivnik neima prilike, da svoje priznanje zakonito izjavi.

Bio je ovaj slučaj: Supruzi G. kupili su od Gj. N. nekretnine. Kupci zametnuli su kupoprodajni ugovor, te tako nisu mogli uknjižiti svoje pravo vlastnosti na iste nekretnine, a nisu knjižnoga vlastnika niti ubaviestili o tom, da se je ugovor izgubio. Medjutim je uknjiženi vlastnik Gj. N. preminuo, ostavivši malodobne nasljednike. Skrbnik ovih malodobnika prijavio je nasljedstvo njihovo polag gruntovnoga stanja, jer mu inače nemogaše ni poznato biti. Usljed toga prenešeno je knjižno vlastničtvo na ime nasljednikâ Gj. N., kojih je šestero bilo. — Pošto su supruzi G. poslje više godina našli izgubljeni kupoprodajni ugovor, bijaše prekasno za uknjižbu prava vlastnosti, jer prijašnji vlastnik već nije bio uknjižen, nego je bilo uknjiženo šest novih suvlastnika na temelju uručbenice, koju su isti zakonito nakon provedene ostavinske razprave po svom skrbniku izhodili.

Faktičnim vlastnikom, suprugom G., nije preostalo ino, nego udariti tužbom na priznanje vlastnosti proti uknjiženim vlastnikom;

Digitized by Google

jer ovi su se po svietu razišli, te im nitko nije znao za boravište, nije dakle bila ni mogućnost pružena, da bi oni izjavili, da dozvoljuju prenos istih, po njihovom predniku pravovaljano prodanih nekretnina, na ime kupaca.

Kupci su doista tužbu podigli. Tuženikom, jer nepoznata boravišta, bje imenovan curator ad actum. Na prvom ročištu skrbnik, ugledavši kupoprodajni ugovor, izjavi, da je zahtjev tužbe istinit i opravdan.

Ako u takovu slučaju nepodje nagodba za rukom, tada će sliediti osuda, bez dvojbe po zahtjevu tužbe u stvari glavnoj. Nu kako će glasiti glede parbenih troškova? Može li se predpostaviti, da bi zakon htjeo da nedužni nasljednici nose troškove nemarnosti tužiteljeve, koj je izgubio ugovor?

U ovom slučaju svakako će sudac morati nadvladanu stranku oprostiti od troškova; nu u interesu sjegurnoga i za svaki slučaj nedvojbenoga pravosudja bilo bi željeti, da je zakon za ovakove slučajeve posve precizan i da ustanovljuje ne samo preboj troškova, nego da ovlasti sudca, da može i tužitelja, koj zahtjevom tužbe nadvlada, iznimno suditi na nošenje protivničkih troškova, ako je te troškove tužitelj „prouzročio“, kako veli § 573, pa makar taj tužitelj bio u svom pravu; nu ako jih je svojom krivnjom prouzročio.

Riedki su slučajevi, da bi stranka, koja je uvjerena o tome, da će u parnici nadvladati, štedila sudbene troškove. Protustranka, izuzam slučaj, da se objestno u pravdu upušta, — mora usljed takove neštednje štetovati, jer neima sredstva, da ovomu luksusu stane na put. I zakon, istina, daje sudcu takovu ovlast; ali tko je samo malo zavirio u postojeću sudbenu praksu, imao je prilike, da se uvjeri, koli žalostne zloporabe se dogadjaju u povodu § 573 g. p. p. — Zato mislim, i ako nemjerodavno, da bi zakon i u tom slučaju morao budi sudcu osloboditi svezane ruke, pa se pouzdati većma u njegovu sviest i pravni razbor, budi pako po mogućnosti stegnuti granice u izvršivanju onih prava, što jih zakon generaliter podjeljuje parbećim se strankam i njihovim pravdopravnikom.

Digitized by Google

Ovo potonje ne samo da bi moglo pruditi bržemu pravosudju, nego bi i osjeguralo strankam a priori naknadu njihovih troškova, čim bi one znale, da se kreću u onih granicah.

Odvjetnik neće biti uvjek nuždan kod ročišta, na kojih se prisega polaže. Nu i na takovih ročištih mogu nastati kontroverzije, pa se nikako nemože unapred znati, da je odvjetnikova nazočnost baš suvišna. Ele sudac će, obredjujući troškove onoj stranci, koja je parnicu u glavnoj stvari dobila, držati se ili načela, da nadvladana stranka sve „prouzročene" troškove mora platiti, ili će (prosudiv stanje stvari u konkretnom slučaju) izpustiti nepotreban pristup strankina zastupnika, pa da ovaj dio sudbenih troškova padne na teret stranci, koja je ma u svem nadvladala. Savjestan sudac mogao bi doći u sukob sa svojim osvjedočenjem.

To isto i onda, kada se preslušavaju svjedoci. Ako zastupnik nije u mjestu suda, a drugoga odvjetnika takodjer u mjestu suda neima, i ako se sudac uvjeri, da je odvjetnik u konkretnom slučaju absolutno trebao da se posluži jeftinijom intervencijom, naime da sudu pripošlje svoje posebne upitke, a da neputuje u predaleko mjesto: — neće li sudac, pri konačnom obredjivanju troškova morati doći u dvojbu, na čiji teret će pasti silni troškovi toga jednoga ročišta? pa ga iz ove dvojbe nemože izbaviti ni § 587 g. p. p.

A kako onda, kad se saslušavaju svjedoci za vjekovitu uspomenu u smislu posljednje stavke § 187 gpp.? Je li dovoditelj tih svjedoka dužan protustranci naknaditi trošak, prouzročen provedbom toga dokaza?

Veoma je liepo načelo parbenoga postupka, da tužitelju valja zadovoljiti u svakom zahtjevu, koji je zakonito opravdan, a da usuprot tuženi nesmije neosnovanimi tužbami štetu trpiti. Ali naknada parbenih troškova upravo netreba i nesmije da bude „poena temere litigantium", pa se i nemože ravnati polag ustanovâ obćega gradjanskoga zakonika.* Prema tomu, počem zakon ne samo objestnomu i nepoštenu parničaru nalaže

* Schuster: „Die Civilprocessordnung". poglavje XXIV.

Digitized by Google

sudbene troškove, nego dapače nalaže ih u načelu i pobjeditelju, ako je ovaj izazvao suvišnu parnicu, pitam: nebi li bilo potrebno i pravedno, da se sudcu dade takov zakon u ruke, koj će ga nedvojbeno i sjegurno voditi konačnomu cilju svake sudačke odluke: da neučini nikomu krivo? Taj zakon doprinjeo bi da se obistini ona: Fiat justitia, ne pereat mundus.

Gj. Galac.

Privatni tužitelj u predizvidih.

Napisao dr. O. Friedmann.

Pravnici nisu uvjek složni u tom, da li je i priv. tužitelj onako kao i drž. odvjetnik vlastan, za povedenje kazn. postupka nuždni materijal sudbenimi izvidi skupljati, ili je radi svoje kazn. prijave, naročito radi iztraživanja nepoznatog mu počinitelja, kao i civilni tužitelj, upućen jedino na put privatne informacije, a uz to da se ni neutiče u pomoć sudbene oblasti.

Ob ovom priepornom pitanju do danas de lege lata izvedenih argumenata nalazimo u Mayerovoj priručnoj knjizi. Ovaj komentator neograničuje se u ostalom na to, da oba protivna nazora naprosto reproducira; što više, on se — na dva razna mjesta, u II. svezku — obim pridružuje. Razlažuć § 46 aust. kp. (§ 34 hrv. k. p), izvadja on (sub. 14, str. 183) s Rulfom i Ullmanom, „nedvojbeno je, da i on (priv. tužitelj) ima pravo zahtievati, da se predizvidi preduzmu“. Tumačeć § 88 (§ 81 hrv. kp.) dvoji nasuprot Mayer, polemizirajuć proti Rulfu i Krallu (sub 7, str. 339), a sliedeć Mitterbachera i Neumayera, o valjanosti protivnoga mnienja: „naročito priv. tužitelj nemože se smatrati ovlaštenim, da na temelju § 88 predizvide povadjati dade . . . Ustanova § 46 al. 2 (§ 34 hrv. kp.) odnosi se samo na one predizvide, koje je sud obnašao preduzeti, za koje čine je samo ovaj prema svomu zaključku ovlašten.“

Mi se sa potonjim nazorom slažemo u toliko, u koliko u istinu § 88 aust. kp., kao i cielo IX poglavje govori jedino o drž. odvjetniku. Tu se čitaju mnoge odredbe, u kojih se jasno

Digitized by Google

vidi, da se netiču privatnih osoba, kao nosioca kazn. progona. Tako n. pr. dužnost prijave primati (§ 86 aust. kp. — § 79 hrv. kp.), te ih u smislu § 87 (§ 80 hr. kp.) riešavati; pravo razpolagati sa oblastmi sigurnosti, te javnom tužitelju i napram iztražnom sudcu dani položaj, usljed kojega izključivo o njegovom prosudjenju zavisi pitanje, da li su i koji su predizvidi svrsi shodni (§ 88 aust. kp.).* Ustanove §§ 86 i 87 kp. dapače se ograničuju lih na „kažnjive čine, koji se imadu ureda radi progoniti", pa i § 88 daje predizvidom svrhu, da pribave drž. odvjetniku mogućnost riešiti prijavu, — a odatle sliedi, da ima pred očima samo takove prijave, kojim su predmet delikti, što ih ureda radi valja progoniti. Da je zakonodavac htio ovlast drž. odvjetnika — povadjati predizvide — podieliti i priv. tužitelju, bio bi on zaista izraz „drž. odvjetnik" zamienio obsežnijim izrazom „tužitelj" (kako je to u odsjecih o prediztrazi i glavnoj razpravi učinjeno), ili bi barem priv. tužitelja izrično uzporedio drž. odvjetniku (kako to čini u §§ 91, 114, 282 itd.).

U kazn. postupniku neima obćenitog pravila, da sva prava, koja ima javni tužitelj, redovito pripadaju i priv. tužitelju. Može dakle biti govora samo o tom, nije li možda i priv. tužitelju zakonom priznano posebno pravo, da zahtieva razjašnjenje okolnosti i izsljedjivanje počinitelja. Takovo se dobro opaža (v. Krall, Rulf, Ullmann, Vargha, Mitterbacher u komentaru od g. 1882. pa i Mayer) u ustanovi § a 46: „Priv. tužitelj imade još i povlasticu davati, dok predizvidi i prediztraga traju, sudu sva ona sredstva, koja tužbu njegovu podupirati mogu, a tako i zagledavati spise, pa se može, da obrazloži svoju tužbu, poslužiti svimi onimi pravi, koja inače idu državnoga odvjetnika". Svakako pokazuje već izraz „sudu davati sva sredstva", da priv. tužitelj, dok predizvidi traju, nezauzimlje takova položaja, kakov pripade drž. odvjetniku po § 88 kp.; svakako se razumievaju samo sudbeni predizvidi, a ne oni obavljeni po sigurnostnoj oblasti, te samo prava priv. tužitelja za vrieme trajanja predizvidâ,

* Sravni Mayer, Kommentar k § 88, br. 39—42 i Mitterbacher, Kommentar (1882) k § 88, br. 3.

Digitized by Google

dakle poslje jur započetih. A nemora li mu se priznati i povlastica započeti predizvide, kad ima za vrieme ovih prava vršiti? Pa ipak § 88 uzkraćuje mu tu povlasticu! To je tako, kao da je zakonodavac htio pozvati priv. tužitelja na gospodski objed, ali je ujedno zaključao vrata blagovaonice, te ključ sebi pridržao! — Čini se, da na pravi put vodi Mayerov gore navedeni drugi nazor. Po ovom doduše nebi smio priv. tužitelj sam posegnuti za ključem, nu pošto ga sud čuva, to bi mu sud i vrata otvoriti imao. Prema tomu nebi se u § 46 radilo ob izvidih, koji bi se po tužitelju u smislu § 88, nego koji bi se po sudu ureda radi započeti imali. Sâm Mayer dopušta (str. 340, br. 8 i 9), da takovo pravo pripada sudb. stolu redovito napram subsidiarnom tužitelju po § 48 točke 1 aust. kp. (§ 36 hrv. kp.), napram priv. tužitelju (i drž. odvjetniku) pako samo u slučaju obnove kazn. post. (§ 352 aust., § 293 hrv. kp., i § 357 aust., § 298 hr. kp.). Valja jošte dodati, da je kod prekršaja kotarskom sudcu dozvoljeno ureda radi predizvide preduzimati (ali samo proti stanovitoj, već okrivljenoj osobi). Dosljedno možemo citiranu drugu alineju § 46, u koliko govori o predizvidih, uporabivom smatrati samo kod kot. sudova i kod izvida radi obnove postupka. Pa nemora li se svakomu vrlo nenaravnim činiti, da zakon u § 46 toli obćenito tumači pravo, koje bi se u postupku pred sbornimi sudovi samo u kakovom iznimnom slučaju smjelo uporaviti?

Razpravljajuć ovo pitanje valja se obazrieti na postanak teksta zakona. Ustanova, da je privatni tužitelj ovlašten sudu u predizvidih sva sredstva davati, koja bi njegovu tužbu podupirati mogla, kao i zagledavati u spise, dolazi već u osnovah (v. Mayer, Handbuch, I. str. 403—405), u kojih jošte nebijaše izticano stanovište privatne tužbe, već davahu povredjenomu, koji imadjaše pravo predlagati, mjesto uz javnoga tužitelja. Tada se je dakle spomenuta ustanova podpuno slagala sa izriekom, da je samo drž. odvjetnik vlastan predizvide započeti. I kod delikta, koji su se progonili na predlog povredjenika, ovisio je početak sudb. postupka o predlogu drž. odvjetnika, pa se je u istinu u ovakovom slučaju radilo samo o položaju privatnog tužitelja za

Digitized by Google

vrieme izvidâ, koji su jur započeti bili po javnom tužitelju. Nu kada je VIII osnova instituciju nuztužbe (Nebenanklage) nadomjestila privatnom tužbom, bio je zadnji pasus gore spomenute alineje promienjen, ali ipak nije priv. tužitelj dobio prava, da povadja predizvide, a ostala je nepromienjena uredba, da je potonji ovlašten sudu za vrieme predizvidâ i prediztrage davati sva sredstva . . . i u spise zagledavati. Ovo je prešlo i u današnji zakon. U koliko ova uredba ima mjesta kod prediztrage, u toliko je bez prigovora. U pogledu predizvidâ pako nailazimo na ono nesuglasje zakona, koje se pri promjeni istoga vrlo lahho poroditi može. Povjest zak. teksta nas uči, da nebi bilo najprobitačnije, kad bi i uporabiti htjeli pravilo, „tko ide za svrhom (upliv priv. tužitelja na predizvide), mora imati i sredstva (začetak (Einleitung) predizvidâ kod delikta na predlog tužitelja)". Da neima na drugom mjestu u kazn. postupniku (§§ 352 i 357) iznimne ustanove, po kojoj sudb. stol može posebice i u posebnu svrhu odrediti ureda radi predizvide, to bi bile u drugoj alineji §-a 46 takove povlastice, koje vršiti nebi ovlaštenik nikad u priliku doći mogao.

Ovdje budi jošte opaženo, da nepostoji po njekih iztaknuta bojazan, da će zahtjevanje, da priv. tužitelj mora s mjesta stanovitu osobu kao počinitelja označiti, voditi tamo, da tužitelj u svrhu izsljedjenja pravog počinitelja ima prije svega kakvugod osobu kao takvog imenovati. Jer po našem mnienju priv. tužitelju nepripada pravo, da započme predizvide time, da stavi u pritvor stanovitog osumnjičenika, pa ako bi on stavio predlog, da se proti stanovitoj osobi prediztraga povede, to bi se morao taj zahtjev ili po sudb. stolu radi pomanjkanja razlogâ sumnje odbiti, ili bi se priv. tužitelj, kad bi takove razloge sumnje izmislio, od strane nepravedno osumnjičenoga izvrgao kazn. progonu po §-u 487 kz.

I drž. odvjetničtvo, ako prema ustanovi §-a 46 (§ 34 hr. kp.) počme zastupati priv. tužitelja, nesmije voditi predizvide radi deliktâ, koji se progone na zahtjev privatnika. §§ 87 i 88 (§ 81 hr. kp.) dopuštaju ih, kako jur spomenusmo, ne samo kod

Digitized by Google

proganjanja po drž. odvjetniku, nego i kod proganjanja oficijelnih delikta.

Da li je shodno i priv. tužitelju prisilna sredstva za izsljedjivanje nepoznatog počinitelja u ruke dati, to je svakako pitanje, koje treba ozbiljna razmišljanja, a na ovom mjestu možemo ga samo s malo rieči spomenuti.

Položaj povredjenikov kod deliktâ na zahtjev privatnika vrlo je težak bez povlasti za povedenje predizvidâ. U pomanjkanju istoga nesmije on onoga, koji ga pred više ljudi ćuši, pomoćju stražara niti uhititi dati, da uzmogne njegovu istovjetnost ustanoviti; isto tako niti po njemu in flagranti ulovljena — osobno mu nepoznata preljubočinca. Isto tako nemože tužitelj preduzeti niti preiskivanja kuće, — dakle je lišen najboljeg, često jedinog sredstva za iznadjenje okrivljenika. Povredjenik igra ulogu tužitelja pred sudcem. Pa ipak, to se sbiva i kod takovih prekršaja, koji su kažnjivi strogim zatvorom do jedne godine.

Stoga se neda tajiti, da naša zakonska osnova u istinu još mnogo treba, gdje je poprimila ustanovu: „I na predlog priv. tužitelja mogu se povesti i predizvidi u svrhu izsljedjivanja počinitelja i dionika".

Već formuliranje toga paragrafa, još većma sama narav stvari pokazuje, da osnova neće da dade priv. tužitelju u predizvidih onaj položaj, koji drž. odvjetnik zauzima. Netreba niti izticati, da bi bilo nemoguće, dati priv. tužitelju kao i javnom tužitelju u ruke slobodnu razpoložbu sa sudbenim redarstvom. U pogledu ovoga moralo bi se sudbenim i sigurnostnim oblastim svakako priznati pravo, usljed kojega bi imale izpitati, nisu li uztvrdjene činjenice posve nevjerojatne, da li spadaju u pojam delikta i da li su zahtjevani izvidi svrsi shodni — pravo, koje ima i sudac iztražitelj nakon započete jur prediztrage naprama drž. odvjetniku.

Ako li je nemoguće priv. tužitelju dati u predizvidih jednak položaj kao i drž. odvjetniku, to time nećemo zakonodavca siliti, da onom prvom povlasticu za povedenje predizvidâ u obće oduzme; čini se, da je nemogućnost jednakog položaja bila ravnalom za postojeće pravo.

Preveo Drag. Becić.

Digitized by Google

vrieme izvidâ, koji su jur započeti bili po javnom tužitelju. Nu kada je VIII osnova instituciju nuztužbe (Nebenanklage) nadomjestila privatnom tužbom, bio je zadnji pasus gore spomenute alineje promienjen, ali ipak nije priv. tužitelj dobio prava, da povadja predizvide, a ostala je nepromienjena uredba, da je potonji ovlašten sudu za vrieme predizvidâ i prediztrage davati sva sredstva . . . i u spise zagledavati. Ovo je prešlo i u današnji zakon. U koliko ova uredba ima mjesta kod prediztrage, u toliko je bez prigovora. U pogledu predizvidâ pako nailazimo na ono nesuglasje zakona, koje se pri promjeni istoga vrlo lahko poroditi može. Povjest zak. teksta nas uči, da nebi bilo najprobitačnije, kad bi i uporabiti htjeli pravilo, „tko ide za svrhom (upliv priv. tužitelja na predizvide), mora imati i sredstva (začetak (Einleitung) predizvidâ kod delikta na predlog tužitelja)". Da neima na drugom mjestu u kazn. postupniku (§§ 352 i 357) iznimne ustanove, po kojoj sudb. stol može posebice i u posebnu svrhu odrediti ureda radi predizvide, to bi bile u drugoj alineji §-a 46 takove povlastice, koje vršiti nebi ovlaštenik nikad u priliku doći mogao.

Ovdje budi jošte opaženo, da nepostoji po njekih iztaknuta bojazan, da će zahtjevanje, da priv. tužitelj mora s mjesta stanovitu osobu kao počinitelja označiti, voditi tamo, da tužitelj u svrhu izsljedjenja pravog počinitelja ima prije svega kakvugod osobu kao takvog imenovati. Jer po našem mnienju priv. tužitelju nepripada pravo, da započme predizvide time, da stavi u pritvor stanovitog osumnjičenika, pa ako bi on stavio predlog, da se proti stanovitoj osobi prediztraga povede, to bi se morao taj zahtjev ili po sudb. stolu radi pomanjkanja razlogâ sumnje odbiti, ili bi se priv. tužitelj, kad bi takove razloge sumnje izmislio, od strane nepravedno osumnjičenoga izvrgao kazn. progonu po §-u 487 kz.

I drž. odvjetničtvo, ako prema ustanovi §-a 46 (§ 34 hr. kp.) počme zastupati priv. tužitelja, nesmije voditi predizvide radi deliktâ, koji se progone na zahtjev privatnika. §§ 87 i 88 (§ 81 hr. kp.) dopuštaju ih, kako jur spomenusmo, ne samo kod

Digitized by Google

proganjanja po drž. odvjetniku, nego i kod proganjanja oficijelnih delikta.

Da li je shodno i priv. tužitelju prisilna sredstva za izsljedjivanje nepoznatog počinitelja u ruke dati, to je svakako pitanje, koje treba ozbiljna razmišljanja, a na ovom mjestu možemo ga samo s malo rieči spomenuti.

Položaj povredjenikov kod deliktâ na zahtjev privatnika vrlo je težak bez povlasti za povedenje predizvidâ. U pomanjkanju istoga nesmije on onoga, koji ga pred više ljudi ćuši, pomoćju stražara niti uhititi dati, da uzmogne njegovu istovjetnost ustanoviti; isto tako niti po njemu in flagranti ulovljena — osobno mu nepoznata preljubočinca. Isto tako nemože tužitelj preduzeti niti preiskivanja kuće, — dakle je lišen najboljeg, često jedinog sredstva za iznadjenje okrivljenika. Povredjenik igra ulogu tužitelja pred sudcem. Pa ipak, to se sbiva i kod takovih prekršaja, koji su kažnjivi strogim zatvorom do jedne godine.

Stoga se neda tajiti, da naša zakonska osnova u istinu još mnogo treba, gdje je poprimila ustanovu: „I na predlog priv. tužitelja mogu se povesti i predizvidi u svrhu izsljedjivanja počinitelja i dionika".

Već formuliranje toga paragrafa, još većma sama narav stvari pokazuje, da osnova neće da dade priv. tužitelju u predizvidih onaj položaj, koji drž. odvjetnik zauzima. Netreba niti izticati, da bi bilo nemoguće, dati priv. tužitelju kao i javnom tužitelju u ruke slobodnu razpoložbu sa sudbenim redarstvom. U pogledu ovoga moralo bi se sudbenim i sigurnostnim oblastim svakako priznati pravo, usljed kojega bi imale izpitati, nisu li uztvrdjene činjenice posve nevjerojatne, da li spadaju u pojam delikta i da li su zahtjevani izvidi svrsi shodni — pravo, koje ima i sudac iztražitelj nakon započete jur prediztrage naprama drž. odvjetniku.

Ako li je nemoguće priv. tužitelju dati u predizvidih jednak položaj kao i drž. odvjetniku, to time nećemo zakonodavca siliti, da onom prvom povlasticu za povedenje predizvidâ u obće oduzme; čini se, da je nemogućnost jednakog položaja bila ravnalom za postojeće pravo.

Preveo Drag. Becić.

Digitized by Google

vrieme izvidâ, koji su jur započeti bili po javnom tužitelju. Nu kada je VIII osnova instituciju nuztužbe (Nebenanklage) nadomjestila privatnom tužbom, bio je zadnji pasus gore spomenute alineje promienjen, ali ipak nije priv. tužitelj dobio prava, da povadja predizvide, a ostala je nepromienjena uredba, da je potonji ovlašten sudu za vrieme predizvidâ i prediztrage davati sva sredstva . . . i u spise zagledavati. Ovo je prešlo i u današnji zakon. U koliko ova uredba ima mjesta kod prediztrage, u toliko je bez prigovora. U pogledu predizvidâ pako nailazimo na ono nesuglasje zakona, koje se pri promjeni istoga vrlo lahko poroditi može. Povjest zak. teksta nas uči, da nebi bilo najprobitačnije, kad bi i uporabiti htjeli pravilo, „tko ide za svrhom (upliv priv. tužitelja na predizvide), mora imati i sredstva (začetak (Einleitung) predizvidâ kod delikta na predlog tužitelja)". Da neima na drugom mjestu u kazn. postupniku (§§ 352 i 357) iznimne ustanove, po kojoj sudb. stol može posebice i u posebnu svrhu odrediti ureda radi predizvide, to bi bile u drugoj alineji §-a 46 takove povlastice, koje vršiti nebi ovlaštenik nikad u priliku doći mogao.

Ovdje budi jošte opaženo, da nepostoji po njekih iztaknuta bojazan, da će zahtjevanje, da priv. tužitelj mora s mjesta stanovitu osobu kao počinitelja označiti, voditi tamo, da tužitelj u svrhu izsljedjenja pravog počinitelja ima prije svega kakvugod osobu kao takvog imenovati. Jer po našem mnienju priv. tužitelju nepripada pravo, da započme predizvide time, da stavi u pritvor stanovitog osumnjičenika, pa ako bi on stavio predlog, da se proti stanovitoj osobi prediztraga povede, to bi se morao taj zahtjev ili po sudb. stolu radi pomanjkanja razlogâ sumnje odbiti, ili bi se priv. tužitelj, kad bi takove razloge sumnje izmislio, od strane nepravedno osumnjičenoga izvrgao kazn. progonu po §-u 487 kz.

I drž. odvjetničtvo, ako prema ustanovi §-a 46 (§ 34 hr. kp.) počme zastupati priv. tužitelja, nesmije voditi predizvide radi deliktâ, koji se progone na zahtjev privatnika. §§ 87 i 88 (§ 81 hr. kp.) dopuštaju ih, kako jur spomenusmo, ne samo kod

Digitized by Google

proganjanja po drž. odvjetniku, nego i kod proganjanja oficijelnih delikta.

Da li je shodno i priv. tužitelju prisilna sredstva za izsljedjivanje nepoznatog počinitelja u ruke dati, to je svakako pitanje, koje treba ozbiljna razmišljanja, a na ovom mjestu možemo ga samo s malo rieči spomenuti.

Položaj povredjenikov kod deliktâ na zahtjev privatnika vrlo je težak bez povlasti za povedenje predizvidâ. U pomanjkanju istoga nesmije on onoga, koji ga pred više ljudi ćuši, pomoćju stražara niti uhititi dati, da uzmogne njegovu istovjetnost ustanoviti; isto tako niti po njemu in flagranti ulovljena — osobno mu nepoznata preljubočinca. Isto tako nemože tužitelj preduzeti niti preiskivanja kuće, — dakle je lišen najboljeg, često jedinog sredstva za iznadjenje okrivljenika. Povredjenik igra ulogu tužitelja pred sudcem. Pa ipak, to se sbiva i kod takovih prekršaja, koji su kažnjivi strogim zatvorom do jedne godine.

Stoga se neda tajiti, da naša zakonska osnova u istinu još mnogo treba, gdje je poprimila ustanovu: „I na predlog priv. tužitelja mogu se povesti i predizvidi u svrhu izsljedjivanja počinitelja i dionika".

Već formuliranje toga paragrafa, još većma sama narav stvari pokazuje, da osnova neće da dade priv. tužitelju u predizvidih onaj položaj, koji drž. odvjetnik zauzima. Netreba niti izticati, da bi bilo nemoguće, dati priv. tužitelju kao i javnom tužitelju u ruke slobodnu razpoložbu sa sudbenim redarstvom. U pogledu ovoga moralo bi se sudbenim i sigurnostnim oblastim svakako priznati pravo, usljed kojega bi imale izpitati, nisu li uztvrdjene činjenice posve nevjerojatne, da li spadaju u pojam delikta i da li su zahtjevani izvidi svrsi shodni — pravo, koje ima i sudac iztražitelj nakon započete jur prediztrage naprama drž. odvjetniku.

Ako li je nemoguće priv. tužitelju dati u predizvidih jednak položaj kao i drž. odvjetniku, to time nećemo zakonodavca siliti, da onom prvom povlasticu za povedenje predizvidâ u obće oduzme; čini se, da je nemogućnost jednakog položaja bila ravnalom za postojeće pravo.

Preveo Drag. Becić.

Digitized by Google

vrieme izvidâ, koji su jur započeti bili po javnom tužitelju. Nu kada je VIII osnova instituciju nuztužbe (Nebenanklage) nadomjestila privatnom tužbom, bio je zadnji pasus gore spomenute alineje promienjen, ali ipak nije priv. tužitelj dobio prava, da povadja predizvide, a ostala je nepromienjena uredba, da je potonji ovlašten sudu za vrieme predizvidâ i prediztrage davati sva sredstva . . . i u spise zagledavati. Ovo je prešlo i u današnji zakon. U koliko ova uredba ima mjesta kod prediztrage, u toliko je bez prigovora. U pogledu predizvidâ pako nailazimo na ono nesuglasje zakona, koje se pri promjeni istoga vrlo lahho poroditi može. Povjest zak. teksta nas uči, da nebi bilo najprobitačnije, kad bi i uporabiti htjeli pravilo, „tko ide za svrhom (upliv priv. tužitelja na predizvide), mora imati i sredstva (začetak (Einleitung) predizvidâ kod delikta na predlog tužitelja)". Da neima na drugom mjestu u kazn. postupniku (§§ 352 i 357) iznimne ustanove, po kojoj sudb. stol može posebice i u posebnu svrhu odrediti ureda radi predizvide, to bi bile u drugoj alineji §-a 46 takove povlastice, koje vršiti nebi ovlaštenik nikad u priliku doći mogao.

Ovdje budi jošte opaženo, da nepostoji po njekih iztaknuta bojazan, da će zahtjevanje, da priv. tužitelj mora s mjesta stanovitu osobu kao počinitelja označiti, voditi tamo, da tužitelj u svrhu izsljedjenja pravog počinitelja ima prije svega kakvugod osobu kao takvog imenovati. Jer po našem mnienju priv. tužitelju nepripada pravo, da započme predizvide time, da stavi u pritvor stanovitog osumnjičenika, pa ako bi on stavio predlog, da se proti stanovitoj osobi prediztraga povede, to bi se morao taj zahtjev ili po sudb. stolu radi pomanjkanja razlogâ sumnje odbiti, ili bi se priv. tužitelj, kad bi takove razloge sumnje izmislio, od strane nepravedno osumnjičenoga izvrgao kazn. progonu po §-u 487 kz.

I drž. odvjetničtvo, ako prema ustanovi §-a 46 (§ 34 hr. kp.) počme zastupati priv. tužitelja, nesmije voditi predizvide radi deliktâ, koji se progone na zahtjev privatnika. §§ 87 i 88 (§ 81 hr. kp.) dopuštaju ih, kako jur spomenusmo, ne samo kod

Digitized by Google

proganjanja po drž. odvjetniku, nego i kod proganjanja oficijelnih delikta.

Da li je shodno i priv. tužitelju prisilna sredstva za izsljedjivanje nepoznatog počinitelja u ruke dati, to je svakako pitanje, koje treba ozbiljna razmišljanja, a na ovom mjestu možemo ga samo s malo rieči spomenuti.

Položaj povredjenikov kod deliktâ na zahtjev privatnika vrlo je težak bez povlasti za povedenje predizvidâ. U pomanjkanju istoga nesmije on onoga, koji ga pred više ljudi ćuši, pomoćju stražara niti uhititi dati, da uzmogne njegovu istovjetnost ustanoviti; isto tako niti po njemu in flagranti ulovljena — osobno mu nepoznata preljubočinca. Isto tako nemože tužitelj preduzeti niti preiskivanja kuće, — dakle je lišen najboljeg, često jedinog sredstva za iznadjenje okrivljenika. Povredjenik igra ulogu tužitelja pred sudcem. Pa ipak, to se sbiva i kod takovih prekršaja, koji su kažnjivi strogim zatvorom do jedne godine.

Stoga se neda tajiti, da naša zakonska osnova u istinu još mnogo treba, gdje je poprimila ustanovu: „I na predlog priv. tužitelja mogu se povesti i predizvidi u svrhu izsljedjivanja počinitelja i dionika".

Već formuliranje toga paragrafa, još većma sama narav stvari pokazuje, da osnova neće da dade priv. tužitelju u predizvidih onaj položaj, koji drž. odvjetnik zauzima. Netreba niti izticati, da bi bilo nemoguće, dati priv. tužitelju kao i javnom tužitelju u ruke slobodnu razpoložbu sa sudbenim redarstvom. U pogledu ovoga moralo bi se sudbenim i sigurnostnim oblastim svakako priznati pravo, usljed kojega bi imale izpitati, nisu li uztvrdjene činjenice posve nevjerojatne, da li spadaju u pojam delikta i da li su zahtjevani izvidi svrsi shodni — pravo, koje ima i sudac iztražitelj nakon započete jur prediztrage naprama drž. odvjetniku.

Ako li je nemoguće priv. tužitelju dati u predizvidih jednak položaj kao i drž. odvjetniku, to time nećemo zakonodavca siliti, da onom prvom povlasticu za povedenje predizvidâ u obće oduzme; čini se, da je nemogućnost jednakog položaja bila ravnalom za postojeće pravo.

Preveo Drag. Becić.

Digitized by Google

vrieme izvidâ, koji su jur započeti bili po javnom tužitelju. Nu kada je VIII osnova instituciju nuztužbe (Nebenanklage) nadomjestila privatnom tužbom, bio je zadnji pasus gore spomenute alineje promienjen, ali ipak nije priv. tužitelj dobio prava, da povadja predizvide, a ostala je nepromienjena uredba, da je potonji ovlašten sudu za vrieme predizvidâ i prediztrage davati sva sredstva . . . i u spise zagledavati. Ovo je prešlo i u današnji zakon. U koliko ova uredba ima mjesta kod prediztrage, u toliko je bez prigovora. U pogledu predizvidâ pako nailazimo na ono nesuglasje zakona, koje se pri promjeni istoga vrlo lahho poroditi može. Povjest zak. teksta nas uči, da nebi bilo najprobitačnije, kad bi i uporabiti htjeli pravilo, „tko ide za svrhom (upliv priv. tužitelja na predizvide), mora imati i sredstva (začetak (Einleitung) predizvidâ kod delikta na predlog tužitelja)". Da neima na drugom mjestu u kazn. postupniku (§§ 352 i 357) iznimne ustanove, po kojoj sudb. stol može posebice i u posebnu svrhu odrediti ureda radi predizvide, to bi bile u drugoj alineji §-a 46 takove povlastice, koje vršiti nebi ovlaštenik nikad u priliku doći mogao.

Ovdje budi jošte opaženo, da nepostoji po njekih iztaknuta bojazan, da će zahtjevanje, da priv. tužitelj mora s mjesta stanovitu osobu kao počinitelja označiti, voditi tamo, da tužitelj u svrhu izsljedjenja pravog počinitelja ima prije svega kakvugod osobu kao takvog imenovati. Jer po našem mnienju priv. tužitelju nepripada pravo, da započme predizvide time, da stavi u pritvor stanovitog osumnjičenika, pa ako bi on stavio predlog, da se proti stanovitoj osobi prediztraga povede, to bi se morao taj zahtjev ili po sudb. stolu radi pomanjkanja razlogâ sumnje odbiti, ili bi se priv. tužitelj, kad bi takove razloge sumnje izmislio, od strane nepravedno osumnjičenoga izvrgao kazn. progonu po §-u 487 kz.

I drž. odvjetničtvo, ako prema ustanovi §-a 46 (§ 34 hr. kp.) počme zastupati priv. tužitelja, nesmije voditi predizvide radi deliktâ, koji se progone na zahtjev privatnika. §§ 87 i 88 (§ 81 hr. kp.) dopuštaju ih, kako jur spomenusmo, ne samo kod

Digitized by Google

proganjanja po drž. odvjetniku, nego i kod proganjanja oficijelnih delikta.

Da li je shodno i priv. tužitelju prisilna sredstva za izsljedjivanje nepoznatog počinitelja u ruke dati, to je svakako pitanje, koje treba ozbiljna razmišljanja, a na ovom mjestu možemo ga samo s malo rieči spomenuti.

Položaj povredjenikov kod deliktâ na zahtjev privatnika vrlo je težak bez povlasti za povedenje predizvidâ. U pomanjkanju istoga nesmije on onoga, koji ga pred više ljudi ćuši, pomoćju stražara niti uhititi dati, da uzmogne njegovu istovjetnost ustanoviti; isto tako niti po njemu in flagranti ulovljena — osobno mu nepoznata preljubočinca. Isto tako nemože tužitelj preduzeti niti preiskivanja kuće, — dakle je lišen najboljeg, često jedinog sredstva za iznadjenje okrivljenika. Povredjenik igra ulogu tužitelja pred sudcem. Pa ipak, to se sbiva i kod takovih prekršaja, koji su kažnjivi strogim zatvorom do jedne godine.

Stoga se neda tajiti, da naša zakonska osnova u istinu još mnogo treba, gdje je poprimila ustanovu: „I na predlog priv. tužitelja mogu se povesti i predizvidi u svrhu izsljedjivanja počinitelja i dionika".

Već formuliranje toga paragrafa, još većma sama narav stvari pokazuje, da osnova neće da dade priv. tužitelju u predizvidih onaj položaj, koji drž. odvjetnik zauzima. Netreba niti izticati, da bi bilo nemoguće, dati priv. tužitelju kao i javnom tužitelju u ruke slobodnu razpoložbu sa sudbenim redarstvom. U pogledu ovoga moralo bi se sudbenim i sigurnostnim oblastim svakako priznati pravo, usljed kojega bi imale izpitati, nisu li uztvrdjene činjenice posve nevjerojatne, da li spadaju u pojam delikta i da li su zahtjevani izvidi svrsi shodni — pravo, koje ima i sudac iztražitelj nakon započete jur prediztrage naprama drž. odvjetniku.

Ako li je nemoguće priv. tužitelju dati u predizvidih jednak položaj kao i drž. odvjetniku, to time nećemo zakonodavca siliti, da onom prvom povlasticu za povedenje predizvidâ u obće oduzme; čini se, da je nemogućnost jednakog položaja bila ravnalom za postojeće pravo.

Preveo Drag. Becić.

Digitized by Google

Teret dokaza glede neistinitosti izprava u smislu zadnje stavke §-a 117. gpp.

Kod cesija i drugih izprava, koje su izdane s nakanom, da budu producentu dokazno sredstvo i proti komu trećemu, nema producent dokazati istinitost, već njegov protivnik neistinitost takovih izprava, jer se u tih slučajevih neradi o negiranju istinitosti u smislu § 123 gpp., već — kako § 117 gpp. izrično naglasuje — o prigovoru neistinitosti, koju neistinitost mora (kao što kod javnih izprava) po § 104 gpp. dokazati onaj, koji je taj prigovor učinio.

U tom smislu riešilo je austrijsko vrhovno sudište dne 5. rujna 1855 br. 7625 jednu parnicu (Vidi Glaser-Unger i Walther svezak I broj 132), pa se je pozvalo i na §§ 133 i 134 josefinskoga sudbenoga reda tvrdeć, da imade § 133 navedenoga sudbenoga reda pred očima samoga izdatnika izprave, § 134 pako njegovoga representanta,* koji se u pravnom smislu nemože smatrati trećom osobom.

Pošto je privremeni gradj. parb. postupnik utemeljen na josefinskom sudbenom redu, to neima ex eadem legis ratione ni 3. alineja § 267 gpp. pred očima koju treću osobu u smislu § 117 gpp., nego samo representanta izdatnika dotične izprave.

To proizlazi i odatle, što je § 267 gpp. citiran u § 123 gpp., koji odgovara §§ 133 i 134 josefinskoga sudbenoga reda.

Ustanova § 117 gpp. je isto tako iznimka od § 123 gpp., kao što je alineja 3. § 267 gpp. iznimka od § 235 lit. b) gpp., po kojem se nemože navratiti prisega onomu, koji nemože pouzdano i iz vlastitoga osvjedočenja potvrditi ono, na što valja priseći (dakle ni direktnu neistinitost koje izprave). § 117 gpp. statuira dakle dvie iznimke i to:

a) da dokazuju tamo spomenute izprave ne samo proti izdatniku koje izprave, nego i proti trećoj osobi, i

b) da mora protivnik producenta takovih izprava dokazati neistinitost istih. X.

---

* § 547 itd. o. g. z.

Digitized by Google

Kada može kasac. sudište ureda radi promieniti i nenapadnutu kvalifikaciju kažnjivoga čina?

Obtužba jednoga kr. državnoga odvjetničtva kao i njegov konačni predlog glasili su na zločin kradje u smislu §§ 171 i 174 II b) k. z.

Prvi sud uzeo je učin toga zločina u objektivnom i subjektivnom pravcu ustanovljenim, ali odriešio je ipak obtuženika od obtužbe sa gledišta § 187 k. z. s razloga, što je tobože kašnje nastupila nekaznjivost navedenoga zločina.

Kr. drž. odvjetničtvo uložilo je proti toj odriešujućoj osudi žalbu ništovnu pozivom na točku 10. § 277 k. p. tvrdeć, da nije nastupio slučaj § 187 k. z.

Pošto bijaše obtuženik već četiri puta radi kradje kažnjen (§ 176 II a k. z.), koju kvalifikaciju nije iztaknulo niti kr. drž. odvjetničtvo, niti prvo sudište, koje nebijaše vezano na kvalifikaciju, navedenu u obtužbi (§§ 256 i 261 k. p.): to nastaje pitanje, da li može kasacionalno sudište ureda radi na taj kvalifikatorni momenat uzeti obzir?

Na to pitanje valja niečno odgovoriti, jer neizpravna i nepodpuna kvalifikacija kažnjivoga čina spada pod ništovni razlog točke 9. § 277 kp., te po drugoj stavki § 286 kp. neima u tom pravcu mjesta promjeni osude ureda radi in pejus obtuženika.

Kasacionalno sudište može po toj ustanovi promieniti ureda radi kvalifikaciju samo na korist obtuženika, može dakle kod dvostruke kvalifikacije zločina kradje svakako eliminirati jedan kvalifikatorni momenat; ali nipošto vice versa, jer dvostruka kvalifikacija involvira otegotnu na odmjeru kazni uplivajuću okolnost (§ 178 k. z.), što je svakako na štetu obtuženika.

Komentator Mitterbacher mnije, da se može ureda radi preinačiti i kvalifikacija čina in pejus obtuženika, ali da mora u tom slučaju netaknutom ostati kazan odmjerena po prvom sudu po prijašnjoj kvalifikaciji (arg. 286 in fine k. p.).

Pošto bi pak kod preinake prestupka u zločin nastupile ipsa lege posljedice § 26 k. z., to bi bila strogo uzev u tom

Digitized by Google

pravcu i kazan, s kojom nebijahu kod prijašnje kvalifikacije te posljedice skopčane, in pejus obtuženika pooštrena, što se protivi zadnjoj stavci § 286 k. p. i neglededć na to, da bi bila takova preinaka kvalifikacije u pravilu bez svake pravne posljedice, dakle iluzorna, i da bi djelovala po okolnostih vrlo štetno na pravnu sviest pučanstva; na primjer, kad bi se u slučaju § 356 k. z. (i u drugih sličnih slučajevih) preinačila kvalifikacija u zločin umorstva, te ipak radi toga g r o z n o g a zločina izrekla samo zabrana liečničke prakse u smislu § 356 k. z. (odnosno koja druga neznatna kazan zatvora ili novčane globe). X.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Kao prvenstvene stavke imadu se smatrati ovršni troškovi, nuždni samo za jednu dražbu.

Odlukom kr. grad. deleg. suda u Zagrebu od 5. siečnja 1880 br. 16983 dozvoljena je na molbu Prve hrv. štedione u Zagrebu ovršna dražba nekretnina Tome Babića u Z. Z. br. 111 občine Potočec radi duga od 300 for. sprp, te za izvedenje zamoljen kr. kotarski sud u Križevcih.

Ova je dražba bila razpisana više puta, ali se nije obdržavala stranom za to, što je ovrhovodja sam zamolio odgodu dražbe, a stranom što nije položio predujam za istu dražbu, te je nova dražba na posebnu molbu razpisana i konačno 14. kolovoza 1883 obdržavana.

Kod razdiobe kupovnine prijavio je zastupnik ovrhovoditeljice kao prvenstvene stavke sve troškove, narasle od dana zamoljene dražbe pa do uključivo ročišta za razdiobu.

Ovršenik i uknjiženi vjerovnici priznali su troškove skopčane samo za jednu dražbu a ostalim troškovom su prigovorili.

Kr. kot. sud u Križevcih je odlukom od 21. svibnja 1885 br. 5287 gr. uvrstio kao prvenstvene stavke trošak nuždan samo za jednu dražbu, dočim je sa troškovi odgode ovrhovodju odputio s razloga, što ostali uknjiženi vjerovnici nisu dužni trpiti za nepotrebne troške odgode. Kad bi se bo prihvatilo načelo, da se svi nepotrebni troškovi, sliedivši prije odobrenja dražbe kao prvenstvene stavke namire, mogli bi se ostali

Digitized by Google

uknjiženi vjerovnici izigrati, jer bi ovrhovoditelj te troškove ad infinitum množiti mogao.

Usljed utoka ovrhovoditelja potvrdio je kr. banski stol riešenjem od 1. srpnja 1885 kr. 14362 gornju odluku s razloga, što prijavljeni a nepriznani troškovi nisu sa dražbom nekretnina skopčani, što im dakle nepripada prvenstvo pred svimi uknjiženimi vjerovnici u smislu § 564 grpp.

Ovo je i kr. stol sedmorice riešenjem od 15. listopada 1885. br. 3199 potvrdio.

Ob uporavi § 235 gpp. u savezu sa §§ 118 i 119 gpp., te 1001 o. g. z.

Franjo Rožić kao tutor mldb. B. K. i F. Č. tužio je J. i B. Falicu na platež zajma od 176 for. 44 kr. u srebru ili 185 for. 52 kr. a. vr. Kr. kot sud u J. osudom od 26. lipnja 1881 br. 3401 gr. sudio je, da je prvotuženik J. F. dužan bezuvjetno platiti F. R. kao tutoru mldb. B. K. i F. Č. na ruke kr. kot. suda u J. kao nadtutorstvene oblasti polovinu utužene svote, dakle 92 for. 76 nč. sa 6% kamati od 1. srpnja 1876. do plateža tekućimi, te polovinu parbenog troška sa 22 for. 40 n. Na platež druge polovine utužene svote i pripadaka osudjena je drugotužena B. F. uvjetno, ako naime nepoloži u zakonitom roku prisege sadržaja: „Nije istina, da sam ja B. F. uparničenu obveznicu A-I. podkrižala.“

Razlozi: Obveznicom A-I. obvezaše se tuženici platiti F. Č-u utuženu svetu, pa jer je taj umro, podigne tužbu tutor nasljednika. Po sadržaju obveznice odgovoran je prema § 889 ogz. svaki od tuženika za polovinu utužene svote tim više, što ni tužitelj nije zatražio solidarne izplate.

Aktivna legitimacija dokazana je prilozi B i C-I. Prvotuženi poriče obstojnost tražbine i prigovara formalnu manjkavost obveznici A-I. Tvrdi naime, da nisu bila prisutna pri podkrižanju obveznice oba svjedoka i da nije novac izbrojen.

Prvi prigovor imao je oboriti tužitelj, a drugi dokazati tuženi. (§ 119 gpp.)

Glede prvoga prigovora navratio je tužitelj prvotuženomu glavnu neuzvrativu i po ovom prihvaćenu prisegu, dočim je prvotuženi J. F. u dokaz prigovora neizbrojenoga novca navratio jestnu glavnu prisegu, koju tužitelj nije prihvatio, jer mu iz vlastitoga opažanja nije znano, što bi istom potvrditi imao. Prema tomu je i ta prisega po § 235 gpp. sl. b nedopustiva. Stoga je tuženi ovim prigovorom pao, nedokazav istinitost njegovu, jer se gornje prisege jedna bez druge dosuditi nemogu, pa se je imao odsuditi na platež polovine utužene tražbine.

Digitized by Google

Drugotužena B. F. poslužila se je prigovorom, potvrdjenim izjavom svjedoka M. Š., da obveznice A-I. nikad podkrižala nije, čim je po §. 159 točki 3 pružen poludokaz, koji se nadopunjuje domirnom prisegom, koja je i dosudjena, te je o položenju ili nepoloženju iste uspjeh parnice u pogledu drugotužene ovisnim učinjen.

Obveznicom A-I. obvezaše se tuženici na platež 6% kamata, pa se stoga i ove dosudjuju. Naknada parb. troška osniva se na §. 573 gpp.

Na priziv prvotuženoga kr. je banski stol osudom od 10. kolovoza 1881 br. 10241 gr. potvrdio osudu prvoga suda.

Razlozi: Prvotuženi J. F. priznao je u odgovoru od. 2. rujna 1880, da je obveznicu A-I. podkrižao, nu naveo, da tom prigodom nisu bila prisutna oba na obveznici podpisana svjedoka, te da stoga ova neima formalnosti u §§ 118 i 119 gpp. propisanih. Osim toga stavio je prigovor neizbrojena novca.

Potonji prigovor imao je prvotuženi dokazati što medjutim učinio nije, jer prisegu nemože vrhu toga tužitelju kao trećoj osobi navratiti.

Istina, da bi tužitelj imao dokazati, da obveznica A-I. ima u §§. 118 i 119 gpp. propisanih formalnosti, jer prvotuženi navadja, da ih neima; nu pošto je prvotuženi sam priznao podkrižanje obveznice, i pošto svjedok M. Š. tvrdi, da je i drugi svjedok prisutan bio prigodom podkrižanja obveznice, to odpada potreba daljnjega dokaza, jer je izdanje obveznice po tuženiku s njegove strane priznato. A tim manje je potrebno, da tužitelj navedeni dokaz provede, čim prvotuženi nemože neizbrojivost novca dokazati, kako je to prigovorio.

Stoga se glede njega, jer je bezuvjetno odsudjen, mora osuda potvrditi i njegov priziv odputiti. U ostalom dielu ima se pako osuda kao neprizvana netaknutom ostaviti.

Povodom izvanrednog previda prvotuženoga potvrdi kr. stol sedmorice riešitbom od 18. studenoga 1881 br. 1518 gr. obie osude nižih sudova u svojoj cielosti.

Razlozi: Vidiv, da sadržaj obveznice A-I. odgovara u glavnom § 1001 o. g. z.; vidiv, da prvotuženi istinitosti obveznice A-I. prigovorio nije, pače da je priznao svoj rukoznak; vidiv, da pod prisegom saslušani svjedok M. Š. kao pisac obveznice i imena svom sigurnosti tvrdi, da je obveznicu A-I. u prisutnosti prvotuženoga napisao i pročitao, da je prvotuženi razumivši sadržaj obveznice A-I. stavio na nju svoj rukoznak, što niti prvotuženi neporiče; vidiv, da je na temelju iste obveznice dokazom pravomoćne odluke kr. žup. sudb. stola u Z. od 15. travnja 1872 br. 1079 z. predbilježeno pravo zaloga na nekretnine prvotuženoga, upisane u z. br. 369 obć. P. za korist F. Č.: to se prema tomu ima obveznica A-I. smatrati priznatom, te imade prema izdatniku moć podpuna dokaza i neglededć na prigovor I. F., da drugi

Digitized by Google

sada jur pok. svjedok I. L nije bio tobož prisutan, kad je prvotuženi obveznicu A-I. podkrižao, jer bi taj svjedok imao i onako samo ono potvrditi, što prvotuženi sam priznaje.

Pošto je nadalje I. F. prigovor neizbrojenoga novca dokazati imao, što ipak učinio nije, te pošto po tom nepredleže uvjeti §. 335 gpp., koji bi mogli opravdati previd proti dvim jednako glasećim osudam: to se je imao isti kao nedopustiv po 334 gpp. odputiti a riešitba banskoga stola, u koliko se odnosi na drugotuženu, kao nenapadnuta netaknutom ostaviti.

Priobćio: Gustav Gaj.

Da li je suprug, razstavljen od stola i postelje, koji uzdržaje razstavljenu suprugu, dužan povratiti miraz? § 1264 o. g. z.

Antonija K., presudom duhovnoga suda, krivnjom supruga si I. od stola i postelje razstavljena supruga, upiruć se na ustanovu § 1264 o. g. z. podiže tužbu proti svomu razstavljenom suprugu I. zahtievajuć, da joj povrati miraz od 2100 for.

Kr. kot. sud u J. udovoljio je zahtjevu tužbe uslovno, dosudiv tuživteljici domirnu prisegu sliedećega sadržaja: „Istina, da je tuženi od njezinih novaca iz rukuh očuha joj X. primio u ime miraza 2100 for.“

Razlozi: Pitanje je ovdje, je li tuženi, predpostaviv da je taj miraz primio, dužan u nazočnom slučaju vratit ga? Ako se uvaži, da se miraz daje mužu, da laglje snosi troškove skopčane sa bračnom zajednicom (1218 o. g. z); na dalje, da je ta zajednica izmedju tužiteljice i tuženika usljed izrečene razstave prestala: to je prestao i razlog, s kojega je miraz dan, pa zato ga mora tuženi povratiti, ako se dokaže da ga je primio. Istina po § 1229 o. g. z. pripada miraz poslje smrti muža opet ženi njegovoj, odnosno njezinim nasljednikom; nu tom zakonskom ustanovom nije izrečeno, da se miraz neima vratiti prije muževljeve smrti, ako nastanu zato uvjeti.

Medju strankami nije bio nikakav ženitbeni ugovor sklopljen, stoga tužiteljica neima ni tražiti ukinuće takovog. Ako pako tuženi po presudi suda tužiteljici daje u ime pristojnog uzdržavanja godišnjih 240 for., to on samo svojoj u §. 1264 ogz. utemeljenoj dužnosti udovoljava, na što. tužiteljica, kao bez svoje krivnje razstavljeni ženitbeni drug, ima pravo, koje je neodvisno od prava zahtievati povratak miraza.

Pošto svjedok X. pod prisegom izkazuje, da je on od tužiteljičinih novaca tuženiku u više obroka poslje sklopljene ženitbe 2100 for. upravo kao obećani miraz dao, to se je sudilo po § 270 ggp. na domirnu prisegu, kojom će tužiteljica dokaz o primljenom mirazu nadopuniti imati

Digitized by Google

Usljed priziva tuženikovog preinačio je kr. banski stol osudu prvoga suda, odbivši tužiteljicu sa zahtjevom njezine tužbe, sa sliedećih razloga:

Po jasnoj ustanovi § 1264 o. g. z. pripada tužiteljici pravo zahtievati, da se produži ili da se ukine ženitbeni ugovor, — a po okolnosti da joj se dade primjereno uzdržavanje.

Tužiteljica se je u istinu i latila tog drugog puta, te je jur god. 1874 tužbom zahtievala od tuženika doživotno uzdržavanje, i to za sebe 400 for., a 200 for. u ime obskrbe djece si, pak joj je sudb. stol u V. dosudio u ime primjerenog uzdržavanja godišnju svotu 240 for. doživotno, a u ime obskrbe mld. djeteta do navršene 7 godine godišnjih 60 for. Tim je pako sa strane tuženika posvema doskočeno pomenutoj zakonskoj ustanovi, niti pripada tužiteljici kakovo pravo na ukinuće ženitbenoga ugovora, koga ovdje ni neima.

A što se tiče povratka miraza, kad bi bilo valjano dokazano, da ga je tuženi u utuženom iznosu primio, to bi pitanje po § 1229 ogz. moglo nastati tek iza tuženikove smrti.

Na previd tužiteljičin sadržaja: „Ovdje je pitanje, kako se ima tumačiti § 1264 o. g. z. Druga molba drži, da nemogu tražiti ukinuće ženitbenog ugovora, kad sam već prije zatražila pak i dobila primjereno uzdržavanje. Da ovo nestoji, jasno je već odtuda, što ženitbeni ugovor izmedju mene i protivnika nije niti postojao, dakle upitna alternativa u nazočnom slučaju za mene niti nepostoji, a po tom niti nestoji motivacija druge molbe. No sve da bi postojala izmedju mene i protivnika ženitbena pogodba, to ni onda nestoji zaključak druge molbe. Prvo nestoji stoga, što po zakonu nastavak ili ukinuće ženitbene pogodbe neizključuje nigdje primjereno uzdržavanje. To dokazuje jedna riešitba najvišeg sudišta bečkog (Glaser-Unger br. 1383), a to dokazuje i ona rieča „po okolnostim“ u § 1264 o. g. z.

Treba uzeti konkretan slučaj kakov jest. Protivnik je činovnik bez ikakovog imetka, osim svoje plaće. Danas neka on umre, što će biti sa mojim primjerenim uzdržavanjem, što li sa mojim mirazom, koj mi on ničim osigurati nemože? Hoće li mi tu koristiti ženitbena pogodba, koje niti neima? Da dokinuće ili obstanak pogodbe a tako i doprinešenje ili nedoprinešenje miraza neizključuje primjereno uzdržavanje i obratno, dokazom je § 91 o. g. z., po kojem je bez obzira na takovu pogodbu i miraz, muž dužan davati ženi primjereno uzdržavanje“.

Kr. stol sedmorice potvrdio je napadnutu riešitbu kr. bansk. stola s ovih razloga: Obzirom na ustanovu § 1264 ogz., kojom je nekrivoj stranki pridržano alternativno pravo, da može zahtjevati produženje ili ukinuće ženitbenih ugovora, ili u koliko je to po okolnostih za nju povoljnije, primjereno uzdržavanje; obzirom nadalje na okolnost, što je osu-

Digitized by Google

dom sudb. stola u V. tužiteljici usljed tužbe njezine dosudjeno doživotno uzdržavanje od 240 for.: je napadnuta osuda ban. stola iz razloga u istoj navedenih dovoljno opravdana, te ju valja povodom previda tužiteljičina potvrditi. Troškovi svih triuh molba prebijaju se.

Priobćio N. J.

K tumačenju § 445 gr. p. p.

Kr. banski stol izdao je 30. rujna 1885 br. 22657 sliedeće rješenje:

Riešavajuć izvješće od 23. rujna 1885 br. 9786 gr., kojim taj sud podnosi spise, odnoseće se na ništovnu žalbu kr. ravnateljstva erarskih pravnih poslova u zastupanju kr. financialnoga erara proti odluci toga suda od 11. rujna 1885 br. 9362 gr., kojom se na molbu Gjure Bunića obustavlja ovrha, povedena po kr. poreznom nadzorniku u Varaždinu proti istomu Gjuri Buniću radi pristojbe od 70 for., ter se odredjuje za preslušanje stranaka ročište na dan 30. rujna 1885, daje se tomu sudu uz povratak podnešenih spisa, osim prepisa uredovnih, za dalje uredovanje na znanje, da je kr. banski stol:

uvaživši, da poglavje dvadeset i drugo gradj. par. postupnika sadržaje samo ustanove za dozvolu i provedbu sudbene ovrhe;

uvaživši, da su po dielu III. zak. članka XLIV. zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora od god. 1883 pozvane občine pod neposrednim nadzorom kr. poreznoga nadzornika ovršnim putem utjerivati izravne i neizravne poreze i neposredno podmirivati se imajuće pristojbe, i da po § 4. točki 8 cit. kr. porezni nadzornik odlučuje o pritužbah, podnešenih proti postupku ovršnom glede javnih poreza;

uvaživ, da je kr. kotarski sud u Križevcih tim, što je primio molbu Gjure Bunića za obustavu po financialnih organih dozvoljene mobilarne ovrhe, i što je obustaviv predbježno tu ovrhu odredio za saslušanje stranaka ročište, počinio ništetnost § 339 točke 1 gpp.:

obnašao ništovnoj žalbi mjesta dati, ter uz ukinuće napadnute odluke prvoga suda s cielim postupkom do uključivo prve odluke, izdane na molbu Gjure Bunića de pres. 11. rujna 1885, istog Gjuru Bunića sa zahtjevom za obustavu gore pomenute ovrhe uputiti na nadležnu financijalnu oblast.

Kr. kot. sud u Križevcih popratio je ništovnicu visokog erara sliedećim izvješćem:

Sud drži, da je posve korektno postupao, jer se Gjuro Bunić nije p r i t u ž i o proti načinu izvedenja pljenitbe, već je zahtievao, da se ovrha obustavi s razloga, što je pravo visokog erara voditi ovrhu utrnulo Po mnenju ovoga suda nestoji nazor utjecatelja, da je § 445 grpp. uporabljiv na sudbene a ne takodjer i na financialno administrativne ovrhe, jer

Digitized by Google

taj § nečini u tom pogledu nikakve razlike, a zakonskim člankom XLIV. ex 1883 nije ukinut.

Kad bi se usvojio nazor visokog erara, tad nebi se na financijalno-administrativne ovrhe mogli uporaviti ni §§ 444 i 447 grpp., a toga neće lje nitko tvrditi.

Držeći se dakle strogo zakona, izrekao je ovaj sud odluku od 11. rujna 1885 br. 9362 gr. te obustaviv predhodno ovrhu, odredio za preslušanje stranaka ročište. (I nam se čini, da je kr. kot. sud posve korektno postupao. Ured.)

Proti rješitbi banskoga stola nije poprimljen dalnji pravni liek.

Troškovi predbilježbe spadaju medju parbene troškove.

F. B. načelnik u Križevcih kao zastupnik gradske ciglarske zaklade po dr. O. proti M. S. na platež 164 for. spp. i opravdanje predbilježbe prava zaloga, zahtievao je u svojoj tužbi, da se osudom izreče: da je M. S. dužan u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe platiti 164 for. sa 8% kamati od 29. travnja 1884 do izplate, priznati predbilježbu prava zaloga opravdanom, te nadoknaditi parbeni trošak.

U protuodgovoru ostao je tužitelj kod zahtjeva stavljena u tužbi i ujedno zamolio, da mu se dosudi medju ostalim i trošak predbilježbe.

Kr. kot. sud u Križevcih osudom od 30. listopada 1884 br. 12184 sudio je po zahtjevu tužbe, samo nije dosudio trošak predbilježbe s razloga, jer taj trošak na parnicu strogo nespada, i jer spisom neprileže prilozi, za koje bi se prosuditi imalo, koliko je uloženo truda i troška za sastav istih.

Proti ovoj osudi uložio je tužitelj priziv samo glede nedopitanog predbilježnog troška, te ga obrazložio ovako: Nije istina, da trošak predbilježbe na parnicu nespada. Da je sud podnesenu tužbu ma i letimice pročitao, bio bi se osvjedočio, da ona ide na platež od 164 for. i na opravdanje predbilježbe, stečene za osiguranje ove svote. Kad se to uzme na um, nemože se opravdano tvrditi, da predbilježbeni trošak nestoji u savezu sa parnicom, koja ide na opravdanje predbilježbe.

Tiesnijega saveza izmedju jedne i druge stvari nije si moći niti pomisliti. Prilogom A. ad I dokazano je, da je predbilježba prava zaloga pcto 164 for. c. s. c. na protivničkih nepokretninah dozvoljena, i da je doprinešen biljeg u ime pristojbe uknjižbene sa 1 for. 75 nov.

Sud bi morao znati, da je upitna molba trebala biljega u iznosu od 1 for. 75 nov., da se za predbilježbu podnosi molba i dva napisa, da se za zbirku izprava imadu doprinieti prepisi priloga, da se to sve mora

Digitized by Google

sastaviti i prepisati. A kad se sve to znade ili bi moralo znati, tad nemože sud tvrditi, da nemože obrediti troška jer neima priloga.

Kralj. banski stol osudom od 18. veljače 1885 br. 28715 potvrdio je osudu prvoga suda sa sliedećih razloga:

Niti u postupku a niti u osudi nije počinjena koja ništetnost, stoga imade se ništovna žaoba odbiti.

Što se tiče same stvari, na koliko podleži prizivnom riešenju, to ponajprije valja iztaknuti, da kotarski sud kao takav nije niti nadležan, da presudi i odmjeri trošak predbilježbe, već pitanje to spada na sud kao gruntovnu oblast. Nu povrh toga prizvatom osudom dosudjen je nadvladavšemu tužitelju po zakonu parbeni trošak, kao što je posve pravilno zahtjevan u petitu tužbe.

Pod takovim pako nemože se razumjevati drugi trošak, nego li onaj, koj je poteko iz samog kontradiktornog postupka, a to se o trošku za predbilježbu nemože tvrditi; dakle je posvema opravdana osuda prvoga suda, što nedosudjuje tužitelju ovog troška, pošto nespada strogo na parnicu, te ju valja potvrditi.

Usljed izvanrednog previda tužitelja preinačio je kr. stol sedmorice osudom od 5. kolovoza 1885. br. 18034 obie niže osude te tužitelju dopitao trošak predbilježbe, trošak prizivni i trošak previda i to sa sliedećih razloga:

Po propisu § 573. grpp. ima sudac nadvladanu stranku osuditi na naknadu sudbenih troškova, koje je protivniku prouzročila, a da medju ove troškove spadaju i oni izposlovane predbilježbe, tim manje dvojbe biti može, što predmet nazočne parnice upravo sačinjava i opravdanje ove predbilježbe, koju je tužitelj izposlovao na temelju obveznice, u kojoj je tuženik založno pravo izrično vjerovniku podielio — a prema tomu ne samo da je postupajući sud mogao, već je po zakonu i dužan bio dosuditi trošak, kojega je dužnik svojim zatezanjem protivniku u plaćanju prouzročio.

Vidiv prema tom, da su jednako glaseće riešitbe nižih sudova utemeljene na tumačenju zakona očevidno pogriešnom i na predpostavi takovoj, koja je protivna sadržaju spisa: to se po § 335 grpp. izvanrednom previdu mjesta dati mora, a tomu shodno i osuda u napadnutom dielu preinačiti.

Ad § 2. lit a gr. p. p.

Tužbom pr. 2. lipnja 1885 br. 1199 gr. kod kr. kot. suda u Gračacu tužila je zadruga P. iz B. upravitelja kr. kotarskog ureda u G., zatim ukupno diobno povjerenstvo občine B., da su ju smeli u dosadanjem faktičnom posjedu dvorišta i t. d, tim, što je prvi 7. svibnja t,

Digitized by Google

g. br. 2578 naložio občinskomu uredu u B., da ta zemljišta podieli izmedju tužiteljice zadruge i Ane B.; a potonji, što su se odazvali tomu nalogu, u diobu se upustili, te samovoljno poukapali kamene medjaše.

Tužiteljica tvrdi, da je zemljišta, na kojih je smetanje posjeda počinjeno, kupila od zadruge Ane B., ova na svoje ime dala gruntovno prepisati, što doista potvrdjuje i priložena gruntovnica, te da posjeduje zemljišta kao vlastnica jur od god. 1879. Stoga da su ovimi činjenicami gore pomenuti oblastni organi počinili smetanje posjeda, i to tim više, što su se upustili u uredovanje ondje, gdje nisu nadležni.

Odlukom od 2. lipnja t. g. br. 1199 gr. odbijena je ta tužba a limine judicis po § 2. toč. a gpp. i to s razloga, jer se tu tuži diobni postupak zadružni političke oblasti, proti kojemu je tužiteljica mogla uteći se višoj vlasti političkoj, i jer razprave ob uredjenju zadružno-posjedovnih odnošaja nespadaju pod postupak gradjanskoga suda.

Usljed utoka tužiteljice kr. banski stol riešenjem od 19. kolovoza 1885 br. 18937 potvrdio je napadnutu odluku s razloga prvomolbenih uz dodatak, da se državni činovnici zbog svojih uredovnih djela pred gradjanskim sudom tužiti ne mogu, pak da je stoga napadnuta odluka na citiranoj u njoj zakonskoj ustanovi osnovana.*

F. Haladi.

Dosuda troškova intervencije ovrhovoditelju.

Odlukom od 29. rujna 1884 br. 4195 gr. dopitao je kr. kotarski sud u Staroj Pazovi za intervenciju kod dozvoljenog uvedenja u posjed i delogiranja ovrhovoditelju trošak od 10 for. 80 novč.

Na utok ovršenika izdao je kr. banski stol riešenje od 4. prosinca 1884 br. 27.427: Trošak od 10 for. 80 novč. obaljuje se na 1 for., jer intervencija kod ovrhe nezahtjeva se odlukom imperativno, već se samo ovrhovoditelju prepušća na volju intervenirati, pa obzirom na to izraženo načelo izpostavlja se intervencija kod ovrhe svojevoljnim, u sobstvenom interesu preduzetim činom, te se nikako nemože ovršeniku naprtiti sa takovom intervencijom skopčani trošak u većem iznosu nego onom, koj bi nastao, kad bi ovrhovoditelj za intervenciju bio opunovlastio čovjeka, u mjestu ovrhe stanujućega.

Priobćio F. Haladi.

---

* Primjećuje se, da se nikoja molba nije obazirala na navod tužbe, da se tu radi o smetanju počinjenom na zamljištih, koja su kao vlastnost tužiteljice u gruntovnici upisana, ter da niti Ana B., na čiju je korist odlukami političke vlasti postupano, nije član tužiteljice zadruge.

Nije li tužiteljica pogriešno tužila? Bi li uspjela, da je Anu B., na čiju molbu su političke vlasti radile, tužila? Opazka priobćitelja.

Digitized by Google

Prvostepeni sud može u interesu malodobnikâ po § 15 izv. p. p. i proti svojoj odluci utok uložiti.

U parnici Stjepana Vlahovića po odvjetniku Osjaku proti Josipu Vukovinskom i malodob. Taži i Jakovu Vukovinski, ovim zastupanim po tutoru Franji Vukmaniću radi 320 for. sp. jeste kr. kot. sud u Samoboru odlukom od 27. rujna 1884 br. 6001 obje stranke obavjestio o sudbenoj nagodi od 19. rujna 1884 uz dometak, „da se ova nagoda za stranu malod. Jakova i Taže Vukovinski po istom kr. kot. sudu kao nadtutorstvenoj oblasti ujedno nadskrbnički odobrava".

Isti kr. kot. sud u Samoboru uvidivši naknadno, da nisu vodjena potrebita izvidjenja i da je nagoda štetna za malodobnike, još u otvorenom roku od 14 dana proti svojoj vlastitoj odluci od 27. rujna 1884 br. 6001 uloži utok na kr. banski stol.

Kr. banski stol riešenjem od 21. siečnja 1885 br. 200 odbije ovaj utok iz razloga, što je neumjestno, da kr. kot. sud proti svojoj vlastitoj odluci uloži utok.

Proti ovom riešenju kr. banskoga stola uloži kr. kot. sud u Samoboru previdni utok na kr. stol sedmorice.

Kr. stol sedmorice riešenjem od 24. srpnja 1885 br. 2407 odlučio je sliedeće:

„Uvaživ, da je kr. kot. sud u S. prije, nego što je gore spomenutoj sudbenoj nagodi podielio svoje nadtutorstveno odobrenje, po propisu § 2 al. 1 i toč. 5 zakona od 9. kolovoza 1854 i § 233 o. g. z. potanje izpitati imao, da li je ova nagoda na korist ili na štetu malod. tuženika, pa da je trebalo o tom predmetu prema stanju stvari zametnuti ponajprije nuždna izvidjenja;

uvaživ, da je taj kotarski sud, ako je pronašao za shodno nadskrbnički odobriti tu sudbenu nagodu, ili u samoj riešitbi ili barem u sastavku odluke, predati imao i razloge, s kojih je upitnu nagodu odobrio (§ 187 zakona od 9. kolovoza 1854);

uvaživ, da sve to učinjeno nije, pa da je prvosudna odluka toga radi protuzakonita i ništetna, — obnašao je povodom previdnoga utoka kr. kot. suda u S. kao nadtutorstvene oblasti mld. Taže i Jakova Vukovinski obje doljnjosudne odluke po § 343 p. g. p. obzirom na § 339 toč. 3 p. g. p. i § 16 zakona od 9. kolovoza 1854 ukinuti, te prvom sudu naložiti, da u riešenju ročištnog zapisnika od 19. rujna 1884 br. 6001 iznovice u pretres uzme, da li se nadtutorstveno odobriti ima sudbena nagoda za stran rečenih malod., da obavi u tu svrhu potrebite izvide, pa da zatim u tom predmetu zakonitu odluku donese".

Priobćio S. P.

Digitized by Google

B. Mjenbeno.

Kod obitovane mjenice ima biti mjesto plateža različno od mjesta obitališta prihvatnikova. — Pod pojmom „mjesta obitališta“ i „mjesta plateža“ neima se razumjevati stan ili poslovnica (Geschäftslocale) prihvatnikova, već geografična oznaka mjesta, gdje se prihvatnik zadržaje i gdje ima platež uzsljediti. (Čl. 24, 99, 43 mj. z.)

Na temelju izvorne mjenice sadržaja: „Beč, 28. ožujka 1884. — Na 100 for. a. vr. — Na petnaesti svibnja t. g. platite itd. Gospodinu B u Beču. — Prihvatio B. — Platit se ima u Beču kod gosp. Brüder C.“ zatražio je A radi neplateža proti prihvatniku B izdanje platežnoga naloga.

Prvi sud nije izdao platežnoga naloga, jer na mjenici dolazi obitovaoc, a prosvjed nije bio dignut (čl. 43 mj. z.; § 43 hrv.-ug. m. z.). — U poprimljenu utoku ističe tužitelj, da pojam obitovane mjenice nepada pod ustanovu čl. 43, već članka 24 i 99 mj. z. (§§ 24 i 113 hrv.-ug. m. z.), u kom se veli, da je obitovana mjenica ona, u kojoj je mjesto plateža različno od mjesta obališta tezovnika. To pako nije kod nazočne mjenice; ova dakle nije obitovana mjenica, pa pošto je u obranu mjenbenoga prava dignuće prosvjeda radi neplateža nuždno samo kod obitovane mjenice, to je odbijajuća odluka prve molbe protuzakonita.

Druga molba odbi utok obzirom na razloge prvoga suda.

C. kr. vrhovno sudište dade mjesta vanrednom previdnom utoku, ukine jednako glaseće dolnjosudne presude te naloži prvomu sudu, da odstraniv odbijajući razlog predmetno i redovitim načinom rieši mjenbenu tužbu, a to s razloga, što okolnost, da je u nazočnoj mjenici od tezovnika — dotično prihvatnika različita osoba kao platac naznačena, sama po sebi nije kadra istu mjenicu obitovanom učiniti, pošto je za pojam obitovane mjenice mjerodavna samo različitost mjesta plateža od mjesta obitališta tezovnika; što se pod pojmom „mjesta obitališta“ i „mjesta plateža“ nema razumjevati stan ili poslovnica tezovnika — odnosno platca, već jedino geografična oznaka mjesta, gdje se tezovnik zadržaje i gdje platež uzsljediti ima; što u nazočnom slučaju koli prihvatnik A toli i platci braća C u Beču stanuju, a kraj takvog stanja stvari nepredleži obitovana mjenica, pa zato niti uporaba alineje 2 čl. 43 mj z. nije u nazočnom slučaju u zakonu osnovana.

Iz Ger. Z. — D. Becić.

Digitized by Google

C. Trgovačko.

Jednostavno protuslovje tuženika, da knjige trgovačke nisu redovito vodjene i da račun nije iz istih točno izvadjen, nelišava knjige dokazne moći.

Tužbom od 25. srpnja 1884 br. 112310 zahtjevala je tužeća trgovačka tvrdka, da joj se plati svota od 180 for. 4 novč. sa pripadci. Tuženi je protuslovio redovitosti knjiga, izjavio je izvadak iz knjige predložen u prepisu sumnjivim te je uztvrdio, da prisega domirna nije pripustna. Odsudom od 4. stud. 1884 br. 164.181 sudio je c. kr. trgovački sud u Beču na domirnu prisegu, dosudjenu tužitelju i to iz ovih razloga:

Tuženi steže svoju obranu na to, da je zaniekao navode tužbene i pojedine stavke navedene u računu A. On je ujedno protuslovio, da tužitelj svoje knjige redovito vodi i da je račun točno iz istih izvadjen. Nu on nemože navesti stanovite mane u vodjenju knjiga tužiteljevih. S toga se ovo protuslovje nema dalje uvažiti i tim je ovom trgovačkom knjigom tužiteljevom pružen polovični dokaz o tom, da je tužitelj tuženiku robu popisanu u računu A na dane u istom navedene i uz cienu zaračunanu odpravio i to tim više, jer tuženi nije prigovorio, da ciena ovdje navedena nije primjerna. Zato se je moralo zadovoljiti zahtjevu tužitelja uz to, da ima položiti tužitelj ponudjenu domirnu prisegu.

U prizivu je tuženi dokazivao, da bi se tužitelj imao bezuvjetno odputiti, jer nije dokazao, da vodi redovito knjige; jer nije izvadak predložen u izvorniku i jer o dalnjih navodih tužbenih nema drugog dokaza.

Priziv ovaj osta neuvažen prema odsudi c. kr. prizivnoga suda od 16. prosinca 1884 br. 20343 i to sa sliedećih razloga:

Protuslovje, da knjige tužiteljeve nisu redovito vodjene, sadržava u sebi tvrdnju, da su u tom pogledu nastale takove proturednosti, koje umanjuju ili dižu dokaznu moć knjiga (čl. 32 trg. zak.) Pošto pako svaka protured nost u vodjenju knjiga nema ove posljedice, kako to jasno proizlazi iz čl. 35 trg. zak., moraju biti ove proturednosti ili manjci navedeni, zato nije dostatno, da se jednostavno zaniekuje i bez svakog dokaza tvrdi, da knjige nisu redovito vodjene; isto tako nije uvažive protuslovje, da račun A nije točno izvadjen iz trgovačkih knjiga i to tim manje, jer nije navedeno u čem taj manjak obstoji. Zato se je i morala odsuda prvoga suda potvrditi.

Ova odsuda nije dalje prizvana.

Digitized by Google

D. Kazneno.

Po §§ 98 i 99 k. z. kaznjiva prietnja može stojati samo u takovoj izjavi, o kojoj je obtuženi htio da bude priobćena onomu, komu je prietnja namienjena.

Zemaljski sud u Insbrucku odriešio je osudom od 22. kolovoza 1884 Mirka Seiferta od obtužbe, podignute proti njemu radi zločinstva javnoga nasilja pogibeljnom prietnjom u smislu § 99 k. z. Seiferta tužilo je držav. odvjetničtvo, da je 16. srpnja 1884 namjeravajuć vodju straže sigurnosti u Insbrucku Jakova Priora natjerati u strah i nemir, izrazio pred stražarom Oberhoferom prietnju, koja je kadra zadati opravdana straha sbog tjelesne sigurnosti, dakle pogibeljnu prietnju „da će vodje Priora na jedan put nestati, i da se neće o njem više nikada ništa čuti“; a ovu prietnju da je potvrdio gestom, naličnim zakletvi. U razlozih osude veli se: „Smatra se objektivno dokazanim, da je Seifert zaista 16. srpnja 1884 prije podne izrekao rieči, kojimi ga obiedjuje obtužba, pred stražarom Oberhoferom, koji je to dojavio stražaru Schl., a ovaj opet samomu Prioru. U početku je ovaj potonji malo na to pazio, nu kasnije dojmiše se ga one rieči jače tako, da se je napokon posve ozbiljno bojao, da će pristaše Seifertovi iz sv. Nikole poduzeti nasilje proti njemu. Nu ako se i negleda na to, da je mogao Oberhofer i krivo shvatiti rieči Seifertove, to one nesadržavaju prietnje, da će neposredno nastupiti kakovo zlo. Ako se pripisuje obtuženiku, da je rekao, da će Priora na jedan put nestati iz Insbrucka, to ova izreka njegova nedaje naslućivati nasilje kakovo proti Prioru, jer usljed ovakova nasilja nebi se mogla odstraniti osoba njegova ili barma veoma težko; nego tu se ima razumievati protuagitacija Seiferta i njemu privržene stare straže, usljed koje agitacije mogao se je službeni položaj Priorov tako potresti, da bi bio prisiljen ostaviti Insbruck, kao što se je to isto dogodilo Seifertu usljed agitacije Priora i njegovih prijatelja. I zaista Seifert je podnio prijavu proti Prioru, koje tendencija posvema je u skladu s ovom gore iztaknutom namjerom. Seifert nije se doduše branio u ovom smislu ni u prediztragi ni na glavnoj razpravi, nego je u obće niekao, da bi bio proti Prioru izrekao rieči, koje navodi Oberhofer. Nu zakon daje svakomu obtuženiku pravo niekati i zabranjuje sudcu, da iz niekanja obtuženikova izvodi razloge sumnje proti njemu; sudcu je posvema slobodno da usvoji onaj učin, koji najbolje odgovara stanju stvari i obstojećemu dokaznomu materijalu. Sudac nemora zaći u psyhologično iztraživanje pitanja, zašto se obtuženi baš na ovakov krivi način brani, jer svaki okrivljeni ima pravo braniti se kako misli da je zanj dobro. Pošto se pako iz do sada rečena nevidi, da bi rieči Seifertove sadržavale prietnju, da će se Prioru nanieti kakovo zlo, to neima ni učina zločinstva § 99 k. z. Nu i negledeć na to

Digitized by Google

valja iztaknuti, da ono, što je Seifert priobćio Oberhoferu, bijaše povjerljivo rečeno, nije dakle bila nakana da se priobći Prioru; nemože se indi reći, da je Seifert namjeravao zadati Prioru opravdana straha i nemira S ovih razloga morao se je obtuženik odriešiti tužbe a da se nije dalje iztraživalo pitanje, da li je tobožnja prietnja, gledeć na osobna svojstva Seiferta, koga više svjedoka drži za veoma dobroćudna čovjeka, mogla zadati temeljita straha krepkomu i oružanomu Prioru.

Proti ovoj osudi podnese držav. odvjetničtvo žalbu ništovnu, osnovanu na § 281. toč. 5 austr. k. p. (§ 277 toč. 5. hrvat. k. p.), jer da je osuda upravo ob odlučnih okolnostih nejasna, nepodpuna i sa samom sobom u protuslovju; da nesadržaje dovoljnih razloga za odriešenje vojujućih; a to sve sliedi odatlje, jer je prvi sud postavio kao dokazano, da je Seifert izrekao rieči, koje mu se pripisuju, da ih je izrekao načinom u obtužbi navedenim, da je za nje doznao Jakov Prior, a tim da je ovaj, prem nakon dužega razmatranja, zaista ozbiljno se bio uplašio nasilja od strane Seifertovih privrženika; s druge strane pako da se u razlozih osude nenavodi jasno, kakovu je prvi sud nakanu Seifertovu našao i uzeo u izušćenih riečih, a isto tako nevidi se, je li sud drži, da je izušćena prietnja kadra pobuditi temeljita straha i nemira ili ne; pače razlozi osude izrikom vele, da prvi sud ostavlja to pitanje neriešenim, a onda se opet opaža, „da nije nemoguće, da je Oberhofer krivo shvatio rieči Seifertove", čim kao da se opozivlje ono, što je prije sud za ustanovljeno proglasio. Nadalje iztiče drž. odvjetničtvo razlog ništovni § 281 toč. 9 lit. a. i toč. 10. aust. k. p. (§ 277 toč. 9 sl. a. i toč. 10 hrv. kp.), jer pravi motiv odriešenja obtuženika od obtužbe, naime zašto prvi sud nije uzeo ovdje učin zločinstva pogibeljne prietnje, stoji prema razlogom osude u tom, što prvi sud u prietećih riečih Seifertovih nije vidio prietnju neposredno predstojećega zla t. j. nasilja, i jer Seifert nije govorio onih rieči Jakovu Prioru nego povjerljivo stražaru Oberhoferu, a taj pravni nazor je pogriešan i nije utemeljen na zakonu.

Na ustmenoj razpravi reče generalni prokurator, da se jedan dio navoda proti osudi mora smatrati opravdanim, imenito valja to ob onoj opazci držav. odvjetničtva, da neima suglasja medju onim, što je ustanovljeno o doslovnoj inkrimiranoj izjavi obtuženoga i medju onim, da se mora zaprietiti neposredno predstojeće zlo. Ali formalno stoji nepobitnim onaj dio konstatiranja, kojim se iztiče, da se inkriminirana izjava ima smatrati povjerljivom, dakle takovom, o kojoj obtuženi nije namjeravao da bude priobćena Prioru; uz takove okolnosti moglo se je suditi po § 99 k. z. samo pod predpostavom, da je za učin ovoga zločinstva dovoljan dolus indirectus. Pa upravo sbog toga bijaše dostatan već ovaj dio ustanovljenja prvoga suda, da se opravda odriešujuća osuda prve molbe.

Kasacionalno sudište rješitbom od 19. prosinca 1884 br. 11.437 **zabaci žalbu ništovnu.** *

Digitized by Google

Razlozi: Kako se vidi iz razloga osude, prvi je sud uzeo za stalno, da su rieči M. Seiferta, izušćene 16. srpnja 1884 prije podne pred stražarom M. Oberhoferom „vodnik Prior na jedan put će izčeznuti i ti nećeš ništa više o njem čuti, a ova tri prsta neka ti budu svjedokom“ (a pri tom je Seifert digao tri prsta desne ruke kao da se hoće zakleti) bile samo povjerljivo rečene, a da mu nije bila namjera da ih dozna vodnik gradske straže sigurnosti Prior, čim je pako izključena nakana obtuženika Seiferta, da natjera Priora u strah i nemir. Ovim pako što je prvi sud ustanovio, i što se jasno vidi iz razloga osude, izključen je učin zločinstva javnoga nasilja pogibeljnom prietnjom po § 99 k. p., kojim obtužba biedi M. Seiferta, i koje zločinstvo predpostavlja zlu nakanu, pa je sbog toga obtuženi pravom odriešen od obtužbe, podignute proti njemu po drž. odvjetničtvu.

(Centralblatt.)

Na § 303 k. p.

Kr. dalmatinsko hrvatsko-slavonski stol sedmorice kao sud kasacionalni povodom žaobe ništovne obtuženog Marka Jurića proti osudi kr. sudbenoga stola u Petrinji od 17. lipnja 1885 broj 1784 k. z., kojom se Marko Jurić, već jednom radi prekršaja kradje kažnjen, proglasuje krivim zločinstva kradnje, označenog u §§. 171 i 174 I. kz, te po § 179 kz. osudjuje na kazan težke tamnice od sedam godina, zatim po § 310 k. p. da plati Nikoli Vlainiću 3 for. u ime odštete, a po § 329 i 330 k. p. da nosi troškove kaznenoga postupka i ovrhe kazni, — obnašao je, saslušav kr. državno nadodvjetničtvo po § 303 k. p, ureda radi ukinuti napadnutu osudu prvosudnu, te odrediti obnovu kaznenog postupka u korist obtuženika pa prvom sudu naložiti, da dostavi dotične spise kr. državnomu odvjetničtvu na iznovični predlog, te da u slučaju opetovane glavne razprave obzirom na rezultat naknadnih izvida, obavljenih usljed vrhovne ove riešitbe od 22. kolovoza 1885 broj 2591 prizvav dotične svjedoke, taj kazneni predmet ponovno u pretres uzme, te u stvari ovoj još jedared sudi po propisu zakona — a to s razloga sliedećih:

Naknadnimi izvidi, što ih je kr. stol sedmorice kao sud kasacionalni odredio povodom žalbe ništovne obtuženoga Marka Jurića i na temelju § 303 k. p., izašle su na vidjelo različite okolnosti, koje su kadre pobuditi sumnju ob istinitosti čina, uzetih za podlogu napadnutoj osudi.

Svjedoci Jovan Vlainić, Stojan Vlainić, Stana i Sara Jurić potvrdjuju, da je obtuženik Marko Jurić u noći od 14. na 15. rujna 1884 spavao kod svoje kuće, pa da se isti, u koliko im je poznato, one noći iz sobe svoje udaljio nije. — Svjedok Gajo Vlainić izkazuje, da je upitne noći čuo Nikolu Vlainića, gdje zove svoga brata Jandru, pa da mu se je ovaj od svoje kuće odazvao; nadalje, da mu je Indjija Vlainić, supruga

Digitized by Google

Nikole Vlainića, drugi dan u jutro pripoviedala, da je Jandro one noći ustao i pošao s njom do 100 koraka prema vinogradu, no da se je odmah vratio. — Indjija Vlainić izkazuje, da je ona upitne noći čula u svom vinogradu puknuti jednu, pa zatim i drugu pušku, da se je Jandro Vlainić usljed toga dignuo te otišao u vinograd da vidi, što je, pa da je i ona s njim išla jedno 100 koraka, a onda da se kući povratila, no da joj Jandro Vlainić, kada je natrag došao iz vinograda, kazao nije, da li je vidio obtuženika Marka Jurića i Nikolu Vlainića u vinogradu te ih prepoznao ili ne. Nasuprot kazuju svjedoci Jovo Carević, Stanko Vlainić i Kata Jurić, da im je Indjija Vlainić pripoviedala nakon obdržavane glavne razprave, da Jandro Vlainić upitne noći nije ni bio u vinogradu, te da je krivo izkazao na razpravi.

Obzirom na to nastaje temeljita dvojba, da li je Jandro Vlainić u obće bio u vinogradu, da li je Marka Jurića i Nikolu Vlainića tamo još zatekao i prepoznao; — a s druge strane su izkazi Nikole Vlainića i Jandre Vlainića, zabilježeni u zapisniku o glavnoj razpravi, tako nejasni, nepodpuni i protuslovni, da se iz toga zapisnika razabrati neda, kada su obtuženici Marko Jurić i Nikola Vučinić pobacali ukradjeno groždje, da li su ga odnieli ili ne i da li je, obzirom na očitovanje Nikole i Jandre Vlainića, u obće temeljita predpostava presudnoga suda, da su se obtuženici poslužili silom proti oštećeniku u tu svrhu, da se održe u posjedu ukradjenoga groždja — pa da li je prema tomu opravdana uporava više kaznene stavke § 179 kz.

Pri takovom stanju stvari mora se povodom žalbe ništovne obtuženog Marka Jurića na temelju § 303 kp. ureda radi ukinuti napadnuta prvosudna osuda te odrediti obnova kaznenog postupka na korist obtuženika, kao što je učinjeno u dispozitivnom dielu vrhovne ove riešitbe.

Priobćio V. Šmidt.

---

§ 463 k. z. ima se uporaviti i na djecu nezakonite kćeri oštećenoga.

Tereza A. podnese žalbu ništovnu proti osudi porotnoga suda u Chebu od 10. studenoga 1884 br. 7696, kojom bje osudjena sbog zločinstva kradje u §§ 171, 173 i 176 II b) k. z. označenoga. C. k. bečko kasaciono sudište riešenjem od 28. ožujka 1885 br. 14107 dokine ovu osudu kao ništetnu, u koliko se njom obtužena osudjuje sbog zločinstva, te na osnovu § 305 aust. k. p. sudilo je u samoj stvari, te po §§ 189 i 463 k. z. proglasilo Terezu A. krivom prekršaja kradje.

Razlozi: Pravoriekom porotnika okrivljuje se Tereza A., da je nezakonskomu otcu svoje matere, kod kojega je kao gospodarica služila i s njim u zajedničkom kućanstvu živila, 3000 for. ukrala. Porotni sud nije radio po pravu, kad je odbacio predlog, da se s bog ove kradje

Digitized by Google

Razlozi: Kako se vidi iz razloga osude, prvi je sud uzeo za stalno, da su rieči M. Seiferta, izušćene 16. srpnja 1884 prije podne pred stražarom M. Oberhoferom „vodnik Prior na jedan put će izčeznuti i ti nećeš ništa više o njem čuti, a ova tri prsta neka ti budu svjedokom“ (a pri tom je Seifert digao tri prsta desne ruke kao da se hoće zakleti) bile samo povjerljivo rečene, a da mu nije bila namjera da ih dozna vodnik gradske straže sigurnosti Prior, čim je pako izključena nakana obtuženika Seiferta, da natjera Priora u strah i nemir. Ovim pako što je prvi sud ustanovio, i što se jasno vidi iz razloga osude, izključen je učin zločinstva javnoga nasilja pogibeljnom prietnjom po § 99 k. p., kojim obtužba biedi M. Seiferta, i koje zločinstvo predpostavlja zlu nakanu, pa je sbog toga obtuženi pravom odriešen od obtužbe, podignute proti njemu po drž. odvjetničtvu.

(Centralblatt.)

Na § 303 k. p.

Kr. dalmatinsko hrvatsko-slavonski stol sedmorice kao sud kasacionalni povodom žaobe ništovne obtuženog Marka Jurića proti osudi kr. sudbenoga stola u Petrinji od 17. lipnja 1885 broj 1784 k. z., kojom se Marko Jurić, već jednom radi prekršaja kradje kažnjen, proglasuje krivim zločinstva kradnje, označenog u §§. 171 i 174 I. kz, te po § 179 kz. osudjuje na kazan težke tamnice od sedam godina, zatim po § 310 k. p. da plati Nikoli Vlainiću 3 for. u ime odštete, a po § 329 i 330 k. p. da nosi troškove kaznenoga postupka i ovrhe kazni, — obnašao je, saslušav kr. državno nadodvjetničtvo po § 303 k. p, ureda radi ukinuti napadnutu osudu prvosudnu, te odrediti obnovu kaznenog postupka u korist obtuženika pa prvom sudu naložiti, da dostavi dotične spise kr. državnomu odvjetničtvu na iznovični predlog, te da u slučaju opetovane glavne razprave obzirom na rezultat naknadnih izvida, obavljenih usljed vrhovne ove riešitbe od 22. kolovoza 1885 broj 2591 prizvav dotične svjedoke, taj kazneni predmet ponovno u pretres uzme, te u stvari ovoj još jedared sudi po propisu zakona — a to s razloga sliedećih:

Naknadnimi izvidi, što ih je kr. stol sedmorice kao sud kasacionalni odredio povodom žalbe ništovne obtuženoga Marka Jurića i na temelju § 303 k. p., izašle su na vidjelo različite okolnosti, koje su kadre pobuditi sumnju ob istinitosti čina, uzetih za podlogu napadnutoj osudi.

Svjedoci Jovan Vlainić, Stojan Vlainić, Stana i Sara Jurić potvrdjuju, da je obtuženik Marko Jurić u noći od 14. na 15. rujna 1884 spavao kod svoje kuće, pa da se isti, u koliko im je poznato, one noći iz sobe svoje udaljio nije. — Svjedok Gajo Vlainić izkazuje, da je upitne noći čuo Nikolu Vlainića, gdje zove svoga brata Jandru, pa da mu se je ovaj od svoje kuće odazvao; nadalje, da mu je Indjija Vlainić, supruga

Digitized by Google

Nikole Vlainića, drugi dan u jutro pripoviedala, da je Jandro one noći ustao i pošao s njom do 100 koraka prema vinogradu, no da se je odmah vratio. — Indjija Vlainić izkazuje, da je ona upitne noći čula u svom vinogradu puknuti jednu, pa zatim i drugu pušku, da se je Jandro Vlainić usljed toga dignuo te otišao u vinograd da vidi, što je, pa da je i ona s njim išla jedno 100 koraka, a onda da se kući povratila, no da joj Jandro Vlainić, kada je natrag došao iz vinograda, kazao nije, da li je vidio obtuženika Marka Jurića i Nikolu Vlainića u vinogradu te ih prepoznao ili ne. Nasuprot kazuju svjedoci Jovo Carević, Stanko Vlainić i Kata Jurić, da im je Indjija Vlainić pripoviedala nakon obdržavane glavne razprave, da Jandro Vlainić upitne noći nije ni bio u vinogradu, te da je krivo izkazao na razpravi.

Obzirom na to nastaje temeljita dvojba, da li je Jandro Vlainić u obće bio u vinogradu, da li je Marka Jurića i Nikolu Vlainića tamo još zatekao i prepoznao; — a s druge strane su izkazi Nikole Vlainića i Jandre Vlainića, zabilježeni u zapisniku o glavnoj razpravi, tako nejasni, nepodpuni i protuslovni, da se iz toga zapisnika razabrati neda, kada su obtuženici Marko Jurić i Nikola Vučinić pobacali ukradjeno groždje, da li su ga odnieli ili ne i da li je, obzirom na očitovanje Nikole i Jandre Vlainića, u obće temeljita predpostava presudnoga suda, da su se obtuženici poslužili silom proti oštećeniku u tu svrhu, da se održe u posjedu ukradjenoga groždja — pa da li je prema tomu opravdana uporava više kaznene stavke § 179 kz.

Pri takovom stanju stvari mora se povodom žalbe ništovne obtuženog Marka Jurića na temelju § 303 kp. ureda radi ukinuti napadnuta prvosudna osuda te odrediti obnova kaznenog postupka na korist obtuženika, kao što je učinjeno u dispozitivnom dielu vrhovne ove riešitbe.

Priobćio V. Šmidt.

---

§ 463 k. z. ima se uporaviti i na djecu nezakonite kćeri oštećenoga.

Tereza A. podnese žalbu ništovnu proti osudi porotnoga suda u Chebu od 10. studenoga 1884 br. 7696, kojom bje osudjena sbog zločinstva kradje u §§ 171, 173 i 176 II b) k. z. označenoga. C. k. bečko kasaciono sudište riešenjem od 28. ožujka 1885 br. 14107 dokine ovu osudu kao ništetnu, u koliko se njom obtužena osudjuje sbog zločinstva, te na osnovu § 305 aust. k. p. sudilo je u samoj stvari, te po §§ 189 i 463 k. z. proglasilo Terezu A. krivom prekršaja kradje.

Razlozi: Pravoriekom porotnika okrivljuje se Tereza A., da je nezakonskomu otcu svoje matere, kod kojega je kao gospodarica služila i s njim u zajedničkom kućanstvu živila, 3000 for. ukrala. Porotni sud nije radio po pravu, kad je odbacio predlog, da se s bog ove kradje

Digitized by Google

nepostupa kriminalno, nego po propisu § 463. k. z. Jer već i civilno pravo, koje u svom području izključuje nezakonsku djecu od prava porodice i rodbine (§ 165 o. g. z.) ustanovljuje, da se odnošaj rodbinski tako zakonskim kao i nezakonskim rodjenjem osniva (§§ 65, 763 o. g. z. itd.); kaz. zak. nije ograničio privilegij § 463 k. z. na zakonito srodstvo, a niti ga neizključuje u slučaju, da je, kao što ovdje, počinitelj kod srodnika-oštećenika bio u službi. S ovih razloga moralo se je zadovoljiti ništovnoj žalbi obtužene Tereze A., pak pošto je pravoriekom porote ustanovljeno, da je ona s jedne strane u nezakonitom srodstvu sa oštećenim, a s druge strane da živi s njim u zajedničkom kućanstvu, to je trebalo napadnutu osudu kao ništetnu dokinuti, i prema § 350 aust. k. p. u samoj stvari izreći što je pravo.

Da li seoski knez spada medju poglavarstvene osobe?

Obtužnicom od 26. rujna 1884 tužilo je kr. drž. odvjetničtvo u P. Moju T. i Glišu M., da su u družtvu ukrali 26. listopada 1883 jednu ovcu Jakovu R. iz Bogdašića, vriednu 8 for., i tim počinili zločinstvo kradnje, označeno u §§ 171. 174. II. b. k. z., kažnjivo po § 178. k. z.; Gjeko M. da je zajedno sa Mojom T. i Glišom M. onu ovcu potrošio znajuć, da je kradnja počinjena načinom, koji ju čini zločinstvom, a tim je i on počinio zločinstvo dioničtva kradnje, označeno u §§ 185. i 186. slovo a) k. z. kažnjivo po § 186. k. z.

Kr. sudbeni stol u P. sudio je, da se gore navedeni obtuženici odriešuju od obtužbe po § 250. točka 3. k. p., sa sliedećih **razloga:**

Zakletim izkazom Jakova R. ustanovljeno je, da mu je noćju od 26. na 27. listopada 1883 nestalo u Bogdašiću iz nezatvorenog tora jedne ovce vriedne 8 for. Obtuženici priznaše izravno i okolnostno učin, navedši za svoju obranu, da su odmah drugi dan iza kradnje namirili oštećenika položiv najme u ruke mjestnog starješine svotu od 10 for.

Oštećeni Jakov R. izkaza, da je sa seoskim knezom Vasom Š. iz Strieževice zatekao sva tri obtuženika još iste noći u kući Gjeke M. u Strieževici, kako su pekli ovcu i da su pred njim kao i pred knezom učin priznali, a da je treći dan, došav iz šume kući, primio od svoje žene 10 for., koja mu priobći, da su taj novac obtuženici u ime odštete za ukradenu ovcu položili, nu da nezna, da li su oni tih 10 for. odmah drugi dan donieli, jer da nije ženu za to pitao.

Budući pako da se niti iz oružničke prijave, niti iz izkaza oštećenog Jakova R. nije vidilo, da bi po navodu ovoga knez Vaso Š. bio oružnikom čin prijavio prije, nego što su obtuženici štetu naknadili, — to je postupajući sud u pomanjkanju protivnih dokazala uzeo navod obtuženika istinitim i stekao si uvjerenje, da su iza inkriminiranog čina

Digitized by Google

nastale takove okolnosti, koje kažnjivost ukidaju, da je najme nastao slučaj bezkaznjivosti, predvidjen u § 187. k. z.

Obzirom na okolnost, da je oštećenik prijavio kradnju mjestnom knezu prije nego što su obtuženici štetu nadoknadili, nametnulo se je kod prosudjivanja postupajućemu sudu načelno pitanje, da li je prijava i to samo ustmena knezu učinjena identična sa prijavom, podniešenom inom kojem poglavarstvu. § 187. k. z. smatra bezkaznjivost nastalom, kad počinitelj cielu štetu, nastalu iz njegovog čina, nadomjesti on sam, i to prije, nego krivnju njegovu sazna sud ili ino koje poglavarstvo.

Kod prosudjivanja ovog zadnjeg pojma išao je postupajući sud sa sliedećeg stanovišta:

Pod pojmom „poglavarstvo" ima se najme razumjevati korporativna inštitucija poput druge juristične osobe, a buduć je ova nješto idealnog, to treba za svoje faktično djelovanje posredujućeg organa, a taj je kod poglavarstva i sličnih ureda dotični predstojnik ili načelnik, komu su zakonom zajamčene stalne funkcije, koji dakle kao takav representira, a i vlastan je representirati poglavarstvenu oblast, nipošto pako jednostavna osoba seoskog kneza, koji se niti nezaklinje, već je samo nuzgredna upravna uredba po zak. čl. XVI. od god. 1870, koji je u dotičnom mjestu postavljen lih za uzdržavanje mjestnoga mira.

S navedenih dakle razloga uze sud, da su obtuženici nadoknadili štetu prije, nego li je poglavarstvo za njihovu krivnju saznalo, pa ih je stoga obzirom nu § 187. k z. odriešio po § 250. točka 3. k. p. od obtužbe.

Proti ovoj osudi uložilo je kr. drž. odvjetničtvo u P. žalbu ništovnu na osnovu § 277. br. 9. slovo b) k. p. navadjajuć medju inimi, da je oštećenik tražeć nestalu mu ovcu, ponajprije prijavu učinio seoskom knezu i njega zamolio, da š njim preduzme kućnu pretragu kod Gjeke M., dakle ponajprije je zatražio pomoć kod občinskog organa, koj zastupa poglavarstvo u dotičnom selu i imade se svakako uvrstiti medju poglavarstvene osobe, izbrojene u § 68. k. z., i tko ga prigodom izvršivanja njegove službe i dužnosti uvriedi, kazni se po § 12. slovo a) car. patenta od 20. travnja 1854.; a kad nebi spadao medju poglavarstvene osobe, nebi se navedene ustanove nanj ni protezati mogle, a niti bi ga oštećenik za pretragu kuće obtuženika bio zamolio, niti trebao itd.

Kr. hrv.-slavon.-dalm. stol sedmorice kao sud kasacionalni nakon držane javne razprave, izrekao je osudom od 28. studenoga 1885 br. 1943/3980, da se ima žalbi ništovnoj kr. državnog odvjetničtva u P. mjesta dati, napadnuta osuda prvosudna po § 284. točka 3. k. p. ukinuti, te proglasi obtuženike krivimi zločinstva u obtužbi navedenog i to sa sliedećih razloga:

Digitized by Google

Kad se radi o slučaju, o kojem govori § 187. k. z., to izraz „poglavarstvo“ neobuhvaća doduše sve u § 68. k. z. navedene osobe, ali obuhvaća, što se vidi iz oprieke prema izrazu „sud“, sve one osobe, koje moraju na temelju svoga javnoga zvanja napose brinuti se za sjegurnost vlastničtva, te nastojati, da budu povriede istoga kažnjene.

Seoski knez Vaso Š. iz Strieževice zatekao je sa oštećenikom Jakovom R. svu trojicu obtuženika još u noći počinjene kradje u kući Gjeke M. pri pečenju ukradene ovce. Seoski knez pak dodieljen je občinskom poglavarstvu, da mu pomaže uzdržavati javni red, mir i sjegurnost izvan sjedišta občinskog poglavarstva, te da ga podupire u svem, što se tiče izvršivanja postojećih zakona i propisa.

Prema tomu je § 187. k. z. po prvom sudu krivo uporabljen, pošto je gore spomenuti seoski knez prije doznao za krivnju obtuženika, nego što su ovi oštećeniku štetu naknadili; predleži dakle razlog ništovni točke 9. slovo b) § 277. k. p., na koj ništovni razlog se žalbenik, kr. državno odvjetničtvo, pozivlje.

Priobćio Josip Galjer.

Granica medju kradjom i pronevjerenjem.

Kasacionalno bečko sudište zabaci osudom od 11. travnja 1885 br. 1917 žalbu ništovnu Josipa K., podnesenu proti osudi prvoga suda, kojom bijaše proglašen krivcem zločinstva kradje po §§ 171., 173., 176. II. c. k. z.

Razlozi: Iz onoga, što se navodi kao konstatirano u razlozih osude prvoga suda, vidi se jasno, da je oštećeni postavio obtuženoga kao poslovodju u svom poslu, čišćenju naime jantara, što no se obavljalo u dviema dvoranama uza zemalj. suda, pa da je obtuženi ovaj svoj položaj zlorabio, te si od jantara ondje očišćena prisvojio kradimice količinu, nadmašujuću vriednost od 25 for. Žalba ništovna poriče, da bi u ovom činu, u kojem ona vidi jedino prekršaj pronevjerenja, moglo biti obilježje zločinstva kradje. Ali i preko onoga što se navodi u razlozih osude, valja uvažiti osobito tvrdnju, da oštećeni nije osobno u spomenutih prostorijah radio, a niti rad u njih nadzirao.

Nu to nije odlučno; odlučan je jedino razlog, što je obtuženi poslovodja oštećenikov, a prostorije, iz kojih je obtuženi protupravno odnio robe, da su prostorije opredieljene po oštećenom za radnju (radionica); da dakle smještenjem jantara u ovih prostorih nije prestao nadzor i posjed oštećenikov, pače da je ovaj potonji mogao i na dalje slobodno onom razpolagati, budi sam budi preko svoga poslovodje.

K tomu valja još uvažiti, da je prvi sud u razlozih osude i to ustanovio, da je obtuženi oduzeo jantar u vremenu, kada ovaj (obtuženi) nije bio više vlastan prenašati robu iz radionice, nalazeće se u uzah zemalj.

Digitized by Google

suda. Žalba dakle ništovna osnivajuća se na § 281. toč. 9. lit. a) i toč. 10 (§ 277 toč. 9. i 10 hrv. k. p.) austr. k. p. nije osnovana, pa se je stoga morala odbaciti. *(Ger. Ztg)*

Priznanje, da je tko našao stvar, koju si je već prisvojio, neizključuje zlu namjeru.

Državni odvjetnik u Krakovu žalio se na presudu tamošnjega suda, kojom je A. G. obtužen sbog prevare, odriešen od obtužbe. Po toj žalbi kasacioni sud bečki dokinu ovu presudu i vrati predmet istomu sudu, da ga iznova rieši, i to sa ovih razloga:

Prvostepeni sud uzima za dokazano, da je obtuženi pri iznošenju djubreta našao u jednoj krpi svežanj banknota od 80 for., da je taj novac prisvojio i njim kupio jednu kravu. Nu pri svem tom, i ako je dokazano da je obtuženi zatajio nadjeni novac, on je oslobodjen za to, što je sud uzeo, da se prema lokalnim nazorom seljaka, svaki nalaz smatra kao božji poklon, i obtuženi se usljed toga nalazio u takvoj zabludi, koja izključava svaku zlu namjeru, a prema tom i kaznu. Dalje, da ovdje nemože ni biti rieči o zataji zato, što je prema izkazu dvojice svjedoka, kojim se mora vjerovati, i to Teodora Jaskovića sudca i Jakova Nosela stanovnika te obćine, obtuženi zaista javio, da je taj novac našao. Žalba državnog odvjetnika osniva se na ovih razlozih: a) što se razlozi u presudi ob izkazu svjedoka neslažu sa njihovim protokolarnim saslušanjem; b) što je sud pogriešio uzev da ovdje postoji uzrok koji izključuje svaku kaznu, te je oslobodjenjem obtuženoga povriedio zakon.

Žalba je umjestna u oba pravca. K toč. a): razlozi u presudi, koji se odnose na izkaz svjedoka, stoje u protuslovju sa njihovim protokolarnim izkazom, jer ovi svjedoci nikako netvrde, da je obtuženi javio, da je našao ovaj novac, t. j. da je to učinio iz sobstvene pobude pred mjestnim sudcem, nego samo to, da je on pred njimi priznao. Ta je protivnost vrlo važna, jer kad se nadjena stvar prijavljuje, tu se mora uzeti, da nema namjere za pritaju; ali kad je prosto priznanje, onda se tako nesmije uzeti, a najmanje onda, kad je obtuženi nadjeni novac već prisvojio i upotriebio za nabavu krave. K toč. b): o zabludi, koja izključava svaku zlu namjeru, u ovom slučaju nemože ni biti rieči, a to zato, što ničim nije utvrdjeno, da se je obtuženi u svojoj kažnjivoj radnji nalazio u zabludi, a zabluda o kažnjivosti kakvog djela, koje kazneni zakon osudjuje, nikad nemože biti izvinjujući uzrok.

(Allg. Jurist.-Zeit.ª)

Digitized by Google

E. Upravno.

Imadu li se diobe, izvedene na temelju zak. čl. IV. od godine 1870 smatrati redovitimi ili potajnimi, odnosno da li se kod takovih može upo raviti § 14 z. z. od 3. ožujka 1874.?

Zadruga S. postojala je sve do godine 1866 de facto et de jure kao takova. Te godine umre član iste zadruge Petar, ostaviv dvie malodobne kćeri Baricu i Maricu. Kratko vrieme iza smrti Petrove počeše suzadrugari njegovu malodobnu djecu proganjati, što je bilo uzrokom, da je tutor djece zatražio kod obć. poglavarstva u M B. razdielenje zadružnog posjeda, odnosno odciepljenje jedne četvrtine zadružnog selišta na korist mldb. Barice i Marice.

Usljed te molbe izvedena bje, na temelju zak. čl. IV. od godine 1870 po obranicih dioba, glasom koje bude dopitano: I. mlb. Barici i Marici $^1/_4$, II. Tomi $^1/_4$, III. Josipu, Gjuri, Janku i Stjepanu $^1/_2$ zadružnog selišta.

Ta dioba bijaše u pravo vrieme, dakle prije 13. listopada 1872 žup. kot. oblasti u St. na odobrenje predložena, a ova ju zaporkom od 12. svibnja 1872 broj 520 pol. zaista odobrila i zemljišta u fizični posjed pojedinim strankam uručila. U tom razmjeru uživaju ovlaštenici zadruge S. zadružno selište još i danas.

Pošto su se pako mlb. Marica dne 25. studenoga 1874, a mlb. Barica dne 15. siečnja 1879 ostav i nadalje u posjedu dobljene četvrtine selišta, udale, te pošto po obranicih izvedena dioba jošter danas gruntovno razpisana nije, zamoli ovlaštenik zadruge S. podneskom od 6. studenoga 1884, da se za konačno dovršenje diobnoga predmeta ustanovi ročište, pa nakon obavljene razprave, pokaže li se, da mlb. Barica i Marica nisu udajom pravo zadrugarstva izgubile, da se II. i III. lozi dozvoli, obzirom na ustanovu § 34. z. z. od godine 1874, iste kao ovlaštenice I. loze prema procjeni u novcu izplatiti.

Na temelju toga podneska bude za preslušaj ovlaštenika odredjeno ročište, na kojem se je pokazalo sliedeće: Upitani ovlaštenici, da li, i ako da, od kojega vremena je zadruga S. potajno razdieljena, očitovahu suglasno, da je zadruga sve do smrti Petrove de facto et de jure postojala, a poslje smrti Petrove da je tutor mlb. njegove djece zatražio diobu zadruge, ter razlažu sve onako, kako je gore navedeno.

Iza toga bude pročitana molba Stjepanova od 6. studenoga 1884, na koju su I. loza naime Bara i Mara odvratile, da one, pošto se jur od godine 1872 u posjedu nalaze, pa pošto im je taj posjed i sudbeno predan, ne mogu na izplatu u novcu pristati, jer da se § 14. z. z. od godine 1874 na nje sada protegnuti ne može.

Digitized by Google

Nakon dovršene razprave izdala je kr. podžupanija odluku, kojom se Stjepan S. dotično II. i III. loza odpućuju s razloga, jer da je dioba na temelju zak. čl. IV. od god. 1870 izvedena, po žup. kot. oblasti u St. zaporkom od 12. svibnja 1872 br. 520 odobrena, dosljedno da kod ovakih dioba kao potajnih neima mjesta uporavi § 14. odnosno § 34. alinea 3 z. z. od 3. ožujka 1874."

Neznam, koji razlozi su mogli dotičnu oblast skloniti, da izreče odluku, da se diobe izvedene po zak. čl. IV. od godine 1870 pa i zaporkom nadležne žup. kot. oblasti odobrene, imadu smatrati potajnimi. Bili koji mu drago, nisu temeljiti.

Uzmemo li u obzir, da zadružni zakon od 3. ožujka 1874 razlikuje dvie vrsti dioba i to redovite, o kojih govori cieli citirani zakon izuzam § 26., te potajne, o kojih razpravlja § 26. istoga zakona, te uvaživ onu okolnost, da se pod redovitimi diobami imadu razumjevati one, koje se provadjaju na temelju zakona od 3. ožujka 1874, dakle oblastno, na zahtjev jošter de facto et de jure postojeće zadruge; a pod potajnimi one, koje su samovlastno, dakle nagodbenim načinom izmedju samih stranaka bez uticaja oblasti izvedene: to na svaki način moramo diobe izvedene na temelju zak. čl. IV. od god. 1870 brojiti medju redovite a ne potajne s razloga, što su oblastno a ne samovlastno izvedene.

U konkretnom slučaju konstatovano je, da je sve do smrti Petrove, odnosno do onoga vremena, kad je stupio zak. čl. IV. od god. 1870 u kriepost, zadruga S. de facto et de jure postojala, da dakle do ove godine neima ni spomena o kakovoj potajnoj diobi, te da je istom poslje smrti Petrove, sa razloga navedena, tutor zatražio kod obć. poglavarstva u M. B. i to poslje kako je stupio u kriepost zak. čl. IV. god. 1870, diobu, koja bje doista po obranicih izvedena i zaporkom žup. kot. oblasti u St. od 12. svibnja 1872 broj 520 i odobrena.

Odatle dakle jasno sliedi, da se niti ovaj konkretni slučaj, a niti ijedna po obranicih na temelju zak. čl. IV. od god. 1870. izvedena te po nadležnoj žup. kot. oblasti prije 13. listopada 1872 odobrena dioba nesmije smatrati potajnom, jer ove sadržavaju u sebi karakter zakonski, nipošto pako nagodbeni, koji imadu potajne diobe.

Ta tvrdnja osnovana je donekle i na samom zakonu od 3. ožujka 1874, on doduše neveli izrično, da se diobe izvedene po zak. čl. IV. od godine 1870 redovitimi smatrati imadu, nu priznaje to muče u § 26. i 34.

To se može ovake dokazati: § 26. z. z. od 3. ožujka 1874 u prvoj alineji smatra potajnimi diobami one, koje su prije valjanosti toga zakona samovlastno obavljene, dakle bez uticaja oblasti, pa neubraja ovamo i one, koje su izvedene na temelju zak. čl. IV. od 1870, dočim

Digitized by Google

ih § 34 z. z. ubraja medju one, kod kojih imade mjesta § 14 z. z. od 3. ožujka 1874. Pošto je nesamo iz prakse poznato, da se § 14 z. z. samo kod redovitih dioba uporavljivati imade, pa pošto to i iz samoga zakona proizlazi, da taj § 14 neima mjesta kod potajnih dioba, kojim je posebno poglavlje u tom zakonu opredieljeno: to jasno sliedi, da se diobe izvedene po zak. čl. IV. od godine 1870 imadu smatrati redovitimi a ne potajnimi — dakle da se kod njih ne samo može, nego ako stranke traže, i mora § 14 z. z. uporaviti.

Moglo bi se reći, da se § 14 z. z. u ovom slučaju uporaviti nemože, jer se Bara i Mara i danas u posjedu nalaze. Ali ni taj prigovor nestoji obzirom na § 34 z. z. od 3. ožujka 1874, pošto ovaj izrično veli, da se diobe započete po smislu zak. čl. IV. od godine 1870 imadu u pogledu prava dielbenika prosudjivati po ustanovah istoga zakona — ako su dotični razpravni spisi po § 41 sl. d) od godine 1870 do 13. listopada 1872 kot. oblasti na potvrdu predloženi; što se pako tiče ženskih glava, da se imade u tih slučajevih uporavljati ustanova § 14. z. z. od 3. ožujka 1874, dakle bez obzira, da li se u posjedu nalaze ili ne.

S ovih indi razloga mislim, da je odluka dotične podžupanije na krivoj predpostavi utemeljena, pa da se diobe po zak. čl. IV. od godine 1870 izvedene ter prije 13. listopada 1872 po nadležnoj žup. kot. oblasti odobrene, imadu smatrati redovitimi, a ne potajnimi, dosljedno da se kod istih ne samo može, već zatraži li koja stranka, i mora uporaviti § 14 z. z. od 3. ožujka 1874.

Josip Hoholač.

KNJIŽEVNOST.

Dr. Fr. Jos. Spevec: Romuald Hube: Wrožda, vrožba i pokora. Pavao Muhić: O razvoju pravnih idea u obće i napose u području prava kaznenoga. Božidar Petranović: O osveti, mirenju i vraždi. Ocienio itd. U Zagrebu. Komisionalna naklada knjižare L. Hartmanna (Kugli i Deutsch) 1885. Str. 114. Ciena 80 nov. a. vr.

Jedan dio ove ociene štampan je u „Mjesečniku“ ove godine, i to cieli prvi dio do „Dodatka“, a i ovoga prvih nekoliko strana. Može se reći, da je polovica ociene poznata čitateljem ovoga lista, druga nije, jer su uredničtvo i g. pisac uvidili, da bi se priobćivanje ocjene u ovom listu do njena svršetka znatno otegnulo, te da bi se morala prenieti čak i na buduću godinu. Zato je pisac, želeć da ocjena što prije izadje cielom, da se nevuče još kroz koji mjesec, misleć da će ona dobro doći i učećoj se mladeži, sporazumiv se sa urednikom „Mjesečnika“, koji je drage volje pristao na to, odlučio da se nenastavlja priobćivanje ocjene u „Mjesečniku“,

Digitized by Google

nego da napose izadje. Zašto je pisac ocienjivajuć Hubeovu razpravu pošao prosudjivati i razprave Muhićevu i Petranovićevu, koje su pisane „prije više godina“, motivira tim, što se je i u Hrvatskoj pisalo o predmetu, o kojem govori Hubeova razprava, „a dužnost je domaćih pravnika, da ne mimoilaze mukom književnih pojava na svom polju, naročito razprava akademijskih“.

Pravnik će nedvojbeno velikim interesom čitati ovu liepu i učenu ocienu, ma se i neslagao sa načinom, kojim se govori o nekih domaćih piscih.

— *Hrvatski zakoni.* Svezak V. „Gruntovni zakoni. Gruntovni red od 15. prosinca 1885 br. 222. d. z. l.; zakon od 16. rujna 1876 o sastavljanju gruntovničkih uložaka (br. 80. Sbornika) i zakon o vodjenju posebne sriedotočne gruntovnice željeznica i kanala, nalazećih se u zemljah krune ugarske (zak. čl. I. g. 1868 br. 6. Sbornika od g. 1869 i zak. čl. 61. od g. 1881 br. 85. Sbornika) sa svimi predhodnimi i doknadnimi naredbami i naputci“. Sbirku ovu urediše Adolfo Rušnov, viećnik kr. sudbenog stola u Zagrebu i Antun Goglia, gruntovni izvjestitelj kod kr. zemalj. vlade odjela za pravosudje. Zagreb 1886. Naklada akademijske knjižare L. Hartmanna (Kugli i Deutsch). XII. i 326. Ciena 1 for. 50 nov.

Ovaj u liepom i elegantnom obliku izdani svezak hrvatskih zakona sadržaje, kako već i naslov pokazuje, i koliko smo mogli razabrati, podpunu sbirku zakonskih propisa i naredaba o gruntovnici. Urednici u predgovoru razlažu u kratko historiju ove prevažne uredbe. Gruntovni zakoni i naredbe u ovoj sbirci sadržane, složeni su u četiri diela: prvi dio sadržaje naredbe, koje su predhodile gruntovnom redu od 15. prosinca 1855; drugi dio sadržaje gruntovni red sa naknadnimi naredbami i naputci, koji se tiču pojedinih ustanova; treći dio sadržaje zakon od 16. rujna 1876 o sastavljanju gruntovničkih uložaka sa provedbenim naputkom od 24. prosinca 1876 br. 5715, sa zakonom od 28. travnja 1879, valjanim za bivšu hrv. slav. voj. krajinu sa svimi naknadnimi naredbami i okružnicami; četvrti dio sadržaje zakon o vodjenju posebne sriedotočne gruntovnice željeznica i kanala Napokon u dodatku navedeni su zak. čl. 61. god. 1881 ob izvlastbi i zakon hrvat. sabora od 18. prosinca 1876 ob izvlastbi nekretnina u gradu Zagrebu. K tomu je dodano obilno formulara. Ova liepa i pomno sastavljena sbirka preporuča se pravnikom i nepravnikom, koji imadu posla sa gruntovnicom i sa propisi, koji se na nju odnose, pak želimo da revna knjižara nastavi svoj koristni rad jednakom uztrajnošću.

— „*Řišské i právní dějiny německe*“. Ovo je naslov kompedia ob austrijskoj i njemačkoj pravnoj povjesti, što ga piše dr. J. J. Hanel, prof. sada na českom, a prije na hrvatskom sveučilištu. Izišao je prvi svežčić. „Mjesečnik“ će se potruditi, da donese i ocjenu ovoga djela.

Digitized by Google

— *„Institucí rimského práva“* tumači prof. dr. L. Heyrovsky. Prvi obsežni svezak sadržaje uvod i obćenite nauke.

— *„Sammlung von civilrechtlichen Entscheidungen des kk. obersten Gerichtshofes“*. Herausgegeben von Dr. Julius Glaser, Dr. Joseph Unger und Joseph v. Walther. Ovo je 22. svezak liepe i veoma koristne skirke, koja se rabi i kod nas mnogo; stoji 6 for. a. vr.

— *Commentar zu der oesterr. Strafprocess-Ordnung vom 23. Mai 1873.* Napisao prof. na bečkom sveučilištu dr. Salamon Mayer, a izdala knjižara Monzova u Beču. Ovo je djelo na veliko osnovano; ima dva diela; prvi dio razsvjetljuje sa histor. gledišta sastav zakona o kaz. postupku od 23. svibnja 1873, počam od kako je napuštena prvobitna osnova zakona od g. 1861, pa sve dok bijaše primljena deseta i posliednja osnova kao i tekst samoga zakona, kako danas vriedi, sa opazkami, crpljenimi iz saborskih razprava i dokumenta; drugi dio namienjen je teoretičnomu i praktičnomu izlaganju zakona. Drugi i treći svezak izadjoše početkom god. 1884 pa tumače poglavja 16—27 (§§ 207—494). Pisac tumačeć obširno i potanko ustanove zakona obazire se i na formalno kaz. pravo drugih prosvjetljenih naroda, imenito na francezko. Kako je hrv. kaz. postupniku od 17. svibnja 1875 uzorom bio austrijski od 23. svibnja 1873, ovo će liepo djelo moći rabiti i naši pravnici, i zato ih upozorujemo nanj. —ć.

— *Der Einfluss der Natur auf die Entwickelung des Eigenthums.* Von Ludwig Felix. Ovo je prvi dio ovećega djela, o kojem reče kritika, da spada medju znamenite pojave literarne; pa se pravom napetošću čeka, kako će pisac dalje nastaviti i dovršiti svoj težki podhvat.

— *Istituzioni di diritto civile italiano. Vol. 1., parte generale e diritto di famiglia.* Napisao Emanuel Gianturco. Napulj 1885 Djelo posvećeno je Josipu Ungeru, a sliedi pravac sistematičnoga razlaganja civilnoga prava.

VIESTNIK.

(† Ivan Vončina.) Dana 1. prosinca o. g. umro je nakon duge i težke bolesti Ivan Vončina, predstojnik kr. hrv.-slav.-dalm. vlad. odjela za bogoštovje i nastavu, u 59 godini dobe svoje. Što je pokojnik kao predstojnik učinio za prosvjetu i za naučne i prosvjetne zavode, to je svim u živoj pameti; ovdje iztičemo, da je on bio vjernim članom pravničkoga družtva od prvoga njegovoga početka, da je držao i zanimivo predavanje „o kaznionah“ u skupštini pravničkoga družtva 29. prosinca 1876, koje je štampano u Mjesečniku g. 1877 str. 55 i sl. — Lahka mu zemlja!

(Hrvatski sabor) prihvatio je sve četiri osnove zakona o preustrojstvu uprave, o kojih smo u posliednjem broju ovoga lista rekli, da ih je kr. zem. vlada na razpravu predložila.

Digitized by Google

(Sa hrv. sveučilišta.) U zimskom polječu tekuće naukovne g. 1885/6 upisano je na kr. hrvat. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu 389 slušaoca i to: a) na fakultetu bogoslovnom 26 redovitih, 69 vanrednih, ukupno 95; b) na pravo- i državoslovnom: 181 red., a 17 izvanred.; c) na mudroslovnom: 24 red., 62 izvanred. i 10 farmaceuta. Upisano je dakle redovitih 231, izvanred. 148, a farmaceuta 10. Ovaj je broj veći od lanjskoga u istom semestru.

(Naredba) kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje od 12. listopada 1885 br. 11802. glede načina, kako se imadu adresirati, kako li udesiti zamolnice na inozemne, naročito francezke i belgijske oblasti.

„Usljed poticaja sa strane francezke i kr. belgijske vlade upućuju se sudovi, da u svojih zamolnicah na inozemne oblasti, imenito na oblasti Francezke i Belgije nazivu oblasti, na koju je zamolnica upravljena, budući ista često nije vlastna, pometnjom na nju upravljenoj zamolnici udovoljiti, svaki put u naslovu i kontekstu dodadu formulu „ili ma koja ina za provedbu zamolnice zvana oblast".

Podjedno se odredjuje, da se sva zamolna pisma na inozemne oblasti, u koliko nije posebnimi propisi za pojedine zemlje i pojedine kategorije službenih pisama ino odredjeno, imadu odpravljati putem diplomatičkim.

Usljed toga podnašati će sudbene oblasti takova pisma redovitim službenim putem t. j. posredovanjem kr. banskoga stola kr. zemaljskoj vladi odjelu za pravosudje, radi dalje odredbe i to bez svakog popratnog izvješća pukim napisom (rubrumom)."

(Imenovanja u Dalmaciji.) G. Antun Brčić, savjetnik prizivnoga suda dalmatinskoga, imenovan je dvorskim savjetnikom kod c k. vrhovnoga suda u Beču extra statum, te mu povjerena uprava prizivnoga sudišta dalmatinskoga. U svih krugovih, koji pobliže poznadu presvietloga g. Brčića i njegova riedka svojstva, raduju se najsrdačnije ovomu imenovanju, a može se jamačno čestitati i prizivnomu sudištu i cielomu sudstvu dalmatinskomu, što je g. Brčić imenovan za upravitelja.

Nadalje imenovan je dr. Jerolim Giunio dvorskim savjetnikom kod najvišega sudišta u Beču, a Ivan Bersa Leidenthalski, drž. nadodvjetnik u Zadru, predsjednikom zemaljskoga suda u Zadru. — Nikola Degiovani, savjetnik kod prizivnoga sudišta dalmatinskoga, umirovljen je i tom prigodom odlikovan redom željezne krune trećega razreda.

(U kojem jeziku imadu obćiti dalmatinske sudb. oblasti sa bosansko-herceg.?) Glede ovoga pitanja izdalo je c. kr. austr. ministarstvo pravosudja naredbu od 27. listopada t. g. br. 18925 sliedećega sadržaja: Sudbene oblasti u Bosnoj i Hercegovini u pravilu nerazumiju taljanski, zato se na temelju sporazumka sa c. i kr. zajedničkim ministarstvom financija upućuju dalmatinski sudovi, da imadu pisati sve svoje zamolnice i upite, u obće sve rekvizicije, upravljene na bosansko-hercegovačke sudove, a tako i odgovore na rekvizicije ovih jedino i beziznimno na hrvatsko-srbskom jeziku; kod rekvizicija da imadu vlastitim rješitbam, izdanim na podneske stranaka, ili vlastitim prvomolbenim odlukam i odredbam, za kojih izvedenje treba zamoliti bosansko-hercegovački sud, u koliko se ovakova riešenja prema propisom obstojećim u Dalmaciji, imadu izdavati na taljanskom jeziku, dodati ureda radi sastavljeni prevod na hrvatsko-srbskom jeziku.

Nadalje nalaže se dalmatinskim sudovom, da u svih slučajevih, kad bi usljed zamolbe dalmatinskih sudova valjalo obaviti uredovna djela po oblastih bosansko-hercegovačkih, djeluju načinom u zakonu dozvoljenim na stranke, da

Digitized by Google

svoje podneske ili svoja očitovanja, koja se imadu zamolbenomu pismu priložiti, već u vlastitom interesu, da se olahkoti ovršba, sastave na hrvatskom jeziku, ili da prilože prevod toga u ovom jeziku, koji će se tada priklopiti zamolnomu pismu.

(Pravo uživanja kod sastavljanja gruntovnih knjiga.) C. k. aust. ministarstvo pravosudja izdalo je 12. studenoga o. g. br. 19.992 naredbu ovoga sadržaja: C. k. prizivni sud dalmatinski, ispitujuć predložene mu operate o sastavljanju gruntovnice, načelno je očitovao, da se služnost uživanja ima pribrojiti onim ograničenjem vlastnosti, koja su naznačena u zakonu od 10. veljače 1881 (z. v. l. br. 15, §§ 9, 10 i 21 toč. 2) i da se to ima iztaknuti na vlastovnici kod otvorit se imajućih novih uložaka, a ujedno da se ima kao teret upisati na teretovnici.

Usljed ovakova shvaćanja, koje je mjerodavno za dalmatinske sudove, koji se bave sastavljanjem gruntovnice, popunjuje se provedbeni naputak od lipnja 1881 (br. 29 z. v. l.) te odredjuje: Kad se izkazuje prema § 21 toč 2 zakona od 10. veljače 1881 pronadjeno pravo uživanja u vlastovnici gruntovnoga uložka, valja ureda radi odrediti, da se pronadjena služnost upiše ujedno i kao teret i to na otvorit se imajućem listu s nadpisom „stari tereti", navedši pravni naslov.

(Hungarica.) U sastanku ugarskih pravnika, koji se je držao u Budapešti mjeseca kolovoza o. g., povela se bila rieč i o tom, koliko bi bilo potrebno reformirati sustav naukovni i ispitni, obstojeći sada za juridičke fakultete ugar. sveučilišta. Pala je tu i mnoga gorka, ali zaključeno nije ništa.

Budapeštanski dopisnik bečkoga strukovnoga lista „Jur. Blätter" piše (poč. mjeseca rujna o. g.), da će još u ovom zasjedanju ugar. vlada predložiti saboru osnovu o reformi političke uprave. (To je već i učinjeno. Ured.) „Tim nastupa nova epoha — veli dopisnik, sám strukovnjak — preporoda Ugarske, primiče se kraju zloglasno gospodarstvo županijsko; poluazijatsko stanje, samovolja županijskih paša, ima prestati, a na mjesto njihovo doći će redovita, evropejska uprava. Kabinet Tiszin mora se osjećati vrlo jakim, kad se neplaši borbe sa tom županijskom nemani, te kad namjerava neobrazovanu ili samo polunaobraženu gentry-u otisnuti od punih jasala, a na mjesto ove postaviti teoretički i praktički uvježbane, izboru nepodvržene činovnike, koji će pod njegovom (ministarstva) odgovornošću rukovoditi političku upravu. Županije nisu danas tvrdje ustava, kako se same rado zovu, nego su neprijatelji svakoga slobodoumuoga napredka i svakoga uredjenoga stanja; a kakove su županije, nije čudo, da nije bolja ni uprava gradskih ni ladanjskih občina. Upravni odbori, uvedeni pred kakovih deset godina u županijah, nisu zadovoljili svojoj svrsi, a nisu niti mogli, jer je uvjek manjkalo činovnika, neodvisnih od milosti i naklonosti stranaka i kasta. Jedini zastupnik vlade u županijah, veliki župan, nemože proti kliki i protekcijam gotovo ništa učiniti, zato nije pravo prtiti svu odgovornost vladi na ledja, ako uprava nevalja." Hoće li imati sadanja vlada toliko odvažnosti, da odstrani sve one nedostatke i zle porabe, to se nezna; a dvoji se o tom, jer još nisu poznata ni občenita načela, a kamo li detaili spomenute osnove zakona.

„Budapest. Tagblatt" javlja, da se sada izradjuje u ug. ministarstvu pravosudja naputak, kojim će se odrediti, da su sudci dužni nositi uniformu. Ova bi zapovjed u ostalom valjala samo za one članove sudova, koji direktno obće sa strankami, a to biva kod kot. i kaznenih sudova, te kod državnog odvjetničtva.

Digitized by Google

Digitized by Google

svoje podneske ili svoja očitovanja, koja se imadu zamolbenomu pismu priložiti, već u vlastitom interesu, da se olahkoti ovršba, sastave na hrvatskom jeziku, ili da prilože prevod toga u ovom jeziku, koji će se tada priklopiti zamolnomu pismu.

(Pravo uživanja kod sastavljanja gruntovnih knjiga.) C. k. aust. ministarstvo pravosudja izdalo je 12. studenoga o. g. br. 19.992 naredbu ovoga sadržaja: C. k. prizivni sud dalmatinski, ispitujuć predložene mu operate o sastavljanju gruntovnice, načelno je očitovao, da se služnost uživanja ima pribrojiti onim ograničenjem vlastnosti, koja su naznačena u zakonu od 10. veljače 1881 (z. v. l. br. 15, §§ 9, 10 i 21 toč. 2) i da se to ima iztaknuti na vlastovnici kod otvorit se imajućih novih uložaka, a ujedno da se ima kao teret upisati na teretovnici.

Usljed ovakova shvaćanja, koje je mjerodavno za dalmatinske sudove, koji se bave sastavljanjem gruntovnice, popunjuje se provedbeni naputak od lipnja 1881 (br. 29 z. v. l.) te odredjuje: Kad se izkazuje prema § 21 toč 2 zakona od 10. veljače 1881 pronadjeno pravo uživanja u vlastovnici gruntovnoga uložka, valja ureda radi odrediti, da se pronadjena služnost upiše ujedno i kao teret i to na otvorit se imajućem listu s nadpisom „stari tereti", navedši pravni naslov.

(Hungarica.) U sastanku ugarskih pravnika, koji se je držao u Budapešti mjeseca kolovoza o. g., povela se bila rieč i o tom, koliko bi bilo potrebno reformirati sustav naukovni i ispitni, obstojeći sada za juridičke fakultete ugar. sveučilišta. Pala je tu i mnoga gorka, ali zaključeno nije ništa.

Budapeštanski dopisnik bečkoga strukovnoga lista „Jur. Blätter" piše (poč. mjeseca rujna o. g.), da će još u ovom zasjedanju ugar. vlada predložiti saboru osnovu o reformi političke uprave. (To je već i učinjeno. Ured.) „Tim nastupa nova epoha — veli dopisnik, sám strukovnjak — preporoda Ugarske, primiče se kraju zloglasno gospodarstvo županijsko; poluazijatsko stanje, samovolja županijskih paša, ima prestati, a na mjesto njihovo doći će redovita, evropejska uprava. Kabinet Tiszin mora se osjećati vrlo jakim, kad se neplaši borbe sa tom županijskom nemani, te kad namjerava neobrazovanu ili samo polunaobraženu gentry-u otisnuti od punih jasala, a na mjesto ove postaviti teoretički i praktički uvježbane, izboru nepodvržene činovnike, koji će pod njegovom (ministarstva) odgovornošću rukovoditi političku upravu. Županije nisu danas tvrdje ustava, kako se same rado zovu, nego su neprijatelji svakoga slobodoumnoga napredka i svakoga uredjenoga stanja; a kakove su županije, nije čudo, da nije bo'ja ni uprava gradskih ni ladanjskih občina. Upravni odbori, uvedeni pred kakovih deset godina u županijah, nisu zadovoljili svojoj svrsi, a nisu niti mogli, jer je uvjek manjkalo činovnika, neodvisnih od milosti i naklonosti stranaka i kasta. Jedini zastupnik vlade u županijah, veliki župan, nemože proti kliki i protekcijam gotovo ništa učiniti, zato nije pravo prtiti svu odgovornost vladi na ledja, ako uprava nevalja." Hoće li imati sadanja vlada toliko odvažnosti, da odstrani sve one nedostatke i zle porabe, to se nezna; a dvoji se o tom, jer još nisu poznata ni obćenita načela, a kamo li detaili spomenute osnove zakona.

„Budapest. Tagblatt" javlja, da se sada izradjuje u ug. ministarstvu pravosudja naputak, kojim će se odrediti, da su sudci dužni nositi uniformu. Ova bi zapovjed u ostalom valjala samo za one članove sudova, koji direktno obće sa strankami, a to biva kod kot. i kaznenih sudova, te kod državnog ...ietničtva.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google